

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

BT

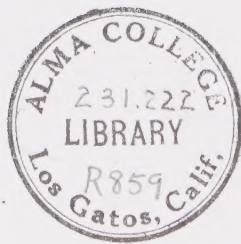
137

.R85

1630a

v.2

53206

SECTIO III.

Deus non vult, ut fiant materiales actiones male, sed potius vult, ut non fiant.

Hoc ipsum in præcedente sect. probare cœpi-
mus, obiectionem ibi positam retorquen-
do; in præsentī verò, aliis rationibus & testimo-
niis ut cōfirmemus, ex dictis supra disp. 19. & 20.
præcipuè vero 19. sect. 2. & 3. recolendum est,
quidditatum discrimen antecedentis, & conse-
quentis voluntatis Dei consistere in eo, quod an-
tecedens est voluntas primaria, & beneplacitum
ex ipso Deo, & ex eius nativa propensione exis-
tens, nullamq; occasionem fumens ex nostro vitio.
Consequens verò est voluntas, quæ ortum
& rationem sumit ex nostro vitio.

Inde fit, voluntatem, qua Deus vult cum li-
bero arbitrio concurrere, ad materiale actio-
nem peccati producendam, non esse antecedentem,
sed consequentem voluntatē; si Deus, quan-
tum est ex se, præoptat concurrere ad contrariā
actionē honestam; & à libero nostro vitio sumit
occasionem & rationem concurrendi, ut arbi-
trium sinat suos motus agere. Contrā verò se-
quitur non esse voluntatem consequentem, sed
antecedentem, si Deus à se ipso & ex sua nativa
propensione, nulla præsupposita ratione, siue oc-
casione nostri vitij præiudici, vellet prædetermina-
re materiale actionem odij Dei.

Rursus si Deus per antecedentem volunta-
tem efficaciter vellet prædeterminare materia-
lem actionem odij, eo ipso per antecedentem
voluntatem efficaciter vellet, ipsam etiam actio-
nem odij ab homine produci, & existere in re-
turn natura. Sequela probatur, quia quod per se,
& immediatissimè destinatur ad aliquem fini-
nem, nullus potest efficaciter velle, nisi efficaci-
ter velit eundem finem: sed prædeterminare
materielem actionem odij Dei, est aliquid per se
& immediatissimè destinatum ad eandem actio-
nem producendam: ergo non potest Deus velle
efficaciter prædeterminantem concursum, destina-
tum ad materiale actionem odij, quin effica-
citer velit ipsam materiale actionem odij.

Confirmatur primò, quia omnis causa agens
aliqua actione, intendit efficaciter effectum, qui
per se & immediatè producit per illam actio-
nem. Et quidem agentia rationis expertia hanc
intentionem non habent elicitam, sed insitum,
seu naturale appetitum extrinsecè ordinatum
ab Authore nature: at vera agentia intellectu-
alia huiusmodi intentionem habent elicitam. Sed
Deus prædeterminans actionem odij, est causa
agens illa prædeterminatione, tanquam actione.
Ergo Deus efficaciter intendit materiale enti-
tatem odij: hæc enim est effectus, qui per se &
immediatè producit per illam actionem.

Vnde confirmatur secundò, quia nullus po-
terit velle efficaciter actionem calefactionis,
quin velit efficaciter, calorem produci. Sed
physica prædeterminatio habet se, sicut actio; &
materialis entitas odij habet se, sicut terminus
producendus. Ergo impossibile est velle præde-
terminationem prædictæ entitatis, quin velit
eandem entitatem.

Confirmatur tertio, quia si non formaliter, ut
Rui. de Voluntate Dei.

minimum virtualiter erit volita actio materialis
odij Dei, eo ipso, quod volita est formaliter præ-
determinatio ad illam. Quia ex eo præcisè, quod
medium per se ordinatum ad aliquem finem, &
protus efficax, est cognitum & volitum, ut tale,
eo ipso est saltem virtualiter volitus finis illius.

Vnde huiusmodi argumentum sumitur. Si
Deus prædeterminaret materiale actionem
odij, sequeretur inde non consequentem, sed an-
tecedentem esse voluntatem, qua Deus vult, ut
hic homo producat materiale actionem odij.
Consequens est falsum: ergo & illud, ex quo
sequitur. Maior illa conditionalis & illius illatio
satis probata est nuper. Minorem verò, & conse-
quentis falsitatem probo primò. Quia Deus
antecedenter, & quantum est ex innata propen-
sione propriæ voluntatis, usque ad horrorem,
detestatur, & odio prosequitur non solum ratio-
nem formalem malitiæ, sed etiam reales & posi-
tivas actiones rationi & diuinæ legi contrarias.
De quo, cum plura suppetant Scripturæ testi-
monia, nunc satis erit illud Sap. 12. prope initium.
*Illos enim antiquos inhabitatores terra sancta tua,
quos exhorruisti, quoniam odibilia opera tibi faciebant
per medicamina, & sacrificia iniusta, & filiorum suorum
necatores, sine misericordia, & comestores viscerum
hominum, & deuoratores sanguinis à medio sacramen-
to tuo, & auctores parentes animarum inauxiliatarum
perdere voluisti per manus parentum nostrorum.*
Perpende, non solum malitiam, sed etiam pro-
pter illam opera fuisse odibilia. Insuper medica-
mina, sacrificia iniusta, necare filios, comedere
viscera, deuorare sanguinem; omnia hæc signifi-
cant, non solum rationem formalem malitiæ; sed
etiam materiale entitatem operum, quæ erant
odibilia.

Probatur secundò, quia Deus per voluntatem
antecedentem præoptat, ut omnes homines etiam
præciti obseruent omnia diuina præcepta, &
consequantur æternam salutem: ut probatum
est disp. 19. 20. & 21. Ergo antecedenti volunta-
te non vult, ut multi homines eliciant materiales
actiones, realiter contrarias diuinis præceptis.
Consequenter probatur, quoniam prædicta ob-
iecta contraria sunt. Quapropter impossibile est;
antecedenter amari ab eadem voluntate, præfer-
tim quamdiu recta ratione ducitur. Nam quod
antecedenter amatur, placet propter se ipsum, &
propter innatam propensionem diuinæ volunta-
tis, ut in principio dicebamus. Est autem impos-
sibile innatam propensionem Dei ferri simul ad
impossibilia.

Confirmatur primò, nam ut scitè S. Thomas
in 1. dist. 46. q. v. ca. art. 4. ad 3. *Mala, inquit, cul-
pe non fieri vult Deus voluntate antecedente, non
autem voluntate consequente, nisi de illis, quos fecit,
mala non velle facere: quia voluntas consequens re-
cipit conditionem creaturæ. Nec tamen sequitur,
quod voluntate consequente velit, mala fieri, sed vult
permittere, mala fieri.* Vnde constat primò volun-
tatem antecedentem, quæ vult, mala non fieri,
extendi ad quoslibet homines: siquidem sola vol-
untas consequens limitatur ad quosdam. Inde
præterea sequitur, Deum voluntate antecedente
velle, ut nullæ fiant materiales actiones peccato-
rum, quibus necessariò & inseparabiliter con-
iungitur malitia: nec enim aliter mala fiunt, nisi
faciendo eiusmodi actiones.

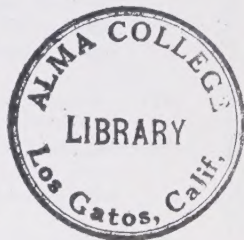
Confirmatur secundò, quoniam licet Deus
multa contraria in Mundo produxerit; illa
ff 2 tamen

*Actio mate-
riale odij
Dei, ad mi-
nus virgula
liet erit à
Deo volita.*

*Deus ante-
cedenter odio
prosequitur
materiales
actiones di-
uina legi cō-
trarias.*

Sap. 12.

8.

9.

S. Thomas.

10.

tamen temperavit, ne sit impossibilis eorum existentia. At contradictionem implicat omnes homines implere omnia præcepta, & plures homines elicere materialem actionem transgressionis. Confirmatur tertio, quia, licet daremus Authoribus citandis in principio sectionis quartæ, voluntatem prædeterminandi materialem actionem peccati appellandam esse consequentem (ne de vocibus contendamus) adhuc tamen in ea voluntate remaneret primaria & quidditativa ratio repugnantia, videlicet, non ex nostro vitio, sed ex ignata Dei propensione descendere. Quapropter consentire non potest cum innata propensione, qua Deus vult omnium hominum sanctitatem: ut magis constabit sect. 4.

11.
1. Thef. 4.

4. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & gentes, quæ ignorant Deum: ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio frairem suum.* Perpende, ex eo quod antecedens voluntas Dei sit sanctificatio nostra, & observatio præceptorum, quæ ad temperantiam, & iustitiam pertinent, rectè colligi, Dei voluntatem antecedentem esse, ut non admittantur passionis desiderij, neque fraudes, quæ sunt reales actiones temperantia, atque iustitiæ realiter contrariæ. Vnde etiam Ecclesiastici 15. sine: *Non enim concupiscit multitudine filiorum infidelium & inutilium.* Recole ex Chrysostomo supra disp. 19. sect. 5. non procul à principio, concupiscentiæ nomen proprium esse voluntatis antecedentis.

Reclastic
15.

12.
Joan. 5.

Probatur tertio, quoniam volitiones, per quas realiter amplectimur bona creata diuinæ legi contraria, non sunt voluntates Dei, sed nostræ. Vnde Ioan. 5. *Iudicium meum iustum est, quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.* Quapropter quicumque suam gloriam & temporalem delectationem desiderat, ideo non est iustus, quia non Dei, sed suam voluntatem querit.

13.
Isaia 65.
Hieronym.
Matth. 7.

Confirmatur primò Isaia 65. *Fecistis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis.* Vbi Hieronymus, Considerandum, notat, quid significet quod ait: *Et quæ volebam elegistis:* aut quæ sit voluntas filij Dei: qui loquitur in Evangelio: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, ingreditur in regnū celorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in celis: de qua & ipse dicit Deus: ut facerē voluntatem tuā, volui.* Hæc est voluntas, de qua & ipse Dominus loquebatur: *Inveni David filium Iesse, virum iuxta cor meum, qui faciat omnes voluntates meas.* Vnde & sanctus precatur & dicit: *Doce me, ut faciam voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.*

Psal. 39.
Act. 13.

Psal. 143.

14.

Ephes. 1.

Hieronym.

Hæc omnia propterea Dei voluntates appellantur, quoniam sunt actiones, quas Deus primario, & quantum in ipso est, desiderat ab hominibus exerceri. Vnde bene inferitur contrarias actiones Dei consilio, atque voluntate non petagi. Quam illationem clarius expressit Hieronymus in illud Ephes. 1. *Qui universa operatur secundum consilium voluntatis suæ, dicens: Non quod omnia, quæ in Mundo sunt, Dei voluntate & consilio perantur, itaque & mala Deo poterunt imputari: sed quod universa quæ facit, consilio faciat, & voluntate, quod, scilicet, & ratione plena sint & potestate facientis.* Fieri & petagi proprium est realium effectuum, & actionum, quæ omnes si

Dei voluntate & consilio peragerentur, iudice Hieronymo, sequeretur mala Deo imputari poruisse.

Quod idem secundò confirmant, quæ continuo subdit: *Nos homines plerumque volumus facere consilio: sed nequaquam voluntatem sequitur effectus.* Illi autem nullus resistere potest, quin omnia, quæ voluerit, faciat. Vult autem ea quæcumque sunt plena rationis, atque consilij: vult, salvari omnes, & in agnitionem veritatis venire. Sed quia nullus absque propria voluntate saluatur, liberi enim arbitrij sumus: vult nos bonum velle, ut cum voluerimus, velis in nobis & ipse suum implere consilium.

Pondera primò antecedentem Dei voluntatem, qua vult salvari omnes, & ad agnitionem veritatis venire. Secundò rectè inde Hieronymus infert, non aliter Deum velle concurrere ad nostras actiones peccati, nisi quatenus vult, ut nullus absque propria voluntate saluetur, & permittatur libero arbitrio: cum tamen Deus, quantum ex se est, velit, nos bonum velle.

Tertio idem confirmant alia Scripturæ verba, in quibus volitio amplectens obiecta prohibita exprobratur, quasi voluntas nobis propria, diuinæ voluntati contraria. Quemadmodum Isaia 58. *Ecce in die ieiunij vestri inveniunt voluntates vestras, & omnes debiores vestros repetitis.* Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugna impij. Hic non solum malitia, sed etiam materiales actiones percutiendi, contendendi, litigandi, appellantur hominum, & non Dei voluntates. Vnde Hieronymus ibi: *Inveniuntur, inquit, voluntates vestra, ut non Dei, sed vestras faciatis voluntates, quas Paulus scribens Ephesijs reprobatur: iuxta principem potestatis aeris, spiritibus, qui nunc operantur in filijs incredulitatis, in quibus & nos omnes conversati sumus aliquando, in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum.* Sic iterum Isaia prope finem eiusdem cap. 58. *Si auerteris, inquit, à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo.* Vbi voluntas hominum propria vocatur opus servile, atque in die sancto prohibitum.

Quartò probatur ex Conciliis & Patribus, qui ex mente sacrarum literarum eandem hausere doctrinam. Vnde Arausicanum secundum Can. 123. ita decernit. *Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt, quod Deo displicet.*

Sumitur idem ex Augustino multis in locis, quemadmodum 12. de Ciuitate capit. 6. inter princip. & med. Nam ut probet, malæ voluntatis non esse querendam aliam priorem causam: sed ipsam esse primam causam determinantem se ad opus malum, vitur hoc argumento. *Quia ita desipiat, ut dicat, quod bona voluntas faciat voluntatem malam? Erit enim, si ita est, bona voluntas causa peccati, quo absurdius putari nihil potest, & dici.* Vbi dum dicitur bona voluntas, supponitur, illi non imputari malitiam, neque velle malitiam: & tamen ex eo quod bona voluntas faciat voluntatem malam, sequitur esse peccati causam, etiam si bona sit. Quapropter Dei voluntas, etiam si bona esset, peccati causa foret, si faceret voluntatem malam.

Idem Augustinus lib. 83. quæst. q. 3. tomo quarto (referitur in 2. dist. 35. cap. Ex prædictis.) ait: *Vitium est voluntas, quo est homo detior, quod vitium longe abest à voluntate Dei, ut ratio docet.* Abest ergo longè à voluntate Dei voluntas,

15.

1. Timot. 1.

16.

17.

Isaia 58.

Hieronym.

Ephes. 1.

Isaia 58.

18.

Arausic. 1.

19.

Augustin.

20.

voluntas, quæ vitium est, quo est homo deterior. Rursus in lib. de Perfectione iustitie ratiocinatione 7. & 8. Cælestio Pelagiano concedit, *Deū velle, hominem sine peccato esse. Alioquin non mitteret Filium suum sine peccato, qui sanaret homines à peccatis.* Cæterum addit, hoc sine Iesu Christi gratia obtineri non posse: insuper huius innocentie perfectionem non præstari nisi in Patria. Idcirco ratiocinat. 13. concludit, *sola hominis voluntate factum esse, ut veniret ad necessitatem peccandi, quam ex peccato contraximus.* Sola dixit, ad excludendam Dei voluntatem: vt constat ex tota ratiocinatione. Plura de voluntate Dei, quæ permittit multas hominum operationes fieri contra suam voluntatem: vt de illis melius impleat suam voluntatem efficacem, ex eodem August. & aliis Patribus vidimus disp. 18. sect. 2. & 3.

11. Fulgentius l. 1. ad Monim. cap. 20. post med. *Peccati verò initium, ait, si attendatur, puto, quod nihil est aliud, quam ordinatarii rerū inordinatæ rationis creaturæ dilectio.* Hęc realis & positiva volitio est, & tamen illam non esse à Deo prædestinatam, statim probat Fulgētiū, *quia ex voluntate Dei nunquam processit origo peccati.* Processisset autem si ex voluntate Dei processisset creaturæ rationalis ea dilectio, quæ quiddam ita includit realem contrarietatem cum ordine chaivitatis: unde necessitatio & infallibiliter sequitur, vt sit initium peccati.

12. Clemens Alexand. lib. 4. Stromat. in med. ait: *Nec enim Dominus passus est voluntate Patris, nec qui patiuntur persecutionem, eam Dei voluntate patiuntur.* Nem est dubium alterum; aut bonum quid & honestum erit persecutio propter Dei voluntatem, aut erunt infortes, qui eos afficiunt, & affligunt. Sed nihil sit sine voluntate Domini viniferorum. Restat ergo, vt breuiter dicamus, ea quæ sunt eiusmodi, enervare Deo non prohibente. Loquitur autem non de actione obedientiæ, patientiæ, & fortitudinis, & martyrij: has enim virtutes, tanquam à Deo dilectas & imperatas, sæpe in eodem lib. 4. commendauerat, præsertim pag. præcedenti, & inter princip. & med. eiusdem lib. 4. & lib. 2. Stromat. a med. Clemens ergo negat solummodo, Deum velle & causare actionē, quæ persecutio infertur.

13. Tertullianus in exhortatione ad Castitatem prope init. *Item, inquit, in nobis est voluntas eligendi alterum: sicut scriptum est: Ecce posui ante te bonum & malum. Et ideo non debemus, quod nostro expostum est arbitrio, in Dei referre voluntatem; quos vult ipse, & velle, qui malum non vult.* Ita nostra est voluntas, cum malum volumus aduersus Dei voluntatem, quæ bonum vult. Nota, ex indifferentia eligendi & ex eo quod Deus vult, nos velle bonum quod ipse vult, probari non esse Dei voluntatem, sed nostram, quæ versatur circa malum. Voluntas autem non solum rationem malitiæ, sed etiam materiale & realem volitionem significat.

14. Prudentius in Hamartigenia contra Marcionitas propius ad med. quàm ad finem scripsit:

*Labi hominis, servare Dei est: meritis perit iste,
Ille abolet pereuntis opus, meritisque resoluit.
Argumentum ingens, Dominum qui talia præset,
Nolle malum, nec, quod post abluit, ante probare.*

Ingens, inquit, argumentum est, probans, Deum nolle pereuntis opus malum, quoniam labi hominis est, Dei verò à lapsu servare, abluere, & abolere pereuntis opus, eiusque meritum resolvere.

Rursus de Voluntate Dei.

Probat postremo ex omnibus Patribus, & Theologis Scholasticis, qui tota disp. 5. permissionem pertinere putant non solum ad malitiam, sed etiam ad materiale actionem, & tamen à permissione reiciunt Dei voluntatem, nimirum antecedentem, & ex innata propensione procurantem, vt talia opera fiant.

26. Vbi notandum est, Hugonem Victor. sine dubio excessisse, quando in summa sent. Theolog. tract. 1. cap. 13. in medio ait: *Cum videris (videlicet Deus) alia, quæ in se mala, & ad aliud bona, voluit ea esse. Quid enim melius est esse, an ea quæ sunt bona in se tantum an ea, quæ etsi non sunt bona in se, tamen ad aliud sunt bona? Ea utique, quæ ad aliud sunt bona, non tamen concedimus, si vult ea esse, quod & vult ea: nec illud, si sunt bona ad aliud, quod tunc sunt bona. Cum itaque aliquis peccat, contra voluntatem Dei facit, quia contra præceptum eius, & quia non vult Deus quod facit: & tamen facit, quod vult esse. v. g. Iudei Christum crucifixerunt, occidendo contra voluntatem Dei fecerunt; & tamen volebat Deus, illud malum esse, quia ad aliud bonum. Quam doctrinam multis postea rationibus confirmare conatur. Hæc autem sententia eadem est, quam Magister, suppresso Authoris nomine sermō refutat in 1. dist. 46. §. Ideo, & sequentibus, similiterque omnes Scholastici; nos autem ex professio supra disput. 26. sect. 2. & 3.*

27. Circa Hugonis mentem, quod ad præsens atinet, obseruanda sunt duo, propter quæ nihil faueret contrariæ sententiæ, quæ minus non fuisset ab Scholasticis refutata. Primum est, ea limitatione Hugo concedit, Deum velle, mala esse, vt tamen absolute neget, Deum causare, aut impellere, vt homines eliciant mala opera, cuius testimonia retulimus disp. 3. 1. sect. 3. num. 13. Secundum est, Hugo non solum de materiali actione, sed etiam de ratione formali malitiæ pronūciat, Deum velle, mala esse. Quod si contenderis, cum loqui solummodo de materiali actione: de eadem intelligendum erit, quod semper adiungit: *Deus non vult mala.* Quapropter concedendum erit, ex huius Doctoris mente, Deum non velle materiale actionem peccati.

SECTIO IV.

Cum Deus prohibeat materiale actionem peccati, velle non potest, vt ab hominibus eliciatur.

1. Præmarium argumentum est, quoniam Deus sua lege prohibet non solum malitiam, sed etiam materiales actiones, ad quas consequitur: ergo Deus ex pondere propriæ voluntatis non determinat se ipsum ad volendum efficaciter eadem materiales actiones.

2. Prima solutio contrariæ sententiæ respondet Deum voluntate antecedente, quæ est voluntas signi, voluisse ab æterno, quod nullus peccaret: cum hac tamen voluntate stat simul in Deo voluntas efficax, quæ prædeterminauit, vt quidam producerent actum peccati, in quantum actus est. Etenim istæ duæ voluntates non sunt repugnantes, sed potius consonant inter se, sicut hæc duo non repugnant, quod scilicet, iudex velit hominem vivere, in quantum homo est; & cum occidere, in quantum malefactor est.

Hæc

Hugo Victor.

Solutio 1.

3.
Nomen vo-
luntatis co-
sequentiā nō
vrsupatur
iuxta men-
tem Patrū.

4.
Explicatur
exemplo.

5.
Leges probi-
bitas, in
Deo ex vero
amore.

6.
Voluntas
Dei prohibet
peccatorum
actiones, effe-
ctus volūtas mē-
tiendi.

Caluini, &
Beza respon-
so.

Hæc solutio imprimis non ex mente antiquo-
rum Patrum vsurpat nomen voluntatis conse-
quentis. Si enim Deus à se ipso, & non à nostro
vitio rationem siue occasionem accipiens, deter-
minat, vel impellit ad materiale actionem pec-
cati: voluntas illa fuerit antecedens, & non
consequens: vt ostendimus initio sectionis præ-
cedentis, remittentes ad disput. 19. section. 2.
& 3.

Confirmatur primò, quamuis enim perditif-
simus quispiam tyrannus posset edicto prohibe-
re, ne ciues facerent idem opus, quod vult effica-
citer procurare, vt ciues faciant, quo pœnam edi-
cti committant, eiùsque vel ærarium augeant,
vel crudelitati escam ministrent: nihilominus
vtramque voluntatem antecedentem esse, & ex
innata propensione profectam, repugnat. Illi
namque quasi antecedens voluntas est augendi
ærarium, & exercendi crudelitatem nocendò
ciuibus: voluntas verò prohibendi actionem
turpem, est veluti consequens, quoniam ea pro-
hibitio non amatur ex innata propensione ad
eius honestatem, imo potius ille, quantum ex se
est, præoptat, vt illud bonum à nullo ciuium ex-
pleatur. Quamuis, si propriè loquendum sit, neu-
tra voluntas sit antecedens, nec consequens, quia
nec amplectitur obiectum secundum se bonum
propter se ipsum; nec amplectitur obiectum
propter bonitatem, quam habet, supposita aliena
culpa. Sed debitum amandi ordinem perturbat.
Quod in Deum cadere nequit.

Confirmatur secundò, quoniam vltra prædi-
ctam repugnantiam est alia clarior comparatio-
ne rectissimi, & sanctissimi legislatoris, cui le-
ges prohibentes innascuntur ex vero, & nulla
ratione simulato amore boni operis, & contra-
rij operis odio, quantum ex se est; cui repugnat,
& valdè indecorum, & inconsequens est, effica-
citer velle & procurare, vt illud ipsum opus non
fiat.

Confirmatur tertio, quia aliàs voluntas signi-
fica, qua prohibentur actiones peccatorum, nihil
aliud esset, nisi voluntas mentiendi. Quamuis
enim sine mendacio Deus præcipiat quandoque
actionem, quam efficaciter vult non fieri: vt
præcepit sacrificari Isaac: eo tamen casu præ-
cepti obligationem reuocat, vrgentiam obliga-
tionem implendi præceptum: attamen præcepti
obligatione retenta, & conseruata, aliunde velle
efficaciter, vt fiat actio contraria, hæc esset volun-
tas mentiendi, quia significat, se velle, quod non
vult. Nam respectu eiusdem temporis & earun-
dem circumstantiarum, in quibus vrget obligatio
præcepti, Deus significat, se velle, vt fiat ab ho-
mine, quod præcipit Deus, & nihilominus Deus
efficaciter vult, & facit, vt homo contrarium
faciat.

7. Præterea Bellarminus lib. 2. de amissione gra-
tiæ & statu peccati cap. 8. postquam contra hæ-
reticos protulit Scripturæ testimonia, quæ do-
cent Deum non velle peccata, ac proinde non de-
creuisse ab æterno vt peccata fierent, subdit: Ad
hæc & similia, quæ adduci possent, respondent
Caluinus & Beza locis citatis, & Petrus Martyr
in comment. 1. capitis epistolæ ad Rom. Deum non
velle peccata fieri ea volūte, quæ nobis in Scri-
pturis declarata est, quam Theologi voluntatem
signi nominare solent, & de hac voluntate esse
accipienda testimonia supra citata. Nihilominus
tamen alia quadam volūte omnino velle Deū,

vt homines peccent: quoniam alioqui non asse-
queretur finem sibi propositum declarandæ glo-
riæ suæ in conditione vel punitione peccati.
Hæc refert Bellarminus.

Duo hîc obseruanda propono. Primum est.
Solutio quam in principio retulimus volunta-
tem præcipientem & prohibentem appellat si-
mul voluntatem signi, & voluntatem antecedē-
tem: & ea ratione consentire dicit, cum efficaci
voluntate prædeterminandi & causandi actio-
nem contrariam: quod eiusdem solutionis au-
thor fusius alibi tractauit. Secundum est. Hære-
tici nuper citati suum errorem limitarunt, ne
Deus formalem rationem malitiæ, sed solam
materiale illius actionem velit, & causet
propter bonum finem: vt vidimus disput. 32.
section. 2. & sequentibus. His suppositis,
Theologorum erit prædictas solutiones inter
se comparare, & examinare discrimina, quæ
occurrerint.

Secunda solutio simul copulat argumenta
duo; alterum quod sumitur ex eo, quod Deus
non potest materiale peccati actionem præci-
pere, de quo dicemus à num. 29. Alterum verò,
quod in principio proposuimus, ex eo quod
Deus materiale actionem peccati prohibet.
Ex vtroque verò nihil existimat colligi contra
prædeterminationem physicam. Et rationem
reddit, quoniam præceptum terminatur ad actū,
vt egreditur à causa secunda deficiente, à qua
actus habet malitiam. Et ideo si Deus præciperet
talem actum, videretur præcipere actum cum
malitia. Veruntamen quando applicat vel ad-
iuuat voluntatem ad talem actum producen-
dum, concurret ad illius productionem, vt
præuenit concursum causæ secundæ: quia con-
cursus causæ primæ est prior natura & causali-
tate quàm concursus causæ secundæ. Et quia
actus non habet malitiam, nisi vt egreditur à
causa secunda deficiente, idè potest Deus
concurrere ad productionem actus, quoad en-
titem & substantiam, non quantum ad ma-
litiam.

Nihilominus omnia fundamenta solutionis
istius valent ad illius refutationem. Imprimis
namque quod malitia consequatur ex actu, pro-
vt egreditur à causa deficiente, & in eam reuocā-
da sit; hoc optimè probat, Deum non posse præ-
determinare aut impellere voluntatem creatam
ad elicendam materiale actionē peccati: cuius
probationis efficacitatem ostendimus disput. 27.
sect. 7. & tota disput. 28. Nunc satis sit ita argumen-
tari. Si Deus applicat, & prædeterminat volunta-
tem creatam ad talem actum producendum; eo
ipso non solum concurret ad substantiam actus;
sed etiam causa est, vt hæc voluntas creata & de-
ficiens, tanquam causa secunda concurrat ad
productionem illius actus in particulari, qui rea-
liter, & posituè contrarius est virtuti præceptæ
& rationi rectæ. Ergo determinat Deus ad
actionem, prout egreditur à causa secunda, &
prout deficit à contrario actu honesto & ratio-
ne recta.

Refutatur secundò, licet enim Deus suis præ-
ceptis primariò intendat prohibere malitiam, ni-
hilominus propter malitiam vitandam prohibet,
ne volūtas creata eliciat materiales operationes,
quæ necessariò deficiunt à recta ratione & vir-
tute perfectæ: vt in refutatione tertiæ solutionis
constabit. Si autem Deus prædeterminat tales
actiones;

Quo modo
hæretici sub
errorem b.
miciunt.

10.
Solutio
fundamen-
ta ad eam
refutationem
valem.

11.

actiones; iam Deus causat vt creata voluntas ipsas eliciat. Ergo Deus determinat, causat, & facit, vt voluntas creata faciat, & causet id ipsum, quod Deus prohibet, ne faciat voluntas creata.

12. Refutatur tertio, nam quod Deus præueniat concursus causæ secundæ, applicando illam ad talem actum in particulari, cui necessariò coniuncta est malitia, hoc ipsum est, quod infert, Deum causare malitiam, & materialem actionem, quam prohibet. Quod tamen non sequeretur, si Deus, quantum ad particularem rationem huius actionis non præueniret concursus causæ particularis, sed tantum quoad communem rationem actionis, inclinando, quantum ex se est, ad honestam operationem.

13. Primum solutionis membrum.

Ratio generalis actionis non prohibetur.

Controuersia difficultas.

14. Secundum solutionis membrum.

15. Refutatur.

Tertia solutio respondere videtur, materialem actionem peccati non prohiberi à Deo: ait enim, nullo præcepto inueniri prohibitionem actionem peccati, quatenus actio est, quæ est prima, & fundamentalis eius consideratio, & sic (ait D. Thomas) procedit à Deo. Hæc solutionis pars, si reduplicat solummodo generalem & abstractam rationem actionis, ad quam, prout ita præcisa est, non consequitur malitia, certum est à Deo non prohiberi. Cæterum controuersia non est in præsentia, nisi de materiali quidditate actionis, prout contracta est ad talem speciem, & indiuiduum, ex cuius postremis differentiis posituius atque realibus, necessariò consequitur malitia. Quapropter de actione secundum huiusmodi considerationem intelligenda videtur ista solutio, præsertim cum eius Auctores alibi perspicuis verbis explicant, non solum communem, sed etiam particularem rationem actionis prædefiniri & prædeterminari à Deo. Quapropter secundum eandem rationem particularem agere debent de actione, quando vt illius prædeterminationem defendunt, à Deo prohiberi dissentunt.

Subiungunt verò in eadem solutione: Forma legis: *Non concupisces*; inspicit obiectum formale concupiscentiæ, non verò materiale actionis. Nec deformitas contrahitur per primum gradum actionis secundum totam suam entitatem, sed per gradum deficientiæ communicatæ à voluntate. Vnde non solum deformitas est extrinseca entitati actus peccati sub ratione communi entis, sed etiam sub ratione quacumque particulari contenta, tanquam modo intrinseco sub ente.

Hoc secundum solutionis membrum imprimis falsum est. Si enim aliquis vult furari, vt adulterium committat, huius volitionis materiale obiectum est contractatio rei alienæ, inuito domino: & formale obiectum est bonum delectabile adulterij. Et tamen forma legis: *Non concupisces*; inspicit, vt prohibeat non solum delectationem adulterij, sed etiam commoditatem contractandi rem alienam. Cæterum hæc solutio non in hac propria, & ab Scholasticis recepta significatione formalis & materialis obiecti, sed in alia videtur accipere, vt materiale obiectum appellet quodecumque constituit in suo esse reali materialem actionem peccati. At multò clariùs est obiectum materiale hoc modo acceptum, diuina lege prohiberi, in quo tam vitilias furti, quam delectatio adulterij erit prædictæ volitionis obiectum materia-

le, quia realem volitionem constituit, & non constituit formaliter malitiam; & tamen verumque inspicitur, vt prohibeatur à præcepto: *Non concupisces*.

Quod autem in postrema parte prædictæ solutionis adiungitur, distinctione opus habet. Deformitas enim comparata cum specifica, & reali quidditate odij Dei, extrinseca est in eo sensu, quod non includitur essentialiter in ea. Cæterum in eo sensu non est extrinseca, quod necessariò & inseparabiliter provenit ab illa reali, & specifica quidditate.

Redeo nunc ad probandum antecedens argumenti in principio positi (quod directè negatur præsentii solutione, quam impugnamus) videlicet, non solum formalem rationem malitiæ, sed etiam materialem actionem illius prohiberi; imò non malitiam, sed materialem entitatem actionis esse, quæ immediatè subiaceret prohibitioni. Probatur primò, quia nihil immediatè subiaceret prohibitioni, aut præcepto, nisi quatenus immediatè subiaceret nostræ liberæ potestati: verò malitia non subiaceret immediatè liberæ potestati, sed mediante actione materiali, quam liberè eliciendo vel continendo, committimus, vel euitamus rationem formalem malitiæ. Ergo non ratio formalis malitiæ, sed materialis actio est, quæ subiaceret immediatè præcepto aut prohibitioni.

Confirmatur primò, quoniam aliud est, quod prohibetur, vt quod, aliud est formalissima, & primaria ratio propter quam prohibetur. Et quamuis formalissima & primaria ratio prohibendi sit malitia; nihilominus id quod prohibetur, vt quod, est actionis substantia, cui necessariò & inseparabiliter adiuncta est malitia. Confirmatur secundò, quia si non foret prohibita materialis actio; non teneremur eam euitare. Consequens autem esse falsum constabit probatione sequenti.

Probatur secundò inductione facta ex omnibus ferè prohibitionibus Scripturæ sacræ. Nam materiale aliquam & realem actionem cauere præcipiunt, veluti Exod. 20. & Deut. 5: cum dicitur: *Non adorabis ea, neque coles*. Vbi nullus (quantum existimo) dicere audebit, non esse prohibitas reales actiones, per quas intellectus realiter iudicat, idolis inesse aliquam diuinitatem, & voluntas realiter eligit illis cultum & reuerentiam adhibere. Idem argumentum fieri potest de testimonio falso, atque periurio, quando ibidem dicitur: *Non assumes nomen Domini tui in vanum. Non loqueris contra proximum falsum testimonium*.

Confirmatur primò, quoniam in eiusmodi prohibitionibus non est sensus: Caue, ne dum actionem producis, qua Deum in testem adhibes propositionis, quam scis esse falsam, caue, inquam, ne ad illam actionem sequatur malitia moralis. Fieri enim nulla ratione potest, vt malitia non sequatur ad huiusmodi actionem. Quapropter sensus esse debet: caue, ne producas eiusmodi actionem, qua Deum in testem adhibes propositionis, quam scis esse falsam.

Confirmatur secundò, quoniam mortificatio, quam præcipue lex euangelica præcipit, significat hominem abstinere debere à vitilibus actionibus, ad quas animalis homo propendit. Vnde Rom. 8. *Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Oblerta facia. & Coloss. 3.*

16.

Qua ratione deformitas quidditatis odij extrinseca, quia verò intrinseca sit.

17. Antecedens argumenti in principio positi probatur.

18.

Materialis actio prohibetur vt quod.

19.

Exod. 20. Deut. 5.

20. Prohibitionis sensus.

Rom. 8. Coloss. 3.

Mortificate membra vestra, que sunt super terram: fornicationem, inmunditiam, concupiscentiam malam, &c. & post pauca: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, irpem sermonem de ore vestro. Nolite membris iniicem, expoliantes vos veterem hominem eum artibus suis. Vbi non solum malitiam, sed etiam actus precipit expoliari: & nominatim ira, indignatio, & sermo turpis non solum malitiam, sed etiam materiale actionem continent. Sicut etiam Rom. 13. *Abiciamus*, inquit, *opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis, non in contentione & emulatione.* Nemo igitur Theologorum dixerit, non esse nobis obligationem impositam à Deo, & denunciata ab Apostolo, deponendi & euitandi prædictos vitales actus, quibus animalis vita contra rationem realiter viuunt. Quod si obligatio est, à diuina prohibitione provenit.

Rom. 13.

22.
Si amor
precipit, pro-
hibet quod
amoris im-
possibilitatem
affert.

Probatur tertio, quoniam quando præcipiunt virtutum actus, eo ipso prohibetur, quicquid attulerit illius actus impossibilitatem. Sed materiales actus peccatorum, quantumcumque præcendantur à formali ratione malitiæ, impossibilitatem afferunt contrarij actus præcepti. Ergo quando præcipiuntur virtutum actus, eo ipso prohibentur materiales actus peccatorum, quantumcumque præcendantur à formalisatione malitiæ. Exemplum sit præceptum diligendi Deum, quod eo ipso prohibet materiale actum odij Dei, quippe qui quantumcumque præcendantur à malitia, non patitur simul elici dilectionem Dei. Quapropter cum vitare tenetur, qui dilectionem tenetur elicere.

23.
Patres de
materialibus
actionibus
loquuntur.

Epiphanius.

Deus concu-
piscens sup-
peditator for-
vis.

Probatur quarto, quoniam Patres de materialibus peccatorum actionibus expressè loquuntur, quando ex eo, quod Deus eas prohibeat, probant Deum non impellere ad illas, nec causare, aut immittere. Peculiariter autem de præcepto non concupiscendi (quod tertia solutio limitare tentabat ad solam malitiam supra num. 14.) Argumentum premit Epiphanius hæresi 66. inter medium & finem, dicens: *Si enim ex ipso (scilicet Deo) concupiscentia est, & concupiscentiam operatur, quomodo sursum, ac deorsum contra concupiscentiam scribit, qui concupiscentiam immittit, qui dicit, non concupisces, que proximi sunt? Si tollit concupiscentiam, non est concupiscentiæ suppediator.* Foret autem concupiscentiæ suppediator, si causeret, ac prædeterminaret quascumque reales concupiscentias voluntatis.

24.

Vires etiam habet in materiali actione, quod non de illa præcisè, sed simul cum malitia ratiocinatur idem Epiphanius hæresi 28. prope initium, dicens: *Si sanè eum, qui malum non fecit, bonum confitemur; quomodo mala facere accusabitur is, qui bonum consilii, & qui bonam legem dedit? Similiter ergo dicamus: Si sanè eum hominem, qui non fecit materiale actionem odij Dei, bonum confitemur; quomodo eandem actionem facere, atque causare censetur Deus, qui consilii amore Dei, & qui legem bonam dedit, qua prohibetur eius odium?*

25.
Damasceus.

Eandem veritatem stylo magis scholastico docuit Damascenus dialogo contra Manichæos, non procul à medio dicens: *Fornicatio, qua ra-*

tionem desiderium, & amicitia, atque consuetudo est, bonum est: quatenus autem eius, quod minime congruat, quodque lex diuina vetet, desiderium est, malum est. Non quod non imperium, sed prohibitum est, non est, tanquam quod non esse debet. Quo fit, ut eius, quod non sit, nec esse debeat, cupiditas malum sit. Pondera primò præcisiones, & reduplicaciones à Damasceno adhiberi, ut aduertat, illum non vulgariter, & ruditer, sed exactè loquutum. Secundò, hæc distinxisse Damascenum, ut toto sequenti discursu vsque ad finem dialogi ostenderet, Deum non esse auctorem mali, sed liberum hominis vel Angeli arbitrium, vt alibi referimus. Tertiò, inde consequens est, vt Deus non sit author fornicationis, quatenus est desiderium, & cupiditas eius, quod lex diuinaverat. Hæc autè ratio est positiua.

26.

Clemens Alexand. libro 1. Pædagogici cap. 9. ad finem: *Quemadmodum medicus non est agrotanti malus, quod ei febrem annunciet; non enim medicus febris causa est; sed ipse febrem arguit: ita nec is qui reprehendit, ei male vult, qui laborat animo, nec ei delicta adiungit; sed ea que adsunt peccata ostendit, ad hoc vt aueratur ab eiusmodi studiis.* Loquitur autem de Verbo quasi pædago-go redarguente pueros, & suis præceptis reuocante ab studiis rerum, quæ animi morbos generant. Studia verò sunt reales actiones desiderandi.

Sic Tertullianus libro de spectac. cap. 1. in medio, ex eo quod Deus sit exaltor innocentia, & quod damnet, odiùque prosequatur idololatriam, concupiscentias, maliloquium, insidias, & fraudes, colligit, Deum non eo fine condidisse hominem, eiusque potentias, vt ad hæc opera excogitanda, faciendaque deseruirent. Rursus in exhortatione ad Castitatem prope initium ait: *Deum non omnia producere de sua voluntate, neque omnia velle.* Quod probat, quia vetat quedam, quibus etiam supplicium comminatur.

Tertullian.

Ambrosius libro primo Exameron cap. 8. prope medium ait: *Cum clamer Propheta, desinite à malis vestris. Et præcipue S. David; desine, inquit, à malo, & fac bonum. Quomodo ergo ei iniuriam à Domino damus? Et lib. de Paradiso cap. 7. prope medium ait: Deus, quasi bonus medicus prohibuit, ne Adam nocitura gustaret. Et inde infert, Deum non esse causam illius transgressionis. Et capite 8. ante medium: Ergo non in mandante culpa est; sed in prauaricante peccatum est. & post pauca: Redarguitur atque reconvincitur, quia & ille (videlicet Adam) mandatum, ne laberetur, accepit.*

28.

Cyrillus Alexand. lib. 3. contra Iulian. prope medium ait: *Legem ponit, & vetat quidem faciora, & peccatorum demonstrat modos: adducit autem ad meliora, & ad ea, per qua clarè viuatur, & constituit, vt in illo ipso verè approbatam gloriam velint. Igitur bona quidem, & bene operans eodem modo, imò ipsa bonitas est, diuina & ineffabilis natura: non ignorauit autem malum; sed nouit non præcisè id, quod nos sentimus, in omne venientes natura. Ex prohibitione, videlicet, malorum colligit Cyrillus Deum adducere ad meliora & ad ea, per qua clarè viuatur. Si verò quoties homines peccant, Deus eos adduceret ad materiales illas actiones, veriùs affirmaretur, Deum vt plurimum, non ad meliora, sed ad deteriora adducere, & ad ea, per quæ obscurè, atque turpiter viuatur.*

29.

Fulgen

Fulgentius libro primo ad Monim. cap. 20. hoc vitur argumento: *Non autem aliquid inordinatum Deus fecit, neque aliquid inordinatum fieri praeordinavit, qui per Apostolum suum imperat, ut omnia honeste & secundum ordinem fiant. Propter quod & in sanctis eloquiis, ut peccatum vitetur, charitas precipitur: scriptum est enim: Ordinavit in me charitatem.* At materialis entitas peccati est realiter & positivè inordinata, quoniam quidditatiuè contraria est ordini charitatis. Quare si praedefiniretur illa; praeordinaretur aliquid inordinatum, & destrueretur charitatis ordo, quem Deus praecipit & causat.

Probatur quintò, quoniam diuinæ bonitati repugnat consulere, vel præcipere, vel approbare, ut fiat à voluntate creata materialis actio, quæ est odium Dei, quamvis præcepto, consilio, & approbationi adiungatur cautissima præcisio, ne se extendant ad malitiam, sed solummodo ad materiale actionem, idque propter fines altissimos, à Deo intentos. Ergo similiter repugnat diuinæ bonitati per effectuum concursum prædeterminare materiale actionem odij Dei, quantumcumque præscindat malitiam, quæ ex actione sequitur, & intendat lux potentiae, bonitatis, & iustitiæ ostensionem, aliòsve fines optimos.

Antecedens constat Ecclesiastici 15. *Nemini mandavit impiè agere; & nemini dedit spatium peccandi.* Sed quoniam in hoc testimonio minus apertè agitur de materiali actione, quæ peccatum est; accipe aliud, in quo clarior est doctrina de materiali actione. Hierem. 19. *Et repleverunt locum istum sanguine innocentium, & edificaverunt excelsa Baalim, quæ non præcepi, neque loquutus sum, neque ascenderunt in cor meum. Quia circumloquutione significatur, quàm indigna sint, quæ Deo placeant, & ab illo consulantur, vel præcipiantur illa opera. Isaia 30. *Pe sili desertiores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per Spiritum meum: ut adderetis peccatum super peccatum, qui ambulatis, ut descendatis in Egyptum, & os meum non interrogastis.* Osee 8. *Ipsi regnaverunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognovi, scientia, videlicet, approbationis: sed potius eorum regnandi modum, & rationem reprobaui; unde non sunt ex me tanquam autore, & principio.**

Consequentia verò probatur, quia præceptum, consilium & approbatio prædictæ actionis materialis, non alia ratione repugnant diuinæ bonitati, nisi quia sunt media per se destinata ad actionem, quidditatiuè contrariam diuinæ legi & rationi, à qua necessariò & inseparabiliter consequitur malitia. Sed concursus physici prædeterminans eiusmodi actionem, magis per se, magis immediatè, magisque indissolubili nexu destinatur ad eandem materiale actionem. Ergo inde contrahet maiorem indignitatem comparatione diuinæ bonitatis.

Minor probatur, quia præceptum, consilium, vel approbatio Dei non attingunt immediatè actionem humanam circa quam versantur: imò frequenter non fit à nobis actio, cuius præceptum, consilium, vel approbationem Deus dedit. Et quando fit, opus habet pluribus aliis mediis, & causis, quæ immediatius attingant productionem illius actionis, præsertim gratia excitante, &

adiuvante. At verò physica prædeterminatio per effectuum concursum immediatissimè & efficacissimè, summæque perfectitate attingeret actionem materiale, si illam prædeterminaret: & usque adeo per se, ut neque illa prædeterminatio posset ad alium effectum deferuire, neque posset non deferuire ad hunc effectum, neque posset voluntas cum illa non operari, neque ex natura & quidditate sua destinaretur ad aliud physica prædeterminatio. Hæc omnia confirmantur ex dictis disp. 27. sect. 3. num. 4. & sequentibus, & dicendis infra disp. 44. sect. 3.

DISPUTATIO XXXIV.

Vtrum Dei erga homines, etiam præscitos, charitas, & misericordia patiatur illos prædeterminare ad materiales actiones, quibus inseparabiliter adiungitur malitia.

SECTIO I.

Vera Dei amicitia erga quoslibet iustos, etiam præscitos, non patitur prædeterminationem ad materiales actiones peccatorum.

Usculque rationes illas ponderauimus, quæ proficiscuntur ex necessario affectu, quo Deus odio prosequitur quidquid est intrinsecè contrarium rectæ rationi, suisque legibus; eo quod necessariò diligit conformitatem cum ratione recta & cum sua bonitate, quæ prima lex est cuiusque bonitatis. In præsentī verò disputatione potissimum eas rationes examinabimus, quas peculiaris Dei amor & amicitia suppeditat, qua Deus quoslibet iustos prosequitur, etiam si præsciat, non esse per seueraturos. Pro quo supponendum est, ut certum dogma fidei, reprobos aliquando esse verè & propriè amicos Dei, pro eo videlicet tempore, quo in charitate versantur. Sic enim Tridentin. sess. 6. can. 17. anathematizat eum, qui dixerit, iustificationis gratiam non nisi prædestinatis ad vitam contingere: reliquos verò omnes, qui vocantur, vocari quidem; sed gratiam non accipere, & ipse diuina potestate prædestinatos ad malum. & c. 7. initio dixerat: Per iustificationem homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, ut sit heres secundum spem vitæ æternæ. Idque etiam constat ex testimoniis sacre Scripturæ infra citandis.

Quo supposito præsentis assertionis, quam in sectionis titulo præmissimus, potissima ratio est, quia ratio amicitiae postulat amico velle efficaciter bona, quantum ex se est, & quantum potest: ut docet Arist. 8. Ethicor. c. 2. & lib. 9. Ethic. cap. 5. & D. Thom. 2. 2. q. 27. art. 2. ubi communiter Theologi. Suis igitur amicis, quâdiu actualiter sunt amici, etiam si præsciantur ab amicitia recessuri, Deus, quantum ex se est, vult bona. Sed nullum bonum est tanti momenti (siue secundum se consideretur, siue cōparatione amicitiae) quantum est ipsa amicitia: ergo Deus amicis suis vult suam amicitiam, quantum est ex parte diuinæ charitatis: ergo nullum iustum & amicum prædeterminat ad materiale actionem, ex qua necessariò & inseparabiliter consequitur amissio amicitiae, & reatus æternæ pœnæ. Consequentia proba

16.

1 Cor. 4.

Can. 1.

31.

Diuina bonitas repugnat consulere has materiales actiones

32. Ecclesiastici 15.

Hierem. 19.

Isaia 30.

Osee 8.

33. Cur eiusmodi præceptum, consilium, & c. à Deo repugnet.

34.

1.

Certum dogma fidei.

Tridentin

2.

Amicitia ratio.

Iusto, cui
Deus præde-
terminationē
ad materialē
actionem
peccati impo-
nit, sui ami-
citiam non
vult.

3.
Conuersatio
amicitiæ pro-
pria.

4.
Amicitia
fundamen-
tum.

1. Cor. 1.

5.
Ioan. 14.

6.
Præstantissi-
ma amicitia
species.

Matth. 7.

probat, quia physica prædeterminatio non supponit hominis defectum determinantem ad illum, sed imponitur à Deo pro libito (sicut eius assertores existimant:) ergo cui Deus imponit prædeterminationem, ex qua necessario sequitur amicitia dissolutio, non vult amicitiam, quantum est ex parte diuinæ charitatis.

Confirmatur primò, quia nihil est tam proprium amicitia, sicut conuersari, & conuiuere amico: vt testatur Aristot. 8. Ethicor. cap. 5. receptus à D. Thom. 2. 2. q. 2. 3. art. 1. argum. 1. Ergo huius amicitia, quam Deus habet erga hominem iustum, quamuis præscitum, nihil erit adeo proprium, quàm velle huic homini iusto conuiuere, & communicare cum illo, non recedendo ab illo, neque destituendo illum, quantum ex se est. Ac proinde contra proprietatem amicitia foret, prius quàm homo liberè deficiat à legibus amicitia, velle prædeterminationem talem imponere, sub qua sit impossibile actualiter conuiuere & conuersari cum hoc homine, quasi cum amico.

Confirmatur secundò, quoniam vt constat ex Aristot. lib. 8. Ethicor. cap. 2. & 3. & 11. & 13. amicitia fundatur in quadam communicatione bonorum. Vnde D. Thom. 2. 2. q. 2. 3. art. 1. corpore insert, amorem charitatis fundari in communicatione, qua Deus nobis suam beatitudinem communicat, secundum illud 1. Cor. 1. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius.* Exigit ergo ratio amicitia diuinæ, vt suis amicis, etiam si casuri præsciantur, Deus, quantum ex se est, velit æternam beatitudinem & societatem cum æterno Filio: non ergo patitur, quantum ex se est, velle prædeterminationem imponere, quam necessariò consequatur amissio beatitudinis & societatis.

Tertia confirmatio desumitur ex verbis Christi Dom. Ioan. 14. *Qui diligit me, sermonem meum seruabit; & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Quod Patres communiter de aduentu per gratiam, & amicitiam interpretantur, vt Augustinus, Chrysostom. Cyrillus vtrique, Theodorus, Leontius, Gregor. Beda, Theophyl. & Euthymius. Insuper mansionem facere est à iustis nunquam recedere, quod ex se est, nisi ab hospitio liberè pellatur. Quare, quod ex se est, mansio hæc est æterna, sicut in eodem cap. 14. Christus D. ait: *Si diligitis me, mandata mea seruare, & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabo vobis, vt maneat vobiscum in æternum.* Cum ergo Trinitas ad quemcumque iustum, etiam si alioqui præscitus sit, veniens per gratiam, mansionem faciat; oportet consequenter, vt conseruet, promoueat, tueatur, quod ex se est. Ideoque denegare non debet quod est simpliciter necessarium ex parte Dei, vt amicus perseueret in gratia.

Confirmatur quartò, quoniam præstantissima species amicitia sunt parentum in filios, & sponsi erga sponsam: vt ostendimus sect. 3. Quapropter in illis maxime seruari debent, quas nuper retulimus, leges amicitia. Sed dicamus prius de amore parentum in filios, de quo Matth. 7. *Quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suum panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nobis bona dare filijs vestris, quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Vnde sic argu-

mentari licet. Reprobis multi quando per gratiam sunt filij, à suo Patre cælesti petunt, dicentes: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Hunc igitur panem quotidianum, id est, non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Ioan. 6. si petierit, qui per gratiam est filius, numquid cælestis Pater lapidem ei porriget, prædeterminando illum ad materialem actionem obdurationis, ad instar lapidis, & sicut malleatoris incus? Rursus si iustus, ac subinde filius Dei piscem ab eo petierit, numquid serpentem porriget ei? Numquid porriget aliquid ita venenosum, & mortiferum, vt eo dato ex parte Dei, sit absolutè impossibile vitare mortem culpe, ac reatum æternæ mortis? Si enim hoc dederit, qua ratione validum esse poterit illud argumentum: *Si vos cum sitis mali, &c.*

Vnde confirmatur sextò Isaia 49. *Numquid obliuisci poterit mulier infantem suum, vt non misereatur filio utero sui? Et si illa obliu fuerit, ego non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quem affectum non solum erga omnem Ecclesiam, sed etiam circa singulas animas, quod ex se est, Deus gerit, nisi per ipsas steterit. Isaia 66. *Ad vbera portabimini, & super gremia blandietur vobis: quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.* Nullus ergo filiorum ita dure tractatur, vt per physicam prædeterminationem impellatur ad materialem actionem, cui sit inseparabiliter annexa ruina, & separatò ab vberibus & sinu Dei.*

Illà consolatio, quam Paulus tantopere tribulatis commendat ad Hebræos 12. locum non habet in quocumque homine iusto; si dubitare potest, vtrum Deus ita in tribulatione filios plurimos independenter ab eorum libera electione prædeterminet, vt sit absolutè impossibile actualiter colligere fructum alium, quam mortale peccatum, & mortem æternam. Ponderentur potissimum illa verba: *Et obliu estis consolationis, qua vobis, tanquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseverate. Tanquam filius vobis offert se Deus.*

Confirmatur septimò, easdem rationes, quas de parentum amore perpendimus, applicando ad sponsum comparatione sponsæ sibi charissimæ; de cuius amore ardentissimo patet ex liberalissimo totum caput 16. Ezechiel. lectori considerandum relinquo: ubi non solum vitam, sed etiam alimenta, non necessaria modò, sed etiam abundantissima Deus sponsæ largitur. Satis erit illa verba referre: *Ornata es auro & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus: sissalam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum.* Et in sequentibus tradit, non prius fuisse destitutam eiusmodi alimentis, quàm ipsa liberè committeret adulterium. Suppono autem ea, quæ de amore Dei erga Synagogam dicebantur olim, seruata debita proportionē communiter à Patribus intelligi multo sublimius, non solum de vniuersa Ecclesia, sed etiam de singulis iustorum animabus. Quapropter Dei erga suam sponsam ardentissimus & liberalissimus amor non poterit prædeterminare ad materialem actionem, essentialiter ac realiter deformem atque monstrosam, re-

Prædeterminatio ad instar lapidis.

7.
Isaia 49.

Isaia 66.

8.
Pauli consolatio cum prædeterminatione dissimilis.

Hebr. 12.

9

Ezechiel. 16.

De Synagoga dicta de iustorum animabus explicanti Patres.

literque positiva contrarietate pugnantem cum decore ac pulchritudine rectæ rationis, atque eum diuitiis & ornamentis spiritualibus sponsæ.

10. Confirmatur octauo, nam eoque fidelis est amor sponsi cælestis, ut etiam post adulterium, quantum ex se est, sponsam reuocet in gratiam, secundum illud Hierem. 3. initio. *Pulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum: numquid reuertetur ad eam ultra? Numquid non polluta & contaminata eris mulier illa: tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuerte ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.*

SECTIO II.

Quia inflos Deus non deserit, nisi prius deseratur ab illis, concluditur non prædeterminare materiales actiones peccatorum.

1. Antiquissimum est Ecclesiæ dogma, quod Trident. sess. 6. cap. 11. adducit ad probandum, Dei præcepta iustificatis hominibus esse ad obseruandum possibilia: *Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.* Hoc licet valeat ad probandum alium maiorem Dei fauorem, maiusque priuilegium, nunc adducitur, ut saltem quod minus est, probe, videlicet, Deum non prædeterminare materiale actionem mortalis peccati, quia iustus recedit ab amicitia Dei, quia si prædeterminatur prius ratione, quam supponatur liberam hominis voluntatem se determinare ad illam actionem, iam Deus iustificatum deserit prius, quam ab illo deseratur, quia prius determinat, ut fiat actio, quam necessarii consequitur amicitie dissolutio, & spoliatio gratiæ sanctificationis.

Per prædeterminationem Deus hominem deserit, quam deseratur ab eo.

2. Confirmatur, nam in eadem sessione 6. cap. 13. *Deus, ait, nisi ipsi illius gratia defuerint, sicut capit opus bonum, ita perficit.* Ergo Deus, quantum in seipso est, non impedit, neque destruit opus bonum, quod cepit. Destrueret autem, si prædeterminaret ad materiale actionem realiter & posituè contrariam bonis operibus inchoatis, ex qua necessario consequitur amissio gratiæ. Idem argumentum accipitur ex Augustino lib. de natura & grat. cap. 26. post med. dicente: *Cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam, iustus, imque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper iustique viuatur.*

Opus quod Deus cepit, destruit.

Ex Augustino idem argumentum accipitur.

3. Et de bono persever. cap. 6. in medio: *Imperavit, inquit, Deus, ut ei sancti eius dicant, orantes: Ne inferas nos in tentationem. Quisquis igitur exauditur, hoc poscens, non inferitur in contumacia tentationem, qua possit, vel dignus sit perseverantiam sancti sui amittere. At enim voluntate sua quisque deserit Deum, ut merito deseratur à Deo. Quis hoc negauerit? Sed ideo petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit, ut fiat. Ex quibus postremis verbis manifestè constat, quod iusti petunt hoc esse, ut Deus non permittat eos deserere prius, quam à Deo deserantur: nec petere ut eos Deus prior non deserat, quoniam hoc supponunt repugnare diuine fidelitati.*

4. Et tract. 2. in Ioan. col. 4. ad illa verba: *In mundo eras, &c. Opus est, inquit, ut tu non recedas ab*

*eo, qui nusquam recedit. Opus est, ut tu non deseras, & non desereris. Noli cadere, & non tibi occidet: si tu feceris casum, ille tibi facit occasum: si autem tu stas præsens est tibi. Sed non stetit, recordare, unde cecideris: unde te deiecit, qui prior te cecidit. Deiecit enim te non vi, non impulsu; sed voluntate tua. Si enim malo non consentire, staret, illuminatus maneres. Singula verba si bene considerentur, ad actualem operationem pertinent, cuius possibilitas non subtrahitur, nisi homo prior illi se subtrahat: & præterea notatur absentia Dei per subtractionem prædictæ possibilitatis, causam esse, liberum hominis recessum à Deo. Quæ causalitas manifestius significatur paulò inferius, cum ait: *Et Dominus, quia ipsi contra se clausurant, negando, se scire quod nominant; nec ipse illis aperuit, quia non pulsauerunt.* Quibus concinit quod de primo parente scribit lib. de corrept. & grat. cap. 11. *Quod adiutorium si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit, & deseruit est.**

Prosper ad 7. caput Gallor. agens de iustis, qui non perseverant, ait: *Quamvis enim omnipotentia Dei potuerit, vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non prius eos deseruit, quam ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria defectione præiudicavit, ideo in prædestinationis electione illos non habuit.* Cum autem aliis in locis Prosper constantissimè semper defendat Augustinianam prædestinationem, & negationem prædestinationis ante præiusta opera: ut ostendimus t. p. q. 23. consequens est, Prosperum hoc loco non agere de illa, sed formaliter & præcisè agere de executione prædestinationis seu electionis negatæ, quæ executio consistit in permissione peccati. Hanc igitur Prosper non patitur esse priorem hominis defectione præiusta; foret autem prior, si Deus prædeterminaret ad materiale actionem defectionis, prius ratione, quam aliqua scientia præiudicaret homines voluntaria defectione facturos eam actionem.

Idem Prosper in responsione ad 7. obiectionem Vincentianam: *Sed nullo modo, ait, credendum est, huiusmodi homines in hanc desperationem ex voluntate Dei cecidisse, cum potius alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo, nisi illius gratia stabilis. Dei ergo voluntas est, ut in bona voluntate maneat: qui & priusquam deseratur, neminem deserit, & multos desertores sape conuertit.* Perpende potissimum illa verba: *Ut in bona voluntate maneat, pertinere ad actualem perseverantiam, quæ consistit in actuali & constanti obseruatione præceptorum, & in comparatione illius. Deus, priusquam deseratur, neminem deserit.* Et in hoc consistit verificatio illius versus: *Alleuet Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes elisos, videlicet, quantum ex se est. Atque inde rectè probatur, fidei desertores, de quibus loquebatur Prosper, in hanc desperationem non ex voluntate Dei cecidisse. Cecidissent autem ex voluntate Dei, si Deus antecedenter, & quod ex se est, prior voluisset prædeterminare ad materiale actionem deferendi fidem.*

Et ad obiectionem 16. Vincent. quæ est ultima, ait: *Non impelluntur ut cadant, neque eiiciuntur, ut deserant: casuri tamen, & recessuri ab eo, qui falli non potest, præcipiuntur.* Itaque præcedit Dei præscientia, priusquam eiiciantur, ut deserant. Clarius tamen locutus fuerat ad obiect.

5.

6.

Rsal. 144

7.

obiecit. 14. dicens: Si autem ab his recedimus, & ad vitia atque peccata transitur, nihil ibi Deus male sensationis immittit, & recessurum non deseruit, antequam deferat: & facit plerumque, ne deferat, aut etiam si discessit, ut redeat. Et ad sequentem obiectionem 15. Nemini autem Deus correctionis admittit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat. Quia qui se a Deo auertit, ipse & velle, quod bonum est, & posse sibi sustulit.

8. Et lib. 2. de vocat. Gent. cap. 12. initio: Hec autem summam breviterque perstricta, ad id valeant, ut certissime nouerimus, nullum fidelium à Deo non discedentem relinquis, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse consuetudine dispositam: sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, ut non discessisse sit primum: & ut quod non potest, nisi cooperante Spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Ergo sola voluntas hominis est causa discedendi à Deo, & consequenter est causa, vt à Deo relinquitur. Cyprianus lib. de orat. Dominica circa med. Cum Dei sint omnia, habenti Deum, nihil deerit, si Deo ipse non desit. Bernardus in meditationibus, siue lib. de anima cap. 7. Fidelis, inquit, socius est, & non deserit sperantes in se, nisi prior ipse deferatur. Idem probant rationes & testimonia, referenda sect. sequenti.

Cyprianus

Bernardus

SECTIO III.

Quo genere iustitia teneatur Deus iustis non deferere, nisi prius deferatur ab illis.

1. De ad hominem propriam rationem debiti reperiri non potest.

De qua iustitia sermo insinuat.

Suppono primò, manifestum esse, nullam Dei ad homines reperiri posse ex omni parte plenam rationem debiti, atque iustitiæ, sed tantummodo quandam iustitiæ partem, quæ à plena ratione iustitiæ tantum deficit, quantum deficit à ratione debiti, strictè dicti: sicut ostendemus infra disp. 56. & quatuor sequentibus. Suppono secundò, nos in præsentem non agere primariò de ratione iustitiæ commutatiuæ, quæ reperiri potest, in quantum homo iustus per orationes, & alia pia opera meretur peculiarem Dei fauorem, & eius dona. Agimus ergo potissimum de illa ratione iustitiæ, quæ nascitur ex gratia iustificante secundum legem Dei ordinariam, & congruentem illius gratiæ quidditati. Quemadmodum illis, qui recens nati baptizantur, posteaque perueniunt ad rationis usum, antequam operentur aliquod opus meritorium, ex iustitia, tanquam filiis deberetur hæreditas æternæ vitæ: & eodem titulo debentur alimenta, fauores, atque paternæ protectio.

2. Dico primò,

Aristoteles.

Quo supposito dico primò. Amicitia est illud iustitiæ genus, quo tenetur Deus iustos non deferere, nisi prius deferatur ab illis: ac subinde tenetur non subtrahere aliquid simplicitè necessarium, vt actualiter in amicitia permanent. Explicatur & probatur, nam, vt Aristoteles. Aut idem prorsus, aut cognata inter sese amicitia, insinuatque existunt. & prope medium eiusdem libri: Querere igitur, quo pacto amico conueniam sit, ipsum est iustum querere. & lib. 8. Ethicor. cap. 12. fine: Querere verò, quoniam modo

viro viuendum est cum uxore, & omnino amicum cum amico, nihil aliud est, quam querere, quomodo iustum est. Ex quibus constat leges amicitiae esse iustitiæ leges.

Rursus amicitia deficit à ratione iustitiæ, quia non habet plenam debiti rationem, prout aliquis alteri obligatur, vel debito legali, ad cuius solutionem lex cogit, vel etiam aliquo debito proveniente ex aliquo beneficio suscepto: sed solum attendit quoddam debitum honestatis, quod magis est ex parte ipsius virtuosus, quam ex parte alterius, vt scilicet faciat alteri, quod deceat, cum facere. Hec Diuus Thomas. scribit 2. 2. q. 114. art. 2. corpore, quam etiam sententiam tradiderat in q. 80. articulo vnico. Inde fit, vt amicitia Dei ad homines magis deficiat à ratione iustitiæ, quoniam magis distat ab eo, quod Deus alteri debeat. Sed ex alio capite est vrgentior obligatio iustitiæ in Deo, quia plus & strictius sibi debet Deus, erga suos amicos facere, quod deceat cum facere. Rursus hoc ipsum iustitiæ debitum, quod reperitur in amicitia Dei ad homines, fundatur in alia priori iustitiæ parte potentiali, videlicet, fidelitate Dei, propter quam suæ veritati debet stare promissis, & pactis.

Vt omitamus igitur alias species amicitiae, easque numeremus solummodo, quæ præsentem argumento sufficiunt, amicitiae sunt tres species. Prima parentis ad filios, secunda viri ad uxorem, tertia Regis ad subditos: de quibus frequenter Aristoteles, quoties agit de amicitia, quemadmodum 8. Ethicor. capite 1. ante medium ait: Inesse etiam amicitia videtur natura ei, quod genuit, ad id, quod est ortum ab eo. & capite 11. & 12. agit de amicitia regia, paternæ, & coniugali. Et eandem amicitiae species tractat 7. Ethicor. ad Eudemum circa med.

His suppositis, probo imprimis, Deum, eo quod Pater iustorum sit, iustitiæ lege teneri, non afferre mortem filiis, priusquam illi sua libera culpa mortem sibi consciscant. Etenim qui tenetur à spiritualibus aduersariis protegere, ne vitam eripiant; à fortiori tenetur non eripere vitam, proprio motu faciendo aliquid, vnde necessariò sequatur mors. Huius protectionis obligatio colligitur ex toto Psalm. 17. Diligam te, Domine, fortitudo mea. &c. potissimum illis verbis: Misisti de summo & accepit me, & assumptus me de aquis multis. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, &c. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia custodiui vias Domini, neque impiè egi à Deo meo. Augustinus in fine commentarii, quæcumque in hoc Psalmo non possunt Christo Domino ratione sui præcisè congruere, tradit intelligenda esse de illius membris, videlicet, fidelibus iustis, & quæcumque in Psalmo dicuntur de auxilio diuino exponit de protectione ac tutamento spirituali ad obtinendam æternam salutem. Vnde ad illum versum: Et posuit tebras latibulum suum, ait: Et posuit obscuritatem sacramentorum, & occultam spem in corde credentium, ubi lateret ipse non eos deserens. Et post pauca: Conuersi ipsum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus aequaliter fauet. Quæ æqualitas, comparatione omnium iustorum, intelligenda est tantummodo, quantum ad tutamentum & fauorem statui debitum.

Insupers

3. Amicitia deficiat à ratione iustitiæ.

Amicitia Dei ad homines plus distat à ratione iustitiæ.

Vrgentior obligatio iustitiæ.

4. Amicitiae species.

Aristoteles.

5.

Protectio obligatio.

Psalm. 17.

Augustinus

6. Insuper quem retulimus verbum de retributione iustitiæ, Augustinus ita exponit: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam bonæ voluntatis, qui prior præbuit misericordiam, ut equum habere bonam voluntatem.* Itaque Augustinus intelligit veram rationem iustitiæ interuenire in eo modo protectionis diuinæ, quem Psalmus ille commendat. Ponderetur autem illa propositio causalis: *Quia custodiui vias Domini, nec impij gessi à Deo meo.* & iterum repetit: *Et obseruabo me ab iniquitate mea.* Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam. Postremò, hæc omnia fundari in ratione filiationis per gratiam, constat ex postremo versu: *Magnificans salutes Regis eius, & faciens misericordiam Christo suo David, & semini eius usque in seculum.*

7. Meritò igitur Hieronymus in Ecclesiasten cap. 7. ad illa verba: *Vide opera Dei: quoniam quis poterit adornare, quem Deus peruerterit?* Sumendum, ait, in hoc loco testimonium de 17. Psalmis, in quo ad Dominum dicitur: *Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Et dicendum est, sanctum Dominum esse cum eo, qui sanctus est, & peruersum apud Deum, quia sua volutate fuerit ante peruersus. Iuxta illud quoque in Leuitico scriptum est: Si ambulauerint ad me peruersi, & ego ambulabo ad eos peruersus in furore meo. Perpende illam dictionem ante, vnde constat, priorem esse debere peruersum vsum liberi arbitrij, quam Deus protectione ac tutamento destituit. De hoc enim apertè agebat Hieronymus: ut facile constabit textum Ecclesiastes cum commentario conferenti.*

8. Idem etiam ostendunt verba, quæ continuò subiiciuntur: *Quod quidem & illud poterit exponere, quare indurauit Dominus cor Pharaonis. Quomodo enim vna, & eadem Solis operatio liquefacit ceram, & siccatur lutum: sed pro substantia sua & liquefecit ceram, & siccatur lutum: sic vna Dei in Aegypto signorū operatio mollebat corda credentium, & incredulos indurabat: quia iuxta duritiem suam & impenitentem cor thesaurizabant sibi iram in die ire ex his mirabilibus, quæ cum viderint fieri, non credebant. Pòtera causalem, quia, ut videas, ex parte hominis indurandi, priorem esse culpam, ob quam induratur. Non igitur Deus prior prædeterminat materialé actioné indurationis.*

9. Sed ad iustos redeamus, & defensionem illis debitam ex iustitia cōfirmemus primò ex discrimine iustorum à peccatoribus, quod ita ponderat Augustinus Psal. 7. ad illa verba: *Iustus adiutorium meum à Domino. qui saluos facit rectos corde, dicens: Ibi misericors auxilium est, quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc iustificari desiderat, credens in eum, qui iustificat impij. Hic autem iustum auxilium est, quod iam iusto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit: Infirmus sum, saluum me fac propter misericordiam tuam: & dicat hic iustus qui dixit: Si reddidi retribuētibz mihi mala, iustum auxilium meum à Domino. qui saluos facit rectos corde. Si enim medicinā exhibet, quæ sanemur infirmi, quantum magis eam quæ custodiāmur sani? Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, quantum magis nunc iustificati, salui erimus ab ira per ipsum.*

Confirmatur secundò plurimis alijs Scripturæ locis, præcipuè Psalmorum, quibus & laudatur & promittitur Dei prouidentia erga iustos suauissima & fidelissima, ut eos ab inimicis protegat. Vnde sequitur à fortiori, Deum non inferre tantum malum, quantum nullus inimicorum inferre potest, quod est hominem iustum prædeterminare ad materiale actionem, quam inseparabiliter comitatur mortalis malitia. Huiusmodi est

Ruiz de Voluntate Dei.

illud Psal. 33. *Time Deum, omnes sancti eius, quoniam non est inopia, seu, nihil deest timentibus.* Psal. 33. eum. & infra: *Multa tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit eos Dominus. Custodi Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteritur.* Psal. 32. *Ecce oculi Domini super meuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius, ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.*

Psal. 36. *Iniurijs suis, etenim senit, & non vidit iustum derelictum, neque semen eius querens panem.* Et infra: *Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur.* Denique ad eandem rem expende totum Psalm. 90. cuius initium est: *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, &c.* Quem non est dubium ad omnes iustos, etiam præcitos pertinere, quantum est ex parte diuinæ fidelitatis & bonitatis, nisi per ipsos steterit. Ponderanda est illa causalis: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.* Quæ omnia testimonia primariò intelligenda veniunt de spiritualibus bonis ita tribuendis, ut quantum est ex parte Dei, iusto deficiat nihil; quamuis secundariò intelligantur etiam de temporalibus bonis, quatenus ad spiritualia requiruntur, ut scire adnotauit S. Thomas in postremo art. totius 1. 2. videlicet quæst. 114. art. 10.

Confirmatur tertio, nam ad iustos tantummodo dirigitur illa gratulatoria salutatio & promissio 2. Paralip. 15. prope medium: *Domini vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quaesieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.* Vnde constat non posse derelinqui à Deo, nisi priores ipsi delinquant.

Eadem conclusio probatur secundò ex secunda specie amicitie, quæ Sponsum obligat, ut quantum ex se est, Sponsam retineat, aliat, atque defendat. Intercedit namque contractus matrimonij inter Deum & Ecclesiam, nec nō singulas iustorum animas initus. Quem toties sacri Scriptores commemorant, præsertim Paulus 2. Corint. 11. *Respondi enim vos & ni viro, virginem castā exhibere Christo.* Porro matrimonium ex se est vinculum perpetuū, & indissolubile Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Quo Sacramento significata desponsatio Ecclesiæ, & animæ cum Deo, non minus indissolubilis, quod ex se est. Osee 2. *Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponso te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia & miserationibus.* Hæc igitur fides coniugij, quantum ex se est, & quantum est ex parte Dei, sempiterna foret, ideòque per Deū nec violatur, nec dirimitur dando libellum repudij, quousque repudij causa incipit ab Sponsa, quæ Deum non tanquam virū & Sponsum colit, sed potius spernit, tanquam amatorem vagam & solutam libidine sibi copulatum; violando fidem thalami per adulterium. Hierem. 3. *Quomodo si contemnuit mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus.* Vbi Hieronymus notat, nō dicit virum, sed amatorem, quoniam viro subiecta est mulier, non amatorij. Nunc perpende quomodo matrimonij dissolutio, aut libellus repudij, non incipiat à Deo, sed ab anima, si Deus pro sua libera voluntate, nullo modo determinatus à libera malitia Sponsæ, prædeterminat ad materiale actionem adulterij cōtra Deū, vnde necessariò & inseparabiliter sequitur solutio spiritualis matrimonij, & simpliciter impossibilis redditus eius perpetuitas.

G g

Confirmat

14. Confirmatur Isaie 50. initio: *Hac dicit Dominus: Quis est hic liber: repudiij matris vestrae quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris vendidi estis. & in sceleribus vestris abnisi matrem vestram.* Vbi Hieronymus: *Putatis, inquit, mea duritia matrem vestram, terrenam Hierusalem esse proieciam. & quod ego mentis rigida dederim ei libellum repudiij: & non potius, quod verum est, intelligitis, illam suo a me viro recessisse? Dicente enim me ad eam: Quiescite inquit agere, discite bonum facere: audire me noluit, sed verum contra me scapulam recedentem. Deus ergo, vt fidelissimus sponsus, quantum ad ipsum attinuit, praestitit, vt retineret sponsam in perpetua fide insolubilis coniugij, nec repulit, donec illa prior discedere voluit. Quod magis explicat Hieronymus, paulo inferius subiiciens: *Vnde adulteram matrem vestram ultra tenere non potui, sed volentem abire permisi. Quod autem peccatis suis unusquisque vendidatur, dum proprio arbitrio derelicti, nostra voluntate vel ad bonum, vel ad malum ducimur, &c. & paucis interiectis, repetit: Vt autem scialis, non a me repudiatam matrem vestram, sed voluntate propria recessisse: post multa beneficia humanum corpus assumpsi, &c.**

15. Veniamus ad tertiam speciem amicitiae, quae à Rege tendit in subditos fideles, ac bene moratos: de qua Aristoteles lib. 8. Ethic. cap. 11. initio: *In vnaquaque, inquit, Republica tantum amicitia constat esse, quantum & iustis. Atque Regis quidem amicitia ad eos, qui reguntur, in excellentia beneficij consistit: confert enim in eos beneficia, qui ab ipso reguntur. Si quidem cum sit bonus, curam ipsorum habet, quod bene se se habeant, &c.* Hae autem iustitiae lex summo opere digna est supremo Rege Deo, vt cum sit infinitè bonus, curam gerat ipsorum, qui reguntur, vt bene se se habeant, quantum est ex parte Regis. Hoc autè non praestaret, si talem curam, & providentiam exhiberet, qua posita, foret simpliciter necessarium malè se se habere actualiter, & impossibile foret bene se se habere. Insuper hoc esset contrarium excellentiae beneficij, quod Rex debet conferre subiectis.

16. Confirmatur, nam cum praedicta ratione iustitiae copulata est alia perticens quodammodo ad iustitiam distributivam. Deus quippe pro munere Summi Regis, & vniuersalissimae providentiae debet sibi ipsi ita perfectam ac liberalem gubernationem, vt omnibus rebus tribuat perfectiones secundum earum rerum capacitatem, naturam, & ordinem affluenter. Quod postquam fuscè docuit S. Dionysius cap. 8. de diuinis nominibus post med. refert quorundam querelas, qui dicebant: *Non est iustitia homines sanctos dimittere non adiutos, à prauis cruciatis.* Cui obiectioni postquam responderat Dionysius, ita cōcludit: *Quare verum est dicere, quod hoc diuina iustitia magis est proprium, non molire & destruere optimorum animositatem materialium donationibus: neque si aliquis conetur hoc facere, dimittere non adiutos: sed collocare illos in pulchra, & inflexibili statione.* Proprietate ergo diuinæ iustitiae nullo modo permittit, ex proprio motu praedeterminare materiales actiones, quibus iusti molliantur, & eorum animositas destruat. Cui doctrinae consonant per omnia S. Thomas ibi lect. 4. fine.

17. Postremò. Ratio iustitiae, quae ad fidelitatem pertinet, probatur ex Catechismo Pij V. in expositione orationis Dominicae ad illa verba: *Adueniat regnum tuum, dicentis: Adiutores sint oportet, & ministri Dei gratiae, in eo tenendo cursu, quo per-*

uenitur in caelum. Nunquam nos deserit Deus, qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: & num et nobis videndum sit, ne Deum & nos ipsos deseramus. Quasi diceret, hoc solummodò nobis omni studio, & diligentia esse curandum, ne nos ipsos & Deum deseramus. Quoniam nisi priores simus in deserendo, nihil est formidandum, ne Deus nos deserat, qui suae pollicitationis deesse non potest. Pondera etiam praedictam assistentiam diuini auxilij esse in eo tenendo cursu, quo peruenitur in caelum.

Eadem fidelitatis ratio notatur 1. Corinth. 10. *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Quod testimonium ponderandum erit ex professo tomo sequenti, si Deus concesserit. Confirmatur, quoniam propterea scuto iustos circumdat veritas Dei, quoniam tenetur vera reddere sua promissa, non vno aut altero modo ex parte & incompletè protegendo, sed omni ex parte atque completè misericordiae adiuvando. Hanc enim totalitatem auxiliorum vnde quae completam atque rotundam significant illa verba: *Scuto circumdabit te veritas eius.* Psalm. 90. Nihil ergo subtrahit simpliciter necessarium ad incolumitatem iustorum actualiter conferuandam.*

SECTIO IV.

Finis proprius Eucharistiae Sacramenti probat eandem impossibilitatem praedeterminandi iustos ad materialem actionem mortiferi peccati.

Quoniam Eucharistiae Sacramentum primariò ac per se, non ad primam gratiam peccatoribus conferendam, sed ad conferuandam, alendam, & augendam iustorum vitam, statutum est; propterea hoc argumentum erit supremum eorum, quae iustis peculiariter sunt. Cuius primum fundamentum posuit Christus Dominus Ioan. 6. dicens: *Hic est panis de caelo descendens, vt si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Et infra: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum.* Et iterum: *Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum.* Quod primariò de spirituali vita intelligitur ab omnibus Patribus: atque ea vis existimatur esse ipsi Eucharistiae Sacramento, vt vitam spirituales sustentet, & nutriet: quemadmodum temporalis panis temporalem vitam sustentat. Ergo hic panis, quod ex se est, prohibet immittere materiale vulnus, vnde necessariò sequatur, vt actualiter & re ipsa non viuat in aeternum quilibet iustus recipiens illum, nisi per ipsum steterit: idque quauis iustus alioqui praestaretur esse dandus. Aliiter namque non forent simpliciter verae tres illae propositiones: sunt enim ex se generales ad omnes homines, qui debita dispositione maducent.

Confirmatur, quoniam in Eucharistiae Sacramento Saluator noster diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit. vt Tridentinum loquitur sess. 13. cap. 2. idque omnium antiquorum Patrum sententia. Vnde post pauca subdit: *Summa autem voluit Sacramentum hoc tanquam spirituales animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vitam illam, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum quo liberemur à culpis quouisianis, & à peccatis mortalibus praesermur.*

Quo supposito ex græge reprobòu confidera aliquem

18.
1. Corinth. 10.

Veritas Dei
iustos circum-
dat.

Psal. 90.

1.
Eucharistia
primariò ad
primam gra-
tiam augmen-
dam insti-
tuta.

Ioan. 6.

2.
Tridentin.

3.

aliquem virum eo tempore, quo in gratia constitutus suscipit debita cum deuotione & reuerentia Eucharistiæ Sacramentum. Intrare Christum interiorius eius animam amplexatam, & exosculantem, & suauissimo tactu mentis replentem dulcedine charitatis. Recole deinde, quæ apud Patres legeris de eximia huius parentis in filios dilectione, vel potius plusquam matris erga tenerimos infantes, non iam lacte, sed propria carne & sanguine alentis. Deinde ex alia parte considera decretum Dei, quo statuat hunc hominem physice prædeterminare ad materialem actionem, quæ posita, simpliciter necessarium sit, non multum post acceptam Eucharistiam mortaliter peccare, & in æternum damnari, & impossibile sit vitare finale peccatum: ita ut in potestate huius hominis iusti absolute non sit huiusmodi prædeterminationem auertere. Hæc postquam inter se contuleris, videbis, illum affectum amicitie nimium abhorre ab hoc decreto.

Vnde Chrysostomus homil. 60. ad populum, col. 2. postquam prædictam Eucharistiæ charitatē prætulit amoris omnium parentum in filios, dixitque, vniuersalem esse ad omnes & ad singulos homines, sic loquitur: *Quomodo non omnes lucraui sunt hoc lucrum?* inquit aliquis. *Hoc non propter eum, qui hoc pro omnibus cepit, sed propter nolentes.* At verò non propter nolentes homines, sed propter nolentem Deum contingeret, quod non omnes lucrarentur hoc lucrum, si Deus denegaret aliquid simpliciter necessarium, quod in potestate nolentium non esset accipere. Vnde nec pro omnibus, sed tantum pro aliquibus Deus hoc cepisset.

Idem Chrysostomus homil. 61. ad populum Antiochenum: *Carnibus meis alio, & me ipsum vobis appono, vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis pretendens de futuris expectationes:* quippe qui vobis hic me ipsum trado, multo magis in futuro. Chrysostomo igitur teste, Christus Dom. non vult solummodo posse; sed vult actualiter esse generosos, nec vult aliquos tantum, sed omnes homines. Præterea quantum ex ipso est, Christus se etiam tradidit in futuro. Quod autem alloquatur etiam peccatores, quos nihil horum à malis auertit, constat ex sequenti cõtextu Chrysostomi. Et homil. 83. in Matth. col. penultima: *Consideremus, autem, inquit, licet aperte ad omnes pertineat. Nam si ad naturam nostram descendit, patet, quoniam ad omnes: quod si ad omnes, & ad unumquemque profecto. Sed quomodo non omnes inde lucrum consecuti sunt, inquit? Id certe non illius causa, qui maxime hoc operatur, accidit: sed eorum culpa, qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit, & quos peperit, non alij nutriendos iradit, sed ipse studiosissime alit. Toties atque tam serio repetita, & explicata vniuersalitas ad omnes homines, nõ patitur excipere præcitos. Illos ergo etiam hoc lucrum contingere maxime operatur Christus, quantum est ex intentione Eucharistiæ: ac proinde nullum apponit impedimentum, vnde necessariò sequatur eius amissio.*

Ignatius epist. 1. 3. ad Ephes. prope finem: *Engenes inquit, panem unum, quod pharmacũ immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum; medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.* Et epist. 15. ad Rom. *Panem Dei volo, panem celestem, qui est caro Christi filij Dei, qui factus est posterioribus temporibus, ex semine David & Abraham; & potum volo sanguinem Ruz, de Voluntate Dei.*

illius, qui est charitas incorruptibilis, & vita æterna. Pondera immortalitatem & incorruptibilitatem, quæ non verificabitur, nisi Eucharistia, quantum ex se est, conferat quicquid requiritur, ut iustus actualiter euitet mortem, & corruptionem peccati.

Gregor. Nyssenus in Ecclesiasten homil. 8. propius ad med. quàm ad princip. *Propterea, inquit, nobis seipsum comedendum proponit is, qui semper est, ut cum ipsum in nobis ipsis acceperimus, illud fiamus, quod ille est.* Dicit enim: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Qui ergo hæc amat carnem, non est amicus sue carnis, & qui in hunc sanguinem est affectus, mundus erit à sensibili sanguine. Caro enim Verbi & sanguis, qui est in hac carne, non unam habet gratiam, sed est & suavis iis, qui gustant, & appetendus iis, qui desiderant, & iis, qui diligunt, amabilis. Si quis autem amorem conuerterit ad ea, quæ non consistunt, cuiusmodi sunt ea naturæ, tale etiam sit, necesse est, & quod in illis fuerit. Quapropter nisi staret per nostrum liberum amorem, quem ad ea, quæ non consistunt, conuertimus, per Eucharistiam ei, qui semper est, similes euasissemus.

Cypriani totus sermo de cœna Domini pertinet ad rem præsentem, præcipue inter principium & medium, cum ait: *Panis hic ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandis iniquitates existens.* & infra: *Panis propter nutriendi congruentiam, sanguis propter verificationis efficientiam:* & post pauca: *Ut penetrant omnia huius medicamenti virtus sanaret quicquid morbi carni, vel spiritui veteris vitæ adlimerat corruptela.* Idem lib. de Orat. Dominica: *Panem, inquit, in nobis, id est, Christum dari nobis, quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & sumus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.*

Cyrillus Alexand. lib. 4. in Ioan. cap. 16. *Santum, ait, Christi corpus ad immortalitatem & vitam æternam nutriens, cibus est.* Et sequenti cap. 17. prope med. *Sicut parum (ut Paulus ait) fermenti totam massam feruat: sic parula benedictio totum hominem in se ipsum attrahit, & sua gratia replet:* & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. & in fine eiusdem capituli: *Quæ (mibi crede) non mortem non solum, verum etiam morbos omnes depellit.* Sedat enim, cum in nobis maneat Christus, scienciam membrorum nostrorum legem, pietatē corroborat, perturbationes animi exinguit: nec in quibus sumus peccatis considerat: sed agrotos curat, collisos redintegrat: & sicut pastor bonus, qui animam suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.

Damasceus de fide lib. 4. cap. 14. post med. ait: *Quocirca is, qui Sacramentum istud per fidē dignè percipimus, in peccatorum remissionem, & vitæ æternæ animique, & corporis præsidium cedit.* & inter med. & finē: *Corpus ac sanguis Christi est, ad animæ & corporis nostri incolumitatem tendens.* & iterum: *Ad nostram substantiam & conseruationem tendit, atque omne incommodum propulsa, eamque vim habet, ut spurciem omnem abstergat.* Si adulterinũ aurum nanciscantur, per exploratam inflammationem purgat, ne in futurum cum Mundo condemnemur. Omnes enim morbos, immissaque calamitates purgat.

Ambrosius 1. Corinth. 11. prope med. *Calicem, inquit, mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animæ nostræ percipimus.* Augustinus serm. 28. de verbis Domini post med. *Quis vulnus habet, medicinam requirat.* Vulnus est, quia sub peccato sumus.

Prædictum prædeterminans ad materialem actionem, & Congressum erga homines cõparatur.

Chrysostomus.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

Augustinus.

sumus. Medicina est, celeste & venerabile Sacramentum.

12. Arnoldus Carnatenfis tom. 1. Bibliothec. tract. de verbo Christi, *Sic*, propius ad princip. quam ad med. ait: *Afficiente quippe Christo, & hoc sitiente, vi mansuereceris domus exasperans, & dura ceruicis populus molliretur; exhaustoque penitentia antidoto, fellea viscosaque peccati faces euomerent, visa sunt eius huius doctrina verba omni ratione carentia, & demerita adscribebant, quod eos ad carnis suae edulij inuitabat. Horrebant potum sanguinis; & carnem humanam cibum, &c.*

13. Urbanus IV. in constitutione, quam refert & confirmat Clemens V. in Concilio Viennensi, (Est est Clementina vnica de reliquiis & veneratione sanctorum) sic loquitur: *In quo à malo retrahimur, & in bono confortamur, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementa: in quo profectò proficimus ipsius corporali presentia Saluatoris.* Hæc & similia multa de efficacia Eucharistiæ sapius à Conciliis & Patribus repetita, probant, vt minimum, Deum ex proprio motu non determinare ad materialem actionem venenosam, & mortiferam; sed potius, quod ex se est, propinare antidotum, & suppeditare cibum saluberrimum.

*Patrum di-
ctio de effica-
cia E-
ucharistia
quid probet.*

SECTIO V.

Conuiuatoris lex postulat, quibuslibet inuitatis, siue iustis, siue peccatoribus, non apponi prædeterminationem, ex qua necessario sequatur, conuiuium conuerti in venenum.

1. **F**Vndamētum præsentis ratiocinationis est naturalis quædam lex, ex intima conuiuij quidditate procedens, per quam conuiuator quilibet, quando ad conuiuium inuitatur, tenetur eum animum interiùs gerere, ad quem insinuandū conuiuij quidditas destinatur: ac subinde tenetur vt bonus & liberalis, quantum ex se est, optare, vt omnes inuitati veniant, epulentur, gaudeant, & cum utilitate & gaudio recedant, ita vt nihil noceat conuiuij, quantum fuerit ex parte conuiuij; quamuis illius voluntarius abusus nocere possit. Contra verò vir inuidus, auarus, contractus angustis parcus, sordidus, improbus, malignus, & sceleratè ac turpiter illiberalis, ita verbis inuitat hospites, vt quantum ex se est, non solum præoptet, illos sponte recusare conuiuium, sed etiam verbis, operibusque procuret à se abigere. Quod si nihilominus conuiuium admittentes epulentur læti, & illi gratias agentes: at inuitator prædictus animo sit alienus ab hospitibus, non ex animo fauet conuiuij, etiam si verbis contrarium simulet, dum eos ad comedendum hortatur, interim cogitatione machinando, qua ratione conuiuium illis in stomachum vertatur & nauicam: vt comestos cibos euomere compellantur.

2. Monuit præterea Spiritus sanctus Prouerb. cap. 23. *Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius. Quoniam in similitudinem arioli, & coniectoris astimat, quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens eius non est tecum. Cibos, quos comederis, euomes, & perdes pulchros sermones tuos.* Has epulas proinde non immeritò Salomon in principio eiusdem capituli appellauerat *panem mendacij.*

3. Deus omnes peccatores, etiam præscitos inuitat, vt sua doctrina, suisque Sacramentis, gratia,

fide, spe, charitate, cæterisque bonis supernaturalibus viæ, atque ipsa tandem æterna vita potiantur. Inuitat autem non solum verbis, miraculis, & exemplis exteriùs; sed etiam interiùs bonis cogitationibus & exhortationibus inspiratis. Quod si huic ipsi inuitanti, Deus ex sua libera voluntate independenter à libera culpa hominum adiungit physicam prædeterminationem, ex vi cuius necessarium sit, vt multi præsciti nunquam actu velint ad conuiuium accedere; & impossibile sit actualiter acceptare conuiuium: iam hoc genus inuitandi participat illam malignitatem, & sordidam auaritiam, inuidiamque, quam nuper dicebamus.

Rursus præscitorum plurimi de facto ad conuiuium libentes, & cum veste nuptiali accedunt, iustificuntur, & mensæ sibi paratæ, videlicet, doctrinæ ac Sacramentorum fructu potiuntur. Quod si Deus independenter ab eorū libertate immitit physicam prædeterminationem ad materialem actionem peccati mortalis, consequens erit, vt quando Deus inter epulas sacræ doctrinæ, Sacramentorum & spiritualium consolationū eodem homines hortatur ad meliora, *mens Dei non sit cum illis*, quoniam videlicet, alienus animo est ab illis, etiam si verbis cōtrarium simulet, dicens: *Comede & bibe*, id est, magis ac magis fiere meis spiritualibus deliciis, & dapibus. *Cibos, quos comederis, euomes*, amittendo gratiā grauiori cum scelere, idque necessarium erit ex vi prædeterminationis physice à Deo positæ. *Et perdes pulchros sermones tuos*, quibus Deo gratias agebas, & orabas interim dum eras in gratia. Imò & *oratio fiet tibi in peccatum*; idque necessaria illatione sequetur ex aliquo principio independenti à tua libertate, videlicet, ex prædeterminatione physica. At cerè bonitas, & liberalitas, & misericordia Dei longè aliter agere debet: cui inuitanti, & præparanti mensam tanto maiorem gaudiij causam quicumque etiam præsciti homines dabunt, magisque respondentem votis & desideriis Dei, quanto plus, diutius, vtilius, & iucundius epulati fuerint eius dapibus, nunquam ab eorum participatione recedentes.

Talem autem esse Dei inuitantis affectum, probatur Matth. 22. & Lucæ 14. vbi pōdera primò, quot seruos, quales, quoties, & quanto eum periculo mittat, vt iterum atque iterum inuitent. Secundò inuitat omne genus hominū, atque nominatim eos, qui præscitiunt in æternū pendendi missis exercitiis Dei, & mittendi in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium.

Tertiò illa verba: *Ecce prandium meum parauit, tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias*, significant quæ ad spirituales epulas gustandas requiruntur, omnia esse parata, Deum expectare, præsto omnibus esse eius gratiam, non stare per illum quo minus homines ab impietate sua conuertantur. Deinde tauros & altitia nominauit, quia ea erant, quæ in splendidis conuiuiis ministrari solebant. Vnde constat, pinguem & copiosam diuinæ suauitatis & alimentorum spiritualium abundantiam, ex parte Dei, oblatam esse plurimis etiam, qui sua libera culpa negligunt. Quod si Deus ad tauros & altitia eo animo inuitat maximam partem hominum, vt illis imponat physicam necessitatem resistendi, & sibi ipsis nocendi, iure possent homines vocanti impropere illud Prouerb. 15. *Melius est vocari ad olera cum charitate, quam ad*

*Quo modo
præsciti in-
uitantur.*

4.

*Mens Dei
est cum in-
uitanti.*

5.

*Nominatim
præscitos
Deum inui-
tat.*

6.

Matth. 22.

Prouerb. 15.

21111778

etulum faginatam cum odio. Foret enim melius vocari ad tenuem bonorum spiritualium mentem absque animo prædeterminandi & imponendi necessitatem materialis actus contrarij, quam ad conuiuium splendidissimum gratiæ cum prædicto animo inuitari.

Confirmatur primò, nam plurima verba eiusdem parabolæ aperte significant, nullo modo ex Deo, sed ex libera hominum culpa profectum esse, ut illi non fruerentur conuiuij; quale est illud: *Nolebant venire.* Quod utrumque verbum pertinet ad liberam actionem: & iterum:

Matth. 22. *Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam, &c.*

Negligere, & abire liberati est.

Luc. 14.

Negligere, & abire libertatis sunt. Deinde pronomen illud, *suam*, significat proprias actiones esse, ad quas ipsi se determinant & illis tribuendæ sunt, ut principiis & authoribus primariis. Et Luc. 14. *Ceperunt omnes simul excusare, nimirum rationis prætextu, non solida ratione, illis enim erat pro ratione, mala & libera voluntas.*

8. Confirmatur secundò, nam vehemens esse desiderium, quo Paterfamilias, quantum ex se est, concupiscit, nullum in suo conuiuij locum superesse vacuum, notatur illis verbis. *Domine, factum est, ut imperasti, & adhuc locus est.* Et ait Dominus seruo: *Exi in vias, & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.*

9. Eodem sensu à Patribus exponitur dicta parabola. Augustinus.

Confirmatur tertio; hoc enim sensu à Patribus communiter exponitur prædicta parabola, & imprimis ab Augustino lib. 83. quæst. q. 68. col. 3. dicente: *Ad illam enim canam, quam Dominus dixit in Evangelio preparatam, neque omnes, qui vocati sunt, venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire possent, nisi vocarentur. Itaque neque illi debent sibi tribuere, qui venerunt, quia vocati venerunt: neque illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi. Quoniam, ut venirent, vocati erant in libera voluntate. Vocatio ergo ante meritum voluntatem operatur. Propterea eisi quisque sibi tribuit, quod venit vocatus; non sibi potest tribuere quod vocatus est. Qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum præmiij, ut vocaretur sic inchoat meritum supplicij, cum vocatus venire neglexerit. Et ibidem ait, Pharaonem, antequam induraretur fuisse vocatum, & potuisse venire; sed quia noluit, meruisse indurationem. Obserua peculiari-ter illa verba: *Neque illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi, quoniam ut venirent, vocati sunt.* Igitur Deus quantum ex se est, intendebat bonum vsum actualem liberi arbitrij per gratiam veniendo ad conuiuium, & illi soli fuerunt sibi auctores determinandi se ad omissionem veniendi. Consonat idem Augustinus in eodem tomo 4. lib. de fide & operibus, cap. 17.*

Homines auctores determinationis ad omissionem.

10.

Ambrosij loquacissimum testimonium.

Prædicto Dei affectui & providentiæ locupletissimum testimonium dedit Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. antepenultimo de refectione turbarum ex quinque panibus, Luc. cap. 9. dicens: *Miseretur Dominus, ne quis deficiat in via. Si quis ergo defecerit, non per Dominum Iesum, sed per se deficiat. Neque habes quod scribas Domino, qui vincit, cum indicatur. & post pauca: Si tua negligentia, virtutem quam acceperas perdidisti, non alimensorum celestium, sed tua mentis tibi præsidia defuerunt. Denique Dominus, sicut super iustos & iniustos pluit, ita etiam iniustos pascit & iustos. & infra: Dividit escas Dominus Iesus, & ille quidē vult dare omnibus, negat nemini, dispensator est enim omnium. Sed cum ille panes frang-*

Rut. de Voluntate Dei.

gat, & det discipulis, si tu manus non extendas tuas, ut accipias tibi escas; deficies in via, neque poteris in eum culpam tuam referre, qui miseretur & dividit. & iterum: *Quid respondebis ei, aut quomodo excusabis?* non potes dicere, quia escas non dedit, qui dat omnibus. Non potes dicere, quia noluit te boni facere, ante quem posuit bonum & malum, ut non ex necessitate bonum tuum esset sed voluntarium. & paucis interpositis: *Dicit ei, qui in via defecerit: quare defecisti in via? Nonne panes fregi? Nonne benedixi? Nonne iussi dari? Sed cur tu accipere noluisti?* Clariora hæc sunt, quam vt egeant explicatione maiori.

Hieronymus epistola ad Damasum de filio prodigo col. penultima, ponderans illud patris ad seniores filium: *Omnia mea tua sunt.* ita explicat: *Omnia intelligamus legem, Prophetas, eloquia divina. Hæc ei dedit, ut in lege eius mediatoreretur die ac nocte. & post pauca subdit: Quamquā nihil unquam illi negasse, credendum sit, quem ad vituli hortatur esum. Ergo multo minus negabit possibilitatem edendi, prædeterminando ad materialem actionem realiter contrariam cibo salutifero.*

Facit ad eandem rem Chrysost. tota ferè hom.

70. in cap. 22. Matth. præsertim in med. dicens:

*Parata quidem, ait, ipsa nuptie sunt, vocati verò digni non erant, Non ignorabat autem indignos illos etiam postea fore. Sed ne vlla respondendi occasio relinquatur, licet id sciret, ad ipsos tamen primò & venit, & misit. Ita & illorum ora obstruit, & nos docet cuncta à nobis ipsis esse explenda, etiam si nemo quicquam emolumenti consequatur. Deus igitur ex let omnia simpliciter necessaria ad salutem, etiam eorum, qui nihil emolumenti consequuntur. Alio-qui Deus suo facto non doceret nos, cuncta à nobis esse explenda, etiam si nemo quicquam emolumenti consequatur. Neque obstrueret reprobis ora. & post pauca subiungit: *Vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt: ut verò vocatus iam, & candida indutus veste se ipsum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum.**

Theophylact. Matth. 22. exponens parabolæ conclusionem: *Multis sunt vocati, ait, Multos enim, vel potius omnes vocat Deus: pauci verò electi. Pauci enim qui saluantur, & qui digni ut eligantur à Deo: ita ut Dei quidem sit vocare, electos autem fieri, vel non nostrum est. Vbi electos fieri, & dignos ut eligantur, intelligendum est, fieri bonos, liberè cooperando cum divina vocatione & gratia. Quem modum loquendi Catholicum habere intellectum alienum à Scimpelagianismo probabimus tomo sequenti, si Deus concesserit.*

Quanta verò sit iucunditas Dei inter nostras

spirituales epulas, perinde ac si ipse epulareretur suavisimè, quantumque subinde cupit, ut pauperes abundantiissimè comedant & saturantur, necnon largissimè bibant & inebriantur, ostendit Cantic. 5. initio: *Veni in hortum meum, soror mea sponsa: mectui myrrham meam cum aromatibus meis; comedi favum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: comedite, amici: bibite, & inebriamini, charissimi.* Vt huius argumenti clarior sit efficacitas, suppono, ebrietatem hoc loco esse iucundissimum mentis excessum, usque ad obliuionem sui, & ardentissimum amorem Dei, qui charissimos Deo sui iuris esse non patitur, sed animam extra se ad diuiniora quædam abripit, ut constat ex alijs locis Scripturæ, vbi mentio fit huius forbiæ, & honorificentissimæ ebrietatis, & notat hoc loco Nyssenus oratione 10. in Cantica, Ambrosius in Psalm. 118. ferm. 13. ad illum

versum:

G g 3

11.

Possibilis negabitur.

13.

Chrysostom.

Deus omnia simpliciter ne respiciat ad suam ex- plos.

14. Matth. 22.

Sermo à Se- mte agia- nismo alie- nus

15.

Dei iucunditas inter nostras epulas spirituales. Cantic. 5.

Ebrietas in prastis quid.

verum: *Quam dulcia faucibus meis, &c.* Augustinus lib. de Agone Christiano cap. 9. tom. 1. & alibi saepe agens de spiritali ebrietate atque dulcedine, & Dionysius infra citandus.

16.

A Dei affectu erga filios d. f. nat. p. determinat. ad materiam salutis adu.

Quo supposito mentis oculis intueri ipsum Dei affectum erga charissimos filios in circuitu mentis suae positos hortantis ad comedendum, & bibendum tanta liberalitate, & charitate, ut quod ex se est, optet, illos non solum bibere, sed etiam inebriari, & extra se positos in Deum rapi. Videbisque ab hoc affectu diffonare alium contrarium, quo Deus prius ratione, quam eorumdem filiorum culpa prouocetur ad iram, apud se decernat, plurimis illorum immittere talem praedeterminationem physicam, ex vi cuius impossibile sit actualiter comedere, & actualiter bibere, aut necessarium sit iudicium sibi manducare & bibere actualiter, vel certe gustatam & haustam vitam euomere, mortaliter postea peccando. Idque siue sponas hoc loco inuitet ad vniuersa bona gratiae, qui sensus plenior videtur: siue inuitet ad Eucharistiam, ut vult Nyssenius citatus, eadem namque vis remanet argumentum.

17.

Prouerb. 9.

Similiter perpende alias diuinæ sapientiae vocationes, atque inuitationes, ut Prouerb. cap. 9. *Sapientia aedificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem & ad membra ciuitatis: Si quis est paruulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Isai. 55. Omnes sitientes, venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac. Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram. & venite ad me. audite, & viuere anima vestra. Crebra hæc eiusdem sententiae, nunc per eandem, nunc verò per diuersas voces repetitio, vrgens ad celeritatem ipsa breuitate orationum, quid aliud, quam vehementiam affectus significat, quo Deus præoptat, quod ex se est, ut omnes nullo excepto, re ipsa comedant & bibant, & actualiter viuant in æternum?*

18.

Eadem vehementia desiderij non potuit se continere intra angustos parietes & voces submissas: sed in templo, in frequentissimum anni conuentum erumpens: In die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credidit in me, sicut dicit Scriptura flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nunc tibi recolendus est, Deuter. 8. serpens flatu adurens, scorpio, ac diptas, de quo Nicander cecinit.

Nicander.

— *Dipsade Iesus*

*Non secus ac taurus flum se ingurgiat unda.
Non cessans donec crepitans iam venter hinclo
F ægmine dissiliat, fundens grave pondus aquai.*

19.

Ex dicto argumentum.

Vnde sic argumentor. Indignum esset Saluatoris nostri veracitate, sinceritate, & charitate non ficta; si omnes praesentes, & absentes inuitans ad bibendum tanta vocis & animi contentione; nihilominus pectore premeret decretum efficaciter cauandis venenosam ariditatem in maxima hominum parte, siue praesentium, siue abientium: ex vi cuius necessarium esset eos homines post copiosum aquarum potum miserabiliter

crepare & interire; atque hoc decerneret Saluator independentem à libera culpa hominum praecognita. Neque excusaretur à simulatione amicitiae, quamuis propter bonum finem suae gloriae, & quamuis solam entitatem materialem, & non rationem formalem decerneret. Ergo indignum erit veracitate & charitate Christi Domini, in maximam hominum partem causare praedeterminationem physicam, ex vi cuius necessarium sit omnia spiritualia bona in anima recepta actualiter amitti, & impossibile sit ea actualiter retinere per bonum & perseverantem usum illorum: atque hoc causare independentem à libera illorum culpa.

S. Dionysius epistola 9. ad Titum, ex professo tractans quaestionem, quid in sacris literis significet cibus, & potus à med. epistolae ita respondet: *Omnis curas indigentiam infirmitatem, & imbecillitatem curat, viam tuetur, facit, ut reslorescant, & renouent, & viamalem consensionem impertit, quae tristitia, & eum quod minus perfectum est, expulsiue sit, & latius ac perfectionis suppeditatrix. Recte igitur sapientissima, benignissimaque sapientia Scripturis diuinis laudatur, quod & mysterij plenum cratera ponat, & sacrum eius poculum profundat, & magis quod ante hac firmos solidisque cibos apponat, & cum excelso praconio ipsa eos, qui se egent benigne inuitet. Quantum huic benignitati repugnat praedeterminatio ad indigentiam, infirmitatem, tristitiam, & mortem.*

20.

Dionysius.

DISPUTATIO XXXV.

Utrum praedestinationis & prouidentiae ratio repugnet praedeterminationi supradictae.

SECTIO I.

Non praedestinari materialem actionem peccati.

ea doctrina, quam Concilia & Patres de praedestinatione tradiderunt: conficitur hoc argumentum. Si Deus non prauiſa hominis determinatione, proprio diuinæ voluntatis motu decreuit hunc hominem praemouere ac praedeterminare ad realem volitionem, quæ quidditatiuè est odium Dei, alios autem homines ad volitionem, quæ realiter eligunt adorare idola, blasphemare, periurare, aut aliud obiectum intrinsecè malum: consequens est, absolute verum esse, atque concedendum homines sola Dei voluntate ad praedicta opera esse praedestinos, ita ut non possint aliud esse quam sunt: consequens autem esse falsum, constabit ex sequentibus testimoniis: ergo & Antecedens falsum erit.

Probatur primò ex Conciliis. Nam Arausicanum secundum Canone 25. post medium ait: *Aliquos ad malum diuina potestate praedestinos esse, non solum non credimus: sed etiam si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Notandum est, hanc partem Canonis primaria intentione dirigi contra necessitatem antecedentem, ex vi cuius impossibile sit non incurrere in peccata & æterna supplicia. Quod probò primò ex praecedenti contextu, nam in eo propositio vniuersalis & catholica diffinitur, ut postea contradictoria illius reiciatur. Aie

1. *Argumentum.*

2. *Homines sola Dei voluntate ad opera intrinsecè mala praedestinentur.*

3. *Arausicanum.*

4. *Canonis pars contra necessitatem antecedentem.*

igitur:

igitur: Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint, & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, &c.

3. Vnde sic ratiocinatur. In hoc Canone respicitur quæcumque prædestinatio ad malum, quæ pugnat in sensu composito cum possibilitate adimplendi cum diuina gratia, quæ ad salutem pertinent, si homines voluerint. Sed prædestinatio, seu prædefinitio materialis actionis peccati, quæcumque præciatur à malitia, pugnat in sensu composito cum prædicta possibilitate. Ergo hæc etiam prædestinatio seu prædefinitio respicitur isto decreto. Confirmatur, quoniam hæretici assertores illius prædestinationis, contra quam desinebat Concilium, neque negabant possibilitatem adimplendi præcepta, neque affirmabant necessitatem peccandi in sensu diuiso; sed tantum in sensu composito cum prædestinatione.

4. Confirmatur secundò, nam in hoc ipso sensu præfatum Canonem intellexit Concilium Valentinum tertium anno Domini 855. tempore Lotharii Imperatoris cap. 3. sine dicens: Aliquos ad malum prædestinatos esse, diuina potestate, videlicet, ut quasi aliud esse non possent, non solum non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione, sicut Arausiana Synodus, illis anathema dicimus. Vide Arausiano decreto insertam explicationem, desumptam ex præcedenti contextu: Videlicet, ut quasi aliud esse non possent. Quod etiam idem Concilium Valentinum cap. 2. post med. dixerat: Neque prorsus ulli malo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, ut aliud esse non possit. Porro necessitas per præscientiam imposita non potest esse necessitas in sensu diuiso à præscientia, sed tantum in sensu composito: ac proinde præscientia Dei non supponit prædeterminationem actus, vnde in sensu composito mali necessitas inuitabilis provenit.

5. Eorundem Conciliorum vestigiis insistent Tridentinum sessione 6. Canone 17. eos homines, qui non sunt prædestinati ad vitam, decernit, non esse diuina potestate prædestinatos ad malum. Vbi diuina potestas intelligitur, ita suas vires absolutes effundens, ut oppositi possibilitatem adimat, sicut apud Arausianum, & Valentinum vidimus nuper.

6. In eodem etiam Concilio Valentino tertio cap. 3. notanda est exclusiua dictio, tantum, quando ait: Fidenter fateamur, prædestinatione Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuita misericordia, vel iusto iudicio facturus erat. Sed materialem actionem, quia primò peccauit Angelus, & Adamus, Deus nec fecit gratuita misericordia, quia non est effectus gratiæ, nec iusto iudicio, quia in nullius præcedentis peccati poenam potuit infligi. Ergo illam materialem actionem Deus non statuit prædestinatione, vnde nec prædefiniuit. Vide infra num. 12. 15. & 18. & in sect. sequenti à num. 21.

7. Eodem planè sensu crediderim postea, Leonem Nonum epist. 4. ad Petrum Antiochenum colum. 4. in fidei professione dixisse: Credo Deum prædestinasse solummodo bona: præscisse autem bona malæque. Sed iuxta phrasim Scripturæ, ac Sanctorum Patrum, materialis actio idololatriæ, vel

odij Dei, non est bona. Ergo præscita est tantum, non verò prædestinata, seu prædefinita.

Augustinus autem fuit, ex quo citata Concilia, & Pontifices prædictæ decisionis formam acceperunt. Quod expressè fateatur Valentinum Concilium cap. 3. Nam præterquam quòd Augustinus vbique constanter negat, malè agendi necessitatem imponi per diuinam prædeterminationem, prouidentiam, aut præscientiam: ut vidimus tomo præcedenti de Scientia disp. 33. sect. 3. & disput. 43. sect. 1. & sequentibus disputationibus constabit. Insuper quod ad prædeterminationem attinet, lib. de prædest. Sanctorum cap. 10. Prædestinatio, inquit, sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscit, quæ fueras ipse facturus. Vnde dictum est, Fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut quæcumque peccata. Et consequenter de bono perseverantia cap. 18. prope finem: Prædestinasse, inquit, est hoc præscisse, quod fuerat ipse facturus. Quapropter ex Augustino desumptum est, quod Hypognofticon lib. 6. colum. 2. ait: Sed non omne, quod præscit, prædestinat. Mala enim tantum præscit, & non prædestinat. Bona verò & præscit, & prædestinat.

His in locis non solum malitiam, sed etiam illius materialem actionem excludi, tanquam obiectum diuinæ prædestinationis indignum, inde colligitur, quoniam de materialibus etiam actionibus peccatorum Augustinus docet, non fieri à Deo, sed tantum permitti: ut vidimus disp. 31. sect. 3. & 4. Quapropter non comprehenduntur sub illis effectibus, quæ fuerat ipse facturus, quæ sola sunt prædestinationis obiecta: ut ex prædictis Augustini definitionibus constat.

Clariùs autem de materialibus peccatorum actionibus locuti sunt Prosper & Fulgentius, sui Magistri mentem aperientes. Prosper igitur ad obiectiones Vincentianas obiect. 10. Non ergo, ait, casus ruenium, neque malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut excitauit, aut suauit, aut impulit. Cupiditates peccantium reales sunt affectus, & volitiones, quas si Deus physicè prædeterminauit, eo ipso excitauit & impulit non solum ad illas, sed etiam ad malignitatem iniquorum, & casus ruenium, quæ cum illis sunt inseparabiliter copulata.

Et ad obiectionem 11. Quæ ergo insipientia, quæue demètia definitur, ad Dei referendum esse consilium, quod nec diabolo in totum adscribi potest, qui in peccantium flagitiis illecebrarum adiutor, non voluntatum credendus est, esse generator? Nihil ergo talium negotiorum Deus prædestinauit ut fieret: nec illam animam nequiter, turpiterque victuram, ad hoc ut taliter viveret, præparauit. Quapropter non solum malitiæ, sed etiam voluntatum, quæ malæ sunt, Deus non est credendus esse generator, neque illæ ad Dei sunt referendæ consilium. Eadem igitur voluntates sunt talia negotia, quorum Deus nihil prædestinauit, ut fieret. Perpende secundò turpiter ac nequiter vivere continere vitales actiones, quibus realiter viuunt. De his ergo Prosper ait: Nec ad hoc ut taliter viveret præparauit. Tertiò. Præparare apud Augustinum, Prosperum, & Fulgentium est proprium præuenientis operationis. Quando igitur Prosper ait: Deus nò præparauit animam ut turpiter viueret, et

8.

Ex Augustino Concilio prædictæ decisionis formam acceperunt.

9.

Materialis peccatorum actiones à Deo nò sunt, sed permittuntur.

10.

Prosper.

11.

Præparare, præuenientis operationis proprium.

negat omnem præuenientem Dei præmotionem, etiam illam, quæ relicta libertate impellat, & multo magis illam, quæ necessitatem inducat.

12. Notandum est etiam quod in fine eiusdem capituli addit: *Atque ita ad prædestinationem eius nihil aliud referri potest, nisi quod aut ad debitam iustitiæ retributionem, aut ad debitam pertinet gratiæ largitatem.* Vnde sumitur idem argumentum, quod supra num. 6. ex Concilio Valentino. Etenim materiales actiones peccatorum, ante quæ nulla præcesserunt peccata, siue in pueris baptizatis, siue in Angelis, & Adamo, nec pertinent ad debitam iustitiæ retributionem, nec ad debitam gratiæ largitatem. Ergo ad prædestinationem referri non possunt.

13. Et sequenti obiectione 12. Nullo igitur modo prædestinatio Dei facit, ut aliqui ex filijs Dei, filij sint diaboli: aut ex templo S. Spiritus templa sint demonum: aut ex membris Christi, fiant membra meretricis; sed potius prædestinatio facit, ut ex filiis diaboli, fiant filij Dei; & ex templo demonum, templum sit Spiritus sancti; & ex membris meretricis, membra sint Christi. Quod si Deus prædefiniret ac prædestinaret materialem actionem idololatricæ, atque fornicationis; Dei prædestinatio non faceret, ut ex templo demonum templum sit Spiritus sancti; & ex membris meretricis, membra sint Christi: sed potius faceret aliquid, vnde necessariò & ineuitabiliter sequitur, ut aliqui ex filiis Dei, filij sint diaboli aut ex templo S. Spiritus, templa sint demonum; aut ex membris Christi, fiant membra meretricis. Non dissimile argumentum sumitur ex errore, quem sibi ab hæreticis adfectum, refutat Augustinus lib. 2. de Nuptiis & concupiscentia cap. 16. prope initium dicens: *Sic falsitur, ut à nobis, hoc existimet dici, quod diabolo Deus hominem fecerit, tanquam in hominibus, quos Deus ex hominibus parentibus creat, hoc intendat, hoc curet, hoc sui operis ratione provideat, ut habeat diabolus seruos, quos ipse sibi facere non potest. Absit, ut hoc qualiscunque vel puerilis pietas suspicetur.*

Augustinus.

14. Et ad finem eiusdem responsionis 12. Prosper, Voluntas, inquit, exterior, voluntate ceciderunt. Et quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati. Nota causalem propositionem, qua, ut minimum, ostenditur in genere determinantis ad casum nostram voluntatem esse priorem, & ab eius casu præscito ut futuro determinari voluntatem diuinam. Et hoc nobis sufficit in præsentem nam de modo, quo præscientia præcedat reprobationem, aut prædestinationis negationem, diximus tomo præcedenti de Scientia disp. 69. & alibi sæpe. His similia de peccatorum prædestinatione notat, respondens ad 14. obiectionem, & Hypognosticon ex mente Augustini lib. 6. prope med.

In genere determinantis ad casum voluntatis nostra prior.

15. Rursus idem Prosper ad capita Gallorum sententia 1. ait: Nullo modo prædestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam omnino est causa peccati. Nota nullo modo, & omnino. Ergo neque quoad materialem entitatem, ex qua necessariò sequatur ratio formalis. Et in responsione ad caput 15. Gallorum: Dubium, inquit, non est, sine ulla temporali differentia, Deum & præscisse simul, & prædestinasse, quæ ipso erant authore faciendæ, vel quæ malis meritis, iusto erant iudicio retribuendæ: præscisse autem tantummodo, & non prædestinasse. quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Vbi disunctiua illa, *Vel*, quæ malis meritis, iusto erant iudicio retri-

buenda, suppledit idem argumentum, quod in simili num. 6. & 12. notabamus: & clariùs continetur in responsione ad præcedens cap. 14. cum ait: *Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinentis gratiæ.*

Præcedentia verba Prosperi ex cap. 15. Gallorum refert & approbat Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 30. quod est vitium, & tam ibi, quàm sequenti capite, quod est primum lib. 2. & epilogus libri præcedentis, docet, ex S. Augustini & Prosperi libris constare, omnem iniquorum malam voluntatem quæ peccant præscitam, non tamen esse à Deo prædestinatam: cum ipsam voluntatem malam non aliter essent habituri nisi in eo, quo fuissent à Domino recessuri; neque Deum prædestinasse discessionem hominis à se, cum causa ipsius discessionis sola voluntaria esset auersio peccatoris. Malam verò voluntatem, constat, esse realem & materialem actionem, cui malitia insit.

16.

Fulgentius.

Et in eodem lib. 1. cap. 7. in princip. Non ergo, inquit, prædestinati sunt mali ad hoc quod malè operantur, à concupiscentia sua abstracti. & inleiti, sed ad hoc quod iuste patiuntur inuiti. Sed materialis volitio, quæ voluntas amplectitur obiectum delectabile, diuina lege prohibitum, est hoc, quod malè operantur homines à concupiscentia sua abstracti & inleiti. Ergo ad huiusmodi materialem volitionem non sunt prædestinati. Confirmatur, quoniam huiusmodi volitio, præsertim quæ primum peccatum est, non pertinet ad hoc quod mali iuste patiuntur inuiti. Postea quippe notat, opera diuinæ prædestinationis, vel ad gratiæ misericordiam, vel ad iustitiæ iudicia pertinere.

17.

Cassianus.

Vnde cap. 13. circa med. Hoc itaque, inquit, prædestinavit Deus, quod erat ipse faciurus, aut quod fuerat largiturus. Illud verò nullatenus prædestinavit quod siue per gratiam, siue per iustitiam facturus ipse non fuit. Proinde diligentissimè requirendum videtur, quod in his Deus operetur, quos grati iustificat: quid etiam in illis quos iuste condemnat. Et cap. 17. prope initium ita proponit tractandam questionem. *Utrum malos Deus iustum ad hoc prædestinauerit faciendum, quod in eis puniurus est factum; An idcirco malos ad supplicium iuste prædestinauerit, quia eorum mala opera, licet futura præsciret, non tamen prædestinauerit, ut futura essent, quia non ipse feci, ut fierent.* Cui questioni tota sequentium capitulum serie responderet, primum illius membrum negando, & affirmando secundum.

18.

Consequenter cap. 21. prope initium ait: Cum negare non possumus, à Deo bono factum hominem bonum, si dixerimus, eum à Deo prædestinatum ad opus aliquod malum, nos Deo misericors & iustus, tale opus (quod absit) ascribimus, ubi nec misericors possit inueniri, nec iustus. & post pauca: *Prædestinatio Dei preparatio est operum eius, & sicut competis Deo bono, ut causa sit totius operis boni; sic incongruum est, ut imputetur causa cuiuslibet operis mali.* Physica verò prædeterminatio foret causa cuiuslibet operis mali: ergo incongruum est, ut imputetur Deo physica prædeterminatio.

19.

Insuper lib. 1. cap. 24. init. Deus itaque, inquit, omnia hominum opera, siue bona, siue mala præscit, quia eum latere, nihil potuit, sed sola bona prædestinavit, quæ se in filiis gratiæ facturum esse præscituit. Et inferius in eodem capite subiicit: *Præscit enim voluntates hominum bonas & malas: prædestinavit autem non malas, sed solas bonas.* Et cap. 29. ad finem

20.

Sola bona Deus prædestinat.

ad finem ait: Puto in his dictis B. Augustini eundem obsequium, bona opera sua Deum præcisse, & prædestinasse, hoc est, siue qua ad misericordiam, seu qua ad iudicium pertinent. Similia multa scribit Hypognosticon lib. 6. col. 2. & 3. de prædestinatione ad gratiam ex misericordia, non verò ad peccatum, sed tantum ad eius supplicium ex iustitia, supponente præscientiam culpæ.

21. Eandem phrasim imitatus Isidorus lib. 2. sent. cap. 6. initio : *Gemina est, inquit, prædestinatio, siue electorum ad requiem, siue reproborum ad mortem* (scilicet, pœnæ non culpæ), *utrague diuino agitur iudicio, ut semper electis superna, & interiora sequi faciat; semperque reprobos, ut in infimis & exterioribus delectentur, deserendo, permittat.* Ergo ipsas reales positivas & materiales delectationes in rebus infimis, Deus non prædeterminat, neque facit, ut homines faciant, sed tantum permittit, eos suo arbitrio delectari: atque hoc permittit deserendo, non positiuè impellendo.

12. Nemesius de natura hominis & animæ facultatibus cap. 40. (aliàs Nyssen de Philosophia lib. 7. cap. 2. ait: *Cum que sunt, mixta sint, aliquando proficiuntur à nostra voluntate, aliquando fient ratione prouidentia, aliquando manabunt ex utroque.* Post pauca explicat primum membrum, videlicet, illa, quæ ita proficiuntur à nostra voluntate, ut illorum causa non sit prouidentia, dicens: *Dum illi ipsi luxuria se corrumperendos dederunt, ut interdum temperationes è voluntario principio male reddantur. Nec omnino prouidentia talium causa sit.* Quod si prouidentia non est causa, nec prædestinatio erit causa: nam prædestinatio est quedam prouidentia. Et cap. 37. contra eos, qui per prouidentiam Dei necessitatem imponebant euentibus contingentibus, disputans, prope finem ait: *Superuacua etiam pugna est, in continente & incontinente, rationis & cupiditatis: si enim necessariò consiliuimur & definitum est hoc agere, hoc non agere, quis usus dissensionis in eo, & discordia? Quod argumentum primariò pertinet ad materiales actiones, inter quas immediatè ac per se pugna versatur.*

13. Beda tom. 8. in lib. qq. q. 13. post med. Dominus, inquit, ab æterno Sanctis eius vitam æternam prædestinavit, & similiter causam uitæ æternæ, meritum Sanctis eius prædestinavit. Reprobis autem mortem æternam: sed non mortis æternæ causam, quia nulli Deus peccata sua prædestinavit, reprobis autem mortem æternam; sed non mortis æternæ causam; quia nulli Deus peccata sua prædestinavit. Non est enim in Dei dispositione, quomodo peccator peccet, sed tamen, cum sciat, cum peccaturum, mortem ei præordinat, ut verus iudex. Quod fusiùs explicat postea monstrans futuritionem actionis, quam non Deus, sed liberum arbitrium operaturum est, præsupponi in diuina præscientia, ut impiis mortem prædestinaret.

14. Hugo Victorinus de Sacrament. lib. 1. p. 2. cap. 18. à medio. Præsciuit autem quædam quæ facturus non fuit: quia præsciuit omne, quod futurum fuit, in quo quædam futura fuerunt, quæ facturus fuit: quædam, quæ permissurus. Propter hoc aliquid amplius prædestinatio habere videtur, quam præscientia, quia præscientia etiam de alieno est: prædestinatio autem nisi de proprio esse non potest. De prouidentia Dei, & quod duplex est prouidentia Dei in suis & alienis.

25. Gratianus cap. Vasis ire 23. quæst. 4. variis locis Prosperi hinc inde collectis, docet eandem sententiam, quam hucusque retulimus.

26. Consonat Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 21. vbi

docet, non diuino, inexpugnabilique iudicio, in diaboli laqueum proditorè incidisse. Quod si foret prædestinatus & physicè prædeterminatus ad materiale actionem proditoris: eiusmodi prædestinatio foret diuinum, inexpugnabilique iudicium, quo incidisset in laqueum diaboli.

Consonat etiam Arnobius in comment. ad Psalm. 117. vbi postquam multa dixerat de fiducia in solo Deo, & non in viribus liberi arbitrij collocanda; præoccupat eos, qui eius doctrinam ad prauum sensum detorqueant possent, dicens: *Nunc fortè audiat me, prædestinationem docens, & arbitrium hominum infringens: putet me libertatem arbitrij ita excludere; ut peccantes existimem, Dei abiectione peccare. Quod peccamus, nostri arbitrij docebimur, qui contemnimus gratiam.* & post pauca: *Si verò boni aliquid fecerimus, imputabimus largiori.*

Cum prædestinatio sit præscientia eorum, quæ Deus facturus est, si prædestinatio Dei causaret opera mala, eadem causaret præscientia. Consequens autem esse falsum, notat communis Patrum consensus existimantium diuinam præscientiam non esse causam, ut præsciti malè operentur, & praua opera non ideo esse futura, quia Deus præscit, sed potius, quia talia opera futura sunt, à Deo præsciri. Quos Patres retulimus præcedenti tomo de Scientia disp. 33. sect. 2. 3. & 4. Nunc satis erit Epiphaniij testimonium atque Iustini.

Epiphanius lib. 1. hæresi 38. ait: *Tametsi dicat Scriptura, Christum voluisse cruci traditum etiam si dicat Scriptura absurditates, in extremis diebus per nos perficiendas: non tamen omnino aliquis ex nobis, qui iniqua facimus, excusationem inuenit, Scripturæ testimonium producens, ut incantans hæc futura. Non enim quia dixit Scriptura, facimus; sed quia facturi eramus, Scriptura prædixit propter Dei præuisionem.* Vides quam sollicitè Epiphanius Dei præscientiam, & prædictionem liberet, ne causa sit determinans ad actiones absurdas; ne rationem inde possint accipere, ut excusentur homines à malitia.

Iustinus in dialogo cum Tryphone prope finem notat, non esse Deum in causa, ut prædestinati fiant iniusti, siue Angeli, siue homines, sed sua quemque culpa talem esse, qualis apparebit. & post pauca: *Quod si verbū Dei prædicat omnino, quoddam Angelos & homines damnandos: ideo prædicat quia præsciuit incorrigibiles, non quia tales à Deo facti sint.*

Postremò non minus improprium locutionem esse, si Deus dicatur mala prædestinare; quàm si dicatur mala facere, quia permittit; notat Anselmus lib. de concordia præscientiæ & prædestinationis cum libertate cap. 2. ante med. dicens: *Prædestinatio non solum bonorum est, sed malorum potest dici. Quemadmodum Deus mala, quæ non facit, dicitur facere, quia permittit.* & post pauca: *Non est ergo inconueniens, cum hoc modo prædestinare, dum malos & eorum mala opera non corrigit.*

Prædestinatur tamen permissio peccatorum, quoniam permissio bona est; eamque Deus vult & facit.

SECTIO II.

Solutiones contraria sententia refutantur.

Prima solutio est. Prædestinatio & prædeterminatio significant interiorem actum Dei, propterea quæ supra formale & non supra materiale appellantur

appellant iuxta regulam Summulistarum. Quapropter quando Concilia & Patres negant prædestinari mala opera, intelligunt, non prædestinari formalem rationem malitiæ.

2.
Refutatur
primò.

Hæc solutio primam sui ipsius impugnationem suppeditat, quoniam secundum prædictam regulam Logicæ, prædestinatio, & prædestinatio appellant supra formale termini, cui adiunguntur; sed à Patribus sectione 1. citatis adiunguntur sæpe concupiscentiæ desiderio, volitioni, dilectioni, & actibus: ergo appellabunt supra formalem rationem horum terminorum, quæ realis est, ac subinde negabunt, eiusmodi realitatem prædestinari.

3.
Prædestinatio, & præscientia eodem modo supra mala & bona appellas.

Theologorum argumentum nihil valens.

Refutatur secundò, quoniam prædestinatio, prædestinatio, & præscientia Dei, quando à Scriptura sacra & omnibus Patribus refertur ad opera bona, non solum appellat supra rationem formalem bonitatis; sed etiam supra materiale entitatem operum. Et quamvis in re significata sit magnum discrimen inter bona & mala opera: nihilominus ex modo significandi prædestinatio, prædestinatio, & præscientia eodem modo appellat supra bonas actiones, sicut appellat supra actiones malas. Confirmatur, quoniam nisi prædestinatio & prædestinatio appellarent etiam supra materiale entitatem bonorum operum, nihil valeret argumentum, quo Theologi omnes colligunt etiam materiales actiones bonas per reale & veram efficientiam produci à prædestinatione ac prædefinitione divina, quoniam Deus ea prædestinauit, & prædefiniuit, quæ facturus est.

4.
Refutatur
tertio.

Vnde refutatur tertio, quia Deus ea prædestinat quæ facturus est, sed non facit solummodo rationem formalem bonitatis; sed immediatè facit materiale entitatem operis boni. Ergo illam etiam prædestinat. Rursus, quæ prædestinatio affirmatur de bonis operibus, eadem ipsa de malis operibus negatur: ut constat ex omnibus testimoniis adductis sect. 1. sed de bonis operibus etiam pro materiali prædestinatio affirmatur. Ergo de malis operibus etiam pro materiali prædestinatio negatur.

5.
Termini cõplexi appellati.

Refutatur quartò, quia saltem quando terminus complexus est, ad quem refertur vox significans interiorum Dei, aut hominis actionem; tunc supra utramque partem illius complexi & proprium utriusque partis significatum appellare debet: ut constabit obseruanti plurimas propositiones affirmatas Scripturæ sacræ, & Sanctorum Patrum, ex quibus vnum, aut alterum exemplum sufficit. Iacob. Act. 15. *Notum inquit, à sæculo est Dominò opus suum: propter quod ego iudico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum.* Vbi ex vi sermonis non solum significatur, Deum à sæculo cognouisse opus sub ea præcisè ratione formali, qua constituitur suum: sed primariò ex intentione Spiritus sancti significatur, Deum à sæculo cognouisse quascumque operationes ad Ecclesiæ augmentum facturus erat in tempore. Insuper quando Iacobus suam dicit sententiam, & iudicat, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur, non solum iudicat, non esse causandam formalem rationem inquietudinis, sed etiam iudicat, non esse imponenda materialia opera legis, vnde inquietudo poterat oriri.

6.
Psalm. 118.

Præterea Psalm. 118. *omnium iustorum nomine David omnem viam iniquam odio habuit.* Nec tamen existimare licebit, latius esse quibusli-

bet istis malitiæ rationem formalem odisse, quamvis non oderint materiale actionem idololatriæ, blasphemiarum, peritiorum, & aliorum peccatorum. Sic igitur in præsentia quando Concilia, & Patres decernunt, non esse prædestinata mala opera, malam voluntatem, concupiscentiam, & similia, non debemus intelligere tantum rationem formalem malitiæ; sed simul etiam actionem materiale.

7.

Quintò refutatur, quia cum communis modus loquendi non solum apud sacros, sed etiam apud prophanos Scriptores non ferat illas præcisiones, quas ex Summulistarum legibus adducit prædicta solutio, oportuisset Concilia & Patres distinctione aliqua declarasse, prædictam præcisionem malitiæ, si eam voluissent intelligi. At eam non solum non explicuerunt, sed etiam manifesta dederunt indicia, quod loquantur etiam de materiali actione; vt ex præcedentibus & sequentibus refutationibus constet.

Prædictam præcisionem Patres declarare debuerunt.

8.

Sextò, quia quando Concilia & Patres in præcedenti sectione, citati adiungunt exclusiuam dictionem *tantum, vel solum*, vt tantum bona fuerint prædestinata; nomine bonorum intelligunt (vt eorum communis vsus fert) non bonitatem transcendentalem, sed moralem virtutis. Nam quando de humanis operibus agitur, nunquam inveniuntur à Conciliis & Patribus appellari bona illa opera, quæ realiter & quidditatiuè contraria sunt actibus virtutum diuina lege præceptis. Nunquam enim inuenies ab illis appellari bona opera materiale actionem odij Dei, idololatriæ, blasphemiarum, aut similes. Cum ergo à diuina prædestinatione excludant manifestè, quæcumque non censentur nomine bonorum operum; consequens est, vt excludant materiales actiones quorumcumque peccatorum. Porro prædictam exclusiuam dictionem adiungunt Valentinum Concil. Leo Nonus, & Prosper sect. 1. citati num. 6. 7. 12. & 15.

Quomodo intelligendi Patres: exclusiuam aliquam adiungunt.

9.

Septimò, quoniam ea mente Concilia & Patres negant, prædestinari mala opera, vt Deo tanquam auctori & causæ, non ipsa opera, sed eorum mera permissio tribuatur. At verò non solum ad formalem rationem malitiæ; sed etiam ad materiale illius actionem pertinet mera permissio: vt ostendimus tota disput. 3. 1. & 3. 2. Quapropter ad materiale etiam actionem pertinet prædestinationis negatio. Confirmatur, quoniam sicut voluntas & causalitas Dei excluditur permissione mera, supra disputatione 3. 1. sectione 1. ita etiam excluditur prædestinatio, quæ quidditatiuè includit aut supponit voluntatem, & necessariò infert causalitatem.

Qua mente Concilia, & Patres mala prædestinari negent.

Confirmatio.

10.

Octauò, quia si Deus prædestinaret ad materiale actionem odij Dei: eo ipso, saltem indirectè, & consequenter prædestinaret ad formalem rationem malitiæ: quia vellet aliquid ex quo necessariò, & inseparabiliter malicia consequitur. At verò, qui vult & intendit Antecedens, eo ipso saltem indirectè, & ex consequenti vult, quod per se necessariò & inseparabiliter est consequens: vt in simili notatum est disput. 3. 1. sect. 7. num. 16.

Etiam Deum formalem rationem malitiæ prædestinari.

11.

Refutatur nonò, quia Concilia & Patres in sectione 1. citati, etiam illa quæ non faciunt expressam mentionem materialis operis, aut voluntatis; atq; tamen ita condemnant malorum prædestinati-

*Prædestinatio
nominis actionis
oppositæ boni
possibilitatis
impeditur.*

destinationem, vt illi subiungant possibilitatem oppositi boni. Hæc autem possibilitas non minus impediretur, prædestinando materialem actionem, quàm prædestinando formalem rationem malitiæ. Si enim prædestinaretur materialis actio odij Dei; per illam non minus impediretur possibilitas diligendi Deum, quàm si prædestinaretur eiusdem odij malitia, quod idem intellige de reliquis actionibus peccatorum. Quapropter, vt ex negata prædestinatione mali colligi rectè possit illa conclusio, quam infert Arausicanum, & Valentini Concilium (citata sectio precedenti num. 3. & 4.) videlicet, homines posse quæ ad salutem pertinent, si laborare voluerint, adimplere: atque impios esse posse aliquid, quàm sunt, necessarium est, etiam materiales actiones non esse prædestinatas.

12. Secunda solutio responderet prædestinationis nomine solam prouidentiam supernaturalem in ordine ad finem supernaturalem infallibiliter consequendum intelligi: ea verò de causa, licet materiales actiones peccatorum prædestiniantur à Deo, non tamen prædestinari.

13. *Prædestinationis nomen aliquando restringitur, aliquando extenditur.*
Sed refutatur primò, quia licet nonnunquam prædestinationis nomen ita restringatur ab Augustino & aliis Patribus, sicut de prædestinatione Sanctorum cap. 10. prædestinationem, definit, esse gratiæ præparationem: atque ita communiter Theologi prædestinationem à tota reprobatione distinguunt. Nihilominus circa præsentem articulum de malorum operum prædestinationis extenditur etiam ad prouidentiam non supernaturalem, quæ non dirigitur ad finem supernaturalem gratiæ; sed ad finem iustitiæ punitiæ in æterno supplicio damnatorum. Sic enim loquuntur Valentini Concilium cap. 3. Prosper ad 10. obiectionem Vincentianam, & ad 14. & 15. caput Gallorum, Fulgentius, Isidorus, Beda, & Hypognostic. citati sect. 1. num. 6. & 15. & 16. 18. & 20.

14. Eorum verò loquendi modus de prædestinatione ad æternum supplicium, desumptus est ex Augustino lib. 15. de Ciuitate cap. 1. ante med. distinguente, duas societates hominum: quarum est una, quæ prædestinata est in æternū regnare cum Deo: altera æternū supplicium subire cum diabolo. Et lib. 22. de Ciuit. cap. 24. prope initium. *Licet adhuc ait, in hac vita sunt constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo.* Sic etiam in Psal. 13. illa verba: *Non est, qui faciat bonū, non est usque ad vnum.* exponit intelligenda esse in eo genere hominum, quod prædestinatum est ad interitum. Cuius sententiæ lectione excitatus est Monimus, vt suo Magistro Fulgentio quæstionem proponeret, quam toto lib. ad Monimum diluendum suscipit Fulgentius, vt constat ex illius cap. 3. Neque refutat Fulgentius eum modum loquendi, sed potius admittit: vt constat ex eodem lib. 1. præsertim cap. 13. initio cum ait: *Proinde potuit, sicut voluit prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad penam. Sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam: quos autem prædestinauit ad penam, non prædestinauit ad culpam.* Similia docet sequenti cap. 14. & cap. 28. ante med. & Hypognosticon lib. 6. à medio dicens: *Periturus penam esse prædestinatum.* Et in eodem lib. prope init. & ante med. indifferenter vtitur nomine prædestinationis, & præordinationis.

15. Refutatur secundò, quia hæretici, quando as-

firmabant, impiorum opera prædestinari à Deo, non intendebant asserere, supernaturalem esse illam prouidentiam, & ordinatam ad gloriam electorum infallibiliter consequendam; sed tantum intendebant, per diuinam prouidentiam esse prædestinata opera mala, & ad finem æternæ damnationis destinata: vt colligi potest ex lib. 6. Hypognost. ex Prospero ad cap. Gallorum & obiectiones Vincentianas, & Fulgentio ad Monimum locis in præcedenti sect. citatis. Cum igitur Conciliis & Patribus nullum imminet bellum circa supernaturalitatem istius prouidentiae: non possunt eorum decreta referri ad solam supernaturalem prouidentiam refutandam, non refutando eam, quam hæretici asseriebant, prouidentiam circa impiorum opera causanda per diuinum decretum.

Refutatur terriò, quoniam eadem Concilia, & Patres ad confirmandum dogma prædictum nunquam vtiuntur eo argumento, quoniam pœna ad quam reprobi prædestinantur, non est finis supernaturalis, quod tamē satis erat in promptu, si prouidentiae supernaturalitatem præcipuè negare intenderent; sed eo semper vtiuntur argumento, quoniam Deus, quæ facturus non est, non prædestinat. Denique de nomine potius, quàm de re contenderent, cum eisdem hæreticis; si concederet diuino decreto præordinatum esse ac prædestinari: um, vt homines ad tales actiones antecedenti necessitate impellerentur, & solummodò negarent prædestinari, eo quod prædestinatio supernaturalitatem significaret, quam hæretici non intendebant asserere.

Tertia solutio responderet, limitando prædestinationem materialis actionis, vt illa non prædestinetur secundum quod est initium & fundamentum ad quod consequitur deformitas.

Nihilominus refutatur primò, quia esse initium & fundamentum, ad quod consequitur deformitas; hæc inquam formalitas vel est aliquid reale, vel non. Si est aliquid reale, eo ipso ius vendicat, vt prædestinetur, prædestinatur, & physice prædeterminetur à Deo propter leges vniuersales, cuiuscumque entitatis, quas præscribunt physice prædeterminationis Authores, & quibus contendunt etiam materiales actiones peccatorum à Deo prædestinari atque prædestinari. Si verò illa formalitas non est entitas, eo ipso non est actus, nec voluntas, nec dilectio, nec concupiscentia, de quibus Concilia, & Patres in sect. 1. citati pronuntiant, non esse prædestinata. Quapropter ad eorum explicationem non erit satis respondere; prædictam formalitatem, quæ non est ens reale, non esse prædestinatum. Necessarium namque fuit concedere, aliquos actus, volitiones, dilectiones, concupiscentias non esse prædestinatas.

Refutatur secundò, quia si prædicta formalitas initij atque fundamenti non esset entitas; at saltem necessario supponeret aliquam formalitatem realem, propter quam inseparabiliter copulatur huius actionis realitati potius, quàm alterius. Alioqui eadem formalitas initij atque fundamenti, ad quod consequitur deformitas, coniungi posset cum materiali actione diligendi Deum toto corde, sicut coniungitur cum materiali actione odij Dei.

Vnde sumitur tertia & præcipua refutatio. Si enim Deus libero suæ voluntatis affectu determinatus, hunc hominem prædestinat, vt hic & nunc

*Hæreticorum
mens circa
malorum præ
destinationem.*

16.

*Refutatur
quartò.*

17.

18.

19.

20.

*Tertia, &
præcipua re
futatio.*

& nunc eliciat totam realitatem, & omnem quidditativam rationem odij Dei: cum in illa claudatur essentialiter realis contrarietas cum Dei amore, diuina lege præscripto, & ex hac reali contrarietate per se, & necessario consequatur esse initium, atque fundamentum deformitatis, & malitiæ; consequens est, ut Deus prædestinaverit realem illam contrarietatem, atque eo ipso, vel formaliter & directè, vel saltem virtualiter indirectè, & ex consequenti prædestinaverit formalitatem illam initij atque fundamenti deformitatis. Cuius rationis robur constat ex disputat. 27. tota section. 3. præsertim num. 24.

21. Quarta solutio peculiariter ad illud argumentum attinet, quod supra sect. 1. n. 6. 12. 15. & 18. Concilium Valentinum, Prosper & Fulgentius attigerunt. Nam contrarie sententiæ à iustis obicitur: ita: Quidquid Deus operatur, pertinet ad iustitiam, vel misericordiam, iuxta illud Psalm. 24. *Uniuersa via Domini misericordia & veritas.* Sed prædeterminare voluntatem ad materiale actionem primi peccati non pertinet ad iustitiam, nec ad misericordiam: ergo, &c.

22. Prædeterminatio ad actum peccati, ad misericordiam, & iustitiam Dei pertinet, ut qui putat.

Respondent. Prædeterminare voluntatem ad actum peccati, in quantum actus est, pertinet ad Dei misericordiam, quatenus per illum motionem reducit potentiam ad actum secundum, & eam liberat à quodam defectu, qui est carere actu secundo, & esse in potentia ad illum. Omne enim, quod est in potentia, in quantum huiusmodi quodammodo imperfectionem importat, cum ex hoc recedat à perfectione Dei, qui est purus actus. Similiter etiam talis motio, & prædeterminatio ad actum peccati, in quantum actus est, pertinet ad iustitiam, in quantum eam operatur secundum modum convenientem suæ sapientiæ & bonitati, & secundum modum creaturæ rationalis, qui in libertate consistit. Addunt alij, eam esse rationem iustitiæ, quoniam debitum est naturæ causarum secundarum, ut à Deo pramoueantur & applicentur.

23. Hanc solutionem confirmant autoritate S. Thomæ 1. part. quæst. 21. art. 4. Verum ille nullum solutioni fundamentum præbet, sed potius impugnationem: cum manifestè doceat in corpore, iustitiam & misericordiam propriè non dici, nisi comparatione rationalis creaturæ. At vero illa præcisa formalitas reducendi potentiam ad actum secundum, & liberandi à defectu, qui est carere actu secundo, non est misericordia comparatione rationalis naturæ, qua ratione rationalis est: sed solummodo considerando illum sub communi & abstracta ratione potentiae, qualis est potentia materiæ ad formam, vel ignis ad comburendum.

24. Confirmatur primò, quia quilibet natura rationalis in quantum rationalis, quando reducitur ad actum odij Dei, etiam in quantum actus est, concitatur in miseriam longè grauiorem, quam si prorsus careret actu, & quilibet sapiens ac prudens præoptaret, actu carere potius, quam odisse Deum, quia Deus est quidditatiuè sapientia & amor boni, à quibus perfectionibus, qui Deum odio prosequitur, recedit longius, quam qui caret omni actu. Ergo prædeterminare ad materiale actionem odij, non est, rationalem naturam liberare à miseria & defectu, ac

proinde non est opus misericordie.

Confirmatur secundò, quoniam Concilium Valentinum, Prosper, Fulgentius, & Hypognosticon citati sect. 1. num. 6. 12. 15. 18. 19. 20. manifestè agunt de illa tantum iustitia & misericordia Dei, quæ respicit naturam rationalem, prædestinando illi bona, vel supplicia retribuendo iusto iudicio, ut constabit repetenti singula. Vnde interponunt nomina gratiæ, & iusti iudicij, atque retributionis: maxime quoniam prædictum sentiendi modum hauserunt ex Augustino multis in locis, qualis est liber 2. de Peccator. merit. & remiss. cap. 18. post med. *Quibus hoc Dominus donare voluerit, eius misericordia est, non meriti illorum: quibus autem noluerit, veritas est. Iusta namque peccatoribus poena debetur, quoniam misericordiam & veritatem diligit Dominus Deus: & misericordia & veritas occurrerunt sibi: & uniuersa via Domini misericordia & veritas.* Et quis explicet quam crebrò hæc duo coniuncta diuina Scriptura commemorat? Aliquando etiam mutatis nominibus, ut gratia pro misericordia ponatur. Vnde est: *Et vidimus gloriam eius, gloriam, tanquam unigeniti à Patre plenum gratia & veritatis.* Aliquando pro veritate iudicium, sicut est: *Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine.* Quapropter ad hoc Patrum testimonia verificanda non sufficit ille modus misericordie atque iustitiæ, qui communis est omnibus operibus Dei, etiam illis, quibus administrat irrationales creaturas. Hic autem modus est, secundum quem misericordia dicitur remotio cuiusque defectus, & iustitia dicitur conueniens ordo & proportio rerum, de quo S. Thomas 1. part. quæst. 21. art. 4. & videri possunt Scholastici cum Magistro in 4. dist. 46. initio & fine.

Vnde sumitur tertiò & principalis confirmatio: quoniam quidquid Deus statuit facere circa creaturam rationalem, in quantum rationalis est, pertinet vel ad gratuitam misericordiam propriè dictam, vel ad retributionem iustitiæ punientis per iustum iudicium, & retribuentis pro culpa dignum supplicium: ut ex nuper citatis Concilio & Patribus constat: sed prædeterminare materiale actionem primi peccati, ad neutrum membrum gratiæ, vel iustitiæ punitiue pertinere potest. Ergo Deus hoc non statuit facere circa creaturam rationalem, in quantum rationalis est, & humano, atque imputabili modo operatur.

Confirmatur quartò, quia talis modus operandi, non est conueniens sapientiæ, ac bonitati Dei: ut ex omnibus disputationibus præcedentibus constat: præsertim disp. 27. sect. 5. & 6. & tota disp. 30. & 33. Ac proinde nec illam rationem iustitiæ participat, quæ communis est omnibus operibus Dei, etiam illis, quibus muscas & araneas agit ad suas operationes. Confirmatur quintò, quoniam contradictionem implicat, vltimo modo deberi voluntati creatæ, ut à Deo applicetur, & determinetur ad odio prosequendum Deum, etiam quoad materiale illius actionem: ut ostendimus disp. 29.

17.

Augustinus.

Psalm. 83.

Psalm. 84.

Psalm. 24.

Ioan. 1.

Psalm. 100.

26.

Tertia, & principalis confirmatio.

27.

Quinta confirmatio.

SECTIO III.

Finis creandi liberum arbitrium, & ceteras res uniuersi non patitur prædeterminari peccatorum actiones.

1.
*Aristoteli
in prælo-
g.*

*In creatione
liberi arbi-
trij non in-
tenduntur
peccatorum
actiones.*

2.
*Quidquid in
rerum admini-
stratione
Deus causat,
id in rerum
creatione
procurat.*

3.
*Finis à Deo
intentus in
liberi arbi-
trij creatione.*

*Fines incom-
possibiles à
Deo intendi
impossibiles.*

4.
*Prima con-
firmatio.*

Quæ in titulo continetur assertio, probatur hoc syllogismo. Quicumque finis à Deo procuratus & causatus in rerum administratione, idem fuit intentus in earumdem rerum creatione: sed materiales actiones peccatorum non sunt finis intentus à Deo in creatione liberi arbitrij, & cæterarum rerum. Ergo materiales actiones peccatorum non sunt finis procuratus & causatus in administratione liberi arbitrij, atque rerum omnium. Vnde consequens est, non esse physicè prædeterminatas easdem actiones: nam quod physicè prædeterminatur, efficaciter procuratur, ut fiat à nobis, atque causatur à Deo, ut à nobis fiat.

Maiores explicatur, & confirmatur, nam Deus in rerum creaturarum administratione non mutat intentionem, quam habuit, quando illas condidit, nec operatur contrarium suæ intentionis: quapropter quos effectus Deus in in rerum administratione procurat & causat, eosdem in rerum creatione intendebat procurare & causare postea. Vnde si Deus in administratione liberi arbitrij creati, & rerum omnium, quibus liberum arbitrium vitur, procurat, & causat, ut materiales peccatorum actiones eliciantur à libero arbitrio creato; consequens est, ut easdem sibi tanquam finem proposuerit, quando liberum arbitrium, & cæteras res creauit. Loquor de fine immediato; quidquid sit de ultimo & vltiori fine, ad quem peccatorum actiones destinantur.

Minor probatur, quia finis intentus à diuina providentia in creatione liberi arbitrij, & cæterarum rerum fuit semper, ut per cognitionem, & amorem liberè adhereret Deo, ut constabit ex sequentibus testimoniis Scripturæ & sanctorum Patrum. Huic autem fini directè contrariæ sunt materiales actiones peccatorum: quippe quæ physicè & realiter pugnant cum Dei cognitione & amore. Quemadmodum error quilibet, siue ad idololatriam, siue ad hæresim, siue ad aliam sectam pertineat, physicè atque realiter contrarius est veræ cognitioni Dei: & materialis actio odij Dei physicè & realiter contraria est amoris Dei. Cum igitur contradictionem implicet, fines impossibiles fuisse à diuina providentia intentos; consequens est, ut materiales actiones peccatorum non fuerint finis intentus à Deo in creatione liberi arbitrij, & cæterarum rerum.

Totus hic discursus confirmatur primò, quoniam si quis dixerit finem intentum à Deo in quorundam hominum creatione fuisse, ut Deum cognoscant & diligant; cæterum in aliorum hominum creatione finem fuisse, ut illi homines eliciant materiales actiones infidelitatis, odij Dei, aut aliorum peccatorum: ille imprimis contradicet communi Sanctorum dogmati ex literis sacris collecto, quo doctrina

Rulz de Voluntate Dei.

naliter de hominibus in genere, & absque vlla exceptione sancitur creatos esse, ut Deum cognoscant, & diligant; insuper quæcumque in eorum vsum cedunt, siue prospera, siue aduersa ad eundem finem dirigi, quantum est ex parte diuinæ providentiæ.

Sed præterea impugnatur secundò, supponendo, collectionem hominum, qui ab Orbe condito ad finem vsque damnantur, esse incomparabili excessu maiorem electorum numero. Quapropter si diuersæ forent intentiones Dei in creatione diuersorum hominum, & vna tantum illarum foret verbis explicanda; debuisset affirmari ea potius intentio, quæ ad multitudinem hominum tantò maiorem pertinet: ac proinde non fuisset absolute dicendum, homines creatos esse ad cognitionem, & amorem Dei; sed potius foret absolute dicendum, homines creatos esse ad materiales actiones idololatriæ, hæresis, odij Dei, blasphemiarum, periurij, homicidij, adulterij & aliorum scelerum. Hoc autem consequens quantum repugnet Scripturæ & sanctis Patribus, constabit statim.

Confirmatur tertio, quoniam artifex, faciens instrumentum intendit illum vsum instrumenti, ad quem frequentius, & ut plurimum eo instrumento vitur. Quapropter si Deus libero arbitrio, cæterisque potentis hominum, atque vniuersis rebus totius mundi, tanquam instrumentis vitur, ut faciat elici materiales actiones peccatorum: cum hic vsum sit longè frequentior, quam bonarum actionum, consequens erit, ut Deus hunc vsum intenderit, quando hæc instrumenta fecit.

Confirmatur quarto, quia nullus sapiens artifex fabricatur instrumentum, intendens abusum instrumenti contrarium illius arti: sed liberum arbitrium & cæteræ res creatæ sunt instrumenta Dei, & materiales actiones peccatorum sunt realis & positius abusus horum instrumentorum. Ergo Deus non est fabricatus liberum arbitrium, & cæteras res creatas intendens, ut producantur materiales actiones peccatorum.

Restat igitur probare, in rerum omnium creatione, eam fuisse, quam diximus, intentionem Dei, quam pro varietate autoritatum distribuo in quatuor capita. Nam de toto simul homine loquuntur testimonia quædam: & horum erit caput primum. Secundum peculiari-ter ager de libero arbitrio. Tercium de potentiis hominis generaliter. Quartum de quibuscumque rebus creatis.

In primis ergo cognitionem & dilectionem Dei, & consecutionem æternæ vitæ fuisse finem primariò intentum à diuina providentia in creatione hominis, & omnium potentiarum eius, præsertim liberi arbitrij, significatum est Genes. 1. cum ait: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præstet piscibus maris, & volatilibus celi, & bestiis vniuersæque terre.* Vbi communiter Patres imaginem & similitudinem intelligunt liberum arbitrium, Dei cognitione & amore, omnique iustitiæ & sanctitatis genere illustratum, hæc enim est præstantissima similitudo Dei.

Rursus præfecturam, per quam præesse de-

5.
*Reprobis ma-
iorem plures
quam electi.*

7.
*Liberum ar-
bitrium, &
res creatæ in-
strumenta
Dei.*

8.
*Testimoni-
um quatuor
capita.*

9.
*Primum te-
stimoniorum
caput.*

Genes. 1.

*Liberum ar-
bitrium ima-
go Dei.*

10.

H h bet

bet piscibus maris & volatilibus cœli, & be-
stis, vniuersæque terræ, pertinere ad æqui-
tatem, iustitiam, & rectitudinem, per quam
non abutatur creaturis, tanquam absolutus Do-
minus, neque illas sibi dominari permittat; sed
illis superior, & benè omnibus vtens, domi-
nium rectum exerceat; notatur Sap. 9. prope
initium (qui germanus commentarius est loci
istius, quem ex Genesii primo retulimus:) *Sapi-*
entia tua constituisti hominem, ut dominaretur
creaturæ, quæ à te facta est: ut disponat orbem ter-
rarum in equitate & iustitia, & in directione cor-
dis iudicium iudicet. At contra Deus constituit
hominem, ut tyrannidem exerceat in cæteris
creaturis, & disponeret orbem terrarum con-
tra æquitatem, iustitiam, & rectitudinem iudi-
cij: si maximam hominum multitudinem eo fine
creasset, ut aurum, argentum & lapides, vel
etiam bruta vel astra coleret: licet intentio Dei
materiam actionem præcinderet à malitijs; si-
militerque, ut exerceat homo alias materiales
actiones, quæ realiter & quidditatiuè sunt con-
trariæ iustitiæ, & recto iudicio.

11.

Clariùs adhuc finis intentus in hominum
creatione traditur Ecclesiastici 17. in princip.
nam, enumeratis beneficiis, tum naturalibus,
tum etiam supernaturalibus, humano generi in
ipsa sui conditione collatis, subiungit: *Posuit*
oculum suum super corda illorum ostendere illis ma-
gnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis
collaudent: & gloriantur in mirabilibus illius, ut ma-
gnalia enarrent operum eius. & Act. 17. *Fecit*
que ex vno omne genus hominum inhabitare super
vniuersam faciem terræ, designans statuta tempora,
& terminos habitationis eorum, quære Deum, si
forte attingerent eum, aut inueniant. Id est, ut qua-
rant Deum, & Forè additur propter arbitrij li-
bertatem: ut vidimus præcedenti tomo de scientia
disp. 4. l. sect. 4.

Ecclesiastici
17.

Act. 17.

12.

Nyssenus.

Prædictum finem ex ratione imaginis, & vni-
uersi creatione Patres ita deducunt. Nyssenus
oratione catechetica cap. 5. prope medium ait:
Si ergo homo ideo deducitur ad generationem, ut di-
uinorum bonorum fiat particeps: necessario condi-
tus eiusmodi, ut sit aptus ad eorum bonorum par-
ticipationem. & paulò inferius: Oportebat omnino
nostra nature constructionem, nec huius esse exor-
tem, sed in se habere immortalitatem: ut per vim
sibi insitam cognosceret id quod est supremum, &
teneretur desiderio diuine æternitatis. Hæc voce
multa complectente vno verbo, ostendit liber de
mundi origine, dicens, factum esse hominem ad Dei
imaginem. In ea enim assimilatione ad imagi-
nem, omnino est enumeratio eorum, quæ Deum
exprimant, & quæcumque de hac mox sequuntur
doctrina.

13.

Athanasius oratione contra idola prope ini-
tium. *Humanum, inquit, genus ad suam ipsius*
imaginem effinxit, hominemque rerum contempla-
torem, peritumque communicatione sua cum illo
similitudinis, effecit, tribuens ei suæ æternitatis in-
tellectum, & cognitionem, ut dum hanc similitu-
dinem nature tueretur, numquam neque à cogi-
tatione, imaginationeque Dei absisteret, neque à
conuictu sanctorum desisteret; sed possidens donato-
ris sui gratiam, possidens quoque propriam ex
Patris ratione vim, exultaret pariter, & Deo fa-
milialis esset, viuens innoxiam, beatamque, hoc
est, immortalem vitam. Quod autem propter
arbitrij libertatem abutatur homo suis poten-

tiis, cæterisque creaturis, ad optimum finem
collatis, non longè inferius notat ab illis ver-
bis: *Vbi defecti est rerum intelligibilium considera-*
tione mens, viribus corporis sui abutens, & quæ
sequuntur usque ad illa verba: Vires suas occupat,
isque ad eas, quas commenta est, voluprates abu-
tatur, ideo quod libera sit & sui arbitrij. Potest
enim ut ad bona se inclinare, ita bona quoque
auersari.

Tertullianus libro secundo contra Marcio-
nem cap. 8. initio. *Neque enim, ait, ad viuen-*
dum solummodo produxerat hominem, ut non ad
rectè viuendum, in respectu, scilicet Dei, legis-
que eius.

Chrysostomus in Genesii homilia tertia post
medium. *Propter hoc etiam, inquit, creaturam*
hanc omnem produxit, & nos formauit, non ut
pereamus, neque ut puniendos nos tradat: sed
ut saluet, & ab errore liberatis regno frui no-
bis concedat. Hoc enim nobis & preparauit, non
nunc, postquam factum est, sed ante iacta fun-
damenta mundi, sicut ipse dicit: *Venite benedi-*
cti Patris mei, & hereditatem accipite, prepara-
tum vobis regnum ab initio mundi. Hanc verò
intentionem Dei quibuscumque hominibus esse
generalem ostendit, quod infert continuo: *Om-*
nes vult saluari.

Prosper ad obiectiones Vincentianas re-
sponsione quarta. *Nec dicimus, inquit, creati*
quemquam hominum, ut diaboli faciat volunta-
tem. Cuius rationem reddit: Præuicatio enim
hominum disposita à sæculis creationis ordinem
turbare non potuit. Supponit ergo cunctos ho-
mines ad bonum finem fuisse ordinatos, & crea-
tos. Et de primo capite hæc tenus.

Quantum ad secundum caput, peculia-
ribus sibi testimoniis probat, finem propter
quem Deus contulit indifferentiam liberta-
tis, eum fuisse, ut homo ex propria electio-
ne diligeret Deum. Deuteronom. 30. *Consi-*
dera, quod hodie proposuerim in conspectu tuo
viam & bonum, & e contrario mortem & ma-
lum, ut diligas Dominum Deum tuum, & am-
bules in visis eius, & viuas, &c. & infra: Te-
stes inuoco hodie cælum & terram, quod propo-
suerim vobis viam & mortem, benedictionem
& maledictionem, elige ergo vitam, ut & tu vi-
uas, &c. Qua illationis particula ostenditur,
finem proponentis eum fuisse, ut vitæ ele-
ctio, tanquam vera conclusio colligatur ex
præmissis, nimirum ex libera eligendi po-
testate.

Vnde B. Methodius apud Epiphanium hæ-
resi 64. in pag. 3. cuiusdam fragmenti sic le-
git prædicta verba Deuteronomij 30. *Eccè*
ante faciem tuam posui vitam & mortem, ut eli-
gas vitam: bonum & malum, ut eligas bonum.
Qua clariùs explicatur finis à Deo intentus in
concedenda libera indifferentia potestatis.

Nyssenus in Ecclesiasten homilia 1. colum. 2.
Bonum, inquit, est donum Dei. Hoc autem est motus
liberi arbitrij, qui, dum eo abusi sunt homines, pec-
cans fuit in hominibus instrumentum ad pecca-
tum. Bonum enim est natura, & seruituti non ob-
noxium liberum arbitrium. Quod autem est ne-
cessitati subiunctum, in bonis nemo numeratur. Vnde
post pauca illud Ecclesiast. 1. *Hanc occu-*
pationem pessimam dedit Deus, &c. ita expo-
nit: *Hoc est, quod significat, illud dedit, non*
quod ipse malum vitæ hominum videret; sed
quod

14.

15.

16.

17.

Secundum
caput finem
conferendi
hominis in-
differentiam
probat.

Deuter. 30

18.

19.

Ecclesiast. 1.

quod bonis, quæ à Deo data sunt, homo propter inopiam consilij usum sit, tanquam malorum admittentis.

20. Et homilia 8. in Ecclesiasten in med. Omnis, inquit, anima motus ad bonum est conditus ab eo, qui nostram fabricatus est naturam: sed si peccauerit horum motuum usus, is ad vitium proce-
deret, & administranda: liberi arbitrij facultas, cum sit res bona, quando ea ad malum exer-
cetur, est malorum extremum. Et contra virtutis est instrumentum, vis expultrix eorum, quæ sunt in-
iuncta, cui nomen est odium, quando armatur ad-
uersus contrarium. Sed tunc sit arma peccati, quan-
do bono resistit. Eandem prorsus sententiam tradi-
dit in disp. de anima & resurrectione inter prin-
cip. & med.

21. Rursus oratione 2. in Cantica ante medium. Natura, inquit, rationis participi gratiam largi-
tus est eam, quæ sui iuris esset, adiecta facultate,
quæ rerum incundarum esset inuentrix. Vt quan-
tum in nobis est, & locum haberet id, quod bonum
est, & concitum, atque inuoluntarium non esset.
Idem probant, quæ scribit oratione Catecheti-
ca capite 3. post medium: cuius verba retuli-
mus alibi.

22. Chrysostomus homil. 23. in Genesim prope
finem: Vidisti, inquit, miræ industriam Do-
mini, misericordiam, quomodo omnia facit & tra-
ctat, ut non solum eos, qui ab se conditi sunt, sal-
uet; sed etiam ineffabilibus bonis dilet. Et propter
ea liberum arbitrium nobis datum est, & in natu-
ra, conscientiaque nostra reposita: scientia boni &
mali, & diabolus ut esset peruersus; non ut geh-
nam experiremur, neque regno priuaremur.

23. Nazianzenus oratione de Christi Nativita-
te circa medium, postquam ostendit varios fi-
nes, propter quos Deus hominem condiderit,
& talibus rebus ornauerit; etiam donatæ liber-
tatis finem optimum à Deo intentum adnota-
uit, dicens: Hominem arbitrij libertate donauit,
ut bonum non minus illius esset, qui eligeret, quam
eius, qui semina præbisset. Id est, non solum Dei,
sed etiam hominis.

24. Eusebius libro sexto de præparatione Euan-
gelica, capite quinto inter medium & finem
ait: Vnicuique rationali anime liberum arbitrium
à natura inest. Bonum ergo est id ad eligenda bo-
na creatum. Ideo quando malè agi, non est natu-
ra culpanda; cum sit electionis deprauata, non
nature opes. Cum enim virtus ad eligenda bona
inest, si ea non elegis, sed sponte melioribus spre-
tis, mala imitatus sequitur, quis potest, eum di-
cere, morbi sui causam non fuisse, præsertim
cum insitam, atque salutarem legem volens con-
temperet?

25. Cyrillus Alexandrinus libro octauo contra
Iulianum prope finem ait: Vt nos quoque ad
quoduis bonum sponte incederemus, consilio & non
coactè, viuere super terram hominem permisit
Deus. Et fusè ibidem ostendit, permissionem
libertatis, indifferentis ad vtramque partem,
destinatam fuisse à Deo ad laudem & meritum
boni operis.

26. Damascenus tractans de prædicta potesta-
te libera ad vtrumlibet, cæterisque dotibus
naturæ humanæ concessis, in libro de dua-
bus Christi voluntatibus paulò post medium
ait: Præclara sunt, & à bono artifice beneficij,
virtutisque causa concessa: at usus eorum vir-
tutem, virtutumque gignit. Pluraque in can-
tice de Voluntate Dei.

dem sententiam ibidem.

Rursus in dialogo contra Manichæos pro-
pinquius ad initium, quàm ad medium ait: Si
viribus illis, quæ à Deo anima donatæ sunt, ad ea
vtamur, ob quæ eas accepimus, hoc est, ut sanx-
it is, qui dedit, bonum est; sin autem non iuxta id,
cuius causâ eas accepimus, sed contra quam san-
xit is, qui dedit, vtamur, malum. Quam do-
ctrinam inductione confirmat in multis vir-
tutibus & inclinationibus hominis; & postea re-
petit paulò post medium dialogi, dicens: In
nobis situm est, his quæ nobis diuino munere con-
cessa sunt, ad eum finem vti, ad quem concessa
sunt. Exempli gratia, partem eam animi, in qua
cupidas sita inest, (nempe voluntatem) nobis id-
circo dedit, ut ipsum, qui solus est, concupisca-
mus. Itaque si cupiditate ad hunc finem vtamur,
virtus est & bonum: at si aliud quidquam supra
eum, amamus, non est usus, sed abusus. His similia
multa ibidem tradit ad probandam liberam
voluntatem hominis esse, quæ se determinat
ad malum contra intentionem & voluntatem
primariam Dei, quantum ex se est.

Vnde in antepenultima pagina eiusdem dia-
logi ait: Voluntatis libertas hæc mala est, si vt
nobis, & ad quem usum data est, ea vtamur.
Quam eandem sententiam fusè confirmat Ne-
mesius lib. de natura hominis cap. 40. sed præ-
sertim cap. 41. & sequentibus.

Iustinus in dialogo cum Tryphone prope fi-
nem ait: Deus cum vellet Angelos & homines ob-
sequentes habere, visum esse facere hos libera po-
testatis ad bene agendum. Et postea ostendit etiam,
iis, qui damnandi sunt, relictam esse potestatem,
ut maiore mutentur in melius: quod si respicerem,
possem consequi salutem.

Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 1.
versus finem: Cui tribuendum est, ait, si quid
per voluntatem malè facio, nisi mihi? Cum enim
bonus Deus me fecerit, neque bonè aliquid faciam,
nisi per voluntatem; ad hoc potius datum esse à Deo
satis apparet. Eodem igitur argumento colligo,
concursum generalem debitum eidem volun-
tati ad sup. operationes, esse datum ad hoc po-
tius, ut per voluntatem bonè faciam, quoniam
illius auctor est bonus Deus. Quapropter ge-
neralis concursus ex munere Primæ causæ de-
bitus non determinat ad oppositam actionem
cum qua repugnat bene agere: imo neque vllus
alius concursus, quem bonus Deus fecerit, datus
erit mihi, nisi ut bene faciam.

Insuper lib. 1. Retract. cap. 9. versus finem:
Cum, inquit, omnia bona dicentur ex Deo, id est, &
magna & media, & minima: in medijs quidem bonis
inueniuntur liberum voluntatis arbitrium, quia & ma-
lè illo vti possumus: sed tamen tale est, quod sine illo
rehtë viuere nequamur. Bonum est itaque liberum
arbitrium, sed est bonum medium, & tale, ut ma-
lè possimus eo vti. Hæc Augustini verba refert
& sequitur Hugo Victorinus in summa senten-
tiarum tract. 3. cap. 9. post med. Magister 2. dist.
26. fine & communiter scholastici ibidem. Atq;
iterum Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis
& remissione cap. 18. ante med. Obtinere nos, ait,
voluntatis arbitrium, quod huc, atque illuc liberum
selektur, atque in eis bonis est, quibus malè vti malus
potest.

Lactantius lib. 7. de diuino præmio cap. 4.
à medio tradit, ea, quæ videntur esse ma-
la, creata fuisse in eum finem, ut in eorum dis-
cretione

27.

28.

29.

30.

Generalis
concurfus
datur, ut bo-
nè operemur.

31.

32.

Qua viden-
tur mala, quò-
dum creatura.

creatione sapientiam homo disceret, ac exerceret. Vnde cap. 6. prope finem: *Posuit, inquit, hominem inter utrumque medium, ut haberet licentiam mali & boni sequendi. Quam eandem sententiam fufius explicat cap. 6. & 7. & aliàs sæpe docet, eam fuisse Dei voluntatem & intentionem non solum in homine creando, sed etiam in proponendo eius electioni bona & mala, ut à malis cauendo, Deum coleret & iustè viueret. Videndus præsertim in lib. vñico de ira Dei cap. 13. 14. & 15. & lib. 6. diuinarum Inst. cap. 15. & lib. 7. cap. 4.*

33. In hoc genere boni finis à Deo intenti per libertatis indifferentiam summa exaggeratio, nihil tamen à Theologica veritate recedens est, quod ipsa etiam peccandi potestas homini data sit ad gloriam & coronam, non ad abusum & ruinam: ut Bernardus in tract. de gratia & libero arbitrio prope medium tradit: *Soli inter animantia datum est homini posse peccare ob prærogatam liberi arbitrii. Datum autem, non ut proinde peccaret, sed ut gloriosior inde appareret, si non peccaret, cum peccare posset. Et confirmat Ecclesiastici 31. Quis est hic, & laudabimus eum. fecit enim mirabilia in vita sua, qui potuit transgredi, & non est transgressus, &c. & post pauca: Neque tamen fuit culpa dantis, sed abutentis, qui ipsam, videlicet, facultatem conuertit in vsum peccandi, quam acceperat ad gloriam non peccandi. De quo vide infrà disput. 38. sectione 1. confirmatione 5.*

34. Tertium caput generaliter pertinet ad omnes hominis potentias, de quarum optimo fine Chrysostomus 1. Corinth. 9. homil. 22. in moral. prope initium: *Vbi, inquit, sunt, qui satis necessitatem libertati arbitrii opponunt? Audiant hæc, & conticescant. Qui enim vult bonus fieri, ei nihil est impedimento, etsi ex pessimorum numero antea fuerit. Atque etiam id nobis opportunius accidit, quod secundum naturam est, nobis virtus, præter naturam malitia, non aliter, quam bona & aduersa valetudo. Etenim oculos Deus nobis largitus est, non ut impudicè aspiciamus; sed ut opera eius admirati opificem adoremus. Et quod ad hunc nobis vsum oculi dati sunt, constat ex his, quæ videmus. Siquidem solis & cæli pulchritudinem ex infinita videmus distantia, à qua nemo mulieris pulchritudinem deprehenderet. Num animaduertis, ad id nobis potius oculi vñus elargitus? Dedit uñem & auditum, non ut blasphemata verba, sed salutaria dogmata acciperemus.*

35. Tertullianus lib. de spectaculis cap. 1. in medio: *Nimirum, inquit, ebur, æs, argentum, & quæcumque fabricandis idolis materia captatur, quis in saculo posuit, nisi saculi author Deus? Numquid tamen, ut hæc aduersus ipsum adorentur? Atqui summa offensio penes illum idololatria est. & post pauca: Nec enim oculos ad concupiscentias sumptimus, neque linguam ad maliloquium, & aures ad spectaculum maliloquii; & ventrem ad gula satietatem; aut spiritus ideo insitus corpori, ut insidiarum & fraudum, & iniquitatum cogitatorium fieret, non opinor. Deus autem faceret, ut spiritus esset cogitatorium fraudum, & iniquitatum; si nostrum intellectum & voluntatem ad eiusmodi cogitationes prædeterminaret, quantumcumque à cogitationibus malitiam præscindere tentaret. Laëtantius lib. diuinarum instir. cap. 15. contra Stoicos defendens Peripateticorum sententiam, docet, naturales affectus, quibus nos*

Deus armauit, posse ab homine salubriter temperari. & infrà. *Deus itaque cum hominem primum fingeret, mirabili providentia ingenerauit ei prius istas animi commotiones, ut posset capere virtutem, sicut terra culturam. Ab ipso autem homine, hanc culturam esse adhibendam, constat ex eodem aliisque capitibus.*

In quarto & postremo capite, res quaslibet à Deo productas esse bonas, secundum se, iucundas & viles, & non nisi libera electione per abusum detorqueri ad malum fusè tradit Epiphanius hæres. 66. post epistolam Marcelli pag. 3. & 4. Ephrem Syrus sermone de vita religiosa atque monastica cap. 5. & Hil. in id Psalm. 2. *Tunc loquitur ad eos in ira sua. Clemens Alexandrinus libro septimo stromat. pag. 3. Ad vniuersi, ait, salutem ab eo, qui est vniuersorum Dominus, omnia sunt ordinata, & vniuersè & sigillatim. Est ergo officium iustitia salutaris, vnumquodque semper deducere ad id, quod est melius, &c. Pende omnia non solum vniuersè, sed etiam sigillatim esse ordinata ad vniuersi salutem.*

Chrysostomus ad Romanos 3. sermone 6. in fine expositionis litteræ ante morale ait: *Omnia Deus fecit, & facit in hoc, ut vite nostre conuersationem, & splendidam faciat vñdique & rectam. Moses Barcephas Syrus Episcopus in commentar. de Paradiso p. 3. capite 2. de arbore interdicit docet, vñm atque abusum in libero primorum parentum fuisse arbitrio positum; ut iam non ex ipsa arbore malum: sed ex arboris abusu existimandum sit. Idem de bono dicendum fuisset, si Adam mandatis, quæ de arbore acceperat, paruisset. Est autem eadem ratio de quibuscumque aliis rebus, homini concessis ad vñm.*

Paulinus ad Iobium epistol. 36. column. 3. *Hanc esse, ait, consequentiam, ut omnia Dei facta pulcherrima sint, & non sit malum, quod bonum habeat auctorem, qui cuncta per mundum nostris vñbus preparauit, & nostris utilitatibus agit, & ita istius vniuersitatis opus condidit, ut alia ad seruendum, alia ad exercendum, alia ad dominandum creauerit. Itaque corporeis, animalibusque naturis homines ratione dominamur; sed ne ipsa potestatis nostra licentia resoluamur, vñliter exercemur aduersis, aut spiritibus demonum, aut difficultatibus negotiorum, aut ipsorum sepe elementorum moribus, videlicet, ut exagitat curis prudentia, & metu diuinitatis a uamur.*

Gregorius Nyssenus in Ecclesiasten homilia 8. in medio ex his principiis, quæ suprà retulimus numero 20. infert: *Omnis ergo creatura ex his, quæ sunt in nobis constructa, bona est, & non reiicienda: si sumatur cum gratiarum actione: ingratus autem eorum vñm vitium efficit creaturam. Et vsque ad finem eiusdem homilia multa scribit in eandem sententiam.*

Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite decimotertio in fine ait: *Nunquam se diuinam bonitatem negasse, quis non facile aduertat, si consideret, quantum hominibus prodesse poterit tam longa patientia Dei, tam diues bonorum temporalium copia, & multiplicata fecunditas tam numerosa propagatio? Quæ beneficia, licet obduratis nihil remedi, & emendationis attulerint, probant tamen auersionem eorum non diuine fuisse constitutionis, sed propria voluntatis. Quod si Deus sua*

36.
Postremum caput.

Clemens.

37.

Moses.

38.

39.

40.

sua prædefinitione constituisset hunc hominem physicè prædeterminare ad materialem actionem odij Dei: iam hæc auersio, quæ in odio quidditatiuè clauditur, fuisse diuinæ constitutionis, & non propriæ voluntatis.

Facit ad hanc rem illud argumentum à simili, quo Mercurius Trismegistus vtitur, dicens: *Quemadmodum faber ferrarius rubiginem ferro non introducit, neque generator canum, & sordes animatis corporibus: sic item Deus auctor malorum hominibus neutiquam est.* Refert Feuarent. in Irenæum lib. 4. c. 77. fine.

Ex quibus omnibus colligitur, necessariò admittendum esse commentarium Hieronymi ad illa verba Isaïæ 54. *Ecco ego creavi fabrum, sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, & ego creavi interfectorem ad disperdendum.* Hoc est, inquit Hieronymus, *creavi diabolum omnium malorum artificem, non necessitate naturæ, sed mentis arbitrio. Qui suscitauit incendia, & proferet contra te vasa. Quales fuerunt Simon, & Elimas Magi, Petro & Paulo Apostolis resistentes. Ego creavi interfectorem eorum, qui increduli sunt futuri. Non quò ego sim causa perditionis eorum, sed quò creatus aduersarius ad pugnandum, & viciis perditio, & victoribus causa sit premiorum.*

SECTIO IV.

Murmurationes & querelas hominum de suppliciis, sequeretur esse iustas, si prædeterminaret Deus materiales actiones peccatorum.

AD eam sequelam probandam, quæ continetur in titulo, diriguntur quinque rationes, quarum tres priores præsens sectio dabit, & reliquæ duæ tractabuntur sectione sequenti.

Prima igitur ratio sit, quoniam vera probaretur esse querela hominum dicentium Deum ex odio, & libidine puniendi cunctas eorum res disposuisse, & accommodasse etiam illas, quæ maximè videbantur beneuolentiz indicia, beneficiorum numero censenda, & ad spirituales utilitatem, & præmij consecutionem destinata. Quod ut aliquo singulari probetur, exempli causa, consideranda erit historia Numerorum 13. & 14. cap. cuius notitia præsupposita, si Deus prædeterminasset materiales actiones, quibus Hebræorum populus contra Deum incredulus, & rebellis fuit; insuper eiusmodi prædeterminationem destinasset ad finem ostendendi iustitiam in eorum punitione; sequeretur, citra iniuriam & falsitatem pronuntiaripotuisse illa verba, quæ Moyses vitio vertit, atque blasphemiz Deuteronom. 1. cum ita exprobrat: *Et nolulistis ascendere, sed increduli adsermonem Domini Dei nostri murmuraſtis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de terra Egypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.*

Merito igitur Moyses Exodi 32. Deum iratum atque dicentem: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos;* hac oratione placauit? *Ne, queso, dicant Egypti: Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret e terra.* Quam rationem iterauit Deuteronom. 9. prope finem: *Ne forte dicant ha-*

Ruix de Voluntate Dei.

bitatores terræ, de qua eduxistis nos. Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicius est eis, & oderat illos: idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine. Est igitur contumeliosa Deo talis mens & affectus, quo determinauerit illius populi materiales actiones, ut omnes in deserto, vel gladio, vel serpentum moribus, vel aliis cladibus interficeret.

Potiori adhuc ratione conqueri potuisset Iudas, quòd fuerit assumptus ad dignitatem Apostoli, scholam, & familiaritatem Christi, crediturque fuerit sibi totius collegij procuratio; si ea omnia destinabatur ad eum finem, ut Deus voluntatem Iudæ physicè prædeterminaret ad materialem affectum auaritiæ intensissimum, quo realiter pecuniam amaret, & pluris æstimaret quàm Christum; vnde puniretur in præſenti sæculo, atque futuro. Cui similis erit ratio propter quam conqueri possit de diuina prouidentia quicumque à periculis mundi ad perfectionis statum vocatus, postea prædeterminatur à Deo ad materiales actiones apostasiæ, & aliorum scelerum, propter quæ supplicio damnetur æterno.

Hæc ratio confirmatur testimonio Augustini in libro quæſtionum ex utroque mixtim, videlicet, testamento quæſt. 115. initio dicentis: *Qui lege data cogit homines contra id quod nati sunt, facere, sciens, non posse mutare naturam: ad hoc utique legem dedisse videtur, ut habet occasionem, qua crudelitatem suam de nece hominis fariaret. Ut quid enim prohibet, quod scit, auerti non posse? Aut quemadmodum damnat hominem, qui non fecit, quod facere non potuit? Si autem iniustum videtur, ut est, quia istud continere de Deo nefarium est, rectè & salutarè ratione legem dedisse, sciens, hominem posse continere se ab eo quod prohibet lex.*

Quamuis Augustinus ibi directè pugnet contra Mathematicos, qui asserbant virtute factorum quosdam homines nasci malos; alios verò bonos: nihilominus illius ratio vim habet eandem in quacumque necessitate, quam arcere non sit in hominis potestate; sed independenter à sua libera electione impositam sibi sustineat. Cuiusmodi esse physicæ prædeterminationis necessitatem, ostendimus tomo præcedenti disputationibus multis, præsertim disputatione 33. & disputatione 48. multisque sequentibus. Quapropter eadem argumentandi forma retenta per solius materiæ variationem pro natura & fato ponendo prædeterminationem, & prædeterminatum; sic possumus cum Augustino argumentari: Qui lege data cogit homines contra id, quod prædeterminati sunt, facere, sciens non posse mutare prædeterminationem, ad hoc utique legem dedisse videtur, ut haberet occasionem, qua crudelitatem suam de nece hominis fariaret. Ut quid enim prohibet, quod scit auerti non posse? Aut quemadmodum damnat hominem, qui non fecit, quod facere non potuit?

Confirmatur primò, neque enim discrimen assignari potest, eo quod necessitas fati à creaturis, sed physicæ prædeterminationis necessitas imponatur à Creatore. Nam illi Mathematici, contra quos Augustinus in prædicta quæſtione disputabat, dicebant, *semel Deum statuisse iustitiam mundi*

mundi rationem, & ministris s. d. tradidisse, quæ neque retro, neque ante fieri possunt: vt loquitur Augustinus ibi col. 6. At physica prædeterminationis auctores dicunt, semel Deum statuisse totius mundi rationem, & ministris causis secundis, tanquam diuinæ operationis instrumentis per physicam prædeterminationem tradidisse, quæ neque retro, neque ante fieri possunt, nisi prout prædeterminata sunt.

8. Confirmatur secundò, quoniam fati necessitas, quum afferbant Mathematici, non erat in sensu diuiso, sed tantum in sensu composito: cum illi faterentur Deum diuersis hominibus statuere potuisse aliter, quam de facto statuit; & orationibus aliter obtineri potuisse: vt fusiùs notauimus præcedenti tomò de scientia disputatione 48. & Augustinus refert in questione nuper citata col. 11. Itaque supposito tali fato, & suppositis talibus circumstantiis, quæ iuxta fata sunt, & in sensu composito cum illis necessarium putabant aliquid, & non in sensu diuiso.

9. Confirmatur tertio, quoniam Augustinus in eo insitit tota questione prædicta, vt homo contineri se possit ab eo, quod lex prohibet. Peculiariter notanda sunt illa verba in col. 2. *Sibi imputet, qui contra legem sensibus credens, malum fecit, cum potuit facere bonum.* Vbi dictio, cum, refertur ad collectionem omnium circumstantiarum eo tempore concurrentium, quo fecit malum, redditque sensum compositum cum illis. Vnde in columna nona infert: *Quid enim tam iniquum, quam vt iniquus credatur, qui negatur aliud potuisse facere, quam fecit?*

10. Confirmatur quarto, nam paulò inferius ita ratiocinatur. *Sed est, inquit, fatum unicuique præstans, quia morte moriatur.* Quod si ita est, non est accusandus homicida. Nam & duplici genere se defendet, quia & ipse satis agentibus, hoc fecit, & ille agentibus suis occisus est: sed inter hæc lex pulsatur, quia punit oblatum homicidium. Ex quo exemplo, aliisque quau plurimis per totam illam questionem sparsis, constat Augustinum agere non solum de formali ratione malitiæ, sed etiam de materiali operatione, cuius ex antecedenti necessitate colligit, legem pulsari conuicti, & contumelia, quod puniat homicidam.

11. Confirmatur quintò, nam post pauca subiungit: *Si à Deo sunt fata, lex non erit Dei, quia hoc non solum Deo, sed nec prudenti conuenit id damnare, quod fecit: sed quoniam nemo vnquam contra legem ausus est dicere, vel, à Deo hanc esse, negare; fata à Deo, dici, esse, non poterunt, quia ista Deus punit per legem.* Quando enim damnatur, quod fit, impellentibus satis, sine dubio fata damnantur. Quod argumentum, fatorum nomine mixto in materiales actiones, qua ratione sunt à Deo physice prædeterminatæ, vt inuitabiliter eueniant, vim eandem retinere videtur, ita dicendo. Si à Deo sunt materiales peccatorum actiones physice prædeterminatæ: lex non erit Dei; quia hoc non solum Deo; sed nec prudenti conuenit id reale atque materiale opus damnare, quod fecit. Sed quoniam nemo vnquam contra legem ausus est dicere, vel, à Deo hanc esse, negare; materiales peccatorum actiones, à Deo, dici, esse, non poterunt; quia ista Deus punit per legem. Quando enim damnatur, quod

fit impellentibus prædeterminationibus physicis, ipsæ etiam prædeterminationes damnantur: & quando damnatur malitia, quæ necessariò consequitur ex materialibus actionibus, ipsæ etiam materiales actiones damnantur.

Ex discursu Augustini proximè præcedenti sumitur ratio secunda, quoniam iniustitia est punire, & prædeterminare eandem actionem, sub eadem ratione consideratam. Sed Deus punit materiale actionem peccati, sub ratione materialis actionis. Ergo non prædeterminat materiale actionem peccati, sub eadem ratione materialis actionis. Maior per se est manifesta, & apertè colligitur ex Patribus in hac & sequenti sectione citandis; esset enim valdè iniquum efficaciter intendere, procurare & causare, vt aliquid fiat sub aliqua ratione boni, & per physicam necessitatem determinando, ad illud impellere: postea verò punire eandem ipsam rationem boni intentam, procuratam, & proprio impulsu causatam. Vnde Augustinus in Psalm. 91. in expositione tituli ad finem: *Non potest, inquit, fieri, vt Deus puniat, quod fecit.*

Minor probatur primò, quoniam frequenter in sacris literis operibus pœna redditur, quemadmodum Matth. 16. prope finem: *Tunc reddet unicuique secundum opera eius.* & 1. Corinthiorum 3. *Vnicuiusque opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Ecclesiastici 14. *Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibi cum illo.* Ecclesiastici 35. prope finem: *Genibus reddere vindictam, donec tollat plenitudinem superbiorum, donec reddat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum præsumptionem illius.* Hæc omnia non præciliam rationem malitiæ, sed ipsas etiam actiones & opera realia denotant, esse merita, quibus redditur supplicium.

Secundò probatur à priori, quoniam si ipsius amor vsque ad contemptum Dei est positius & realis affectus, quo creatura diligitur plus, quam Creator. Et hic positius affectus dignus est pœna; vt ex terminis constet, & peculiariter traditur Ioan. 12. *Qui amat animam suam, perdet eam; videlicet: Qui amat supra Deum. Quemadmodum Matth. 16. & Lucæ 9. Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam.*

Probatur tertio, quia propter eandem rationem reliqui omnes affectus & effectus, ex prædicto amore procedentes, licet positui & reales puniuntur. Quemadmodum Matthæi 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* & Lucæ 9. *Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc filius hominis erubescet.* Matth. 23. *Va vobis, Scribae, & Pharisei hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium.* Et longè inferius: *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem: vt veniat super vos omnis sanguis iustus, &c. Matth. 24. ad finem. Si autem dixeris malus seruus ille in corde suo: Memor facis Dominus meus venire: & copersi percutere seruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis:*

12.
Ratio secunda.

Eandem actionem punire, & prædeterminare, iniustum.

13.
Matth. 16.
1. Cor. 13.

Ecclesiast. 14. & 35.

14.

Ioan. 13.

Lucæ 9.

15.

Matth. 10.

Lucæ 9.

Matth. 23.
& 24.

Augustini
argumentum
contra præ-
determina-
tionem rationis
habet.

veniet

veniet Dominus ferus illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat: & dividet eum, parietemque eius ponet cum hypocritis, illis erit sletus & stridor dentium. In quibus & in aliis similibus locis, negare, erubescere, comedere domus viduarum, occidere, crucifigere, flagellare, persequi, percutere conseruos, manducare & bibere cum ebriosis, & id genus alie sunt positiue, reales, & materiales operationes, quibus propter malitiam, quam afferunt, pœna debetur.

16. Probatur quartò, nam tormentum commensurari debet actioni punitæ sub ea ratione formalis, sub qua punitur. Sed tormentum commensuratur glorificationi, & deliciis, quæ in quantum tales, sunt reales & positiue actiones: ergo actiones reales & positiue puniuntur sub aliqua ratione reali & positiua, videlicet, delectationis & fruitionis temporalium bonorum. Maior ex terminis est manifesta. Minor verò habetur Apocalypsis 18. *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Vnde Luc. 6. prope med. *De vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. De vobis, qui saturati estis: quia esuristis. De vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Baruc 4. prope finem: *Sicut gaudis es in tua ruina, & letata es in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione. Et amputabitur exultatio multitudinis eius, & gaudium eius erit in luctum.*

17. Probatur quintò, explicando magis & confirmando præcedentem probationem: quauis enim primario puniatur ratio formalis malitiæ, nihilominus etiam punitur ipsa materialis ratio actionis, quæ in se habet malitiam, quasi origo & subiectum illius. Vnde Theologi per accommodatorem quandam ita pœnam damni & pœnam sensus distribuunt, ut auersionem puniat pœna damni; sed pœna sensus puniat voluntatis conuersionem ad commutabile bonum, in qua præsertim materialis ratio consistit actionis. Quemadmodum D. Thomas 1. 2. q. 87. art. 4. corpore, *Aliud, inquit, quod est in peccato, est inordinata conuersio ad commutabile bonum, & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bonum commutabile est finitum: tum etiam, quia ipsa conuersio est finita: non enim possunt esse actus creatura infiniti.* Ex parte igitur auersionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita: *est enim amissio infiniti boni, scilicet Dei: ex parte autem inordinata conuersio respondet ei pœna sensus, quæ etiam est finita.* Vnde sumitur hic Syllogismus. Ratio peccati, cui respondet pœna sensus, est ratio finita: sed ratio peccati non est finita, nisi prout est actus creaturæ, & conuersio ad commutabile bonum. Ergo, prout est actus creaturæ, respondet illi pœna sensus. Confirmatur, nam peccatum sub ratione auersionis ab incommutabili bono esse infinitum, apertè docet sanctus Thomas initio corporis.

18. Sextò probatur ex Patribus in hac & sequenti sectione citandis: qui non tantum de formali ratione malitiæ, sed etiam de materiali actione loquuntur. quando dicunt, iniuste puniri, si Deus ad illam impellit, aut causat. Quemadmodum Prosper ad obiect. Vincent. respons. 10. *Detestanda, inquit, & abominanda opinio, quæ Deum cuiusque mala voluntatis, aut male actionis credit auctorem, cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est. & subdit: Adulteria & corruptelas non instituere nonis sancta diuinitas, sed damnare; neque disponere, sed punire.* Vnde sic argu-

mentor: Prædefinire atque prædeterminare adulteria, & corruptelas, quantum ad eorum materiales actiones, est instituere, atque disponere: sed qui tales actiones damnat, & punit; non potest illas instituere atque disponere: ergo non potest illas prædefinire, ac prædeterminare. Alioqui extra bonitatem, & extra iustitiam esset diuina prædestinatio seu prædestinatio.

Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 13. *In illis, inquit, opera sua glorificat; in istis autem opera non sua condemnat. & cap. 19. prope med. Isti ergo, qui se elongant, & fornicantur à Deo, utique peccando pereunt per suam malam voluntatem, quæ non est ex Deo.* Isidorus lib. 1. sent. cap. 9. §. 3. ait: *Dum natura bona damnatur propter voluntatem malam, ipsa voluntas mala testis est nature bonæ, &c.*

Denique ad præsentem rationem confirmandam uti possumus eodem argumento, quo Damascenus refutat illud Manichæorum figmentum, quod bonus Deus hominis animam traderit malo Deo, quando in dialogo contra Manichæos propinquat ad med. quàm ad princip. ait: *Quanam ratione cum animam malo dederit, eos postea condemnare queat, qui malo se in seruilitatem addixerint? Disturbi enim sunt: Tu ipse nos tradidisti. Sic omne iudicium sublatum erit. Videtur namque simili ratione dicendum. Quanam ratione, cum animam adulterio, aut auaritiæ Deus per physicam prædeterminationem dederit, eos postea condemnare queat, qui adulterio, aut auaritiæ se in seruilitatem addixerint? Disturbi enim sunt: Tu ipse nos tradidisti. Sic omne iudicium sublatum erit, quoniam nullo æquitatis iure puniri poterit homo propter eas actiones, quibus ab ipso Deo per physicam necessitatem fuerit adductus.*

Tertia demum ratio est, quia si Deus eam volitionem, quæ mala est, prædeterminat; vel eam homini nõ retribuit in pœnam præcedentis peccati, vel retribuit in pœnam præcedentis peccati. Si Deus volitionem, quæ mala est homini non retribuit in pœnam præcedentis peccati; consequens est, illius auctorem esse Deum, ac proinde iniuste punire volitionem, quam fecit. At si volitionem, quæ mala est, retribuit in pœnam præcedentis peccati, sequitur processus in infinitum absque vllò initio peccati: quia in omni peccato reperitur volitio; quod si ante omnem volitionem præcessit peccatum, cuius sit pœna; ante omnem volitionem debuit præcedere alia volitio: quod est sine vllò principio infinitam esse volitionum seriem.

Præsentem rationem sic tradidit Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 23. *Hanc malam voluntatem, si nõdum peccatis homini tribuit ipse, (quod absit) auctor iniquitatis existit, qui malā voluntatē dedit homini bono, per quam peccans æterno mereatur puniri supplicio. Et ubi est, quia Deus mortem non fecit? Et quia iustus Dominus & iustitiam dilexit, agnusciat vidit vultus eius? Si autem mala voluntatis initium peccatori homini non tribuit, sed retribuit Deus, ut ab homine credatur cæpisse peccatum, à Deo autem tanquam à iusto iudice redditum mala voluntatis initium dicatur: quod peccatum homo facere potuit, in quo voluntas mala non fuit? Cum nullus fructus iniquitatis exoriri possit, nisi quem radix voluntatis male protulerit.*

Eiusdem rationis membrum prius Prosper tradit ad cap. Gallorum responsione 12. dicens: *Si Deus hominem sibi obediens in pietate deturbat,*

Hh 4 & bene

16.
Tormentum
commensu-
rari debet
actioni pu-
nitæ.

Apocalyp.
18.

Luc. 6.

Baruc 4.

17.
Quomodo
formalis ra-
tio malitiæ,
& ipsa ma-
terialis actio
puniuntur.

S. Thomas.

Ratio ex S.
Thoma.

Peccatū in-
finitum qua-
liter.

18.

Prosper.

19.

Isidorus.

20.

Damasceni
argumentum
contra præ-
determina-
tionem ser-
uamur.

21.

Peccatorum
in infinitum pro-
cessus.

22.

Fulgentius.

Sap. 1.
Psalm. 10.

23.

Prosper.

& bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniuste punit, quod ut fiat, impellit. Porro si Deus facit, ut homo pius & obediens diuinis præceptis eliciat materialem actionem apostasie, vel hæresis, vel odij alteri (ve peccati, illum physicè prædeterminando; hoc ipsum erit obediens hominem à pietate deturbare, & currentem, ut cadat impellere ac facere, quapropter iniuste punit.

SECTIO V.

Iniustitia supplicij colligitur adhuc ex prædeterminatione.

1. *Prima ratio.* **C**ollectionis huius posteriores duas rationes in sectionis præcedentis initio remisimus ad præsentem. Prima igitur ratio est, quia vel Deus hominem punit propter solam & præcisam rationem formalem malitiæ; vel punit simul propter materialem actionem, & illius malitiam. Si Deus punit propter solam & præcisam rationem formalem malitiæ; consequens est Deum punire propter aliquid, quod euitari contradictionem implicat, etiam de potentia Dei absoluta. Sequela probatur, quoniam supposita ea materiali volitione, qua voluntas creata liberè Deum odio prosequitur, nec ipse Deus absoluta potentia valet efficere, ut malitia non sequatur ex tali volitione.

2. Si respondeas, in eo sensu Deum punire propter solam, & præcisam rationem formalem malitiæ, quoniam illam vitare posset voluntas, euitando materialem volitionem, ex qua sequitur; inde fiet, ut Deus per physicam prædeterminationem impellens & causans, ut voluntas non euitet materialem volitionem; eo ipso impellat & causet, ut voluntas non euitet malitiam; ac proinde iniuste Deus nos punit propter eam malitiam; quam ut non euitaret nostra voluntas, Deus impulit & causauit. Si autem Deus punit simul propter materialem volitionem, & illius malitiam; quia parte punit propter materialem volitionem, punit propter actionem, quam ipse facit ut homo facit. Hoc autem iniustum est: ut secl. præcedenti, ratione 2. vidimus.

3. Secunda ratio est, quia siue Deus puniat propter solam & præcisam formalem rationem malitiæ: siue puniat simul etiam propter materialem volitionem, cui necessariò, & inseparabiliter coniungitur malitia: semper viget ea ratio, quam moralis Philosophia suggerit, & communis Patrum consensus exponit, videlicet, iniuste puniri homines propter id, quod vitare non possunt. Supponendum est ex toto præcedenti de scientia disp. 33. & disp. 48. ac multis sequentibus, physicam prædeterminationem eiusmodi esse, ut neque sit in hominis potestate, ut illa sibi à Deo imponatur, vel non imponatur; nec sit in hominis potestate non operari, ex suppositione, quod sibi fuerit imposita. Confirmatur, quia ratio propter quam iusta sit pœna, debet esse libera indifferentia, potens operari malum, vel ab illo cauere. Quamobrem contra prædeterminationem militans sequentia testimonia Patrum.

4. *Idem Patrum testimonia confirmant.* Petrus apud Clementem Roman. lib. 3. Recog. pag. 4. ait: Quomodo ergo Deus indicat vnumquemque secundum veritatem pro actibus suis: si agere aliquid in potestate non habuit? Sed & iudices seculi frustra legibus præsumunt, & puniunt eos, qui male agunt: non enim in sua potestate habuerunt, ut non pecca-

rent. & lib. 5. propius ad med. quàm ad finem: Qui necessitate retinetur in bono, bonum non est: quia non est suum, quod est. Quia ergo in vnoquoque libertas est in electione bonorum, vel malorum, ipse sibi premia, vel interitum quarit.

5. Dionysius de diuin. nomin. cap. 4. prope finem, cum dixisset, malum ex imbecillitate proficisci, obiectionem proponit his verbis: Sed dicit aliquis infirmis supplicium non deberi, sed contra, veniam. Respondet autem: Si non sciret potestas, velle se habere, honestàq; esset ratio. Si à bono potestas proficiscitur, quod dat (ut diuina scripta tradunt) vnicuique omnino ea, quæ illi accommodata sunt; laudanda non est status ex bono atque bonis suis defectio, deprauatio, declinatio, & prolapsio.

6. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 9. Homo, inquit, liber in arbitrio factus, & sue potestatis, ipse sibi causa est, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat, quapropter & iuste damnabitur. Et in eodem lib. 4. cap. 72. initio, ait; causam ob quam iusta sint pœna & premium esse, quoniam, homines possunt retinere & operari bonum, & possunt omittre id, & non facere.

7. Iustinus Martyr his verbis proponit questionem 9. Gentilium: Si Deus coronat atque punit vnumquemque hominum secundum eius actionem? quomodo iuste facit ambo, cum vtrumque ab eo habeat homo? Cuius questionis tota solutio posita est in explicanda libertate, soluta in vtramque partem, atque ita concludit: Accipimus à Deo faciendi, & non faciendi potestatem: faciendi, inquam, in?; non faciendi autem iniuste. Quando igitur iusta facimus, iuste coronamur: sed si facere & non facere in contrarium mutamus, meritiò pledimur. In eadem sententia constantissimum est, quoties huius questionis mentio incidit: ut in dialogo cum Tryphone propius ad med. quàm ad finem, & iterum prope finem. Et apologia 1. ad Senatium prope medium, & Apologia 2. ad Antonium paulo post medium.

8. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. titulo De statu hominis, sub finem: Scortationis, inquit, cogitationes, si vis probas, si nolis improbas. Si enim ex necessitate scortareris; cuius gratia Deus gehennam parasset?

9. Chrysof. homil. 22. in Genes. colum. 2. Nonne manifestum est, sua quemvis voluntate, vel malitiam vel virtutem eligere? Nam nisi ita esset, & nature nostra prauitas infusa esset; neque illos puniri, neque istos virtutum retributionibus recipere oportebat. Verum quia in nostra potestate totum post Dei gratiam relictum est: ideo & peccantibus supplicia proposita sunt, & bene operantibus retributiones. Obserua peculiariter, in nostra potestate relictum esse totum post Dei gratiam; & hanc esse rationem iustitiæ in exigendo supplicio.

10. Idem Chrysof. homil. 60. in Math. col. 2. fine: Non fecit quippe, inquit, Deus talem: non enim pœnis afflixisset, si talem ipsum facisset. Nam si nullus nos rei, cum ipsi causa sumus, seruos nostros, & vernas criminamur; multo minus creator omnium criminaretur. Unde igitur hoc factum est, inquit? Ab eo sanè ipso, & negligentia sua. Quid porro est, inquit, ab eo ipso? Diligenter abste ipso require. Nam si malignitates à se ipsis non sunt, noli tuos seruos castigare, nec uxorem si peccat, increpare, nec liberos verbera, nec amicos inuicem, nec offendentibus inimicis insensu sis. Nam hi omnes nisi sponte delinquant, non puniuntur, sed miseratione digni sunt. Quod fusè confirmat exemplo seruorum, quos heri non puniunt, quando

quoniam lo morbi causa nequeunt explere mandata, sed illis potius compatiuntur.

11. Augustinus lib. 1. de Genes. ad lit. cap. 7. Sic fuisse esse, ait, naturam rationalem, ut posset non peccare, si vellet: & iustam esse sententiam, qua punita est, quia voluntate non necessitate peccauit. Alioquin si necessitate peccasset, neque potuisset non peccare, iniusta foret sententia punientis. Idem lib. de duabus animabus cap. 11. Peccatum, inquit, est voluntas retinenda vel consequenda, quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Neque hic libri obscuri mihi seruandi erant, unde discerem, neminem vituperatione suppliciove dignum, qui aut id vellet, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nonne ista cantant in montibus Pastores, & in theatris Poetae, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & magistri in scholis, & Antistes in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum?

Peccatū do-
ctus Augu-
stinus.

13. Hieronymus lib. 2. aduersus Iovinianum. colum. 3. Ubi necessitas est, inquit, nec damnatio, nec corona est. Rursusque in Ecclesiasten ad illa verba cap. 7. In die bonitatis esto in bono. ait: Hoc simile huic fecit Deus, ut non inueniret homo quod contra eum quereretur. Et bona, inquit, & mala, prout tibi euenierint, sustine; nec putes vel bonorum tantum, aut malorum in mundo esse naturam; cum ex diuersis mundus iste contrariis subsistat, tenebrosis & lucidis; malis & bonis. Hoc autem fecit Deus, ut habeat sapientia locum in eligendo bonum, & vitando malum: & liberum hominis relinquatur arbitrium: ne se dicat insensibilem & stolidum à Deo esse generatum; sed eum ideo fecisse diuersa, ut homo queri de sua conditione non posset. Ratio itaque primaria, qua impiorum querelæ comprimuntur, consistit in libera potestate eligendi bonum & vitandi malum absque vlla prædeterminatione ad malum alligante.

14. Epiphanius hæresi 16. post med. Si iudicium est, & re vera mina nobis intentata sunt, & qui malum fecerunt, poenam dant, legem iustam esse confitemur, quando propterea quod possit peccare, & non peccare, ab alio peccatorum supplicia sumantur, alius vero laudem referat, relesfactorum. Atque idem probant ea Methodij Martyris fragmenta, quæ retulimus tomo præcedenti de Scientia disp. 42. sectione 3.

15. Marcus Eremita libro de Baptismo inter med. & finem ait: Si peccata non pendent à nostra voluntate, sed à tyrannide Satane, & à reliquiis peccati per Adamum contractis, quamebrem nos accusamur à Scriptura, qui nolentes vexamur à peccato, à Satana tyrannice tractamur? Nonne immerito punimur? Aut forsitan etiam iniustus est Deus, qui precepit ea, quæ sunt supra naturam: & præter naturam exigit à nobis, quæ vires excedant? Sed hoc non ita est, absit.

16. Petrus Diaconus nomine aliorum Orientalium in libro de Incarnatione & gratia Iesu Christi ad Fulgentium cap. 6. & Fulgentius rescribens librum eiusdem tituli cap. 12. inde probant, Adami damnationem, & mortem fuisse iustè illatam, quoniam acceptat potestatem, qua iuuantem se gratiam non deferret, si vellet. Atque idem Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 22. fine ait: Quinimo neque iniustitia diceretur; si puniendum reum non inuenisse, sed fecisse dicatur. Maior vero erit iniustitia, si lapsus retribuitur poenam, quem instantem prædestinasse dicunt ad ruinam. Quapropter iustitiæ lex exquirat, Deum inuenire reos, non ab ipso Deo factos reos, sed ab eorum arbi-

Fulgentius.

Iustitia lex.

trio. Nota secundò, quanta sit iniustitia, si prædestinat, & prædestinando necessitat ad opus materiale, quo facto implicat non esse simul reatum, quem puniat. Quemadmodum & in eodem lib. 1. cap. 26. prope finem ait: Quando autem peccanti seruo iram iniustus Dominus iniussit; si ex Domini prædeterminatione peccasset? Quod idem in sequenti cap. 27. confirmat. Eandem sententiam fusè probat Hypognosticon toto lib. 6. in cuius col. 2. Quos ideo, inquit, punit, quia quid essent futuri præsciuit, non tamen ipse fecit puniendos vel prædestinauit, sed tantum, ut dixi, in diuinabili massa præsciuit.

Optatus Mileuitanus lib. 7. aduersus Parmenianum in ipso fere principio: Voluntas, inquit, habet poenam, necessitas veniam. Homicida potest scelus facere, potest etiam non facere, & cetera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.

Cyrillus Alexand. lib. 9. in Ioan. cap. 10. circa med. ait: Rationali creatura liberam potestatem creator largitus est, & sue voluntatis habenas equique commisit, ut in eo sit, quidquid probauerit eligere. Qui ergo ad meliora flexi sunt, hi gloriam atque retributionem electioni sue consentaneam inuenient. Qui verò improbis cogitationibus se ipsos deprauauerunt, cupiditatum fluctibus ad scelera deducti, non iniuria, ut ingrati & improbi æternis vexabuntur suppliciis. Obserua coherentiam: propterea enim non iniuria vexabuntur, quia cum ad meliora voluntatem possent, quasi habens flectere, nihilominus ipsi se ipsos deprauauerunt.

Theodoretus lib. 5. de Prouidentia prope finem: Neque Deus, ait, cum sit optimus, ac iustissimus, ab iis poenas exigeret, qui ex legem vitam viuere adamarunt, si ad aliam necessitate aliqua deliquissent. His similia tradit Roman. 8. tractans illa verba: Quos autem prædestinauit, &c. & lib. 5. epitome diuinorum decretorum capite 10. de diabolo.

Ennodius Ticinensis (apud Turrianum lib. 4. pro epistolis pontific. cap. 2. prope finem) postquam probauit, homini concessam esse potestatem, ut præcedente diuina gratia, possit bonum eligere, aut malum pro suo arbitrio, subdit: Alioquin non erit iusta retributio, quæ aut per supplicia refertur necessitate peccantibus, aut bonam mercedem offert, ad quod trahuntur iniusti.

Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem cap. 9. fine: Libertas, inquit, arbitrij non ei culpam suam respiciet, à quo data est, sed à quo non, ut debuit, administrata est. (Id est, non potest in Deum reicere suam culpam, sed in hominem) neque enim idem habendus est delicti author, qui inuenitur interditor, imò & condemnator.

Eusebius lib. 6. de præparatione Euangelica cap. 6. versus finem ex verbis Oenomai hæc dicit: Cur enim Iupiter huius necessitatis author, nos ac se ipsum non punit: ipse enim necessitatem agendi nobis imposuit, cur ergo nos plectimur, qui huic crisi resistere nullo modo possumus? nimirum ex suppositione, quod imposta sit à Ioue necessitas, ut hæc ipsa verba sonant, & ex sententia Gentilium de fato docuerat Eusebius in eodem lib. cap. 2. fin e.

Gaudentius Brixianus tract. 3. in Exodum, id est, sermon. 3. de manducatione agni ait. Præscientia quidem Dei non fallitur; sed neque homini concessa semel voluntatis libertas auferitur; ne nihil de eo indicare possit, qui liber non fuerit in agendo. Quam verò libertatem intelligat, paulò superius explicuerat his verbis: Libertatem diximus arbi-

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

arj, quia voluerunt utique Iudei facere, quod fecerunt, & utique si voluissent, non fecissent.

Prudentius lib. 2. aduersus Symmachum sect.

3. quæ est de geniti prope finem, ita cecinit:

*Cedite, si pudore est, gladiūque retundite vestrum
Assera nil meritis pœnis plebs iura.*

Animum carcerem dissoluite; corpora sub quo

Agminis innocui, fatis peccante tenentis.

Nemo nocens, si fata regum, quod viuatur, ac sit

Imo nocens, quicunque volens, quod non licet audet.

Alterutrum quia velle suum est, nec fata reatum

Imponunt homini, sed sit reus ipse suo

Arbitrio, placitūque nefas, & facta rependit

Impia supplicii, meritis non forte peremptus.

Negata vo-
luntatis in-
differentia
eam punire
iniquum.

25.

Quapropter iniqua fuerint iura puniendi negata voluntatis indifferentia, ita in vtramque partem expedita, vt alterutrum velle sit suum, hoc est, sub eius dominio, & potestate.

Boëtius ad finem totius operis de consolatione Philosophica, nimirum lib. 5. profa 6. ad finem, postquam fusè probauit ex diuina prouidentia liberis actionibus nullam necessitatem imponi, sicut nostro intuitu non imponimus necessitatem iis actionibus, quas fieri præsentibus cernimus, ita concludit: *Quia cum ita sint, manet intermerata mortalibus arbitrij libertas: neque iniquæ leges soluis omni necessitate voluntatibus premia, pœnasque proponunt.* Supponit planè iniquas esse leges, quæ proponunt pœnas, nisi voluntates fuerint omni necessitate solutæ, & ea præsertim, quæ imponeretur à diuina prouidentia.

26.
Philosophus
naturæ lu-
mine eadē
veritatem
confirmat.

Philosophus denique in 3. Ethicor. cap. 5. naturæ lumine ductus eandem veritatem confirmat, quoniam & illius testes sunt & priuati singuli homines circa filios, famulos & seruos, & ipsi legum latores, qui omnes nullum hominem reprehendunt, nec puniunt, nisi propter id, quod in sua potestate habuit euitare, si vellet, saltem euitando causam illius: quod explanat egregiè S. Thomas ibi lect. 11. post med. & lection. 12. à princip.

SECTIO VI.

*Discrimen, quo diuina prouidentia versatur
circa duplex malorum genus, refu-
tat alterius prædetermi-
nationem.*

1. **H**uius & sequentis sectionis fundamentum est celebris diuisionis malorum in duplex genus, in quorum altero sunt mala tristitia, siue aduersitates & pœnæ: in altero sunt mala virtuti contraria. His nempe nominibus appellantur à Patribus in hac & sequenti sectione citandis. Ab eisdem porro triplex assignatur inter hæc mala discrimen. Præterea & ceterorum radix est primum Mala tristitia nec simpliciter mala, nec ab intrinseca quidditate mala sunt: sed solummodo sunt mala secundum quid comparatione patientis; sunt autem simpliciter bona. Sed contrario mala virtuti contraria sunt simpliciter & quidditatiue mala, atque idcirco mala sunt comparatione cuiusque personæ.

Duplex ma-
lorum genus.

Triplex inter
hæc mala
discrimen.

2. Secundum discrimen. Mala virtuti contraria Deus non facit, neque est author eorum, quauis author sit & faciat omnia prorsus mala tristitia. Tertium discrimen. Mala tristitia Deus facit, vt puniat, vel corrigat ea mala, quæ sunt virtuti cō-

traria. Vnde ea præsertim ratione bona sunt, quoniam destinantur à Deo ad destruenda mala virtuti contraria.

Rationes quæ ex hoc fundamento sumuntur ad probandum, Deum non determinare, neque inclinare ad materiale actionem peccati, sunt quatuor. Prima ratio est. Quodcunque malum quod Deus causat, determinando ad illud, dirigitur per se & ex primaria intentione Dei, vt sit medicina contra mala virtuti contraria, siue corrigendo commissæ, siue deterrendo, ne committantur. Sed materiales actiones peccatorum non possunt per se & ex primaria intentione Dei dirigi, vt sint medicina contra mala virtuti contraria. Ergo huiusmodi actiones Deus non producit, determinando vel inclinando ad illas. Minorem probō, quia tales materiales actiones quidditatiue sunt contrariæ virtuti per contrarietatem realem & positiuam. Quapropter per se & quidditatiue habent annexam formalem rationem malitiæ, quæ est simpliciter malitia. Ergo non possunt per se & ex primaria intentione Dei dirigi, vt sint medicina contra mala virtuti contraria.

3.
Ex hoc satis
dameis qua-
est ratio
nes.

Materiales
peccatorum
actiones em-
tra mala
virtuti con-
traria medi-
cina nō sunt.

Confirmatur 1. quia dirigi ad destruenda peccata, & dirigi ad virtutem asserendam sunt necessariò inter se copulata. Sed actiones materiales peccatorum non sunt per se destinatæ ad inducendam virtutem sibi contrariam: sicut actio materialis odij Dei non est per se destinata ad inducendam dilectionem Dei. Ergo tales actiones materiales non diriguntur per se vt medicina contra peccata.

4.

Materiales
actio pecca-
ti, per se non
destinatur
ad contrariā
virtutē in-
ducendam.

Confirmatur secundò, quia licet Deus non raro peccata quædam permittat ob medicinam aliorum; attamen comparatione illorum valde per accidens se habet ratio medicæ, proueniens ex infinita potentia, & bonitate Dei. Et quamuis hoc contingeret per se, adhuc non posset hoc fieri in omnibus peccatis, ita vt omnium peccatorum materiales actiones prædeterminentur in medicinam aliorum peccatorum præcedentium; cum ante primam actionem turpem nulla sit alia, ad cuius medicinam dirigatur, neque per se dirigatur ad præcauenda futura peccata. Verget autem ratio, præsertim in præscitis, in quibus nec per se, nec per accidens peccata conducunt ad eorum salutem.

5.

Comparatio-
ne peccati
per accidens
se habet ra-
tio medici-
na.

Secunda ratio est, quia malum virtuti contrarium non fit à Deo, tanquam ab autore illius: sed materialis entitas peccati est positiuè, & realiter contraria virtuti. Ergo illa non fit à Deo tanquam ab autore illius, sed tanquam Deus concurret, quod ex se est, præoptans, & inclinans ad materiale actionem virtutis: vt explicatum est disp. 28. & 29.

6.

Mala virtuti
contrary Deo
non est au-
thor.

Tertia ratio, quia exceptio firmat regulam in contrarium, quod axioma Iureconsultis propriū, etiam in Theologicis dogmatibus locum habet, à rationis paritate sibi concessum. Sed regula fidei à sanctis Patribus præscripta vniuersaliter affirmat Deum non facere mala, neq; impellere aut determinare ad illa: & solummodo excipiunt mala tristitia, quia non sunt simpliciter mala, eò quod nō sint virtuti contraria: ergo hæc tantummodo excipienda sunt ab illa regula, proindeq; non erunt excipiendæ materiales actiones peccatorum, sed de illis etiam intelligenda est regula, quod Deus non faciat, neque inclinet, neque determinet ad illas.

7.
Exceptio fir-
mat regulam
in contrariū.

Fidei regula
à Patribus
præscripta.

8. Quarta ratio, quia supra dicta discrimina sunt doctrinaliter constituta à sacris doctoribus: quapropter præsumenda sunt, esse exacta, & integra ad explicandam rem, quam tractabant. Forent autem diminuta & imperfecta, si ultra mala tristitia, quæ non sunt virtuti contraria, restarent numerandæ omnes actiones materiales peccatorum, ad quas Deus prædeterminaret & inclinaret, ac foret author earum.

9. Restat probare fundamentum harum quatuor rationum in principio propositum. Et imprimis illa omnia discrimina, quibus tristitia mala differunt à malis virtuti contrariis, colliguntur ex Scriptura sacra Ecclesiastici 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Cui concinit Iob 1. Dominus dedi, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est. Præsertim verò id Patres colligunt ex 45. Isaia. Ego Dominus, & non est alius, formans lucem & creans tenebras: faciens pacem & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc. Hierem. 32. Adduxi super populum omne malum hoc grande. Threnor. 3. post med. Quis est iste, qui dixit, ut fieret, Domino non iubente, ex ore autem eius non egredientur neque bona, neque mala. Amos 3. Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit. Quibus concinit illud Iona 3. Et vidit Deus opera eorum, & cum converſi sunt à viis suis peccatis, & pavimus eum super malitia, quam locutus est, ut faceret eis. Et Michæ 1. Descendit malum à Domino in portam Hierusalem.

10. Hæc ita exponuntur à Patribus, ut inde prædicta malorum discrimina colligantur. Quemadmodum Damascenus 4. fidei cap. 20. à med. ait: Cum dicit Scriptura, Deum creare mala, & non esse in civitate malum, quod non faciat Dominus, non, malorum causam Deum esse, ostendit; sed quia anceps est nomen mali, duo significans. Nam quandoque natura malum ostendit, quod quidem virtuti contrarium est, & diuine voluntatis. Quandoque quod ad sensum nostrum malum & laboriosum, ut tribulationes, & inductiones, hæc enim existimatione mala sunt, cum dolorose existant: re autem vera bone: nam conversionis & salutis intelligentibus causæ sunt, & has per Deum fieri, dicit Scriptura.

11. Expressa sunt his verbis tria illa discrimina. Primo. Deus non facit mala virtuti contraria; facit autem quod ad sensum & existimationem nostram malum est, & laboriosum. Secundo. Natura sua malum est atque simpliciter malum, quod est virtuti contrarium. Alia verò non natura sua, sed existimatione nostra sunt mala: re autem vera sunt bona. 3. Hæc mala secundum quid destinantur à Deo, ut fiant conversionis & salutis causa intelligentibus. Et hac ratione sunt verè bonæ; & digna ut per Deum fiant. Eadem discrimina frequenter repetit in dialogo contra Manichæos; veluti quādo propinquius ad principium ad med. ait: Malum illud propriè est, & appellatur, quod adversus creatoris legem perpetratur; improprie autem, ac nostro more, quod ad sensum nostrum grave ac molestum est. Quod quidem, licet in præsens dolores afferat, tamen postea salutis, ac sempiternæ lætitiæ finis est.

12. Basilius eadem discrimina fusiùs explicat in homil. 9. Quod Deus non sit author malorum, non longè à principio. Vnde pauca quædam selegere, atque expendere visum est. Sic ergo loquitur: Unum quidem hoc habere in mentibus nostris præsumptum oportet, quod, cum finis boni Dei episcopium, & ab illo consentimus, omnia circa nos, tam

modica, quam magna dispensante; nihil nobis accidat, illo non volente: & quod nihil eorum, quæ nobis accidunt, malum sit, aut tale, ut melius illo aliquid excogitare queamus. Sed actio materialis odij Dei non est talis, ut melius illa nihil excogitare possimus. Illa quippe melius est Deum toto corde diligere. Ergo Deus non vult accidere nobis, & à nobis fieri actionem materiale odij Dei.

Deinde. Illud quod ab intrinseco & simpliciter malum est, Basilius distinguit ab eo, quod secundum quid malum est, comparatione patientis dumtaxat. Et docet, prioris mali nos esse autores, non Deum; sed posterioris mali Deum esse autorem, illis præsertim verbis: Malum igitur aliquid est secundum nostrum sensum, aliud natura ipsa. Malum itaque natura ex nobis oritur, iniustitia, lascivia, & infra: Rursus malum dicimus, quod vult, durumque sit sensibus nostris: ut corporis morbum, plagas, egestatem, ignobilitatem, quorum quodlibet à sapientissimo & optimo domino ad utilitatem inducitur.

Prædictam intentionem, qua Deus ea, quæ secundum sensum mala sunt, hoc est, laboriosa & tristitia nobis infert, quasi medicinam eorum, quæ simpliciter mala sunt, quoniam virtuti contraria, copiosius, quàm alij Doctores persequitur Basilius in homilia nuper citata, exponens testimonia prædicta Isaia 45. Amos 3. & Michæ 1. Totam porro Basilij sententiam brevius & obscurius complectuntur verba, quæ ex eadem homilia Anastasius Nicænus inseruit suis quaestionibus in Scripturam col. antepenultima: Quod propriè, inquit, malum est, nempe peccatum, quod quidem maxime dignum est mali appellatione; ex libero nostro arbitrio dictum est, cum in nostra potestate sit istum, vel à viis abstinere, vel esse malos. Ex cæteris autem alia quidem obiciuntur tanquam certamina ad offendendum animi magnitudinem. & post pauca: Alia autem, tanquam medicina peccatorum. & rursus: Aliquod aliud genus terribilium, quæ à iusto Dei iudicio inferuntur ad reddendos modestiores eos, qui sunt proclives ad peccatum.

Hieronymus plurimis in locis eadem attingit discrimina, ut in Epistola ad Cyprianum col. penultima & vltima exponens illud Psalmi 98. Quis novit potestatem ire tue? & illud: Latet sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala. & in lamentationes Hieremiæ cap. 3. post med. ad illa verba: Quis est iste, qui dixit, ut fieret, Domino non iubente? Et lib. 4. in Hieremiam ad illa verba cap. 18. Ecce ego frango contra vos malum, ait, quasi singulus lutum. Non quod per se malum sit, sed quod patientibus malum esse videtur. Et cogito contra vos cogitationem. Id est, pro merito inferre sententiam. Mutate opera, & dirigite vias vestras, ut & prosperis poena mutetur.

Idem Hieronymus sub finem libri 12. in Isaiam ad illa verba capitis 45. quæ nuper retulimus, ait: Confundatur heresis, quæ malorum arbitratrator vnde dicitur Deum, cum hic malum non contrarium bono, sed pro afflictione ponatur & bello; secundum illud quod in Evangelio scriptum est: Sufficit tibi malitia tua. Ergo Deus non est conditor eius actionis materialis, quæ positivè contraria est bono, quæ plerumque non afflictio est, sed delectatio. Imo potius, quantum ex Dei concursu est, potius produceretur actio virtutis. Rursus Amos 3. ait: Malum, quod Dominus facit in civitate, non contrarium est virtuti; sed afflictio, &

13. Malum simpliciter, & secundum quid: & prioris nos, posteriorum vero Deum esse auctorem docet Basilius.

14.

Anastasius idem expressit.

15.

Psal. 98.

Hieremia 3. & 18.

16.

Matth. 6.

CRUCIATA.

cruciatu. & post pauca: *Quod non per se malum est, sed malum videtur eis esse, qui sustinent.*

17. Vides iam apud Hieronymum duo priora discrimina, nimirum fieri à Deo vnum malum, & non alterum: insuper vnum esse per se & ex natura sua malum; aliud verò malum videri, sed non esse malum ex se. Nunc verò accipe tertium discrimen, quod malum secundum quid, nimirum afflictio & cruciatus destinatur ad destruenda mala virtuti contraria: subdit enim Hieronymus ibidem testimonium ex tertio cap. Ionæ, & ait: *Malitia vique ibi subuersio Niniuitarum est, quam per Prophetam Deus fuerat comminatus: & non virtuti contraria, quæ ad peccatum pertinet, pro quo comminabatur tormenta peccantibus.* Hoc nimirum Hieronymus virtutis argumentum. Malitia, quam loquutus est Dominus, ut faceret Ninivitis, destinabatur ad cohibenda, destruendaque peccata per penitentiam. Ergo non erat malitia, quæ est virtuti contraria.

Hieronymi
argumentum.

18. *Psal. 118.*

Ambrosius in Psalm. 118. serm. 16. ad illa verba: *Oculi mei descenderunt in saluare tuum*, tractans citata verba Isaia 45. ait: *Mala non creauit Deus, sed hæc quæ videntur nobis austeræ, verbera, mors, & eiusmodi alia, quæ propter emendationem præscripiunt sunt noxiorum.* Quanta breuitate tria illa discrimina complexus est!

- 19.

Augustinus lib. contra epistolam fundamenti cap. 37. fine, de rebus prosperis & aduersis naturam humanam instruit his verbis: *Ut haberes supplicio mixta solatia, & ut laudares Deum, delectata ordine bonorum, & refugeris in eum exercitia experientis malorum.* Ita in quantum tibi terrena seruiunt, & docent, te esse dominam suam: in quantum autem molesta sunt, docent, ut seruias Domino tuo. Quam sententiam fusiùs confirmat in sequentibus capitibus 38. & 39. vbi explicat, hoc sensu dici, Deum esse, qui corruptionem facit & creat mala. Et lib. contra Adimantum Manichei discipulum toto cap. 26. & 27. explicans citata verba Amos 3. & Isaia 45. ostendit, Deum ea tantum mala facere, quæ sunt simpliciter bona, quoniam sunt pena peccatorum in odium peccati inflicta: at verò peccatum non esse, nisi à libera voluntate hominis, quæ potuit non peccare, si vellet. Quibus similia notat lib. 1. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 22. ad finem, & cap. 23. initio.

- 20.

Methodius Mart. in eo fragmento, quod ad impugnandum Origenis errorem Epiphanius refert hæresi 64. valde ex professo probuit, omnem penam à Deo destinari, tanquam medicinam ad hominum sanitatem, ut à peccatis coercerentur.

- 21.

Theodoretus in Epitome diuinor. decret. lib. 5. cap. 12. de Providentia inter princip. & med. Oportet, inquit, diuidi, ac distinguere, quamam à providentia clauis, & gubernaculis pendeant (videlicet, omnino, ita ut non pendeant etiam à libero arbitrio, & quæ rationantis animæ facultatis attributa sunt (videlicet, libero arbitrio) & quæ quidē natura mala, quamam verò æquiuoce appellantur, ut quæ non sunt, sed mala esse existunt. Rerum itaque humanarum natura quidem bona sunt, prudentia, temperantia, iustitia. Mala autem imprudentia, intemperantia, iniustitia. Diuina autem & pauperas, seruus & dominum, sinis & morbus, & aliæ vitæ humanae prosperitates & aduersitates sunt cuiusdam mediæ sortis & conditionis.

- 22.

Hoc autem desumpsisse videtur ex Chryso-

stomo 2. ad Timothei. cap. 4. homil. 8. in Moral. Chrysost. col. 2. vbi, *Hæc sciens, inquit, quamam sint bona, quæ mala, quæ mediæ, discere: ut puta bonum virtus, nequitia malum, mediæ verò diuitie, paupertas, vita, mors.* Cum ista didiceris, adde, quod ideo premittuntur iusti, ut coronentur: peccatores verò, ut poenitent exoluant.

Nunc peto ab authoribus cōtrariæ sententiæ, ad quod membrum horum trium pertineat materialis actio odij Dei? Constat enim non esse naturam bonam, quemadmodum est prudentia, iustitia, & temperantia. Rursus non est mediæ cuiusdam sortis & conditionis. Nam ut postea Theodoretus ostendit, & Chrysostomus indicauit, prosperitates & aduersitates propterea sunt mediæ sortis & conditionis, quoniam liberum arbitrium potest illis tanquam instrumentis vel ad virtutem vii, vel ad vitium abuti. Vnde Theodoretus ita ratiocinatur: *Si enim unumquodque eorum esset malum natura, non vllis unquam bona conciliaret.* Inuenimus autem, multos per hæc se recte in virtute gessisse. Nec ergo malum est, quod boni instrumentum efficitur; neque rursus bonum, quod illi sit instrumentum ad vitium. Sed actio materialis odij Dei nemini potest bona conciliare, nemo per illam potest se in virtute rectè gerere, nec illam efficere virtutis instrumentum. Ergo materialis actio odij Dei non est mediæ sortis & conditionis. Quapropter reliquum est, ut natura sua sit mala, subindèque indigna, quæ à diuina providentia procuraretur, & causetur per physicam prædeterminationem.

Rursus apud eundem Theodoretum lib. 6. de providentia, propius ad med. quàm ad finem, Plorinus Philosophus docet, mala tristitia & infortunia esse ad ordinem, perfectionemque vniuersi prorsus vitia: sed mala culpæ non Deo, sed libero arbitrio esse imputanda.

Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem cap. 14. initio ait: *Ad omnia tibi occurrit Deus, idem percutiens, sed & sanans, mortificans, sed & viuificans, humilians, & sublimans, condens mala, sed & pacem faciens.* Atque inde argumento hæreticorum colligentium, Deum esse auctorem malorum, satisfaciunt his verbis: *Nos autem adhibita distinctione vtriusque formæ, separatis malis delicti, & malis supplicij, malis culpæ, & malis pœnæ, sumus, cuique parvi definimus auctorem, malorum quidem peccati & culpæ diabolus; malorum verò supplicij & pœnæ Deum creatorem.* De his ergo Creator proficitur malis, quæ congruunt iudici, quæ quidem illis mala sunt, quibus rependuntur, ceterum suo nomine bona, quæ iusta, & bonorum defensoria, & delictorum inimica, atque in hoc ordine Deo digna. Quæ omnia sequenti cap. 15. confirmat, & cap. 16. explicat exemplo Medici secantis, inurentis, amputantis; copiosius verò exponit in lib. de fuga in persecutione, non longè post initium, quamuis alioqui primarius illius libri scopus sit fidei contrarius.

Gregorius lib. 3. Moral. cap. 7. ad illa verba Iob 2. *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* docet, hæc mala non esse simpliciter mala, sed tantum respectu eorum, qui dolore feriuntur: cum tamen per naturam sint bona simpliciter. Deinde verò ostendens finem correctionis & punitionis, à Deo intantum, adiungit: *Bene dicitur, formans lucem & creans tenebras, quia cum per flagella exterius doloris tenebra creantur, intus per eruditionem lux mentis accen-*

23.

Theodoretus.

24.

25.

Tertulliani
liber fidei
contrarius.

26.

1. ad 45.

ditur, faciens pacem, & creans mala. Eundem locum Ilaire ponderat, vt similia colligat, Anselmus lib. de concord. præscientiæ & prædestinationis cum libertate cap. 1. versus finem. Concinit etiam Nemefius Episcopus Emisenus in lib. de natura hominis & facultatibus animæ cap. 44. prope finem, & cap. 45. quod est ultimum.

27.

Vniuersaliter autem ea mala, quæ Deus facere dicitur, esse simpliciter bona propter iustitiam Dei, sed appellari mala hominum existimatione, quia dolorem afferunt patientibus, docent Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 77. Theodoretus Amos 3. ad illa verba: *Si est malum in ciuitate*, Olympiodorus in Ecclesiasten cap. 5. fine, & cap. 7. in medio, Ambrosius lib. 1. Hexameron cap. 8. versus finem, Eucherius Lugdunensis lib. 1. in Genesim cap. 7. & licet obscure, idem tamen docet Iustinus in 1. q. Christiana ad gentiles versus finem illius questionis. Clarius Magister & communiter Scholastici 2. distin. 37. fine.

28. 7.

Quibus omnibus coronidem imponat Dionysius toto fere libro de diuinis nominibus, sed præsertim 4. cap. probans, bona esse omnia, quæ Deus facit, & nihil malum à Deo procedere, vt à principio. Atque inter medium & finem eiusdem 4. capituli obiciens, Deum esse suppliciorum autorem, respondet: *Atqui puniri non est malum, sed dignum esse supplicio, neque à sacris promeritis arceri, sed scelerum, prophaniūque esse, indignūque his, quæ sancta sunt.* Quem imitatus Damascenus in dialogo contra Manichæos non longè à medio: *Non enim poena malum est, inquit, sed se ipsum poena dignum reddidisse.*

Dionysius.

Damascenus.

SECTIO VII.

Quoniam supplicia non decernuntur, nisi propter præcognitum libertatis usum, refutatur prædeterminatio materialis actionis.

1.

IN præfenti suppliciorum nomine non ea comprehendendo, quæ simul sunt peccatum, & poena peccati; sed ea tantum, quæ merè supplicia sunt, quoniam nullo modo sunt creatæ voluntatis actiones contra diuinam legem operantis.

2.

Prima ratio.

Ex huiusmodi suppliciiis tres rationes desumptæ probant, non prædeterminari materiales peccatorum actiones. Prima est. Æternum ac temporale supplicium est quidditatiuè magis bonum, quàm materialis actio peccati: nihilominus diuina bonitas & clementia indignum est, Angelos aut homines ad supplicium temporale, vel æternum prædeterminare independentem à præcognito malo libertatis exercitio: ergo multo magis indignum erit diuina bonitate & clementia, prædeterminare ad materiale actionem independentem à præcognito malo libertatis exercitio.

Ratiō de Voluntate Dei.

tatis exercitio. Illationis bonitas confirmatur, quia quilibet æquus & prudens æstimatur rerum toleraret se prædeterminari ad quæcumque atrocissima tormenta vitæ præsentis, vel inferni, potius quàm prædeterminari ad materiale actionem odij Dei; si daretur optio, vt tolerando vnum, arceret à se aliud malum.

Antecedentis membrum prius probatur, quia materiales actiones peccatorum positiua oppositione pugnant cum virtute, ac per positium & intrinsecam sibi dissonantiam, ab infinita bonitate, voluntate, ac lege diuina, nec non à ratione recta discordant. At contra supplicia omnia, quæ merè supplicia sunt, nulla neque positiua, neque priuatiua oppositione pugnant cum virtute: insuper tantum abest, vt à recta ratione, & à diuinis legibus dissonent; vt potius sint media summi opere apta, quibus Deus ad ordinem consonantiæque rationis, ac diuinæ legis reuocet etiam ipsam dissonantiam inordinationemque peccati. Ergo omnia supplicia, quæ merè supplicia sunt, ab intrinseca quidditate sunt magis bona, & Deo digna magis, quàm materialis actio peccatorum.

Secunda ratio est. Quæcumque voluntas physice prædeterminatur ad materiales actiones peccatorum finalium; eo ipso ad æternum supplicium prædeterminatur independentem à præcognito malo libertatis exercitio: sed nulla voluntas ad æternum supplicium prædeterminatur independentem à præcognito malo libertatis exercitio: ergo nulla voluntas physice prædeterminatur ad materiales actiones peccatorum finalium. Vergebit autem clariùs hæc ratio, quando idem peccatum fuerit primum, & finale, postquam præcitus fuerat in gratia: Quamuis si bene consideretur eadem vis, cetera etiam peccata comprehendat.

Tertia ratio. Quicumque est primum principium causans, vt voluntas eliciat materiale actionem finalis peccati; idem est primum principium causans, vt voluntas puniatur æterno supplicio: sed Deus non est primum principium causans, vt voluntas puniatur æterno supplicio. Ergo Deus non est primum principium causans, vt voluntas eliciat materiale actionem finalis peccati.

Trium præcedentium rationum restat explicare fundamentum, atque Theologicè probare. Hæc autem est illius explicatio. Angelos & homines ad supplicia quæcumque tam temporalia, quàm æterna Deus non prædeterminauit, independentem à præcognito malo libertatis exercitio: propterea quæ Deus non est author mortis æternæ, mortem non fecit, neque adduxit hominibus, nec parauit, neque causauit. Imo potius creata libertas habet se, vt primum principium causans, faciens, adducens, atque determinans ad supplicia, præbendo prius iustam supplicio causam, videlicet culpam. Et quamuis Deus ex suppositione culpæ sit suppliciorum author: nihilominus eo ipso non est primus author illorum, siquidem supponit priorem alium autorem. Non quidem priorem in ratione boni & iustitiæ; sed priorem in ratione mali & iniustitiæ, sine qua non esset Deo digna punitiua iustitia.

Torum hoc fundamentum probatur primò.

1. i. ex factis

Prædeterminari ad tormenta inferni melius quàm ad odium Dei.

Merè supplicia, media sunt, quibus dissonantiam peccati ad diuinam legem consonantiam reuocatur Deus.

Nullus ad æternum supplicium prædeterminatur independentem à malo libertatis exercitio.

Trium præcedentium rationum Theologica explicatio.

Suppliciorum Deus, non est primus author.

7.
Sap. 1.

ex factis literis Sap. 1. *Nolite zelare mortem in errore vite vestre, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum. Quoniam Deus mortem non fecit, nec letatur in perditione viuorum. Creauit enim, ut essent, omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnum in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis. Impij autem manibus & verbis accerserunt illam: & astuantes illam amicam, desinuerunt, & sponsores posuerunt ad illam: quoniam digni sunt, qui sint ex parte illius.*

8.
Tres asser-
tiones Sapi-
entis in
verbis com-
plectitur.

Contra suam
intentionem
non operatur
Deus.

Tres assertiones Sapiens præmissis in verbis complectitur, singulis peculiare, & efficaces probationes adiungens. Assertio prima. Deus non est causa & principium mortis, nisi coactus nostris peccatis. Probat Sapiens primò, quia Deus mortem non fecit, neque letatur in perditione viuorum, quasi diceret: Neque mors est effectus dignus omnipotentie, neque perditio obiectum aptum letitiae. Probat secundò Sapiens, quia Deus non operatur inconsequenter, neque contra suam intentionem: at Deus creauit, ut essent, omnia, præsertim verò homines. Ergo non fecit, ut perderet, quæ creauit; sed ut illius misericordia, quæ creata sunt, saluarentur. Idèoque saluantes creauit nationes mundi, & non erit in eis venenum mortiferum. His enim verbis præsentis argumenti vim explicuit S. Hieronymus in cap. 12. Zachariæ, citans sapientiam Salomonis. Idem Sapiens confirmat, quia inferorum regnum in terra, id est, æternum supplicium, non est institutum ex primaria intentione Dei, sed peccatis hoc exigentibus.

9.

Probat tertio, quia iustitia & sanctitas, quam Deus humanæ naturæ indidit, & quam intendit, ex se est perpetua & immortalis. Idèoque per illam Deus homines non ad mortem; sed ad immortalitatem ducit.

10.
Homines si-
bi causam
mortis.

Assertio secunda. Homines impij authores sibi ipsis & causæ mortis fuere, idque stultissimo quodam, & vehementissimo affectu. Propterea namque prædictus affectus appellatur zelus, qui est vehementissimus amor cum acerbissimo dolore coniunctus. Atque ad eandem vehementiam significandam Sapiens vtitur acquirendi verbo, quemadmodum, qui per insatiabilem sitim diuicijs inhiant, nulli labori parcentes. Hanc assertionem simul cum præcedenti probat vltèrius Sapiens posteriori parte illius capitis, nam manibus & verbis accerseri mortem, & cum ea iniiri sponsores, & fœdera sempiterna, ne ab humano genere recedat in æternum; hæc inquam opus non fuissent, nisi mors longè abesset ab hominibus propter præceptum & protectionem Dei. Quapropter supponitur, Deum, quod ex se est, effugasse mortem: at verò homines toto conatu affectus & operis illam aduocasse, & cauisse, ne vnquam posset expelli, quantum erat ex parte hominum.

Mors Deum
effugauit.

11.
Causa mor-
tis non à Deo,
sed ab homi-
nibus.

Tertiam assertionem ex præcedenti colligit Sapiens, videlicet, vnica ratio & causa, propter quam iusta est mortis æternæ pœna, non à Deo, sed ab hominibus datur. Hæc notatur postremis verbis: *quoniam digni sunt, qui sint ex parte illius.* Videlicet, quilibet transfuga à Christi parte deficiens ad partem mortis, illam aduocando, & cum illa ineundo fœdera, seipsum morte dignum constituit, & in eius parte re-

linquendum, quantum est ex suis meritis.

Eadem fere sententia traditur Sapient. 2. *Quoniam Deus creauit hominem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis suæ, fecit illum. Etiam in eo quod esset inextinguibilis, si veller, ut poterat, constans in Dei similitudine permanere: prædixit autem diaboli mors introitus in orbem terrarum. Deus autem non est author & causa illius mali, quod aduersarius Dei, & hominum induxit propter inuidiam Dei & hominum. Quid enim magis potest esse alienum à mente & affectu Dei, quam quod aptissimum est, ut summa inuidiæ fit effectus, eius aduersario summo opere placens. Vnde Athanasius lib. de humanitate Verbi, pagin. 4. *Deus, inquit, hominem condidit ad immortalitatem, & ad imaginem æternitatis suæ, verum inuidia diaboli factum est, ut mors orbem terrarum inuaderet.* Idem repetit in libro de Incarnat. Christi prope finem. Cui consequens est quod Ecclesiasticus 25. cap. *A muliere, ait, initium factum est peccati, & propter illam omnes moriuntur.**

12.
Sapient. 11.

Athanasius.

Ecclesiasticus
25.

Paulus autem Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit.* Cui nimirum Deus, quod ex se est, ianuam clauserat, illius tamen clausæ tradens liberæ voluntati, quæ peccando ianuam aperuit. Rursus 2. Corinth. 5. prope init. *Nolumus, inquit, expoliari, sed superuinceri, ut absorbeatur quod mortale est, à vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.* Paulus igitur, ut hominibus expelleretur inscius immortalitatis appetitus, Deum, quantum ex se fuit, procurasse, probat inde, quoniam hominem eo fine, ut esset immortalis, condidit, & post lapsum eo fine nouos homines efficit, quos per gratiam Spiritus sancti reparat, ut ad immortalitatem recuperandam aspirent: de quo fusè Chrysostomus in eum locum.

13.
Rom. 5.

2. Corinth. 5.

Idem fundamentum secundò probatur ex iis Patribus, qui prædicta Sapientie verba ponderant. Sit primus Augustinus in præfat. ad Psalm. 51. prope initium, ubi exponens illud: *Impij autem manibus & verbis accerserunt illam.* ponderat vehementiam affectus, quæ homines in mortem ruunt, illamque à Deo vel inuito extorqueret: vltimè Israëlitarum populus Regem importunis precibus contra Dei propensionem impetravit, & ait: *Extorsit populus à Domino habere Regem, & datus est eis Saül: tanquam datus esset illi in rebus suis, qui manibus, & verbis accerserunt mortem, & figurata est in Saule ipsa mors.*

14.
Secundò pro-
batur ex Pa-
tribus.

1. Reg. 8.

Sap. 1.

Idem lib. 4. de Trinitate cap. 12. post med. *Propterea, inquit, scriptum est: Deus mortem non fecit, quia causa mortis ipse non fuit: sed tamen per eius retributionem iustissima mors irrogata est peccatori, sicut supplicium iudex irrogat reo; causa tamen supplicij non est iustitia iudicis, sed meritis criminis. Quò ergo nos mediator mortis transmisit, & ipse non venit, id est, ad mortem carnis: tibi nobis Dominus Deus noster medicinam emendationis inferuit, quam ille non meruit, occulta, & nimis arcana ordinatione diuina, atque iustitia.* Similia scribit S. Augustinus lib. 1. retractat. cap. 2. prope initium explicans, quod dixerat in libro 83. quæstion. q. 21. & tract. 12. in Ioan. post medium.

15.
Augustini.

Rursus in libro contra epistolam fundamen-
ti à cap.

16.

tià capite 3. vsque ad 41. fusè probat, corruptionem non esse ex Deo, sed ex nihilo; & illius primariam causam esse ex libera corruptione voluntatis. Præsertim notanda sunt illa verba in fine capitis 28. *Ita enim fecit corruptionem Deus, ut possit corrupti omni eum dare, qui corrumpi meruit, id est, qui se ipsum capere peccando corrumpere.* Nota verbum *Caperi*: nisi enim homo cœperit se peccando corrumpere, non potest Deus incipere. At inciperet Deus, si à se ipso prædeterminaret nos ad inexcusabilem corruptionem, prædeterminando ad materiale actionem, cui inseparabiliter malitia coniungitur. Hanc doctrinam confirmat Augustinus sequenti cap. 31. dicens: *Voluntaria corruptionis addi iudicio divino pœnalem corruptionem, manifestissimè Paulus Apostolus attestatur, cum dicit: Templum Dei sanctum est, quod estis vos: quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Quod verbum meiuentes multis LXXII interpretes, noluerunt dicere corrumpet, sed disperdet illum Deus: & non deviantes à re ipsa offensionem vocabuli devertunt.*

Et libro de vera religione cap. 11. ait: *Ex Deo non est mors. Non enim Deus mortem facit, neque latatur in perditione viuorum: quoniam summa essentia esse facit, omne quod est, unde essentia dicitur. Mors autem non esse facit, quidquid moritur, in quantum moritur. & sequentibus capitibus 12. & 14. ostendit, ea dumtaxat ratione iustam esse pœnam mortis temporalis & æternæ; quoniam nulla necessitate, sed libera voluntate peccatum committitur. Quemadmodum cap. 14. Si non voluntas, ait, sed necessitate seruitur. & infra: *Nam si necessitate id fecisset nullo peccati crimine teneretur. Vbi Augustinus ostendit, necessitatem esse contrariam libertati, quæ requiritur, ut culpa sit imputabilis, utque iusta sit illius puniitio.**

Fulgentius in hac ratione prouidentie, sicut in cæteris, Augustinum imitatus lib. 1. ad Monim. cap. 5. & 6. ad eam explicandam ponderat ea, quæ retulimus ex Sap. 1. & 2. cap. aliâque Scripturæ testimonia. Similiter cap. 19. sed præsertim cap. 27. post medium: *Mortem inquit, mortientis non facit, qui tamen mortem mortuo iuste retribuit. Prima igitur mortis causa, quam sibi homo iniulit, secunda mortis est causa: & secunda mors, quam Deus homini reddidit, prima mortis est pœna, & quia istam sibi homo iniulit, iniulit illam à iusto iudice iuste percipit: ut quia in ista volens semen iniquitatis seminat peccator improvidus; in illa metat fructum punitionis iniusti. Qui enim seminat in carne sua, de carne metet corruptionem. Pondera causalem propositionem, quæ ratio notatur, per quam iusta redditur damnatio mortis æternæ, nimirum, quia homo ipse sibi primam mortem iniulit intulit.*

Prosper in lib. sentent. ex Augustino sentent. 303. ait: *Iustum Dei iudicium est, ut peccato suo quisque pereat, cum peccatum Deus non faciat, sicut mortem non ferit, & tamen quem morte dignum sensu, occidit. Et in responsione ad quintam obiectionem Vincentianam: Ut prorsus à Creatore sit, quidquid pertinet ad naturam, & prorsus non ab illo sit, quidquid est contra naturam. Peccatum autem contra naturam est, de quo mors, & omnia, quæ sunt mortis, oriuntur. Quibus malis tunc se hominem induisse, quando deliquit, cum potestatem haberet non delinquendi, docet toro sequenti contextu. Consonat etiam respondens ad obiectionem 16. Vincentianam, & ad obiectionem 4. ait:*

Rur de Voluntate Dei.

Merito creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui, relicto vero Domino, sponte se vendidit. Hac quippe seruitus non institutio est Dei, sed iudicium, &c.

Chrysostomus lib. 1. de prouidentia prope medium de arca Noë sic loquitur: *Illam vero ante omnium oculos posita, ingiter imminentium sibi malorum illos admonere: nec sic tamen illi emendatis suis; sed in vitis perseverauerunt, supplicia sibi ipsis consciscentes, atque attrahentes. Deus enim diluuium ipsum neque cominari, neque inferre voluisset; sicut nec gehennam ipsam quidem. Verum istorum omnium nos ipsi nobis causa sumus, quod & sapientissimus quidam viderat, cum diceret: Deus mortem non facit, nec latatur in perditione viuientium. At Deus ipse per Prophetam ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. At vero nos ipsi, nisi conuertamur, damnationem nobis ipsis vitro, mortemque congerimus, non is, qui nos perire noluerat, quiue viam effugendi nobis ostenderat.*

Idem Chrysostomus homil. 26. in Ioannem inter medium & finem ait: *Nam si non Deus nos, sed nosmetipsos damnamus, nonne contra nos sententiam ferimus? Nonne gehennam in nos prouocamus, dum qui pro nobis animam posuit, eum sume percutiemus contemnimus?*

Damasceus in dialogo contra Manichæos propinquius ad finem, quàm ad mediū ait: *Non quod Deus supplicium fecerit, sed quod nos pœnam nobis ipsis parauerimus: quandoquidem nec Deus mortem fecit; sed nos eam a cœsumus. Quamquam enim ea corporis omnis cōposita natura est, ut dissolvatur aliquando, & intereat: tamen quando Adamus cum Deo per contemplationem coniunctus erat, in ipso vitam habebat, quæ mortalis illius caro supra naturæ leges viuificaretur. Postquam vero ab ea coniunctione, quæ etiam vita, hoc est, cum Deo erat, abcessit, ab ea quoque, quæ supra naturam erat, incorruptibilitate, ad eam quæ naturæ consentanea est, cōpositus dissolutionem, hoc est, ad mortem venit. & rursus ibidem: Deus peccatum non vult, nec mortem peccatoris, nec viuientium exitio delectatur: verum omnibus bona fundit. & pagin. antepenultima: *Neque enim cur sceleratus pœnas luat, iudex causa est, etiam si volens sententiam ferat: verum is, qui facinus admisit, pœnam sibi accersit: iudex autem, iustitia causa est. Multaque alia in huius sententiæ confirmationem vsque ad finem dialogi.**

Idem lib. 4. fidei cap. 20. post med. postquam dixerat, Deum esse causam eorum malorum, quæ secundum quid mala sunt, quoniam laboriosa sunt & dolorosa; sed absolutè sunt bona, subiungit, adhuc non Deum, sed nos ipsos esse causam primam, propter quam hæc patimur, dicens: *Sciendum est, quod & nos horum causa sumus: nam voluntario, ut malorum involuntarij sunt effectus.*

Anastasius Episcopus Nicenus quæstionibus in Scripturam quæst. 16. versus medium ait: *Nihil ergo ex his quæ aspera, & graua accidunt, iniuste in peccantes aduenit: sed omnia iusto Dei iudicio; & iniquitates nobis mala conciliant: in signum enim, inquit, iniustis adueniunt; à Domino enim sunt iusta omnia. Et, si nostra, inquit, iniustitia, Dei iustitiam commendat, quid dicemus? Numquid iniustus Deus, qui vitam inferi? Secundum hominem dico; Absit. Est enim in nostra potestate, & libero nostro arbitrio salus nostra, & interius, ut scriptum est: Deus ab initio fecit hominem, & dimisit*

cap. 1.

eum in manu consilij sui. Et: *Ante hominem est vita & mors, & quod ei visum fuerit, dabitur ei. Quā horem S. piens monei: Ne mortem emulcimini in errore vite vestre; neque attrahatis exitium in operibus manuum vestrarum; quia Deus mortem non fecit, neque deletatur in perditione vinorum; ostendens nostram euerfionem sponte à nobis eligi. Ad eandem sententiam pertinent omnia, quæ scribit tota illa q. 16. & 17. sequent.*

25.

1. ai. 30.

Saluianus Massiliensis Episcopus de prouidentia lib. 4. inter princip. & med. Nos, inquit, nobis accusandi sumus. Nam cum ea, quibus torqueamur, admittimus, ipsi tormentorum nostrorum sumus auctores. Quid ergo de pœnarum acerbitate querimus? Unusquisque nostrum se punit, & ideo prophetice hoc ad nos dicitur: Ecce omnes vos ignem accenditis, & vires præbistis flammæ, ingrediimini in lucem ignis vestri, & flammæ, quam accendistis. & lib. 7. propius ad med. quàm ad finem: Vnde agnoscere possumus, cuncta quidem, quæ affliguntur, iudicio Dei percuti; sed tamen ut sæpè memorauimus, propter peccata suberiri. Ac per hoc quidquid actum est, peccatis, nõ Deo adscribendum, quia re te illi rei factum adscribitur, qui, ut ita fieret, exegit. Nam & homicida, cum à indice occiditur, suo scelere punitur: & lairo, aut sacrilegi cum flammis exurit, suis criminibus concretauit.

SECTIO VIII.

*Eidem fundamento attestantur alij
Patres.*

Liberum arbitrii cuiusque supplicij primū principium, & causa. Itancum.

1. **E**Os tantum ad præsentem sectionem distulimus, qui, licet non exponant primum nec secundum Sapientie caput, docent tamen non Deum, sed liberum peccantis arbitrium esse primum principium, auctorem, & causam cuiusque supplicij. Quod luminis similitudine sic explicuit Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 76. fine: *Quemadmodum in hoc temporali lumine, qui effugunt illud, ipsi se tenebris mancipant; ita ut ipsi sibi causa fiant, quod destituantur lumine, & inhabitant tenebras: & non lumen causa est eis huiusmodi conuerfationis: sic æternum Dei, qui effugit, lumen, quod continet in se omnia bona, ipsi sibi causa sunt, ut æternas habuerint tenebras, destituti omnibus bonis, sibi metipsis causa huius habitationis facti. Loquitur autem de æterno igne Inferni sub nomine tenebrarum: ut ex præcedenti atque sequenti contextu constat. Idemque prosequitur in cap. 77.*

2.

Basiliius homil. 9. *Quod Deus non sit author malorum.* non procul à principio ait: *Rursus autem apud inferos, quæ sunt mala, non Deum causam habent, sed nos ipsos. Principium namque ac radix peccati in nobis est, & in nostra potestate. Nam quibus, si à malo abstinuisse, nihil omnino græue pati liceret: idem si in peccatum per voluptatem ruant, quam rationem decentem adducere poterunt, ne sibi ipsis causam pœnarum dedisse dicantur?*

3.

Nysenus lib. de vita Mosis propius ad med. quàm ad princip. ait: *Non deceat historia literam ita sequi, ut Deum cruciatus causam; sed unumquemque sua electione sibi dolores preparasse, ac fecisse credere debemus: ut etiam Apostolus ad huiusmodi hominem dicit: Quod secundum duritiem tuam, quia cor tuum non pœnitet, iram tibi in die ite, ac*

revelationis, & iusti iudicij Dei congreges, qui vni cuique tribuit iuxta suorum operum meritum. & post pauca: *Quare manifestum est, nihil harum pœnarum absque nostra electione, ac voluntate posse consistere.*

4.

Idem Nysenus in disput. de Anima & resurrectione. longè ante med. ait: *Lex diuina cum omnibus bonis, quæ in Paradiso erant, hominem abundè frui, & vi permisset; ab illo solo prohibebat, cuius quum malum cum bono contemperatum esset, commixta ex contrariis erat natura. Sed homo sponte sua propriamque voluntate, & arbitrio, relicta sorte, quæ à malo integra erat, eam, quæ ex contrariis admixta erat, vitam adscexit, & amplexus est. & post pauca: Vitam, quæ per carnem transigitur, breuissimo temporis spatio circumscripsit: aliam vero vitam ad æternitatem usque produxit, & potestatem dedit, ut in vita quis vitam & bonum alterum habeat, bonum, inquam, & malum. Multaque subdit ad eiusdem sententie confirmationem.*

5.

Ambrosius de Paradiso cap. 7. prope initium: *Nisi fallor, ait, mortis causa inobedientia fuit. Et ideo homo ipse sibi mortis est causa, non habens Deum suæ moris auctorem. Nec enim si medicus præscripserit ægrotanti, à quibus videatur cauendum, atque ille ab interditiis non putauerit abstinendum, causa ei mortis est medicus; sed utique ipse sibi reus mortis est propriæ. Et in eodem libro cap. 15. ante med. illa verba 1. Reg. cap. 2. *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* ita ponderat: *Non dixit; contemptores mei honore priuabos; sed honore priuabuntur: non suæ operationi deputans eorum iniuriam, sed quid futurum esset, ostendens. Non ergo Deus author est pœnæ præmouens, & prædeterminans nos ad illam, priusquam nobis illam nos ipsi acquiramus per culpam: sicut paulò superius dixerat idem Ambrosius: Ergo doceam te verba diuina, quia Deus operatur gloriam, pœnam relinquit.**

1. Reg. 2.

Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogici cap. 8. ex professo probat, quamlibet correptionem & pœnam à Deo infligi propter amorem nostræ salutis, & quantum ex se est, optare potius non punire, hominem autem sua libera electione sibi esse auctorem supplicij. Præcipue notanda sunt illa verba post med. capituli: *Unusquisque nostrum supplicium eligit, cum sponte peccat. Culpæ est autem eius, qui eligit: in Deum autem culpa conferri nequit. Eandem doctrinam eruditè & eleganter confirmat toto capite 9. proximè sequenti, & libro 2. Stromatum à pagin. 7. & libro 7. Stromat. pag. 3. & alibi sæpè.*

6.

Tertullianus in lib. de spectaculis c. 1. in medio probat, totam mortis, & damnationis causam, & rationem, non ex Dei prouidentia, sed ex libero arbitrio prouenire. Vnde in lib. 2. aduersus Marcionem cap. 8. ait: *Non in mortem insuetum hominem probat, qui nunc cupit in vitam restitui; malens peccatoris pœnitentiam, quam mortem. Igitur sicut Deus homini vitæ statum induxit: ita homo sibi mortis statum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, sicut nunc cupit per ignorantiam, ne quid auctori imputaretur. Et capite 9. in fine, inde probat, Deum non esse mortis auctorem, quia comminatur illam quasi supplicium: sed potius hominem suæ mortis auctorem esse, quia comminatur à Deo mortem peccando contemnere. Verba Tertulliani sunt: Si mors malum, & neque mors comminatorio suo, sed contemtori faciet inuidiam, ut auctori.*

7.

Contem

Rom. 2.

Contemnendo enim fecit, non utique futuram, si non contempnisset.

8. Idorus lib. 1. sentent. cap. 9. post med. de rebus, quæ videntur esse nociuæ sic loquitur: *Commoda ipsorum non intendens homo, accusat in illis, quod sibi potius debet imputare; cuius pro peccato ista efflicta sunt noxia, quæ illi omni ex parte fuerunt ante peccatum subiecta. Nostro vitio, non sua natura nobis mala sunt ea, quæ nobis nocent.* Idemque libro 1. Synonymorum colum. 5. 6. & 7. fusè tradit, omnes morbos, calamitates & pœnas esse natas ex causa peccatorum illius hominis, cui Deus eas infert ad correptionem & pœnitentiam.

9. Possunt etiam pro eodem principio comprobando referri omnes Patres, qui supra disp. 21. sect. 2. tradunt, Deum contra suam innatam inclinationem nostris culpis quasi coactum inferre supplicia.

10. His addere possumus Theologicam explicationem, & confirmationem, quoniam intentio puniendi reprobos, non fuit in Deo prior præcognitione peccati. Vnde Valentinum Concilium tertium celebratum anno 855. sub Lothario Imperatore in cap. 3. *Fidenter, inquit, statemur, in electione saluandorum misericordiam Dei præcedere meritis bonum: in damnatione autem peccatorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium.* Quod si Deus ante præcognitum futurum meritum malum, & independentem ab vlu libertatis, prædeterminasset actionem materialem, ex qua indissolubiler sequitur pœna, iam iudicium Dei præcederet, meritum verò malum subsequeretur post Dei iudicium.

11. Sed quoniam inter Scholasticos non conuenit, sed fuit diuersæ sententiæ circa huiusmodi dependentiam & prioritatem, qua puniendi absoluta voluntas præsupponat peccatum præuium, quasi absolutè futurum; idcirco ne præsens dogma longè certius ab illo minus certo dependeat, notandum est, etiamsi efficax intentio puniendi foret in Deo prior præuisione peccati quasi absolutè futuri, nimirum, quia Deus ad permitendum præmoueretur eo fine, vt puniret homines (de quo non disputo in præsentibus) adhuc permaneret firmum, & constans fundamentum, quod in principio præcedentis sectionis constituitur, quantum satis est ad excludendam physicam prædeterminationem materialis actionis peccati, quoniam vt minimum intentio puniendi talem hominem in particulari, supponeret conditionalem scientiam, qua Deus certò cognoscat, fore vt hic homo finaliter peccet, si cum tali permissione Dei, talibusque circumstantiis constitutur: idque fore non propter necessitatem antecedentem, quam diuina reprobatio, vel prædeterminatio intulerit, sed propter liberam illius hominis electionem, qua mortem vitæ prætulisset, cum morti vitam præferre posuisset.

12. Ipsi tandem Ethnici Philosophi, aut Poëtæ, lumine naturæ confirmante, quod per antiquum traditionem acceperant à maioribus, vel ex Hebræorum libris didicerant, eandem veritatem confirmant. Nam cum Homerus, alique Poëtæ fabularentur duo dolia, ex quibus Iupiter omnibus hominibus propinabat, quibuldam meras afflictiones ex altero dolio; ex altero verò mixtas rebus prosperis. Hoc, tanquam Deo contumeliosum, refutat Plato in 2. Dialogo de Rep.

Rex de Voluntate Dei.

sue de Iusto ad finem, concedens nihilominus, Deum punire ad vtilitatem eorum, qui pœna digni sunt ob propriam culpam.

Imo eandem fabulam recantat Homerus Odyss. 1. apud Eusebium in lib. 6. de Preparatione Evangelica cap. 7. prope init. dicens:

Ut caderent tribuit sua cerie amicitia causam. Et rursus.

Quam falsò accensant superos, stultique queruntur Mortales. Etenim nostrorum causa malorum

Nos sumus, & sua quemq. magis vecordia ledit.

Consonant, quæ ex eodem Homero refert Fevardent. in lib. 4. Irenæi cap. 77. Plura de Platone disp. 39. sect. 7.

DISPUTATIO XXXVI.

Verum initium peccati probe, voluntatem à se ipsa, non à Deo determinari ad materialem illius actionem.

SECTIO I.

Pars affirmatiua rationibus, & sacre Scripturae testimoniis comprobatur.

Vo sunt puncta præsentis disputationis: alterum de initio materialis actionis, alterum de initio malitiæ, & formalis rationis peccati. Quantum ad secundum, non solum impugnatores, sed etiam assertores physicæ prædeterminationis expressè fatentur, non à Deo, sed à libero arbitrio creato initium præberi peccato, & inchoari malitiæ. Caterum de primo controuersia est, nam physicæ prædeterminationis auctores expressè fatentur (quod eorum principia compellunt asserere) videlicet, actionem peccati à Deo inchoari, quatenus actio est.

Pro cuius explicatione notandum est, dupliciter intelligi posse materialem actionem peccati à Deo inchoari. Primò in quàm Deus inchoat quamlibet rationem actionis, quæ vt sic abstracta & præcisâ, non includit positiuâ & realem repugnantiâ contra rationem, diuinam legem, atque virtutem. Hoc modo inchoari à Deo quamlibet actionem, in quantum actio est, supponimus, tanquam certum, id quod ostendimus supra disp. 28. sec. 5. sub init. & alibi fusiùs. Quapropter in materiali actione, qua demò, vel homo Deum obo prosequitur, Deus inchoat communem rationem volitionis imprimèdo voluntati inclinationem ad bonum, & conueniens, & si qua ratio altera reperiri potest in prædicta volitione, quæ contra rationem & diuinam legem non pugnet, eam etiam Deus inchoat. Atque in hoc sensu S. Thomas 2. dist. 27. q. 2. art. 2. & 1. 2. q. 79. art. 2. & alibi solet asserere, Deum esse causam actus peccati, in quantum actus est; sicut ostendimus disp. 28. sect. 3.

Sed ramen à Doctoribus, contra quos disputamus, alio modo intelligitur, materialem actionem peccati à Deo inchoari, in quantum actio est. Existimant enim, quamlibet rationem specificam, & numericam actionis, in quantum realis actio est, à Deo inchoari; etiam quæ realiter & positiuè pugnat contra rationem, virtutem atq; diuinam legem. Quemadmodum

Ii 3 pugnat

13.

1.

Conuenientia, & dissimulatio inter asserentes, & impugnatores prædeterminationis.

2.

Duplex modus inchoandi materialis actionem peccati.

Primo modo inchoari à Deo quamlibet actionem.

Quo sensu S. Thomas asserat Deum esse causam peccati.

3.

Quo sensu præmotores asserant Deum inchoare materiam actionis.

pugnat realis quidditas odij, quo dæmon decernit inferre Deo quantam contumeliam potuerit, & inducere homines ad fœdissima committenda contra Deum & eius legem. Itaque volitio illa dæmonis realiter & positiuè, tanquam sibi bonam amplectitur repugnantiam cum diuina lege atque virtute.

4.
Duo probanda.

Scriptura & Patres intenuunt initium materialis actionis non esse à Deo.

Hoc igitur modo intelligendo initium, vnde materialis actio peccati inchoat, duo probanda erunt in hac & sequentibus sectionibus. Alterum est, non solum formalem rationem malitiæ, sed etiam materiale illius actionem in sacra Scriptura & Patribus intelligi, quando dicunt, illius initium non esse à Deo, sed à voluntate creata. Alterum est. Si Deus inchoaret materiale actionem peccati secundum specificam rationem actionis, qua realiter pugnat contra rationem, virtutem, ac diuinam legem; eo ipso inchoaret illius malitiam. Cuius ratio est, nam quicunque præbet, aut causat initium malitiæ, ille inchoat malitiam; sed materialis actio sub ea ratione, qua realiter pugnat cum diuina lege, ratione recta, & virtute, est initium malitiæ: Ergo cuiusque præbet, aut causat materiale actionem sub ea ratione, qua realiter pugnat cū diuina lege, ratione recta, & virtute, inchoat malitiam. Minor probatur, quia non per accidens, sed omnino per se, ac necessariò prædicta contrarietas reali, sequitur malitia. Ergo prædicta realis contrarietas per se, atque proximè initium est, fons, origo, & radix illius malitiæ.

5.

Confirmatur, quia non solum Semipelagianis, asserentes, ex viribus naturæ dari meritum, impetrationem, & dispositionem ad gratiam, sed etiam antiquiores quidam Scholastici, asserentes, facienti quod ex se est ex viribus naturæ, conferri supernaturales vires, quibus acquirant proximiores dispositiones ad iustificationem, meritò refutantur, tanquam præbentes initium prædestinationis, & iustificationis ex viribus nature, vt tomo sequenti monstrabimus, & alibi probatum est. Imo etiam Semipelag. non necessariò & inseparabiliter, neque per se, siue propter se ipsa humanis operibus subiungebant gratiam, cum clare faterentur, non nisi propter diuinam misericordiam supra dignitatem operum decretam esse consecutionem gratiæ ex operibus humanis. Si igitur illa consecutio, licet penderet à libera misericordia Dei, & foret ex se planè dissolubilis, atque superaret exigentiam operum; nihilominus satis erat, vt facientes humana opera censerentur præbere initium gratiæ: multò potiori iure consecutio per se iuxta exigentiam operum, & prorsus indissolubilis, quam ne diuina quidem omnipotentia impedire potest, efficit, vt censeatur, præbere initium peccati quicunque determinauerit voluntatem creatam ad materiale actionem odij Dei, etiam sub ea ratione, qua realiter desiderat, quodcunque malum contra legem diuinam & rectam rationem possit perpetrare in contumeliam Dei, & realiter dolet, quod nō possit destruere Deum. Idemque censendum erit de reliquis actionibus peccatorum.

6.

Est etiam ratio specialis refutandi sententiam, quam in principio retulimus, quia siue ad sui confirmationem, siue ad soluenda nostra argumenta, Scripturæ sacræ & Sanct. Patrum testimonia ita explicat, vt complectantur etiam materiales actiones peccatorum. Qualia sunt illa testimonia, quæ tradunt, nos ex nobis non esse

sufficientes ad cogitandum aliquid, quasi ex nobis, sed sufficientiam nostram ex Deo esse; Deum operari in nobis sine nobis atque nobiscum; trahi voluntatem à Deo; homines agi à Deo; Deum facere vt velimus & faciamus; Deum præuenire & excitare, atque alia eiusmodi, quæ in sequentibus sectionibus erunt tractanda. In his igitur omnibus valde notandum est, illorum vim eneruari, ne Concilia & Patres per illa, contra Pelagium, & contra Semipelagianos probare possint necessitatem gratiæ supernaturalis, ac præcipuè gratiæ præuenientis. Si enim prædicta testimonia probant necessitatem physicæ prædeterminationis, qua excidentur creaturæ voluntates, præueniantur, trahantur, & Deus operetur in illis, vt liberè velint odisse Deum, aut aliam materiale actionem peccati elicere; consequens est, prædicta testimonia verificari posse, & totam illorum significationem expleri per eum concursum Dei, qui requiritur ad opera naturalia. Quapropter ex illis testimoniis non sumetur efficax argumentum: ad probandam necessitatem alterius concursus, qui superet vniuersas vires naturæ.

Confirmatur, præoccupando solutionem, quam aliquis adhibere posset, dicens, prædicta testimonia Scripturæ & Sanct. Patrum probare, singulis quibusque actionibus necessariam esse præuenientem Dei operationem, vniuscuiusque dignitati & ordini proportionatam: ideòque naturalibus naturalem operationem & concursum, sed supernaturalibus esse necessarium supernaturalem. Hæc autem solutio non satisfacit, quia saltem ex vi testimoniorum eorundem non constabit, quæ opera sint supernaturalia, ideòque indigentia supernaturali concursu, & operatione præueniente. At verò Patres & Concilia inde probant, omnes operationes, ad iustificationem viles, esse supernaturales, & indigere supernaturali concursu & operatione Dei, quoniam de illis omnibus dicitur: Sine me nihil potestis facere; sufficientiam nostram ex Deo esse; Deum operari in nobis sine nobis, atque nobiscum; trahi voluntatem à Deo; homines agi à Deo; Deum operari, vt velimus, & faciamus; præuenire; excitare; nihil nos habere, quod non acciperimus; totum esse Deotribuendum. Quod si omnes istæ formulæ verificantur etiam de actionibus materialibus peccatorum; de illis etiam probabitur esse supernaturales, & indigere supernaturali concursu, & actione prædeterminante.

Sed aliquis ex illis doctoribus tribuit D. Thomæ in 2. distinct. 37. quæst. vnica artic. 1. ad 3. quod ex illo 2. Corinth. 3. *Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, &c.* probet, esse à Deo cogitationem de peccato committendo, in quantum actus est. Cæterum neque in ea distinctione est vnica quæstio, neque in quæstione prima aliquid agitur de hoc, sed tantum in quæstion. 2. artic. 2. S. Thomas docet id, quod certissimum est apud omnes, videlicet, actum peccati, in quantum actus est, esse à Deo, tanquam ab vniuersali causa. Quod si alicubi Sanctus Thomas adducit prædictum testimonium 2. Corinth. 3. circa cogitationem aliquam naturalem, intelligendus erit per quandam accommodationem loqui, ne contradic

Patrum & testimoniorum materiam.

7.
Præoccupatur solutio.

Semipelagianorum sententia.

8.

per acco-
m-
dationem
intelligendus
S. Thomas.

traditæ Cœciliis, & Patribus, qui ex eo loco probant peculiarem indigentiam gratiæ ad cogitationes quilibet viles ad salutem; cætera namque reputantur pro nihilo.

9. Præcipue vero S. Bernardus tam longè distat à prædicta sententia, quæ existimat actum peccati, in quantum actus est, non esse ex nobis, quasi ex nobis, sed illius sufficientiam ex Deo esse; ut potius dicat, etiam communem rationem cuiuscunque affectus ex se indifferentis ad bonum & malum, esse ex nobis, tanquam ex nobis. Quemadmodum in tractatu de gratia & libero arbitrio column. 5. sine: *Aliud, inquit, est timere simpliciter, aliud timere Deum: & aliud amare simpliciter, aliud est amare Deum: quippe timere & amare simpliciter quidem prolata, affectiones, cum adiumento autem virtutes significant: ita quoque aliud est velle, aliud velle bonum, simplices namque affectiones insunt naturaliter nobis, tanquam ex nobis, adiumenta ex gratia.*

S. Bernard.

10.
Dicitur non
incitare ma-
terialiter actio-
nem peccati
probatum.
1. Cor. 10.

Redeo ad primarium fundamentum præsentis disputationis, & à Deo non inchoari materiale actionem peccati, probō ex sacris literis 1. Ioan. 2. *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non ex Patre, sed ex mundo est.* Vbi non solum de formali ratione malitiæ, sed etiam de reali affectu, quo voluntas diligit creaturam supra Creatorem, Ioannes pronuntiat, non esse ex Deo, sed ex mundo. Quod probō primò, quia concupiscentia carnis, & oculorum est realis amor deliciarum, & diuitiarum supra Deum.

11. Probatur secundò, quia illud præcipue non est ex Deo, sed ex mundo, quo maximè inescantur, & capiuntur homines à mundo; sed non inescantur formali ratione peccati (hanc enim nemo propter se appetit) sed inescantur & capiuntur reali appetitu deliciarum, diuitiarum, & eorum, quæ ad superbiam factum pertinent. Ergo illæ eadem dilectiones sub prædicta reali tendentia, & appetitione supra Deum, non sunt ex Deo, sed ex mundo. Consonat Fulgentius libro primo ad Monimum capite 20. supradicto Ioannis testimonio utens, & S. Thomas ibi commentario eiusdem epistolæ, semper explicat affectus reales & positivos circa obiecta sensibilia, & alia bona apparentia, id sumens ex Glossa, quam citat.

Formalis
peccati ratio
per se
non appeti-
tur.

12. Secundò probatur Ioann. 5. vbi postquam Christus Dominus de Patre & Filio dixerat: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Ne fortè quis timeret, peruersum futurum esse iudicium, utpote ab homine procedens, qui obnoxius est criminibus, eum timorem depellit, quia nihil à se ipso faciat, dicens: *Non possum ego à me ipso facere quidquam.* Vbi de se, in quantum homine, loquitur (quamvis num. 19. eiusdem cap. similia verba dixisset etiam de se ipso in quantum Deus est; quam differentiam ex ipso contextu deductam norant communiter Patres.) Nunc peto à Doctoribus contrariæ sententiæ, vtrum homo à se ipso faciat iudicium realiter contrarium iustitiæ, quantum ad eius realem entitatem & contrarietatem? Si enim affirmauerint; habemus intentum, videlicet, initium materialis actionis peccati non à Deo, sed ab homine provenire. Si verò iudicium realiter contrarium iustitiæ nullus homo

potest à se ipso facere: nullam auditoribus securitatem rationis attulisset Christus Dominus, dicens: *Non possum ego à me ipso facere quidquam,* quoniam hoc potuisset verificari, etiam si à se ipso faceret iudicium realiter contrarium iustitiæ, dummodò à se ipso non faceret formalem malitiæ rationem. Atqui perniciēs hominum causaretur ex solo iudicio realiter contrario iustitiæ, quantumcunque præscindatur eius malitia, velut si reali iudicio Christus Dominus innoxium hominem, & sanctum damnet æterno supplicio.

Tertiò probatur Ioan. 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere: cognoscat de doctrina, vtrum ex Deo sit, an ego à me ipso loquar. Qui à semetipso loquitur gloriam propriam querit.* Vbi reales actiones sunt loqui, & propriam gloriam querere. Quartò probatur Iacob. 3. *Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista sapientia de sursum descendens.* Zelus autem & contentiones non præcisa malitia, sed materiales actiones sunt, præsertim sub ea ratione, qua induunt rationem sapientiæ terrenæ, animalis & diabolicæ: ut loquitur statim Iacobus, nam ut sic continent realem calliditatem, & astutiam omnia conuertiendi ad propriam utilitatem & excellentiam. Hæc autem omnia non descendunt de sursum: ergo non ducunt originem ex Deo, sed ex libero arbitrio creati.

13.
Ioannis 7.

Iacob. 3.

SECTIO II.

Idem confirmatur ex Patribus.

1. Augustinus lib. 12. de Ciuitate cap. 6. prope initium. *Huius, inquit, mala voluntatis causa efficiens si queratur, nihil inuenitur. Quid est enim quod facit malam voluntatem, cum ipsa faciat opus malum? Ac per hoc mala voluntas efficiens est operis mali: mala autem voluntatis efficiens est nihil. Perpende onus & voluntatem esse materiam actionem, cui conuenit esse malam, & huius materialis actionis non esse aliud principium efficiens, quod ad illam determinet, & faciat, ut illa existat in rerum natura, nisi liberam potentiam voluntatis. Quam eandem doctrinam confirmat toto cap. 6. 7. & 8. vnde cap. 9. initio ait: *Mala voluntatis efficiens, naturalis, vel, si dici potest, essentialis nulla est causa, ab ipsa quippe incipit spirituum mutabilium malum.**

Idem lib. 11. super Genes. capite 9. ait: *Sic eos fecit, ut eis relinqueret, unde & ipsi aliquid facerent, quo quidquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent, à se quippe habent voluntatem malam.* Perpende in postremis verbis planè contineri realiterem violationis, quæ non sit à Deo, sed à libera voluntate. Similia docet in lib. 2. de Nuptiis & concupiscentia cap. 28. & in lib. de duabus animabus cap. 10. 11. & 12. & in Psalm. 68. enarrat. 1. col. 3. ad illa verba: *Non est substantia.* Insuper toti tres libri de libero arbitrio destinantur ad probandum, *malum non aliunde exoriri esse, nisi ex libero voluntatis arbitrio.* Quod etiam confirmat 1. Retract. cap. 9. initio. Sicut etiam in eodem cap. circa med. confirmat, quod in lib. 3. de libero arbitrio c. 17. ad finem apertissimè demonstrat, *primam causam peccandi esse voluntatem.*

1.

2.

3. Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 26. in medio ait: *Causam iniquitatis sua ex propria homo habuit voluntate.* Et de incarnat. & grat. Iesu Christi cap. 10. post medium, vt probet, initium voluntatis esse à Deo ait: *Non est enim in homine via eius, quam habet ex Deo, nec viri est, vt corrigat viam suam, quam habet ex seipso.*
4. Prosper ad obiectiones Vincent. obiectione 5. Deum, inquit, iustum, bonum, sic humana substantia, exteriorumque sensuum nominis creatorem, vt prorsus ab illo sit, quidquid pertinet ad naturam, & prorsus non ab illo sit, quidquid contra naturam est, de quo mors & omnia quæ sunt mortis oriuntur. Quod si Deus prædeterminat ad materialem actionem odij Dei, à Deo est aliquid realiter & positivè contrarium naturæ, de quo mors, & omnia, quæ sunt mortis, oriuntur.
5. Confirmatur, nam Prosperum ibi non agere de sola formali ratione malitiæ, sed etiam de materiali volitione, satis indicat obiectio, cui respondet, quæ fuerat huiusmodi. *Quod peccatorum nostrorum author sit Deus, eo quod malam faciat voluntatem hominum, plasmet substantiam, quæ naturali motu non possit, nisi peccare.* Nam voluntas mala & naturalis motus actionem etiam materialem includunt. Insuper si naturaliter Dei prædeterminatio requiritur ad operandum, & illa est naturalis motio voluntatis, rursusque illa posita, homo non potest non peccare; consequens est, vt hominis substantia, naturali motu incitata, non possit non peccare. His consequentia scribit ad cap. Gallorum sent. 6. 11. & 14. & in duobus libris de vocatione Gentium.
6. Ambrosius libro secundo de Cain & Abel cap. 7. Culpe, inquit, ipsius ad te conversio est, non enim frater ei adiciunt, sed error adscribitur, cuius ipse sibi author est: In te, inquit, reuertetur crimen, quod à te capit. Non habes in quo necessitatem magis, quam mentem tuam arguas. & infra: Tu ergo princeps operis tui, tu dux criminis. Nota, author, capit, Princeps, Dux, quæ omnia denotant initium mali operis à libero arbitrio esse. Idem repetit in lib. 1. Exameron cap. 8. post med. Intus, ait, author erroris, intus clausus in nobis, neque sit. & infra: Tu ipse tibi causa es improbitatis, tu ipse dux flagitiorum tuorum, atque incensor criminum. Vnam te ipse non impelleres, vitam non precipitares, vt inquam non inuolueres studiis immoderatis, aut indignatione, aut cupiditatibus. Qui autem se ipsum impellit & precipitat, idem se ipsum determinat ad ruinam, non prius ab alia causa determinatus: alioqui ab illa causa determinante, & non à seipso impelleretur, & precipitaretur.
7. Chrysostomus ad Hebræos 8. homil. 14. ante medium. Intere, inquit, à nobis primum incipere mala: Ipsi, inquit, primi non manserunt. Ex nobis est intelligentia. bona vero à Deo.
8. Epiphanius hæresi 24. post medium. Dominus ubi omnia fecit, dicit: Ecce omnia valde bona: ostendens quod malum non haberet fundamentum, neque ab initio extitit, priusquam ab homine iniuriam sumeret, per nos enim sit, & per nos non sit, pro eo, quod omnis homo possit non facere malum, & possit facere malum, cum quidem fecerit, est malum: cum vero non fecerit, non est malum. Et in hæresi 42. sub titulo Ex epistola ad Galatas, confut. 6. probat, initium peccati non à carne, sed à libera voluntate produsse.

- Damascenus 4. fidei cap. 2. 1. de vnicò bono principio contra Manichæos tractans: *Impossibile, inquit, ex bono malum habere ortum.* Nemelius de natura hominis capite 32. ea quæ vt iram, vel cupiditatem fiunt, sponte fieri, probat, quia eorum principium in ipsis est. In ipsis enim erat, vt non facile perturbationibus succumberent.
9. Eusebius de præparatione Euangelica, libro 6. cap. 5. post medium ait: *Hinc etiam videremur scaturiat fons, aperitur, quia nullum locum habet in his, quæ secundum naturam aut corpore, aut animo fuerint, sed neque in his, quæ forissecus accidunt. Solummodo autem in libero animi motu, quando non secundum naturam, neque rellè mouetur, sed à regia exiens via sponte (dominus enim sibi animus est) præter naturam fertur.* Quamobrem ex actuali abusu dominij scaturire fontem malorum, non solum his verbis notat Eusebius, sed etiam inferius persequitur, explicans indifferentiam à Deo concessam, nulla necessitate ad peccandum impellente, sed potius ad bonum, per synderisum prouocante.
10. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. circa med. pag. 65. ait: *Quoniam libera electio & appetitus peccata primum inchoat, iure insignuntur supplicia.* Et libro primo pædagogici, capite 8. post medium explicans illud Deuteronomi. 32. *Auertam faciem meam ab eis, & considerabo nouiss. ma eorum,* ait: *Vbi faciem auertit, ingreditur vitium: non vult ergo mala intueri: bonum enim est: sed cum ipse oculos auertit sua sponte propter humanam infidelitatem, ortum habet vitium.* Non igitur à Deo ortum habet, sed à nostra spontanea libertate, Deo faciem auerente, vt permittat.
11. Theophylact. Ioan. 6. illa verba: *Nonne vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* ita explanat: *Quamuis esset ex sancto illo choro, attamen mala sua voluntate indignus inuentus est.* & post pauca: *Scitur à voluntate, mala & nascuntur & crescunt.* Et Leo sermone 7. de passione, cap. 2. Ipse Iudas, ait, sibi fuit materia ruina & causa perfidia. sequens diabolum ducem, & nolens Christum habere relictorem. & sermone 16. de Passione cap. 3. initio, de æterno moriendi decreto sic loquitur: *Non inde processit voluntas interficiendi, vnde moriendi.*
12. Lactantius lib. vnicò de ira Dei, postquam cap. 14. in fine docuit, Deum velle, omnes homines esse iustos, cultores Dei, & fratrum amatores, in principio capitis 15. ita questionem proponit: *Hic fortasse queras aliquis, vnde ad hominem peccata peruenerint, aut quæ prauitas diuini instituti regulam ad peiora detorsit; vt cum sit ad iustitiam genitus, opera tamen efficiat iniusta?* Et responder, ex libero arbitrio peruenerisse, cui Deus malum & bonum proponens liberam eligendi optionem concesserat: quod clariùs scripsit libro quarto diuinarum instit. cap. 24. & 25.
13. Tertullianus in exhortatione ad castitatem prope initium ait: *Si quæris, vnde veniat ista voluntas, quæ quid volumus contra Dei voluntatem? Vt dicam, ex nobis ipsis.* Rursus in libro de Trinit. non procul à principio ait: *Quæ à bono institutore instituta sunt, aliud, quam bona, esse non possunt, ex quo omne malum facessat à Deo: neque enim potest fieri, vt sit initiator aut artifex vilius mali operis, qui nomen sibi perfecti vendicat, & parentis, & iudicis: maxime cum omnis mali operis & vindex sit, & index.* Obserua. Deus non est initia

initiator, institutor, & artifex operis mali. Eset autem, si pramoueret ac praderminaret ad materialem entitatem operis. Nam qui pramouet, ille prabet initium, & qui determinat, ille instituit, & ordinat artificium.

15. Origenes libro quarto contra Celsum post med. neque Deum esse autorem malorum, neque rerum corruptibilium materiam esse causam illorum, probat. Nam sua cuique ratio causa est existentis in ipso malitie, qua quidem malum est, male quoque actiones, qua ex ea proueniunt. Quod si actiones, quae proueniunt ex ratione, sunt causa malitie: qui praderminauerit ad illas, idem prabet initium & causam malitie.

16. Similiter etiam peccati originem duci non ex Deo, sed ex nostra libera voluntate, docet Ephrem Syrus in consilio de vita spirituali ad Monachum nouitum, cap. 93. Marcus Eremita lib. de Baptismo, respondens ad interrogationem tertiam, & Olympiodorus tomo 1. Bibliothecae in expositione Ecclesiastes cap. 2. col. 2. dicens: Notandum quoque quod qui student circa ea, quae uana sunt, & se se voluptatibus tradunt, excusari non possunt carentie ratione fortunae motum, neque facti necessitatem: humane siquidem actiones proficiuntur ab electione, & ab infusa nobis libera potestate.

17. Nicasius in orationem 40. Nazianzeni in penultimo comment. versus medium ait: Alia in arbitrio nostro posita sunt, ut iram ac cupiditatem, libidinemque comprimere, vel iisdem succumbere. Quarum igitur rerum arbitrium penes te est, harum causas exterius ne conquiras: verum hoc pro certo habebas, id quod proprie malum est, à libera, & voluntaria à bono auersione originem ducere.

18. Idem dogma Prudentius in Hamartigenia contra Marcionitas paulò post medium sic cecinit.

Sed quid ego omne malum, mundique hominumque maligni,

Hostis ad inuidiam detorqueo? cum mala nostra Ex nostris concreta animis genus, & caput, & vim Quid sint, quid valeant, sumant de corde parente?

19. Bernardus tractatu de gratia & libero arbitrio columna 5. fine de libero arbitrio sic loquitur: Ipsum, ut esset, creans gratia fecit, ut proficiat, saluans gratia facit, ut deficiat, ipsum se deiicit. Atque hoc intelligere quantum ad realem entitatem volitionis declarant verba, quae continuò subiicit: Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia beniuolos. Ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle. Vide quae retulimus sectione 1. num. 9.

20. Denique opera mala prouenire ex voluntate nostra, tanquam ex principio & causa propria, & immediata, docent omnes Scholastici cum Magistro in 2. dist. 34. cap. 1. & 2. & dist. 35. & dist. 37. cap. penultimo, & cum S. Thoma 1. 2. q. 75. art. 1.

21. Ex his omnibus, aliisque Patribus passim affirmantibus, opera mala ex nobis esse, nostraque voluntate, colligitur efficaciter, nullam antecedentem necessitatem ad eiusmodi opera determinare: alioqui praedicta opera non ex nobis, sed ex necessitate forent. Nam ut non minus acutè, quam solidè S. Thomas obseruauit 3. Ethicor. leq. 1. prope initium sumpto fundamento ex verbis Aristotelis: Si non operari non esset in potestate nostra, impossibile esset nos non

operari; ergo necesse esset nos operari, & sic operari non esset ex nobis, sed ex necessitate. Idem post pauca de contradictorio notat: Si enim operari non esset in potestate nostra, impossibile esset nos operari: ergo necesse esset nos non operari: & sic non operari non esset ex nobis, sed ex necessitate.

SECTIO III.

Prauarum actionum semina, non per Deum, sed per demonem, & liberum hominis arbitrium posita, eandem veritatem confirman.

PRaedestinationis & iustificationis initium à Deo prabetur per supernaturale semen: de quo 1. Petr. 5. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei uiui. & 1. Ioann. 3. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet. De cuius seminis necessitate per analogiam ad herbas & arbores, eleganter disserit Anselmus lib. de concordia praedest. & grat. cum libero arbitrio. capite 3. inter principium & medium. Quapropter, seruata proportionem debita, illud principium praebebit prauae actionis initium, quod posuerit illius semina. Etenim semen est generationis principium, sicut in viucentibus substantiis, ita etiam in actionibus vitalibus.

Probo igitur primò prauarum actionum semina non à Deo, sed à demone, atque arbitrio nostro praeberi. Matth. 13. Domine, nonne bonum semen seminale in agro tuo? Unde ergo habet zizaniam? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Quam sententiam ita ponderat Epiphanius haeresi 66. inter medium & finem: Per doctrinam seminauit Deus bonum in hominibus, & per malignam fraudem subseminat mala opera diaboli in hominibus. Hinc, atque hinc non reperiemus malitiae radicem, sed opera, quae per nos fiunt. Et omnino non est diabolus causa & author seminatorum zizaniorum. Statim enim declarat, dicens: Dum dormirent homines, & non dixit: dum dormiret Paterfamilias. Cum enim nos obdormiremus à bonis operibus, cum neglexerimus institutum, tunc seminamus peccata. Unde constat, quantum est ex parte Dei, boni operis initia praeberi; at verò mali operis initium non à Deo praeberi, sed à nobis primario, & principaliter; secundariò tamen, ut ab instigatore à demone. In eandem sententiam scribit haeresi 36. prope finem. Similiter Irenaeus, eandem parabolam explicans libro quarto aduersus haereses cap. 78. de Angelo apostata sic loquitur: A semetipso zizaniam abscondit seminauit, id est, transgressionem, quam ipse intulit.

Nazianzenus oratione nona de suis sermonibus ad Iulianum, & c. columna penultima: Perversus ille Spiritus, dormientibus nobis zizaniam superseminauit, ut mali principium ex boni incuria nasceretur. Hieronymus autem libro secundo contra Iovinianum non longè à principio, videlicet col. 4. vel circiter relatus de penitentia dist. 2. capite, Si enim, quod est 40. §. Liberi arbitrij, ait: Sicut in bonis operibus perfectior est Deus (non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis & adiuvantis Dei, ut peruenire valeamus ad calcem:) sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli. Eandem Hieronymi sententiam sequi-

1. Petr. 5.
1. Ioann. 3.

Semen generationis principium.

2. Prauarum actionum semina à solo demone, & arbitrio nostro. Matth. 13. Epiphanius.

Irenaeus.

3.

Hieronymus.

tur Beda Iacobi 1. in id: *Unusquisque verò tenetur à concupiscentia abstractus & illektus*. Sicut etiam hypognosticon lib. 3. columna 3. numeratis pluribus volitionibus peccatorum, ut vellet idolum colere, vellet blasphemare, aliisque similibus subdit: *Non sunt à Deo.* & rursus: *Ista sunt zizanias animæ, carnisque, quæ inimicus homo, id est, diabolus, dormitante Adam, in liberum seminavit arbitrium*. Idem colligitur ex Petro Chrysologo in duobus sermonibus de parabola zizaniorum, videlicet, 96. & 97. & sermone vndecimo de ieiunio, & tentationibus Christi, sub initium.

Beda.

4. Tribus aliis Scripturæ testimoniis secundò confirmat Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 2. prope initium, de peccato dicens: *Malum liberi arbitrii, germinetque voluntarium*. Nam quod voluntariè peccemus, dicit quodam in loco aperte Propheta: *Ego plantaui vineam fructiferam, totam veram: quomodo conuersa es in amaritudinem vis vinea aliena? Plantatio quidem bona: sed fructus ex voluntate malus: atque idèo plantator quidem in culpa non est, vinea autem comburetur, quoniam in bonum plantata est, & in malum fructificauit*. Fecerat enim hominem rectum, ut inquit Ecclesiastes; sed ipse quasiuit questiones multas. Et Apostolus dicit: *Ipsius enim factura sumus, creati in bonis operibus, quæ præparauit Deus, ut ambulemus in illis*. Creator itaque cum sit bonus, bonos creauit; creatura verò voluntate propria, in amaritudinem conuersa est.

Cyrillus.

Hierem. 2.

Ecclesiast. 7.

Ephes. 2.

5.

Discursus.

Quod attinet ad prædicta Hieremias verba in vulgata lectione clariùs ostenditur fundamentum in hunc modum argumentandi. Non posset Deus gloriari, quod in sua Ecclesia olium in lege, & modò in Euangelio plantauerit omne semen verum; nec posset quasi admiratus conqueri, quod adulterina semina, & fructus amarus reperiat: si ipse in quocumque homine peccante plantat totam entitatem realem actionis, cui malitia per se ac necessariò cohæret, & ita plantat ut non sit in hominis potestate impedire, ne Deus in eo plantet hoc semen, quod independenter à præuiso libertatis vsu plantare decreuit. Consequens autem falsum esse constat Hierem. 2. *Ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verum: quomodo conuersa es mihi in prauum, vinea aliena?* Vnde constat, ex libero, atque proprio vitio vineæ, non verò ex parte diuini seminis contigisse: ut Hieronymus ibi ait: *Plantatio Domini & semen verum, & vinea forek in ratione suo vitio commutatur, ut per amaritudinem recedat à Domino, & fiat vitis aliena*. Et Fulgentius libro primo ad Monim. capite 13. sic eundem locum explicat: *Alienam à se vitam dicit non vitio diuina conditionis, sed auersione propria voluntatis, quæ iuste culpatur pro eo quod amaritudinem protulit, quam in ea Deus non fecit*. Et confirmat, quia cum Dominus suauis sit. Psalm. 118. & iudicia eius dulcissima sint. Psalm. 18. non potest ad amaritudinem contumaciæ hominem prædestinare.

6.

Matth. 15.

In catena.

Confirmatur, nam Christi D. Matthæi 15. in eadem plantandi metaphora insistent: *Omnia, inquit, plantatio, quam non plantauit Pater meus celestis, eradicabitur*. Vbi Hilarius: *Dicens, inquit, omnem plantationem, quæ non à Patre sit, docet, traditionem hominum eradi-*

candam, cuius fauore legis præcepta transgressi sunt. Et Remigius: *Omnis etiam falsa doctrina, & superstitiosa observatio cum suis authoribus permanere non potest, & quia à Deo Patre non est, cum eisdem eradicabitur*. Illa ergo sola permanebit, quæ à Deo Patre est. Porro non præcisam malitiam, sed materiales etiam actiones continent hominum traditio, falsa doctrina, & superstitiosa observatio lauandi manus ante prandium, neglecta cordis munditie. Vnde verò originem ducant prædictæ materiales actiones cum sua malitia, paulò inferius docuit Christus Dominus, dicens: *Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coquinaunt hominem*. De corde enim exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia. Hæc sunt, quæ coquinaunt hominem. Quæ verba de actionibus, ut sonant, intelliguntur à Chrysostomo, Hieronymo, Theophylacto, D. Thoma, aliisque exppositoribus ibi. Exponunt autem cogitationes & actiones huiusmodi, intrinsecus ex mente nasci, & in mente manere, proptereaque coquinaunt.

Remigius.

Falsa doctrina, & superstitiosa observatio materiales actiones continet.

Matth. 15.

Tertiò probat Fulgentius in eodem libro primo ad Monim. capite 27. dicens: *Qui seminat in Spiritu, & de Spiritu metet vitam æternam: à Deo habet donum messis & seminis. Qui enim dat semen seminanti, & parum ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Qui verò seminat in carne, & de carne metet corruptionem: idèo non latabitur in messe, quia non Deum, sed seipsum habuit authorem in semine*. Quod si Deus physica necessitate prædeterminaret hominis voluntatem ad materiale entitatem actionis, à qua neque per diuinam potentiam separari potest malitia; iam Deus, qui seminat in spiritu, ut metat vitam æternam, ipse etiam seminat in carne illud semen, ex quo miser homo demeret corruptionem: quem fructum patietur iniuste, quia non se ipsum, sed Deum habuit authorem in prædicto semine.

7.

Galat. 6.

2. Corinth. 9.

Deus seminaret in carne.

Probatur quartò, quia si Deus physica necessitate prædeterminat ad materiale entitatem concupiscentiæ, & consensus iam ab illo nostra concupiscentia concipit factum peccati, & non à dæmone, neque à se ipsa; ac proinde à Deo prouenit primum semen mortis. Contrarium verò Iacobus docet primo capite. *Unusquisque verò tenetur à concupiscentia sua abstractus & illektus*. Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cum consummatum fuerit, generat mortem. Cui consequenter Damascenus 4. de fide cap. 21. prope finem inquit: *Quando aliqua creaturarum voluntariè rebellauerit, & inobediens facta fuerit ei, qui creauit illam, in seipsa parit malitiam*.

8.

Concupiscentia nostra à Deo concipit factum peccati.

Iacobi 1.

Damascen.

Sic etiam Fulgentius libro primo ad Monim. cap. 27. *Peccatum, ait, homo non ex prædestinatione diuina, sed ex voluntate sua, male concupiscendo, cepit, & male operando perfecit*. Concupiscentia enim, concipiens peperit peccatum: peccatum verò consummatum genuit mortem. S. Thomas Iacobi. 1. *Concupiscentia, inquit, parit peccatum per consensum operis, aut morose delectationis, quod est occulta formatio maligni factus*. Conceptio verò huius est ex diabolo, tanquam ex Patre agente, & semen immittente: ex concupiscentia

9.

S. Thomas.

eupiscenia, tanquam ex matre consentiente.

10. Quintam probationem precedenti cognatam ministrat illud Psalm. 7. *Ecce parturii iniustitiam, concepti dolorem, & peperit iniquitatem.* Vbi Basilii: *Confusanem, inquit, videtur esse dictio- num contextus. Quoniam gauida primum quidem concipiunt, deinde parturiunt, postremo pariunt. Hic parturigo primum sortitur locum, dein concep- tio, denum partus. Caterum ordo hic significan- tissime explicat cordis conceptionem. Incontinen- tiarum enim appetitiones nullo coercita frano ratio- nis, & insane prorsus concupiscentia hominem veluti astro quopiam extimulantes, dictæ parturigen- tes quedam sunt, quod acrimoniam vehementissi- mi doloris in anima parere soleant. Secundum hunc ad malum prægestientem impetum quisquis non euadit superior malignis, & ad malum persuadentibus consiliis, is iam conceptus dolorem. Idem ubi fuerit in corde conceptam malitiam in flammam erumpe- re per improbas & flagitiosas actiones, tunc demum peperit iniquitatem. Videtur enim hoc dicere quo- dammodo erubescens pater iniqui filij appellari: Non meus, inquit, filius hic, sed eius est patris, cui se per peccatum iure adoptionis contradidit, eoque secundum Ioannem: *Qui facit peccatum, ex diabolo natus est.**

11. Perpende primò incontinentium appetitio- nes esse reales actiones; eisdemque parere dolo- rem, quo anima stimulatur, & impellitur ad peccandum. Secundò propterea non ex Deo, sed ex diabolo ducere originem, qui peccatum facit. Tertiò egregiam illam æstri similitudinem imitatus Pantaleo Diaconus in enarratio- ne miraculorum Archangeli Michaelis 8. 5. *Non diabolus, inquit, ab initio productus & fa- ctus; sed bonus ex bono, & pulcher ex pulchro, & qui solus bona facit, opifex universorum. Postremò autem præter legem nature, decretumque & ratio- nem diuine iustitiæ, imperij cupiditatis astro percus- sus, rebellauit aduersus Creatorem, &c.* Apud Su- rium die 29. Septembris, ex Metaphrasæ die 8. Nouembris. Tandem Ambrosius lib. 1. Exa- meron capite 8. circa medium ait: *Malitia ex nobis orta, non à Creatore Deo condita, morum le- uitate generatur.*

12. Sextam probationem accipere possumus ex plurimis testimoniis Scripturæ, quibus pecca- tores, in quantum tales, dicuntur non esse filij Dei, sed filij diaboli. Quemadmodum Ioannis 8. *Vos ex patre diabolo estis.* & 1. Ioan. 3. *Omni qui natus est ex Deo, peccatum non facit.* & post pauca: *In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij dia- boli.* Qui propterea in Euangelio genimina vi- perarum, & generatio praua & adultera nomi- nantur, & Ezechielis 16. *Pater, inquit, tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.* Vnde & fre- quenter appellantur filij lucis, & filij tenebra- rum. Quemadmodum Ephesior. quinto: *Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domi- no. Ut filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitiæ, & veritate, probantes quid sit beneplacitum Deo.* Lucis ergo fructus in Domino, id est, per eius virtutem, & cau- salitatem productus, non est actus realiter & positiuè contrarius bonitati, iustitiæ, veritati, & beneplacito Dei.

13. In his & similibus aliis testimoniis, quamuis communiter Patres exponant, dæmonis filiationem contrahi non per naturam, sed per imitatio- nem culpæ, nihilominus solerter obseruant, ra-

tionem propter quam hæc filiatio non sit ascri- benda Deo, sed dæmoni & humanæ voluntati, nimirum, quoniam illum affectum, per quem homo diaboli filius constituitur, non inseruit. ne- que causauit, ut existeret; sed homini contulit li- beram viriutemque filiationis acquirendæ potesta- tem: siue Dei per gratiam, siue diaboli per cul- pam. Vnde Prosper ad 6. obiectionem Vincen- tianam ait: *Sicut præuicatoribus Angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non stetit, & volun- tatem: ita neque hominibus hunc affectum, quo dia- bolum imitarentur, inseruit.* Mendax enim de pro- prio loquitur.

Basilii Isai. 14. in medio ad illa verba, *Semen reprobum, prepara filios, ait: Ex suo ipsius proposito & libera voluntate unusquisque esse potest semen sanctum, aut certe in diuersum abire.* Audi illud: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et omnis qui fa- cit peccatum, ex diabolo natus est.* Et fusè ostendit malas actiones esse filios hominum, & dæmonis proprios, quos ut macentur, Deus præparari iu- bet. Non ergo Deus ipse vitam illis concedit pro- curando, atque causando, ut ab hominibus gene- rentur, & nutriantur.

Sic etiam Methodius Martyr longè post med. illius fragmenti, quod refert Epiphanius hæresi 64. rationem exponit, ob quam mali diabolus sit author, inuentor, & architectus, videlicet, ita ut consentire aut non consentire situm sit in nostra potestate, cui consonat idem Epiphanius hæresi 38. & hæresi 66. inter med. & finem.

Non aliter Irenæus lib. 4. aduersus hæreses c. 79. & 80. rationem explicat, ob quam inobedien- tes dicuntur esse filij diaboli, & progenies vipe- rarum. Notanda sunt præsertim illa verba 80. capitis ante med. *Quia non natura sic facti essent à Deo, sed qui possent iuste agere.* Similiter Augu- stinus contra aduersarium legis & Prophetarum lib. 1. c. 22. utramque filiationem postquam ex- plicuit adquiri per imitationem, concludit in fine capitis, *hominem posse nunc in hoc, nunc in illud, mu- tata voluntate, conuerti.*

SECTIO IV.

Per seipsum absque speciali concursu Dei pecca- re non posset arbitrium: si physice præde- terminaretur materialis actio peccati.

Argumentorum, quæ tanguntur in titulo, caput est hoc. Quælibet physica prædeter- minatio est specialis concursus Dei: sed ad eli- ciendam materiale actionem odij Dei, non re- quiritur specialis concursus Dei: ergo ad elicien- dam materiale actionem odij Dei, non requi- ritur physica prædeterminatio. Maiorem negant nonnulli contrariæ sententiæ Doctores dicentes, prædeterminationem ad materiale actionem peccati non esse concursum specialem, sed gene- ralem; quoniam debitus est ex generali subordi- natione voluntatis ad primam causam.

Hæc tamen solutio refutatur, & simul proba- tur maior syllogismi, primò, quoniam generalis subordinatio voluntatis ad primam causam, non postulat voluntatem à prima causa prædetermi- nari ad materiale actionem odij Dei, neque blasphemæ, aut idololatriæ, sed potius munerì primæ causæ satisfacit abundè, licet nullius vo- luntatem prædeterminet ad tales actiones: pro

14. Isai. 14.

Ioan. 1.

Actiones male dæmoni filia.

15.

16.

Augustinus.

1.

Physica prædeterminatio specialis concursus.

Solutio.

2.

Refutatur.

Munus pri- ma causa si- ne prædeter- minatione.

probatum est disput. 19. tota sectione 1.

3.

Augustinus.

Præsentis vero sectionis instituto magis congruentia sunt, quæ Hypognoſticon lib. 3. col. 3. iuxta doctrinam Augustini, quam fere semper imitatur, de libero arbitrio sic notat: *Non per quod* (scilicet iudicium rationis) *ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut certe peragere: ſed tantum in operibus vitæ præſentis tam bonis, quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono natura oriuntur: id eſt, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, vel fabricare domum, uxorem velle ducere, pecora nutrire, artem diſcere diuerſarum rerum bonarum, velle quidquid bonum ad præſentem pertinet vitam, quæ omnia non ſine gubernaculo diuino ſubſiſtunt, imò ex ipſo & per ipſum ſunt, vel eſſe experunt. Malis vero dico, vi eſt velle idolum colere, velle homicidium, velle adulterium facere, res alienas velle diripere, Deum viuentem in ſcùla blaſphemare, velle turpiter viuere, velle maleficia diſcere, velle inebriari, & luxurioſe viuere, velle quidquid non licet, vel non expedit operari. Sed iſta non pertinent ad ſubſtantiam vitæ præſentis, quia non ſunt à Deo, imò malè deſiderata maculant vitam, quæ eſt à Deo.*

4.

Teſtimonij huius membrum prius, apertum eſt, agere non de ſupernaturalibus, ſed de naturalibus operibus, quæ de bono naturæ oriuntur: & tamen illa omnia indigere diuina gubernatione & concurſu, manifeſtatur illis verbis: *Quæ omnia non ſine gubernaculo diuino ſubſiſtunt, imò ex ipſo & per ipſum ſunt, vel eſſe experunt.* Hæc igitur naturalis gubernatio, & concurſus debitus ex ſubordinatione voluntatis ad primam cauſam, qui requiritur ad bona opera, non excedentia vires naturæ, idem non requiritur ad materiales volitiones peccatorum, quales ſunt, velle idolum colere, & cæteræ ſupra numeratæ.

5.
Ratio ex
Augustini
verbis.

Obſeruanda eſt ratio, quam reddit, quia, videlicet, *iſta non pertinent ad ſubſtantiam vitæ præſentis.* Vnde ſumitur hæc ratio. Munus primæ cauſæ, atque ſubordinatio voluntatis ad illam eſt optima pars ſubſtantix vitæ præſentis: ſed materiales actiones peccatorum non pertinent ad ſubſtantiam vitæ præſentis. Ergo materiales actiones peccatorum non pertinent ad munus primæ cauſæ, nec ad ſubordinationem voluntatis ad illam. Confirmat idem author, quia non ſunt ex Deo, cuius indicium à poſteriori eſt, quia malè deſiderata maculant vitam, quæ eſt ex Deo. Eſt autem repugnantiæ, Deum eſſe authorem earum rerum, quæ maculant vitam, quam ipſe inſtituit.

6.

Opis Dei
ad minima
quæque ne-
ceſſaria.

Probatum ſecundò, nam alij etiam Patres expreſſè teſtantur, ad minima quæque naturalia opera neceſſariam eſſe Dei opem: quam negant requiri ad opera peccatorum. Vnde Hieronymus libro primo aduerſus Pelagianos col. 2. ſub no- mine Attici Catholici ait: *Conſtat ergo inter nos, in bonis operibus poſſe propriam voluntatem, Dei nos nui auxilio, in malis diaboli.* Docet ergo, in operibus malis non eſſe neceſſarium illum fauorem & opem naturalem, quæ requiritur ad minima quæque naturalia opera bona, de quocùm Criſtobolus Pelagianus, tanquam inconueniens intuliffet: *Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei vſendum eſt adiutorio: ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare literis, tacere, loqui, ſedere, ſtare, ambulare, currere, comedere, ſciuna-*

Hieronym.

Criſtobolus
Pelagianus.

re, ſtere, ridere, & cætera huiusmodi, niſi Deus iuuerit, non poterimus. Cui Atticus Catholicus reſpondet: *Iuxta verum ſenſum non poſſe perſpicuum eſt.*

Tertiò probatur explicando in quo conſiſtat illud adiutorium & fauor, quod Deus ad quælibet opera bona etiam minima, & naturalia præbet, ſed non præbet ad opera peccatorum. Conſiſtit enim in eo, quod generalis concurſus Dei, quantum ex ſe eſt, & in quantum procedit à Deo, inclinât magis voluntatem ad opera bona, nunquam tamen inclinât ad eam realitatem, ſeu formalitatem malorum operum, ſecundùm quam realiter opponuntur virtuti ac diuinæ legi. Atque inde prouenit, vt bona opera, licet naturalia, meritò tribuenda ſint concurſui & operationi diuinæ, & tanquam illius dona poſtulanda & pro illis agendæ ſint gratiæ; quod tamen nullus conceſſerit de materiali actione odij aduerſus Deum, aut blaſphemiam: vt magis conſtabit ſect. 9.

7.
Dei fauor ad
quælibet bo-
na opera ex-
plicatur.Opera bona
naturalia
operationi
diuinæ tri-
buenda.

Prædictum operationis diuinæ diſcrimen probatur in primis ex Auguſtino epiſt. 130. ante medium, ubi Xenocrates, inquit, Polemonem, vt ſcribitis, & nos ex illius literis recordamur, de fruge temperantiæ diſputando, non ſolum ebriofum, verum etiam tunc ebrium ad moris alios repente conuertit. Quamquam ergo ille, ſicut prudenter & veraciter intellexiſtis, non Deo fuerit acquiſitus, ſed tantum à dominatu luxuriæ liberatus; tamen ne id ipſum quidem, quod melius in eo factum eſt, humano operi tribuerim, ſed diuino. Ipſius namque corporis, quod eſt inſinuum noſtrum, ſi qua bona ſunt, ſicut forma & vires & ſalus, & ſi quid eiſmodi eſt, non ſunt, niſi ex Deo creatore, ac perfectiore nature. Quanto magis animi bona donare nullus alius poteſt? Quid enim ſuperbius, vel ingratius cogitare poteſt humana vecordia, ſi putauerit, cùm carne pulchrum faciat Deus hominem, animo caſum ab homine fieri? Hoc in libro Chriſtiane ſapientiæ ſic ſcriptum eſt: Cùm ſcirem, inquit, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire, cuius eſſet hoc donum. Polemo ergo, ſi ex luxurioſo continens factus, ita ſciret, cuius eſſet hoc donum, & eum abieciſſet ſuperſtitionibus gentium, pie coleret, non ſolum continens, ſed etiam veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret, quod ei non tantum ad præſentis vitæ honeſtatem, verum & ad futura immortalitatem valeret.

8.
Augustinus.

Sap. 8.

In quo duo ſunt ad rem præſentem notatu digna. Primum eſt, illa bona opera Polemonis non fuiſſe ſupernaturalia, ſed merè naturalia. Quod ſatis indicauit Auguſtinus. primò, quando dixit, per illa verba non fuiſſe adquiſitum Deo: ſecundò, non fuiſſe ſalubriter religioſum: tertio, tantum ad præſentis vitæ honeſtatem valuiffe, non ad futura immortalitatem. Secundum eſt, hæc ipſa opera naturalis virtutis indiguiſſet concurſu proprio bonorum operum: primò, quoniam illa dicit Auguſtinus, non humano operi tribuenda eſſe, ſed diuino. Secundò, quia monet eſſe donum Dei, à Deo poſtulandum, & inducens obligationem agendi gratias.

9.
Dno notanda.

Hunc autem naturalem fauorem, ac peculiarem Dei concurſum non requiri ad opera peccatorum, ſed ad illa ſibi ſufficere liberum arbitriũ, docet Auguſtinus multis in locis, præſertim verò ex mente Paſtinae Synodi, quatum ad

10.

Augustinus.

ad hunc atticulum approbantis, quod illi Pelagius respondebat, in libro de gestis Pelagij cap. 3. prope med. ait: Sic etiam in illo testimonio, quod in eodem libro eidem titulo subdit: Apposuit tibi aquam & ignem; ad quod vis porrigere manum tuam, ante hominem bonum, & malum, vitam & mortem. Quod placuit ei, dabitur illi: manifestum est, quod si ad ignem manum mittis, & malum, ac mors ei placeat, id voluntas hominis operatur: si autem bonum & vitam diligit, non solum voluntas id agit, sed diuinitus adiunatur. Sufficit enim sibi oculus ad non videndum, hoc est, ad tenebras: ad videndum verò lumine suo non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adiutorij clari luminis praebeatur. Et post pauca de Patribus Palæstinæ Synodi sic loquitur: Sufficere existimantes, ita eum confessum esse liberum arbitrium, ut eligenti bona Deus esset adiutor, peccans verò esset in culpa, ad hoc sibi sufficiente propria voluntate. Itaque Pelagius propterea Palæstinæ Synodi censuram declinauit, quoniam ad sola peccata restrinxit, quod asseruerat, vnumquemque proprio arbitrio regi, & liberum arbitrium sibi sufficere.

11.

Idem verò Augustinus ex propria tantum sententia in Enchirid. cap. 106. ait: Quia etsi peccatum in solo libero arbitrio erat consummum, non tamen iustitia retinenda sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni diuini adiutorium preberetur. Sicut enim mors est in hominis potestate, cum velit, nemo est enim qui non se ipsum vel non rescendo possit occidere; ad vitam verò tenendam voluntas non satis est, si adiutoria siue alimenterum, siue quoruncumque tutaminum desint; sic homo in Paradiso ad se occidendum idoneus erat per voluntatem, ut autem ab eo teneretur vita iustitia, parum erat velle, nisi ille, qui eum fecerat, adiunxerit. Et sequenti cap. 107. Sic ergo factus est homo reclusus, ut & manere in ea rectitudine posset non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio.

12.

Rurfus lib. 2. de peccatorum meritis & remissione cap. 19. prope init. Extolli quippe in superbiam propria voluntas est hominum, non operis Dei: neque enim ad hoc eos compellit, aut adiuvat Deus. Præcedit ergo in voluntate hominis appetitus quidam propria potestatis, ut fiat inobediens per superbiam. Hæc Augustini verba recitat & collaudat Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 28. fine. In quibus obseruandum est primò, hominis appetitum præcedere, non Dei præmotionem, aut præuenientem concursum ad actiones peccatorum: de quo infra sect. 5. Secundò notandum, compellere, secundum vsum sanctorum Patrum significare quaecumque necessitatem contrariam dominio sui, & indifferentiæ ad vtramque partem: ut præcedenti tom. de Scient. disp. 44. sect. 3. notauimus.

13.

Rurfus in eodem lib. 2. de peccatorum meritis & remissione cap. 5. initio ait: Ad peccandum non adiunatur à Deo. Iusta autem agere, vel iustitia præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiunetur à Deo, sicut corporis oculus non adiunatur à luce, ut ab eadem luce clausus, auersusque discat. At per materiale actionem animus realiter clausus, & realiter auersus à Deo discedit per realem oppositionem cum diuina lege. Ergo ad hoc non iuuat Deus, modo superius explicato. Præterea de verbis Apostoli sermone 13. longè post med. de adiutorio Dei sic loquitur: Prorsus, si defuerit, nihil boni agere poteris; agis quidem, illo non adiunante, libera voluntate, sed malè. Ad hoc idonea est voluntas tua, que vocatur libera, & malè agendo, sit damnabilis ancilla. Cum dico tibi:

Rur, de Voluntate Dei.

Sine adiutorio Dei nihil agis. nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes sine adiutorio Dei liberam voluntatem, quamquā non est illa libera. In malè agendo toties repetito non solum malitiam, sed etiam actionem intelligere necessarium est.

Nysenus lib. de orat. Dominica, ad illa verba: Fiat voluntas tua. pag. 2. ait: Quum ad malum ac vitium in nobis ruit appetitus, non opus est adiutore: quippe in voluntate nostra virtuositate se ipsam vitio perficiente. Quod si in melius inclinatio fiat, Deo opus est, qui studium & desiderium ad opus perducatur. Chrysostomus 2. ad Timoth. cap. 4. homil. 8. in morali col. 2. ait: Non ex sola Dei voluntate fiunt omnia sed ex nostra quoque. Mala omnia ex nostra tantummodo fiunt; bona omnia ex voluntate nostra & ipsius adiutorio. Perpende dictionem, tantummodo.

Prosper lib. 2. de Vocat. Gent. cap. 12. aliàs 4. Voluntas, inquit, in malis actionibus sola esse potest; in bonis autem sola esse non potest. Quamuis enim secundum naturam sit homini, ut bona sit voluntatis, vitium tamen, quod per malam voluntatem irrui in naturā, non natura superatur virtute, sed gratis. Consonat Fulgent. lib. 1. ad Monim. cap. 24. post med. dicens: Cum autē nos gratia viuificet, non nisi ad bene volendum, nec nisi ad bene operand. m adiutorium subministrat. Et Anselmus in dialogo de libero arbitr. cap. 11. dicens: A peccato & eius seruitute non, nisi per alium, potest reueri; nimirū per Deum, cuius est rectitudinem dare, ut prius ostenderat: rectitudine autem non, nisi per se potest aueriri.

Anselmus.

SECTIO V.

Deus non excitat, neque præuenit voluntates ad materiales actiones peccatorum.

Hoc etiam argumento probamus, non dari prædeterminationem physicam ad materiales actiones peccatorum, quoniam ita prædeterminare foret excitare ac præuenire voluntatē ad easdem actiones: ut facile colligere poteris, si recolās quid nominis, & quid rei contineatur in his verbis, excitandi, & præueniendi. Quod autem Deus ad tales operationes non excitet, Patres admonent. Nazianzenus orat. 3. aduersus Iulian. (aliàs orat. 1.) ante med. Dei rationibus, inquit, omnia reguntur: & paucis interiectis: Sua quò, & qua vult ratione ducit; non dubium autem, quin ad id, quod melius est, atque ad morborum sanationem: quantumvis ij, quibus medicina fit, indigentur. A quibus rationibus non ille quidem ad malum excitatus est (Deus enim nullo modo mali causa est, quippe natura bonus, vitiumque eius est, qui eligit;) haud tamen ab impetu suo repressus est. Perpende primò, impetum & animi propositum esse materiale ipsam actionem, quæ mala est. Secundò, ad hanc Iulianus non est excitatus à Deo, sed nec repressus ab illa. Tertiò, id rectè colligi ex eo, quod Deus non sit causa mali, sed, quantum ex se est, semper ducat ad id, quod melius est.

Augustinus lib. 2. de peccat. merit. & remissione cap. 18. post med. ait: Quod à Deo nos auerimus, nostrum est, & hæc est voluntas mala: quod verò ad Deum nos conuertimus, nisi ipso adiunante, & excitante, non possumus; hæc est voluntas bona. Nota discrimen, vnde constat, ideo nostrum esse quod à Deo nos auertimus, quoniam hoc possumus, Deo neque excitante ad auersionē,

K k neque

Hominis appetitus præcedit, non præuenit.

1. Prædeterminatione ad materiales actiones est ad eas excitare.

Nazian.

2.

neque ad illam adiuuante peculiari concursu.

Bernardus tract. de gratia & libero arb. inter med. & finem dicit: Neque extra ipsum (scilicet liberum arbitrium) quaratur damnationis causa, quod iam non damna, nisi propria culpa; neque ab ipso salutaris merita, quod sola saluati misericordia. Cuius quippe conatus ad bonum, & cassi sunt, si a gratia non adiuuentur: & nulli si non excitentur. Caterum in malum sunt proueni.

Prosper ad obiectiones Vincent. obiect. 10. Non ergo, ait, casus ruentium, neque malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut excitauit, aut iussit, aut impulsit. Quæ verba pro alio argumento ponderauimus supra disp. 3 §. sect. 1. num. 10. D. Bonauentura in 2. distinct. 37. art. 1. quæst. 1. ad vltim. Ad illud, inquit, quod obicitur, quod Deus est principale mouens in tali actione, dicendum, quod verum est: attamen non sequitur ex hoc, quod excitet liberum arbitrium, ad faciendam illam operationem. Excitatio enim dicit aliquem effectum gratie, præuenientem ipsam voluntatem. Hæc autem requiritur in bonis meritorij: in alijs vero operibus indifferentibus, vel etiam malis, non est, nisi sola cooperatio diuine virtutis. Similia ex Gregorio Ariiminensi notat Capreolus in 2. dist. 37. quæst. vnica, art. 3. dum respondet ad 1. aliorum. Et de excitante Dei operatione hæc tenentur.

Præuenientem Dei operationem & concursum non præberi ad materiales actiones peccatorum, probatur primò ex Augustino in Psal. 124. ad illa verba: Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iniquorum, ut non extendant iusti ad iniqui aures manus suas. Cuius comminationis prope finem: Hoc cogitauit, ait, qui recto sunt corde. De quibus paulò ante dixit: Qui voluntatem Dei sequuntur, non voluntatem suam: sed qui sequi Deum volunt, faciunt illum præcedentem, & se sequentes, non autem se præcedentes, & illum sequentem. Quod si hoc proprium est eorum, qui Deum sequi volunt facientes eius voluntatem: non poterit peccatoribus conuenire. Quippe qui potius faciunt se præcedentes, & Deum sequentem: ac proinde ipsi Deum determinant ad actionem peccati, & non prædeterminantur præueniente concursu Dei.

Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 7. à med. contrarium modum & ordinem, quo diuina prouidentia respicit prædestinationem, & reprobatorum opera significat illis verbis: Aut istum prorsus indignum misericordia præueniat, aut illum ira dignum inueniat. Itaque ira dignos non præuenit Dei prouidentia; sed inuenit à se ipsis factos.

Gregorius lib. 3. moral. cap. 20. in med. alijs cap. 2 §. ait: Nemo ergo Deum meritis præuenit, ut tenere eum, quasi debitor possit; sed miro modo æquus omnibus conditor, & quosdam præligit, & quosdam in suis prauis moribus derelinquit. & post pauca: Electi præuenientem se gratiam sequuntur; & reprobi iuxta quod merentur, accipiunt. Vnde constat ad opera peccati non esse opus præueniente Dei iustitia, neque misericordia, neque vllò alio opere: cum omne opus Dei vel ad iustitiam, vel ad misericordiam pertineat: ut vidimus disp. 3 §. sect. 2. contra solutionem 4. Et S. Bonauentura ex illis verbis, quæ retulimus supra num. 4. subinfert:

Propter quod conceditur ibi esse cooperatio, non præuentio, vel subsecutio.

Redè igitur Waldensis lib. 1. doctrinalis cap. 24. col. 1. Creati voluntas, inquit, à potest ma-

la facere, etiam renitente diuina clementia, ut non nisi Deo præcurrente bona possit consummare. Non ergo præcurrit, neque præuenit Deus ad mala opera. Quod perspicuè docuit in eodem lib. 1. cap. 28. in medio, dicens: Fides clara est, & lata, quod sicut in actum bonum voluntas humana non tendit, nisi voluntate præueniente diuina; ita voluntas diuina consensum actus mali, vel humani delicti non præuenit, sed sola peruersa voluntas auctor est culpe.

SECTIO VI.

Quia voluntas à Deo nec impellitur, nec præparatur, nec agitur ad peccatorum actiones, eadem veritas confirmatur.

Argumenta, in præsentis & sequentibus sectionibus afferenda, erunt veluti appendices illius, quod posuimus in sect. præced. nam præuenientis & excitantis operationis proprium est impellere, impetum Spiritus imprimere, extimulare, præparare, atque agere voluntatem ad operandum. Quapropter, si Deus prædeterminat voluntatem ad materiale actionem odij, vel blasphemie; Deus eo ipso præuenit impellendo, imprimendo impetum Spiritus, extimulando, præparando, & agendo voluntatem ad illa opera. Consequens autem esse falsum, ostendunt, quæ subiticiemus, testimonia Patrum. Imprimis enim, quemlibet impulsus, ab extrinseco principio prouenientem cum antecedente necessitate refutauit Gregorius Nyssenus lib. de Beatitudine. tit. 5. in 5. Beatitudinem, Beati misericordes, &c. paulò ante medium, dicens: Inclinatio atque propensio in malum nulla necessitate extrinsecus expellente innascitur; sed simul atque sumptis malum, subsistit, tunc in rerum naturam proueniens, cum sumptis. Sed materialis actio odij Dei est inclinatio atque propensio in malum. Ergo nulla necessitate extrinsecus expellente innascitur. Rursus physica prædeterminatio est necessitas extrinsecus expellens, hoc est, à causa extrinseca, videlicet Deo, proueniens: ergo materialis actio odij Dei nulla physica prædeterminatione extrinsecus expellente innascitur.

Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. post medium: Ob hoc, inquit, dicitur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit, ut peccent. Prosper ad obiect. Vincent. 13. fine. Si ergo, inquit, à iustitia & pietate quis deficit, suo in præcepto fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasionem decipitur. Nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil agit Spiritus sanctus: neque in tali negotio quidquid diuina voluntatis interuenit, cuius ope multos scimus, ne laberentur, retentos; nullos autem, ut laberentur, impulsos. Postremo verba præsertim obseruanda sunt pro argumento præsentis: quod confirmant, quæ præcedunt, videlicet, positivas præcepti causas esse proprium arbitrium, concupiscentiam, & persuasionem, in quibus causis, nihil Filius, nihil agit Spiritus sanctus, ut expendimus disp. 3 §. sect. 4. Idem ad obiectionem 16. & vltimam: Neque impelluntur, ut cadant; neque eiciuntur, ut deserant. Et in responsione ad 12. caput Gallor. Mala omnino ipse non facit, neque fieri iussit, aut impulsit.

Hypognoticon lib. 6. prope med. Quos in operibus impietatis & mortis præscius, non præordinauit, nec impulsit, in quibus Deum pronocantes ad iracundiam, salutis fidem aut predicatam sibi accipere nolunt,

Deus nō impellit ad materiales peccatorum actiones.

Nysseni.

2.

Prosper.

3.

volunt aut Deo indice non possunt, vel accepta male videntur. Leo sermone 7. de Passione post med. Vt facinus, inquit, quod a persequentibus parabatur, neque impelleres, neque timeres. Et serm. 16. de Passione cap. 3. Non enim impij furentium manus immisit in se Dominus, sed admittit. Petrus Chrysolog. sermone 11. de Ieiunio & tentatione Christi Domini paulò post princip. ait: Deus dat posse quod lubet, & quæ præcipit facit ipse. Quia sicut diabolus impellit ad mala, sic Deus ducit ad bona. Vbi manifestè docet, Deum nec impellere, nec deducere ad mala.

Eusebius de Præparat. euangelica lib. 6. cap. 5. verius finem ait: Impius sanè iudicabitur, imò verò pessimus omnium, qui à Creatore vniuersi, alios ad adulteria, alios ad rapinas, alios ad alia vitia impelli arbitretur. Vnde sequitur, aut hæc peccata non esse, aut peccati causam in Creatorem referri. Et in eodem lib. 6. de præparatione cap. 9. circa med. ait: Neque enim ullo modo ad peccandum Deus quemquam impellit, aut mouet. Nota distributiuam dictionem nullo modo, cuius contradictoria est, aliquo modo impellere, quæ verificaretur, si Deus per phisicam illationis necessitatem determinaret ad materiam actionem peccati.

Damascenus in Dialogo contra Manich. prope med. Quemadmodum, inquit, diabolus sine alterius cuiuspiam impulsu, suapte voluntate, & sententia malus fieri potuit: sic homo, etiamsi nullus extitisset, qui eum adoretur, per se ipsum malus fieri poterat. Impulsus itaque nullus prærequiritur ad illas actiones liberas, per quas homo se ipsum malum reddit.

Isidorus lib. 2. sent. cap. 19. in med. ait: Neque enim dum quicumque iusti sunt, à Deo impelluntur, ut mali fiant. Quod autem post pauca subdit. Facit ergo Deus quosdam peccare, sed in quibus talia iam peccata præcesserint, intelligendum est dictum ea phrasi, qua Deus dicitur excoecare, & indurare, non faciendo duritiem & cæcitatem, sed tantum non auferendo, quam homo ipse sibi facit: ut no-tauerat idem Isidorus in eodem lib. cap. 5. prope finem, & sumitur ex præcedenti contextu eiusdè capitis 19. Sic etiam Hugo Victorin. sæpe repetit, Deum ad actus, qui mali sunt non impellere, lib. 1. de Sacramentis p. 5. cap. 29. quem sequitur Vincentius Veluac. in speculo naturali tom. 1. c. 68.

Laurentius Iustinianus lib. de cõtemptu mundi cap. 8. sub init. Noli, ait, ô homo, cum delinquis bonitatem damnare diuinam, quod suam tibi minimè prærogatiuam gratiam, quod ad peccatum impulerit, & bene agendi tibi negauerit potestatem. Iniqua cogitas, dum talia medularis. Numquid scelerum auctor est Deus? an forte peccatorum fauor voluntatibus malis? Nonne potius illas insequitur, indicat, punit, & damnat? Vult (quantum in ipso est) omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: quatenus in omnibus reperiat, quod coronet. Vide quantum distet Deus à voluntate impellendi ad materiales volitiones perfidie, atque inobedientiæ.

Colon. Enchirid. Christian. instit. tractatu de Sacramento penitentia: prope titulum de Confessione, cap. paucis tantum fol. 100. ait: Licet Deus præscierit hominem casurum, non tamen per hanc præscientiam, ut sic ageret, coëgit, seu impulsit, quod retulimus disp. 3. 1. sect. 3. num. 24. Impulsus denique negant expressè multi Scholastici, referendi disput. 39. præsertim sect. 3. 4. 5. & 6.

A præcedenti argumento vix, nisi verbo re-nus differt, quod sumi potest ex cap. 1. Ezechiel. 11. de Voluntate Dei.

lis in hunc modum. Physica prædeterminatio est genus aliquod imprimendi impetum Spiritus: sed nullum genus imprimendi impetum Spiritus exerceri potest circa opera mala, sed tantum circa bona: ergo nulla prædeterminatio physica datur circa opera mala. Minor probatur, nam vbicumque est impetus Spiritus, illuc gradiuntur sancta animalia Ezechielis 1. sed non gradiuntur ad opera mala, etiam pro materiali. Ergo impetus Spiritus non est ad opera mala etiã pro materiali.

Explicatur & confirmatur verbis S. Gregorij ibi homil. 5. dicentis: In reprobis est impetus carnis ad elationem, ad immunditiam, ad rapinam, ad exteriorum gloriam, &c. Nota exteriorum gloriam esse non solum malitiam; sed etiam materialem cæcitatem, similiterque rapinam. Quod clarius constat illis verbis, quæ post pauca subiicit: Amare terrena, temporalia æternis præponere, exteriora bona non ad usum necessarium habere, sed ad voluptatè concupiscere, impetus carnis est. At cõtra amare celestia, contemnere transitoria, &c. impetus Spiritus est. Confirmatur, quoniã impetus est principij motus in iis, quæ ab extrinseco agente mouentur: vnde si Deus mouet determinando ad materiales peccatorum actiones, illa prædeterminatio est impetus Dei, vt authoris naturalis: quemadmodum prædeterminatio ad supernaturales actiones est impetus Dei, vt supernaturalis authoris.

Instinctus idem valet quod impulsus, aut impetus, de quo Tertullianus in lib. de anima inter princip. & med. in cap. cuius titulus est de Hegemonico, ait: Irrationale autem posterius intelligendum est, ut quod acciderit ex se: pentis instinctus, ipsum illud transgressionis admissum. Atque exinde inoleuerit, & coadoleuerit in anima ad instar naturalis, quia in natura primordio accidit. & post pauca: A diabolo immisso delicti: irrationale autem omne delictum: igitur à diabolo irrationale à quo & delictum, extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum: proinde diuersitas horum ex distantia authorum. Rectè igitur & clariùs, quàm ceteri Scholastici Ioan. Maior in 2. dist. 37. quaest. 1. ad 4. & quaest. 2. prope finem; Ad illud, inquit, in quo peccauit Semei, nullo modo instigauit Deus.

Cyprianus lib. 4. epist. 2. ad Antonian. col. penultim. ait: Neque enim male facta de sancto Spiritu veniunt, sed de aduersarij instinctu; & de immundo Spiritu nata concupiscentia contra Deum facere, & diabolo seruire compellunt. Ipsa itaque facta, quæ mala sunt, & concupiscentia de immundo Spiritu nata, ipsum contra Deum facere, ac demoni seruire, quæ realem & positiuam entitatem actus includunt, hæc, inquam, omnia veniunt de instinctu demonis, & non de instinctu Spiritus sancti. Ergo nihil ex parte Dei, præueniens nostram electionem liberã, ad huiusmodi actiones instigat. Vnde liber de patientia (apud Augustinũ tom. 4.) à cap. 22. vsque ad 25. declarat, quod voluntas mala potest sine alterius Spiritus instinctu se ipsam seducere: sed voluntas bona non potest esse, nisi in quo Deus operatur & velle. Rursus extimulare vix differt à præcedentibus impulsu, impetu, & instinctu. Porro non à Deo, sed ab insanis concupiscentiis extimulari hominem & impetum accipere ad prauas operationes, ex Basilio vidimus supra sect. 3. num. 10.

Præparari voluntatem à Deo, propriũ esse bonorum operum, atque hoc modo, neminè, vt malè viuat, à Deo præparari, ex Prospero ad obiect. Vincent. 1. 1. notauimus disp. 35. sect. 1. num. 11.

Kk 2 Idcirco

10.

Gregorius.

Confirmatio.

Prædeterminatio impetus Dei authoris naturalis.

11.

Instinctus idem quod impulsus.

12.

Extimulare vix differt ab impulsu, & impetu.

13.

Præparari voluntatem à Deo.

Quomodo Deus dicitur excoecare, & indurare.

Argumentum ex Ezechiele.

Idcirco Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remissione cap. 18. in med. hinc scriptum arbitrat: *Preparatur voluntas à Domino*: quia malam voluntatem non habemus ex Deo, unde restat, ut bonam voluntatem habeamus ex Deo.

14. *Spiritu Dei agi.* *Dei Spiritu agi*, proprium esse filiorum Dei, quando mouentur ad opera pietatis, constat Roman. 9. Huiusmodi verò motionem, & agitationem ad peccatorum actiones nō præberi à Deo, sed à dæmone, scire observauit Marcus Eremita in libro de Paradiso in præmio versus finem, docens, circa bona opera hominem esse veluti ferrum, quod Deus mouet & agit, & in quo Dominus clam operatur. Et subdit: Eodem modo se res habet in committendo, quod malum est, quando promptus & paratus est homo, ac se submitit, tunc Satanas impellit illum, & agit ut ense laetro.

SECTIO VII.

De cogitatione, vocatione, suggestione, fascinatione illustrationis contraria, visitatione, & inspiratione.

1. *Cogitationum initium.* *Præcedentis sectionis operationibus consequentes* sunt aliz, vel potius earundem operationum alia nomina & officia, quæ in nobis sunt, sine nobis, & ideo præbent initium consensus. Huiusmodi est imprimis cogitatio, quæ sicut iustificationis initium præbet, quando allicit ad bonum; ita prauis operis initium præbet, quando ad illud allicit. Porro non Deus, sed nos similitum cogitationum præbamus initium, iuxta illud Hierem. 18. *Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus, & unusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.* Quæ verba Hieronymus lib. 4. in Hierem. prope init. ita ponderat: *Post cogitationes nostras ibimus. Vbi est ergo absque Dei gratia liberis arbitrii potestas, & propria iudicium voluntatis, cum grandis offensæ sit Dei sequi cogitationes suas, & prauis cordis facere voluntatem? Nostræ igitur sunt cogitationes illæ, quæ prauis cordis voluntatem inuitant; ac proinde non Deus, sed nos per illas initium præbamus voluntatis malæ.*

2. *Hierem. 4.* *Psal. 55.* *Actum. 8.* *Idorus.* Sic plerumque in Psalmis atque Prophetis, hominibus tribuuntur, tanquam illarum authoribus cogitationes, ex quibus procedit malitia. Quemadmodum Hierem. 4. *Vie tua & cogitationes tue fecerunt hæc tibi. Israhel malitia tua quia amara, quia tetigit cor tuum.* & Psal. 55. *Omnes cogitationes eorum in malum.* Act. 8. *Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* De his Idorus lib. 2. sent. cap. 25. in med. ait: *Cogitationes illicitas occurrere, demonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est.* & post pauca: *Dum unusquisque diuina illuminatione præuenitur, statim molestis turpium cogitationum pulsatur.* Ergo nō à præueniente Dei influxu prædeterminante, sed à dæmone contrariæ istæ cogitationes immittuntur.

3. *Vocatio ad iustificationem initium.* *Vocatio ad iustificationem* similiter pertinere ad iustificationis initium, manifestissimum est. Quapropter, si Deus præberet initium, ad concipiendas materiales peccatorum actiones, sequeretur, Deum ad illas vocare. Consequens autem esse falsum probō imprimis Galat. 5. *Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.* Quod si Deus vocaret ad materiales peccatorum actiones, vocaret etiam ad illam persuasionem, quæ fidei contraria erat: Rur-

sus 1. Thess. 4. *Non enim vocauit nos Deus in mundum, sed in sanctificationem.*

Merito igitur Prosper respondens ad cap. 5. Gallorum hanc refutat propositionem: *Qui vocati sunt, non equaliter vocati sunt; sed alij, ut crederent, alij, ut non crederent, quasi cuique vocatio causa fuerit non credendi.* Et subdit rationem: *Quatuor enim fides non fit, nisi ex Dei dono, & hominis voluntate; infidelitas tamen non est, nisi ex sola hominis voluntate.* Consonat Augustinus lib. 83. quæstionum quæst. 68. cum ait: *Qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum præmij, ut mereretur; sic inchoat meritum suppelij, cum vocatus venire neglexit.* Supponit igitur, Dei vocationem ad eas tantummodò actiones dirigi, quas qui neglexerit, ipse sibi, & non Deus, initium præbet culpæ, atque suppelij.

Lactantius in libro unico de Opificio Dei cap. 20. ante med. ait: *Noluit enim Deus, hominem ad immortalē illam beatitudinem delicato itinere peruenire. Daturus ergo virtutem, dedit hostem prius, qui animis hominum cupiditates & vitia immitteret, qui esset author errorum, malorumque omnium machinator, ut quoniam Deus ad vitam vocat, ille contra, ut rapiat, & traducat ad mortem.* Multaque in eandem sententiam ibidem: ubi nota primum quæ sit intentio, & quo spectet vocatio Dei, deinde verò cætera, non esse vocationem Dei, sed machinationes, & fallacias demonis.

Suggestionem ad opera praua, si Deus præberet, eo ipso præueniret, atque impelleret ad illa. Fieret autem efficacissima suggestio per physicam prædeterminationem ad cogitanda & concupiscenda mala opera. Quapropter Patres, quando affirmant, Deum non suggerere cogitationes, aut concupiscentias malorum, eo ipso à fortiori negant physicam prædeterminationem ad illas.

Sic Petrus apud Clement. Recognit. lib. 5. propius ad med. quàm ad finem, postquam de libertate ad veramque partem boni, & mali disseruerat, infidelium obiectionem ita præoccupat. *Imo, inquit, quidquid cogitamus, Deus nobis adducit ad mentem. Quid agitur, o homines? Blasphematis. Si enim omne, quod cogitamus, ipse nobis adducit ad mentem, ipse ergo nobis cogitationes adulterij suggerit, & auaritiæ, & blasphemie, omnisque luxuriæ? Desinite, queso, ab huiusmodi blasphemis, & quis sit Deo dignus honor, intelligite.* Idem Clemens in epistola 1. ad Iacob. fratrem Domini multò propinquius ad finem quàm ad medium, de Apostolis sic loquitur: *Ad glorificandum se, & diuina mandata seminanda, & euangelizanda, eos Dominus elegit, & non ut prohibeantur, aut perturbentur, suggererebat, quoniam, qui eos ledit, eum ledit, cuius legatione funguntur.* Non itaque suggerit Deus materiale actionem prohibendi, aut perturbandi, aut ledendi Apostolos.

Athanasius quæst. 115. circa illud Psal. 100. *In matutino interficiebam omnes peccatores terre, &c.* Sicut matutinum, inquit, tempus dei est initium, sic omnis peccati initium est inimici fraudulentia suggestio. Respiciebam ad principia cogitationum: & inuestigabam earum intentiones, atque adeo peccatores omnes, ut pote demones, persequabar, & abscinderebam ipsorum capita, tanquam principia ad excindendum eos ex anima, ne operarentur omnem iniquitatem. Bernardus de interiori domo cap. 40.

1. Thess. 4.

4. Propositione, suata à Prospero.

Augustinus.

5.

6.

Suggestio ad praua operum præbet Deum. Patres negantes suggestionem ad praua opera, & prædeterminationem.

7.

Clement.

8.

Psal. 100.

Bernardus.

cap. 40. *Demonum*, inquit; *est malus cogitationes* *suas gerere*; *nostrum est, illico eas expellere*: nam in animo nostro eas facere nostre attinet voluntati.

Quemadmodum illustratio intellectus, verum bonum cum debito splendore proponens, est initium operis studiosi, voluntatem alliciens ad illud: sic etiam obtenebratio & obscuratio intellectus occultans claritatem ac pulchritudinem virtutis, & fascinatio nugacitatis, ficto splendore faciens, coruscare apparentia boni mundi, principium præbet, ut voluntas alliciat ad illa. De quo Sap. 4. *Ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne scitio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.*

Huiusmodi principium à Deo non præberi, sed principaliter à libero arbitrio proficisci, dæmone suggerente, atque decipiente, probatur primo Prouerb. 19. *Stultitia hominis supplantat gratiam eius, & contra Deum feruet animo suo.* Vnde Anastasius Episcopus Nicænus in questionibus in Scripturam q. 49. ex Chryloto. ait: *Conuenit hic dicere illud prouerbiale eloqui: Homo perdit vias suas; in corde autem suo in Deum itaquam autorem, id confert. Homo enim habet liberum arbitrium sua salutis, aut exitii. Et confirmat Ecclesiast. 15. Ante hominem vita & mors, &c. Non igitur Deus, sed hominis stultitia causat, ut in eius intellectu, mentis splendoribus blandiantur bona creata.*

Cyrellus Alexand. lib. 1. in Ioan. cap. 2. ad finem: *Si ad diaboli laqueum, aut sponte ac negligentia nostra venimus, quem alium potius, quam nos ipsos criminabimur? Nonne hoc est quod Salomon scribit? Amentia viri vias eius deuastat, & Deum incusat in corde suo. Quod si proditor aequaliter aliis discipulis Saluatoris auxilium non habuisset, frustra hæc a nobis dicerentur. Sin autem non minus, quam ceteri, diuina gratia regebatur, sed suo ipsius iudicio in profundum perditionis delapsus sit, quomodo etiam non seruauit eum Christus, &c. Constat igitur proprium hominis iudicium causam esse deceptionis, qua deluditur intellectus ob voluntatis liberam negligentiam, cum per Deum non steterit, quominus ab hac stultitia liberaretur, si vellet.*

Idem probatur secundo Ecclesiastici 15. *Non dicat: Ille me implanauit, non enim necessarij sunt ei homines impij: omne execrationem erroris odit Deus, & non erit amabile timentium eum.* Quem locum Augustinus de gratia & libero arbitrio, cap. 2. ita legit. *Ne dixeris, quia ipse me induxit: non enim opus habet viro peccatore.* Vnde constat, actum execrabilis erroris, quo voluntas inefcatur ad peccandum, non esse à Deo, cui repugnat impostoris ac deceptoris officium, videlicet, implanare, & in laqueum inducere.

Boni operis exordium post illustrationem intellectus præbet visitatio & inspiratio per suauitatem voluntatis. Eiusmodi autem initium non dari ad materiale actionem peccati, probò imprimis ex Leone serm. 8. de ieiunio septimi Mensis prope init. cuius verba retulimus disput. 31. sect. 1. num. 16. præsertim notando illud: *Fiat voluntas tua, hoc est non illa, quam caro incitat, sed quam Spiritus sanctus inspirat.* Non igitur Deus inspirat eam voluntatem, quam caro incitat.

Ricardus Victor. de exterminatione mali, & promotione boni part. 1. tract. 3. cap. 3. sub typo lapidum de bonis & malis operibus ita loquitur: *Sed nunquam talium lapidum copiam habemus, nisi prius diuina visitationis, aut inspirationis gratiam acceperimus. Testatur hoc, qui dicit: Sine me*

Russ. de Voluntate Dei.

nihil potestis facere. Ergo nec lapides bonos est respici colligere; nisi ex eius operatione. Sed malorum lapidum innumeram multitudinem facile inuenimus, quos ex tota vita nostra copiose, & ad manum colligimus. Non igitur diuina visitatione acque inspiratione indigent.

Rursus lib. 1. de Sacrament. part. 5. cap. 27. *Malis, ait, Deus potestatem tribuit solam, non voluntatem. Quia licet ex ipsius permissione sit, quod malum possint; ex inspiratione tamen eius non est, quod malum volunt. Malorum enim voluntatum Deus ordinator est, non creator.*

SECTIO VIII.

Deus non operatur velle & perficere materiales actiones peccatorum, licet potentiam operandi tribuat.

PRæcedentibus cognatum argumentum est, quia sine dubio Deus operaretur velle & perficere quamcumque operationem, quam physicè prædeterminaret: sed non operatur velle & perficere materiale operationem peccati. Ergo non prædeterminat illam physicè. Minor probatur, quia Patres non de malitia præcisè considerata; sed de voluntate etiam, quæ mala est, tradunt, non esse intelligendum illud Philipens. 2. *Deus est, qui operatur in vobis velle & perficere.* Quod non obscure monuit Gelasius Papa I. epistola ad Episcopos per Picenum inter med. & finem dicens: *Nonne ipse vis electionis affirmat, & dicit: Deus est, qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate; ne etiam in mala voluntate & velle, & perficere Deus putaretur operari?*

Sic Augustinus de peccatorum meritis & remissione lib. 2. cap. 18. à medio: *Sic ergo, inquit, voluntas, aut bona est, aut mala, & vitique malum non habemus ex Deo; restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo.* Quod subiectis Scripturæ testimoniis, confirmans, ait: *Deus est enim, qui operatur in vobis velle, & operari pro bona voluntate. Quocirca quod à Deo nos auertimus, nostrum est: quod vero ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante & adiuvante, non possumus.* & paulò inferius cap. 19. Extolli quippe in superbiam proprie voluntatis est hominum, non operis Dei. Manifestè igitur Augustinus de solis operibus pietatis, existimat, verificari posse, Deum operari velle & perficere.

Propterea sæpe notare solet Augustinus discrimen inter potestatem, voluntatemque nocendi, nimirum quod potestas sit à Deo, & tribuatur ab illo; sed voluntas non tribuatur à Deo, sed ab homine, vel dæmone proficiscatur. Quemadmodum Psalm. 29. in 2. enarratione in præfatio. col. 4. in ipso, inquit, suo exemplo mediator demonstrauit, quando nobis, desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari, sed potestatem. Vnusquisque enim malus apud se habet voluntatem nocendi, ut autem possit nocere, non habet in potestate. Vt velis, iam reus es: ut possit oculis dispensatione providentie Dei, in alium permittitur ad penam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Et lib. de natura boni aduersus Manich. cap. 32. Cui ergo per potestatem, quam diabolo dedit, omnia iuste ipse Deus fecerit, non tam pro his iuste factis, sed pro iniqua nocendi voluntate, quæ ipsius diaboli fuit, ei reddetur in fine supplicium.

Et in Psalm. 32. concl. 2. colum. 5. Cupiditatem, inquit, nocendi potest homo habere propriam;

K k 3

potestatem

1. *Materiale operationem peccati Deus non operatur velle & perficere.* Philipens. 2.

Gelasius.

2.

Philip 2.

3. *Discrimen inter potestatem, & voluntatem nocendi.*

Rom. 13.

potestatem autem, si ille non dat, non habet. Non est enim potestas, nisi à Deo. Definita sententia Apostoli est. Non dixit, non est cupiditas, nisi à Deo. Est enim mala cupiditas, quæ non est à Deo, sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet, si ille non permittat, non est, inquit, potestas, nisi à Deo. Quam sententiam pluribus Scripturæ testimoniis in eisdem locis confirmat Augustinus, & recipiunt communiter Scholastici cum Magistro in 2. sentent. dist. 44. quæ est vltima cap. 2. & Ricardus Victorinus citatus sect. præcedenti.

5.

S. Gregorius lib. 2. Moral. cap. 6. ait: Satana voluntas semper iniusta est, sed nunquam potestas iniusta, quia à semetipso voluntatem habet, sed à Domino potestatem. Quod enim ipse facere inquit appetit, hoc Deus fieri non nisi iussu permittit. Vnde bene in libris Regum dicitur: Spiritus Domini malus irnebat in Saul. Ecce vnus & idem Spiritus Domini appellatur, & malus, Domini videlicet, per licentiam potestatis iustæ, malus autem per desiderium voluntatis iniustæ.

2 Reg. 18.

Eadem propterea sententia sub exigua mutatione verborum legitur apud Isidorum lib. 3. sent. cap. 5. non procul à principio.

6.

Ecclesiast. 5.

Confirmari potest verbis Ecclesiastes 5. Ne plectris os tuum, ut peccare facias carnem tuam. Vnde constat, hoc non esse Dei dantis, nec facientis, vt faciamus, sed nos esse, qui nostrum os, id est, mentem damus, & facimus peccare carnem. Vnde Hieronymus ibi: Si enim hoc dixeris, Deum pronocas, quasi auctorem mali atque peccati, ut iratus sit, & si quid viderit boni habere, auferat de manibus tuis. Chrysostomus homil. 42. ad populum Antiochenum colum. penultim. ex illo Psalm.

Psalm. 120.

Chrysostom.

Methodius.

120. Ne des in commotionem pedem tuum. Non dixit, inquit, ne commouearis, sed ne des. Igitur in nobis est dare, non in vlllo altero. Nam si stare velimus stabiles, & immoti, non commouebimur. Et Methodius Martyr in expositione quorundam dictorum Apostolorum sub init. apud Phocium in sua Biblioth. pag. 330. Ne dedamus, inquit, o anima, ne dedamus nos in malo.

7.

Leo.

Fulgentius.

Anselmus.

Consequenter, Deum non esse, qui facit, vt velint homines patrare facinora, docent alij Patres. Leo serm. 16. de Passione cap. 3. post med. ait: Quod Dominus Iesus Christus furorem fremen-
tium pati voluit, in nullo auctor eorum criminum fuit. Neque egit ut hac vellent, sed cessit, ut possent. Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 29. sine: inultum, ait, non relingitur, quod sine operante Deo malus operatur. Anselmus lib. de concord. præcien-
tiae & prædest. cum libertate cap. 1. prope finem ait: Homo bonæ faciæ per liberum arbitrium, præsulante gratia, & malum solâ sua operante propria voluntate.

8.

Matth. 18.

Non formalis, sed materialis, sed materialis actio formalis.

Hieronymus lib. 3. in Matth. ad illa verba cap. 18. Vt homini illi, per quem scandalum venit. Necessè est, inquit, quidem venire scandalum: vltimum ei est homini, qui quod necesse est, ut fiat in mundo, vitio suo facit, ut per se fiat. Vbi ponderandum est, eos plerumque, qui scandalizantur, non animaduertere scandalizantis actionis malitiam, sed potius nonnunquam existimare obsequium se præstare Deo per imitationem illius actionis, ad cuius exemplum offendunt. Quemadmodum plebes Iudeorum, & gentilium existimabant, bonas esse, atque rationi consonas persecutiones, quibus eorum Sacerdotes ac Principes insequabantur Christianos. Cum igitur non formalis ratio malitiæ; sed materiales actiones, quibus inest malitia, sint, quæ scandalizant, alliciendo

ad imitationem; rursusque non Deus faciat, vt per illos homines fiat scandalum, sed ipsi iudicio suo faciant, vt per se fiat, consequens est, Deum non facere, vt illi homines faciant materiales actiones persequendi Christianos.

Insuper Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 17. prope initium inde probat, Deum mala opera non prædestinasse; quia non fecit, ut fierent. & cap. 22. Sic ut rectè dicimus, ad hoc prædestinatos sanctos, vt, Deo in eis misericorditer operante, ex malis fierent boni. Numquid sic rectè dicere poterimus, ad hoc prædestinatos iniquos, vt, Deo in eis, etsi non misericorditer, saltem iuste operante, ex bonis fierent mali? Absit hoc, &c.

Sic etiam, Deum non fecisse, vt serpens supra pectus suum, & vtero suo ambularet, & terram comederet hominibus nocendo, notat Ambrosius infra citandus disp. 37. sect. 1. num. 22. Vnde etiam Scholastici notare solent, Deum non facere, vt faciamus actiones eiusmodi. Præsertim verò Gregorius Arimin. in 2. dist. 37. quæst. vnica art. 3. post med. sapè: Deus, inquit, non excitat, neque facit, ut homo faciat malum actum. Veluti in solutione ad 1. sine, & ad 3. 6. & 8. & ad 2. auctoritatem. Et in eodem lib. 2. dist. 28. quæst. vnica art. 3. post med. ad 12. argument. Quem sequitur Capreolus in eadem distinctione, & quæst. vnica art. 3. post med. Eadem loquendi forma rem explicat Cisterciensis Dionysius in 1. distinct. 46. quæst. vnica artic. 1. prima parte illius propositi. 5. & in 2. distinct. 24. quæst. 1. art. 1. propositi. 3.

SECTIO IX.

Ceteræ rationes ex principio, cui tribuendæ sunt actiones, tanquam discernenti, trahenti, & cooperanti.

SI Deus physicè prædeterminaret; sequeretur, quaslibet materiales actiones peccatorum esse tribuendas Deo, & non homini: ita vt operationes illæ sint Dei, non verò nostræ: ac proinde non sint volentis, neque currentis, sed Dei obdurantis, atque punientis. Consequens autem esse falsum probò imprimis ex Augustino lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. paulò post med. dicente: Neque enim quomodo dictum est: non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: sic etiam dictum est: non est volentis, neque currentis, sed obdurantis est Dei. Vnde datur intelligi quod infra vtrumque ponit: Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat: ita superiori sententiæ congruere, vt obduratio Dei sit nolle misereri, vt non ab illo irrogetur aliquid, quo sit homo deterior, sed tantum, quo sit melior, non erogetur. Integrum huius loci contextum agere non de sola malitia, sed etiam de materiali actione, offendunt postrema verba. Irrogaretur enim à Deo aliquid, quo sit homo deterior, si à Deo irrogaretur materialis actio odij Dei, atque blasphemix, quam necessariò consequitur malitia.

Confirmatur, quoniam ex opposito sequeretur, quemadmodum de Iacobo, benedictionem obtinente, nomine omnium prædestinatorum dictum est: Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: ita etiam de Esau vendente primogenita, atque parui pendente, dicendum esse nomine omnium reprobatorum: Non est volentis, neque tardantis, & contemnantis; sed Dei odio habentis:

9.

10.

1.

Deo prædeterminanti quaslibet materiales peccatorum actiones tribuendæ.

Aliis: non volentis, atque contemnantis, sed obdurantis est Dei.

2.

habentis: similiterque dicendum fuisse, Christi Domini prodicionem non fuisse Iudæ volentis, neque currentis; sed Dei operantis & irascentis.

Est etiam eiusdem rationis argumentum, quod sumitur ex 1. Corinth. 4. *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quod in bonis operibus propter physicam prædeterminationem ad illa, dictum esse, putant omnes illius sententiæ Doctores. Vnde illorum aliqui manifestè fatentur (& reliquorum nullus ausus est diffiteri) quod produciens actum mentendi, in quantum actus est, habet aliquem Dei concursum præuium, quem non habet, qui non produciat talem actum, & eo concursu discernitur ab alio, prout est produciens actum; sed in quantum peccat sua culpa, se ipse discernit à non peccante.

Quapropter secundum hanc doctrinam, solus Deus fuerit, qui discerneret Iudam proditorem à Petro negante; & Iulianum Apostatam ab Ario & cæteris hæresiarchis; & quemlibet peccatorem à quolibet alio peccatore solus Deus radicaliter discernit, quia solus Deus prædeterminat ad reales, & positivas species actionum materialium, quarum reali discrimine constituto per Deum, neque liberum arbitrium creatum, neque diuinum efficere potest, ut non sit inter illos homines illud malitiæ discriminè, quod ex reali actionum discrimine necessariò consequitur. Vnde constat, non esse verum, quod in fine prædictæ solutionis additur, quod peccans sua malitia se discernat ab eo, qui stat, etiam si fuerit diuina prædeterminatione discretus, quantum ad materiale actionem peccati.

Significant autem iidem Doctores, non dissimilem difficultatem esse in nostra sententia. Quoniam tenemur concedere, aliquem concursum simultaneum habere illum hominem, qui produciat actum mentendi, quem concursum non habet alter homo, qui non produciat actum mentendi. Cæterum, licet hoc verum sit, attamen simul est verum, quantum est ex parte Dei, utrique hominum paratum & oblatum fuisse eundem concursum, magis inclinantem ad non mentiendum; idèque discrimen illius concursus, cooperantis ad actum mendacii, non provenit à Deo, sed à libera voluntate mentientis. At verò præuij, & præoperantis, ac prædeterminantis concursus discrimen non provenit à libera voluntate mentientis, sed à solo Deo. Idèque Deus erit, qui discernit.

At verò prædicta verba: *Quid habes, quod non accepisti*, &c. ponderans Augustinus de peccat. merit. & remissione lib. 2. cap. 18. à principio, manifestè supponit, ea non posse intelligi de volitione, quæ mala est. Nam postquam retulit quorundam expositionem, qui dicebant: *Ideo quidquid etiam bone voluntatis habet homo, Deo tribuendum esse, quia & hoc in illo esse non posset, si homo ipse non esset: cum verò, ut sit aliquid, atque ut homo sit non habeat, nisi à Deo; cum non auctori Deo tribuatur, etiam quicquid in illo est bone voluntatis, quod non esset, nisi esset, in quo esset?* Hanc explanationem refutat, deducendo, tanquam ad maximum inconueniens ad hoc, quod eodem modo etiam illud dici potest, malam quoque voluntatem Deo auctori esse tribuendam, quia nec ipsa esse posset in homine, nisi homo esset, in quo esset.

Finge nunc illius expositionis assertores Augustino respondere, malam quoque voluntatem Deo auctori esse tribuendam, quantum ad totum esse reale, quod per se supponit, esse reale hominis; non verò quantum ad rationem priuationis, & malitiæ, quæ nihil est, atque defectus præter intentionem Dei ex entitate consequutus; idèque Deo non tribui, quamvis Deo tribuatur tota entitas, & bonitas cuiuscumque actionis.

Hanc igitur expositionem, si admitteret Augustinus, prædictum illius argumentum enervaretur omnino; licet aliunde non deessent alia argumenta, quibus idem probaret intentum. Quapropter ut firmum maneret illud argumentum Augustini, debuit intelligere, non esse Deo tribuendam realem volitionem sub ea ratione, quam necessariò & inseparabiliter consequitur malitia.

Cui veritati attestantur alij Patres, ut Clemens Rom. in epistola 1. ad Iacobum fratrem Domini, multò propinquius ad finem quam ad med. referens, *quod iudicium predicationem Petri, ubi inter alia hoc recenset: Boni aliquid in se cum videris Deo applicare* (sive, ut alij vertunt,) *attribuere. Et malum à se factum cognoscat, sibi imputet.* Clarius autem Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 19. initio ait: *Ad voluntatem malam Deum hominem non prædestinavit, quia homini eam daturus ipse non fuit.*

Ad eandem veritatem confirmandam pertinent omnia testimonia Scripturæ sacræ & sanct. Patrum, quibus asserunt, omnia opera mala nostra esse, videlicet dæmonibus & hominibus propria: cū tamen aliunde asserat, nihil boni nostrum esse, sed totum esse adscribendum Deo, idque colligant ex prædicto testimonio: *Quid habes, quod non accepisti?* &c. Cui ex aduerso per aptissimam consonantiam respondet illud Coloss. 3. *Mortificate membra vestra, que sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, &c.* Hæc scilicet sunt membra nostra. Nam puritas & castitas nos constituunt membra Christi, 1. Corinth. 6. Vnde post pauca subdit ad Coloss. 3. citato. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis.* Nota reciprocum suis; hi namque actus non pertinent ad nouum hominem, de quo subdit: *Induentes nouum, &c.* Vnde Augustinus supra sect. 5. sub initium, *Quod à Deo nos auertimus, nostrum est, inquit.*

De mendacio item dæmonis & hominis propriam prolem esse, probatur Ioan. 8. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater eius.* & Rom. 3. *Si autem veritas Dei in meo mendacio abundauit. Quæ duo testimonia ponderans Augustinus 14. de Ciuitate cap. 3. sine: Quia & ille, inquit, secundum se ipsum viuere voluit, quando in veritate non stetit, ut non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solum mendax, verum etiam mendacii pater est, primus quippe mentitus, & à quo mendacium, ab illo coepit esse peccatum.* & in cap. 4. initio, citata verba Rom. 3. sic ponderat: *Meum dixit mendacium, veritatem Dei. Cum uaque uiuit homo secundum veritatem, non uiuit secundum se ipsum, sed secundum Deum, qui dixit: Ego sum veritas.* Cuius ratione reddit, quia hominis sit auctor & creator Deus, qui non est utique auctor creatorque mendacii, & quia voluntas quærens beatitudinem extra Deum, mendacissima sit. Et tract. 5. in Ioannem in princip. *Nemo, inquit,*

Arausicanus.

habet de suo, nisi mendacium, & peccatum. Si quid autem homo habet veritatis, atque iustitiae, ab illo fonte est, &c. Concilium verò Arausicanum secundum, Canon. 22. sic habet: *De his, quae hominum propria sunt, nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.* Quis autem dicat, totam realem volitionem, & affirmationem falsi hominem habere à Deo? Sic etiam Bernardus in sermone de conuersione ad clericos cap. 1. post med. Si mendacium, inquit, loquimur, id plane de proprio est.

Bernardus.

12.

Gregorius in Ezechiel. homil. 9. prope initium ait: *Sciendum est, quod mala nostra sunt: bona autem nostra, & omnipotentis Dei sunt, & nostra: quia ipse aspirando nos praeuenit, ut velimus, qui adiuvando subsequitur, ne inaniter velimus.* At non ita nos Deus aspirando praeuenit, ut realiter velimus odisse Deum, nec adiuvando subsequitur, ut volitio illa realiter fortietur effectum.

13.

Aliud argumentum contra praedeterminationem.

Ex quo principio novum aliud argumentum sumitur, quia si vera esset physica praedeterminationis; in actionibus peccatorum Deum praeventem sequeremur, illi cooperantes. At contra Patres docent, in eiusmodi operationibus liberum arbitrium sequi praeventem daemone, atque illi cooperari. Vnde Gregor. lib. 13. moral. cap. 6. aliis 9. ad illa verba Iob 17. *Conculcavit lumbos meos;* ait: *Antiquus hostis, quia nos ad culpam sine nostra voluntate non rapit, nequaquam lumbos nostros vulnerare, sed conculcare dicitur, quia hoc, quod ille nobis male suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus, & quasi cum ipso pariter vulneramus, quia ad perpetrandum malum ex libero simul arbitrio ducimur.*

Iob 17.
Gregorius.

14.

Ex eadem sententia sequeretur praeterea, Deum prius agere in nobis sine nobis aliquid, destinatum ad hoc, ut postea nobiscum operetur materiale actionem peccati. Rursus sicut nemo potest venire ad Christum, nisi eum Pater traxerit, Ioan. 6. ita nemo poterit à Christo abire, & recedere, ad creaturas autem accedere, atque conuertere, nisi Pater eum abtraxerit à Christo, & ad creaturas traxerit per realem illarum amorem, realiter illas antepponentem Deo.

15.

8. Ioan. 4.

Rom. 11.

Denique sicut propter physicam praedeterminationem verificari existimant in supernaturalibus illud 1. Ioan. 4. *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* & Roman. 11. *Quis prior deduxit illi, & retribuetur ei?* Ita etiam propter physicam praedeterminationem in naturalibus actionibus odij Dei, atque blasphemiae, impij dicere rectè poterunt: *Non quasi nos oderimus Deum, sed quoniam ipse prior odio prosequutus est nos.* Et quis prior illi iniuriam intulit, & retribuetur ei? quasi dicant, Nullus: sed prior suarum author est iniuriarum, ut postea peccatam retribuat. Hæc & alia similia inconuenientia sequuntur, si Deus per physicam praedeterminationem præbet initium materialibus actionibus peccatorum,

DISPUTATIO XXXVII.

Appendix ad præcedentem.

De initio peccati ex tentationibus, prout repugnat physica praedeterminationi.

SECTIO I.

Qui neminem tentat, neminem physicè prædeterminat ad materiale actionem peccati.

MULTA sunt argumenta, quæ sumuntur ex tentationibus ad probandum, liberum arbitrium ab omni physica praedeterminatione solutum esse, quando præstat tentationi consensum: sed primum argumentum est, quoniam physicè prædeterminare materiale actionem odij vel blasphemiae, foret supremum tentationis genus: sed Deus neminem tentat: ergo neminem physicè prædeterminat ad materiale actionem odij, vel blasphemiae. Minor constat Iacobi 1. *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.* Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illeceus.

1. *Materiale actionem peccati prædeterminare, supremum tentationis genus.* Iacob. 1.

Respondent Authores aliqui: Diabolus dicitur hominem tentare, quia moraliter inclinat illum ad peccandum; suadendo, videlicet, ipsum peccatum; suader enim actus, ut est contra Deum, & ut habet rationem culpæ; quia quidquid operatur, ut Caietanus ait, refert virtualiter ad malum finem: quod quidem Deus non facit, sed mouet efficienter voluntatem ad actum posituum peccati, in quantum ens est, quia ut sic, bonum quoddam est. Eadem solutio traditur aliis verbis ab aliis Doctoribus, quæ in summa complectitur duas rationes. Altera est, quia Deus non inducit causalitatem moralem; altera, quia Deus non intendit malitiam.

2. *Responsio.*

Ceterum, veramque partem non esse necessariam ad quidditatem tentationis, probatur sequentibus argumentis. Et primum, quod attinet ad primam partem de causalitate morali, probatur, quia sola causalitas moralis sine causalitate physica sufficit ad rationem tentationis: ergo à fortiori ad eandem sufficit causalitas physica sine causalitate morali. Antecedens constat in daemone, qui nulla physica efficientia potest in consensum influere, sed sola causalitate morali, & tamen propriè tentare dicitur.

3. *Impugnatur.*

Consequentia probatur, quia tentatio est actio impellens arbitrium ad peccandum; ergo quanto magis efficaciter & magis per se imulerit ad peccandum, tanto proprius atque perfectius obtinebit tentationis quidditatem. Sed causalitas physica magis efficaciter, & magis per se ad peccandum impellit, quam moralis causalitas: ergo causalitas physica proprius, atque perfectius obtinebit quidditatem tentationis, quam moralis causalitas. Porro maior efficacia physicae causalitatis ex eo constat, quoniam realiter influit, & necessario infert effectum (loquimur de causalitate praedeterminationis, quam impugnamus:) causalitas autem moralis neque realiter influit, neque

4. *Tentatio quid.*

Moralis causalitas realiter non influit.

necessario

necessariò inferret effectum. Rursus perfeas illa maior inde constat, quia malitia inobedientiæ cum nulla alia actione ita per se coheret, ut cum libera & reali volitione conculcandi præcepta diuina: siquidem ab hac actione per nullam potentiam separari potest malitia inobedientiæ; quæ tamen potest à quibuscumque præcedentibus tentationibus separari, ut, illis existentibus, non existat.

5. Secundò probatur, ad rationem tentationis satis esse causare materiale actionem peccati, idèòque non posse propulsari à Deo tentatoris calumniam, nisi defendamus, eum non prædeterminare, nec inclinare ad materiale actionem peccati. Nam id Patres hac ratione defendunt. Augustinus de bono perseu. cap. 6. post

med. ait: *Non frustra dicitur: Ne nos inferas in tentationem. Nam quisquis in tentationem non infertur, profecto nec in tentationem sua mala voluntatis infertur. Et qui in tentationem sue male voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur.*

Augustinus. *Unusquisque enim tentatur, ut scriptum est, à concupiscentia sua abstractus & illeceus. Deus autem neminem tentat, tentatio, scilicet, noxia. Nam est & utilis quando non decipimur, vel opprimimur, sed probamur, secundum quod dictum est: Proba me, Domine, & tenta me. Illa ergo noxia tentatio est, quam*

Jacob. 1. *significat Apostolus dicens: Ne forte tentauerit vos is, qui tentat, & inanis sit labor vester. Deus, ut dixi, neminem tentat, hoc est, neminem infert, vel inducit in tentationem. Nam tentari, & in tentationem non inferri, non est malum, imò etiam bonum est, hoc est enim probari. Quod itaque dicimus Deo: Ne nos inferas in tentationem, quid dicimus, nisi ne nos inferri sinas? Unde sic orant nonnulli, & legitur in codicibus pluribus, & hoc sic posuit B. Cyprianus: Ne patiaris, nos induci in tentationem.*

Tentari non malum, sed bonum. *6. Quatuor sunt in his verbis Augustini ad exponendum Iacobum diligenter obseruanda. Primum est, concupiscentiam tentationem esse vniuersalissimam ad omne peccatū, ita ut siue quis tentetur à Dæmone, siue à mundo vel prauis hominibus, siue à nulla alia persona tentetur, semper tamen à concupiscentia tentetur, quicunque tentatur. Accipitur autem hic concupiscentia, prout est communis etiam voluntati, non ut est appetitui sensitiui propria.*

7. *Secundum est, malam voluntatem considerari posse, in quantum est concupiscentia tentans, antequam transeat in peccatum per liberum consensum: at verò voluntas hæc non semper intendit formalem rationem malitiæ, sed quod ex se est, solummodò intendit frui bonis creatis. Quapropter ad rationem tentationis non requiritur intentio malitiæ: ut magis virgebimus num. 10. & sequentibus. Tertium. Noxia tentatione Deus tentaret, si concupiscentiam, hoc est prædictam voluntatem hominibus daret. Quartum. Deus non solum permetteret & pateretur, nos in tentationem inferri, & induci, sed ipse potius inferret, & induceret, si voluntatem physicè prædeterminaret ad entitatem consensu. Cuius conditionalis illatio constat ex iis, quæ de mera permissione ponderauimus tota disput. 31. & 32.*

8. *Idem probatur ex Prospero, cui Vincentianas inter obiectiones hæc erat obiectio 1. Quod quando incitant patres filias, & matres filios: vel quando serui dominos occidunt, idèò fiat, quia uia Deus prædestinatus, ut fieret. Obserua obiectio-*

9. *nem, non de præcisâ ratione malitiæ, sed de materialibus etiam actionibus occidendi, & incestandi fuisse loquentem. Vnde Prosper debuisse distinguere materiales actiones, quas Deus prædestinavit, ut fierent, non prædestinata earum malitia. At Prosper non ita responderet, sed potius docet non solum prædictas exteriores actiones, sed præcipuè interiore voluntatem illarum, à Deo non esse tanquam à generatore, idèòque à fortiori confirmat, quia neque ab ipso dæmone sunt tanquam à generatore, sic enim ait: Si*

Prosper. *diabolo obiceretur, quod talium facinorum ipse author, ipse esset inceptor; puto quod aliqua ratione exonerare se hac posset inuidia, & talium scelerum patratorem de ipsorum voluntate vinceret: quia etsi delectatus est furore peccantium, probaret tamen se non intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quæ uolentia definitur ad Deum referendum esse consilium, quod ne diabolo in totum ascribi potest, qui in peccantium flagitiis illecebrarum adiutor, non voluntarium credendus est esse generator? Idem ad obiectio-*

10. *nam 14. Si ab his, inquit, receditur, & ad uia atque peccata transitur, nihil ibi Deus male tentationis immittit, & recessurum adiutor, non voluntatem deserat. Qui nihil immittit, multò minus immittit totam realem entitatem peccati, qua posita, inuitabilis est malitia. Rursus independentem à præcognito libertatis consensu physicam prædeterminationem immittit, qua posita in sensu composito necessarium est recedere, atque delectere, foret hominem recessurum delectere, antequam deserat.*

11. *Legitimus proinde commentarius est Iacobi primo, quem ita concipit Beda: Nemo, cum tentatur, dicat, quod à Deo tentatur, id est, nemo cum rapinam, falsum testimonium, homicidium vel cetera huiusmodi commiserit, dicat, quoniam Deo cogente, necesse habuerit hæc parare, idèòque nullatenus horum effectum declinare potuerit. Sicut autem patranda necessitas, & declinandi impossibilitas, quam Beda refutat in præsentem, est in sensu composito cum diuino concursu, per quem infertur, quod significat ille ablatius absolutus: Deo cogente: ita etiam eo ipso affirmat, possibilitatem declinandi horum effectum, esse in sensu composito cum diuino concursu. Aliàs non affirmaret oppositum eius, quod negat.*

12. *Tertiò probatur eadem veritas, quoniam ut aliqua causa propriè tentare dicatur, non requiritur, quod formalem malitiæ rationem intendat, & ex ea intentione suggerat, suadeat, & impellat: satis enim fuerit, si consensum intendat obtinere in opus diuina lege prohibitum. Ergo Deus propriè dicitur tentator malorum, si mouet voluntatem & determinat ad opus diuina lege prohibitum, quamuis non intendat eius malitiam. Antecedens probatur, nam & mundus, & mundani homines alios seu bonos seu improbos tentare dicuntur, quoties proposita delectatione, utilitate aut inani gloria suadent opus diuina lege prohibitum; quamuis plerumque non intendant eius malitiam, sed solummodò materiale actionem fruendi prædictis temporalibus bonis.*

13. *Confirmatur, nam & Adamum ab Eua, & Iosephum à sua domina in Ægypto tentatos fuisse, propriè dicimus: & tamen neutra scemina intendebat formalem rationem malitiæ, sed solummodò desiderabat consensum in fruitionem delectationis, quam suggerebat. Rursus concupiscentia*

*Appetitus
sensitivus
animae.*

placencia carnis, seu appetitus sensitivus propriè tentare dicitur, quoniam voluntatem allicit ad sensibilia bona, divina lege prohibita: & tamen tentatrix ista non est capax intendendi formalem rationem malitiæ, quoniam hæc non est obiectum sensibile, quod solum potest actum sensitivum appetitus terminare.

12.

Augustinus.

Quartò ex eisdem ferè principiis argumentari possumus, quoniam, ut scitè Augustinus lib. 1. quæst. super Genes. q. 57. ait: *Tentatio illa, de qua Iacobus dicit, non intelligitur, nisi qua quisque peccato implicatur.* Sed summopere implicatur homo, cui laqueus talis iniicitur, à quo se actualiter explicare sit absolute impossibile ex suppositione, quod independentè à sua libertate sibi fuerit iniectus. Huiusmodi autè est physica prædeterminatio ad materiale actionem, quantumcumque præscindatur à formali ratione peccati. Confirmatur, nam idem Augustinus serm. 11. de verbis Domini col. 7. Iacobum intelligendum dicit de tentatione, quæ adducit peccatū. Nihil autè certius & immediatius adducit peccatū, quàm materialis actio. Denique libro de gratia & libero arbitrio cap. 2. sub initium ex eodem Iacobi testimonio probat, nullam hominibus excusationem superere culpam causa in Deum reiecta.

Confirmatio.

13.

Quintò simul probantur duo: alterum est, non esse requisitum, formalem peccati rationem intendere, ut Deus propriè tentare dicatur: alterum est, Deum posse causalitatem moralem adhibere ad causandam materiale actionem peccati, si potest illam physicè prædeterminare. Etenim si Deus suaderet, invitaret, & consuleret materiale actionem odij Dei, blasphemix, vel idololatriæ, quantumcumque intentionem procuraret præscindere à ratione formali malitiæ, adhuc propriè tentare diceretur: ergo ut propriè Deus tentare dicatur, opus non est peccati rationem formalem intendere.

14.

*Si honestum
est finem in-
sistere. &
procurare
media.*

Rursus si honestum est efficaciter velle, & causare aliquem finem, erit etiam honestum procurare omnia media per se & immediatè ordinata ad illum finem, si aliunde non habent aliam rationem malitiæ. Quæ conditionalis probatur, quia media ex fine, ad quem per se, & immediatè ordinantur, accipiunt honestatem, nisi aliunde viciuntur. Sed cogitationem suggerere de odio, aut de vindicta, necnon excitare desideria, aut delectationes de vindicta cum profundo tristitia & dolore de iniuria, atque ad hunc finem rationes intellectui proponere, est medium per se & immediatè ordinatum, ut homo eliciat materiale actionem eligendi vindictam, postposito divino præcepto: & hoc medium vitiari non potest aliunde, quàm ex materiali electione vindictæ, ad quam ordinatur. Ergo si honestum, & dignum Deo est à se ipso & ex proprio motu efficaciter velle & causare materiale actionem prædictam; erit honestum, & Deo dignum, ad eundem finem obtinendum suggerere cogitationes, & excitare desideria, delectationes & tristitias, necnon vehementem imaginationem rationum, quæ hanc materiale electionem suadere fortius possunt.

1

15.

Confirmatur primò, quoniam si hæc media moraliter causantia materiale actionem vindictæ, viciantur propter malitiam, necessariò cohærentem cum materiali actione vindictæ: prius ac magis vitiabitur materialis actio vindictæ, ut illam causare sit Deo prius ac ma-

gis indignum, quàm prædictas cogitationes, desideria, delectationes, tristitias, suasionisque causare.

16.

Confirmatur secundò, quia si Deus determinat prædictas cogitationes, desideria, delectationes, tristitias, suasiones, quàmvis non intenderet earum malitiam, nobis tamen nihil minus noceret, quàm si earum malitiam intenderet. Vnde Patres non intentionem solam malitiæ, sed omnino tales cogitationes & motus animi diuinæ causalitati repugnare notant. Quemadmodum Beda Iacobi 1. ad verba initio citata: *Ubi primum, inquit, illorum destruit errorem, qui sicut bonas cogitationes à Deo, consistat, nobis inspirari; ita etiam malas, ipso instigante, putant, nostra in mente generari.* Similiter Glossa & D. Thomas in eundem locum dicunt, *Deum non immittere cogitationes tentationum.* Idem repetit Antoninus 1. part. titul. 6. cap. 13. §. 1. Quod idem notat Gregorius lib. 2. Moral. cap. 24. hinc, aliàs cap. 34. dicens: *Quia ergo ab acris potestatibus contra cogitationum nostrarum mundiviam flamma livoris irruit, de colo ignis ad oves venit. Sæpe enim mundas mentis nostræ cogitationes ardore libidinis accendunt, & quasi igne oves concremant, dum castos motus animi luxuria tentatione perturbant. Qui ignis Dei dicitur: quia cæsi non faciente Deo, tamen permittente generatur. Nota postrema verba, ex quibus constat, Deum non determinare ad hos motus, sed tantum permittere, ut illos exciter inimicus. Quod autem loquatur de indeliberatis motibus, qui non imputantur ad culpam, constat ex sequentibus verbis: *Et quia impulsu subito ipsas nonnunquam circumspeditiones mentis obruunt, quasi custodes pueros gladio occidunt. Sed tamen unus incolumis fugit, dum omne, quod mens patitur, perseverans discretio subtiliter respicit, solique mortis periculum evadit, &c.**

*Patres &
malitiam in-
tentionem, sed
alios cogita-
tiones & mo-
tus diuinæ
causalitati
negant.
Beda.*

Gregorius.

Confirmatur tertio, præscindendo intentionem dæmonis, in quantum fertur in rationem formalem malitiæ, & accipiendo exterius opus, quod à dæmone fit, quando suggerit homini adulterium propter delectationem, vel homicidium propter vindictam & honorem militarem, non suggerendo, ut homo malitiam intenter. Quo supposito, sic argumentor. Exterior ista suggestio dæmonis, ut præcisè ab eius intentione, nihil aliud inducit directè, & immediatè, nisi positivum & reale consensum, in delectationem & honorem, realiter contrarium legi diuinæ: non enim suggerit, ut ametur malitia, quatenus malitia est. Ergo tota hæc suggestio exterior poterit adhiberi à Deo. Probatur consequentia, quia quod attinet ad suum obiectum, seu finem immediatum, nihil differt à prædeterminatione Dei; siquidem utriusque obiectum, seu finis immediatus est facere, ut homo eliciat materiale actionem contendendi in delectationem, & honorem contra legem Dei. Et quantum ad modum inducendi, minus efficax est illa suggestio dæmonis, & magis efficax prædeterminatio physica.

17.

*Prædetermi-
natio ad ma-
teriale pec-
catum, à Dæ-
monis sugge-
stio idem in-
sistent.*

Vnde sumitur probatio sexta. Si enim Deus per physicam prædeterminationem causaret prædictas cogitationes, desideria, delectationes, atque tristitias, præsertim contra castitatem inclinantem, sequeretur, veram fuisse antiquorum estimationem de concupiscentia; nam aliqui existimabant, bonam esse concupiscentiam, & à Deo authore profectam. Sequela probatur: nam concupiscentia,

18.

*Aliqui concu-
piscenciam
à Deo au-
thore profectam
bonam putant.*

consequens duplex accipio.

cupiscentia, siue accipiat pro potentia, quatenus prout sunt homines ad bona sensibilia desideranda contra rationis ordinem, siue accipiat pro ipso actu appetendi sensibilia bona contra rationis ordinem; utroque modo concupiscentia erit à Deo, tanquam auctore; si Deus causat prædictas cogitationes, desideria, delectationes, aut tristitias propendentes & impellentes ad realem consensum realiter contrarium rectæ rationi & virtuti.

19.

Hypognoſtic.

Consequens autem esse falsum, ex professo probat Hypognoſticon contra Pelag. toto lib. 4. Peculiariter notanda sunt, quæ versus finem eiusdem libri deducit ex testimonio Iacobi, quod in principio præsentis sectionis retulimus: *Videte, inquit, dilectam vestram* (scilicet concupiscentiam) *simul & laudatam vestram*, concipientem dolorem, parturientem peccatum, generantem mortem. Cuius auctorem cum Deum esse prædicatis, sine dubio arguitis tantum Apostolum, & Deum esse malorum, dicitis, tentatorem: quia ipse creauit secundum vos, vnde tentantur homines, abstrahuntur, & illicitiuntur: ac per hoc ipse vnde pereant, fecit. Quod si Deus creauit, siue causauit prædictas cogitationes, desideria, delectationes, atque tristitias, Deus creauit vnde tentantur homines, abstrahuntur, & alliciuntur: ac per hoc ipse, vnde pereant, fecit.

20.

Iacob. 4.

Confirmatur primò eiusdem Iacobi cap. 4. *Vnde, inquit, bella & lites in vobis? Nonne hinc? Ex concupiscentiis vestris, quæ militiunt in membris vestris? concupiscentiis & non haberis occiditis & zelatis, &c.* Quod ita continuò ponderat Hypognoſticon citatum: *Audistis, quale officium habeat nimium dilecta vestra concupiscentia, id est, bella & lites, quibus discordare facit corpus, & spiritum vestrum: & in eius castris hostilibus, atque sub lege mortifera militare delectat?* Hæc omnia & similia multa, quæ subdit, materiales actiones sunt, quas libidinis concupiscentia causat, non incedendo formalem rationem malitiæ, quam attingere non potest sensitiua concupiscentia: vt vidimus supra num. 11.

Abulenſis.

Iacobi 1.

Confirmatur secundò, nam vt scitè Abulenſis in cap. 19. Matth. quæst. 175. inter med. & finem: *Si eas, inquit, res, quæ viciæ sunt, & circa quas est peccare, vellet Deus ostendere intellectui, sub tam perfecta ratione boni, peccaret voluntas, Deo decipiente eam.* Et confirmat verbis Iacobi 1. *Ipse autem neminem tentat: Et tamen ostendere, inquit, aliquid esse valde bonum, vt voluntas alliciatur, & in illo committat peccatum, tentare est. Vnde Deus hoc nunquam facit.* Et ita apparet, quo modo Deus mouet voluntatem nostram, siue liberum arbitrium, licet mouendo nunquam faciat contra libertatis conditionem, quia non determinat voluntatem ad hoc, vel ad illud directè. Determinat igitur directè ad hoc, vel ad illud, non solum libertatem violat, sed etiam tentatorem constituit.

21.

Deus saltem per dæmonem tentaret.

Probatur septimò, quia licet ad rationem tentationis illius, quæ Deo repugnat, opus esset intentione deiiciendi hominem in culpam formaliter, vt culpa est: adhuc consequens erit, Deum, si non immediatè per se ipsum, saltem mediatè per dæmonem, tanquam per instrumentum, tentare, præmouendo & prædeterminando dæmonem ad totam realem & positiuam volitionem, etiam, qua parte vult, & intendit hominem deiicere in culpam propter contume-

liam Dei: nam hoc totum obiectum amplectitur dæmon per realem & positiuam volitionem, quam Deus physicè prædeterminat, & causat.

Hoc autem consequens falsitatem præ se fert manifestam: insuper est contra Ambros. in lib. de Paradiso cap. 15. non procul à princip. vbi explicans illud Genes. 3. *Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vite tue.* ait: *Tollenda est omnis excusatio diaboli, ne forte malitia sue aliquid possit obtinere, vt dicat, iniquitatem suam ex condemnatione venisse; & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo damnatus est, vt noceret.* Et post pauca rationem reddit: *Deus enim operatur quod bonum est, non quod malum.* & infra: *Ergo hic non dixit, facio te supra pectus tuum, & vtero tuo ambulare, & terram manducare omnes dies vite tue: sed ambula bis, inquit, & manducabis, vt prædixisse magis de serpente, quæ futura sunt, videretur, quam præscripsisse quid faceret.* Igitur actionem illam, quæ mala est, in dæmone non operatur Deus; non præscripsit Deus actionem, quam dæmon faceret; ac denique non fecit Deus, vt dæmon supra pectus suum & vtero suo ambularet, insidias parando calcaneis hominum, & terram manducaret, per tentationes augendo sua membra.

22.

Genes. 3.

Ambrosius.

23.

Probatur octauò, quia sequeretur, ad causandum & augendum positiuum consensum in tentationem, neque qui plantat esse aliquid, scilicet dæmonem, neque qui rigat, scilicet hominem dæmonis ministrum; sed, qui incrementum dat, Deus, esse primariam causam, vel potiùs totalem. Probo sequi, quoniam circa bonos affectus, propterea neque, qui plantat, est aliquid; neque, qui rigat, est aliquid, sed, qui incrementum dat, Deus; quia frustra vox sonat exterius, nisi Deus interius doceat intellectum, & excitet voluntatem, & faciat vt consentiat: quod Patrum concors sententia docet. Quod si requiritur præmotio, & prædeterminatio Dei ad causandum realem & positiuum consensum in tentationem; iam frustra exterius in phantasia & appetitu sensitiuo sonat vox dæmonis; & in auribus frustra sonat vox hominis seductoris; nisi Deus interius præmoueat, & prædetermineet voluntatem ad consensum.

SECTIO II.

De fractis viribus dæmonis aliæ rationes ad eandem veritatem confirmandam.

Primum argumentum sumitur ex verbis Christi Domini Matth. 12. *Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem?* videlicet dæmonem, vt constet ex toto contextu. Vnde Patres colligunt exitium Christi Domini beneficium, quod alligauerit dæmonem, vt nocere nemini possit, nisi se illi per liberam electionem coniunxerit. Vnde est etiam illud Apocalypsis 10. initio: *Et vidi Angelum descendentem de celo, habentem clauem Abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & Satanais, & ligauit eum per annos mille: & misit eum in Abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes.*

1.

Matth. 12.

Apocal. 20.

2. Inde sic ratiocinare. Nihil prorsus draconem alligare potuisset; si aliunde homines colligantur cum illo per physicam prædeterminationem, ita ut ab eius cauda, dentibus, & vnguibus recedere sit absolute impossibile in sensu composito cum physica prædeterminatione. Sed omnibus Christianis, quantumcumque peccatoribus, quantum est ex parte Christi, vtilissimum est beneficium alligandi draconem, & per liberam eorum temeritatem sit, ut illi copulentur, qui sibi nocere possit. Ergo non colligantur cum illo per physicam prædeterminationem.
3. Confirmatur primò, quia nihil prodesset, ab inferenda nobis necessitate cohibere diabolum; si Deus hominibus inferret tantam necessitatem, quantum diabolus omnino solutus per vniuersam suam potestatem nocendi, nunquam potuisset inferre. Quod autem inferatur cum intentione malitiæ, vel sine illa, nihil minuit detrimentum, quod nos re ipsa recipimus.
4. Secundò. Ad huius rationis confirmationem multa pertinent testimonia Patrum; ex quibus aliqua referemus. Augustinus sermon. 197. de tempore à medio ait: *Ante aduentum Christi, fratres charissimi, solutus erat diabolus. Veniens Christus fecit de eo, quod in Euangelio scriptum est: Nemo potest intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem. Venit ergo Christus & alligauit diabolum. Sed dicit aliquis: si alligatus est, quare adhuc tantum praualeat? Verum est, fratres charissimi, quia multum praualeat, sed tepidis & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur. Alligatus est enim tanquam innexus canis canis, & neminem potest mordere, nisi eum, qui se illi mortifera securitate coniunxerit. Iam videte, fratres, quam stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluntates & cupiditates seculi noli coniungere, & ille ad te non presumet accedere. Lutrare potest, sollicitare potest, mordere omnino non potest, nisi volentem; non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet à nobis consensum, sed petit. His consonant, quæ fusiùs scribit Augustinus lib. 20. de Ciuitate. cap. 7. & 8. & in Psalm. 103. versus finem ad illa verba: *Draco iste, quem formasti*, &c. Necnon Prosper ad obiection. 12. Vincent.*
5. Basilii lib. de Spiritu sancto cap. 8. prope med. *Cum ait Apostolus, inquit, In his omnibus superamus per eum, qui dilexit nos; nequaquam hac voce humile quoddam ministerium indicat, sed auxilium potius, quod per imperium sue potentie operatur in nobis. Siquidem ipsum alligauit fortem, diripuitque vasa illius, videlicet, nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abusus, fecitque vasa vtilia Domino, apparatus ad omne opus bonum ob promptitudinem illius, quod erat in nobis. Hoc pacto accessum habemus ad Patrem, quem ille nobis parauit, translati de potestate tenebrarum in sortem Sanctorum in lumine.* Cyrillus autem Alexand. lib. 11. in Ioan. cap. 21. circa finem: *Chius auxilio, ait, facile diaboli vires superabimus, nisi ei obsequamur ad voluptates, aliisque peccandi modos pronocari: nisi quoque nos ne tentari quidem, illi voluntatis nostra habemus largiamur: nam si ad eius laqueum spontè, ac negligentia nostra venimus: quem alium potius, quam nos ipsos criminabimur?*
6. Confirmatur tertio, quoniam, admissa physica prædeterminatione ad consensum, conse-

quens erit, non esse maius periculum consentiendi grauius tentationi, quam leuissimi: imò etiam si nulla prorsus ingruat tentatio, idem prorsus periculum erit, quod in tentatione grauissima. Sequela probatur, quoniam si physica prædeterminatio independenter ab hominis libertate, determinet ad materiale consensum: inuitabiliter inde sequetur consensus, siue grauius, siue leuissimus, siue nulla ingruat tentatio. Si verò prædicta determinatio subtrahatur independenter ab hominis libertate, quantumcumque tentatio sit grauius, quam Deus de potentia absoluta potest permittere, ut nostri omnes aduersarij toris suis viribus inferant; adhuc impossibile erit actualiter extorquere consensum.

Consequens autem prædictæ conditionalis falsum esse, constat Matth. 24. quando de suprema tentatione Christus Dominus, ait: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Et Augustinus lib. 20. de Ciuitate cap. 8. inter princip. & med. *Quod si permitteretur, inquit, in tam longo tempore, & tanta infirmitate multorum, plurimos tales quales Deus id perpeti non vult, & fideles detineret, & ne crederent, impediret. Quod ne faceret, alligatus est.*

Confirmatur quarto, quia propter eandem rationem, maioris laudis & coronæ non fuisset, grauiorem tentationem superasse. Quod est contra mentem omnium Patrum, quam bene tradidit Augustinus dicto lib. 20. de Ciuitate. cap. 8. circa med. ubi rationem explicat, propter quam ad finem sæculi soluendus erit diabolus Apocalyp. 20. Peculiariter notanda sunt illa verba: *In quorū sane qui tunc futuri sunt, Sanctorum, atque fidelium comparatione quid sumus? Quandoquidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.*

Confirmatur quinto, quia grauior est culpa illius, qui nulla pulsatus tentatione peccat; leuior autem illius, qui tentatione pulsatus: ut notat Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 10. sub init. & Damascenus in dialogo contra Manichæos prope med. *Maiori, ait, excusatione & venia dignus habetur, qui alterius frastu, quàm qui de industria peccauit.* Idemque communiter fideles existimant. Cuius ratio à priori est. Quoniam, qui nulla tentatione pulsatus, magis ab intrinseco principio motus, ac proinde magis voluntariè peccat; tum etiam quoniam minori difficultati leuiorque periculo sponte succubuit. At non esset illi minor difficultas resistendi, nec magis ab intrinseco proueniret consensus, si physicè prædeterminaretur ad illum: nam illi necessitas consentiendi, & impossibilitas resistendi non minor esset, quàm alteri, cum graui tentatione peccanti.

Secundum argumentum præcedenti simile sumitur ex verbis Christi Domini Lucæ 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.* Quam potestatem non solum Apostolis, sed etiam quibuscumque Christianis, ad tentationes superandas per Iesu Christi gratiam, esse concessam, communiter Patres intelligunt. Quo supposito, ponderandum est, quod ait: *Nihil vobis nocebit*, videlicet, ut quantum est ex parte Dei, non solum potestas; sed etiam actualis

7.

Matth. 24.

Augustinus.

8.

Grauiorem tentationem superare, maiori laudu non esset.

Augustinus.

9.

Grauius qui nulla, quàm qui tentatione pulsatus peccat.

Augustinus.

10.

Lucæ 10.

Per Christi gratiam omnibus ad tentationes superandas potestas concessa.

Qualis euitatio nocuementi censeatur esse concessa. Hoc autem verificari non posset, si Deus ipse voluntatem hominis physicè prædeterminaret, ut se calcandam ingereret serpentibus & scorpionibus; & eorum dentibus & caudis se ipsam venenandam virgeret.

11. Irenæus lib. 5. aduersus hæreses cap. 24. sine: *Omnium, inquit, artifex Verbum Dei per hominem vincens eum, & apostatam offendens, è contrario subiicit eum homini: Ecce, dicens, do vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, ut quemadmodum dominatus est homini per apostasiam, sic iterum per hominem reuerentem ad Deum euacuetur apostasia eius.* De omnibus igitur hominibus intelligitur prædicta potestas superandi dæmonem, dummodò velint ad Deum recurrere.

72. *Vnde & Augustinus lib. 3. de libero arbitrio c. 10. post med. Verbum, inquit, Dei vnicus Dei Filius, diabolum, quem semper sub legibus suis habuit, & habebit, homine indutus, etiam homini subugauit.* Et tractat. 12. in Ioan. post med. ait: *Non enim cogendi potentiam diabolus habebat, sed persuadendi versutiam. Si non consentiret, nihil inuexerat diabolus. Consensio tua, ô homo, te perduxit ad mortem.*

13. Ambrosius in Psalm. 118. serm. 11. vers. 4. ad finem: *Dominus, inquit, veniens in hunc mundum, subiicit animæ nostræ omnes contrarias potestates: ut fide tua, verbo tuo, conuersatione tua, & operibus conterantur: si ergo non conteris aduersarius, tua culpa est, qui permissa non videris potestate. In nobis est igitur, ut aut subiiciatur aduersarius, aut resiliat: & post pauca: Possumus ergo in hac viâ triumphum de aduersariis habere perpetuum.*

14. Macharius senior Aegyptius homil. 25. initio: *Illæ, inquit, libertas, quæ est in facultate hominis, sita est in eo, ut diabolo resistere possit.* Et post pauca: *Impossibile, inquit, est eum ambulare super aspidem, & basiliscum, & conculcare leonem, & draconem, qui prius, quatenus homini possibile est, non expurgatus fuerit & roboratus ab eo, qui dixit Apostolus: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.*

35. Origenes homil. 7. in Numeros ait: *Sicut Patres calcauerunt supra ceruices gentium, ita & in calcabis supra ceruices draconum. Ipse enim dicit iis, qui eum fideliter sequuntur: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Vult enim semper Iesus res facere mirabiles, vult de locustis vincere gigantes. Similis Dei protectio tractatur à Gregor. 33. Moral. cap. 10. ad illud Iob 40. Et posui circulum in naribus eius.*

16. *Tertium argumentum 1. Ioan. 3. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissoluat opera diaboli.* Hæc non dissolueret Christus Dominus, si necessitatis antecedentis vinculo nos constringeret ad illud materiale opus, cui necessariò coniuncta est malitia. Vnde necessariò sequitur, ut colligatum sit opus diaboli, per quod operator homo, ex diabolo sit, & non ex Deo.

17. Confirmatur primò, quia Christus Dominus non aliter potest dissolvere malitiam, nisi dissoluendo & auferendo materialia opera, ex quibus necessariò sequitur, & efficiendo, ut in rerum natura non existant. Quare, si Dei Filius in hoc apparuit, ut dissoluat opera diaboli, non potest ad opera materialia impellere: & multò minus physicè prædeterminare, ut

Rurs. de Voluntate Dei.

fiant. Faceret namque contrarium instituto sui aduentus; & ipse sibi tanti laboris, & expensarum fructum impediret. Simile argumentum fusiùs tractauimus supra disputatione 20. sectione 6. & 7. Vnde Christus Dominus ad respuendam materialis actionis causalitatem, vsurpare potuisset, quod ad aliud propositum inspirauit Apostolo Galat. 2. *Si enim, quæ destruxi, iterum hæc ædifico; & prauaricatorem me constituio.*

Confirmatur secundò, quia Deus contrà regiam ipsius maiestatem falsarij crimen committeret; atque falsam inimici principis monetam cuderet; si materialibus actionibus dæmonis sigillum imprimeret, physicè prædeterminando ad realem & positiuam voluntatem transgrediendi præcepta. Nam sigilli proprium est formare, exprimere, atque determinare imaginem, superscriptionem, valoremque numismaticum. At contra Ignatius epist. 3. ad Magnesianos ante medium ait: *Pius homo & religiosus moneta est, quæ à Deo formata, vel expressa est: impius & irreligijsus falsa moneta est, noxia, adulterina, praua, quæ non à Deo, sed à diabolo facta est.* Nihil ergo Deus imprimit, vnde necessariò se quatur, hominem esse impium, & adulterinam monetam.

Quartum argumentum. Si Deus physica necessitate prædeterminaret voluntatem nostram ad materiale actionem peccati; sequeretur, in tentationibus etiam iustorum hominum, qui à iustitia recedunt, maiores vires esse contra nos, quàm pro nobis. Siquidem contra nos sunt non solum vires diaboli, sed maxime vires Dei physica necessitate prædeterminantis ad actionem, qua posita implicat, non poni malitiam, quæ summum malum est, atque mors nostra. Consequentis autem falsitatem, & oppositam veritatem optimè Cyprianus docuit in lib. de exhortatione martyrum cap. 10. his verbis: *Timeudas non esse iniurius & penas persecutionum, quia maior est Dominus ad proicendum, quàm diabolus ad impugnandum: Ioannes in sua epistola probat, dicens: Maior est, qui in vobis est, quàm qui in mundo. Item: Non timebo, quid faciat mihi homo: Dominus mihi auxiliator est.* Quod idem postea plurimis Scripturæ testimoniis confirmat.

Confirmatur, nam ratione victoriæ, quam quod ex se est, obtinebit semper Deus, nisi per nostram ignauiam steterit, Ioannes dixit illud: *Vos ex Deo estis, filioli, & viceris eum* (scilicet, mundum) *quoniam maior est, qui in vobis est, quàm qui in mundo.*

Respondebit aliquis, Dei, secundum se considerati, vires esse maiores, quàm dæmonis: quamuis in ordine ad eos homines, qui prædeterminantur ad consentiendum tentationibus, non sint maiores vires Dei. Hæc tamen solutio non satisfacit, nam dum milites premuntur pondere belli, foret exhortatio ducis fictione & irrisione plena, militum animos corroborare, promittendo Imperatoris auxilium, quod secundum se fortius est omnibus hostilibus copiis, si fortius illud auxilium Imperator coniungit hostilibus copiis, & per illud suos ipsos milites prosternit. Confirmatur, quia communis Dei & hominum inimicus diuini fauoris nihil amplius expeteret, nisi ut faceret omnes homines liberè producere materiales actiones peccatorum. Nam si hoc obrineret à Deo, nihil amplius dæmoni foret laborandum pro malitia,

L I

Ad Galat. 2.

13. Deus falsarij crimen committeret.

Ignatius.

19. In tentationibus maior vires essent contra nos vires, quàm pro nobis.

Cyprianus.

1. Ioan. 4.

20.

1. Ioan. 4.

21.

Solutio,

Impugnatur.

Confirmatio.

cum

cum ea necessarii sequeretur, absque vilo dæmonis, aut hominis negotio.

22. *Isid. p. 10.* Quintum argumentum Ecclesiasticis cap. 10. *Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Quod de tentatione dæmonis respuenda communiter Patres intelligunt, veluti Hieronymus non solum in commentario illius capitis, sed etiam Isaiæ 58. prope finem, & ad Ephesios cap. 6. & alibi sæpe, Ambros. in Psalm. 37. Gregor. Thaumaz. in commentario illius loci, Gregor. Magnus 7. moral. cap. 17. aliis 13. Quod si physica prædeterminatione nos Deus ad materiale consensum præmouet, non sumus nos, qui locum dimittimus, ut sequamur Spiritum potestatem habentis, sed Deus nos loco mouet, atque pellit.

23. *Cyillus.* Confirmatur primò, nam propterea Patres rectè ex hoc loco deducunt indifferentiam resistendi, aut non resistendi potestatem. Vnde Cyillus Hierosolymit. catech. 2. prope init. *Neque verò tu solus es dux istius rei; verum etiam est alius quidam ille & incitat, sed non vi superat reluctantem, Quare dicit Ecclesiastes: Si Spiritus dominantis ascenderit in te, locum tamen non deferat: si ostium oculus, minime tibi nocet; si verò negligit susceperis, &c.* Non igitur Deus dux est, quem sequimur ad materiale actionem, qua parte realiter amplectitur aliquid, diuina lege prohibuit, sed dæmon & tu soli estis huius actionis duces, atque cum potestate resistendi, aut non resistendi.

24. *Olympiodor.* Vnde Olympiodorus ad prædicta verba Ecclesiasticis cap. 10. *Spiritus potestatem habentis est diabolus princeps mundi huius, & dominus filiorum inobedientie, qui nulla coacti necessitate, sed electione libera voluntatis se se vilo subiecerunt illius dominationi atque tyranni.*

25. *Ephes. 4.* Confirmatur secundò, nam indifferentem esse potestatem concedendi, vel non concedendi locum diabolo, significat illa forma præcepti Ephes. 4. *Nolite locum dare diabolo.* Propterea namque Deus quamplurimis præceptis adhibuit hoc verbum, *Nolite*: quoniam ipso præcepto voluit admonere libertatis & possibilitatis volendi, & non volendi; sicut acutè obseruauit Augustinus lib. de grat. & lib. arb. cap. 2. & 4. ponderans illud Rom. 12. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Quod si Deus physice nos prædeterminaret ad consensum in tentationem iræ, aut auaritiæ (de quibus peculiari ter agebat Paulus) Deus esset, qui locum daret diabolo. Quis enim esse potest inimico desiderabilior locus, quam consensus, ex quo necessarii sequitur malitia, ad quam totus illius motus destinatur?

26. *Nazianzen.* Confirmatur tertio, quoniam si Deus prædeterminaret ad consensum, Deus dæmoni potestatem daret, & ignem. At contra Patres sentiunt: ut Nazianzenus in sententiis Tetrastichis, quæ versus finem operum habentur sent. 52. ait: *Quid nos omnibus in rebus miserum hostem accusamus, &que noxas nostras ascribimus, cum ipsi scelerati a nostra viuendi ratione potestatem demus? Tibi ipsi vel soli, vel potissimum succense. Ignis enim noster est. Flamma autem aduersi Spiritus.* Postremis verbis alludit ad illud Isai. 50. fin. *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis.* Vbi Prophetæ exprobrat, culpam & poenam ab illis quasi authoribus esse succensam. Non igitur incendium cœpit à Deo physice prædeterminante ad consensum, cui necessarii copulata sit culpa.

27. Sextò, simile argumentum ministrat nobis Antonius Magn. nec enim Deus fregisset vires diaboli, sed potius inuincibili roborasset auxilio: neque rursus qui tentantur, vires tentatori præberent; si Deus ad materiale consensum prædeterminaret. Contra verò Antonius apud Athanasium, in eius vita, paulò ante med. refert Satanæ lamentationem, seipsum deplorantis, quod iam nulli nocere posset, nisi homo prior dæmonem prouocet. Cui Antonius: *Nonne, inquit, veritati, quæ nulla est, tam nouam & tam inauditam adscribo sententiam. Nam cum fallacia capui sis, hoc sine mēdacio coactus es confiteri. Verè enim teus funditus subruit vires.* Et post pauca: *En ipse diabolus nihil se posse contra Christianos fatetur. Iam curæ Monachorum & Christianorum sit, ne per eorum inertiam vires demonibus præbeantur.* Subiungitq; in eandem sententiam plurima, dignaque, ut attentè legantur.

28. Confirmatur primò, quia Deus arma præberet dæmoni, si prædeterminaret ad consentiendum. At contra Prudentius de tentationibus dæmonis sic cecinit in Hamartigenia contra Marcionitas post medium.

Sed tantum turbare potest, & fallere quantum Nos volumus, qui decrepito suggesta leoni Armamenta damus, fugi fera fusile frendens, Humani generis ni per suffragia gliscat.

29. Confirmatur secundò, quia dæmonis seruituti hominem addiceret Deus, si physice prædeterminaret ad electionem, qua realiter vult illius tentationibus & consiliis obedire. At contrarium Patres docent. Quemadmodum Ambr. lib. 1. de Iacob & vita beata c. 3. ante med. *Voluntarium sibi militem legit Christus: voluntarium sibi seruum diabolus auctionatur: neminem iugo seruitutis adstrictum possidet, nisi se prius peccatorum are vendiderit.* Et infra: *Affectus igitur non caro auctor est culpe. Caro autem voluntatis ministra. Non ergo vendat nos voluntas nostra.*

30. Confirmatur tertio, quia neque dæmon ipse nos vulnerat, nisi nos ipsos vulneremus. Vnde Ignatius epist. 1. ad Ephes. post med. postquam hortatus est ad frequentiam Eucharistiæ, qua expelluntur, inquit, potestates Satanae, subdit: *Ergo nolite vos vulnerare in aliqua cogitatione diaboli, sicut & Paulus dicit, habentes in Christum spem & dilectionem.* At tentatus, quando succumbit, non ille seipsum, sed Deus illum vulnerat, si prædeterminat ad reale electionem, qua decernit arma deponere, & inimico manus dare. Vnde neque rectè dicitur dæmon nos conuulnerare, Iob 16. contra illud quod ex Gregor. retulimus, disp. 36. sect. 9.

31. Confirmatur quartò, quoniam diabolus persuadere potest, precipitare non potest. Ut optimè colligit Hieronymus ex tentatione Matth. 4. *Mute te deorsum.* Quod idem magis explicuit Ambrosius Luc. 4. ad eadem verba dicens: *Simul infirmatam suam diabolus, multitudine designat; quia nemini potest nocere diabolus, nisi ipse se miserit. Nam qui relictis celestibus, terrena eligit, voluntarium quoddam precipitium vite labentis incurrit.*

32. Quintum argumentum, quia si dæmone suggerente cogitationes, suasionēque peccandi, Deus interius per gratiam non admoneret hominem: haberet vnde culpam excusaret: ergo multò magis haberet excusationis causam, si Deus illas ipsas cogitationes, & suasiones, quæ dicuntur esse dæmonis, quantum ad totam illarum realitatem physica necessitate causaret, atque ipsi

Magnus Antonius.

Prudentius.

Ambrosius.

Eucharistia expelluntur potestates Satanae.

Ignatius.

Matth. 4.

Ambrosius.

Habere huiusmodi, unde culpam excusaret.

Augustinus.

Insuper ad materiale illarum consensum physice prædeterminaret. Antecedens traditur ab Augustino in Psal. 91. col. 2. dicente: *Assutiam suadendi habet, sed si Satanus loqueretur, & taceret Deus; haberes unde te excusares: modo aures tua posita sunt inter monentem Deum, & suggerentem serpentem. Quare huc fleuntur, hinc auertuntur? Non cessat Satanus suadere malum. Sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanus autem non cogit iniuriam: in tua potestate est consentire, aut non consentire.*

33.

Hominem
vultu aliqua
tentatione,
minus pro-
prie locutionis.

Anselmus.

Sextum argumentum, quoniam propter possibilitatem superandi tentationes, quam nobis diuina gratia communicat, consequens est, minus propriam locutionem esse cum dicimus, hominem vinci aliqua tentatione, quia non vincitur, sed sua sponte liberè se subdit: ut notat Anselmus in dialogo de libertate cap. 5. fine dicens: *Voluntas non nisi sua vincitur potestate: Quare nullatenus potest tentatio vincere rectam voluntatem. Et cum dicitur, improprie dicitur. Non enim aliud intelligitur, quam quia voluntas potest se subiacere tentationi.* & cap. 7. fine ait: *Vides igitur, quia cum homo habuit rectitudinem voluntatis aliqua ingruente, deserit, tentatione, nulla vi aliena abstrahitur: sed ipse conuertit se ad id, quod fortius vult.* Eandem sententiam brevioribus verbis repetit Anselmus in lib. de concordia prædestinationis & gratiæ cum libero arbitrio cap. 1. post med. remittens se ad ea, quæ dixerat in prædicto dialogo de libertate.

34.

Plato.

Denique Plato sub asueris fabularum inuolucris hanc naturalem Theologiam tradidit in dialog. 10. de Republica, siue de iusto prope finem, ubi fati necessitatem ab humanis electionibus excludens, cuiusdam Parca Lachesis præconium hoc esse ad animas in vitam venturas scribit: *Non de vobis demon fortietur, sed vos demonem eligetis. Qui primus fortem adeptus fuerit, primus viam eligat, in qua ex necessitate permanebit. Virtus non habet dominium, sed prout quisque ipsam honorat, aut ignominia afficit, ita aut plus, aut minus de ipsa habebit. Culpa eligentis est. Deus extra culpam est. Non igitur Deus prædeterminat animas, ut in fortem obueniant demoni per materiales peccatorum actiones; sed liberæ ipsarum voluntati permittit electionem fortis. Sed de auctoritate ac ponderatione huius sententiæ Platonice dicemus disp. 39. sect. 7.*

SECTIO III.

Illis etiam, qui temptationibus consentiunt, fuisse simpliciter possibile non consentire.

1.

Quamuis hæc veritas non obscure colligatur ex præcedentibus sectionibus; digna tamen est, quæ corroboretur adhuc, quò physica prædeterminatio refutetur efficacius, eò quòd efficit, ut in hominis potestate non sit positum subterfugere, ne imponatur illi physica prædeterminatio ad primæ temptationis consensum, nec sit illi possibile tentationi resistere, supposita physica prædeterminatione ad materiale entitatem consensus, & in sensu composito cum illa.

2.

Iacobi 4.
Impossibile
præcipere uni-
quam.

Prædicta possibilitas probatur primò, nam in potestate nostra Deus per suam gratiam posuit fugare demonem secundum illud Iacobi quarto. *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* Confirmatur primò, iniquum enim foret impossibi-

Ruz. de Voluntate Dei.

lia præcipere: sicut alibi fusiùs probatum est. Confirmatur secundò, quoniam omnibus fidelibus est absolute possibile arma sumere, & per illorum virtutem superare, secundum illud Ephes. 2. *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induiti loriceam fidei.* Et rursus: *In omnibus sumentes securum fidei, in quo possitis omniatela nequissimi ignea extinguere, &c.* Et 1. Petri 5. *Cui resistite fortes in fide.*

Ephes. 2.

1. Petri 5.

3.
Clemens.

Secundò probatur ex Patribus. Clemens Alex. lib. 1. stromat. circa med. ait: *Liberari ab ignorantia, & à mala & delectabili electione, & ante omnia nõ assentiri fallacibus illis phantasiis & visis, situm est in nostra potestate.* Et lib. 4. stromat. pag. 8. fol. 102. *Et si quis, inquit, altercans, dicat. Et quomodo fieri potest, ut caro imbecilla resistat potestatibus, & spiritibus dominationum; illud sciat, quòd omnipotenti Domino freti, in eoque habentes fiduciam, aduersatur potestatibus tenebrarum & morti.*

4.

Methodius Martyr in penultima pagina eius fragmenti, quod recitat Epiphanius lib. 2. contra hæreses tom. 2. hæresi 64. ait. *Non enim in nobis omnino situm est, ut cogitemus, aut non cogitemus absurda: sed ut cogitationibus utamur, aut non utamur.* Et infra: *Non obedire, aut non tri ipsis possumus.* Quam sententiam confirmat optima interpretatione Pauli Rom. 7. dicentis: *Non quod volo bonum, hoc facio, &c.* Chrysostom. homil. 23. in Genesim col. penultima. *Neque diabolus, inquit, ipsum quis tantum putet, ut prohibere quempiam possit, quo minus in viam, quæ ad virtutem ducit, eat. Supplantat quidem & decipit fociosiores; non cogit autem nec prohibet, id quòd verum experientia docet.* Et homil. 45. in Matth. illa verba cap. 13. *Deinde venit diabolus & rapit verbum de corde ipsorum, ita ponderat: Rapere ipsa diabolus potest; sed nos possumus facere, ne rapiantur.* Et vniuersaliter temptationibus & fraudibus demonis neminem superari, nisi propter liberam ignauiam, cum possit vincere, si velit, docet Chrysostomus lib. 1. de prouidentia frequenter, præsertim à medio, usque ad finem libri.

Rom. 7.

Chrysostom.

Matth. 13.

6.

Cyrillus Hieros. Catechesi 4. titulo de statu hominis in fine: *Subiicit, inquit, tibi demon scortationis cogitationes: si velis, probas; si nolis, improbas.* Basilii homil. 9. *Quod Deus non sit author malorum, ad finem, multis Scripturæ testimoniis probat per Christi Domini gratiam esse nobis possibile temptationes diaboli superare; Idem tradit Cyrillus Alexand. in dialogo de adoratione in spiritu & veritate, inter princip. & med. Origenes lib. 3. Periarthon c. 1. & 2. Elias Cretensis in Nazianz. orat. 3. aduersus Iulian. n. 14. fine.*

Tentationes
superare per
Christi gra-
tiam possibi-
le.

7.

Hieronym. lib. 2. aduersus Iovinianum col. 4. de temptationibus tractans, inde probat, Deo non esse tribuendas, quoniam nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Damascenus 2. fidei c. 4. fine, de Angelis lapsis ait: *Suggerere quidem homini permissi sunt; cogere autem aliquem non possunt. In nostra enim potestate est, non admittere eorum suggestionem.* Et in lib. de 1. instit. cap. 10. quòd est vltimum. *Natura, inquit, quæ ratione vitatur, naturali cupiditati, tum succumbere potest, tum non succumbere, sed eam vincere. Idq; declarat natura, quæ cum vita cupiditate per se ducatur, iam rationi obicperat. Multi enim rationem ducem sequuti, summa voluntate ad mortem properauerunt, cibique, somni, atq; reliquorum appeitione, cum naturam rationis arbitrio subiicissent, nec ei paruerunt, neque exorant.*

Damascen.

LI 2 Marcus

8. Marcus Eremita in lib. de Baptismo inter medium & finem, quod nec damon, nec peccati originalis corruptio nos ad peccandum cogat, sed in nostra potestate sit resistere, vel inancipare nos illi, fuse ostendit. Hanc autem liberam potestatem fuisse nobis per gratiam Baptismi collatam, probauerat prope init. eiusdem libri: vt alibi retulimus.

9. Pamphilus Martyr in apolog. pro Origene in sect. 3. quæ incipit: *Qui de nato* Ex persona Origenis scribit, *Non nos necessitati esse subiectos, vt omnimodò, etiam si nolumus, vel bona, vel mala agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare fortasse non possunt aliquæ virtutes ad peccatum, & aliæ inuare ad salutem; non tamen necessitate cogimur, vel relictè agere, vel malè.* Macharius Senior Ægyptius homil. 15. inter med. & finem ait: *Neque enim perfectus homo bono, aut profunde malus, & seipsum vas efficiens diaboli, per quem totus orbis damnatus est, peccato necessitate quadam adheret: sed liberum habet arbitrium, vt vas efficiatur electionis, & vite, supposito nimirum adiutorio Dei.*

Macharius.

10. Nemesius Episcopus Emisenus de natura hominis, vbi agit de animæ facultatibus cap. 40. fine (aliàs Nyssenus de Philosophia lib. 7. cap. 2.) *In nostra potestate, inquit, est situm, aut dedere se malis temperationibus, aut reluctari & vincere. At perique malam temperationem, vt perturbationum causam, excusantes, necessitati, non sua ipsorum voluntati vitium adscribunt. Et idcirco absurdissime etiam virtutes in nostra potestate positas esse negant.*

11. Augustinus lib. 83. quæst. q. 4. ait: *Deus ita optime hominem fecit, vt si vellet manere optimus, nullo resistente impediretur.* Hæc dixit, vt probaret, neminem vi adduci posse ad peccandum, & subiungit: *De suasionem autem, quidquid est, quia suasio non cogit inuicem, ad eiusmodi hominis voluntatem causa deprauationis eius redit, siue aliquo, siue nullo suadente, deprauatus sit.* Et lib. 2. de Actis cum Felice Manichæo cap. 6. *Sed quia erat in hominis potestate seductori non consentire, idè positum est, & per seipsum, & per seductionem, vt in eo quod positum est per se ipsum, liberum arbitrium: in eo verò, quod positum est per seductionem, intelligas, diabolum non oppressorem inuiri, sed tentatorem volentis.*

12. Prudentius in Hamartigenia contra Marcionitas paulò post med.

Nemo habuim nature, aut irritamina, peccans, Corporis accuset facile est frangere rebelles Affectus carnis nimioque retundere pulsus.

Et post pauca:

Subiectos si velis artus Imperio quassare graui, iussisque seueris Dedere regnanti Domino, vis nulla resistit.

13. Tertullianus in exhortatione ad castitatem prope initium, ait: *Ita te putas à diabolo subuersum, qui etsi vult, te velle, quod Deus non vult, non tamen facit, vt & velis?* Et post pauca: *Ita diaboli opus vnum est, tentare, quod in te est, an velis. At ubi voluisti, sequitur, vt te sibi subigas, non operatus in te voluntatem, sed natus possessionem voluntatis.*

14. Accedat postrema ratio, quæ peculiaris est tentationibus, ex concupiscentia carnis prouenientibus. De quibus Tridentinum sess. quinta Canon. 5. secutum Augustini sententiam de peccatorum meritis & remissione lib. 1. cap. vltimo, ita decernit: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomiteria, hæc sancta Synodus facitur, & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi lesu gratiam repugnantibus non valeat; quinimò qui legitime certauerit, coronabitur.*

Eadem possibilitas supponitur in Moguntina synodo prouinciali anno 1549. celebrata: vbi effectus baptismi sic exequitur cap. 6. *Virisque contra relicta concupiscentie impetus accipimus, vt iam non regnet peccatum in nostro mortali corpore; nec ad culpam nobis, sed ad meriti occasionem, si per gratiam Dei, gnauerit pugnauerimus, concupiscentia in nobis sit relicta.*

Fomes, vel concupiscentia in baptizato manet.

15. Synodus Moguntina.

Rom. 8.

DISPUTATIO XXXVIII.

Quanta sit repugnantia inter quidditatem boni, & antecedentem mali necessitatem.

SECTIO I.

Argumenta quadam contra Manichæos à Patribus scripta, quid probent ad rem presentem.

Rimum argumentum sic ad nostrum institutum accommodatur. Nulla res, cuius Deus sit author, est omnino determinata ad malum vsum. Sed materialis actio odij Dei est omnino determinata ad malum vsum: Ergo materialis actio odij Dei non est res, cuius Deus sit author. Eodem argumento conuincitur, Deum non esse authorem physice prædeterminationis ad illam actionem; quoniam est omnino determinata ad malum vsum. Minor prius quàm maior explicatur & probatur primo, quia nihil potest esse magis determinatum ad malum vsum, quàm ipsemet malus vsum: at materialis actio odij Dei est quidditatiè malus vsum liberi arbitrij, & malus vsum inclinationis ad bonum. Secundo, ac præcipue, quoniam nullus potest ad bonum vsum conuertere materialem actionem odij Dei, nec efficere, vt deferuiat ad aliquid bonum. Tertiò, quoniam ex actione tali necessario & inseparabiliter sequitur malitia: ac proinde ad malum determinata est. Inde etiam colligitur, physicam prædeterminationem ad materialem actionem odij Dei, esse omnino determinatam ad malum vsum: tum quoniam quidditatiè est determinatio ad vsum realiter contrarium legi diuinæ; tum etiam, quia nulla potentia est, quæ possit illam conuertere ad bonum aliquem vsum, sed necessario deferuit semper ad Deum odio prosequendum.

1. Rei omnino determinata ad malum vsum Deus non est author.

Prædeterminatio ad materialem odij actionem determinata ad malum vsum.

Nunc probatur Maior, quoniam communiter Patres Manichæum confutantes, in eo præfertim insunt, quod omnia, quæ sunt à Deo creata, bona sint, & valde bona. Genes. 1. Addunt autem, earum omnium rerum bonitatem ostendi bono illarum vsum. Nam si vtamur illis iuxta diuinam legem, & intentionem, bonus erit noster affectus: si verò contra diuinam legem, & intentionem illis vtamur, malitia erit in abusu, non in rebus à Deo conditis.

2. Patrum suorum damnum contra Manichæum.

Vrget autem hoc fundamentum peculiari quadam ratione in physica prædeterminatione, quoniam illa producit à solo Deo, nihil ad illius productionem cooperante libero arbitrio.

Quapro

3.

8. Nec damon, nec peccati originalis corruptio ad peccatum cogit.

15. idem.

Quapropter in illa manifestior est ratio desiderari hunc quilibet manifestum, quia bene uti liberum arbitrium possit aliquando, si velit, & quæ ad bonum usum destinata fuerit, quantum ex se est, & contra intrinsecam sibi destinationem per liberum abusum detorqueatur ad malum. Hæc autem bonitatis ratio repugnat omnino physice prædeterminationi ad materialem actionem odij Dei: illa enim per intrinsecam sibi destinationem determinat ad abusum summum opere malum, ita ut impossibile sit arbitrium ea prædeterminatione turpius, & inordinatius abuti, quam de facto abutitur, & impossibile sit, eam ad meliorem usum convertere. Rursus ex alio capite præcedens ratio maiorem vim obtinet in ipsa materiali actione odij Dei, quoniam non solum Deus est illius principalis author, si eam physice prædeterminat, sed etiam in ea manifestior est determinatio ad abusum, & repugnantia cuiusque boni usus, ut nuper dicebamus num. 2.

Confirmatur, quoniam contradictio inuoluitur in prædictis operibus Dei. Nam ex altera parte sequitur, nullum esse possibilem usum bonum, & legitimum illicum: ut offendimus hætenus: ex altera verò parte colligitur, semper illorum usum esse bonum ac legitimum, quia impossibile est, tali physica prædeterminatione uti liberum arbitrium, nisi ad illum ipsum finem, & effectum, ad quem producit ad Deo, & quidditatiuè destinatur, videlicet ad concipiendam materialem actionem odij Dei. Est autem recte rationi, & diuine legi conformis quilibet usus cuiusque rei ad eum finem, & effectum, ad quem tam Dei destinatione, quam quidditatiua propensione dirigitur, ut Patres infra citandi notant, præsertim Damascenus.

Sed quoniam Patres magis directè, & expressè contendunt, neque animam, neque corpus, neque voluntatem fuisse ita condita, ut necessariò peccaret, nec possent abstinere à peccato: propterea, ut clariore sint vires nostri argumenti, proderit considerare complexum, quod ex anima, eiusque voluntate simul cum physica prædeterminatione coalescit (loquor autem de physica prædeterminatione ad materialem actionem odij Dei.) Hoc totum complexum manifestum est, esse determinatum ad peccandum ita, ut necessariò peccet, & abstinere à peccato nequeat. Rursus totum hoc compositum effectus est, cuius solus Deus propriissimè est author secundum auctores physice prædeterminationis. Ad finem verò imputandi Deo, quicquid ex peculiari eius effectui necessariò sequitur, nihil interest utrum effectus Dei simplex sit, vel compositus ex duabus partibus: nec utrum ille partes coalescant in vnum ens per se, vel vnum per accidens. Satis est, Deum esse auctorem, non solum, ut omnes illæ partes existant; sed etiam ut inuicem copulentur. Inde enim sequitur, Deum auctorem esse totius compositi; ac subinde auctorem esse cuiusque proprietatis bonæ, vel malæ, quæ tali composito necessariò conuenit.

Bonas igitur esse res omnes, & ad bonos usus conditas tradunt sequentes Patres. Iustinus in quest. 46. ad Gent. Quod autem, ait, nihil per se malum adiunctum sit vitæ nostræ, declarant diuina litteræ, laudantes operum creationem, dum dicunt: Et vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. & post pauca: Ergo nihil malum adiunctum est vitæ nostræ. Mala enim usu vitæ mala sunt, non natura.

Rursus de Voluntate Dei.

zuras, sed bene aut male uti, arbitrij nostri est.

Et in q. 1. ad Gent. versus finem ait: Si aliud summum malum, vel rem absurdam concedat, non ad nos illud pertinebit, sed ad Manicheos. Secundum nos enim bona sunt hic omnia, ut quæ summi boni opificium: nec est in eis vllum summum malum secundum substantiam, nec secundum huius mali operationem, sed secundum voluntarium propositum hominum, mendacia veritatis præferentium.

Gregorius Nyssenus tum alibi sæpe, tum præcipuè homil. 8. in Ecclesiasten in med. & circa finem tradit, res omnes ab optimo Deo, bonas esse factas, & ad bonum usum. Omnia verò, quæ à Deo habet natura, sita sunt, inquit, in libera electione eorum, qui vtiuntur; ut fiant materia vel bonorum, vel malorum. Quamobrem dicit omnia, quæ fecit bona in tempore suo. Quam veritatem paulò superius illustrauerat à simili: Ut si quis in mensa proposita omni apparatu conuiuij, & vasis quibusdam aptis ad opem ferendam alimentis, simul etiam apposerit subiles gladios, aut argentea cochlearia & post pauca: Deinde quispiam ex iis, qui sunt conuocati ad conuiuium, mutato usu eius, quod est propositum, vteretur vnoquoque ad ea, quæ non decent, & gladio quidem vel seipsum, vel aliquem ex iis, qui prope accumbant, feceret: cochleari autem vel proximi, vel suum oculum expungeret; diceret, quod apparatus conuiuatoris ipse quidem rectè est usus, cum ipse, qui apparauerat, causam eorum, quæ erant euenitura, non dederit; sed in illius usus eorum, quæ erant apposta, ad hoc malum deduxerit eum, qui inconsultè usus est iis, quæ erant proposita illi, inquit, ego quoque noui, quod à Deo quidem factum est vnumquodque ad omne bonum, si in tempore ut conuenit eo vtiatur: auersio autem à recto, de iis, quæ sunt, iudicio, deduxit bona ad occasionem malorum. At physica prædeterminatio ad materialem actionem odij Dei, est gladius eiusmodi, qui non possit ad alium usum deferre in hoc conuiuium, nisi ut homo seipsum interimat, & Deum offendant. Non ergo dignus est, ut apponatur à Deo in rerum omnium conuiuium.

Idem constat ex Chrysostomo ad Roman. 3. serm. 6. in fine expositionis litteræ ante morale, & 1. ad Corinth. 9. homil. 22. in Moral. prope init. Cuius verba retulimus supra disp. 35. sect. 3. num. 34. & 37. & Tertulliano lib. 1. de spectac. c. 1. Clem. Alexand. & Paulino, quorum verba retulimus in eadem sect. 3. n. 35. 36. & 38. Sic etiam Epiphanius hæc. 66. post epistolam Marcelli pag. 3. ait: Deus ob eximiam suam bonitatem, omnes, & omnia utilissima esse voluit, & sua bona omnibus proposuit. Iuxta peruersionem verò liberi arbitrij omnibus propria voluntate uti concedit, ut quisque quod voluerit, faciat.

Damascenus toto ferè dialogo contra Manicheos, idem probat, præsertim verò pagina sexta. Si variis, inquit, illis, quæ à Deo anime tributa sunt, ad ea vitamur, ob quæ eas accepimus, hoc est, ut sanxerit is, qui dedit, bonum est: sin autem non iuxta id, cumus causa eas accepimus, sed contra quam sanxit is, qui dedit, vitamur, malum. Non quod facultates ipsæ, aut earum usus, malus sit, sed quod malus vtiendi modus, & cum donantis Dei lege pugnant. Quod multis exemplis confirmat, subiungens: Cupiditas, & ira, & actio, & virtus operatrix, atque etiam ante hæc omnia ratio non mala sunt, sed bona; si ad eum finem, ob quem accepimus,

Ll 3

hoc

8.
Ecclesiast. 3.

Gladius physica prædeterminatio.

9.

Epiphanius.

Omnia Deo utilissima esse voluit.

10.

Facultates earum usus non malus.

4.
In prædictis
Dei operibus
eiusmodi
voluntate
est.

5.

Complexum
ex anima &
prædetermina-
tione qua-

6.

Iustinus.

Genesi.

hoc est, iuxta Dei, qui ea dedit, legem, ea adhibeamus: mala autem, non ipsa, verum hoc demum, mirum autem, non ut eis, qui dedit, legi consentaneum est uti.

11. Nunc accipe voluntatis operatricem virtutem integram & completam per physicam prædeterminationem, quæ simpliciter necessaria est ad illius complementum; & peto vtrum ea possimus rectè, & iuxta Dei legem uti, quando est physica prædeterminatio ad odium Dei? Nam si tali virtute operatrice, quando iam est completa, non possumus bene uti, possumus autem bene uti, quamdiu non est completa; consequens est, illud complementum, nec bonum esse, nec Deo tribuendum esse, vt auctori. Ad quod probandum valet, præferrim quod supra num. 5. notauimus. Rursus, ne videatur Damascenus tantummodò virtutibus operatiuis, & affectionibus humanis prædictam bonitatem & boni vsus aptitudinem tribuere, continuò subdit exempla in rebus etiam aliis: etenim si cibo & potu, ac somno, aliisque id generis, iucunda vna causa utamur, quoduis horum bonum est, inquit.

Prædeterminationis voluntatis complementum, nec bonum, nec Deo tribuendum.

12. Consonat Theodoretus lib. 5. in epitome diuinor. decretorum cap. 10. de diabolo ante med. Illorum, inquit, ducem, & bonorum opificem esse sciunt Deum, qui ab omnibus rectè sentientibus bonum vocatur. Non ergo fabricatus est naturam, quæ nihil quidem posset boni facere, solum autem vitium præter suam sententiam inuita pariat.

13. Idem dogma Prudentius in Hamartigenia contra Marcionitas pag. 11. sic cecinit:

Hoc sequar, hoc stabili conceptum mente te, cibo,
Inspirante Deo, quod sanctus Vatinicator
Prodidit, antiqua recolens primordia lucis,
Esse bonum, quidquid Deus & Sapientia fecit.

Conditio à Deo bona.

Et post pauca:

perperit bona omnia Conditor vnus,
Nil lucentem de fonte fluit, nec in biduo humor
Nascitur, aut prima violatur origine vena:
Sed dum lucentes liquor incorruptus arenas
Prælabitur, putrefacta inter contagia sordet.
Namquid equus, ferrum, taurus, leo, iunx, olusum,
In se vim sceleris, cum formarentur, habebant?
Quod iugulatur homo, non ferrum causa furoris,
Sed manus est, nec equum vesania, feruida circi
Aureorem leuiatis habet, rapidive fragoris.
Mens vulgi ratiouis inopis, non cursus equorum
Pe furit, infami studio perit vtile bonum.

Sic habet.

Et plurimis aliis exemplis ostendit, quascumque res à Deo conditas esse bonas, & solum illarum abusum esse mali principium, propter indifferentem vtriusque partis potestatem, quam in eodem libro frequenter repetit.

14. Confirmatur primò, quodlibet namque voluntatis obiectum, à Deo creatum, ex se quidem ita bonum est, vt nulla vitietur malitia, nisi propter inordinatam voluntatis conuersionem ad illud, vt Augustinus 12. de Ciuitate c. 6. à med.

Augustinus.

Res inferior voluntatem malam non facit.

Cum enim, ait, se voluntas relicto superiore, ad inferiora conuertit, efficitur mala, non quia malum est, ad quod se conuertit, sed quia peruersa est ipsa conuersio. Idcirco non res inferior voluntatem malam facit, si de rem in feriore prauè atque inordinatè ipsa, quæ facta est, appetiuit. Pendepe imprimis conuersionem, & appetitionem, quibus odio habetur Deus, esse reales actiones: & nihilominus esse ita peruersas, vt ad illas amandas, seu amplectendas, nullo modo possit esse ordinata conuersio & appetitio: ac subinde in illis non defendi bo-

nitatem, quam Augustinus ibi defendit in omnibus rebus, quorum Deus auctor est. Vnde in eodem libro cap. 8. Deficitur, inquit, non ad mala, sed malè: id est, non ad mala naturas, sed ideo malè, quia contra ordinem naturarum ab eo, quod summe est, ad id, quod minus est. Neque enim aut vitium est auaritia, vel cupiditas, sed hominis peruersè amantis aurum, iniustia derelicta, quæ incomparabiliter aut debuit anteponi. Adductisque aliis exemplis ita concludit: At per hoc qui peruersè amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, & miser meliore priuatus.

Confirmatur secundò, quoniam in materiali actione odij Dei, & in physica prædeterminatione ad illam, locum non habet illa ratio, qua Patres contra Simonem Magum, & contra Manichæos concludunt, nullos Angelos, nullasque animas, esse quidditatiuè malas, videlicet, quia non semper ad malù, neque, intrinsecum taliter feruntur, sed quandoque feruntur ad bonum: vt Dionys. c. 4. de diuinis nom. & S. Thom. ibi lect. 19. prope init. & lect. 21. col. 2. post. 1. & consonat in 3. cõtra Gent. c. 107. Damascen. dialogo aduersus Manich. ante med. D. Bonaucnt. in 2. dist. 34. art. 1. q. 1. corp.

Peculiariter verò Augustinus lib. de duobus animabus c. penult. quod est 14. animam ex bonam esse, inde concludit, quoniam de peccatis poenitere potest, quod est bonum. Vnde sic vrget Manichæos: Et eorum verbis utar si animam, tenearum peccati poenitet, non est de substantia summi mali: si animam lucis, non est de substantia summi boni. Poenitendi enim affectio illa, quæ prodiit, valè fecisse poenitentem, & bene facere potuisse testatur. Quomodo igitur nihil ex me mali est, si ego perperam feci? Aut quomodo me rectè poenitet, si ego non feci? Audi partem alteram: Quomodo ex me nihil boni est, cui bona voluntas inest? Aut quomodo me rectè poenitet, si non inest, &c. Obiter obserua, eundem, qui malè fecit, potuisse bene facere. Deinde considera vtrum aliquis alius bonus effectus propriè causatus ab actione odij Dei, vel à physica prædeterminatione ad illam, possit earum bonitatem defendere.

Confirmatur terciò, quoniam Manichæis vsurpantibus illud Matth. 7. Non potest arbor mala bonos fructus facere. vt probarent, alteram in homine malam esse animam: respondent Patres, arborem malam, quæ non possit facere fructus bonos, esse solummodo volitionem liberam contra legem Dei, & cupiditatem seu concupiscentiam actualem: at verò in hominis esse potestatem, vt hac arbore succisa, suscipiat à Deo charitatem, quæ est arbor bona, atque ea ratione, qui erat arbor mala, se faciat arborem bonam. Hæc copiosè Augustinus tractat multis in locis, veluti lib. 1. contra Iulian. c. 3. & lib. 4. aduersus Iulian. c. 3. versus finem, vbi de noxia voluntate sic loquitur: Qualis voluntas, nullo Christiano dubitante, arbor est mala, quæ facere non potest, nisi fructus malos, id est, sola peccata. Et prope finem capitis de arboribus eisdem: Simi, inquit, inter homines fructuosæ, inter quos sunt & bonæ, te auctore, te laudatore, si vis etiam plantatore: dum tamen illud, velis, nolis, obtimeam, quod amor mundi, quo quisque amicus est huius mundi, non est à Deo amor quæ fruendi quibuscumque creaturis sine amore Creatoris non est à Deo.

In quibus perponde primò, toties repetitam disputationem aduersus infidiosissimos Manichæos & Pelagianos, nò esse putandū, improprie ac ruditer fuisse tractatā, ita vt nomine voluntatis, & amo

16.

Angeli nec semper, neque intransmutabiliter feruntur ad malum.

17.

Anima quia de peccatis poenitere potest, bona.

Sic habet.

18.

Perit Manichæos respondenti.

19.

Materialis
actio odij, &
quoniam physica
prædeterminatio
natio arboris
mala.

20.

Augustinus.

21.

Præcandi po-
tencia in quibus
est potentia
ad bona & ad
Dum est.

22.

Anima ad
materiale
peccatum de-
terminata
culpa non acci-
ditur.
Confirmatio
septima.

23.

Augustinus.

Ex Augusti-
no quoniam

& amoris, quam dicit esse arborem malam, & à Deo auctore non esse, malitiam intelligit omnino præcisam à materiali actione. Præcipue verò perpende, materiale actionem odij Dei, & physicam prædeterminationem illius, esse tales arbores, quæ numquam possint facere fructum bonum, & ideo non possint à Deo auctore procedere.

Similiter lib. 1. de gratia Christi cap. 18. & 19. philosophatur de arbore mala, hoc est, mala voluntate, cum hominis natura inde probetur esse bona, quoniam transire potest ad arborem bonam, hoc est bonam voluntatem. Vnde in cap. 20. Illa, inquit, *possibilitas viriusque radicis est capax, quia non solum potest homo habere charitatem, quæ sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, quæ sit arbor mala. Sed cupiditas hominis, quæ vitium est, hominem habet auctorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem. Probatque, quoniam 1. Ioan. 1. Concupiscentia carnis, &c. non est ex Patre.* Eodem argumento malam arborem explicat Augustinus contra aduersarium Legis, & Prophetarum lib. 1. c. 22. & lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 36. & 37. Similia notat Hieronymus in comment. citata ad verba Matth. 7.

Confirmatur quartò, quoniam ex duabus his animabus, quas Manichæi somniabant, illa quæ mala erat, ad malam actionem non magis erat determinata, quam physica prædeterminatio ad materiale actionem odij Dei. Quapropter non erat magis mala, nec magis indigna, quæ Deo tribueretur auctori. Confirmatur quintò, quoniam ipsa etiam potentia peccandi, in quantum potentia est, à Deo est, quoniam bona est, cuius ratio est indifferentia illius ad bonum, ratione cuius non est ad malum determinata. Vnde quod se ipsam spectat in malum, non habet à Deo, sed à se ipsa. Cui doctrinæ concordat discursus omnium scholasticorum, veluti Alberti in fine totius 2. partis, Magistri 2. dist. vltima, quæ est 44. vbi D. Thomas q. 1. art. 1. D. Bonauent. art. 1. q. 1. Egidius q. 1. art. 1. Ricard. art. 1. q. 2. Durand. q. 1. Scot. Gabriel & alij communiter. Quod prior docuit Bernardus in tractatu de grat. & libero arb. prope med. cuius verba retulimus supra disp. 35. section. 3. num. 33. Et sumitur ex D. Augustino lib. 1. retract. cap. 9. à med.

Confirmatur 6. quoniam, vt Damascenus ait in dialogo contra Manichæos propius ad med. quàm ad principium: *Si corpus in causa est, cur anima peccet, anima ipsa culpa vacat.* A fortiori ergo culpa vacabit, si physica prædeterminatio causa est, cur anima peccet. Confirmatur septimò, quoniam, vt ibidem Damascenus ait, *si bonum Deum ultra animam tradidit, bonum non est; vt qui bonum malo, velut consilium tradiderit.*

Confirmatur octauò, nam & Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 16. ita ratiocinatur: *Si enim hoc debet quisque, quod accepit, & sic homo factus est, vt necessario peccet: hoc debet, vt peccet. Cum ergo peccat, quod debet facit. Quod si scelus est dicere: Neminem naturæ suæ cogit, vt peccet; sed neque aliena.* Eadem verba repetit, & probat 1. retract. cap. 9. Quæ licet dicta sint præcipue contra Manichæos, quæ hominis naturam malam, & necessariò peccantem assererent: nihilominus vniuersaliter proponitur doctrina hæc, vnde sequentia possunt argumenta desumi. Primum, si enim hoc debet quisque quod accepit; & sic ho-

mo factus est, vt necessariò, peccet id est, prorsus independenter à sua libertate accepit prædeterminationem, quæ data simpliciter necessarium est elicere materiale actum odij Dei; iam homo debet elicere materiale actum odij Dei; ac proinde non peccat eum eliciendo.

Secundum argumentum, quia causa secunda debet semper sequi præmotionem causæ primæ sibi simpliciter necessariam. Sed prædeterminatio physica est præmotio causæ primæ simpliciter necessaria causæ secundæ (vt eius auctores volunt) ergo causa secunda debet semper sequi physicam prædeterminationem, etiam, quando præmouet ad materiale actionem odij. Confirmatur, quia instrumentum sequi debet motionem principalis agentis. At creata voluntas, etiam ad materiales peccatorum actiones instrumentum est Dei, vt principalis agentis, si præmouetur à Deo, vt fatentur iidem auctores.

Tertium argumentum, quia Augustinus citatus generaliter infert, quod nulla natura, neque propria, neque aliena hominem cogit, vt peccet. Ergo siue prædeterminatio physica pertineat ad propriam naturam, tanquam complementum virtutis actiue (vt eius auctores dicunt,) siue ad alienam naturam, videlicet primæ causæ pertineat, neminem cogit, vt peccet. Cogere autem idem est, quod necessitatem afferre: vt ostendi præcedenti tomo de scientia disputat. 44. sectione 3.

Quartum argumentum ex sequentibus verbis Augustini ibidem: *Non enim quisque, dum id quod non vult, patitur, peccat. Nam si in se patitur, non in eo peccat, quod patitur iniustus, sed in eo peccat, quod ita fecit volens, vt quod nolle, iure pareatur.* Ergo quando independenter à sua libertate accipit homo prædeterminationem, quæ in sensu composito necessitatur ad actum odij Dei; non peccat, quia nolens, id est, sine sua libera voluntate necessitatur. Sic enim toto illo libro D. Augustinus intelligit velle, aut nolle; videlicet liberè, vt constabit aperte legenti præcedentia. & sequentia capita; & nisi acciperet ita, nihil concluderet aduersus eos, quos redarguebat: illi namque non inuoluntaria, & propriè coacta, dicebant, committi scelera; sed tantum dicebant necessariam esse & vitari non posse volitionem peccandi.

SECTIO II.

Peccatum reduceretur in Deum, si necessario sequeretur ex eius generali concursu.

Restant rationes duæ similes aliis, quibus Patres non solum contra Simonem Magum Manichæum, Marcionem, Apollinarium, sed etiam contra Priscilianistas & Astrologos ostendunt, peccata in Deum quasi auctorem reuocari, quando dicuntur ex Altrorum influentiis, aliæ causa, per Deum condita, provenire. Ratio autem est, quoniam qui creauit astra, & tales influendi vires contulit, erit saltem mediatus primus author cuiusque peccati, ex eorum influentia provenientis. Simili ergo ratione, cum Deus solus produxerit physicam prædeterminationem ad actionem odij Dei, & totam illius

argumentum
contra præ-
determina-
tionem.

24.
Secunda cau-
sa debet pri-
ma promo-
tionē sequi.

25.
Nec propria
nec aliena
natura ho-
minem ad
peccatū co-
git.

26.
Nemo dum
id quod non
vult, patitur
peccat.

Homo nolens
prædetermi-
nationē pa-
tiunt.

1.
Dna Patrum
rationes.

Prima.

Deus produ-
cens physicā
prædetermi-
nationē odij,
mediatus
odij auctor.

vim contulerit, saltem mediâ primus author erit odij contra Deum, ex ea prædeterminatione necessariò prouenientis. Ad quam illationem confirmandam valet præcipuè quod in sect. 1. num. 5. notauimus de composito, quod ex anima, voluntate, & physica prædeterminatione coalescit.

2. Propterea cautè non minus, quàm acutè in huiusmodi argumento immediatam & mediatam, proximam & remotam causalitatem expressit Augustinus Psalm. 91. in expositione tituli ad finem, cum ait: *Multis non accusant Satanam, sed accusant fatum: Fatum meum me duxit, dicit. Cum dixeris illi, quare fecisti, quare peccasti? Et ille: Fato meo malo, ne dicat: Ego feci. Iam manus ad Deum tendit, linguâ blasphemat. Nondum quidem hoc aperit dicit, sed tamen attende & vide, quia hoc dicit. Quare ab illo, quid sit fatum? & dicit, stelle mala. Quare ab illo, quis fecit stellas, quis ordinauit stellas? Non habet quid tibi respondeat, nisi Deus. Restat ergo ut sine per transnam sue per caniam longam, sine per proximum, Deum accuset, & cum Deus puniat peccata, Deum faciat autorem peccatorum suorum.*

3. Rursus lib. 5. de ciuitate cap. 1. post med. refutans varios antiquorum dicendi modos circa causalem necessitatem, syderibus inductam, quam à Dei voluntate pendere negabant quidam, sed affirmabant alij: ex quibus nonnulli existimabant, positum esse in arbitrio syderum decernere, quæ scelera committenda essent ab hominibus; alij verò nihil in arbitrio syderum relinquentes, meram diuinæ voluntatis, & imperij executionem tribuebant syderibus, ita redarguit: *Si easdem stellas, putant, habere hanc potestatem, tradunt sibi à summa illius potestate, ut volentes ista decernant; magnam calo faciunt iniuriam: in cuius velut clarissimo senatu, ac splendidissima curia, opinemur, scelera facienda decerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere humano decernente, fuerat euerenda.*

4. Neque licebit confugere ad discrimen inter causam creatam & increatam, ut physicam prædeterminationem illius auctores solent alijs protegere. Quod impugnauimus tomo præcedenti de scientia disp. 34. sect. 2. Nunc verò propter expressa verba Augustini nō habet locum. Ille namque disertè atque perspicuè notat, decretum determinandi ad scelera esse ab intrinseco milium & inexcusabile; proptereaque indignissimum esse diuinam voluntate illud ipsum genus mouendi, & prædeterminandi ad mala, quod cælis indignum esse notauerat. Vnde post pauca subdit: *Aui, si non dicunt, stellas, accepta quidem potestate à summo Deo, arbitrio suo ista decernere, sed in talibus necessitatibus ingerendis illius omnino iussa complerit: itane de ipso Deo sentendum est, quod indignissimum visum est de stellarum voluntate sentire?*

5. Nonnulli contrariæ sententiæ Doctores respondent, Augustinum ibi docere, esse impium stellis tribuere, quod ad malum ut sic necessitent. Nos verò, inquit, tantum Deo damus, quod inclinet voluntatem creatam ad substantiam actus, quæ est bona. Hæc tamen solutio refutatur primò, nam qui atreñdè legerit non solum illud caput primum Augustini, sed etiam plurima sequentia, videbit, præcipuam illi curam fuisse de refutanda causâ discriminis inter vnum & alterum hominem per prosperam fortunam,

vel aduersam, per varia rerum studia & exercitia, per contrarios mores, siue malos, siue bonos. Quapropter non solum ad scelera, in quantum scelera, sed etiam ad materiales quæcumque respexit operationes. Quod idem aperte constat ex toto ferè Nysseni libro de fato.

6. Refutatur 2. quia si de sola & præcisa malitia, & non simul de materialibus actionibus Augustinus disputaret: non impugnaret illud quod præcipuè Astrologi, & Priscillianistæ volebant, sed illud tantum de quo parum, aut nihil curabunt. Illi namque parum, aut nihil curabant de formalis ratione malitiæ, in quantum malitia est, dummodò à Catholicis obtinerent, eam vim esse quibusdam syderibus, ut homines sub certo illorum aspectu natos, aut constitutos, per necessitatem adigerent ad materiales actiones furandi, adulterandi, blasphemandi & similes.

7. Tertiò, quoniam si aliquis hodie Priscillianistarum & Astrologorum errorem temperare voluisset, atque explicare dicendo, syderes influentias non asserere necessitatem, nisi ad materiales actiones, quas nupor enumeraui: à nullo Catholicorum censeretur satis ab illorum errore discedere, cogereturque hoc ipsum etiam negare. Ergo tam error Astrologorum, quàm illius impugnationes, à Patribus traditæ, pertinent non solum ad formalem rationem peccati, sed etiam ad materiale illius actionem. Refutatur quartò, quoniam Astrologi expressè notant, ea ratione scelera prouenire à syderibus, quoniam ab illis proueniunt vehemens propensiones ad ea bona, quæ in talibus sceleribus appetuntur. Illæ autem propensiones sine dubio sunt reales actiones.

8. Refutatur quintò, quia prædicti Mathematici Catholici Doctores non satisfacerent, quamuis responderent, propterea, nullam esse culpam, neque malitiam syderum, quia sola materialia opera peccatorum decernunt pro munere causarum vniuersalium, ut generalem influentiam & concursum ad omnes actiones præbeant propter optimum finem cooperandi cum diuina prouidentia ad maiorem ostensionem iustitiæ & misericordiæ; & syderum causalitatem legibus non esse subiectam, neque esse deficientem, sed efficientem tantum, eo quod sint instrumenta primæ causæ indeficientis. Quocirca sicut Augustinus has solutiones, de syderibus dictas, refutaret; etiam de diuino decreto & imperio non admitteret; nisi admitteret, eneruari illud argumentum, quod à decreto senatus syderei, ut num. 4. vidimus, transfert ad iustitiam diuinam.

9. Quapropter iuxta præsens Theologiæ dogma Deum alloquitur Augustinus libro 4. confessionum capite 3. prope initium dicens: *Rotum est non ad licentiam peccandi ab eis misericordia mea, sed meminisse Dominice vocis: Ecce sanus facies es, iam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat. Quam totum illi salubritatem interficere conantur, cum dicunt: De celo tibi est inestabilis causa peccandi, & Venus hoc fecit, aut Saturnus, aut Mars; scilicet, ut homo sine culpa sit, culpandus sit autem celi aut syderum Creator & ordinator.*

10. Basilius in Hexæmeron homil. 6. In med. Malefice, inquit, stelle, sue ipsarum malignitatis causas in suum transcribunt fallorem. Quam si naturâ stellis competis maleficium, ipse sanè Creator effector eris malignitatis. Similiter argumentare: si naturâ

Idem argumentum auctori expressit Augustinus.

Augustinus causalem necessitatem refutans, physicam prædeterminationem refutat.

Discrimen.

Refutatur.

Decretum determinandi ad scelera inueniuntur malum ex Augustino.

Respondent.

Refutatur primò.

Non lene Astrologi & Priscillianistæ impugnant Augustinum.

Temperari Priscillianistarum errorem, & ad materiales actiones illam explicari, hoc negare cogitur.

Quartò refutatur.

8.

Augustinus.

Idem argumentum auctori expressit Augustinus.

naturā competit malitia materiali actioni odij Dei, & Deus est author illius per physicam prædeterminationem: effectus erit malignitatis.

11. Subdit autem Basilii: *Sin improba* (videlicet stelle) *voluntate sua, malique euadunt.* Primum quidem animalia quæque erunt boni, malique electi-
na, & solutis appetitionibus, imperiosisque veniunt. Ex hoc dilemate constat, non dari medium inter hæc duo: videlicet, aut Deum esse authorem peccati; aut quodcumque aliud viuens fuerit author peccati, esse debere boni, malique, electiuium, ac proinde indifferens ad utramque partem; idque, *solutis appetitionibus*, id est, liberis à vinculo necessitatis; *imperiosisque*, id est, quæ sibi, suisque dominantur actionibus. Porro huiusmodi libertatem syderibus concedere, quàm sit absurdum, notat continuò dicens: *Quod quidem inanimis falsò tribuere, summa dementiæ constat esse.*

12. *Cyrrillus Alexandrinus lib. 5. in Ioan. cap. 5. post med. Nam, cum ad malè agendum, inquit, homines calum impellat, non possunt ipsi id malum deuotare. Nemo autem rectè culpatur ob id, quod in sua non est sium potestate. Frustra igitur æterna pœna, comminationes, &c. Et post pauca: Sed & aliud longè grauius sequitur incommodum, Deum, scilicet, opimum rerum authorem merito incusandum, & inculpandum esse, qui calum fecerit omnium malorum causam, quæ ab hominibus perpetrantur. Cum enim furta & homicidia merito damnentur, iure & illud damnandum est, unde tanta mala ad homines emanant, scilicet, calum. Quare valentiori ratione Deus accusabitur, qui calo inderet vim illam impulsuam hominum ad mala.*

13. Neimesius Episcopus Emisenus lib. de natura hominis cap. 35. de fato ait: *Qui ista differunt, una cum libera voluntate, contingentiæ naturam tollunt: & sic nihil aliud agunt, quàm quod vniuersa labefactant. Iniqua etiam ipsa astra, quod alios mæchor, alios homicidas efficiunt, & præ his architectus eorū Deus, si eiusmodi fecit, quæ mala nobis necessariò importarent.* Vnde postea infert eiusmodi motus, ita esse in nostra potestate, vt possitis eisdem causis in nobis sit aliquando appetere, aliquando refugere.

14. Athanasius tractatu de salutari Christi aduentu aduersus Apollinarianum paulò ante medium illi opponit, quòd Marcionis & Manichæi errorem reuocauerit, affirmans à natura humana non posse vitari peccatum: & inter alia, sic premit: *Rursus enim dicitis, quod si peccatrix natura in Deo peccatum non fit: i, necessitate igitur coërcetur: quod autem necessitate coërcetur, violentum est. Sed dicite mihi, si non peccare ex necessitate fit, anne ergo peccare secundum naturam fiet? Quod si ita, statueritis naturæ conditorem (quod blasphemum est) peccati esse opificem. Sed accidentaria & superuentitia est ea peccandi necessitas: ergo certum est in non peccando naturam adesse. Oberua primò in necessitate consistere eam violentiam, quæ immediatè opponitur libero. Secundò non ita esse peccare secundum naturam, vt necessariò ex natura sequatur peccatum, aliqui Deus foret peccati opifex. Vnde si ex natura & quidditate physicæ prædeterminationis, necessariò sequeretur peccatum; Deus esset peccati opifex. Eadem quippe illationis ratio est, videlicet, quoniam Deus author est eius quidditatis & naturæ. Terriò collige peccandi necessitatem esse accidentariam, & superuentitiam, nimirum ex libera malitia hominum, non ex Dei officio natam.*

Peccatum nò sequitur necessitatem ex natura, illam enim Deus opifex foret.

Cyrrillus Hierosolym. Catechesi 2. prope initium ait: *Peccauit enim non ex necessitudine nature vitium suscipiens: quo sic peccati occasio rursus in opificem retorqueatur: sed bonus creatus, propria voluntate factus est diabolus.* Perpende primò. Si prædeterminatio physica ad materiales actiones peccatorum debetur causæ secundæ ex natura & dependentia, & subordinatione ad causam primam, iam ex necessitudine naturæ voluntas nostra vitium suscipit. Secundò nota illa verba: *Quo sic peccati occasio rursus in opificem retorqueatur.* Quapropter non solum peccatum, sed etià occasionem necessitantem actionem, cui malitia necessariò cohæret, in Deum retorquere non licet.

16. Similia docet in Catechesi 4. titulo de statu hominis, vbi peculiariter pondera illa verba: *Non est aliquis ordo animarum, quæ ex natura sua peccent; neque est ullus ordo animarum, quæ ex natura sua inistè agant. Sed vtrique hæc voluitate sunt, quamuis vnius speciei, & similis sit in omnibus substantia.* Potiori ergo ratione non erunt quadam prædeterminationes ad materiale peccati, aliæ verò ad bona opera; quia si illud discrimen animarum refertur ad authorem; hoc magis referendum erit, quia prædeterminatio ad materiale peccati, proximius accedit ad malitiam, quàm substantia, inter quam & malitiam mediat potentia, & actus.

Vincentius Lirinens. pro Catholicæ fidei antiquitate inter medium & finem illius libri, referens hæresim à Simone Mago, vsque ad Priscillianum deriuatam: *Authorem, inquit, malorum, id est, scelerum, ausus est dicere, Creatorem Deum, quippe quem adferit, talem hominum manibus ipsum suis creasse naturam, quæ proprio quodam motu, & necessaria cuiusdam voluntatis impulsu nihil aliud possit, nihil aliud veli, nisi peccare.* Quod idem verificari de complexo, coalescente ex voluntate, atque physica prædeterminatione ad materiale actionem odij Dei, ostendimus supra sect. 1. num. 5.

Accedat ratio secunda, quæ præterea confirmet, Patres in prædictis ratiocinationibus non agere de præcisa ratione formali peccati, sed agere primariò, de materialibus actionibus peccatorum. Nam ex syderum necessitate tanquam inconueniens deducunt, hominem excusari à culpa: vt constat ex Augustino & Cyrillo Alexandrino citatis num. 2. & 9. & 12. & ex Cyrillo Hierosolymitano, & Ambrosio infra citandis. At verò quod sydera intendunt, vel non intendunt formalem rationem malitiæ, quando ad Dei odium impellunt, nihil interest ad excusandum, vel non excusandum hominem à culpa: illud autem plurimum interesset, si per necessitatem impellerent ad materiale actionem odio habendi Deum.

19. Cyrrillus igitur Hierosolym. Catechesi 4. titulo de statu hominis, ante med. ait: *Neque enim ex generationis natura peccat, neque propter animam fornicari, neque vt nonnulli fingunt, astrorum inclinationes ad amplectendam impietatem recognunt. Cur tua ipsius mala consisteri debeat? Cur innocuis astris culpam adscribis? Et tamen nullus ita desipiebat, vt diceret, astra ex intentione agendi contra legem, & obligationem suam imprimere illas inclinationes. Ergo quomodocumque asseras, aliquam rem esse, quæ tibi necessitatem asserat actionis, quæ mala est, tua ipsius*

18. *Secunda ratio.*

ipſius mala conſiteri deſectas, & illi rei culpam adſcribis.

10.

Vnde & Ambroſius lib. 2. de Cain & Abel cap. 9. prope init. ait: *Vult Deus demonſtrare tuam confeſſione, quæd non ſit author malitia. Nam qui peccatum ſuum ad quædãda referunt, ut gentiles aſſerunt, decreti aut operis ſui neceſſitatem, diuina arguere videntur, qui aſi ipſorum viſu cauſa peccati ſit.* Nota, decreti neceſſitatem inferre, Deum authorem eſſe cauſamque peccati, ut Gentiles excuſabant, & ſubdit. *Qui enim neceſſitate aliquâ coacti occiderunt, quaſi iniuſtus occidit: ea verò, quæ à nobis ſunt, excuſationem non habent: quæ autem præter nos ſunt, excuſabilia ſunt.* Vnde collige, quamlibet antecedentem neceſſitatem abeſſe debere à materiali actione peccati, ut non ſit præter nos, ſed à nobis, ac ſubinde non habeat excuſationem.

21.

Confirmatur, quoniam circa peccatorum actiones, cuiuſmodi ſunt, corpus cum ſilia commiſcere, violare matrem, de quibus agebat Nyſſenus in lib. contra fatum propiùs ad finem, quàm ad med. veriſſimum eſt quod intulit: *Ex quo planum ſit, ſortem ac fatum eſſe cuiuſque voluntatem, pro arbitrio quodlibet amplectentem.* Licet enim actionibus pieratis fatum propiùs dicatur eſſe Dei prædeterminatio & voluntas modo explicato præcedentitomo de ſcientia diſp. 48. ſect. 1. peccatorum tamen actionibus potiori ratione fatum eſſe dicitur principiũ illud vnum, quod ad illas determinat, videlicet voluntas creata; quamuis etiam Dei præſcientia, earum futuritionem præſupponens, fatum appellari poſſe, concedant Patres meritò.

22.

Rectè igitur Proſper lib. 2. de vocatione gentium cap. 34. ad finem. *Hæc autem, inquit, æterna & ſemper tranquilla cogitatio, nulla nos urget neceſſitate peccandi: ne inde manet iniquitas, unde inſtituta.* Perpende rationem. Si ergo Dei concurſus neceſſitatem imponeret, ab eo maneret peccatum. Præcedens tandem diſcurſus confirmatur ex diſtis præcedenti tomo de ſcientia, diſta diſp. 48. præſertim ſect. 2. & ſup. diſput. 35, ſectiõne 6.

SECTIO III.

Non peccandi neceſſitatem antecedenti neceſſitate ſolutam eſſe debere.

7.
Libertas de
ratione pec-
cati.

Ex hoc prin-
cipio phyſica
prædetermina-
tio impu-
gnatur.

2.
ſolutio.

Reſolutio.

Supponitur Catholicum dogma, libertatem eſſe de ratione peccati, & impoſſibile eſſe ad culpam imputari, quod vitari non potuit: ex quo principio rectè atque ex mente antiquorum Patrum intellecto, colligimus, phyſicam prædeterminationem repugnare materialibus peccatorum actionibus. Quoniam voluntas creata neque potuit efficere, ut Deus illas non prædeterminaret; & ſuppoſita prædeterminatione, materiales illas actiones non potuit non elicere, ac ſubinde non potuit illarum vitare malitiam.

Huius argumento contrariæ ſententiæ Doctore non aliter reſpondent, quàm remittendo lectionem ad eas ſolutiones, per quas libertatem defendere conantur, cum agitur de phyſica prædeterminatione ad bona opera. Quapropter nobis etiam fuerit ſatis lectionem remittere ad omnes impugnationes earum ſolutionum, quas tradidimus tomo præcedenti diſp. 38. plurimiſque

ſequentibus. Sed quoniam radicalis eorum ſolutio conſiſtit in eo quod voluntas non peccare poſſit in ſenſu diuiſo; ſed non poſſit non peccare in ſenſu composito: recolendum eſt, diſtinctionem huiuſmodi non ſatiſfacere libertati, quando impoſſibilitas eſt antecedens, licet ſatiſfaciat, quando impoſſibilitas eſt conſequens: ut conſtat ex iis, quæ notauimus in eodem to. diſp. 33. & 34.

Sufficiat nunc peculiariſ quædam illarum impugnationum applicatio ad pauca verba, quæ tanquam ſolutionis ſumma traditur à quibuſdam prædeterminationis authoribus. Alij enim dicunt: In ipſo instanti, in quo prædeterminatur hominis voluntas ad actum peccati, in quantum actus eſt, hoc non obſtante, ipſe poteſt abſolute loquendo, non conſentire. Alij verò: Ex hoc, inquit, quod ſit neceſſaria talis prædeterminatio, non tollitur libertas, quia quamuis concurſus prædeterminans non ſit in noſtra poteſtate, tamen talis actus eſt liber, cum prædeterminat voluntatem, iuxta naturam ipſius voluntatis.

Hæc igitur impugnantur, quoniam ſuppoſita phyſica prædeterminatione, non aliter voluntas poteſt non conſentire, neque aliter iuxta naturam ipſius voluntatis prædeterminatur ad conſentiendum, niſi eo modo, quo determinatur ad habendos indeliberatos motus concupiſcentiæ iæ, blaſphemæ, aut alios quoslibet inordinatos, diuinæ legi repugnantes. Quod ſi poſſibilitas & conformitas iuxta naturam voluntatis, quæ in his motibus primò primis verificatur, non ſufficit ad libertatem illorum; non ſufficiet etiam, ut conſenſus euadat liber.

Explicatur & confirmatur hæc ratio, quia multi motus primò primi, ſiue immittantur à dæmone, ſiue ſolummodò naſcantur ex corruptione voluntatis, ſunt actus, quibus voluntas, non ut voluntas, ſed ut natura, hoc eſt, indeliberatè amplectitur aliquod obiectum, quod verè eſt prohibitum lege diuina. Vnde, quantum eſt ex hoc capite, habet intrinſecam inordinationem, quæ requiritur ad rationem peccati, cui ſi mera libertas ſuperueniret abſque vllo alio additamento malitiæ, conſtitueretur in plena & integra ratione peccati.

Rurſus iidem motus potuerunt non fuiſſe in voluntate, & voluntas potuit illos non habere in eo ſenſu diuiſo, in quo procedit ſolutio, quam impugnamus. Sicut enim voluntas ea tantum ratione poteſt non conſentire, quatenus poſſibile eſt, Deum non imponere phyſicam prædeterminationem ad conſenſum; cæterum ex ſuppoſitione, quod Deus imponat phyſicam prædeterminationem, voluntas non poteſt non conſentire: ita potuit voluntas illos motus indeliberatos non habere, quatenus poſſibile fuit, Deum ſubtrahere ſuum generalem concurſum ad illos, vel ſanare concupiſcentiam, ne ad illos aſſurgat, & ab illis immittendis cohibere diabolum: ſed ex ſuppoſitione, quod Deus hæc non præſtet, ſed voluntatem humanam ordinaria gubernet prouidentia, neceſſarium eſt, prædictos motus inordinatos habere; & impoſſibile eſt, viatorem ab illis omnino liberum eſſe & immunem.

Deinde ab eiſdem authoribus conſenſus, ea ratione dicitur prædeterminari iuxta naturam voluntatis, quoniam prædeterminatur, ſuppoſito

Quid reſpondeant oppoſita ſententiæ authorum.

4.
Impugnatur.

5.
Confirmatur ratio.
Motus primò primi qui qualiter eſt voluntatis o-
petantur.

6.

7.
Quia ratio conſenſus di-
catur præde-

sive rationis iudicio, proponente rationes utriusque partis: ut vidimus præcedenti romano de scientia disp. 33. sect. 1. At verò ista conformitas iuxta naturam voluntatis reperitur non raro etiam in motibus inordinatis, quibus voluntas deliberatè relinquitur, quantum cum divina gratia potest. Exempli causa, vehemens motus iræ non potest in voluntate surgere, nec manere, nisi proponeret intellectus bonitatem apparentem in recruciatione, ac vindicta. Rursus voluntas non potest conari ad illum frændandum & cohibendum, nisi proponeret intellectus veram rationem boni in obseruantia diuinæ legis, charitatis, iustitiæ, vel patientiæ. Quia igitur in eodem tempore simul existant motus iræ, & voluntatis libera resistentia, procurans illos prorsus extinguere, sed non valens: consequens est, simul in eodem tempore, cum indeliberato & necessario motu iræ, proponere intellectum rationis boni, pro utraque parte contrarietatis, videlicet, pro vindicta sumenda, & pro patientia & charitate seruanda. Vnde cum iste motus conformitatis ad naturam libertatis non sufficiat, ut in prædicto casu motus iræ liber sit, & ad culpam imputetur: eadem ratione non sufficit, ut consensus liber sit, & ad culpam imputetur; nisi ultra iudicium intellectus, proponens rationes boni pro utraque parte contraria, superaddatur voluntati potestas eliciendi, & cohibendi ad consensum, postis cæteris omnibus requisitis ad operandum, & in sensu composito cum illis: ut tota disp. 3. probatum est.

Propterea Patres eiusmodi concupiscentias indeliberatas, quæ ab Apostolo peccatum appellantur, obseruant, non imputari ad culpam, quoniam illis inest necessitas; quæ quoniam abest à consensu, imputatur ad culpam, cum sit absolutè possibile non consentire. Idque colligunt Patres ex Apostolo Roman. 6. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius.* Quod ira ponderat Augustinus tract. 4. 1. in Ioan. col. vltima: *Non ait: non sit: sed non regnet. Quamdiu viuis, peccatum necesse est esse in membris tuis, saltem illi regnum auferatur, non fiat, quod iubet. Surgit ira, noli dare ira linguam, ad maledicendum; noli dare ira manum, aut pedem ad fridendum: non surgetur ista ira irrationabilis, nisi peccatum esses in membris: sed tolle illi regnum, non habeat arma, unde contra te pugnet.* Perpende, quid necesse est, esse in membris tuis, videlicet, motum iræ, aut alterius concupiscentiæ, vt inde colligas, hoc propterea non prohiberi, quia necesse est esse. Prohibetur autem regnare, quia non est necesse regnare; sed nobis per diuinam gratiam est possibile, vt non regnet, illi negando obedientiam arque cōsensum. Quod fusiùs confirmat serm. 43. de verbis Domini paulò post med. & sermone 12. de verbis Apostoli in medio, & lib. 50. homiliarum, homil. 21. prope medium. Et Bernardus serm. 10. in Psalm. *Qui habitat.* versus finem.

9. Chrysostomus Rom. 6. serm. 111. col. 4. *Pro-*
estenderetur, inquit, quod à malis non viant necessi-
tate aliqua captius detineamur, sed quod voluntarie
morem illi geramus; non dicit: Itaque tyrannidem non
agat, id quod necessitatis cogentis esset, sed non regnet,
inquit. Cuius mentem magis explicuit Theodo-
retus ad Rom. tom. 3. in principio, dicens: Re-
gnare in hoc differt à tyrannide, quod ex illat qu-
dam tyrannus, in illis subiectis; regnum autem iu v-

leibis, quibus imperatur. & post pauca: Ea statuit, quæ illorum imbecillitati respondeant, & non dicit: Ne tyrannidem exerceat peccatum, sed ne regnet. Illud enim est illius proprium, hoc verò nostræ mentis.

Quod clariùs expressit Gregor. lib. 2. 1. moral. cap. 2. dicens: Peccatum in humano corpore nō esse, sed regnare prohibuit, quia in carne corruptibilibus non esse non potest, sed non regnare potest. Isidorus lib. 2. sent. cap. 2. §. prope med. Non est, inquit, arbutum nostri cogitationis prava suggestionibus praeueniri: iacere autem in animo cogitatione, nostra attinet voluntati. Nil ergo ad culpam non redigitur, si sed culpa propria imputatur. Nam cogitationes illicitas occurrere, demonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. Hoc igitur generale discrimen, quod Patres assignant cum Apostolo inter concupiscentiam & eius consensum, non potest habere locum; si concupiscentia, & consensus in eo quandoque conueniant, quod intellectu proponente simul rationes vtriusque partis contrariæ, & Deo prædeterminantæ ad concupiscentiam, & consensum, existant actiones istæ: necessariò in sensu composito cum prædeterminatione; sed possint non existere in sensu diuino, quatenus Deus potuit illas non prædeterminare.

Erit, ut existimo, nullus, qui præsens argumentum eneruari putet, vñtata distinctione materialis actionis, & malitiæ, dicendo malitiam vitari potuisse, licet materialis actio non potuerit evitari. Cæterum quomens cuiusque Theologi ab hac solutione longius distet, advertat illationem, ob quam si Deus necessitatem infert ad materialem actionem peccati, quæ est volitio positivè contraria legi Dei; consequens est, inferre necessitatem ad rationem malitiæ, quam evitare est impossibile, quamdiu existit talis volitio.

Quod argumentum traditur expressè ab Anselmo in lib. de concordia prædestinationis & gratiæ cum libertate cap. 1. ante med. dicente: *Quod si quæritur de peccato ipsius voluntatis, cum peccat volendo, virum sit necessitate? Respondendum est, quia sicut non vult necessitate; ita non est peccatum voluntatis necessitate.* Et post pauca rationem reddit. *Nam quoniam non est aliud peccare, quam velle, quod non debet; ita non est peccatum voluntatis necessarium: sicut velle non est necessarium.* Semper itaque formale rationem peccati non esse necessariam, infert ex eo, quod volitio non sit necessaria. Hæc autem de necessitate antecedente volitionem: nam de necessitate consequente volitionem, quam paulò antea fusiùs explicue- rat, subdit: *Tamen verum est, quia si vult homo peccare, necesse est, cum peccare, sed ea necessitate, quam supra dixi nihil cogere aut prohibere.* Et ad finem totius prædicti tractatus de concordia: *Non est, inquit, culpa Dei, qui creavit in homine cum libertate arbitrij voluntatem, & contulit ei insusitum, ut nihil, nisi iussu velleret: sed culpa est hominis, qui iussitum deseruit, quam servare potuit.* Nota postrema verba.

Ex toto superiori discursu colligo, veteres Patres, quoties negant peccandi necessitatem, excludere quamlibet necessitatem antecedentem, etiam à diuina voluntate, aut generali concursu prouenientem; & quoties affirmant possibilitatem non peccandi, exigere, vt positis omnibus requisitis ad peccandum, & oblato general

10.

Patrum di-
scrimen nul-
lius effec mo-
menti.

II.
Enasio.

Eius impu-
gnatio.

12.

Anselmus.

Quia volitio libera est formalis peccati ratio, libera est.

13.

Patres no-
gantes pec-
candi necessi-
tate, quam-
libet anteco-
danti necessi-
tate exclu-
dunt.

concurſu Dei; adhuc non peccare ſit abſolutè poſſibile: ac proinde ſit abſolutè poſſibile voluntatem continere à materiali volitione, quam neceſſariò comitatur malicia. Et quamvis huius veritatis plurima teſtimonia protulerimus tomo præcedenti, diſput. 3. 3. & 34. & diſputat. 42. ac multis ſequentibus; nihilominus referenda erunt aliqua, quæ ſectionis præſentis magis propria eſſe videntur.

14.

Poteſtatis
noſtra eſt
peccare, vel
non,

Hieronym. Dialog. 3. aduerſus Pelag. poſt med. *Hoc eſt, inquit, quod tibi in principio dixeram, in noſtra eſſe poſitum poteſtate, vel peccare, vel non peccare, vel ad bonum, vel ad malum extendere manum, ut liberum ſeruetur arbitrium.* Idem in Eccleſiaſti cap. 7. ad finem ait: *Et ne videretur communem hominum damnare naturam, & Deum autorem mali facere, dum talium conditor eſt, qui malum vitare non poſſunt; argute præcauit, & ait, bonos nos à Deo creatos. Sed quia libero ſumus arbitrio dereliſti, vitio noſtro ad peiora labi.* Et lib. 2. contra Iovinianum non longè à principio, reſatus de pœnitent. diſt. 2. cap. Si enim, quod eſt 40. 8. liberi arbitrij, ait: *Neque ad virtutes, neque ad vitia neceſſitate irahimur.* Quod probatur ab Auguſtino de nat. & grat. cap. 65.

15.

Dei ſemper
indigemus
auxilio.

Aurhor epistolæ 17. de explanatione fidei ad Damafum, quæ habetur inter aliena tom. 9. Hieronymi ad finem epistolæ: *Liberum, inquit, ſic conſtituitur arbitrium, ut dicamus, nos Dei ſemper indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non poſſe; quam illos, qui cum Ioviniano aſſerunt, hominem non poſſe peccare; uterque enim tollit arbitrij libertatem: nos vero dicimus, hominem ſemper & peccare, & non peccare poſſe, ut ſemper nos liberi conſtituamus eſſe arbitrij.* Hæc fides eſt, Papa beatiſſime, quam in Eccleſia Catholica didicimus.

16.

Ambroſius lib. 20. de Paradifo cap. 8. ante med. de Adamo & Iuda ſic loquitur: *Non enim neceſſitate Deus, vel illi præuocationis, vel huic proditiſionis impoſuit. Quia uterque, ſi quod acceperat cuſtodiiſſet, à peccato potius abſtinere.*

17.

Idem Ambroſius lib. 1. Hexæmeron cap. 8. poſt med. ait: *In nobis eſt moderari ſtudia, cohibere iracundiam, coercere cupiſſitates. In nobis eſt etiam indulgere luxuria, adolere libidines, inflammare iracundiam.* Et poſt pauca: *Illa cauenda, quæ ex noſtra voluntate prod. unt, delicta inueniuntis, & irracionales paſſiones corporis.* Quorum ergo nos ſumus domini, horum principia extrinſeci non requiramus. Quod enim poſſumus non facere, ſi volumus; huius electionem nobis potius debemus, quam aliis adſcribere. Vnde & in lib. 1. de Iacob & vita beata cap. 3. Non eſt, ait, quod cuiquam noſtri, an adſcribamus culpam, niſi proprie voluſtati. Nemo tenetur ad culpam, niſi propria voluntate deſlexerit. Qui autem deſecit, ille ſe determinat, neque tenetur aliquo vinculo neceſſitante, ut deſecet, & determinetur. Hæc ex parte referuntur 1. q. 1. cap. 6. & cap. 10. videlicet, cap. Illa, & cap. Non eſt.

18.

Cyprianus in ſermone de ablutione pedum ſub init. de his, qui poſt Baptiſmum peccant, ſic loquitur: *In eos, qui poſt indulgentie huius gratiâ voluntarij per peccata, euagati ſunt, qui proprio abutuntur arbitrio, & voluntate, non neceſſitate ducuntur, indignatio & ira non immerito reſtat.* Quod præterea dictum eſt, quoniam per Baptiſmi gratiam, ad vitanda peccata conſertur liberior, faciliſque poteſtas, ſolutaque non ſolum à neceſſitate ſimpliciter, ſed etiam ab ea neceſſitate ſecundum quid, quæ dæmonis mancipium ante Baptiſmum trahitur ad peccata, quamvis nec ante Baptiſmum poſſit eſſe peccandi neceſſitas ſimpliciter.

Per Baptiſmum
gratiam
liberior conſertur
facilitas.

ſitate ſimpliciter, ſed etiam ab ea neceſſitate ſecundum quid, quæ dæmonis mancipium ante Baptiſmum trahitur ad peccata, quamvis nec ante Baptiſmum poſſit eſſe peccandi neceſſitas ſimpliciter.

Auguſtinus 12. de Ciuit. cap. 8. initio: *Scio, inquit, in quo ſit mala voluntas, id in eo fieri, quod ſi noller, non fieret; & ideo non neceſſarios, ſed voluntarios deſectus iuſta pœna conſequitur.* Et de libero arbitrio lib. 3. cap. 1. poſt med. tractans de illo motu, quo fruendi voluntatem ad creaturam à Creatore conuertimus, ſic loquitur: *In eo ſimilis eſt illi motui, quo deorſum verſus lapid ſertur, quod ſicut iſte proprius eſt lapidis, ſic ille animi; videntur tamen in eo diſſimilis, quod in poteſtate non habet lapis cohibere motum, quo ſertur inferius; animus vero, dum non vult, non ita mouetur, ut ſuperioribus deſectis, inferiora dilatat.* Eſt igitur in poteſtate animi cohibere motum inordinatum; quam poteſtatem eſſe indifferentem ad utramque partem, & ſolutam à neceſſitate, fuſius explicat ſequenti contextu eiufdem cap. & cap. 2. 3. & 4. ut retulimus præcedenti tomo de Scientia diſp. 43. ſect. 1. ſub init.

19.

Motus inordinatus cohibere in noſtra poteſtate eſt.

Rurſus in eodem lib. 3. de libero arb. cap. 5. in medio, hominum querelas comprimit his verbis: *Non clament, non ſuccenſcant; quia neque ipſis ideo coegi peccare, quia ſeci, quibus poteſtatem, utrum vellent, dedit. Illud, utrum vellent, denotat optionem, & eligendi poteſtatem conceſſam eſſe ad utramque partem contradictionis.* Et in eodem lib. 3. cap. 18. *Quæcumque iſta cauſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur.* & poſt pauca: *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo cauere poteſt? Peccatur autem, ergo cauere poteſt.* Hiſiſimila multa docet tam in eodem cap. 18. quam in cap. 15. & 16. eiufdem lib. 3.

20.

Nemo in id, quod cauere non poteſt, peccat.

Totus liber Auguſtini de perfectione iuſtitie; præſertim dum reſpondet quindecim rationationibus Cæleſtij, eò diuigitur, ut defendat, culpam propterea non imputari, quia per gratiam Ieſu Chriſti vitari poterat, quamvis ſine gratia vitari non poſſet. Peculiariter verò rationatione 2. 3. & 4. notat, peccatum, quia verè uolens eſt, non eſſe neceſſitatis, ſed voluntatis.

21.

Idem Auguſtin. de vera Relig. cap. 14. ait: *Viſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, & nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.* Et hoc quidem maniſeſtum adeo, ut nulla hinc deſectum pauca, nulla in doctorem turba diſſentiat. Vbi, ſicut alibi ſemper, voluntarium non accipit præciſè, ut excludit coactionem, ſed præterea ut excludit vnus tantum partis neceſſitatem: ut conſtat ex ſequenti contextu, dum ait: *Tales ſeruos meliores eſſe Deus iudicaui, ſi ſeruiſſent liberaliter, quod nullo modo fieri poſſet, ſi non voluntate, ſed neceſſitate ſeruiſſent.* Et in fine eiufdem capituli ait: *Quod homini à peruerſo Angelo perſuaſum dicitur, etiam ad hoc utique voluntate conſenſit. Nam ſi neceſſitate id feciſſet, nullo peccati crimine teneretur.* Quam ſententiam non retrahit, ſed potius explicat & confirmat S. Auguſtinus lib. 1. retrahit. cap. 13. circa med. ut videbimus ſect. 6. 7. & 8.

Peccatum voluntarium, & id quoniam utrumque peccatum voluntarium.

Præterea lib. de duabus animabus cap. 11. poſt medium, inquit: *Peccatum reum teneri quæquam, quia non fecit, quæd facere non potuit, ſumma ſignificatio eſt & infania.* Quamobrem ille anima quidquid faciunt, ſi natura non voluntate faciunt, id eſt,

22.

Id eſt,

23.

id est, si libero ad faciendum & non faciendum motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere potestas nulla conceditur, peccato carum teneri non possumus. Quod defendit primo retractationum cap. 1. & recipitur à Magistro 2. dist. 27. cap. Si quis; & dist. 28. cap. Simuliter

Optatus Mileuitanus contra Parmenianum lib. 7. prope initium ait: Quod de voluntate potest ab homine fieri, hoc meruit prohiberi. Quicquid necessitas peccat, non potest, magnis viribus accusari. Denique voluntas habet panam, necessitas veniam. Homicida scelus, dum nemo cogit, potest & facere, potest & non facere. Adulterium mœchus, dum de furiis nemo compellit, potest admittere, potest & non admittere, & causa huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.

Hilarius in Psalm. 68. ad illa verba: Quia propter te sustinui opprobrium, ait: Ne in naturis quidem hominum inest necessitas aliqua peccati, sed ex appetitu voluntatis, oblectationeque vitiorum peccati usus arripitur. Bernardus tract. de libero arbit. col. 2. ait: Quod sit liberum non esse cognoscitur: quo paulo bonum ei, vel malum imputatur: Excusat nempe vitium; necessitas. Porro ubi necessitas, ibi libertas non est. Ubi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec iudicium.

Lactantius lib. 4. diuinarum institution. c. 24. post med. scribit: Dolor in auge virtutis etiam hanc excusationem debuit hominibus auferre, ne quis quod peccat, necessitatis potius adscribat, quam culpe sue. Et toto illo capite comprobatur possibilitatem obseruandi præcepta iustitiæ. Vnde in sequenti c. 25. post medium ita concludit: Ideo Deus carne se induit, ut desiderijs carnis edomitis doceret, non necessitatis esse peccare, sed propositi ad voluntatis.

Tertullianus lib. de Trinitate non procul à principio sic ratiocinatur: Non aliunde occurrit homini malum, nisi à bono Deo necessisset. Hoc autem ipsum in homine denotatur, non quia necesse fuit, sed quia ipse sic voluit. Unde manifestè, & quid malum esset, apparuit, & ne inuidia in Deo esse videretur, à quo malum esset ortum, eluxit. Quasi diceret: Si homo necessitate peccaret, sequeretur, malum esse ortum ex Deo: ac proinde videretur in Deo fuisse inuidia: insuper non constaret, quid esset malum. At verò, cum malum non aliunde proueniat homini, nisi quia ipse vult à bono Deo recedere; inile constat, quod firmiter, & ostenditur aperte, nullam esse in Deo inuidiam.

Ex Græcis Patribus Irenæus eandem veritatem docet lib. 4. aduersus hæreses cap. 71. & 72. cuius verba retulimus to. præced. disp. 42. sect. 2. Vbi consequenter multa retulimus ex Iustino, cuiusmodi est illud in Apolog. 2. pro Christianis ad Antonin. paulo post med. Nisi homines arbitrati suo possunt sursum fugere, honesta sectari, extra culpam erunt, quidquid agant. Quibus similia scribunt Athenagoras, & Tatianus Alsyrius citati in eod. to. præced. disp. 42. sect. 2. n. 4. & in eadem disp. 42. sect. 3. n. 9. & seq. similia retulimus ex Methodio martyre, & ex Epiphano. Idemque docuit Origenes, tum alibi sæpe, tum præsertim lib. 2. contra Celsum.

Clemens Alexandrinus lib. 4. stromat. duobus folijs ante finem de Adamo sic loquitur: Hoc erat quod in virtum crescebat, nempe id, quod in eius potestate erat sumum, seu liberum arbitrium. Quod autem id, quod erat vitium, elegeris, non est culpa in Deum conferenda. Et paulo inferius ait: Id est in nostra potestate, cuius ex aequo sumus domini, & eius

Ruz de Voluntate Dei.

quod ei aduersatur, ut philosophari, vel non credere, aut non credere.

Eusebius de præparatione Euangelica lib. 6. cap. 5. longe post med. postquam ostendit, quomodo nos ad bonum incitet, inclinèque per auxiliatricem legem rationis, nimirum per synderesim, subiungit hæc verba: Sic Deus per legem rectam ostendit viam, per potestatem vero liberam efficit, ut in ipsa esset virtutis premia sine vi aliqua eligere, cum possit etiam contraria male. Ita si proprio motu naturalem despexerit legem, sions vitiorum sponte, non aliunde, neque ulla necessitate, sed libera voluntate, atque iudicio facta est. Eligentis igitur culpa est, Deus vero inculpabilis est.

Et in eodem lib. 6. de Præparat. Euangel. cap. 9. circa med. Non dicimus, ait, quia proditor Iudas præciebatur, necesse fuisse ipsum prodere. Si sic enim esset, non vituperaretur ab his, qui proditurum præiuderunt. Vituperatur autem, nimirum, quia posuisset etiam non prodere. Multaq; in eandem sententiam præmittit, atq; subiungit explicans potestatem Iudæ, indifferentem ad utramque partem contradictionis, neque determinatam à diuina præscientia, sed potius præbentem præscientiæ rationem determinationis ad cognoscendum fore, ut Iudas sit proditor. Quæ retulimus præcedenti tom. disp. 33. sect. 4.

Damascenus in dialogo contra Manichæos multo propinquius ad med. quàm ad princip. ait: Qui anima quæ tyrannide oppressa est, poterit, quin peccet? Ac proinde culpa non erit. Quod quamuis contra figmenta Manichæorum dictum sit, tamen hoc docet vniuersaliter verum non esse culpam, quando aliquis non potest non peccare. Ac multo propinquius ad finem, quàm ad med. In nostra, inquit, potestate sumus est, ut nos ipsos à secessibus quibusque vitijs expurgemus, vel eisdem inquinemus.

Theodoretus ad Rom. 7. ad illa verba: Quod enim oporor, non intellige: Illa, inquit, non volo & odi, non necessitatem, sed imbecillitatem significat: non enim necessitate, aut vi aliqua impulsus peccamus, sed à voluptate delinimus, ea facimus, quæ ut scelerata, & flagitiosa abhorremus. Et ad Roman. 8. ad illa verba, Quos autem prædestinauit, & 6. ait: Deus non huic homini affert necessitatem, ut virtutem exerceat: illi autem, ut vitam ex vitio instituat. Pèpende non solum ad formalem rationem vitij, sed etiam ad vitam, hoc est, vitales operationes ex vitio instituendas, Deus non affert necessitatem.

Nemesius Episcopus Emisenus in lib. de natura hominis à cap. 35. frequenter repetit, mala opera ita esse in nobis & in nostra potestate, ut possimus illa vitare, vel committere, præsertim verò cap. 39. & 40. & cap. 41. ait: Non facultas est, quæ fecit, ut immodeste viuamus, aut mendacium dicamus, sed electio. Erat enim in nostra potestate verum dicere, non mendacium. Si ergo vitium facultas non est, sed habitus; non qui facultatem nobis dedit, causa nobis improbitatis est, sed habitus, qui per nos, & propter nos comparatur. Licebat enim contrarium habitum, non istum vitiosum exercitatione querere.

Anastasiu Nicænus quæstionibus in Script. vetus fin. colum. antepenult. ex Basilio in homil. Quod Deus non sit auctor malorum, ait: Quod proprio malum est, nempe peccatum, ex libero arbitrio dictum est, cum in nostra potestate sit sumum, vel à vitio abstinere, vel esse malos.

M m Mogun

30.

31.

32.

33.
Roman. 7.
& 8.

34.

Facultas non
est vitium.

35.

34. Moguntina deniq; Synodus Prouincialis, anno: 49. celebrata, cap. 2. parochis, & concionatoribus præcipit, vt doceant credere & confiteri, Deum esse *omnis boni, sed nequaquam mali culpæ aut oris: si quidem nos peccata, nulla impulsu necessitate, sed malitia, & vitio nostro perperamus.*

37. Aristoteles denique in lib. 3. Ethicorum totum caput 5. ponit in demonstrando, quidditativam impurabilitatem culpæ non posse consistere, nisi fuerit in hominis potestate culpam euitare, vel immediatè in se ipsa, vel mediatè, illius causam euitando: de quo infra disp. 8. & sequen. disp. 39. sect. 7.

SECTIO IV.

Primos parentes nulla necessitate primum commississe peccatum, sed illud facile vitare potuisse.

1. **L**ibera possibilitas euitandi peccatum, quæ Angelis & primis parentibus in statu innocentie concessa fuit, licet primo aspectu videatur, nihil probare de peccatis, quæ committuntur ab hominibus in natura lapsa; nihilominus verè probat, quæcumque actionem materialem peccati à quacumque persona, in quocumque statu eliciendam, non prædeterminari à Deo per antecedentem necessitatem. Rationes autem huius vniuersalitatis sunt. Prima, quia si vel vnica materialis actio peccati facta fuit sine physica prædeterminatione; consequens est, causæ vniuersalis munus totum expleri posse sine physica prædeterminatione ad eiusmodi actiones. Quapropter si Deus adhibeat physicam prædeterminationem ad alias actiones, excedet munus causæ vniuersalis, subibitque, munus causæ particularis. Vnde ipse erit particularis causæ actionis, & eorum quæ ex actione ratione sui ac necessariò consequuntur.

2. Secunda ratio, quia fundamenta propter quæ Doctores infra citandi docent, Angelum, vel Adamum nulla necessitate fuisse determinatum ad primam actionem peccati, eadem militant in qualibet persona, in quocumque statu, & qualibet actione peccati. Fundamenta enim sunt libertas ad rationem peccati requisita, & bonitas Dei, cui repugnat ad malum impellere.

3. Claritatis causâ testimonia Patrum in tria capita distribuo. Primum pertinebit ad solos primos parentes, nulla de Angelis mentione facta. Secundum de primis parentibus simul cum Angelis tractabit. Tertium verò de solis Angelis. De secundo & tercio capite dicemus sequenti sectione 5. De primo autem capite ita Theologi omnes decernunt. Imprimis Augustinus in Enchiridio cap. 105. *Sic enim, ait, oportebat prius hominem fieri, vt & bene velle posset, & male.* & cap.

107. *Sic factus est homo rectus, vt & manere in eadem rectitudine posset non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio: virumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut cerè de illo. Proinde quia suam maluit facere, quam Dei, de illo facta est voluntas Dei. Porro suam voluntatem facere, non solam malitiam, sed etiam materialem actionem significat, & huius faciendæ, vel non faciendæ libera optio concessa fuit in statu innocentie.*

4. Similia notat Augustinus lib. de correptione & gratia toto cap. 10. & 11. ad finem vtrò capi-

6. tis 10. notentur illa verba: *Sic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quæuis sui futuri casus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori, & non miserum fieri in sua potestate esse sentiebat.* Alia ex 11. cap. retulimus alibi. Et lib. 83. quæst. q. 4. *Deum ita optime hominem fecit, vt si vellet manere optimus, nullo resistente impediretur.* Idè docet lib. contra aduers. Legis & Prophetarum c. 14. circa med.

Cuius vestigiis insitens hypognofticon lib. 3. col. 3. ita scribit: *Non enim per aliud contraxi offensam, nisi per id, quo potui, ne delinqueret, resistere suadenti. Per velle ergo malum rectè perdidit posse boni, qui per velle boni potuit vincere velle malum.* Et liber de Ecclesiasticis dogmatibus c. 21. initio: *Libertati arbitrii sui commissus est homo statim in prima conditione, vt sola vigilantia mentis amittente (vel potius adnente) etiam in præcepti custodia perseueraret, si vellet in eo, quod creatus fuerat, permanere. Quasi diceret, Tanta illi collata fuit donorum plenitudo, vt ex parte Dei nihil defuerit, sed tantum ex parte hominis sola, videlicet, vigilantia mentis adnens ad perseuerandum, vel amittens collata beneficia.*

Petrus Diaconus, nomine aliorum Orientaliù in libro de Incarnat. & grat. Iesu Christi cap. 6. initio ait: *Credimus itaque bonum & sine ulla carnis impugnatione à Deo Creatore omnium factum Adam magnæque prædium libertate ita, vt & bonum facere in propria facultate haberet, & malum si vellet, posset admittere. Eratque mors, & immortalitas in eius posita quodammodo arbitrii libertate.*

Huic articulo directè respondens Fulgentius ad Petrum Diaconum lib. de Incarnatione & gratia Iesu Christi c. 12. ita reſcripsit: *Credat firmissimè sanctam Trinitatem primo homini, quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque suæ cognitionis ac dilectionis inferuit, non solum bona voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendamque iustitiam, integrum sanctique creasse libertatis arbitrium. Vt facultas atque motus indita libertatis, si inuicem se gratiam non deferret, premium Dei bonitas tribueret homini. Et post pauca: Creatus ergo primus homo, accepit quidem gratiâ, qua non posset peccare, (id est, posset non peccare) si peccare nollet. Quod ita intelligendū esse constat ex sequenti contextu. Addit enim non accepisse tantâ gratiam, qua nō posset peccare. Et in c. 13. Adamum, inquit, esse creatū sine peccati necessitate.*

Idem Fulgentius de fide ad Petrum c. 25. ita decernit: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites primos homines, id est, Adam, & mulierem eius, bonos & rectos, sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellet, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellet, propria voluntate peccare: cōque non necessitate, sed propria voluntate peccasse. Et de Latinis antiquioribus hætenus: alios minus antiquos referemus post Græcos.*

Clementis Romanus in Epistola 3. de officio Sacerdotis col. 3. de homine in statu innocentie ita docet: *Hic ab initio, cum adhuc iustus esset, cuius vitis & omni fragilitate superior erat. Vbi autem peccauit, factus est seruus peccati. Non foret autem superior, sed longe inferior omni fragilitate, cunctisque vitiis, cui propter impositam prædeterminationem fuisset absolute impossibile vitiis æqualiter resistere.*

Chrysofostomus tom. 1. sermon. de interdictione arboris, à medio: *Manifestum est, inquit, Deum Adam noluisse peccare, si voluit eum ante delictum præseruare:*

Libera possibilitas euitandi peccatum in statu innocentie prædeterminationem irrogat:

Rationes huius.

Cur Adamus etiam in aduersa sententia nō sit ad primam peccati prædeterminationem.

Patrum testimonia in tria capita.

Primum capitulum de primis parentibus.

Augustinus.

6.

7.

Fulgentius.

Gratia primis hominibus quales.

8.

9.

Primus homo omni fragilitate superior.

10.

præstare: quia & Adam potuit serpentem contem-
nere, qui Deo noluit obedire. Potuit Adam & Deo
parere, quod noluit, qui consentire diabolo maluit.
Vtrumque enim in sua habuit potestate, & Deo parere,
quod noluit: & diabolo non cedere, quod voluit.

11. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. contra Iulian.
col. 4. initio de muliere in statu innocentie sic
loquitur: *Mulier alterius sibi persuasa est, ut
facere vellet, que nefas, quamvis humana mens po-
tenter foret, que faciendi vel non, & permissa
est, voluntariis impetibus, ut dixi, ad quodlibet ire.*
Non ergo fuit ad vnam partem per physicam
prædeterminationem alligata.

12. Damascenus de fide lib. 4. cap. 14. prope init.
de statu innocentie tractans, ait: *Ceterum homo
rationalis & arbitrio liber factus, potestatem accepit
indefinitam per propriam electionem vni Deo, si
permisisset in bono, hoc est, in creatis obedientia.*
Quemadmodum & Moyses Barcephas Syrus
Episcopus in commentariis de paradiso parte 3.
cap. 2. parum à principio tom. 1. Biblioth. ait: *Ad
hoc, data lege, certiorum reddidit Deus Adamum, &
reliquis mortalibus ratione prædus, si arbitrii libertate
in seipsos donasse, dum conderet; qua fieri possent, vel ob-
seruare, vel transire legem præscriptam.*

Mag.

13. Adamum in peccantia donatum fuisse tradit
Elias Cretensis, relatus tomo præced. de scien-
tia disp. 42. sect. 3. nec potest aliud intelligere,
nisi liberam potestatem non peccandi. Quam
etiam Ricardus Victorinus testatur frequenter,
veluti de statu interioris hominis p. 1. tract. 1.
cap. 13. & 14. & 20. vsque ad 23. Iustinianus
de casto connubio cap. 12. initio: *Immortalitatis,*
inquit, *gloriam primus homo in innocentia statu po-
tuit, si voluisset, tenere poterat, & amisit.*

Infirmum.

14. Moguntina Synodus Prouinc. anno 1549.
celebrata, docet, hominem creatum esse non so-
lum corporis & animi viribus relictum, & ornatum
supplicia & gratia, sed etiam in voluntate ad bona,
malæque appetenda ex pari liberum. Et Colonien.
Enchirid. Christiane institution. ad parochos ti-
tulo de Sacramento Pœnitentie fol. 89. §. initio
quod non semel, ex Augustino lib. de correptione
& gratia docet, quod Adamus potuerit non pec-
care, gratia Creatoris sibi desuper collata, &c.

15. Omnes denique Patres, qui tomo præceden-
ti de scientia disp. 40. sect. 1. libertatis indifferen-
tiam atque dominium intelligunt sub imagine
Dei, ad quam factus est homo, primario loquun-
tur de Adamo in statu innocentie, quoniam
tunc integra & illæsa perseverabat imago Dei.

S. Thomas.

16. Idem sentiunt Scholastici omnes, nemine
contradicente, quorum antiquiores referre satis
erit. D. Thomas 1. 2. q. 109. art. 10. ad 3. ait:
*Hominem in statu innocentie per gratia donum
perseverare potuisse facilius, quam nunc perseve-
rans in natura lapsa, quia tunc nulla erat rebellio
carnis ad spiritum.* Idem docet in eadem q. 109.
art. 8. corpore & ad 3. & in 2. dist. 24. q. 1.
art. 4. Vnde sic argumentare. Maior difficul-
tas accedit magis ad impossibilitatem. Ergo fa-
cilitas maior distat magis ab impossibilitate, ac
subinde est maior possibilitas: sed in statu inno-
centie maior erat facilitas perseverandi: ergo
maior possibilitas, quam in natura lapsa. Rursus
in natura lapsa perseverandi possibilitas est tâta,

Maiores diffi-
cultates ad im-
possibilitatem
accedit ma-
ior.

Nullus præ-
determina-
tor ad mate-
rialem actum.

nulla physica prædeterminatio ad materiale
actionem peccati reddidit impossibilem illius
status actualem perseverantiam.

nem finalem
peccati.

Propter eandem rationem colligitur idem ex
cæteris omnibus Scholasticis. Nam Magister 2.
dist. 24. cum Augustino tradit, Adamum per
dona, quæ acceperat in sua creatione, potuisse
non declinare ab eo, quod acceperat, & non ca-
dere, sed stare, & resistere tentationi. & dist. 25.
cap. 7. ait: *Hominem ante peccatum ad bonum ni-
hil impediēbat, ad malum nihil impellebat.* Ergo non
impellebat physica prædeterminatio. Confirmatur,
nam subdit: *Tunc voluntas sine difficultate bonum
appetere poterat.* Ergo non erat physice præ-
determinata, ita ut impossibile simpliciter foret
bonum actualiter appetere.

Magister.

In statu in-
nocentia vo-
luntas sine
difficultate
bonum appa-
tere poterat.

18.

Easdem omnes propositiones Magistri tradit
Albert. 2. p. q. 90. memb. 2. & in 2. dist. 25. & in li.
de homine apud Carthusianum infra citandum.
Alexand. 2. p. q. 96. memb. 2. a. 1. præsertim ad 4.
S. Bonavent. 2. dist. 24. p. 1. a. 1. q. 2. S. Antoninus
1. p. tit. 9. c. 5. initio, & §. 3. Vincent. Beluacens.
in speculo morali, tom. videlicet 3. li. 1. dist. 10. dū
respondet ad quæstionem octauam, & lib. 3. dist.
11. prope initium. Ricard. 2. dist. 24. a. 1. q. 1. Agi-
dus dist. 24. p. 1. q. 1. a. 4. Durand. dist. 24. in ex-
positione literæ. Carthusianus in 2. dist. 24. qu. 2.
prope init. & dist. 25. q. 4. Quæ omnia cæteri
Scholastici in eisdem distinctionibus 34. & 35.
tacendo supponunt, ad eam esse, ut nulla in-
digeant disputatione.

SECTIO V.

De Angelis simul & primis parentibus probatur
eandem possibilitas non peccandi.

Exequimur secundum illud, & tertium ca-
put, quod sub initium præcedentis sectionis
proposuimus. Alterum continet testimonium, quæ
simul complectuntur Angelos & primos paren-
tes: alterum verò, quæ de solis Angelis tractant.
Basilii igitur homil. 9. *Quod Deus non sit au-
thor malorum, inter med. & finem ita disputat:*
Vnde inquitur est homo? Ex ipsius libera voluntate.
*Vnde malus diabolus? ex eadem penitus causa. Ha-
bebat enim & ipse liberam vitam, & insitam sibi
potestatem, aut Deum sequendi, aut à bono descendendi.*
*Gabriel Angelus à Deo iugiter stetit: Satan autem
Angelus ex ordine suo prorsus cecidit. Et illum pro-
pria voluntas in calo d. tenuit; hunc verò voluntatis
libertas calo deiecit. Poirrat enim & ille à Deo de-
ficere, & iste non exidere: sed illum insatiabilis
dilectio Dei seruauit: hunc à Deo relictum esse
ostendit per peccatum alienatio. Pondera indiffe-
rens dominium & potestatem, aut sequendi bonum,
aut descendendi. Deinde Angelum bonum
libera voluntas propria in calo retinuit, cum
posset deficere: at contra malum Angelum li-
bertas calo deiecit, & à Deo relictum esse ostē-
dit, cum tamen potuisset non exidere. Hæc om-
nia pugnant cum necessitate antecedente liber-
tatem, præsertim cum idem Basilii non longe
antea dixisset, libertatem esse solutam necessita-
te, & in sua potestate habere facultatem con-
seruandi vitam & bonum, vel ab illo defle-
ctendi.*

1.
Secundum
testimonium
capituli.

Basilii.

Iustinus in dialogo cū Tryphone propius ad
med. quàm ad finē, prima parentum peccata, ut
probaret, contigisse citra culpam Dei, subiungit:
Sic enim Deo visum est, sum Angelos, sum homines

2.

Mm 2. libere

libero arbitrio pradios, sui que potentes facere.

3. Nemesius Episcopus Emisenus in lib. de natura hominis & animæ facultatibus cap. 41. in med. Puto, inquit, illud quoque iam esse demonstratum, naturæ rationis participes, ab initio optime esse genitos: ac si ut a principio sunt condita, ita mansissent, ab omni fuissent vitio remotissime. Nunc sua voluntate & electione, in vitium incurrunt. Nam que ita permanserunt, ut ab initio generate sunt, beatitudine perfruuntur. Sic etiam naturam Angelicam & humanam suo fuisse arbitrio permissam a Deo, scribit Tatianus Assyrius Iustini sectator orat. contra Græcos col. 5.

4. Ex Latinis verò imprimis Augustinus de correptione & grat. toto cap. 10. & 11. & de dono perseverantie cap. 7. docet Adamum, & Angelos qui ceciderunt, potuisse vitare peccatum, non minùs, quàm Angelos, qui perseverauerunt in gratia. Notetur peculiariter illa verba in dicto cap. 11. Sed quia noluit (nimirum Adamus)

Augustinus professio eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi. Vnde Prosper ad 6. obiect.

Prosper. Sicut ergo, inquit, prævaricatoribus Angelis non Deus indidit illam, qua in veritate non stetit, voluntatem: ita neque hominibus hunc affecit, & cætera, quæ aliis retulimus. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. propius ad med. quàm ad princip. Deum, inquit, diligendi ac cognoscendi se, non nisi Angelis & hominibus indidit facultatem. Quibus propter arbitrij libertatem, qua maximè debuit intellectuali creatura Creatoris benignitate conferri, ita cognoscendi ac diligendi se facultatem, voluntatēque donavit, ut eam unusquisque & habere posset, & perdere.

5. Anselmus in dialogo de libero arbit. c. 2. Et per potestatem, inquit, peccandi, & sponte per liberum arbitrium, & non ex necessitate nostra & Angelica natura primitus peccavit. & post pauca: Qui hanc habere arbitrij sui libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate: sed sponte peccavit. Quam libertatem primi parentis in statu innocentie consistere in dominio sui, & potestate indifferenti ad utramque partem, explicat infra, dicens: Etenim, qui sua potestatis est, ut non seruiat, quamvis potestate sua servire possit: quamvis non illa, que est serviendi, vitatur potestate, nulla res potest illi dominari, ut seruiat.

6. Verbis denique Augustini in lib. de correptione & gratia, cap. 11. inter medium & finem, idem dogma tradit Hugo Victorin. eruditio-
pis Theolog. summæ sentent. tract. 3. c. 6. & 7.

7. Tertium & postremum caput restat, ea testimonia continens, quæ de solis Angelis mentionem faciunt. Antonius (ut in eius vita refert Athanasius inter princip. & med.) ita monebat: Hoc primum debemus mentibus affigere, nihil Deum fecisse, quod malum est: neque ab eius institutione demonum capisse principia: peruersitas ista non naturæ, sed voluntatis est vitium. Boni enim, utpote à Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cælis. Quod si Deus instituit physicam prædeterminationem ad materialem entitatem actus superbiz, ex qua necessariò consequitur malitia, qua constituuntur mali dæmones; consequens est, ab institutione Dei principia dæmonum cæpisse: cuius illationis bonitas constat ex dictis disp. 9. sect. 1.

8. Epiphanius hæresi 66. pagin. 3. post episto-

lam Marcelli ait: Diabolus non à Creatore naturaliter malus creatus est; sed sibi ipsi post tempus malum facere excogitavit. Et infra: Creatus est cum omnibus bene, quoniam Deus propter excellentem iustitiam, & ob proximam bonitatem omnes, & omnia iustissima esse voluerit, & sua bona omnibus proposuerit: iuxta permutationem verò liberi arbitrij omnibus propria voluntate uti concedit, ut quisque quod voluerit, faciat, quod ipse quidem malorum causa non sit.

Nazianzenus 38. orat. de Christi Natiuitate versus med. de Angelis ita loquitur: Secundi splendores creati sunt: gestis quidem animus dicere, ad malum immobiles, atque ad bonum diutaxat agitationem, ac propensionem habentes, utpote Deum circumstantes, ac primario Dei fulgore collucentes: verum ut non omnino immobiles, sed egre mobiles existimem, ac dicam, mihi persuadet ille ob splendorem Lucifer, qui propter superbiam caligo effectus est, & subiectis ei rebelles Angeli, qui per boni fugam, vitij archiepti, eiusdemque nobis auctores exstiterunt. Quam eandem sententiam de difficili mobilitate ad malum ex Gregorio recipit Pantaleo Diaconus in narratione miraculorum Archangelij Michaelis, apud Surium die 29. Septembris, & Metaphraste die 8. Nouembris. Vide quantum distauerint à prædeterminatione, physice necessitate ad malum, qui potius agitatione tam vehementi mouebantur ad bonum, ut prope immobiles viderentur ad malum, & verè fuerint ægre ac difficulter inobiles ad malum.

10. Damasceus de hac re frequentiùs & copiosius disserit, vt lib. 2. de fide cap. 3. & in cap. 4. initio: Ex his Angelicis, inquit, virtutibus ea, que præcavi terrestri ordini non natura mala facta est: sed bona existens, & à bono facta, & nullo pacto in se ipsa à conditore malitia vestigium tenens, non ferens illuminationem, & honorem, quem ipse conditor indulserat, libera voluntatis potestate demutata est, &c. Quod si à conditore accepit physicam prædeterminationem ad materialem entitatem actus, cui necessariò & indissolubiliter coniuncta est malitia; consequens est, ut à conditore teneat non solum vestigium malitiæ, sed ipsam adæquatam originem malitiæ.

11. In eodem rursus testimonio pondera, mutationis principium, fuisse liberam voluntatis potestatem, de qua etiam paulò inferiùs addit: Lumen igitur ipsa creata ab Opifice & bona facta (nam vidit Deus cuncta que fecerat, & erant valde bona) libera voluntatis potestate tenebra facta est. Et post pauca: Mali facti sunt electione, ex bono voluntarie in malum declinantes. Eandem sententiam alijs verbis tradit in lib. 4. fidei Orthodoxæ cap. 21. fine. Quemadmodum & in dialogo contra Manichæos vno folio ante med. Libera, inquit, voluntate diabolus mutatus est, nimirum, à bonitate, quam à Deo acceperat, ad malitiam, cuius ipse author fuit. Quod explicat sequenti contextu. Eandemque sententiam repetit postea inter med. & finem dialogi ab illis verbis: Deus cum bonum fecit: verum ipse voluntarie mutatus est, ac bonum abiiecit. Et post pauca reddit rationem, ob quam id potuit facere, quia suis iuris erat, absque vi, & natura necessitate.

12. Nemesius Episcopus Emisenus de natura hominis lib. vnicò cap. 1. vltra med. Angeli, ait, cum nullam habeant causam necessariam, que ad peccandum impellat, sed natura omni affectione corporis & inopia, & voluptate vacens, merito per penitentiam ad veniam

Difficili Angelorum mobilitas ad malum.

ad veniam aspirare non possunt. Quibus Origenem annuerat homil. 1. in Ezechielem longè ante med. ubi notat, libero arbitrio cecidisse Luciferum, nec Deum illius fecisse mortem, sed tantum libertatem ad utrumque permisisse.

minantis ad malum, hæc est prima causa, & primum principium.

Bernardus in tract. de grat. & lib. arbit. col. 3. fine: *Diabolus, inquit, aq̃e liberè in malum corruit, & persistit suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu.* Vbi notandum æqualitatem libertatis, quæ hic asseritur à Bernardo, non esse in eo, quod cessare à peccato, postquam semel peccauit, sit dæmoni possibile perinde, atque à principio cauere peccatum: sed æqualitas in eo solummodò est, quod sicut initio peccauit nullo alieno impulsu, sed proprio & voluntario nutu: ita etiam nunc pertinaciter hæret nullo alieno impulsu, sed proprio & voluntario nutu. Deus ergo non impellit, neque impellit modò ad materiale actionem peccati per physicam prædeterminationem: aliàs alienus impulsus necessitaret, ut non solum in actione, sed etiam in eius inseparabili malitia hæretet perpetuò.

Petrus Abbas Cellensis lib. 1. mysticæ expositionis Mosæici tabernaculi longè post med. ait: *Produliles facti sunt Cherubim; non quia volentes auerti, vel conuersti, creati sunt: sed quia habiles ad volendum hoc, vel illud.*

Magister 2. dist. 5. prope init. Angelorū libertatē, sic exponit: *Conuersio iussu fecit, & auersio in iustos. Unāq̃, fuit voluntatis, & volū as viriusq̃, libertatis. Hic bñt enim omnes liberū arbitriū, quod est libera potestas rationalis voluntatis. Poterat enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id est, discernere, in quibus constat liberum a bur. um. Neque creati sunt volentes auerti, vel conuersti, sed habiles ad volendum hoc, vel illud. Vide indifferentiam voluntatis ad utramque volitionem, quam postea explicat ita esse intelligendam, ut creatura rationalis cadere possit per se, quamuis proficere non possit, sine gratia adiuvante: ut supra disp. 3. 6. sect. 4. dicebamus. Vnde in cap. penultimo eiusdem distinct. infert: *Aperit ergo peccantium culpa in hoc deprehendi potest, quia licet sine gratia nequirent proficere, quam nondum acceperant: per id tamen, quod eis collatum erat in creatione, poterant non cadere, id est, stare.**

Idem probatur ex D. Thoma, qui 1. p. q. 59. art. 3. ad 2. ait: *Voluntatem Angeli non esse determinatam respectu eorum, quæ infra ipsum sunt: quamuis eius intellectus sit ad omnia veritatem determinatus.* Et ex corpore articuli & solutione ad 1. constat hanc indeterminationem determinari ab ipsa voluntate, dum liberè eligit. Quod idem Cæteranus ibi defendit.

Alexander 2. p. q. 19. memb. 2. præsertim ad 2. & ad 4. omnimodam & æquabilem indifferentiam fuisse dicit in Angelis, ut peccarent, vel non peccarent. His consequentia scribit in eadem p. 2. q. 110. memb. 8. præsertim ad 3. & 4. argum. ostendens, Deum non fuisse causam, ut mali Angeli non acciperent perseuerantiam: sed quoniam illi noluerunt accipere. Cæteri verò Scholastici, ut S. Bonauent. Ægidius, Ricardus, Durandus, Scotus, Carthusianus, & alij, tacendo probant, supradictas assertiones

Magistri.

Mm 3

SECTIO

13.

Augustinus.

14.

15.

Ezechiel. 8.

16.

ic habet.

17.

Malitia priuatio est, & nihil.

Contraria sententia solutionem in paginis Anselmi.

Voluntas in genere determinans ad malum, primum principium.

18.

Æqualitas libertatis Diabolo expōitur.

19.

20.

Libertum arbitriū quid.

21.

Angeli intellectus ad omnem veritatem determinatus.

22.

SECTIO VI.

Necessitas, ex libertate procedens, eandem veritatem confirmat.

3.
Obiectio.

Nonnulla peccata dicuntur à Patribus ex necessitate procedere.

3.

Assumptio.

3.
Augustinus.

3.
Belinur, & provera sententia argumentum ad quatuor.
Necessitas ex qua peccata procedunt, qualis.

8.
Necessitas simpliciter duplex.

6.

Mendacium magis innotuit ex notitia libertatis, & imputabilis.

Obiicere posset aliquis, esse nonnulla peccata, quæ dicuntur à Patribus ex necessitate procedere. Vnde videtur inferri, necessitatem operandi non repugnare peccatorum quidditati: subinde non esse sufficientem rationem, ut physica prædeterminatio refuteretur, quoniam propter necessitatem, quam inducit, repugnet quidditati peccatorum.

Antecedens probatur, nam & Damascenus lib. 2. Parallelorum cap. 28. in principio, peccata quædam esse inuoluntaria colligit ex cap. 21. Exodi de illo, qui non insidiatus percussit. Isidorus autem lib. 2. sentent. de summo bono cap. 22. in initio, quædam, notat, committi ex necessitate peccata, quod idem prior docuerat Basiliius orat. 3. de ieiunio, & hemil. 12. in principium Proterb. prope med. homilia: Peccatum, inquit, alia inuoluntaria sunt, aliqua verò ex mente praua proveniunt. Cōstituamus fornicatrices duas, una quidē lenoni empira, corporeis vi coacta inquinabit: altera verò sponte per voluntatem & libidinem se voluptari dedit. Item de duribus alter peccavit, quod ab amico ab iniquis parentibus male sue et educatus, &c.

Imo & Augustinus: Sicut inquit, necessitas facit ut propter bindum, si vult homo esse sacer, & non possit. Nam unde sunt ille vices: Non enim, quod volo, facio bonum; sed, quod loquor malum, hoc ago? Atque alius istuc in hac sententiam commemoratis testimonio duorum eloquiorum. Hæc Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. quæ postea repetit lib. de natura & gratia cap. 67. prope med. & consil. mat. 1. Retrahit. cap. 9. inter med. & finem. Multi subinde Patres, infra citandi, notant, ex consuetudine prava necessitatem oriri peccandi.

Nihilominus præcedens obiectio dissolvitur, simulque novum argumentum constituitur pro vera sententia, quoniam necessitas ex qua peccata procedunt, aut non est necessitas simpliciter, sed tantum secundum quid; aut si est simpliciter necessitas, non est antecedens, sed necessitas consequens liberam voluntatem; aut habet utramque necessitatis imperfectionem, videlicet, ut non solum sit secundum quid necessitas, sed etiam consequatur liberam voluntatem. Quod frequenter contingit in peccatis.

Ea rursus, quæ simpliciter necessitas est, contingere potest dupliciter. Primum, si quæ in præsentī tempore committuntur peccata, necessitas sequantur ex præterita causa, quam vitare, iam est impossibile. Et huic peccatorum generi nulla inest peculiaris libertas & imputabilitas in præsentī tempore. Sed tota illorum imputabilitas per denominationem extrinsecam descendit à possibilitate vitandi eorum causam, quæ præcessit in tempore præterito. Alia verò peccata ita sortiuntur libertatem ex causa, ut in præsentī tempore causam vitare sit absolute possibile, ac proinde etiam in præsentī tempore eorum existat libertas & imputabilitas.

Horum exemplum proponit Anselmus in dialogo de libero arbitrio cap. 5. ubi defendit, liberum & imputabile mendacium esse, quamvis extorqueatur metu mortis, dicens: Quamvis enim necesse sit illum aut occidi, aut mentiri, non tamen necesse est, illum occidi, quia potest non occidi, si mentitur; nec necesse est, illum mentiri, quia potest non

mentiri, si occiditur. Neutrum enim est, determinate in necessitate, quia utrumlibet est in voluntate, vel potestate. Eandem sententiam repetit cap. 9.

Non dissimile exemplum traditur à Bernardus tract. de gratia & libero arbitrio in medio, ubi ex professo disputat questionem, quomodo imputentur hominibus peccata, si non possunt non peccare sine gratia. Respondet autem propterea imputari, quia impossibilitas vitandi peccatum, & necessitas peccandi proveniunt ex inordinato amore proprio, quem liberè possumus deponere per gratiam. Id quod explicat exemplo Petri negare compulsi per metum, cuius necessitatem asserbat inordinatus amor vitæ præsentis. Obscurior paulò est ille discursus Bernardi, sed hæc sine dubio est illius mens. In hoc genere sunt inuoluntaria illa peccata, quæ Damascenus supra citatus commemorat. Quoniam qui non est insidiatus, ut occideret; potuit diligentiam & cautelam adhibere, ne occideret; ac proinde sicut potuit evitare negligentiam, ita etiam & homicidium, ex illo sequutum.

Ea tamen, quæ secundum quid necessitas est, inter peccata & eorum causas intercedit frequentior, quam necessitas simpliciter: ac subinde non solum tales causas vitare fuit aliquando possibile, sed etiam existentibus causis, possibile fuit adhuc evitare peccata. Cuius possibilitatis clarior & præstantior ratio est, quia licet sine divina gratia multa peccata vitare sit impossibile, ac proinde necessarium sit illa committere: nihilominus quilibet potest oblatum sibi favorem accipere, quem nisi Deus offerret, non posset ad culpam imputari peccatum. Ut non solum Bernardus nuper citatus, sed frequentius Augustinus & alij Patres in hac & sequenti secta citandi. Huiusmodi necessitas est, quæ provenit ex peccandi consuetudine, & quæ ex vi & coactione alterius hominis, de qua Basiliius citatur in num. 2. & illa temporalis necessitas, id est inopia quam nonnulli perimescentes peccant; de qua loquitur Isidorus dicto lib. 2. sentent. cap. 22. August. denique seipsum explicabit in principio sectæ sequentis.

Ex his omnibus colligitur licet argumentum à maiori ad minus. Si enim ea peccata, quæ dicuntur ex necessitate procedere, non alia ratione imputari possunt, nisi quoniam actualiter vitari fuit absolute possibile; siue illorum causam vitando, siue manente causa vitando ipsa peccata vitare, ac proinde longè aberit physica prædeterminatio ad illorum materiales actiones,

Confirmatur primum, quoniam physica prædeterminatio efficeret, ut peccatorum, procederium à necessitate, nullum esset discrimen à cæteris peccatis; nam omnia ex antecedente necessitate physica prædeterminationis sequerentur. Cuius illationis exemplum esse possunt peccata ex consuetudine procedentia, quæ actualiter committi, erit absolute impossibile, si ad eorum materiales actiones physicam Deus subtrahat prædeterminationem: eandem verò, si Deus imponat, etiam peccata, quæ non procedunt ex consuetudine, neque ex alia necessitatis causa præter prædeterminationem, necessarium erit actualiter committi. At Patres discrimen agnoscunt inter prædicta peccata, ut in principio retulimus, & in sect. 7. & 8. referemus ex Patribus & Scholasticis.

Nunc verò sacrarum literarum testimoniis erit agendum. Et imprimis peccandi necessitatem secundum

8.
Necessitas si cuius quid inter peccata frequentius.

Sine divina gratia multa peccata vitare impossibile.

9.
Argumento à maiori ad minus excluditur prædeterminatio.

10.
Peccata ex ne. efficitur procedentia à ceteris non discriminantur.

11.
Peccandi necessitatem

secundum quid, quæ absolute vitari potest, sed difficillimè provenire ex causa, quæ sine huiusmodi necessitate, sed magna facilitate potuit evitari, colligitur ex verbis Hierem. cap. 5. post euitari. Si dixeris: Quare fecit Dominus Deus noster hoc vobis: Et es ad terram: Sicut dereliquisti me, & servisti Deo alieni in terra vestra. sic servietis alienis in terra non vestra. Iusta videlicet punitio, vobis quibus concessum erat dominium, libera potestas & facilitas idololatricum euitandi; & tamen ea facultate abusi sunt, propria sponte ad idololatricam prolapsi, tradantur tyrannis idololatricis, qui metui dicitur mortis & suppliciorum eos ad idololatricam compellant: vt in transmigratioe Babylonica conigitur Danieli 3. Idem igitur ratione pari cæteris in peccatis solet contingere. Consonat Theodoretus rom. 2. ad prædicta verba Hierem. dicens: Iusta iudicii sententia. Quis meum, inquit, epulastis regnum, ego vos alii tradam dominus.

12. Probatur 2. Hierem. 16. vbi proposita eadem questione, quam nuper ex cap. 5. retulimus, respondet Dominus: Quia abierunt post Deos alienos, & servierunt eis. & rursus: Sed & vos peius operati estis, quam Patres vestri. Cuius peccati poenam subiicit: Et etiam vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos & Patres vestri: & servietis ibi diis alienis die ac nocte: qui non dabunt vobis requiem. Vbi Hieronymus: Quod autem intulit die ac nocte, perpetuam peccantium ostendit in scelere perseverantiam: dum & in diebus flagitis, & in noctibus libidine serviant: qui non dabunt, inquit, vobis requiem. Haud dubium quin falsos Deos significet, de quibus dixit: Et servietis ibi diis alienis. Quidquid ergo peccatum, quidquid die ac nocte facimus: & malorum operum perpetuam: impii cum de demonum, qui nunquam nobis dant requiem, sed semper impium delictis augere delicta: cum nihil facere peccatorum. Dorotheus doctrina 13. inter princip. & med. causas, inquit, cum d. lignum, atque operantur, impossibile est non captivari nos a vitiosis cogitationibus, quæ postmodum nos coarctant, etiam nolentes, operari vitia: ex quæ volentes illis dedimus manus. Quod fusè probat exemplo Babylonice captivitatis, quam nuper notauimus. Vnde infert: Cum igitur quis sese dederit iudici corporis, cogitur nolens etiam trahi in Assyrios ad servitum Nabuchodonosor. & infra: Quod si pugnam subiegeris, & laborem, relinquitur inque seipsum in corporis voluptates: tunc vi trahitur inuitus & nolens ad terram Assyriorum, & servitus eorum subicitur.

13. Tertiò proinde, non eam solummodò servitutem, quæ formaliter constituitur per actum peccati, & reatum inde contractum, sed etiam illam priuationem libertatis, per tyrannicam vltius peccandi necessitatem, quæ per præcedentia peccata contrahitur, intelligere debemus à Christo Domino significatam, Iohannis 8. Qui facit peccatum, servus est peccati. & 2. Petri 2. versus finem: A quo enim quis superatus est, huius & servus est. Quod clariùs exprimitur Roman. 6. illis præsertim verbis: Nescitis, quoniam cum exhibetis vos servos ad obediendam, servi estis eius: cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedientis ad iustitiam.

14. Quartò, vt hæc servitus significaretur non per naturalem ortum, neque per coactionem belli, sed per liberam electionem esse contrahendam, de spontanea venditione, qua liberè seipsos in servos tradiderint homines, mentio fit non se-

mel in sacris litteris, quemadmodum Isaie 60. Isaie 60. prope init. Ecce in initis vestris venditis estis. Vbi Hieronymus: Quod autem peccatis suis cuiusque venditur, dum proprio arbitrio de electis nostra voluntate, vel ad bonum, vel ad malum ducimur, & Paulus Apostolus docet: Ego autem carnalis sum, venditus sub peccato. Que Apostoli verba exponens Theod. confert cum verbis Isaie, & infert: Transfigi ad peccatum, & me illi vendedi. Quod idem S. Thomas adnotavit in eius loci commentario.

Quintò, propterea ex iis aliisque verbis Rom. 7. colligunt communiter Patres, prædictam servitutis necessitatem ex præcedenti culpa provenire; & illa non obstante, peccatum posse vitari. Basilii in regulis brevioribus q. 16. Illud, inquit, conari & non posse, simul & negligentiam nostram, qua alio tempore nisi sumus, manifestè arguit (neque enim fieri potest, ut homo cum ad aliquid aggressus sit, rep ne illud sine comminatione, & maiore quadam, & astricta exercitatione obtineat:) simul etiam indicium est, animum esse in dominatu aliorum victorum, ab iisque nequaquam permitti, ut ad ea, quæ vellent, liber sit. Quod his verbis, vidisse se Apostolus declaravit: Ego autem carnalis sum, venditus sub peccato. Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, hoc facio. Et item: Nunc autem non iam ego operor illud, sed quod habuit in me peccatum.

Rursus per divinum gratiam adhuc esse possibile huius servitutis iugum excutere, atque ad eum finem per divinum providentiam permitti, notat, contrinè subiiciens: Quippe cum Deus hoc etiam nobis ad utilitatem nostram euenire permiserit, quo videlicet, si fieri possit, per ea quæ animus inuitus patitur, in cognitionem veniat eius, in cuius potestate sit; & ubi ad seipsam redierit, cognoveritque, quibus in rebus præter voluntatem suam serviat peccato, respiciat ex laqueo diaboli, paratam inueniens misericordiam Dei, ad eos adiuvandos, qui verè penitentes sunt.

Quam potestatem ex ipsis Apostoli verbis, Non enim, quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio, colligit Chrysostomus Rom. 7. scem. 13. col. 2. dicens: Illud quod apponit, non volo; non n. cessitatem aliquam exprimit, sed quod ea, quæ se habent non laudaverit. Alioquin, nisi hoc quod dico, explicare veliet, qua ratione postquam dixisset, non quod volo, hoc facio, non statim subiunxit, sed facere necessitate impellor, & violenter cogor, hoc facio? Nunc autem istud non dixit, sed pro eo posuit: Quod odi, hoc facio, ut dicas, quod neque in eo quod dixit, n. n. volo, hominis potestatem sustulerit. Eiusdem sententia sunt, quæ notat Theodoretus ibi.

Sextò, insigniore est, ad prædictum dogma probandum, commentariis ad Exod. cap. 14. qui notatur Sapient. 19. sub init. Et quos rogantes proiecerant, hos tanquam fugitivos persequerantur. Ducebat enim eos ad hunc finem digna necessitas. Ea horum, quæ acciderant, commemoracionem amittebant, ut quæ decrant tormentis, repleter punitio. Egyptiolum effrenatus imperius, ad Dei populum persequendum etiam inter venditas maris, appellatur necessitas, quoniam ab illo vix atque difficillimè continere seipsos poterant. Hæc autem necessitas appellatur digna, quia propter libiores alias culpas permittebatur in penam, Deo subtrahente abundantiam gratiam, cui prius liberè, & absq; tali necessitate, seu difficul-

tate restiterant. Et ob eandem rationem puniendi Deus illis non vehementer suggererat memoriam plagarum recentium, sed permittebat, eorum recordationem, & inspirationes liberè ab illis, fortiterque retrudi, ut quæ decrant tormentis, repleter punitio.

19. Idcirco S. Bonaventura in comment. eiusdem loci, ut illius euitandi peccati possibilitatem defendat, obiicit. Sed contrà, quia poterant pantere, & sic penam illam vitare, dicendum, Poterant, sed nolebant; unde necessitas illa erat consequens voluntatem, non antecedens, vel non poterant completè per se, neque petere volebant Dei auxilium. Ita respondet Bonaventura.

SECTIO VII.

Ceteræ testimonia Patrum de possibilitate vitandi, quæ dicuntur ex necessitate peccata.

1. Augustinus lib. de natura & grat. cap. 66. ait: Quod autem ex viis natura, non ex condicione natura sit quædam peccandi necessitas, audiat homo, atque ut eadem necessitas non sit, discat Deo dicere: De necessitatibus meis educ me: quia & in huiusmodi oratione certamen est aduersus tentatorem, de ipsa contrà nos necessitate pugnantem: ac per hoc optulante gratia per Iesum Christum Dominum nostrum, & mala necessitas remouebitur, & libertas plena tribuitur. Statim sequenti capite ait: Quis peccat in eo, quod cauere nullo modo potest? peccatur autem, cauere igitur potest. Agit ergo Augustinus de necessitate secundum quid, & propterea dicit: Quædam peccandi necessitas, quæ videlicet contraria est plena libertati, de qua in fine dicti testimonij.

2. Idem lib. 3. de libero arbitrio. cap. 18. ait: Neque mirandum, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium ad eligendum quid rectè faciat, vel resistente carnali consuetudine, videat, quid rectè faciendum sit, & velit, neque possit implere. Illa est enim peccati pena iustissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si veller. Id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire, quod rectum sit: & qui rectè facere, cum posset, noluit, amittat posse cum velit. Nam sunt vera omni peccanti anime duo ista pœnalìa, ignorantia & difficultas. Ad eandem sententiam pertinet totum illud caput 18. & sequens 19. ex lib. 3. de libero arbitrio. & pars cap. 9. ex lib. 1. retract. Quorum prima verba repetuntur in lib. de natura & gratia cap. 67.

3. Rursus de peccatorum meritis & remissione lib. 2. cap. 19. subinit. ait: Præcedi ergo in voluntate hominis appetitus quidem propria potestatis, ut fiat inobediens per superbiam. Hic autem appetitus, etiamsi non esset, nihil molestum esset, & cum hoc voluit homo, sine difficultate noluisse. Sequitur autem ex debita iusta pœna tale vitium, ut iam molestum esset obedire iustitiæ. Sic habet textus.

4. Ad hæc in libro de Perfectione iustitiæ, ratiocinatur. 9. & 12. fusius explicat, quomodo ex peccato Adami, per libertatem admissio, secuta sit in hominibus peccandi necessitas, à qua non possumus, nisi per Iesu Christi gratiam liberari. Et ratiocinatione 13. Idè esse culpam hominis, ait, quod non est sine peccato: quia sola hominis voluntate factum est, ut ad illam necessitatem

veniret, quam sola hominis voluntas superare non possit. Præterea ratiocinatione 15. Peccatum est, inquit, cum vel non est charitas, quæ esse debet, vel minor est, quàm debet, siue hoc voluntate vitari possit, siue non possit: quia si potest præsens voluntas hoc facit: si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit: & tamen vitari potest, non quando voluntas superba laudatur, sed quando humilis adiuuatur.

Idem Augustinus de sermone Domini in monte lib. 1. capite 21. Consuetudinem, inquit, vincere difficillimum est, & tamen hanc ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam malitiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit.

Totam superiorem doctrinam nunquam reuocauit Augustinus, sed potius confirmauit libro 1. retractationum cap. 15. & in præcedenti cap. 13. circa med. dum explicat, quod dixerat in libro de vera religione cap. 18. Quamuis, inquit, & illa, quæ immeritò non voluntaria peccata dicuntur, quia vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur, non omnino possunt sine voluntate committi. Et post pauca: Et ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea, quæ vult, facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur; concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit, nisi quod vult, liber, scilicet, iustitia, seruusque peccati.

Chrysostomus in Genes. cap. 4. homil. 19. initio: Quemadmodum, inquit, incurabilia vulnera, neque austeris medicamentis cedunt: ita & anima semel captiua, si se peccato cupiam obnoxiam fecerit, & considerare noluerit, quæ sibi sunt vitia: etiam si quis innumera illi inculcet, nihil proficiet; sed quasi mortua essent aures, nullam ex admonitione suscipit vitiatem: non quia non potest, sed quia non vult. Non enim sicut in corporalibus vulneribus videri solet, ita & in voluntate. Nam in corporalibus natura affectiones sæpe immobiles sunt; in voluntate autem non ita res se habet: sæpe enim si voluerit, etiam qui malus est mutatur, & fit bonus, &c.

Nazianzenus in Apologetico, seu oratione 1. multò propius ad finem quàm ad malum. Vndum, inquit, de interno bello, atque in nobis ipsis, & in affectibus sito, verba facio, quo nocte ac die partim occultè, partim apertè ab humiliatibus corpore diuexamur, & ab ea, quæ nos per sensus, atque alia huius vitæ oblectamenta sursum, deorsumque versat, iactatione, atque à luto facis, cui infixi sumus, & à peccati lege, spiritus legi repugnante. Perpende bellum, quodam ex parte inuoluntarium: alia verò ex parte in nobis situm, hoc est, in nostra libertate, quoniam potest quisquam per Dei gratiam adiuncto libero studio, se ipsum domare, ut sequenti contextu tradit obscurè Nazianzenus, & apertè declarat Helias Cretensis in commentario.

Idem verò Nazianzenus oratione prima in Iulian. (quæ secundum recentiores editiones est tertia, & incipit: Audite hæc, omnes gentes.) propinquius ad medium, quàm ad principium. Iam, inquit, ab ea, quæ perpetratur necessitatem sibi in omne flagitium ruendi impositam esse, perspiciebat. videlicet, Iulianus. Cyrillus Alexandrinus libro de adoratione in spiritu col. 7. Vbi Deus, inquit, manum quasi contrahit, & auxilium suum suppeditare nobis cessat, necessarium quodammodo est, nos etiam in mala inuoluntaria incidere

Ex peccato
Adami orta
in hominibus
peccandi ne-
cessitas.

Cyrillus

incidere. Deinceps verò Prophetarum vaticiniis & sacris historiis, rationibulque confirmat, viti-
orum tyrannidem, seruitutem, atque necessi-
tatem incurrendi causam esse; voluptatibus at-
que propriis voluntatibus liberè seruuisse. *Sem-
per enim voluntatè mundana diligentem comitatur
necessitas seruitutis involuntariæ, & ut mancipiis
enumeremur: ut loquitur longè inferiùs prope
medium eiusdem libri, ubi probat, nihilomi-
nus per Iesu Christi gratiam, resistendo fugien-
doque voluptates, posse nos liberare ab ea ne-
cessitate, atque tyrannica seruitute.*

10. Marcus Eremita lib. 2. de Baptismo col. 2.
ita ratiocinatur: *Aut demonstrabo tibi baptizatos
exequi non posse mandata libertatis, & ea de causa
baptismum non esse perfectum: aut si demonstremus
eos accessisse talem facultatem, confiteantur liberari
quidem gratia Christi; at seipso tradidisse vitiis
seruitutis, eo quod non impleant omnia mandata:
ideoque rursus mancipatos esse.* Et post pauca:
*Sin aduersus affectiones polles facultate, scito, te
non vi, & auctoritate regi, sed à fonte voluntatis.
& infra: Cum habeamus facultatem inclinandi quò
liberis, siue ad bonum, siue ad malum, &c.*

11. Gregor. homil. 31. in Euangel. post med. ait:
*Vsitata culpa obligat mentem, ut nequaquam sur-
gere possit ad reuerentiam. Conatur enim, & la-
bitur, quia ubi diu sponte stetit, ibi etiam cum no-
luerit, coacta cadit.*

12. *id. ib.* Et libro 15. Moral. cap. 9. ad illa verba Iob
20. *Caput aspidum fuget, & occidet eum lingua vi-
pera. Vipera, inquit, eò quod vi pariat, nomina-
tur. Vipera itaque sic nascitur, ut violenter exeat,
& cum matris sue extinctione producat. (De
qua naturali historia quo sensu vera sit, aut fal-
sa, videri potest Aristoteles libro quinto de hi-
storia animalium cap. 39. Plinius libro deci-
mo, capite 62. Albertus Magnus lib. 25.) Sub-
dit igitur Gregorius: Quid ergo per aspidem par-
uas, nisi latentes suggestiones immundorum spiri-
tuum figurantur, qui cordibus hominum parua prius
persuasione surrepunt? Quid verò per linguam vipe-
re, nisi violentia diaboli tentatio designatur? Prius
enim leniter surrepit: postmodum verò etiam vio-
lenter irabit. Caput itaque aspidum fugit, quia ini-
tium suggestionis occulta paruum prius in corde na-
scitur, sed occidit eum lingua vipera: quia post-
modum capta mens veneno violentæ tentationis ne-
catur.*

13. *Conuetudo necessitatem parit.* Isidorus libro secundo sentent. cap. 23. pro-
pe initium ait: *Cogitatio praua delectationem parit,
delectatio consensionem, consensio actionem, actio
consuetudinem, consuetudo necessitatem.* Sicque his
vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum
tenetur adstrictus, ita ut ab ea euelli nequaquam
valeat, nisi divina gratia manus iacentis apprehen-
dat, nimirum, potentiori præueniente gratia,
vim & impetum imprimendo. Vnde paulò in-
feriùs addit: *Interdum etiam Deus sales libe-
rat, dum eorum desperationem, ad conersionem
libertatis commutat.* Id est, ut liberè conuertan-
tur soluti vinculis illius necessitatis. Plura in
eandem sententiam scribit in eodem capite.
In eodem rursus libro secundo capite 32. post
medium. *Nonnunquam, inquit, hominem sua
vitia persequuntur, quia nimirum, qui prius vo-
lendo ea fecit sibi focia, postea sentis etiam nolens
stimulosa.*

14. Bernardus sermone 81. in Cant. à medio.
Nescio, inquit, quo prauo & miro modo ipsa sibi

*voluntas, peccato quidem in deterius mutata, ne-
cessitatem faciat, ut necessitas, cum voluntaria sit,
excusare non valeat voluntatem, neque voluntas,
cum sit illecta, excludere necessitatem.* & infra:
*Ita anima miro quodam modo, ac malè libera ne-
cessitate, & ancilla tenetur, & libera: ancilla pro-
pter necessitatem, libera propter voluntatem: &
quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea,
quo libera, eoque ancilla, quo rea, ac per hoc eo
ancilla, quo libera.* Quam sententiam pluri-
bus eleganter confirmat, tam in illo sermone, quàm
in sequenti 82. post medium. Ex præcedenti
autem contextu eiusdem sermonis 81. constat,
hæc omnia intelligi ex suppositione, quod ab-
solutè possit voluntas vitare peccatum. Præ-
sertim notanda sunt illa verba: *Malo non ca-
ret merito tam is, qui potuit non facere mala, & fe-
cit, quàm qui potuit facere bona, & non fecit.* Scili-
cet, urgente obligatione faciendi bona.

Peculiariter verò de consuetudine in libro
de interiori domo capite 39. *Cogitatio, inquit,
praua delectationem parit, delectatio consensum,
consensus actionem, actio consuetudinem, consue-
tudo necessitatem, necessitas mortem.*

Arnobius in Psalmos, illud Psalm. 106.
*Quia contriuit portas areas, & vides ferreos con-
fregit.* sic interpretatur: *Porta area sunt consue-
tudines vitiosæ, quæ sic claudunt nos, ut propemodum
etiam arbitrium nostræ voluntatis includant.*
*Nam qui consueuimus inuare, inuare iam nolumus,
sed quasi porta clausa huius consuetudinis, volen-
tem egredi non sinit.* & post pauca: *At ubi cla-
mauerimus ad Christum, confringet portas areas,
&c.* Nota primò, non dixisse simpliciter, aut
totaliter includi arbitrium nostræ voluntatis,
sed propemodum. Deinde in potestate nostra esse
aperire ad Christum D. clamando.

Hugo Victorinus tomo tertio de Sacramen-
tis libro primo, parte 7. à cap. 20. vsque ad
23. fusè ostendit, necessitatem concupiscendi
non imputari, nisi quatenus ex culpa venit, &
quatenus appetitum non cohibemus, quan-
do possumus.

S. Thomas de malo questione 6. art. vnico, 18.
argumento vltimo sic obicit: *Augustinus di-
cit in 8. Confessionum, quod dum consuetudini non
resistitur, fit necessitas. Ergo videtur, quod saltem
in iis, qui sunt assueti aliquid facere, voluntas ex
necessitate moueatur.* Et respondet sanctus Tho-
mas: *Consuetudo facit necessitatem, non simplici-
ter, sed in repentinis precipue. Nam ex delibera-
tione quantumcumque consuetus potest contra con-
suetudinem agere.*

Prædictam qualemcumque peccandi neces-
sitatem non contrahi sine præcedenti libera
culpa, & adhuc possibile esse vitare consen-
sum in tentationes, quia *Deus faciet cum tenta-
tione etiam proueniunt, ut possitis sustinere,* notat
sanctus Bonauentura, partim in pharetra diuini
amoris lib. 3. capite 12: plenius tamen in 2.
sentent. dist. 28. articulo 2. quæst. 2. ad vlti-
mum argumentum. S. Thomas 3. lib. contra
Gentes, capite 160. fine, & ferè omnes
scholastici cum Magistro in variis
distinct. videlicet in 2. dist.

36. cap. *Quod autem.* &
dist. 37. 38. & 39.

15.
*Idem docens
alij Patres.*

16.

17.

18.
*Consuetudo
non simplici-
ter necessita-
tem facit, sed
in repentinis.*

19.
*Peccandi
prædicta ne-
cessitas non
contrahitur
sine culpa.*

SECTIO VIII.

In multiplici causarum genere, necessitatem afferentium, veritas eadem confirmatur.

1.
Prima ratio.

Quo gradu,
& quare
motus primus
impugnatur
in culpam.

2.
Peccatum ex
passione non
imputatur,
nisi eorum
causa possint
impediri.

3.
Ex dicto
principio ar-
gumentum
sumitur.

4.
Aristoteles.

DVæ sunt, quæ restant rationes. Prima, quoniam communis omnium Theologorum sententia, de quibuscumque motibus primò primis, siue sensualitatis, siue voluntatis, necnon de inclinationibus prouenientibus ex naturali, aut morbida complexionem, vel ex ignorantia, passione, habitu, consuetudine, aut suggestionem dæmonis pronuntiat, eas inordinatas volitiones, quæ necessitati consequuntur, imputari propterea in culpam, eoque tantum gradu, quo fuit in potestate liberi arbitrii illam necessitatem præoccupare, subtrahendo causam illius, non multiplicando actus, ex quibus habitus, & consuetudo sequitur; nec permittendo in se passionem siue nascere, nec naturalem complexionem deordinari, nec vigilantiam, & orationem assiduam à Christo Domino præscripiam, deponendo. Itaque in quantum hæc necessitas est antecedens, & non est sub dominio libertatis, non imputatur, sed solummodo in quantum est consequens liberam voluntatem.

Vnde S. Thomas 1. 2. quæst. 77. articulo 7. corp. & art. 8. corp. docet, peccatum ex passione non imputari, nisi quatenus in potestate voluntatis est passionem deponere, vel passioni resistere. Idemque de quacumque qualitate, aut dispositione inclinante, docet 1. p. q. 83. art. 1. ad 5. & communiter scholastici in 2. dist. 25. tractantes, an liberum arbitrium cogi possit ab aliqua creatura, veluti quando metus incutitur. Vbi sanctus Bonauent. in 2. p. distinctionis, articulo 1. quæst. 4. S. Antonin. 1. p. titulo 4. capite 4. §. 2. post med. & §. 3. fine, Gandauo quodlib. 1. quæst. 17. inter med. & finem. & q. 18.

Ex hoc principio huiusmodi argumentum sumitur. Peccata, ex prædictis omnibus causis prouenientia, non potuissent tibi ad culpam imputari, nisi causas impedire posses, ne in rerum natura existerent; vel illis non obstantibus, & in sensu composito cum illis posses te continere ab opere, ad quod inclinat. Sed physicam prædeterminationem non potes impedire, ne existat in rerum natura; nec potes, illa non obstante, & in sensu composito cum illa, te continere ab opere, ad quod inclinat. Ergo peccatorum actiones ex physica prædeterminatione prouenientes, tibi non possunt ad culpam imputari.

Confirmatur ex Aristotele 3. Ethicorum cap. 5. inter princip. & med. vbi de singulis peccatorum causis tractans: *Ebrios, inquit, duplici pœna afficiendos esse putarunt, principium enim in ipsis est, quippe cum in ipsorum sit potestate ebrietatem vitare, qua quidem ignorantia est causa. Rursus de ignorantia & negligentia: Puniant, inquit, eos, qui aliquid eorum ignorant, qua legibus continentur, qua quidam scire oportet, nec sunt difficilia cognita. Similiter, & in aliis quacumque per negligentiam homines ignorare videntur, ex eo plane, quia in ipsis est non ignorare: est enim in ipsorum potestate diligentiam adhibere.*

Non aliter de habitu & consuetudine post pauca decernit: *At ut tales fierent & iniusti, aut intemperati, ipsi sunt sanè causa disolutè viuientes, & res iniustas agentes, & potius, & rebus talibus indulgentes. Operationes enim, quæ sunt circa singula, tales efficiunt. Quod quidem ex his patet, qui cuius ludo, vel alim student. Quod duobus illustrat exemplis. Videlicet, quemadmodum non potes reuocare lapidem, quem proiecisti, verumtamen potuisti non proicere: nec potes recuperare membra, vel valetudinem, quæ propter intemperantiam perdidisti; at potuisti seruare temperantiam.*

Proponit autem obiectionem post med. dicti cap. 5. *Sed forsas si quispiam dicet, vniuersos quidem homines id affectare semper, quod bonum apparet, ipsius tamen apparentia donans ipsos non esse, sed quædam tandem vnusquisque est, talem & finem ipsi videri. Cui obiectioni respondet. At si habitus ipsius aliquo modo sibi quisque est causa: erit & apparentia ipse sibi quodammodo causa. Hæc & alia multa eiusdem capitis eò diriguntur, vt Aristoteles demonstrat peccata imputari non posse, nisi eorum causæ potuerint euitari, quas necesse est consequuntur: vt exponit dilucidè S. Thomas ibi lect. 11. 12. & 13.*

Secunda ratio fit, quoniam si Deus physicè prædeterminaret quamlibet materialem actionem peccati, sequeretur, nulla peccata esse, ratione maioris libertatis, grauiora; nullâque proinde leuiora, ratione minoris libertatis. Consequentis falsitas constat, in primis enim peccata, quæ sine vlla tentatione, aut suggestionem committuntur, propter maiorem plenitudinem libertatis, grauiora sunt, cæteris paribus, quàm ea, quæ suggestionem ac tentationem præcedente committuntur: vt ostendimus præcedenti disp. 37. lect. 2. num. 9. Deinde quæ committuntur ex industria, & malitia, grauiora sunt, quàm ea, quæ propter passionem committuntur: vt ostendit S. Thom. 1. 2. q. 77. art. 6. & 7.

Atque in hoc exemplo passionis clariùs ostenditur bonitas illationis, quæ in nostra conditionali continetur, quia siue passio vehemens adsit, siue nulla sit passio, impossibile erit, voluntatem contineri à tali electione, si physicè prædeterminatur ad illam. Ergo quamuis passio non adsit, non est maior possibilitas, ac proinde neque maior libertas euitandi tale peccatum.

Confirmatur primò, quia si physica prædeterminatio non detur; perinde atque deficiente concursu primæ causæ, necessarium erit euitare talem actionem peccati, etiamsi vehemens passio urgeat, non minùs, quàm si nulla passio incitaret. Confirmatur secundò, quia si physica prædeterminationis efficacia vllò modo penderet ex eo, quod passio impelleret ad eandem actionem peccati; consequens esset, pendere ab aliqua morali causa, videlicet passione, cui voluntas potest in sensu composito resistere. 1. 2. dicta quæst. 77. articulo 2. & 3. Quapropter voluntas etiam poterit efficere, vt physica prædeterminatio non sortiarur eum consensum, ad quem simul cum passione inclinabat.

DISPUTATIO XXXIX.

Quid Scholastici existimauerint de voluntate Dei, atque concursu ad materiales actiones peccatorum.

SECTIO I.

Statuitur, & explicatur conclusio in ceteris sectionibus probanda.

1.
Ceteri scholastici
voluerunt.

Pater neotericos paucos, omnium scholasticorum antiquitate, frequentia, & grauitate præstantium, concors semper sententia fuit, Deum nec velle, nec prædeterminare, nec applicare, aut inclinare, mouendo ad materiales actiones peccatorum: sed ipsa, inquiunt, creata voluntas se mouet, inclinat, applicat, atque determinat absque vlla necessitate antecedente cum domino sui actus, cum posset ab illo cessare, & contrarium actum bonum elicere.

2.
Explicatur conclusio.

Suppono autem, hanc conclusionem à doctores intelligi non de exteriori actione, quæ ex se indifferens est ad bonum & malum; nec de ratione communi, quæ conueniat interiori actioni, abstrahendo à contrarietate cum diuina lege, rectæque ratione. Intelligitur quippe de interiori volitione secundum rationem specificam, per quam quidditatiuè & realiter repugnat diuinæ legi & rationi: vt explicuimus disput. 27. sect. 2. initio, & sect. 3. num. 17. & sequentibus.

3.

Vt facilius sit, manifestiorque collectio, per quam supradicta conclusio exponitur esse contenta in verbis scholasticorum omnium, recolenda sunt generales ponderationes, quas tomo præcedenti de scientia disp. 42. sect. 1. præmisimus. Peculiariter verò notanda sunt quatuor. Primum est. Multi scholasticorum infra citandi manifestè loquuntur supposito Dei generali concursu, in actu primo parato; ac proinde in sensu composito cum illo solutam relinquunt libertatis indifferenciam, vt materialem actionem peccati eliciat, vel non eliciat. Proindeque manifestè excludunt physicam prædeterminationem; quoniam hæc à suis authoribus constituitur, tanquam primæ causæ generalis concursus, ad operandum simpliciter necessarius, & quoposito impossibile sit non operari.

4.

Ceteri verò Doctores, qui manifestè non exprimunt generalem concursum Dei: eundem nihilominus tacite atque implicite supponunt, dicentes, voluntatem posse velle, & non velle malum; producere volitionem, quæ mala est, & non producere. Nam expressè fatentur alibi, concursum generalem Dei ad quamlibet actionem cuiusque causæ particularis esse simpliciter necessarium. Quamobrem illum offerri, supponunt, cum asserunt, esse possibile producere volitionem. Quod clariùs constat in testimoniis, quæ retulimus prædicta disput. 49. tomi præcedentis.

5.

Similiter rursus ratione, non solum illi Doctores, qui notant expressè, positis omnibus requisitis ad operandum, concedi potestatem liberam eliciendi, vel non eliciendi materialem actionem

peccati: sed etiam Doctores alij, qui non faciunt expressam mentionem eorum omnium, quæ requiruntur ad operandum, semper intelligunt indifferenciam potestatis, positis omnibus ad operandum requisitis. Hanc enim conditionem, & explicationem indifferenciam alibi clariùs verbis eisdem, siue diuersis notauerant: præsertim cum possibilitatem operationis concedere nemo posset, nisi positis omnibus requisitis ad illam, de quo recolenda sunt, quæ diximus in eodem tomo disp. 50. sect. 3. 4. & 5.

Potestatis indifferenciam
quemodo à
Doctoribus
intelligatur.

Plures scholasticorum excipiunt expressè communem rationem volitionis, per quam voluntas amplectitur communem quamlibet rationem boni, nulla Dei lege prohibita; vt Deus ad illam tantummodò applicet, ac determinet voluntatem creatam. Vnde firmior & clarior redditur doctrina, quam subinferunt, videlicet, ad ceteras specificas rationes volitionum, quibus voluntas amplectitur apparens bonum, quod intellectus dicat, esse prohibitum, non à Deo, sed à se ipsa voluntatem applicari, ac determinari.

Ex dictis sequitur pro conclusione præsentis valere testimonia scholasticorum omnia, quæ retulimus præcedenti tomo tota disp. 49. & 50. sed illa generaliter pertinent ad actiones quaslibet, siue bonas, siue malas. Quæ verò præsens disputatio proferet, prauis actionibus peculiariora sunt. Valent etiam omnia scholasticorum testimonia, quæ in eodem tomo disp. 33. sect. 7. & 8. & 9. confirmant ex diuina præscientia & providentia nullam necessitatem deriuari in futura peccata, sed potius eorum futuram existentiam præsupponi ad diuinam præscientiam: sicut nos nullam necessitatem imponimus liberis actionibus, quas præsentis cernimus.

Idem colligitur ex Doctoribus scholasticis, quando dicunt, Deum, quod ex se est, & voluntate antecedente velle, vt à peccatis abstinemus; sed voluntate consequente nobis determinatum, permittere nostra peccata. Ij supra citati sunt disp. 19. sect. 5. versus finem. Postremo colligitur ex iis, quæ de permissionis quidditate communiter scholastici docent supra disp. 21. sectione 1. & 2.

SECTIO II.

Sanctum Thomam in prædicta doctrina fuisse constantem.

Mentem Doctoris Angelici semper fuisse contrariam cuiuslibet antecedenti necessitati; quin potius in sensu composito cum generali concursu primæ causæ concessisse potestatem operandi, & non operandi, quæ seipsam moueat ac determinet, multis eiusdem testimoniis ostendimus tomo præcedenti de scientia disp. 49. sect. 2. & 3. & disp. 50. sect. 1. 3. & 6. & sparsim per alias multas disputationes. Peculiariter verò quod atinet ad materialem actionem peccati, ostendimus supra disp. 27. sect. 2. num. 6. & sequent. & disp. 28. sect. 3. & 5. & alibi sæpe. Nunc igitur quæ restant illius testimonia ponderemus.

In 2. dist. 34. q. 1. art. 3. ad finem: *Illius, inquit, defectus, qui est in actu voluntatis, non oportet, quod sit causa aliquis alius defectus in voluntate præexistens actu: quia sic in infinitum iretur: sed ipsamque voluntatem secundum se considerat alius defectus causa est.*

S. Thomas
in sensu com-
posito cum
generali con-
cursu Dei
potestatem
operandi, &
non operandi
concessit.

De generali
concurso
causæ cau-
sæ necesse
est.

est. Ille enim de se ius in voluntate est, secundum quod voluntas ad aliquid indebito modo conuertitur. Eius autem, quod est conuersus ad bonum creatum indebito modo, voluntas dominium habet, quia ad vtrumlibet libera est. Non enim est simile de voluntate & agente naturali. Agens enim naturale est determinatum ad vnum ex sua natura: unde non potest esse causa actionis inordinata, nisi per hoc, quod aliquis defectus in ipso agente est. Voluntas autem non est determinata ad vnum, sed seipsa determinat secundum quod huic, vel illi adheret.

3.
Ex verbis S.
Thomae tria
sumuntur
argumenta.

Ex quibus verbis hæc sumuntur argumenta. Illius defectus, qui est in actu voluntatis, non oportet, quod sit causa aliquis alius defectus in voluntate præexistens actu. Ergo non oportet causam esse defectum prædeterminationis ad bonum, quæ abest homini peccanti, neque defectum physicæ prædeterminationis ad materialem actionem peccati; quæ determinatio adsit peccanti; sed absque vilo alio defectu præcedente voluntas poterit seipsam determinare, ut amplectatur obiectum diuina lege prohibitum.

4.
Dominium
ad materialem
actionem
peccati.

Secundum argumentum. Eius, quod est conuerti ad bonum creatum indebito modo, voluntas dominium habet, & libertatem ad vtrumlibet. Sed hæc ipsa conuersio est materialis actio peccati: Ergo ad materialem actionem peccati eliciendam, voluntas dominium habet cum libertate ad vtrumlibet. Potest igitur illam non elicere.

5.

Tertium argumentum. Voluntas ipsa se determinat, secundum quod huic, vel illi obiecto adheret. Ergo non prædeterminatur à Deo, ut adheret huic particulari obiecto. Rursus voluntas obiectis adheret per materialem actionem peccati. Ergo ad materialem actionem peccati voluntas non prædeterminatur à Deo. Hæc autem omnia confirmantur, quoniam quæ nuper retulimus, S. Thomas docet etiam supponendo, & includendo concursum primæ causæ requisitum immediatè ad omnem actionem: ut constat in contextu proximè superiori, dum respondet ad 3. argumentum.

6.
Rationem
actus conside-
rare in pote-
state volun-
tatis est.

Rursus libro tertio contra gent. cap. 10. fine: *Hic ordinis defectus, inquit, voluntarius est, quia in potestate voluntatis est velle, & non velle: utrumque in potestate ipsius est, quod ratio actus consideret, vel à consideratione desistat, & quod hoc vel illud consideret.*

7.
Irrationalia
aguntur, non
agunt se ip-
sa: cum ratio-
nalis sit.

In eodem porro lib. 3. contra Gentes c. 110. ad finem. Omnia, inquit, quæ ratione carent, aguntur tantum, & non agunt se ipsa: non enim sui actus dominium habent, unde non possunt exire à regula primi ipsa agentis & mouentis; nisi per hoc, quod rectitudinem primæ regulæ sufficienter recipere non possunt; quod quidem contingit ex indispositione materiae. Et quibusdam interpolitis: *Substantia verò rationales non tantum aguntur, sed etiam agunt se ad proprios actus.* Quibus verbis implicite docet, rationales substantias posse exire à regula primi ipsa agentis, & mouentis, videlicet, Dei, in quantum est prima causa, & hoc posse, etiam si rectitudinem primæ regulæ sufficienter recipere possint. Rectè proinde S. Thomas infert, summam Angelicæ substantiæ perfectionem non obstat, quin peccatum in eis accidere possit modo prædicto; ex hoc scilicet, quod se ipsis inhaerent, ordinem superioris agentis non attendentes. Ergo quicumque peccat in suo materiali actu,

non sequitur motionem, per quam agitur à prima causa primò mouente, sed ab illa exiens digreditur per proprium arbitrium ad aliam materialem actionem.

Huic doctrinæ consequens est, quod S. Thomas 1. p. q. 103. art. 8. (v. explicat bene Caiet. ibi) distinguit duplicem considerationem ordinis diuinæ sapientie; vno modo in generali, secundum, scilicet, quod progreditur à causa prima gubernatiua totius. Et hoc modo decernit, nihil contrariitatis ordini diuinæ sapientie. Id autem intelligere quantum ad rationem generalem volitionis & boni in comuni, constat ex subiecta probatione duplici; prima, quia omnis operatio tendit in bonum; deinde, quia omnis inclinatio, siue naturalis, siue voluntaria, nihil aliud est, quàm quædam impressio à primo mouente, &c.

Nihilominus peccantes reniti contra ordinem diuinæ sapientie, consideratum in speciali, secundum quod progreditur à causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis, contrariando cuidam determinato bono, quod est eis conueniens secundum naturam suam & statum, constat, conferendo cum corpore articuli solutionem ad primum, in qua peculiari-ter notanda sunt illa verba: *Dicuntur aliqui, vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum, non quia totaliter renituntur ordini diuinæ gubernationis, quia etiam peccantes intendunt aliquod bonum: sed quia contrariuntur cuidam determinato bono, quod est eis conueniens secundum suam naturam, aut statum.*

Pondera in primis, *Cogitare, loqui, vel agere*, non præcisam rationem malitiæ, sed etiam inaterialem actionem continere, particulari ordini diuinæ sapientie realiter renitentes. Deinde sic ratiocinare. Si eiusmodi actiones quoad rationem specificam, realiter contrariam determinato bono, quod homini conueniens est, prædeterminarentur à Deo; forent eo ipso simpliciter conformes ordini diuinæ gubernationis, non solum in generali, sed etiam in particulari, quia conformarentur suæ prædeterminationi, quæ foret particularis, & specialis ordo diuinæ gubernationis, præscribens, quo modo actio hæc debeat progredi à causa particulari, quæ est executiua gubernationis eiusdem. At verò S. Thomas absolute concedit, peccantes contrariitatis ordini diuinæ sapientie, considerato in speciali, ut supra dictum est.

Confirmatur, quia si vera esset prædeterminatio supradicta, non debuisset S. Thomas distinguere ordinem diuinæ sapientie, consideratum in generali, vel in speciali, sed potius debuisset distinguere ordinem in speciali, prout est absolutus, & efficax per physicā prædeterminationem, cui neque peccantes renituntur; & rursus ordinem in speciali, prout est inefficax, & solummodò voluntas signi, cui peccantes renituntur. Quapropter absolute loquendo sine limitatione aut explicatione, foret simpliciter verum, peccantes non reniti ordini diuinæ sapientie, & gubernationis in speciali: nam hoc verificaretur de ordine absoluto & efficaci: & contradictoria proposito affirmatiua, quæ à D. Thomæ asseritur, foret simpliciter falsa, & solummodò secundum quid vera, quia de illa tantum voluntate Dei verificatur, quæ ab authoribus physicæ prædeterminationis dicitur esse voluntas secundum quid, & metaphorica.

8.
Diuina sa-
pientia da-
plex conside-
ratio.

9.

10.

Ratio ex S.
Thomæ de-
ducta.

11.

Summa An-
gelica sub-
stantia per-
fecta.

Deinde

12. Deinde 1. 2. q. 75. art. 3. initio, sic argumentatur: *Videtur, quod peccator non habeat causam exterioriorem. Peccatum enim est actus voluntarius. Voluntaria autem sunt eorum, quae sunt in nobis, & ita non habent exterioriorem causam.* Cui argumento respondet his verbis: *Ex hoc ipso quod exteriora mouentia ad peccandum, non sufficiunt & ex necessitate inducunt, sequitur, quod remaneat in nobis peccare, & non peccare.* Vnde colligo primò, ad rationem peccati esse requisitam indifferentiam talem, quae positis omnibus exterioribus causis, adhuc in sua potestate situm habeat peccare, & non peccare. Ergo non potest esse physicè prædeterminata ad vnam partem, videlicet, ad hanc materiale actionem peccati. Confirmatur, nam in corpore eiusdem articuli negat, Deum esse posse causam peccati villo modo, etiam illo, quo sensibilia exteriora mouent ad peccandum, quae quidem non intendunt rationem formalem malitiae, sed directè inclinant ad sensibilem delectationem, non imprimendo necessitatem, sed tantum alliciendo, libertate relicta. Ergo D. Thomas à fortiori negat, Deum esse causam peccati prædeterminando per physicam necessitatem ad materiale delectationem obiecti sensibilis, quam inseparabiliter sequitur malitia.

13. Rursus 1. 2. quæst. 80. artic. 1. ad 3. ait: *Deus est vniversale principium omnis interioris motus humani, sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directè quidem est à voluntate humana, & à diabolo per modum persuadentis, & appetibilis proponentis.* Respondent aliqui S. Thomam intendere, quod principium directè causans peccatum in voluntate humana, non est diabolus. Et quidem S. Thomas id ipsum intendit, sed non id solummodò, sed præterea quod Deus non directè, nec indirectè causat, vt voluntas humana determinetur ad malum consilium, idque non obstante generali concursu, per quem Deus est vniversale principium omnis interioris motus humani generaliter mouens ad capiendum consilium, & quantum est ex parte Dei, magis inclinando ad bonum consilium, quo generali concursu præsupposito voluntas se ipsam determinat ad malum consilium.

14. Insuper in q. 3. de malo art. 2. ad 1. *Deformitas*, inquit, *voluntatis aliquo modo cadit sub voluntate peccantis, dum scilicet, magis eligit deformitatem peccati incurere, quam ab actu cessare.* Vnde sic argumentor: Ille determinat electionem, qui ex duobus in optionem datis, vnum eligit magis: sed homo est, qui magis eligit deformitatem incurere, quam ab actu cessare. Ergo non cessandum ab actu, sed potius eliciendum actum homo se ipsum determinat.

15. In eadem q. 3. de malo art. 3. sic proponit argumentum quintò: *Omne quod se habet ad vtrumlibet, indiget aliquo determinante ad hoc, quod exeat in actum. Sed liberum arbitrium hominis ad vtrumlibet se habet, scilicet, ad bonum & malum. Ergo ad hoc quod exeat in actum peccati, indiget, quod ab aliquo determinetur ad malum. Maxime autem hoc videtur fieri à diabolo, &c.* Huius argumenti propria solutio foret liberum arbitrium hominis à Deo determinari, vt exeat in actum materiale peccati, respectu cuius se habet ad vtrumlibet, qua determinatione data non est opus alia determinatione ad rationem formalem malitiae, quia nulla restat indifferentia, data illa priori determinatione. Hæc, inquam, foret le-

gitima solutio, si Deus prædeterminaret materiales actiones peccatorum. At S. Thomas contrarium respondet, dicens: *Voluntas, cum sit ad vtrumlibet, per aliquid determinatur ad vnum, scilicet per consilium rationis, neque oportet hoc esse per aliquid agens extrinsecum.* Quo generali verbo, non solum dæmonem, sed etiam Deum exclusit, ne voluntatem determinet: vt constabit clariùs ex aliis locis S. Thomæ in sect. sequentibus.

Præterea in quæst. 1. de malo art. 3. ad finem corporis ait: *Non vti regula rationis, & legis diuine preintelligitur in voluntate ante inordinatam electionem. Huiusmodi autem quod est, non vti regula prædicta: non oportet aliquam causam quærere, quia ad hoc sufficit ipsa libertas voluntatis, per quam potest agere, vel non agere.* Ergo non datur aliqua physica prædeterminatio, quæ causa sit determinans, vt iste homo non vtatur regula rationis & legis diuinæ ante inordinatam electionem. Vnde multò minus præcedit motio determinans ad electionem, quæ sit inordinata. Hæc enim electio concipi non potest, nisi præsupposita illa priori negatione vsus regulæ, quam sine præcedente prædeterminatione haberi S. Thomæ docet, & fusiùs ibidem explicat. Confirmatur, nam totus ille discursus S. Thomæ detinatur ad excludendam necessitatē alterius causæ, quæ voluntatem creatam determinet ad actum peccati, quoniam ad hoc sufficit libertas voluntatis.

Contrariam nihilominus fuisse D. Thomæ sententiam contendunt illius Auctores, & imprimis obiciunt in egrum corpus articuli 1. sent. dist. 37. q. 2. art. 2. Sed vitandæ prolixitatis causa, concedo S. Thomam asserere, quod actus peccati, in quantum actus est, sit à Deo, tãquam à Prima causa, & quod sub eadem ratione Deus sit author illius; ac proinde actus voluntatis reuducatur in aliquod prius agens, sicut in causam. Nihilominus contextus ipse articuli manifestat, nihil aliud intendere S. Thomam, nisi hoc esse de ratione primi principij, vt agere possit sine auxilio prioris agentis, & influentia eius. Ac subinde voluntatem humanam non posse actionem producere sine influentia prioris agentis.

Confirmatur primò, nam ea ratione S. Thomas ibi ostendit, quod actus, in quantum à Deo est, non habeat deformitatem aliquam quoniam non causa prima, sed causa secunda causat, vt actus sit cum defectu. Quod si prædeterminaret Deus ad materiale actionem odij Dei; Deus causaret, vt actus esset cum defectu. Quod argumentum est variis locis D. Thomæ desumptum, esse validum, ostendimus supra disp. 28. sect. 3.

Confirmatur secundò, nam quando S. Thom. in prædicto art. dicit, Deum esse autorem & causam actus peccati, reduplicat rationem generalem, quæ in quantum talis, non est inseparabiliter coniuncta cum defectu, seu malitia, sed potest ab illa omnino separari, vt constat ex illis verbis: *Quidquid est in actu deficiente, scilicet, peccato de ratione actus, & entis. & boni, totum hoc à primo agente, scilicet, Deo procedit, medianie voluntate.*

Confirmatur terciò, nam illius entitatis, quæ non est separabilis à defectu & malitia, Deus non potest author appellari, nisi addita præcisione formalitatis, quæ vt sic separabilis sit à malitia. Vnde subdit: *Quodcumque nomen deformationis*

16.

Argumentū.

Confirmatur.

17.

Obiectio.

Solutio.

Actus peccati in quantum actus à Deo est.

Prima confirmatio.

18.

Quo sensu S. Thomas asserat Deum esse autorem peccati.

Ratio generalis actus ab effectu potest separari.

Entitatis à malitia inseparabilis Deus non est author.

taiem simul cum actu significat, siue in generali, siue in speciali, non potest dici, quod hoc à Deo sit simpliciter: unde non potest dici absolute, quod peccatum sit à Deo, ut homicidium, aut aliquid huiusmodi, nisi cum hac additione, in quantum est actus, & in quantum est ens.

19.
Obiectio
alia.

Secundum tamen iidem authores contendunt, in prædictis verbis S. Thomæ claudi physicæ prædeterminationis assertionem, dicentes: Nec potest S. Thomas explicari de solo concursu simultaneo, quo Deus cum voluntate se determinante simul concurrat ad actum peccati, ut actus est. Nam per huiusmodi concursum non producit Deus actum peccati, mediante voluntate, id est, influendo in ipsam voluntatem, ut in causam, sed immediate cum voluntate. At Sanctus Thomas dicit, quod quidquid est in actu peccati de ratione entis, & boni & totum hoc à primo agente, scilicet à Deo, procedit, mediante voluntate. Sentit ergo, quod præmouet eandem voluntatem ad productionem actus peccati, in quantum actus est.

20.
Deus vol-
gatem ad co-
muniem ra-
tionem vo-
lenti bonum
determinat.

Respondet in primis. Huius illationis postrema verba sensum aliquem verum sortiuntur, videlicet, quod Deus ad commune rationem volendi & amandi bonum præmoueat, ac determinet voluntatem: ut vidimus supra num. 7. & 8. & infra num. 26. & 28. & supra disp. 28. section. 5. sub init. nihilominus non determinet, nec præmoueat ad productionem actus peccati, in quantum talis specificus actus est, amplectens bonum diuina lege prohibitum. Deinde neganda est illa explicatio: *Mediante voluntate, id est, influendo in ipsam voluntatem, ut in causam.* Nam & ignis calefacit suo calore mediante, neque propterea in suum calorem, tanquam in causam aliquid influit. Quin potius, quod Deus mediante voluntate creata, producat eius volitionem, in eo consistit, quod per voluntatem, tanquam per causam secundam sibi subordinatam, & simul cum illa, principaliter influat ad producendam volitionem. De hoc plura disputatione 46. & sequent. Rursus, licet daremus oppositæ sententiæ, Deum non producere mediante voluntate, nisi influendo in ipsam ut in causam; adhuc influxus eiusmodi non deberet esse talis, ut per antecedentem illationis necessitatem determinaret ad talem volitionem, sed deberet voluntati relinquere potestatem resistendi.

21.
Obiectio ter-
tia.

Tertio insunt in eodem art. 2. nouum argumentum colligentes ex solutione ad 2. vbi D. Thomas soluens argumentum, inquirunt, quod est potissimum fundamentum oppositæ sententiæ, nam si Deus esset causa actionis, in qua malum seu peccatum inseparabiliter consistit; esset re vera causa peccati, vel cooperaretur peccatum, respondet S. Thomas: *Quod illud dicitur ad malum cooperari, quod inclinatur ad actionem, secundum quod actio deformitati substat; unde mala est: hoc autem Deo non conuenit, & ideo non oportet, ut ad malum cooperari dicatur, quamuis actionis illius causa sit, in qua malum consistit, secundum quod influit agentis esse, posse, & agere, & quidquid perfectionis in agente est.* Ergo loquitur de influxu præuii, etenim per concursum simultaneum Deus non influit agenti ipsum agere, sed immediate influit in actionem cum libero arbitrio se determinante. At S. Thomas aperte dicit, Deum esse causam illius actionis, in qua malum consistit, secun-

dum quod influit agentis esse, posse, & agere.

Respond. in hoc conuenienti contradictionem inuolui. Nam influere in actionem cum libero arbitrio se determinante, est influere & causare ipsum agere. Nam agere & actio nihil differunt, nisi ex modo significandi. Porro Deus inclinatur ad actionem, secundum quod deformitati substat; si determinaret ad actionem secundum eam specificam & realem quidditatem, cui necessarium & inseparabiliter cohereret deformitas; ut præcedentes omnes disputationes probant, præsertim tota disp. 27. & 28.

Quartò, quod ex eodem articulo proferunt de discrimine propter quod Deus dicitur causa bonarum operationum, non verò malarum, non indiget refutatione noua; cum omnibus præcedentibus disputationibus probatum sit, malæ actionis, non solum quantum ad essentiam, sed etiam, quantum ad defectum, Deum esse causam; si prædeterminat, ut fiat talis actio, cui necessarium coniunctus est defectus.

Argumentantur quintò ex D. Thom. 1. 2. q. 79. art. 2. Verum ex eo loco nihil aliud colligere possunt, nisi illud ipsum, quod nuper concessimus colligi ex secundo sentent. dist. 37. quæst. 2. art. 2. Pro cuius clariori explicatione recolenda sunt, quæ fæ diximus disp. 27. sect. 3. num. 13. & sequentibus.

Vrgent sextò inferentes, physicum esse Dei concursum, quo concurrat ad actum peccati. Nos verò physicum concursum sponte concedimus semper: sed physicam necessitatem illationis, per quam ex prædicto concursu, considerato in actu primò, necessarium sequatur concipi materiale actionem odij Dei, ita ut illam omittere in sensu composito sit impossibile, hoc negamus.

Addunt septimò. D. Thom. clarissimè fuisse locutionem de concursu Dei præuiò, & antecedente deficientiam liberi arbitrii. Hoc autem distinguendum est, nam Dei concursus præuius liberi arbitrii deficientiam antecedit, quatenus mouet ad bonum in comuni, propterquam motionem, quantum ex se est, magis inclinatur ad verum bonum, Nihilominus liberum arbitrium antecedit, determinando ad particulare bonum apparens. Et propterea liberum arbitrium deficit à motione Dei antecedente: ac subinde, quantum ad particularem rationem huius volitionis odij Dei, concursus diuinus subsequitur liberum arbitrium.

Octauò conglobatos opponunt varios locos D. Thom. veluti q. 3. de malo art. 2. præsertim in 2. ratione. Vbi expressè, inquirunt, loquitur de causalitate actus peccati per influxum præuium, in libero arbitrio immediate receptum: & idè colligitur ex solut. ad 4. Nihilominus illum eundem articulum totum esse pro nobis, ostendimus disp. 28. sect. 3. num. 6. & sequentibus. Addunt nonò quæst. 3. de potentia art. 7. in corpore & ad 6. Sed illius articuli mentem explicauimus fusè como præced. disp. 49. sect. 4. & addemus quod restat disp. 46. sect. 2. & 3.

Decimò adiungunt 3. contra Gent. cap. 70. & 1. p. q. 105. art. 4. præsertim in solutione ad 3. & alibi sæpe docere, quod Deus mouet, & applicat omnes causas secundas ad operandum suas operationes, sicut artifex mouet & applicat instrumèta ad opus artis. Sed hæc & multo plura nihil fauere physicæ prædeterminationi, monstrauimus in eadem disp. 49. sect. 3. nunc satis sit recolere illud D. Thomæ 1. 2. q. 9. artic. 6. sine: *Deus mouet voluntatem*

22.
Actio, &
agere solum
ex modo si-
gnificandi
differunt.

23.
Obiectio
quarta.

24.
Quinta.

25.
Sexta.

Physicæ con-
cursum con-
cedimus.

26
Septima.

27.

Nona.

28.

Dei & uni-
versalis mo-
tor.

voluntatem hominis, sicut universalis motor ad uni-
versale obiectum voluntatis, quod est bonum. Et sine
hac universalis motione homo non potest aliquid velle:
sed homo per rationem se determinat ad volendum
hoc, vel illud, quod est verè bonum, vel apparens bo-
num. Vnde manifestè constat, Dei non esse deter-
minare hominem ad eam particularem volitionem,
qua vult apparens bonum, & 1. 2. quæst. 1. art. 2. corpore & quæst. 9. art. 3. in *Sed contra*. & in corpore, & ad 1. & in sequenti art. 4. & 6. fine. & quæst. 10. art. 4. corpore, & quæst. 15. art. 1. corpore, & quæst. 16. art. 1. & 2. & quæst. 17. art. 5. ad 3. & quæst. 109. art. 6. corp. & art. 2. ad 1. & plurimis aliis in locis decernit Dei esse solummodò mouere ac determinare ad finem, & communem rationem boni, sed voluntatis esse determinare se ipsam ad particularia bona vera, vel apparentia, quæ sunt ad finem, quæ singula testimonio retulimus, & ponderauimus in eadem disp. 49. tota sect. 2.

19. *Quærendum*
in his Nec satisfaciunt quorundam solutio, dicentium
ex eo quod voluntas se ipsam moueat & deter-
minet ad actum particularem, non sequi quod
non præmoueat, nec prædeterminetur à Deo.
Quin potius voluntatem determinare se ipsam
est impossibile, si prius fuerit physicè præde-
terminata ad particularem actum: vt ostendi-
mus in eodem tomo præcedenti disput. 50. tota
section. 1.

30. *Obiectum uni-
uersale* Argumentatur vndecimò, quoniam D. Thom.
1. 2. quæst. 79. art. 4. ferè in solutionibus omni-
um argumentorum docet, quod induratio, &
obsecratio, quatenus ordinatur ad salutem ho-
minis, est volita à Deo; quia in tali induratione
non inspicit Deus id, quod malum est, sed ordi-
nationem illam bonam: sic ergo in peccato inspi-
cit Deus entitatem ordinabilem ad se ipsum, &
hanc vult. Respondetur, entitatem actus peccati
in particulari non esse ordinabilem ad Deum: vt
ostendimus disputat. 17. sect. 4. & 5. & disp. 33.
sect. 2. Præterea in eadem quæst. 79. art. 3. initio
corporis expressè D. Thomas asserit, Deum non
esse causam excitationis, & obdurationis, in quantum
important motum animi humani, inherens malo. &
auctus à diuino lumine, & in 1. dist. 40. quæst. 4.
articul. 2. corp. initio, in quantum est actus vo-
luntatis obstinat in malum, cui perinaciter ad-
heret. Quæ verba ponderauimus disp. 17. sect. 3.
num. 11. & 12.

31. *Initium actus
peccati non
est determinabile
ad Deum.* Duodecimo ex eadem q. 79. art. 1. ad 3. profe-
runt, quod D. Thomas ait: *Effectus causæ mediæ
procedens ab ea secundum quod subditur ordini causæ
primæ, reducitur etiam in causam primam: sed si
procedat à causâ mediâ, secundum quod exit ordi-
nem causæ primæ, non reducitur in causam primam.*
Inde sic argumentantur: cum entitas pec-
cati non extrahatur ab ordine causæ primæ, sed
verè ordinabilis sit ad causam primam, conse-
quens est, vt reducatur in causam primam, &
ab ea primò causetur, & ante deficientiam cau-
sæ mediæ. Respondetur. Imprimis actus pec-
cati, consideratus in particulari, non est ordi-
nabilis ad Deum: vt ostendimus disputatione
17. sect. 4. & 5. & disp. 33. sect. 2. Præterea ta-
lem actum exire à regula primi ipsa agentis, &
mouentis, & contra niti ordini diuinæ guber-
nationis in particulari, prout versatur circa par-
ticulare bonum, expressè docuit D. Thomas in
3. contra gentes cap. 110. & 1. part. quæst. 103. vt
supra notauimus à num. 7. vsque ad 11.

Duodecimo.

Adducunt postremò verba D. Thomæ in ead-
dem quæstione 79. articul. 2. ad 2. Nihilominus
ex illis probari potius nostram sententiam,
ostendimus disputat. 17. section. 5. numero 18.
& sequentibus.

SECTIO III.

Antiquiores discipuli S. Thomæ cum
nonnullis recentioribus.

Angelici Doctoris mentem eam fuisse,
quam in sect. præcedenti notauimus, effi-
caciter confirmat consensus omnium antiquo-
rum Thomistarum, traditione perpetua ab eius
tempore ad hæc vsque deriuatus; qui clarius
adhuc, quàm D. Thomas, negant, diuino con-
cursu determinari, aut inclinari voluntatem ad
materiales actiones peccatorum.

S. Antoninus 1. part. titul. 4. cap. 4. §. 2.
prope initium postquam dixerat, actum vo-
luntatis esse à Deo subdit: *Neque tamen inde se-
quitur, quod cum homo vult malum, Deus moueat
voluntatem eius ad illud malum. Quia ipse est mo-
tor, & universalis obiectum voluntatis, quoniam se-
cundum S. Thomam 1. 2. quæst. 9. art. 6. Deus mouet
voluntatem hominis sicut universalis motor ad uni-
uersale obiectum voluntatis, quod est bonum. Et sine
hac universalis motione homo non potest aliquid velle;
sed homo per rationem determinat se ad volendum
hoc vel illud, quod est vere bonum, vel apparens bo-
num, &c.*

Et in medio eiusdem §. 2. Intellectus, inquit, mo-
uet voluntatem sicut representans ei obiectum suum.
Mouetur etiam voluntas ad actum suum à se ipsa.
Cum enim sit domina sui actus, & ipsius sit velle, &
non velle, quod non esset, si non haberet in potestate
sua mouere se ipsam; sequitur, quod à se ipsa moue-
tur. Vnde dicitur Ecclesiastici 15. *Posuit Deus ante
illum bonum & malum, ad quod volueris extendat
manum suam.*

Egidius Roman. in 2. distinct. 25. quæst. 1.
articul. 3. in 2. dubio literali via 2. *Voluntas,*
inquit, potest se determinare, vel vt veli sequi legem
Dei, prætermittendo fornicationem: vel vt velis
sequi bonum delectabile, prætermittendo legem Dei.
Porro sequi bonum delectabile est materialis
actus, cui adiungitur malitia, prætermitten-
do legem Dei. Eandem sententiam reperit in
articul. 6. eiusdem quæstionis in primo dubio
literal. Rursus distinct. 37. quæstione 2. art. 1.
docet, circa peccatorum actiones, Deum sic
administrare agentia per voluntatem, vt ea pro-
prias voluntates agere sinat: vnde infert ali-
quos modos habendi se in volitione non reduci
in Deum, tanquam in causam, præsertim verò
quando culpabilis est modus se habendi. Hunc
autem modum se habendi paulò superius expli-
cuerat, esse, vsum, quo voluntas vritur suo actu,
applicando illum ad obiectum. Hoc vniuerso
discursu Egidij aperte ostenditur, rationem par-
ticulare materialis actionis, qua volitio appli-
catur ad tale obiectum contrarium diuinæ legi,
non esse reducendam in Deum, tanquam in cau-
sam, per quam determinetur voluntas ad illam,
sed esse reducendam in voluntatem creatam.

Raynerius in Pantheolog. verbo, *Peccatum,*
cap. 3. post med. ait: *Nautia est causa periculi,
& submersionis nautis per suam absentiam. Sed
Deum quantum in se est, nulli est absenti: sed peccator
absentia*

absentat se à Deo. Et ideo peccator est causa sui peccati, & non Deus. Et in eodem cap. 3. ad finem, & cap. 6. & 7. & cap. 49. probat, ex nulla parte oriri necessitatem ad peccandum, sed liberum arbitrium postdicti capitis 49. ait: *Huius quod est liberè agere, vel non agere liberè attendere, vel non attendere; vti regula, vel non vti; non oportet aliam causam querere; quia ad hoc sufficit ipsa libertas voluntatis, per quam potest agere, & non agere; vti regula & non vti.*

6.

Ex duobus hominibus per omnia aequalibus unus peccat, alter non. Augustinus.

Ad clariorem explicationem subdit exemplum illud Augustini in 12. de Ciuitate cap. 6. de duobus hominibus per omnia aequalibus. Indèque concludit his verbis: *Quæ igitur est causa? (videlicet, vt tentationi consentiat vnus potius, quam alter.) Non est, nisi quia placet: placuit autem nulla est alia ratio querenda: sicut enim in bonis cum peruenit ad voluntatem Dei, nulla est ratio; ita in malis, cum peruenit ad voluntatem perueribilem sibi derelictam, nulla est alia querenda ratio, nisi quia vult, vel placet.* Foret autem alia ratio querenda, si physica Dei prædeterminatio requiratur, quæ determinet ad materiale actum, ex quo sequitur malitia: & huius prima ratio non erit, nisi diuina voluntas, non verò placitum voluntatis humanæ. Hæc enim foret ratio secunda post primam, quæ sumitur ex voluntate diuina.

7.

Arbitrium prima causa apponendi impedimentum gratiæ.

Eandem doctrinam expressè tradit in verbo, *liberatio à peccato*, cap. 22. ostendens, liberum arbitrium esse primam causam apponendi impedimentum gratiæ, cum possit non impedire illam, sed præparare se ad illius receptionem. Adducitque idem testimonium quod supra ex Augustino 12. de Ciuitate cap. 6. Prætermitto alia loca eiusdem Raynerij, ex quibus idem colligi potest: vt verbo, *Peccatum*, cap. 5. post med. & verbo, *Liberum arbitrium*, cap. 24. & verbo *Reprobatio*, cap. 5. prope initium.

8.

Duplex modus concurrere Dei.

Capreolus in 2. sentent. distinct. 28. quæst. vnica, articul. 3. prope med. §. ad 12. dicit Gregor. refert & sequitur Gregorium Ariminensem, qui postquam distinxit duplicem modum, quo Deus concurrat: quorum primus est communis omnibus rebus, videlicet, partialiter coëfficiendo simul cum causa particulari: & secundus modus est specialis faciendo, vt voluntas concurret, & concauset, mouendo illam, ita vt in eius potestate relinquatur sequi motionem, subdit hæc verba: *Ad productionem actus mali solum primo modo concurrat Deus, quia non facit voluntatem agere actum malum, sicut facit eum agere actum bonum.* Neque potest dici, quod sermo sit de ratione formali malitiæ, quippe quam Deus nullo modo causet, etiam vt causa vniuersalis & communi concursu.

9.

Dei.

Eadem est sententia Dezzæ in eadem distinct. 28. quæstion. vnica, articul. 4. ad 12. argumentum contra 2. conclusionem, præsertim si conferatur cum articul. 3. notabili 2. Et idem Dezza in 2. distinct. 34. quæstion. 2. articul. 3. notab. 4. ante med. *Ipsa, inquit, voluntas secundum se considerata, illius defectus est causa, cum sit domina sui actus: ac per hoc ad verum liberè libera. Vnde ipsa se ipsam determinare potest, & huius vel illi, id est, bono vel malo adiuuere, & regulam attendere, vel non attendere.*

10.

Capreolus

Sed contrariæ sententiæ Doctores contendunt, Capreolus asseruisse prædeterminationem

nem ad materiales actiones peccatorum, quod prædeterminat. 37. articul. 3. ad 2. principale: *Quantum ad omne positiuum, inquit, quod est in actu voluntatis, actio voluntatis creatæ est posterior actione Dei in producendo quodlibet actum, quia nulla creatura agit, nisi mota à Deo.* & subdit: *Motio Dei non determinat voluntatem creatam ad aliquid, quod sit secundum se malum, sed ad illud, quod est secundum se bonum ex natura sua, licet sit malum quoad deformitatem, quam habet relatum ad causam secundam.*

Confirmatur, Capreolus agere non de simultanea determinatione: quæ fiat per ipsum actum, sed de præuia determinatione; quoniam prædicta solutione videtur admittere secundum modum propositum in argumento, videlicet: *Præius Deus determinat se ad agendum, & voluntas nostra sequitur determinationem eius.* Confirmatur præterea, quia post prædicta solutionis verba subdit Capreolus: *Item negatur alia consequentia ibi facta, scilicet, voluntas non agit à se, sed ab alio, igitur non à se, sed ab alio habet quod sit causa mali, & per consequens non peccat: cuius ratio est, quia voluntas creatæ non ideo peccat, quia illum actum agit, sed quia illum taliter agit. Primum habet à Deo, non autem secundum.* Loquitur ergo Capreolus de præuia determinatione, & non de illa dumtaxat, quæ fit per ipsum actum, seu operationem creatæ voluntatis.

Respondetur. Ex sententia Capreoli Deus prædeterminat voluntatem, quantum ad specificationem, non verò quantum ad exercitium, quoniam prædeterminat ad amorem finis, & boni in communi, non ad amorem mediæ, & boni in particulari. Sed voluntas creatæ se ipsam & diuinum concursum determinat, quantum ad exercitium eligendi mediæ, & bonum in particulari. Hanc porò mentem esse Capreoli constat primò ex plurimis illius testimoniis, quæ retulimus præcedenti tomo de Scientia disputatione 49. sectione 6. Secundò, quoniam non potest alia ratione non dissentire à se ipso in 2. sentent. distinct. 28. vt nuper retulimus.

Idem probatur tertio, quoniam in eadem ipsa distinct. 37. quæst. vnica, art. 3. qui refertur pro contraria sententia, dum respondet ad 1. aliorum, refert, & approbat hæc verba Gregorij Ariminensis: *Sicut Deus non agit contra rectam rationem, faciendo hominem, qui possit malum actum facere, cum eum ad illum faciendum non cogat, vel inducat: sic neque agit contra rectam rationem, non subtrahendo illud, sine quo homo non potest facere actum malum; neque tamen excitando, vel faciendo vt homo faciat talem actum. Illud autem, sine quo non potest homo malum actum facere, est coëfficientia Dei, &c.* Nota 1. Deum non excitare, neque facere, vt homo faciat talem actum, neque cogere, neque inducere: sed solum cogere. Secundò. Exemplum adductum de creatione hominis, qui possit malum actum facere, foret extra rem, nisi concursus, quo Deus coagit, similiter se haberet, quantum adtribuendam potestatem faciendi actum malum, non determinando ad illum, quod ex se est.

Quartò, quoniam in eodem articulo, respondens ad 2. principale (quod nobis obicitur) refert solutionem Gregorij Ariminensis in hæc verba: *Ad hunc sensum dico, Deum sequi determinationem voluntatis creatæ, quoniam ideo Deus agit*

prædeterminat. actum ad se, ut scilicet contrariis de actibus conueniatis.

11.

12.

Quomodo Deus voluntatem determinet ex sententia Capreoli.

13.

14.

nam actum, quia cum voluntas agit, & non ideo, quia Deus agit illum, voluntas agit illum; & ideo magis proprie dicitur Deus coagere voluntati in causando talem actum, quam voluntas dicatur coagere Deo. Hanc solutionem non reprobat Capreolus tanquam falsam; quin potius tacite supponit, esse veram, dicendo, aliam esse meliorem (quæ tamen simul cum præcedenti verificatur:) ait enim: *Apparet mihi quod aliter potest melius dici, scilicet, quod quantum ad omne positum, quod est in actu voluntatis creata, est posterior actione Dei, &c.*

15. Eodem modo explicandum est quod Capreolus versus finem eiusdem artic. §. Ad 6. dicit Gregorius. contra Gregorium docet, Deum velle, istum actum esse ab homine, quantum ad omne, quod est bonum in actu. Quod intelligendum est ita, vt Deus per suam voluntatem non determinet hominem ad eliciendum istum actum, sed tantum determinet ad eliciendum actum bonum in communi & vagè, vt dixi num. 12.

16. Rursus quod ex eadem distinct. 37. quæst. vnica artic. 1. conclusionem 2. obicitur, si bene intelligatur iuxta dictam authoris mentem, oppugnat potius physicam prædeterminationem: vt vidimus disput. 27. tota sect. 7. præsertim à num. 8.

17. Clarius Capreoli & S. Thomæ sententiam explicuit Deza in eadem distinct. 37. quæst. vnica articulo. 2. nam his verbis proponit secundum argumentum principale contra secundam conclusionem: *Si Deus coagit actus voluntatis, aut hoc est, quia sequitur determinationem voluntatis in illo actu, sic quod voluntas prius natura determinat se ad actum illum; & ex hoc Deus coagit voluntati determinata: aut e contra prius Deus determinat se ad agendum; & voluntas nostra sequitur determinationem eius.* Cui argumentum in articulo. 4. respondet his verbis: *Ad secundum principale dicitur, quod Deus coagit voluntatis primo modo diuisionis.* Et eiusdem solutionis sequens contextus eò dirigitur, vt defendat, Deum concurrere non solum ad actum, sed etiam ad determinationem, qua voluntas creata se determinat; quamuis voluntas prius se determinet modo dicto. Idque constabit conferenti totum argumentum cum tota solutione.

18. Deinde ad tertium argumentum contra eandem conclusionem secundam, quamuis præmittat, Deum applicare agentia ad actiones, & prius & immediatius coagere, subdit tamen cum S. Thoma, Deum ita reliquisse hominem in manu consilij sui, vt quamuis operetur in voluntate hominis, dederit tamen illi dominium sui actus, vt non esset obligata ad alteram partem contradictionis. Insuper quod Deza existimet, præmotionem & prioritatem diuini concursus pertinere ad generalem aliquam rationem volitionis, & amorem finis & boni in communi, non ad particulares rationes volitionum, ostendimus ex professo tomo præcedenti prædicta disp. 49. sect. 6.

19. Manifestior denique propterea redditur amborum mens, quia tam Capreolus, quam Deza fatentur expressè, positis omnibus ad operandum requisitis, intelligi debere libertatis indifferentiam, quæ possit agere & non agere: vt retulimus eodem tomo præcedenti disput. 50. section. 4.

20. Conradus 1.2. quæst. 79. articulo. 1. column. 3. *Rex de Voluntate Dei.*

§. Nota inquam, negat motionem præuiam ad naturales actus, & subdit: *Non enim cum aliquis vult, oportet, antequam velit, præcedere motionem Dei, loquendo de naturali volitione, vel mala.* Et postquam docuit, primam causam concurrere ad effectum intimiùs, quam secundam, subdit: *Talis effectus non habet necessariam habundinam ad causam primam, sed contingentem, quia fit ab ea secundum conductionem voluntatis, & causa secunde, quæ est contingens.* Unde habet motionem cooperatiuam propriæ actioni creature, & secundum modum eius. Unde si Deus ageret ex necessitate nature; staret nihilominus contingentia rerum propter defectibilitatem & libertatem causarum secundarum.

Postea explicat quo sensu Deus primo concurrat ad actum peccati, nimirum, quia intimiùs & perfectione priùs, & tanquam id, in cuius virtute agit voluntas creata. Et sequenti §. scribit eisdem verbis eandem doctrinam, quam prius tradiderat Scotus in 2. dist. 37. §. *Ad solutionem istorum obiectionum.* & nos retulimus supra disput. 28. sect. 3. & summa est, Deum non esse primam causam deficiendi, quia, quantum ex se est, daret rectitudinem actui, & illam causaret simul cum voluntate; nisi voluntas liberè impediret, cum posset, si vellet, cum Deo causare rectitudinem.

Idem 1. 2. quæstione 9. articulo. 6. ad 3. *Sitante, inquit, motione Dei, qua mouetur ad volendum, quantum ad exercitium actus potest se habens voluntatem determinare per rationem vel intellectum ad hoc vel illud bonum, quod est quandoque secundum quid bonum, & in veritate malum, & sic incidit ratio peccati.* Et post panica ex professo refutat præmotionem impressam à Deo per modum actus primi: vt retulimus tomo præcedenti de Scientia disputatione 49. sectione 6. subditque Deum mouere ad bonum, quod sub se continet apparens & existens bonum. *Hac, inquit, motione præsupposita, voluntas per innatam libertatem ex indeterminatione rationis potest sub ista motione Dei se determinare ad hoc, vel illud bonum, & ex hac ratione incidit peccatum.*

Præterea in quæstione 80. articulo. 1. ad 3. postquam docuit, motus voluntatis reduci in aliquod exterius primum principium, quod est Deus, in quantum mouet ad primum actum, qui tendit in bonum in communi, sic loquitur: *Intellectus & voluntas virtute huiusmodi principij naturaliter, & primo tendunt in verum, & bonum in communi. Sed ad particulare bonum voluntas se ipsam per consilium rationis determinat: ita quod illud exterius principium est causa vniuersalis omnis interioris motus; non tamen admittit libertatem voluntatis determinandi se ad hoc, vel illud bonum, quod scilicet, est verum, vel apparens.* Quod remittit ad ea, quæ nuper retulimus ex quæst. 9. articulo. 6. ad 3. Hæc autem omnia eò dirigit Conradus, vt explicet quod S. Thomas docuerat dicta quæstione 80. articulo. 1. fine: *Deus est vniuersale principium omnis interioris motus humani; sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directe est à voluntate humana.* Adde quod manifestè præcipit libertatis indifferentiam intelligi, positis omnibus requisitis ad operandum: vt vidimus eodem tomo, disput. 50. sect. 4.

Ad Caietanum veniamus, qui non sine occa-

Si Deus ageret ex necessitate nature, staret rerum contingentia.

21.

22.

23.

S Thom.

24.

*Caetanum
pro physica
prædetermi-
natione ci-
tatur.*

sione pro physica prædeterminatione citatur, quoniam lib. 2. Regum cap. ultimo prope init. *Nec mireris*, ait, *quod diuina iniuria incitauerit Dauidem ad hoc malum: tripliciter enim verificatur. Primum permittitur, quatenus hoc erat peccatum: quia Deus non incitat ad peccandum, sed permittit hominibus peccare. Secundo, quoad substantiam actionis. Deus enim est author ipsarum actionum, tam interiorum, quam exteriorum, que sunt peccata: & quoad hoc possumus incitare Deum ad actiones, que sunt peccata.*

45.

Rursus in ientaculo 6. quæst. 2. ad verba Christi Domini. *Quod facis, fac citius*, ita secundum sensum adiungit: *Secundum bonum, est bonum nature ipsarum actionum Iude. Omnis enim actio quantumque mala moraliter, cion sit res aliqua, bona est bonitate nature: & sic est à Deo. Et quantum ad hoc, verba hæc Domini sunt præcipua, & significant ordinem diuine providentia ad accelerandum actiones Iude, ut tempore statuto à diuina prædestinatione adimpleretur passio Christi. Sicut enim malum non est, Deum cooperari actionibus peccatorum, quantum ad bonitatem nature: ita malum non est illas præcipere.*

26.

Caetani doctrina de materialibus actionibus abque ipsius iniuria non potest intelligi.

Implicat Deum materiale actionem cui præcipere.

Hanc doctrinam sine authoris iniuria non posse intelligi de materialibus actionibus Davidis & Iude, quatenus in particulari & determinatè amplectebantur realiter aliquod obiectum diuina lege prohibitum; probatur primò, quia secundum omnem Theologorum sententiam (quam ad protegendum physicam prædeterminationem etiam ipsius authores sapienter repetunt) contradictionem implicat, Deum præcipere materiale actionem odij Dei, aut materiale volitionem in particulari, qua Iudas Christum Dominum tradere voluit. Ergo tales actiones in particulari non sunt à Deo, vt ab autore, faciente, vt fiant. Probatur consequentia, quoniam Caetanum in prædicto ientaculo supponit, bonam esse consequentiam hanc. Hæc actio est bona bonitate nature, & vt sic, est à Deo. Ergo Deus potest illam præcipere. Quapropter inde potius argumentum sumitur contra physicam prædeterminationem; quoniam si per illam Deus esset author materialis actionis odij Dei in particulari; rectè Caetanum intulisset, eam à Deo præcipi posse; de quo plura nos supra disp. 33. sect. 4. à num. 30.

27.

Dei ad materiales peccatorum actiones non vocatæ, communi sententia est.

Probatur secundò, quoniam ad materiales peccatorum actiones in particulari, non incitare Deum, non solum Patres & Scholastici docent, citati supra disp. 36. sect. 5. sed etiam physice prædeterminationis authores admittunt, quando defendunt, Deum non moraliter, sed tantum physicè causare tales actiones: vt vidimus disp. 27. sect. 2. prope init. Quapropter, vt vera sit Caetani doctrina, *quod possumus incitare Deum ad actiones, que sunt peccata*, intelligenda erit, quantum ad aliquam rationem actionis, que abstractat ab oppositione reali contra legem diuinam, qualis esse poterat in Iuda, exequèdi cæptum opus diligentia sine mora, præscindendo ab eo, quod cæptum opus esset diuinæ legi contrarium: & in Dauid desiderio gaudendi de multiplicatione populi Dei, abstractando ab hoc, quod multitudo notitia contra Dei præceptum quæreretur. Vide quæ in generali dicimus disp. 44. sect. 2. & 3.

28.

Caetanum

Teriò Caetanum citatis in locis non admittit physicam prædeterminationem probatur,

nam in aliis constanter & generaliter docet, voluntatem esse indeterminatam, neque determinari ab aliqua præuia motione primæ causæ, idèque voluntatis motum esse simpliciter euitabilem, non obstante Dei concursu, præscientia & providentia; vt retulimus in prædicta disp. 49. sect. 6.

*non admitti
physicam præ-
determina-
tionem.*

Cæterum vt lectori sit promptum de Caetani mente certior fieri, visum fuit aliqua inde verba repetere. 1. part. quæst. 14. art. 13. post med. 5. *Neque sustinendus est, ait, Morio causæ prioris modificatur à causâ secundâ secundum modum ipsius causæ secundæ; & sic licet à primâ causâ moueatur necessario secundâ, recepta tamen motio in secundâ, si secundâ causâ imagineatur contingens, modificatur contingentia recipientis. Et quoniam prius natura modificatur, quàm impellat ad mouendum; motio illam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam, ad mouendum non necessario, sed contingentem.*

29.

*Repetuntur
Caetani
verba.*

Et paulò inferius illam propositionem Scoti: *Causa quæ mouet, in quantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. Ita distinguit Caetanum: 1. mota ab alia distinguitur alia distinctione, scilicet, aut motione præuia propria actionis, sicut aqua calefacit calefacta ab igne, aut motione cooperante ad propriam actionem. Primo modo, dato, quod esset vera, aut sustentabilis; secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio; quoniam causâ cooperans intrinsecè cooperatur unicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ. Statimque docet, effectum contingentem in eodem instanti nature attingi à causâ primâ, & à causâ secundâ; neque aliam esse prioritatem in causæ primæ concursu, nisi quia concurrit independentius & immediatius in mediatione virtutis. Confirmatur, nam voluntatis indifferetiam, vt operetur, & non operetur, intelligit, positis omnibus requisitis ad operandum, vt ex eodem autore probauimus tomo præcedent. disp. 60. sect. 4.*

30.

Probatur quartò, nam licet Caetanum, oblatâ occasione in textu S. Thomæ, prætermiserit, hanc generalem doctrinam expressè applicare ad materiales peccatorum actiones; id tamen pro comperto reliquit. Nam ab his actionibus abhorret potius diuina voluntas & sapientia, & quantum ex se est, minus voluntatis & operationis impendit, quàm ad honestas actiones. Vnde si honestas non prædeterminat; multò minus actiones, quæ sunt turpes. Confirmatur, nam si sentiret oppositum; datis occasionebus, explicuisset in commentariis D. Thomæ veluti 1. 2. quæst. 75. art. 3. circa ad 1. & quæst. 80. art. 1. circa ad 3. Vbi tamen tacendo admittit planè, vt sonat, eam doctrinam, quam sect. 2. num. 12. & 13. ex D. Thoma in prædictis locis retulimus.

31.

Confirmatur.

Ferrariensis 3. contra Gent. cap. 10. versus finem: *Actus, inquit, voluntatis liberè elicitus dicitur voluntarius, quia in potestate voluntatis est ipsum producere, vel non producere. Et hoc modo defectus huiusmodi dicitur voluntarius. Est enim in potestate voluntatis procedere ad operationem sine tali ordine, vel non procedere, quia non necessario à contrario bono rationis trahitur, aut ab apprehensione sensuali mouetur, sed libera est, ad virtutis libet se habens, & ideo huiusmodi defectus non oportet aliam causam querere, nisi voluntatis libertatem. Et paulò inferius docet, voluntatem se applicare ad opus cum tali defectu.*

32.

ad actum. Ergo nihil aliud à voluntate prædeterminat ita voluntatem, ut ex vi illius necessitudo sequitur actus, quem defectus necessitudo comitetur.

Idem in 3. contra gent. cap. 89. prope finem de actu peccati sic respondet cuidam argumento Scoti: Secundum intellectus considerationem potest voluntas in aliquid, quod causa prior in primo signo non produxit. Imo potest in reititudinem, quæ nata est illi conuenire, ut à voluntate humana producat. Illa autem causa prior est prima causa, scilicet, Deus, ut ex contextu euidens est. Docet itaque actum peccati propterea esse liberum, quia voluntas humana potest in actu suo producere reititudinem debitam, etiam ex suppositione, quod Deus non prædeterminauit illam reititudinem. Quod clarius constat, considerando quæ prius dixerat in §. Ad omnia ista. & retulimus tomo præcedenti disp. 49. sect. 6. Denique potestatem agendi, & non agendi, quam libertatis exigit quidditas, exerceri positus omnibus requisitis ad agendum, expressè docet, ut retulimus disputat. 50. section. 4. eiusdem tomi de Scientia.

Sed Ferrariensis pro physica prædeterminatione materialis actionis citatur ab eius auctoribus, quoniam 3. contra gent. cap. 71. circa finem ostendit ex S. Thoma, quod possit agens primo mouere causam, ad agendum entitatem actionis peccati, & non agere ad deformitatem; quia videlicet deformitas non sequitur ad actionem illam, ut actio est, sed ut dicit habitudinem ad causam deficientem. Nihilominus hanc doctrinam, si bene intelligatur, esse contrariam physice prædeterminationi, satis ostendimus disput. 27. sect. 7. præsertim à num. 8.

Sorus lib. 1. de natura & gratia cap. 17. versus finem contra huius temporis hereticos sic loquitur: Quia sentiunt nos ita esse Numine desertos, ut necessitate succumbamus erroribus, & prauis affectibus; hoc est, quod nos persistimus sacris eloquiis expugnare. Nam nisi in nostra posuimus esset semper voluntate cum promptissimo auxilio Dei exitare singula mala, quid est, quod nos commonescit Paulus, ne regnet peccatum in nostro mortali corpore?

Rursus in cap. 18. colum. 3. testatur, se esse certum, & insuper credere, certissimos fuisse semper sanctos Doctores, neminem unquam à Deo fuisse derelictum, suisque cupiditatibus permixtum in hac vita nisi præcisè secundo modo permissionis; videlicet, sinendo illum agere secundum propriam voluntatem: ita tamen, ut semper sit Deus paratissimus manum porrigere, nisi per hominem steterit. Agebat autem ibi peculiariter de obduratis & excæcatis. Et post pauca docet, Deum velle, ut omnes & singuli salui fiant, ita ut sit omnibus presentissimus, ad optum pulsans, ut à se nihil desit officii, quin perditissimo etiam cuique opem ferat, nisi per se homo ipse abnuerit. Hæc plurimis Scripturæ testimoniis, atque rationibus, & similitudinibus explicat, & confirmat. Vnde reprehendit Roffensem art. 36. concedentem, quod Deus ita nonnullos deserat, ut respicere nequeant.

Quin etiam in eodem cap. 18. ad finem: Sicut Deus, inquit, non dicitur causa homicidii, quia dedit homini manus & oculos (sicut neque faber, qui bona intentione fecit gladium: ita neque ex eo quod auxilium præbet homini universale, eo modo, quo præbet bellua, dicitur causa peccati. Soti denique mentem esse manifestè cum physica prædeterminatione

pugnantem, constabit legenti ex eodem lib. 1. de natura & gratia cap. 16. & 17. & additiones, quibus idem Soro suam sententiam magis explicuit.

His non obstantibus Soro citatur pro physica prædeterminatione, quoniam in eodem cap. 18. ad finem dicit, Theologos confiteri, entitatis, quæ est peccatum, Deum esse causam; eo efficientie genere, quo cuncta, & animantia, & animalia ad suas naturales actiones præmouet. Cæterum præmotionem hanc comparatione voluntatis esse generalem ad communem rationem boni, relicta indifferentia, ut voluntas se ipsam determetur ad particulare bonum, constat ex locis nuper citatis; præsertim cum in eodem lib. 1. de natura & gratia cap. 16. colum. 2. doceat, libertatis indifferentiam manere, positis omnibus requisitis ad operandum, à quibus non esse excipiendum generalem Dei concursum, ex professo probat, ut retulimus tomo præced. dicta disp. 50. section. 5.

Citatur etiam pro contraria sententia. Cano lib. 2. de locis cap. 4. ad 7. Cæterum quid ipse docuerit, & quam nihil faueat physice prædeterminationi, vidimus disp. 27. sect. 2. num. 6. & sequent. Præsertim notandum est quod Cano ibidem ad 7. & 8. expressè monet, Deum non mouere, neque instigare ad materiales actiones peccatorum, ideòque non esse causam moralem illarum.

Postremò inter recentiores Thomistas Ioan. Vincentius expressè negauit physicam prædeterminationem ad materiale actionem peccati: ut refert Ledesma quæst. de Auxiliis artic. 18. ad 13. pag. 415. col. 2. Similiter etiam Zumel quantum ad easdem actiones à physica prædeterminatione recessit: ut vidimus disp. 27. sect. 1.

SECTIO IV.

Antiquiores Scholastici præter Thomistas & Nominales.

Guillelmus Altfiodor. lib. 2. summæ tract. 15. quæstion. vltima in medio, postquam distinctit, materiale actionem esse à Deo, sed formalem rationem malitiæ non esse à Deo, obiectioni, quam in principio posuerat ex D. Dionysio dicente: Optimi est optima adducere, sed mala actio non est optima. Igitur Dei non est ipsam adducere, ita respondet: Sic est intelligendum, optimi est optima adducere, in his, quæ agit Deus per se, & ex sua voluntate. In his quæ agit Deus per se dico, quia actio, in qua Deus cooperatur homini, bene potest esse mixta. Ex sua voluntate dico, quia cum Deus agit quasi inuitus, id quod tunc agit, potest esse malum. Materialis ergo actio peccati non producit à Deo præueniente liberum arbitrium, sed cooperante cum illo. Insuper ad eandem actionem Deus non cooperatur ex sua primaria voluntate, sed quasi inuitus. Quæ propter ipse non determinat actionem, sed determinatur ab homine. Subdit Altfiodorensis alia, quibus ostendit, quasi coactum Deum punire. Quemadmodum & lib. 1. summæ cap. 13. art. 1. ad finem ait: Deus iniustus punit. Et art. 2. à medio, & ad finem: Deus, quantum ex se est, vult, ut mala non fiant.

Guillelmus Paris. in 1. part. tract. de vitiis & peccatis in cap. quod incipit: De peccatis autem, id est, de operibus humanis. circa med. docet, quam-

38.
Sorus pro
physica prædeterminatione citatur.

39.
Cano pro contraria sententia citatur immerito.

40.

Materialis actio peccati cooperante libero arbitrio producit à Deo.

2.

cumque necessitatem, siue proueniat ab astris, aut ficto, siue à quocumque alio extrinseco motore, liberare à culpa hominem, qui necessitate mouetur, tanquam instrumentum; & culpam refundere in motorem, tanquam in principale agens: nisi relinquat nobis dominium, imperium, & auctoritatem, vt sit in nostra potestate voluntates auertere à male volitis. Hæc omnia quæ solet obscuritate tradidit Guillelmus, alio tamen ordine.

3. Magister sentent. in 1. distinct. 48. quæ est vltima cap. 2. ait: *Voluit tota Trinitas, vt Christus pateretur; neque tamen voluit, vt Iudei occiderent: quia voluit penam Christi, sed non voluit culpam Iudeorum.* & cap. 3. *Non volebat Deus, vt Iudei occiderent eum, non enim volebat actionem Iudeorum, quæ malæ erat, sed volebat passionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudeorum voluntates impleta est.* Occisio igitur, quæ ratione actio est, non est à Deo volita, sed præcisè in quantum passio.

4. Albertus 1. part. quæst. 26. art. vltimo ad 2. argumentum ait: *Quando prima causa influit casualitatem, quoad aliquid, scilicet, quoad esse, & quoad potentiam operandi, & secunda causa versibilibus propriis aueritur ab influentia primæ causæ. quæ est bonitas, quam influit causa prima. Tunc incidit corruptio boni, quæ est malum; & tunc illud malum est à causa secunda, non à prima. Et est simile quod ars architectonica manni secantis influit secare ad lineam rectam: si autem manus tremat, vel contracta sit, vel lignum nodosum, secatio non fiet ad lineam rectam. Ergo voluntas versibilibus propriis, vertens se ab influentia primæ causæ, determinat ad actionem obliquam; cum tamen influentia, quantum ex se est, moueret ad actionem rectam.*

5. Alexander 2. part. quæst. 100. memb. 3. artic. 6. §. 1. ad 2. de duobus hominibus æqualiter dispositis: *Non est, inquit, dicere rationem mali in voluntate, nisi ipsam voluntatem, quæ se ipsa vertibilis est, & quod se ipsa vertitur in isto, & non in alio, non est assignare aliquam causam à se ipso. Quia quod iste vertitur ad malum non est, nisi quia placet, placiti autem nulla est alia ratio querenda. Sicut in bonis, cum peruenit ad voluntatem Dei, nulla est alia ratio: ita in malis cum peruenit ad voluntatem vertibilem sibi relictam. Quibus consequentia docet in §. 2. fine.*

6. Consonat quod in præcedenti articulo. §. fine dixerat cum Augustino, motum, quo voluntas aueritur à Deo, non aliunde existeret, quam à voluntate. Et in prædicto articulo. 6. §. 2. ait, *Deum esse solem spiritualem, qui de se nunquam abfit, sed ubique se diffundat; sed alia desunt ab ipso, quando recedunt per peccatum. Ideo non est dicere, quod sua absentia sit causa tenebrarum, siue mali; imo liberum arbitrium deficiens, est causa quare ei abest spiritualis sol.*

7. S. Bonaventura. in 2. distinct. 34. articulo. 1. questione 2. in fine corporis sic loquitur. *Si autem queras, quid faciat, ipsam voluntatem exire in peccatum, & quæ sit dispositio immediata ipsius respectu culpe; dicendum, quod nulla superadditur dispositio: sed ipsa voluntas, quæ est domina sui actus & libera, potest se ipsam conuertere ad illud, ad quod vult, & sicut vult. Et si indebit se conuertat, tunc peccat, nulla superinducta noua dispositione à parte voluntatis, quæ sit præambula ad ipsam culpam.*

8. Tria in verbis S. Bonaventuræ. tamè.

Nota primò, S. Bonaventuram agere non solum de formali ratione culpe, sed etiam de materiali conuersione, quæ voluntas se conuertit ad

bonum, quod vult, & sicut vult. Secundò apud Bonaventuram nulla præcedit præambula dispositio, quæ faciat voluntatem exire in prædictam conuersionem. Sed physica prædeterminatio est præambula dispositio, quæ facit voluntatem exire in prædictam conuersionem: ergo non præcedit physica prædeterminatio. Tertiò ipsa voluntas, quæ est domina sui actus, & libera, potest se ipsam conuertere ad illud, ad quod vult, & sicut vult. Ergo ipsa se ipsam mouet, & determinat absque vlla physica necessitate, sibi superimposita ab alio mouente, & prædeterminante. Quæ omnia confirmat S. Bonaventura sequentibus verbis: *Sicut ille, qui stat rectus, posset statim, si vellet, sine noua dispositione adueniente dimittere se cadere: sic voluntas recta consistens, & in ordine ad vltimum finem, potest illum ordinem exire.*

Idem Bonaventura. in 2. distinct. 37. articulo. 1. quæst. 1. ad vltim. notat, Deum non excitare, neque præmouere arbitrium ad faciendam operationem, quæ mala est, sed tantum cooperari. Verba retulimus disput. 36. sect. 5. Rursus in 1. distinct. 47. articulo. 1. quæst. 2. proponit argumentum ad probandum, hominem posse facere contra permissionem Dei; quia potest non peccare, etiam si Deus eum peccare permittat. Cui argumento respondet ad penultim. dicens: *Deus non dicitur permittere peccare, nisi eum, qui actualiter peccat, dum peccat, & tunc impossibile est, eum non peccare.* Quibus verbis refutat apertè quamlibet permissionem aliam, quæ non supponat, actum peccati actualiter fieri; sed potius illum prædeterminet, ita vt ex suppositione illius prædeterminationis impossibile sit non peccare.

Scotus in 2. distinct. 37. quæst. vnica. §. Ad solutionem istorum obiectorum, expresse docet, Deum non prius causare materiale actionem peccati, sed potius voluntatem posse, si velit causare actum bonum: & alioqui voluntatem esse, quæ se ipsam determinat ad volitionem liberam, docet Scotus 2. distinct. 2. quæst. vnica, & in 1. distinct. 1. quæst. 4. vt fusiùs ostendimus præcedenti tomo de Scientia disput. 49. sect. 7. Vide etiam verba, quæ ex eodem Scoto desumpsit Nicolaus de Orbellis, citandus section. sequenti prope finem & quæ desumpsit Conradus supra disput. 28. sect. 3. num. 2. 1. & alij in sequentibus sectionibus citandi. Ex quibus satis constat, contra suam mentem Scotum citari pro physica prædeterminatione materialis peccati, siue in 1. dist. 39. siue dist. 41.

In Durando 2. distinct. 37. quæst. 1. solus est laudandus affectus evitandi prædeterminationem materialis actionis peccati, prouenientem ex diuino concursu vniuersali, aut ex diuina voluntate; quoniam inde sequeretur, Deum esse autorem peccati: qui in articulo sequitur omnium fere Theologorum sententiam, quos supra & infra referimus. Cæterum merito tanquam erronea respuitur communiter à Doctoribus alia sententia vniuersalior, quam ibidem adiungit, & fusiùs ex aliis principiis probat in 2. dist. 1. quæst. 1. videlicet, Deum immediate non concurrere cum causis secundis ad earum effectus proprios: de quo nihil opus est in præsentia disputare. Inde collige, quo fundamento tribuatur Durando prædeterminatio ad materiale actionem peccati in 1. distinct. 46. quæst. 1. ad 2. Quin potius illius questionis totus articulus 2. excludit antecedentem necessitatem. Clarius tamen sequenti

Deum nullum nisi actualiter peccatum peccatum permittit.

Contra summi uentem citatur Scotus pro prædeterminatione.

Deum non concurrere immediate cum causis secundis ad earum effectus proprios.

Durandum prædeterminationem ad materiale actionem peccati.

voluntatem creatam ad actum primum, quo se auer-
sit a vita, & a Deo, neque ad actum fruendi creatu-
ris, & utendi Deo. Similia docet in conclusione
4. & in 2. dist. 37. quæst. vnica, quæ est tercia de
peccato actuali, paulò ante conclusionem 3. ait:
Impium est dicere, quod Deus est sic pramouens, &
actuans ad agere contra legem diuinam. Quod fu-
sius explicat & probat toto contextu sequenti.

5. Ioannes Bacho in 1. sent. dist. 40. artic. 2. inter
med. & fin. refert, & sequitur opinionem cuius-
dam Giltonis in hæc verba: Deus aliqua futura
non vult velle efficaci, sed solum permissiue. Et respec-
tus sic productorum voluntas diuina est causa per ge-
neralem (subaudit sine dubio concursum) tribuens
agenti particulari facultatem agendi sic, vel sic; non
tamen determinat agens ad aliquam; neque efficienter
vult hanc vel illam: & isto modo voluntas diuina est
causa actuum nostrorum, quantumcumque deformium.
& post pauca: Talium actuum, inquit, est causa de-
terminans voluntas humana, præsupposita influentia
generali Dei. Vnde ideo pecco, quia volo peccare; ita
quod actus voluntatis meæ est iam determinans me
ad peccandum. Et in art. 4. circa med. non alterius
Doctoris verbis, sed suis Bacho docet eandem
sententiam. Vnde & dist. 41. prope finem de acti-
bus demeritoriis sic loquitur: Deus non est causa
illorum actuum determinans, sed solum per generalem
influentiam permissiue.

4. Ocham in 1. dist. 46. quæst. vnica post med.
docet, Deum esse paratum vt cooperetur ad bo-
num: nihilominus hominem nolle operari bo-
num, sed malum. Et in dist. 38. quæst. vnica post
med. docuerat, supposita præparatione diuinæ
voluntatis ad coagendum, adhuc voluntatē crea-
tam posse non agere. Et in 2. q. 19. ante med. do-
cet, non esse liberos eos actus, qui necessariò se-
quuntur exprimis, quos Deus imprimit demoni-
bus: sed tantum esse liberos alios actus; qui non
necessariò sequuntur, neque repugnant eis; sed
sunt indifferentes inter necessitatem & repu-
gnantiam; veluti tentare, vel non tentare.

8. Gabriel in 2. dist. 7. quæst. vnica art. 2. conc. 4.
de Angelis obstinatis idem docet, quod nuper
Ocham. Rufus Gabriel in 2. dist. 37. q. vnica,
art. 3. dub. 1. Scoti solutionem sequitur his ver-
bis: Ita est Deus causa effectiue rectitudinis, quod,
quantum est de se, daret illam actui, si voluntas coope-
raretur. Vniuersaliter enim quicquid Deus dedit
antece-denter, daret etiam consequenter, quantum
est ex se, si non esset impedimentum, vt dictum est:
voluntas autem, quantum est ex se non dat rectitu-
dinem actui. Locus autem in quo fuerat dictum
est eiusdem questionis artic. 1. dum respondet
ad argumenta primæ viæ. Vbi generaliter do-
cuerat diuinam voluntatem esse paratam præ-
bere suum concursum, non determinando vo-
luntatem nostram, sed relinquendo illi facultate-
m, vt se determinet.

6. Paulò inferius post verba recitata ex artic. 3.
addit sequentes propositiones, quarum fideliter
retenta sententia, mutatus est ordo causa clari-
tatis. Defectus rectitudinis non induceret peccatum
respectu voluntatis diuinæ, neque respectu voluntatis
create, si voluntas diuina primò & simpliciter nollet
dare rectitudinem: quia tunc voluntas creata non pos-
set dare rectitudinem. Et in dub. 2. eiusdem artic. ea
ratione defendit, Deum non esse auctorem, vt
homo sit deterior, Quia consilio, præcepto, &c. Deum
non mouet voluntatem hominis ad faciendum malum,
licet secum, tanquam causam partialiū producat actum

malum, neque quantum est ex se concurrat Deus, vt
dictum est: sed quia voluntas liberè hunc producit,
Deus comprouducit.

Gregorius Ariminensis in 2. dist. 28. quæst.
vnica art. 3. post med. ad 12. argument. ait: Non so-
lum iuvat Deus ad bonum velle partialiter coefficen-
do, qui est modus communis, quo concurrat ad cuiuslibet
creati agentis quemlibet effectum; sed etiam quo-
dam alio speciali modo, videlicet, faciendo, ipsa vo-
luntatem partialiter concausare, ita quod ipsa vo-
luntas partialiter concausat, applicata, & quasi
mota a Deo ad sic partialiter causandum, in qua
tamen motione ipsa non necessitatur: sed instrumen-
tum liberum existens in cuius potestate est sequi mo-
tionem primi agentis; inuatur ita, vt agat, quæ
non sic adiuta, nequaquam agere potuisset. Ad pro-
ductionem vero actus mali solum primo modo Deus
concurrat, quia non facit voluntatem agere actum
malum, sicut facit eam agere actum bonum. Consi-
dera postremam propositionem, & compara cum
præcedenti, atque inde collige, materiale actionem
peccati non solum non prædeterminari motione,
ita necessitante, vt impossibile sit, non se-
qui motionem; sed neque pramoueri motione
ita temperata, vt in potestate voluntatis sit sequi,
vel non sequi motionem: sicut pramouetur vo-
luntas ad actum bonum.

8. Sic etiam in 2. distinct. 37. quæst. vnica art. 1.
post med. in fine solutionis ad 1. argument. Sicut
Deus, inquit, non agit contra rectam rationem, fa-
ciendo hominem, qui possit malum actum facere,
cum ad eum faciendum non cogat vel inducat, sic
non agit contra rectam rationem, ei non subtrahen-
do id, sine quo non potest facere malum actum: ue-
que tamen excitando, vel faciendo, vt homo faciat
talem actum. Et ad 3. argumentum. Deus cui-
libet beneficiens est causa, vt faciat illud, quod
bene facit: nam non solum concausat actum homi-
nis, sed etiam mouet voluntatem eius & facit eam
facere eundem actum. Nulli autem male facienti est
causa, vt male faciat, licet actum illum etiam con-
causet. Postremo ad 6. Nego, inquit, quod Deus ve-
lit, istum hominem facere istum actum. Sicut secun-
dum Magistr. dist. vltima primi libri, tota Trinitas
voluit passionem Christi esse, & occisionem; neque ta-
men voluit quod Iudei occiderent Christum.

Ita Magis.
cap. 2. & 1.

Idem Gregor. in eadem distinct. 37. quæst.
vnica, eodem articulo, 3. colum. penultim. ad 8.
argument. ita superiora verba exponit: Ad hunc
sensum dico, Deum sequi determinationem volun-
tatis; quoniam ideo Deus agit illum actum, quia
eum voluntas agit: & non ideo, quia Deus agit, ideo
voluntas agit. Et ideo magis propriè dicitur Deus
coagere voluntati in talem actum causandum, quam
voluntas dicatur coagere Deo. Quod magis expli-
cans colum. vltima §. ad propositum, ait: Deus in
sic agendo non est principalis causa, ita vt moueat vo-
luntatem nostram ad agendum, & faciat eam facere
talem volitionem, aut modo aliquo fundeat, vel exci-
tet. Hoc enim operari detestanda, & abominanda
opinio est.

Ad de actione peccati nihil in particulari:
attamen in generali ad actiones liberas volun-
tatem non prædeterminari a Deo, sed ipsam se
determinare, docuit in 1. distinct. 1. quæst. 6.
artic. 2. dub. 17. & in 3. sent. distinct. 14. quæst. 3.
dub. 3. ante med. cuius verba retulimus tomo
præced. disp. 49. sect. 8.

Ioannes Maior in 1. distinct. 48. quæst. 1.
dum explicat conclusionem 4. ita scribit: Deus
non

7.

8.

9.

10.

11.

non vult culpas esse, quantum est ex parte eius; nihilominus dedit nobis liberum arbitrium, relinquens nos in manu consilii nostri. Sine cuius ope nullum actum elicere valeamus. Indecens est illi nos necessitare ad bonum. Hac est disconueniens conditio, quam nobis indidit, si volumus. Igitur nobis quasi iniunctum cooperatur: quare dixerim quasi iniunctum pondera. Itaque idem author lectorem monet, ut ponderet vim & rationem illius propositionis: Quasi iniunctum cooperatur.

12. Nec obstat, quod in lib. 2. sentent. distinct. 37. questione 1. in 6. probatione conclu. 2. Voluntas, inquit, creata est libera ad hunc actum malum producendum, & ad illum. Neque est maior ratio, quare unum producat, quam alium, nisi quia determinatur à Deo. Ergo ad hunc actum, qui est malus, determinatur à Deo. Vnde inferre quis posset Maiorem esse in ea sententia, ut Deus determinet voluntatem ad materiale actionem peccati. Cæterum his verbis Maior affirmat solam determinationem ad tale individuum actus ex suppositione, quod voluntas se determinauerit generaliter ad actum malum. Hac enim ratione multi Doctores probant, necessarium esse Dei concursum ad quamlibet actionem; de quo nihil attinet in præsentia dicere. Dicemus aliquid infra disp. 49. sect. 4.

Maiori sensus declaratur quando prædeterminatum asserere videtur.

Eodem modo intelligit, quod ait in eadem dist. 37. quæst. 3. conc. 1. Deus determinat aliam causam ad hunc effectum, & non ad similem, quem equaliter habet in sua potestate.

13. Deum negat. ut determinat ad malum oppositum sententia Maiori.

Quod autem ad materiale actionem peccati in genere siue in specie Deus non determinat, sed libertas creata, docet idem Ioannes Maior in eadem dist. 37. quæst. 1. col. 5. ad 4. dicens: Sicut homo sapiens non instigat, & allicit alium male agere, ita neque Deus. Et post pauca: Quia sine Deo nihil agere possumus, paratus est nobis cooperari ad substantiam mali actus, quem scimus per Dei prohibitionem esse malum: & istud vult voluntate beneplaciti generalis influentia ex suppositione, seu voluntate non subira actionis causa influentia, necessaria ad productionem actus. Dicitur ex suppositione, hoc est suppositio, quod nolumus seruare sua præcepta, manibus influentiam generalem non subtrahere, quam eam impedire, vel nos ad bonum necessitare.

14. Idem Ioannes Maior in eadem dist. 37. q. 1. inter med. & finem §. Hac speculatione: Hunc actum, inquit, demonstrando substantiam peccati Deus vult ex suppositione, supposito, quod homo velit hunc actum, Deus non subtrahit suam influentiam generalem, qua ad huiusmodi actum concurrat.

15. Quam eandem sententiam repetit in fine eiusdem quæst. 1. & illustrat exemplo mercatoris, qui eiiciens merces in mare gratia exoneranda nauis, magis habet de velle, quam de nolle, secundum Arist. 3. Ethicor. cap. 1. ut significet eadem ratione quasi coactum Deum concurrere ad materiale actionem peccati, ut euitet grauius inconueniens, quod sequitur negando generalem influentiam, nimirum impediri eam laudem iusti, qui potius transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit.

16. Deinde in eadem dist. 37. q. 2. ad 4. ait: Deus non habet velle purè spontaneum, & simpliciter respectu substantie illius actus, sed solum velle generalis influentia; & habet nolle prohibitivum respectu illius substantie actus. Nota postrema verba. Itaque etiam substantia actus prohibetur à Deo; ideoque non potest illam velle purè spontaneè.

Vnde in eiusdem dist. 37. quæst. 3. conc. 4. ait: Potest dici ad aliquem bonum sensum, quod voluntas prius agit ad actum malum, quam Deus. Hoc probat, quia secundum sanctos Patres, Deus præuenit nos ad actus bonos; & non dicunt, præuenire ad actus malos. Ergo in aliquo sensu voluntas nostra præuenit Deum ad actum malum: cuius maiorem explicationem subdit his verbis: Prius Deus est paratus coagere voluntati ad substantiam actus mali, quam voluntas non potest elicere Deo non concurrente. Intellectus diuinus intelligit voluntatem creatam velle A. actum malum producere, si concursum. Prime causa necessarium ad productionem illius actus haberet; & quod non illud velle possit habere sine concursu Dei, Deus illi coagit ad hoc: & illud prohibetur: & quadam modo iniunctum hoc Deus facit, hoc est, non purè spontaneè ad sensum superius crebro declaratum. Inferiùque concedit hanc causalem propositionem: Deus facit substantiam actus mali, quia creatura facit malum. Quam explicat repetendo superiorem doctrinam. Atque ad 3. argumentum docet, esse in potestate Socratis, quod Deus concurrat, vel non concurrat ad eius actum malum.

17. Marfiliius in 1. quæst. 40. artic. 2. post conc. 3. prope init. & postea in conclusione responsali docet, futurorum contingentiam ad utrumlibet, ita ut possint non esse, permanere cum diuina præscientia. Idque præter alias rationes probat hac: quoniam ex opposito sequeretur, Deum esse authorem peccati. Peculiariter notanda sunt illa verba: Ille est principalis author peccati, qui produxit scienter & libere peccantem sic, quod non potest non peccare: & post pauca: Ille, qui sic produxit creaturam, & nouit, eam peccaturam necessariò; & tamè libere facit eam, est principalis causa antecedentis, scilicet, existentie huius creaturæ. Ergo est principalis causa consequentis, quod necessariò sequitur, scilicet, peccati.

Loquitur autem Marfiliius non contra necessitatem peccandi insitam voluntati à natura mala, quam ponebant Manichei; sed contra necessitatem peccandi, quam diuina scientia videbatur futuris imponere. Vnde prope finem totius quæst. 40. Deus, inquit, præsciens A. futurum, non necessitat voluntatem ad A. quia tunc A. non esset peccatum: cum nullus peccet in eo, quod vitare non potest. & post pauca: Causæ, quæ producent A. ut voluntas non sunt determinata ad A. sic, quod non possunt ipsum non producere.

Idem Marfiliius 1. quæst. 45. art. 2. post conc. 7. proponit dubium, an Deus voluerit electionem, qua Eva elegit comedere de ligno verito: & inter alia respondet: Actum voluit Deus quoad substantiam voluntate beneplaciti, dum tamen mulier eum vellet. Vnde in potentiis liberis imaginandum est, quod quemcumque actum elegerint, Deus ut causa vniuersalis agit cum eis; libere tamen: dedit enim ad hoc libertatè arbitrii, ut possit in actus bonos, & malos, saltem in natura integras; & quoscumque duxeris eligendos Dominus coageret tanquam causa vniuersalis: & subdit: In his actibus, qui disconueniunt voluntati, quasi voluntas præuenit eum; quia ex quo Deus præcepit contrarios, & bonos voluntati, malos voluntate non producat; nisi præueniat aliquo modo per voluntatem, libere se determinantem ad partem sibi nocivam.

Et in eadem quæst. 45. versus finem, dum respondet ad rationem principalem, ait: Deus concurrat ad actus mali substantiam, ut eius bonitatis principalis author: quem tamen producit, quasi præueniens libertate voluntatis, eum producentis, cum qua

16.

17.

18.

qua statuit concurrere in his, qua voluerit liberè elicere in se. Quod idem repetit paulò inferius circa substantiam actionis, qua Iudæi voluerunt Christi mortem.

19. Martinus Magistri in tractatu de fortitudine, quando tractat de perseverantia quaest. 3. in obiectionibus & earum solutionibus docet, *Adamo Deum dedisse principia, qua cum libero arbitrio poterant esse causa perseverandi*, & subdit, illa fuisse sufficientia principia; ideoque faciliè potuisse perseverare; sed pro sua libertate peccasse.

20. Almainus 1. Moral. cap. 1. post. med. *Aliqui dicunt*, inquit, *quod qui agit actum malum Deus, non vult illum agere, etiam quantum ad substantiam actus, quamvis agat*. Hanc doctrinam neque approbat Almainus: habet tamen sensum verum, quem supra frequenter ex variis autoribus retulimus, videlicet, Deum, quantum se se est, velle non concurrere ad substantiam actus mali: cæterum quasi coactum ex munere vniuersalis causæ velle concurrere. Idcirco ferè in idem redit alia solutio, quam subiicit ibidem, dicens: *Deum velle non est primum, sed concomitans, & simul se habens*. Et paulò superius cum Dionysio Cisterciensi dixerat, Dei concursum, & voluntatem non esse priorem tempore, aut naturā.

21. Idem Almainus in tract. 1. Moral. cap. 16. inter fundamenta Gregorij Ariminensis, quæ tacitè probare videtur, refert discrimen boni actus à malo. Nam ad elicendum actum malum sufficit Dei concursus generalis; sed ad bonum actum requiritur concursus specialis; quo Deus faciat, vt voluntas velit & causet. Vnde colligo, ad actum materialem peccati necessariam non esse prædeterminationem. Hæc enim facit, vt voluntas velit, & causet actum prædeterminatum.

22. Maironis in 2. distinct. 4. 3. quaest. 4. concedit, quod Deus causet non solum materialem actionem peccati; sed etiam priuationem & respectum ad vltimum finem: nihilominus Deum excusat à malo, quia non est causa totalis, quoniam vult pactum tenere, scilicet, quod omni creatura assistit in causando, & ad bonum, & ad malum. Quapropter, licet obscura, & concisa oratione; in differentiam tamen affirmat, qua diuinus concursus paratus est cooperari, non prædeterminare ad alteram partem.

23. Rupertus Holchor. in 2. sent. q. 1. art. 4. quamvis malè concedat illum modum loquendi. Nominalium: *Deus vult Sortem peccare*, & similes: nihilominus vt Deum excuset à culpa, recurrit ad indifferentiam diuinæ voluntatis, atque concursus generalis, qui determinatur à voluntate creata; peculiariter notanda sunt illa verba: *Secundo modo concurrat Deus voluntariè ad coagendum cum natura rationali libera, cui tales leges statuit, quod quidquid ipsa velit, placet sibi coagere ad illam volitionem*: licet non simpliciter placeret sibi agere, sicut per illam volitionem denotatur. Itaque si Sortes vult peccare; placet Deo coagere secum in hac volitione, & non impedire eum; vel si impediret eum, hoc facit per legem communem.

24. Et paulò inferius: *Potest dici quod Deus non est causa peccati, quia ista causalis est vera; Deus vult Sortem peccare, quia Sortes vult peccare, & non contra: ideo Sortes est magis causa peccati, quam Deus: non tamen est maior causa, vel melior seu principalior. Vel potest concedi, quod Deus est summa causa peccati, & summe causas. Tamen hoc non*

obstante, imputatur creatura, quod in potestate ipsius fuit, Deum esse causam istius peccati. Vnde eo ipso, quod homo est liber, quia Deus statuit, coagendo unicuique creatura secundum modum naturæ suæ, sequitur quod homo habet in sua potestate facere, Deum coagere, & non coagere, sicut sibi placet, quia Deus seruaret hominis voluntati. Eandem doctrinam repetit in determinationibus q. 11. art. 4. ad 1. & 2. Perpende. Licet Holchor absurdè concesserit illas propositiones: *Deus vult Sortem peccare. Deus est causa peccati*: adhuc ne Deo imputetur ad culpam, necessariam duxit hominis potestatem, vt faciat Deum coagere, aut non coagere.

Nicolaus de Orbellis in 2. sent. dist. 37. prope med. cum Scoto inter voluntatem creatam atque diuinam, ita constituit discrimen: quia illa causa potest relictitudinem dare actui, & tenetur eam dare, & tamen non dat. Alia autem, licet non teneatur eam dare; tamen, quantum est ex se, daret; si voluntas creata cooperaretur. Vniuersaliter enim quidquid Deus dedit antecedenter, daret nisi illud consequenter esset impeditum. Dando autem voluntatem liberam, dedit antecedenter opera rella, quæ sunt in potestate voluntatis. Et ideo, quantum est ex se, dedit relictitudinem omni actui voluntatis, & voluntati ex consequenti daret si ipsa voluntas quicumque actum elicium rectè ageret ex parte sui. Est igitur defectus in effectu duarum causarum, non propter defectum causæ superioris; sed inferioris, quæ quantum ad se pertinet, non causat.

Andreas de Castronouo in 1. dist. 21. q. 2. ad 2. ait, Deum velle hunc actum, non velle absolute, simpliciter, & efficaci, nec velle præordinante; sed solo velle generalis influentia, quod est tantum velle secundum quid, & conditionaliter: quia quantum est ex se, potius vellet Deus, illum actum non fieri: tamen si voluntas creata vult illum ponere, non vult subtrahere influentiam suam.

Omnes prope Doctores, in hac sectione citati, tantò certius illæsum retinent potestatem continendi se à materiali actione peccati, etiam in sensu composito cum primæ causæ concursu, quanto præ cæteris manifestius tradunt celebrem regulam libertatis, *positis omnibus requisitis ad operandum*, &c. Eorum testimonia retulimus tomo præcedenti de Scientia disput. 50. sectione 4.

SECTIO VI.

Recentiores Scholastici.

R Offensis, supposito influxu generali Dei, positum esse in hominis potestate vias suas malas facere, vel non facere, sed per gratiam facere bonas, docet art. 36. contra Luther 6. *Edifere*, & 6. sequenti, & 9. *Neutrum*, & prope med. eiusdem articuli.

Ruardus Tapper artic. 7. contra Lutherum ab ipso statim exordio notat, voluntatem à Deo non prædeterminari ad particulares actus, sed positis omnibus requisitis ad eligendum, & agendum, posse non eligere & non agere, & se ipsam determinare, vt agat hoc vel illud. Quod etiam confirmat inter princip. & med. eiusdem artic. 4. & 7. & 10. propositione. Vtriusque authoris verba retulimus tom. præced. disput. 49. sect. 9. & disp. 50. sectione 4.

Albertus

25. Discrimen voluntatis diuinæ, & creaturæ.

26.

27.

23. Nominalis malus loquendo moralis.

3. Albertus Pighius lib. 7. & 8. de libero arbitrio pro eadem sententia citatur à fide dignis authoribus. Horantius locorum Catholicorum toto fere lib. 1. præfertim à cap. 41. vsque ad 45. & 49. & duobus sequentibus refutat quamlibet peccandi necessitatem, & probat libertatis indifferentiam, vt caueat à peccatis, eo quod Deus præstò sit concurrere, si velimus. Capitonius explicationem Catholicorum part. 1. explicatione 10. & 65. probat eandem indifferentiam, quæ peccare possit, & non peccare. & p. 1. explicati. 28. & 30. docet, Deum non impellere ad peccandum, nec possitne causare duriem, sed eam causari à libero arbitrio.

4. Driedonem pro physica prædeterminatione ad materiale actionem peccati nonnulli doctores referunt in libro de captiuitate & redemptione generis humani tract. 5. cap. 4. ad 1. Cæterum totum illud caput dire & pugnatur cum physica prædeterminatione. Peculiariter notandum est, quod in solutione ad 2. argumentum sub init. ait: *Trudere in desideria non est incitare, aut immutare desideria praua, sed est permittere eos agere secundum sua ipsorum desideria; ita tamen quod desideria illa non expleantur in opere, nisi secundum ordinem diuine providentie, &c.* Et post pauca notat, *Deum non ingerere, neque inspirare iniquam voluntatem.* Et toto illo cap. præfertim ad 4. probat, Deum primariè & antecedenti voluntate, quantum ex se est, præoptare, vt omnes bene operentur, & viuunt in æternum; homines verò, sibi esse mortis auctores.

5. Confirmatur, nam in eodem tract. 5. cap. 3. concl. 3. & in præcedenti tract. 4. cap. 2. concl. 1. 2. & 3. & corol. 5. & parte 5. eiusdem cap. 2. post med. illius partis, & tract. 6. cap. 1. p. 2. in rationibus 3. & 4. generis, & lib. de concord. grat. cù lib. arb. c. 2. p. 2. & c. 3. lógè post princ. & lib. 1. de grat. cum lib. arb. toto tract. 4. & toto libro 2. præfertim tract. 1. ad finem docet, non obstante diuina præscientia, prædestinatione, reprobatione, atque operatione Dei in cordibus hominum, adhuc libero arbitrio relinqui vtriusque partis potestatem indifferentem; atque in aliquibus ex locis citatis manifestè docet, contringere, vt positus omnibus circumstantiis æqualibus, vnus homo eligat peccare, sed alter non itè.

6. Andreas Vega lib. 2. in Trident. à cap. 12. vsque ad finem libri probat libertatis indifferentiam ad vtrumlibet esse debere necessitate solutionem. Peculiariter verò in cap. 15. post medium. *Quæ parte, ait, liberi sumus, ita Deo in nostris operibus cooperamur, vt labi & deficere pro nostra libertate possimus; atque ideo omnia operum nostrorum vitia, & omnes defectus iure nobis debent, & nullatenus Deo imputari. Nos quippe sumus qui ad mala opera illius generali concursu abutimur; cum ille perinde; imò multo magis paratus sit nobis ad bona cooperari.*

7. Et paulò inferiùs: *Ita prorsus nostra peccata non debent imputari Deo, qui auxilio duntaxat generali ad ea concurrat: sed nobis, qui defectimus, & claudicamus ab ipsis lege, atque influxum illum in malum detorquemus. Quamobrem licet nobiscum efficiat actus, qui intrinsecam & inseparabilem habent malitiam, nequaquam tamen, vt antiquiores Theologi probè monuerunt, appellari peccati, aut auctor peccati censeri, aut appellari debet. Quibus consequentia tradit in q. 11. de iustific. ad 3. arg. & lib. 6. in Trident. c. 7. post med. &*

Ruiz de Voluntate Dei.

cap. 8. post med. & prope finem, & lib. 12. in Trident. cap. 2. 1.

Hadrianus quodlib. 3. q. 1. ante med. *Alio modo, inquit, potest quis credere, se à peccatis abstinere non posse, absolute credendo, non posse se abstinere à peccato, aut non posse, ad vitandum peccata, à Deo sufficiens auxilium impetrare, etiam si fecerit. quod in se est. Et hic error est species infidelitatis, opposita, fidei, ad quam obligatur credens, Deum iussu, pietè & misericorditer mundum gubernare. Ius enim manifestissimè repugnat apud unumquemque sane mentis, Deum homini imputare ad culpam, ad quod vitandum nec dedit, nec dare paratus est sufficientem facultatem, homini, inquam, facienti totum, quod in se est. Qui error etiam aperitè contrarius est sacra Scriptura Genes. 4. *Nonne si bene egeris, recipies, &c.* & 1. Corinth. 10. *Fidelis Deus, &c.* Confirmatque autoritate Hieronymi, & cuiusdam Decretalis.*

Eandem doctrinam breuius repetit in quodlib. 7. q. 1. prope solutiones argumentorum. Et in 4. sent. tract. de Sacramento penitentia in q. *An homini semper maneat facultas verè penitend.*

Et quodlib. 7. q. 1. prope finem, repetens illud Genes. 4. *Sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, ita ratiocinatur: Erat tunc Cain in statu damnationis, & mortalis culpæ, ergo in quocumque statu fuerimus, siue gratia, siue damnationis, sub nobis est, id est sub potestate nostra & dominio nostro appetitus peccati, & nos dominamus illius. Idem videtur manifestè voluisse Apostolus 1. Cor. 12. *Non patietur vobis tentari supra id, quod potestis.* Hæc Hadrianus.*

Michaël de Palacios in 2. sent. dist. 37. disp. vnica in 1. solutione primi argumenti Deum ea ratione defendit, non esse auctorem peccati, quamuis physico influxu concurrat ad materialem actionem illius: *quia Deus res, quas condidit, sic administrat, vt eæ proprias functiones pro sua sapientia agere sinat. Adde etiam hanc diuinam assistentiam, seu concursam, tamen si non habeat homo in sua potestate; est tamen illi paratus, vnus, vt operetur, quando volens, ideo plenam habet potestatem liberum arbitrium.* Quibus consonant, quæ docuerat 2. sent. dist. 25. disp. 1. initio.

Delphinus libro quarto de libero arbitrio, fol. ante finem 5. videlicet pag. 171. fine de humana voluntate sic loquitur: *Ista causa à priorè causa & superiore adiuta, possit actus suo rectitudinem exhibere, quam teneatur dare, ac minime tamen prabet. Prima verò causa, nimirum Deus, quamuis dare actus suam rectitudinem minime teneatur: daret eam tamen, quantum in se est: si humana voluntas Deo vocanti, & ostium pulsanti consentiret. Vniuersaliter enim quidquid optimis maximis Deus alicui prabet antecedenter, hoc est, quantum in se est: daret etiam consequenter, hoc est, vt vera, vt efficaciter, nisi humanum liberum arbitrium dissentiendo poneret, atque obiceret impedimentum. Quod pluribus explicatum ampliatur, vt etiam de potentia absoluta implicet, Deum aliter concurrere ad actum peccati.*

Eadem ratione, quam ab Scoto acceptam plures alij Scholastici vsurpant, vt vidimus sectione præcedenti, quæstionem soluit Herrera in 2. sent. Scoti tom. 2. disp. 38. q. 3. notab. 6. versus finem. *Quod verò, inquit, Deus, etiam si non teneatur ad apponendam rectitudinem in actibus liberis voluntatis create, eam tamen semper apponeret, quantum est ex se; nisi ex parte libera voluntatis create inueniat impedimentum; probatur, quia omnia, quæ Deus dat ante-*

O o cedenter

cedenter alicui, daret etiam illi consequenter, nisi ex parte illius inuenires aliquod impedimentum; sed Deus dando libertatem voluntatis creatæ, & auxilia sufficientia, & leges & præcepta, quibus ducta rationi posset se conformare, causauit antecedenter re-
 14. lictitudinem in omnibus actibus liberis creatæ voluntatis. Ego quantum est ex se, causaret de facto re-
 lictitudinem in eisdem; nisi in voluntate (quæ est propria causa deficiens eorum) inuenires indispositionem, & impedimentum. Quibus consonant alia plurima, quæ tradit in eadem disp. 38. q. 6. notab. 6. & 9. & 11. & aliis in locis, quæ retulimus alibi tractantes de libertatis indifferentia.

Marcus Anton. Nattæ in lib. 12. de Deo à principio fusè rationem reddit, ob quam culpa non Deo, sed homini, tanquam auctori tribuenda sit, nimirum, quia Deus, quantum ex se fuit, contulit remedia, quæ homo si recipere vellet, posset facillè vitare peccata: proindeque per hominem & non per Deum stat. Videndus est peculiariter pag. 6. & 7.

15. Bellarminus tom. 3. lib. 2. de amissione gratiæ & statu peccati ferè à principio vsque ad finem, refutat quamlibet motionem & impulsus Dei, quo determinetur voluntas ad materiale actionem peccati, imò etiam peccare Deum. Peculiariter notandum est in cap. 4. post med. refutare solutionem, quæ Deum excusat propter intentionem optimi finis, & subinde refutat aliam solutionem, quæ Deum excusat propter immunitatem ab omni lege & obligatione.

16. Deinde in cap. 5. initio supponit ad rationem culpæ non requiri, vt peccans eligat ipsam rationem formalem malitiæ. Postèa verò notat, inferri, Deum esse authorem peccati, & peccare, si determinat voluntatem nostram ad talè actionem in specie, cui necessariò coniuncta est malitia, vel si impellit, vel intendit eam fieri. Præsertim notanda sunt illa verba in dicto cap. 5. sub init. §. *Iam igitur. Causa peccati non erit Deus, quia concurret influxu quodam vniuersali, & indifferenti ad hanc actionem, & ad contrariam, ac per hoc non erit talis actio in specie, quia à Deo, sed quia ab homine prodit: & tota culpa erit hominis, qui concursu Dei abuti voluit ad istam actionem, cum ad aliam bene vti posuisset.*

17. Et §. sequenti subiungit: *Quod si Deus non solum vt causa vniuersalis ad eas actiones, quæ male sunt, concurrat, sed etiam vt causa particularis eas, vt tales sunt in specie, intendat, easque imperet, vel ad eas hominem impellat, vel per homines, vt per instrumenta, actiones illas in specie efficiat: nullo modo intelligi poterit, quemadmodum Deus ipse non peccet.* Quam eandem doctrinam sæpius repetit non solum in eodem cap. 5. sed etiam cap. 18. col. penultima & vltima.

18. Azor. tom. 1. inst. moral. lib. 4. c. 22. q. 1. §. vlt. & c. vlt. existimat, Deum non præmouere prædeterminando ad materiale actionem peccati; sed alia præmotione ex se indifferenti. Quæ authoris mens clariùs constat ex eodem in lib. 1. cap. 2. quæst. 2. & quæst. 5. & cap. 20. quæst. 16. & aliis locis. Henricus Henriquez tomo secundo, libro vltimo de fine hominis capite 5. §. 3. in textu, & in glossa, & cap. 15. fine docet, Deum non prædefinire, nec excitare, neque inclinare, neque prædeterminare voluntatem ad materiale actionem peccati.

19. Magis expressè, & ex professo ad materiale actionem peccati, nec prædeterminari, neque

vlla ratione inclinari voluntatem creatam à diuino concursu, tradit Molina in concordia ad quæstionem 14. disput. 29. & sequentibus, præsertim verò disp. 33. & 34. ex quibus quæ ad generalem Dei concursus attinent transiit in 1. p. quæst. 14. artic. 13. disp. 5. & multis sequentibus. Cæteros tamen in hac re, vt copia, ita etiam auctoritate & rationum pondere superauit Franciscus Suarez toto lib. 2. de Auxiliis, & breuiori compendio Gabriel Vasquez 1. p. disp. 99. cap. 4. numero 20. & sequentibus, à quo non dissentit 1. 2. disput. 129. cap. 7. & 8. Cuius loci doctrinam vidimus supra disput. 27. sect. 2. Quin potius consonant, quæ tradit 1. 2. disput. 38. & 39. & disp. 189. cap. 15. Nostram denique sententiam breuiter & manifestè tradunt Ioannes de Salas 1. 2. tom. 2. tract. 13. disp. 10. sect. 2. num. 36. & Dieralleuius opusculo de concursu Dei cap. 7. post 4. oppugnationem pag. 91. & sequentibus.

SECTIO VII.

Appendix Ethnici Philosophi.

1. Non immeritò celebratur illa sententia Platonis in dialogo 10. de Republ. siue Iusto prope finem, quæ retulimus disp. 37. sect. 2. siue. De illa namque Iustinus in apolog. 2. pro Christianis ad Antoninum paulò post med. postquam ex libris Mosis probauit, Deum esse extra culpam, quoniam liberam optionem boni & mali concessit hominibus, ita vt suo arbitratu possint turpia fugere, honesta sectari, subdit hæc verba: *Itaque Plato cum ait: Culpæ penes eligentem est, Deus verò extra culpam, à Moysè Prophetâ mutatus est hanc sententiâ. Moyses enim antiquior est omnibus Græcorum scriptoribus: & quidquid de immortalitate animorum, de penis inferorum, & rebus celestibus, aut id genus aliis Philosophi, vel Poetæ prodiderunt, à Prophetis occasionem acceperunt, tam sentiendi, quàm eloquendi.* Sic etiam Nemesius Episcopus Emisenus in lib. de natura hominis & animæ facultatibus cap. 38. sub initium probat eandem sententiam Platonis. *Culpæ eius est, qui elegit, Deus extra culpam est.*

2. Eam verò prolatam esse à Platone non de præcisa ratione malitiæ, sed de materialibus etiam actionibus, constat consideranti præcedentem atque sequentem contextum. Primum, quoniam electio non tendit ad malitiam directè, sed ad materiales actiones vitales, in quibus homo viuere præteligit: & de huiusmodi electione viuere totus ille contextus agit. Secundò, quoniam aliquas ibi materiales actiones, quæ malæ sunt enumerat, quibus homo brutis reddatur similis, vt tyrannidem & odium.

3. Tertiò, quoniam sic etiam de materialibus actionibus egerat in 2. dialogo de Rep. prope finem, vbi ex eo, quod Deus bonus sit, concludit non esse malorum causam his verbis: *Neque Deus, quandoquidem bonus est, omnium causa est, veluti plerique dicunt, sed paucorum quidem hominibus causa, multorum verò non causa; multo enim pauciora nobis bona sunt, quàm mala; & bonorum quidem nulla alia causa facienda est, verum malorum alias quasdam causas querere oportet, & non Deum.*

4. Hic autem Platone loqui non solum de ratione forma

Iustinus

Græcorum doctrina desumpta à prophetis.

2.

De materialibus actionibus loquens Plato.

3.

Plato.

4.

formal malitiz, sed etiam de materiali actione, inde colligitur non obscure. quoniam neque afflictionum seu malorum tristium Deum esse causam permittit, ut in Republ. affirmetur, sed eusmodi posse affirmari, *miseros esse malos, & proinde pœna opus habere, cum autem pœnas dent, utilitatem à Deo percipere.*

8. Vnde sic argumentor primò. Plato nulla ratione permittit, in Republica affirmari, Deum esse causam afflictionum & pœnarum, nisi ex suppositione malitiz ad illius remedium & medelam (ut alibi fufius explicat idem Plato.) Ergo multò minus permitteret, Deum nulla præsupposita malicia ex parte hominum, esse illis causam determinantem, ut actiones elicerent, quibus necessariò adiuncta est malicia, & infelicitas. Consequentia probatur propter rationes fusè ponderatas supra disputatione 35. sect. 6. 7. & 8.

6. Secundò argumentor. Deus est causa solummodò bonarum actionum, & ideo paucarum, quoniam pauciores sunt bonæ. Ergo non est causa omnium actionum, etiam pro materiali. Causam dicit Plato, quæ causet ut tales actiones producantur ex voluntate creata, & non potius, quantum ex se est, refugiat ab illis: ut explicuimus sæpe.

7. Tertiū argumentum sit, quoniam vna ex materialibus actionibus est mendacium siue vigilantibus, siue somniantibus inspiratum. Hanc verò exosam esse Deo, demonstrat Plato ad finem eiusdem dialogi: cuius verba referemus disp. 41. sect. 3. num. 9. Vnde sic ratiocinare. Somnia, quibus homines decipiuntur, non mittuntur à Deo: & tamen hæc non habent rationem formalem malitiz moralis. Ergo multò minus ab illo immittuntur materiales actiones, quas necessariò & inseparabiliter comitatur malicia. Platonis sententia concinit Homerus Odyf. prima: ut vidimus disp. 35. sect. 8.

8. Ex Aristotele nonnulla retulimus sparsim in libro præfenti, veluti disp. 3. 8. sect. 3. fine, & sect. 8. fine. Quibus addere visum est, illum in lib. 3. Ethicorum cap. 5. non solum malitiam, sed etiam materiales actus, dixisse, fitos esse in nostra potestate. *Quod si hæc, inquit, vera videntur, neque in alia vlla principia nostrorum actus, quam in ea, quæ sunt in nobis, reducere possumus: quorum principia sunt in nobis, ea quoque in nobis sunt sita.* Vbi S. Thomas lect. 11. ita explicat: *Quod si consilium, & electio, & voluntas quæ sunt in nostra potestate, videntur esse principia operationum nostrarum, & non possumus reducere operationes nostras in alia principia, nisi in ea, quæ sunt in potestate nostra, scilicet consilium & electionem: consequens est, quod operationes nostræ bonæ vel malæ sint in potestate nostra: quia illa quorum principia sunt in potestate nostra, & ipsa sunt in potestate nostra.*

9. Ex quibus verbis Aristotelis, prout à S. Thomas explicantur, duo colligere licet. Primum, actus bonos vel malos non posse reduci in physicam prædeterminationem Dei, quia in alia nulla principia reducere possumus nostros actus, nisi in ea principia, quæ sunt in nostra potestate, videlicet consilium, electionem, & voluntatem. At verò physica prædeterminatio non est in nostra potestate: nec est consilium, nec electio, nec voluntas nostra, nec ab illis dependet.

10. Secundò colligo ex præcedenti, sequentique Ruiz de Voluntate Dei.

contextu Aristotelis in prædicta propositione prorsus adequatum esse prædicatum subiecto, & conuertibile, cum illo. Vnde sicut illa, quorum principia sunt in potestate nostra, & ipsa sunt in potestate nostra; ita è contra quorum principia non sunt in potestate nostra, neque ipsa sunt in potestate nostra. Quapropter Aristoteles in sequenti contextu illius capitis ostendit, eas iniurias, quæ per ebrietatem, vel per ignorantiam inferuntur, non alia ratione puniri à legislatoribus, nisi quia eorum principia scilicet ebrietatem, aut ignorantiam vitare erat in potestate alicuius hominis: ut vidimus disp. 3. 8. sect. 8. fine.

Rursus Aristoteles lib. 1. Magnor. moral. cap. 9. ad finem contra Socratem probat hanc conclusionem: *In nobis est, probos, vel improbos esse.* & post pauca: *In nostro, inquit, arbitrio esse bona, malæque fieri.* Easdem sententias repetit cap. 12. & addit, *Actionis tam bonæ, quam malæ principium est propositum & voluntas, & quidquid ad rationem tendit.* Inde collige contra rationem peccati & culpæ procedere, si ex aliquo principio prædeterminante peccati materialis actus efficitur necessarius ita, ut illum non agere non possit voluntas.

DISPUTATIO XXXX.

Quæ membra comprehendantur sub amplitudine causalitatis, Deo repugnantis erga materialem actionem peccati.

SECTIO I.

Singula genera prædeterminandi, prædesiniendi, vel inclinandi ad determinatum actum.

Dirigitur hæc disp. ad explicandam latitudinem amplissimam doctrinæ, quæ duodecim præcedentibus dispur. probata fuit, quamvis enim eius membra non pauca fuerint sparsim indicata, operæpretium erit compendio cuncta in vnum corpus colligere, aperiendo cætera, quæ non sunt hæcenus declarata. Istius porro sectionis titulus propterea limitatur ad determinatum actum, quoniam aliud prædesiniendi, aut concurrenti genus non determinat, nisi ad actum aliquem vagè: de quo prædeterminatione dicemus sect. 3. & 4. postquam sect. 2. dixerimus de multiplici peccatorum genere, quorum actus non possunt prædeterminari.

Ampliatio prima claudit tam affirmatiuam, quam negatiuam prædeterminationem. Ad positiuam prædeterminationem nihil opus est applicare doctrinam præcedenti disputationi: nam de illa satis perspicuè loquuntur. Ad negatiuam vero prædeterminationem applicanda est, hoc supposito fundamento. Negatiua prædeterminatio ad actum, qui malus est, consistit in eo, quod subtrahat Deus efficacem prædeterminationem ad oppositum bonum (siue sit actus positiuus, siue omissiui bona & præcepta) & quoniam illa prædeterminatio est simpliciter necessaria ad implendum præceptum ex illius negatione, per illationem simpliciter necessariam consequatur,

eliciendam esse materialem actionem peccati, siue illa sit materialis actio positiua, siue materialis omisso.

3. Hanc igitur prædeterminationem ad materialem actum peccati si Deus adhiberet, eo ipso sequeretur primo, Deum esse causam positiuam illius actus materialis, non tam ratione prædeterminationis, quæ negatiua esse supponitur, quam ratione cæterarum omnium rerum, quas Deus condidit, ex quorum collectione, sublato impedimento physica prædeterminationis, quæ negatur, necessariò & positiuè causatur materialis actus peccati. Quapropter negatiua prædeterminationis deuoluitur ad ea omnia inconuenientia, quæ contra positiuam prædeterminationem obieciuntur ex ratione causalitatis diuinæ.

Inconuenientia contra negatiuam prædeterminationem.

4. Secundò, in negatiua prædeterminatione clariùs cernuntur omnia inconuenientia, quæ superioribus disputationibus, præsertim à 31. usque ad 35. sumuntur ex voluntate ac prædeterminatione diuina. Quoniam licet executio negatiuæ prædeterminationis præcisè consisteret in neganda physica prædeterminatione requisita ad expendendum præceptum: attamen ex parte diuinæ voluntatis increata foret positiua tendentia, qua Deus intenderet, ut materialis actus peccati produceretur in rerum natura.

Materialis peccati positiuè intendens ut Deus.

5. Tertiò, quoniam omnes præcedentes disputationes contendunt, actum peccati à libero arbitrio determinari prius, quam à diuina voluntate. Cuius contrarium verificaretur, concessa prædeterminatione quacumque etiam negatiua. Nam de ratione illius est, ut diuina voluntas determinet materialem actum priusquam voluntas creata. Quartò, quoniam omnia, quæ de libertatis indifferentia, requisita ad rationem permissionis, & ad quidditatem peccati, dicta sunt præsertim disp. 31. sect. 2. & tota disp. 38. & 39. manifestè pugnant, cum qualibet illationis necessitate, siue illa contineatur in negatiua prædeterminatione, siue in affirmatiua. Quintò, quia omnia quæ tota disp. 19. 20. & 21. & disp. 34. probant antecedentem Dei voluntatem & charitatem erga homines, eo ipso refutant negatiuam destitutionem, ex qua necessariò sequatur peccatum, prout in eisdem explicatum fuit.

6. Ampliatio 2. complectitur omnia genera prædeterminationis affirmatiuæ. Quapropter non solum est impossibile materialem actum peccati prædeterminari à Deo per aliquam realitatem creatam, quæ voluntati nostræ imprimatur prius natura, quam liberam electionem concipiat; sed etiam absque qualibet realitate creata. Idque licet prædeterminatio affirmatiua fiat per solam efficacem voluntatem Dei, tanquam per vnicam & immediatam determinationis causam; siue etiam fiat per actualem concursum ad liberam volitionem, ex superioribus disputationibus conuincitur impossibilitatem.

Quoniam modo prædeterminatio impossibile.

7. Directa causalitas materialis actus repugnans Deo.

Applicationis verò ratio est, quoniam duo sunt capita præcipua, quæ probantur præcedentibus disputationibus. Alterum est, directam causalitatem materialis actus repugnare Deo. At verò directæ causalitatis non minor erit, etiam si diuina voluntas seipsam immediatè determinet, nullam imprimendo realitatem creatam prius natura, quam materialis actio peccati producat. Vnde consequens est, ut eadem directæ causalitatis verificetur, etiam si prædeterminationis ratio constituatur formaliter consistere in actu Dei concursu

ad liberam volitionem: ut faciliè colligitur ex iis, quæ notauimus præcedenti tomo de scientia, disp. 56. & 57.

Alterum caput est libertatis indifferentia, quæ sit antecedenti necessitate soluta. Hæc autem ligatur qualibet prædeterminatione, siue fiat per impressam realitatem, siue per solam voluntatem Dei, siue per actualem concursum, siue quocumque alio modo fieri fingatur; ut constat ex iis quæ diximus in eisdem disp. 56. 57. & 58.

8. Libertatis indifferentia necessitate antecedenti soluta.

Ampliatio tertia declarat prædictam volitionem Dei, & prædeterminationem, seu præmotionem esse impossibilem, etiam quando absque physica necessitate illationis, ex illa sequitur materialis actio peccati.

9. Prædeterminatio ad peccatum absque illius necessitate illationis impossibilis.

Vnde colligitur quarta, ut non solum impossibile sit præmotio tantæ fortitudinis, ut ex illa sequatur materialis actio per consequentiã moraliter infallibilem quæ secum patitur physicam potestatem non eliciendi talè actionem: sed etiam ita temperata præmotio, ut materialis actio sequatur solummodo per consequentiã probabilis, quantumcumque; leuissimæ absque omni vestigio infallibilitatis (eo quod in arbitrio relicta fuerit integra potestas resistendi prædictæ motioni per libertatè æquabilem, quæ solumus appellare moralè) id tamen intelligendo, si volitio & concursus Dei, quod ex se est, & ratione sui considerata, inclinent ad inmaterialè actionem peccati magis, quam ad obseruationè præcepti cõtrarij; secus verò si per accidens hoc, & aliunde proueniat cõtra Dei volitionè & intentionè, & contra quidditatiuam inclinationem diuini concursus.

10. Moralitè præmotio impossibilis.

Quinta. Siue prædeterminationis cõcursum, dicas esse concursum generale, debituè ex munere primæ, & vniuersalissimæ causæ; siue agnoscas, esse debere concursum specialem, quo Deus inclinet, ac faciat, ut voluntas velit, & eliciat talem volitionem materialem quocumque modo appelles, & quacumque definitione illum explices, impossibile erit: ac proinde impossibile decretum Dei, ordinatum ad talè concursum præbendum.

11.

Ampliatio sexta. Impossibile est ad materialem actionè peccati inclinare Deu, siue ad inclinandum solummodo concurrat per modu causæ moralis, siue concurrat per modu causæ physica, quauis sine illationis necessitate. Quod attinet ad moralè causalitatè, minus indiget probatione, quoniam nõ solum à cæteris omnibus scholasticis, sed etiam à physica prædeterminationis authoribus admittitur. Conferet tamen illius ambitum explicare mebratim; est enim impossibile priuò, Deu præcipere, vel consulere materialè actionem peccati. Secundò. Est impossibile, Deum ex parte obiecti proponere rationes, & motiua per se, & ex natura sua inclinancia ad eliciendā materialem actionè peccati, siue Deus intendat, siue non intendat, ut eiusmodi actio producat. Quod si motiua & rationes illæ per accidens ad illā actionem inclinent, si tamè adiungatur illis intentio procurandi, ut illa producat, repugnabit etiam bonitati diuinæ: ut infra num. 20. & sequentibus.

12. Deum inclinare ad materiale peccati impossibile.

Deum materiale peccati consulere, aut præcipere impossibile.

Nec rationes aut motiua ad id inclinancia præstare Deum proponere.

Tertiò. Est impossibile Deum præuenire & excitare ad talem volitionem intellectu communicando tales cognitiones, & voluntati tales cõplacentias, & delectationes primo primas, & indeliberatas, quibus voluntas excitetur, ut consentiendo eliciat materialem actionem peccati. Quartò. Inde sequitur, esse impossibile, Deum incurtere terrores, aut intentare minas

13. Nec ad talem volitionem præuenire aut excitare potest.

aut promittere præmia, aut in spem alicuius boni consequendi ad eum finem erigere, vt incitetur voluntas ad eliciendam materialem actionem peccati.

Modus ille realis & physice causalitatis, quo Deus realiter inclinat ad actus moraliter bonos, absque physica necessitate illationis, idem circa materialem actionem peccati redditur impossibilis ob necessariam connexionem illius cum malitia. Est igitur impossibilis quilibet effectuius concursus Dei talis, vt quantum ex se fuerit, atque prout præparatus est in actu primo, vel minima propensione inclinet ad materialem actionem peccati; quamvis relinquat potestatem flectendi eundem concursum ad actionem bonam.

Quatuor ampliaciones proximè præcedentes, videlicet, à 4. vsque ad 6. probantur, subiudicando modum applicandi omnia fundamenta rationis, & autoritatis, quæ adducta sunt in omnibus disputationibus præcedentibus, iis solummodo exceptis, quæ de requisita libertate tractant. Etenim omnes casus, in prædictis ampliacionibus contenti, libertatem relinquerent illam in prauis operationibus, non minus quam de facto relinquitur illæ in bonis operationibus, quamvis Deus inclinet ad illas. Nihilominus, sicut bonarum operationum Deus est causa; ita etiam foret prauarum operationum causa; si quocumque modo ex supradictis inclineret ad illas.

Quapropter ampliaciones prædictæ probantur primo, quia si Deus, etiam libertate relicta, quocumque modo inclineret ad eliciendam actionem, à qua separari non potest defectus; Deus eo ipso foret causa, vt voluntas deficienter operaretur, ac proinde causeret defectum: vt constat ex tota disp. 28. Probatum secundo, quia si Deus quocumque modo inclineret; id ipsum foret subire nuntius causæ particularis; quod exerceri non posse circa materiales peccatorum actiones, ostendimus disp. 29.

Tertiò probantur, nam quodlibet causalitatis genus, quo Deus ad materialem actionem inclineret, etiam libertate relicta, supponeret Dei volitionem: at verò tam volitio, quam causalitas merè permissionis repugnat, quæ sola versari potest circa materiales actiones peccatorum; vt ostendimus disp. 31. & 32. Quartò sequitur inde, quæ parte voluntas Dei supponitur ad quodlibet inclinationis genus, non decere volitatem diuinam; præsertim quoniam Deus inclinare non potest ad actum, quem ipse præoptat, non fieri, quantum ex se est: vt probauimus disp. 33.

Quintò. Quocumque causalitatis genere Deus inclineret ad materiales peccatorum actiones; eo ipso prædestinaret easdem, & supplicia decerneret ante præcognitum libertatis usum, cuius impossibilitatem probauimus tota disp. 35. Sextò. Multò plura, & clariora fundamenta sumuntur ex tota disp. 36. quoniam inclinare ad materialem actionem peccati, etiam libertate manente, foret actionibus prauis initium præbere, illarumque semina ponere. Quod esse impossibile ostendimus dicta disp. 36. sect. 1. 2. & 3. Foret etiam motio peculiaris, ad illas actiones excitās, & præueniens, impellens, præparans, & agens voluntatem; suggereret cogitationes; vocationes; visitationes; & inspirationes; operaretur velle & perficere; discerneret homines, trahe-ret ad materialem actionem peccati: quæ singularum persequuti sumus dicta disputatio.

Rurs de Voluntate Dei.

36. quinque postremis sectionibus.

Septimò. Ex quocumque inclinandi genere, quamvis libertatem seruaret illæsam, sequeretur, Deum tentare sicut diabolus, mundus, & concupiscentia tentant, libertate relicta. Cuius argumenti vires monstrauimus disp. 37. Octauò. Generalis applicatio duodecim præcedentium disputationum in hunc modum concipi potest. Propter indissolubilem connexionem malitiæ cum actione materiali, eidem imputatur malitia, qui author est, & causa, vt in rerum natura entitas materialis existat. Huius autem author & causa non est, qui quasi coactus, & quantum ex se est, potius inclinans ad oppositam actionem bonam, concurrat tamen ad materialem actionem: sed qui propria sponte, & à se ipso inclinans ad talem actionem, procurat quocumque modo, vt talis actio fiat, quod totum verificaretur in diuino concursu; si quod ex se est, inclineret ad materialem actionem peccati, quacumque libertate relicta. Nonò, his concordat Scho-lastici omnes, quatenus dicunt, Deum nec determinare, nec mouere ad talem actionem, nec velle illam actionem in particulari, prius quam voluntas se determinet & applicet ad illam; & tunc non speciali, sed generali tantum concursu Deum influere: vt constabit recolecti singula testimonia citata disp. 39.

Dubitabit aliquis, vtrum materialis actio peccati prædefiniri possit à Deo, saltem abstracto illo, & præciso prædefinitionis genere, quo Deus nihil interponens de speciali motione, atque concursu, ac proinde nullam peculiarem motionem, nullumve impulsu adhibens voluntati creatæ, constituit eam in his circumstantiis, in quibus per scientiam conditionalium nouit, fore vt eliciat actionem materialem talis peccati. Responderetur, hoc etiam prædefinitionis genus repugnare diuinæ bonitati. Quippe quæ licet constituere possit, & de facto constituat voluntatem creatam in circumstantiis, in quibus scit, eam esse peccaturam: nihilominus hoc non sufficit, vt prædefinire dicatur; alioquin etiam rationem formalem peccati, & malitiæ Deus prædefiniret, quod sana Theologia respuit.

Hoc igitur prædefinitionis genus quidditativè includit intentionem obtinendi talem finem, scilicet, vt fiat talis operatio: & præterea requirit, ex ea intentione moueri Deum ad constituendum hominem sub talibus circumstantiis, vt in illis eliciat materialem actionem talis peccati. Atqui talis intentio repugnat Deo. Quia, si eam haberet, iam ab intrinseca inclinatione voluntatis appeteret, & procuraret eiusmodi actiones materiales, quod hucusque probauimus esse impossibile. Confirmatur primò, quia hoc ipsum erit procurare materialem actionem peccati, & adhibere media, vt fiat, quia constituere sub talibus circumstantiis, propter prædictam intentionem, est medium destinatum ad intentum finem. Hunc autem procurare & in ordine ad illum adhibere media, indecens esse bonitati diuinæ ostendimus disp. 33.

Confirmatur secundo, quia homines excusarentur à culpa, eo quod se conformarent diuinæ voluntati, producendo talem actionem materialem, vt in eadem disput. 33. section. 1. & 2. Confirmatur tertiò, quoniam tale prædefinitionis genus esset prædestinatio ad materialem actionem peccati. Hanc verò prædestinationem

O o 3 repugnare

19. Tentaret sicut diabolus.

20. Dubitatio.

Materialis peccati actio prædefiniri non potest.

21. Præfinitio quidditativè intentionem includit.

Prima confirmatio.

22. Secunda.

Tertia confirmatio.

16. Libertate relicta inclinando ad materialem actionem peccati.

17. Reali causalitatis modo ad actus bonos circa materiales peccati reprobatur.

18. Libertate relicta inclinando ad materialem actionem peccati.

19.

20. Materiales peccatorum actiones prædestinantur.

21. Actionibus prauis initium præbere.

Quarta.

repugnare ostendimus tota disp. 35. Confirmatur quartò, quoniam ad summum licebit concedere, Deum prædefinire permissionem talis actionis materialis, & eo fine constituere voluntatem sub illis circumstantiis, vt permittat eiusmodi materialem actionem, sicut permittit eius malitiam.

23.

Adde postremam ampliationem. Impossibile est Dei concursus, quantum ex se est, inclinare ad materialem actionem peccati, etiam sub illis circumstantiis, sub quibus certò scit, fore, vt de facto non eliciatur materialis actio peccati: quoniam, vt Deus moraliter censeretur esse causa illius actionis, perinde, ac si de facto fuisset elicit, satis est, quantum ex se est, inclinasse ad illam, licet humana libertas resistere poterit, & de facto resistit. Quemadmodum è contrariò Danielis postremo cap. sine, *perditionis eius causa fuisse*, dicuntur illi homines, qui quantum ex se fuit, procurarunt, Daniele à leonibus deuorari, licet Dei protectione fuerit impeditum. Confirmatur, nam Deus moraliter censeretur fuisse causa illius actionis bonæ, ad quam inclinauit, quantum ex se fuit, etiam sub illis circumstantiis, sub quibus sciebat, fore, vt de facto non eliceretur.

Prima actionis
de facto non
elicitur Deus
causa.

SECTIO II.

Virum prædicta impossibilitatis comprehendat quemlibet actum, qui non sit intrinsecè bonus.

1.

Agendum erit primò de actibus ab extrinseco malis, secundò de omissionibus, tertio de venialibus, quartò de minori peccato, ad vitandum maius, quintò de actibus indifferentibus. Ex his, quæ fusiùs ostendimus sequenti disputatione 41. sect. 1. suppono, quosdam actus esse intrinsecè malos ex obiecto, à quo inseparabilis est malitia, sub quibuscumque circumstantiis inueniatur: ideòque impossibile est tale obiectum scienter & liberè amplecti per consensum; & non imputari ad culpam. Huiusmodi est odium Dei, & blasphemia. In his actibus omnes præcedentis sectionis ampliationes verificari clarius est, quàm in cæteris.

Actus ex ob-
iecto intrin-
secè mali.

2.

Actus ab ex-
trinseco mali.

Alij actus dicuntur esse ab extrinseco mali, quoniam eorum obiecta ex genere possunt per aliquas circumstantias honestari. Sicut occulta acceptio rei alienæ potest habere aliquam rationem honestam, veluti extremæ necessitatis, aut iustæ recompensationis. De hoc igitur genere actuum dubitabis, vtrum saltem ad illos possit Deus præmouere, incitare, & impellere, aut illos prædefinire.

3.

Nulla voli-
tio ab extrin-
seco mala.

Dico primò. Inter interiores volitiones, quæ imputantur ad culpam tãquam interiores actus, qui sunt radices imputabilitatis & malitiæ, nullo est discrimen actus ab intrinseco, seu ab extrinseco mali: omnes namque volitiones eiusmodi sunt ab intrinseco malæ; ac subinde ad quamlibet illarum est impossibile, Deum in specie & in particulari præmouere, incitare & impellere; aut illam prædefinire, perinde, vt cæteras volitiones intrinsecè malas.

4.

Probatur, quia omnis volitio, quæ mala est non per solam extrinsecam denominationem ab alia volitione, à qua imperatur, sed ratione sui; eadem est secundum physicam speciem mala, ita vt implicet contradictionem, eandem actionem

esse bonam: vt ostēdimus 1. 2. q. 18. toto serè art. 5. & q. 19. toto serè art. 1. & q. 7. 1. art. 6. Et nunc breuiter ratio est, quia quæcūq; volitio eiusmodi quidditatiuè est decretum amplectendi & operandi aliquid intrinsecè malum. Nam bonum sensibile, vel apparet anteponere diuino præcepto, est aliquid intrinsecè malum: hoc autem amplectitur & operatur quælibet volitio supradicta, quæuis alioqui materia, circa quam versatur, genere suo sit honesta, vel indifferens, vel saltem possit aliquibus circumstantiis honestari.

Vnde colligo, totam propositi dubij difficultatem deuolui ad solos exteriores actus, inter quos distinguendum est, & dicendum secundò. Deus potest præmouere, incitare & impellere, ac prædefinire exteriorem actum peccati, quando talis est, & sub talibus circumstantiis, vt hic & nunc à te possit honestè exerceri. Quamuis fortasse ex praua intentione tua male exercendus fore præsciatur. Exemplum sit. Potest Deus prædefinire, præmouere, incitare, & impellere ad dandum elemosynam sceminae, vel videndam, alloquendamque sceminam, quando hæc nullo præcepto prohibentur; quamuis Deus præsciat, sinistram aliquè turpèq; finem adhibendum esse à tuo libero arbitrio.

Ratio est in promptu, quia tunc Deus non prædefinit, inclinatur, & incitat, nisi ad bonum. Confirmatur: nam & homines possunt alios incitare, vt sibi mutuò dent pecunias: etiam si certò sciant, daturos non esse, nisi sub vfuris: possuntque ab infideli petere iuramentum, quem sciunt, per falsos Deos iuraturum.

Dico tertio. Quando actus exterior hic & nunc à te non potest licitè, & honestè exerceri, tunc erit impossibile, Deum prædefinire, præmouere, excitare, & impellere ad illum exercendum hic, & nunc. Exemplum esse potest in primis parèribus comedere talis arboris fructum, supposita prohibitione, sibi à Deo promulgata. Quia supposita non erat possibile, Deum incitare, impellere, & præmouere ad comedendum, aut prædefinire comedendi materialem actionem. Probatur primò, quia in eo casu exterior actus tanquam obiectum in se ipso claudit aliquam partem intrinsecè malam, videlicet præcepti transgressionem, hic & nunc committendam. Quapropter sicut ad transgressionem per se solà non potest Deus incitare, ita nec ad illam simul cum alio partiali obiecto, videlicet cibo, alijsve circumstantiis. Quonià igitur illud obiectum est intrinsecè malum, quantum ad vnā partem; idcirco totum collectiuè sumptum, est intrinsecè malum. Quemadmodum propositio copulatiua, cuius altera categorica est intrinsecè falsa, tota est intrinsecè falsa.

Probatur secundò, quonià si Deus prædefiniret, aut incitaret ad actum exteriorè faciendum in illis circumstantiis, in quibus non potest licitè & honestè fieri; prædefiniret & incitaret eo ipso ad interiorè volitionem intrinsecè malam. Probatur sequela, nam licet inter actus, quorū vnus necessariò præsupponitur ad aliū, contingat vnū non prædefiniri, nec procurari à Deo, licet alter prædefinatur, & procureretur; quemadmodum peccatū necessariò præsupponitur ad poenitentiam eiusdem personæ; & tyranni scuitia prærequiritur ad exercendam patientiam martyris: nihilominus quando vnus actus est alterius causa per se requisita, nec potest alter actus fieri, nisi per illam causam; tunc impossibile est, prædefiniri & procurari posterioriorem actum, non procurato, nec prædefinito priori,

5.
Assert. 2.
Exterior
actio peccati
quando præ-
definitur po-
test.

6.

7.
Quando præ-
definitur non
potest.

8.
Prædefinitur
Deus voli-
tionem intrin-
secè malam.

interior
causa per se
causa exte-
rioris actus.

priori. At verò interior volitio est per se causa exterioris actus, nec potest aliter in rerum natura produci exterior actus, in quantum exterior, nisi per interiorum volitionem. Porro talem interiorum actum prædefinire, vel ad illum præmovere, incitare, & impellere, contradictionem implicat propter dicta in assertione prima. Consequenter igitur implicabit, talem exteriorum actum, non sublata, sed retenta ratione actus exterioris, prædefinire, præmovere, excitare, impellere.

9.
Obusio.

Cōtra hanc assertionem peculiariter dirigitur argumentum illud contrariæ sententiæ, quoniam consecratio sacerdotis existentis in peccato mortali, & similiter absolutio confessarij, qui existens in affectu peccati mortalis, pœnitentem absolvit, est mala actio, & peccatum mortale in individuo propter malam circumstantiam, quamvis ex obiecto sit bona; & tamen Deus efficaci decreto laæ voluntatis movet & applicat sacerdotem, & confessarium ad illam actionem, in quantum est consecratio, vel absolutio: nam sacerdos consecrans & confessarius absolvens habent se tanquam causæ instrumentales Dei; non enim id efficiunt ut causa principalis: de ratione autem instrumenti est præmoveri & applicari à principali agente. Ergo Deus præmoveret, & prædeterminat voluntatem ad actionem bonam ex obiecto, in quantum est actio, quamvis aliàs ex mala circumstantia sit peccatum.

Consecratio
quid.

Responderetur distinguendo simul Maiorem & Minorem: aliud enim est consecratio & absolutio aliud autem volitio consecrandi & absolvendum. Nam consecratio & absolutio sunt actiones transeuntes in exteriorum materiam. Consecratio quippe est actio productiva Corporis Christi D. per transubstantiationem ex pane. Absolutio verò est actio iudicialis, quod ex se est, productiva gratiæ in anima pœnitentis. Vtraque actio est quidditatiuè supernaturalis, subindeque ab intrinseco bona, neque vlla malitia potest contaminari. Quantum ad utramque actionem sacerdos, & eius verba sunt instrumentum Dei, supernaturaliter elevarum, præmotorum, & prædeterminatum; sed hæc præmotio ad exteriorum actum supponit, liberum sacerdotis arbitrium se ipsum applicuisse, ac determinasse ad volitionem absolvendum vel consecrandi hîc, & nunc & cum talibus circumstantiis.

Hæc autem volitio consecrandi & absolvendum est actio immanens in eadem voluntate sacerdotis, & non semper est supernaturalis; sed quandoque merè naturalis, aut etiam intrinsecè mala. Qualis esset volitio consecrandi solum panem sine vino, præsupposita in intellectu notitia divini præcepti de integritate sacrificij. Eiusmodi etiam esset volitio consecrandi & absolvendum, retento peccandi mortaliter affectu. Ad huiusmodi actionem, seu volitionem Deus non est causa principalis, nec sacerdos est instrumentum Dei, sed potius diaboli. Quapropter, quantum est ex hoc capite, ad talem volitionem concipiendam sacerdos non indiget à Deo præmoveri, applicari & prædeterminari, nec præmoveretur ad exteriores actiones, quæ sunt materia & forma sacramenti. Eadem est solutio alterius argumenti de miraculo facto propter inanem gloriam, cuius causa & motor est Deus, siue de quocumque supernaturali virtutis actu, cui admiscetur aliqua culpa, nonquidem intrinseca supernatu-

rali actui (quod implicat,) sed extrinseca & per alium naturalem actum adiuncta.

Dico quartò in his actibus tã internis, quam externis, clariùs, quàm in cæteris, qui vocantur intrinsecè mali, repeririùr plura prædicata communia, quæ tota bona sunt, & proforus abstractantur à malitia. Hæc omnia Deus prædefinire potest, & ad illa præmovere, & impellere, vt fufius explicui in disp. 17. sect. 3. & dicemus disp. 44. sect. 2.

Dico quintò. Rationibus eisdem probatur, Deum non posse velle, neque prædeterminare, aut quolibet modo impellere, vt omittat aliquis actum sibi præceptum, etiam quantum ad materialem rationem puræ negationis actus positivi in tempore, quo potest & tenetur illum elicere. Quoniam licet mera negatio actus præcepti nunquam sit intrinsecè mala, cum possit à Deo causari, quando nobis non sit voluntaria, vt infra disp. 41. sect. 3. nihilominus in prædictis circumstantiis, sub quibus tenetur imperatam actionem elicere, negatio actus non potest à voluntate liberè admitti, nisi violando præceptum. Quapropter talis negatio rationem induit exterioris actus, qui non possit hîc & nunc licitè exerceri. Idcirco in illo militant rationes eadem, quas generaliter attulimus pro quolibet exteriori actu in assert. 3. num. 7. 8. & 9.

Dico 6. Quæcumque dicta sunt præcedentibus disp. à 27. vsque ad hanc, licet primariò intelligatur de materiali actione peccati mortalis; secundariò verificantur etiam de qualibet materiali actione peccati venialis. Nam hæc etiam suo modo secundum quid participat omnes rationes contrarietatis positivæ contra Deum & eius amorem: vt ostendimus 1. 2. q. 88. art. 1. dub. 1. & sequentibus, ideòque in eiusmodi volitionibus reperitur sufficiens ratio, propter quam ab illis abhorreat divina causalitas & voluntas. Ex hoc igitur capite in actione peccati venialis instaurantur omnes rationes, quas attigimus sect. præcedenti num. 15. & sequentibus.

Rursus ex alio capite libertatis, quæ sumuntur, rationes plenè, atque perfectè instaurantur in iis peccatis, quæ non sunt venialia ex defectu libertatis, sed sunt plenè libera, cum tamen ex prauitate, aut leuitate materiæ reddantur venialia. Eadem tamen rationes seruata debita proportionem, vim habent in peccatis, quæ propter libertatis defectum redduntur venialia, retinent quippe libertatem secundum quid, quam etiam eripit physica prædeterminatio, in quantum inducit necessitatem, quæ proforus antecedit quodlibet libertatis exercitium.

Quartus articulus, initio præsentis sectionis propositus, pertinet ad minora peccata, inquirique vtum ad euitanda maiora possit Deus inclinare ad materialem actionem minoris peccati, ex suppositione, quod voluntas creata iam erat ad grauius peccandum paratissima. Cuius questionis directa & propria responsio est negatiua; quoniam materialis actio peccati, & illius causalitio, nullo potest appposito fine honestari: vt constat ex disp. 27. sect. 4. & disp. 33. sect. 2. Sed in eius explicatione atque defensione variæ incidunt difficultates, quæ supponunt tractanda disp. 44. section. 5. Propterea in eum locum remittimus plenam illius decisionem.

Quintus articulus erat, vtum ad actus indifferentes, qui neque boni sunt, neque mali mor-

10.

Prædicata cō-
munia qua
tota bona
sunt.

11.

Omissio præ-
cepti nō præ-
determina-
tur.

Mera actus
præcepti ne-
gationem in-
trinsecè ma-
la.

12.

Dicta hæc
vsque vbi
fuerint in
peccato ve-
niali.

13.

14.

Assert. 7.

Minora pec-
cata vt vi-
sentur, maio-
ra non præ-
determinan-
tur.

15.

*Actus in
indiviso
indifferens
simpliciter.*

raliter, Deus inclinare possit voluntates humanas. Et circa volitionem, quæ in individuo sit indifferens, ambigendi non est locus, quoniam impossibilis est talis volitio: siquidem quotiescumque amplectitur obiectum ex se indifferens, non ordinando illud ad bonum rationis, eo ipso agit contra rationem: idèque actus est quidditatiuè contrarius rationi & naturali legi: vt ostendimus 1. 2. q. 18. art. 8. & 9.

16.

*Assert. 8.
quomodo ad
actus exte-
riores indis-
ferentes Deus
inclinare
possit.*

*In prædicta
inclinatione
finem opti-
mum includi.*

17.

*Quomodo ad
deambula-
tionem Deus
inclinare nõ
possit.*

18.

Difficultas nihilominus restat circa exteriorum actum indifferentem, hic & nunc faciendum, cuiusmodi est deambulare: & consequenter etiam circa interiorum volitionem, quantum ad rationem genericam amplectendi deambulationem, abstrahendo à quocumque fine honesto, vel à negatione finis honesti. Et hoc modo accipiendo actus indifferentes, sit assertio 8. Deus potest ad illos inclinare cum præcisione, nimirum ita vt speciali aliquo instinctu & impulsu, inclinet ad deambulationem externam, & ad desiderium, seu amorem illius: & tamen nullo speciali instinctu, aut impulsu inclinet, vt illi apponatur finis honestus, sed solo generali concursu ad hoc inclinet, quatenus inclinat ad bonum rationis. Probatur, quoniam prædicta inclinatio non fertur in aliquid malum, sed in aliquid, quod homo hic, & nunc attentis omnibus circumstantiis potest, si velit, honestè facere: aliunde verò finem optimum potest Deus intendere in prædicta inclinatione. Vnde quamvis actus, ad quem inclinat, sit indifferens; nihilominus volitio & concursus diuinus non est indifferens, sed honestissimus.

Dico nonò. Impossibile est, Deum inclinare ad deambulationem, simul inclinando vt ametur sine altiori fine honesto: quia eo ipso Deus inclinetur ad volitionem quidditatiuè contrariam rationi rectæ, vt constat ex num. 15.

Postremò, si vera esset opinio asserens aliquas volitiones in individuo esse indifferentes: Deus posset ad illas inclinare, & earum author esse, dummodo Deus ipse finem honestum intenderet: quamvis non inclineret hominem ad eundem finem honestum intendendum. Ratio est, quia illæ volitiones ex hypothesi non sunt malæ, idèque secundum rectam rationem possunt à Deo amari, & efficaciter causari tanquam media ad altiorem finem consequendum.

SECTIO III.

Vtrum aliquem actum peccati vagè, siue in communi prædeterminare, possibile sit ex vi solius concursus generalis.

*1.
Infallibiliter
vaga pec-
candi.*

2.

Suppono, sine dubio contingere, vt quibusdam hominibus necessarium sit, vel moraliter infallibile peccatum aliquod, seu mortale, seu veniale committere, non ita vt vnum singulare determinatè sit necessarium, sed vagè necessarium sit, atque infallibile, hoc vel illud, aut aliud committere: quemadmodum viatoribus cunctis, secluso specialissimo privilegio, necessarium est, aut moraliter infallibile venialia nonnulla committere; & cuiuslibet, diu in mortali peccato iacenti necessarium est, aut infallibile in alia mortalia corrumpere.

Hanc appellamus vagam necessitatem, vel infallibilitatem, & illa præsupposita, querimus, vtrum materiales peccatorum actus non deter-

minatè, sed vagè hunc, vel illum, aut alium Deus possit prædefinire, prædeterminare, vel ad illos incitare, & impellere; non quidem volendo, & procurando eorum malitiam, sed solummodo materiale entitatem. Querimus autem non solum de vniuersalitate vagæ, quæ plura individua complectitur sub eadem specie peccati; sed etiam quæ plures species peccatorum complectitur, sub vno, aut sub diuersis generibus peccatorum, vtrum sit possibile prædefinire vagè hæc, vel illam, aut aliam materiale actionem, quæ sunt in diuerso genere peccati, vel quæ sunt in diuersa specie, vel quæ sub eadem specie solo numero differunt.

Duplex verò cum sit concurrendi modus, de quo disputari possit; vtrum per illum prædeterminari queant peccatorum actus vagè; alterque sit concursus generalis, debitus ex munere primæ causæ, & ex naturali hominis constitutione; alter verò sit specialis concursus, proueniens à Deo tanquam à causa particulari: de hoc dicemus sect. 6. sed de generali concursu dicemus in hac & duabus sequentibus.

Opinio affirmans, aliquem actum vagè, siue in communi possit prædeterminari ex vi solius concursus generalis, quamvis non sub eisdem verbis tradatur à Doctoribus; nihilominus virtualiter, ac necessariò continetur in sententia quorundam Scholasticorum, qui vniuersaliter affirmant, hominem ex vi solius concursus generalis, negato speciali concursu, determinatum manere ad peccandum adeò, vt nullum possit actum elicere, qui non sit peccatum, siue ex genere, siue ex aliqua saltem circumstantia, quæ vitiet actum, licet alioqui bonum ex obiecto, & ex genere. Tradunt itaque generaliter, hominem absque speciali concursu nihil posse, nisi peccare.

Quamvis in hac assertionem conueniant omnes istius sententiæ assertores, valdè tamen in eo dissident, quod alij existimant, aliquos homines de facto relinqui à Deo sub solo & mero concursu generali: ac proinde manere sub prædicta impossibilitate vitandi peccatum, ita, vt ex suppositione, quod operentur, sit necessarium eos peccare. Et quod durius est, concedunt, propter solum peccatum originale siue vltio personali peccato prædictæ necessitatis penam quibusdam hominibus à Deo infligi: subiunguntque, nihilominus imputari peccata, quoniam impossibilitas illa vitandi ex præcedenti culpa originali descendit. Hanc doctrinam tradere cœpit Gregorius in 2. dist. 26. q. 1. fine, & q. 2. fine, sed magis ex professo eam tradit in dist. 29. q. vnica art. 2. pag. vltima. Eandem Gregorij sententiam refert, & ex professo defendit, & licet non approbet expressè, eam tamen præponere videtur oppositæ Almain tract. 1. moral. c. 16. nihilominus tract. 2. moral. c. 9. docet, Deum posse super omnia diligi cum solo generali influxu, & cognitione Dei. Quapropter recedit à sententia, quam prius probasse videbatur.

Alij verò Doctores existimant de facto nullum hominem relinqui sub mero & præciso concursu generali; proptereaque nemini prædictam peccandi mortaliter necessitatem imminore. Nihilominus existimant, de potentia absoluta fuisse possibilem prædictam peccandi necessitatem, quoniam existimant, eam sequi ex vi naturæ humanæ creatæ in puris naturalibus cum solo

3.
Modus con-
currentis ex
generalis &
speciali.

4.
Opinio affir-
mantis ex
vi generali
concursum
actus vagè
prædetermi-
nari.

5.
Huius opi-
nionis asser-
tores dissi-
dent.

6.

lo generali concursu debito ex vi solius creationis.

7. Quidam ulterius progrediuntur asserentes, propter personalia peccata, & in penam illorum, aliquos homines ad tempus limitatum relinqui sub necessitate peccandi ex vi solius concursus generalis, quem dicunt non esse satis, vt homo possit elicere aliquem actum, ex omni circumstantia moraliter bonum. Ita Maior in 2. dist. 28. tota q. 1. præsertim à conc. 2. & ad 17. argum. §. *Ad formam*. Et in 1. dist. 1. q. 3. prope init. & q. 15. in medio. Rossensis art. 39. contra Lutherum propius ad med. articuli, quàm ad princ. §. *Neutrum sane potest*. & prope finem articuli §. *Verbofus utique*, consonatque inter medium & finem articuli, §. *Quatquam ex disputatoribus*.

8. Præterea solum & merum cōcursum Dei generalem non esse satis, vt homo possit euitare peccata, sed peccandi necessitatem inferri ex eo, quod nullus alius vltior fauor, aut fortior concursus offerretur (quamuis offeratur de facto) docent Marfilus lib. 1. sentent. q. 20. art. 3. præsertim proposit. 4. & 5. & in fine totius questionis, & lib. 2. q. 17. art. 3. ad tertiam rationem factam contra secundum suppositum. Capreolus in 2. dist. 28. q. vnica art. 3. post med. ad 2. contra 4. conc. & ad 15. argumentum & dist. 29. q. vnica art. 3. col. 1. fine. Deza in eadem dist. 28. q. vnica art. 1. conc. 2. & art. 3. notab. 4. ante med. & art. 4. ad 1. contra 2. conc. & ad 5. contra 3. conc. Castro verbo *Gratia*, hæresi 1. dum probat assertionem tertiam col. 4. & 5.

9. Quibus, quantum ad necessitatem peccandi cum sola generali influentia, concordant Hieronymus de Hangeſto lib. 1. moral. cap. 13. documento 10. & Martinus Magistri in tract. de Patientia q. 3. per totam, & in tractatu de perseuerantia q. 3. per totam & Dionysius Cisterciens. in 1. dist. 17. q. 1. art. 1. fine & in 2. dist. 24. q. vnica art. 2. conc. 1. & 4. Pro eadem impossibilitate citatur Abulensis in caput 19. Marth. q. 174. Cæterum oppositum ibi affirmat ad finem questionis, dum respondet ad 4. & ad 5. & sequenti q. 175. prope init. & q. 178. ad 3. licet aliqua interferat, vnde potuit occasio sumi ad oppositum existimandum. Citantur etiam Gerson, Alexander, Altiſiodorensis & alij, quorum sententiam alibi magis explicuimus.

10. *Conclusio vnica ex his finis cōcurſus generalis actus vagæ prædeterminati. nat.*
Nihilominus sit conclusio vnica. Impossibile est ex vi solius concursus generalis, aliquem actum vagæ, siue in communi prædeterminare. Hæc licet à Doctōribus non tradatur sub eisdem terminis, colligitur tamen ex eorum doctrina, quam tota disp. 39. retulimus per ponderabimus ratione 7. fine. Præterea colligitur, quoniam ceteri omnes præter citatos pro contraria sententia, docent ex vi generalis concursus posse liberum arbitrium operari bonum aliquod morale, aliquibus tentationibus resistere, & aliqua peccata breui tempore vitare, quos non est præsentis instituti referre; sed inde tantum inferre talem vim esse in concursu generali, vt illo dato non maneat determinata voluntas ad peccandum. Quod magis constabit sect. sequenti ad 6. argum.

11. *Quæritur de natura concurrendi ad Deum non sit*
Conclusio probatur primò, quoniam impossibile est, ita constitui rationalem naturam, vt illius conditor sit auctor peccati. Foret autem auctor, si constitueret ita rationalem naturam, vt

ex vi suæ conditionis, seclusa qualibet causa libera, & causa per accidens, necessarium esset si. peccare quotiescunque operaretur: vt facile colligitur ex fundamentis; quibus aduersum Manichæum nituntur Patres supra disputation. 38. section. 1.

Hanc refutationem præoccupauit Gregorius Arimin. supra nu. 5. citatus, dicens: Istud in nullo participat erroris Manichæi. Nam Manichæus voluit, quod pro omni statu suo postquam condita fuit natura humana semper fuit determinata ad malum, ita vt non posset vitare peccatum. Et hoc intrat sibi non ex initio contracto ex aliqua culpa voluntariè commissâ, sed ex ipsa natura quadam & substantia mali, &c. Ego autem dico, quod natura humana condita fuit bona absque vitio & talis, poterat peccare, & poterat non peccare: Et per peccatum primi hominis nos cum vitiis nasci, per quæ, nisi iuuemur gratia Dei, non possumus agere virtuosè. Hactenus Ariminenſis.

Hæc tamen solutio non satisfacit, vt constabit ex sequentibus rationibus. Sit igitur secunda ratio conclusionis, quia si homo crearetur in puris naturalibus, omni gratuito dono destitutus; sed nulla originali culpa infectus, foret determinatus ad peccandum, quotiescunque operaretur; si per solas vires naturæ nullum posset operari actum moraliter bonum. Et tamen hoc non proueniret ex aliquo initio, contracto per culpam, sed ex illis tantum proprietatibus & viribus, quas naturaliter à suo conditore acceperat in prima creatione. Vnde cessaret in eo casu ratio, qua Scripturæ sacra, Patres, & ipse Gregorius Ariminenſis defendunt, Deum non esse auctorem peccati, quia Deus ab initio constituit hominem rectum. Ecclesiastici 15. Hoc igitur inconueniens, vt euietur necessarium est naturæ viribus concedere potestatem bene moraliter operandi.

Confirmatur primò, quoniam quantum ad vires naturales, & omnia operandi principia, nihil amplius haberent homines, si crearentur in puris naturalibus, quam habent post contractam originale culpam; sed homo in puris naturalibus, ex vi suæ naturæ cum solo generali concursu, sibi naturaliter debito, non foret determinatus ad necessariò peccandum, quoties operaretur: ergo neque per originale peccatum contractum potuit eiusmodi determinatio. Maior probatur, quia per originale peccatum nulla realitas naturaliter debita est amissa, nullave morbida qualitas est contracta: vt fusè ostendimus tractantes de originali peccato. Nunc satis sit; S. Thomam 1. 2. q. 85. art. 1. corpore, docere, quod per peccatum nec tollitur, nec diminuitur primum naturæ bonum, pertinet ad principia, quibus natura constituitur, & proprietates ex his causatas, sicut potentias animæ & alia huiusmodi. Quod sumit ex Dionysio c. 4. de diuin. nom. parte 4. fusè probante, naturalia bona in demonibus mansisse integra post peccatum. Vnde à fortiori colligitur, post originale peccatum, quod multò minus naturam inficit, omnes potentias, & operandi principia integra permansisse.

Confirmatur secundò, quoniam inclinatio ad bonum rationis nunquam penitus extinguitur per culpas personales; licet aliquando minuat, extrinsecus apponendo impedimentum per malos

causa peccati

12. *Gregory solutio.*

13. *Conclusio ratio secunda.*

14. *Vires naturales in pura natura cadit acin lapsa.*

In pura natura Deigenrali concurrens potest vitari peccatū

Naturalia in damini bus integra.

15.

Post originale integra manet inclinatio ad bonum.

16.

In demonibus manet naturalis potentia ad bonum.

17.

Natura intellectualis debetur concursus ad bene operandum.

Operationes bonae naturae rationalis consentaneae.

18.

Confirmatio prima.

Secunda.

19.

malos habitus: vt probat S. Thomas in eadem q. 85. art. 1. & 2. At vero per originale peccatum nullus contrahitur habitus, realiter inclinans ad malos actus. Quapropter post originale peccatū integra manet inclinatio ad virtutem, quæ naturaliter, & præciso quocunque dono gratuito, debita est naturæ humanæ: vt facile colligitur ex eisdem articulis D. Thomæ.

Confirmatur tertio à fortiori, nam etiam in demonibus post tantam personalem malitiam manet naturalis potentia ad bonum, quæ possent bene facere, si vellet; nisi hoc impediret habitualis malitia, per liberam voluntatem contracta, vt docet D. Thom. 2. sent. dist. 7. q. 1. art. 2. ad 1. & magis constabit sect. 5. post med. Ergo in hominibus post originalem culpam manet naturalis potentia ad bonum, quæ possint bene facere, si velint. Aliunde verò nullum reale impedimentum, siue habitum contraxerunt per originale peccatum, vt diximus. Vnde naturalis eorum potentia non est impedita, ne prodeat in actum moraliter bonum.

Tertia ratio conclusionis est, quoniam libera potestas bene aut male operandi debita est naturæ intellectuali, non minus, quam igni debita est vis calefaciendi & ascendendi sursum: sed igni debitus est concursus necessarius ad calefaciendum, & ascendendum; ergo naturæ intellectuali debetur concursus necessarius ad bene operandum vel male, prout voluerit. Confirmatur primo, nam cuiusque substantiæ etiam irrationali debito connaturalitatis debetur talis concursus ad eius proprias operationes, vt eas, si non semper, saltem aliquando possit elicere suæ naturæ consentaneas: sed naturæ rationali non sunt consentaneæ operationes aliæ, nisi quæ sunt moraliter bonæ: ergo debito connaturalitatis debetur talis concursus ad operationes moraliter bonas, vt eas, si non semper, saltem aliquando possit elicere. Quod si concursus iste debitus est naturæ, non est concursus specialis, sed generalis, ac proinde ex vi solius concursus generalis non erit necessarium peccare quoties operatur.

Quarta ratio, quoniam libertas hominum daretur ad malum solummodo, & non ad bonum; si ligaretur eiusmodi necessitate peccandi, quoties operaretur. Hunc autem modum conferendi & alligandi libertatem, repugnare diuinæ bonitati, satis ostendunt testimonia Patrum, quæ retulimus disp. 35. sect. 3. Confirmatur primo, quoniam eo ipso, quod homo libertate donatur, debetur illi talis concursus, talisque providentia, per quam non maneat addictus teterrimæ peccatorum seruituti, sed possit eam euitare, si velit. Confirmatur secundo, quoniam durus ac rigidissimus modus agendi cum hominibus foret eos relinquere in tali necessitate per se ac necessariò proveniente à creatione præcindo à qualibet culpa, & à qualibet causa per accidens, quæ posset huiusmodi necessitatem inducere.

Quinta ratio. Quod necessariò sequitur ex præcedenti culpa, ita vt vitari non possit, quamuis sæpe habeat nouam turpitudinem quasi exterioris actus, veluti homicidium, commissum propter ebrietatem, quod in ea potuit præuideri: nihilominus non habet nouam, neque distinctam imputabilitatem, seu rationem culpæ. Quapropter impossibile est imputari, quasi personalem & actualement culpam necessitatem peccandi, quæ sequitur ex solo peccato originali; nam

in peccato originali non est imputabilitas, neque libertas personalis, sed tantum originalis in capite. Vnde cessat modus ille philosophandi, quem ex Gregorio retulimus num. 12.

Sexta ratio, quoniam, vt ostendimus alibi, quandiu vigilamus, & vsu rationis fruimur, impossibile est, suspendere omnem actum voluntatis, necessarium enim est aliquam volitionem vagè hanc vel illam concipere. Quod si ex volitio generalis concursus nulla volitio possit eua- dere moraliter bona; necessarium esset in quolibet instanti, & in quolibet tempore peccare: quapropter non posset imputari ad culpam communis ratio peccati, quam in hoc instanti aut tempore vitare est impossibile; sed solummodo imputandus erit excessus grauitatis in culpa, quæ de facto committeretur: nam ille potuisset euitari committendo leuiorem culpam: quemadmodum 1. 2. q. 19. ostendimus perplexæ conscientiæ, quæ inuincibiliter errans, existimat hic & nunc in vtraque parte contradictionis esse transgressionem diuersorum præceptorum, non imputari aliquam aliam malitiam, nisi illum præcisè excessum malitiæ, quem iudicabat esse in vna parte contradictionis, quem proinde vitare potuit eligendo alteram. Confirmatur, quoniam, si forte in bonis, vt imputentur ad meritum non seruatur hæc proportio (de quo non est disputandum in præfenti) at in malis, vt imputentur ad culpam, seruari debet. Quoniam ex Dei liberalitate nihil est addendum imputabilitatis ad culpam; licet addi possit imputabilitatis ad meritum.

Septima ratio, quia licet existimares, quodlibet peccatum in particulari potuisse vitari, siue suspendendo omnem actum, siue eliciendo aliquem actum in singulari indifferenter (vt aliqui volunt esse possibile) adhuc in Deum, tanquam in causam & authorem reuocarentur illa peccata, quæ nihilominus etiam hominibus imputarentur. Sequela probatur, quoniam iure optimo Deus censetur author & causa bonorum operum, eo quod inclinet ad illa, etiam si relinquat facultatem, vagè indifferenter, vt possit nunc vel postea hoc opus bonum, aut illud elicere. At in eo casu Deus per potentias rationales, & per generalem concursum inclinaret ad opera mala, etiam si relinqueret facultatem vagè indifferenter. Confirmatur, quoniam id foret directè contrarium doctrinæ ferè omnium scholasticorum, quos tota disp. 39. retulimus, apud quos præcipua ratio, Deum excusans, ne sit author peccati, licet ad illius actionem concurrat, est, quoniam Deus non impellit, neque inclinat ad tales actiones; sed potius, quantum ex se est, inclinat ad bonum rationis. Quapropter ex hoc capite dissentient etiam à se ipsis doctores citati pro prima sententia. Vel inconsequenter loquuntur.

Octaua probatio sumitur ex Bulla Pij V. edita anno 1567, confirmatq; per Gregorium XIII. anno 1579. in qua inter alias plurimas Michaelis Baij propositiones damnantur etiam sequentes. propositio 28. *Liberum arbitrium siue gratia Dei adiutorio, non nisi ad peccandum valet.* Propositio 29. *Pelagianus error est dicere, quod liberum arbitrium valet ad vllum peccatum vitandum.* Cui similis est propositio 30. de impossibilitate resistendi cuiusque tentationi, & propositio 36. *Cum Pelagius sentit, qui boni aliquid naturalis,*

20

In quouis instanti, & tempore peccare necessarium foret.

Perplexæ conscientiæ malitia imputatur nisi solum excessus.

21.

Deus author bonorum operum.

Confirmatio.

22.

Baij Propositiones damnantur.

inualis,

juratus, hoc est, quod ex natura solis viribus ortum duert, agnoscat. Nec non propositio 61. Non nisi Pelagiano errore admitti potest vsus aliquis liberi arbitrij boni, siue non mali: & gratia Christi in iuriam fecit, qui ita sentit, & docet.

23. Notandum tamen est, prædictas propositiones non esse in quolibet sensu damnatas, nam Bullæ tenor sic habet: *Quamquam nonnulla aliquo pacto sustineri possent; in rigore tamen, & proprio verborum sensu, ab assertoribus intento, hærescas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & in pias aures offensionem imminuentes respellunt, &c.* At verò sensus à Michaële Baio intentus fuisse videtur, nullum actum moraliter bonum elici posse nisi Spiritus sanctus per iustificationem inhabitet, vt apertè colligitur ex propositione § 8. § 9. & 60.

24. Nihilominus, quoniam prædictæ propositiones in rigore & proprio verborum sensu damnantur, inde sumitur nostræ conclusionis probatio. Quoniam illæ in rigore & proprio verborum sensu redderentur veræ, si nostra conclusio concederetur esse falsæ. Si enim ex vi solius concursus generalis prædeterminari posset aliquis actus peccati etiam in generali & vagè; sequeretur in rigore & proprio verborum sensu verificari, liberum arbitrium sine speciali concursu gratiæ non valere, nisi ad peccandum; nec esse aliquid boni naturalis, quod ex naturæ solis viribus ortum ducatur; nec possibile esse aliquem vsum liberi arbitrij bonum; siue non malum. Nondè ad eandem conclusionem probandam valent, quæ dicemus sect. 6.

25. Postremo notanda sunt duo. Primum est, sententiam in hac sectione impugnatam, & eius auctores nihil fauere physiciæ prædeterminationi ad materialem actionem peccati. Quoniam etiam in eorum sententia per solam communem influentiam, est absolute possibile actualiter vitare quodlibet peccatum in particulari, quod de facto committitur: & multò magis possibile fuit in statu naturæ integræ, vel naturæ reparatæ per Iesum Christum. At ista possibilitas auferretur, posita prædeterminatione ad materialem actionem peccati. Secundum est, doctos aliquos recentiores in verbis conuenire cum sententia nuper impugnata; sed quantum ad inconueniens afferendi antecedentem necessitatem peccandi, valdè ab illa distare; quoniam non concedunt, nisi consequentem necessitatem, ex suppositione, quod Deus præcognoscit, voluntatem constitutam sub talibus cogitationibus, & impulsibus, non esse operaturam bene moraliter; quamvis illorum virtute bene posset operari, si vellet.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta, quæ probare contendunt prædictam peccandi necessitatem.

1. Primum argumentum Gregorius Ariminensis desumit ex aliquibus testimoniis Augustini, asserentis, impossibilitatem euitandi peccata contractam esse per originalem culpam; & eapropter imputari ad culpam, quoniam ex culpa procedit. Præsertim verò ex lib. 3. Hypognosticon prope initium, dicente: *Libero arbitrio male utenti incantum, dum sponte serpentis præbet suadenti*

confessum, Domini præteritis præceptum, amisso possibilitatis dono, solum arbitrium ad velle positum est vulneratum. Hoc ergo vulnere cunctis libero claudicamus arbitrio, nec implere nobis naturaliter sufficit posse bonum, quia iam, vt superioris disputauimus, de natura vitata peccato, id est, de protoplasti hominibus, quorum sumus & ipsi natura, in quibus est vitata libertas, homo voluntatis sane perfido, videlicet, libertatis arbitrio, quo sibi sufficit non potest exoriri.

Respondeo & dico primò: Augustinus, Author Hypognostici, alique Patres non pauci, quando affirmant impossibilitatem bene operandi per solas vires naturæ, intelligunt de bono opere ad salutem & iustificationem vtili, vt sæpe probauimus alibi. Dico secundò: Quando affirmant peccandi necessitatem, siue impossibilitatem euitandi peccata per solas vires naturæ, non loquuntur de committendis peccatis, quotiescunque operantur, sed de tota peccatorum collectione, longo tempore cauenda.

Dico tertio. Quando prædictam bene operandi impossibilitatem, aut peccandi necessitatem, dicunt, imputari propter originalem culpam, intelligunt, quandiu non deletur per baptismum, imputari eo tantum imputabilitatis genere, quo peccatum originale imputatur, videlicet, ob liberam voluntatem naturæ in capite. Alioqui manifestè notant, non imputari ad culpam personalem, nisi quando hic homo liberè negligit vti diuino concursu generali, & speciali fauore, sibi oblato. Quod probauimus disp. 38. sect. 6. præsertim verò sect. 7. num. 4. ex Augustino in lib. de perfectione iustitiæ.

Secundum argumentum conflare potest ex plurimis testimoniis Patrum, ac præsertim Augustini, asserentium, hominem per se ipsum, nihil posse, nisi peccare, quæ testimonia retulimus supra disp. 36. sect. 4. Et confirmatur primò plurimis aliis testimoniis, asserentibus, hominem ad singula opera & singulis momentis Dei gratia, & adiutorio indigere. Secundò aliis testimoniis asserentibus, hominem nihil habere de suo, præter mendacium & peccatum, quæ retulimus in eadem disputatione 36. sectione 9. præsertim à num. 10.

Cæterum hæc & similia testimonia conferri debent cum plurimis aliis eorundem Patrum, & cum rationibus Theologicis, quas in superiori sectione tractauimus. Ex quibus sequens solutio colligitur. Dico igitur primò. Ex prædictis testimoniis plurima loquuntur de operibus, quæ possint esse vtilia ad obtinendam iustificationem, & æternam salutem, sicut alibi probauimus: nunc autem non agimus, nisi de operibus moraliter honestis, ac merè naturalibus.

Dico secundo. Ex prædictis testimoniis nonnulla tractant de concursu saltem generali, & naturaliter debito, & illorum sensus tribus propositionibus continetur. Prima, quantum ad rationem formalem peccati, præcisè consideratam, nihil opus est concursu etiam generali Dei naturaliter debito, quia illa ratio formalis consistit in priuatione, ad quam non requiritur causa efficiens, sed causa deficiens, supra tota disp. 28. ideòque volūtas creata formalem rationem malitiæ totam, ac totaliter habet de suo, ita vt in ea de diuino concursu nihil nec partialiter habeat. Secunda propositio. Materialem actionem peccati, quidditatiuè contrariam diuinæ legi, homo habet de suo; quoniam ad illam determinat, quamvis

2.

Dico primò.

Patrum sensus in assertenda impossibilitate vitandi peccata per vires naturæ.

3.

4.

Obiectio 2.

5.

Assertio 1.

6.

Peccati ratio formalis in persuasione: ad quæ causa efficiens non requiritur.

Ad materialem actionem peccati Deum concurrere.

quamvis enim Deus ad illam concurrat; exterum quantum est ex parte Dei, reuocat potius voluntatem ab ea realitate, seu formalitate volitionis, secundum quam realiter opponitur diuinæ legi: vt ostendimus disput. 36. sectione 4. num. 7.

7.

Naturalem volitionem moraliter bonam Dei beneficio habere.

Tertia propositio. Quamvis ad volitionem moraliter bonam se ipsum determinet liberum arbitrium, illam tamen non habet de suo, sed Dei beneficio, quoniam Dei concursus saltem generalis (& quandoque etiam specialis, licet entitativè naturalis) debet præmovere, præuenire, excitare, inclinare & impellere, vt minimum ad generalem rationem boni, & ea ratione debet facere, vt velimus, & faciamus, & nos liberè determinemus ad particularem rationem boni. Quæ omnia Deus præstare non potest ad materiale actionem peccati; sed solum arbitrium creatum ea omnia suo modo præstat, vt ostendimus disput. 36. sect. 4. & sequentibus. Semper tamen suppono, prædictos modos loquendi, quando referuntur ad opera moraliter bona, nõ accipi eo rigore ac proprietate, quem seruant locutiones Scripturæ & Sanctorum Patrum; illæ namque diriguntur ad supernaturales actiones, vt num. 5. dicebamus.

8.

Tertium argumentum asserti posset ex testimoniis Augustini, Prosperi, Fulgentii, & aliorum Patrum, frequenter asserentium, ad bene operandum arbitrium non esse liberum; sed peccati seruum suis viribus relictum. Huius argumenti solutio est, prædicta testimonia non agere de bono morali, quod pro nihilo reputatur ad salutem, vt diximus in solutione primi & secundi argumenti.

9.

Quartum argumentum cõplectitur alia plurima, quæ contendunt, hominem per generalem Dei concursum, absque alio speciali, non posse elicere actum moraliter bonum ex omni circumstantia, de quo non est in præsentis locus disputandi; sed 1. 2. q. 109. art. 2. & 1. p. dum agitur de causa prædestinationis, vbi rationum pondere, atque singulari eruditione Suarez lib. 2. c. 10. & multis sequentibus. Nos eam tantum partem huius sententiæ tractamus, secundum quam necessitat ad peccata vagè. Aliam partem, quamvis necessariò copulatam, supponimus, vt maiorem, quam vt in transcurso patiarur stringi.

10.

Quintum argumentum desumi posset ex D. Thoma in 3. contra gent. cap. 158. & 159, quæ quasi consentientia cum sententia Gregorij Ariminensis refert Capreolus in 2. dist. 28. q. vnica art. 3. post med. ad 15. argumentum. Respondetur, ex illis capitibus solummodo colligi, meritò imputari culpam hominibus, qui ad Deum non conuertuntur, quamvis hoc facere nequeat nisi per gratiam: quoniam liberè recusant accipere gratiam, quam Deus cuiuslibet offert.

11.

Maiorem difficultatem asserere posset, quod D. Thom. in tertio contra gentes cap. 160. aliisque locis aliorum operum, exemplo ebrii, cui homicidium ebrietatis causa commissum, imputatur ad culpam, probat, non excusari hominem à culpa propter impossibilitatem vitandi peccati, contractam ex præcedenti culpa, saltem originali. Nihilominus S. Thomas longè distat à necessitate peccandi, quam impugnamus. Tum propter præparationem specialis concursus, quam nuper retulimus ex cap. 159. Tum etiam, quia per solum generalem concursum posse homi-

Per solum generalem cõ-

nem operari bonum morale, docet 1. 2. q. 109. art. 2. & 2. q. 10. art. 4. vt notat Caietanus, & reliqui expositores in 1. 2.

concursum p. operari bonum morale a. 5. mai. S. 1. 12.

Sextum argumentum sit, quoniam Theologi communiter concedunt, urgente graui tentatione, aut speciali quadam ignorantia, vel imbecillitate impediende, homines aliquos in aliquo instanti, aut tempore breuissimo non posse non peccare ex vi solius concursus generalis sine speciali aliquo fauore. Respondetur. Necessitas hæc longè distat ab ea, quæ in præcedenti sect. impugnata est, & ab eius inconuenientibus: quoniam necessitas hæc contingit per accidens propter speciales causas ignorantie, ruditatis, infirmitatis, aut tentationis, quæ causæ non sunt per se, ac necessitatò consequuntur ex primaria institutione naturæ rationalis. Quemadmodum etiam propter somnum, phrenesim & amentiam determinatur intellectus, & necessitatur ad errores: cum tamen Deus non possit ex primaria institutione inclinare, nisi ad verum: vt ostendimus disput. 30. At verò necessitas altera per se consequitur rationalem naturam, in puris naturalibus productam, seclusa qualibet causa per accidens adueniente: vt magis constabit sect. sequenti versus finem.

SECTIO V.

Vtrum limitando generalem concursum prædeterminari queant vagè materiales peccatorum actiones.

Peculiariter in damnatis

Difficultas in eo consistit, vtrum diuinæ sapientiæ, atque bonitati repugnet, generalem concursum ita limitatum offerre, vt subtrahatur quibuscumque actionibus moraliter bonis, & solummodo relinquatur ad materiales peccatorum actiones, manente libertate, vt quodlibet peccatum in particulari possibile sit euitare.

1.

Affirmatiuum sententiam supponunt, qui existimant, damnatos ideo non posse concipere actum aliquem, qui sit bonus simpliciter & ex omni circumstantia, quia Deus decreuit ad eum actum cum illis non concurrere. Ita Marsilius in 2. q. 5. art. 3. præsertim notab. 5. & postea dum responderet ad rationes, quæ fiunt contra quæsitum. Consonat in eodem lib. 2. q. 16. art. 5. col. vltima, vbi magis explicat libertatem illis relictam, quia respectu eorum, quæ male volunt, idem possunt velle, & non velle. Eadem ferè sententia est Agidij in 2. dist. 7. q. 1. toto art. 2. peculiariter col. 6. §. Ex eo ergo, & in fine corporis ante solutionem argumentorum, & in solutione ad 1. dicentis, impetus ad bene operandum requisitos demonibus denegari. Sic etiam nonnulli docti recentiores eiusdem impossibilitatis rationem reddunt, quoniam damnatis Deus subtrahit generalem concursum ad actus moraliter bonos. Ita Molina 1. p. q. 64. art. 2. disput. 2. §. Relicta, & §. Dubium.

2. Qui decreuerunt damnati bonum aliud concipere non possunt.

Nihilominus sit conclusio. Diuinæ sapientiæ bonitati que repugnat; generalem concursum denegare ad quemlibet actum moraliter bonum illi voluntati, cui concedit generalem cõcursum ad actus moraliter malos. Probat per primò à priori, quoniam concursus, à summo bono procedens,

3. Concursum ad quælibet bonum actum negare repugnat Deo.

cedens, debet dirigi semper ad idem ipsum bonum, & quantum ex se est, ad illud inclinare. At verò generalis concursus, prædicto modo limitatus, quantum ex se est, destinaretur ad prauos actus & ad illos inclinaret, & nullo modo ad bonos actus: concursus enim non destinatur, neque inclinat, nisi ad eos actus, ad quos concurrere potest: ut scilicet sequenti conc. 1. videbimus.

4. Confirmatur, nam & Damascenus hoc idem fundamentum supponit in dialogo contra Manichæos multò propinquius ad finem, quàm ad med. ubi probans, Deum nulli personæ mali auctorem esse, tam in præsentī sæculo, quàm in futuro, sed propria libertate malum fieri, quicumque sit malus; ait: *Deus, quod suarum partium est, dat, ut bene finis: at nos quod in potestate nostra situm est, nempe ut data bona conferuimus, vel facimus, vel negligimus. Quin Deus Diabolo quoque semper bona præbet: verum ille accipere recusat. Atque in futuro quo Deus omnibus bona fundit: ut unusquisque prout capacem se sibi reddidit, boni particeps efficiatur.* Hæc intelligit de potestate & concursu ad elicendos actus naturales moraliter bonos, & vitiosos actus malos. Nā alioqui dæmonibus, & damnatis hominibus pœnitentiam esse impossibilem; paulò inferius docet, quod dixerat etiam superius prope medium dialogi. Et omnes Theologi agnoscunt esse de fide, quæcunque supernaturalia dona denegari damnatis.

5. Probaturs secundò, quoniam peculiariter quoad impetus bonos, quos negabat Ægidius supra citatus, S. Thomas 1. p. q. 64. art. 2. ad 5. concedit, dæmonibus esse bonos actus, ex voluntate naturalī, & indeliberata procedentes, secundum quod bonum & optimum concupiscunt esse, vivere & intelligere, ut Dionysius dicit cap. 4. de diuinis nominibus parte 4. non multum ante finē. Quam Dionysij sententiam ceteri omnes scholastici admittunt, de obstinatione dæmonum tractantes. Prædicti verò actus naturaliter boni, & indeliberati sunt impetus, quod ex se est, sufficientes, ut initium præbeant operationis moraliter bonæ. Similia notat D. Bonauent. in 2. distinct. 7. part. 1. art. 1. quæst. 2. ad 4. illis præsertim verbis: *Motum illum, quem natura inchoat incitando, voluntas consummat deformando.* Confirmatur, nam synderesis murmur, eo ipso, quod à malo retrahit, ad bonum impellit. Dæmonibus verò synderesis murmurat contra omne illud, quod est contra ius naturale, ut sapienter notauit S. Thomas in 1. distinctione 7. quæstione 1. articulo 2. ad 2.

6. Restat difficultas, quoniam dæmones, & homines damnati non possunt cessare à malis actibus seu determinatè, seu vagè, nec possunt elicere actum aliquem moraliter bonum ex omni circumstantia. Hæc autem impossibilitas provenire non potest ex generali concursu, ut ostendimus scilicet 3. & 4. neque ex concursu speciali, ut ostendemus scilicet sequenti. Restat ergo ut proveuenire debeat ex negato generali concursu ad actum moraliter bonum.

7. Maior probatur, quia prædicta impossibilitas cessandi à malo, & operandi bonum traditur à D. Thom. 1. p. q. 64. art. 2. ad 5. Si solutio confertur cum inflexibilitate seu impossibilitate mutandi decretum, quam tradiderat in corpore: clarius tamen hoc docet in 2. dist. 7. q. 1. art. 2. præsertim ad 1. & de malo q. 16. art. 5. præsertim ad argumenta D. Bonauent. 2. dist. 7. parte 1. art. 1.

Ruz de Voluntate Dei.

q. 2. in solutionibus argumentorum præsertim ad 4. Quibus consonat in art. 2. tota q. 2. corpore. Albertus in 2. p. Summæ q. 2. memb. 1. art. 2. 3. & 4. Alexander 2. p. q. 118. memb. 3. init. & 4. parte q. 5. memb. 1. art. 3. Ægidius, & Marsilius supra citati num. 2. Ricardus in 2. dist. 7. art. 2. q. 2. ubi Gregorius q. 1. art. 2. à medio, Maior in 2. dist. 1. conclus. 4. & 5. & dist. 7. q. 1. conc. 5. Capreolus in eadem dist. 7. q. unica art. 1. conc. 2. & in art. 3. dum respondit ad argumenta contra secundam conclusionem, ubi Gabriel q. 1. art. 1. conc. 2. Caietan. & communiter Thomistæ 1. p. q. 64. art. 2. Sotus in 4. dist. 10. q. 1. art. 4. & 5. Bellarm. de Grat. & libero arbit. lib. 5. cap. 12. argu. 6. Molin. 1. p. dicta q. 64. disp. 2. §. Dubium. Vasquez disp. 241. ca. 4. Fauet Alfridodoren. lib. 2. summæ tract. 2. c. 7. q. 1. ad finem, & Magister in 2. dist. 7. dicens, dæmones non possent bene vivere. Idem à fortiori concedunt reliqui Doctores, qui ad opus moraliter bonum requirunt specialem fauorem & concursum, quos retulimus section. 3.

Fauet illud Fulgentij de fide ad Petrum c. 3. propius ad med. quàm ad princip. receptum communiter ab scholasticis citatis: *In quo (videlicet, igne) omnes illi præuicaciter Angeli nec mala possint unquam voluntate carere, nec pœna, sed permanente in eis iniuste auersionis malo, permanerent etiam iusta retributionis aeterna damnatio.* Bernardus lib. 5. de consideratione ad Eugenium col. antepenultima. *Quid, inquit, tam damnatum quam voluntas addicta, huic necessitati volendi, nolendique, ut ad virtutis libetiam, sicut non nisi peruersæ, ita non nisi miserè moneatur? Quam necessitatem supponunt etiam Patres, qui dicunt, diaboli voluntatē semper esse iniustam: ut Gregor. 18. moral. c. 3. post med. & semper continuè peccare, ut Glossa interlinealis in id 1. Ioan. 3. Ab initio diabolus peccat.*

Ut respondeam præmitto, ab aliquibus authoribus dictæ impossibilitatis causam in dæmoni constitui, quoniam Deus independenter ab eorū libertate prauos actus producat, siue conferuat. De quibus dicendum erit disp. sequenti. Nunc verò suppono, quaslibet actiones malas esse dānatis quibuslibet imputabiles, quoniam licet dānato sit necessarium peccare generaliter, & vagè; singula verò peccata in particulari euitare simpliciter est possibile. Aliqua tamen illorum illis difficillimum foret vitare, supposita pœnæ acerbitate grauissima. Atque ita intelligendi sunt nonnulli scholastici, dæmonibus circa malum concedentes, simul cum necessitate libertatem: ut S. Bonauent. 2. dist. 7. part. 1. art. 2. q. 2. & Ricardus ibidem, Capreolus q. unica art. 3. dum respondet ad argumenta contra secundam conclusionem proxime post med. art. Nam aliis iidem Doctores agnoscunt necessitatem esse libertati contrariam: ut retulimus præcedenti tomo de scientia disp. 49. sect. 5. & 6.

Hoc supposito, dico primo: Impossibilitatis prædictæ causa per se est libera damnatorū malitia; hæc autem per accidens sequitur, tanquam à remouente prohibens ex subtractione specialis concursus, quam Deus per se causat. Ita S. Thomas de malo q. 16. art. 5. ad 3. *Deus est, inquit, causa status Angelorum, in quo sunt obliuati in malo, non quidem sicut causando, vel conferuando malitiam, sed sicut non impartiendo gratiam. Sic enim dicitur aliquos indurare. &c.* & subdit ad 4.

Pp Immo

8. Fulgentius.

Bernardus.

1. Ioan. 3.

9.

Peccata vagè damnata non essentia.

10. Ne cessitas peccandi in damnato est libera ipsorum malitia.

S. Thomas.

Immobilitate permanere in malo non conuenit diabolo ex una causa, sed ex duabus. Nam esse in malo competti ei ex propria voluntate, sed immobiliter inherere, ad quod voluntas applicatur, conuenit ei ex propria natura. Atque eadem est sententia S. Thomae in 2. dist. 7. q. 1. art. 2. ad 1. & 1. p. q. 64. art. 2. corp. & ad 5. semper enim oblationis & necessitatis peccati rationem assignat ex malo sine liberè præuolito, ac præccepto. Eandem etiam rationem assignat S. Bonauent. Albertus & ferè omnes supra citati.

11.
Diffa necessitas non physica sed moralis.

Dico secundò. Prædicta impossibilitas benè operandi non est simpliciter & physicè impossibilitas, sed tantum moraliter, & secundum quid. Ita verò, vt infallibile sit fore, vt nunquam de facto eliciant aliquem actum ex omni circumstantia moraliter bonum, licet absolute possint eum elicere. De quo dixi satis 1. p. q. ult. 64. art. 2. Vnde cum communis sententia conciliari possunt aliqui scholastici, dicentes, damnatis esse possibile actum moraliter bonum elicere, nulla circumstantia vitiatur, licet de facto nunquam eliciant. Ita Scotus in 2. dist. 7. q. vnica art. 3. ante solut. argum. vbi Vurandus q. 2. n. 12. Bassolis in eadem dist. 7. q. 1. art. 3. Valentia tom. 1. disp. 4. q. 15. punct. 2. sub finem.

SECTIO VI.

Utrum ex vi specialis concursus actum peccati vagè prædeterminari, sit possibile.

1.
Sententia asserens peccatum vagè prædeterminari posse. Primum fundamentum.

Non desuere præsentis ætatis Theologi, qui affirmatiuum sententiam tenuerint, quamuis aliqui profus impossibile esse, iudicent, physicam prædeterminationem ad materiale actionem peccati. Huic sententiæ tria præsertim argumenta militant. Primum, quia vaga prædeterminationis relinquit illam libertatem physicam & moralem in vnoquoque actu peccati diuini, vnde prouenit, vt tota illius malitia imputanda sit homini. Ergo ex tali prædeterminatione non sequitur, peccatum esse imputandum Deo, ac proinde illius sapientiam & bonitatem non dedecet talis prouidentie modus.

2.
Secundum argum. Maxima pars hominum de facto producta est à Deo sub talibus circumstantiis, & cum tali mensura & modo diuini concursus, vt infallibile fuerit longo tempore peccaturos esse mortaliter. Ergo similiter poterit Deus, per suum concursum effectiuum prædeterminare, vt longo tempore Petrus actionem concipiat mortalis peccati. Probatur consequentia, quia nulla videtur esse ratio discriminis, propter quam vnum deceat Deum, aliud vero non deceat.

3.
Confirmatur, quia si respondeas, eiusmodi prædeterminationem, ad peccandum mortaliter longo tempore, prouenisse ex libera malitia primi parentis, vnde contraximus originale infirmitatem, prouenire præterea ex libera malitia demonis impugnantis, & hominum suadentium mala verbo & exemplo: instauro argumentum in homine, què Deus in puris naturalibus creare potuisset sine originali culpa, & sine gratia, sine tentatione demonis, neque aliorum hominum: qui tamè longo tempore relictus sub communi concursu & prouidentia merè naturali, infallibiliter aliquando peccaret mortaliter: vt cõstat ex communis Theologorum doctrina circa donum perseverantiae. Vnde sic argumentor. Possibile fuit,

Deum producere omnes causas, prædictum hominem infallibiliter inclinantes, ad aliquod peccatum vagè longo tempore committendum. Ergo effectiuus concursus, inclinans ad aliquam actionem peccati vagè longo tempore committendam, non repugnat.

Tertium, quia Deus potest causare intra vel extra hominem plurimas circumstantias quæ illum infallibiliter impellant ad peccandum, veluti ad superbiam, inuidiam, libidinem, & iram. Quemadmodum Holoferni contulit victorias, & potentiam, & Iudith pulchritudinem, splendorem, & eloquii suauitatem contulit, vnde infallibiliter in superbiam & libidine lapsurus erat Holofernes.

Nihilominus dico primò. Deum non decet, ac proinde nõ est possibilis concursus effectiuus determinans ad materiale actionem peccati, etiã si solum in communi & vagè determinet, relicta omnimoda libertate in particulari. Ratio à priori est, quoniam concursus Dei cum nostra voluntate per se immediatè dirigatur ad eam volitionem ad quæ ex se ipso determinat, & ad nullum aliud bonum dirigatur immediatè, sicut calefactio immediatè non dirigatur nisi ad calorem, & proectio lapidis dirigatur immediatè ad motum localem illius. Quapropter si cõcurus Dei ex se ipso & ab intrinseco determinat ad actionem peccati vagè & in communi; consequens est, illum concursum esse ab intrinseco, per se, & immediatè destinatum ad aliquam volitionem realiter contrariã & rectè rationi & Deo. Vnde reuiviscunt plurima & præstatiissima argumenta, quæ præcedentibus disp. adducta sunt cõtra physicã prædeterminationem, illa præsertim, quæ deducunt, Deo imputandã esse malitiã, si ab illius cõcurus incipit determinatio ad materiale actionem peccati, tota disp. 36. & 37. & quæ probant, diuinã voluntati, & prædeterminationi repugnare, tota disp. 33. & 35.

Dico secundò. Præcedentis assertionis doctrina certior est in prædeterminatione ad certã & determinatam speciẽ peccati in communi & vagè, permittendo humanæ libertati, vt tẽporis & loci eligat circumstantias, determinetque indiuiduationem actus. Huius enim prædeterminationis impossibilitatem probat nõ solum ratio præcedentis assertionis; sed etiam alia peculiaris, nimirum, quia cum circumstantie loci & temporis atque differẽtia indiuidualis, præcisè secundum se considerate, nullam malitiã includant; sequeretur inde, sibi referuasse Deum, quidquid malum erat in prædicta actione, vt illud totum prædeterminaret; nostra verò libertati ea commisisse tantummodò, quæ secundum se non sunt mala. Quod erit veluti auara quædam tenacitas præcipiendi, ac nulli communicandi facultatem determinandi atque causandi realem, & positium contrarietatem cum diuina lege, atque ratione recta.

Ad argumenta cõtrariæ sententiæ respondetur, ad primum. Quauis tota malitiã prædictæ actionis, quæ vagè & in cõmuni prædefinita est, foret imputandã homini cui est simpliciter libera: cõterum non vsq; adeò totaliter imputaretur homini, vt non imputaretur etiã Deo, quasi auctori determinati in cõmuni, & vagè propter rationes dictas in conclusionibus. Et istãcia est manifesta, si enim Deus consuleret peccatum, vel infunderet habitum vitiosum, per se inclinantem ad peccatum; nihilominus peccati malitiã foret physicè ac moraliter libera: idcõque tota imputa

4.
5.
Assertio 1.
Ad actionem
materiale
Deum vagè
determinare
non potest.

6.

Locis & temporis circumstantia, & differentia numerica secundum se malitiam nõ includunt.

7.
Deo, & homini imputaretur malitia.

imputaretur homini, sed non totaliter, quia Deus fuisset author illius per consilium aut habitum, quæ sunt per se ordinata ad eiusmodi actionem: quemadmodum bona opera non soli homini, sed principaliter Deo imputantur.

Ad 2. negatur consequentia, & ratio discriminis est, quia concursus effectiuus, determinans ad actionem materiale peccati per se, directè, & immediatè destinatur ad materiale illam actionem; quæ ab intrinseco est contraria rationi rectæ, ut diximus in assert. 1. Ceterum quæcunque Deus de facto produxit in quibuslibet hominibus, vel extra illos independentè ab eorum libera malitia, omnia illa sunt per se, directè, & immediatè destinata ad bonas operationes: quod autem infallibiliter inclinent ad malas operationes longo tempore, hoc per accidens provenit ex abusu libertatis propter demonis tentationes, & carnis infirmitates, ignorantiamque intellectus.

Quod si obijcias, inde sequi, simili ratione possibilem esse concursum specialem Dei, qui non per se determinet, sed per accidens ad actionem materiale peccati in communi & vagè, præsertim supposita infirmitate hominis, & ignorantia; respondeo, consequens esse verum, sed improprie significatum. Cuius exemplum esse poterit, si Deus suo effectiuo concursu vehementissimè impellat hominem, ad zelandam Dei legem, & extirpandos eius hostes: unde supposita ignorantia, aliisque circumstantiis, in quibus erat Saulus, antequam cæcitas illustraretur, infallibile erat fore, ut mortaliter peccaret, Christianos persequendo. Sed tunc diuinus concursus non determinat ad actionem ipsam, quæ mala est; sed quod ex se est, potius ab illa reuocaret, inclinando ad contrariam actionem bonam obseruandi quamlibet legem Dei: de quo dicimus disputatione 44. sect. 1. & 2. & 6. Ex his constat solutio confirmationis, nam omnes ille circumstantie hominis producti in puris naturalibus per se & immediatè non inclinant, nisi ad actiones intrinsecè bonas: at verò prædictus concursus per se, & immediatè inclinat ad actionem intrinsecè contrariam rationi rectæ.

Ad huius solutionis confirmationem accedunt alie duæ rationes discriminis: altera est, quia ex suppositione quod Deus creabat hominem in puris naturalibus, non potuit ab eo auferre prædictam determinationem ad malum, quæ ex conaturali suo defectu, & imperfectione proueniebat, quantumuis proueniret per accidens: neque tenebatur conferre fortorem concursum, quàm generalem, pro munere primæ causæ. At verò suæ bonitatis lege tenebatur non superaddere impulsu ad ruinam, irruendo in hominem, quasi parietem inclinato & macerie depulsa. Aliud namque est naturam non eleuare supra suam perfectionem, & virtutem, ne labatur; aliud vero naturam ex infirmitate connaturali lapsantem, per angustia, & lubrica viarum flectere.

Altera ratio est, quoniam ea infallibilitas committendi aliquod peccatum, quæ foret in homine condito in puris naturalibus, proueniret ex corpore, & inclinationibus illius, à quo prouenit ignorantia & concupiscentia, inclinans ad proprium bonum animalis. At verò concursus Dei, determinans ad volitionem, tenet se ex parte animæ rationalis. Porro quæ sunt ex parte animæ rationalis, debent esse per se inclinantia ad

proprium bonum rationis; sicut ea, quæ sunt ex parte corporis, debent esse inclinantia ad proprium bonum animalis: atque hunc ordinem inuicere indignum esset diuina sapientia.

Ad tertium resp. Neque intra, neque extra hominem possibile est à Deo causari ullam rem, quæ per se & immediatè inclinet ad materiale actionem peccati, etiam vagè & in communi. At verò si daretur prædictus concursus Dei determinans, inclineret per se & immediatè: ut ostendimus in assertione prima. Quod autem Deus causet intra vel extra hominem plurimas creaturas, quæ in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in musculum pedibus insipientium. Sap. 14. hoc prouenit ex hominum insipientia libera, cum ipsæ creaturæ per se & immediatè non dirigantur, nisi ad optimos fines, quibus Dei amor & gratiarum actio prouocetur: ut optimè S. Thomas 1.2. q. 79. art. 1. ad 2. & magis constabit ex dicendis disput. 42. 43. & 44.

DISPUTATIO XLI.

Utrum materiale actionem peccati nullæ creatura imputabilem possibile sit à Deo causari.

SECTIO I.

De Actione, ad quam nulla potentia vitalis effectiuè concurrat.

QUESTIO præsens implicat aliam inseparabiliter illi coniunctam. Utrum actiones aliquæ sint intrinsecè malæ, ita ut ab illis malitiam separari contradictionem inuoluat. Omnes namque Theologi supponunt, à Deo nullatenus causari posse absque libera malitia voluntatis creatæ quicquid intrinsecè claudit malitiā; sicut nō potest à Deo causari malitia.

Notandus est duplex respectus, qui distinguitur ab Scholasticis in malitia, prout intrinseca est volitionibus. Primus respectus est in ordine ad voluntatem creatam liberè operantem. Et in ordine ad hanc, omnes tanquam certum supponunt, quosdam actus in eo sensu intrinsecè malos esse; quod si ab arbitrio creato liberè concipiuntur; necessariò euadant, turpes, & contrarij diuinis legibus, ita ut nullo bono fine, nullisve circumstantiis, aut dispensationibus honestari possint, ut à voluntate liberè, ac sine peccato fiant. Cuiusmodi est odium Dei, idololatria, hæresis, blasphemia, mendacium, & id genus alia criminalia. Secundus respectus est in ordine ad incretam voluntatem, ut ab illa possint honestè, laudabiliterque causari.

Subdiuiditur iterum secundus iste respectus; alter enim est in ordine ad voluntatem diuinam, cooperantem cum libera cooperatione voluntatis creatæ. De hoc respectu tractat opinio assertæ materiales quaslibet actiones peccatorum in ordine ad voluntatem diuinam intrinsecè non esse malas, sed potius ita bonas, quod Deus laudabiliter possit velle prædeterminare & facere, ut creata voluntas illas actiones materiales liberè cōcipiat, etiamsi fuerit materialis actio odij Dei, blasphemie, aut cuiusque turpissimi peccati. Hoc à solis Authoribus physice prædeterminationis

affertur, & satis impugnatum fuit disp. 27. tota sect. 7. Illud solummodo restat in presenti notandum, antiquos scholasticos, pro sequenti sententia referendos à num. 5. nihil prolus fauere prædeterminationi prædictæ: tum quia solummodo loquuntur de actione, ad quam Deus necessitat voluntatem creatâ, libertate ligata: tum præcipue, quoniam multis aliis in locis expressè notant, implicare contradictionem, quod Deus faciat, vt homo liberè velit, & faciat actionem peccati, vel inclinet ad illam. Quod de singulis authoribus retulimus disp. 39. præsertim sect. 3. & 5.

4. *Augustin.*

Vnicum excipio Ioannē de Bassolis in 1. dist. 38. prope finem. Qui respondens ad quandam confirmationem: *Dico, inquit, quod sicut Deus potest creare actum odendi se ipsum, & id quod est sibi positivum, & propter se ipsum, vt propter finem naturalem actus, non obstante, quod summè diligit se ipsum: ita etiam potest determinare aliquem ad actum odendi se ipsum, dato quod ipse Deus in hoc non peccet, sed summè diligit se ipsum: sed peccator tantum peccet, qui obligatur. &c.* Et quidem licet falsò determinationem admittat Bassolis; negat verò talem prædeterminationem, quæ physicam necessitatem inducat, vt ostendimus tomo præcedenti de Scientia disp. 49. sect. 7.

Beneficia asserens Deum sine voluntate peccati actum posse producere.

Deuoluit ergo status questionis præsentis ad alterum respectum actionis materialis erga voluntatem diuinam, operantē absque libera cooperatione voluntatis creatæ. Quidam igitur auctores existimant, illum actum & totam illius essentiam, qui productus & receptus à voluntate creata, est odiū Dei, non esse odiū Dei, si cauetur à solo Deo, nihil cōcurrente voluntate creata, aut certè non concurrente liberè: ac proinde qualitatem illam & essentiam à solo Deo posse produci: siue producatur à quolibet subiecto separata, siue corporeo & insensibili subiecto inhærens, siue producat in voluntate, non concurrente per efficientem casualitatem, sed solummodo in genere causæ materialis recipientis.

Ita Gregor. in 1. sent. dist. 1. q. 3. art. 2. col. vltima ad quoddam secundum argum. & dist. 42. q. 1. col. penult. ad 1. contra 2. conc. & in 2. dist. 37. q. vnica art. 3. col. antepenult. ad 1. (nec discordat in 2. dist. 7. q. 1. art. 2. à medio) Maior in 1. dist. 17. q. 10. & dist. 43. q. vnica & in 2. sent. dist. 7. q. 1. post med. à 5. Contra istud. (vbi tamen dubitat verum in voluntate produci queat prædicta qualitas odij) & in 2. dist. 37. q. 2. ad 2. Almain. tract. 1. moral. cap. 16. sub init. & clariùs in dictatis super sententias Roberti Holcot q. 2. fine Ricard. in 2. dist. 37. artic. 3. q. 1. ad 2. (licet obscuriùs loquatur) Ocham. 2. q. 19. Gabriel in 1. dist. 42. fine, & in 2. dist. 7. q. vnica art. 2. à medio & dist. 37. q. vnica art. 3. dub. 3. Rupertus Holcot in 2. sent. q. 4. duobus foliis postremis, præsertim sub RR. Petrus de Aliaco in 1. sent. q. 13. art. 2. ad finem. Franciscus Maironis in 2. dist. 43. q. 4. Insuper ex Thomistis idem sentiunt Capreolus in 2. dist. 37. q. 1. art. 3. prope initium. Conradus 1. 2. q. 79. art. 2. ad 3. Atque idem videntur sentire Caietanus in eadem q. 79. art. 1. Deza in 2. dist. 37. q. vnica art. 4. ad 1. cōtra secundam conclusionem, & Valent. 1. 2. disp. 6. q. 9. punct. 1. versus finem. Colligitur ex Angelis in lib. 1. moral. c. 4. documento 4. quoniā docet, in damnato à Deo continuari noliōnem, quā, propter peccata in inferno detineri, non vult, imo positiua

volitione respuit, ideòque non posse damnatum ab illa noliōne liberè recedere.

Nihilominus sit vnica conclusio. Contradictionem inuoluit, materialem actionē odij Dei à malitia separari, etiam si à solo Deo producat in extra omne subiectum, vel in subiecto corporeo, vel in voluntate, nihil concurrente per modum causæ efficientis, sed tantum in genere causæ materialis. Idem intellige de idololatris, hæresi, blasphemis, periurio, mēdacio, & similib. actionibus.

Probari potuisset primò per generalia principia, quæ mihi semper visa sunt vera, quoniā quæcunq; intellectio, & quæcunq; volitio quidditatiuè postulat actualiter procedere ad intellectus, & à voluntate per vitalem actionē, ita vt implicet contradictionē, qualitates illas existerē sine proprio sibi modo actionis vitalis, actualiter postulato. Sed quoniā hæc probare philosophicum potius quā Theologicū est, neq; potest breuiter in aliena disputatione præstringi, omittendū fuit.

Secundò igitur ex propriis peccatorū principiis probatur, quoniā aliæ volitiones, & nōnullæ similiter intellectiones, siue accipiuntur in ratione qualitatē, siue in ratione actionis, intrinsecè malæ sunt, ita vt per nullas causas, per nullamve circumstantiam mutationē ab illis perit malitia separari. Ergo quantūcunq; producerentur à solo Deo, nulla creatura effectiuè concurrente, retinerent intrinsecam sibi malitiā; ac proinde repugnarēt infinite sapiētē & bonitati. Antecedens probatur primò ex Augustino libro contra mendaciū c. 7. vbi distinguit aliqua, quæ per se ipsa sunt peccata, hoc est, independentē à quacunq; circumstantia causæ finalis, vel efficiētis personæ, & quæ nullis causis fieri potest, vt peccata non sint. Cuius verba retulimus disp. 27. sect. 4. num. 10. Cui docēnit Innocentius III. in cap. *Supereò* de vsuris, inferens, peccata quedam esse indispensable, vt retulimus ibidem num. 12.

Confirmatur primò cōmuni sententia scholasticorum & imprimis D. Thom. in 1. sent. dist. 47. q. vnica art. 4. corp. fine: *Quedā inquit, peccata sunt, quorū actus inordinatus est immediatē circa finem, vt peccata, quæ sunt in Deū, vt odire ipsum, & desperare de eo, & huiusmodi, & cum actus ex obiecto speciem trahat, constat eiusmodi actus, etiā secundum speciem in genere natura malos esse. Unde ab eis talis inordinatio auferri non potest. Non enim posset auferri ex hoc, quod ordinarentur ad finem, cum secundū esse suū sit deordinati à fine. Contingeret enim quod aliquid esset simul ordinatum, & inordinatum. Unde huiusmodi nunquā subiaceant diuino precepto.*

Perpende primò, quosdam actus, etiam in genere nature, malos esse; ac proinde, quāuis ab illis auferatur moralis imputabilitas, quæ prouenit à libertate creata, nō poterunt exuere natiuā sibi malitiam, quoniā propriam naturā deponere nequeunt. Perpende secundò ab eiusmodi actibus inordinationem auferri non posse; ac proinde licet à solo Deo causarentur, retinerent inordinationem. Perpende tertio, rationē à priori esse, quoniā prædicti actus immediatē respiciunt finē, videlicet Deum, deordinando, recedēdo & auertendo ab illo. Quapropter nulla ratione possunt ad finē ordinari, & consequenter neq; à voluntate diuina possunt esse voliti, neq; à diuina potentia causari: quippe quæ nihil vult, aut causat, nisi propter finem, videlicet propter suam infinitam bonitatem. Circa hæc principia constat sibi S. Thomas 1. 2. q. 100. art. 8. corp. & ad 2.

Eandem

7. Materialis actus odij à malitia separari non potest etiam si à solo Deo producat.

8.

Vitales actiones à solo Deo produci non possunt.

9.

Volitiones, & intellectiones actiones ad quæ intrinsecè mala.

10.

S. Thomas.

11.

Circa sententiam Thomæ verba nota.

13. Eandem doctrinam, licet non adeo expressè, tradidit S. Bonavent. in 1. dist. 47. art. vñco q. 4. nam malum in se distinguit ab eo, quod est malum secundū se quoniam malum in se potest per aliquam circumstantiam, aut præceptū reddi bonum; sed malum secundum se, contradictionem implicat, reddi bonū. Et in re sub alia verborum forma eadem fuit sententia Alexandri 1. p. q. 37. memb. 3. corp. & ad 4. & Alberti 1. p. trañt. 20. q. 80. in q. incidente, & Durandi in 1. dist. 47. q. 4. num. 21.

13. Magis expressè nostram conclusionem docet non pauci recentiores, resutantes Nominalium opinionem, quam supra n. 5. retulimus: vt Azor tom. 1. lib. 4. cap. 22. q. 3. & Aragon 2. 2. q. 1. art. 3. ad confirmationem tertij argumenti. Imo ex ipsis authoribus physicæ prædeterminationis affirmant aliqui, non posse produci à solo Deo materialem actum peccati; quem tamen concedunt, posse prædeterminari, liberè producendum, vt imputabile voluntati creatæ. Ita Nauarræ Controu. 24. sub. conclus. 10. pag. 523. agnoscit autē, eos actus esse intrinsicè malos in pag. 525.

14. *Malum ali-
qua forent
intrinsicè
mala Deo
nam esset
mentis.*
Confirmatur secundū, quoniam, nisi res ali-
quæ forent intrinsicè malæ, ita vt nec per Dei
voluntatem, & causalitatem possint à malitia pur-
gari; sequeretur fore iustum & bonum quicquid
Deus veller & causaret; etiamsi veller mentiri,
& mentiretur, aut violaret fidem, promissionem-
que suam. Consequens autem implicare contra-
dictionem, siue Deus vt causa totalis, & im-
mediata mendaciū & deceptionem causet, siue
mediante causa creatâ, determinando illam, ostē-
dimus satis disput. 27. sect. 6, & tota disput. 30.

15. *Intrinsicum
est actui sē.
dicitur obse-
rum rationi
dijunctum.*
Tertia ratio à priori est, quoniam illa entitas,
quæ est odium Dei, quidditatiuè habet tenden-
tiam, per quam amplectitur obiectum malum,
rationi & Deo contrarium, videlicet, quantum ex
se est, desiderando vt Deus non esset, atque vt
nocumentum, vexatio, & viandicta, ei posset in-
ferri, & vt saltem eius honor, atque præcepta
conculcentur. Hoc habet illa entitas ex reali &
physica sua quidditate, præscindendo à qualibet
imputabilitate libertatis humanæ, imo etiā præ-
scindendo à formali ratione actionis, per quam
procedit à voluntate creatâ: ergo illa entitas est
obiectū odibile, detestabile, indignumque, quod
solus Deus producat sua sponte, non determinat-
us à causa secunda.

16. Confirmatur primò, quoniā tendentia in ob-
iectum, & complacentia illud amplectens, in sua
ratione formali, non dicit actionem productiuā
eiusdem complacentiæ & tendentiæ. Ergo quam-
uis à prædicta realitate odij Dei separaretur actio
voluntatis creatæ, quoniam solus Deus concur-
rit ad illam; nihilominus retinebit totam ratio-
nem tendentiæ in suum obiectum, & compla-
centiæ amplectentis, & desiderantis, Deo nocu-
mentum, & iniuriam inferre; ac proinde manebit
adhuc intrinsicè mala. Antecedens probatur,
nam diuina tendentia, complacens in omnibus
creaturis possibilibus, est perfectissima tendentia
in obiectum, & complacentia illud amplectens;
& tamen nec dicit actionem productiuā, nec
possibile est realiter produci diuinas volitiones,
aut intellectiones; vt realiter producuntur intel-
lectiones, & volitiones creatæ.

17. Confirmatur secundò, quia nisi prædictæ rea-
litati relinquis hanc specificam quidditatē am-
plectendi prædictum obiectum, nihil remanebit,
Rur. de Voluntate Dei.

quod illius realitatis rationem specificam con-
stituat. Nam ratio qualitatis spiritualis est mera
& præcisa ratio generica, quæ nihil habebit, per
quod ad talem speciem contrahatur: ac proinde
non poterit in rerū natura produci. Confirma-
tur tertio, quia dato, quod realitas qualitatis il-
lius foret producibilis absque tendentia, & com-
placentia talis obiecti: de illa nihil curaret nostra
conclusio; quoniam certum est realem esse ten-
dentiam, qua odium Dei complacet in nocumē-
to & iniuria Dei. Et de illa reali tendentia pro-
nūtiat, à solo Deo produci non posse, quoniā suā
retinebit malitiam, licet à creatâ voluntate non
producat.

Quarta ratio est, quoniam ex eo quod vitalis
potentia creatâ non concurrat vitali efficientia
ad prædictam qualitatem, quamuis excusetur po-
tentia creatâ, ne imputetur illi malitia: ceterum
multo magis inde accusatur Deus ipse, quia
quod indignū erat partialiter produci ab homi-
ne, voluit ipse sibi soli, atque totaliter assumere
producendum.

Probatur quintò, nam quando vitalis poten-
tia effectiuè concurrat ad prædictam qualitatem
odij producendam, tunc actio ex generica ratio-
ne actionis vitalis nihil habet mali; sed totam
malitiā contrahit ex eo, quod est actio destinata
ad producendam talem qualitatem, quæ versa-
tur circa obiectū rationi contrarium & iniurio-
sum. Ergo idem terminus reddet malam, & indi-
gnam Deo illam actionem, qua solus ipse pro-
duceret eam qualitatem. Probatur consequentia
quia quod ab intrinsicè est malum, & rationi
contrarium, id omne indignum est diuina voli-
tione & causalitate, multò magis, quā creatâ vol-
itione & causalitate: vt ostēdimus disp. 27. sect.
5. & disp. 33. sect. 2. Confirmatur, quoniam actio-
nis ratio, secundum se considerata, id tantū præ-
stat, vt agenti meritò imputetur actio, & termi-
nus productus. Quod autem verumque imputetur
ad culpam, hoc prouenit ex malitia, quam ab
obiectō acceptam, terminus productus refundit
in formalitatem actionis.

Obiiciet aliquis verba S. Thomæ 1. p. q. 105.
art. 2. corpore dicentis: *Erroneum est dicere, quod
Deus non potest facere per se ipsum omnes determi-
natos effectus, qui sunt per quamcunque causam crea-
tam.* Ergo Deus potest per se ipsum facere mate-
rialem actionem odij, & blasphemiam, quæ fit
per voluntatem creatâ. Respondetur primò. S.
Thomas loquitur de effectibus, qui sunt à Deo
per causam creatam, quorum videlicet ipse Deus
author & causa est, etiam quando fiunt per vo-
luntatem creatâ. At verò materiales actiones, in-
trinsicè contrariæ diuinæ legi, non fiunt à Deo
per causam creatam, neque Deus est illarum au-
thor & causa; sed tantum concurrat ad illas con-
tra primariam suam intentionem, vt ostēdimus
tredecim disputationibus præcedentibus.

Respondet secundò, & in idem redit. Loqui-
tur S. Thomas de effectibus, qui nihil habent
directè, contra rationem effectus, id est, qui non
sunt defectus, contrarij diuini legi & rationi.
Respondet 3. loquitur S. Thomas de effecti-
bus, vt distinguntur contra actiones non verò
de actionibus ipsis. Non enim potest Deus se-
solo facere actionē causæ secundæ, nec actionē
instrumenti propriam. Sic etiam vtrūque possibile
sit sine cōcursu potentie vitalis producere qua-
litates, quæ sunt intellectio, volitio, aut visio,
Pp 3 vel

Confirmatur
3.

18.
*Potentia crea-
ta non imputa-
retur malitia,
Deo autem im-
putaretur.*

19.
*Actio ex ge-
nerica ratio-
ne actionis
nil habet
mali.*

*Quod ab in-
trinsicè est
malum in-
dignum di-
uina bonita-
te.*
Confirmatur

20.

S. Thomas.
Respondetur
primò.

21.

Respondetur
tertiò.

vel auditio, & similes, S. Thomas hoc loco non decreuit, quia dubium est verum in huiusmodi qualitatibus quidditatiuè includatur actualis connexio cum actione vitali: vt alibi sentire videtur D. Thomas, & attingimus in prima probat. conclusionis.

SECTIO II.

De materiali entitate, ad quam potentia vitalis effectiue concurrat, sed sine imputabilitate.

1. *Primum.* **T**Res modi producendi materialem actionem peccati veniunt considerandi sub titulo presentis sectionis. Primus est, si Deus hominem sanæ mentis, & sui compotem, aut Angelum aliquem necessitaret, vt sine vlla libertate, atq; imputabilitate produceret actum odij Dei vel blasphemiz: quem modum necessitandi ad bonos actus esse possibile, ostendimus to. præced. de scientia disp. 53. sect. 3. & 4. Secundus est, si Deus hominem phreneticum, amentem, ebrium, dormientem, aut puerum ante usum rationis determinaret vt eliceret actum odij Dei, vel blasphemiz sine vlla libertate, determinaret, inquam, Deus concursu aliquo peculiari, ac nõ debito rerum naturis. Tertius est, si Deus esset verè author & causa naturalis, determinans quemcunque amentem, aut phreneticum, vel ebrium, vel dormientem ad quascunque volitiones turpes, quas per voluntatem elicit & ad quoscunque errores, quos per intellectum producit; id tamen determinando per generalem concursum, rerum naturis debitum.

2. *Possibilitatem primum modum colligitur ex opposita sententia.* Possibiles esse hos tres modos producendi materialem entitatem peccati in voluntate, & intellectu hominis sine illius libertate, ac subinde sine culpa, colligitur ex sententia, quam impugnauimus in sectione præcedenti. Nam quia ratione illius auctores dicunt, entitatem odij Dei, non habere rationem peccati, nisi prout refertur ad voluntatem creatam, vt ad efficientem causam, ideoque non esse indignam diuinâ productione, ac determinatione, quando à solo Deo producit: eadem ratione dicerent, non habere rationem peccati, nisi prout refertur ad voluntatem creatam liberè operantem; & ideo non esse indignam diuinâ prædeterminatione, quando sine libertate producit. Quid autem de facto dixerint hi auctores nondum inueni.

3. *Argumentum.* Dubitandi rationem præbet argumentum, quod à tertio modo determinandi amentem, ducitur ad primi & secundi modi possibilitatem confirmandâ sic. Deus quasi naturalis causa prædeterminat intellectum ad materiale actionem erroris, & voluntatē ad materiale actionem odij, vel alterius cuiusque peccati in ebriis, dormientibus, phreneticis, & amentibus. Ergo prædeterminatio ad tales materiales actiones non est ab intrinseco indigna Deo, eiusque bonitati repugnans. Vnde præterea sequitur secundò, Deum posse per specialem concursum determinare ad easdem actiones materiales eosdem homines ebrios, dormientes, phreneticos, & amentes. Tertio sequitur posse hominem sanæ mentis, & sui compotem necessitare ad easdem actiones eliciendas sine libertate. Quartò deniq; sequitur etiam posse prædeterminare, vt homo sanæ mentis liberè eliciat easdem actiones materiales.

4. *Naturalis* Primum Antecedens huius argumenti probatur, quia naturalis author determinat omnes cau-

sas naturales ad omnes effectus, quos sine libertate producit. Cuius ratio est, quia naturalis author omnibus causis naturalibus, sine libertate agentibus, confert virtutem determinatam ad suum effectum, & præterea confert omnes alias conditiones naturales, quæ ad effectus determinatione iuuare possunt. Quapropter dato Dei generali concursu; prorsus determinata manet naturalis causa ad talem effectum & non aliū producendum. Sed in hominibus ebriis, dormientibus, amentibus, vel phreneticis, intellectus & voluntas operatur, quasi naturalis causa sine libertate. Ergo author naturæ per generale concursum determinat illas potentias ad suas omnes actiones. Confirmatur, quia quadiu voluntatis libertas ligata est impedimento morbi, vel somni, tadiu voluntas non potest se ipsam determinare, fluctuando se ad quam voluerit partem. Ergo debet tunc determinari à superiori agente, & non ab alio, quam ab autore naturæ.

Nihilominus sit conclusio. Impossibile est à Deo prædeterminari materialem actionem peccati vel erroris, etiam quando illa producenda est sine vlla imputabilitate, aut culpa hominis; idque quocunque modo ex illis tribus in principio numeratis est impossibile.

6. *Imputabilitas diffinita quæda à physica malitia* Probatur, supponendo, in actionibus peccatorum, imputabilitatē esse distinguendam à physica malitia illarum. Nam imputabilitas provenit à libertate, & sublata libertate aufertur. At verò physica malitia abstrahit omnino à libertate. Cōsistit enim in eo, quod amplectantur obiectum rationi & diuinæ legi contrarium: hoc autē reperiri potest in amentibus, ebriis, & somniantibus, qui etiā actū cogitē homicidium vel pericuriū esse contra diuinā legem, volūt homicidium, aut pericuriū committere. Licet enim per amentiam vel ebrietatem inclinentur eliquando ad iudicandū, hæc sibi licere; nihilominus aliquando etiā actualiter iudicant, sibi non licere, & tamen ea volunt, vt experiuntur somniantes.

7. *Argumentum. Odam De quo ad intrinsecam repugnantiam etiam necessario produci in, rationi contrarium.* Hoc supposito sic argumentor. Error, odium Dei, blasphemia, & similes omnes actiones, quatum ad intrinsecam & realem repugnantiam, sunt contra rationem & contra diuinum præceptum, etiam quando sine imputabilitate, & sine libertate hominis producantur. Ergo indignum Deo & impossibile est ad illas prædeterminare.

8. *Probatum.* Ex eodem principio sumitur probatio secunda, quoniam impossibile est à Deo prædeterminari eiusmodi materiales actiones, vt fiant liberè & imputabiliter. (quod probatum est omnibus disputationibus præcedentibus) Ergo impossibile est prædeterminare, vt fiant sine libertate & imputabilitate. Probatur consequentia, quia libertatem seu imputabilitatem addere vel auferre non est addere vel auferre malum aliquod, aut indignum Deo, sed potius aliquod bonum. Quare tota ratio indignitatis, & repugnantiz ad diuinam bonitatem, sumenda est ab intrinseca & quidditatiua tendentia in obiectum contrarium rationi & legi diuinæ, quæ tendentia abstrahit à libertate & imputabilitate, vt vidimus. Confirmatur, quia quantum minus imputabilis est voluntati creatæ illa realis tendentia in obiectum rationi contrarium, tantò maior ratio est imputandi illam soli Deo, vt causæ & authori. Quapropter instaurari pro hac conclusione possunt omnes rationes adductæ in præcedentibus disputationibus.

Tertio

9. *9. conclusio non fit vna ppter Deum ad errores fidei materialiter determinare proprios.*
 Tertiò peculiariter instauro illam rationem, quia nisi nostra conclusio vera foret, sequeretur, Deum potuisse ad materiale entitatem erroris & mendacij, sine vlla libertate eliciendam, prædeterminare Prophetas, Apostolos, & Euangelistas, Pontifices summos, quando res fidei tradabant. Vnde fides vniuersa vacillaret. De quo argumento diximus tota disp. 30. Nunc tamen obserua modum applicandi illud argumentum ad rem præsentem: nimirum semper auferendo libertatem ab eis, qui Dei nomine Ecclesiam instruunt verbo, & exemplo.

10. *10.*
 Quartò probatur, quia quicumque concursus Dei, siue particularis fuerit, siue generalis, est per se & immediatè destinatus ad illam materiale actionem producendam, quam prædeterminat. Sed materialis actio est contra rationem, & contra bonum honestum, ac proinde repugnans bonitati diuinæ: Ergo ipse quoque concursus prædeterminans, & per se destinatus ad illam eo ipso erit contra rationem, & contra bonum honestum, & consequenter indignus bonitate diuina. Probatur consequentia, quia actiones participant bonitatem aut malitiam ex termino, ad quem producendum per se & immediatè destinantur.

11. *11. Posset Deus minus primo primis de turpi obiecto in malis causare.*
 Probatur quinto, quoniam si Deus posset prædeterminare prædictas actiones, quidditatiuè turpes & diuinæ legi contrarias, sed non imputabiles ob solum libertatis defectum, posset in mente nostra causare motus primo primos, cogitationes & concupiscentias indeliberatas de vindicta, blasphemia, vel quolibet alio turpissimo obiecto. Quapropter posset hac ratione initium præbere ad postea committendum liberè peccatum, quod esse impossibile, demonstratum est tota disput. 36. præsertim sect. 7. Posset etiam tentationem suggerere, quod esse impossibile demonstrauimus disput. 37. sect. 1. præsertim num. 6.

12. *12. Soluuntur rationes dubitandi. Determinatio duplex.*
 Ex penultima probatione colligitur solutio ad rationem dubitandi, notando, duplicem esse determinationem in causis agentibus naturaliter, hoc est sine libertate. Altera est determinatio, per se & directè proueniens ex ipsis causis, & ex primaria destinatione illarum: atque huiusmodi omnis prædeterminatio referenda est in auctorem naturæ, tanquam in causam primariam illius. Altera determinatio est per accidens, & contra primariam destinationem causæ, proueniens ex aliquibus impedimentis extrinsecis, adiuncta imperfectione illius causæ, & huiusmodi determinatio non est referenda in auctorem naturæ, sed tantum permissio illius referenda est in auctorem naturæ, qui quasi compulsus munere vniuersalis causæ, & legibus optimæ gubernationis, debuit plurimas res, quæ ex natura sua imperfectæ sunt, permittere, vt in sua imperfectione manerét propter altiores utilitates colligendas. Et quia prouidentia rerum naturalis accommodata, & cōmensurata nõ debet intermitteri frequētī dispēstatione illius per extraordinariam prouidentiam, quæ debet esse rarior. Id quod explicari etiam potest eo modo loquendi, quo Patres & scholastici explicare solent, peccatum esse à voluntate creata, non quatenus voluntas est ens, & bona & efficiens, sed quatenus voluntas duxit originem ex nihilo, & propterea est deficiens & imperfecta: quæ imperfectiones & defectus non reducuntur in Deum, sed in ni-

hilum, à quo duxit originem.

Hoc supposito, respondeo. Deus non prædeterminat intellectum ad materiale actionem erroris, neque voluntatem ad materiale actionem odij, vel periuirij in ebriis, amentibus, dormientibus & phreneticis. Ratio est, quia licet isti effectus producantur naturaliter, id est, sine libertate: nihilominus intellectus ex sua intrinseca destinatione, quam accepit ab auctore naturæ, non est per se destinatus ad materiale actionem erroris, sed ad veras cogitationes: similiterque voluntas ex intrinseca destinatione non est per se destinata ad materiale actionem odij, aliāque rationi contrariam; sed potius destinata est, vt sequeretur bonum rationis. Deinde generalis concursus Dei non est per se destinatus ad actiones erroris, aut odij; sed potius ad actiones rationi consentaneas. Quapropter quod intellectus & voluntas sæpe naturaliter, hoc est, sine libertate determinentur ad actiones rationi contrarias, hoc prouenit ab aliquibus impedimentis extrinsecis, veluti à læsione imaginariua, à prauis habitibus, prius acquisitis, à passione aliqua sensitiui appetitus, à motu spirituum animalium, in quibus recipiuntur species sensitiuæ, à concursu obiectorum sensibilibus, adiuncta ea imperfectione, quam hominis voluntas, & intellectus habent ex natura sua participatam à nihilo, vnde originem ducunt.

Hinc clariùs constat ratio discriminis propter quam imputaretur Deo falsitas & malitia prædictarum actionum, si præberet aliquem concursum prædeterminatiuum illarum: & tamen non imputeretur, etiamsi præbeat generalem concursum; quia nimirum ex hoc concursu, & ex primaria destinatione illius, non prouenit per se & immediatè determinatio ad tales actiones, quæ prædeterminatio proueniret per se & immediatè ex illo concursu prædeterminante.

Explicatur exemplò, quo S. Thomas vtitur 1. 2. quæst. 79. art. 1. ad 3. quoniam in dominum, tanquam in causam, reducit quidquid eius minister facit, secundum quod subditur mandato sui domini: *Si autem minister faciat aliquid contra mandatum domini, hoc non reducit in dominum, tanquam in causam.* Ita vniuersaliter dicendum est, quod effectus causa media, procedens ab ea secundum quod subditur ordini primæ causæ, reducit in causam primam: sed si procedat à causa media, secundum quod exit ordinem causæ primæ, non reducit in causam primam. Sic ergo non solum actiones libere, quæ contra Deum præceptam & ordinationem imputabiliter sunt, sed etiam illæ quæ sunt sine libertate, non reducuntur in primam causam, quia non procedunt à causa naturaliter agente secundum suam primariam destinationem, & ordinationem, à Deo præscriptam: sed in quantum per accidens propter impedimenta exit ordinem primæ causæ, & contra illius præceptum, & voluntatem facit, quamuis sine culpa, quia sine libertate. Quamuis enim sanctus Thomas loco citato non agat, nisi de actionibus imputabilibus, & liberis: eius tamen ratio cæteras etiam actiones complectitur.

13.

Concursus Dei non est per se destinatus ad materiales actiones erroris, aut odij Dei.

Vnde proueniat voluntatis determinatio naturalis ad actiones rationi contrarias.

14. Ratio discriminis.

15. S. Thomas exemplum.

SECTIO III.

Superioris doctrinae ampliaciones
& corollaria.

1.
Conclusio
verificatur
primò in er-
rore intelli-
gus.

Secundò in
quacunque
volitione.

2.
Verificatur
secundò de im-
mediato, &
mediato con-
cursu prae-
terminante
prædictas
actiones.

3.
Quæstio in-
cidens.

4.

Habitus ex
natura sua
inclinans ad
materiales
actiones
peccati repu-
gnans produci
à Deo.

5.
Deus efficit
causam actio-
nis turpis.

PRIMÒ. Còclusio probata in præcedenti se-
ctione verificatur in quolibet errore intel-
lectus, siue falso iudicio, de quacunque re, siue
gravi, siue leui, diuina, vel humana. Quælibet
enim falsitas est contraria rationi rectæ, quæ ve-
ritatem amat. Secundò verificatur in quacunque
volitione, per quam homo amplectitur obie-
ctum, sciens esse diuina lege prohibitum. Hanc
enim volitionem esse quidditatiuè monstrosam,
turpem, & realiter contrariam rationi rectæ,
iam diximus disp. præcedenti 40. sect. 2. num. 4.
Quapropter in quolibet eiusmodi volitione mi-
litant rationes præcedentis sectionis.

Ampliatio tertia sit, eandem conclusionem
verificari, non solum de immediato concursu,
quo prædeterminaret Deus prædictas actiones,
minimè impurabiles; sed etiam de mediato con-
cursu, quo Deus per secundas causas, ex se de-
stinatas ad eiusmodi determinationem, eam cau-
saret. Rationes namque pro dicta conclusione
adductæ, nituntur in eo, quod Deus foret cau-
sa talium actionum, quod autem mediata, vel
immediata causaret; parum interest, quoniam
non tollit rationem causæ.

Quartò, ex eisdem principiis soluitur illa que-
stio: ytrum Deus possit immediatè ac per se so-
lum producere habitum ex natura sua inclinan-
tem ad materiale actionem peccati. Affirmat
enim Holchor in 2. sent. q. 4. duobus foliis po-
stremis præsertim sub RR. Vasquez 1. 2. disp.
9. cap. 4. num. 11. & ex professo defendit He-
tera in 2. Scoti, tomo 2. disp. 38. q. 1. col. 5. &
sequentibus à notabili tertio, & à fortiori debe-
rent concedere quicunque doctores dicunt, ma-
teriale actionem odij Dei posse à solo Deo
produci. Quos retulimus sect. 1. num. 6.

Nihilominus verasententia, & apud recen-
tiores communior, est negatiua, quam tenet
Medina 1. 2. quæst. 79. art. 2. ad 5. Azor tom. 1.
lib. 4. cap. 22. q. 3. Aragon 2. 2. quæst. 1. art. 3.
ad confirmat. 3. argumenti, Nauarrete Con-
trouers. 16. conc. 9. pag. 557. Aluarez disp. 24.
num. 34. Et vniuersaliter est asserendum, impli-
cari contradictionem in eo, quod Deus, tãquam
particularis causa infundat quamlibet qualita-
tem, aut cuiusque generis realitatem ab intrin-
seco, & per se inclinantem ad actiones essentiali-
ter contrarias veritati, aut diuinæ legi. Foret
autem Deus particularis causa, quoties huius-
modi habitus, aut qualitates infunderet non de-
terminatus à nostris liberis actibus viciosis, ad
quos secundum communem prouidentiam, re-
rum naturis consentaneam, consequuntur.

Probat, quia si Deus prædicto modo in-
funderet habitus aut qualitates; sequeretur
Deum esse causam actionis turpis. Nam si talis
habitus, aut qualitas necessitat voluntatem crea-
tam, vt fiat actio essentialiter turpis; iam Deus,
qui tanquam particularis causa infundit habi-
tum, aut qualitatem necessitantem, eo ipso est
causa & author necessitandi nos ad actionem
essentialiter contrariam rationi, & diuinæ legi.
Quod impossibile esse ostendimus sectione præ-
cedenti. Si autem habitus aut qualitas per se in-

clinant ad actionem turpem liberè eliciendam;
iam Deus erit tentator, & per se, & directè in-
clinabit ad liberam & realem transgressionem
sux legis & rationis. Nam qui est causa causæ
est causa effectus vnici, immediatè, directè, &
per se consequuti ex tali causa. At verò realis
transgressio diuinæ legis, & tota eius realis re-
pugnancia cum ratione esset effectus vnicus per
se, immediatè & directè proueniens ex illa qua-
litate vel habitu; si est habitus determinatus
ad talem speciem realem actus; de hoc enim
loquor, non de alio habitu vel qualitate.

Argumentum verò quod inde probat, Deum
non esse authorem peccati, licet prædictum ha-
bitum infundat, quoniam peccati præcipua cau-
sa esset libertas voluntatis; facile soluitur ex di-
ctis. Quoniam si Deus tentationis author esset,
foret etiam author peccati, sicut modo dæmon;
quamuis peccati præcipua causa, etiam tenta-
tione supposita, sit libertas voluntatis. Incon-
ueniens itaque foret, Deum esse peccati causam
licet minus præcipuam, sicut est diabolus tētans.

Confirmant primò à simili, quoniam Deus
generali concursu concurret ad actum peccati.
Quibus respondemus, concursum habitus vici-
tiosi ad malum per se inclinare, & non ad bo-
num: at verò generale concursum Dei, quan-
tum ex se est, potius inclinare ad bonum. Nulla
igitur est inter eos paritas rationis. Confirmant
secundò, quoniam Deus affert occasiones pec-
cati, quas homo remouere teneretur, si posset.
Nihilominus iam supra sect. 2. præsertim à nu-
mero 12. ostendimus, quidquid à Deo produ-
ctum est, independentè à libera voluntatis ma-
litiâ, per se, directè, & ex primaria sua destina-
tione inclinare ad bonum, & non ad malum; li-
cet propter abusum reddatur malum: vt fusiùs
disp. 35. sect. 3. At verò viciosis habitus per se
directè, & ex primaria destinatione inclinat ad
malum.

Quintò colligitur, diuinæ intentionis & vo-
luntatis nunquam fuisse, vt aliquis homo habe-
ret iudicium falsum, aut deciperetur etiam tem-
pore breuissimo, quando hominibus propone-
bat exteriora signa visionum, aut verborum, quæ
fictionem, aut simulationem aliquam continere
videbantur. Nam tunc Deus solummodo inten-
debat veritatem aliquam occultare prius, vt pos-
tea vtilius & suauis manifestaretur.

Sextò colligitur, quouique peruenire potue-
rit Dei intentio & causalitas, quando Christus
Dominus assumpta peregrini specie, appropin-
quans ibat cum duobus discipulis, quorum oculi
tenebantur, ne eum agnoscerent, & finxit, se
longiùs ire. Tunc enim Christus D. non intende-
bat falsum iudicium, quo discipuli iudicabant,
esse peregrinum ignarum eorum, quæ Christo
D. contingerant, & velle ab illis recedere; sed tan-
tùm intendeat docere eas veritates, quas sua
etiam simulatione congruenter, suauius, & effi-
caciùs manifestauit. Insuper illud falsum iudi-
cium discipulorum nō sequebatur per se ex ob-
iectis, quæ Christus D. obiciebat, causabatque,
sed ex stultitia & tarditate, qua tunc laborabant,
& à qua per simulationem Saluatoris liberandi
erant; præsertim cum Christus D. etiam in illa
simulatione exhiberit suæ diuinitatis signa, quæ
stultitia deposita, deprehenderunt discipuli di-
centes: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis,
dum loqueretur, &c.*

Deus efficit
tentationem.

6.

Argumenti
sententia op-
posita solui-
tur ex dictis.

7.

Respondetur
prima con-
firmationi.

8.

9.

Christus Do-
minus non
intendebat
iudicium
falsum disci-
pulorum.

10. Similiter quando Raphaëlem misit, ut Tobiam Iuniorē comitaretur, non solum in specie corporis, sed etiam in omnibus actibus se gerens ut homo, exhibuit aliqua miraculosa signa, unde Tobias potuisset meritis dubitare, an aliquid supra hominem lateret in eo. Quapropter non per se ex obiectis, à Deo volitis, sed ex tarditate humani ingenij, quam Deus tunc permittebat vtiliter, proveniebat iudicium falsum, quo existimaretur Raphaël esse verus homo. Quod iudicium falsum Deus, & Raphaël non intendebant; sed tantum permittebant. Idem intellige quoties Deus immediatè per seipsum, vel per Angelos producit obiecta, quibus visis, decipiuntur homines, aliquid falsum concipientes.

11. His consonat Plato dialog. 2. de Repub. siue de iusto prope finem, dum quæstionem proponit: *Volueritne mentiri Deus, aut sermone, aut opere spectrum ostendens?* Et quamvis falsò admittat, mendacium licere hominibus vrgente necessitate; attamen, indignum & impossibile Deo semper esse, concludit his verbis: *Est ergo Deus simplex, & verus, & in opere, & in sermone: & neque ipse transmutatur, neque alios decipit, neque per spectra, neque per sermones, neque per signorum pompas, neque reuera, neque per somnium.* Vnde reprehendit Poëtas Homerum & Æscylum, quoniam somnia quidem falsa à Ioue, & Apolline missa referebant.

12. Sic etiam Ioannes Maior in primo dist. 43. q. vnica duabus postremis colum. rectè notat, Angelum Tobie, ceterosque bonos Angelos, maximè verò Angelorum Dominum Iesum Christum quoties sub aliena specie apparebant, non per se, sed per accidens fuisse occasionem deceptionis. Nam deceptionis causa per se fuit ruditas, infirmitas siue malitia videntium, & audientium; cum Christus Dom. & Angeli fecerint, quod suas personas decebat ad talem rem significandam.

13. Possent in hac disput. tractari argumenta, quæ contendunt Deum consulere, præcipere, impellere atque mouere ad materiale actionem erroris, vel mendacij, aliãve actionem ex se turpem ex suppositione conscientie errantis, vel ex suppositione, quod magistri vel prælati, quibus credere tenentur subditi, eas doceant esse licitas vel præceptas. Cæterum in propria loca relinquenda duxi, ne nisi pro dignitate tractentur. Vide quæ diximus in peculiari tractatu de conscientia 1. 2. q. 19. art. 5. & 6. Satis est nunc generaliter admonere, omnes rationes hucusque adductas circa actiones quidditatiuè turpes, sed nullo modo liberas, habere eandem prorsus vim circa actiones quidditatiuè turpes, quarum turpitudine inuincibiliter ignoratur. Vnde impossibile est, Deum inclinare, aut excitare, aut impellere per se & directè ad odium Dei aut blasphemiam, etiam quando inuincibiliter existimaretur, licere ex diuina dispensatione, aut obligare ex diuino præcepto, & multò maior esset impossibilitas, si vincibilis esset ignorantia, quæ dicat licere. Nihilominus Deus per se inclinare potest ad aliquem actum ex se bonum, ex quo per accidens propter conscientiam errantem sequitur illa actio quidditatiuè turpis.

14. Postremò rogabit aliquis, verum ad omissiones etiam pertineat doctrina præsentis disputationis? Et eas quidem complecteretur, si libertate,

atque imputabilitate sublata, manerent in ratione omissionis. Sed res aliter se habet, nam omissionem non alia ratione interpretamur, esse volitam, nisi quoniam voluntas potuit, & debuit operari, quod omisit. At verò sublata libertate, voluntas nec potuit, nec debuit operari. Vnde cuiusque operationis negatio, erit mera priuatio naturalis, ut cæcitas vel tenebræ, non verò priuatio moralis, quæ est omisso. Quapropter cuiuscunque actus, quamuis alioqui sit præceptus, priuationem non imputabilem Deus se solo potest in qualibet voluntate causare, negando concursum, qui requiritur ad eum actum producendum. Potest etiam Deus eandem priuationem causare, necessitando voluntatem, ut alios actus ex se bonos eliciat, ex quibus necessariò consequatur priuatio alterius actus, cuius tunc vigeret præceptum, si voluntas posset illum elicere.

AD DECEM DISPUTATIONES, quæ proximè sequuntur, præmitto illas esse destinatas ad pleniorē & euidentiorē solutionem argumentorum, quæ contendunt probare, Deum velle, ac prædeterminare materiales actiones peccatorum, propter perfectionem diuinæ providentiæ circa illas, tam specialis, quàm generalis; quæ debetur ex munere primæ causæ, aliis plurimis interim prætermisissis, quæ præcedentibus quatuordecim disputationibus soluta sunt, prout cuiusque disputationis ratio postulabat.

DISPUTATIO XLII.

Verum Scripturæ testimonia, quæ sonant, domines, & homines Dei consilio & causalitate ad peccatorum opera moueri, probent physicam illorum prædeterminationem.

SECTIO I.

Testimoniorum enumeratio & generalis expositio.

Primarium argumentum, ad probandam physicam prædeterminationē materialis actionis, desumitur eius auctores, ex sacris literis in quibus leguntur plurima, quæ ruditer, ut sonant, accepta, sine theologia explicacione, Deum facerent auctores multorum scelerum; sed à prædictis doctoribus ita explicatur, ut excepta formali ratione malitiæ, cuius Deus author non est, asseratur esse author, impellens, determinans & faciens, ut homo faciat totam realem entitatem, & operationem, quantumcunque diuinæ legi realiter contrariam. Et quoniam in generali verborum significatione nituntur, quamuis illorum pauca referant, visum est operæ pretium, præcipua, & celeberrima eorum capita proponere.

Primò, Deum voluisse, & decreuisse, ut fierent prædicta opera, significari videtur Genes. 45. *Non vestro consilio, sed Dei voluntate hic missus sum.* & cap. 50. *Nolite timere, nam Dei possit resistere voluntati?* Actorum 2. *Hunc definitio consilio, & præsciencia Dei tradidit per manus iniquorum, assigentes interemit.* Act. 4. *Conuenienter verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum iustum Iesum*

Primum autem testimonium ex sacris literis.

Genes. 45 & 50. Act. 2 & 4.

Deus impellens non potest per se, & directe ad turpem actionem, cuius impetu inuincibiliter ignoratur.

In omissionibus res aliter se habet.

Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus & populo Israel facere quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.

Secundo, Deum creare impios, ut in eorum pœnis ostendatur diuina iustitia, significari videtur Prouerb. 16. Omnia propter semetipsum operati est Dominus, impiam quoque ad diem malum, & Roman. 9. An non habet potestatem figuræ facere aliud vas in honorem, aliud in conuersionem? Exod. 9. Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Vel ut Apostolus citat Roman. 9. In hoc ipsum excitauit te, ut ostendam in te virtutem meam.

Tertio, Deum impellere ad malas operationes, & tam demonibus, quam hominibus, quasi instrumentis ad illas uti, significari videtur 2. Reg. 24. Addidit furor Domini iræ suæ contra Israel, commouitque David in eis, dicentem: Vade, númera Israel. & cap. 16. Dominus precepit Semei, ut malediceret David. Tertio Regum 22. spiritui malo: Decipies, inquit, & praualebis, vade, & fac ita. & 3. Reg. 11. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus: mirum Ieroboamo contra Roboam tyrannicè rebellaturo, ut constat sequenti capite 12. In quo præterea notanda sunt illa verba: Et non acquiescit Rex populo: quoniam auersus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Abie Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabat. 2. Paralip. 21. Suscitauit Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum, & Arabum, qui confuses sunt Ephraim, & ascenderunt in terram Iudæ, & vastauerunt eam.

Rursus, quæ Chaldei abstulerant, Dominus abstulisse dicitur Iob 1. & Isaïa 10. Sennacherib appellatur Serra in manu Domini, & virga furoris, & baculus ire eius. & Isaïa 7. Sibilaui Dominus musca, quæ est in extremo fluminum Egypti, & apri, quæ est in terra Assur. & cap. 13. Ecce ego suscitabo contra vos Medos, qui de argento non cogitant, nec aurum desiderant: arcibus suis pueros configent, & fructus ventris non miscebuntur, nec pariet filius oculi eorum. Et ab initio capitis: Precepi, inquit, Sanctificatis meis, hoc est, Medis & Persis, ad hoc opus à me destinatis. Quemadmodum & Sophoniæ 1. Sanctificatis vocatos suos. Hieremi. 51. Excitauit Dominus spiritum Regum Medorum, quoniam cogitatio eius contra Babel. & cap. 50. vocatur Rex Babylonis malleus vniuersæ terræ. Itemque Hieremi. 47. O mucro Domini, usquequò non quiescet? Quomodo quiescet, cum Dominus preceperit ei. Et Ezech. 12. idem Rex vocatur rete Dei, ad capiendos Israelitas expansum. Et Abacuc 1. Suscitabo Chaldeos gentem amaram, & velocem, ambulantiem super latitudinem terre, ut possideat tabernacula non sua.

Quarto, clariùs adhuc militiam ipsam exprimitur, quæ sequuntur. Psalm. 43. Declinasti semitas nostras à via tua. Psalm. 68. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Psalm. 104. Conuersus cor eorum, ut odirent populum eius. Psalm. 118. Ne repellas me à mādatis tuis. Et rursus: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritia. Psalm. 140. Non declines cor meum in verba malicia. Math. 6. Et ne nos inducas in tentationem.

Quinto, Deum excæcare, vel indurare corda hominum, frequens est sermo Scripturæ. Exod. 7. 8. & 9. Indurauit Dominus cor Pharaonis.

Deuter. 2. Indurauerat Dominus spiritum Deuter. 2. Sebon. Iosue 11. Domini sententia fuerat, ut indurarentur. 1. Reg. 2. Non audierunt vocem Patris sui, quia voluit Dominus occidere eos. Psalm. 68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum, ne videant. Isaïa 19. Dominus misceat in medio eius spiritum vertiginis. Et cap. 63. Quare errare nos fecisti de viis tuis, indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Ioan. 12. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaïas: Excæcaui oculos eorum, & indurauit cer eorum, &c. & Rom. 11. Dedit eis Deus spiritum compunctionis, oculos, ut non videant, & aures ut non audiant. Romani. 1. Tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant, quæ non conueniunt. & Rom. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

Sexto, Deum re ipsa operari, & efficere opera mala, significari videtur 2. Reg. 12. Hæc dicit Dominus: Ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondite; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu soli huius. Lucæ 2. Ecce posuit est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel. Rom. 9. Ecce pono in Sion lapidem offensionis & petram scandalum. Ephes. 1. Quis operatur omnia secundum consilium voluntatis sue.

Septimo, ad errorem intellectus, ultra illa, quæ de excæcatione retulimus, pertinent, quæ sequuntur Deuter. 28. Si nolueris audire vocem Domini Dei tui percutiet te Dominus cecitate & amentia, ac furore mentis. Psalm. 118. Ne auferas de ore meo verbum veritatis, Hierem. 20. Seduxisti me Domine, & seductus sum. Ezechiel. 14. Prophetæ cùm errauerint, & loquutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum. Iob 12. Adducit consiliarios in stultum finem, & indices in stuporem. & post pauca: Commutans labium veracium, & doctriinam senum auferens, & in fine eiusdem capituli: Quimmutat cor Principum populi terra, & decipit eos, ut frustra incedant per inuim. Palpant quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet, quasi ebrios, & 2. Thessal. 2. Mimet eis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.

Hæc omnia testimonia explicata reperiuntur passim apud sanctos Patres, & huius temporis Theologos, qui contra hæreticos scribentes, ostendunt, Deum non esse autorem peccati. Idcirco præsentii controuersia, quæ inter Catholicos versatur, superuacaneum erit, per singula loca sigillarim discurre, cum constet, in omnibus illis vel in plurimis illorum communi Catholicorum explicatione notari, quod intercedat aliqua figura dictionis, secundum quam Deus dicatur facere, quod permittit, non impediendo illud, cum possit. Ad quod probandum satis esse poterant, quæ de mera permissione differuimus supra disp. 3. & 32. Sed multò plura suppetunt, quorum bonam partem sequentibus sectionibus & disp. 43. & 44. inferi oportebit.

Generalem hanc explicationem corroborant quinque alia rationes, ad quas significandas induci oportuit prædictum loquendum. Prima, quia Deus patienter tolerans, & flagella subtrahens omnino vel minuens, impiis est occasio peccandi liberius, propter eorum liberum abusum. Secunda, quia Deus peccata permittit sæpe ad puniendâ alia peccata. Tertia, quia Deus subtrahit

Deuter. 2.
Iosue 11.
1. Reg. 2.
Psalm. 68.

Isaïa 19.
63.

Ioan. 12.

Isaïa 6.

Roman. 11.

Roman. 1.

Roman. 9.

8.
2. Reg. 12.

Lucæ 12.

Roman. 9.

Ephes. 1.

9.

Deuter. 28.

Psalm. 118.

Hierem. 20.

Ezech. 14.

Iob 12.

2. Thessal.

10.

In omnibus,
vel plurimi
eorum testi-
moniorum
sæpe interve-
nit.

11.
Quinquæ
rationes expli-
cationem
corroborant.

erabit fortiora motiua, moliorēque circumstantias, quibus continerentur homines à peccando. Quarta, quia Deus facit res ex se bonas, & ad bonum prouocantes, quas tamen præscit fore in scandalum & occasionem erroris. Quinta, quia mensuram & ordinem præscribit Deus etiam criminibus, ea namque non permittit fieri, nisi talia, sub tali mensura, ubi quando, quomodo, ab iis personis contra illas personas, & cum talibus circumstantiis, vt diuinæ prouidentię ministrant materiam aptissimam, circa quam ostendat Deus suam misericordiam, sapientiam, potentiam, iustitiam: colligatque plurimas alias electorum vtilitates. Quæ omnia testimonij Scripturæ & sanctorum Patrum sigillatim confirmabuntur disp. 4.3. & 4.4.

12. Si autem rationem inquiras, propter quam Deus obscura & figurata locutione fuerit vsus, cum tamen præsciret fore, vt in eam tot hæretici offenderent, & Catholici aliqui minus apte interpretarentur: cum posset simplici locutione rem explicare perspicue? Rationem reddit Chrysostomus homil. 67. in Ioan. prope finem ad illa verba Ioannis 12. *Propterea non poterant credere, dicens: Vt ergo audirent perterreat, inquit, indurauit, tradidit. Quod enim ipse non solum non tradat, sed ne derelinquat quidem, nisi velimus, audi quid dicat: Nonne peccata vestra diuiserunt me à vobis?* Ratio autem timendi est, quia posita Dei permissione, infallibiliter incurrimus in mala, perinde vt Deo mouente, & prædefiniente infallibiliter volumus bona.

13. Secundam rationem subiungere possumus, vt significetur, infallibilitatem, qua Deus consequitur quemcumque effectum bonum, quem ex peccatis colligit, non esse minorem, quam si ad eum finem obtinendum peccata ipsa præciperet, ac faceret ipse. Tertia ratio sit, quoniam asperitas, obscuritasque verborum pios animos vehementius prouocat, vt inquirant profundiores illorum significationes, quas enumerauimus nuper, & exponemus disp. sequenti. Præsertim vero quoniam sacræ literæ aliis in locis manifestissime tradunt, quàm sit alienum à bonitate diuina quod illæ locutiones sonant absque figura, vt constat ex quatuordecim disputationibus præcedentibus, & peculiariter ostendetur sectione sequenti.

SECTIO II.

Hominem sibi excacationis & obdurationis esse auctorem, apertè sacra littera tradiderunt.

1. EX leui & arido verborum cortice, conuulso à testimoniis, in præcedenti sectione citatis, per distortas expositiones, trahendum esse succum, illorum medullæ atque veritati contrarium, præuidens Spiritus sanctus, præcauit remedio presentissimo, per alia Scripturæ testimonia manifestè declarans, hominem sibi, vel etiam demonem, obdurationis & excacationis auctorem esse, ne Deus illius esse causa putaretur. Quemadmodum Hierem. 5. prope init. *Percussisti eos, & non doluerunt: astringisti eos, & rennerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuereri.* & cap. 7. versus finem: *Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suam, sed indurauerunt ceruicem suam.* Vbi Hieronym. in ex-

plicatione sequentis versus hæc, supponit, ex libera voluntate, non ex Dei operatione venire. Eadem ferè verba repetuntur Hierem. 17. post med. & cap. 19. fine.

Rursus Exod. 8. *Pharao ingrauaui cor suum.* de quo vide disp. 4.3. sect. 2. num. 7. ex Augustin. Deuter. 10. *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne induitis amplius.* & cap. 10. *Non obdurabis cor tuum.* 1. Reg. 6. *Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Aegyptius.* 4. Reg. 17. *Qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam, iuxta ceruicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.* 2. Paral. 33. prope init. *Nolite obdurare ceruices vestras, sicut Patres vestri: tradite manus Domino: & cap. 36. in med. Et indurauit ceruicem suam, & cor, ut non reuerteretur ad Dominum Deum Israel.* Eldr. 2. c. 9. *Ipsi verò & Patres nostri superbe egerunt & indurauerunt ceruices suas, & non audierunt indata tua.*

Deinde Zachar. 7. versus fin. *Et noluerunt attendere. Et verterunt scapulam recedentem: & aures suas aggrauerunt, ut non audirent: & cor suum posuerunt ut adamantem ne audirent legem.* Quod ad rem præsentem egregiè ponderat Hieronym. libi, & confirmat Psalm. 57. *Sicut aspides surdis, & turantis aures suas.* Ipsa, videlicet, aures obturat, seque surdam reddit. Peculiariter Mieron. notat: *Posuerunt cor suum adamantem, propria voluntate cordis duritiam suscipientes.* Hæc de Psalm. 57. Augustinus aptè ad rem præsentem explicuit in cōment. dicens: *Huius, scilicet aspidi similes dixi spiritus Dei quosdam non audientes verbum Dei. & non solum non audientes, sed omnino, ut non valeant audire, facientes.* & post pauca: *Non erant surdis, sed fecerunt se surdos. Quia enim aures patentes in corde non habebant, violentia tamen verbi, per aures carnis irruens, etiam ipsi auribus cordis vim faciebant: clausuerunt & aures corporis.*

Præterea Sap. 2. *Hæc cogitauerunt & errauerunt: excacauit enim illas malitia eorum.* Ezech. 13. sub init. dicuntur prophetæ de corde suo, & sequentes spiritum suum, illimetipsi, de quibus sequenti cap. 14. *Ego Dominus decepi. Prophetam illum.* Daniel 13. *Exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non viderent celum, & recordarentur iudiciorum iustorum.* Eodem spectat illud Iob 21. *Qui dicunt Domino: Recede à nobis scientiam viarum tuarum nolumus.* Psalm. 35. *Nolui intelligere, ut benegeret.* 2. Corinth. 4. *In quibus Deus huius sæculi excacauit mentes infidelium, ut non fulgeat in illis illuminatio Euangelij.* Et ad Hebr. 3. & 4. semel & iterum ingeminat Psalm. 94. præceptum: *Nolite obdurare corda vestra.*

Apud August. persæpe, maximè verò de gratia & liber. arb. cap. 14. obseruandum est, libero arbitrio soli, & non Deo tribuere, quod obduret cor: cum tamen Deo principaliter tribuat auferre cor lapideum, cooperante libero arbitrio. Vnde in sequenti cap. 15. initio ait: *Ne autem putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideo in Psalmo dicitur: Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem: Prouincie à vobis omnes impietates vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Nimirum proiciendo cor lapideum, quod prius dixerat. Inde perpende, quàm impudenter Caluinus scripserit: *Probræ de Iudeis in Psalmo refertur: Generatio praua, qua non dixerit cor suum. Alio etiam Psalmo hortatur Propheta sua etatis homines, ne obdurent corda sua. Sed*

Rationem
cur Deus
figurata locu-
tione fuerit
vsus reddit
Christoph.

Iust. 9.

Interim
dilectas
imperi pro-
nuar ad in-
quendas
profundiores
significatio-
es.

Hierem. 5.
& 7.

Hieronym.

Exod. 18.
Deuteronom.
10. & 15.

1. Reg. 6.

4 Reg. 17.

2. Paral. 33.

2. Paral. 3.

& 36.

2. Esdra 9.

3.

Zachar. 7.

Psal. 57.

Augustinus.

4.

Sapient. 2.

Ezech. 13. &

14.

Daniel 13.

Iob 21.

Psal. 35.

2. Cor. 4.

Hebr. 3. & 4.

Psal. 94.

5.

Augustin.

Psal. 94.

Ezech. 18.

Caluini im-
pudentia.

stultie

stulte inde colligitur, cor nostrum in utramque partem esse flexibile. Cur ita? An non eius preparatio à Deo est? Perpende quid in Catholicorum rationatione Caluino displiceat, & quo fundamento. Hæc autem ex Caluino refert Horantius locorum Cathol. lib. 1. c. 42.

6.

Augustinus.

Quinetiam celebratissimam Pharaonis obdurationem ex eius libera voluntate descendisse, quoniam Deo, potentissimè vocanti noluit acquiescere, cum posset diligenter adnotauit Augustinus lib. 83. quæst. q. 68. ad finem, dicens: Numquid ergo latebat Pharaonem, quantum boni consequuta fuerint terra illa per aduentum Ioseph: Illius ergo rei gesta cognitio, vocatio eius fuit, ut populum Israel misericorditer tractans, non esset ingratus. Quod autem huic vocations obtemperare noluit, sed exercuit crudelitatem in eis, quibus humanitas & misericordia debebatur, meruit penam, ut induraretur illi cor: & tantam cecitatem mentis pateretur, ut eos, & tantis, tamque manifestis Dei signis non crederet. Superior autem, inferiorque contextus non exteriorem modo, sed etiam interiorem Pharaonis vocationem commemorat ab illis verbis: Hæc autem vocatio, quæ singulis, &c. Huius igitur virtute Pharaoni fuit absolute possibile non indurare seipsum.

7.

Similiter in lib. de prædest. & grat. cap. 14. ait: Neque ij, qui indurati, atque damnati sunt, excusationem culpa ex hoc habere se credant, quod nullam, qua conuerterentur, sint misericordiam consecuti. Nota: non dicit: qua possent conuerteri; sed, qua conuerterentur, ut actualis conuersio denotetur illis fuisse simpliciter possibilis. Et post pauca de Pharaone sic loquitur: Numquid non potuit, sicut flagellis cedens expulsi populum, ita miraculis credens Deum tante virtutis agnoscere? Nota vocem credens, quæ denotat actum ipsum illi fuisse possibilem. Et cap. 15. Pharaonem potuisse mutari, sed ea ratione induratum restitisse, quia libero contra Deum pugnaui arbitrio, probat, eum comparando cum Nabuchodonosor.

8.

Roman. 9.

Ad eiusdem veritatis confirmationem validum argumentum subindicauit Apostolus Roman. 9. post illa verba, quæ rigidissimum sonant, cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Quoniam potestatem faciendi vas in contumeliam non concessit, nisi figulo lutti, qui supponit materiam ex se vilem esse, & indignam, ex qua formetur vas in honorem. Quod breuiter & acutè notauit S. Thomas ibi. Et post pauca: Sustinuit in multa patientia vasa ire, apta in interitum. Vbi Chrysostomus ferm. 16. inter med. & finem de Pharaone: Propterea, inquit, non solum vas ire illud appellat Apostolus, sed & apparatus in interitum, hoc est, à seipso, utique suo ad hoc apparatus vitio. Neque enim Deus quidquam non fecit, quod ad illius correctionem conferret: neque ipse Pharaon vicissim quidquam omisit, quod ad suam perditionem faceret, omnique venia priuaret. Ac longè inferius: Deum sufficienter defendit, minimè, quod licet Pharaonem exactè cognouerit, se ipsum ad vas perditionis apparantem, simul tamen ex se ipso patientiam protulerit Deo. Et paucis interiectis: Quod autem saluatus non est, totum per suam voluntatem fecit, &c.

9.

Theodoret.

In eandem sententiam Theodoretus ibidem: Non est, inquit, Deus architectus improbitatis Pharaonis: sed ipse, ut solet, patientia usus est: ille autem patientiam existimauit imbecillitatem, & propter eam suam auxilium contumaciam. Et paulò inferius:

Vasa ira ad interitum comparata appellat eos, qui sponte tales facti sunt. Similia notat Occumenius ad Rom. 9. & Rupertus in ideam caput ad illa verba Exod. 9. In hoc ipsum excitauit te, ut ostendam in te virtutem meam. Fulgentius libr. 1. ad Monim. cap. 26. ante med. Quæso, inquit, Monime charissime, ut hunc Apostoli locum diligenter attendas. Notum namque est, iram Dei dici non posse, nisi ubi creditur iniquitas hominis præcessisse, & infra, ut ostenderet, iam in vasis ire, quam in vasis misericordiae, iniquitatem propriam præcessisse. Et post pauca: Ac sic appareat in vasis ira, non ex Deo, sed ex ipsis esse, quod mali sunt.

Occumenius
Rupertus.

Exod. 9.

Fulgentius

S. Thomas Rom. 9. lect. 4. versus finem: Vtus, inquit, malorum, ad quem vitur eis Deus, est ira, id est pena. Et ideo vocat eos vasa ire, id est, iustitiæ instrumenta, quibus Deus vitur ad ostendam iram, id est, iustitiæ vindictam suam. Ephes. 2. Erasmus natura filij ire. Alius verò quem Deus erga eos exercet, non est, quod disponat eos ad malum, quia ipsi de se habent dispositionem ad malum ex corruptione primi peccati. Vnde dicit: Vasa apta in interitum, id est, in se habentia aptitudinem ad eternam damnationem. Genes. 6. Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio humani cordis intenta esset ad malum omnino tempore. Hoc autem solium Deus circa eos agit, quod eos permittit agere, quæ concupiscunt. Vnde signanter dicit: Sustinuit: & hoc eius patientiam demonstrat, quod non statim vindictam infert. Vnde addit: In multa patientia. Quod si Deus hominem prædeterminaret ad materiales actiones, quas necessariò consequitur malitia, Deus eos disponderet ad malum, nec id solum circa eos ageret, quod eos permittit agere, quæ concupiscunt; imò potius & ad concupiscendum, & ad agendum quæ concupiscunt, Deus eos ageret. Consonat eiusdem testimonij expositio, quam tradit tertio contra Gent. cap. 161.

10.

Ephes. 2.

Genes. 6.

Si Deus prædeterminaret ad materiales actiones, homines disponderet ad malum.

11

Tractans eundem locum Augustinus, obseruat à libero arbitrio profectam esse culpam, per quam supponebantur, iam esse facta vasa in contumeliam, & apta in interitum, priusquam indurarentur à Deo permittente damnationem eorum, saltem ob peccatum originale. Ita lib. 1. ad Simplicianum q. 2. post med. & epistol. 105. ad Sixtum, prope init. & epistol. 106. post med. Hæc, inquit, massa si esset ita media, ut quodammodo nihil boni, nec mali aliquod mereretur; non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam. Cum verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem vniuersa deflueret, proculdubio quod ex ea sunt vasa in honorem, non ipsius iustitiæ, quæ gratiam nulla præcessit, sed Dei misericordiae: quod verò in contumeliam non iniquitati Dei, quæ absit, ut sit apud Deum, sed iudicio deputandum est.

Augustinus.

Vnde peculiare argumentum concipitur ad probandum, primas actiones, quibus Angeli & homines recens conditi, peccauerunt, non fuisse à Dei casualitate profectas. Quoniam ante primum peccatum quilibet illorum, non erat solummodo massa media; sed etià digna Dei protectione & auxilio propter inhzrentem habitualement gratiam: quapropter in illa nihil inuenire poterat Dei iustitiæ, vnde faceret vas in contumeliam. Confirmatur à minori. Nam massa illa media, quam hic Augustinus commemorat, foret homo, in puris naturalibus creatus, ita nudus gratia, ut etiam culpa vacaret. Et tamen non frustra vide

12. Argumentum probans Angelos recens conditi peccatum non fuisse à Dei casualitate profectum.

Confirmatur.

videretur iniquitas, quod ex ea fierent vasa in contumeliam. Ergo multo magis videretur iniquitas, si fierent ex massa, per gratiam sanctificata. Præsertim cum ex corrupta massa, quando Deus facit in contumeliam vasa, non prædeterminando peccatorum actiones faciat, neque subtrahendo aliquid necessarium ad salutem: ut duobus præcedentibus disputationibus probatum est.

13. Postremo colligitur idem ex proprio discrimine, quo indurati & excecari superant reliquos peccatores; nimirum, quod frequentioribus, & altioribus beneficiis, evidentioribus miraculis durioribus & assiduis flagellis, perfectioribus virtutis exemplis, concionibus, doctrina, & priuatis exhortationibus, ad persuadendum magis accommodatis, longanimi expectatione, cæterisque salutis remediis potentioribus ipsi restiterint; cum tamen illorum virtute potuissent oculos aperire, & cordis ductum deponere, si voluissent; sicut alij peccatores minoribus remediis quandoque cedunt, & obediunt.

14. Propterea Ioannes cap. 12. ostensurus, impletum fuisse Isaie vaticinium de Iudeorum excecatione præmisit: *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum.* Idem colligitur ex 3. cap. Ezechiel. ubi ex eo quod domus Israël audire noluerit Prophetam, quem Ethnici & barbari audirent propter summam Verbi & exempli efficaciam, colligitur, quod *omnis domus Israël atria fronte, & duro corde est.* Quæ verba optime pòderat Gregor. hom. 10. in Ezech. inter princ. & med.

15. Rectè proinde Gregorius obseruauit, demonis imitatores esse obduratos, & excecatos lib. 29. Moral. cap. 15. col. 2. & 3. aliis cap. 22. & 23. ad illa verba Iob cap. 38. *In similitudinem lapidis aque duratur.* De hoc autem lapide videlicet, Leuiathan Iob. 41. *Cor eius indurabitur quasi lapis, & stringetur, quasi malleatoris incus.* Vbi Greg. 34. Moral. cap. 6. *Nulla, inquit, unquam conuersio nis penitentia molietur.* & infra: *Rectè Leuiathan iste incudi comparatus est, quia nos in illo persequente componimur, ipse autem & semper percutitur, & in vni uile nunquam mutatur.* Quo tamen in eo deteriores sunt viatores obdurati, quoniam interioribus inspirationibus resistunt, quæ simul cum percussioibus offeruntur.

16. Bernardus de consideratione lib. 1. prope init. *Quid est, inquit, cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate molitur, nec mouetur precibus, minus non cedit, flagellus duratur: ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia seuerum, impauidum ad pericula, inhumanius ad humana, remedium ad diuina.* Idem in serm. 2. de resurrectione Domini ante med. *Nonnullis dura cernice, & atria fronte, quo magis eis compatiuntur, tanto magis eis compatiuntur, tanto magis nostra, & compassione & patientia abutuntur.* Hæc S. Bonauent. refert & sequitur in Pharetra lib. 3. cap. 13.

SECTIO III.

Soluuntur obiectiones contra expositionem de permissione, traditam in sect. prima.

1. Permissionem referendam esse tantummodo ad formalem actionem, contendunt physice prædeterminationis authores probare argumentis, quorum aliqua dissoluiimus supra disp. 31. sect. 7. in hunc locum remittentes cetera. Primum. Deus non eodem modo concurrat ad id, quod est perfectio positiua, & participatio diu-

inæ voluntatis, & ad id, quod est deuiatio à diuina voluntate, & malitia formaliter. Ergo Deus quamuis permittat malitiam, & deuiationem; nihilominus ad perfectionem positiuam inclinat, & trahit volutates nostras, his enim verbis vtuntur. Confirmant, quoniam Scriptura diuersimodè loquitur de voluntate & concursu Dei circa actiones, aut circa malitiam illorum: nunquam enim dicit Scriptura, Deum esse causam malitiæ: dicit autem esse causam actionum.

Respondeo & dico primò. Quod attinet ad verborum sonitum, Scriptura sacra multoties videtur asserere, Deum esse causam malitiæ. Nam de malitia loquitur clariùs, quam de actione materiali. Veluti Rom. 9. quando facit *vas in contumeliã*. & 1. Thess. 2. *Mitte eis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* & Psal. 43. *Declinasti semitas nostras à via tua,* & Isai. 63. *Quare errare nos fecisti de viis tuis: indurasti cor nostrum, ne timeremus te?* & cuncta cetera, quæ de excecatione, & induratione retulimus sect. 1. num. 7. nā induratio & excecatio summam in peccando pertinaciam significant. Cum igitur Dei decretum & causalitas ad malitiam referri videatur; compertum fit omnibus catholicis, figuratam latere sententiam, propter rationes explicatas sect. 1. & 2.

Dico 2. Quod attinet ad intimam Scripturæ mentem non eodem modo verba illa referuntur ad materiale actionem, & ad formalem malitiam illius: nam ad malitiam referuntur permissione omnino mera, cui nihil admisceatur etiā de generali concursu: ceterū ad materiale actionem ita referuntur, ut excludant generale concursum, qui tamen quantum ex se est, nō impellat, neque faciat, ut fiat eiusmodi actiones, sed potius ab illis auocet, ut fusius explicuimus supra disp. 32. sect. 7. Quod etiam cōfirmatur solutione sequentis argumenti.

Secundum argumentum desumunt ex omnibus illis testimoniis, in quibus dicitur, quod Deus facit, ut adimpleamus diuina præcepta, & quod operatur in nobis omnia opera nostra, & quod sine Deo nihil possumus facere. At verò quantum ad hoc, est, inquirunt, omnino eadem ratio de operibus & actionibus malis, si considerentur in ratione entitatis, actionis, & perfectionis; & ita eisdem testimoniis probatur, esse necessarium concursum, physice prædeterminantem voluntates ad huiusmodi actus.

Respondeo & dico primò. Cuncta illius generis testimonia, quæ in Scriptura sacra, vel apud antiquos Patres reperiuntur, non posse intelligi de actionibus prauis, imo neque de actionibus moraliter bonis, quæ prorsus naturales fuerint entitatiuè, licet ad illas Deus supernaturaliter adiuuerit. Dico secundò. Quantum ad materiam argumenti, rationis paritas nulla versatur inter bonas & prauas actiones. Ostendimus enim supra tota disp. 36. operationis prauæ initium non præberi per diuinum concursum, etiam si præbeatur ad actionem moraliter bonam. Rursus in eiusdem disputationis sect. 6. & 8. ostendimus Deum non impellere, neque facere ut faciamus materiales peccatorum actiones.

Tertium addunt argumentum in hæc verba: sicut actiones eorum, qui Christum crucifixerunt, si considerentur in ordine ad illos ministros iniquissimos, erant peccata gratissimæ: in ordine vero ad Christum, qui se ipsum sacrificauit mediis illis actionibus, ut dicit Doctor Angelicus in 3. part. q. 47. art. 1. erant actiones bonæ, & religiosæ, & secundum istam rationem poterant esse à Deo:

2.
Dico primò.

Rom 9.
Thessal 2.
Psal 43.
Isaia 63.

Induratio,
& excecatio
summam in
peccando per-
tinaciam si-
gnificant.

3.
Diuerso mo-
do Scriptura
verba ad
materiale
actionem, &
formale ma-
litiæ refe-
rentur.

4.

5.
Dico primò

Nulla prau-
tas rationi
versatur in-
ter bonas, &
prauas actio-
nes.

6

ita etiam in nostro proposito illæ actiones, ut habent rationem peccati, non prædeterminantur à Deo physice, bene tamen ut habent rationem actionis & perfectionis.

7. S. Thomas pro se responderet in 3. p. q. 47. art. 1. corpore dicens: *Aliquod potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Vno modo, directe ad illud agendo: & hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficientem causam mortis ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum, & effectum subsequente quia scilicet, ex illa causa est mors subsequuta. Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirecte, scilicet, quia non impedit cum impedire possit: sicut, si dicatur aliquis alium perfundere, quia non clausit fenestram per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipse Christus fuit causa sue passionis & mortis: poterat enim suam passionem & mortem impedire.*

8. *Redarguitur argumentum primum.*

Vnde redarguitur prædictum argumentum, primo, quia si persecutores suos ad materiale actionem interficiendi Christus D. moueret, ac determinaretiam directe foret causa, ad occisionem agendo, multo magis quam persecutores. At huius effectus causalitatem directam solis persecutoribus referuat S. Thomas citatus, ut Christo D. præcisè relinquat alium modum indirecte cauendi, quatenus non impediuisset cum impedire posset.

9. Redarguitur secundò, quoniam in toto illo articulo nihil reperitur, expressè, neque implicite significans, actiones cruciendi Christum fuisse bonas, & religiosas in ordine ad Christum, qui se ipsum sacrificauit mediis illis actionibus, in eo, inquam, sensu, què inrenit prædictæ obiectionis author, scilicet, quasi Christus D. fuerit principale agens per suos persecutores, ut per instrumenta, & per eorum actiones, efficienter cauans suam occisionem, præcisè malitia. Insuper, id esse falsum, propria eiusdem materie ratione probari potest, quoniam Christus D. in quantum homo, non influebat in materiales operationes peccatorum: nisi forte dicas, humanitatem ad hoc fuisse supernaturaliter eleuatam, ut cooperaretur actioni, cui summa turpitudine, summæque repugnantia cum Dei amore copulata erat inseparabiliter, idque nihil cogente munere primæ causæ: quod esset absurdum. Aliunde verò Christus D. in quantum Deus, præbebat solummodo generalem concursus, debitum ex munere primæ causæ: qui concursus, etiam sub hac præcisione consideratus, licet esset actio bona, non tamen poterat esse religiosa: quoniam Dei, ut Dei præcisè nõ potest esse religio, cum hæc virtus ab inferiori tendat in supremam Dei excellentiam.

Christus Dominus in quantum homo non influebat in materiales operationes peccatorum.

Dei, ut Dei præcisè non potest esse religio.

10.

Prosper.

Quartum argumentum afferunt ex Ambrosio lib. 1. de vocatione Gent. cap. 5. (vel potius ex Prospero secundum commodiorum partitionem cap. 15. in medio) dicente: *Igitur ad manifestandam gratiam Dei, que ex eterno eius, incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non prius, quasi incapacia declinasti a sunt tempora; sed illa electa, que tales populos ediderunt, quorum ferox, & voluntaria iniquitas nõ consulendi affectus, sed intentione sciendi per se fieri facere, que manus Dei & consilium decreuerunt fieri, ut mirabilis esset gratia & potentia Dei, que de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum.*

11.

Alm. 4.

In hoc vniuerso Prosperi discursu, nihil est quod in speciem fauere videatur illis authoribus, præter illa verba, quæ sumpta sunt ex Actuum 4. *Que manus Dei & consilium decreuerunt fieri.*

Hæc autem intelligenda esse de mera permissione, peculiatiùs ostendemus infra disp. 44. sect. 4. sub init. & sect. 7. fine. Cætera verò, quæ sunt Prosperi propria, satis apertè significant, Dei consilium non disposuisse, nec fecisse ut fierent tales actiones, sed tantum disposuisse quod æterna præscientia ostendebat, illa tempora esse futura, quæ tales populos ederent, quorum ferox, & voluntaria iniquitas persisteret facere, &c. Confirmatur, nam totus sequens eiusdem capituli contextus manifestè supponit, non à Deo, sed ab hominibus factas esse actiones eorum, qui perquebantur Ecclesiam, vnde Dominus illius colligebat augmentum. Præsertim notandum est ab illis verbis: *Fruebant gentes, irascebantur populi, &c. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, &c.*

Quintum argumentum contendit, omnia hæc testimonia nõ posse explicari de mera permissione, quoniam in illis dicitur, Deum talia opera facere propter suam gloriam colligendam & manifestandam. Pro cuius intelligentia notant, quod actus malus secundum malitiam, quam habet, non est principii, ex quo resultet gloria Dei. Potest quidè ex malitia occasionaliter resultare gloria Dei: cæterum non ex ipsa malitia secundum se, sed ex ordinatione extrinseca. Si verò consideretur positium, quod includit peccatum, est, inquit, principium talis gloriæ. Respondeo, inde potius nostram confirmari sententiam, quoniam Patres manifestè notant, gloriam & attributorum manifestationem ex talibus operibus non colligi, propter illorum vim, perfectionem, & intrinsecam ordinationem; sed propter solam Dei potentiam & bonitatem, qui possit merere ubi non seminavit, & de spinis colligere vvas, de tribulis ficos, & de malis bona: ut vidimus supra disput. 18. sect. 1. 2. & 3. & disp. 27. sect. 4. & 5. & disp. 33. sectione 2.

12.

Ex prædicto argumento nostra confirmatur sententia.

Sed insistant quoniam autoritates citatæ loquuntur de prædefinitione, & de actu volitionis Dei, ordinante prædictas actiones ad finem suæ gloriæ. Sed ordinare aliquid in gloriâ suam est præbere entitatem seu perfectionem ordinationis, quod non potest aliter fieri, nisi sua præuia ordinatione mutet, causet, & influat in actionem ordinatam. Ergo Deus causat prædictas actiones, ac proinde non est mera illarum permissio. Respondetur distinguendo Minorem: dupliciter namque Deus ad suam gloriam ordnat. Primus modus est, cauendo perfectionem, quidditatiuè ordinatam ad Dei gloriam, & hic modus est proprius bonarum actionum. Alter modus est, merè extrinsecè ordinando ad Dei gloriam, quod ab intrinseca quidditate deordinatum est ab illa. Et hic modus est proprius prauarum actionum. Vnde D. Bonau. in 1. dist. 46. art. 1. q. 5. tradit, malum esse ordinabile à diuina voluntate, non tanquam susceptum ordinis iustitiæ, nec tanquam ordinabile in se & per se, sed tanquam id quo Deus colligit ordinem iustitiæ & ostensionem bonorum.

13.

Respondetur.

Dupliciter Deus aliquid ad suam gloriam ordinat.

S. Bonauent.

Ex Augustino desumunt alla argumenta, quæ variis in locis sparsim soluta sunt, præsertim disput. 18. sect. 1. num. 10. & sect. 2. num. 15. notauimus, non secundum exemplaria correctâ citari verba ex lib. 2. de libero arbitrio cap. vltimo fine. Vnde refutatur conantur permissionis quidditatem, quam hucusque probauimus. Aliæ verò Augustini sententiæ lausilimum aperiunt campum disputatione sequenti.

14.

DISPUTATIO XLIII.

Verum Deus per patientiam solummodo, vel etiam per potentiam inclinet ad mala voluntates impiorum.

SECTIO I.

Ex Augustino lib. 5. contra Iulianum & lib. de grat. & libero arbitrio non colligitur vlla prædeterminatio materialis peccati.

1. Augustinus.

Rom. 9.

Ezech. 14.

1.

Psal. 139.

Omissio ex Augustino.

3.

QUÆSTIONEM præsentem primus excitauit Augustinus lib. 5. contra Iulian. cap. 3. circa med. vbi calumniam illius ita redarguit: *Quid est autem quod dicis, cum desiderijs suis traditi dicuntur, relictis per diuinam patientiam intelligendi sunt; non per potentiam in peccata compulsi? Quasi non simul posuerit hoc duo idem Apostolus & patientiam, & potentiam, vbi ait: sic autem Deus volens offendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multi patientia vasa ira, quæ perfecta sunt in perditionem. Quid horum tamen dicis esse, quod scriptum est: Propheta si errauerit, & loquutus fuerit, ego Dominus seduxi. Prophetam illum, & extendit manum meam super eum, & exterminabo eum de medio populi mei Israel. patientia est, an potentia? Quodlibet eligas, vel utrumque fatearis, vides tamen falsa prophetantis peccatum esse, potnamque peccati. Ponderant ergo contrariæ sententiæ Doctores, ab Augustino impugnari solutionem illam, quæ dicit, Deum solum modo per patientiam deferere, non verò per potentiam compellere ad malum. Vnde sequitur Deum compellere, hoc est, inclinare liberè, iuxta naturam voluntatis ad id, quod est entitatis in peccato: quia in hoc ostenditur potentia Dei, qui solus potest inclinare voluntates.*

Confirmatur primò ex eodem cap. inter med. & finem dicente: *Quis verò ita desipiat, ut cum audierit quod in Psalmo canitur: Ne tradas me Domine à Desiderio meo peccatori: hoc dicat, orasse hominem, ne Deus sit patiens erga illum, si Deus non tradit, ut mala fiant, nisi patientem bonitatem præbendo, cum fuit? Quid est autem quod quouide dicimus: Ne nos inferas in tentationem: nisi ut tradamur concupiscentijs nostris? An forte hoc a Deo petimus, ut non sit erga nos patiens bonitas eius? Nò ergo eius innocamus misericordiam, sed potius iracundiam, n. prouocamus. Quis ista sapiat sanus? Imo quis vel fictus haec dicat? Tradit ergo Deus in passiones ignominia, ut fiant, quæ non conueniunt: sed ipse conueniēt tradit, & sunt eadem peccata, & peccatorum supplicia præteriorum, & suppliciorū merita futurorum. Ex quibus verbis sic argumentantur. Deus tradit non solum præbendo patientiam. Ergo tradit non solum deferendo & permittendo, sed etiam determinando ad actum materiale peccati.*

Confirmant 2. ex lib. de Grat. & liber. arbit. cap. 20. & 21. vbi post multa Scripturæ testimonia, quibus eandem sententiam confirmat, ita concludit Augustinus: *His & talibus testimonijs diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum, iudicio utique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Vnde Doctores oppositæ sententiæ colligunt. Deum operari ad*

Ruiz de Voluntate Dei.

inclinandas voluntates ad mala opera, quantum ad materiale entitatem illorum.

Tertiò his addere potuissent illa præsertim verba ex eodem cap. 21. de Grat. & lib. arbit. vbi ponderans illa verba 21. Paralip. 25. *Et noluit audire Amasis, eo quod Domini esset voluntas, ut traderetur in manus hostium propter Deos Edon. Ecce, inquit, Deus idololatria peccatum volens vindicare, hoc operatus est in eius corde; cui itaque iuste irascebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed ea contempta iret in bellum, vbi cum suo exercitu caderet.*

Nihilominus dico primò. Nec in locis nuper citatis, nec vnquam alibi admittit Augustinus, prædeterminationem, quæ per physicam illationis necessitatem inclinet ad materiales peccatorum actiones. Probari posset primò ex plurimis eiusdem testimonijs, quæ ponderauimus sparsim disp. 27. & sequentibus: peculiariter autem contra necessitatem eliciendi actionem peccati tota fere disp. 38. Quibus concordant alia plurima, quæ ex Augustino, & eius discipulis Prospero, Fulgentio, Anselmo & alijs retulimus tomo præcedenti de Scientia disp. 42.

Probatur secundò peculiariter ex eodem lib. 5. contra Iulianum cap. 3. paulò ante med. vbi Augustinus sic loquitur: *Cum ergo dicitur homo traditi desiderijs suis, inde fit reus, quia desertus à Deo, cedus eis, atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. Vbi pondera, quod Deus non impellit; sed tantum deserit: homo autem ipse est, qui cedit, atque consentit: vnde sequitur eius pœna, ut vincatur, capiatur, trahatur & possideatur.*

Confirmatur ex lib. de Grat. & liber. arbit. quem etiam pro contraria sententia referunt eius auctores, nam in cap. 23. sic loquitur: *In eo, quem seduci permittit, vel obdurari, mala eius merita credite. & post pauca: Neque ideo auferatis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus: Ego indurabo cor Pharaonis. Non enim propterea ipse Pharaon non indurauit cor suum, dicit Scriptura: Et ingratiuit Pharaon cor suum & in isto tempore, & noluit dimittere populum: ac per hoc Deus indurauit per iustum iudicium, & Pharaon per liberum arbitrium. Hoc autem iustum iudicium est, quod prius dixerat Augustinus: In eo quem seduci permittit, vel obdurari, mala eius merita credite. Itaque Deus permittendo, non necessitando; sed Pharaon liberè nolendo se in iustum indurare. Tertiò probatur à fortiori ex omnibus dicendis in assertionem sequenti, & sectionibus sequentibus. Arque hinc constat: solutio ad testimonium in principio adductum ex lib. 5. contra Iulian. cap. 3.*

Vegebit tamen aliquis quoniam propositio, quam Iulianus asserbat, erat hæc: *Cum desiderijs suis traditi dicuntur relictis per diuinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi.* Hanc verò propositionem Augustinus inde probat esse falsam, quoniam Apostolus Rom. 9. simul posuerit patientiam & potentiam. Ergo saltem ad materiales desideriorū actiones compelluntur per potentiam. Respondeo negando consequentiam. Augustinus namque solummodo probare contendit, in prædicto modo prouidentia circa peccata, nò interuenire solā omissionē punitionis (vt Iulianus existimabat & sect. sequenti cōstabit) sed interuenire alias omnipotentia diuinæ, ac prouidentia partes, quas reliquæ sectiones explicabunt.

Confirmatur hæc solutio primò. Nam contradiCTORIū illius propositionis videlicet: *Intelligendi sunt per potentiam in peccata compulsi, traditur ex*

4.

5.

Dico primò.

Probatur primò.

6.

Deus nò impellit sed deserit.

7.

Exod. 8.

Probatur iterum.

Solutio testimonij in principio adducti.

8.

Propositio Iuliani falsa.

9.

presẽ non solum ab aliis Patribus, sed etiam ab eodem Augustino sæpe, maxime verò cum ex professo disputat de Iudeorum exc̃catione, ac obduratione tract. 5. 3. in Ioan. col. 3. vbi: *Fecerunt, inquit, peccatum Iudei, quod eos non compulsi facere, cui peccatũ non placeret. Et non longè inferius: Quare autem non poterant, si à me queratur cito respondere, quia volebant.* Et multis aliis ostendit, impossibilitatem illius exc̃cationis liberè ab illis potuisse deponi.

10. Confirmatur secundò, nã & Prosper Augustinianæ mentis sagacissimus indagator, atque propugnator acerrimus, ad capita Gallorũ sic respondet sentent. 1. 1. *Qui dicit quod per potentiam Deus homines ad peccata cõpellat, meriti reprobẽduntur. Neque enim Deus, qui iustitia & bonitatis author est, quemquam ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora precipitare, credẽdum est.* Et ad 13. obiectiõnem vinentianam: *Eterna, inquit, præsciẽtia nemini necessitatem aut voluntatẽ intulit delinquendi.*

11. Dico secundo. Etiam si loquamur de prædeterminatione & inclinatioe, quæ nullam afferat illationis necessitatem, sed relinquat liberam, & solutam potestatem illi resistendi; adhuc Deus ad nullam actionem materiale peccati prædeterminat, neque inclinat, sed potius, quantum in se est, inclinat semper ad bonam actionem oppositam. Quod totum probatũ fuit à disp. 2. 7. vsque ad 39. quarum probationes in compendium redeimus disp. 40. Illud igitur restat, quod proprium est præsentis sectionis, videlicet, ostendere quomodo assertio nostra colligatur efficaciter ex eisdem locis contra Iulian. & de grat. & lib. arb. quæ in contrarium adducta sunt.

Conclusio ex Augustini efficaciter colligitur.

12. Probatur igitur primò ex lib. 5. contra Iulian. cap. 3. col. penult. vbi explicans, quomodo Deus tradat impios in mendaciũ, & in falsũ cõsiliũ, ait: *Facit hæc miris & ineffabilibus modis, qui novit iusta iudicia sua, non solum in corporibus hominum, sed in ipsi cordibus operari, qui non facit voluntates malas; sed vivit eis, ut voluerit.* Ergo non solum malitiam, sed etiam voluntatem ipsam, quæ mala est asserit Augustinus à Deo non inferri, Voluntatem verò intelligit volitionem pro materiali, cuius Deus non est author, secundum quod determinata est ad malitiam. Confirmatur, nã aliud est uti voluntate mala, aliud est illius totam entitatem materiale facere, determinando ad illam. Augustinus autem ideo subiunxit: *Sed vivit eis: ut excludat à Deo artem, qua talia instrumenta faciat, quibus postea utatur.* sed tantummodo utatur illis, quæ facta inuenerit libero arb.

Non solum malitia sed voluntas quæ mala est Deo non inferitur.

Cõfirmatur.

13. Probatur 2. ex lib. de Grat. & lib. arb. cap. 2. 1. sine vbi August. ait: *Potens est, siue per Angelos bonos vel malos, siue quocũque alio modo operari etiam in cordibus malorum pro meritis eorũ, quorum malitiam ipse nõ fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adam, aut crevit per propriam voluntatem.* Ergo propria voluntas, & nõ Deus est causa ut crescat malitia ex Adam contracta: hoc autem incrementum nõ aliter causatur, nisi operationes causando, quas malitia inseparabiliter comitatur.

Propria voluntas est causa, ut crescat malitia ex Adam contracta.

14. Probatur tertio ex titulo quæstionis, quã sibi proposuerat Augustinus disputandam in dicto cap. 3. contra Iulian. & ex conclusionibus, quas contra eundem infert. Omnia quippe primariò pertinent ad modũ, quo Deus operatur interiorius in cordibus impiorum, & eorum voluntates ita inclinat, ut peccata peccatis puniat, atque eadem peccata sint merita futurorum, & supplicia

præcedentium peccatorum. Sed utrũ hoc fiat, deferendo, vel aliquo alio modo fiat, non erat primariò intentum, sed incidenter tactum.

Quæstionem igitur proponit Augustinus lib. 5. contra Iulianũ cap. 3. inter princip. & med. his verbis: *Quævis inanimiter, quomodo intelligẽdus sit tradere Deus, multum laborans, ut ostendat, eum tradere deferẽdo, sed quomodo libet tradat, propter hoc tradidit propter hoc deseruit. Et vides eius traditionẽ, qualem libet, & quomodo libet intelligas quæ cõsecuta sunt, curavit enim Apostolus dicere, quanta pœna sit, a Deo tradi passioib. ignominia, siue deferẽdo, siue alio quocũque, vel explicabili, vel inexplicabili modo, quo facit hæc summe bonus, & ineffabiliter iustus.* Unde cõstat ab ipso quæstionis exordio Augustinum in eo insistere, ut Iulianus cõpellatur cõcedere, pœnam peccati à Deo inflicta esse tradi desideris. Sed de modo, quomodo fiat minus curare, quod attinet ad institutũ primariũ illius capitis: tamen notet incidẽter multa, quæ attingemus sectionib. seqq.

Confirmatur, quia eadẽ vis est in aliis verbis, quæ circa illius capitis medium subiicit S. Augustinus: *Patientia est an potentia? Quodlibet eligas, vel utrumque faciaris, vides tamen falsa prophetantis peccatum esse, pœnamque peccati.* Hoc, scilicet, intulit Augustinus ex illo ipso testimonio, quod nobis obicitur in principio disputationis huius. In toto denique sequenti eiusdem cap. 3. contextu hæc est intercalaris conclusio ad singula quæque argumẽta repetita, nunc interrogando, nunc asserendo, *Peccatum est pœna peccati.*

SECTIO II.

Quenam sit illa patientia deferens, quam Augustinus refutabat in errore Iuliani.

Dico primò. Duplex est desertio (quod ad præsens attinet.) Altera est desertio minuẽs actualẽ gratiam. Hanc, Iulianus non dicebat, esse per quam indurati dicuntur desideris traditi: & consequenter illam non impugnabat Augustinus. Probatur primò, nam Iulianus negabat, necessariam esse gratiam ad evitanda peccata. Ergo per diminutionẽ gratiæ non existimabat, homines induratos desideris tradi. Probatur secundò, nam huiusmodi desertionem affirmat Augustinus, & ceteri Patres, ut videbimus sect. sequenti. Non igitur eam impugnaret Augustinus: si affirmaretur à Iuliano.

Dico secundo. Altera est desertio, toleras peccatores, & eo ipso minuens exteriorẽ remedium severioris flagelli, qui vel respicerent, vel à grauioribus peccatis frænarentur, vel morte præoccuparentur, ne scelera cumularent. Hæc est patientia, & longanimitas, qua Deus cum posset annihilare, vel in abyssum detrudere peccatores; nihilominus eis concedit vitam, & tempus, quo vel penitere, vel augere crimina possint ut voluerint. Hoc erat illud genus relinquendi per diuinam patientiam, quo desideris traditos esse obduratos, existimabat Iulianus.

Dico tertio, & principaliter Augustinus etiam concedebat, in exc̃catione interuenire secundam hanc desertionem tolerantẽ, nec in hoc articulo refutabat Iulianum; sed in eo tantũ quod Iulianus solam hanc desertionẽ Augustinus verò simul cum illa plurimos atque mirabiles diuinẽ omnipotentis effectus interuenire demonstrat.

Huius assertionis secundum membrum probandum erit in assertione 4. Nunc verò primum membrum,

15.

16.

1. Duplex est desertio.

Probatur primò.

Secundò.

2.

Patientia & longanimitas Dei.

3.

4. Primum membrum.

membrum, ostendo, cum tenere certitudinis gradum, vt à nullo Catholicorum negari debeat. Probatur primò. Nam Rom. 9. postquã dixerat: Cuius vult miseretur; & quem vult, indurat. vt hoc defendat ab obiectionibus impiorum inter alia subdit Apostolus: Quod si Deus volens, ostendere iram, & notam facere potentiam suam sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum. Vnde in obdurate interuenire patientiam, longanimitatem, & lenitatem Dei, colligunt expositores ibi, præsertim Chrysostomus. ferm. 16. inter med. & finem, & August. q. 32. in Exod. & ferm. 88. de tempore.

Confirmatur primò. Nam lenitatem, patientiam, & benignitatem Deus exhibebat Pharaoni, quando proponenti obedire, ac deprecanti per Moysen intercessionem, tot ab illo plagas sustulit. Et tamen ea patientia Pharaonem absum fuisse ad duriores pertinaciam, notatur Exodi 8. Videns Pharaon quod data esset regnic, ingratum cor suum. & cap. 9. fine: Videns Pharaon, quod cessasset pluuia & grandis & tonitrua, auxit peccatum, & ingratum est cor eius, & seruorum illius; & induratum nimis.

Quæ tractans Augustinus super Exodum q. 24. initio: Hic, inquit, apparet, non illas tantum suffocatas obdurate cordis Pharaonis, quod incaniores eius similia faciebant, verum etiam ipsam Dei patientiam, qua parcebat. Patientia Dei secundum corda hominum, quibusdam utilis ad penitendum, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseverandum: non tamen per se ipsam inutilis est, sed secundum cor malum.

Idem fusiùs probat toto fere ferm. 88. de tempore & inter princip. & med. Pharaonem, inquit, non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurasse. Vnde post med. Hoc, inquit, sine aliqua dubitatione credamus, quod eum non tam Dei potentiam, quàm Dei patientiam fecerit obdurari. & post pauca rem explicat eodẽ exemplo, quod prius attulerat Origenes referendus infra n. 15. Quam rem, inquit, circa vernaculos nostros exercere consueuimus, quos nimis delicatè aut remissè nutrimus, vel quibus frequenter peccantibus indulgemus. Cum enim peiores de ipsa remissione redduntur, solemus his exprobrantes dicere: Ego te talè feci, ego tibi parcedo propter tuam tuam negligentiamque nutriti: Et hæc non dicimus, quod ex voluntate nostra in tantã superbia deuoluti, sed quia magis de bonitate vel indulgentia nostra fuerint obdurati. Ita & Deus de Pharaone fecisse demonstratur, dũ ab illo pro ineffabili bonitate plagas susceperat, sic obdurato corde contra Deũ superbiam erigitur.

Confirmatur secundò, nam eo fine Deũ exercuisse patientiam, vt Pharaonẽ indurari permitteret, in pœnam præcedentium peccatorũ idololatriæ, actyrãnidis, adnotauit Basiliius hom. 9. Quod Deus non sit author malorum, in medio dicẽs: Deus indurauit Pharaonẽ longanimitate, ac pœne dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum, eius iniquitate ad summum gliscere, iustius super eum Dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicè quidem ab initio infligens, ac paulatim adaugens, eius duritiem minime flexit, quin reperit eum, & initio Dei contemptorem, & illius post pœnas ex consuetudine tolerantem; & neque sic quidem morti illũ iradiidit, donec ipse se se precipitiẽ dedidit, dum cordis arrogantia se iussu iustorum ausus est ingredi, ac existimauit, quemadmodum populo Dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Pondera, quomodo Deus patientia & tolerantia indurat, & tamen malæ actionis nõ est author, & causã, sed ipse peccator sese præcipit dat.

Non immeritò Occumenius Rom. 9. ad illa

Ruz de Voluntate Dei

verba: Quem vult indurat ex Nysseno & Basilio: Non est, inquit, intelligendum, quod diuino consilio in eius animam posita sit durities: sed quod voluntas ob inclinationem ad malum, nõ suscepit sermonem qui duritiem emolliret. Obdurauit Deus Pharaonem longanimitate, ac supplicij detentione, &c. Cui concinit Anasthasius Episcopus Nicænus quæstionibus in Sac. Scripturam q. 59. dicens: Præciuit Deus fore, vt non pœneret Pharaonẽ, & indurauit cor eius dilatione & lenitate, quia eum ad tantum deduxit contemptum, & audaciam, vt etiam aquis sit obrutus.

Confirmatur ex cap. 9. Exodi. Quia in hoc ipsum excitauit te, vel seruauit te, secundum aliam literam. Quod S. Thomas ad Rom. 9. lect. 3. post med. sic explicat: Dignus eras mori propter peccata, quæ feceras: sed tamen non statim tibi mortem induxi, sed seruauit te in vita eo fine, quo sequitur, vt, scilicet, ostendam, &c. Et in hoc sensu potest legi quod dicitur. Excitauit te. Id est, cum apud me pro tuis meritis mortuus esses, concessi tibi vitam, quasi te excitarem.

Probatur secundò Isaïæ 42. Tacui semper, filius, patiens fui, sicut parturiens loquar; dissipabo & absorbebo simul, &c. vbi Hieronymus. Dum vos delinquentes sepe portauit, sed quia ante tacueram, nequaquam ultra reticebo. Et quomodo patiens apertum esse facit, quod prius clausum in visceribus tenebatur. Sic ego dolorem meum, & dissimulationem, quam semper habui, sic pro sceleribus vestris nunc professam: & dissipabo vestra consilia, &c.

Tertiò probatur Hierem. 1. post med. Noli in patientia tua suscipere me. Hoc est, noli me protegere, patienter tolerans persecutores meos, atque punire differens. Sic namque nimium discreduit. Ita Theodoretus ibi, & contextus apertè indicat, hunc esse sensum.

Quartò probatur ex lib. 2. Machab. cap. 6. Etenim multo tempore non finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. Non enim sicut in aliis nationibus Dominus patienter expectat, vt eas, cum indici dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat, & quæ sequuntur. Confirmatur Psal. 98. Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuationes eorum. vbi Augustinus: Illi Deus irascitur, inquit, quæ peccantem non flagellat. Nam cum verè propitius est, non solum donat peccata, ne nocenti ad futurum saculum, sed etiam castigat, ne semper peccare deleat.

Quintò probatur ex priori parte cap. 12. ad Hebr. eos illis præsertim verbis: Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes. Ergo adulteri & non filij estis. Vbi Chrysostomus homil. 29. ante medium: Non potest, inquit, filius esse, qui non castigatur, sicut in domibus patrum familias nothos filios negligunt patres, etiam si nihil doceantur, etiam si non sint gloriosi: pro filiis autem propriis valde verentur, ne eos malum opprimat negligentia, &c. Similia in eundem locum ponderat Origenes. 3. Periarth. cap. 1. col. 7. & D. Thomas sect. 2.

Gregorius lib. 12. Moral. cap. 15. prope finem: Quia verò, inquit, scriptum est: Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit: sepe sancta Ecclesia in hac vita aduersariis laborat, & reproborum vita tanto sine flagello dimittitur, quanto ad nulla premia seruatur. Eodem spectat totum cap. 17. in lib. 26. moral.

Hoc remedio filios ab induratione præseruari notat Ecclesiasticus cap. 30. Vbi de filiorum disciplina sic loquitur: Curua ceruicem in iuuentute, & runde latera eius, dum infans est: ne forte induret, & non credas tibi. Vnde & Psalm. 72. In labore

hominum

Anasthas.

8.

Exod. 9.

S. Thomas.

9.

Isaia. 42.

10.

Hierem. 15.

11.

2 Mach. 6.

12.

Hebraes 12.

13.

Chrysostom.

14.

Origenes.

15.

D. Thomas.

16.

Ecclesiast. 30.

17.

Psalm. 72.

Q9 3

hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia, operis sunt iniquitate, & impietate sua: produit quasi ex adipe iniquitas eorum: transferunt in affectum cordis. In quo maxime confistit obstinata durities ex malitia peccatorum.

15.

Ratio à prio-
ri, cui niti-
tur modus
loquendi.

Origenes.

Rationem à priori, cui nitur modus loquendi, quo Deus excæcare dicitur, & indurare, quantum patientiam & tolerantiam exhibet, ab impiis per abusum conuertendam in duritiem, explicuit Origenes lib. 3. Periarchon. cap. 1. col. 7. dicens: Indurare nos dicitur Deus tali typo sermone, quasi herus dum benignior in seruum est, insolentior ipse & improbius efficitur, dicere potest: Ego te talem serue feci, ego te perdidisti, patientia mea insolentia tue causa exitiis, qui te non statim per singulas culpas punio pro meritis delictorum. Eodem prope exemplo Theophilactus vitur Roman. 9. Eustathius Antiochenus homil. in Genes. apud Turrianum in dogmatico de electione prope finem ait: Plagarum remissio causa fuit illi cecitatis (videlicet Pharaoni) Quod ipse Scriptura significauit aperte cum ait: videns autem Pharaon, quod esset requies, aggrauauit cor suum.

Theophilact.
Eustathius.

16.

Gregorius lib. 2. f. Moral. cap. 3. Iniquus, inquit, emendare non vult nequitiam, pro qua dignam non perulit penam, qui quo piè expellatus est, eo ad peccandum nequiter instigatus, & patientia superne longanimitatem despicens, unde corrigere culpam debuit, inde cumulat. & homil. 11. in Ezech. inter med. & finem: Obdurare dicitur cum ab obduracione non liberat. Misericors enim Deus tempus nobis ad penitentiam relaxat: sed cum eius gratie patientiam nos ad augmentum vertimus culpe, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum piè disposuit, districtionem adseriendum vertit.

17.

Isidorus lib. 2. sentent. cap. 13. à med. ait: Per id deteriorantur plerumque iniqui, per quod per patientiam Dei spatium accipiunt emendandi. Et lib. 3. sentent. cap. 1. post med. Sæpe occulto Dei iudicio extra flagelli correptionem sunt reprobi in hoc mundo diuque multa damnabilia commississe videantur, despecti tamen à Deo nullo emendationis verbere feriuntur.

18.

Hactenus de primo membro præcedentis assertionis. Nunc ad eiusdem secundum membrum explicandum & probandum, dico quartò. Desertio, & patientia in excæcatione & obduratione interueniens, non est ita nuda, inermis & vecors, vt à Iuliano constituebatur. Est enim stipata atque munita multis omnipotentis præditiis: ac proinde quod in Scriptura sacra asseritur, Deum excæcare, obdurare, & propriis desiderijs tradere, intelligendum est fieri non solum per patientiam, sed etiam per potentiam, peccata puniendo aliorum permissione peccatorum, & inde colligendo maiora bona.

19.
Qui in ora-
ti-ne domi-
nica peccata
dicentes,
& ne nos
inducas, &c.

Probat Augustinus, quia in oratione Dominica, dicentes: Et ne nos inducas in tentationem, atque in similibus orationibus Sacra scripturæ non petimus, vt Deus non sit patiens erga nos, tolerando nostra crimina iam commissa: quin potius optamus, vt si peccauerimus, patienter toleret, adducens nos ad penitentiam. Sed petimus vt non deferamur, subtrahendo suas illustrationes, aliæque remedia; nec non inducendo circumstantias (licet ex se bonas) quibus positis, præscit Deus fore, vt in peccata inducamur per nostram liberam malitiam. Hic est præcipuus scopus, ad quem suam disputationem dirigit Au-

gustinus in lib. 5. contra Iulianum dicto cap. 3. & de gratia & liber. arbit. dicto cap. 20. & 21. Eundem sensum clarius expressit Augustinus lib. 2. de peccatorum merit. & remissione cap. 4. post med. dicens: Ne nos inducas in tentationem, non quod ipse Deus tali tentatione aliquem tentet, nam Deus intentator malorum est; ipse enim neminem tentat, sed vt si forte tentari caperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecebræ.

Augustinus.

Confirmatur Hierem. 10. fine: Corripe me Domine; verumtamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Sui quippe & omnium Sanctorum nomine non reculat flagella parentis, quæ filium emendans, sed deprecatur, ne inimicorum supplicio, quamuis iusto puniatur. Ita Hieronymus & Theodoretus ibi. Eademque deprecatio continetur Psalm. 68. & 36. Domine ne in furore tuo arguas me. & Psalm. 118. Iudica me secundum iudicium diligentium nomen tuum.

20.
Hierem. 10.Psalm. 68.
118. & 111.

Dico quintò: Etiam quando Deus per patientiam excæcat, & indurat, non intendit per patientiam indurare & excæcare; sed potius, quantum in se est, intendit illuminare, emollire, atque saluare secundum illud 2. Petri 3. Non tardat Dominus promissionem suam (videlicet extremi iudicii) sed patienter agit, proteruos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reueri. Quod plurimis aliis testimoniis sacra Scripturæ, & Sanctorum Patrum ostendimus disp. 19. 20. & 21.

21.

2. Pet. 3.

SECTIO II.

Abundantioris illustrationis atque protectionis subtrahio in poemam præcedentium peccatorum, est præcipua ratio, propterquam Deus excæcare dicitur, & indurare.

Abundantioris in titulo dixi, quoniam Deus etiam obduratis, quantum ex se est, non adimit omnino possibilitatem obtinendi salutem; vt vidimus disputat. 19. præsertim sect. 5. & sequentibus, & disp. 20. & 21. Hac verò declaratione sunt intelligendi Patres infra citandi, & ceteri omnes, quando dicunt, misericordiam aut illustrationem excæcatis denegari.

1.

Probat primum Psalm. 68. sicut Augustinus ponderat de prædestinatio. Sanctorum cap. 6. dicens: Fiat mensa eorum in laqueum, & venationem, & in scandalum, & in retributionem illis: obsecratur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electione, quæ consequuta est misericordiam Dei: iudicium verò in ceteros, qui excæcati sunt: & tamen illi, quia viderunt, crediderunt: illi, quia noluerunt, non crediderunt. Obserua vttramque causalem. Hoc autem non cauendo, sed permittendo fieri, satis ostenditur Psalm. 80. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israël non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum ibi in adinuentibus suis. vbi Augustinus: Donavi eos sibi. Dicit & Apostolus: tradidit illos Deus, &c. Itaque non aliter tradit, nisi dimittendo sibi ipsis, & propriis cupiditatibus. His similia docet fusè Augustinus lib. 1. contra aduersarium legis cap. 33. & tract. 53. in Ioannem à medio ad illa verba Ioan. 12. Propterea non poterant credere.

Quo pacto
intelligendi,
qui dicunt
misericordiam
excæcatis de-
negari.

2.
Psalm. 68.
Augustinus.

Psalm. 80.

Augustinus.

Ioan. 12.

Idem

1. Idem sine dubio est spiritualis sensus num. 14.
 Nam 14. Amalec & Chanaanitis ante vos sunt, quorum gladio
 corrueritis, eo quod nolueritis acquiescere Domino. Vo-
 luitio itaque libera, deficientes ab obedientia Dei,
 causa est, ut diuina protectione destituantur, qua
 destructione posita, propter nostram fragilitatem
 infallibilis est mortalis ruina. Clariori tamē col-
 lectione deducitur eadem veritas ex 4. Reg. 24.
 2. Paralipom. 36. & Ierem. 52. intro: Et fecit
 malum in oculis Domini, iuxta omnia que fecerat
 Iokim, quoniam furor Domini erat in Ierusalem, &
 in Iuda vsquequo proiceret eos a facie sua.

4. Dionysius Areopag. epistola vltima ad Ioan-
 nem Euangelistam initio ait: Iniqui discipulos ex
 urbibus expellunt, qui sibi ea, que meriti sunt retri-
 buunt; & a Sanctis scelesti ac nefarii homines disun-
 giuntur, atque discedunt. Itaque sibi debitam pœ-
 nam retribuunt ipsi iniqui, dum se doctrina &
 exemplo Sanctorum priuant, quod magis expli-
 cat dicens: Neque enim in sæculis, quæ ventura sunt,
 cauſaueris Deus iustarum a se secretionem, sed hi, qui
 se penitus a Deo secreuerint. Ergo Deus non est
 causa ut homo separetur a Deo; sed ipse homo
 causa est, inferens sibi iustam separationis pœ-
 nam, quoniam meretur ut Deus in pœnam per-
 mittat eius separationem.

5. Ireneus præcipua testimonia de induratione
 & excecatione inter se conferens in lib. 4. aduer-
 sus hæreses cap. 48. ad finem: Quotquot, in-
 quit, scis, non credituros, Deus, cum sit omnium præ-
 cognitor, tradidit eos infidelis ut eorum, & auertit fa-
 ciem ab huiusmodi relinquens eos in tenebris, quæ
 ipsi sibi elegerunt.

6. Archelaus Episcopus, qui primus Manem re-
 darguit, eandem tradit Theologiam, quam Cy-
 rillus Hierosolym. Catechesi 6. inter med. & fi-
 nem refert, & approbat, dicens: Lege, inquit, Ar-
 chelaus, quod præcedit in Paulo: quod si obcurum est.
 Euangelium nostrum, in perditis est obscurum. Vide
 quod in perditis obscuratur, non sunt enim sancta
 danda canibus? & post pauca: Propterea in paraboli-
 loquor, vt videntes non videant. Non, quod odisset
 eos, volebat ne viderent; sed propter indignitatem,
 quod oculis suis ipsi obstruxissent, ubi enim sponta-
 nea prauitas, ibi & impedimentum gratiæ: habenti
 enim dabitur & abundabit; & qui non habet & hoc
 quod videtur habere auferetur ab eo.

7. Chrysostomus ad Roman. 1. sermon. 3. inter
 med. & finem: Quod autem, inquit, tradidit eos
 Deus, nihil est aliud, quam permisit. Quemadmodum
 enim si quis dux exercitus, ingravescente bello, se sub-
 duceret; quid quæſo aliud faceret, quam quod milites
 hostibus traderet: non quod ipse illos in stragem im-
 pelleret; sed quod eos suo priuaret auxilio: ad eum san-
 ctum modum, & Deum eos, qui quod ab ipso offerebatur au-
 xilium amplecti noluerunt, sed priores ab eo defece-
 runt, dereliquit, probæ, quæ sui erant officij, exequutus
 omnia, unde iuuari poterat. Constituit ergo Chry-
 sostomus præcipuum rationem, propter quam
 Deus dicitur homines tradere, in eo, quod sua
 peculiari & fortiori protectione destituit, iterum
 admonens hominum culpam præcessisse, qui
 priores a Deo defecerant. Similia docet homil.
 67. in Ioannem cap. 12. ad finem, cuius verba re-
 tulimus præcedenti disput. sect. 1. & magis ex
 professo in homil. de Adam & Eva post med. Eo-
 dem spectat tota fere homilia 8. in posteriorem
 epistolam ad Corinth. præsertim cõlum. 2. ad il-
 lud: Deum huius sæculi excecanti sensus incredu-
 lorum.

Cyrillus Alexand. lib. 8. in Ioan. cap. 21. post
 med. Excecatur, inquit, Deus & obduratur, non efficien-
 do illa in cordibus hominum, sed deſerendo & non
 adiuvando. Quia enim priores eum deſerimus, ipſe,
 culpis nostris id exigentibus, etiam nos deſerit, secun-
 dum illud Osee: Et obliuiscit legis Dei tui, obliuiscar
 filiorum tuorum & ego. Ex eo verò quod nos deſerui,
 gratiæ suæ splendorem subtrahendo, & affectus ferro-
 rem, relinquitur in nobis excecatio, & obduratio, cuius
 nos ipsi soli anthores sumus præcipui. Per inde at-
 que si quis sponte se auertat a Sole, & densas incur-
 rat tenebras: hæc deficientia luminis in oculis eius,
 non solis absentiæ, sed solum eius culpæ est ascribenda.
 Quæ verò, Deo permittente sunt, sepe numero a scri-
 ptura exprimitur, perinde atque ea efficeret, vt in
 Exodo: Ego indurabo cor Pharaonis. & Paulus ad
 Roman. Propterea tradidit eos Deus, &c. Idem no-
 tauerat in fine præcedentis capitis, & oratione 4.
 in Isaia caput 6. ad illud: Audiui audietis, & non
 intelligetis.

Origenes in cap. 2. Iudicum, homil. 2. fine: Hoc
 modo, inquit, intelligendum est, Deum tradere, quos
 tradit, non quia ipse tradat aliquem, sed eo quod de-
 relinquit, indignos eos scilicet, iudicans, qui se non ita
 excolum, & a vitiis purgant, vt libenter in eis habi-
 tet Deus ipso refugiente, atque auertente se ab anima,
 quæ in immunditia ac vitiis posita est, tradita dici-
 tur ex eo, quod Deo vacua inuenitur, & iniuriæ ab
 frivuo nequam. Damascenus in dialogo contra
 Manicheos longe post med. In errorem a Deo agi-
 tur, inquit, Propheta, Deo ipsum cupiditatibus suis me-
 rito aberrare sinente. Et in pluribus Scripturæ lo-
 cis, quæ Dei actionem sonant, intelligendum esse
 permissionem, notat lib. 4. fidei toto cap. 20.

Basilii eandem tradidit sententiam homil. 9.
 Quod Deus non sit auctor malorum, prope init. &
 in medio. Idemque colligitur ex tota fere homi-
 lia, & in id Isaia 2. Relinquit populum suum. Olym-
 piodorus in Ecclesiast. cap. 6. prope init. ita expo-
 nit illud Rom. 1. Tradidit illos Deus, &c. Non quod
 Deus ipse quemquam hominum cogat, autarum in-
 temperantiamque sectariorum quod ea permittat, quæ
 homines electione libera voluntatis aggrediuntur, dum
 liberi arbitrij naturam, facultatemque conseruant.

Theodoretus 2. Thessal. 2. ad illa verba: Mit-
 tet eis Deus operationem erroris, vt credant menda-
 cio, notat, Deum tantummodo concedere, hoc
 est permittere, vt error appareat, vt ostendantur
 amatores improbitatis. Ipse enim non eam mittit, sed
 ipse eam sermone oris sui consundet. Permissionem
 verò clariùs explicuit in Epitome diuinorum de-
 cretorum: cuius verba retulimus supra disp. 31.
 sect. 3. Necnon Theophylactus Ioan. 12. ad illa
 verba: Execa cor, &c. & Eutymius ibidem cap.
 15. secundum Græcam diuisionem.

Idem dogma tradidere cuncti Latini Doctores.
 Tertullianus qua solet obscuritate, & breui-
 tate lib. 3. contra Marcionem non valde procul
 a principio. Aperti. Cyprianus de oratione Do-
 minica ad illa verba: Et ne nos inducas, &c. Qua
 in parte, inquit, ostenditur, nihil contra nos aduersa-
 rium posse, nisi Deus ante permiserit, & post pauca:
 Datur autem potestas aduersus nos malo secundum
 nostra peccata, sicut Scriptum est: Quis dedit in di-
 reptionem Iacob? Nonne Deus, qui peccauerunt, &
 nolebant in viâ eius ambulare.

Eandem permittendi & excecandi rationem
 notat Hieronymus ad illa verba Iob. 34. Idcirco
 inducet nollem & conterentur. Et Ecclesiastes 1.
 ad illa verba: Et dedi cor meum. Et consonat.

8.

Osee 4.

Exod 7.
Rom. 1.

9.

Damascen.

10.

Isaia 2.
Olympiod.

Rom. 1.

11.

2 Thessal. 2.

Theophyl.
Eutymius.

12.

Cyprianus.

Esaia 42.

13.

Hieronym.
Iob. 34.
Ecclesiast. 1.

Isaiz 6. prope finem notans, non obstante vaticinio exccacationis, Christum Dominum voluisse congregare filios Hierusalem, ipsos verò noluisse.

14. Sed quoniam præsentis disputationis est, non solum rei veritatem, sed etiam Augustini mentem ostendere, præsertim in lib. 5. contra Iulianum cap. 3. notanda sunt illa verba paulò ante medium: Cum ergo dicitur homo tradi desiderii suis, inde fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit. Non igitur per positivam actionem impellitur & determinatur à Deo.

15. Et tract. 53. in Ioannem in med. ait: Sic exccacat, si indurat Deus deferendo, & non adiuuando. & ad finem eiusdem tractatus: Hinc exccacantur, hinc obdurantur, quia negante Deo adiutorium, non adiuuantur. & lib. 13. de Trinit. cap. 12. post med. Modus autem iste, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit: sed quod tantum permiserit iussu tamen. Illo enim deferente peccantem, peccati auctor illico inuasi.

16. Præterea lib. 1. ad Simplicianum quæstion. 2. paulo post med. ita definit: Obduratio Dei est, nolle misereri, ut non ab illo irrogetur aliquid, quo sit homo deterior; sed: antium, quo sit melior non erogetur. & colum. sequenti: Ob hoc, inquit, dicitur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit, ut peccent. Impelleret autem, si prædeterminaret ad materiale actionem peccatæ ut ostendimus supra disp. 36. sect. 6.

17. Rurfus lib. de Grat. & lib. arbit. cap. 20. & 21. post multam eiusdem veritatis confirmationem ita concludit: Ac per hoc quando legitur in lueris veritatis, à Deo seduci homines, vel obundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, ut iussu ista paterentur: ne incurratis in illud Salomonis: Insuperbia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo. Idem in epistola 105. ad Sixtum colum. 4. Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam, quibus enim non impertiuntur, nec digni sunt, nec merentur: ac potius, ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. & epist. 106. circa med. Propter illud, inquit, quod inconscissum tenetur, non esse iniquitatem apud Deum, neminem obdurari, nisi meritis, nouerit. Similia scribit lib. 83. quæst. quæst. 68. & lib. de prædest. & grat. cap. 4. serm. 88. de tempore, & lib. 20. de Ciuitate cap. 19. ad finem: Pro eo quod dilectionem veritatis, inquit, non receperunt, ut salui fierent. Nec dubitauit Apostolus addere & dicere: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio: Deus enim mittet, quia Deus diabolum facere ista permittet iussu ipsius iudicio: quamuis faciat ille iniquo malignoque consilio.

18. Hieronymus in Ecclesiasten cap. 1. ad illud: Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occupati erant in ea; Intellexi, ait, superfluum curam & sollicitudinem per diuersa cruciantem, à Deo hominibus datam, ut scire cupiant, quod scire non licitum est. Pulchre autem, causa prætermissa, à Deo data distinctio est. & adductis ad explicandum exemplis Rom. 1. & 2. Thessalon. 2. concludit: Idcirco Deus distentionem malam dedit hominibus, ut distendantur in ea, quia primi sponte sua & propria voluntate hæc vel illa fecerunt. Similiter cap. 2. prope finem illa verba: Peccatori autem dedit afflictionem & curam superfluum: ita exponit: Peccatorem suo arbitrio derelinquens, secum congregare diuicias, & hinc & inde peruerforum dogmatum con-

suere cervicalia. Quia cum vir Sanctus & placens Deo videris: intelligi, quia vana sunt, & Spiritus presumptione composita. Nec mirandum quod dixerit: Peccatori dedit sollicitudinem, & cetera. Ad illum enim sensum, de quo sape tractaui, hoc referendum est: propterea datam ei esse sollicitudinem, siue distentionem, quia peccator fuerit, & non esse causam distentionis in Deo, sed in illo, qui sponte sua ante peccauerit.

Prosper ad capita Gallorum sententia 11. diluens, quod obieciatur Augustino, Deum ad peccata per potentiam precipitare, & impellere, respondet, solummodo per destitutionem, relinquendo, tradere illos, qui propter grauia crimina digni sunt. Qui autem, inquit, tam profunde impietatis sunt, ut extra remedium correctionis habeantur, non à Deo incrementa iniquitatis accipiunt, sed per semetipsos deteriores fiunt, quia relinqui à Deo ac sibi, ac deceptoribus suis traditi, propter præcedentia peccata meruerunt, ut esse peccatum sit etiam ipsa pœna peccati. Hæc planè fuit mens Augustini.

Paulinus epist. 27. quæ est prima ad Aprum colum. 4. A Christo, ait, qui verus est, alieni in hac necesse est, errorum infallicium caciitate permaneant; qui si vellent intelligere, ut bene agerent, oculos suos, quos statuerunt declinare in terram, ad salutem iustitie leuarent.

Gregorius 11. lib. Moral. cap. 5. post med. ad illa verba Iob 12. Si incluseris hominem, nullus est qui apperiat: Quia sicut, inquit, nemo obstitit largitati vocantis, ita nullus obuiat iussu relinquentis. Includere itaque Dei, est clausis non aperire. Unde & ad Moysen dicitur de Pharaone: Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Recludit itaque hominem, quem in suorum operum tenebris relinquit. Similiter secundum permissionem ob peccata in cap. 7. intelligit sequentia verba Iobi: Adducit consiliarios in stultum finem. Et cap. 9. illud Iobi: Optimates supplantat, commutans labium veracium.

Rurfus 16. Moral. cap. 24. ad illud Iob 24. Ipsi fuerunt rebelles lumini, ostendit, supplicium esse: ut quia nolunt facere que cognoscunt, nec cognoscant iam bona, que faciunt. & lib. 29. cap. 7. alias cap. 30. ad illa verba Iob 38. Et vesperum super filios terra consurgere facis, interpretatur dictum; Quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari Antichristum, eorum merito exigente permittit. Qui idcirco à Domino hinc vesperi iussu subduntur, quia ipsi sponte sua filii terra esse voluerunt. Terrena quippe & non celestia requireres, à percipienda Luciferi claritate exccacati sunt. Hinc in Evangelio Dominus dicit: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: alius venit in nomine suo, & ipsum recipietis. Et infra: Nequaquam ergo super eos vesper consurgere; si filii celi esse voluissent. Nota postremâ conditionalem. Obserua deinde, causam primariam exccacationis, videlicet, quia sponte voluerunt, &c. Similia notat lib. 31. Moral. cap. 9. alias 11. ad illud Iob 39. Priuauit eam Deus Scientia.

Præterea in lib. 25. Moral. cap. 9. fine alias cap. 13. ad illa verba Iob. 34. Noui enim opera eorum: idcirco inducet noctem: Inducere, inquit, noctem Dominus dicitur, non quod ipse tenebras inferat, sed quod obscura corda peccantium misericorditer non illustret: ut hoc ipsum in nobis cecasse sit à cecitatis tenebris liberare noluisse. Similia notat sequenti cap. 10. & 29. Moral. cap. 15. aliàs 24. tractans de induratione Pharaonis Exodi 10. & homil. 11. in Ezechielem. Petrus Chrylogolus serm. 67. qui

20.

21.

22.

Iob 12.

23.

Iob 24. &

38.

Nota 10.
stram ad
ditionalem
& causam
primariam
exccacationis
obserua.
Iob 39. &

34.

34.

Chrylogolus
primus

Expediuntur quedam dubitationes circa
superiorem doctrinam.

primus est in Orationem dominicam versus finem tractans postremam petitionem: Rogemur, inquit, ut nos arbitrio nostro non relinquit, sed in omni actu paterna non pietate constringat. Huius autem derelictionis meritoriam causam esse superbiam, notat in sequenti sermone 68. tractans eandem petitionem: Et ne nos inducas in tentationem. Hoc petere miles multis modis cogitur, ne fragilitas plus ausa, & de se tumore presumens, in conspectu male cauta succumbat: deinde offensus Deus tradat tentationibus, quos relinquit. Rursus serm. 70. versus finem: Deus, inquit, sicut scriptum est, neminem tentat. Sed tentare dicitur, cum contumaciter euntes ad tentationum laqueos derelinquit. Sic Adam tentatoris incurrit insidias, dum sui præcepta deserit conditoris. Et sequenti serm. 71. post med. Inducere autem dicitur Deus currentes ad crimina, cum relinquit.

Isidorus lib. 2. sentent. cap. 5. prope finem ait: Auferre Deus dicitur homini donum aliquod, quod homo non habuit, id est, quod accipere non meruit: sicut & obdurare dicitur Deus hominem, non eius faciendo duritiam, sed non auferendo eam, quam sibi ipse meruit. Non aliter obacare dicitur Deus, non ut eandem in eis ipse cecitatem faciat, sed quod pro eorum inuisilibus meritis cecitatem eorum ab eis ipse non auferat. Similia tradit in cap. 6. sequenti & cap. 15. & cap. 19. à medio.

Anselmus de casu diaboli cap. ultimo: Non solum, inquit, hoc habet aliquis à Deo, quod Deus sponte dat: sed etiam, quod iniuste rapit, Deo permittente. Et sicut dicitur Deus facere, quod permittit fieri: ita dicitur dare, quod permittit rari. Et 2. Thessal. 2. illud Mitte eis Deus, &c. exponit per ea verba, quæ supra num. 19. retulimus ex Augustino lib. 20. de Ciuitate. Similiterque in commentario ad Roman. 9. Quem vult indurare, exponit eisdem verbis, quæ retulimus supra num. 18. ex Augustino in epist. 105.

Eandem prorsus sententiam tradit Hugo Victorin. in questionibus circa epistolam ad Rom. quæst. 264. & S. Thomas 1. 2. quæst. 79. artic. 3. Quamuis enim dicat, Deum sæpe pro sua libera voluntate auferre impedimenta peccatorum, & illuminare: addit nihilominus, quando non illuminat, causam esse impedimenta peccatorum, quia quod ex se est, Deus, veluti Sol, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ioan. 1. & 3. contra Gent. cap. 62. propositis verbis Exodi 10. Isaï 6. & 60. & Roman. 1. quæ ad obdurationem pertinent, subiungit: Quæ omnia secundum hoc intelligenda sunt, quod Deus aliquibus non confert auxilium ad viuendum peccatum, quod aliis quibusdam confert.

Idem sentiunt D. Bonauent 1. dist. 40. art. 3. quæst. 1. & 2. & art. 4. quæst. 2. & dist. 37. art. 2. quæst. 1. ad quoddam argumentum. Alexander 1. part. quæst. 29. memb. 4. & 5. Magister, & communiter Scholastici in 1. sent. dist. 40. versus finem, & 2. dist. 36. cap. 3. ex Augustino lib. 5. contra Iulianum cap. 3. & epist. 105. Abulens. in Iosue caput 11. quæst. 79. post med. Catechismus Pij V. in explicatione Dominicæ orationis ad illa verba: Et ne nos inducas. §. Dicimur autem induci,

Colonienſe Enchirid. Christianæ institutionis, tit. de Sacramento Pœnitentiæ fol. 92. in fine capitis Prior gratia, & fol. 99. in cap. Nec habent impij.

Prima est. Deus, cuius vult, miseretur, & quem vult indurat. Rom. 9. Ergo non à libero arbitrio nostro, sed à mera & absoluta voluntate Dei prouenit destitutio diuinæ gratiæ & adiutorij. Respondetur. Suppositis criminibus obduratione dignis, quæ communia sunt pluribus hominibus, Deus cuius vult, merè gratis miseretur, etiam si grauioribus criminibus meruerit obdurari; & quem vult indurat iustissimo iudicio propter crimina, quæ quacumque grauiori pœna digna sunt.

Sic Augustinus de bono perseuerantiæ cap. 11. Inuestigabilis ergo est misericordia, qua cuius vult miseretur, nullis eius præcedentibus meritis: & inuestigabilis veritas, qua, quem vult, obdurat, eiusquidem præcedentibus meritis: sed cum eo, cuius miseretur, plerumque communibus. Deinde proposito exemplo duorum paruulorum, quibus cum originalis culpa æqualis sit, inæqualis misericordia tribuitur, infert, etiam inter adultos quibus æqualia sint personalia crimina, inæqualem esse misericordiam. Fusiùs eandem Augustini solutionem, explicat Anselmus Rom. 9. & S. Thomas non solum in eiusdem loci commentario, sed etiam in 3. contra Gent. cap. 161.

Secunda dubitatio est, vtrum ad obdurationem sit satis demeritum originalis culpæ, vel præterea requiratur personale peccatum. Ratio dubitandi est, nam Augustinus plurimis in locis, quorum aliqua præcedenti sectione retulimus, supponit, esse satis originalem culpam. Aliunde tamen videtur obdurationem esse grauissimam pœnam comparatione culpæ originalis: quæ licet de potentia absoluta potuisset imponi, non tamen de potestate ordinaria: præsertim cum cætera omnia testimonia Scripturæ, & Sanctorum, quæ in hac, & præcedenti disp. retulimus, semper obdurationem referant ad personalia peccata: vt constabit discurrenti per singula; imò & Augustini quibusdam in locis idem obseruare licebit.

Respondetur, apud Augustinum, accepto fundamento ex Apostolo Rom. 9. dupliciter accipi obdurationis nomen. Primo latè, vt est idem, quod negatio prædestinationis, seu negatiua reprobatio, quæ quoslibet non prædestinatos comprehendit, etiam infantes sine Baptismo morituros. Et ad huiusmodi obdurationem satis est præcedere demeritum originale: vt ostendimus 1. part. quæst. 23. tractantes de causa negatiuæ reprobationis. Propria verò & stricta obdurationis acceptio pertinet ad solos adultos, qui potentissimis remedijs pertinaciter resistunt; vt explicauimus præcedenti disput. 42. sect. 2. à num. 13. Huiusmodi obduratio non permittitur, nisi in pœnam personalium peccatorum.

Tertia dubitatio est, Quid ex præcedentibus sectionibus colligatur circa materialem actionem peccati prædeterminandam. Respondeo. Colligitur repugnare diuinæ prouidentie talem prædeterminationem, illamque non solum non probari per testimonia Scripturæ Sacræ, posita in disput. 42. sect. 1. & per Augustini testimonia, posita in præsentis disp. 43. sect. 1, sed potius efficaciter refutari. Quoniam omnes Patres, & ipse etiam

1.

Suppositis criminibus cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

2.

Augustinus.

Quibus æqualia sunt personalia crimina inæqualis misericordia.

3.

Ratio dubitandi.

4.

Apud Augustinum dupliciter accipitur obdurationis nomen.

Stricta obdurationis acceptio ad solos adultos pertinet.

5.

Prædeterminationem diuinam prouidentie repugnare colligitur.

etiam Augustinus in precedenti sect. citati, tanquam dogma certum monent, illa omnia intelligenda esse non secundum causalitatem, sed secundum permissionem, & subtractionem abundantioris lucis, protectionis, ac misericordiz. Quod si Deus prædefiniret materialem actionem peccati ac præmoueret ad illam; dictæ permissionis limites excederet. Vt constat ex iis, quæ differuimus supra disp. 3. 1. & 3. 2.

6. Quarta, vtrum, & quomodo potentiam Deus exerceat in supradicta subtractione abundantioris illustrationis, protectionis, ac misericordiz; vt in hoc etiam verificetur quod Augustinus in sect. 1. dicebat, Deum indurare per potentiam. Respondeo, potentiam infinitam exerceri manifestè, quoniam nullus potest ea beneficia limitare, vt non sint copiosa, nisi qui potens est conferre quancumque gratiam siue tenuem, & pauperem, siue copiosam ac diuitem. Quapropter Deipara semper virgo dum canit illam, quam Deus fecit potentiam in brachio suo, non solum illi tribuit, quod esurientes impleris bonis, sed etiam quod diuites dimisit inanes. Quemadmodum & Anna Dei fortitudinis effectus enumerans: Dominus, inquit, pauperem facit, & dicit.

Infinita potentia exercetur.

Dei potentia canit Dei para.

7. Quinta dubitatio. Quod genus causalitatis significetur conuenire Deo, quando dicitur exaccare, indurare, & tradere desiderijs, ex eo quod gratiam subtrahat. Respondetur, significari causalitatem per accidens in genere efficientis & mouentis. Qui modus loquendi fundamentum habet, non solum in vulgari sed etiã in Philosophico sermone. Nam 8. Physicor. text. 3. 2. & 3. 3. grauius dicitur moueri ab eo, qui remouet sustinens & prohibens. Quo etiam modo Iudicũ 16.

Causalitas per accidens Dico conuenit.

- Inducium. 16. Sanson multo plures interfecit moriens; ex eo solum quod percussus fortiter columnis, cecidit domus. Et illa quædam proprio pondere cecidit, minimè impulsã à Sansone: imo licet Sanson ruinã, & necem non intenderet causare, sed tantũ intenderet permittere; merito diceretur, interfecisse Philistheos.

SECTIO V.

Ex eo quod peccatum sit pœna peccati, non colligitur prædeterminatio materialis actionis.

1. IN disp. 42. sect. 1. proposuimus argumentum, quod ex Sacris literis, & in præfenti disp. 43. sect. 1. quod ex testimonijs Augustini desumitur, ad probandam prædeterminatione actionis materialis. His omnibus explicationem, & solutionem dedimus in vtraque disputatione præfertim verò in præcedenti sect. 3. intelligenda esse de permissione per subtractionem supradictam, non de causalitate positia. Contra quam solutionem insistant contrariæ sententiæ Doctores, inde probantes, interuenire positiam causalitatem actionis materialis, & illius prædeterminationem, quoniam destinatur à Deo in pœnam peccati seu proprii, seu alieni: & quoniam hanc rationem pœnæ intentam esse à Deo, prædictis testimonijs Scripturæ, & Augustini traditur.

Argumentum.

2. Non solum materialem actionem, sed formalem rationem malitiam Deum prædeterminat.

lis, quæ proprietates repugnat quidditati pœnæ. Quapropter eadem actio non est pœna, nisi quatenus afflictionem inducit, aut alium effectum nocuum, & aliqua ratione inuoluntarium: vt expressè notat S. Thomas 1. 2. q. 87. art. 2. corpore post medium. At verò formalis ratio malitiæ similiter induit rationem pœnæ, non per se & ratione sui formaliter, cum sit voluntaria, sed quatenus in illa fundantur alia mala inuoluntaria, & tristissima, ratione quorum induit rationem pœnæ summopere formidabilis. Idecirco, si Deus prædeterminare debuisset materialem actionem peccati, vt prædeterminaret, & causaret rationem pœnæ, quæ fundatur in illa; eadem ratione causare debuisset formalem rationem malitiæ, vt prædeterminaret & causaret rationem pœnæ, quæ fundatur in illa.

Allo solum quatenus afflictionem inducit, aut alium effectum nocuum. S. Thomas.

Quatenus ratio malitiæ induit rationem pœnæ.

Confirmatur primò, quoniam, si prædicto in argumento supponitur, materialem actionem peccati esse capacem & aptã, quæ prædeterminetur à Deo (vt supponere videntur ex his authoribus aliqui) iam principij petunt, cum supponat quod hoc argumento probare conantur. Si verò non supponunt, sed inde sufficienter probari existimant, actionem materialem peccati à Deo prædeterminari, quoniam in ea fundatur nonnunciam ratio pœnæ: consequens erit, sufficienter probari prædeterminationem formalis rationis peccati; quoniam in ea fundatur etiam ratio pœnæ.

3.

Principij petunt.

Confirmatur secundò, quoniam de ratione pœnæ est, quod sit contra voluntatem: vt omnes Thologi sentiunt cum D. Thoma 1. p. q. 48. art. 5. corp. & 1. 2. q. 87. art. 2. corp. Porro materialis actio peccati est multò magis voluntaria, quam formalis ratio malitiæ. Nam materialis actio peccati est per se, directè & ab intrinseco voluntaria: sed formalis ratio malitiæ non est voluntaria, nisi per accidens, indirectè & ab extrinseco, quatenus eam homo non potest à materiali actione separare, licet optaret, ab actione cunctam malitiam abesse. Nam vt Dionysius, inquit, cap. 4. de diuinis nomin. part. 4. Malum est præter voluntatem & intentionem, cum nemo intendens ad malum operetur. Quod magis explicans Aristoteles in 3. Ethicor. cap. 5. & S. Thomas ibi, & 1. 2. quæst. 74. ad 1. & communiter Philosophi, ac Theologi notant, malum sub ratione mali, non esse voluntarium, sed deuari à voluntate propter adiunctam rationem apparentis boni.

4.

Pœna est contra voluntatem.

Formali malitia per accidens voluntaria.

Dionysius.

Aristoteles.

S. Thomas.

Vnde sumitur confirmatio tertia. Quoniam, cum ad ratione pœnæ duo concurrant præcipuè, videlicet, ratio mali & ratio inuoluntarij; vtraque conuenit formali rationi malitiæ, multò magis, quam materiali actioni. Quapropter ratio pœnæ, quæ fundatur in ipsa malitia, multò sublimior est in suo genere, multò grauior & formidabilior, quàm quæ fundatur immediatè in actione materiali: vt ex sequentibus constabit. Confirmatur quartò, nam carnifex, qui huius pœnæ irrogandæ minister est, quantò minus distinguatur à reo puniendo, tantò pœnam reddit horribilior, & acerbior ob odium, quod reo excitat aduersus se ipsum, & certius testimonium demeriti, cui nec ipsius author parcere nouerit.

5.

Tertia confirmatio.

Duo ad rationem pœnæ concurrunt.

Quarta confirmatio.

Sed radicatus aperire præcedentis discursus veritatem operæ pretij erit ad clariorè illius argumenti refutationem. Ideo suppono primò, certum esse, permissione peccati, vel subtractionem abundantioris illustrationis, & aliorum mediocum, quibus peccatũ cohiberetur, irrogari plerumque in pœnam

6.

Suppono primò.

in pœnam præcedentis peccati. Secundò certum est, materiale substantiam actus mali contrahere rationem pœnæ, quatenus afflictionem inducit, siue ratione ipsius actus interioris: quem admodum ira exagitat, zelus exurit, inuidia tabescere facit: siue ratione actus exterioris, quem admodum aliqui labores subeunt prope intolerabiles, vt ambitioni, avaritiæ, aut libidini seruiant, & maioribus bonis, etiam temporalibus, se ipsos priuant; de quibus Ecclesiastici 14. *Qui sibi inuidet, nihil est illo nequius: & hæc est redditio malitiæ illius.* Idem itaque peccatum interioris dignam auctori pœnam irrogat. Et Sap. 5. *Lassari sumus in via iniquitatis.*

7. Rectè Saluianus lib. 3. de prouidentia prope med. de inuidiorum detractio ait: *Sed digna plane mali istius retributio est, quæ solum persequitur auctorem: illi enim nihil nocet penitus, cui detrahit, tantummodo illum punit, à cuius ore procedit.* Huc etiam pertinet celebre illud Augustini lib. 1. Confess. cap. 2. vbi de tristitia & coactione, quæ patiebatur, quando puer literas non amabat: *De peccante me ipso, inquit, iuste retribuebas mihi. Iussisti enim, & sic est, vt pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus.*

8. His duobus modis tertium adiungit S. Thomas 1. 2. q. 87. art. 2. corp. vt, videlicet, peccatum dicatur, pœna peccati ratione effectus consequentis. Vnde colligere imprimis possumus, reatum, seu maculam habituales contractam propter actuale peccatum, iure optimo appellari posse pœnam, quoniam est immediatissimus effectus peccati, summa perferatæ cum illo cohærens: & aliunde non est in se ipso voluntarius; sed tantum in causa, nam de cætero contra voluntatem est. Peccantes namque præoptarent, non manere habitualiter maculatos, sordidos, turpes, & inimicos Dei propter suas præcedentes actiones. Quod autem hoc sit malum eximium, non indiget probatione.

9. Venio ad illud quod difficilior est, & dico primò. In actuali peccato & illius formali ratione fundatur eximie pœnæ formalitas. Probatur primò, exempli gratia, in peccato superbiæ, cuius ipsamet formalissima ratio constituit personam vilissimam; ac proinde priuat illam excellentia, quam inordinatè appetit. Vnde contra suam voluntatem causet priuationem boni, fundatâ in ipsa ratione formali superbiæ. De qua Fulgent. lib. 1. ad Monim. cap. 17. *Angelus, inquit, aduersus Deum elatus, & ipsa elatione prostratus. & post pauca: Per concupiscentiam mala, quæ concupiuit plus exera se, minus factus est in se. Quam concupiscentiam licet explere nequioris opere, tamen reuincit voluntate. Sic ipse sibi factus est pœna, vt supplicium semper esset malo voluntatis mala inquam cæciuitas sua, & concupiscentia peccandi tormentum fieret peccatori.* Vbi non solum notatur pœna concupiscentiæ nunquam explendæ, sed etiam abiectissimæ vilitatis, ac priuationis, quam immediatissimè ratione sui superbiæ malitia fundat.

10. Confirmatur nam sordidum esse vilissimum est, & abiectissimum; nihil autè est, quod ita sordidum constituat hominem, vt malitia peccati. Quapropter in Scriptura sacra sæpiissime significatur peccator nomine polluti, contaminati, & immundi: qui verò liberatur à peccato, lauari dicitur, & mundari. Porro sordes sequentes permitti in pœnam præcedentium, probatur Apocal. vltim. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Vnde Isidorus lib. 2.

sent. cap. 19. prope med. ait: *Pœna peccati peccatum admittitur, quando pro meritis cuiusque peccati, Deo deferente, in aliud peccatum deterius iur, de quo amplius, qui admisit, sordidetur.*

Probatur secundò, nam formalis ratio peccati constituit hominem actualiter auersum à Deo, & recedentè ab illo; ac proinde priuatum summo bono, quod est actualiter coniungendum Deo. Quæ priuatio multum habet admixtum de inuolutario, vt dicebamus num. 4. & 5. Tertiò, quoniam ipsa carentia sanctitatis & iustitiæ actualis, quæ continetur in quidditati ratione peccati, est infelicitas summa, subindèque grauissima pœna, secundum illud Psal. 68. *Quia quem tu percussisti persequi sumi, &c. Appone iniquitatē super iniquitatem eorum, & nō intres in iustitiam tuam.* Vbi Augustinus: *Hoc, inquit, Deus fecit, apponens iniquitatem super iniquitatē ipsorum, non vulnerando, sed non sanando. Quomodo enim aures febri, aures morbum, non morbum adhibendo, sed non succurrendo; quia tales fuerunt vt curari nō mererentur, in ipsa malitia quodammodo profecerunt, sicut dictum est, mali autem & facinorosi proficiunt in peius.* Confirmatur Psal. 2. *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iustitiae.* Vbi Augustinus ait: *Hæc magna pœna est, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis iustitiæ perceperunt. Qui enim peris de via iustitiæ, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.*

Probatur quartò, nā malitia peccati est quidditatiuè repugnans, & disconueniens rationali naturæ, quapropter est malum aptissimum, vt sit illius pœna, secundum illud Rom. 1. *Ei sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt.* Vbi S. Thomas lect. vltima prope med. ita exponit: *Id est, ea, quæ à recta ratione discordant.* Sap. 3. *Inutilia opera eorum sunt. Est autem conueniens, vt qui contra Dei notitiam peccauerunt, vel eum cognoscere nolentes, vel eum cognoscere non avertentes, in peruersa sententia se traderentur.* Vnde & Sap. 14. dicitur: *Peccatum pœna perambulat semper in infirmorum peruersa cognitione.* Confirmatur, quoniam improba voluntas, si secundum naturam esset, conseruaret vique naturam, nec ei perniciosa esset, & ideo non esset improba, vt Augustinus ait lib. 3. de lib. arbit. cap. 17. à med.

Probatur quintò, nam ipsum dicere, se esse sapientes constituit homines stultos, secundum illud Rom. 1. *Dicentes, se esse sapientes, stulti facti sunt;* quoniam ex tali præsumptione non solum sequitur circa alia obiecta reddi stultos, sed etiam in ipsa quidditatiuè continetur stultitia: hæc autem esse sui pœnam, satis constat ex eodem contextu.

Probatur sextò, quia felicitatis & beatitudinis naturalis priuatio est malum inuolutarium, quatenus quilibet etiam in ipsa volitione, quæ peccat beatitudinem appetit: & tamen eo ipso priuatur vera beatitudine, ac felicitate. Cuius argumenti propositiones multis Augustini & aliorum Patrum testimoniis probantur tomo sequenti, si Deus concesserit, tractando de necessariò principio liberæ volitionis, quod accipitur ex naturali beatitudinis appetitu, maxime verò notanda sunt verba Augustini Psal. 32. in id: *Beata gens, &c. dum ita concludit: Ergo ne miser sit, malus est, & idcirco inferior est, quia malus est. Depellende ergo miserie causâ, & acquirende beatitudinis causâ faciunt omnes homines, quidquid vel boni faciunt, vel mali. semper ergo beati esse volunt;* fine

11.

Probatur
tertiò.

Psal. 68.

Augustinus.

2. Timos. 3.

Psal. 2.

Augustinus.

12.

Malitia peccati disconueniens rationali naturæ
Rom. 1.

S. Thomas.

Sapientia 3.

Sapientia 4.

13.

Rom. 1.

14.

Quilibet in ipsa volitione, quæ peccat beatitudinem appetit.

Augustinus.

siue male viuentes, siue bene viuentes beati esse volunt. Et non contingit omnibus, quod omnes esse volunt; omnes enim beati esse volunt; non autem erunt, nisi illi, qui iussu esse voluerint.

15.
Voluntatis
bonum ama-
bilis seruus
grauis.

Augustinus.
8. Petri 2.

Probatum septimò, quoniam sicut voluntati cuiuslibet libertas est amabilis, & contentanea: ita repugnat seruitus, & illi est pœna grauissima. Hæc autem assertur formalissima ratione peccati. Quo argumento ad hoc propositum vitur Augustinus lib. 5. contra Iulian. cap. 3. col. 4. dicens: Cum dicitur homo tradi desideris suis, inde fit rem, quia desertus à Deo cedit eis, atque cõsentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, hinc & seruus additus est.

16.
Homo neces-
sario & eria-
st, sicut, bea-
titudinem
amat.
Augustinus.

Probatum octauò, nam quilibet homo necessariò amat veritatem in communi, sicut beatitudinem in communi; & odio habet decipi, sicut odio habet infelicitatem, vt docuit Augustinus lib. 10. confessionu cap. 2. 3. & lib. 2. de libero arbitrio cap. 9. Quorum verba referemus in eodem loco nuper citato. At verò nonnulla peccata quidditatiuè continent deceptiones, ac subinde quidditatiuè continent aliquod malum voluntati contrarium; quod proinde fit grauissima pœna sui ipsius & præcedentium peccatorum, secundum illud 2. ad Thessalon. 2. *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.*

2. Thessal. 2.

17.
Error de in-
voluntario
quantum de
errore habet.

Confirmatur, nam omnis error quidditatiuè habet de inuoluntario tantum, quantum habet de errore, quoniam vt voluntarius esset, in ratione erroris, oporteret, esse cognitum: & vbi primum cognosceretur esse error, eo ipso refutaretur, & admitteretur veritas: quapropter error non est volitus, neque cognitus, nisi virtualiter.

Confirmatur.

Augustinus.

Confirmatur secundò, nam tenebræ & cæcitas in Sacris literis semper significant grauissimum supplicium. De quo Augustinus lib. 5. contra Iulian. cap. 3. prope initium: *Quam, inquit, si lucis interna amator es, non solum aliquam, sed valde magnam pœnam esse, clamares. At ista cæcitas fuit Iudeis grande incredulitatis malum.* Seneca in epist. 97. ad Lucilium post med. & eam pœnæ rationem, quæ quidditatiuè clauditur in culpa, & & aliam, quæ necessariò consequitur per conscientiam, atque timorem, exponit, illis præsertim verbis: *Prima & maxima peccantium est pœna peccasse.* & iterum: *Sceleris in scelere supplicium est.* Sed nihilominus & hæc & illa secunde pœnæ premunt, atque sequuntur, amere semper, & expauescere, & securitatis diffidere. Nota secundam pœnam, quæ supponit aliam priorem, nam prima cõsistit in ipso scelere, est enim prima pœna peccasse.

Seneca.

18.
Dico secundò

Probatum
primò.

Dei bonitas,
obediens, &
suo vero for-
malis beati-
tudo.

Ad præcedentis assertionis explicationem, & confirmationem dico secundò. Malitia peccati non est pœna formalis tanquam actus, est tamen pœna obiectiua in supremo gradu. Probatum primò. Quemadmodum enim summa bonitas & pulchritudo Dei non est beatitudo formalis, sed obiectiua: propterea quæ obiectiuum præmium est: formalis verò beatitudo & præmium est visio, amor, & fructio, quibus creatura rationalis Deum assequitur; ita etiam summa turpitudine & deformitas peccati non est pœna formalis, sed obiectiua, quatenus est præcipuum obiectum summæ tristitiæ possibilis, quando damnati coguntur perpetuo cognoscere suam fæditatem & vilitatem, nunquam ab ipsis separabilem.

19.
Psalm. 49.
Augustinus.

Confirmatur ex Psalm. 49. *Arguam te, & stantiam contra faciem tuam.* Vbi Augustinus: *Quia in*

non videns, inquit, placuisti tibi, displicebis & mihi & tibi, mihi cum iudicaberis, tibi cum ardebis. Vis latere te ipsum in dorso tuo? Ibi es, non te vides facio, vt te videas. Quod post dorsum posuisti, ante faciem ponam, videbis fæditatem tuam, non vt corrigas, sed vt erubescas. Quæ ipsa verba possunt esse cõmentarius egregius ad illud Nahum 3. *Reuelabo pudentiam tuam in faciem tuam.* Quod ita Septuaginta legunt: *Discooperiam posteriorem tuam super faciem tuam.* Cui similia sunt apud Ezechiel. cap. 23. *Reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, scilicet tuarum, & fornicationes tue.* Oleea 2. *Et nunc reuelabo stultitiam tuam in oculis amatorum eius.* Rectè proinde Bernardus lib. 5. de Cõsideratione ad Eugenium col. antepenul. *Nullus, inquit, de tanta numerositate spectantium molestior oculis tuo cuiusque. Non est aspectus sine in celo, sine in terra, quæ tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit. Nò latent tenebræ, vel se ipsas. Se vident, quæ aliud non vident. Opera tenebrarum sequuntur illas, nec est quo se abscondat ab illis, ne in tenebris quidem. Hic est vermis, qui non moritur, memoria præteritorum. Semel iniectus, vel potius innatus per peccatum, hæsit firmiter, nequaquam deinceps auellendum. Nec cessat rodere conscientiam.* Et postquam alia disseruit de hoc ipso genere pœnæ, concludit: *Vides turpibz, nihil deesse ad confusionem, cum producentur spectaculum fieri Deo, Angelis, hominibus, sibi ipsis?*

Nahum.

Ezechiel.

Oleea 2.

Bernardus.

Confirmatur secundò, nam & Prosper in lib. sententiarum ex Augustino sentent. 47. quæ desumpta est ex lib. de Spiritu & litera cap. 30. *Cum voluit, inquit, mala potestatem accipere, vt efficiat quod cupit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo: neque ideo iniussu, quia occulte. Ceterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto iudicio senserit nolens, quantum mali sit, quod perpetravit volens.*

10.
Prosper.

Confirmatur tertio, quoniam etiam in præfenti sæculo magna pœnarum grauitas consistit in eo, quod reus compellatur exteriori aliquo testimonio ante oculos habere sui peccati turpitudinem, & quado peccatores arguuntur & corripiuntur, præcipua illius pœnæ ratio cõsistit in eo, quod sui ipsorum fæditatē intueri cogatur inuiti.

21.

Probatum secundò, quia quicquid est obiectum timoris, cum abest, potest esse pœna, cum adest. Nam & timoris obiectum debet esse aliquod malum futurum arduum, quod scilicet difficile possit euitari. At verò culpa, etiam in ratione culpe debet esse obiectum timoris filialis, in quantum non raro difficile est euitari: de quo videri potest D. Thomas 1. 2. quæst. 42. artic. 3. præsertim ad 1.

22.
Obiectum
timoris, cum
abest, est pœ-
na cõ adu.

Probatum tertio, quia malum, quod Deus auertit, quando nobis est propitius, idem est pœna, quando permittit iratus; sed turpitudinem ipsam peccati Deus auertit, quando propitius est; ergo erit pœna quando illam permittit iratus. Vnde ortum habet sapientissimus ille modus propositi simul & orationis 1. Reg. 24. & 26. *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem.* & 1. Machab. cap. 2. *Propitius sit nobis Deus. Non est nobis utile relinquere legem, & iussus Dei.*

23.
Malum auer-
sum à Deo
propitius, pœ-
na permittit
à Deo irato.

1. Regem
24 & 26.
1. Machab. 2.

Vtraque præcedens assertio confirmatur obiectiõnum solutione. Prima obiectiõ est, quoniam ex dictis sequi videtur, malitiam peccati non per accidens, sed per se pœnam esse; nam per se, ac quidditatiuè habet esse obiectum summæ tristitiæ. Consequens autè est contra illud, quod num. 1. supposuimus ex D. Thoma. Respondetur, rationem

24.
Prima obiecti-
õ.

Solutio.

rationem formalem peccati esse monstrū quoddam conflatum ex formalitatibus inuicem repugnantibus. Vnde prouenit, vt quod secundum vnā formalitatem per accidens conuenit, secundum aliam formalitatem per se conueniat. Ratio igitur pœnæ per accidens conuenit malitiæ peccati, in quantum illa est voluntaria; sed in quantum admixtam habet rationem inuoluntarij, & mali sumopere disconuenientis, vt vidimus assert. 1. & 2. vt sic illi per se conuenit esse summam pœnam obiectiuam, modo superius explicato.

Secunda obiectio est, quia secundum Philosophum 10. Ethicor. pœna destinari debet, vt homines reducantur ad bonum virtutis. At verò ratio formalis malitiæ non destinatur per se ad bonum virtutis: ergo non potest esse pœna. Resp. ex D. Thoma 1. 2. q. 87. art. 2. ad 1. permissionem peccati ordinari à Deo ad bonum virtutis, quandoque quidem etiam ipsorum, qui peccant, cum scilicet post peccatum humiliores & cautes resurgunt; semper autem est ad emendationem aliorum, qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. Vbi quod ad presens attinet, valde notandum est, humiliationis mortuum præcipuum, nec esse materiale actionem peccati, nec illius laborem, aut aliquem effectum illius, sed ipsam rationem malitiæ. Rursus eadem est ratio præcipua, quam cauere proponunt qui resurgunt, & qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. Quapropter S. Thomas agnoscit, ex formali ratione malitiæ per Dei sapientiam & bonitatem colligi posse sufficientem bonitatem, propter quam illa ipsa possit esse pœna: de quo plura infra disp. 44. sect. 5. 6. & 7. Respond. secundò. Licet nulla bonitas alia colligeretur, nisi vt seruaretur ordo diuinæ iustitiæ in eo, quod quicunque recedens à Deo, eo ipso fit turpissimus & foedissimus, summæq; tristitiæ obiectum; ea bonitas satis esset, vt ratio pœnæ conuenire posset malitiæ peccati: nec enim alia bonitas colligitur ex pœna damnatorum, nisi ordo diuinæ iustitiæ.

Tertia obiectio, quoniam omnis pœna bona est, & Deum habet authorem; diluetur autem sectione sequenti.

Ex his reducantur ad concordiam Scholasticæ, qui dissidere videntur. Dicentes enim, peccatum ratione malitiæ non esse pœnam, ita intelligunt, quod neque ratio malitiæ fit ratio pœnæ, nec malitia, qua ratione voluntaria est, pœna sit. Qui verò dicunt, peccatum ratione malitiæ pœnam esse, intelligunt, in ratione malitiæ fundari rationem pœnæ obiectiuæ, qua ratione admixtam habet inuoluntarium; & ex se summum malum est. Loca Doctorum citabimus sectione sequenti prope init.

SECTIO VI.

Soluuntur alia duo argumenta de peccato, vt est pœna peccati.

Materialem actionem peccati prædeterminari à Deo, contendit supra cæteros illius autores vnus, & in hunc modum argumentatur. Deus causat peccatum, vt est pœna alterius peccati; causatque illud applicando voluntatem ad eius productionem, vt sic prius natura, quam

Rat. de Voluntate Dei.

voluntas illud causet; ergo similiter potest Deus causare substantiam actus, quantum ad entitatem, quā dicit, & applicare voluntatem ad illius productionem. Antecedens probat primò, quia communiter recipitur à Theologis cum Caietano 1. 2. q. 87. art. 2. & cum Magistro 2. dist. 36. §. 6. Probat secundò, quia teste Augustino lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. Omnis pœna, vt sic est iusta, & bona, & vt sic non priuat bono diuino, sed bono illius, quem punit; ergo causatur à Deo. Tertiò, quia iudicis est inferre & applicare pœnam: sed Deus est iudex; ergo inferre & applicare pœnam.

Consequentia verò principalis argumenti probatur, nam substantiæ peccati, quod est pœna, intrinseca est malitiæ: sed quia ratio pœnæ est distincta à ratione culpæ & malitiæ, vt sic, est bona; & ideo potest causari à Deo illam prædeterminante. Ergo similiter licet substantiæ actus peccaminosi, vt est à causa deficiente, sit malitia intrinsece annexa, bene poterit causari à Deo, quantum ad perfectionem & entitatem physicam: quia hæc ratio est, bona, & vt sic distincta à malitia morali.

Respondeo, & dico primò. Duo sunt membra Antecedentis: alterum, quod explicari potest secundum sensum verum, quamuis durior sit locutio: alterum membrum non est verum neque ex mente Scholasticorum: vt in assert. 3. constabit. Nam antecedentis prima propositio est hæc: *Deus causat peccatum, vt est pœna alterius peccati.* Nam valde dissimilis est locutio Magistri in 2. dist. 36. §. 6. dicentis: *Quod autem quædam peccata pœna sint, & ipsa pœna infra sit, & à Deo sit, euidenter tradit Augustinus lib. 1. Retract. cap. 9. & lib. 3. de libero arb. cap. 18.* Et in eadem dist. 36. §. 2. notauerat ex Augustino in lib. de prædest. Sanctorum cap. 10. ea que peccatum sunt, non in quantum peccata sunt, sed in quantum pœnæ sunt, esse à Deo.

Arque vniuersaliter, Deum esse authorem eius formalitatis pœnæ, que reperitur coniuncta cum ratione peccati præcisè, in quantum pœna est, & non esse authorem culpæ, cui annectitur illa ratio pœnæ, docent Albertus 2. p. q. 131. artic. 1. ad 1. & art. 3. sine, Alexand. 2. part. quest. 100. memb. 2. art. 2. ad 1. S. Thomas 2. dist. 36. quest. vnica, art. 3. ad 1. Quod idem apertè colligitur ex 1. 2. quest. 87. artic. 2. si postrema illius verba conferantur cum argumento 1. & cum corp. articuli, vt optimè obseruat ibi Conradus sententiam secutus, quæ etiam colligitur ex Caietano in eodem artic. 2. quamuis obscurius loquatur. Eandem sententiam fusiùs explicant S. Bonauent. & Richard. in 2. distinct. 36. artic. 3. quest. 3. Agilius in eadem dist. quest. 1. artic. 2. corp. & ad 1. & dist. 37. artic. 2. sine, Scotus 2. distinct. 37. ad finem, Gabriel 2. distinct. 36. quest. vnica, art. 3. dub. 1. vbi Maior q. 2. ad 5. argum. Durand. eadem dist. 36. in expositione literæ, cui non contradicit postea in questionibus eiusdem distinctionis. Idem ferè docet Henricus in 2. parte summæ art. 41. quest. 3. ad 1. & Marsilius in 1. questione 45. sine. Nicolaus de Orbelsis in 2. distinctione 37. & Colonienſe Enchirid. titulo de Sacramento penitentia, cap. Prior gratia in fine fol. 92. Cui consonat cap. Nec habent impy, fol. 99.

Inde infero & dico secundò, non esse Theologis vsurpandum illum loquendi modum: *Deus* Dico secundò

R r causat

causas peccatum, ut est pœna alterius peccati, non solum, quia discrepat à communi modo loquendi antiquorum Scholasticorum, quos nuper retulimus; sed etiam, quia doctissimi recentiores, ut Canus lib. 2. de locis cap. 4. ad 7. argum. Bañes 2. 2. q. 1. art. 3. dub. 1. sine. Zumel 1. 2. q. 79. art. 2. disp. 4. Valquez disp. 121. cap. 9. & alij huius temporis doctores communiter refutāt modum loquendi Cajetani in librum 2. Reg. cap. 12. ad illa verba: *Ego suscitabo super te malum.* & cap. 16. ad illa verba: *Dominus precepit Semei ut malediceret Davidi*, quoniam Caietanus concedit, Deum esse autorem peccati, ut est pœna peccantis, aut est pœna alterius hominis. Et quidem in quantum est pœna alterius hominis, Deum esse autorem peccati, faciliiori ratione defendi posse, putat Canus, quam in quantum est pœna peccantis. Sed hoc ad præsens refutare non attinget.

5.
Præstat ut ratione.

Ratio pœna
in peccato
reperitur
causatur à
Deo ex sup-
positione cul-
pæ.

6.

Patres in ob-
duratis
pœna negant
Dei causali-
tatem.

7.
In forma ad
argumentum
respondetur.

8.
Pœna sub
præcisâ ra-
tione pœna
bona, ac im-
ita.

Fuerit non
est malum,
sed fieri pœ-
na dignum.

Augustinus.

Ratione præterea probatur, quoniam ille modus loquendi ex vi verborum significare potest, Deum voluisse & fecisse peccatum posterius eo fine, ut esset pœna peccati prioris, maxime cum prædicti argumenti auctores dicant, Dei, ut iudicis, esse inferre & applicare hanc pœnam. Cautius ergo, significantiusque loquuntur Theologi, qui dicunt, rationem pœnæ, quæ reperitur in peccato, causari à Deo ex suppositione culpæ, cui annectitur illa ratio pœnæ: ut dicemus ad probationem 3.

Dicottertio. Altera propositio in eodem antecedenti contenta, est hæc: *Deus applicat voluntatem ad productionem eius peccati, quod est pœna alterius, ut sic prius natura, quam voluntas illud causet.* Hanc non esse veram, abundè probant omnia, quæ in præsentis disp. tractauimus, præsertim sect. 3. & in sequenti disp. dicemus. Omnes enim Patres, quando loquuntur de obduratione, & excæcatione, quæ pœna sit præcedentium peccatorum, propter quæ traduntur homines propriæ concupiscentiæ, in huiusmodi pœna negant expressè Dei causam, & solam relinquunt permissionem. Peculiariter verò ad rem præsentem notanda sunt verba Gregorij homil. 11. in Ezechiel, quæ referemus ad finem huius sectionis. Quod si Deus voluntatem applicaret ad productionem eius peccati, quod est pœna alterius, interueniret ibi magna causalitas ex parte Dei.

Quapropter ad argumentum in forma respondemus, negando antecedens. Et ad primam illius probationem dicimus, similiter, esse falsam; cum sententia omnium Scholasticorum decreuerit, Deum non determinare, neque applicare, inclinare, impellere, incitare ad eliciendum actum peccati; sed potius quantum ex se est, inclinare ad bonum contrariam: ut vidimus supra tota disp. 39.

Ad secundam probat. eiusdem antecedentis respondetur, respondetur, sine dubio pœnam quamlibet sub præcisâ ratione pœnæ, bonam esse atque iustam: quoniam reducit ad ordinem iustitiæ, ut patiatur malum, quod non vult, qui voluit facere, quod non debuit. Quocirca non solum Augustinus, & Scholastici communiter, sub initium huius sect. citati; sed etiam Dionys. de diuin. nom. c. 4. part. 4. & Damascen. in dialog. contra Manichæos non longè à medio notat, puniri non esse malum; sed fieri pœna dignum. Vnde Fulgent. lib. 1. ad Monim. in eodem c. 17. quod

pro nostra sententia sect. præced. num. 9. retulimus, postquam dixerat superbia peccatum sibi ipsi pœnam esse, inferre: *Ita factum est, ut perseuerans inordinatus ex se, ordinaretur in se. Et in eo, qui in se ordinem perderet, diuini ordinis ratio non periret.*

Vnde colligere possumus, rationem formalem pœnæ in malitia peccati causatam esse à Deo, nõ quia malitiam cauauerit, nec quia materialem eius actionem determinauerit; sed quia supposita actione & eius malitia à voluntate libere causata, vel causanda, Deus iustissimè vult, ut ea malitia sibi ipsi sit turpillima, sordidissima, & grauissima pœna, siquæ obiectum summæ & intolerabilis tristitiæ; ut supra explicatum est. Quæ bonitatis ratio, cum non sequatur per se ex praua intentione peccantis, in nullam aliam causam per se reduci potest, nisi in Deum.

Ad 3. probat. respondetur, iudicis esse inferre & applicare pœnam, præsertim ut induit ratione vltionis. Nam, ut rectè Aristoteles 1. Rhetoric. c. 10. *Pœna eius, qui paritur, gratia fuit illi verò eius, qui facit, ut expleatur.* Nihilominus iudicis non est inferre & applicare substantiam rei, quæ est pœna, quando illa substantia quidditatiuè & realiter est contraria legibus & voluntati eiusdem iudicis, quomodo substantia actus mali est contraria legibus & voluntati Dei. Iudicis autè erit tunc, ex suppositione, quod per voluntatè creatam fuerit causata eiusmodi substantia rei, addere illi & applicare extrinsecam ordinationem, per quam dirigatur ad æqualitatem iustitiæ, & constitutur in ratione pœnæ completa & perfecta, quæ ex sua prauitate erat culpa. Est enim dignissimum sapientiæ & bonitatis infinitæ, ut sicut ipsa est summum præmium obiectiuum, ita etiam velit & causet, ut malum illi summopere repugnans, videlicet, culpa, sit summa pœna obiectiua.

Quamuis ista sufficerent ad illius argumenti solutionem, addo præterea in Consequentiæ probatione, falsam esse Minorem, & ex illa potius confirmari nostram sententiã. Sicut enim Deus determinare non potest voluntatem creatam, ut incurrat pœnam, quæ est culpa, sed tantummodo potest ex suppositione quod voluntas prædeterminauit ad culpam, culpæ adiungere ordinationem & rationem pœnæ: ita non potest Deus voluntatem creatam determinare, ut eliciat materialem actionem peccati, sed tantum potest ex suppositione, quod voluntas se determinauit ad illam eliciendam, præstare simul cum voluntate suum concursus.

Totus præcedens discursus confirmatur, nam & Iulianus obiebat Augustino peccatum esse bonum, si fuerit pœna peccati, ut Augustinus assererebat. Vnde in prædicto lib. 1. contra Iulian. c. 3. initio: *Inferis*, inquit, *alia de libro meo verba.* vbi dixi, *carnis inobedientiam non edicienti homini dignissimè retribuatam, quia iniustum erat, ut obtemperaretur à seruo suo, id est, à corpore suo, et qui non obtemperauerat Domino suo: & conari ostendere hanc inobedientiam carnis potius esse laudabilem; si pœna peccati est.*

Quam illatione postquam multis ostendit, esse nullã, ita cõcludit in col. 2. *Sicut diabolus atq; Angeli eius, & mali Reges non solum si peccatores sunt, sed per inistitiã Dei sunt etiam supplicia peccatorum: nec ideo laude sunt digni, quia pœna ex illis iuste infligitur dignis: sic lex in mēbris, repugnans legi mentis, non ideo ipsa*

9.
Ratio formæ
est pœna in
peccato quæ
modo cauatur
à Deo.

10.
Aristoteles.

Dignissimum
Deo vult ut
culpa sit pœ-
na obiectiua.

11.
Ex argumēto
probationis
nostræ con-
firmatur sen-
tentia.

12.
Præcedens
discursus cõ-
firmatur.
Augustinus.

13.

ipsa iuste agit, quia eius qui egit iniuste, pœna sit iniusta: & sicut cæcus cordis, quam solus remouet illuminator Deus, & peccatum est, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, quæ cor superbum digna animaduersione puniatur, &c. Defenditur Augustinus, bonam & iustam esse rationem pœnæ, quamuis iustus formalitatis proximum fundamentum, siue subiectum sit malitia inobedientia & incredulitatis.

De primo argumento hæcenus. Sic secundum, quod obiciunt aliqui ex tertio cap. Ezechielis: Si conuersus iustus in iniustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offensiculum coram eo. Quod ita intelligendum putant, vt Deus offensiculum ponat, intendens hominem impellere, & prædeterminare ad materiale actionem peccati. Quod inde confirmant, quia si ea solum ratione diceretur Deus ponere offensiculum, quoniam offert creaturas ex se bonas, & ad bonum destinatas, præsciens tamen eorum futurum abusum, ratione cuius fiunt in odium, & in musculam pedibus insipientium: sequeretur, nullam pecularem comminationem hic denuntiari iusto, postquam a iustitia recedens iniquitatem fecit: sed eandem profus denuntiari potuisse iusto, adhuc in sua iustitia perseueranti, cui adhuc offeruntur a Deo creaturæ, quas præcitat, futuras esse in offensiculum.

Respond. primò. Offensiculum ponere coram iusto est culpam & eius detrimenta ob oculos mentis ponere, vt stimulis conscientia actus, & infirmitatem ex culpa contractam expertus, respiciat. Quod totum est bonum & Deo dignum. Sic Hieronymus ibi: Ponitur, inquit, offensiculum coram eo, siue tormentum, & vt Theodorus dixit, infirmitas: vt torqueatur & planam viam non inueniat, & intelligat, se languidum. Prodest enim iusto intelligere delictum suum, conscientiaque tormentum, & dicere cum Psalmista: Conuersus sum in erumina mea, dum configitur spina. Sic etiam Theodoretus ibi non peccandi occasionem, sed pristini laboris iacturam, & æternæ mortis exitum intelligit.

Respondet secundò. Etiam si offensiculum esse intelligamus periculosa peccandi occasionem, licet ex se bonam, adhuc iusto, si recesserit a iustitia peculiari aliquid comminatur Deus, quod non comminatur iusto perseueranti. Cui per specialem Dei protectionem subtrahuntur multæ creaturæ, quæ possent illi esse in musculam. Et regulariter adest maior lux & directio. Sed post peccatum, secundum commune providentiam, nec tanta protectio, nec tam copiosa lux & directio tribuitur: vnde multò grauius imminet illi peccandi periculum.

Hæc autem intelligenda esse de permissione mera, quæ vnum peccatum Deus permittit in pœnam alterius peccati, notat Gregor. homil. 11. in Ezechielem longè post medium, dicens: Qui peccatorem diu expectat, vt redeat, non redeunt atque contententi, ponit adhuc ubi grauius impingat. Peccatum quippe, quod per penitentiam non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. Omne enim quod prius committitur peccatum est, sed si citius penitendo non tergitur, obligatam peccati mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, &c. & longè inferius: Omnipotens Deus cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit, vt cæca mens etiam in aliis labatur. Et post pauca rem clarius exponit, dicens: Ponam offensicu-

Rur de Voluntate Dei.

lum coram eo, ac si aperte dicat, quia videre penitendo noluit, & iam impingit iusto cum iudicio deserens, ponam ei, & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere est nequaquam ad peccatum premere, sed nolle a peccato liberare. Perpende, quantum huic doctrinæ repugnet, Deum applicare ac determinare ad materiale actionem peccati, quod sit alterius peccati pœna, vt supra num. 6.

Repugnat
Deum deter-
minare ad
materiale
actionem pec-
cati.

DISPUTATIO XLIV.

Quibus modis exerceatur diuina potentia, dum excacat, & tradit desiderijs.

SECTIO I.

Diminutio illustrationis ac protectionis punitio & exteriorum bonorum subministratio.

Disputatio præsens, veluti præcedentis appendix sub aspectum constituit lingulos quosque modos, quibus diuina potentia exercetur, quando excacat & indurat, atque desiderijs tradit, vt à sufficienti partium enumeratione constet, ex quolibet diuinæ potentia exercitio non modo colligi prædeterminationem materialis actionis, sed etiam oppositum efficaciter probari.

Et quamuis penè innumerabiles sint modi potentiam exercendi, ratione quorum dicitur obdurare, & tradere; possum tamen ad septem capita reduci. Primus est minuendi protectionem & illustrationem, secundum puniendi, tertius subministrandi bona, de quibus in sectione præsentis. Quartus modus est influendi in volitionem, quæ mala est, infra sect. 2. Quintus, præscribendi mensuram & alias circumstantias, de quo in sect. 3. 4. & 5. Sextus conuertendi peccata vt seruiant diuinæ voluntati, de quo sect. 6. & 7. Septimus est demonstrandi obdurationem & errorem de quo in sect. 8.

Primus igitur modus, pertinet ad subractionem vberioris illustrationis & protectionis, satis explicatus fuit disp. præcedenti, præsertim tota sect. 3. & 4. in cuius fine monstrauimus, hoc opus indigere infinita potentia.

Secundus modus, qui cæcorum dux est, atque gubernator, ideòque cæteris semper reperitur admixtus, pertinet ad punitiuam iustitiam, in illa quippe non solum patientiam, sed maxime potentiam Dei exerceri & ostendi, constat Rom. 9. Si autem Deum volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, & rursus: In hoc excusasti te, vt ostendam in te virtutem meam. & Exod. 14. Et viderunt (filijs Israël) Egyptios mortuos super litus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos. Quod obseruat D. Thom. ad Rom. 9. lect. 3. prope finem.

Hic modus in duo mēbra subdiuiditur, quorū præcipuum est, quando peccatum est pœna peccati. In hoc enim diuina potentia mirabilior est, quàm in quolibet alio supplicio propter rationes, quas vidimus disp. 4. 3. lect. 5. & 6. Alterum membrum est, quando potentia ostenditur in pœnis, quæ nō sunt peccata, siue in hac vita, siue in futura. De quibus omnibus Fulgent. lib. 1. ad Monim. c. 2. 4. prope init. In eo, inquit, insuperabilem potentiam præscientia sue magis ostendit, quia neq; in malis prædestinationem iustitie sue vacare permisit.

1.

2.
Septem mo-
dis exercetur
diuina po-
tentia.

3.

4.
Secundus
modus cæco-
rum dux.

Roman 9.

Exod. 14.

S. Thomas.

5.

Fulgentius.

6. Tertius modus pertinet ad exteriora bona, quæ quomodolibet antecedunt culpam, hoc est, illam iuvant, non quidem ex se, neque ex intentione Dei concedentis, sed per abusum accipientis. Deus igitur per potentiam indurare, & excacare dicitur, quando potenter facit aliquas res, siue naturales, siue morales, siue supernaturales, quæ ex se quidem bonæ sunt, & ad bonum inclinantes; sed propter alicuius peccatoris malitiam præsciuntur illi fore in occasionem erroris, & obstinatæ voluntatis.

7. *Augustinus.*

Probatur primò, nam signis atque portentis obduratum fuisse cor Pharaonis, notat Augustinus q. 8. super Exod. dicens: *Et quamvis uniuscuiusque cordis in malitia qualitas, id est, quale cor habeat ad malum, suo fiat vitio, quod inolevit ex arbitrio voluntatis: & tamen qualitate mala, ut huc, vel illuc moveatur, cum siue huc, siue illuc malè moveatur, causis sit, quibus animus propellitur, quæ causæ, ut existant, vel non existant, non est in hominis potestate, sed veniunt: ex occulta providentia, mississima planè, & sapientissima, uniuersum, quod creauit, disponentis, & administrantis Dei: Vt ergo tale cor haberet Pharaon, quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potius ad impietatem, vitij proprij fuit. Quod verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret inuisionibus Dei; hoc est enim quod dicitur, induratum, quia non flexibilitèr consentiebat, sed inflexibilitèr resistebat: dispensationis fuit diuina, qua tali cordi non solum iusta, sed euidentèr iusta pœna parabatur, qua iumentes Deum corrigerentur.*

8.

Perpense tale cor Pharaonis non solum malitiam, sed etiam actuale, & habituale volitionem esse: hanc verò non causari à Deo; sed supposito, quod illa proprio vitio fuerit causata, Deum offerre obiecta exteriora per se bona; unde scitur, obdurandum esse cor. Id quod statim explicat exemplo lucri, quo aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouentur, & subdit: *Ita causæ veniunt hominibus malis, quæ non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inueniunt iam factos proprijs vitijs præterita voluntate.* Deus igitur non fuit causâ determinans, ut præteritis conciperent voluntatem.

9. *Psalm. 104.*

Augustinus

Probatur secundò ex Psalm. 104. *Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos eius.* Ex quo bono, quia propter Egyptiorum malitiam, secuta est inuidia & odium, subiungitur: *Conuertis cor eorum, ut odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Vbi Augustinus sic loquitur: *Cum enim ipsi vitio suo mali sint, Deus de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum eius boni erant, sed maligni & impij tales erant, qui faciliè incolis suis felicitibus inuiderent. In eo ergo quod populum suum multiplicauit, hoc beneficij suo malos ad inuidendum conuertit.* Similia scribunt Prosper & Theodoretus in eundem versum.

10. *Iudith. 10.*

Tertiò, probatur exiplo singulari Iudith. c. 10. *Iudith omnibus ornamentis suis ornauit se, cui etiam Dominus consulit splendorem, quoniam omnis ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute pendebat: vnde ideo Dominus hanc in illa pulchritudinem amplauit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret.* Vidisti Dei beneficium sanctæ fœminæ collatum: vide nunc effectum inde sequutum propter malitiam & abusum impij Holofernis, ad finem eiusdem cap. 10. *Cumque intrasset ante*

faciem eius, statim captus est in oculis suis Holofernes.

Quapropter eadem castissima fœmina Dei triumphum cap. 16. canit his verbis: *Accepit gloriam nouam ad decipiendum illum, id est, unde factum est, ut deciperetur.* Explicandus est enim hic modus loquendi iuxta regulam Damasceni lib. 4. de fide cap. 20. prope finem dicentis: *Mos est Scripturæ quedam, quæ secundum euentum debent intelligi, casualiter dicere.* Quam ille fusiùs explicat, & probat, sicut & communiter Patres Ioan. 12. ad illa verba: *Vt sermo Iſaie impleatur.* vbi Chrysostomus homil. 67. ad finem. Cyrillus lib. 8. in Ioan. c. 20. fine, Theophyl. Euthym. Theodorus Mopsuestensis, Leontius. Cui simile est quod S. Thomas exponit 1. 2. q. 98. art. 1. ad 2. & q. 79. art. 1. ad 2. S. Bonau. Sap. 19. vers. 4.

Probatur quartò, nam & potestas siue auctoritas nocendi, si voluerit, numeratur in eodem bonorum genere, quibus homo traditur in suas concupiscentias. Quemadmodum Augustinus: *Cum voluntas, inquit, mala potestatem accipit implere quod intenditur, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas, punit enim etiam isto modo. & post pauca: Hoc est, quod de quibusdam Apostolis ait: Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis illorum.* Hinc & Dominus Pilato: *Non haberes in me, inquit, potestatem, nisi data esset tibi desuper.* Sed cum potestas datur non necessitas imponitur. Vnde cum David Saulis occidendi potestatem accepisset, maluit parcere, quam ferire. Vnde collige primò, Deum tradere & obdurare concedendo potestatem ex se bonam, & optatam à malis hominibus. Secundò, nihilominus non imponi à Deo necessitatem. Imponeretur autem si in sensu composito, & ex suppositione prædeterminationis fore necessarium abuti potestate. His similia sunt, quæ Rupertus in lib. 10. in Apocalyp. cap. 18. ad illud: *Quia de vino ire fornicationis eius, &c.* notat de modo, quo Reges traditi sunt passionibus ignominie.

Quintum & in hoc genere supremum exemplum præbent Euangelicæ legis mysteria, de quibus Clemens Alexand. lib. 1. Stromat. in medio, quomodo Deus stultam fecerit. & perdidit sapientiam sapientum ex 1. Corinth. 1. ita exponit, ut Deo ostendente altissima mysteria, quæ superant captum illorum, ipsi voluntaria electione ad terrena propensi, noluerint credere, cum possent, si vellent, insuper quoniam proposito maximo fidei lumine illius comparatione obscuratur barbara philosophia.

Non dissimiliter Chrysostom. homil. 67. prope finem. *Quemadmodum, inquit, sol debilem oculorum aciem præstringit non natura sua; ita vsu venit in iis, qui diuino non attendunt sermoni. Ita & Pharaonis cor indurauisse dicitur.*

Hieron. Ecclesiastes 7. ad illa verba: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despererit.* Quomodo, inquit, vna atq; eadem solis operatio liquefacit ceram, & siccit lutum: sed pro substantia sua, & liquefit cera, & siccatur lutum: sic vna Deus in Egypto signorum operatio mollebat corda credentium, & incredulos indurabat, quia iuxta duriciam suâ & impenitens cor thesaurizabant sibi iram in die ire ex his mirabilibus, quæ cum videret, fieri non credebatur. Quod paulò inferiùs magis explicat, docet, homini datâ esse potestatem elegendi malû, vel bonû, prout voluerit, ne cõqueratur, se nõ posse nõ peccare. Eodè folis exiplo rē explicat in epist. 150. ad Hedibiz q. 10. & Orig. li. 3. Periarth. c. 1. col. 6.

11. *Iudith. 16*

Damasc.

12. *Potestas, & auctoritas nocendi. Augustinus.*

Apocal. 18.

13. *Euangelicæ legis mysteria præbent exemplum.*

14. *Chrysostom.*

15. *Exemplum vitiæ vitiis declarat Hieronymus.*

Origenes.

cui addit exemplum de eadem pluvia, qua accepta, fecunda terra profert herbam opportunam; sed ita illis profert tribulos & spinas, Hebr. 6. Necnon Anastasius Episcopus Nyssenus in q. 75. ex Athanasio: cuius verba retulimus ultimo præcedenti de scientia, disput. 25. sect. 11.

Peculiariter verò Christi D. opera fecisse, ut errarent quasi ebrii, qui videbant mira & humilia, notat Gregor. lib. 11. Moral. c. 11. fine ad postrema verba Iob cap. 12. dicens: Errare eos facies, quasi ebrios. Videbant quippe, eum, & suscitare mortuos, & tamen esse mortalem. Quis non crederet Deum, quem conspiciebant, suscitare mortuum? sed rursum cum hunc mortalem conspicerent, despiciebant credere, hunc esse immortalem Deum. Per hoc ergo quod omnipotens Deus talem se eorum oculis exhibuit, qui posset & diuina ostendere, & humana pati, errare eos quasi ebrios fecit: ut eorum superbia, que incarnationis eius mysterium despice-re maluit, quam sequi, & contra humanitatem eius se extolleret, & inius lucentem deitatis eius poten-tiam miraretur.

Sexto, cauendo gentium fidem ac pietatem, dicitur Deus ad inuidiam & odium prouocare ludæos, secundum illud Deuteronom. 32. Et ego prouocabo eos in eo, qui non est populus & in gente stultior irribo illos. Quod Apost. Roman. 10. sic legit: Ego vos ad emulationem adducam in non gentem: in gentem incipientem in iram vos mit-tam. Vbi S. Thom. lect. 3. post med. Dicitur, inquit, Deus in emulationem inducere, & in iram mittere, non quidem in eis cauendo malitiam, sed subtrahendo gratiam: vel potius faciendo conuer-sionem gentium, unde Iudei occasione ira & inui-dia sumunt. Et Theodoretus in citatum canticum. Non enim, ait, sic Iudeos dolore afficit serui-tus & dispersio & templi desolatio, ut gentium re-ligio & splendor: pungit enim ipsos, & in inuidiam prouocat.

Septimò, propter indultum pœnitentiæ tem-pus, cum plurimis remediis ad illam prouocan-tibus, Deus quandoque dicitur iniquitatem ap-ponere. Vnde Gregor. lib. 25. Moral. capite 9. alias 12. Quia omnipotens, inquit, Deus ad pœ-nitentiam tempus indulget: quod tamen humana ma-litia ad usum suæ iniquitatis inuoluet, nimirum in-flo Dei iudicio augeri culpa permittitur, ut ad fe-riendum aliis quandoque cumuletur. Hinc enim rursum de quibusdam Apostolus dicit: Ut impleant peccata sua semper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordi-bus est, sordescat adhuc. Hinc David ait: Adpone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut non intrent in iustitiam tuam.

Idem toto sequenti contextu confirmat. præ-cipue verbis Deuteronom. Mea est ultio, & ego re-tribuam eis in tempore, ut labatur pes eorum. Ecce atrocissima, inquit, illorum facinora describuntur, & tamen ad ultionis diem adhuc subsequens lapsus as-picitur, quo eorum culpa cumulentur. Habent iam quidem unde feriri mereantur, sed sustineant tamen adhuc peccatum crescere, ut peccantes possit atro-cior pœna cruciari. Iam meretur supplicium pecca-tum, & causa peccati: sed expectatur adhuc, ut aug-mentum supplicij subroget peccatum, & pœna pecca-ti. His similia tradit hom. 1. 12. in Ezechielem.

Septimò, sub eodem tertio genere desiderijs tradendi & obdurandi continetur frequens mo-dus prouidentie circa temporalia bona: hæc enim sæpe cōceduntur impijs, quādo suis iniquis ora-

tionibus postulant; sed ad punitionem illorum: iustis verò non raro negantur, vel è contra iustis conceduntur, impijs verò negantur, prout expedit ad finē prædestinationis, & reprobationis. Quod ponderat solito obcurioribus & profundioribus verbis August. in lib. 5. contra Iulian. dict. c. 3. nō procul à fine, ubi tractans, quomodo Deus tradit in passionēs ignominie, & in mendacium & fal-sum consilium, ait: Facit hæc miris & ineffabilibus modis, qui nouit iusta iudicia sua, non solum in corpo-ribus hominū, sed etiam in ipsis cordibus operari, qui non facit voluntates malas, sed vitatur eis, ut voluerit, cum aliquid inique velle nō possit, que Deus pro votis humanis propitijs annuat, iratus ne non annuat: ac-rursus, que iratus annuat: propitijs ne non annuat: atque iterum, que contra vota humana propitijs faciat, que iratus non faciat. Et in his omnibus bonus perferuat, & iustus, exaudit propitijs, non exaudit iratus: & rursum non exaudit propitijs, exaudit iratus. Parcis propitijs, non parcis iratus: & rursum non parcis pro-pitijs, parcis iratus. Atque in his omnibus bonus per-feruat, & iustus.

Consonat Anselm. in Elucidario prope med. dicens: Mali diuitijs abundanti, ut mala que concu-piscunt iusto Dei iudicio explorare per pecuniam valeant. & post pauca: Potentia splendunt, ut mala, que amant potenter expleant.

Octauò, generaliter de quolibet bonorum genere catechismus Pij V. versus finem, ad illa verba Orationis Dominicæ: Et ne nos inducas in temptationem. §. Dicimus autem: Nos, inquit, in tem-pationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, qua nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & Patris substantiam, ut prodigis ille filius, dissipamus, viuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obse-quentes. Quamobrem idem dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam hoc esse ad mortem. Opportunum rei exemplum est Hierosolyma teste Ezechiele: quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Propheta diceret Deus: Perfecta eras in de-core meo, quem posueram super te. Quod magis explicans subdit, excacationem, indurationem, & traditionem in passionēs ignominie prædicto modo esse intelligendas.

SECTIO II.

In volitionem, que mala est, influendo, quomodo Deus induret.

Aliquoties disp. 27. & sequentibus, præter-tim verò dicta disp. 27. sect. 3. num. 18. & disp. 40. sect. 2. notauimus, Deum impellere pos-se, ac determinare ad genericam rationem voli-tionis, in qua non includitur repugnancia cum lege diuina, permittendo, ut à libera voluntate contrahatur & determinetur ad specificam ra-tionem, intrinsecè repugnantem diuinæ legi. Hic igitur in præfenti numerandus est, ut quartus modus per potentiam excacandi, & obdurandi, & verificandi cetera, quæ sonant operationem peccati.

Et imprimis quantum ad generalem rationem motus liberi arbitrij, siue, quod idem est, voli-tionis liberæ, tendētis ad quælibet obiecta crea-ta, Gregor. Nyssen. in Ecclesiasten. homil. 2. col. 2. illud 1. capitis: Cognouit, quod malam distrac-tionem dedit Deus filiis hominum, ut distraherentur in ea, sic exponit: Hoc autem est motus liberi arbitrij, qui dum eo abusi sunt homines, peccati sunt in hominibus instrumentum ad peccatum. Bonum enim est natura

Et seruituti non obnoxium liberum arbitrium. Quod autem est necessitas subsistentium, in bonis nemo inuenerat: sed ipsa libera mentis appetitio, cum citra disciplina castigationem ad eligendum viuum defluxisset, effectus est anime tentatio, quæ à rebus excelsis & honorificis conuulsa est ad animi motus, qui vehementer perturbant, & afficiunt. Hoc est, quod significat illud, dedit. Non quod ipse malum vitæ hominum indiderit, sed quod bonis, quæ à Deo data sunt, homo propter inopiam consilij, usus sit tanquam malorum adminiculæ. Conuenit autem sancta Scriptura tales sensus huiusmodi enunciare vocibus. Subditque de induratione exemplum. Exod. 4. & Rom. 1.

3. Minus generales rationes volitionis, ad quas homo per Dei potentiam impellitur. S. Thomas.

Sed præterea sunt alia minus generales rationes volitionis, ad quas homines per Dei potentiam efficaciter impelluntur, de quibus præcipue tractauit Augustinus in disp. 28. sect. 1. citatus, vt luculenter explicat, & confirmat S. Thomas ad Rom. 9. lect. 3. inter med. & finem, dicens: Aliquid amplius videtur mihi in hoc esse intelligendum, quia, videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bonum, & ad malum. Vnde Augustinus dicit in lib. de gratia & libero arbitrio, quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum. Hoc loco primum amator doctrinæ sancti Thomæ agnoscat, ab eo inductum esse illud idem testimonium Augustini, quod pro contraria sententia adducitur supra sect. 1. num. 4. Deinde videat quomodo explicet, dicens: Aliter tamen ad bona, aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè & per se, tanquam author honorum: ad malum autem dicitur inclinare, vel fuscicare homines occasionaliter, in quantum, scilicet, Deus homini aliquid proponit vel interius, vel exterius, quod quantum est de se, est inditum ad bonum; sed homo propter suam malitiam peruersè vitium ad malum.

Isaia 10.

In dilucida S. Thomæ explicatione nihil de prædeterminatione inueniuntur.

5. Probatur expositio ex Augustini de prompta descriptio.

Et inter alia huius prouidentie exempla hæc subdit: Deus quantum est de se interius instigat hominem ad bonum; puta regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniendum rebelles. Sed hoc instinctu bono malus homo abutitur, secundum malitiam cordis sui, & hoc patet Isaia 10. vbi dicitur de Assur, ad gentem fallacem mittam eum contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat spolia, &c. & post. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non via astimabit; sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cum à Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione ad crudelitatem. Vide dilucidam, acutam & solidam explicationem sancti Thomæ, in qua nihil inuenimus de prædeterminatione ad materialem actionem, cui malitia inseparabiliter sit coniuncta: sed solummodo legimus excitationem & inclinationem ad effectus, per se bonos, quos homo propter suam malitiam flecit ad malum: vt expressè obseruauit sanctus Thomas, & efficaciter probauit citatis Isaia verbis: Ipse autem non sic arbitrabitur, &c.

Expositionem hanc depromptam esse ex imis visceribus Augustinianæ mentis probatur. Nam in eodem libro de grat. & lib. arbit. cap. 20. sub init. docet, à Deo causari formidinem imminens periculi, quæ ex se bona est, qua posita, per liberum arbitrium abutuntur mali, fugiendo, etiam tunc, quando tenebantur fortiter resistere.

re. Quemadmodum de Israëlitis, quando tenebantur resistere hostibus ciuitatis Hai, Iosue 7. Augustinus ait: In animo enim factus est timor, vt fingerent, & hoc factum est, vt vindicaretur peccatum, eo modo, quo fuerat vindicandum: vnde dicit Dominus ad Iesum Nauè. Non poterunt filij Israel subsistere à facie inimicorum suorum. Quid est non poterunt subsistere? Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem, turbata voluntate, fugiebant; nisi quia Deus dominatur & voluntatibus hominum, & quos vult in formidinem conuertit iratus. Subiungitq; aliam confirmationem, quia confortare cor militum ex se bonum est, sed hac fortitudine abusi sunt hostes, vt pugnarent contra populum Dei.

Eandem persequitur fusiùs in sequenti cap. 21. de grat. & lib. arb. vbi peculiariter notandum est, quod assert ex lib. 2. Paralip. cap. 25. In fugam conuertes te Deus ante inimicos, quoniam virtus est Deo, vel adiungere, vel in fugam vertere. Quomodo virtus Dei alios adiungit in bello, dando eis fiduciam, alios immisso timore, vertit in fugam; nisi quia ille, qui in celo & in terra omnia, quæcumque voluit, fecit, etiam in cordibus hominum operatur.

Vniuersaliori modo eandem operationem Dei tradit Hugo Victor. lib. 1. de Sacram. part. 5. cap. 28. vbi quatuor modos enumerat, quibus diuina prouidentia moderatur, & conducit impiorum voluntates: quorum tres priores pertinent ad potestatem extrinsecus conferendam, vel impediendam. Quartus verò. Iudicium intrinsecus operantis dispositionis est quando ipsa vis diuina, quæ in omni creatura præsidet, illas etiam voluntates, quæ contra suam voluntatem orta sunt, ad perficiendam suam voluntatem intorquet. Quod in sequenti cap. 29. magis explicat & confirmat testimonio Isaia, & 2. Reg. 16. de quibus infra in 6. & 9. exemplo.

His quatuor probationibus, siue exemplis quantum addit. Deus quippe 25. in corde Amasie operatus est, vt salubrem admonitionem non audiret; sed ea contempta bellum aggrediretur: videlicet, causando in eius corde robur, atque constantiam timore depulso. Qua propensione voluntatis, ex se directæ ad fortitudinem, Amasias per superbiam abusus est ad temeritatem impauidam, & audacissimam fortitudini contrariam. Et hic est legitimus intellectus ad Augustinum de grat. & lib. arbit. c. 21. cuius verba retulimus disp. 28. sect. 1. num. 4.

Sextum eiusdem veritatis exemplum præbet Isaia c. 7. cum ait: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur. vbi Cyril. Alex. notat, metaphorâ esse ductam ab industria illorum, qui apibus curandis præstant, quando sibilo, aut leui sono ad aluacita conuocant. Hieronym. sibilare intelligit vocare & adducere. S. Thom. ibi: Sibilabit, exponit: Inspirabit: nimirum quatenus interius mouet ad costans & efficax desiderium defendendi atq; dilalandi iura regni, præsertim ad amenas, & diuites regiones, qualis erat Palestina. Hoc autè desiderium, prout à Deo procedebat, ita præcisum erat & abstractum, vt iuste exerceri posset in hostes Reipublicæ debellandos; sed per malitiam Ægyptiorum & Assiriorum detorquebatur etiam ad iniusta bella.

Sic etiam Hierem. cap. 25. Pro eo, quod non audisti verba mea, ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, & Nabuchodofor Regem Babilonis.

6.

2. Paralip.

7. Hugo Vi.

8. Quinta probatio, seu exemplum.

9. Isaia 7.

S. Thom.

10. Hierem. 15.

Hierem. Babylonis seruum meum. Quod interpretatur Hieronymum. Misit autem Dominus vel Angelos, ut cō-
eirent gentes; vel certe huiusmodi mouet cogitationes
ut faciant Domini voluntatem. Quodque vocat ser-
uum Nabuchodonosor, non sic seruum vocatur, ut Pro-
pheta & omnes sancti, qui verè seruiunt Domino: sed
quò in euersione Hierusalem Domini seruiat volun-
tati: secundum quod & Apostolus loquitur. Quos tra-
didit Sathana. &c. Hæc scilicet cogitatio & inspi-
ratio, mouens ad dilanda iura Regni, & propo-
nens rationes facilitatis & vililitatis, est ille nun-
cius de quo Hierem. cap. 49. Legatus ad gentes

Hierem. 49. missus est: Congregamini, & venite contra eam, &
confurgamus in prelium: Eadem habentur Abdiæ
1. init. Et longè inferius in eodem cap. 49. Consur-
gite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem
confidentem, ait Dominus, non ostia, nec velles eis:

Hierem. 18. soli habitant. Eadem arte Deus adducit depræ-
datores: ut Hierem. 18. Adduces enim super eos la-
tronem repente. Et Isaïa cap. 8. Ecce Dominus ad-
duces super eos aquas fluminis fortes, & multas, Re-
gem Assiriorum. &c. Cuiusmodi locutiones fre-
quenter occurrat in Prophetis.

Isaïa. 8. Septimum sit Holofernes, quem Deus impu-
lit ad amorem pulcherrimæ atque sapientissimæ
femine, qui quod ex se erat, poterat citra pecca-
tum retineri, sed præciebatur detorquendus ad
libidinem, vnde mortem incurreret. Hanc Dei
operationem præcata est Iudith. cap. 9. dicens:

Iudith. 9. Fac Domine ut gladio proprio eius superbia ampu-
teretur, & capiatür laqueo oculorum suorum in me,
& percuties eum ex labiis charitatis mee.

Isaïa 11. Octauum notat Abulenſis Iosue cap. 11. q.
82. ad illa verba: Domini enim sententia fuerat, ut
indurarentur corda eorum: & pugnarent contra Is-
rael & caderent, & non mererentur illam clemen-
tiam, ac perirent. Quod rectè obseruat fieri po-
tuisse, non solum subtrahendo copiosam gra-
tiam, sed etiam positu & directè eos mouendo,
ut pugnarent vsque ad mortem pro patria, li-
beris, & vxoribus, quod ex genere nec pec-
catum, quamuis propter circumstantiam ob-
stinatæ infidelitatis fuerit in illis culpa grauif-
sima.

Cur Deus Nontum obseruat Lyra 2. Reg. 16. vbi pro-
pterea dicitur Deus Semei præcepisse, ut male-
diceret Dauidi, quoniam audaciam contulit, &
timorem subtraxit. Nam ignauus, inermis, & so-
lus publicè coram plurimis fortissimis armatis
maledicere ausus est illorum fortissimo duci: li-
cet malum animum & odium Semei habuerit à
se ipso.

SECTIO III.

Quoniam nocumento mensuram & alias cir-
cunstancias præscribit, dicitur Deus
actiones malas præcipere per
potentiam.

Supponen- Hic est quintus modus eorum, quos nume-
rauimus in principio disp. præsentis. Pro
cuius explicatione supponendum est primò, di-
uinz bonitati repugnare præceptum, obligans
voluntatem creatam, ut eliciat materialem actio-
nem odij Dei, aut aliam intrinsecè malam: quod
demonstratum est disp. 33. sectione 4. versus
finem.

2. mensura, Secundò notandùm est. Cum in mensura &
modo malæ actionis duo sint, alterū positium,

videlicet, ut tantam actionis intensiorem, exten-
sionem, & durationem habeat, circa hoc obie-
ctum & has personas, in hoc tempore & loco
versetur; & tales induat circumstantias intrinsecè
malas: alterum negatiuum nimirum, ne habeat
maiorē intensiōem, extēsiōem, & duratiō-
nem; ne sit alibi, nec in alio tempore, nec circa
aliud obiectum, aliamve personam versetur, nec
cum aliis circumstantiis. Ex his duobus primum,
videlicet, positium, non causat Deus, neque
determinat, vel mouet; sed tantum permittit
creatæ voluntati causandū, afferendo in prom-
ptu materiā, & omnia ex se bona, quæ requirun-
tur, ut causare possit, si velit: at verò secundum,
scilicet, negatiuum, illud Deus per se determinat,
& causat, ut proprius author, & quātum ad hoc
est author mensuræ, peccatis præscribendæ.

Tertiò notandum est, in ea figura dictionis,
qua iussio siue præceptum pro permissione po-
nitur, vehementem emphasim esse. Per quam
præcipue significantur quinque. Primum, per-
mitteri culpam cum tacita reprehensione, & sug-
gillatione tantæ obstinationis, ut qui permittit
vix eam speret ab infania reuocare. Secundum,
tam vehementem esse demonis, aut hominis ali-
cuius propensionem ad nocendum, ut, posita
permissione, nocumentum exequatur, non minus
infallibiliter & efficaciter, quam obedientissimus
Angelus exequeretur præceptum ad audiendam
vocem sermonum eius.

Tertiò denotatur dependentia cuiusque pra-
uæ voluntatis à Deo, & obedientia, quam præ-
stat, licet iniuita, propter quam nihil valet effice-
re, nisi supremus Dei principatus imperet, vel
permittat. Ad quod etiam reducit ratio altera,
quoniam eiusdem potestatis est, permittere ma-
lum, cuius est contrarium bonum præcipere, &
efficaciter causare. Quartum denotatur, etiam
positium & executium præceptum Dei etiam
in malis operibus adhiberi, præcisè ad exhiben-
dum generalem concursum & alia bona, sine
quibus illud malum patrari non posset. Quin-
tum, quandoque præcipientis vox contrarium
reddit sensum exprobrantis vitium, & adhor-
tantem ad virtutem, ut infra num. 23.

Ex his quinque tertiò & quartum, quoniam
hominibus conuenire nequeunt, non significan-
tur familiari modo loquendi per modum præ-
cipientis. Cæterum duo priora significantur, ma-
ximè verò primum illud, videlicet, concessio, si-
ue permissio, suggillando quasi desperantem ob-
stinationem: quemadmodum 2. Reg. 18. cum
Ioab, paternis monitis non posset Achimaas de-
ducere ab imprudentissimo desiderio nuncan-
di, concessit, & ait: Curr. Et apud prophanos
illa de filio perditio: Tibi, ait, si isue placet, profun-
dat, pereat, nihil ad me attinet. Et Poëta:

— Neque teteneo, neque diuila refello.
I, sequere Italiam ventis.

Prædicta significatio præcepti probatur pri-
mò Thren. cap. 3. post med. vbi tractans de cala-
mitatibus & oppressione, quas Babylonix Rex
inferebat populo Dei, refert quorundam blas-
phemias aduersus diuinam providentiam, qui
dicebant: Ut peruerteret hominem in iudicio suo,
Dominus ignorauit. Et refutat, dicens: Quis est
iste, qui dixit, ut fieret, Domino non iubente? Ex ore
altissimi non egrediuntur nec bona nec mala. Affir-
mat ergo Propheta, Domino iubente, atque ex
ore altissimi egredi non solum bona, sed etiam

R r 4 mala,

Et modo ma-
la actionis
duo sunt.

Primum non
causat Deus,
neque deter-
minat.

Secundum
ut proprius
author Deus
causat, &
determinat.

3.
In emphasi
quinque si-
gnificantur.
Primò.

Secundò.

Præuæ volun-
tas licet iniuita
Deo obedi-
entia præ-
stat.

Quartò.

Quintò.

4.
Tertium, &
quartum ho-
minibus con-
uenire ne-
queunt.

2. Reg. 18.

Terent. in
persona Da-
mæ ad Mi-
tionem, per-
dat.
Virgil.
Æneid. 4.

Thren. 3.

Ex ore altis-
simi egrediuntur
solum bona,
sed etiam

*mala affir-
mas Prophe-
ta.*

mala, videlicet, tristitia, quoniam ea, in quantum iuste inferuntur, bona sunt: ut explicat Hieronymus, & Theodoretus ibi. De quo fusiùs disp. 3. sect. 6. & 7. Sed quod ad præsens attinet, etiam illæ actiones, quæ sine peccato non committuntur à Chaldeis; propter mensuram illis præscriptam iustissimo Dei iudicio secundum rationem pænæ merito dicebantur, Domino iubente, ex ore Altissimi egredi.

6.
*Hieremia 50
& 51.*

Confirmatur, nam Hierem. 50. Deus imperat: *Super terram dominantium ascende, & super habitatores eius visita, dissipa & interdice, quæ post eos sunt, ait Dominus: & fac iusta omnia, quæ præcepi tibi.* Simile præceptum repetitur in eodem cap. 50. num. 26. & 29. & sequenti cap. 51. prope init. *Ecce ego suscitabo super Babylonem, &c. Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam, & demolientur terram eius.* Et longè inferius: *A me venerunt vastatores.* Multaque similia reperitur in eadem prophetia. Et Isaiæ cap. 10. *Contra populum, inquit, furoris mei mandabo illi, videlicet Regi Assirio.* Vbi Hieronymus, ut sonat præceptum exponit. Sicut Isaiæ 13. legimus: *Dominus præcepit militibus belli.* Vbi

*Isaiæ 10. &
13.*

Basilius.

Basilius: *Dominus Sabaoth mandavit genti bellicose, ut veniat de terra procul à summitate fundamenti calis Dominus, & præliatores eius, ut disperdat totum terræ orbem.* Dæmones autem Basilius intelligit esse hos præliatores, & ait: *Dominus illis præcepit. Sine enim eos demereri volens obsequiis, seu minis: nihil fecit, quod iussu est demon exequi, utique faciet. Nec enim fas illi est, præscriptos fines prætergredi: non item vel tantillum amaritudinis à te potest auferre, nec ad prænitiam pœnam adicere, sed immaniter ac severissime indicta sibi mensura solet uti.* Vides mensuram, cui addere non permittitur dæmoni, & à qua subtrahere ipse infallibiliter non vult propter suam immanitatem; & licet vellet non permittetur à Deo, qui directè imperavit pœnam, quæ bona est permittendo malitiam, quæ dæmon exequitur, quod secundum se bonum & bonè imperatum erat.

7.
1. Corinth. 5.

Confirmat ibidem Basilius verbis Pauli 1. Corinth. 5. *Am indicavi, congregatis vobis & meo spiritu cum virtute Domini Iesu; tradere huiusmodi hominem Satana in interitum carnis, ut Spiritu saluus sit inde Domini Nostri Iesu Christi.* Vbi, ut notat S. Thomas lect. 1. ad fin. Paulus servavit quod Dominus Iob 2. dicens: *Ecce in manu tua est, veritatem animam illius serva: de quo in sect.*

Iob 2.

1. ad Timoth. 1.

sequent. num. 13. Sic etiam 1. ad Timoth. 1. *Hynerum & Alexandrum tradidit Sathana, ut discant non blasphemare.* Nec aliquid obstat, quod de censura excommunicationis solet explicari: de quo aliàs.

8.
Augustinus.

Probat secundò Augustinus lib. 5. contra Iulian. cap. 3. circa med. ex 3. Reg. 22. dicens: *Sed & illud invenero, quod vidit Michas Propheta, Dominum sedentem super thronum suum, & omnis exercitus celsitabat circa eum à dextris & à sinistris eius.* Et dixit Dominus, *quis seducet Acab Regem Israel, & ascendet, & cades in Ramoth Galaad: Et dixit, iste sic, & iste sic, & exiit spiritus, & stetit in conspectu Domini, & dixit: Ego seducam eum.* Et dixit Dominus ad eum, in quo? Et dixit, exiba, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius & dixit: *Seducet, & prænalebis, exi & fac sic.* Quid ad ista dicturus es? Nempe Rex ipse peccavit, falsis credendo prophetis. At hac ipsa erat & pœna peccati, Deo indicante, Deo mittente Angelum malum.

Pondera primò potentiam & imperium, quod hoc exercetur in opere, significari per thronum & stipantem exercitum celi. Secundò accuratum illud examen circa personam, modum, & formam seducendi Acab. significat, Dei sapientia, potentiaque cautum esse, ne alia persona, alio modo, alia mensura, alio tempore aut loco, aliisve circumstantiis committat peccata, nisi prout hæc omnia subservire possunt ad finem intentum à divina providentia. Tertiò. Nemini dæmonum Deus contulit prepositionem ad decipiendum, nec determinavit, ut tali modo deciperet; sed tantum permissionem dedit illi malo spiritui, quem Deus vidit ex sua malitia propensum ad decipiendum tali modo, qui aptus erat, ut puniretur Acab tali pœna, à Deo intentæ. Reliquis autem spiritibus negavit permissionem, quamvis illi etiam vltro se offerrent ad decipiendum, *iste sic, & iste sic.* Quartò. Collige postremo, quod dicitur: *Exi, & fac sic,* non imperium sed permissionem significare tali mensura præscripta, ut divina providentiæ famuletur.

9.
*Ponderanda
primò
Secundò.*

Tertiò.

Quartò.

Quam doctrinam magis explicat Augustinus in lib. de grat. & lib. arbit. cap. 20. prope init. dicens: *Scriptura divina ostendit, non solum bonas hominum voluntates, quas Deus facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in eternam dirigunt vitam, verum etiam illas, quæ conservant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit, & quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas.* Vbi observa primò discrimen inter bonas voluntates, & alias voluntates sæculares, id est, malas; illas enim Deus facit, has verò non facit. Secundò observa, ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit, & quando voluerit, faciat inclinari, nimirum permittendo fluere earum inclinationem, qua via, & quo tempore superiori bono consequendo ministrare iudicaverit. Quod autem ex suppositione diuini præcepti, hoc est, permissionis, præsupponens præscientiam, tyrannus non possit à cordibus continere, nisi quando, & vbi Deus præscripserit, notavit Hieremias 47. capite dicens: *O mucro Domini, usque quo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & file. Quomodo quiescet, cum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem, & adversus martium eius regiones, ubique condixerit illi? Quod ad permissionem retulit Theodoretus ibi.*

10.
Augustinus.

*Discrimen
inter bonas
& malas
voluntates.*

Hieremi 47.

11.

Tertiò probatur exemplo Semei, cui Dominus præcepit ut malediceret David 2. Reg. 16. Quod Augustinus in eodem cap. 20. de grat. & libero arbit. ita exponit: *Non enim iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur; sed quod eius voluntatem, proprio vizio suo malam, in hoc peccatum iudicio suo iusto, & occulto inclinavit.* Vbi nota, proprium fuisse illi maledico voluntatis vitium, ac proinde non fuisse à Deo causatum, determinando ad entitatem materiale, cui necessario erat adiunctum, sed tantummodo permittendo hoc tempore, loco & circumstantiis eius exercitium inclinasse propter maius bonum contra David. Vnde subdit Augustinus: *Ecce quomodo probatur, Deum vti cordibus etiam malorum ad laudem atque adiumentum bonorum: sic usus est Iuda tradente Christum, sic usus est Iudeis crucifigentibus, & ipso diabolo vizio pessimo, &c.*

Augustinus.

Nota.

Prædictam Davidis Theologiam de maledictione Semei. 2. R. 16. tractans Theodoretus q. 32. ad 2. lib. Reg. concludit his verbis: *Sciendum autem,*

12.
Theodoretus.

autem, quod non divina sit operatio, neque Annou-
nus nefarius concubitus &c. Sed domus nudata di-
xit: à providentiâ, fuit instar scaphe carentis guber-
natore, & sustinuit vehementes fluctus infanorum da-
monum. Non itaque Theodoretus operationem,
quam sonat præceptum, sed permissionem intel-
ligit sub mensura nuper explicata.

13.
Isaia 6.
S. Thomas.
Probatur quartò, nam & præceptum sonat
illud Isaia 6. *Audite audientes, & nolite intelli-
gere, & videte visionem, & nolite cognoscere.* Vbi
tamen S. Thomas: *Audite, inquit, auribus exterio-
ribus audientes Christum, vel alium prædicantem.*
Et nolite intelligere, quasi dicat, quia non vultis, non
intelligitis: permissum est, & quantum ad visum,
qui servat inuentioni: & videte visionem: Christum
corporaliter, vel magnalia Dei. Et nolite cognoscere.
Permissum est, & non imperatum, infra Isaia
42. Quis carus, nisi meus?

14.
Confirmatur, nam & Hieronymus in eundem
locum agnoscit, istius quasi præcepti quæstio-
nem esse communem cum cæteris scripturæ lo-
cis, in quibus excecatione aliisque peccatis pun-
niti dicuntur peccata: ideòque solutionem re-
mittit ad ea, quæ dixerat alibi, cuiusmodi sunt,
quæ retulimus disp. 28. sect. 3. num. 19.

15.
Ieron. 18.
Leo.
Probatur quintò, simili namque ratione Ioan.
13. Iudas Christus D. dixit: *Quod facis, fac citius.*
Nam, ut inquit Leo sermone 7. de Passione cap.
2. post med. *Cum totum Iudam diabolus occuparet,*
& quem malignis occupationibus obligaret, iam ipsi
impietatis opere possideret. Corpore enim tantum cum
*cananitis recumbebat, mente autem sacerdotum in-
vidiam reclusam falsitatem, & furore imperite ple-
bis armabat. Denique videns Dominus cuius flagitio*
Iudas esset intentus: Quod facis, inquit, fac citius. Vox
*hæc non inbensis est, sed sinensis; nec trepidi, sed pa-
raui, qui habens omnium temporum potestatem, ostendit,*
*se moram non facere tortoribus, & sic ad redem-
ptionem mundi paternam exequi voluntatem, ut fac-*
erimus, quod à persequentibus parabatur, nec impelle-
ret, nec timeret. Peculiarem igitur Emphasim
haber hoc præceptum ad denotandam constantiam,
& promptitudinem animi, qua se offerebat
ad necem, ultra ea quæ generaliter de cæteris
præceptis notauimus num. 3, & 4.

16.
Rursus cum exequendi supplicij commissio
iussionem continere videatur, eisdem regulis in-
telligendum est, id quo Leo serm. 16. de Passio-
ne cap. 4. sine in Iudam inuehitur: *Et meriti tibi*
ista pœna commissa est, quia in supplicium tuum tie-
mote sensor potuit inueniri.

17.
Ieron. 1.
S. Thomas.
Probatur 6. nam Ioan. 2. *Respondit Iesus & di-*
xit eis: Soluite templum hoc. Vbi S. Thomas lect.
3. inter princip. & med. *Non dicit: Soluetur, ne*
intelligas, eum se ipsum occidisse, sed dicit: Soluite:
quod non est imperantis, sed prænuntiantis, & per-
mittentis: prænuntiantis quidem, ut sit sensus soluite
templum hoc, id est, soluetis: Permittentis vero, ut sit
sensus soluite templum hoc, id est, facite de corpore
meo, quod vultis: illud vobis expono, sicut dicit Iuda
infra cap. 13. Quod facis, fac citius: non quidem im-
perans ei, sed eum eius arbitrio derelinquens. Simi-
liter exponit q. 3. de malo art. 1. ad 17. Quod
sit materiale actionem soluendi templum, &
tradendi præceptorem, S. Thomas existimaret
ad Deo præcipi, vel prædeterminari: non erat opus
in hoc, præcedentibus, & sequentibus locis ad
metram permissionem confugere.

18.
Matth. 23.
Probatur septimò Matth. 23. *Et vos implete*
mensuram patrum vestrorum, Vbi Chrysostomus,

Theophyl. & Euthym. non præceptum, sed præ-
scientiam & prædestinationem intelligunt, &
S. Thomas in comment. *Non est, inquit, impera-*
tium, sed nuntiatium. Implete. id est, implebitis,
quasi ut homo loqueretur, id est, interficietis me Iona.
13. Quod facis, fac citius, vel potest esse permissum
id est, non impediemus per me, id est, aliquando vo-
luistis, sed non permissi, de cetero non impediam; ideo
implete &c. Nota postrema verba, quæ clariùs
denotant, ab omnipotentia redemptoris præscri-
ptum esse tempus tanto flagitio.

Probatur 8. Matth. 8. Nam demonum legio
Christum D. ita precabatur: *Si eicis nos hinc,*
mitte nos in gregem porcorum. Obserua volunta-
tem eorum ad nocendum paratissimam, quantum
ex fecerat, non solum temporali iactura porco-
rum, sed etiam desiderio absentia Christi D. vnde
tota ciuitas rogabat eum, vt transiret à finibus
eorum. Horum ergo voluntati, ad malum propen-
sæ, quasi præcipiens: *Aut illis: Ite.* In quo
verbo non vere missionem, & præceptum; sed
permissionem tantum contineri, magis explicuit
Lucas cap. 8. post med. dicens: *Et rogabant eum,*
ut permitteret eis in illos ingredi: & permisit illis. Si-
militerque Marcus cap. 5. ait: *Concessit eis statim*
Iesus. Rectè igitur Patres Matth. 8. citato in ver-
bo: *Mitte, & Ite,* non præceptum, sed meram per-
missionem intelligunt.

Vnde constat nonò, à Sacro sermone mini-
mè dissidere Augustinum lib. 83. quæst. q. 53.
post med. quando Hebræis, pro illorum cupi-
ditate permissum esse, putat potius, quam præce-
ptum, vt peterent vasa aurea, & argentea, quasi
redditurus, cum tamena exod. 11. *Dices, inquit,*
omni plebi, ut possulet &c. & cap. 12. *Feceruntque*
filij Israel, sicut præceperat Moyses, & petierunt.

His decimò consonat ille modus imperandi
Apocal. ultimo. *Qui nocet, noceat adhuc, & qui in*
sordibus est, sordescat adhuc. Et Zachar. 11. *Et dixi:*
Non pascam vos quod moritur, moriatur: & quod
occiditur, occidatur; & reliqui deuoret unusquisque
carnem proximi sui. Non aliter ergo Deus talia
peccata imperat, nisi quatenus ea permittit, sub-
trahendo pastorem, ac specialem providen-
tiam.

Probatur vndecimò à simili, quia permissio,
per quam formaliter excluditur præceptum exe-
cutium contrariæ actionis, significari potuit per
modum præcepti; quemadmodum illa etiam
permissio, per quam formaliter excluditur præ-
ceptum, obligans ad contrariam actionem, signi-
ficatur per modum præcepti: vt Genes. 2. *Ex*
omni ligno paradisi comede, Hoc est, permitto, vt
comedas, præter lignum scientiæ boni & mali,
Alioqui licet Adamus de plurimis lignis non
comederet, nullum violaret præceptum. Et Le-
uit. 23. Sex diebus facietis opus. Hoc est, licebit,
& Leuit. 11. Hæc sunt animalia quæ comedere de-
betis. Id est, à quibus abstinere non debetis, quo-
niam *vesci licitum est, vt infra dicitur.*

Imperatiui modum figuratè significare non-
nunquam exprobrantis affectum, & à vitiis de-
terrentis, constat Iudic. 10. *Ite, & innocate Deos,*
quos elegistis, ipsi vos liberent in tempore angustia.
Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus
&c. Et 4. Reg. 3. *Eliseus ad Regem Israel:*
Quid mihi & tibi est? inquit, vade ad prophetas
patrius tui, & matris tue. Iob 6. *Subuertere nitimini*
amicum vestrum: veruntamen quod capi tuus exple.
4. Reg. 8. *Vade dic eis, Sanaberis: porro, ostendis*
mihi

S. Thomas.

19.
Matth. 8.
Damonum
voluntas ad
nocendum pa-
ratissima.

Luca 8.

Marc. 5.
Patres non
præcepti sed
permissionem
intelligunt.20.
Augustinus
à sacro ser-
mone non dis-
sident.Exod. 11 &
12.21.
Apocal. 12.
Zacharia 11.22.
Permissio per
modum præ-
cepti signifi-
cari potuit.

Genes. 2.

Leuit. 23. &
11.23.
Imperatiui
modus figu-
ratè signifi-
cat nonnum-
quam impro-
brantis affe-
ctum.
Iudic. 10.
4. Reg. 3.
Iob 6.
4. Reg. 8.

mibi Dominus, quia morte morietur. Exprobrabat nimirum Prophetam infidiosum & fraudulentum proditoris ingenium, quod sequenti contextu manifestatur.

SECTIO IV.

*Ob eandem rationem prescribendi mensuram
& circumstantias dicitur Deus obdurare,
& facere, quæ non nisi peccando,
sunt à voluntate
creata.*

i. **I**NSISTIMUS adhuc in quinto modo diuinam potentiam exercendi, quem præcedenti sect. cepimus comprobare, Induxit enim Spiritus sanctus locutiones, quæ circa peccata sonant actionem Dei, ut inter alia significetur potentia, quæ voluntatem, quam ad malum propensam esse videt, mirabiliter torquet, regit, ordinat, huc & illuc conuertit, frustrat effectus, deludit conatus, & quandoque etiam, quem turpiter operatur, quasi felicem euentum peccati, concedit, & promouet: nec permittit, nisi talia peccata, sub tali mensura, ubi, quando, quomodo, ab iis personis, contra illas personas, cum talibus circumstantiis perpetrari; ut ministrent diuinæ prouidentie apertissimam materiam, circa quam ostendat suam misericordiam, vel iustitiam, potestatem, sapientiam, & omnia ita temperet: ut omnes impij vel inuiti, vel ignorantes, vel aliquando etiam volentes ministri sint, & instrumenta diuinæ prouidentie ad electorum vtilitatem & gloriam.

2. **P**ROBATUR imprimis exemplo supremo talis prouidentie, de quo Petrus Actor. 4. *Conuenerunt enim Herodes & Pilatus cum gentibus & populo Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.* Vbi Chrysostomus ait: *Huc mihi manum dicere videtur potentiam.* Rursus Augustinus in lib. de prædest. sanct. cap. 16. post med. ita legit: *Facere quantia.* Vbi vox illa, *Quantia*, potest esse commentarius, explicans alteram vocem quæ, & ait Augustinus: *Tanta quippe ab inimicis Iudeis manus Dei, & consilium prædestinatum fieri, quantia necessaria fuerant Evangelio propter nos.* Vbi prædestinatio cadit supra mensuram, & ordinem, non supra ipsa opera, etiam pro materiali accepta, ut clarius constat ex superioribus verbis eiusdem capituli, & ex his, quæ retulimus disp. 3. sect. 1. propterea subdit: *Est ergo in malorum potestate peccare: ut autem peccando hoc, vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei.* De quo sect. 6. num. 6.

Hanc Augustini sententiam defendit Prosper ad excerpta Genuens. dub. 7. cuius hæc sunt verba postrema: *Diuidit itaque Deus inter lucem ac tenebras: neque ideo inculpabiles sunt tenebre, quia esse bene visitar Deus, quæ etiam de opere ipsorum, quod filius lucis in bonum procederet, ordinauit: tantum progredi sineis malitiam, nocere cupientissimam, quantum eam sanctis suis vel castigandis, nouit, vitalem, vel probandam: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.*

PONDERANDA tria. Pondera primò tantum, & quantum, quæ omnia mensuram à Deo præscriptam esse significant; secundò non facit Deus progredi malitiam, sed finit: tertio opera mala etiam si accipiuntur, in quantum materialia opera, non sunt

opera lucis & Dei, tanquam determinantis ad illa, sed tenebrarum & impiorum.

Secundò probari potest, similitudine ducta ab artifice, qui fluminis cursum, obiectis crepidinibus coarctat: ac certa mensuram latitudinis, altitudinis, & librati ponderis aquæ viam aperit, rotam præparat; etiam si nullo modo concurrat ad impellendam, & mouendam aquam: qui licet non vellet motum aquæ, sed solum vellet motum rotæ, causatum aquæ motu, quem permittere vult, diceretur aquam adducere hac via, & aqua uti, tanquam instrumento ad mouendam rotam.

Propterea sapiens Prouerb. 2. *Sicut diuisiones, inquit, aquarum, ita cor Regis in manu Domini.* Hoc est, ut facile est agricolæ ab editiori solo erumpentem aquam, per decliue ducere quocunque voluerit, aperiendo viam, vel obstruendo; multò facilius est Deo flectere corda Regum, quamuis potentium, & superborum, nimirum exterius, interiusque proponendo impedimenta eorum, quæ Deus efficaciter vult non fieri, sed non eorum, quæ vult facere, aut permittere, ad eum finem subministrando bona quæcunque requisita, ut superbi quod voluerint possint. Idcirco propter Nabuchodonosor præcipue dicitur Hierem. 10. ad fin. *Sed Domine, quia non est hominis via eius, nec viri, ut ambulet, & dirigat gressus suos.* Quasi diceret: *Quod à Babylonijs sustinemus, non est cornu fortitudinis, sed nostri meriti, & indignationis tue: ut exponit ibi Hieronimus, nec dissimiliter Theodoretus.*

Recte propterea Nazianzenus orat. 1. in Iulianum (quæ secundum recentiores editiones est 3. & incipit: *Audite hæc omnes gentes*) propius ad med. quam ad princ. dum narrat horrenda facinora, quibus Iulianus peruenit ad culmen imperij, Christianos vexaturus, subdit: *Deum suum, & quo, & quæ vult, ratione ducere; procul dubio autem ad id, quod melius est, & ad medicinam: ut cumque ijs, qui curantur, indignè ferant.* Et Augustinus lib. 9. Confess. cap. 8. fine; *Deum, inquit, ad usus suos contorquere profunda torrentis, & fluxum seculorum ordinare, ut etiam de vnius anime insania, faceret alteram.*

Exemplar Deus præbuit istius prouidentie in modo transmittendi filios Israel, & Aegyptios in mari suffocandi Exod. 14. à medio, quem referre non erit opus; sed tantum obseruare tria, quæ ad rem pertinent. Primò enim prædicit Dominus vers. 17. *Ego indurabo cor Aegyptiorum, ut persequantur vos, & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius.* Secundò huius obdurationis executio continuat ex parte Dei mensuram temporis, quo medium sicci maris apertum ingressum præbuit Aegyptiis non minus, quam Israelitis, in super subtractionem considerationis & prudentie ad timendum Deum auctorem tanti miraculi, imò & aduerendum, esse miraculum, ut notatur Sap. 14. statim citando. Tertiò, hanc mensuram significari à versu 24. *Itaque adueniat vigilia matutina.* &c. Et infra. *Dixerunt ergo Aegyptij fugiamus Israel, Dominus enim pugnat pro eis contra nos; & ait Dominus ad Moysen: extende manum tuam super mare, & reuertantur aquæ.* &c. Obseruandum est itaque, non amplius inimicis fuisse permisum filiorum Dei exercitum persequi, nisi quantum opus erat ut Israelitæ libenter mare transmicerent, ut iam ex altera parte constituti difficiliorem haberent reditum in Aegyptum

4. Aristot. 1. meteorol.

5. Prouerb. 21.

Hieron. 10.

6.

Nazian.

Augustin.

7.

Deus iudici diuina prouidentia exemplar præbuit. Obseruamus tria. Exodi 14.

Aegyptum cuius vehementi desiderio, vsque ad consensum frequenter tentabantur: sic Deus mensuram circumstantiarumque praescribit.

Sapient. 12. Modum verò quo Deus viam aperuit Aegyptiorum propensionem, notavit Sap. cap. 12. cum ait: *Adhuc enim inter manus habetis luctum, & deplorentes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientia: & quos rogantes procecerant, hos tanquam fugitivos persequuntur: dacebat enim illos ad hunc finem digna necessitas: & horum, quae acciderant, commemorationem amittebat: ut quae deerant tormentis, repletet puniatio & populus quidem tuus mirabiliter transiret.* Potuit ergo Deus modo supradicto praecedentium miraculorum commemorationem subtrahere, nec cohiberet eorum praecipitem in mare, velut fluviorum decursum.

8. Bene proinde Hugo Viêt. lib. 1. de sacram. fidei part. 5. cap. 29. à medio: *Potest, inquit, voluntas mala in se corrumpi, & resolvi per proprium vitium, quod ei aliunde non datur: sed non potest per velle extra se praecipitari, nisi quia ei via aperitur. Et qui praecipit, quia vult, ad ruinam viam aperit, quodammodo ipsam inclinat, non impellendo, sed permittendo, & non tenendo; nec auctor illi est ruendi, sed incedendi ordinator.* Hoc, scilicet, modo significat quod prius dixerat & postea magis explicat, inuisibili operatione Deum excitare malas voluntates ad volendum, temperare, inclinare, & dirigere ad perficiendum. Quam sententiam Hugonis, aliaque similes sequitur Vincentius Belvacensis in speculo naturali, videlicet, tom. 1. lib. 29. cap. 68.

9. Tertiò probatur similitudine canis. Nam si domum perfodiente fure, canem ferocem, ardentem ira, totoque nisu corporis incumbentem ad rumpenda vincula, solueret paterfamilias, quamvis canem vocibus non acueret, neque nutibus; adhuc communi loquendi modo, diceretur canem misisse, ut furem inuaderet. Sic ergo rectè secundum figuratum loquendi modum Deus dicitur ad nocendum mittere daemones, aut tyrannos, quoniam illi propter suam malitiam toto animi conatu incumbunt ad inveniendam viam & facultatem nocendi, quapropter non indigent diuina praedeterminatione acuerente & excitante, sed data diuina permissione, non minus seruiunt diuinæ providentiæ, quam si ad hoc ipsum diuino imperio destinati fuissent.

10. Sapienter propterea monuit Augustinus lib. 83. quæst. q. 53. post med. quando pro meritis aliquis peccator decipiendus est, huius poenæ executionem non demandari, nisi daemones aut homini: qui sibi ultro talis partes imponi postulet, neque nocentem percuti, nisi per carnificem qui sua crudelitate & cupiditate posset etiam innocentem percutere, & confirmatur exemplo: *Dignus est fure morsu laniari, sed tamen homo non per se ipsum agit, aut per filium, aut per domesticum, aut etiam per famulum suum, sed per carnificem bestiam, quam bestiam talia pro natura sua gradibus decet ferre.*

11. Quarta probatio sit veluti confirmatio, & explicatio praecedentium, Deus namque Dauidi per Nathan Prophetam opponit 2. Reg. 12. *Et interfecisti Vriam gladio filiorum Amon.* Cum ex praecedenti cap. 11. constet, non aliter occidisse, nisi praecipiendo, ut constitueretur in eo loco, qui solet à strenuis militibus, quasi honorificentissimus expeti. Sic enim scripsit Dauid: *Ponite*

Vriam ex adverso belli, ubi fortissimum est praesidium, & derelinquite eum, ut percussus intereat. Ergo constituitur hominem quibus circumstantiis, in infortissimum est praesidium tetationum. ac destitutum speciali protectione derelinquere, hoc ipsum per figuratas locutiones rectè significatur per vocabula, quæ videntur exprimere actionem directam qualia sunt *interficere, declinare, decipere, indurare* & similia. Confirmatur, quia neque Dauid iussit Amonitis, ut Vriam occiderent, neque furorem illorum contra Dei populum concitavit: sed cum illi sponte raperentur ad eadem filiorum Israel, eorum impetu Dauid uti voluit ad mortem Vriæ.

At inquis, non valere argumentum, quoniam Dauid verè intendebat necem innocentis Vriæ, quem tenebatur potius saluum, & incolumem servare: ideòque rectè imputatur ei homicidium: At verò Deus non intendit lapsum, & culpam hominis, nec tenetur ab illa praeservare, Respondeo. Fateor, hæc esse discrimina. Ceterum quamvis Vriam fuisset reus alicuius facinoris, quo meruisset in fortissimo praesidio destitui suorum auxilio; insuper quamvis Dauid non intenderet Vriæ necem, sed hanc solam poenam destitutionis in periculo; adhuc dici potuisset Dauid, eum interfecisse gladio filiorum Amon: sed tunc ei non imputaretur ad culpam, ut magis constabit probatione sequenti.

Quinta probatio. Nec enim Deo fuit opus materiale actionem producere, vel augere, per quâ Sathanas lobo nocere cupiebat. Satis quippe fuit, facultatem petenti concedere sub certa forma, mensura, & circumstantiis, quæ notantur illis verbis: *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt, tantum in eum ne extends manum tuam.* Postquam verò Dei athleta exercitatione robustior evasit, paulò amplius eiusdem canis catenam laxavit: adhuc tamen sub alia mensura, dicens: *Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva.* Quod ad rem praesentem ponderat optimè Gregorius lib. 2. moral. cap. 7. alias 11. & lib. 3. cap. 3. Quibus similia scribit Origenes lib. 3. Periarch. cap. 2. ad finem & Tertullianus prope init. libri de fuga in persecutione, alioqui hæretici.

Consonat Augustinus lib. adnotationum in Iob sub init. Sed multò magis aliis in locis, quæ retulimus supra disp. 36. sect. 8. num. 4. & 5. Insuper ex Gregorio retulimus ibidem num. 6. Item quod ex Cypriano de orat. Dominica retulimus supra disp. 28. sect. 3. num. 12. Confirmat Isidorus lib. 3. sent. cap. 5. prope init. dicens: *Non amplius tenet electos diabolus, quam Dei voluntas permittit: tentando autem sanctorum profectibus feruit, & si nolens.* Et post pauca: *Tentationes, quas ille ad interitum movet, spiritus sanctus ad exercitium virtutum salubri utilitate convertit.* Et iterum. *Insidia diaboli, quamvis huc, atque illuc diffundantur, à potestate tamen diuina non egrediuntur, ne tantum noceant, quantum malitiosi contendunt.*

Praecedentium probationum generalis confirmatio est, quoniam Scriptura sacra persæpe, dum narrat, praedicat, aut comminatur peccatoribus supplicia, metaphoris solet uti bestiarum, quæ innata propensione feruntur ad nocendum; ita ut opus non sit illis acueri rabiem & crudelitatem, sed satis sit concedere facultatem, aperire viam, & ministrare materiam. Huiusmodi sunt

leonæ,

Confirmatur

12. Obiitio.

Responsio.

13.

Iob 1.

Iob 2.

Gregorius.

14. Augustinus.

Isidorus.

15. Generalis confirmatio.

leones, lupi, dracones, serpentes, locustæ, & cætera eiusmodi. Quibus significantur demones, aut tyranii, qui propria sibi atque libera immunitate expetunt de hominibus pœnas atrocissimas, ita ut opus non sit acutere rabiem, sed tantum lavare permissionis habenas, & ministrare materiam: quin potius opus sit mensuram præscribere, ut non quasi iudices & arbitri constituende pœnæ, sed tanquam satellites, lictores & carnifices agant id tantum, quod lege ædificato diuinæ iustitiæ fuerit constitutum.

16. *Exemplum medici.* Explicari etiam potest exemplo medici, qui Sanguisugæ nec imprimunt, nec acuit sitim humani sanguinis, sed ea siti, quam per artem, experientiamque cognoscit esse naturam huic bestiolæ, vitur ad sanguinis superflui minutionem. Sic Deus auarus & truculentis vitur, non immittens auaritiæ, & crudelitatem. Sic diaboli membra electis seruire, notat Anselmus in Eucidario prope medium: *Cum eis temporalia, quæ plus iusto diligunt, auferunt, & eis, ne carnalia desideria implere praualeant, obfistunt.*

17. *Anselmus.* Ad mensuram temporis obdurationi præscribendam pertinet, quod notauit Origenes lib. 3. Periarchon cap. 1. in medio, rationem reddens, propter quam Deus quorundam hominum peccata diutius tolerat, postea sanitatem allaturus: *Nam & fortassis expedit tardius consequi salutem illis, qui venenis malitiæ profundioris infecti sunt. Si enim in medicis interdum, cum possint celerius obducere vulnera cicatrices, præsentè dissimulant, & differunt sanitatè, melioris sanitatis, firmiorisq; prospectum.* Et cætera, quibus copiosè & eleganter explicat, quæ Catholicæ doctrinæ consentiunt; quamuis in eodem capite nonnullos errores interferat.

SECTIO V.

Utrum ad materiale actionem leuioris peccati Deus determinare aut inclinare possit voluntatem, ex se propensam ad grauius peccatum.

1. *Genitiua aliorum quorum.* Pertinet hæc quæstio ad refecandam amphibionem nimiam, quæ doctrinæ proximis sectionibus tradita posset obrepere, & aditum aperire physicæ prædeterminationi vel inclinationi ad materiale actionem peccati. Quod punctum attingimus supra disp. 26. sect. 5. versus finem, & disp. 40. sect. 2. num. 14. Huius enim ætatis auctores aliqui sapientissimi affirmant expresse, Deum posse non solum permittere, sed etiam excitare, ac positiuè inclinare, & intendere, ut creata voluntas, quæ iam ex se praua est, atque ad malum determinata, se exercent in hoc obiecto minus malo potius, quam in alio grauioris culpæ, aduersus hanc personam potius, quam aduersus aliam, hoc nocendi modo potius, quam alio; dummodo non applicet vel inclinet ad maius malum, sed ad minus, vel saltem æquale malum.

2. *Swam semitam tempore primum.* Veruntamen ij doctores ita temperant, primum, ut diuinam bonitatem non deceat, quod per se faciat in homine prauos actus, vel affectus; sed prædicta excitatio & inclinatio fiat per alicuius obiecti representationem: & hoc etiam regulariter non fiat à Deo immediatè, sed per malos Angelos. Secundò, ut hoc ipsum non tam sit illis

malum præcipere, quam minus malum præferre. Sed quoniam huius sententiæ fundamenta plus aliquid videntur intendere, quam eius patiatur veritas, operæpretium erit ea referre, & omnes finis quæstionis excutere.

Primum igitur argumentum accipiunt ex Augustino de grat. & lib. arb. cap. 20. dicente: *Voluntatem proprio vitio malam in hoc peccatum in suo iudicio inclinavit.* Atque hoc modo ex sententia Augustini referunt, cum demon paratissimus sit ad tentandos & affligendos homines, Deum inclinare demonem; ut hunc potius, quam illum hominem affligat: eodemque modo à Deo inclinatum fuisse Semei ad melèdicendum Davidi. Confirmat ex auctoritate Hugonis Victorini lib. 1. de Sacramentis p. 5. capite 29.

Secundò probant exemplo fratrum Iosephi, quem iam decreuerant interficere, sed Ruben persuasit, ut non effunderent eius sanguinem, sed viuum in cisternam mitterent. Postea verò transeuntibus Madianitis Iudas fratres induxit ut eum venderent potius, quam illi sinorent interire. Hæc igitur inclinatio illarum voluntatum in tale obiectum potuit esse ex speciali Dei providentia, & excitatione.

Tertiò subiungunt exemplum S. Iobi, in cuius personam demoni Deus concessit facultatem limitatam ac definitam.

Quartò probant à simili, quoniam consulere licet minus malum ad vitandum maius. Et confirmant, quia voluntatem iam ex suo libero decreto malam inclinare in hoc, vel in illud obiectum, non est per se malum, imò potest esse honestum, si ad minus malum inclinetur.

Quintò addunt, satis esse, si malum sit eiusdem rationis, & grauitatis, solumque materialiter diuersum: & explicant exemplo. Si voluntas principis decreuit inferre bellum, & deprædari quidquid possit, non est malum illam fluere aduersus hanc gentem potius, quam illam; etiam si in eo non cernatur minus malum: satis enim est, quod non cernatur maius malum.

Sextò videtur hæc sententia tacitè fulciri exemplo de indiuiduatione cuiusque actus peccati, quam multi Doctores existimant, non posse determinari, nisi à prima causa: & tamen inde nullam contrahit turpitudinem actio diuina, eo quod sit æqualitas inter omnes indiuiduationes, & quod determinet ad hanc indiuiduationem, non augeat malitiam. Similiter ergo, si furaturus est iste ab vno tantum homine, quos inuenit numeros apud eum; quod furetur ab hoc homine potius, quam ab illo, non augeat rationem malitiæ, supposito, quod fur nullum malitiæ delictum agnoscat in furto vnius vel alterius personæ.

Nihilominus sit prima conclusio. Repugnat diuinæ bonitati positiuè inclinare, aut excitare ad materiale actionem peccati exercendam circa hoc obiectum ex se malum, vel circa circumstantias ex se malas, etiam ex suppositione quod voluntas iam esset propensa ad malum maius, & per hanc inclinationem auocaretur à maiori ad minus malum. Quod ita intellige, ut quoties totum illud materiale obiectum, & talis modus operandi circa tales personas, attentis omnibus circumstantiis, non potest hic, & nunc honestè exerceri, & sine peccato, eo ipso impossibile sit Deum inclinare ad illa, etiam reuocando

3. *Augustinus.*

Confirmat.

4.

5.

6. *Confirmatio.*

7.

8. *Falsum exemplum.*

9. *Prima conclusio.*

Explicatur.

cando à maiori malo voluntatem, ex se propensam ad illud.

Huius conclusionis rationes sunt omnes, quæ vniuersaliter probant, nullum esse bonum finem, ratione cuius possit esse honestum inclinare ad volitionem intrinsecè malam: de quo diximus disp. 27. sect. 4. & disp. 33. sect. 2. de varia proportionem ad voluntatem: quas omnes complectimur duplici probatione. Prima est, quoniam recessus est bonus quidam finis, qui non auferat quiddam malitiam à volitione mala. Verbi gratia, auocare ab adulterio, sacrilegio, & stupro finis bonus est: nihilominus malitia remanet intrinsecè a volitioni committendi simpliciter fornicationem. Confirmatur primò quoniam aliores alios, & honestiores fines posset Deus intendere inclinando, & excitando ad materiale actionem mendacij. Et tamen illi non habent virtutem excusandi à turpitudine & inordinatione, quæ illi actioni cõuenit ab intrinseco. Ergo nec finis euitandi grauiorem culpam habebit eam virtutem excusandi à turpitudine, quam ab intrinseco habet materialis volitio fornicandi.

Confirmatur secundò, quoniam Augustinus, tam in libro de mendacio, quam in libro contra mendacium toto fere utroque libro notauit, parè omnino esse rationem, siue dicas mēdaciū, vt euites grauissima quædā imminenti peccatā, siue vt obtineas eminentia quædā bona, quoniam euitatio mali est quoddam bonum; ac proinde neutrum finem satis esse, vt à malitia excuset mendacium, vel aliā actionem ab intrinseco malam.

Secunda probatio est, omnia quippe inconuenientia, quæ generaliter sequuntur, ex eo quod Deus exciet, & inclinet ad materiale actionem peccati, ex eo capite proficiuntur, quoniam Dei concursus, & operatio quælibet excitans, & inclinans ad materiale actionem peccati, eo ipso est per se & immediatè destinatus, vt faciat talem actionem existere in rerum natura. Quæ destinatio, & procuratio diuinæ sapientiæ atque bonitati repugnat, vt ostendimus supra disp. 36. sect. 5. & sequentibus.

Vt vis harum rationum clariùs constet, distingue triplicem modum, quo fingere possumus à Deo inclinari creatam voluntatem ad hoc obiectum minus malum, vel ad hanc personam, vel ad hunc modum operandi, vt auocet à maiori malo. Primus modus erit, inclinando, vt eliciat nouam volitionem minus malam eadem voluntas, quæ prius tempore habebat aliam volitionem magis malam. Veluti inclinando, vt eliciat volitionem simplicis fornicationis ille homo, qui prius volebat adulterium. In quo casu, quamuis bonus sit finis reuocandi hominem à priori volitione adulterij; nihilominus adhuc sequens volitio fornicandi manet intrinsecè mala, ideòque ad illam inclinare nullo sine bono potest reddi honestū & dignū diuina voluntate. Atque idem à fortiori conuincet, si volitio præcedens nō amplectebatur determinatè adulterij, vel fornicationē, sed solummodo copulam illicitam, abstrahēdo à speciebus illis, tunc enim inclinare ad sequentem volitionem fornicationis simplicis adhuc est intrinsecè malum.

Secundus modus erit inclinando, vt manente eadem volitione, quæ prius erat, illi subtrahatur materialis extensio ad vnum obiectum magis malum, & adiungatur materialis extensio ad aliud obiectum minus malum; veluti si manente

Ratio de Voluntate Dei.

eadem volitione furandi, quæ prius erat, subtrahatur materialis extensio illius per quam fur volebat exhaurire substantiā Francisci pauperis, & adiungatur materialis extensio, quæ velut solummodo quantitatem mediocrē surripere à Petro diuite. Atque hic etiam modus repugnat diuinæ bonitati, quia posterior extensio materialis, quæ uis sit minus mala, quàm prior, & quamuis ab illa reuocet, adhuc est intrinsecè mala. Ideo perseverat in ea communis ratio, auertens diuinam voluntatem ab eius intensioe & causalitate.

Adde insuper esse apud me impossibilē quæcumque variationē materialis extensionis, nisi tota volitione variata, seu noua alia volitione producta: vnde hic secundus modus recurrit ad 1. Sed quoniam de hoc disputare non est loci præsentis, & multi DD. alias quæst. tractantes, supponere videntur, esse possibile prædictū genus variationis: ideo cōditionaliter, etiam si hoc sit possibile, dicimus, non posse Deo auctore, atque inclināte fieri.

Tertius modus erit, si in eodem instanti tēporis, in quo voluntas seipsam determinat ad consensum in copulā illicitā, Deus prouident, fore, vt cōsentiat in adulterium, inclinet, atque flectat volūtātē, vt consentiat in fornicationē simplicē, idque eo fine vt cōtineat à consensu in adulteriū. Et hoc etiam indignū est diuinæ bonitati, si fiat inclinādo ad ipsummet cōsensum in copulā cum hac scēmina soluta; nam hoc est intrinsecè malū. At verò si Deus solummodo apponat illi cōsensui modificationem exclusiuam adulterij, & cuiusque alterius mali supra fornicationem simplicem, hoc erit intrinsecè bonum, & Deo dignum: vt con. 4. propinquit. constabit.

Totam conclusionem primam, & omnes eius modos, assero verificari, siue Deus inclinet voluntatem nostram per modum causæ moralis consulendo, & exhortādo exterius, vel interius, alliciendo præmiis vel terrendo supplicij: siue inclinet Deus per effectiuum, reale, & physicum concursum specialem, quem circa bonas actiones sæpe diximus esse possibilem.

Vnde à fortiori colligitur secunda conclusio. Deo repugnat physica prædeterminatio ad materiale actionem leuioris peccati etiāsi destinetur ad euitandū grauius peccatū. Nam præcedentis conclusionis duæ probationes tantò fortius militāt contra physicā prædeterminationē, quāto fortior & efficacior excitādo & inclinādo modus continetur in illa. Cui adiungitur tertia probatio, ex repugnantia physice prædeterminationis cum libertatis indifferentia, quā culpæ quidditas prærequirit. De qua repugnantia dictum est satis supra, præsertim disp. 31. sect. 2. & tota disp. 38. & 39. & tomo præcedenti de scientia disp. 34. & multis sequentibus.

Tertia conclusio. Sæpe Deus non solum permittit, sed etiam positiuè ex intentione & efficacia sui decreti, voluntates impiorum inclinat ad hoc opus potius, quam ad illud, & circa hanc personam potius quā circa illam, & ad hunc modū operandi potius quā ad illum. Hoc autē facere potest Deus, quoties totū illud materiale obiectū cum personis & modo operandi, & consideratis omnibus circumstantiis, quæ hic & nūc concurrunt, potuisset honestè exerceri; sed ex sola praua intentione voluntatis, ad malum propensæ, turpiter exercetur. Exemplum accipe præcindendo quasi libet actiones intellectus, & volūtatis intrinsecè malas, & considerando solum

S s modo

15.
Impossibile volitionis materialis extensio volitionis innaturalis.

16.

17.
Conclusio, & eiusmodi verificantur.

18.
Secunda conclusio. Physica prædeterminatio ad materiale leuioris peccati actionem Deo repugnat.

19.

Conclusio exemplum.

10.
Rationes conclusionis.

11.
Prima ratio.

12.
Confirmatio prima.

13.

14.

15.
Triplex modus inclinandi voluntatem ad minus malum.

16.
Volitionis materialis extensio.

modo tormenta cætera, siue animi, siue corporis, quæ dæmon in obsessis hominibus causare solet. Potest igitur Deus dæmonem inclinare, aut determinare, vt Saulem potius, quàm aliū hominem, hoc genere tormentorum, potius quàm alio vexet: quoniam totū illud potuisset honestè fieri ex imperio Dei, tanquam iudicis puniētis; quamuis certissimum sit, hoc à dæmone non esse appetendum, neque exequendum, nisi propter odium, & contumeliam Dei, propter quam exarscit aduersus eius imagines.

Quarta conclusio. Quilibet modus, quo Deus per accidens, & permissiue dicitur inclinare ad malam actionē leuioris peccati, vt auocet à grauiori, possibilis est etiam, vt inclinare dicatur ad materialem actionē grauioris peccati, per quam reuocetur à leuiori peccato. Solummodo in eo discrimen est quoniam frequentius contingit eo permissionis modo inclinare ad actionem leuioris peccati, vt à grauiori recedatur. Hoc enim magis decet bonitatem Dei magisque congruit eius naturæ propensione.

Præcipuum conclusionis membrum probatur discurrendo per singulos modos, in eo genere possibiles. Primus sit. Deus nō solum permissiue, aut per accidens, sed etiam per se, positiue, atque ex intentione & efficacia suæ voluntatis excitat, & inclinat impiorum voluntates ad positiuam, & realem modificationem, limitatiuam malitiæ, per quam excludantur maiora mala; licet per eam præcisè, neque includantur, neque excludantur minora mala. Quemadmodum quando libidinosus cōsensum præbet turpibus desideriis copulæ, sæpe Deus excitat & inclinat voluntatem, vt ipsimet libidinoso cōsensui apponatur realis, & intrinseca limitatio, præscribens, vt vitetur adulterium, stuprum, & sacrilegium: sed nihil tale præscribens de simplici fornicatione.

Probatur, quoniam talis limitatio ex se est intrinsece bona, quia non est tendentia & adhesio ad obiectum illicitum, sed solum est positiua & firma limitatio ne voluntas progrediatur ad peiora. Quæ licet adhiberi possit per diuersum actū, totaliter bonum; nihilominus non repugnat, in vnam & simplicem volitionem cōuenire has duas formalitates, quarum altera sit consensus in fornicationem, altera verò sit exclusio cuiusque turpioris copulæ.

Eodem modo Deus non solum permissiue, aut per accidens, sed etiam per se, positiue, atque ex intentione, & efficacia suæ voluntatis excitat, & inclinat impiorum voluntates ad positiuam & realem modificationem limitatiuam malitiæ per quā excludantur minora mala, licet per eam præcisè, neque includantur, neque excludantur maiora mala. Quemadmodum si detractor, & criminator sub vna, & simplici volitione, quæ vult detrahendo, & criminando, mentiri, cōprehendat (vt potest) detestationem adulatorij mendacij. Ad hanc enim formalitatē, vt per intellectu præscinditur à detractione, & criminatione, Deus inclinare potest, quoniam ex se bona est, nihilque mali cōtinentis; quamuis ea posita, sequatur infallibiliter, vt voluntas ad nocendum propensa, totā se debeat effundere in grauiora mendacia. Et confirmatur nam absolutè minus malum est, solum peccatum grauius committere, quam simul committere grauius, leuiusque peccatum.

Secundus modus esse poterit, subtrahere generalem concursum effectiuum, qui necessariis

est ad materialem actionem grauioris peccati, & eum offerre paratum ad actionem leuioris peccati, quando voluntas cognoscitur esse propensa ad alterum eorum criminum: ita vt verò, vt simul offeratur concursus ad bonas actiones: vt notauimus supra disp. 40. sect. 5. Cæterum eodem modo Deus poterit subtrahere generalem concursum effectiuū, qui necessariis est ad materialem actionem leuioris peccati, & eum offerre paratum ad actionem grauioris peccati, quando voluntas cognoscitur esse propensa ad alterum eorum criminum, relicta potestate, euitandi illud, si voluerit, vt diximus: veluti quando Christus Dominus cognoscebat Iudæorum voluntatem, nimium propensam ad eum persequendum, eiusque discipulos, & præcepit: *Si ergo me queritis, sinite hos abire*, potuit persecutoribus subtrahere concursum ad cogitandas rationes interficiendi, aut comprehendendi discipulos, quod erat peccatum leuius; nihilominus offerendo paratum generalem concursum ad actionem interficiendi Christum; quod erat grauius peccatum.

Tertius modus fieri potest per subtractionem illustrationis & inspirationis requisitæ ad euitandum peccatum leuius, dando illam ad euitandum peccatum grauius: vel è contra dari potest illustratio & inspiratio ad euitandum peccatum leuius, negando illam ad euitandum peccatum grauius; idque secundum demerita præcedentiū peccatorum, quæ sunt punienda sequentibus, vel secundum alios fines diuinæ providentiæ, prout explicatum est disp. 28. sect. 3. & 4.

Ad eundem modum reduci potest, asserre quælibet naturalia impedimenta, committendi peccatum leuius, & subtrahere naturalia requisita: quo supposito, præsciat Deus committendum esse peccatum grauius. Quemadmodum, si voluntati, ad vindictam propensissimæ denegetur exterior occasio, vel facultas per fustes vel alapam sibi satisfaciendi; de mortifero veneno cogitabit. Item si Iulianus aditum ad imperium non sperabat per leuiores crimina, Deo præcludente illum, propter effrenatam imperandi libidinem, ad grauiora crimina præcipitandus erat infallibiliter.

Quartus modus erit, si Deus proponat obiecta ex se bona, quibus visis, infallibile sit, fore vt voluntas ad malum propensa occasionem arripiat exercèdi se in tali obiecto, tali modo. Quod fieri poterit, siue grauius, siue leuius peccatum sub eis circumstantiis committendum fore prævideatur. Idem erit si suggerantur interius rationes ex se bonæ, & constantes cogitationes illarum, quibus à cæteris obiectis, & à cæteris modis nocendi, reuocetur voluntas ad nocendum propensa: vnde præsciatur fore, vt erumpat in illud peccatum, & nocumentum, cui prædictæ rationes, & cogitationes non ita fortiter obstant, idque siue peccatum illud sit grauius, siue leuius, quam alia, quæ impediuntur. De quo recolè dicta in sect. 1. modo 3.

Quintus modus erit, in materialem ipsam actionem influere aliquam generalem rationem volitionis, abstrahentem à malitia, vt probatum est sect. 2. Nunc solummodo addendum est, modum illum esse indifferentem, vt adhiberi possit à Deo, siue præsciatur ab arbitrio creato detorquendus ad grauius, siue ad peccatum leuius.

20.
Modi qui-
bus Deus per-
missiue incli-
nare potest
ad actionem
grauiorem, &
leuiorem pec-
cati.

21.
Primus mo-
dus.

Deus incli-
nat impio-
rum volun-
tates ad mo-
dificationem
limitatiuam
malitiæ.

22.
Limitatio
intrinseca
bona.

23.
Positiua &
per se a iustis
modis limita-
tionem incli-
nat.

Confirmatur.

24.
Subtractio

generalis ad
cursum ad
materialem
actionem
grauiorem pec-
cati.

25.
Illustratio,
inspiratio, & in-
spirationis sub-
tractio.

26.
Ablatio im-
pedimentorum
naturalium ad
committendum
peccatum le-
uius.

27.

28.

29. Ad argumenta, initio proposita, respondetur. Certum est, Augustinum non admittere, quod Deus, ut causa positiua, & per se, inclinaret ad hoc peccatum, ut constar, ex disp. 27. ceterisque sequentibus, usque ad presentem, ubi nunquam alia ratione admittit, Deum iusto iudicio inclinare ad hoc peccatum, nisi aliquo ex quinque modis nuper enumeratis. Ad confirmationem respondetur Hugonis mentem in eo loco satis constare ex iis, quæ diximus sect. 4. num. 8.

30. Ad 2. Resp. Poruit Deus speciali concursu & providentia excitare, & inclinare Ruben, ut procuraret Iosephum mittere in cisternam. Insuper poterat incitare & inclinare Iudam, ut procuraret venditionem ac servitutem Iosephi. Nam istæ omnes actiones poterant fieri honestissimè, si fierent solummodo propter finem redimendi atque seruandi vitam fratris, impediendi quæ immensum patricidium. Nec in his actibus erat aliquid intrinsecè malum: nec aliter poterant eum eripere ab vnguibus inuidiæ. At verò reliqui fratres, auctores sceleris & inuidiæ, non poterant honestè vendere Iosephum, etiam ex suppositione, quod prius decreuissent illum occidere, quia poterant & debebant non solum à morte, sed etiam à servitute, & qualibet alia vexatione seruare incolumem. Ea propter diuinæ bonitatis repugnabat eos inclinare, ut venderent, vel in cisternam mitterent: idcircoque repugnabat Ruben & Iudam inclinari à Deo, ut eas actiones persuaderent fratribus, nisi præcisè in quantum hæc persuasio destinatur ad reuocandum à maiori malo, permittendo minus malum.

31. Ad tertium respondetur. Dæmonibus licentiam concedit Deus non positiuè inclinando eorum voluntates ad odium, sed permittendo odium. Et aliunde limitat & modificat negando licentiam ad alia, ut explicatum est tota ferectione 4.

32. Ad quartum respondetur, non disputando, sed supponendo, quod alibi fusiùs ostendimus, licere quidem consilium limitatiuum malitiæ inclinare formaliter & præcisè ad recessum à maiori malo, permittendo leuius peccatum, quod est formaliter inclinare ad minus, videlicet, ut sit minus, ad eum modum, quem Deo possibilem esse diximus conc. 4. sub init. sed non licet consulere leuiorem malitiæ, nec materialem actionem, cui necessariò connectitur, etiam ob finem vitandi peccatum grauius: ut constar ex conclusione prima. Hoc modo declaranda est, seu limitanda sententia doctorum existimantium, licitum esse consulere minus malum ad vitandum maius.

33. Solummodo animaduertendum est, cuiuscunque persona, Deum timentis, eam esse mentem, virtualiter inclusam in significatione verborum, ut quamuis verba sonare videantur exhortationem, & consilium ad committendū peccatum leuius; nihilominus verè non significet, nisi exhortationem & concilium recedendi à grauiori peccato eum permissione leuioris peccati propter vitandū maius. Hunc autè esse verborum sensum sub his circumstantiis, à pia quauis persona prolatorum, constat, quoniam verba suā significationem & vim mutant sæpe pro circumstantiis loci & temporis, & personarum (ut alias probatum est) & pia quauis persona virtualiter vult ea verba profertè iuxta sensum diuinæ legi, & charitatis consentientem. Vnde constar circa praxim nullum prorsus impedimentum oriri ex hac sententia; siquidem ad-

Ratiz de Voluntate Dei.

mittit esse licitum, ea omnia verba proferre, quæ si rebus licitis applicarentur, significarent exhortationem ad illas: sed quoniam ex charitate applicantur rebus illicitis, non significant exhortationem ad illas, sed merā permissionem illarum cum exhortatione ad recedendum à deterioribus malis.

Ad quintum respondetur, casum illum distinguendum esse iuxta quatuor conclusiones supra positas, & dicendum breuiter, malum esse positiuè inclinare, ut velit hanc gentem deprædari etiā tyrannum, qui iam decreuerat deprædari quidquid possit. Attamen non permittere, ut deprædetur aliam gentem, permittendo, ut deprædetur hanc gentē, & offerre obiecta ex se bona, & interiores cogitationes, & instinctus ex se bonos, quibus positis ex tyranni malitia sequetur, ut hanc gentem deprædetur potius, quàm aliam, hoc non est malum, sed bonum, & Deo dignum.

Ad sextum Respond. Prima causa non determinat alicuius individui numericam differentiam, sed determinatur à tota collectioe causarum & omnibus circumstantiis, præsertim subiecti loci & temporis eo modo, quem explicuimus in metaphysica.

Respondeo secundò. Quamuis Deus ex munere primæ causæ determinaret differentiam numericam cuiusque materialis actus peccati; adhuc inde non valeret consequentia contra primam conclusionem propter duas rationes. Prima, quoniam illam differentiam numericam determinaret Deus, quasi coactus per liberam malitiam creatæ voluntatis, quæ se liberè determinauit ad talem speciem & tantam intensiōem, & extensionem hic & nunc producendam. At verò in prima conclusione loquimur de speciali Dei concursu, ad quem non compellitur Deus ex munere Primæ causæ, sed quoniam illum præberet, sua sponte, & à propria voluntate prouenit illum præbere hic & nunc ad hanc materiā. Secunda ratio est, quia in tota differentia numerica non includitur ratio consensus in obiectū prohibiti, sed hæc tota ratio præsupponitur in ratione specificæ simul cum extensione & intensiōe illius, cui solummodo additur hæc ceitas, quæ non includit rationē specificam, sicut differentia specifica non includit rationē genericam. Hæc ratio secunda, nisi vera esset, non video quomodo cause vniuersalis munus posset absque labe & immunditia determinare differentiam numericam odij Dei vel alterius actionis malæ. Sed de hoc plura disp. 49. sect. 4.

Atque inde etiam redditur ratio discriminis, propter quam Deo repugnet determinare ad rationem specificam peccati, etiam si voluntas iam fuerit ad genus determinata; videlicet, quoniam quælibet ratio specifica peccati quidditatiuè continet consensus in speciem obiecti prohibiti & turpis.

SECTIO VI.

Potentia Dei, qua contra eius voluntatem antecedentem sunt, conuertens ut seruiant efficaci voluntati. probat non prædeterminari materiales actiones peccatorum.

Hic poterit numerari, ut 6. modus exercendi potentiam circa peccata puniendi, ratione quorū Deus dicitur exerceare indurare & tradere

tum oritur ex hac sententia.

34.

35.

Prima causa non determinat ad numericam differentiam.

36.

Prima ratio.

Secunda.

37.

Ratio discriminis.

1.

Sextus modus exercendi potentiam.

desideriis. Pro cuius explicatione recolendū est ex disp. 27. sect. 3. argum. 5. physicā prædeterminationem materialis actionis peccati probari ab eius authoribus, quoniam Scriptura sacra & Patres docēt, Dei gloriā ex peccatis colligi: quippe quæ cum colligi non possit ex formali ratione malitiæ (vt ipsi putant) inferunt per se colligi ex materialibus actionibus peccatorum, & ea ratione fuisse dignum obiectum diuinæ voluntatis, & dignum effectum diuinæ causalitatis.

Quo argumēto physica prædeterminatione probetur à suis authoribus.

2. Plurima argumenta probantia Deū nolle materiales peccatorum actiones. Primum.

Nihilominus ex eodem dogmate Scripturarum & Patrum accipiuntur argumenta plurima, quæ probant, Deum non velle, vt homines faciant materiales actiones peccatorum, neque authorem esse & causam, vt homines eas faciant, sicut explicatum est disp. 27. Duo tamen argumenta sunt magis vniuersalia, primum, quoniam materialis actio peccati, qua parte realiter contrariatur rationi & diuinæ legi, nullam habet intrinsecam vim & aptitudinem, vt ex illa resuletur Dei gloria, sed potius vt resuletur Dei offensā & ignominia, sicut necessariō & per se resultat ex illa formalis ratio malitiæ. Ergo quod ex illa Deus colligat suam gloriam, hoc nullam dignitatem aut perfectionem conciliat materialibus actionibus, propter quam sint obiectum dignum diuinæ volitione, & causalitate. Confirmatur, quoniam ille fructus diuinæ gloriæ solummodo provenit ex infinita potentia & bonitate Dei contra nativam & intrinsecam destinationem talium operationum.

Confirmatur

3. Ex formali ratione malitiæ Deū colligit suam gloriam.

Secundum argumentum est, quia non solum ex materiali actione, sed etiam ex formali ratione malitiæ, Patres ex Sacris literis eliciunt, Deū colligere suam gloriam, & multa bona prædestinatorum; sed inde non potest inferri formale rationem malitiæ volitam & causatam esse à Deo ergo neque poterit inferri, volitam & causatam esse materiale actionem illius. Maior præterquam apertè significatur nominibus malitiæ, peccatorum; & criminum, ex quibus Patres dicunt, Deum colligere suam gloriam, & utilitatem prædestinatorum: ratio Theologica demonstrat, quoniam inter bona, quæ Deus ex peccatis colligit ad suam gloriam, non sunt infima penitentia, cognitio propriæ debilitatis, diffidentia sui timor & cautio: qui omnes affectus quidditatiuè respiciunt formalem rationem malitiæ, refugiendo ab illa, & propter odium malitiæ euitando materiale actionem: Quemadmodum dictum fuit supra disp. 18. sect. 2. sub init.

Ratio Theologica id demonstrat.

4.

Tertium argumentum.

In eadem quoque disp. 18. sect. 2. & 3. posita sunt plurima testimonia Patrum, quibus Dei sapientia, bonitas, & omnipotentia laudatur ex prædicto modo colligendi bonum ex malis, unde sufficit vnum aut alterū modò recolere, cui videatur inesse peculiaris quædam vis, vt instituto præsentī suppedient argumenta. Sit igitur tertium argumentum, quia si voluntas creata prædeterminaretur à diuina, vt eliceret quamlibet actionem peccati: sequeretur, semper & in qualibet volitione creata, diuinam voluntatem fieri à voluntate creata, siue per voluntatem creatam. Consequens autem esse falsum constat ex discrimine quod Augustinus, & alij Patres constituunt inter bonas & malas volitiones, quoniam bonæ voluntates, faciunt voluntatē Dei, Deusq; per illas operatur, quod vult. At verò malæ volitiones non faciunt voluntatem Dei, neque per illas, sed de illis Deus operatur bonum, quod in-

Augustini, & aliorum Patrum discrimen.

tendit. Et consequenter Augustinus ait, vasa iræ non prodesse, nec esse vtilia, sed Deum illis bene

viti. Augustinus igitur in Enchiridio cap. 107. scribit: Sic ergo factus est homo relictus, vt & manere in ea relictitudine posset non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio: vitumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certe de illo. Proinde, quia suam maluit facere, quam Dei; de illo facta est voluntas Dei. Quod ipsum probat lib. de Prædestin. Sanctior. cap. 16. ante med. illis verbis Roman. 11. Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter Patres. Quid est secundum Euangelium inimici propter vos, nisi quod eorum inimicitia, qua occiderunt Christum, in Euangelio sine dubitatione profecit? Et hoc ostendit, ex dispositione venisse, qui bene vti nouit etiam malis, non vt ei prosint vasa iræ: sed vt, ipso eis bene vidente, prosint vasis misericordie. Est ergo in malorum potestate peccare, vt autem peccando, hoc, vel hoc, illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras, & ordinantis eas, vt hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur, nisi voluntas Dei. Sic etiam in Psalm. 110. ad illum verbum Magna opera Domini. &c. tam Augustinus, quam Prosper in commentario concludunt aduersus peccatores: Quidquid elegeris, Omnipotens non deerit, unde suam de te complet voluntatem.

Roman. 11.

Psalm. 110.

Confirmatur, nam vt idem Augustinus docet libro de Agone Christiano cap. 7. initio, Omnes diuina providentia seruiunt: sed alij obediunt tanquam filij, & faciunt cum ea quod bonum est: alij vero ligantur tanquam serui, & fit de illis, quod iustum est. Totumque illud, & sequens caput confirmat eandem sententiam. Quod si diuina providentia prædeterminat materiales peccatorum actiones: impij cum ea facerent, quod malum est etiam dato quod malitiam facerent per se soli: nec ad illam actionem tanquam serui ligati concurrerent.

6. Augustinus.

Nihilominus aliquoties Augustinus alio modo loquitur affirmans, Deum etiam per homines iniquos operari bonum quod vult: vt vidimus in prædicta disp. 18. sect. 2. & 3. & infra disp. 48. sect. 3. & 4. Ceterum ibi præpositionem per non accipit in eo rigore proprietatis, quo significatur instrumentum à Deo factum, motum & destinatum ad finem bonum, quem intendit; sed eadem propositio significat, quocunq; modo, etiam contra nativam inclinationem actionis, ex illa bonum colligere. Insuper significat peculiarem rationem instrumenti prauis operationibus extrinsecus additum contra nativam earum inclinationem. Vt videbimus disp. 48. sect. 4.

7. Quomodo intelligendum Augustinum alio modo loquentem.

SECTIO VII.

Iosephi consolatio ad fratres nostram sententiam confirmat.

Huius testimonij peculiarem ponderationem oportuit subiungere, quoniam non solum adduci solet ad probandum peccati materiale actionem efficaci Dei voluntate atque consilio, cui resisti non possit, fuisse prædestinitam; sed etiam quoniam duæ quædam rationes dubitandi eidem sententiæ fauere videbantur, subnixæ Iosephi verbis Geneleos 45. Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur,

1.

Genes. 45.

deatur, quod vendidisti me in his regionibus: pro salute enim vestra, misit me Deus ante vos in Egyptum. Et post pauca: Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis. Et cap. 50. Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me.

Primam igitur rationem dubitandi Ambrosij verba præbent lib. de Ioseph. Patriarcha cap. 12. prope med. *Quam pia fraternitas, quam dulcis germanitas, ut eisam parricidale excusetur admissum, dicens, diuina illud prouidentia fuisse, non impietatis humane: quandoquidem non ab hominibus oblatum ad mortem, sed à Domino missus sit ad vitam.* Vnde sumitur secunda ratio dubitandi quoniam consolatoria verba Iosephi diriguntur ad fratres in spem veniæ erigendos, quos proprii facinoris immanitas deterrebat, & conscientia reddebatur perturbatus, ac timidos. Ergo diriguntur ad extenuandam eorum culpam, sed non extenuatur, nisi quatenus diuina voluntate & consilio factæ sunt, saltem eorum actiones materiales. Hoc ergo significatur illis verbis.

Respondeo, & dico primò. Ioseph suorum fratrum parricidio & traditioni de grauitate culpæ nihil minuit ex eo capite, quod eorum materiales actiones prædeterminatæ fuerint à voluntate diuina, cui resistere non poterant. Hæc enim ratio, vel penitus culpam diluit; sublata prorsus libertate; vel nihilo leuiorem reddit, cum ea reperitur in quacunque grauissima culpa possibili, si vel in vna culpa conceditur. Quin potius apertè fugillat eorum malitiam, cum ait: Vos cogitastis de me malum, Deus autem vertit illud in bonum. Vbi veritatis & correptionis asperitatem subiunxit blandimento consolationis: vt optimè notauit Rupertus in Genesim cap. 42.

Legitimus ergo sensus verborum hic est. Tanta est omnipotentia diuinæ voluntatis, vsque adeo impossibile est illi resistere, vt etiam quicunque contra Dei voluntatem ad illam impediendam malum cogitant, suis ipsis cogitationibus & operibus famulentur. Nam & vos eo sine meditabimini necem prius, deinde perpetuam seruitutem & exilium, ne vobis imperare, quod Deus per mea somnia prædixerat; sed ad imperium ac maiestatem, vestram quoque vtilitatem, cogitationes illas conuertit, ut exaltaret me, sicut in presentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos. Vnde vt Chrysostomus hom. 67. in Genesim, quæ est vltima col. penult. *Quæ à fratribus, inquit, facta sunt, ea maxime ei regnum conciliauerunt, omnipotente Dei sapientia omnia mala in bonum commutante.*

Inde colligo & dico secundò, Iosephum nihil fauere physicæ prædeterminationi, sed potius cum illa pugnare. Quoniam cogitationes malas retulit ad fratres dicens: Vos cogitastis de me malum, non Deo auctore, neque impellente ad cogitationes materiales. Sed conuersionem malæ cogitationis ad bonum, missionem in Egyptum exaltationem in regnum, vt esset pater Pharaonis, & saluaret multos populos; hæc retulit in Deum, tanquam in auctorem, & in eius consilium & voluntatem, cui neque ipse Ioseph, neque eius fratres potuerunt resistere.

Ad vtramque rationem dubitandi respondetur, triplicem excusationem in verbis Iosephi contineri. Prima culpam extenuat quantum ad

intrinsecam turpitudinem ratione ignorantie: quoniam licet scirent, suum esse fratrem, quem occidere tentarunt, & vendiderunt: at ignorabant, à Deo esse electum ad supremam illius terræ potestatem, etiam in suos fratres exercendam. Vnde proxime post verba, quæ retulimus, subdit Ambrosius: *Quid aliud habet Domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superauit, in cruce positi intercessio illa pro plebe dicens: Pater, ignosce illis non enim sciunt, quid faciunt?* Hæc autem ratio plurimum extenuabat motum irascendi aduersus fratres, quibus subducebat proinde occasionem timendi. Nam homines irascuntur maxime propter excellentiam, quæ parupenditur iniuste, vt cum Philosopho lib. 2. Rethor. c. 9. docet S. Thomas 1.2. q. 47. art. 3.

Secunda excusatio non ab intrinseco minuit rationem malitiæ, sed ab extrinseco addit rationem, quæ mitigat iram, videlicet, quoniam vt in prædictis verbis notat Ambrosius, fructus ex eo crimine secutus, diuinæ prouidentie fuit, non impietatis humane, & quod ad mortem vel seruitutem destinatum fuit ab hominibus, Deus conuertit ad gloriosissimam totius populi vitam. At exitus felix, etiam contra intentionem lædentes eueniens, abundantiori læticia tristitiam mitigat, aut penitus exinguit, quæ maxime disponit ad iram. Quamobrem prosper euentus est ratio vt minus timeatur ira. Quod autem tristitia sit dispositio & causa iræ, videbimus infra disp. 54. sect. 5.

Tertia excusatio addit etiam ab extrinseco rationes, propter quas certo sibi de diuina prouidentia promittere debeant fratres, quod eorum iniuria, in eorum vtilitatem sit conuertenda; non vero in punishmentem & vindictam. Prima ratio continetur in illis verbis cap. 50. *Num Dei possumus resistere voluntati?* Hoc est, vos non potuistis diuinæ resistere voluntati, etiam quando contra Dei voluntatem pugnant, conabamini omnem dignitatis & imperij aditum præcludere. Ergo neque ego ipse Dei voluntati & consilio resistere potero, etiamsi vellem. Est autem Dei voluntas, vt saluos faceret multos populos. *Ego pascam vos, & paruulos vestros.*

Alterum argumentum Iosephi est huiusmodi. Gloria & diuitiæ, mihi per vestrum facinus à Deo collatæ sunt, longè maiora & lætiora, quam tristes fuerit seruitus & calamitas. Ergo multò magis incumbere deo in affectum gratiarum actionis, & charitatis erga Deum. At quicunque tenetur magis diligere Deum, eo ipso magis obligatur diligere proximos, præsertim maxime coniunctos, iniurias remittendo, & bonum retribuendo pro malis. Confirmatur, quoniam sic vulgata lectio aptissimè consonat cum lectione septuaginta, quam antiquiores Patres sequuntur. Nam vbinos legimus: *Num Dei possumus resistere voluntati?* septuaginta legunt: *Num Dei sum ego.* Quod Chrysost. homil. vltima in Genesim col. penult. exponit his verbis: *Des enim sum ego, & Dominum meum imitor, & beneficia rependere studeo his, qui non ferenda contra me fecerunt.*

Eadem spei atque solatii argumenta occultiora latent, & altiora in prima concione Petri ad Israëlitas actuum 2. *Hunc desinito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes, interemisit, quem Deus suscitauit à mortuis.* Et postquam Prophetarum testimonii: confirmauit

dubitandi rationem. Triplex excusatio in verbis Iosephi.

Ambrosius.

S. Thomas.

Fructus diuinæ prouidentie ex illo crimine secutus.

Prima ratio.

Qui magis tenetur diligere Deum magis obligatur diligere proximos.

Chrysostomus.

Actuum 2.

probauit Christi D. resurrectionem, diuinitatem atque potestatem, concludit: Certissime sciat ergo omnis domus Israël, quia & Dominum eum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Vnde omnes spem veniæ concepisse, constat ex sequenti contextu.

SECTIO VIII.

Septimus modus indurandi & errare faciendi.

1.

Augustinus.

q. 82. 8.

Psal. 81.
Proverb. 17.

AD obdurationem ac errorem contrariis re-
rum euentis manifestandum pertinet pos-
tremus hic modus exercendi potentiam, quan-
do Deus obdurat & errare facit. Quemadmo-
dum Augustinus q. 18. in Exodum sine: *Viden-
dum*, inquit, *sanè est, utrum etiam sic accipi pos-
sit: Ego indurabo; tanquam diceret, quam durum
fi, demonstrabo.* Qui modus loquendi simillimus
est alteri, à scriptoribus sacris vlitato, iuxta quem
iustificare significat, declarare iustum, atque vt
talem honorare. Quemadmodum 3. Reg. 8. Sa-
lomon circa manifestandam veritatem, aut falsi-
tatem iuramenti, Deum ita præcatur: *Judicabis
&c. Condemnas impium, iustificasque iustum.*
Psal. 81. *Humilem & pauperem iustificas.* Pro-
verb. 17. *Qui iustificat impium, & qui condemnat
iustum, abominabilis est uterque apud Deum.* &
alibi sæpe.

2.

Damascen.

Ezechiel 14.
Job. 12.

Sic etiam Damascenus dialogo contra Ma-
nichæos propius ad med, quam ad finem secun-
dum modum, quo in errorem à Deo agitur Pro-
pheta, notat esse: *Cum alia prædicit, ac Deus alia
efficit præterea, quæ prædixerat, tum in errorem altus
esse dicitur, hoc est, impossitum convincitur.* Dirigitur
hoc peculiariter ad exponenda illa testimonia,
quæ retulimus disp. 27. sect. 1. num. 9. quale est
illud Ezechiel. 14. *Propheta cum errauerit, ego
Domini decepti Prophetam illum.* Et Job. 12. *Er-
rare eos faciet, quasi ebrios.*

3.

1. Corinth.

Nahum 1.

Mich. 12.

Quo etiam modo istius sæculi sapientes, &
conciliarij errare facit, quando licet iuxta regu-
las humanæ prudentiæ, quantum fieri potest,
prouideant; Deus tamen contrarios & insperatos
adducens euentus, ostendit, extremæ impruden-
tiæ fuisse, non in Dei præsidio, sed in humano
consilio confidere. Sic Paulus 1. Corint. 1.
Nonne, inquit, *stultam fecit Deus sapientiam huius
mundi*: Id est, *Ostendit, seu demonstrauit, esse stul-
tam*: vt Chrysostomus ibi homil. 4. col. 5. S. Tho-
mas lect. 3. & communiter Patres exponunt
Nahum 1. *Dominus patiens, & magnus fortitudine,
& mundans, non faciet innocentem*, hoc est, non
patietur, eos vt innocentes haberi, atque tractari
Matth. 12. *Aui facite arborem bonam, & fructum
eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum
eius malum.* Vbi communior expositio Patrum
intelligit, iudicio ac verbis manifestare. Nihil
ergo mirum, si hanc etiam inter cæteras
expositiones supra numeratas, ex-
tendamus ad cuncta ferè testimo-
nia, quæ supra disputatione
27. sectione 1. re-
tulimus.

* *

DISPUTATIO XLV.

*Utrum Primæ causæ generalis concursus in-
trinsecè physicam prædeterminationem afferat.*

SECTIO I.

*Negatiua pars probatur ex quidditatina
libertate atque potestate vo-
luntatis.*

NE mireris, generalem concursum oc-
currere nobis toties tant in præcedenti
tomo, quam in præsentī; quemadmo-
dum enim res omnes & actiones transcendit, sic
etiam in quibuscumque ferè disputationibus inue-
nitur, hoc præcipuè tempore, quorū tractatur
de liberis hominum operationibus. Sed quo-
niam opinionis contrariæ præcipua fundamenta
nituntur in quidditate & proprietatibus primæ
causæ, & in subordinatione, ac dependentia se-
cundarum causarum ab illarum hæc alioqui phi-
losophica magis, quam theologica, non potuit à
nobis breuiter transiliri. Quapropter eam tra-
ctandi rationem inibimus, vt eorum argumen-
torum, quæ præcedentibus disputationibus. Sa-
tis pro nostra sententia ponderata sunt, vel so-
luta, cum à contrariis obicerentur, breuem
quendam indicem attexentes, subiiciamus magis
ex professo cætera, quæ desiderari videbantur.

Sit igitur conclusio vnica Primæ causæ ge-
neralis concursus ad actus liberos ex se indifferens
est, vt vltimo determinetur à voluntate. Ideoque
physicè prædeterminationum esse, non est de
quidditate concursus generalis, sed potius illi
contrarium. Probari potest primò plurimis
testimoniis Scripturæ sacræ & sanctorum Patrum,
quæ libertatem ad bene vel male operandum
relinquunt indifferentem, etiam supposito Dei
concursu, quorum maximam partem retulimus
supra disp. 3. 8. & in præcedenti tomo de scientia
disp. 3. 3. & multis sequentibus.

Probatum secundo plurimis testimoniis S.
Thomæ, & antiquorum Thomistarum & cæte-
rorum omnium scholasticorum (præter paucos
recentiores quæ retulimus supra disp. 3. 9. &
magis copiosè tomo præced. de scientia disput. 3. 3.
sect. 6. & tribus sequentibus, disp. 4. 9. & 5. 0.

Probatum tertio, quoniam generalis primæ
causæ concursus ad actus liberos eorum liberta-
tem non destruit, sed potius causat, & protegit.
Destrueret autem eorum libertatē, si physicè præ-
determinaret: cōtra verò causat & protegit pro-
pter indifferentiā, ratione cuius patitur à creata
voluntate liberè determinari ad bonū, vel malū
actum, & ad hanc, vel illā speciem actus boni, vel
mali. Minor probatur, quoniam physica præde-
terminatio inducit antecedentem necessitatē in
sensu composito. Hæc autē funditus libertatem
euerit: vt ostendimus eodem tomo de scientia
disp. 3. 3. & 3. 4. & à disp. 5. 1. vsque ad 5. 9.

Probatum quarto, & simul eueritur vnū ex
præcipuis fundamentis contrariæ sententiæ, quo-
niam voluntas creata, supposita generali deter-
minatione ad bonum, quam prius recipit à Deo
se ipsam determinat, vt principium actuum suæ
determinationis. Foret autem impossibile, volū-
tatem

1.

2.
Conclusio.Prædetermi-
natio chemi-
sui generalis
contraria.
Probatum 1.

3.

4.
Generalis
concursus
primæ causæ
libertatem
destruit.Physica præ-
determinatio
antecedentem
necessitatē
inducit.

5.

Eueritur
contraria sen-
tentia præ-
cipuum fun-
damentum
voluntatis
determinationis

non poffet
prius à Deo
determinari.

ratem determinare fe ipsam; si prius fuisset à Deo determinata, non solum ad generalem aliquam, sed etiam ad specificam & numericam rationem volitionis.

6.

Confirmatur primò, nam hæc potestas determinandi se ipsam à Philosophis & Theologis communiter intelligitur positus omnibus ad operandum requisitis. Inter quos primum & caput est primæ causæ generalis concursus: quæ omnia probata sunt in eodem tomo de scientia disp. 50. Confirmatur secundò, quoniam merè passiva foret differentia creatæ voluntatis, si per physicam prædeterminationem ageretur semper à prima causa, quam illationem efficacem esse, probauimus in eodem tomo disputatione 52. ad cuius propugnationem pertinent etiam quatuor, quæ illam proximè sequuntur, disputationes.

Confirmatur
secundò.

7.

Quantum à
physica præ-
determina-
tione alijs
generalis est
negativum.

Probatur quintò, quoniam generalis primæ causæ concursus tantum abest à physica prædeterminatione, ut etiam si copuleretur à Deo cum alijs circumstantiis, moralem infallibilitatem afferentibus ad volitionem aliquam vagè, siue determinatè: adhuc physicam impossibilitatem relinqueret illam, ut à tali operatione se contineretur. Quemadmodum infallibile est, mercatorem expositum ad negotiationem promptè, ac infallibiliter venditurum, si offeratur illi pretiū multò maius quam sperabat: insuper promptè ac infallibiliter empturum, si merces illi offeratur meliores & viliori pretio, quam sperabat: nihilominus, quantum est ex vi prædictarum omnium circumstantiarum, physicè & absolute possibile erit non vendere, nec emere. Quam infallibilitatis cum libertate concordiam ostendimus eodem tomo de scientia disput. 80. sectione 9.

8.

Indifferentia
generalis est
conclusio clarior
clinet.

Probatur sextò, quoniam indifferentia generalis concursus clarior elucet sub alio circumstantiarum genere, quibus positus voluntati relinquitur æqualis indifferentia, quam solemus appellare libertatem moralem. Cuius proprium est, ut duos homines constitutos sub circumstantiis prorsus æqualibus, de facto contingat abire in electiones contrarias: veluti si vnus eligat nauigare; alter verò in patria residere; vnus futuri, alter seruari iustitiam, quod ostendimus eodem tomo disp. 74.

9.

Probatur septimò, quia voluntas ad suos actus liberos exercendos (præsertim quando non excedunt vires naturæ) non est minus potens, quam alia quælibet naturalis causa comparatione suorum actuum naturalium. Sed naturalis quælibet causa non prærequirit aliam prædeterminationem ex parte primæ causæ. Generalis namque concursus illi sufficit, simul cum naturali causa influens ad propriam & connaturalem illius actionem. Ergo voluntatis potentia non requirit physicam prædeterminationem. Maior probatur, quoniam voluntas in suo genere foret imperfectior qualibet naturali potentia, quantumcunque vilissima, si foret minus potens ad proprios actus exercendos.

10.

Minor explicatur, & probatur, loquimur enim de tota collectione causarum & circumstantiarum omnium, quibus vltimatè & completè constituitur integra causa in actu primo; non verò de partialibus causis, licet in aliquo genere sint totales. Quemadmodum sol indifferens est ad causandam vitam, vel mortem

Sol indifferens
ad vitam vel
mortem ante
primum casum
primum.

animalis, si cum diuersis causis particularibus cooperetur. At verò, si totam collectionem causarum accipias cum omnibus circumstantiis quæ requiruntur ad vitam, non erit opus vltiorem prædeterminationem addere, sed satis erit influere, ut naturalis potentia suas vires exerat.

Confirmatur primò, quia non satis erit assignare discrimen, ex eo quod voluntas propter suam indifferentiam indigeat determinante, quo naturalis causa non indiget. Nam quemadmodum naturalis causa, v. g. ignis cum Sole ac cæteris requisitis vim habet ad producendum calorem & ignem: ita voluntas vim habet, ut se ipsam determinet; quod attingimus paulò superius.

11.

Voluntas
vim habet
ut se deter-
minet.

Confirmatur secundò, quoniam inter effectus causarum naturalium nullus reperitur hucusque, cui valdè probabilis philosophia non assignet naturalem causam, à qua determinetur, ut de singulis ostendi propriis in locis physicae atque metaphysicae. Quod si non inuenissem aliquando naturalem rationem & causam talis effectus determinati: meam ignorantiam profiterer libentius, quam admitterem, vllam naturalem causam ita diminutam & incompletam prodixisse à sapientissimo, & omnipotente artifice, ut quoddam effectus eius generis & ordinis attingere, aut determinare non posset, nisi Deo concurrente per specialem concursum, qui non requiritur ad cæteros naturales effectus; præsertim cum tota eiusmodi vis ac potestas non excedat limites causæ secundæ. Sed de hoc aliàs.

12.

Respondent aliqui, concedendo causas, sine libertate, ac naturaliter agentes, quoniam sunt determinatæ ad suas operationes, non indigere prædeterminatione primæ causæ; addunt tamen, indigere præmotione.

13.

Quæ solutio refutatur primò, quoniam apud sententiam, quam impugnamus, præmotio est idem, quod prædeterminatio: & vbicunque fuerit præmotio, vim habebit prædeterminandi, quantum est ex se, licet hoc præstare non possit de facto, quando causam inuenit iam determinatam.

Solutio refu-
tatur primò.

Refutatur secundò, quoniam satis est illud præmotionis genus, quo primæ causa generalis concursus prius natura, quam causa secunda in eius actionem influens, meritò censeretur eam prius mouere & applicare ad operandum, ut magis explicabimus sectione 5. & 6. Neque opus est alia præmotione, quam Deus in causam influat, ut magis constabit à disputatione 46. vsque ad 49.

14.

Confirmatur, quoniam prædictum motionis genus satis est, ut causa vniuersalis faciat, naturales causas operari, & ut illæ sint mouentia mota, & non sint mouens immotum, vique subordinentur Deo in suis operationibus, ut constabit ex solutionibus argumententorum contrariæ sententia.

Confirmatur.

SECTIO II.

*Indifferentia generalis concursus ad quaslibet
actiones deducitur ex materialibus
actionibus peccatorum.*

1. **R**atio probans illationem est, quia tota quidditas generalis concursus diuini reperiri debet, vbiunque reperitur generalis iste concursus: sed physica prædeterminatio non reperitur, vbiunque reperitur generalis Dei concursus, sed potius indifferentia: ergo physica prædeterminatio non est de quidditate generalis concursus diuini. Probat Minor in materialibus peccatorum actionibus, ad quas si Dei generalis concursus physice prædeterminaret; sequeretur, Deum esse autorem peccati; cæteraque quamplurima inconuenientia, quæ fusè probata sunt à disp. 27. vsque ad 40.

2. Sed authores nonnulli, quamuis ex munere primæ causæ, & subordinatione creatæ voluntatis ad illam, probent prædeterminationem supernaturalium actuum; eam tamen negandam esse, putant, ad materiales actiones peccatorum; imò etiam ad actiones moraliter bonas, quæ non excedunt vires naturæ, vt cum Raymundo Paschal. ad Roman. 6. & 7. docet Blasius Verdu in relect. pro efficacia p. 1. conc. 12. & sequentibus, vbi nullam reddit rationem negandi consequentiam, quam continet prima ratio superius facta.

3. Vim tamen illius consequentiæ animaduertens Zumel tomo primo Opuscul. disput. 5. sectione 1. longè post med. pag. 250. ita respondet. Non militat vtroque par ratio de actibus bonis & de malis seu peccaminosis. Primò, quia homo non subordinatur Deo, vt peccans est, sicut subordinatur Deo, vt est bene agens. Rursus Deus non est causa peccati, neque prima, neque secunda, neque per se, neque per accidens: homo verò est verè, & propriè causa sui peccati, & in peccando minime subordinata Deo. Tertio, Deus neque excitat, neque vocat aut inuitat ad malum actum peccati; sicut excitat, & vocat ad bonum actum conuersionis, & penitentię. Quarto, quia Deus prohibet peccata, & actiones malas, quæ sunt contra legem & præcepta eius. Et quidem leges prohibentes peccata, ne fiant ab hominibus, prohibent etiam actiones peccaminosas & prauas moraliter. Quintò, quia Deus non est causa moralis consilians, neque præcipiens vllò pacto actus prauos, & solum dicitur causa naturalis actionum. Sextò, quia Deus est prima bonitas per essentiam; ac proinde non potest illi subordinari actio mala vt sic, neque homo vt prauè & malè agens. Cum igitur hæc tam diuersa sint, & intercedant inter actus bonos & malos; non oportet consequenter loqui de actibus malis & peccaminosis, sicut de actibus bonis. Et consequenter negandum est, Deum prædeterminare, & prædefinire odium Dei, aut volitionem inrandi, aut similes actiones malas. Hactenus Zumel in tomo primo citato.

4. Nihilominus omnes istæ rationes discriminis nec satisfaciunt, nec potest vlla alia inueniri ratio negandi consequentiam à bonis actionibus ad materiales actiones peccatorum: si fun-

atur argumentum in munere primæ causæ. Quod probò imprimis discurrendo per singulas rationes Zumelis, quia licet verum sit quod homo non subordinetur Deo, vt peccans est, sicut subordinatur, vt est bene agens: nihilominus aliunde conuincitur, hominem subordinari Deo, quantum ad materiale actionem peccati prædeterminandam; si physica prædeterminatio est aliquid essentialiter postulatam à causa secunda propter subordinationem, qua pender in operando à motione primæ causæ: vt idem author alibi sæpius docet.

Similiter, licet Deus non sit causa peccati, neque prima, neque secunda, neque per se, neque per accidens; attamen materialis actionis Deus erit causa prima & causa per se determinans ad illam, si physica prædeterminatio postulat ex munere primæ causæ, & quidditate generalis concursus. Tertio, verissimum est quod idem author ait: Deus neque excitat, neque vocat, aut inuitat ad malum actum peccati. Cæterum si prima causa & generalis concursus illius non est indifferens; sed assert quidditatiuè physicam prædeterminationem: consequens est, vt excitet, vocet ac inuitet ad materiale actionem peccati: vt probauimus supra disp. 36. præsertim sect. 5. & 7.

Quartò, ex eo quod Deus prohibeat peccatorum actiones, rectè colligit. eas non prædeterminari: vt ostendimus supra disp. 33. sect. 4. Sed aliud est, hanc verissimam conclusionem probare; aliud vero monstrare, quomodo possit cõsentire cum opinione generaliter affirmante, physicam prædeterminationem asserti in quidditate generalis concursus primæ causæ. Propter eandem rationem non satisfacit quinta ratio de causa morali, tum quia si generalis concursus primæ causæ prædeterminat; Deus erit causa moralis, tum quia licet foret tantummodo causa physica contra suam tamen operaretur sapientiam & bonitatem: vt ostendimus supra disp. 27. 28. & 29.

Quod sexto loco adhibuit Zumel de prima bonitate per essentiam, multò fusiùs ponderat tomo 3. discursu 5. sect. 6. pag. 185. addens, creatam voluntatem, eo quod sit ex nihilo, esse mali causam vnicam. Cæterum (vt paulò superius dicebam) licet efficaciter probet, materiale actionem peccati non prædeterminari: nihil tamen debilitat efficaciam illationis, quam in præsentī tractamus.

Ex eisdem principiis refutantur solutiones, quas idem author adhibet 1. 2. q. 1. art. 3. conc. 5. prope init. peculiariter autem illud; Concursus generalis Dei in ordine ad actiones peccaminosas, cum non sit concursus in causam & in arbitrium nostrum; sed solummodo in actionē, cum sit generalis concursus, habet indifferentiam quandam à Deo volitam, vt pro diuersitate influxus causæ secundæ, sequatur potius actio huius speciei, quàm alterius. Et reliqua quæ videre poterit lector apud authorem, & conferre cum alii locis eiusdem, vbi generaliter tradit motionem primæ causæ, determinantis & applicantis voluntatem ad libera operationes, quemadmodum 1. part. quæst. 14. artic. 13. sua quæst. 6. concl. 2. & tomo primo Opuscul. disputatione 5. sectione 1. versùs finem. & sectione 2. tom. 3. discursu 5. sectione 2. & alibi sæpe.

Probat ut
discurrendo per
rationes Zu-
mel.

5.
Non satisfacit
cui secunda
ratio.

Et si quidem
tertia aut
quarta sit
attribuenda
satisfacit.

6.

Quinta hinc
licet non sa-
tisfaciat.

7.
Sexta ratio
non debilitat
efficaciam
illationis.

8.
Aliam scilicet
autorem
solutorem
fuerunt.

Scd

9. Sed de materiali actione peccati specialiter tractans 1. 2. quæst. 79. art. 2. disp. 2. concl. 2. Falsum est, inquit, quod concursus Dei, à quo omnia pendent in esse fieri, operari, agere, &c. non sit concursus in causam. Imo verò secunda causa dependenter ab influxu primæ causæ subordinatur Deo immediatius agenti: alias periret ista subordinatio influxus respectu Dei, & Deus esset tantum causa partialis. Sed de partialitate causæ dicemus sectione 7. art. 3. Nunc verò ex verbis in hoc & in præcedenti §. relatis deducitur, prædictum authorem tacite concedere prædeterminationem ad generalem rationem actionis, quæ sit intrinsecè mala, & solummodo negare prædeterminationem ad peculiarem speciem illius. In quo remanent ea omnia inconuenientia, quæ idem vitare contendit in prædeterminatione peccati: vt probatum est supra disputatione 40. sectione 3. & sequentibus.

10. Contra eandem solutionem militant argumenta omnia, quæ afferemus contra sequentem. Nam ex authoribus physica prædeterminationis licet aliqui ex professo redarguant inconsequentiam prædictæ sententiæ: vt Nauarrete tom. 2. controu. 2. §. 5. ad finem, & controu. 2. 6. §. 1. circa med. alij tacite refutant, vt Ledesma in art. 18. sentent. 2. Nihilominus alij conantur defendere, quamuis Deus non præmoueret, nec prædeterminaret voluntatem nostram ad actus malos, in quantum actus sunt; inde non inferri, quod eam non prædeterminet ad actus bonos supernaturalis, & præsertim ad illos, per quos prædestinati perueniunt ad vitam æternam. Rationem verò discriminis desumunt ex D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 9. in corp. & ad 2. vbi diuinæ motionis indigentiam accipit non solum ex generali indigentia cuiuscumque rei creatæ ad quemcunque actum, sed etiam propter conditionem status naturæ corruptæ & infectæ, atque disproportionatæ ad supernaturales actus. Ita Didacus Aluarez disp. 24. fine.

11. Hæc tamen solutio non satisfacit. Nam licet rectè probet, specialem rationem virgere in supernaturalibus volitionibus, quæ non sumitur ex generali ratione primæ causæ, idèque non viget in actionibus naturalibus: cæterum inde non debilitantur alie rationes, quæ probant, omnia fundamenta physice prædeterminationis ruere, si vel vnica reperiat actio, quæ prædeterminatione non indigeat: Insuper data indifferentia diuini concursus absque prædeterminatione ad materialem actionem peccati, eo ipso concedi etiam ad bonas actiones.

12. Quod probò primò, quoniam quælibet voluntas, virgente præcepto, siue naturali, siue supernaturali, si non est physicè prædeterminata, vt violet tale præceptum, eo ipso indifferens est, vt non violet, etiam quando violatura est de facto. Quamobrem illi voluntati, sicut nulla imminet physica necessitas operandi actionem contrariam præcepto: ita nulla imminet physica impossibilitas actualiter obseruandi præceptum. Eidem igitur voluntati fuerit absolute possibile actualiter obseruare præceptum absque physica prædeterminatione ad obseruandum. Loquor enim de voluntate, quæ de facto violatura est præceptum, cui proinde repugnat, inesse physicam prædeterminationem ad obseruandum præceptum.

13. Probatur secundò breuiter, indicando præcipua contrariæ sententiæ fundamenta, quæ magis ex professo tractabuntur in sequentibus sectionibus, & disputationibus. Etenim si physica prædeterminatio non requiritur, vt in materiali actione peccati diuinus concursus obtineat tantam prioritatem, quanta satis est primæ causæ; consequens est prioritatem sufficientem primæ causæ reperiri posse in actionibus honestis, etiam physica prædeterminatione sublata. Rursus si summa perfectio diuini concursus & primæ causæ non detrectat modificari & determinari à creata voluntate ad materialem actionem peccati: sequitur huiusmodi determinationem & modificationem non esse contrariam perfectioni primæ causæ. Vnde, quantum est ex hoc capite, non repugnabit determinari, & modificari etiam ad actiones honestas.

14. Tertiò, si Deus in agendo pendet à voluntate creata, vt producat materialem actionem peccati, determinatus ab illa: iam eiusmodi dependentia non repugnat perfectioni primæ causæ. Quartò, si Deus præscit hominem versantem in supremo vitæ discrimine sibi manifesto, expectat, vt ab eo liberè determinetur ad retinendum æs alienum, & transmittendum ad heredes; eo ipso expectat, vt expleat restituendi præceptum. Etenim quicunque expectat vnam partem contradictionis, vt liberè determinetur ad illam, eo ipso expectat etiam vt determinetur ad alteram contradictionis partem, si libuerit arbitrio expectato. Nec enim determinat ad vnam partem, quousque arbitrium expectatum se determinet.

15. Quintò, si voluntas creata, licet ex se sit indifferens non indiget à superiori causa determinari ad materialem actionem peccati, sed ipsa se determinat: iam ex peculiari ratione indifferentiæ non probatur in voluntate physice prædeterminationis indigentia, neque ex eo principio, quod nihil mouetur à se ipso, sed omne quod mouetur ab alio mouetur. Sextò, si ex prædicta determinatione non sequitur, voluntatem creatam esse primum liberum, primam radicem libertatis, & primam causam suæ determinationis; sed manet adhuc intra limites secundariæ causæ: potiori iure manebit etiam in supernaturalibus actionibus, in quas multò plus causalitatis Deus impendit.

16. Septimò, si creatæ voluntatis concursus ad materialem actionem peccati, licet sit effectus diuini concursus; illum nihilominus determinat: consequens erit, quantum est ex hac ratione præcisè, idem posse contingere in actionibus honestis. Octauò, si diuina præscientia, volitio & prouidentia constare possunt integrè, atque perfectè circa peccatorum actiones in particulari, quamuis illas physicè non prædeterminent: inde probatur efficaciter, physicam prædeterminationem non esse aliquid postulatum ex generali ratione præscientiæ, volitionis & prouidentie diuinæ circa res omnes in particulari. Lectoris erit cætera fundamenta contrariæ sententiæ, quæ sunt horum, velut appendices persequi similibus argumentis.

SECTIO III.

Si formalis ratio peccati foret aliquid reale, & positivum, fortius vgerent rationes præcedentis sectionis.

1.
*In positum
entitatis ra-
tionem for-
malem pec-
cati consti-
tuere præmo-
do existant.*

*Concluditur
ex opposita
sententia
Deum esse
authorem
malitiae.*

2.
*Difficultati
occurrit qui-
dam.*

3.

4.
*Solutio susti-
nens nequit.*

*Dilemma &
quod prima
pars.*

AD hominem argumentamur in præsentia sectione. Neque enim existimamus, rationem formalem peccati consistere in entitate aliqua positiva; sed in privatione debite bonitatis: ut ostendimus 1. 2. q. 71. art. 6. non solum cum D. Thoma & Thomistis, qui Caietanum præcesserunt; sed etiam cum communi doctrina antiquorum Patrum & scholasticorum, quos bona ex parte retulimus supra disp. 28. sect. 2. Sed quoniam Caietanus & multi iuniores Thomistæ sentiunt, formalem rationem peccati esse aliquid reale positivum; adversus illos directè pugnant omnia fundamenta, quibus ipsi probant, Deum ex munere primæ causæ suæ generali concursu determinare ad quamlibet entitatem, illam velle, ac prædefinire, illius causam & autorem esse, cum primario & principaliter adscribenda sit, quælibet realis formalitas. Vnde concluditur, Deum esse autorem malitiæ secundum formalem rationem illius; si formalis ratio est realis. Confirmatur, quoniam nisi Deus prædeterminet ad prædictam realem formalitatem; consequens erit, voluntatem creatam esse primam causam alicuius formalitatis realis.

Huius difficultati, quæ nascitur ex congressu duarum opinionum de formali ratione malitiæ, & de generali concursu prædeterminante, unus eorum authorum occurrit, negando consequentiam: quoniam quamvis peccatum in sua ratione formali dicatur aliquid positivum, tamen illa ratio formalis includit intimè privationem, & aversionem. Ergo Deus non potest esse causa formalis peccati propter illum modum intrinsecum imbibitum in ratione formali, sicut includitur privatio diviſionis in ratione formali unitatis.

Idem paulò inferiùs ait: Quamvis voluntas creata indigeat divina prædeterminatione in ordine ad actus bonos, quoniam voluntas creata est causa secunda; quæ essentialiter subordinatur primæ: tamen voluntas creata non indiget divina prædeterminatione in ordine ad formale peccati. Quia voluntas creata in ordine ad illud formale non subordinatur primæ causæ; sed potius est prima causa deficiens, & ita in hoc non subordinatur primæ causæ efficienti & perfectæ. Et longè inferiùs notat, quod realis determinatio voluntatis creatæ, quando est ad malum non causatur à Deo, sed voluntas est prima causa se determinandi.

Hæc tamen solutio subsistere nequit, si explicetur modus imbibendi privationem. Peto namque utrum privatio claudatur ita in formali ratione peccati, ut quamvis per illam ultimo constituitur, nihilominus possit intelligi quidquid est reale & positivum in formali ratione peccati, non intelligendo privationem in recto, neque explicitè, neque implicitè: sicut intelligitur animal, non intellecto rationali. & intelligitur entitas non intellecta privatione diviſionis, per quam constituitur unitas? Nam in hoc exemplo unitatis explicando & applicando magnum robur constituit huius solutionis author.

Si affirmet per considerationem intellectus à privatione posse præscindi quidquid est reale & positivum in formali ratione peccati: de illo positivo ita præscisso rursus inquiri, utrum physicè prædeterminetur à Deo? Si enim prædictæ solutionis author negaverit, eo ipso descendet in nostram sententiam. Nos enim septemdecim disputationibus præcedentibus, & sequentibus septem contendimus, propter peculiarem sibi rationes prædeterminari non posse formalitatem realem & positivam, quam ab intrinseco & inseparabiliter consequitur privatio bonitatis honestæ; quamvis realis illa formalitas per intellectum possit omnino præscindi à privatione, licet non ab ordine ad illam.

Si verò affirmaverit, à Deo physicè prædeterminari quidquid est reale & positivum in formali ratione peccati: iam meram privationem excipit à prædeterminatione. Quapropter deolvit ad eam sententiam, quam prius ex professo impugnauerat, quæ declarat, quomodo Deus non sit causa peccati, neque prædeterminet voluntatem ad rationem formalem peccati, quoniam hæc est privatio & aversio à Deo. Nisi fortè respondeat, hoc disserre suam sententiam ab illa, quoniam existimat, ex formali ratione malitiæ partem alteram à Deo prædeterminari & causari; licet altera pars nec prædeterminetur, nec causetur à Deo: quod neque prædictus author concedet, neque aliquis alius Catholicorum. Quoniam partialem rationem malitiæ causare divinæ bonitati & sapientiæ repugnat ob eandem rationem, ob quam repugnat causare totalem rationem malitiæ.

Rursus impugnatur, quoniam intra formalem ipsam rationem peccati subdistingueret cogitur materiale rationem, atque formalem. Nam sicut entitas est materiale, quod in ratione unius constituitur per privationem diviſionis, ita formalitas illa realis conversionis ad creaturam, & determinationis ad peccatum, erit materiale, quod in ratione peccati constituitur per privationem honestatis. Quapropter manifestè recurrunt, & vires recuperant omnes difficultates, quas effugere tentabat prædicta solutio, dum in illa materiali parte rationis formalis cogitur concedere formalitatem realem, quam Deus non prædeterminaverit, & cuius Deus non sit prima causa determinans, unde nascuntur cæteræ difficultates.

Tertiò impugnatur, quia ex tali prædeterminatione sequitur, à Deo causari & prædeterminari realem determinationem, per quam voluntas se determinet ad actum peccati. Cuius contrarium idem author expressè docet, in quadam solutione ad septimam eius confirmationem.

Redeo nunc ad alteram partem dilematis. Si enim privatio claudatur ita in formali ratione peccati, ut non possit intelligi quidquid est reale & positivum in formali ratione peccati, non intelligendo privationem in recto, saltem implicitè; sicut rationale non potest intelligi, nisi intellecta formali ratione entis saltem implicitè, quoniam ens transcendit ultimas quasque differencias: consequens erit, privationem aliquam esse de quidditate alicuius entis, & tam intrinsecam illi, sicut ens intrinsecum est cuiuslibet rei particulari. Hoc autem contradictionem implicat, quoniam quidditas cuiuscumque

Partialem
rationem ma-
litiæ causare
Deo repu-
gnat.

Vires recu-
perant rationes
& difficulta-
tes, quas su-
git dicta so-
lutio.

2.
Secunda di-
lematis pars.

Impugnatio
primæ.

que entis realis, tota verè & absolūtè est aliquid, atque idcirco est ante operationem intellectus, priuatio verò, non nisi per operationem intellectus habet esse, & ideo non verè & absolūtè, sed veluti per fictionem est aliquid.

10. *Contra aliquid
entis realis
est causa for-
malitatis per
se ex tali
realitate con-
sequens.*
Impugnatur secundò, quoniam quælibet formalitas per se consequuta ex aliqua realitate, causatur ab eadem causa, quæ facit, vt in rerum natura producat talis realitas; sed illa positiua formalitas, quæ dicitur esse constitutiua peccati, per se, ac necessariò consequitur ex materiali realitate odij Dei, quam Deus causat & facit, vt à voluntate creata producat in rerum natura. Ergo formalitas constitutiua peccati causatur à Deo. Consequens autem est falsum; ergo & Minor antecedentis est falsa, siquidem illius maior euidentis est, & traditur à S. Thoma libro 6. Metaph. lect. 3. ad finem dicente: *Ex eadem causa pendet effectus, & omnia eius per se accidentia, sicut enim homo est à natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt visibile, & mentis disciplina susceptibile.*

11. *Ex opposita
sententia se
quuntur
dubi
realitatem
primam, ad
quam effici-
tur non con-
uenit Deus.*
Impugnatur tertio, quoniam ex eadem doctrina sequitur, aliquam realitatem positiuam reperiri ad quam Deus nullo modo concurrat efficienter, neque concursu prædeterminante, neque indifferenti concursu, & determinato per voluntatem creatam. Sequelam probò, quoniam ad formalem rationem peccati Deus nullo modo concurrat, neque determinando, neque determinatus ab alio, vt constat ex D. Thoma 1. 2. tota quæst. 79. præsertim art. 1. & 2. imò & ex doctrina omnium Patrum, & scholasticorum, quam bona ex parte retulimus supra disputatione 28. Prædicta sequelæ probatio nititur verò principio, ab vtraque sententia recepto, cui adiungitur secunda probatio ad hominem. Quoniam in eius sententia nunquam Deus effectus concurrat ad aliquam formalitatem, nisi præmouendo & prædeterminando; vnde colligit, neque simultaneo & concomitante concursu Deum currere ad formalem rationem peccati, etiam si positiua sit, & realis.

Ad formalem
rationem pec-
cati Deus non
concurrat ex
communi P.
etiam senten-
tia.

12. Impugnatur quartò, quoniam formalis ratio peccati, qua parte realis & positiua est, non est increatum aliquid: ergo est aliquid creatum. Omne autem creatum quidditatiuè pendet à creatore, tanquam à causa efficiente, non solum quoad primam productionem, sed etiam quoad conseruationem.

13. *Trium incon-
uenientia.*
Impugnatur quintò, quoniam honestatis priuatio ex eo, quod quidditatiuè sit imbibita in aliqua formalitate reali, quamuis illi conferat impedimentum, ne causetur à Deo: cæterum non confert illi tantam perfectionem, vt à seipsa habeat esse, sine dependentia à Creatore. Confirmatur propter etiam præcipuè inconuenientia, quæ inde sequuntur. Primò enim formalis ratio peccati, ex hoc capite independentiæ à Deo, foret perfectior, quàm ratio honestatis & boni actus etiam supernaturalis. Vnde sequeretur secundò, rationem formalem peccati constari ex impossibilibus, videlicet, realitate ita perfecta, in qua tamen quidditatiuè includatur summum malum, videlicet ratio peccati. Vnde sequeretur tertio, quod eximia perfectio independentiæ à Creatore resularet ex summa imperfectiōe ac defectu. Nam ex eo quod includat priuationem honestatis, colligit ista senten-

tia, quod non producat à Deo prædicta formalitas realis.

Quod autem Caietanus concedit, Deum esse causam mali moralis, satis refutatum est supra disp. 27. sect. 3. fine.

SECTIO IV.

Ex generalitate concursus prime cause probatur eadem indifferentia, determinabilis per causas secundas.

EX præcipuis fundamentis, cui contraria sententia nititur, vnum est vniuersalitas primæ causæ, quam putant retineri non posse, nisi determinet ad omnes particulares effectus. Vnde illius author primarius 1. p. q. 2. 3. art. 3. dub. 3. concl. 9. Causæ, inquit, vniuersales creatæ, semper aliquid præsupponunt, cuius ipsæ non sunt causæ; & ideo illarum vniuersalitas in causando determinatur ab inferioribus causis ad effectus determinatos, ita vt verificetur, quod causæ sunt sibi inuicem causæ in diuerso genere causando. Deus autem cum sit causa totius entis, nihil præsupponit ab alio factum, cuius ipse non sit causa, & ita omnia determinat, & à nullo determinatur.

Nihilominus ex eodem principio, quod Deus sit causa totius esse, si bene intelligatur, colligitur potius, quod Deus non determinet ad particulares & specificas rationes entis quando, concurrat solummodo, & præcisè, tanquam causa prima, & vniuersalissima; sed particularibus causis determinandam relinquat specificam rationem entis, cum illis tamen concurrando ad determinationem, & particularem quamlibet rationem entis.

Quod probò primò ex proportionem inter causas & effectus, quam notauit D. Thomas 2. contra Gent. cap. 21. prope initium: *Effectus, inquit, suis causis proportionaliter respondent, vt scilicet effectus in actu causis actualibus attribuamus: & effectus in potentia, causis, quæ sunt in potentia: & similiter effectus particulares causis particularibus: vniuersalibus verò causis vniuersales effectus, vt docet Philosophus in 2. Physicor. esse autem est causatum primum, quod ex ratione sue communitatis apparet. Causa igitur propria essendi prima simpliciter est agens primum & vniuersale, quod Deus est: alia verò agentia non sunt causa essendi simpliciter, sed causa essendi hoc, vt hominem, vel alium.*

Sic etiam 1. p. q. 45. art. 5. corp. prope initium ait: *Oportet vniuersaliores effectus, in vniuersaliores, & priores causas reducere. Inter omnes autem effectus, vniuersalissimum est ipsum esse. Vnde oportet, quod si proprius effectus prime & vniuersalissime causæ, quæ est Deus. Vnde etiam dicitur libro de causis, quod neque intelligentia, vel anima nobilis dat esse, nisi in quantum operatur operatione diuina. Hæc proportionis ratio inter prædictionis vniuersaliteratem, quæ conuenit proprio effectui, & vniuersaliteratem, atque perfectionem in causando, desumpta est ex Proclo in lib. de causis: vt videbimus sect. sequenti, probantes conclusionem primam.*

Ex vtroque loco sumitur huiusmodi probatio nostræ sententiæ. Vniuersales effectus respondet & reducuntur in causas vniuersales, sed particulares effectus in causas particulares. Rursus determinare ad talem effectum in particulari, v. g.

14.

1. *Contraria
sententia
fundamentum.*

2. *Ex eodem
fundamento
Deum non
prædeterminare
colligitur.*

3. *Probat
primò.
S. Thomas.*

4.

5. *Nostra sen-
tentia pro-
bat.*

ut producat ignis, vel à voluntate concipiat actus odij Dei, vel volitio furandi, non est effectus vniuersalis, sed particularis. Ergo nõ respondet, neq; reducitur in primā & vniuersalissimam causam, sed potius in causā particularem, videlicet, ignem, & voluntatem creatam.

6.

*Discrimen
inter causam
naturalem,
& liberam.*

Vbi obseruandum est discrimen inter naturalem causam & liberam, quoniam naturalis causā particularis effectus, licet immediatē reducatur in causam particularem: nihilominus mediātē reducitur semper in Deum, quoniam causam producit omnino determinatam: sed liberā causā particularis effectus non semper in Deum reducitur, quoniam illa potest determinare seipsam ad particularem effectum, contrarium primariæ intentioni & voluntati Dei.

7.

Confirmatur primò, quoniam effectus quilibet tribuitur & correspondet præcipuæ causæ, determinanti ad talem effectum (hæc enim determinatio est vltima vis, & complementum actiue potentiæ.) Si ergo causa vniuersalissima, præcisè ut exercens munus vniuersalissimæ causæ, determinaret ad quoslibet particulares effectus; ij omnes tribuerentur & correspondenter vniuersalissimæ causæ, non verò causis particularibus. Confirmatur secundò, nam prima causa, quomuis non prædeterminet ad specificas differentias singulorū effectuum; adhuc retinet vniuersalissimam præmotionē & prædeterminationem causarum omnium particularium, quatenus prima causa per vniuersalem concursum determinat omnes causas secundas, ut tribuant esse suis effectibus particularibus, & cum illis concurrat ad ipsam etiam determinationem, & particularem quamlibet rationem effectus, eo quod in eis imbibitur ratio entis.

*Confirmatur
secundò.*

8.

Confirmatur tertio, quia propter hanc rationem ex vniuersalitate primæ causæ, cui respondet adæquatè vniuersalissimus effectus, videlicet, esse, Theologi solent colligere, Deum intimè operari in omnibus rebus; ita verò ut ipsis propriam operationem relinquat, vnde potius inferitur, vniuersalitati prædictæ contrarium esse determinare ad particulares effectus. Antecedens tradit S. Thomas 1. p. q. 105. art. 5. corpore fine & q. 8, art. 1. corpore, & de potentia q. 3, art. 7. corpore & q. 7. artic. 2. & 3. contra Genr. capite 66. 67. & 70. Id tamen expressit clariùs dicto cap. 66. ratione 5. vbi: *Secundum ordinem*, inquit, *causarum, est ordo effectuum. Primum autem in omnibus effectibus est esse: nam omnia alia sunt determinationes ipsius: igitur esse est proprius effectus primi agentis, & omnia alia agunt ipsum, in quantum agunt: in virtute primi agentis. Secunda autem agentia, que sunt quasi particularia, & determinantes actionem primi agentis, agunt sicut proprios effectus alias perfectiones, que determinant esse.*

*Prima causa
vniuersalissima
si contraria
prædeterminatio.*

S. Thom.

9.

Sic etiam Albertus prima part. q. 18. memb. 1. post medium, ex libro de causis notat, quod esse communissimum est proprius effectus primæ causæ; at secundarum causarum effectus particularia esse. Et 1. p. q. 20. membr. 2. corp. docet, influxionem primæ causæ, quod ex se est; vnam esse: recipi verò in vnaquaque re secundum modum propriæ virtutis. Alexander 1. p. q. 26. memb. 7. fine: *Prima inquit, causa plus influat, quantum ad esse, sed non plus, quantum ad dispositionem esse, quia secunda causa plus influat, id est, ampliori conformitate in dispositione.* Clariùs tamen

Alexander.

ad rem præsentem loquutus est Ægidius in 1. dist. 1. part. 1. q. 2. art. 6.

Confirmatur quartò, quia sola prima causa tribuit effectui totaliter esse, ita vt nullum esse præsupponēs, educat effectū de non esse ad esse, ac de remotissima portia, videlicet de nihilo, reducat in actum, non præsupponendo materiam, neque substantiam, neque aliquid esse illius effectus. At verò causæ particulares non producant aliquem effectum, nisi præsupposita materia, & subiecto, de cuius potentia educatur: ac proinde non totaliter producant, sed tantum ratione alterius partis, aut quasi partis, quam præexistenti superaddunt. Ergo non est proprium vniuersalissimæ causæ, & consequenter non est alienum à particularibus causis, de potentia materię, vel subiecti determinatū, & sibi proprium effectum educere; ac proinde particulares causæ non indigebunt prædeterminatione causæ vniuersalissimæ; quoniam non solum effectus, sed illius etiam determinatio non creatur, nec totaliter accipit esse, sed tantum educitur de potentia subiecti. Huius confirmationis fundamentum constat apud D. Thom. locis nuper citatis, præsertim 1. p. q. 105. art. 5. & 2. contra Gentes c. 21. vbi fuit Ferrar. & Capreol. in 2. dist. 1. q. 2. art. 3. p. 6. ad argumenta contra 6. conclus.

10.
*Prima causa
totaliter
educit non
vniuersaliter.*

Secunda probatio sumitur ex doctrina, non solum Philosophi, sed etiam Augustini & aliorum Patrum, D. Thom. & Scholasticorum communiter, apud quos omnes primæ causæ præmotio ad naturales volitiones prærequisita, continet solummodo naturale, atque indeliberatum desiderium boni, seu beatitudinis in communi, siue quod idem est, vltimi finis, vt notauimus disp. 28. sect. 5. inic. dicemusque iterum sect. sequenti versus finem. Confirmatur, nam præsupposita motione ad bonum in communi voluntatem posse determinare seipsam ad hoc, vel illud bonum particulare, tradit S. Thom. non solum in celeberrimo loco 1. 2. q. 9. art. 6. fine, sed etiam in aliis plurimis, quos notauimus tomo præcedenti de scientia disp. 49. sect. 2. & disput. 50. sect. 1. & 2.

11.

Confirmatur.

Sed respondent contrariæ sententiæ doctores, quod solum intendit docere S. Thomas, voluntatem nostram determinari à solo Deo, quantum ad specificationem ad bonum in communi, sed in ordine ad hoc vel illud bonum in particulari non solum prædeterminatur à Deo, sed etiam ipsa voluntas seipsam per deliberationem determinat, & seipsam mouet, tanquam determinans proximum sub motione & prædeterminatione primi mouentis, & primi determinantis vniuersalis.

12.
*Respondent
capitula
sententia de
bono.*

Hæc tamen solutio refutatur primò, quoniam si homo physice prædeterminatus est à Deo, vt velit hoc vel illud bonum in particulari; contradictionem implicat, à suo libero arbitrio determinari: vt probauimus in eadem disp. 50. sect. 2. Refutatur secundò, quoniam quod S. Thom. subiungit, *Deum interdum specialiter mouere aliquos, ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum, sicut in his quos mouet per gratiam, apertè significat specialitatem determinati & particularis boni, non semper, sed tantum interdum præstari prædeterminationem motionem Dei.*

13.
*Refutatur
primò.*

Secundò.

S. Thom.

Refutatur tertio, quoniam in S. Thomæ idiomate & omnium antiquorum scholasticorum determinare, idem est, quod necessitare.

14.
*Determinare
idem quod
necessitare in
idiomate S.*

Quapro

Thomas. &
quoniam
scilicet
ram.

Quapropter ad eam obiecti rationem Deus necessitat, ad quam determinat, & ad eam non determinat, ad quam non necessitat. Cum igitur S. Thomas asserit, Deum non determinare ad speciem rationem boni; asserit eo ipso. Deum non asserre antecedentem necessitatem illius.

15. Inde solvuntur alia argumenta, quibus ex vniuersitate primæ causæ colligere tentant, prædeterminari etiam materialis peccatorum actiones. Primum est, quia omnis perfectio simpliciter simplex, quæ inuenitur in creatura, causatur à Deo, & in illum, tanquam in finem refertur: sed entitas & libertas, seu moralitas actus peccaminosi est perfectio simpliciter simplex, quia reperitur formaliter in Deo, quem, de fide est, habere liberum arbitrium; ergo actus peccati, quatenus liber est, causatur à Deo, & in illum, tanquam in finem ordinatur.

16. Respondetur, distinguendo Minorem. Entitas libertas & moralitas, quatenus realiter determinata est ad tale specificam realitatem, veluti realis odij contra Deum, vt sic, nõ solum non est perfectio simpliciter simplex, sed neque perfectio simpliciter, qualis est actus honestus, & dignus, qui Deo tribuatur auctor; quin potius quidditatiuè imperfecta est, quatenus est quidditatiuè cõtraria rationi rectæ. Vnde neque potest Deo, tanquam auctori & causæ tribui, neque potest in eum referrri. At verò realitas, libertas seu moralitas est perfectio simpliciter simplex, quatenus abstrahitur à creatura & increata. Rursus si determinatè accipias realitatem, libertatem, & moralitatem creatam, vt sic, refertur in Deum, vt in auctorem & finem. Sed quod hæc determinetur ad materiale actum peccati, non refertur in Deum, sed in voluntatem creatam.

17. Ex eodem fundamento solvuntur illius argumenti confirmationes. Prima est, quoniam absurdum foret, inquirunt, excipere à causalitate Dei eam rationem, quæ in actibus nostris est initium totius laudis & meriti, qualis est libertas. Respondetur. Quamuis à Deo non prædeterminetur libertas ad singulos actus in particulari: nihilominus libertatis, laudis & meriti, Deus est prima causa, siue naturalis, siue supernaturalis, relinquens tamen facultatem volutari creatæ, vt cooperetur, & non cooperetur, & vt libertas se ipsam determinet ad opus laudis, & merito contrarium.

18. Confirmant secundò, quoniam materialis actus peccati, cum sit aliquod bonum, potest habere rationem obiecti diuinæ voluntatis; & cum sit factum in tempore, necessariò debet esse volitum, & prædefinitum à Deo ab æterno. Respondetur. Materialis actus peccati est bonum secundum quid, & absolute malum, eo quod sit virtuti realiter contrarium; ideoque caret capacitate, vt possit esse obiectum diuinæ voluntatis primariæ, ac antecedentis, qualis est, quæ prædeterminat: sed solum potest esse obiectum voluntatis consequentis, quæ determinata & veluti coacta ab arbitrio creato; concurret: vt vidimus supra disp. 33. & dicemus infra disp. 50. sect. 4.

19. Secundum argumentum, quia Deus est causa finalis applicationis causarum secundarum, ergo est causa efficiens eiusdem applicationis. Probatur consequentia: nam Deus est prima causa efficiens respectu omnium, quorum est vltimus finis. Confirmant, nam aliàs Deus esset vltimus finis omnium habentium esse per participationem: & aliquid aliud præter Deum esset pri-

Ruiz de Voluntate Dei.

um principium efficiens alicuius entis per participationem. Etenim applicatio illa, qua secundæ causæ applicantur efficaciter ad operandum, non est ens rationis, sed aliquid reale in rerum natura existens. Ergo si Deus est vltimus finis illius applicationis, & non primum principium efficiens illius, sequitur, quod non sit idem primum principium, & vltimus finis omnium rerum.

Respondetur. Applicatio, seu determinatio voluntatis ad particularem actionem liberā eadem omnino proportionem Deum respicit, vt primum principium, & causam efficientem, sicut respicit vt finem vltimum. Etenim applicatio, seu determinatio voluntatis ad liberam volitionem, v.g. diligendi Deum, per se dirigitur in Deum, tanquam in vltimum finem; ideoque per se intenditur à primò principio, seu prima causa efficiente, quæ non physice prædeterminat; sed tantum facit, vt creata voluntas liberè se determinet ad illā actionem in particulari. Cõtra verò applicatio seu determinatio voluntatis ad materiale actionem odij Dei, non dirigitur per se in Deum, tanquā in vltimum finem, sed potius per se dirigitur contra illum. Per accidens autem propter infinitam sapientiam, bonitatem & potentiam Dei contra illius entitatis natium impetum, & propensionem conuertitur, vt seruiat eidem vltimo fini (vt vidimus disp. 29. sect. 6.) id quod Deus nõ præstat, nisi ex suppositione quod voluntas creata se determinet ad concipiendum talem actum. Eodem igitur modo applicatio seu determinatio voluntatis ad materiale actionem odij Dei, non causatur à primò principio efficiente, nisi ex suppositione, quod voluntas creata se determinet. Et tunc concurret, quasi per accidens & coactus in quantum Dei concursus & causalitas. quod ex se est, intendit producere bonum actum, sed permittit se detorqueri ad malum actum: vt infra disp. 50. sect. 2. 3. & 4.

SECTIO V.

Prime causæ prioritas absque physica prædeterminatione.

PRædeterminationis assertores, eam esse requisitam existimant maximè propter prioritatis ordinem seruandum inter primam & secundam causam. Vnde argumentatur primò ratione, desumpta ex S. Thoma 1. p. q. 19. art. 3. ad 5. nam ab eo quod est indifferens ad vtrumlibet, nõ sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur, vel determinetur ad vnum, vt dicit Comment. 2. Physic. text. 48. Ergo si concursus Dei generalis, secundum se est indifferens ad vtrumlibet, sequitur quod ab aliquo alio determinetur ad effectum, & sic habebit aliquam causam priorem; quod repugnat primæ causæ.

Confirmatur. S. Thom. propter præcedens argumentum art. 3. citat. ad 5. ait: Causa quæ est ex se contingens, oportet, quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas diuina, quæ ex se necessitatem habet, determinat sed ad volutum, ad quod habet habitudinem non necessariam. Quibus verbis aperte docet, voluntatem diuinam, quæ est prima causa omnium rerum, determinari à se ipsa ad producendum, eos omnes effectus, quos vel per se ipsam immediatè, vel per causas secundas in tempore producit. Ergo concursus

T t Dei

10.

Applicatio voluntatis ad liberam volitionem per se dirigitur in Deum.

Applicatio ad materiale actionem odij non dirigitur in Deum.

1.

Argumentum assertorum prædeterminationis.

2.

S. Thomas.

Respondetur.

Materialis actus peccati est bonum secundum quid.

Confirmatio.

Dei generalis, qui est per voluntatem diuinam, non est secundum se indifferens, sed determinatus & ad determinatos effectus, qui re vera in tempore producuntur iuxta naturam cuiuslibet causæ secundæ.

1. Secundum argumentum, quia prima causa dicitur esse prima in formali ratione causæ: ergo prima est in ratione causandi & influendi. Quod si primæ causæ concursus non præmoueat, nec in affectum influat prius, quàm concursus causæ secundæ, non erit prior in ratione causandi & influendi, quidquid sit de prioritate in alio ordine. Confirmatur primò, quoniam ex eadem hypothese sequitur, voluntatem creatam, non esse causam secundam, sed potius vel esse causam æquæ primò, simulque causantem cum prima causa, vel potius esse causam absolutè primam: quoniam ipsa determinat particularem effectum prius, quàm illa causa, quæ dicitur prima.

Confirmatio prima.

4. Confirmant secundò, quoniam causa prima non dicitur prima solum propter perfectionem. Alias enim supremum Angelus diceretur prima causa respectu omnium rerum naturalium, quia est perfectior illis. Item quia si hoc esset verum, non esset ordo per se inter motionem primæ causæ & secundæ; quia per se loquendo non reperitur hic ordo, & hæc coniunctio inter causas perfectiores, & imperfectiores, vt inter supremum Angelum & equum. Igitur prima causa debet esse prima concursu, motione, & influxu, & ex consequenti debet dari præmotorio & prædeterminatione ex parte ipsius Dei.

5. Tertium argumentum est applicatio præcedentis ad materiale peccati, quoniam alias sequitur, quod voluntas creata in ordine ad operationes malas, in quantum habent rationem operationis & entitatis, sit prima causa efficiens physica. Sequela probatur, nam in ordine ad huiusmodi opera secundum istam rationem, non est alia prior causa, quæ præmoueat & prædeterminet voluntatem in ordine ad illos actus secundum rationem perfectionis, igitur voluntas creata est prima causa in ordine ad illas actiones malas in ratione perfectionis.

6. Quartum argumentum, quia si causa vniuersalis supponeret determinationem & concursum causæ particularis ad materiale entitatem peccati, supponeret, esse actus; ac proinde non causeret esse, qui est proprius effectus causæ vniuersalis: vt ex D. Thom. retulimus sect. prædent.

Confirmatio.

- Confirmatur, quia gradus entis in actu peccati est prius quàm proprius, & specificus gradus, correspondens obiecto dissono rationi. Sed gradus entis correspondet Deo: ergo concursus Dei est prius, quàm concursus potentie, insipientis obiectum dissonum rationi.

7. Quintum, nam quemadmodum bonum est prius, quàm malum, & quasi fundamentum illius; ita efficientia est prius quàm deficientia, & quasi fundamentum illius. Quapropter in actu peccati prius erit efficientia, quàm deficientia. At verò in ratione efficientis prior esse debet causa prima.

Confirmatio.

- Confirmant, quia bonum illud, quod priuationem antecedit in peccato, non diminuitur secundum suam entitatem, siue sequatur priuatio, siue non sequatur: ergo æqualiter respicit Deum & eius concursum, siue bonus actus fuerit, siue malus. Antecedens probant ex D. Thoma 1. part. quæst. 48. art. 4.

8. Sextum, quia prius debet concurrere causa quæ magis insit in effectum, atque immedia-

tius, intimius & perfectius agit: huiusmodi autem est prima causa.

Nihilominus sit prima conclusio. Præscindendo à physica prædeterminatione, adhuc plures sunt rationes, ob quas Deus dicatur, & verè sit prima causa, & in causando prior reliquis omnibus causis, ac proinde etià respectu volitionis liberæ prior causa est, quàm nostra voluntas. Prima ratio, quoniam antequam nostra voluntas operetur, Deus illi suū esse, ac proinde virtutem operandi, quæ ipsa voluntas est, contulit. Secunda, quia Deus ante omnem actionem nostræ voluntatis, quæ exercetur in tēpore, & non solum antequam existeret nostra actio, sed etià prius ratione, quæ scientia visionis præiudicaret esse futura, Deus ab æterno decreuit cū voluntate creata concurrere ad actionem, ad quā voluntas se determinauerit.

Dux præcedentes rationes pertinent ad prioritatem primæ causæ, prout ipsa est constituta in actu primo & completo, cui nihil desit ad operandum ad extra; & prout similiter causam secundam constituit in actu primo completo. Sequentes verò rationes pertinent ad prioritatem, per quam primæ causæ cōcursus actualis ad extra prior est, quàm concursus actualis causæ secundæ. Sit igitur tertia ratio, quæ sumitur ex Aristotele in post prædicamentis cap. 11. apud quæ secundo modo prius esse dicitur id, quod non conuertitur essendi consequentia. Qua ratione superiora prædicata priora sunt inferioribus. Quia valet argumentum. Existit homo; ergo existit animal: sed non e contrariò. Existit animal; ergo existit homo. Dicitur hæc prioritas ad analogiā partium, quatum priores existunt sine posterioribus, sed non e contrariò, quemadmodum parietes sine tecto existere possunt, sed non tectum sine parietibus. Sic igitur causa vniuersalis est prior qualibet causæ particulari, quia valet argumentum. Causat nostra voluntas: ergo causat Deus; sed non valet, causat Deus: ergo causat nostra voluntas. Nam Dei causalitas existere potest sine causalitate nostræ voluntatis, sed nō e conuerso.

Hunc prioritatis modū ad causas vniuersales & particulares applicuit Aristoteles 2. Physic. cap. 3. text. 32. & 33. dicens: *Causarum, quæ sunt eiusdem generis, alia prior alia, & posterior, vt sanitatis medicus atque artifex: & concentus eius qui omnes sonos complectitur, duplicem ac numerus, & semper hæc, quæ continet ad eas, quæ sunt singulares.* Quod clarius explicat Auerroes ibi; profundius tamen D. Thomas lect. 6. obseruat exempla, hic ab Aristotele posita, pertinere ad vniuersalitatem prædicationis, secundum quam artifex vniuersalis prædicatum est, quàm medicus: cæterum ex vniuersalitate prædicationis colligit etiam vniuersaliter perfectionis causalitatis, quod hæc ratione demonstrat: *Quantū aliqua sunt superiora in entibus, tanto habent formas minus cōtractas, & magis dominantes supra materiam, quæ coarctat virtutem formæ. Vnde & id, quod est prius in causando, inuenitur esse prius quodam modo secundum rationem vniuersalioris prædicationis, vt puta, si ignis est primum calefaciens; calum non tantum est primum calefaciens, sed primum alterans.*

Tres igitur prioritates sunt sibi necessariò copulatæ, vt mutuo se inferant, videlicet, prioritas dignitatis, seu perfectionis in causando prioritas vniuersalitatis, quæ pertinet ad subsistendi consequentiam, & prioritas dependentiæ. Dux attingit Pantoleo Diaconus in encomio Michaelis Archang.

9. Prima conclusio.

Prima ratio.

Secunda ratio.

10.

Tertia ratio.

Aristoteles.

11. Aristoteles.

Vniuersalitas prædicationis.

S. Thomas.

12. Tres prioritates.

panisio.

proluc.

g. Thom.

p. i. i. i.

14.

15.
O. i. i. i.

16.

Concurfus
prima causa
ritinet prio-
ritatem ex
fuo genere
participand.

Archang. prope init. & in narratione miraculo-
rum eius §. 3. cum Deum appellat *primum bonum*,
& quod præcipue *primo operatur*. Et infra: *Vniuersi*,
quod dicitur & intelligitur, *boni efficiens & imper-*
riens, & largiens, causa & prima causa. Apud Su-
riū die 29. Septemb. ex Metaphraſte 8. Nouem-
bris. Sed tres ſupradictas prioritates ſimul com-
plexus eſt Proclus in principio libri de cauſis, di-
cens: *Omnis cauſa primaria plus eſt influens ſupra*
cauſatum ſuum quam cauſa vniuerſalis ſecunda. Cum
ergo remouet *cauſa vniuerſalis ſecunda* virtutem ſuam
à re cauſa vniuerſalis prima non auferit virtutē ſuam
ab ea. Quod eſt, quia cauſa vniuerſalis prima agit in
cauſatum cauſe ſecunde: antequam agat in ipſum
cauſa vniuerſalis ſecunda, qua ſequitur ipſum. In cu-
ius commentario S. Thomas: *Intentio*, inquit, *hu-*
ius propoſitionis in his tribus conſiſtit. Quorum pri-
imum eſt, quod cauſa prima plus influat in effectum,
quam ſecunda. Secundum eſt, quod impreſſio cauſe
primæ tardius recedat ab effectū. Tertium eſt, quod
primæ ei adueniat.

Hæc poſtquam Proclus demonſtrauit circa
vniuerſaliora prædicata, quæ ſunt quaſi formales
cauſæ vniuerſaliores; inde colligit, idem priorita-
tis genus intelligendum eſſe de cauſis efficienti-
bus. Præſertim ſunt notanda illa verba: *Cauſa*
longinqua eſt prima, & prima eſt plus comprehendens,
& vehementius cauſa rei, quam cauſa propinqua. Et
propter id ſit eius operatio vehementioris adherentie
cum re, quam operatio cauſe propinquæ. Et hoc qui-
dem non ſit ſecundum hoc, niſi quia res imprimis non
patitur, niſi à virtute longinqua. Deinde patitur à ſe-
cunda virtute qua eſt ſub prima.

Inde paulò inferius inferit: *Non ſigitur cauſa-*
rum cauſe ſecunde, niſi per virtutem cauſe primæ:
quod eſt, quia cauſa ſecunda quando facit rem, influat
cauſa prima, que eſt ſupra eam, ſuper illam rem de
virtute ſua. Quæ omnia recipit Auertoes in com-
mentario eiſdem libri, & S. Thomas ibidem
magis explicat dicens: Quanto aliqua cauſa effi-
ciens eſt prior, tanto eius virtus ad plura ſe extendit.
Vnde oportet, ut proprius effectus eius communior ſit,
cauſe verò ſecunde proprius effectus in paucioribus
inuenitur. Vnde & particularior eſt. Ipſe enim
cauſa prima producit, vel mouet cauſam ſecundo
agentem, & ſic ſit ei cauſa, ut agat.

Sed dicet aliquis, præſentis loci difficultatem
præcipue verſari circa primæ cauſæ concurſum
particularem, atque determinatum, vt hic &
nunc, cum hac voluntate concurrat ad hanc
numero volitionem producendam. In hoc verò
concurſu non verificatur prioritas illa, quæ de-
ſumitur ab vniuerſalitate, nec non ab exiſtendi
conſequentia. Quoniam hic concurſus Dei, cum
ſit indiuiduus & ſingularis, nullius capax eſt
vniuerſalitatis. Inſuper nunquam exiſtere po-
teſt, niſi exiſtente ſimul in eodem inſtanti hoc
etiam concurſu voluntatis ad hanc volitionem.

Reſpondetur primò. Hic concurſus primæ
cauſæ, non obſtante ſingularitate, atque indiui-
duatione, quam habet, adhuc retinet vniuerſali-
tatem & prioritatem illam, quam participat ex
ſuo genere. Eo quod genus ſuum ſit vniuerſa-
lius, & prius, tanquam rationem formalem effe-
ctus producendi reſpiciat eſſe, quod eſt effectus
prior & intimior omnibus: vt ſupra diximus.
Quapropter, quantum eſt ex ſuo genere, hic con-
curſus primæ cauſæ potuiſſet exiſtere ſine con-
curſu noſtræ voluntatis; licet ob contrahentem
differentiam non poſſit.

Rurſ de Voluntate Dei.

Reſpondetur ſecundò: In hoc ſingulari con-
curſu cauſæ vniuerſalis ad hanc volitionem re-
peritur quarta prioritaris ratio, quæ poſtrema eſt,
illatum trium, quas num. 1. copulauiſmus. Vide-
licet, prioritas cauſalitatis, aut dependentiæ, de
qua Philoſophus in poſt prædicamentis cap. 11.
ſine, notat, reperiri poſſe etiam inter ea extrema,
quæ conuertuntur eſſendi conſequentia, id eſt,
quorum neutrum exiſtit ſine altero, ſed mutuo
ſe inferunt: *Alterum*, inquit, *quod eſt cauſa quouis*
modo, ut alterum ſit, prius natura non incongrue dici
potest. Notandum eſt illud: *Quouis modo*: nec
enim Ariſtoteles requirit realem cauſalitatem;
cum ad hoc genus prioritaris, ſatis eſſe putee
quamlibet dependentiæ, aut quaſi dependentiam.
Propterea quæ ſubdit exemplum in orationis ve-
ritate, quæ non tanquam à cauſa, realiter cauſan-
te, ſed tanquam ab obiecto pendet à rebus ſigni-
ficatis. *Vnde res*, inquit, *aliqua ex parte, ut ſit oratio*
vera, cauſa eſſe videtur. Ex eo namque quia res eſt,
aut non eſt, oratio vera dicitur, aut falſa.

Hinc igitur diſce, inter concurſum primæ
cauſæ, & voluntatis creatæ concurſum ad ean-
dem numero volitionem reperiri poſſe hoc prior-
itaris genus, non obſtante identitate reali (de
qua dicemus ſect. 10.) hæc identitas, licet obſtet
reali & veræ cauſalitati, per quam vnus concur-
ſus cauſetur ab altero; ſed non obſtat dependen-
tiæ ſecundum rationem; vt dicemus ſect. 7. & 10.

Et quamuis in ratione dependentiæ concur-
ſus noſter, & concurſus diuinus ſint inuicem
priorēs, & poſteriores ſub diuerſis rationibus;
nam concurſus vniuerſalis Dei, ad hanc numero
volitionem exiſtere non poſſet, niſi accedente
concurſu particulari noſtræ voluntatis; & e-
contrario concurſus voluntatis noſtræ non eſ-
ſet, niſi accedente concurſu primæ cauſæ: ni-
hilominus inter has mutuas prioritates, pri-
oritas generalis concurſus longiſſimo interual-
lo ſuperat prioritatem noſtri concurſus. Ratio
eſt, quia diuinus concurſus eſt magis neceſſa-
rius intimior & efficacior, & in effectum influens
multò magis, quam noſter concurſus, vt paulò
ſuperius dicebamus, & magis conſtabit ſect. ſe-
quenti. Et ideo noſter concurſus pendet à gene-
rali concurſu primæ cauſæ multò magis, quam
idem generalis concurſus, ad hanc numero vo-
litionem producendam, pendet à noſtro volun-
tatis concurſu. Concurſus igitur, qui magis pendet,
magis de poſterioritate participat, eo quod alter
concurſus, à quo magis pendet, plus habeat de
prioritate. In hoc enim genere idem eſt eſſe prius,
& eſſe id, à quo aliud pendet.

Secunda conſeſio. In genere mouentis, exci-
tantis, applicantis, ac determinantis altior, atque
perfectior prioritaris modus eſt ille, quo gene-
ralis concurſus primæ cauſæ, prior eſt con-
curſu voluntatis noſtræ ad omnes actiones li-
beras. Nihilominus idem voluntatis concurſus
eſt quodam imperfectiori & inferiori modo
prior, excitans, applicans, mouens & determinans
concurſum primæ cauſæ.

Huius conſeſionis vtrumque membrum ex-
plicatum & probatum fuit tomo præcedenti de
Scientia diſputatione 50. ſect. 2. Nihilominus,
quod ad præſens inſtitutum attinet, poteſt vlti-
mus confirmari, ſupponendo primò, cauſam
primam cum naturalibus cauſis ſecundis, v. g.
cum igne ita comparari, vt meritò dixeris, ignem
à prima cauſa moueri, applicari & determinari

T r 2

ad agen

17.
Quarta prio-
ritatis ratio.

Philosophum.

Notandum

18.

19.
Concurſus no-
ſter, & diui-
nus inuicem
priorēs, &
poſteriores.Prioritas ge-
neralis con-
curſus longo
intervallo
ſuperat prio-
ritatem no-
ſtri concur-
ſus.

20.

21.

Supponimus
primò.

Modus, quo Deus suo generali concursu naturales causas determinat ad agendum.

ad agendum. Quoniam prima causa contulit igni naturam & virtutem actiuam, qua essentialiter est determinatus ad calefaciendum & comburendum, quod attinet ad completam potentiam sibi intrinsecam: & præterea extrinsecè causam primam præparatum generale concursum adhibet igni, quo quasi excitatur, mouetur, applicatur & determinatur ignis ad operandum, eo quod sit vltimum complementum & quasi forma, & potissima vis agendi.

22.

Quod vt melius apprehendas, finge, primam causam denegare igni concursum ad calefaciendum, vt quondam igni Babylónico: tunc ignis retinebit quidem suam naturam, & naturalem virtutem actiuam, quæ est calor; & tamen non calefaciet, quia deficit illi primaria pars causalitatis, quæ est vniuersalis concursus primæ causæ. Accedat postea concursus ille, qui deerat; iam ex hoc præcisè ignis, qui fuerat antea in potentia ad calefaciendum, & non calefaciebat, est prorsus determinatus ad calefaciendum, & actu calefacit. Hic igitur est modus, quo Deus suo generali concursu mouet & excitat, applicat & determinat ad agendum quamlibet causam naturalem, postquam cæteras omnes condiciones ad agendum requisitas obtinuit.

23.

Sed præterea manifestiori alio, atque priori modo Deus ad agendum applicat excitat, & determinat naturales quamlibet causas, quatenus vel se solo non nunquam, vel communiter & ordinariè mediis causis secundis causarum coniunctionem agentis cum passo, aut potentie, cum obiecto, per applicationem agentis cum passo, aut potentie cum obiecto per applicationem, siue inanimatam, siue vitalem. Quælibet enim naturalis causa, vt de nouo incipiat agere, indiget noua applicatione, sicut etiam, vt in actione perseueret, indiget applicationis conseruatione. Hæc autem applicatio in causis inanimatis consistit in coniunctione, aut propinquitate loci, quæ per motum localem acquiritur; sed in potentiis vitalibus consistit in propositione obiecti, vel motione superioris potentie vitalis. In huiusmodi applicationibus causalibus consistit summa prouidentie ordinariæ circa cunctas causas sine libertate operantes, & circa illarum effectus, vt absque miraculo producantur.

Naturalis causa, vt de nouo agat noua applicatione indiget.

24.

S. Thomas.

De huiusmodi applicatione planè loquitur S. Thomas 3. contra Gentes cap. 67. ratione 4. dicens: Quidquid applicat virtutem actiuam ad agendum, dicitur esse causa illius actionis. Artifex enim applicans virtutem rei naturalis ad aliquam actionem, dicitur esse causa illius actionis, sicut cocus decoctionis, quæ est per ignem. Sed omnis applicatio virtutis ad operationem, est principaliter & primò à Deo. Applicantur enim virtutes operatiue ad proprias operationes, per aliquem motum vel corporis, vel anime. Primum autem principium vtriusque motus est Deus. Est enim primum mouens omnino immobilitate. Et similiter omnis motus voluntatis, quo applicantur aliquæ virtutes ad operandum, reduciuntur in Deum, sicut in primum appetibile, & in primum volentem. Omnis igitur operatio debet attribui Deo, sicut prima & principalis agenti. Aliis tamen in locis agit de alia applicatione, quæ formaliter fit per actionem Dei, quæ producit effectum, de qua iterum disp. 46. scilicet 2.

25.

Voluntatis natura.

Secundò supponendum est, voluntatem nostram esse causam naturalem respectu actualis

complacentiæ circa bonum & beatitudinem in communi. Quamobrem eodem modo quo prima causa excitat, determinat, applicat, & mouet causas naturales, vt ignem ad calefaciendum, & comburendum: excitat, determinat applicat & mouet voluntatem nostram ad complacentiam seu amorem boni ac beatitudinis in communi. Cui consonat alia ratio, quia sicut motus grauium & leuium tribuitur generanti, quia necessariò resultat ex grauitate, quæ generans tribuit, ita ferè motus & inclinatio nostræ voluntatis ad bonum, seu beatitudinem in communi, qui motus consistit in amore, seu complacentia tribuitur creatori, qui voluntatem produxit. Quo exemplo ad hæc rem explicandam vtitur D. Thomas 1. p. q. 105. art. 4. Sed obiter obseruandum est, volitionem quamlibet, siue liberam, siue necessariam à nostra voluntate procedere per veram efficientiam, quidquid sit de motu grauium & leuium.

causali ter ob placet de beatitudine in communi.

Obiter obseruandum.

26.

Obiectum.

Quod si obiicias. Ignis habens proximum passum, capax caloris, accedente concursu primæ causæ, necessariò calefacit. At verò voluntas nostra non necessariò exercet actum amoris & complacentiæ circa bonum in communi: ergo non est eadem ratio, ob quam complacentia boni in communi tribuitur Deo, vt mouenti & determinanti, sicut tribuitur illi calefacio. Respondetur, quod ad præsens attinet, satis esse, quod ex natura voluntatis nostræ, adiuncto concursu generali primæ causæ, prorsus infallibile est, supposita applicatione obiecti, scilicet, cognitione boni, futuram esse complacentiam boni alicuius propter bonitatem, quæ in eo relucet. Hoc autè esse infallibile probatur, quia nullum actum potest voluntas elicere, nisi propter aliquam rationem boni amatam. Vnde necessariū est, quoties voluntas nostra operatur, in ea operatione essentialiter claudi amorem boni. Rursum, quoties intellectus proponit voluntati aliquid bonum, infallibile est, voluntatem operaturam esse aliquid, siue per volitionem absolutam, siue per simplicem complacentiam, aut displicentiam circa aliquid ex obiectis, quæ proponuntur ab intellectu. Hæc autem vaga infallibilitas, satis probata est alibi.

Respondetur.

Quoties voluntas operatur in ea operatione essentialiter clauduntur amor boni. Intellectus aliquid voluntati proponit ipsa infallibiliter operatur.

27.

Tertiò supponendum est, motionem, ac determinationem ad bonum in communi esse absolute priorem motione ac determinatione ad particularia bona, cuius ratio evidens est, quoniam ad omnia, quæ voluntas amat, ideo tendit, quia bona sunt, & antequam eligat, singulorum bonitates discuit. Quod propterea facit, quia bonitatem primariò quærit & affectat. Confirmatur primò, quia id, quod formalissimum est in obiecto, est prius volitum, ideoque prior est motio voluntatis ad illud: sed formalissimum in obiecto voluntatis est bonitas vt sic. Ergo motio voluntatis ad bonum, vt sic est prior, quam motio voluntatis ad particularia bona.

Confirmatur primò.

Confirmatur secundò, nam talis bonitas in particulari ideo amatur, quia participat bonitatem, quamuis speciali modo bonitatis: ergo prima motio voluntatis est ad bonum in communi. Confirmatur tertiò. Hæc enim ratione D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 6. corp. iuncta solutione ad 3. notat, motionem Dei esse primam, quia est ad vniuersalem finem, sicut motio Imperatoris ad vltioriam prior est, quam inferiorum ducum motio ad particularia vexilla.

28. Confirmatur secundò.

Confirmatur tertiò. S. Thomas.

Ex his ergo fundamentis efficaciter probatur conclusio

29.

conclusio, quia primò constat, Deum per vniuersalem concursum excitare, mouere, applicare, ac determinare voluntatem nostram, non ad amorem particularem, neque ad bonum particulare, sed ad communem rationem amoris erga bonum, abstrahendo ab hoc, quod sit bonum in particulari, vel in communi, ad eum ferè modum, quo determinat & mouet causas naturales ad suas particulares actiones, vt primo & secundo fundamento probatum est. Deinde constat hanc motionem & determinationem vniuersalis concursus esse absolutè priorem nostra determinatione ad particulare bonum, vt probatum est fundamento tertio: ergo generalis concursus primæ causæ prior est concursu nostræ voluntatis in ratione determinantis, mouentis, & applicantis generaliter ad volitionem.

Atque ista quidem non realis, sed tantum secundum rationem prioritas est. Vltra quam reperitur etiam realis prioritas, quatenus Deus ex munere primæ causæ, aut semper, aut per intervalla temporum, & opportunitates cuiuslibet voluntati debet immittere cogitationes & suauitates, seu simplices complacentias de pulchritudine virtutis, quæ sunt proptus indeliberatæ, atque vt minimum, sunt prius natura, quàm qualibet electio deliberata. Ideoque, Deus, ad illas determinat voluntatem prius natura, quàm voluntas se ipsam ad electionem determinet.

Haecenus de primo membro conclusionis secundæ, cuius secundum membrum, videlicet, voluntatis nostræ concursus esse quodam imperfectiori & inferiori modo priorem in genere excitantis, mouentis, determinantis, & applicantis ad particulares actiones liberas, probatum est tomo præced. disp. 50. sect. 1. & 2. Alioquin enim non esset libertatis proprium se ipsam mouere, ac determinare ad particulares electiones. Quod si voluntas se ipsam determinat, primæ causæ concursus non influit ad eiusmodi particularem electionem, nisi dependenter ex eo, quod voluntas se determinauerit. Esse autem id à quo aliud pendet est esse prius, vt dicebamus num. 17. 18. & 19.

Tertia conclusio. Prioritas diuini concursus non est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ, effectus attingatur, & productus esse intelligatur à prima causa, & in alio instanti naturæ à causa secunda: vt rectè obseruauit Scotus lib. 2. sentent. dist. 37. §. *Ad solutionem istorum*. Caietanus 1. parte quæst. 14. artic. 13. §. *Nec sustinendum*, in fine, Conradus 1. 2. quæst. 79. articul. 1. colum. 3. §. *Nota inquam*, Gabriel 2. distinct. 1. quæst. 2. art. 2. conc. 4. & dist. 37. quæst. vnica art. 1. ad argumentum tertiæ viæ. Ruardus Tapper art. 7. inter princip. & med. propositione 10. sine. Hæc conclusio, quoniam recipitur etiam à physica prædeterminationis authoribus, non indiget in præsentī probari.

Ad argumenta initio proposita respondetur. Primum, secundum, & tertium argumentum eam solummodo prioritatem probant, quam in conclusionibus concessimus, & magis explicabimus sectione sequenti. Sed præterea magis ad formam illorum accommodabimus solutionem disputatione 49. section. 1. in cuius primū argumento explicabitur mens S. Thomæ 1. part. quæst. 19. art. 3. ad 5. & in 2. eiusdem sectionis argumento constabit etiam in præcisā ratione

Ruiz de Voluntate Dei.

determinantis voluntatem creatam, non esse absolutè primam causam.

Ad quartum argumentum respondetur. Si causa vniuersalis ita supponeret determinationem & concursus causæ particularis, vt non prius illam generali determinatione moueret ad operandum tunc supponeret esse actus; ac proinde non causaret esse. Cæterum causa vniuersalis prius generali determinatione causas particulares mouet ad operandum: vt vidimus conc. 2. & sectione 4. ratione 2. vnde mouet, ac determinat ad esse operationis, priusquam à voluntate creata determinetur ad tale esse talis operationis. Ad confirmationem conceditur prioritas diuini concursus, modo superius explicato.

Ad quintum totum quod sonat conceditur, sed negatur quod tacitè intendit, videlicet, prædeterminatio physica. Quin potius colligitur contrarium, quoniam creata voluntas non posset esse prima causa deficiendi; nisi efficientiam Dei posset determinando detorquere ad particularem actum quidditatiuè contrarium virtuti. Quapropter si prima causa tantam prioritatem assumeret in efficiendo, vt prædeterminaret materialem actionem odij Dei; iam esset prior non solum in ratione efficientis, sed etiam in ratione deficientis: vt probatum est disputatione 28. sect. 2. 3. & 4. & sequentibus disputationibus fuit corroboratum.

Ad confirmationem respondetur, negando Antecedens, quin potius ex D. Thoma non solum 1. p. q. 48. art. 4. sed etiam 1. 2. q. 85. artic. 1. constat, diminui bonum & perfectionem operationis humanæ per priuationem honestatis in eo sensu, quod sine dubio melior & perfectior operatio foret, Deum toto corde diligere, quā odisse, etiam si ab odio præcedens priuationem, & solam illius specificā & realem quidditatem compares cum amore. Et nisi talis esset realis quidditas odij, non diminueret bonum naturæ humanæ.

Ad sextum respondetur. Prima causa magis influit, immediatius, intimius & perfectius propter generalem determinationem ad esse, & bonum in communi, vt in conc. 2. probatum est. Vnde non colligitur determinatio ad singulas volitiones in particulari, sed potius oppositum: vt sequenti sectione constabit.

SECTIO VI.

Prior, immediatior, intimior, & efficacior ita est concursus primæ causæ, vt eo ipso refutetur physicam prædeterminationem.

EX his, quæ præcedenti sect. monstrauimus, ostenditur, primario contrariæ sententiæ fundamento probari potius nostram sententiam. Pro qua sit prima conclusio. Ratio prioritatis, propter quam intimior, & immediatior est primæ causæ concursus, ostendit, eo ipso indifferentem esse ad particulares operationes, ideoque à voluntate creata debere determinari.

Probatur primò, nam prioritatis ratio propter quam intimior & immediatior est primæ causæ concursus, radicaliter fundatur in illius vniuersalitate, quatenus prima causa est in causando vniuersalissima, quemlibet effectum attingens; & rursus illius formalissimus & proprius effectus, videlicet, esse, vniuersalissimum est in

34.

Ad confirmationem.

35.

36.

S. Thomæ.

37.

1.

Primæ conclusio.

2.

Prioritatis ratio fundata in vniuersalitate primæ causæ.

*Vniuersali-
tas postulat
non determi-
nare ad par-
ticulares ef-
fectus.*

3. Confirmatur primò, nam prioritas existendi consequentia, quam explicauimus sect. præcedenti num. 10. & sequentibus, verificari non potest, si concursus generalis primæ causæ non abstrahit à particularibus determinationibus, sed potius determinat ad singulos effectus. Valebit enim consequentia: Existit generalis concursus: ergo existunt tales effectus, ad quos determinat. Quæ tamen consequentia non valebit, si concursus offertur indifferens, quantum ex se est, quamuis enim ex illo rectè inferatur voluntatem operari aliquem actum; non tamen inferatur, hunc potius, quam illum actum operari. Confirmatur secundò, quia si primæ causæ concursus præcisè, vt talis est ad particulares quolibet effectus determinat; causæ vniuersalis minus excedit præripiendo suum munus secundis & particularibus causis.

4. Probatur secundò, quoniam postremum, quod à causis efficiatur, est effectus particularis secundum suam specificam & particularem rationem completam, & vltimò constitutum. Quapropter sic primæ causæ concursus ad hæc omnia determinat; consequens est, effectum primæ causæ proprium, non esse primum, sed vltimum propterea quæ ipsam non esse in causando primam; aut certè simul esse in causando primam & vltimam.

5. Probatur tertio, quoniam primæ causæ proprium est inferiores causas mouere secundum earum conditionem. ita vt ex causis naturalibus, & consequenter etiam ex voluntate, prout naturaliter agit, effectus sequatur necessariò, quia causa particularis est necessariò determinata ad eum effectum; sed ex voluntate, prout per deliberationem agit, effectus sequatur non ex necessitate, sed cum indifferenti potestate continendi se ab illo; quoniam voluntas est principium actuum non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa: vt S. Thomas docet 1. 2. quæst. 10. artic. 4. corpore, & magis explicat. Contradus ibi: de quo dicemus etiam infra disp. 50. sect. 6. ratione 4. Probatur quarto, quoniam prioritatis multæ rationes explicatæ in sectione præcedenti sufficiunt quidditati primæ causæ absque prioritate prædeterminationis physiciæ.

*Voluntas prin-
cipium in-
differens.*

*Probatur
quarto.*

6. *Prima inter-
pretatio.*

*Discrimin-
et intellectus
& voluntas
conueniunt.*

7. Nihilominus respondemus, non ita esse vniuersalem primæ causæ concursum, vt commu-

nem rationem entis producat, non producendo particularem rationem entis; sed quamuis quamlibet rationem entis, siue communem, siue particularem producat, ideo producit, quoniam imbibit generalem rationem entis, quæ comparatione primæ causæ est formalis terminus & effectus: ideoque prima causa, præcisè vt talis, non determinat particulares effectus. Porro non est inconueniens, aliquam rationem præcisam à particularibus, sine quibus non potest existere, formalem terminum esse alicuius potentie non solum cognoscitiuæ, sed etiam productiuæ.

Econtrariò nimium ad particulares effectus contracta est, altera vniuersalitatis interpretatio, quæ ad probandam prædeterminationem omnium actionum in particulari, dirigitur ab vno ex eius opinionis autoribus, quoniam vniuersalitas illius effectus, qui primæ causæ correspondet, non debet esse ad instar totius potentialis, hoc enim est imperfectum: sed esse debet, veluti totum actuale, continens perfectionem omnium inferiorum in actu.

Cui obiectioni respondemus, distinguendo effectum, qui correspondet diuinæ potentie, secundum totam illius amplitudinem, & effectum, qui correspondet eidem sub præcisâ ratione primæ causæ. Nam effectus ad æquatè respondens diuinæ potentie, completitur quæcumque Deus quomodocumque producere potest; ideoque per modum totius actualis continet omnium entium particulares perfectiones, quas totaliter causare potest sine concursu alterius causæ. Et in hoc sensu ex eo quod Deus sit causa prima & vniuersalissima, & illius effectus sit vniuersalissimus, colligunt Theologi, illius proprium esse creare, ac totam substantiam producere sine adminiculo alterius causæ, vt S. Bonau. 1. dist. 45. art. 2. quæst. 2. corpore S. Thomas 1. p. quæst. 45. art. 5. & 3. contra gentes. cap. 68. & alibi sæpe.

Insuper effectus ad æquatus, qui potentie diuinæ sub præcisâ ratione primæ causæ correspondet, aliquo modo tanquam totum actuale continet particulares perfectiones omnium inferiorum in actu, videlicet, quatenus ad omnes in particulari concurret. At verò effectus, qui est veluti formalis terminus diuinæ potentie sub præcisâ ratione primæ causæ non est totum actuale, sed potentiale ad eum modum, quo ens continet omnium entium perfectiones. Et licet hic terminus formalis sit minus perfectus, quàm terminus formalis potentie diuinæ secundum illius latitudinem. Hoc ipsum probat diuinæ potentie perfectionem, quæ possit suam vim actiuam cum certo limite exercere: vt dicemus sect. 7. ideoque non exigit vt prima causa determinet ad particulares rationes entis; sed eas determinandas relinquit particularibus causis.

Secunda conclusio. Ita immediatus & intimus est concursus primæ causæ, vt non prædeterminet omnes effectus in particulari. Pro cuius explanatione ac probatione suppono primò ab omnibus Theologis esse receptam intimam immediatignem diuini concursus. Quam, præter Proclum & S. Thomam, in præcedenti sect. 5. citatos, docent Alexander 1. part. quæst. 35. memb. 2. S. Bonau. 1. dist. 45. art. 2. quæst. 2. Vbi Richard. eodem art. & quæstione, Gabriel in 2. dist. 1. q. 2. art. 2. & in 1. dist. 45. sine Marfilii 1. q. 44. art. 1. conc. 7. & communiter Scholastici variis in locis.

Suppono

8. *Secunda in-
terpretatio.*

9. *Effectus cor-
respondens di-
uinæ potentie
sub ratione
potentie, &
sub ratione
primæ causæ.*

10.

11. *Suppono pri-
mò.*

12. Suppono secundò, primæ causæ concursum ad particulares effectus esse mediatum mediatione suppositi, saltem sub aliqua ratione, videlicet, in quantum concurrat ad peculiarem differentiam, & determinationem vniuersi cuiusque effectus. Etenim, saltem quantum ad hoc, inter primam causam & effectus mediare causas particulares, omnes Philosophi & Theologi fatentur, & probat S. Thomas 3. contra gent. cap. 77. & 78. 1. part. quæst. 103. artic. 6. & quæst. 104. artic. 2. Alexand. 1. part. quæst. 26. membr. 7. fine. Egidius in 2. distinct. 1. part. 1. quæst. 2. artic. 6. Ricard. in 2. distinct. 1. art. 3. quæst. 4. & art. 4. quæst. 2. corp. fine, & in 1. dist. 45. artic. 2. tota quæst. 2. Gabriel 2. dist. 1. quæst. 2. Caietanus opusculo de infinitate Dei propius ad finem quam ad medium.

13. Quapropter quod Caietanus 1. part. quæst. 8. artic. 1. & alij plures ibidem obseruant, cum causis particularibus Deum concurrere in mediatione suppositi, potest in concordiam redigere doctrina Ferrariensis 3. contra gent. cap. 70. §. De immedatione, ubi negat primæ causæ immedationem suppositi. Quamvis aliqui existimant Caietani & Ferrariensis sententiam inter se pugnat; de quo nihil attinet in præsentem differere, dummodo tanquam certum supponamus, aliquam saltem immedationem suppositi secundæ causæ concursui conuenire.

14. Tertiò inde colligitur, solam virtutis immedationem esse ita propriam primæ causæ, ut secundis conuenire non possit. De quo præter citatos, videri potest Capreol. 2. dist. 1. quæst. 2. artic. 1. concl. 6. & artic. 3. part. 6. ad argumenta contra 6. conclusionem. Sapienter id obseruauit S. Thomas 3. contra Gent. cap. 70. in solutione primæ difficultatis, & de Potentia quæst. 3. artic. 7. corp. post med. illis præsertim verbis: *Si consideremus supposita agentia quodlibet agens particulare esse immediatum ad suum effectum. Si autem consideremus virtutem, quæ sit actio, sic virtus superioris causæ erit immediatior effectui, quam virtus causæ inferioris.*

15. Quartò notandum est, triplicem esse comparationem istius immedationis: vnde triplex illius ratio proficiscitur. Primo namque virtus primæ causæ comparari potest cum eadem prima causâ, & hoc modo est immediata, quoniam hæc virtus non competit primæ causæ, mediante virtute alterius agentis, quod primæ causæ virtutem tribuat. Qui modus loquendi similis est alteri, quo prima principia, quæ non possunt à priori demonstrari, dicuntur esse immediata, quoniam eorum extrema vniuntur nulla mediante propositione intercedente, per quam probentur, ut S. Thomas adnotauit in 3. contra Gent. cap. 70. fufius Ferrariensis ibi §. De immedatione, & obiter Caietanus 1. part. quæst. 14. artic. 3. §. Neque iustificandus, dicens, prioritatem primæ causæ esse tantummodo secundum dependentiam, & immedationem virtutis, quia prior independentius & immediatius immedatione virtutis attingit effectum, quam secunda. Sic etiam Egidius in secundo distinct. 1. part. 1. quæst. 2. artic. 6. §. Profectus. Accipiendo, inquit, immediatum pro eo, quod ex propriis attingit rem, quilibet talis effectus est immediatus à Deo totus.

16. Secundò, virtus primæ causæ comparari potest cum causis particularibus, quas ad agendum applicat effectui. Hoc modo primæ causæ virtus

est etiam immediata & intima, quoniam, ut S. Thomas obseruat dicta quæst. 3. de potentia, art. 7. post med. *Virtus superioris causæ erit immediatior effectui, quam virtus causæ inferioris. Nam virtus causæ inferioris non coniungitur effectui, nisi per virtutem causæ superioris: unde dicitur in lib. de causis, quod virtus causæ primæ prius insit in causâ, & vehementius ingreditur in ipsum.* Eadem sequitur Capreolus in 2. dist. 1. quæst. 2. artic. 1. prope finem.

Tertiò virtus primæ causæ comparari potest cum suo formali termino, quem primariò respicit in effectu producendo. Vnde sumitur potestima ratio, propter quam sit immediatior, & intimior, quoniam eius formalis terminus, videlicet, esse, magis intimum est cuilibet, & profundius omnibus inest, cum sit formale respectu omnium, quæ in re sunt: ut loquitur S. Thomas 1. part. quæst. 8. art. 1. corpore.

Vnde 1. part. quæst. 105. art. 5. corp. fine concludit: *Quia forma rei est intrinseca, & tanto magis, quanto consideratur ut prior, & vniuersalior, & ipse Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus, sequitur, quod Deus in omnibus intus operetur.* Quam eandem rationem attingit in prædicta quæstione 3. de potentia art. 7. dicens: *Esse est communissimus effectus, & primus, & interior omnibus aliis effectibus, & ideo solt Deo conuenit secundum virtutem propriam talis effectus.*

Accommodato exemplo rem explicuit Egidius in 2. distinct. 1. part. 1. quæst. 2. artic. 6. ad finem corporis dicens: *Sicut amota cortex, remanet medulla: & ideo dicitur medulla intimior & immediatior rei, quam cortex: sic amoto à re, quod sit tale ens, remanet quod sit ens: unde cum quilibet effectus sit immediatus à Deo, ut est ens & immediatus à secundo agente ut est tale ens, immediatius est quilibet effectus à Deo, quam à secundo agente.*

Ex his fundamentis sumitur probatio conclusionis secundæ, quoniam vniuersalitas concursus primæ causæ, abstrahens à particularibus effectis, est ratio, propter quam intimior & immediatior est concursus primæ causæ. Nam quemadmodum esse, quod est formalis terminus illius, quidditatiuè transcendit vltimas differentias, tanquam prima ratio cuiusque quidditatis: sic etiam idem esse est prima & præcipua ratio dependentiæ à primo ente, à quo participat entitatem. Explicatur magis, quia licet concursus Dei, per creationem producentis totum esse, atque totaliter, sic etiam intimus & immediatus: in eo tamen primaria ratio immedationis intima est esse, prout abstrahitur à particularibus differentiis rerum creaturarum. Quæ ratio integra permanet, etiam si Deus non totaliter producat, neque determinet particulares effectus. Quod præterea probatur, quoniam concursus primæ causæ propterea non est immediatus immedatione suppositi, ut in 2. fundamento dicebamus, quoniam particu-

laribus agentibus relinquit integram potestatem producendi atque determinandi particulares effectus.

S. Thomas.

17.

18.

19. Egidius.

20. Probatur secundum conclusio.

Explicatur magis.

Cur prima causa concursus non sit immediatus immedatione suppositi.

SECTIO VII.

De independentia generalis concursus & totali causalitate.

1. *Contraria sententia.* **T**Res articulos præfens sectio continet, quasi appendices prioritatis, quam sect. 5. & 6. explicuimus. Primus pertinet ad independentiam, secundus ad causales propositiones verificandas, tertius ad totalitatem causalitatis. Circa primum contraria sententia contendit, generalem Dei concursum non determinari à voluntate creata. Cuius primum argumentum est, quia omnis causa, cuius actio modificatur ab aliquo, dependet ab illo in sua operatione in aliquo genere causæ: sed Dei voluntas in sua operatione non dependet ab aliqua causa: ergo eius actio non modificatur ab aliquo.

2. Secundum argumentum, quia ratio vniuersalis, quam inspicit concursus diuinus, est independentis à rationibus particularibus, quas inspicit liberum arbitrium: ergo similiter concursus diuinus habet eandem independentiam. Antecedens, inquit, est clarum, nam prius non dependet à posteriori: sed ratio illa vniuersalis est prius natura rationibus particularibus: ergo.

3. Tertium argumentum peculiariter pertinet ad materiam actionem peccati, quoniam entitas, posita in qua fundatur priuatio, non dependet ex ipsa priuatione; sed potius è contra priuatio dependet ex entitate positiua: sed concursus Dei inspicit in actu peccati id quod positiuum & entitatum est: at verò liberum arbitrium inspicit id, quod priuatum est: ergo concursus diuinus non pendet ex concursu liberarum arbitrii.

4. *Dico primò.* Ad primum argumentum respondeo, & dico **1.** Dei voluntas, quantum ad suam substantiam increatam à nulla alia causa dependet. *Dico secundò.* Secundò eadem voluntas Dei, quoad absolutam & totalem potentiam atque operationem ad extra, non pendet ab illa causa creata; quia sine adiutorio illius causæ potest quoslibet effectus producere, si velit. *Dico tertio.* Tertio Dei operatio ad extra non est increatum aliquid, sed creatum; ideòque nulum inconueniens est ab aliqua particulari & creata causa pendere, si Deus voluerit, ut pendeat, ita limitando vim sui concursus, ut solus non sufficiat effectui producendo, sed indigeat adiutorio causarum particularium. Sic enim Dei generalis concursus ad perpetuas generationes viuientium pendet à materia prima, & à concursu celorum & seminum. Alioquin non esset concursus ad generationem, sed esset totalis creatio, si ex vi modi, quo influit non penderet ab illa alia causa. Quapropter, etiam apud physicæ prædeterminationis authores, solus primæ causæ generalis concursus non produceret volitionem, nisi voluntatis concursu simul in eodem instanti cooperante.

5. *S. Thomas.* Dico quartò. Modus iste coarctandi vires sui concursus ad extra, licet concursum, quantum ad intrinsecam entitatem, efficiat, esse minus perfectum, quam foret creatius concursus: nihilominus in ordine ad gubernationem vniuersi, est multò perfectior. Nam, ut optime adnotauit D. Thomas, 3. contra Gentes cap. 70. fine: *Non est superfluum, si Deus per se ipsum potest omnes effectus naturales producere, quod per quasdam alias causas producantur. Non enim hoc est ex insufficientia*

via diuine virtutis, sed ex immensitate bonitatis ipsius, per quam suam similitudinem rebus communicare voluit, non solum quantum ad hoc quod essent, sed etiam quantum ad hoc quod aliorum cause essent. His enim duobus modis creatura communiter omnes diuinam similitudinem consequuntur. Sed pluribus argumentis hoc confirmat toto cap. 77. & 1. part. quæst. 103. art. 6. & quæst. 104. art. 2. & quæst. 105. art. 5. corpore, & S. Bonaventuræ, in 1. dist. 45. art. 1. quæst. 2. referendus num. 17. Egidius in 2. distinct. 1. part. 1. quæst. 2. art. 6. Caietanus opusculo de infinitate Dei propius ad finem quam ad med. Denique minor perfectio entitatis concursus indifferentis non infert imperfectionem primæ causæ: quin potius infinitam perfectionem dominij, potentis ab libito cohibere, aut temperare suum concursum, & creatæ libertatis iura inuiolata conseruet.

Dico quintò. Est etiam peculiaris ratio, propter quam materiam actionem odij Dei, vel mendacij non posse producere se solo, sed ad eam producendam pendere à libera determinatione voluntatis creatæ, pertineat ad summam perfectionem & laudem Dei: quoniam suam bonitatem, ac veracitatem negaret, si ab illo proficisceretur determinatio talium operationum: ut ostendimus disp. 30. sect. 1. & disput. 41. sectio. 1. & 2.

Sexto deducitur ex dictis, primæ causæ generalis concursus pendere à concursu crearum causarum, non esse Dei voluntatem in sua operatione pendere à causis creatis; sed pendere à sua institutione atque ordinatione. Vnde nullam imperfectionem arguit voluntatis diuinæ: cum illa possit quando voluerit, vel non concurrere cum causis creatis, vel sine illarum concursu cunctos effectus producere. Imò imperfectionis esset, si non posset, modo prædicto causas creatas sibi adhibere adiutrices. Quoniam inde sequeretur, non posse facere effectus liberos, quos vult & modo, quo vult, coaptando illis causas contingentes: de quo fusè diximus tomò præced. de scientia disp. 51.

Ad secundum argumentum initio propositum respondetur, distinguendo Antecedens. Ratio entis creati, quam inspicit generalis concursus Dei, non potest huic liberæ volitioni conuenire, nec in illa existere, nisi existat etiam ratio specifica, & numerica talis volitionis: & quantum ad hoc generalis ratio entis creati pendet ab hac particulari volitione: quamvis non pendeat ab illa, ut existat in aliis entibus. Similiter itaque concursus generalis Dei non potest in hanc liberam volitionem influere, nisi liberum arbitrium ad illam determinet, ideòque quantum ad hoc pendet à libero arbitrio creato; quamvis non pendeat quantum ad determinandas volitiones necessarias, vel alios effectus producendos.

Ad tertium respondetur. Liberum arbitrium creatum non respicit præcisè id, quod priuationis est, imò primariò & per se respicit illud, quod reale & secundum quid bonum est in actu peccati. Et quoniam concursus Dei non potest ab hanc realitatem determinare, pendet à libero arbitrio creato, quantum ad specialem hanc determinationem.

Circa secundum articulum sic argumentantur. Si voluntas humana suo concursu determinaret voluntatem diuinam, ut secum concurrat ad actus

Atque per se. Actio concursus indifferentis prima causa imperfecta. nam non in se.

Deducitur ex dictis.

8.

9.

10. *Obiectum.*

ad actus liberos bonos: sequeretur, hanc causalem esse veram: Quia voluntas creata operatur, Deus cooperatur: ista verò causalis esset falsa: Quia Deus operatur, homo non cooperatur.

Responderetur. Prima causalis non est vera, si denotet causam propriè dictam. Nihil enim est propriè causa diuini concursus ad extra, nisi Dei liberum decretum & imperium. Si autem illa causalis denotet conditionem requisitam per modum applicationis & cooperationis: in eo sensu vera propositio est: Quia voluntas creata operatur, Deus cooperatur. Quæ tunc maximè verificatur, quando prima causa insuit minimum, quod potest influere; saluo munere primæ causæ, & contra suam primariam intentionem quasi compellitur ad actum peccati producendum vt in disp. 50. sect. 4. dicemus. Eadem tandem propositio minorem veritatis rationem habet in actibus moraliter bonis; & adhuc minorem in actibus supernaturalibus. Nihilominus in illis omnibus est sufficiens ratio veritatis, propter quam eiusmodi causales frequenter fuerunt à Patribus vsurpatæ: vt ostendimus alibi.

Inde tamen non sequitur, falsam esse causalem alteram: Quia Deus operatur, homo cooperatur. Quin potius illa tantò maiorem obtinet veritatis rationem, quantò maior est dependentia nostri concursus à diuino, tanquam ab altiori causa, præsertim, quia nisi Deus præmoueret voluntatem nostram ad generalem rationem boni & beatitudinis; nullam volitionem posset concipere. Causales autem eiusmodi maximam veritatis rationem habent in supernaturalibus operationibus, minorem in moraliter bonis; minimam verò sed sufficientem in materialibus actionibus peccatorum. His similia de prouidentia dicemus infra disp. 50. sect. 10.

Artic. tertius erat, vtrum prima causa sit totalis vel partialis causa. Nam contrariæ opinionis authores illam inde probare contendunt, quia si primæ causæ concursus ad producendam volitionem liberâ penderet à determinante concursu liberi arbitrij: sequeretur primam causam non esse totalem causam, sed partialem. Hoc autem imperfectionis est non solum propter dependentiam, sed etiam quia quilibet causa partialis inferior est & imperfectior, quam illa causa totalis, cuius est pars. Quemadmodum tota causalitas multorum hominum, trahentium nauem, perfectior est, quam vnus illorum sola causalitas; & collectio causalitatis omnium astrorum, elementorum, & seminum, perfectior est, quam vnus solis causalitas.

Confirmant, quia si prima causa non est totalis, sed partialis, non producit totum effectum, sed tantum partem illius. Sicut enim causa constituitur in ordine ad effectum: ita etiam totalis causa constituitur in ordine ad totum effectum; & partialis causa in ordine ad partem effectus.

Quamuis hæc difficultas non parum ad voces pertineat; rem tamen profundius explicat, adhibita distinctione triplicis totalitatis causæ. Nam causa prima duplici totalitate gaudet. Prima est totalitas effectus; totum quippe producit effectum, & quamlibet illius partem & rationem formalem. Secunda est totalitas causæ in vno genere causæ, siue, quod idem est, totalitas secundum sibi proprium modum concurrendi, vide-

licet, in genere primæ causæ, & per modum vniuersalissimi principij. Cæterum prima causa non est totalis in omni genere causæ, neque secundum quemlibet modum concurrendi: sed quantum ad hoc quandam rationem suscipit partialis causæ. Quoniam ad producendam volitionem liberam causa totalis in omni genere causæ constat non solum ex Deo, sed etiam ex voluntate creata: cuius complexi pars altera præstantissima est prima causa.

Id ipsum est, quod intendunt quam plurimi scholasticorum, dicentes, totum effectum produci à causa prima sed non totaliter, & totum à causa secunda sed non totaliter. Quod optimè declarauit Egidius in 2. distinct. 1. part. 1. q. 2. articul. 6. post med. & D. Thomas 3. contra Gent. cap. 70. fine: *Non sic idem effectus, ait, causa naturalis & diuina virtuti attribuitur, quasi partim à Deo, & partim à naturali agente fiat: sed totus ab utroque secundum alium modum: sicut idem effectus totus attribuitur instrumento, & principali agenti etiam totus.* Non igitur diuina virtus causa est ita totalis, vt omnem cauandam modum complectatur; sed est totalis in suo tantum modo cauandam totum effectum. Quam etiam doctrinam recipiunt Ferrariensis ibi, Gregorius Ariminensis, cuius verba refert, & approbat Capreolus in 2. sentent. distinct. 1. quæst. 2. artic. 3. part. 6. ad 2. Aureoli contra 6. conclusionem & distinct. 28. quæst. 1. art. 3. ad 12. contra 2. concl. Caietanus opusculo de infinit. Dei multò propius ad finem, quam ad med. Gabriel 2. distinct. 1. quæst. 2. artic. 1. notab. 2. & dist. 37. quæst. 1. art. 1. ad argumenta de 3. & 4. via, Lycherus in 2. dist. 37. quæst. 2. §. ad solutionem, Ocham in 2. sentent. quæst. 5. art. 2. & art. 3. ad 5.

Clarius hoc adnotauit S. Bonaventura in 1. distinct. 45. artic. 2. quæst. 2. ad argumenta, dicens: *Cum Deus sit omnium causa immediata; quorundam tamen est tota causa, sicut eorum, que creantur. Quorundam autem est causa particularis (siue vt alij codices legunt: cum alia causa particulari) vt eorum, que sunt à natura particulari: & hæc quidem causa concurret non propter indigentiam diuina voluntatis; sed propter summam liberalitatem, que non tantum dedit rebus esse, sed & operationem & diffusionem propter ordinem & connexionem vniuersi ad inuicem. Nec vna causa derogat alteri, sed totus effectus est à causa creata, & totus à voluntate infinita increata.* Obserua, De quorundam effectuum non esse totam causam, licet causa sit totius effectus, idque pertinere ad prouidentiam perfectionem, ac diffusionem diuinæ bonitatis. Eandem sententiam Ricardus breuioribus verbis complexus in eadem distinct. 45. articul. 2. quæst. 2. corp. fine ait, totum effectum esse à causa prima per modum superiorem, & totum à causa secunda per modum inferiorem. Partialitatem verò vtriusque concursus diuini & humani magis ex professo defendit Holchor in determinationibus quæst. 1. 1. roto artic. 4. & in 2. sentent. quæst. 1. articul. 3. initio, & apertè deducitur ex Scoto in 1. distinct. 37. quæst. vnica, §. Ad solutionem istorum, & in 1. dist. 17. quæst. 2. col. 3. §. Tertiò modo. iuncto cum col. 7. §. Tenendo tertiam, & col. 15. §. ad solutionem.

Confirmatur denique, nam supernaturales actiones maximè propriæ sunt Dei, tanquam particularis causæ, non solum generalem, sed etiam specialem influxum præstantis. Nihilominus compara

Prima causa non est totalis in omni genere causæ.

16.

S. Thomas.

17.

S. Bonavent.

Quorundam effectuum non est tota causa licet causa sit totius effectus.

18.

Prædicta doctrina etiam de supernaturalibus actionibus vera.

11. Nihil est propriè causa diuini concursus nisi decretum, & imperium.

12.

13. Obiunctio.

14.

15.

Causa prima duplici totalitate gaudet.

comparatione illarum, Deus non est totalis causa totalitate modi cauendi. Ergo multo minus hoc totalitatis genus reperietur comparatione volitionum moraliter bonarum, & multo minus comparatione materialis actionis odij Dei, aut alterius, quæ quidditatiuè contraria sit virtuti.

19.

Sententia Curicli non admittenda.

Ex dictis in hoc & præcedentibus articulis & ex dictis & dicendis in sectione 9. colligitur, non esse admittendam sententiam Curicli in lib. 1. controuerf. 5. super cap. 1. Sap. num. 109. & sequentibus pag. 94. existimantis, concursum generalem, quem Deus de facto exhibet quibuscumque causis secundis, esse sufficientem, vt effectum producat absque concursu causæ secundæ. Probat autem, quia Deus non potest attemperare suum concursum, vt non sit sufficiens; aliàs, inquit, potuisset Deus abstinere omnino à concursu actuali immediato. Cui facile responderetur, posse quidem abstinere omnino à concursu, verumtamen si abstinuisset; omnia redirent in nihilum, vnde facta sunt; ideo de potentia ordinaria id non esse possibile.

Theologus cauendum.

20.

Probatur primò.

Illud verò Theologis magis cauendum est, ne prædictam sufficientiam generalis concursus ampliandam esse putent, etiam ad supernaturales actiones, requisitas ad iustificationem; hoc enim prorsus alienum fuisse ab intentione prædicti Doctoris, illud imprimis probat, quoniam si ad actus fidei, spei & charitatis sufficeret solus concursus generalis Dei absque concursu voluntatis; sequeretur, eundem concursum generalem sufficere cum concursu voluntatis. Quapropter necessarius non esset supernaturalis concursus: hoc autem est fidei contrarium.

21.

Cooperatio voluntatis simpliciter necessaria ad actum supernaturales.

Probatur secundò, quia si concursus generalis qualis de facto tribuitur à Deo foret sufficiens ad producendos actus fidei, spei, & charitatis absque concursu voluntatis humanæ; sequeretur quod non esset requisitus concursus humanæ voluntatis ad huiusmodi actiones, sed ex abundantia superadditus. At Scriptura, Patres, & Concilia tanquam de simpliciter necessaria loquuntur de cooperatione voluntatis creatæ; neque solum necessaria ex præcepto & lege Dei, negantis iustificationem donec liberum arbitrium cooperetur, sed etiam necessaria propter vim effectiuam, sine qua talis effectus est impossibilis, ex suppositione quod Deus non assumit munus causæ particularis creatæ, sed illi committit suum integrum officium.

22.

Voluntas non est voluntaria nisi sit à principio intrinseco.

Tertiò non solum ad supernaturales, sed etiam ad merè naturales volitiones generalem Dei concursum non sufficere absque concursu voluntatis creatæ, probatur, nam volitio non erit voluntaria, nisi sit à principio intrinseco: ideoque contradictionem implicat aliquem concursum Dei siue generalem, siue specialem esse sufficientem absque concursu voluntatis, vt volitionem producat.

23.

Confirmatur.

Quartò probatur, quoniam si generalis Dei concursus, quæ Deus de facto præbet ad odium Dei, foret sufficiens, vt sine voluntatis concursu produceret odium Dei: sequeretur esse possibile Deum se solo producere odium Dei. Còsequens autem esse falsum probatum est supra disp. 4. 1. tota sect. 1. Confirmatur, quoniam intrinsecam malitiam odij Dei contraheret Dei concursus generalis, etiam quando producit odium Dei concurrente voluntate creatæ; quoniam tunc etiam ille concursus est totaliter determinatus

ad realem differentiam quidditatiuè contrariam charitati, & rationi. Quapropter non posset excusari à malitia propter indifferentiam, quantum in se est, abstrahentem à malitia. Quam rationem omnino necessariam esse satis constat supra disp. 27. & sequentibus, & magis constabit infra disp. 50. & 51.

SECTIO VIII.

De concursu ac determinatione voluntatis creatæ, prout procedit à prima causa.

EX hoc etiam capite argumenta varia desumit contraria sententia. Primum, quia concursus causæ secundæ, etiam in quantum est formaliter concursus illius, procedit effectiue ex operatione primæ causæ: aliàs aliquid reale existens in rerum natura, subtraheretur ab operatione & causalitate primi agentis. Ergo concursus causæ secundæ non determinat operationem, seu concursum ad extra primæ causæ ad talem actionem in indiuiduo, sed potius ipsa causa secunda à concursu primæ determinatur. Probatur consequentia, nam effectus procedens ex operatione, vel concursu alicuius causæ, non potest determinare illam causam & eius operationem ad illum effectum in particulari producendum: cum prius, ordine saltem naturæ, intelligatur determinatio causæ ad agendum, quantum ad exercitium, quam ipse effectus, eo quod omnis effectus, in quantum huiusmodi est posterior tempore, vel natura sua causa efficiens.

1.
Primum argumentum.

Respondetur imprimis distinguendo Antecedens. Concursus causæ secundæ procedit effectiue ex operatione primæ causæ; quoniam ea operatione mediante, prima causa influit in concursum causæ secundæ. Sed idem concursus causæ secundæ non ita procedit, vt eius causa sit ipsa operatio primæ causæ. Ea quippe quæ non distinguuntur realiter, non possunt ad inuicem comparari, tanquam effectus & causa: operationem vero primæ causæ non distingui realiter à concursu causæ secundæ, constabit sect. 10. At ex eo, quod prima causa, mediante sua operatione, seu generali concursu, producat efficienter concursum voluntatis liberæ, non colligitur esse impossibile, quod voluntatis concursus determinet operationem primæ causæ, quam Deus ita accommodat, vt possit à sua particulari cooperatione determinari.

2.

Quæ non distinguuntur realiter non possunt esse effectus, & causa.

Quod autem subiungitur, prius ordine, saltem naturæ, intelligi determinationem causæ ad agendum, quantum ad exercitium, quam ipse effectus, non potest verificari de causa, quæ in vno tantum genere causat, qualis est prima causa; nec de causa totali, quæ completatur omne genus causæ, si libera causa intercedat. Hæc enim non intelligitur vnquam determinata in actu primo: quoniam in actu primo semper est indifferens (vt probauimus tomo præcedenti de Scientia disput. 34. & multis sequentibus, præsertim disput. 50. sect. 3. 4. & 5.) determinatur autem solummodo per suum effectum, hoc est, liberam electionem in actu secundo. Quapropter illa determinatio causæ natura prior, quam effectus, directè repugnat libertati, & solummodo conuenit causæ naturaliter operanti, quando completa est in omni genere causæ. Neque oppositum probatur, eo quod omnis effectus, in quantum

3.

quantum huiusmodi, est posterius tempore vel natura sua causa efficiens. Nam determinatio causæ liberæ, neque est causa electionis, neque aliquid in actu primo requisitum ex parte causæ, sed est ipsamet electio in actu secundo.

Sed prædictæ obiectionis doctrinam confirmant, eo quod Deus faciat, vt faciamus, & vt velimus, aliisque multis locutionibus, quæ probant, Deum esse autorem nostrarum operationum: sed illæ propriæ sunt honestarum operationum, præsertim supernaturalium; ideoque nihil ex illis colligitur circa generalem concursum primæ causæ, quem in præsentī tractamus. Nam prima causa per generalem concursum efficienter influit etiam ad materiale actionem odij Dei, quam tamen prima causa non facit, vt nos faciamus, & velimus: sicut probatum est supra disp. 36. præsertim sect. 8.

Rursus circa volitiones moraliter honestas, licet aliquo modo verificentur illæ loquutiones: non tamen plenè nec secundum mētem Scripturæ sacræ, & Sanctorum Patrum: vt arguimus supra section. 2. ratione 3. à num. 3. Denique licet supernaturales actiones Deus propriè & absolute faciat, vt velimus & faciamus; hoc tamen facit præmittendo illustrationes intellectus, & suauitates voluntatis, & offerendo copiosum concursum effectuum, qui licet non determinaretur à concursu liberæ voluntatis (de quo non est in præsentī tractandum) non sequeretur generalem concursum similiter non determinari, quoniam generalis concursus indifferentia longe maior est.

Atque inde soluitur obiectio altera, quoniam applicatio actualis voluntatis ad operandum, est aliquid creatum, volitum, & cognitum à Deo Scientia practica, & est distinctum à virtute operatiua ipsius voluntatis. Ergo Deus efficit illam applicationem: alias non esset simpliciter prima rerum omnium causa: ergo applicat voluntatem ad operandum.

Huius argumenti postrema consequutio fallax est. Detegetur verò fallacia, si proponatur explicite syllogismus, in ea virtualiter contentus, videlicet. Qui producit determinationem, ille determinat; sicut, qui producit calorem ille calefacit. Sed Deus semper producit determinationem nostræ voluntatis ad actum particularem, & ad speciale obiectum. Ergo Deus semper determinat ad specialem actum, & specialem obiectum.

Huius itaque syllogismi constat falsam esse Maiorem. Sicut enim Deus visionem nostram causat, & tamen non videt; quia videre denotat actionem, vt procedentem à potentia vitali, receptiua visionis productæ: ita Deus quamvis producat determinationem nostræ voluntatis ad specialem volitionem particularis obiecti; nihilominus non determinat specialem volitionem particularis obiecti; quia determinare non est causæ producentis determinationem per concursum, ex se indifferentem, sed causæ producentis per concursum determinatum. Quia etiam ratione quamvis Deus producat actionem causæ secundæ: nihilominus Deus non agit actione causæ secundæ.

Ratio à priori constabit, si argumenti exemplum explicetur magis. Nam quicumque producit calorem, dicitur calefacere; quia denominationes agentium, licet omnes significant actio-

nem: nihilominus quandoque important solummodo distinctionem actionum penes terminos, siue effectus. Et huiusmodi denominationes sunt calefaciens, vel frigefaciens. Quæ propterea conueniunt cuicumque causæ quomodocumque producenti calorem & frigus. Vnde rectè dixeris, non solum ignem, sed etiam solem, & Deum calefacere. Aliæ denominationes agentium important distinctionem actionum penes diuersos modos operandi. Sicut videre diuersum modum operandi significat, quem non significat calefacere, & agere vt causam secundam, agere instrumentaliter, ac determinare, importat peculiarem modum agendi: & ideo non denominant Deum, quamvis comparentur ad Deum, vt effectus ab eo producti. Quia modus peculiaris agendi, quidditatiuè importatus in eiusmodi formalitatibus non constituitur in ordine ad Deum, neque est actio Dei. Nam eadē formalitas actionis, quæ est actio nostra, considerata, vt sic non est actio Dei; sed cōparatur ad Deum, vt effectus productus per commune actionē causæ vniuersalis.

SECTIO IX.

Modificari & determinari concursum primæ causæ.

Indifferentiam generalis concursus, vniuersaliter in actiones liberas, oppugnat Dominicus Bañes 1. part. quæst. 19. art. 8. non procul à principio, contendens, quod primæ causæ concursus, vt se tenet ex parte agentis, & vt est illius actio, determinat & modificat concursum causæ secundæ ad omnes effectus singulares & in particulari, & ad omnem modum illorum: idem verò concursus à nullo modificatur, neque in vilo genere determinatur. In quo sententiam Caietani refutat hoc argumento. Quia esset ponere maximam imperfectionem in Deo, asserere, quod quemadmodum idem omnino concursus solis producit distinctos effectus, quia modificatur, per distinctas causas inferiores: ita concursus diuinæ voluntatis, quantum est ex parte sua, manet indifferentis; sed modificatur & determinatur ad distinctos effectus per distinctas causas inferiores.

Antecedentis huius probationem addidero recentiores eius discipuli, quia sol est causa finita & limitata, habens aliquid potentialitatis, & similiter homo, cum sit creatura: & ideo potest per concursum alterius causæ determinari ad producendum talem, vel talem effectum in indiuiduo. Deus autem est causa infinite perfecta, & purus actus, nullam habens potentialitatem admixtam. Vnde eius voluntas, vel concursus, in quo est intentio voluntatis, & virtutis diuinæ, determinari non potest ad operandum ex concursu liberi arbitrij, vel cuiuscumque alterius causæ secundæ.

Bañes confirmat primò, quia sicut se habet liberum arbitrium hominis, respectu illorum, quæ omnino subiiciuntur sibi, ita se habet, imò multò efficacius diuina voluntas respectu illorum, quæ omnino subiiciuntur sibi; quæ quidem sunt vniuersa: sed concursus liberi arbitrij nostri ad aliquid agendum per media subordinata non modificatur ab ipsis mediis, sed potius modificat. Verbi gratia artifex vult pingere imaginem, ipsemet exactè adaptat penicillum, præparat colores, mouet manum, determinat ideam

3.
Prima conclusio.

4.
Prædictæ argumenti conclusionem.

5. prædictum.

6.

6.
Secundum argumentum, & cum solutio.

7.

8.

9.
Argumenti exemplum magis explicatur.

ideam in mente, quam vult imitari. Tunc profecto liberum arbitrium artificis non modificatur ab istis mediis, quatenus sibi subiiciuntur, nisi forte impediendo perfectionem effectus, quatenus sibi non subiiciuntur in aliquo. Quin potius ipsemet artifex per liberum arbitrium & artem determinat sibi huiusmodi media, in quantum sibi subiiciuntur. Ergo multò minus potest inueniri aliquid creatum, quod determinet diuinæ voluntatis actuum concursum, siue attingentiam actiuam. Hactenus Bañes.

4. Alij confirmant secundò, quia si Deus concurret vt determinatus à voluntate creata, Deus concurret, vt causa secunda, & voluntas creata concurret, vt causa prima. Tertio confirmari potest, quia si diuinus concursus determinaretur à voluntate nostra, iam diuinus concursus perficeretur, & compleretur à creata voluntate. Hoc autem imperfectionis esset. Quarto, quia saltem concedendum esset, quod perfectior fuisset concursus vniuersalis Dei, si determinaret ad actiones omnes in particulari.

5. Confirmatur quintò, nam eundem effectum, quem prima causa producit media causa secunda efficiendi, posset producere sine illa: nihilque apponit secunda causa quando concurret simul cum Deo, quod non habeat ab ipso Deo; quare ipse Deus omni ratione & omni, consideratione in omni genere causæ est prior, atque adeo concursus diuinus non modificatur à creatura.

Confirmant sextò, quoniam prima causa cum creatura minus perfecta potest concurrere excellentiori modo. Septimò, quia licet concursus diuinus, in quantum est accidens in creatura receptum; limitetur ab illa: nihilominus, prout est à Deo, non limitatur, sed habet infinitatem quandam.

6. Respondeo & dico primò. Causa prima quantum ad suam substantiam, & intrinsecam potentiam actiuam, neque determinatur, nec modificatur, nec perficitur. Imò & illud imperium atque decretum, quo Deus suam omnipotentiam applicuit, vt cum voluntate creata concurreret ad particularem volitionem, non determinatur, nec modificatur à voluntate creata. Hæc enim applicatio fit per liberam determinationem diuinæ voluntatis, quæ posset eligere, concursum generalem denegare voluntari creatæ, & tamen liberè se determinauit ad illum offerendum in particulari, cum tamen præsciret vbi, quando & quomodo, & quæ volitio foret producenda. Hæc determinatio diuinæ voluntatis & intellectus ad intra, nullam habere potest, quæ propriè sit illius causa, cum sit aliquid increatum. Vnde multò minus causari potest à voluntate creata.

7. Dico secundò. Ex parte obiecti reddi potest aliqua ratio, propter quam conueniens fuit diuinam voluntatem determinari ad præbendum indifferentem concursum generalem propter proprium munus primæ causæ, aliàsque rationes, quas tota disp. præsentis, & sequentibus explicamus, præsertim supra sect. 7. assert. 4. ostendentes, hunc esse perfectiorem modum prouidentie.

8. Dico tertio. Primæ causæ operatio ad extra prima causa non est in suo genere imperfecta, sed potius operatio non perfecta, eo quod modificetur, & determinetur, atque in diuerso genere compleatur

per concursum creatæ voluntatis. Quemadmodum anima rationalis non est imperfecta in ratione animæ, sed potius perfectissima, eo quod ad constituendum hominem compleatur per corpus bene organizatum.

Quarto. Eadem operatio Dei ad extra patitur illud imperfectionis genus, quod creaturæ cuiuslibet quidditativum est, videlicet, vt non sit infinitæ perfectionis, nec infinitæ virtutis; sed in eo tantum gradu perfectionis & virtutis, quem diuina voluntas illi communicare decreuerit. Quapropter non est bona consecutio, quæ perfectionem infinitam, nulla potentialitate permixtam in operatione Dei ad extra, colligit ex infinitate diuinæ voluntatis. Ex hac enim, licet bene inferatur, posse Deum, quando voluerit præbere concursum, qui determinari nequeat à voluntate creata, sed potius illam determinet: nihilominus non inferatur, generalem concursum ita præberi. Est etiam in hoc concursu illa ratio minoris perfectionis, quia est quodammodo partialis, eo quod non est concursus causæ in omni genere causæ, sed tantum in genere causæ vniuersalis: vt in sect. 7. artic. 3. probauimus.

Dico quintò. Quamuis primæ causæ concursus determinetur à creata voluntate; nihilominus eodem concursu medio prima causa effectiue producit eam etiam determinationem, & modificationem, quæ præstatur à creata voluntate. Illa quippe determinatio & modificatio causatur ab vtraque causa, prima videlicet, ac secunda; sed à prima causatur, vt à primo determinante ad generalem actionem volitionis; à secunda verò causa procedit, tanquam ab ultimo determinante ad specialem rationem volitionis: vt in præcedenti sectione dictum est. Quod autem admiscetur de omnimoda identitate concursus, siue primæ causæ, siue solis, trahatur sequenti sect. 10.

Ex dictis constat solutio totius argumenti principalis. Ad primam illius confirmationem responderetur, manifestum esse discrimen: nam ea, quæ omnino subiiciuntur homini non operantur liberè; sed mouentur tanquam instrumenta, quorum indifferentia est merè passiuæ. Cuiusmodi sunt penicillus, & actiuum instrumenta cætera; insuper manus, & omnia membra, cæteræque potentie. At verò nostra voluntas operatur liberè; & licet à Deo moueatur, nihilominus, eius indifferentia vt opereatur, vel non opereatur, non est merè passiuæ, sed propriè actiuæ: vt ostendimus tomo præcedenti disp. 2. ideoque, licet instrumenta non determinent aut modificent actiuum concursum artificis. Voluntas creata determinat & modificat actiuum concursum Dei modo nuper explicato.

Ad secundam confirmationem responderetur. Deus concurreret vt causa secunda; si determinaretur à voluntate creata non solum ad specialem, sed etiam ad generalem rationem volitionis. Ad hanc verò quoniam Deus determinat, præstat quod satis est munci primæ causæ vt ostendimus sect. 5. præsertim conc. 2. Ad tertiam confirmationem. Quod diuinus concursus determinetur à voluntate creata, non probat, eum esse imperfectum in suo genere; sed solummodo probat, illi conuenire imperfectionem, cuiuslibet creaturæ communem: vt explicuimus assert. 3. & 4.

Ad quar

9. Dei operatio ad extra h. nita perfectionis.

Concursus Dei partialis.

10.

Determinatio voluntatis à Deo causatur.

11.

Quia omnino subiiciuntur homini non operantur libera.

12.

Si Deus determinaretur à voluntate ad generalem volitionem rationem vt causa secunda operaretur.

SECTIO X.

Vnitās actionis, à prima & secunda causa procedentis, nihil obstat indifferentiæ generalis concursus.

L Vtit vocibus Gabriel in 2. dist. 1. quæstione 2. dub. 5. prope finem, dicens, primæ causæ atque secundæ duplicem actionem esse, si accipiat pro effectu; & non esse duplicem actionem, si accipiat simul pro agentibus & effectu: si autem accipiat actio pro conceptu mentis, nihi interest ad agendum. Qui modus sentiendi procedit ex eo principio, quod præter formalitatem agentis & effectus, nullam realem formalitatem actionibus tribuat. Hoc tamen physica philosophia refutat, & metaphysica.

Diuerse esse actiones primæ, atque secundæ causæ supponit sanctus Thomas de potentia q. 3. art. 7. in 3. & 4. argumento & eorum solutione. Quod probari potest, quoniam quoties agentibus sunt diuerse formæ singulis peculiariter, ab illis procedunt operationes diuersæ: vt S. Thomas docet 3. p. q. 19. art. 1. corp. & in 3. sentent. distinctione 18. articulo 1. & alibi sæpe. At verò causis secundis peculiare formæ insunt, diuersæ à potentia Dei: ergo diuersæ sunt actiones primæ causæ atque secundæ. Quam etiam distinctionem actionum Ruardus videtur amplecti articulo septimo contra Lutherum inter principium & medium propositionis 10. ad finem.

Nihilominus vnica actionem à primo & secundo agente producere, docet expressè sanctus Thomas 1. p. quæstione 101. articulo 5. ad 2. Quod etiam supponit 3. contra Gent. cap. 70. & clariùs docet Capreolus in 2. sentent. distinctione 1. quæstione 2. articulo 4. p. 6. ad 1. Durandi contra 6. conclusionem. Et ibidem Deza quæstione 2. articulo 3. notab. 4. post med. Egidius item 2. distinctione 1. quæstione 2. articulo 6. ad finem corporis, Molina 1. part. quæstione 14. articulo 3. disputatione 6. circa med. & in concord. disputatione 37. post med. Soarez libro primo de auxiliis, cap. 4. numero 5. & 8. & libro 3. capite 13. num. 2. Valquez 1. 2. disp. 185. c. 5. initio.

Probari potest, quoniam *illa operatio, quæ est rei, solum secundum quod mouetur ab alio, non est alia præter operationem mouentis ipsam.* vt sanctus Thomas ait 3. p. quæst. 19. art. 1. corpore circa med. & ad 1. Sed operatio secundæ causæ est illius, solum, secundum quod mouetur à prima causa; ergo operatio secundæ causæ non est alia præter operationem primæ causæ mouentis ipsam.

Veruntamen ex vtraque sententia, licet inter se pugnare videatur, coalescit integra & plena decisio difficultatis. Pro qua supponendum est ex dicendis tota ferè disp. 48. causas secundas non esse propriè instrumeta Dei, quia ratione per proprias formas determinat ad speciales gradus entium producendos. Eadè vero causæ secundæ subeunt ratione instrumentorum, quatenus à prima causa mouentur ad producendū propriū illius effectū, quod est esse, in quolibet effectu causarū secundarū imbibitum. Vnde collige duplicè cōsiderationē in actione secundarū causarū, videlicet. vt est

V u

actio

1. *Gabrielia sententia circa actionem primæ & secundæ causæ.*

2. *Sententia asserens diuersas actiones esse primæ, atque secundæ causæ.*

3. *Vnica & eadem actio à primo & 2. agente procedit.*

4. *S. Thom.*

5. *Causa secundæ non propriè instrumenta Dei.*

Duplex in actione causarum secundarum.

11. Ad quartam confirmationem responderetur, distinguendo antecedens. Nam concursus vniuersalis primæ causæ, si determinaret ad omnes actiones in particulari, fuisset entitatiuè perfectior, in quantum plenius & magis totaliter causaret effectum; sed non fuisset perfectior in genere concursus vniuersalis, sed potius esset imperfectissimus quid, & impossibile. Quia de ratione vniuersalis concursus est, vt liberis causis permittat liberam suæ actionis determinationem, præfertim quantum ad obiecta intrinsecè mala: ad hæc enim nullus, nisi imperfectissimus concursus determinat. Denique vt integra providentia Dei perfectior est; si quædam peccata impediatur, quædam verò permittatur: ita collectio cuiuslibet concursus ad extra perfectior est; si quidam concursus determinet ad bonum: & excludat peccatum, alter verò non determinat ad actionem bonam, sed permittat fieri malam.

14. Ad quintam confirmationem responderetur, antecedens esse falsum; tum quoniam prima causa præcisè per generalem concursum primæ causæ, non assumendo concursum causæ particularis, non posset eum effectum producere, quem producit media causa secunda: tum etiam quia, licet à Deo causa secunda habeatur, quod apponit, quando concurrat cum causa prima: cæterum hoc non habet à Deo quasi à totaliter, ac in omni genere causante, sed solummodo quasi à causante in genere primæ & vniuersalis primæ causæ: vt ostendimus sectione 7. articulo 3.

15. Ad sextam confirmationem responderetur. Si prima causa voluerit munus assumere particularis causæ; poterit cum creatura minus perfectæ concurrere excellentiori modo; sed virtute solius generalis concursus id præstare non poterit. Ad septimam confirmationem responderetur. Primæ causæ concursus, prout est à Deo, est eo ipso creatura, ac proinde sub hac ratione est limitatus. Insuper, prout est à Deo, limitatur ad eum perfectionis gradum, quem Deus limitare vult. Idèoque limitatur, vt se contineat intra fines generalis concursus, neque præstare possit, quod præstat concursus Dei, vt causæ particularis. Adhuc tamen primæ causæ concursus in eo sensu fortitur infinitatem quandam, quoniam ad infinitos effectus potest, quod ex se est, cum causis particularibus concurrere.

16. Postremò valdè notandum est, similitudinem ductam ab indifferentia, quam habet concursus solis inter supradictas obiectiones ab earum auctoribus refutari, & parui pendii. Quapropter necessarium duximus ostendere quanta sit eius auctoritas, quippe quæ familiaris fuerit antiquissimis Patribus D. Thomæ, & aliis scholasticis ad explicandam indifferentiam diuini concursus, qui possit ad malum actum determinari à voluntate creata; sicut concursus solis determinatur à causis secundis. Ij sunt Dionysius Areopag. & in eius commentariis S. Thomas, Irenæus, Cyrillus Hierosolym. & Alexandrinus, Chrysostom. Theophylactus, Theodoretus, Origenes, Marcus Eremita, Anastasius Nicenus ex Athanasio. Necnon Latini Patres, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, August. Fulgentius, S. Thomas, quorum testimonia posuimus tomo præcedenti de scientia disp. 25. sect. 11. propterea modo prætermittuntur.

Ruit de Voluntate Dei.

Notatione concursus vniuersalis primæ & secundæ causæ determinat.

Prima causa per generalem concursum suum effectus producit.

Prima causa tunc cum creatura minus perfectæ concurrere excellentiori modo.

Prima causa concursus sui prout est à Deo creatura est.

De generalis concursus solis concursus sui similis.

daturum consi-

dera io.

6.

Assertio 1.

actio causæ principalis, & vt est actio instrumen-
ti in suo genere.

Quo supposito, dico primò. Eadem formaliter actio est, qua prima causa per secundas, tanquam per instrumenta producit esse communissimum, imbutum in quolibet effectu particulari. Hanc assertionem probat ratio nuper adducta pro identitate actionis.

7.

Assertio 2.

Ex assertione prima colligo, & dico secundò. Etiam si consideretur actio causæ secundæ, quatenus est à causa secunda, vt à principali causa per propriam formam; adhuc absolute loquendo, est vna & eadem cum actione primæ causæ. Probatur primò, quoniam actio ignis, verbi gratia, etiam si consideretur, vt est actio causæ principalis, in quantum per propriam formam ignis determinat, vt producatur ignis, adhuc tamen quidditatiuè postulat identificari cum actione, quam idem ignis præstat, vt est instrumentum primæ causæ. At hæc actio, vt est instrumentum primæ causæ, identificatur cum actione primæ causæ. Ergo etiam actio, quam ignis, vt principalis causa præstat per propriam formam, identificatur cum actione primæ causæ. Consequentia est manifesta, quia quæcunque sunt eadem vni tertio singulari, sunt eadem inter se. Minor probata est in assertione præcedenti.

8.

Ratio specifica cum prædicato transcendente & quidditatiuè identificata.

Maiores verò probatur, quoniam vnaquæque ratio specifica identificatur cum prædicato, quod transcendenter & quidditatiuè claudit. Sed actio ignis, vt causæ principalis transcendenter & quidditatiuè claudit actionem ignis, vt est instrumentum primæ causæ. Cuius ratio est, quoniam quemadmodum in specifica differentia ignis producti transcendenter & quidditatiuè clauditur ens. sic etiam in actione, quæ determinat ad specialem differentiam ignis producendam, transcendenter, & quidditatiuè clauditur actio, per quam tribuitur esse. Hæc autem est actio instrumenti, sicut illa est actio causæ principalis, vt dixi.

Causarum secundarum actiuitas actiuitati primæ subordinata.

Confirmatur, quoniam sicut actiuitas causarum particularium quidditatiuè subordinatur actiuitati primæ causæ, quantum ad eius vniuersalissimum concursum, cuius proprius effectus est esse, ita etiam earundem causarum actio quidditatiuè subordinatur vniuersalissimæ actioni primæ causæ.

9.

Probatur secundò, quoniam non solum effectus causæ secundæ, sed etiam quælibet illius actio pendet à Deo, tanquam ab efficiente principio, secundum illud Actor. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Quod ad hoc probandum egregie ponderat Augustinus 4. de Genesi ad lit. cap. 12. & D. Thomas locis supra citatis. Quo supposito, quando ignis producit alium ignem, ipsa etiam actio ignis verè producitur à Deo: sed non potest produci per aliam distinctam actionem: ergo producitur per eandem ipsam actionem Dei.

Ab. 17.

10.

Minor probatur, quia si actio ignis per aliam diuersam actionem produceretur à Deo, sequeretur, secundam illam actionem Dei, per quam producitur actio ignis, produci per aliam tertiam actionem eiusdem ignis. Probatur sequela, quoniam illa etiam actio secunda, per quam Deus produceret primam actionem ignis, penderet ab igne, tanquam ab efficiente causa particulari, sine qua Deus de lege ordinaria non

Actiōis instrumenti producti.

produceret talem actionem: hæc autem dependentia foret similiter actio tertia. Rursus hæc actio tertia penderet ab alia quarta actione, qua Deus ad illam concurreret. Quapropter iretur in infinitum, nisi veniamus ad vnam simplicem, & indiuiduam actionem, quæ sit actio primæ causæ & actio ignis.

Confirmatur ex generali principio Philosophorum: ad actionem producendam non est actio, nec motus: vt ex Arist. ac D. Thoma referemus disp. 46. sectione 8. sub init. & à num. 12. vsque ad 15. Ideoque actio ignis sicut per semetipsam & non per aliam actionem procedit ab igne, ita etiam per semetipsam, & non per aliam actionem procedit à Deo, & ad vtramque causam, primam, videlicet, & secundam, illa actio dicit immediatam habitudinem alia quilibet actione non mediante.

Dico tertio. Hæc vnica actio non est prorsus indiuisibilis, sed potius secundum rationem debet in duas partes distingui, videlicet, vt correspondet duobus agentibus primò, atque secundò. Probatur, quia nisi distingueretur his partibus; sequeretur quod actio prædicta constitueret eodem modo agentes Deum & creaturam. Quapropter creatura operaretur vt causa prima & principalis, independens, & nulli subordinata; vel Deus operaretur vt causa secunda instrumentalis, dependens, & alteri subordinata; vel æquè primò concurrerent Deus & creatura sine vlla subordinatione. Probatur sequela, nam vna formalitas actionis, si prorsus sit indiuisibilis, etiam secundum rationem, eodem modo constituit agentia, quæ denominat. Confirmatur; nam vniuersaliter eadem prorsus forma eundem prorsus effectum formalem communicat, subiectis, quæ denominat extrinsecè.

Ad præcedentem assertionem explicandam, & corroborandam dico quartò. Ab actione primæ causæ minus distinguitur illa pars actionis, quæ procedit à causa secunda tanquam ab instrumento. Magis verò distinguitur illa pars actionis, secundum quam secunda causa, tanquam principalis operatur. Hanc assertionem probat imprimis ratio, prope initium sectionis adducta pro diuersitate actionum.

Probatur secundò, quoniam nisi secundæ causæ concederetur formalitas actionis, ab actione primæ causæ magis distincta, quam actio instrumenti distinguitur ab actione causæ principalis; sequerentur inconuenientia plurima, quoniam præcipuum caput explicabimus, exempli gratia, in materiali entitate odij Dei, ad quam totam producendam Deus concurrat simul cum dæmonis libera voluntate. Sequeretur ergo, quod Deus per illam actionem constitueretur principalis & prima causa determinationis ad realem oppositionem contra Dei amorem & legem. Quam illationem esse bonam, & consequens esse impossibile, probatum est à disputatione vigesima septima per tredecim sequentes disputationes.

Confirmatur, quia vel voluntas libera dæmonis ad entitatem materialem odij determinat, quasi instrumentum Dei: & tunc Deus erit prima, & principalis causa determinans. Vel voluntas dæmonis determinat, non vt aliquod instrumentum Dei; & tunc quantum

11.
Ad actionem producendam non est actio.

12.
Actio prima & secunda causa secundum rationem diuersa.

Confirmatio.

13.
Assertio 4.

In actione prima & secunda causa tripliciter formalitas.

14.

ad determinationem illam particularem, ob-
tinebit rationem principalis causæ, ac subin-
de peculiarem sibi actionem modo superius
explicato.

15. Ex illo rursus inconuenienti sequerentur
alia, vt quod Deo, tanquam principali agen-
ti foret tribuenda, quæ consequitur malitia,
potius, quàm instrumento Dei. Et è contrario
sequeretur etiam quod materialis actio odij Dei
foret honestissima, & reliqua quæ persecuti su-
mus eisdem disputationibus. Hæc igitur actio-
nis formalitas, quam voluntarij creatæ, quasi
principalis causæ propriam esse diximus, est
formalissima & radicalis ratio, propter quam
homo, vel dæmon constituitur primus & prin-
cipalis author sui peccati. Vnde manet Deus à
eulpa & à causalitate, mali prorsus immunis:
vt magis constabit disp. § 1.

16. Sed soluenda restat obiectio. Partialis illa
formalitas actionis, per quam Deus concurrit
ad producendam materialem entitatem odij Dei,
quauis potuisset in bonum actum influere,
quantum est ex sua ratione specifica: nihilomi-
nus, prout singularizata est in tali indiuiduo
actionis, non potest influere in actum amoris
Dei, nec in alium actum bonum. Ergo tale in-
diuiduum actionis Dei est intrinsecè determi-
natum ad malum, ac proinde malum crit: ideò
que rursus eiusdem actionis malitia refunde-
retur in Deum, tanquam illius actionis pro-
prium authorem.

17. Respondeo, etiam in hoc indiuiduo singula-
rizato debere distingui quod illi per se conuenit,
& præcisè vt est hæc singularis actio Dei, &
hoc totum ratione sui posset ad quælibet actum
bonum concurrere; nisi de materiali; & quasi
per accidens determinaretur ad malum ex ad-
iuncta sibi actione voluntarij creatæ, realiter
identificata cum actione diuina. Quemadmo-
dum quando visus concurrit ad producendam
visionem nigri coloris, illa visio, prout hæc vi-
sio est præcisè considerata, vt indiuiduum ge-
neris, & prout procedit à potentia visiva præci-
sè, non est determinata, vt versetur circa ni-
gredinem: ad hoc autem determinatur ab ob-
iecto concurrente per species.

DISPUTATIO XLVI.

*Vtrum additamentum secunda causa, realiter
ab actione distinctum, per generalem
prima causa concursum
tribuitur.*

SECTIO I.

*Status controuersie proposito, negatina
conclusio respondet.*

1. **N**ter eos doctores, qui physicam præ-
determinationem quidditatiuè clau-
dunt in generali concursu primæ
causæ (vt in præcedenti disputa-
tione retulimus) non est idem modus sentiendi de
controuersia præsentis. Nam quidam illorum
existimant, physicam Dei præmotionem, non
realiter, sed tantum ratione ratiocinata, siue
formaliter distingui ab actione causæ secundæ.
Quod generaliter de omnibus actionibus exi-
stunt de voluntate Dei.

stimare videtur Zumel 1. 2. q. 111. art. 3. dis-
putatione 4. ad 2. & tomo 1. opuscul. disputa-
tione 4. sectione 3. tota concl. 4. & §. à pag.
112. & peculiariter, quod attinet ad immanen-
tes actiones. Ledesma in quæstione vnica de au-
xilijs art. 6. concl. 2. & sequentibus præsertim
concl. 4. & art. 7. concl. 2. & in solutionibus
argumentorum. Bañes verò consentire videtur
1. part. quæstione 3. articulo 4. dub. 4. conc.
3. dum transeuntem virtutem oppugnat, quasi
voluntariè positam. Contra hos igitur doctores
non dirigitur præsens disputatio.

Disserimus namque præsertim aduersus alios
physicæ prædeterminationis assertores, qui exis-
timant, illam esse realitatem creatam secundæ
causæ inhærentem, illius constitutum in actu
primo, & reslitter distinctam ab actione, cæte-
rum simul tempore cum eadem actione fluen-
tem. Cuius sententiæ maior explicatio consta-
bit ex sectionibus sequentibus. Ita existimant
Cabrera 3. part. quæst. 18. articulo 4. disputa-
tione 2. §. 8. numero 36. & disp. 6. dub. 8. ad
7. argum. num. 115. & sequentibus. Nauarre-
te tom. 2. tota controuers. 13. 14. & 15. & con-
trouers. 21. §. 20. pag. 2. necnon in ea introdu-
ctione, quam præmittit ad tractatum de auxi-
lijs ante prædictam controuersiam i 3. pag. 155.
Aluarez disp. 19. Cabezudo 3. p. q. 62. art. 5. sua
quæst. 1. in solutione 3. argumenti vsque ad fi-
nem quæstionis, & q. 2. conc. 1.

Pro solutione suppono primò in generali
concurso primæ causæ quidditatiuè claudi præ-
motionem, qua secundas causas prius mouet ad
operationem, atque ad illam applicat, excitat
& determinat secundum generalem rationem
actionis, aut secundum generalem rationem
volitionis, vt explicauimus disputatione 45. sect.
4. concl. 2. vbi non solum admissimus localem
applicationem, nec solum eam, quæ fit ex par-
te obiecti, sed etiam applicationem in genere
efficientis; quemadmodum intellectus ad in-
telligendum applicatur quandoque à libera vo-
luntate.

Suppono secundò, quaslibet causas secun-
das agere in virtute primæ causæ, vt passim S.
Thomas & reliqui omnes Theologi docent ex
libro de causis: præsertim verò sanctus Tho-
mas prædictam applicationem seu motionem
causarum secundarum, vt operentur virtute
primæ causæ docet 1. parte, quæstione 105.
articulo 5. & quæst. 83. art. 1. ad 3. & 1. 2.
quæst. 6. articulo 1. ad 3. & quæst. 109. articu-
lo 2. & quæstione 111. articulo 2. & libro 3.
contra Gent. capite 66. 67. & 70. de potentia,
quæstione 3. articulo 7. & in 2. sent. distinctio-
ne 37. q. 2. art. 2. & alibi sepe. Vide quæ diximus
disp. præcedenti sectione 6. conc. 2. num. 11. & se-
quentibus.

His suppositis status disputationis præsentis in
eo tantum versatur, vtrum præmotio & applica-
tio secundarum causarum, consistat in aliqua rea-
litate causis superaddita, quæ realiter distingua-
tur ab actuali operatione, & ab effectu produ-
cto: vel potius in eo præcisè, quod effectus
productus, prius intimius & magis pendeat à
Deo, tanquam à prima causa producente per
actionem, sola ratione ratiocinata distinctam ab
actione causæ secundæ.

Hanc difficultatem silètio præterirem libenter,
vt physicam ac metaphysicam potius, quàm

2.
*Qui existi-
marunt esse
qualitatem
secunda cau-
sa, inhærentem.*

3.
*In generali
concurso
claudisur
præmotio.*

4.
*Causa secun-
da agunt in
virtute pri-
ma causa.*

5.
*Disputatio
nisi statum.*

Qui existi-
marunt præ-
determina-
tionem Dei
non distingui
ab actione
causæ se-
cunda.

Theologicam: & quoniam videri poterat ad institutum nostrum interesse nihil, eo quod siue realitas prædicta superaddatur causis secundis, siue non addatur; retineri potest indifferentia libertatis; dummodo ex tali additamento per physicam illationis necessitatem non inferatur electio voluntatis creatæ; aut si necessario inferatur electio; pendeat ab illa prædictum additamentum, eo quod non producatur à Deo, nisi dependenter à libera electione voluntatis.

7.
Assertio an-
priorum op-
posita senten-
tiæ refutatur.

Nihilominus quoniam auctores huius additamenti putant, illius existentiam nullo modo pendere à libertate creatæ, sed à mera voluntate diuina; & illo posito per physicam illationis necessitatem inferri liberam electionem: propterea necessarium erit eorum & assertio- nem refutare, & fundamenta diruere; tum ad defendendam libertatem indifferentiam, necessitate solutam; tum vel maxime ut constet, nullam realitatem à Deo produci, quæ sit quidditatiuè destinata ad materialem actionem odij Dei, aliāve quidditatiuè contrariam virtuti & legi diuinæ, & ita destinata, ut ad nullam actionem bonam deferre possit, nec possit non inclinare ad malam actionem: ut infra sect. 5. ratione 3.

8.

Confirmatur, nam huius additamenti quiditas ab eius auctoribus eo sine ponitur esse fluens & transiens, ne possit unquam esse sine actuali operatione causæ secundæ: rursusque operatio causæ secundæ non possit existere sine prædicto causæ additamento. Cuius aliunde cum existentia nullo modo pendeat ab arbitrio; manifestè concluditur, illud additamentum afferre necessitatem antecedentem iuxta definitionem istius necessitatis traditam tomo præcedenti disp. 33. sect. 2. & sequentibus, & disp. 34.

Tale addita-
mentum ne-
cessitatem
afferret.

9.

Nullum ad-
ditamentum
ab actione
distinctum
causæ secun-
dæ tribuitur.

Sit igitur conclusio vnica. Nullum additamentum, realiter ab actione distinctum, secundæ causæ tribuitur per generalem concursum primæ causæ. Sed præmotio & applicatio consistit in eo præcisè, quod prima causa prius, intimius & magis influat in effectum. Huius conclusionis secundum membrum satis constare poterat ex disp. præcedenti, præsertim sect. 5. concl. 2. sed roborabitur amplius tota disp. præsentī, quamvis eius scopus præcipuus sit primum eiusdem conclusionis membrum ostendere.

SECTIO II.

Ex eo quod sola intentio, habens esse quoddam incompletum, communicetur causis secundis, probatur præcedens conclusio.

1.

Præsens & duæ sequentes sectiones nituntur scholasticorum autoritate, sed præcipuè S. Thomæ, cuius mentem fuisse prorsus alienam à præiudicio causarum additamento, realiter illis inhzrentem, satis probant quamplurima testimonia, quæ contra physicam prædeterminationem attulimus tomo præcedenti de scientia, disputatione 33. sectione 7. & disputatione 49. sectione 2. 3. & 4. & disputatione 50. sect. 1. 3. & 6. & in præsentī tomo disputatione 39. sect. 1. & 2.

2.

Ad maiorem tamen abundantiam probatur

aliis testimoniis, & illo præsertim, cui præ cæteris contraria sententia nititur, videlicet questionē 3. de potentia articulo 7. ad 7. ubi ait: *Id quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agat, est ut intentio sola, habens esse quoddam incompletum, per modum, quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis. Sicut ergo securi per artem dari potuit acumen, ut esset forma in ea permanens, non autem dari ei potuit, quod vis artis esset in ea quasi quodam forma permanens, nisi haberet intellectum: ita rei naturalis potuit conferri virtus propria, ut forma in ipsa permanens, non autem vis, qua agat ad esse, ut instrumentum primæ causæ, nisi daretur ei, quod esset vniuersale essendi principium: nec iterum virtuti naturali conferri potuit, ut moueret suspensam, nec ut congrueret se in esse.*

S. Thom.

Horum occasione verborum discutiuntur articuli duo. Pertinet alter ad physicam illationis necessitatem, per quam volitio libera sequitur ex præmotione diuina. De hoc articulo dictum est satis prædicta disputatione 49. tomi præcedentis sectione 4. ubi monstrauimus in prædicto articulo 7. sancti Thomæ manifestè tradi libertatis indifferentiam, qualibet antecedente necessitate solutam. Quod etiam ex aliis locis sancti Thomæ probatum fuerat in sectione 2. & 3. Restat igitur articulus alter præsentis disputationis proprius, videlicet in prædicto testimonio nullam affirmari realitatem, causis formaliter inhzrentem, & ab earum actionibus realiter distinctam.

3.
Libertatis
indifferentia
antecedente
necessitate
soluta traditur
à S. Thomæ.

Quod antequam probem, explico significationem illorum verborum: *Intentio sola, habens esse incompletum.* Quibus significatur de materiali aliquod ens reale; sed de materiali significatur ens rationis, siue denominatio extrinseca. Materiale quidem significatum illarum vocum est ipse realis motus, & actio, per quam Deus simul cum causâ secundâ prius, immediatius, & magis quam illa producit naturalem effectum, quæ realitas non recipitur formaliter in causâ secundâ, sed tantum in eius effectu. Formale verò significatum est duplex extrinseca denominatio, quæ resultat in causâ secundâ. Altera denominatio ab actione transiente, per quam Deus cooperante causâ secundâ, veluti quoddam instrumento, influit in effectum naturalem. Altera denominatio cum præcedente per se cohzrens sumitur ab arte diuini intellectus, & decreto diuinæ voluntatis, per quod hæc res naturalis ordinata est & instituta, ut cum generali Dei concursu cooperetur ad suos effectus: ut magis explicabitur in sequentibus probationibus.

4.

Ens rationis,
siue denomi-
natio extrin-
seca.

Duplex ex-
trinseca de-
nominatio
resultans in
causâ secundâ

Probatur primò, quoniam intentio communiter à D. Thoma condistinguitur contrarietatem. Intentio quippe idem est quod species expressa, seu conceptio intellectus de re. Unde prima intentio est prima conceptio rei secundum ea videlicet, quæ realiter ipsi conueniunt: sed intentio secunda est secunda conceptio secundum ea, quæ solummodo per intellectum rei conceptæ conueniunt: ut constat ex D. Thoma tractatu 2. de vniuersalibus, quod est opusculo 56. columna 1. & 2. & opusculo 42. de natura generis, capite duodecimo.

5.
Intentio idē
quod species
expressa.

Intentio for-
mala quod.

Probatur secundò, quoniam non primam intentionem, sed tantummodo secundam, ut sanctus

6.

sanctus Thomas explicaret, non dixit, intentio simpliciter; sed cum addito *intentio sola*. Quæ dictio exclusiua, nisi fuerit otiosa, debet excludere quicquid ab intentione distinguitur, cuiusmodi est quælibet entitas existens ante operationem intellectus, ut relinquatur solum intentio secunda; quoniam hæc solummodo habet esse per intentionem, hoc est, per intentam conceptionem intellectus.

Confirmatur primò, nam intentio simpliciter dicta, (videlicet absque additamento *prima*, quod alienat eam à propria significatione) denotat secundam intentionem: ergo clariùs secundam intentionem denotabit, quando dicitur *intentio sola*. Antecedens constat apud S. Thom. in 1. dist. 3. q. 1. art. 1. ad 2. *In omnibus*, inquit, *intentionibus hoc communiter verum est, quod intentiones ipse non sunt in rebus, sed in anima tantum: sed habent aliquid in re respondens, scilicet naturam, cui intellectus huiusmodi intentiones attribuit: sicut intentio generis non est in asino, sed natura animalis, cui per intellectum hæc intentio attribuitur.* & post pauca: *Quod dicitur in Deo est idem habens, & quod habetur, intelligitur de illis, quæ habentur per modum rerum, non autem de illis, quæ habentur per modum intentionum: sicut non possumus dicere, quod Deus sit nomen, quamuis nomen habeat, sed quod Deus est bonus, quia bonitatem habet.* Constat igitur intentionis nomen nullam entitatem realem, sed solum ens rationis valere apud S. Thomam. Confirmatur secundo, quoniam intentio non est in subiecto ut accidens illius; sed quemadmodum subiectum scientiæ illud est, quod à scientia consideratur tanquam obiectum, ut S. Thomas docet opusc. 56. col. 2. ante med. sic etiam intentionis subiectum est illud, cui intellectus attribuit secundam intentionem, considerans esse in illo.

Probatur tertio, quoniam intentionis nomen semper à scholasticis omnibus refertur ad vitales potentias cognoscitiuas, vel appetitiuas, siue corporeas, siue spirituales. At verò præmotio, qua prima causa ignem applicat ad comburendum non alia ratione referri potest ad appetitiuam, vel cognoscitiuam potentiam, nisi quatenus refertur ad intellectum & voluntatem Dei dirigentis, mouentis & applicantis operationem ignis, à qua denominatione extrinseca fortitur intentionis nomen.

Probatur quarto, nam hoc denotat exemplum adhibitum à D. Thoma, videlicet, per modum, quo *virtus artis in instrumento artificis*. & post pauca: *Securi dari non potuit, quod vis artis esset in ea, quasi quadam forma permanentis, nisi haberet intellectum.* Sed eidem securi dari non potuit, quod vis artis esset in ea, quasi quadam forma transiens, & fluens, illi tamen realiter inhærens, nisi haberet intellectum: ergo similiter præmotio & applicatio primæ causæ dari non potuit causis secundis, quasi forma, realiter illis inhærens, etiam per modum transeuntis & fluentis; nisi tribueretur illi diuina volūtas & intellectus. Quapropter quemadmodum securis non est artificiosè operatiua, nisi per denominationem extrinsecam ab arte mouente, & concurrente cum illa: sic causa secunda non est operatiua ad tribuendum esse, nisi per denominationem extrinsecam à prima causa totius esse, mouente & applicante per suam actionem.

Confirmatur primò, sic enim D. Thomas in *Rus. de Voluntate Dei*.

4. distinctione 1. quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 2. ad 4. ait: *Per modum intentionis in instrumentis motis ab artifice, est virtus artis.* Confirmatur secundo ex conclusione, quam ex eadem doctrina S. Thomas intulit: *Vnde sicut patet quod in instrumento artificis conferri non potuit, quod operatur absque motu artis: ita rei naturalis conferri non potuit quod operaretur absque operatione diuina.* Pondera. S. Thomam nullam colligere realitatem, inhærentem causæ naturali; sed solum colligere dependentiam, ratione cuius non potest agere absque operatione diuina.

Confirmatur tertio, quoniam licet instrumento realiter inhæreat motus localis, & impetus impressus ab artifice: nihilominus & motus & impetus computantur in ratione instrumenti tanquam illius complementum, & non habent vim artificiosam, nisi per denominationem extrinsecam ab arte dirigente, & applicante. Similiter ergo quæcunque realiter conueniunt, quibuscumque causis secundis, præscindendo ab actuali operatione primæ causæ, prius & principaliter producentis effectum, computantur ex parte causæ secundæ, quæ tota mouetur, & applicatur, quando Deus prius, principalius & immediatius per illam producit effectum. Antecedens explicatur, & probatur, quoniam si motus ferræ consideretur secundum physicam entitatem motus localis, abstrahendo ab extrinseca directione artis, ut sic est aliqua forma simpliciter necessaria, ut scindat. Porro scisio est actio propria ferræ, non ut instrumentum, sed vt est principalis causa per propriam formam: est enim instrumentum ferræ tantummodo, quatenus illa scisio procedit accommodata ad formam artis, & operis artificiosi: ut expressè tradit sanctus Thomas 1. p. quæst. 45. articulo 5. corpore, & 3. p. quæst. 19. art. 1. corp. & ad 2. & art. 2. & quæst. 62. art. 1. ad 2. & de potentia quæst. 3. art. 4. corp. & de veritate quæst. 22. art. 13. corpore, & quæst. 27. de veritate art. 4. corp. à med. Quam entitatem magis explicuit Caietanus 3. p. quæst. 13. art. 2. §. *ad eidentiam*, circa med. distinguens in instrumentis artium duplicem potentiam comparatione duplicis motus, vt referemus numero 19. fine. Vide etiam quæ de exemplo baculi dicemus sectione 4. num. 17. & disputatione 47. sect. 3. num. 3.

Probatur quinto, supponendo quod *intentiones non causant transmutationes naturales*, ut sanctus Thomas notat 1. part. quæstione 67. articulo 3. corp. Cuius ratio à priori est, quia intentio est denominatio, pertinens ad cognitionem; at verò transmutationes naturales, veluti localiter moueri, alterari, aut generari non sunt extrinsecæ denominationes, sed reales productiones; ideoque causari nequeunt ab intentione sola. Vnde etiam in 2. sentent. distinctione 13. quæstione vnica articulo 3. ad finem corp. Per illud, inquit, *quod habet esse intentionis tantum, non sequitur transmutatio, nisi secundum operationem anime, ut in videndo & audiendo.* Complexum illud intentionis tantum, manifestum est, idem valere, quod in præsentis testimonio, desumpto ex quæstione tertia de potentia; valet *intentio sola*.

Ex hoc fundamento vim recipit ratio sequens. Si daretur entitas realiter ab actione distincta,

II.

12.

Intentio non
causat natu-
rales trans-
mutationes.

S. Thom.

13.

Ex verbis S.
Thomæ ratio
deducitur.

7.
Intentio simp-
liciter se-
cundam de-
notat.

S. Thom.

Intentionis
nomen solum
in ratione
valet.

8.
Intentionis
nomen ad
potentias co-
gnoscitiuas
refertur.

9.

10.

distincta, & secundis causis Inhærens, vt illas in actu primo constitueret vltimatè: sequeretur per illam realitatem, vt per instrumentum Dei causari, & sequi transmutationes naturales, videlicet generationes, alterationes, & motus locales (quod etiam illius auctores faterentur.) Sed per intentionem solam non sequuntur naturales transmutationes (vt in proximo fundamento probatum est.) Ergo intentio sola, de qua loquitur S. Thomas in præfenti, non est entitas realiter ab actione distincta, & secundis causis realiter inhærens.

14.
Obiectio.

Solutio.

Id quo res naturalis agit est duplex.

Actio transiens non habet agentis.

15.

Virtus aqua communicata ad producendam gratiam quid.

Aqua improporcionata ad producendam gratiam.

16.
S. Thom.

Quod si obiciās, hoc esse contra textum ipsum, quem explicamus: ait enim: *Quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agit, est intentio sola.* Ergo ex intentione sola resultat aliqua actio. Respondendo, id quo res naturalis agit, esse duplex. Aliud est, quo perfectè & vltimatè constituitur potens in actu primo: & hoc debet esse ens realex: sed non est quo formaliter & immediatè constituitur actualiter agens. Hoc enim quo formaliter & immediatè constituitur agens, est actio ipsa, quæ quando transiens est, nõ inhæret agentis, sed illi communicat denominationem merè extrinsecam. Quapropter quatenus actio causæ secundæ fit à Deo immediatius, intimius & magis, arque vt sic extrinsecè denominat causam secundam actualiter agere virtute Dei, vt sic est id, quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agit, & est intentio sola. Quapropter nulla realis actio sequitur ex intentione sola, tanquam ex causa vel instrumento, vel complemento illius: sed potius intentio sola est denominatio proueniens à reali actione, qua res naturalis formaliter constituitur actualiter agens.

Probatur sextò, quoniam virtus principalis agentis, & motio, quæ communicatur aquæ, quando eleuatur ad producendam gratiam, non affert aliquid realiter inhærens aquæ, sed affert meram denominationem extrinsecam ab institutione diuina, & actuali productione gratiæ. Ergo virtus & motio primæ causæ, quæ communicatur causis secundis ad connaturales effectus producendos, non affert aliquid realiter in causis inhærens; sed extrinsecam denominationem ab ordinatione diuina, & actuali operatione. Consequentia probatur, quia si aliqua causa secunda deberet in se recipere realitatem, sibi formaliter inhærentem, per quam in actu primo completo, & vltimatè constitueretur potens; ea deberet esse maximè corporea materia sacramentorum, veluti aqua baptismi. Hæc enim ex se non habet virtutem proportionatam & similem effectui producendo, videlicet diuinæ gratiæ, quam baptismus producit in anima. Quamobrem magis indiget eleuari per aliam altiore realitatem. Confirmatur, quoniam ratio instrumenti, moti per virtutem diuinam, propriissimè reperitur in rebus corporeis, eleuatis ad producendam gratiam; sed minus propriè ratio instrumenti conuenit causis secundis in ordine ad suos naturales & proportionatos effectus: vt ostendimus tota disp. 48.

Antecedens primum istius probationis sextæ constat ex D. Thoma, quia sicut in voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedit à conceptione mentis: hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinantur à Deo ad effectum spirituales: vt loquitur sanctus Thomas 3. p. q.

62. art. 4. ad 1. & in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. quæstiunc. 2. ad 4. Sed in voce sensibili nihil realiter inhæret, ratione cuius significet, sed sola denominatio extrinsecæ, veniens ab impositione hominum, & conceptione mentis. Ergo vis spiritualis in Sacramentis est per solam denominationem extrinsecam ab institutione & ordinatione Dei.

Confirmatur primò, nam vt ex eisdem verbis constat & obseruat Caietanus ibi: *Vis spiritualis consistit in hoc, quod sacramenta ordinantur à Deo ad effectum spirituales.* Ad ordinari est denominatio extrinsecè proueniens à diuina providentia ordinante. Sic etiam in eadem quæst. 62. articulo 1. corpore versus finem explicat, quomodo sacramenta causant gratiam, non per virtutem suæ formæ, sed solum per motum, quo mouentur à principali agente, adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus ad causandam in eis gratiam.

Vnde sumitur confirmatio secunda, quoniam virtus & motio sacramentorum pertinet ad illud genus entis, quæ conseruerunt intentiones nominari, & habent aliquid simile cum ente, quod est in anima, quod est diminutum vt dicitur 6. metaphysica. Ita loquitur sanctus Thomas in 4. sentent. distinct. 1. quæstione 1. art. 4. quæstiunc. 2. corp. & statim ad 1. ex eodem loco metaph. notat hoc genus entis, quod est in anima, diuidi contra ens distinctum per decem genera. Constat autem libro 6. metaph. textu 4. & 8. tractare Aristotelem de ente, quod non est realiter ens, sed solummodo ens rationis. Confirmatur tertio, nam in eodem art. 4. quæstiunc. 4. corp. & ad 1. & de veritate quæstione 27. art. 4. ad 4. & alibi sæpe repetit esse intentionale, & per modum intentionis.

Probatur septimò, quoniam non solum in citato testimonio ex quæst. 3. de potentia, sed etiam vbicunque S. Thomas tractat de motione, per quam instrumenta mouentur à Deo, obseruat habere incompletum esse. At verò non dicit esse incompletum, eo quod sit pars aut complementum alicuius entis realis: sed appellat incompletum propter duas rationes. Prima, quoniam quodlibet ens rationis & intentionale, eo quod sit ens diminutum, & secundum quid, appellatur incompletum: vt constat in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. quæstiunc. 2. & quæstiunc. 4. vbi motionem instrumentorum gratiæ appellat intentionem, ens in anima diminutum non completum, sed incompletum. Secunda ratio est, quia forma realis, præbens hanc denominationem extrinsecam, est realis motus, per quem à Deo mediante instrumento, procedit effectus. Motus autem non habet esse completum & permanens, sed transiens ex agente in patiens & fluens, atque propterea incompletum. Ita docet D. Thom. 3. p. q. 62. art. 4. in fine corporis & ad primum. Et de veritate q. 27. art. 4. ad 4. & magis constabit sect. 7. post med.

Confirmatur, quoniam hic motus vocatur virtus instrumentalis quandoque, & quandoque virtus intentionalis, & virtus spiritualis quandoque, vt Caiet. ait 3. p. q. 13. art. 2. §. Ad euentiam. circa med. & post pauca: Cum lapidem, inquit, baculo moueo, baculus ex hoc ipso quod visor eo, fit & est motor effectiue lapidis. Et quia diminuta quadam mediatio est inter principale agens, & effectum, deferret principale agens ad effectum, ideo intentionalis; & quia

Vis spiritualis in sacramentis per solam extrinsecam denominationem.

17.
In quo sacramentum virtus spiritualis consistit.

18.

19.

Cur motus à S. Thoma incompletum esse habere dicatur.

Ens rationis incompletum, & diminutum est.

Esse motum transiens.

Caietanus

inuen

insensibilis est, & ad spiritualem quandoque effectum, ideo spiritualis. Et est sermo de illo instrumenti motu, quo mouetur ab agente principali, ut sic. Postea verò distinguit duplicem potentiam instrumenti; primam ad motum localem, ut sic; secundam ad cooperandũ arti. Et subiungit quod instrumentum moueri à principali agente, ut cooperetur arti, sit educi de potentia ad actũ exequendi operationem principalis agentis, & hoc ipsum esse intentionalem virtutem, quod ita declarat exemplo: Cum ars musica viatur instrumento musico ad sonum musicum. Ipse enim usus est quidam ingressus artis in instrumenta, est quedam actiatio instrumentorum. & post pauca: Et propterea habet rationem vis & virtutis & intentionis artis, & ad genus eius reducitur.

Instrumentũ à principali agente mouetur quid.

20. Probatur octauo, quoniam vbicunque tractat S. Thomas de motione instrumenti gratiæ, non alium assignat terminum, immediately productum per talem motionem, nisi solam gratiam. Existimat ergo, nullam aliam realitatem à Deo per motionem produci, quæ formaliter inhaereat in instrumentis gratiæ: vt videre est in omnibus locis supra citatis, & infra citandis.

21. Atque inde nascitur probatio nona, quoniam si per motionem diuinam in aqua baptismi produceretur aliquis terminus in facto esse, illi verè deberet esse corporeus ob proportionem ad subiectum, & simul spiritualis ob proportionem ad effectum producendum. At verò nec est corporeus nec spiritualis; sed est ad spirituale producendum: vt notat S. Thomas de veritate q. 27. art. 4. ad 5. & q. 26. art. 1. ad 8. Cui nullo modo repugnat, sed omnino concordat spiritualitas illa, quam concedit 3. p. q. 62. art. 4. ad 1. In quantum ordinatur à Deo ad effectum spirituale. Quæ spiritualitas est per solam extrinsecam denominationem ab ordinatione ad spirituale effectum.

Omnes denique probationes confirmantur, quoniam doctissimi viri ex eadem schola D. Thomæ, quos refert & sequitur Ioannes Vincentius in relect. de grat. Christi q. 6. longè post 4. conc. 5. Hæc argumenta, dixerunt, non esse illa ratione necessarium aliquem præuium instrumenti motum ad actionem instrumentariam. &c. Atque idem ostendit inter Scotistas Bassolis 4. dist. 1. q. 1. ad 1. pro prima via.

Præuium instrumenti motus ad actionem instrumentariam.

22. Obiicies, colorum species esse accidentia realia, aëri realiter inhaerentia; & ad instar illarum S. Thomas notat, esse intentionem illam habentem esse incompletum. Ergo existimat essa realiter inhaerentem causis secundis. Respondetur. In speciebus colorum duo separat S. Thomas. Aliud est esse reale, per quod realiter inhaerent aëri, sicut cætera accidentia propriis subiectis. Et quantum ad hoc constat, illas esse qualitates in prædicamento ponibiles, & habentes esse completum & fixum. Alterum est esse intentionale, in quantum colores quodammodo sunt in speciebus, tanquam obiecta in suis representatibus, & tanquam principalia agentia in suis instrumentis ad visionem producendam, quæ quidditatiuè postulat præsentiam colorum; nec sufficit illi specierum præsentia, sine coloribus: quod est peculiare huic instrumentorum generi. Hoc autem esse intentionale formaliter assertit denominationem extrinsecam à præsentia, & actione colorum, quæ deriuatur per species, vt per instrumenta. Atque ad hoc significandum

In speciebus colorum duo.

S. Thomas in testimonio, quod in principio retulimus, non dixit, per modum, quo species sunt in aëre, sed per modum, quo colores sunt in aëre, in quo tamen colores nequeunt realiter existere, sed tantum secundum rationem, modo supra dicto. In aliis autem locis, licet nominet species colorum, in illis tamen semper distinguit esse intentionale, quod sit incompletum & fluens, & non ponibile in prædicamento: vt constat de veritate q. 27. art. 4. ad 4. & in 4. sent. dist. 1. q. a. art. 4. quæstionibus 2.

SECTIO III.

Cætera D. Thomæ testimonia ponderantur.

PERsequemur prius ea, quæ restant in Eadem q. 3. de potent. art. 7. Vnde sumitur probatio prima, quoniam in 3. & 4. argum. & eorum solutione constat, actionem primæ causæ, quæ mouet causam secundam, & actionem causæ secundæ, quæ operatur in virtute causæ primæ, terminari ad eundem terminum immediately per ipsas productum. At verò terminus idem immediately non produceretur ab vtraque causâ, si additamentum aliquod realiter distinctum ab actione causæ secundæ produceretur per applicationem & præmotionem primæ causæ. Nam præmotionis terminus, immediately productus, esset illud additamentum causæ, verbi gratia ignis: at verò effectus immediately productus ab igne, non esset illud additamentum; sed calor & alter ignis, realiter separatus ab illo.

1. Actio prima & 2. causa ad eundem terminum.

Antecedens constabit ponderanti illorum argumentorum & solutionum verba. Nam ad finem argumenti tertij, sic vrget: *Diverse operationes non videntur ad idem factum terminari, cum motus & operationes penes terminos distinguantur: ergo nullo modo est possibile, quod Deus in natura operetur. Sed dicis, quod due operationes possunt terminari ad idem, quæ se habent secundum prius & posterius.* Hanc solutionem licet continuo impugnet argumento 4. nihilominus eam defendit in solutione tertij & quarti argumenti, dicens: *Nec impeditur, quin natura & Deus ad idem operentur, propter ordinem, qui est inter Deum & naturam. Ad 4. dicendum, quod tam Deus, quam natura immediately operantur, licet operentur, secundum eum & posterius.*

2. S. Thomæ.

Nec obstant eiusdem solutionis ad 3. præcedentia verba: *In operatione, qua Deus operatur, mouendo naturam, non operatur ipsa natura.* Vnde contrariæ sententiæ Doctores inferunt, illud additamentum incompletum, & præuium operationi causæ secundæ, produci à solo Deo. Hæc enim non esse bonam illationem, constat ex supradictis. Quoniam S. Thomas non dicit, aliquem terminum esse productum à Deo, qui non sit productus à causâ secundâ; quinimo dicit oppositum. Sed ad productionem eiusdem termini duplicem actionem distinguit, receptam in eodem termino producto, quarum primaria est actio Dei, in qua non operatur causa secunda: quia Deus non agit virtute causæ secundæ, nec impulsus ab illâ; quemadmodum est contrario in actione causæ secundæ Deus operatur, quoniam virtute Dei agit quæcunque causa secunda.

Idem Antecedens principalis argumenti confirmatur primò, nam & 1. p. q. 105. art. 5. ad 2.

Vu 4

4. Confirmatio prima.

Nihil,

Cōfirmatio 2.

Nihil, inquit, prohibet, quin una & eadē actio procedat à primo & à secundo agente. Cōfirmatur secundò, quia tam in corpore eiusdem art. 5. quàm in 3. contra gent. c. 70. docet expressè, quod prima causa per generale influxum intimè & immediatè causat non solum effectum, sed etiam quamlibet actionem cuiuslibet causæ secundæ. Et in hoc constituit applicationem secundarum causarum ad agendum. Ergo hæc applicatio non fit per additamentum aliud, realiter distinctum ab actione, qua Deus intimè & immediatè concurrat ad effectum. Cōfirmatur tertio, quoniam operatio diuina realiter identificatur cum effectu productò; ergo non est aliquid realiter distinctum ab effectu, & in causa præexistens in actu primo. Antecedens probatur ex D. Thoma 3. contra Gent. cap. 65. ratione 4. dicente: *Sic igitur se habet ad esse rerum operatio diuina, sicut motio corporis mouentis ad fieri, & moueri rerum factarum, vel motarum. Impossibile autem est quod fieri, vel moueri alicuius rei maneat esse ratione mouentis. Impossibile est igitur, quod esse alicuius rei maneat, nisi per operationem diuinam.*

Tertia cōfirmatio.

S. Thomas.

5.

Probatur secundò verbis eiusdem art. 7. quem explicamus prope finem corp. *Virtus inferior non coniungitur effectui, nisi per virtutem superioris. Ut dicitur in lib. de causis, quod virtus causæ primæ prius agit in causatura, & vehementius ingreditur in ipsum.* Cuius probationis collectio esset nulla, nisi virtutem inferiorem effectui coniungi per virtutem superioris, esset idem, quod virtutem primæ causæ prius agere in causatum. Porro virtutem inferiorem effectus coniungi per virtutem superioris, est idem, quod applicari & moueri ad agendum (nisi velis quintam aliam formalitatem diuinæ operationis addere super illas quatuor enumeratas à D. Thoma in dicto art. 7.) Ergo applicari & moueri ad agendum inferiorem virtutem, & effectui coniungi per virtutem, superioris, consistit in actione ipsa, qua virtus superior agit in causatum, & non in alia præiua realitate producta.

Applicari, & moueri ad agendum cōsistit in actione.

6.

Si autem petas, qua ratione S. Thomas distinguat, causam secundam ad agendum applicari, & agere virtute primæ causæ. Respondetur ex dicta q. 3. de potentia colligi, hæc non esse realiter diuersa, sed esse diuersas quasi partes, secundum rationem distinctas in concursu primæ causæ. Nam in quantum Deus prius agit, vt sic applicat secundam causam ad agendum. Sed in quantum causa secunda non agit, nisi prout inest ei diuina virtus, & Deus intimus & magis operatur, vt sic agit virtute Dei.

Applicari ad agendum & agere virtute primæ causæ realiter solum.

7.

Probatur tertio, quoniam S. Thomas variis in locis, quæ retulimus tomo præcedenti disp. 49. sect. 2. & 3. & referemus infra ex prima part. & 1. 2. & ex libris contra gentes tractat eandem questionem, nimirum quomodo Deus operetur in omnibus creaturis, nunquam asseruit additamentum causæ, realiter ab actione distinctum; sed tantum Dei operationem, & concursum, priorem, immediatum, & intimum, quem appellat etiam motionem, & applicationem.

8.

S. Thomas. Dupliciter secundum S. Thomam voluntatem immutat.

Probatur quartò. Nam D. Thomas de verit. quæst. 22. art. 8. corp. in med. *Deus, inquit, immutat voluntatem dupliciter: vno modo mouendo tantum, quando scilicet voluntatem mouet ad aliquid volendum, sine hoc quod aliquam formam imprimat voluntati: sicut sine appositione alicuius*

habitus, quicunque facit, vt homo velit hoc, quod prius non volebat; alio modo imprimendo formam ipsam in voluntate &c. Vnde sic arguuntor. Deus aliquando voluntatem mouet ad aliquid volendum sine hoc, quod aliquam formam imprimat voluntati. Ergo nulla forma impressa & superaddita voluntati, est necessaria simpliciter & generaliter, vt Deus voluntatem moueat ad volendum. Sed applicatio voluntatis ad volendum, est simpliciter & generaliter necessaria, vt Deus moueat voluntatem ad volendum: ergo applicatio voluntatis ad volendum non est forma impressa & superaddita voluntati.

Cōfirmatur primò, quoniam S. Thomas ibi & vbique nullam aliam formam agnoscit; qua impressa Deus voluntatem immutat, moueat, & inclinet ad bonum; nisi gratiam habitus virtutum, lumen gloriæ, & claritatem visionis beatæ; vt facile colligitur ex toto sequenti contextu, in quo numerantur istæ formæ. & nulla forma numeratur, quæ præcisam & vnica rationem prædeterminationis, aut præmotionis habeat. Hæc, quæ retulimus ex D. Thoma sequitur S. Antoninus 1. p. titul. 4. capite 2. §. 9.

9.

Cōfirmatur secundò, quoniam circa peccatorum actiones, in quibus merus inspicitur primæ causæ concursus, eodem modo semper existimat D. Thomas, quemadmodum in 2. dist. 34. q. 1. art. 3. ad finem: *Illius, inquit, defectus, qui est in actu voluntatis, non oportet quod sit causa aliquis alius defectus, in voluntate præexistens actu: quia sic in infinitum iretur.* Ergo non oportet, illius defectus causam esse negationem additamenti, realiter distincti ab electione bonæ; neque causam esse voluntatis additamentum realiter distinctum ab electione mala. Quam rationem cum aliis adiacentibus ponderauimus supra disp. 39. sect. 2. vbi etiam ponderauimus quod in questione 1. de malo art. 3. ad finem corporis ait: *Huiusmodi autem, quod est non vis regula prædicta, non oportet aliquam causam quærere, quia ad hoc sufficit ipsa libertas voluntatis, per quam potest agere, vel non agere.*

10.

Probatur quintò, nam prædictum additamentum à eius authoribus exigitur, vt causa secunda, quæ est in potentia, & imperfecta, constituatur vltimatè in actu primo. Ad hunc verò finem D. Thomas in voluntate nihil aliud requirit, præter naturam inclinationem voluntatis ad suum obiectum, videlicet, bonum in communi. Vnde 1. p. q. 27. art. 4. corp. *Hæc est, inquit, differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem; voluntas autem sit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voluit sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam.*

11. Ad quid dictum additamentum ponatur ab eius authoribus.

Intellectus, & voluntas differunt à S. Thoma assignata.

Probatur sextò, quoniam si prædictum additamentum, realiter ab actione distinctum, necessarium esset vt voluntatem applicaret ad electionem; sequeretur, mutationem aliquam in voluntate præcedere, prius quam conciperetur electio. Huius autem contradictorium constat ex D. Thoma q. 6. de malo, quæ est de electione art. vnico, decimum septimum argumentum conferendo cum eius solutione. Sic enim habet argumentum: *Voluntas aliquando incipit eligere, cum prius non eligeret. Aut ergo, quia mutatur à dispositione, in qua prius erat, aut non: si non, signi-*

12.

tur, quod sicut prius non eligebat, ita nec modo, & sic non eligens eligeret, quod est impossibile. Si autem mutatur eius dispositio, necesse est, quod ab aliquo sit mutata, quia omne, quod movetur, ab alio movetur: movens autem imponit necessitatem mobili, alio non sufficienter moveret ipsum. Ergo voluntas ex necessitate movetur.

Omne quod movetur ab alio movetur.

13.
S. Thomas.

Cui argumento respondet D. Thomas: Voluntas quando de novo incipit eligere, transmutatur à sua priori dispositione, quantum ad hoc, quod prius erat eligens in potentia, & postea fit eligens in actu. Et hæc quidem transmutatio est ab aliquo movente, in quantum ipsa voluntas movet se ipsam ad agendum, & in quantum etiam movetur ab aliquo exteriori agente, scilicet, Deo. Non tamen ex necessitate movetur, ut dictum est. Prima igitur transmutatio per quam voluntas à Deo, & à se ipsa movetur, est electio. Quapropter sicut voluntas se ipsam ad agendum movet, electionem producendo, sine alia priori transmutatione: sic etiam Deus voluntatem movet, electionem producendo sine alia priori transmutatione.

14.
In omni agente creato duo requiruntur ad operandum.

Probat per septimo quoniam D. Thomas 1. 2. q. 109. art. 1. 2. & 3. & alibi frequenter docet, in omni agente creato duo requiri ad agendum. scilicet, propriam virtutem agendi, & motionem primi agentis, quod est Deus; sed in hac motione intelligit actionem Dei, terminatam immediate ad effectum causæ secundæ. Ergo præter hanc, nullam aliam præmotionem, realiter ab hac actione distinctam prærequirit S. Thomas. Consequentia vis est manifesta, quoniam valde diminuitur & obscuratur rem tanti momenti S. Thomas attingit, si præter prædictam motionem aliquid aliud, realiter distinctum existimaret, esse requisitum, quod tamen reticeret. Eadem verò ratione probatur minor, quoniam si nomine motionis Dei movens S. Thomas non intelligeret actionem Dei terminatam immediate ad effectum causæ secundæ, sed additamentum causæ, diminuitur valde atque obscuratur prætermissum, quod præcipuum & maxime necessarium est in generali concursu primæ causæ.

15.
S. Thomas.

Sed respondent, D. Thomam nomine motionis comprehendere utrumque, videlicet, additamentum illud, quo præmouetur causa, & concursum simultaneum, quia quamvis distinguantur realiter illi duo concursus, nihilominus ordinantur ad unum effectum, & ideo, quantum ad hoc censentur quasi aliquid unum. Cæterum hac solutione imprimis D. Thomæ doctrina non liberatur ne diminuta sit & nimium obscura: deinde recedit à simplici & plano verborum sensu, & confugit ad minus propriam, & minus exactam locutionem, quæ tanto Doctore non est tribuenda, tunc præsertim, quando tor alia testimonia, superius citata reclamant.

16.
Ad testimonium S. Thomæ conclusio.

Ex hac & præcedenti sectione colligitur legitimus intellectus & solutio ad omnia testimonia S. Thomæ, quibus causarum additamentum, realiter distinctum à productione effectus, probari solet ab eius autoribus. Nam primò quod attinet ad intentionem, habentem esse incompletum, & transiens, satis iam explicatum est sect. præcedenti.

17.
Argumentum 1.

Secundò generaliter argumentantur ex omnibus locis S. Thomæ, quæ retulimus sect. 1. fundamento 2. Afferit enim quod prima causa movet, & applicat quamlibet causam secundam

Ergo motio recipitur in 2. causa, quæ movetur. Respondetur, ex eisdem omnibus testimoniis D. Thomæ constare, non ad alium terminum moveri & applicari causas, nisi ad agendum. Quapropter sicut iste terminus, videlicet actio, recipitur in causa secunda: sic etiam in eadem recipitur Dei motio & applicatio ad agendum. Cum autem actio immanens formaliter recipiatur in causa secunda, sed actio transiens non recipiatur in causa secunda formaliter, afficit enim eam per denominationem merè extrinsecam; consequens erit, ut Dei motio & applicatio ad actionem immanentem formaliter recipiatur in causa secunda: motio tamen ad actionem transeuntem, non recipiatur in causa secunda formaliter, sed per denominationem merè extrinsecam.

Respondetur.

Actio immanens formaliter in causa secunda.

18.
Argumentum tertium.

Tertiò vim etiam videntur facere in quibusdam exemplis, quibus primæ causæ motionem S. Thomas explicare solet, ut baculi, securis, aut alterius instrumenti, quod localiter movetur ab artifice, ut applicetur ad operandum, vel inferiorum corporum, quæ non alterant, nisi in quantum alterantur à cælo; ac denique cælorum, qui non movent inferiora, nisi in quantum localiter moventur. Respondetur tamen, si hæc exempla similia forent quantum ad aliquid realiter distinctum à productione effectus; sequeretur, quod sicut in prædictis instrumentis per motum localem produciuntur, & per alterationem produciuntur qualitates ita etiam aliquis alius terminus produceretur per motionem primæ causæ: Consequens autem esse falsum constabit sect. 8. à n. 7. usque ad finem. Imo potius motus localis instrumentorum artis computatur tanquam instrumenti complementum, & non tanquam motus actualis instrumenti ab arte: quæ ratione refutatur potius additamentum prævium, quæ admodum probatum est sect. præcedenti num. 11. Quapropter exempla illa solummodo probant generalem rationem motionis & applicationis; siue supponat prius in causa secunda productam qualitatem aut ubi, siue nihil tale supponat prius productum. Atque ita Caietanus 1. p. q. 19. art. 8. ad finem observat discrimen inter baculi motionem & motionem causæ secundæ: ut referemus sectione sequenti numero 17.

Respondetur.

Motus localis instrumentorum artis complementum instrumenti.

Refutatur.

Quartò vim faciunt in eo, quod operatio inferioris agentis fiat per virtutem superioris agentis, ut lib. 3. contra gentes cap. 70. & aliis in locis sect. 1. citatis. Nihilominus inde non inferitur, quod virtus aliqua superioris agentis, realiter distincta à productione effectus, debeat inherere causæ secundæ. Frequenter namque D. Thomas de potentia q. 3. art. 7. corpore ad finem observat, virtutem, per quam Deus immediate agit, esse ipsum Deum, & inde provenire, quod Deus in qualibet re operetur: Cui consonant cæteri loci sect. 1. citati ex 1. p. & 3. contra Gentes. Itaque non requiritur alia virtus creata, realiter ab operatione distincta.

19.
Argumentum 4.
Respondetur.

Virtus operativa Dei ipse Deus ex S. Thomæ.

Quintò argumentantur quoniam complementum virtutis agentis secundæ est ex virtute agentis primi, ut S. Thomas docet 3. contra Gent. cap. 66. rat. 4. Respondetur. Ex eo principio S. Thomæ hanc conclusionem colligit: Esse est, quod agentia secunda agunt in virtute primi agentis. Quapropter illa virtus primi agentis non tribuit complementum causæ superadditum, & realiter

20.

realiter distinctum ab ea operatione, per quam agentia secunda agunt in virtute primi agentis, ut esse producant: sed complementum virtutis agentis secundi est ex virtute agentis primi, quatenus primum agens suum primum & præstantiorem concursum adhibet ad producendum esse, sine quo concursu nihil posset agere virtus agentis secundi.

21. Sexto obiiciunt, quoniam D. Thom. in 2. sent. dist. 37. q. 2. art. 2. ad 2. & 3. argumentum ait, Deum agentibus insuere non solum esse, & posse, sed etiam agere. At, inquiunt, Deus per concursum immediatum cum libero arbitrio in eius effectum seu operationem liberam, non insuit agenti ipsum agere. Respondetur. Si concursus immediatus Dei non esset prior, perfectior, & maior, non insueret ipsum agere, etiam si primum aliquod additamentum prius imprimeret causis: ut verò licet hoc additamentum non imprimat, dummodo prius, immediatius, intimius, & magis ad actionem secundæ causæ concurrat; eo ipso insuit ipsum agere, quia causat, ut causa secunda prodeat in actionem: ut sæpe superius explicatum est.

Concursus
Dei prior
perfectior, &
maior.

SECTIO IV.

Eandem veritatem clarius tradiderunt antiquiores Thomistæ.

1. Scholasticorum omnium testimonia (paucis duntaxat exceptis, qui nostra ætate physicam prædeterminationem affirmant) repugnant prædicto causarum additamento, sicut repugnant physicæ prædeterminationi: ut vidimus disputationibus sæpius citatis ex tomo præcedenti, sed magis directè militant eorundem scholasticorum testimonia, quæ retulimus tota disp. 39. quia non solum realitatem, qua posita necessario sequatur materialis actio peccati, sed etiam realitatem, quæ quolibet modo per se moueat, incitet, & determinet ad talem actionem eliciendam, existimant, indignam esse diuinam causalitatem, & eius sapientiæ, ac bonitati contrariam.
2. Confirmatur, quoniam apud antiquiores scholasticos, veluti Albertum, Alexandrum, Bonauenturam, Ægidium & Ricardum receptissima sunt axiomata, desumpta ex lib. de causis, de motione, applicatione atque concursu primæ, virtute cuius secundæ causæ operantur, ut retulimus disp. præcedenti sect. 4. §. & 6. Nihilominus apud illos nullam potui reperire mentionem aut insinuationem additamenti, realiter ab actione distincti. Quod signum est usque ad illud tempus nec à D. Thoma nec ab alio Theologo- rum inductum fuisse in scholas. Alioqui vel probaretur, vel refutaretur à Doctoribus, nec tegeretur silentio negotium tanti momenti.
3. Sed videamus prius quomodo antiquiores discipuli sancti Thomæ sententiam illius intellexerint. Nam ab illius additamenti assertoribus in eius confirmationem generaliter citantur omnes & imprimis Capreolus in 2. dist. 1. q. 2. art. 1. ubi adducit pro se authoritatem S. Thomæ q. 3. de potentia art. 7. ad 7. quam retulimus præcedenti sect. prope init. Huic argumento satis foret ea D. Thomæ explicatio quam præcedenti sectione probauimus. Sed præterea clarius constat Capreoli mens in eadem dist. 1. q.

2. art. 3. p. 6. ad 1. Durandi contra 6. conc. ubi: *Effectum, inquit, qui immediatè procedit à Deo, & immediatè à creatura, procedit unica actione exteriori Dei & creatura: sed procedit duplici actione scilicet, quod præter exteriorem actionem communem primæ causæ & secundæ, Deus agit actione immanente, quæ est diuina substantia cum respectu ad creaturam.* Capreolus.

Et paulò inferius: *Quod autem dicit (Durandus) quod actio est eadem realiter cum suo termino, conceditur de actione transeunte, modo superius exposto, non autem de immanente, quæ habet terminum extra agens. Ideo non ponitur ibi duas actiones transeuntes propriæ, sed unam immanentem in Deo, & aliam transeuntem à causa secunda in effectum.* Capreolus igitur in generali concursu primæ causæ cum secundis, præter actionem immanentem in Deo, nullam admittit actionem transeuntem, quæ realiter distinguatur ab actione causæ secundæ. Confirmatur, nam peculiariter quod attinet ad motionem Dei physicè prædeterminantem, manifestè pugnare cum sententia Capreoli, plurimis illius testimoniis ostendimus tom. præced. disput. 49. sect. 6. & disput. 50. sect. 1.

Sed iterum obiiciunt nobis Capreolum in 2. dist. 28. q. 1. art. 3. ad 12. contra 2. conc. quoniam asserit, quod Deus causat bonum usum liberi arbitrii per quandam motionem & influentiam. In quo autem consistat talis motio, inquit, consistere in hoc, quod Deus immediatè per illam faciat aliquod bonum, sed non ipse solus, sed voluntas concurrat etiam simul, taliter, quod Deus operatur faciendo ipsam voluntatem concurrere, & quod voluntas concauset applicata, & quasi instrumentaliter mota à Deo ad causandum. Vnde inferunt, præter concursum simultaneum Dei, quo Deus attingit immediatè actionem causæ secundæ, affirmare Capreolum quod Deus applicat causam secundam, per motionem & concursum præuium in ea receptum.

Hæc illatio, quoniam ad omnem causam secundam & quamlibet illius actionem refertur, apertè pugnat cum verbis Capreoli in eadem solutione, quam ex Gregorio Ariminensi refert & approbat, ubi distinguit duplicem modum, quo Deus concurrat cum agentibus particularibus. Primus est, partialiter coexistendo quæ est motus communis, quo concurrat ad cuiuslibet agentis creati effectum quemlibet. Secundus est quodammodo specialis, videlicet faciendo, ipsam voluntatem partialiter concurrere, ita quod ipsa voluntas partialiter concauset applicata, & quasi instrumentaliter mota à Deo ad sic partialiter concausandum. Et postquam paucis explicuit libertatis indifferentiam, quæ non ligatur per motionem & applicationem Dei, subiungit: *Ad productionem actus mali solum primo modo concurrat Deus, quia non facit voluntatem agere actum malum, sicut facit, eam agere actum bonum.*

Capreolus
duplicem mo-
dum concurre-
ndi Dei dis-
tinguit.

Ex quibus & aliis verbis eiusdem solutionis, & articuli manifestè constat, eum agere de motione & applicatione, quæ propria est bonorum actuum, in quantum Deus immittit indeliberatas cogitationes & complacencias boni, vnde possit voluntas se ipsam mouere, ac determinare ad liberam electionem boni. Quod multis eiusdem authoris testimoniis ostendimus locis nuper citatis ex tomo præcedenti. Denique si

ex præ

ex prædicto loco aliquid colligendum foret de generali concursu primæ causæ; foret potius colligendum, quod generalis concursus, nec mouet, nec applicat particularem causam ad partialiter, concausandum. Siquidem ad materiam actionem peccati nec mouet, nec applicat. His adde Capreolum cum Gregorio Ariminensi, quem sequitur, sæpe alibi docere, ideo Deum ad talem actum peccati concurrere, quoniam ad eum voluntas liberè se determinat: vt retulimus disp. 39. sect. 3.

8. Clarior tamen id explicuit Capreoli perpetuus sectator Deza in 2. dist. 25. q. vnica art. 3. notab. 4. ad finem dicens: *Secunda dubitatio est utrum voluntas moveatur ad primum eius actum, seu ad actus naturales per aliquam affectionem, quæ se habeat per modum qualitatis, tanquam primus actus. Et ad hanc respondemus de mente S. Thomæ quod non, quamuis aliqui eius doctrinæ sectatores scripserint quod sic. Probat autem ex S. Thomæ de veritate quæst. 24. art. 4. ad 9. ubi voluntatem non indigere aliquo habitu, vt amet bonum in communi, probat, quia naturaliter tendit in bonum sibi naturale, sicut in proprium obiectum, & ideo ad hoc, quod velis bonum, non requiritur, nisi quod ostendatur sibi per vim cognitiuum. Vnde nos colligere possumus, non requiri ullam aliam qualitatem, siue sit habitus, siue non siue sit permanens, siue fluens quælibet alia realitas, voluntati superaddita. Primò, quia illa negatiua excludit cætera omnia videlicet, non requiritur, nisi quod ostendatur sibi per vim cognitiuum. Secundò, quia eadem est ratio, quantum ad hoc, de habitu & de qualitate, aut quælibet alia realitate superaddita. Quod si ad primum actum non requiritur, multo minus ad cæteros. Quia in primo actu relucet vis præmotionis diuinæ, vt ex sententia S. Thomæ & discipulorum ostendimus alibi.*

9. Conradus 1. 2. q. 79. art. 1. col. 3. §. Nota inquam propter ait: *Non debet intelligi, quasi prima causa in aliquo instanti attingat effectum, & operationem causa secunda in se ipsa, quasi habeat unam motionem præuiam actioni create voluntatis peccantis, & illa motio præuia prius producat pro aliquo instanti, quam voluntas. Ille enim sensus est falsus. Non enim cum aliquis vult, oportet antequam velis, precedere motionem Dei, loquendo de naturali volitione, vel mala. Ita Conradus non de supernaturali, sed de naturali volitione appetit negat præcedentem motionem Dei. Idem in 1. 2. q. 9. art. 6. in §. ultimo ait: *Nota, quod aliqui fundant se in hac solutione ad 3. dicentes, voluntatem non habere sufficiens principium primi actus, sed oportet quod Deus moueat eam per specialem motionem ad primum actum, imprimendo ei aliquid, habens se per modum actus primi, quo voluntas ipsa efficiatur potens ad volendum. Sed, salua reuerentia eorum, non videtur hac esse mens Doctoris sancti, sed solum quod Deus semper, sicut vniversalis motor omnis voluntatis, mouet omnem voluntatem in ordine suo ad bonum, vt sic, quia videlicet, Deus mouendo ad exercitium, mouet, vt velis aliquid secundum conditionem sue nature, quæ est inclinatio potentialis in bonum, vt sic. Quod quidem bonum continet sub se apparentes & existens.**

10. Circa doctorem utrumque Dezam, videlicet, & Conradum duo præsertim occurrunt observatione digna. Primam est discrimen inter volitiones liberas & necessarias. Nam quod attinet

ad volitiones liberas, neque illi Thomistæ, qui referuntur à Deza & Conrado, neque aliquis alius antiquorum (quos singulos, quanta potui diligentia & attentione consului) asseruit, necessariam esse primæ causæ motionem, imprimendam aliquid, habens se per modum actus primi, quo voluntas efficiatur potens ad volendum. Ad volitiones enim liberas pro comperto supponebant omnes, satis esse motionem, qua Deus mouet ad volitiones necessarias, seu complacentias boni & beatitudinis in communi: vt retulimus dicta disp. 49. & 50. tom. præced. Quapropter illi Thomistæ, qui referuntur à Deza & Conrado solummodo affirmabant prædictum genus diuinæ motionis requiri ad primam volitionem & complacentiam boni, à qua incipit deliberatio, quæ proinde non potest esse libera, sed naturalis & necessaria. Ideoque cum voluntas ad illam se mouere non possit, indiget motione superioris agentis, videlicet, primæ causæ; vt ex communi scholasticorum sententia demonstrauimus tribus in locis supra citatis.

Secundò ponderandum est. Etiam ad huiusmodi volitionem primam naturalem & necessariam, Deza & Conradus nuper citati negant talem Dei motionem, quæ imprimat aliquid, habens se per modum actus primi, quo voluntas efficiatur potens ad volendum, hoc est, concipiendam primam illam naturalem & necessariam volitionem. Quæmobrem à fortiori eandem motionem negant requiri ad volitiones liberas. Præsertim cum iidem doctores tam ibi, quam alibi sæpe perspicuè tradant, supposita generali Dei motione ad bonum in communi, facta per generalem influentiam Dei, voluntatem pro sua innata libertate posse determinare se ipsam ad hoc, vel illud bonum; vt in eisdem locis retulimus.

Caietanum præterea referunt pro contraria sententia, primò, quoniam 1. p. q. 45. art. 5. §. ad Durandum, loquens de illa propositione. Omnis causa secunda est instrumentum Dei, sic ait: *Dicitur secundò, quod etiam illa propositio est vera, vt patet de potent. q. 3. art. 7. ubi Angelus, & omnis causa secunda non agit, nisi agatur à Deo multipliciter, vt diffuse ibidem ostenditur. Nec inconuenit, imo oportet, omnem actionem creature attingere ad effectum Dei, quia semper attingit ad esse, quod nulla causa dat, nisi in virtute primæ causæ, vt hic, & in 3. contra Gent. cap. 64. & 65. ostenditur: Respondetur. Nihil est in his verbis, quod significare videatur additamentum causæ secundæ, realiter distinctum ab illius actione, nisi quod Caietanus recipit S. Thomæ doctrinam in q. 3. de potent. articul. 7. Hanc autem esse pro nostra sententia, satis ostendimus sectione 2. & 3.*

Argumentantur secundò, quoniam. Caietanus 1. p. q. 115. art. 6. §. ad euideniam ait, nunquam agentia inferiora coagere calo, nisi simul participant a calo, quoniam non mouent, nisi mota: & prius naturaliter est, inferiora corpora pati, & moveri à calo, quam coagere illi. Si secundum Caietanum prius est, quod agentia inferiora participant a calo, quam quod agant, ergo indigent motione præuia, vt agant. Hæc autem motio præuia est influxus immediatus in causam: ergo.

Responderetur. Caietanus ibi non agit de motionem cuiuslibet causæ superioris, sed solummodo de motionem cælesti; & de illa verissimum est, nunquam

serius dis-
men.

11.

12.

Pro contraria
sententia Cai-
etanus re-
fertur.

Mens Cai-
etani.

13.

14.

8.

Deza.

S. Thomæ.

9.

Conradus
præcedentem
motionem ne-
gat.

10.
inter voli-
tiones libe-
ras & neces-

nunquam agentia inferiora coagere cælo, nisi simul participant à cælo. Inde ramen inferre similem primæ causæ præmotionem, pugnat non solum cum ratione, sed etiam cum expressa doctrina D. Thomæ, & Caietani. Nam D. Thomas dicta q. 3. de potentia art. 7. ad finem corp. manifestè constituit convenientiam atque discrimen inter cælos & primam causam, dicens: Sic ergo oportet virtutem divinam adesse cuilibet rei agentis, sicut virtutem corporis celestis, oportet, adesse cuilibet elementari agentis. Sed in hoc differt, quia ubicunque est virtus divina, est essentia divina, non autem essentia corporis celestis est, ubicunque est sua virtus. Et iterum: Deus est sua virtus, non autem corpus celeste. Dixerat autem superius post modum articuli, corpora inferiora esse alterantia alterata, cælum autem esse alterans, non alteratum, & tamen non esse movens, nisi motum, videlicet, motu locali. Quoniam igitur quælibet creatura, quantumque sit uniuersalis in causando, non est ubique præsens, neque est sua virtus: ideo ut moueat inferiores causas, debet illas prius alterare, vel localiter mouere. Deus autem non indiget alia priori mutatione, per quam suam virtutem inferioribus agentibus communicet.

Inter primam causam, & cælos discrimen assignat S. Thomas.

Creatura causas inferiores prius alterat vel localiter mouet.

15.

Argumentantur tertio, quoniam Caietanus 1. p. q. 14. art. 13. ad 1. & q. 19. art. 8. docet, secundam causam moueri à primâ; sed motionem primæ causæ modificari per causam secundam: unde inferunt, in ipsa causa secunda, & non tantum in eius operationibus primæ causæ motionem recipi, quoniam alias non posset verificari, quod in causa secunda modificatur. Respondetur. Eo modo, quo denominatur agere causa secunda, dicitur etiam Dei motionem recipere, atque modificare. Vnde quando causa secunda operatur actionem immanentem, in se ipsa formaliter recipit & modificat motionem Dei: quando vero operatur actione transiente, sicut denominatur agens per actionem formaliter receptam in passio; ita per eandem denominatur modificare motionem primæ causæ. Præsertim cum Caietanus prædictis in locis semper reduplicet agendi modum proprium vniuersalius causæ secundæ, per quam modificat concursum primæ causæ.

Alia transiens formaliter in passio recepta.

16.

Caietanus.

Alioqui Caietanus expressè eisdem in locis refutat quodlibet causarum additamentum, realiter ab illis distinctum: nam 1. p. q. 14. art. 13. §. Nec sustinendus in med. Rursus, inquit, distinguitur huiusmodi ab aliâ, altera distinctione, scilicet, aut motione prævia propria actioni; sicut aqua calefacit calefacta ab igne; aut motione cooperante intrinsecè ad propriam actionem. Primo modo, dato quod esset vera, aut sustinabilis; secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsecè, cooperatur unicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Caietanus itaque per hanc solutionem idcirco defendit, voluntatem creaturam futuram iussu liberâ, licet Deus ageret ex necessitate naturæ; quoniam motio, qua Deus mouet voluntatem ad operandum, non est motio prævia propriæ actioni voluntatis sed est motio intrinsecè cooperans propriæ actioni voluntatis.

17.

Eadem distinctione vsus q. 19. art. 8. ad finem §. Ad primam autem. Dupliciter, inquit, contingit, secundam causam moueri à prima. Uno modo motionem prævia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem matris à matre. Alio modo motione cooperante

intrinsecè propriæ actioni. Et quidquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsum: in quo tantum verificatur minor. Non enim oportet cum aliquis vult aliquid, seu cura sol illuminat, primam causam prævia motione cooperari: sed sufficit & exigitur, eam intrinsecè cooperari tali electioni, vel illuminationi.

18.

Respondent. Iis in locis Caietanus solum intendit docere, causam primam non cooperari prævia motione, attingente in aliquo priori temporis, vel naturæ effectum causæ secundæ antecedenter ad influxum eiusdem causæ secundæ. Et quidè manifestum est, hoc à Caietano tradit paulò inferius: cæteri amplius aliud intendit in verbis, quæ nuper retulimus ex q. 14. & q. 19. Utrobique namque affirmat, nullam aliam prioritatem esse in diuino concursum, nisi quoad independentiam & intimitatem. At verò si prius produceret additamentum realiter distinctum ab actione causæ secundæ, huius prioritas esset in aliquo instanti naturæ, in quo nihil ageret causa secunda. Quam tamen prioritatem Caietanus aperte negat.

19.

Confirmatur nam etiam instrumentis, supernaturaliter eleuatis ad facienda miracula, vel causandam gratiam. Quæ maximè videbantur indigere superaddita realitate, Caietanus non concedit aliquid, illis realiter inhaerens, sed solummodo passiuum vsus & motum; qui licet sit ens reale in effectu supernaturali; at verò in ipso instrumento non est, nisi sola denominatio agentis instrumentaliter ad eum effectum producendum. Quod obseruare poterit, qui perspicaciter & attentè perlegerit, quæ scribit 3. p. quæst. 13. artic. 2. §. Ad euidenciam & quæst. 62. artic. 4. dum explicat solutionem ad primum.

20.

Caietanus.

Præcipue verò in dicta q. 13. notanda sunt illa verba: Ex hoc ipso quod Deus virtutem aliquam ut instrumento ad opus miraculosum, eleuatur res illa ad ordinem causæ instrumentalis, & ipse passiuus vsus, quo Deus illa virtutem ad hoc opus, est motio, quo à principali agente instrumentum mouetur. Et post pauca: Res illa reduciatur de potentia obediens ad actum, & de non instrumento instrumentum fit ex solo, quod Deus virtutem illa instrumentaliter ad opus miraculosum. Itaque nulla præterea realitas superadditur instrumento: atque hic idem est virtuosus Dei motus, quem sæpe reperit quæst. 62. artic. 4.

21.

S. Bonauent. in 2. dist. 3. 4. art. 1. q. 2. in fine corporis Si autem quæras, inquit, quid faciat ipsam voluntatem exire in peccatum, & que sit dispositio immediata ipsius respectu culpæ; dicendum quod nulla superadditur dispositio: sed ipsa voluntas, quæ est Domina sui actus, & libera, potest se ipsam convertere ad illud, ad quod vult, & sicut vult. Quod postea confirmat exemplo: Sicut ille qui stat reclusus, potest statim, si vellet, sine noua dispositione adueniente dimittere se cadere. Quod si requireretur entitas præmotionis, realiter à volitione distincta, superadderetur aliqua dispositio: ut magis ponderauimus supra disput. 39. sect. 4. num. 7. & 8. Et dist. 37. art. 1. q. 1. fine: In operibus, inquit, indifferens, vel etiam malis non est, nisi sola cooperatio diuina virtutis, quæ existens in creatura potentialiter, essentialiter, & presentia liter, sicut conseruat eam in essendo, sic adiuvat in operando. Propter quod conceditur ibi esse cooperatio, non præuentio, vel subsecutio.

22.

versus

22. Henricus à Gandauo quodlib. 1. quæst. 26. versus finem : Sic ergo, inquit, voluntas seipsa per seipsam exiit in actum volendi tam suum, quam ea, quæ sunt ad finem, absque omni alia dispositione, seu motione existente, seu præcedente in ea. Talem enim dispositionem seu motionem non requirit ad hoc, quod exeat in actum volendi, neque à seipsa agente illam, neque à quocunque agente alio.

23. Scotus in quarta distinctione prima, quæstione 1. ad finem : Causam, inquit, secundam, id est, quæ habet formam actiuam in esse quieto, agere in virtute alterius, non est recipere tunc aliquid ab illo altero; sed tantum habere ordinem inferiorem ad illud alterum agens in suo ordine simul. Sed instrumentum, id est, recipiens formam actiuam, in motione agere in virtute alterius, est tunc actiualem accipere formam ab eo, per quam agit. Et ex hoc patet, quod causa prima in causam secundam proprie dictam, quando simul agunt, non est influentia noua, quæ sit creatio alicuius inherens cause secundæ; sed influentia ibi est determinatus ordo istius causarum in agendo effectum communem.

24. Gregorius Ariminensis secunda distinctione vigesima octaua quæstionis vnica articulo tertio post medium ad duodecimum docet, ea, quæ supra numero sexto retulimus ex Capreolo. Plurima etiam ex secunda sentent. distinctione 37. quæstione vnica, articulo tertio retulimus supra distinctione 39. sectione 5. vbi notat, Deum non esse causam, neque facere vt faciamus, materiam actionem peccari, neque excitare ad illam, sed potius à nobis determinari. Quibus non minorem vim ad præsens institutum habent, quæ ibidem retulimus ex Maiore, Marfilio, Almains, aliisque Doctoribus.

25. Ricardus secunda distinctione 1. articulo 3. quæstione 4. negat quemlibet influxum Dei transeuntem ab actione realiter distinctum, & mediantem inter Deum & actionem cause secundæ. Docetque, Deum immediatè seipso, & mediantibus solummodo causis secundis, quoslibet illarum effectus producere. Cui doctrinæ consonat omnino in prima distinctione 45. art. 1. quæst. 2. Gabriel in secunda distinctione 37. quæst. vnica, art. 1. dum respondet ad argumenta primæ vte ait : *Voluntas creata non potest elicere actum, non concurrente prima causa, co-efficiendo. Neque sic mouetur à prima causa, quasi aliquid de nouo causet, vel influat in voluntate, quo voluntas velit, sed quia producit voluntatem liberam, ponens actum suum in sua potestate.*

26. Rupertus Holchot 1. sent. tota fere quæst. 3. præteritum art. 2. in 3. diuisione libertatis, & paulo inferius in definitione libertatis, & in articulo 8. ad 5. dub. in solut. 3. argumenti, explicata potestate non operandi, postquam posita sunt omnia, quæ requiruntur ad operandum, addit : *De nouo tamen nullam rem recipit, quæ coagat ad causandam volitionem, quam prius non habebat.* Quod idem colligitur ex lib. 2. sent. quæst. 1. art. 4. & in determinationibus. quæst. 11. art. 4. & ad 1. & 2.

27. Eandem sententiam, quam supra num. 23. retulimus ex Scoto, sequuntur eius discipuli : vt Tattaretus in 1. dist. 8. q. 5. sub med. paulo ante §. *Contra istam conclus. dicens Omnis causa secunda agit in virtute prima, non intelligitur, quod in actione tunc causa secunda accipiat aliquam virtutem à Ruz de Voluntate Dei.*

prima causa. Sed agit in virtute prima cause, id est, quod ipsa non potest producere seipsa (scilicet sola) talem effectum. Ideo requirit, causam primam coagere. Sic exponit Scotus q. 1. in 4. & c. Et in 4. dist. 1. q. 1. fine §. *Secunda propositio. Ex quo sequitur, inquit, quod causam secundam agere in virtute prima, non est aliquid accipere à causa prima. Et si dicat: Contra, causa prima semper influat in causam secundam, causando, & hoc non, nisi quia aliquid causat in secunda: Respond. quod causam primam influere in causam secundam, non est aliquid causare in causa secunda, quia influentia est ordo, & subordinatio causarum. Eandem sententiam sequitur Ballolus in 4. dist. 1. q. 1. ad 1. pro prima via, & Lychetus in 1. dist. 8. qu. 4. paulò ante §. *Ad questionem respondet Doctor.**

Idem sentiunt alij doctores, cum docent, ad materiales peccatorum actiones, concursum Dei non esse de preuiis, sed de concomitantibus, vel simul se habentibus, neque esse præmotionem, neque actuationem voluntatis, vt agat tali actione. Quemadmodum Dionysius Cisterc. notat in secunda sentent. distinctione prima, quæstione prima, articulo primo, propositione secunda, & distinctione vigesima quarta, quæstione secunda, articulo primo, conclusionem quinta, & distinctione trigesima septima, quæstione vnica, quæ est tertia de peccato actuali, paulò ante conclusionem tertiam. Cuius verba retulimus supra disputatione trigesima nona, sectione quinta sub initio. Idem sequitur Almainus tractatione prima moral. capite primo à medio, & Corduba libro primo quæstionarij q. 55. dub. 10. in 6. responsione, & postea in corollar. 1. fine.

Sorus lib. 1. de natura & gratia cap. 16. longè post med. *Nihil aliud est, inquit, ne Deum hoc modo mouere, quam mecum concurrere, ad eliciendum liberum actum.* Atque in eandem sententiam plura ex eodem, aliisque coactaneis, præfertim Vega, Corduba, Cartagena, nec non ex authoribus, qui magis ex professo præsentem conclusionem probauerunt, videlicet, Bellarm. Molina, Soarez, Vazquez, Mascaregnas, Valentia, Lessio, Fonseca, Conimbrincensibus, Salas, Rubio, Curiel, Diotalleui, & Pefantio retulimus tomo præcedenti, disput. 49. sect. 9.

SECTIO V.

Prenium causarum adiutamentum liberis repugnare, naturalibusque causis esse superfluum.

Rationes, quibus probatur conclusio posita in sect. 1. quoniam multæ sunt, distri-
buentur per quinque sectiones sequentes. Prima ratio sit, quoniam adiutamento præuiu, independentè à nostra libertate productò, prius natura, quam eligamus, aut possumus, non eligere, aut non possumus non eligere. Si possumus non eligere, poterimus efficere, vt prædictum voluntatis adiutamentum, quod dicitur esse præmotio ad electionem liberam, existat, non existente libera electione Quapropter non erit realitas fluens & transiens cum electione libera, sed permanere poterit sine illa.

X x Quod

1. Prima ratio pro conclusione.

Prædictum adiutamentum libertatem excludet.

Quod si existente prædicto additamento, non possumus non eligere; consequens est, asserere necessitatem antecedentem, & libertatem excludere: vt probatum est sæpius.

1. Secunda ratio veluti præcedentis applicatio cernitur in quocunque naturali præcepto, & quacunque actione moraliter honesta, per quam impletur, cuius exemplum sit restitutio. Quia si præuium additamentum ad restitutionem datur omnibus, qui tenentur restituere; consequens est, præmotionem ad restituendum posse permanere sine restitutione; siquidem plurimi non restitunt. Quapropter præuium hoc additamentum habebit esse permanens & quietum quemadmodum habitus naturales, & si quæ sunt aliæ qualitates in illo. Vnde præterea sequetur illam præmotionem, quæ diu permanet absque restitutione, rursus indigere secunda alia præmotione, per quam applicetur postea ad actualiter restituendum; atque in hac secunda præmotione vim habebit idem argumentum, vt requiratur ulterius tertia & quarta præmotio, & sic in infinitum. Si verò præuium illud additamentum non datur omnibus, qui tenentur restituere, sed illis tantum, qui de facto restitunt: peto rursus vtrum sine illo sit possibile restituere: nam si affirmes: non erit necessarium additamentum. Si verò neges, consequens erit, neminem esse cui sit ad culpam imputanda retentio rerum alienarum, & omissio restitutionis.

3. Tertia ratio, Si prædictum additamentum à prima causa præbendum necessario foret ad quamlibet actionem peccati: illud ipsum foret actionibus prauis initium præbere, illarumque semina ponere. Foret etiam concursus specialis, ad illas actiones excitans, & præueniens, impellens, præparans, & agens voluntatem. Deinde per simile additamentum Deus suggereret cogitationes, vocationes, visitationes, & inspirationes; operaretur velle & perficere materialem actionem peccati, & ad illam traheret, quæ singula persecuti sumus disputatione 36. quinque postremis sectionibus, & tanto maiorem vim habent contra prædeterminationem, realiter distinctam ab electione, & inherenter voluntati, quanto clarius in ea cernitur entitas, intrinsecè destinata ad materialem actionem odij Dei, vel blasphemix, aut alterius peccati.

4. Confirmatur primo ad hominem, quoniam vt vidimus disputatione 47. sect. 3. etiam authores physice prædeterminationis existimant, habitum vitij ex natura sua inclinantem ad materiales peccatorum actiones, à solo Deo, independentem à libera hominis malitia, infundi minime posse; eius autem impossibilitatis rationem esse, quoniam Deus mediatè inclinaret, ac moueret ad peccandum. Quæ ratio propterea fortius probat, esse impossibile prædictum additamentum, quoniam accepto habitu odij, quem Deus solus infunderet, adhuc esset in potestate voluntatis eo habitu vti, vel non vti, sed potius diligere Deum. Sed accepto additamento præmouente ad odium Dei, non esset in potestate voluntatis, ea non vti ac Deum diligere. Quapropter illud additamentum malitiam obtineret intrinsecam sibi magis, quam habitus odij Dei. Confirmatur secundò, nam propter eandem rationem clariore vires recuperant argumenta omnia, quæ supra disput. 27.

Præmotio ad restitutionem præuium sine illa.

Vitij habitus à solo Deo infusus non potest.

Confirmatio.

multisque sequentibus probant, ex prædeterminatione materialis actionis peccati consequens esse, Deum esse authorem malitix, & facere aliquid suæ voluntati, prouidentix, & prædestinationi repugnans

Præcedentes rationes peculiariter pertinent ad causam liberam; sequentes verò rationes communes sunt illi, cui quibuscunque causis, naturaliter agentibus. Ad illas autem suppono primo, Deum præbere influxum aliquem immediatum ad effectus secundarum causarum, qui non deriuetur per vllam realitatem creatam; vt etiam ipsi Doctores contrariæ sententix faterentur: & ostendimus supra disp. 45. sect. 6. conc. 2. Hoc enim certum est apud omnes, siue Deus præbeat illud additamentum causarum, quo mediante, causas moueat ad effectus, siue non præbeat. Huius fundamenti prima & manifesta ratio est, quoniam nisi Deus præberet influxum aliquem immediatum ad effectus secundarum causarum, sed totum suum concursum deriuaret per additamentum illud, realiter distinctum ab actione causæ secundæ; sequeretur, Deum non concurrere immediatè per suam propriam virtutem & per suum proprium suppositum, sed concurrere tantummodo mediante causa completa, in quantum produxit, & conseruat causam, atque superaddit complementum creatum, realiter distinctum; & in quantum tota hæc causa, iam completa per virtutem, quam à Deo accipit, insluit in effectum. Quod foret manifestè incidere in opinionem Durandi, & paucorum antiquorum, ab omnibus scholasticis merito refulatam, tanquam fidei & philosophix male coherentem.

Secunda ratio eiusdem fundamenti est, quoniam si Deus solummodo influeret in effectum, mediante additamento causæ; fieret inde quod primæ causæ generalis concursus immediatè non attingeret esse simpliciter, sed immediatè attingeret solum esse completam eam causam, quæ iam supponitur existere, licet sit incompleta. Quod manifestè pugnat cum ratione Theologica, desumpta ex libro de causis, & sæpius à D. Thoma repetita de proprio effectû primæ causæ correspondente, quod est esse generalissimum: vt vidimus supra disputatione 45. sectione 4. & 5. Dices etiam in nostra sententia prima causa quando concurret cum igne ad generandum ignem, non producit totum esse, sed formam educit de potentia materix, quæ supponitur existere. Respondeo. Nilominus immediatè prima causa producit totum esse ignis, & omnes eius partes. Quia primæ causæ munus est immediatè se sola conseruare materiam, & simul cum agente naturali concurrere ad educendas formas de potentia materix. Hæc autem omnia non immediatè, sed mediante additamento præstaret causa prima, nisi verum esset primum fundamentum.

Suppono secundò, immediatum illum primæ causæ concursus ad effectus causæ secundæ, qui realiter distinguitur ab additamento causæ, proprium esse causæ vniuersalis; ita vt nulli creaturæ communicari possit, aut illi committi, vt absque tali concursu generali & immediato Dei suum producat effectum. Cuius ratio est. Prima, quoniam primæ causæ proprius concursus communicari non potest causis secundis neque

Suppositio. Ad effectum creatum Deum immediatè concurrere.

Suppositio ratio. 1.

7.

Obiectio.

Respondetur causa s. i. iud esse ignis producit.

8.

Immediatus prima causa concursus creaturæ communicari non potest. Secunda suppositio non valet prima.

neque abesse potest à productione alicuius effectus. Est autem primæ causæ maximè proprium intimè & immediatè attingere effectum supra disp. 45. sect. 6. Secunda ratio est, quoniam concursus per se requisitus ad producendum esse, proprius est primæ causæ nec potest abesse à productione alicuius effectus: sicut vidimus in eadem disputatione 45. sectione 4. & 5. At verò prædictus concursus, in effectum influens immediatè, per se requisitus est ad producendum esse.

His suppositis, quarta ratio principalis conclusionis sic instituitur. Immediatus ille concursus primæ causæ ad effectum causæ secundæ est concursus proprius causæ vniuersalis, & immediatè respiciens vniuersalissimum effectum, quod est esse. Ergo ille idem concursus est prior in genere causæ vniuersalis, & est mouens, & applicans causas secundas, tanquam instrumenta ad producendum esse. Quod si prior est, & mouens instrumenta; eo ipso est præmouens. Quapropter ille solus sufficit, vt causa prima intelligatur prius concurrere, præmouendo & applicando quamlibet causam secundam. Vnde tandem otiosum remanebit, atque superfluum illud præuium causarum additamentum, quod ideo primario constituitur, vt prima causa præmoueat & applicet tanquam instrumenta causas secundas.

Rectè Caicranus opusc. de infinitate Dei multo propius; ad fin. quàm ad med. exposuit celebrem illam propositionem libri de causis: *Causa prima plus influit, & prius in effectum, quàm secunda.* Et subiungit Philosophorum mentem in ea non esse aliam; nisi quia per se primo effectus primæ causæ, communioris, & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu. Sicut v. g. causans per se vitam in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem, quia illud est intimius, prius, & communius. Necessarium igitur non erit additamentum præuium, in actu primo receptum in causis secundis: quoniam sine illo sufficienter intelligitur prima causa prius & magis influere in effectum causæ secundæ.

Confirmatur primò ad hominem, quoniam authores illius additamenti alioqui fatentur, quod esse creaturæ sit proprius effectus solius Dei, idèoque causæ particulares ad illud producendum non concurrant, nisi vt instrumenta Dei. Instrumenta verò eo ipso præmouentur, & applicantur, quando concurrunt. Ergo in illo immediato primæ causæ concursu, quo producit esse alicuius effectus simul cum causis particularibus, intelligitur præmotio & applicatio causarum earundem. Sed de instrumento plura dicemus disputatione 48. sectione 1. & vltima.

Confirmatur secundò, quoniam nisi concursus ille immediatus verè foret prior, & præmouens particulares causas; in illo verificarentur inconuenientia, quæ nostræ sententiæ obiciuntur falsò. Sequeretur namque, quod vniuersalissimus concursus causæ primæ, tendensque immediatissimè ad esse, penderet à concursu causæ secundæ, non secundum quid, & quodammodo posterior illo, vt à nobis ponitur disp. 45. sect. 6. & sequentibus. Quin potius esset absolutè posterior, siquidem non haberet maximam illam & supremam prioritatem præmotio-

Ruz. de Voluntate Dei.

uentis, & aliunde penderet à concursu causæ secundæ.

Confirmatur terriò, quoniam ad prioritatem diuini concursus non sufficit, additamentum, complens actiuitatem causarum secundarum, esse prius natura productum à Deo: nam in illa productione præcisè nullus producit effectus causarum secundarum; sed restat alter concursus Dei realiter distinctus à priori, qui solus immediatè & intimè attingit esse cuiuslibet effectus producti per causas secundas. Hic igitur concursus debet esse absolutè prior, quàm concursus causæ secundæ; vt nuper probatum est.

Confirmatur quartò, quoniam secundus iste concursus, vel quidditatiuè pendet ab illo priori additamento causarum, vel non pendet. Si non pendet, frustra præmittitur à causa prima prædictum additamentum; cum sine illo generalem influxum communicare posset immediatè cuiuslibet effectui causæ secundæ. Si verò dependet, consequens est, primæ causæ concursum ab aliqua creatura pendere in genere causæ efficientis. Etenim additamentum illud creatura est, atque secundum se præcisè consideratum; est multò minus perfectum, quam particulares causæ, quibus additur, & à quibus pendere primæ causæ cōcursum, indignissimum existimant contrariæ sententiæ doctores.

Confirmatur quintò, quoniam præuium illud causarum additamentum ab eius authoribus ponitur propter summam dependentiam effectus, & operationis causarum secundarum à prima. Non minor autem, sed prorsus æqualis dependentia seruatur absque illo additamento. Frustra igitur adhibetur illud additamentum. Minorem, exempli causâ, probo circa Solem, eiusque actionem & effectum: nam lumen à Sole productum, & actio illuminatiua producit à Deo, vt à causa vniuersali per intimum sibi concursum, & simul ab eadem primâ & vniuersali causâ producit, mediante virtute illuminatiua solis, quæ semper actualiter producit à Deo, & à tali productione dependet. At verò si præuium illud additamentum admitteretur, per illud non communicaretur maior influxus, neque dependentia maior, quàm hæc mediata. Quod autem illud additamentum sit realitas fluens, & virtus illuminatiua sit permanentis, non augeat dependentiam à Deo; si vtræque realitas pendet in fieri & conseruari. Confirmatur vltimo, quoniam virtutem illuminatiuam semper sol participat ex actuali influxu primæ causæ.

SECTIO VI.

Idem additamentum refutatur, quoniam de potentia Dei absoluta posset esse sine actione causæ secundæ, & actio posset esse sine illo.

Pergimus in eadem serie rationum, quam præcedenti sectione inchoauimus. Et quinta ratio sit quoniam secundæ causæ præmotio ad agendum, quidditatiuè habet annexam actionem causæ secundæ, ita vt neque de potentia

absolu

12.

13.

14.

1.

Ratio quinta. Secunda causa præmotio eiusdè causæ actione annexam habet.

Ratio 3.

9. Concursus in causis.

Immo causa primæ influit, & prius quàm secunda.

10.

11.

Concursus causa prima à concursu causæ secundæ penderet.

absoluta possit ab illa separari. Sed quodlibet additamentum causæ, realiter ab eius actione distinctum, potest ab eius actione separari: ergo nullum additamentum causæ, realiter ab actione distinctum, est secundæ causæ præmotio ad agendum. Maiorem apertè docet D. Thomas in locis, quæ retulimus sect. 2. & fatentur ipsi etiam auctores additamenti prædicti. Et ratione confirmatur, quoniam si secundæ causæ præmotio ad agendum quidditatiuè non haberet annexam actionem, sed posset ab illa separari; eo ipso non esset actualis motio ad agendum, sed tantum esset potentiale quidpiam, cõnumerandum cum exteris causis, & causarum conditionibus, quæ virtutem agendi complent in esse potentix, nec quiditatiuè copulantur cum actuali operatione. Quomobrem præteriori alia Dei præmotio indigeret, ut actualiter applicaretur ad operandum sicut extrinsecus omnes causæ.

1.
Actualis motio nequit absque termino existere.

Confirmatio 1.

Confirmatur primò, quoniam actualis motio non potest existere sine termino, sibi propriissimo sicut calefactio, quoniam est motio ad calorem, non potest existere sine calore; & generatio, quoniam est motio ad substantiam, non potest existere sine substantia. Ergo secundæ causæ motio ad agendum nõ potest existere sine actione causæ secundæ. Confirmatur secundò, quoniam si præmotio illa posset existere sine actione secundæ causæ, iam tunc haberet esse permanentis: ut ostendimus sect. 7. num. 14. & sequentibus.

3.

Minorem verò principalis argumenti probò quoniam additamentum illud causæ secundæ realiter, ut res à re, distinguitur ab actione causæ secundæ: imò plerumque separatur etiam subiecto & loco, ut constat in actionibus transeuntibus. Et aliunde additamentum illud in nullo genere causæ pendet ab actione causæ secundæ. Ergo saltem de potentia absoluta potest illud existere, licet non existat actio causæ secundæ.

Confirmatur primò, quoniam quod à solo Deo producit, independentè à quolibet agente creato, potest à solo Deo cõservari sine actione cuiuslibet agentis creati: sed additamentum illud à solo Deo producit, independentè à quolibet agente creato. Ergo à solo Deo cõservari potest sine actione cuiuslibet agentis creati.

4.
Quod à solo Deo producit, à solo Deo cõservari potest.

Confirmatur secundò, quoniam si additamentum causæ secundæ penderet ab illius actione transeunte, sequeretur ab illa pendere in genere causæ efficientis (cum manifestum sit non pendere in genere causæ materialis, nec formalis). Vnde præterea inferitur, secundam causam agere concurrentem ad productionem suæ præmotionis. Et tunc peto, utrum ad eiusmodi actionem, qua producit suam præmotionem, indigeat alia præmotione realiter distincta. Nam, si asserueris indigere, ibitur in infinitum: si verò negaveris, qua ratione causa secunda sine alia præmotione agit ad productionem suæ præmotionis: eadem ratione poterit sine ulla præmotione agere ad productionem proprii effectus.

5.
Omnino natura prior ab omnino posteriore independens.

Confirmatur tertio, quia quod est omnino prius natura, non pendet ab eo, quod omnino est natura posterius. Additamentum verò prædictum præterea inducitur ab eius auctoribus, ut omnino sit natura prius, & actio causæ secundæ omnino sit natura posterius; atque ideo non satisfacit illis prioritas, quam nostra senten-

tia concedit concursui primæ causæ; quoniam non est prioritas omnimoda, sed paritur secum posterioritatem aliquam: ut vidimus disp. 45. sect. 5. & sequentibus. Ergo additamentum illud non pendet ab actione causæ secundæ.

Confirmatur quartò, quoniam causa efficiens non potest ab effectu pendere in eodem genere causæ efficientis: at verò additamentum illud concurret in genere causæ efficientis, & actio causæ secundæ habet se tanquam effectus illius: ergo additamentum causæ secundæ non potest in genere causæ efficientis pendere ab actione causæ secundæ. Confirmatur quintò, quoniam completa virtus actiua non pendet à suo effectu. Quapropter neque pendeat illud additamentum, à quo habet esse completam virtutem actiua. Confirmatur sextò, quoniam causa constituta in actu primò, & potens operari repetitur quandoque sine actu secundo. Quemadmodum observavit Damascenus in sua physica capite quinto, versus finem, explicans duplicem potentialitatem, cui duplex respondet actualitas. Et primò actu dicitur, quod etsi agere potest secundum id, quod dicitur, non tamen agit. Veluti cum Aristoxenus citharam non pulsavit.

6.
Efficiens causa ab effectu fieri nequit.

Confirmatio 5.

Confirmatio 6.

Damascenus.

Respondent aliqui contrariæ sententiæ Doctores, ideo impossibile esse, quod posito illo prævio concursu, secunda causa non operetur; quia impossibile esse causam secundam moveri ad operandum, & quod ipsa non operetur: nam datur ille concursus prævius ad efficaciter operandum. Quæ ratio rectè probat Maiorem nostri principalis syllogismi; sed non solvit implicationis rationem, quam probauimus in Minori: de quo etiam infra num. 13.

At inquit: Licet concursus Dei prævius & actualis operatio secundæ causæ distinguantur realiter; non tamen possunt ab inuicem separari. Nam materia & forma distinguuntur realiter, & tamen non potest esse materia sine forma. Hoc exemplum non satisfacit, primò, quoniam materia pendet à forma in genere causæ formalis, cui adiuncta est secundaria causalitas valde similis, causæ efficientis, per quam forma tribuit esse materiæ, realiter ab ipsa distinctæ. At verò additamentum illud, quod appellatur prævius concursus, in nullo genere realis causalitatis pendet ab actione causæ secundæ. Rursus forma nec loco, neque subiecto separatur à materia, sicut loco & subiecto separatur concursus ille prævius, superadditus causæ secundæ, & illius actio transiens. Tertiò quoniam probabilius est, de potentia absoluta materiam existere posse sine forma, de quo alias.

7.
Forma materiam suam à materia causalitate causat.

8.
Potest materia sine forma existere.

Vnde similiter refutantur exempla cetera, veluti relationis, quam asserit, à fundamento realiter distingui, & tamen vnum, inquit, non potest existere sine alio. Sed imprimis valde ambigua est, & in præsentis loco prætereunda realis distinctio relationis à fundamento. Eatenus data fundamentum existere potest sine relatione, quando terminus deficit: relatio verò propterea non potest existere sine fundamento, quoniam ab illo pendet, tanquam modus à re: propria verò modorum quiditas est, actualiter afficere & modificare subiectum à quo dependet.

9.
Realis distinctio relationis à fundamento à fundamento ambigua.

Propria modorum quiditas.

Addit tertium exemplum. In opinione Scoti partes

10.

partes simul sumptæ distinguuntur realiter à toto, & tamen non potest esse vnum sine alio. Hic nullus dubitabit, totius à partibus summam esse dependentiam, quæ directè pertinet ad primariam causalitatem materiæ & formæ, si totum physicum comparatur ad illas: si verò comparatur ad partes integrantes, reductiue pertinebit ad genus causæ materialis & formalis, in quantum quælibet pars cõplet, & cõpletur ab alia. Insuper istud exemplum propterea est longè dissimile, quoniam distinctio realis (si forte reperitur inter totum & partes simul sumptas, de quo non disputo) non est sine inclusione vnius extremi in alio: at verò inter additamentum præuium, & actionem causæ secundæ nullus est ordo includentis & inclusi; ac proinde non est ea necessitas coexistentiæ, quam necessariò supponit aut efficit inclusio.

11. Quartum exemplum. Similiter, inquit, in omni opinione actio vitalis non potest esse sine potentia vitali, à qua realiter distinguitur. Verruntamè imprimis multorum opinio fert, actionem vitalem de potentia absoluta existere posse sine potentia vitali. Cæterum quidquid sit de huius probabilitatis cõtrouersia, manifestum est, actionem vitalem à potentia vitali pendere in genere causæ, non solum materialis, sed etiam efficientis.

12. Postremum exemplum patitur maiorem dissimilitudinē. Nam intellectualiter dicere distinguitur realiter à verbo, si quælibet actio realiter distinguitur à termino producto (de quo non est in præfenti disputandum) nihilominus non distinguitur, vt res à re, sed quemadmodum à subiecto distinguitur illius modus, qui propterea pendet ab illo in genere causæ materialis. Tres igitur circumstantiæ, quas attulimus in probatione minoris num. 3. videlicet, distinctio rei à re, separatio loci & subiecti, & omnimoda independentia in genere causæ materialis, formalis, & efficientis: neque in prædictis exemplis verificantur, neque in aliquo alio verificari poterunt, quod de potentia absoluta sit inseparabile; imo etiam de potentia ordinaria: vt dicemus sect. sequentiratione 8. Sed quoniam prædicta solutio videtur implicite dicere, ideo præuium illud additamentum existere non posse sine actione causæ secundæ, quoniam licet non pendeat ab illa, nihilominus ex præuiò additamento causæ necessariò consequitur illius actio: hoc etiam refutatur, quoniam hæc consecutionis necessitas obstat non poterit omnipotentia Dei, ne subtrahat immediatum concursum, requisitum ad actionem causæ secundæ; cum immediatus iste concursus realiter distinguatur, vt res à re possitque res posterior subtrahi, priori relicta, præsertim quando prior nullo modo pendet à posteriori.

13. Ratio Sexta. Præmotio primæ causæ est ita necessaria simpliciter, vt nec de potentia absoluta causa secunda possit operari sine illa; sed præuium additamentum non est ita necessarium simpliciter; sed potius de potentia absoluta causa secunda potest operari sine illo: ergo prædictum additamentum non est præmotio primæ causæ. Maiorem etiam aduersarij fatentur, & ex superioribus satis constat. Minorem verò probō, quoniam de potentia absoluta Deus supplere potest defectum cuiusque causæ efficientis creatæ. Illud autem additamentum pertinet ad com-

Ruse de Voluntate Dei.

plementum efficientis causæ creatæ, & illud etiam est creatum. Confirmatur, nam totum esse rerum per creationem Deus producit non solum independentem à qualibet causa secunda, sed etiam independentem à quolibet illius complemento: poterit ergo effectum causæ secundæ producere, independentem à prædicto additamento, licet pendeat à causa secunda.

SECTIO VII.

Præuium additamentum nec esse complementum causarum, nec fluentem realitatem.

EX his duabus proprietatibus additamenti præuij, quas illi tribuunt eius Authores, sumuntur aliæ duæ rationes contra illud. Et in ordine sit ratio septima. Quoniam præuium additamentum vel complet causam in genere causæ secundæ, vel complet solummodo in genere causæ primæ: sed neutro modo complet. Ergo non requiritur in actu primo ad operandum. Quod non compleat in genere causæ secundæ, probatur primo ex D. Thoma de potent. q. 3. art. 7. ad 1. dicente: *Virtus actiua & passiva rei naturalis sufficiunt ad agendum in ordine suo: requiritur tamen virtus diuina ratione iam dicta.* Vnde constat, diuinam virtutem requisitam esse in alio ordine diuerso ab ordine causæ secundæ sufficientis, & completæ ad agendum. Ideoque non ad mentem D. Thomæ citatur ille idem articulus, & 3. contra gent. cap. 66. ratione 4. & alibi quasi asseruerit, præmotioem omnibus causis secundis conferre vltimum complementum actus primi.

Confirmatur, quoniam communiter Patres affirmant, creaturarum potentias vltiori virtute, siue concursu non indigere, vt suos operentur effectus. Quod intelligendum est, vt minimum, in suo genere completas esse potètiæ, vt alio eiusdem generis concursu, ad complementum non egeant; quamuis egeant diuino concursu in alio genere causæ. Sic Basiliius hom. 5. Hexameron init. *Germinet, inquit, terra, hoc est, ex se ipsa terra, nulla prorsus aliena egeat ope, abunde diffundat herbescentem viriditatem. &c.* Rursus Dei ope non alia indiguisset terram, præter Dei præceptum, conferens facultatem, potentiam & operationem, notat hom. 8. Hexameron sub init. *dicens: Sed qui iussit, ut terra educeret ipsi præstitit facultatem.* Et post pauca: *Germinet, inquit, non id, quod habet, emittat: sed id, quo non est prædita, consequatur, actionis, operationisque Deo facultatem atque potentiam largiente.* Pari nunc etiam modo: *Producat terra animam, non eam, quæ inest in ipsa, sed eam, quæ data est ipsi creatoris Dei præcepto.*

Chrysostomus in 1. cap. Genes. homil. 5. sub medium: *Præcepit, inquit, Dominus, & statim terra suos partus maturans, ad germinanda semina se ipsam sollicitauit.* & post pauca: *Solum audiuit præceptum, & statim quod suum erat, fecit.* Et rursus: *Sermoni & præcepto Dei obtemperans tellus omnia semina ediderit, nullo alio ad cooperationem opus habens.* Ambrosius lib. 2. Hexameron cap. 6. *Quam utilis, inquit, quam vehemens vox, germinet terra herbam fœni, nullum alterius quærat auxilium.* Consequenter loquitur lib. 3. Hexameron cap. 8. init. & cap. 9. sub init. Quibus

X x 3 , conso

1. Contra præuium additamentum rationes duæ.

S. Thomæ.

Creaturarum potentias vltiori virtute non indigere asserunt Patres.

Basiliius.

Ambrosius.

Ratio à partibus sumpta dependens.

Dependentia actus vitalis à potentia.

Causæ, camle efficientis actus superioris potest Deum.

sononat Nyssen de hominis opificio cap. 1. sub finem Damascenus 2. fidei cap. 10. sub init. Augustinus lib. 9. de Genesi ad lit. cap. 17. & lib. 7. de Ciuit. c. 29. & c. 30. & lib. 22. c. 24. init.

*Causa secundæ
a præuio addi-
tamento cõ-
pleta præmo-
tione indige-
ret.*

Probatur secundò, quia si præuium illud additamentum completet in genere causæ secundæ; non pertineret ad causam vniuersalẽ, ac illius actiuitatẽ, sed contineretur intra fines causæ secundæ. Vnde sequeretur tertio, causam secundam, etiam postquã vltimatẽ cõpleta est per illud præuium additamentũ, indigere præmotione primæ causæ, vt applicetur ad operandũ; ac proinde requirere vltioriẽ aliam realitatẽ, sibi inhærentem, vnde dabitur processus in infinitũ. Quod si causa secunda, postquã præuius illo additamento cõpleta est in genere causæ secundæ creatæ & particularis, non indiget vltiori alio additamento, sibi inhærente, vt à Deo moueatur ad operandũ; eadem ratione concedi poterit, solem, ignem, aut aliam quamlibet particularem causam in ordine causæ secundæ esse omnino completam, & non indigere præuio vllo additamento, sibi inhærente, vt compleatur, & à prima causa applicetur ad operandum. Confirmatur, quoniam illud aggregatum ex causa secunda & additamento intentionali, est etiam causa secunda & creatæ; & tamen non indiget alia præuia præmotione, præter illam, quæ realiter identificatur cum actione causæ secundæ. Ergo ex eo solo titulo quod sit causa secunda & creatæ, non bene colligitur indigere alia præuia præmotione præter illã, quæ realiter identificatur cum actione causæ secundæ.

*Rei debetur
complementũ
in suo genere.*

Probatur quartò, quia ex opposito sequeretur quasilibet potentias actiuas esse incompletas ita quidditatiuè ac necessariò, vt contradictionem implicet, vnquam esse completas inesse quieto, stabili & permanenti, sed solummodo possint compleri transeunter per realitatem illam fluentem. Quintò probatur, quoniam cuilibet rei naturaliter debetur complementum in suo genere. Ideoque causarum secundarum actiue virtuti naturaliter debetur complementum in suo genere. Quapropter illud habere debebit stabile, fixum, permanent, & quietum; quoniã virtus actiua quidditatiuè est aliquid stabile, fixum, permanent, & quietum.

Confirmatur primò, quoniam virtutem actiuam truncare complemento, sibi debito, est genus quoddam violentiæ, hoc est, dispositionis nõ conuenientis naturis rerum secundum se consideratis: qualis violentia foret, si quodlibet animal destitueretur oculis, auribus, & pedibus, quod indignum est suauitate diuinæ prouidentia. Confirmatur secundò, quia nulla potest afferri sufficiens ratio implicationis, ob quam diuina prouidentia non potuerit actiuas rerum naturalium potentias producere completas. Quod si potuit dignum fuit eius bonitate & sapientia ita producere.

Sexto prædictæ probationes clariorem vim ostendunt in causis semper agentibus, quales sunt sol & stellæ, cor animalis, & virtus nutritiua plantarum. Etenim cum existere naturaliter nequeant sine actione, non poterunt naturaliter existere, sine quocunque complemento, sibi inhærente. Quapropter quantum ad stabilem permanentiam, illud additamentum nihil distabit à naturali potentia causæ secundæ. Confirmatur, quoniam quod causæ secundæ potentia comple-

ta sit ad operandum per aliquid, ab ipsa realiter distinctum, vel per se ipsam sine aliquo realiter distincto, non variat rationẽ agentis naturalis, & creati. Ideòq; nõ variat sufficientiam totalem in suo genere, vel indigentia vltioris additamenti.

Probatur septimò, quoniã vnaquæq; causa est in suo genere completa, vt producat effectũ non excedentem propriam causæ perfectionem; sed ignis non excedit perfectionẽ alterius ignis: ergo quilibet ignis est causa in suo genere cõpleta, vt alium ignẽ producat. Idem de cæteris causis intellige. Confirmatur, quoniam propterea dicitur esse in suo tantum genere completa; quoniã nihilominus indiget diuino cõcursu, prius intimius & immediarius influente in effectũ causæ secundæ.

Hinc refutata manet eorum solutio, qui respondent, rei naturalis actiuam potentiam habere quiddid est necessariũ ex parte actus primi per modum potentia, aut operatiue virtutis; non tamẽ applicationẽ, seu vltimum cõplementũ actus primi, sed illud tribuit volũtati & cuilibet causæ secundæ prædictæ præmotio primæ causæ.

Contra quam solutionem recolendum est illud, quod alibi nobis fusiũ probatum est, videlicet, actum primum idem esse, quod est potentia integra & completa in suo genere. Quapropter diminuitur ratio potentia, & eius nomẽ alienatur à propria significatione: quando dicitur esse completa in ratione potentia, & virtutis operatiue; nihilominus deesse cõplementũ actus primi. Præterea siue appelletur complementum in ratione potentia, siue in ratione actus primi, si complet in genere causæ secundæ; inde sequitur, non pertinere ad actionem causæ primæ, sed ad vim actiua causæ secundæ, sequunturq; cætera inconuenientia, quæ nuper inferebamus.

Venio ad secundum membrum septimæ rationis, & probo, prædictũ additamentum non requiri, tanquam complementum in genere primæ causæ. Primò, quoniam in genere primæ causæ satis est, illam prius, immediatius, intimiusque concurrere ad producendum effectum. Nã eo ipso mouet & applicat causam secundam, vt agat in virtute primæ causæ, & immediatẽ concurrat ad esse: vt in sect. 5. num. 5. & sequentibus ostendimus.

Secundò, quoniam si præmotio non requiritur in genere causæ secundæ, sed tantum in genere primæ causæ; nulla erit ratio, propter quam præmotio debeat inhære causæ secundæ; quoniam causa secunda totum esse habebit complementum intrinsecè. Quapropter satis erit extrinsecus adiungi Dei operationem, in suo genere intimẽ, & immediatẽ concurrentem ad communem effectum vtriusque causæ. Tertio, quoniam ille cõcursus immediatẽ non tendit ad esse effectus causæ secundæ, sed ad quoddam esse causæ, quod educitur de potentia subiecti. Ergo cõcursus ille non est proprius primæ causæ, secundum ea, quæ notauimus sect. 5. fundamentum 1. præsertim num. 7.

Vnde probatur quartò, quoniam nulli causæ secundæ committi potest actio propria primæ causæ: at verò illius additamenti productio posset committi causæ secundæ; quoniã entitas non supernaturalis, educenda de potentia subiecti, non est effectus superans vires causæ creatæ. Confirmatur, quoniam longè perfectior est forma leonis, aut æqui, quam additamentum quodlibet, inhærens igni. Sed educatio talium forma

6. Vnaquæque causam in suo genere completa.

8. Actus primus idem quod potentiam integram & completam.

9.

10.

11.

formarum de potentia subiecti, non superat vires causæ secundæ. Ergo nec superabit illius additamentieductio de potentia subiecti.

12. Vnde colligitur refutatio solutionis alterius, quæ respondet, additamentum illud propriè non dici causam secundam, sed motionem causæ secundæ; ideòque non indigere alia motione. sicut actio non indiget alia actione, & lux non indiget alia luce. Interrogandum quippe restabit, verum motio causæ secundæ pertineat ad genus causalitatis primæ causæ. Nam si pertinet, viget aduersus illam rationes factæ in secundo membro num. 9. & 10. si verò non pertinet ad genus causalitatis primæ causæ; relabitur ad genus causæ secundæ, ideòque reuiviscunt omnes rationes factæ pro membro primo à principio sectionis præsentis.

13. Præterea refutatur, quoniam licet actio, per quam à Deo producitur illud additamentum, appellari possit motio; at verò terminus, per illam actionem productus non est motio, sed aliqua realitas, qua mediantè, tanquam instrumento, Deus influit in actionem causæ secundæ. Quapropter ille terminus productus subit rationem causæ secundæ: ac proinde participat indigentiam superadditæ præmotionis; si ea requiritur, vt causa secunda operetur. Refutatur tertio, quoniam prædicta realitas superaddita non est per modum actus secundi, hoc est actualis operationis, sed per modum actus primi: Ergo non dicitur propriè motio, sed potius instrumentum & virtus, ad mouendum destinata.

14. Ratio octaua, quoniam præuium illud causarum additamentum nec est fixa & stabilis entitas, nec fluens & transiens: ergo nihil est. Quod non sit fixa & stabilis entitas, illius fatentur auctores: & ratione constat, quoniam si foret fixa & stabilis entitas; connumeranda foret omnino cum cæteris naturalibus causis, & earum virtutibus actiuis: ideòque primæ causæ præmotione indigeret, vt nuper dicebamus. Quod verò non sit entitas fluens, & transiens, probatur primò, quoniam tamdiu durat, quamdiu durant nonnullæ virtutes actiue, quæ citra controuersiam sunt permanentes & stabiles, & eodem modo, sicut illæ, pender ab actuali & perpetuo Dei solius concursu producente, & conseruante: Exemplum sit virtus illuminatiua solis, quæ perpetuò pender à solo Deo, actualiter conseruante: quæ quoniam semper illuminat perpetua productione luminis in cælos & aërem, recta linea subiectum suis radiis, semper habebit superadditam illam realitatem, quæ dicitur esse præmotio, perpetuo & actuali Dei solius influxu productam & conseruatam. Quapropter solis præmotio ad illuminandum habebit esse fixum & stabile non minus, quàm illius virtus illuminatiua.

15. Idem argumentum fieri potest de quatuor elementis, & eorum quatuor qualitatibus, etiam quando reperiuntur in mixtis. Semper enim agunt in proximum sibi passum, siue de nouo producendo, siue conseruando iam prius productam qualitatem sui similem.

16. Confirmatur primò, quoniam illud additamentum virtutis illuminatiuæ sine nouo miraculo ac de potentia ordinaria permaneret, licet omnem illuminationem Deus impediret, includendo solent in tra sphaeræ aliquam prorsus opa-

cam, vel negando concursum immediatum ad illuminationem, vel constituendo solem in vacuo. Ratio est, quoniam nihil præter ordinem rerum naturis debitum, efficeret, cōseruando illam realitatem, quæ à solo Deo dependet, & in nullo prorsus causalitatis genere dependet ab illuminatione actuali. Nam quod ad illuminationem ordinentur, tanquam ad finem, nō prohibet, quin permanere possit impedito fine: sicut maneret potentia illuminatiua solis, etiam si quidditatiuè destineretur ad actualiter illuminandum tanquam ad finem. Vide quæ diximus sect. 6. n. 3. & sequentibus.

Confirmatur secundò, quoniam additamentum illud virtutis illuminatiuæ non affert aliquam repugnantiam, seu violentiam solis illuminatiuæ virtuti: quoniam sol non habet inclinationem ad non illuminandum, nec corrumpitur, aut fatigatur, aut diminuitur illuminando: sed potiùs amicum, atque consentiens cum naturali virtute illuminatiua solis erit quidquid complet in actu primo virtutem illuminatiuam. Ergo secundum ordinatam prouidentiam, rerum naturis consentientem, conseruabitur à Deo, quamdiu ab eodem conseruata fuerit virtus illuminatiua solis. Confirmatur tertio, nam propter hanc rationem fixum esse, permanens & stabile censetur habere omnes actus vitales; licet à suis causis efficientibus pendeant in fieri & conseruari.

Sed aliqui contrariæ sententiæ doctores existimant, tot recipi præuias realitates in causa secunda, quot sunt illius actiones transeuntes: aut certè variata materia, quæ patitur, & in se recipit diuersam actionem transeuntem, realiter extendi præmotionem, receptam in causa efficiendi. Illi ergo respondere possent, præmotionem solis ad illuminandum propterea transeuntem esse, quoniam licet à solo Deo producat in sole; semper tamen successiue variatur, secundum quod variantur corpora, in quibus successiue ac denuò producitur lucem.

Hæc tamen solutio locum non habet circa maximam illius cæli partem, cui affixus est sol; hæc enim, cum seruet semper eandem propinquitatem aut distantiam à sole, nullumque possit impedimentum naturaliter interuenire; semper & eodem modo illuminatur à sole. Quapropter permanens & stabilis erit entitas, soli ad eam illuminationem superaddita. Sed præcipuè refutatur ratione sequenti.

Eiusdem verò partis secunda probatio à priori est, quoniam nulla realitas est quidditatiuè fluens & transiens; nisi sola mutatio, & actio, seu passio, quæ realiter identificatur cum mutatione: in his enim duplex fluxus siue transitus aut via reperitur. Alter à termino à quo ad terminum ad quem, in quo ratio motus consistit. Nam vt rectè Damascenus cap. 5. Physicæ inter principia & media. *Motus via quadam est à potentia ad actum transuehens.* Alter ab agente in patiens, in quo transitu & fluxu consistit ratio actionis & passionis. Hunc solummodo fluxum & transitum S. Thomas intelligit, quado instrumentis, à Deo motis, concedit transeuntem & fluentem virtutem, negans, esse permanentem. Videlicet, quatenus Deus illis instrumentis simul concurrentibus, efficit transitum animæ à peccato in gratiam, & fluxum gratiæ à Deo in animam medio instrumento.

Sol in vacuo non operatur.

17.

18. *Solutio.*

19. *Refutatio.*

20. *Nulla realitas quidditatiuè fluens, nisi mutatio.*

Ratio motus in quo sita sit. Damascen.

27.
S. Thom.

Sic 3. part. q. 62. art. 4. corp. fine: *Virtus*, inquit, *instrumentalis habet esse transiens ex uno in aliud & incompletum, sicut & motus est actus imperfectus ab agente in patientem*. Quod magis explicatur in 4. distinctione 1. quæst. 1. art. 4. quæstioncula 4. dicens: *Per modum intentionis fluens duplici fluxu, quorum unus est de potentia in actum*. Quem postquam explicat in motu, subdit: *Alius fluxus est de agente in patientem, inter quæ cadit medium instrumentum prout unum est mouens, & alterum motum*. Quapropter quemadmodum gratiæ fluxus à Deo in animam rectè intelligitur, licet gratia nunquam fuerit formaliter in Deo; ex eo solùm quod Deus illam efficienter causet: sic etiam gratiæ fluxus à Deo mediante aqua baptismi, rectè intelligitur, licet neque gratia, neque alia realitas supernaturalis fuerit in aqua formaliter recepta. Nam fluens illa virtus aquæ consistit in eo præcisè, quod tanquam instrumento Deus vtatur aqua, vt in animam infuset gratiam, per aquam, tanquam per instrumentum efficiens.

32.

Confirmatur, quoniam, vt constat ex eisdem, aliisque plurimis locis S. Thomæ, quilibet terminus, per motum & actionem productus, est & appellatur ens fixum & stabile in esse quieto, quoniam in illo sistit motus, atque quiescit. Quapropter realitas causis superaddita per Dei motionem, considerata, vt est in facto esse, non erit fluens & transiens, sed fixa & stabilis: at nihil fixum & stabile communicari causis secundis, iam probatum est in huius rationis initio num. 14.

23.

Obscurius paulò, quàm diximus, rationem medij transeuntis, & non permanentis, adnotauit synodus à Theodoro Carorum Episcopo contra Manichæos habita, cuius aliqua verba refert Cyparissiotus Decade 3. c. 5. fine cum ait: *Operatio rationem medij præ se fert, & ob eam causam non existit per se (hoc est permanenter) solummodo est cum fix, non ante motum operantis, id est, ante actum, neque post motum*.

Cyparissiot.

SECTIO VIII.

Nec motioni causarum posset assignari species, nec termino, per illam producto prædicamentum.

1.

INstitimus adhuc in eadem veritate confirmanda, reiiciendoque præuio additamento causarum, ab earum actione distincto: adiungimusque rationes duas. Sit igitur in ordine ratio nona, quoniam, si præuium additamentum causarum Dei præmotione productum; consequens est, perpetuum alterationis motum in cælis recipi, aut nullam inueniri speciem motus, in qua reponatur talis mutatio cælorum. Sequela probatur, quoniam si præuium causarum additamentum est qualitas (vt quidam illius authores existimant) consequens est, solem perpetuò alterari per successiuam productionem qualitatis: quod apud Philosophos, & præsertim apud D. Thomam, est inauditum. Semper enim asserunt inferiora corpora motu alterationis moueri à corporibus cælestibus: cælestia verò solummodo localiter à Deo, & ab intelligentia moueri.

Ratio nona.

Nol alterationem perpetuam.

2.

Si verò additamentum illud non est qualitas,

successiuâ illius productio atque variatio non inueniet villam speciem motus, in qua reponatur. Quoniam neque erit alteratio, cum non sit ad producendam qualitatem: neque augmentatio, cum non sit ad quantitatem: neque generatio, & nutritio cum non sit ad substantiam: neque motus localis, cum non sit ad vbi: sed oportebit inuenire ignotam adhuc inter philosophos speciem motus. Nam Aristoteles in penult. cap. Prædicam. *Motus*, inquit, *species sunt sex: generatio, corruptio, accretio, decretio, alteratio, & ea mutatio, quæ loco accommodatur*. Quam eadem diuisionem alio modo tradidit in 5. Physicor. cap. 1. diuidens mutationem, in generationem, corruptionem, & motum. Postea verò in fine eiusdem capituli 1. text. 10. & toto sequenti cap. 2. demonstrat, ad nullum aliud prædicamentum esse per se motum, nisi ad quantitatem, qualitatem, & vbi: vt optimè explicat S. Thom. ibi. Eandem doctrinam tradit Damascenus in Physica cap. 6.

Aristoteles
sex motus
species eff.
2. nae.

Ad tria im.
tum prædic.
menta per se
motus.

Imo generaliter additamentum illud, quod denud recipit agens ad nouam actionem transeuntem (siue sit qualitas, siue sit entitas cuiuslibet alterius prædicamenti) realem mutationem afferet agenti: vnde consequens erit, quodlibet agens physicum, in quantum agens, per se ac necessariò pati: & in quantum mouens, moueri per se ac necessariò, formaliter in se recipiendo aliquem motum. Huius autem cōsequenti contrarium tradit expressè Aristot. & ex professo defendit in 3. Physicor. toto capite 3. à text. 17. vsque ad 22. vt optimè explicat sanctus Thomas ibi lect. 4. & 5.

3.

Quod magis explicatur per propositiones sequentes. Prima, *Agere, in quantum huiusmodi, ipsum mouere est*. Secunda, *Motus actus mobilis est, in quantum est mobile*. Vnde colligit Aristoteles, mouentibus conuenire per accidens, quod moueatur ex eo, videlicet, quod in materia communent, & repatiuntur à corporibus, in quæ agunt. Indèque D. Thomas rectè colligit; *Corpora cælestia, quia non communicant cum corporibus inferioribus in materia; sic agunt in ea; quod non patiuntur ab eis*. Tertia, *Mouere competit alicui, in quantum habet formam, per quam est in actu*. Quæ verba, licet sint D. Thomæ, sententia tamen nihil discrepat ab Aristotele, quam explicat exemplo, dicens: *Vt actus homo facit ex potentia existente homine, hominem*. Vnde constat à Philosopho causam physicam in actu primo constitui non per aliam realitatem superadditam, præter intransitam sibi formam.

4.

Motus actus
mobilis in
quantum est
mobile.

S. Thom.

Quarta propositio est. *Idem est motus mouentis & moti: propterea quæ unus & idem motus, qui formaliter non est in agente, sed in passo; prout egreditur ab agente est actio, & prout in passo recipitur, est passio*. Hanc conclusionem fusiori ratiocinatione confirmat Aristot. text. 20. 21. & 22. & explicat S. Thom. lect. 5. Vnde colligitur nullam mutationem recipi formaliter in agente per transeuntem actionem. Confirmatur, quoniam hæc ipsa principia diuinæ motioni ad supernaturales actus applicat S. Thom. 1. 2. quæstione 110. articulo 2. corp. dicens: *In quantum anima hominis mouetur à Deo, ad aliquid cognoscendum, vel volendum, vel agendum, hoc modo ipso grauius effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam anime: actus enim mouentis in moto est motus; vt dicitur 3. Physicor. text. 1.* Vnde constat

5.
Motus in passio est, & quomodo sit actio, & passio.

S. Thom.

stat, diuinam præmotionem ad agendum à D. Thoma non in causa, sed in passo collocari cum Aristotele.

6. Dices, attenta generalissima ratione causæ efficientis, prout abstrahitur à prima & secunda causa, per accidens, non verò per se conuenire causæ efficienti, quod moueatur: hoc tamen per se conuenire secundæ causæ efficienti: quoniam esse debet mouens motum, vt Aristoteles docet in 8. Physicor. Nihilominus non satisfacies, quoniam de causis secundis seu mouentibus intermediis, non in alio sensu Aristoteles dicit, esse mouentia mota, nisi quoniam illa prius oportet esse mota per mutationem generationis, aut alterationis, vel motus localis: alia verò motio præter has longè distat à mente Philosophi: vt ostendemus disputatione 47. sectione 2. & 3. At prædictæ motiones non constituunt agentia in actu secundo, & actualiter operantia, sed ea constituunt in actu primo potentia per suam essentiam, & qualitates actiuas, & loci propinquitatem. Quapropter manet adhuc constans, quod in præcedenti discursu monstrauius, efficientibus causis, ex eo quod actualiter efficiant, nihil per se ac necessariò motionis accrescere.

7. Ratio decima, quoniam illius motionis, quæ recipitur in causa, & realiter distinguitur ab actione transeunte, terminus productus non potest esse in vilo prædicamento: Ergo nihil erit illius motionis terminus; ac proinde motio nihil erit. Antecedens probatur discurrendo per singula prædicamenta. Etenim non esse substantiam, neque quantitatem, per se manifestum est. Rursus non esse relationem prædicamentalem, inde probatur quoniam prædicamentalis relationis totum esse, est aliud respicere, siue ad aliud esse. Sic enim Logici & Metaphysici prædicamentalem relationem distinguunt, à transcendentali, quæ licet sit relatio secundum esse, respicit tamen aliud, non præcisè vt terminum, sed præterea etiam vt actionem, vel effectum, vel causam, vel aliquid aliud. At verò præuium illud additamentum, quod esse debet præmotionis terminus, respicit actionem, vt effectum causæ secundæ, quasi effectum ad quem producendum primario concurrat. Ergo præmotionis terminus non est relatio prædicamentalis.

8. Confirmatur, nam in genere ad aliquid non est motus. Quod Aristoteles 5. Physicor. text. 10. probat, quoniam contingit aliquid relatiuè dici de nouo sine sui mutatione propter solam mutationem termini: vt exponit sanctus Thomas ibi lect. 3. lit. E. Vnde in 4. lib. sent. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 2. colligit, quod relatio non potest esse terminus actionis. Ergo terminus productus per primæ causæ præmotionem, non potest esse relatio prædicamentalis.

9. Rursus prædicamenta duo, videlicet, *vbi* & *situs*, non producantur, nisi per motum localem: at verò motio, quæ secundæ causæ mouentur à prima, non est motio localis: ergo terminus per illam productus non est *Vbi*, nec *situs*. Confirmatur, quoniam plurimæ causæ secundæ localiter non mouentur, sed quiescunt, quando à prima causa præmouentur ad agendum. Rursus nonnullæ causæ secundæ localiter mouentur; & tamen tunc non operantur actiones, ad quas præmouentur à Deo, quando localiter quiescunt.

Deinde prædicamentum *Quando*, siue duratio non producit, nisi per eam ipsam motionem, seu actionem, quæ producit, & conseruatur res, quæ durat. Ideòque duratio secundarum causarum permanebit, etiam si Deus illas ad agendum non moueat; dummodo in suo esse conseruet. Ergo causarum duratio non potest esse terminus diuinæ præmotionis. De prædicamento *Habitus* nihil opus est dicere, quoniam somniabit nemo, *vestiunt esse* produci per præmotionem primæ causæ, præsertim cum illa etiam, quæ nuda sunt, præmoueantur ad agendum.

Quod attinet ad duplex prædicamentum *actionis* & *passionis*, videbitur alicui maiorem habere dubitandi rationem. Sed vt rem clariùs explicemus. Dico primò. Motio quæcunque fuerit, eo ipso habebit in se rationem actionis, prout ab agente procedit, & rationem passionis, prout recipitur in passo, vt constat ex Aristotele 3. Physicor. cap. 3. quod supra retulimus num. 5.

Dico secundò. Necessariò præter motum, seu motionem primæ causæ, quæ secundum diuersas formalitates est actio, vel passio, concedendus est alius vltior terminus, per illas productus. Primò, quoniam omne quod mouetur, ad aliquid mouetur, & motus est quidditatiuè tendentia ad terminum. Confirmatur primò, quoniam *omnis motus est determinatio ad determinatum terminum*, vt cum Aristotele docet sanctus Thomas 5. Physicor. lect. 3. litera F. Confirmatur secundò, quoniam motus speciem sumit à termino: vnde terminus deficiente, deficiet quidditas motui, eritque propterea nihil. Probatur secundò, quoniam actio quidditatiuè est dependentia rei alicuius à causa efficiente: implicat autem esse dependentiam, nisi detur aliqua res, quæ dependeat: hæc autem erit terminus actionis.

Dico tertio de sole tanquam exemplo, vt idem intelligatur dictum de cæteris causis creatis. Quando sol à Deo præmouetur, vt aërem illuminet, illius præmotionis terminus intrinsecus & immediatus non est illuminatio aëris, nec alia actio, transiens à sole in passum. Probatur primò, quoniam licet terminus medius & extrinsecus diuinæ motionis possit esse transiens actio, quæ est illuminatio aëris; attamen intrinsecus & immediatus terminus esse non potest. Nam terminus intrinsecus & immediatus à motione non distinguitur realiter, vt res à re, sed ad summum, vt res à modo: at verò solis præmotio & actio, per quam illuminatur aër, distinguuntur realiter, quasi duo modi diuersarum rerum, ac proinde non distinguuntur vt res à modo.

Vnde sumitur secunda probatio, quoniam motionis terminus intrinsecus & immediatus est in eodem subiecto, & in eodem loco cum motione: at verò præmotio solis ponitur existere in sole, tanquam in subiecto; & actio, per quam illuminatur aër, recipitur in aëre, remotè à sole distante.

Tertio, quoniam præmotio solis à solo Deo fit, nulla creata causa concurrente, vt eius auctores testantur. Quapropter eius præmotionis intrinsecus terminus à solo Deo fiet, nulla creata causa concurrente. Implicat enim terminum illum efficienter produci ab aliqua causa creata, & tamen

10.
Duratio &
res durans
eodem actio-
ne producta.

11.
Diff. 1.

Motio qua-
cunque ratio-
nem actionis
& passionis
habet.

12.

Actio depen-
densa rei à
causa.

13.

14.

15.

mon

relatiōis
prædicamen-
talis esse, ad
aliud.

6. Thom.

men ab illa non procedere subiecti motionem, ad illum terminum acquirendum. Cum igitur actio, per quam illuminatur aer, non à solo Deo, sed etiam à sole procedat, non poterit illa solis actio esse terminus intrinsecus & immediatus motionis, qua sol præmouetur à prima causa. Plures aliz probationes desumi possunt ex lib. 5. Physicor. textu 11. & sequentibus, quibus Aristoteles ex professo probat, motus & actionis terminum esse non posse aliam actionem, aliūve motum aut passionem, quas exponit D. Thomas ibi lect. 3. & 4. Potissimum notanda sunt illa verba textus 11. *Quia non est motus motui, neque generationis generatio, neque omnino mutationis mutatio. & text. 13. Amplius autem in infinitum vadit, si erit mutationis mutatio, & generationis generatio.* Huius autem rationem breuiter adnotauimus disp. 45. sect. 10.

Aristoteles.

16.

Restat igitur vnum qualitatis prædicamentum, in quod se recipiat præuium causarum additamentum, quando repulsam patitur à cæteris omnibus prædicamentis: nec deficit illi cognitionis prætextus. Nam vt eius auctores existimant, complet virtutem actiuam: vnde videtur pertinere ad prædicamentum idem, in quo virtus actiua collocatur.

17.

Supernaturales habitus vim, & quidditatem potentia participant.

Confirmatur, nam supernaturales habitus non alia ratione participant etiam vim & quidditatem potentie, nisi quia vitales potentias cōplent, vt possint elicere supernaturalem actum, quem sine illis habitibus, & sine concursu vices illorum supplente, non possent elicere. Cum, igitur præuium additamentum illuminatiuam virtutem solis compleat, vt possit effectum producere, quem sine illa non posset producere; erit eadem ratione qualitas.

18.

Veruntamen inde conuincitur implicationem inuoluere præuium illud additamentum, quoniam esse deberet qualitas propter supradictas rationes, & tamen propter alias repugnat illi natura qualitatis: vt plures illius auctores fatentur. Primò, quoniam expressè S. Thomas asseruit, non esse qualitatem, vt retulimus supra num. 5. sine.

19.

Secundò, quoniam quælibet actiua qualitas impediri potest ab actuali operatione, siue per extrinsecum impedimentum, vt contingit corporeis potentis, siue etiam per liberam voluntatem, recusantem vti tali potentia ad talem actum, vt contingit in habitibus. At verò motionem diuinam existere, & tamen impediri, ne sortiatur effectum actualis operationis, implicat: ergo diuina motio non est qualitas actiua. Tertio, quoniam nulla qualitas actiua determinata est ad vnam numero operationem; ad quam tamen determinata, ponitur, esse præmotio. Quarto, quoniam si foret qualitas, sequeretur, præuium additamentum non esse fluens & transiens, sed potius fixum & stabile. Nulla quippe qualitas est fluens, vt supra lect. 7. à num. 14.

20.

Supernaturales habitus duplicem vim.

Quintò, sequeretur duplicari supernaturales habitus in qualibet potentia respectu eiusdem actus, & propter idem prorsus obiectum formale. Nam vt voluntas diligeret supernaturaliter Deum, non sufficeret ille, qui charitatis habitus appellatur: sed opus esset vltiori habitu præmotionis ad diligendum Deum, propter eandem rationem formalem infinitæ bonitatis: Vnde colligitur superfluere. Nam ad mouendam potentiam propter vnam eandemque rationem

formalem, vnus habitus sufficit; nec possunt esse duo specie diuersi, vbi nulla est diuersitas obiecti formalis, sed tantum in modo inclinationis transeuntis vel permanentis. De quo dicemus alibi. Sextò, si foret qualitas, clarior in ea cerneretur indigentia præmotionis vltioris, quod etiam aliqui illius auctores agnoscunt.

17. Solutio.

Ex quibus omnibus collige, non satisfieri præsentī difficultati, quando illius additamenti doctores nonnulli respondent: præmotio non est qualitas, sed est *motio virtuosa*, seu *motio constituens in actu completè*. Quæ solutio refutatur primò, quoniam adhuc non assignat terminum adquisitum per motionem, sed tantum motionem. Secundò, quoniam si prædictis complexis intendunt significare terminum productum per motionem debent explicare, quem locum, & in quo prædicamento teneat, & nullum inuenire poterunt propter rationes supradictas.

Refutatur præm.

Tertio, si respondeat, non directè, sed reductiue pertinere ad prædicamentum qualitatis, vel actionis. Hoc etiam non poterit subsistere, quoniam in aliquo prædicamento directè ponitur actio, per quam producit ille terminus præuius in causa; ergo potiori iure ponendus erit in aliquo prædicamento directè præuius ille terminus, qui per illam actionem producit, cum sit perfectior, quàm illa.

22.

Nec obstat, quod asserunt alij, realitatem illam præmotionis esse terminum incompletum actionis diuinæ, quoniam ex se destinatur ad alium terminum producendum. Hoc enim, licet in aliquo sensu quodammodo verificari possit, quatenus tota series causarum, & instrumentorum, ad eundem effectum concurrentium, intelliguntur, vnum quid efficere in genere causæ, idèque singula instrumenta & virtutes actiue per se sumptæ, censentur esse incompletæ: nihilominus in genere entis completa est quælibet virtus actiua, etiam instrumentalis, constituens in actu primo. Quia talis virtus non ordinatur, tanquam pars, aliquo modo copulanda in esse rei, cum actione transeunte, quæ loco & subiecto distat. Quapropter in esse rei completum erit causarum additamentum, idèque ius habebit sedis in prædicamento.

23.

Quartò refutatur, explicando ambiguitatem illius complexi: *Constituens in actu completè*. Nam si author intelligat in actu secundo: consequens erit, Dei præmotionem idem esse, quod actionem causæ secundæ. Hæc enim est quæ causam constituit in actu secundo. Si verò intelligat constituere in actu primo, iam relabitur ad rationem qualitatis, quam prius refutauerat: nam qualitatis actiue proprium est secundam causam constituere in actu primo completè.

24.

SECTIO IX.

Postrema rationes ab effectu formali & comparatione multarum causarum ad inuicem.

Ratio vndecima sit, quoniam nihil ad agendum vtile præstatur per illud præuium causarum additamentum: vt constabit discutendo per singula, quæ dicuntur, vel in mentem venire possunt Theologis. Imprimis communiter illius auctores existimant, formalem effectum

illius.

illius addicamenti esse, causas secundas formaliter constituere motas ad agendum. Hoc tamen esse impossibile, non solum probauerunt superiores sectiones, & praesertim quae proximè praecessit, sed etiam constabit magis ex disputatione 47. sectione 2. & 4. ubi apud Aristotelem & apud omnes Theologos mouere est agere, & motus est actio, siue actus. Quapropter non est aliquid praeuium in actu primo, & realiter distinctum ab actu secundo.

Apud Aristotelem, & Theologos mouere est agere, & motus actio.

2. Rursus nonnulli dicunt realitatem illam esse destinatum ad hoc, vt sicut species intelligibilis facit praesens obiectum in ratione obiecti, ita etiam illa motio actualis faciat Deum praesentem in ratione causae efficientis, actualiter mouentis. Haec tamen solutio refutatur primo, quoniam praesentia in ratione causae efficientis, actualiter mouentis, formaliter tribuitur, per actionem in actu secundo, qua formaliter producit effectus simul à Deo, & à causa secunda. Quapropter haec praesentia non tribuitur formaliter per additamentum illud realiter distinctum ab actione, quod pertinet ad potentiam, in actu primo complendam. Quod si loquatur de praesentia Dei, vt efficientis in actu primo: illa sufficienter tribuitur per actus potentias secundarum causarum, & illarum conseruationem actualem: vt constat ex dictis sectione 7. à principio, & sect. 8. à num. 18.

Solutio refutatio prima.

3. Quatio facit actum praesentem.

Refutatur secundò, retorquendo exemplum. Nam species intelligibilis non alia ratione facit obiectum praesens in ratione obiecti, nisi quatenus vice illius effectiue concurret cum intellectu ad producendam illius intellectionem: id eoque species intelligibilis est virtus actiua, habens esse fixum & permanens directè ponibile in praedicamento qualitatibus. Quamobrem potiori iure perfectionibus eiusdem priuanda non erit illa realitas, quae facit Deum praesentem, in ratione causae efficientis. Nam ex genere causae clariorem habet participationem virtutis actiuae: rursus verò, quatenus respicit Deum, vt eum praesentem faciat, erit altioris perfectionis. At illa realitas, quae dicitur, facere Deum praesentem in ratione causae efficientis, nec habet esse permanens, supra sect. 7. num. 14. nec ponitur directè in praedicamento qualitatibus, sectione 8. à num. 18.

4. Refutatur tertio, quoniam quaelibet agentia creata indigerent realitate superaddita, vt redderentur praesentia in ratione causae efficientis, actualiter mouentis. Absunt quippe multò magis à mobilibus & passis, quibus non sunt intimè praesentia. Deus autem intimè praesens est quibuscumque causis & effectibus, mouentibus, & mobilibus: id eoque multò minus indiget realitate superaddita causis, vt Deus per illam constitutur praesens, in ratione causae efficientis.

5. Quarto refutatur, quoniam effectus formalis, quem D. Thomas supra sectione 3. numero 2. & alibi saepe citatus tribuit praemotio primae causae, non est vt primam causam applicet, & coniungat effectui, aut causae secundae: sed potius vt causam secundam actioni & effectui coniungat & applicet: quod etiam ex Proclo in libro de causis, & ex D. Thoma retulimus disputatione 45. sectione 5. praesertim numero 14. Hoc autem non praestaret realitas praemotio: nam illius quidditas esset, Deum ipsum applicare, & coniungere secundis

causis, & illarum actionibus, faciendo illam praesentem in ratione causae efficientis secundum solutionem, quam impugnamus.

Sed quoniam illius addicamenti auctores dicunt, per illud etiam praestari coniunctionem, & applicationem secundae causae ad effectum: hoc etiam refutatur, quia licet à causa prima praestari debeat, applicatio & coniunctio causae ad effectum: nihilominus ea coniunctio est solummodò in ratione causae efficientis. Et est duplex. Altera in actu primo, quae sufficientissimè praestatur per actionem; qua Deus in sole conseruat virtutem illuminatiuum, & paratus assistit in actu primo ad concurrendum cum illo ad quamlibet productionem lucis. Altera est coniunctio in actu secundo, & haec formaliter praestatur per actualem actionem, per quam Deus simul cum sole producit lucem in corpore diaphano.

Duplex explicatio in ratione causae efficientis.

Confirmatur primò, quoniam coniunctio localis non praestatur per illud praeuium additamentum: adest enim saepe localis coniunctio sine actione, & adest quandoque actio sine coniunctione locali. At verò praemotio diuina nec adest, nisi quando existit actio; nec abest, si existat actio. Confirmatur secundò, nam coniunctio localis non acquiritur formaliter nisi per motum, vel mutationem localem: at verò causarum praemotio non est motus, seu mutatio localis: vt supra sect. 8. num. 9.

Frequenter etiam dicunt, per physicam praedeterminationem praestari motionem causarum. Ceterum motus nunquam datur, nisi per illam adquiratur aliquis terminus; nullum autem adquiri per motionem receptam in causa secunda, probauimus iam supra sect. 8.

Dicunt etiam, praedeterminationem illam destinari ad hoc vt secundas causas exciet ad operandum. Haec autem excitatio in causis inanimatis sufficienter fit ex eo, quod extrinsecus offeratur à Deo paratus generalis concursus; dummodo ceterae conditiones adint, ad agendum requisitae: vt ostendimus disputatione 45. sectione 5. concl. 2. At verò in potentiis animae fit excitatio per obiecti propositionem aut per coniunctionem & subordinationem vnius potentiae sub altera, propter quam ab illa mouetur. Peculiariter verò in voluntate fit excitatio ad electionem liberam per indeliberatam cognitionem boni, & indeliberatam amorem in efficacem illius, vt saepe diximus. Sollet etiam excitationis vox referri ad eas qualitates actiuas, quae virtuales appellantur, quoniam se in actionem non explicant, nisi prius aliquid patiantur, vt confricationem, contritionem, calefactionem, rarefactionem, aut aliud simile: at nihil tale requisitum est in sole, vt applicetur ad illuminandum aërem. Nullum igitur excitationis genus reperietur, quod requiratur superadditam illam realitatem, quae physica praedeterminatio nuncupatur.

Ratio duodecima, quoniam plures causae creatae comparantur quasi vniuersalia mouentia comparatione aliarum causarum particularium, & tamen illis causis imprimunt nihil, realiter ab earum actione distinctum. Ergo vt causa superior inferiorem moueat, non est necessarium imprimere illi aliquid realiter ab actione distinctum; sed satis est, cum ea concurrere ad illius actionem. Antecedens constat in caelo

6.

7.

8.

9.

10.

cælo comparatione inferiorum corporum, & in voluntate comparatione cæterarum potentiarum. Vide quæ diximus de D. Thoma & Caietano supra sectione 3. numero 18. & sectione 4. num. 14.

11.
Solutio.

Respondent nonnulli doctores, esse discrimen, quia voluntas quando applicat intellectum ad intelligendum, præcisè est causa applicans & non producens intellectionem. Cæterum Deus taliter applicat causam secundam ad operandum, quod prius eam mouet, & sic cum ea producit operationem. Confirmant primò, quia voluntas est potentia limitata, cuius operatio est immanens intra ipsam, & ideo non potest producere aliquid in aliis potentiis. Deus verò est infinitæ virtutis in agendo, & immediatè omnia attingit, & communiter in causis secundis causat aliquam motionem, qua reducit agentia secunda ad actum, & ea mouet. Confirmatur secundò, quoniam omnia agentia creata comparantur ad Deum, vt instrumenta suæ virtutis, & ita debent moueri ab illa.

12.
Refutatio prima.
Voluntas realiter causat vt intellectus intelligat.

Hæc tamen solutio refutatur primò, quoniam voluntas, quando intellectum applicat ad intelligendum realiter, causat, vt intellectus intelligat: & non est causa materialis nec formalis; ergo est causa efficiens, aut certè concursus illius reducitur ad genus efficientis causæ. Confirmatur primò, nam illa intellectio non existeret, nisi voluntas liberè voluisset, vt existeret: ergo illius intellectionis existentia pendet à libera volitione tanquam à causa sibi extrinseca; hoc autem ipsum est procedere ab illa in genere causæ efficientis.

13.
Concatenatio & subordinatio potentiarum animæ.

Confirmatur secundò, quia concatenatio, & subordinatio potentiarum animæ non potest alia ratione colligari, nisi per dependentiam actionis vnus potentia à actione alterius potentia. Cum autem intellectio non pendeat à voluntate in ratione proponentis obiectum, pendebit ob nudam efficientiam. Confirmatur tertio, quoniam resultantia vnus actionis ex alia, reducitur ad efficientem causalitatem, vt magis explicuimus alibi.

14.
Refutatur secundò, quoniam dato, quod voluntas quando intellectum applicat ad intelligendum, non concurreret effectiue & immediatè ad talem intellectionem: inde sumeretur vrgentior necessitas affirmandi præmotionem à voluntate causatam, & inhaerentem intellectui: quoniam voluntas ad talem intellectionem determinat, & non immediatè concurrere ad illam; ergo mediatè. Rursus mediatè concurrere est producendo vel conseruando instrumentum, vel applicando illud per aliquam realitatem distinctam realiter ab actione. Nam applicare per ipsam actionem, quæ est intellectio, iam erit ad intellectionem concurrere.

15.
Confirmatur, quoniam voluntas nec producit, nec conseruat potentiam intellectus, imò nec illius species immediatè producit, aut conseruat, nisi quatenus imperat intellectiones, per quas acquiruntur, vel conseruantur. Vnde nisi speciebus, aut intellectui realitatem aliquam voluntas imprimat, nihil poterit influere mediatè ad intellectionem; ergo nullo modo determinabit ad intellectionem. Hæc autem tota ratio necessitatis cessat in prima causa, quo-

niam immediatè influendo ad intellectionem ipsam & volitionem, determinat ad illas actiones. Quapropter illa ratio discriminis, si veritificaretur, corroboraret potius, quàm enervaret nostrum argumentum.

Refutatur tertio, quoniam instrumenti ratio, strictè dicta non conuenit causis secundis comparatione primæ: Et licet conueniret; adhuc nihil opus esset præmotione, causis inhaerente. Quemadmodum calor productus in aqua, calefacit cibos, vt instrumentum ignis; nec tamen opus est illi calori præmotionem aliam adiungi, causatam ab igne: satis est, calorem ab igne procedere & conseruari, & esse quidditativè instrumentum ignis. Sed de hoc plura in disp. 48.

Decima tertia sit illa communis ratio, quoniam entia non sunt multiplicanda sine necessitate: at non esse necessitatem additamenti præuij, realiter ab actione distincti, constabit magis ex solutione argumentorum in omnibus disputationibus, quæ restant.

POSTREMO REICIENDA restat singularis illa sententia, quæ transeuntes actiones discernit ab immanentibus, quantum ad præsentem controuersiam, eo quod præmotio causæ ad operationem immanentem est idem realiter cum ipsa operatione, quoniam in ea cessat ratio distinctionis realis, quæ reperitur in præmotione ad operationem transeuntem, quæ cum non recipitur in causa, sed in passo necessario debet realiter distingui à præmotione, quæ recipitur in causa.

Et quidem quantum erat præcisè ex illa necessitate distinctionis, quæ nascitur ex distinctione subiecti, sufficientem reddit rationem discriminis. Cæterum non satisfacit primariis rationibus, propter quas eiusdem sententiæ author asserit, opus esse præmotione realiter distincta. Suam quippe assertionem probat, quia Deus per illam motionem producit operationem causæ secundæ, faciundo, ve operetur causa secunda: unde infert, diuinam motionem, non concurrere solummodo, vt conditionem; sed etiam ipsam diuinam motionem esse causam & causare. Hæc verò causalitas requirit distinctionem realei motionis diuinæ à quacunque operatione causæ secundæ, siue fit in eodem subiecto, siue in diuerso. Nam eiusdem rei ad seipsam impossibilis est realis causalitas. Confirmatur, quoniam realis prioritas naturæ, quam ex prædicta causalitate colligit eadem sententia, non potest reperiri inter ea, quæ sola ratione distinguuntur.

Refutatur secundò, quoniam secundum eiusdem sententiæ doctores, præmotio fit à solo Deo, prorsus independentè à libera cooperatione voluntatis: sed electionis liberæ tota realitas non fit à solo Deo, prorsus independentè à libera operatione voluntatis: Ergo tota realitas electionis liberæ, non potest esse præmotio diuina.

Tertio, quoniam si Deus sufficienter intelligitur præmouere & applicare voluntatem ad suam volitionem ex eo præcisè, quod prius, principalius, intimius, & magis, quàm voluntas adei us volitionem immediatè concurrat: Eodem modo intelligitur ignem, aut quamlibet aliam naturalem causam applicare, ac præmouere ad suam actionem transeuntem, ex eo præcisè, quod

16.
Causa secundæ respectu primæ propriæ instrumenti non sunt.

18.
Singularis quædam sententia refutatur.

Eadem rei seipsam causare impossibile.

20.

21.

immediatè ad illam cōcurrat prius principalis, intimius, & magis. Confirmatur, nam id ipsum sufficit, ut utraque causa secunda operetur in virtute primæ causæ. Sicut enim naturales illæ causæ sufficienter intelliguntur agentes per actionem, quæ non recipitur in ipsis, sed in passio. Ita etiam intelliguntur applicatæ, ac determinatæ ad actionem per motionem Dei, quæ non ipsis in causis, sed in eodem actionis subiecto recipiatur.

Refutatur quartò, considerando collectionem omnium causarum in omni genere causæ, quæ requiruntur in actu primo ad aliquam operationem prius natura, quam talis operatio existat. Nam de tota illa collectione peto utrum ex parte primæ causæ sit satis, Deum ipsum intelligi præparatum ad concurrendum immediatè cum secundis causis? Et claritatis causa peto, utrum ad illuminandum corpus diaphanum, obiectum soli, satis sit in actu primo solem intelligere simul cum Deo, parato ad concurrendum immediatè simul cum sole ad actionem illuminationis? Si affirmaveris, nihil amplius intendit hæc disputatio.

Si verò negaveris, consequens erit, ex quidditativa subordinatione ac dependentia secundæ causæ à prima, provenire ut tota completa causa illuminationis, cui nihil desit in omni genere causæ, debeat consistere non solum ex sole, & ex Deo parato ad concurrendum immediatè; sed etiam ex aliqua realitate creata, quæ mediet inter Deum & illuminationem. Quapropter talis alia realitas includetur in tota causa completa, cui nihil desit in omni genere causæ ad producendam volitionem: idèoque in voluntate prius natura, quam volitionem producat, intelligitur illa realitas, ac proinde realiter distinguetur à volitione.

Confirmatur primò, quoniam tota ratio, propterquam in sole requiritur illa superaddita realitas, provenit ex generaliratione secundæ causæ. At voluntas est etiam causa secunda. Confirmatur secundò, quoniam clarior erit hæc indigentia in eorum sententia, qui supra sect. 7. dicunt, causas secundas indigere illo complemento in actu primo. Nam similiter voluntas considerata in actu primo indiget illo complemento: siue dicatur illud complere in genere causæ secundæ, siue in genere causæ primæ. De quo supra sect. 7.

DISPUTATIO XLVII.

De quibusdam auctoritatibus, quæ solent afferri ad probandum prævium causarum additamentum ex motione Dei.

ECTIO prima deberet exponere testimonia S. Thomæ, quoniam in illis præcipue nititur contraria sententia. Cæterum abundè probatum est disp. præced. sect. 2. & 3. veram & nostram in illis sententiam contineri. Veniamus igitur ad alia, quæ restant.

SECTIO I.

De quibusdam verbis Pauli, necnon catechismi Romani.

Primum argumentum desumunt ex cap. 17. Actuum: Cum ipse dei omnibus visam, & inspirationem, & omnia. & post pauca: Quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus & movemur & sumus. Vnde colligitur, Deo pen-

dere, non solum potentia actuam, & illius operationem, sed etiam actualem applicationem, & excitationem potentie ad operandum. Quod totum libenter concedimus. Sed inde non infertur applicationem & excitationem actiue virtutis ad operandum fieri per realitatem, causæ superadditam, realiter ab eius actione distinctam.

Vnde Augustinus lib. 4. de Genesi ad lit. cap. Sap. 8.

12. Apostoli verba prædicta conferens cum aliis Sap. 8. *Atingit à fine usque ad finem: fortiter, & disponit omnia suaviter*, exponit, Deum in omnibus rebus operari, ut sint, & regere, ne motus suos naturales, inquit ille, quibus aguntur, atque vegetantur, ut omnino natura sint, & in eo quod sunt, pro suoque genere maneat, illico amitterent, & esse aliquod omnino desinerent, si eis subtraheretur motus ille sapientia Dei, quo disponit omnia suaviter. Vnde sic argumtor: Motus, quo movemur in Deo, est simpliciter necessarius, ne annihilamur: sed prævium additamentum nostrarum potentiarum non est simpliciter necessarium, ne annihilamur: ergo prævium causarum additamentum non motus, quo movemur in Deo, teste Paulo, & Augustino expostore, quem sequitur Prosper in sententiis ex Augustino sent. 2. 77.

Sed videtur, quoniam quod ignis actu applicetur ad illam actionem, ad quam prius erat in potentia, est novus modus, per quæ ignis in se ipso perficitur, & aliter se habere: ergo debet causari à Deo, qui dat omnia. Respondetur quod ille sit modus, formaliter afficiens ignem, nullo modo colligitur ex prædictis verbis Apostoli: imo nec verum est, ut ex tota præced. disp. constat. Sed applicatio, & motio igitur ad calefaciendum extrinseca denominatio est ab actione, qua Deus immediatè concurret ad calefaciendum prius, principalius intimius, & immediatius, quæ ignis.

Argumentum secundum. Quoniam Cathecismus ex decreto Tridentini, & Pij V. iussu editus part. 1. de symbolo n. 22. §. Nec verò. *Non solum*, inquit, *Deus universa, quæ sunt providentia suavitur, atque administrat, verum etiam quæ moventur, & agunt aliquid intima virtute, ad motum atque actionem sua impellit, ut quavis secunda causa, quam efficientia non impedit, præveniat tamen, cum eius occultissima vis ad singula pertineat.* Vnde colligitur, non simultaneo duntaxat, sed etià prævio influxu, Deum causas secundas ad operandum movere, atque impellere, idque intima virtute, hoc est, per aliquid intimè in ipsa causa secunda receptum quo virtus eius actiua completur, & ad actum reducitur.

Respondetur. Nunc, & à principio cōcedimus prævium influxum, hoc est concurrendum prius & immediatius influentem in actionem & effectum causæ secundæ. Atque hoc solummodo colligitur ex prædictis verbis Cathecismi. Nam alius influxus, formaliter in causa secunda receptus, quo virtus actiua completur, non colligitur ex Cathecismo, sed potius illi repugnat. Pro cuius maiori luce notandū est, cōplures codices ex vetustioribus, & recetioribus ita legere: *Agit aliqui d intima virtute.* Quapropter intima virtus eo loco refertur ad agētia particularia, ut significet agere propriè, & per intrinsecā actiuitatē sibi communicatā à Deo. Atque ita legendū videtur verisimilius, ne superfluat *Dei occultissima vis*, quæ cōtinuo subicitur.

Quod si contendat aliquis, cum aliis codicibus eo loco ponendum esse comma, ut significetur, Deus intima virtute ad morum, atque actionem impellere, intelligendum est, virtutem Dei

non solum intimam esse causis, vt earum substantiam, & virtutem actiuam conferuet; sed etiam intimam esse motibus, actionibus, & effectibus, vt ad illos intimè, & immediatè concurrat.

6. Et quamuis Catechisinus affectauerit subtiliores & metaphysicas scholarum controuersias deuitare, vt ea tantummodo proponeret, quæ parochos, etiam minus exercitatos in Theologia, instruere potius poterant, quam implicare difficultatibus: nihilominus ex his, quæ obiter adnotauit, efficaciter reicitur prædeterminatio physica. Hæc enim, si fuisset Adamo adhibita, vt excitaretur & impelleretur ad materialem actionem primi peccati; consequens esset, quod Deus ita temperasset in illo motus animi, atque appetitionis, vt rationis imperio aliquando non parerent. At Catechismus in 6. proximè præcedenti de creatione hominis tractans: *Omnes, inquit, præterea motus animi atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio nunquam non parerent.* Quæ propositio directè contradicit prædicto consequenti.

7. Confirmatur primò, nam in explicatione Dominicæ orationis §. *Dicimur autem induci*, notat, neminem à Deo in tentationem induci eo modo, vt tentando impulerit ad malum, in quod ruimus de statu dimoti. Quod si Deus impelleret ad materialem actionem odij Dei, & ad materialem consensum in transgressionem diuinæ legis, eo ipso tentando impelleret ad illud malum in quod ruimus. Cujus rationis robur quantum, sit ostendimus supra disp. 37. Confirmatur secundò, nam in fine §. eiusdem docet, cum dicitur Deus excæcare, & tradere in passiones ignominie, & in reprobum sensum, *non id omnino esse actum à Deo sed permissum.* Foret autem non permissum sed actum, si Deus solus imprimeret realitatem præmotionis, ex qua necessariò & inseparabiliter sequitur obstinata durities, ignominiosa passio, vel reprobos sensus: vt vidimus disp. 31. & 32. de permissione tractantes.

8. Confirmatur tertio, nam idem catechismus in expositione Dominicæ orationis, petitione 1. p. 3. prope finem, non alium modum commemorat, quo Deus per causas secundas nobis beneficia communicet, nisi dicendo: *A Deo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt: si quid sua luce sol, si quid reliqua sidera, &c.* & post pauca: *Quin etiam quas Philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectus quasdam, & ad vsum nostrum accommodatas Dei manu, quibus nobis sua bona distribuit.* Causæ igitur secundæ sunt Dei manus; causarum actiones sunt motiones, quibus Deus suas manus mouet; earundem causarum effectus sunt bona, quæ Deus nobis distribuit. Nihil opus est hic additamento realiter à causarum actione distincto.

SECTIO II.

Nihil ad physicam prædeterminationem attinet discursus, quo Philosophus primum motorem immobilem colligit ex eo, quod omne quod mouetur ab alio mouetur.

1. **V**num ex præcipuis argumentis, quo physici prædeterminationem probare contendunt desumuntur ex Philosopho 7. Physicor. cap. 1. & 8. Physic. cap. 5. & 2. lib. Metaphysic. cap. 2. & 11. libro metaphysicæ. Et imprimis

quoniam in 8. Physic. text. 13. lect. 9. apud S. Thomam, docet, quod primum mouens magis moueat, quàm inferiora mouentia. Cuius rei duplicem assignat rationem. Altera est, quia primum mouens mouet mouentia posteriora, posteriora autem non mouent primum.

Altera ratio est, quia primum mouens mouere potest sine posterioribus mouentibus, eo quod non dependet ab illis: posteriora autem mouentia non possunt mouere, nisi primum mouens moueat, quia dependent ab illo. Aristotelis autem verba sunt hæc: *Vtraque igitur mouere dicimus, & primum, & vltimum mouentium, sed magis primum. Et sine primo quidem vltimum non mouebit: illud autem sine hoc. Vt baculus non mouebit, nisi moueatur ab homine.* Sentit ergo: quod sicut baculus non mouebit aquam, nisi ipse moueatur à manu, & applicetur ad mouendam aquam; ita causa secunda non mouebit, neque producit aliquem effectum, nisi moueatur à prima.

Vrgent, quoniam hoc exemplo probatur, causam secundam accipere à prima, non solum esse, quod habet, neque solam sui conseruationem; sed etiam actualement motionem, distinctam ab esse permanente ipsius causæ. Addunt alij veram expositionem D. Thomæ, Theologorum & Philosophorum consistere in hoc, quod omnis causa secunda in sua actuali operatione dependet à primo mouente, imprimente aliquid præuium in causa secunda, videlicet, motionem. Confirmant, quoniam Aristoteles 7. Physicor. cap. 1. & 8. Physic. cap. 5. ex illo principio, communiter recepto: *Omne quod mouetur ab alio mouetur.* concludit, deueniendum esse ad vnum primum mouens, quod omnia agentia moueat, & non moueatur ab alio, ne detur processus in infinitum.

Nihilominus sit conclusio. Præuium secundarum causarum additamentum, realiter ab earum actione distinctum, nullo modo colligitur ex toto discursu Philosophi in lib. 7. & 8. Physicor. & lib. 2. & 12. Metaph. quinpotius colligitur oppositum, tam ex Aristotelis textu, quàm ex commentariis S. Thomæ, & aliorum Philosophorum.

Probatur primò, quoniam in 7. & 8. libro Physicor. Aristoteles semper loquitur de solo corporeo motu, qui solis rebus diuisibilibus conuenire potest. Ergo non agit de generali ratione præmotionis, quæ conuenire dicitur quibuscumque causis secundis, siue fuerint corporeæ, siue spirituales. Antecedens probatur, quoniam in 8. Physicorum text. 40. lection. 10. apud D. Thomam in principio, intendens probare, deueniendum esse ad primum mouens immobile: *Neceste est, inquit, omne quod mouetur esse diuisibile in semper diuisibilia. Hoc enim ostensum est prius in vniuersalibus de natura, quod omne quod per se mouetur, continuum est.* Vnde & in text. 46. lection. 12. prope med. prosequens eandem investigationem primi mouentis immobilis: *Ipsissimum inquit, se ipsum mouens, necesse est omne magnitudinem habere. si nihil mouetur, impartibile.* Quod idem clarius notat D. Thomas, non solum in vtriusque loci commentario, sed etiam 1. contra gent. cap. 13. §. *Oportet*, & §. *Sciendum*, vbi Ferrar. & Caietanus toto opuscul. de infinit. Dei.

Vnde sumitur probatio secunda. Quoniam illud

Ex Catechismo Romano reicitur prædeterminatio.

Aristoteli.

Affertur.

De generali ratione præmotionis non agit Philosophus.

Aristoteli.

Ex Phil. 5. p. 6. obicitur.

illud philosophicum fundamentum. Omne quod mouetur, ab alio mouetur, quousque deueniatur ad primum mouens immobile, traditur ab Aristotele de illo eodem motu, quem excludit à primo mouente immobili: sed à primo mouente immobili Philosophus in 8. Physicorum non excludit motum per actiones immanentes, sed tantum excludit motum per actiones transcurrentes, ab alio agente receptas. Ergo Philosophus in 8. Physicor. nihil meminit de generali motione, quæ dicitur esse communis, non solum transcurrentibus, sed etiam immanentibus actionibus. Maior constat ex toto contextu libri 8. præsertim à text. 33. vsque ad finem libri. Et ratione constat, quoniam alioqui male cohereret ratiocinatio Aristotelis, variando acceptiorem motus.

Minor verò probatur ex Aristotele text. 46. dicente: *Quoniam autem necessarium est esse aliquid immobile quidem ipsum ab omni exteriori mutatione.* Vbi D. Thomas lect. 12. lit. C. dicit, inquit, *ab omni exteriori mutatione, non intendens excludere motum, id est, operationem, quæ est in operante, prout intelligere dicitur motus, & prout appetitus mouetur ab appetibili.* Huiusmodi enim motus non excluditur à primo mouente, de quo intendit.

Confirmatur primò, quoniam tota illa ratiocinatio, quæ traditur 8. Physicorum, non ducit ad motorem magis immobilem, quam esset anima cælorum, secundum antiquorum opinionem, existimantium, intelligentias motrices esse cælorum animas: vt obseruat D. Thomas 1. contra Gentes cap. 13. paulò ante 1. obiectionem, & notat Caietanus 1. part. quæstion. 2. artic. 3. §. circa huc. Sed anima cælorum, licet esset immobilis corporeo motu, nihilominus moueretur spiritali motu intelligentiæ & volitionis. Ergo tota ratiocinatio Aristotelis non agit de motione generali ad quamlibet actionem, siue spiritali, siue corpoream, quale foret præuium illud additamentum. Quod etiam supponit totus discursus Damasceni in Physica cap. 6. præsertim ad finem, vbi refutat Aristotelem, qua parte colligit æternitatem cæli, sine creationis ortu, cum tamen agnoscat ex eius discursu de motu, rectè colligi cælum esse ingenerabile, & incorruptibile.

Confirmatur secundò, quoniam etiam in 12. Metaph. text. 30. & sequentibus apud D. Thomam lect. 5. Philosophus ex physico & corporeo motu non colligit determinatè vnica substantiam sempiternam, immobilem & primam, sed tantum disiunctiue colligit, esse debere, vel vnā, vel plures substantias motrices, immobiles & sempiternas. Quapropter per immobilitatem illam Philosophus non excludit spiritali mutationem, quæ necessariò conuenire potest pluribus substantiis mouentibus. Vnica namque substantia Dei est, quæ spiritalis motus incapax est.

Tertia probatio, quoniam Aristoteles 8. Physicor. text. 46. vt exponit D. Thomas lect. 12. post med. generationes & alterationes computat inter eos motus, qui sufficiunt, vt inter media mouentia mota sint, & mouere possint: sed per generationem confertur substantialis forma, quæ est principium actionis; per alterationem verò confertur actiua qualitas, quæ est instrumentum actionis: ergo productio & conseruatio formæ substantialis, & virtutis actiue est motus

Ruz de Voluntate Dei.

apud Aristotelem sufficiens, vt secunda causa verè sit mota, possitque mouere non vt primum mouens, sed vt mouens motum. Quapropter Aristoteles non meminit de alia motione, quæ subsistentis & virtutibus actiuis superaddita, formaliter recipiatur in ipsis, & ad agendum applicet.

Confirmatur, nūm ex perpetua serie generationum & corruptionum animalium colligit Aristoteles perpetuitatem primi mouentis, vt illas causet. Quod tractat in 8. Physicor. text. 50. & exponit D. Thomas lect. 13. Ergo fundamentum Aristotelici discursus in eo libro non pendet ex ea præmotione causarum, quæ solo perciperetur intellectu, si foret vera, sed ex his tantum mutationibus, quæ sensu percipiuntur.

Probatio quarta. Quoniam præuium causarum additamentum foret motio, nullo modo dependens à motu locali, ac subinde existeret sine motu locali, supra disp. 46. sect. 8. num. 9. & sect. 9. num. 7. At verò motus omnes, de quibus procedit discursus Aristotelis 8. Physicor. dependent à motu locali: & primum mouens per motum localem cælorum cætera corpora mouet ad reliquos motus: vt constat 8. Physicor. text. 54. & sequentibus apud D. Thomam lect. 14. Ergo præuium causarum additamentum, quod dicitur esse illarum præmotio, non continetur inter illos motus, de quibus procedit Aristotelicus discursus.

Confirmatur primò, quoniam præmotio causarum, quam contraria sententia ponit, nunquam potest esse motus primus: at verò motio, quam Aristoteles dicit, esse propriam primi motoris, est motus primus: ergo motio, quæ Aristoteles dicit, esse propriā primi motoris, non est præmotio causarum, quam contraria sententia ponit. Maior & Minor probantur simul, quoniam Aristoteles 8. Physicor. text. 54. & sequentibus, quos exponit D. Thomas lect. 14. & 15. probat, primū motum esse debere motum circulare, & nullum alium motum habere posse ratione primi motus. Et 7. Physicor. text. 10. *Loci mutatio primus motus est*, inquit, ille. Confirmatur secundò, quoniam primus motus debet esse continuus & perpetuus, vt ex eisdem locis constat. At verò præuium, illud additamentum non est continuum & perpetuum. Quantum ad ea, quæ de motu locali, & præcipue circulari retulimus; cum Aristotele concordat Damascenus in Physica cap. 6.

Confirmatur tertiò, quoniam, si præuium illud additamentum esset qualitas, vt quidam illius auctores asserunt, eius productio foret alteratio. Alteratio verò non potest esse primus motus, sed eam præcedere debet motus localis: vt probat Aristoteles 8. Physicor. text. 55. & explicat D. Thomas lect. 14. col. 2. Ergo productio præuii additamenti non potest esse motio, immediatè proueniens à primo motore, quantum attinet ad illum discursum Aristotelis.

Probatio quinta, quoniam motus localis propterea sufficit ad successionem cæterorum motuum, perpetuo producendam, & conseruandam, quoniam applicat actiua passiuus, vt vno tempore calefaciant vnā partem elementorum, aliam verò calefaciant alio tempore, & sic de cæteris actiuitatibus. Ergo mouentia intermedia, vt denuo mouere possint, non indigent alia motione præter illam, per quam localiter approximantur passo, quantum est ex vi discursus Aristotelici.

Probatio sexta, quia quauis secundum

Y y 2

veram

11.
Vid. primus
motus per
perpetuitatem
Aristoteles
colligit.

12.

13.

Primus mo-
tus circula-
ris, ipse contin-
uus.

14.

15.

16.

Thomas.

Anima im-
mobilitatem
corporis
non excludit
motum.

Per genera-
tionem for-
ma substanti-
alem confer-
tur.

16. *Dei cum
creatur im-
mediatè ope-
ratur.*

veram metaphysicam, & Theologiam, prima causa debeat intimè & immediatè cōcurrere ad quemlibet motum, & actionem, vt traditur in lib. de causis: nihilominus Aristoteles nec in metaphysica tota, nec in omnibus libris Physic. & multò minus in 8. meminit de intimo & immediato concursu primæ causæ, siue quia de illo dubitabat, siue quod verisimilius est, quoniam iste concursus erat obscurior: oportebat autem ex manifestationibus principiis suam conclusionem deducere. Quapropter quando in 8. Physic. text. 3. dicit, primum mouens magis mouere, agit solummodo de motione mediata.

17. Hoc autem probatur primò, quoniam in 8. Physicorum primus motus, per quem intelligentia mouet corruptibilia corpora, est motus localis calorū: vt vidimus supra probatione quarta confirm. 1. Sed per motum localem calorū, non immediatè, sed mediatè alterantur, & generantur inferiora corpora: ergo mediata motio inferiorum corporum erat, quam Aristoteles ibi probat, conuenire primo motori. Confirmatur quoniam intelligentia, mouens calos neque substantiam, neque qualitatem potest immediatè producere in corporibus, sed tantū motum localem. Aristoteles autem de hac intelligentia disputabat, quasi de primo motore.

Confirmatio

18. Idem Antecedens probatur secundò, nam in exemplis, quæ subiicit ibidem Aristoteles, primum mouens, non immediatè, sed mediatè mouet vltimum, quemadmodum homo manu baculum, & baculo mouet lapidē. Tertiò, quoniam illud magis mouere primi mouentis, explicat, in eo consistere, quod plura moueat, & quod eius motio non pendeat à motione cæterorū: at verò cæterorum motio pendeat ab ipso. Quartò, quoniam licet Aristoteles in lib. 7. Ethicor. ad Eudemum cap. 17. dixerit: *Mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine.* Nihilominus hoc dicit propter voluntatis motus, primo primos, & indeliberatos, à quibus deliberatio sumit initium. Et ita intelligunt S. Thom. & omnes Scholastici alibi à nobis adducti.

Aristoteles.

19. Probatio septima. Quoniam si D. Thomas existimaret discursum Aristotelis in 8. Physic. esse subnixum in necessitate generalis concursus primæ causæ, prius & intimius concurrentis ad actionem causæ secundæ, nunquam dixisset, quod rationes ab Aristotele inductæ in 8. Physic. ex quarum suppositione hic procedit, non sunt demonstrationes simpliciter sed probabiles rationes. At hoc expressè asseruit 12. Metaphysic. lection. 5. ad finem, & consonat 1. contra Gent. cap. 13. versus finem, dum respondet ad primam obiectionem (quamvis Ferrariensis ibi plus aliquid efficacie tribuere videatur) Nam demonstratio simpliciter est, per quam ex necessitate generalis concursus primæ causæ probatur, causas secundas moueri à prima causa ad suas actiones.

S. Thomas.

20. Probatio octaua. Quoniam licet Aristoteles 12. Metaph. text. 36. & sequentibus, agat de spiritali, motione, qua prima intelligentia, & purissimus ædus, videlicet Deus mouet inferiores intelligentias: nihilominus ibi non agit de motione in ratione efficientis, sed de motione in ratione obiecti super omnia intelligibilis, & appetibilis; ac proinde in ratione causæ formalis extrinsecæ, nec non causæ finalis, propter quàm inferiores intelligentiæ mouentur, vt moueant. Ergo ex illo discurfu Aristotelis non potest col-

ligi præuium additamentum secundarum causarum. Hoc enim ponitur pertinere ad motionem efficientis. Antecedens manifestius constabit legenti D. Thomam 12. metaph. lect. 7. & 1. contra Gent. cap. 13. ante primam obiectionem, & Ferrariensem ibi colum. penultima.

Probatio nona. Nam secundò Metaph. text. 5. Aristoteles collectè nititur in ratione primæ causæ efficientis, quæ causas secundas efficiat, quasdam mediantibus aliis, ita vt in causarum serie dari non possit processus in infinitum. Quapropter ex eo loco non potest colligi motio aliqua, quæ in omnes causas secundas immediatè deriuatur à Deo. De Antecedenti videri potest D. Thomas 2. Metaph. lect. 2. ad finem, & 1. contra Gentes cap. 13. ad finem, & 1. p. q. 2. art. 3. via 2. vbi semper illius discurfus ad colligendam primam causam efficientem in eo nititur: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis, primum est causa medij, & medium est causa vltimi. siue media sint plura, siue vnum tantum: remota autem causa, remouetur effectus, &c.

21.

S. Thom.

Probatio decima. Quoniam Aristoteles, D. Thomas, & omnes eius antiquiores discipuli, imò & ceteri etiam Scholastici, quando tractant de principio efficiente volitionis liberæ, atque ad eum finem conferunt illa generalia principia: Mouens & motum sunt distincta subiecto, & re ipsa: Omne quod mouetur, ab alio mouetur: Nihil agit in se ipsum: decernunt tadem, subiectum passiuum & receptiuum volitionis esse solam & nudam voluntatem; cæterum principium effectiuum volitionis esse voluntatem, non quidem solam & nudam, sed directam cognitione boni, cōsilio, ac deliberatione intellectus; insuper prius à Deo naturaliter motam ad amandum finem & bonum in cōmuni: Quibus conditionibus positis voluntas constituitur integrum & completum principium effectiuum volitionis liberæ, supposito generali concursu, per primam causam paratam: ita vt non ab illo, sed à se ipsa voluntas vltimatè determinetur ad hanc electionem: vt fusè probauimus præcedenti tomo de Scientia tota disp. 50. præsertim sect. 1. & 2. Ergo Philosophus, D. Thomas, & ceteri Doctores nunquam existimant à prima causa in voluntatem descendere præuium aliquod additamentum, à volitionibus realiter distinctum, quo determinetur voluntas ad talem electionem liberam in particulari.

22.

Probatur vndecimo, nam quantum ad motum localem animalium non aliam præmotionem Aristoteles & D. Thomas requirunt, vt animalia moueant se ipsa, nisi alios motus naturales, vel ab interiori, vel ab exteriori, secundum quos animalia non mouent se ipsa. Horum autem motuum naturalium causa est, vel continens extrinsecum, scilicet calum & aër, à quo immutantur corpora animalium exteriori, vel aliquid intrinsecum, sicut aër intrat per respirationem, & alimentum intrat per comestionem, & potum. Et ex huiusmodi transmutationibus, siue ab interiori siue ab exteriori causatis, contingit quod animalia quandoque incipiunt moueri, cum prius non mouerentur. Hæc D. Thomas 8. Physicor. lect. 13. col. 2. & fusius eadem explicans, subdit, animam esse primum mouens, quod est causa, vt animal moueat se ipsum. Quæ omnia sunt legitima expositio Philosophi in eodem lib. 8. Physic. text. 51. Quam etiam breuius repetit in 1. cōtra Gent. inter med. & fin. 5. Item in mouentibus. Et quantum ad hæc principia

23.

S. Thomas.

principia cum Aristotele concordant Nemescius lib. de Anima & facultatibus eius cap. 2. paulò post medium.

24. Confirmatur primò, nam in corporibus animatis non aliter Aristoteles verificat, omne, quod mouetur ab alio moueri; nisi quatenus anima per se mouet corpus, & per accidens mouetur ab illo; & in quantum cor, aut pedes mouent alias partes corporis, à quibus per accidens mouentur. Semper autem asserit, animalia ex se ipsis habere principium motus: ut videtur est in principio septimi Physic. & lib. 8. Physic. à text. 40. per alios plurimos, & S. Thom. clariùs exponit utrobique. Confirmatur secundò, quonià vt Aristoteles demonstrat in lib. 2. de Anima cap. 4. text. 37. & Auerroes ibi, & S. Thom. lect. 7. ad finem, anima est principium motus, non solum vt causa formalis, sed etiam vt causa efficiens & finalis: nec ad aliam vllam præmotionem reuocat principium motus animalium. Eadem ferè, quæ nuper ex Aristotele, & S. Thom. retulimus, tradit Claudianus Mamertinus libro de contemptu mundi cap. 18. tomo 4. Bibliothecæ.

SECTIO III.

Soluuntur obiectiones, initio præcedentis sectionis adductæ, nec non ex libro de causis.

1. EX his omnibus probationibus, præsertim verò probatione sexta constat, Aristotelis verba, quæ in principio sectionis præcedent. referuntur ex 8. lib. Physicorum, non probare præuium causarum additamentum, neque vllum genus præmotionis.

2. Ad exemplum verò, quod adducitur de baculo, qui non mouet, nisi moueatur à manu, & applicetur ad mouendam aquam, respondetur, id propterea esse, quoniam baculus nec producit ab homine, nec ab intrinseco habet, sed tantum ab extrinseco virtutem mouendi. At verò apud Aristotelem in 8. Physic. text. 31. & sequentibus, & D. Thomam ibi lect. 8. & alibi sæpe, grauiæ & leuiæ mouentur à generante; nec tamen semper actualiter mouentur, sed postquam remouetur impedimentum: & tunc non opus est alia præmotione, præter propriæ naturæ productionem, & remotionem impedimenti.

3. Quo supposito, sicut ignis ex eo præcisè, quod generet ignem in sulphureo puluere, mouet ignem genitum, & eo mediante pilâ, & mediante pila producit animalis cadauer; neque opus est alia præmotione: ita etiam ex eo præcisè, quod Deus immediatè generaret eundem ignem, mediâtè causaret eisdem effectus: & quantum est ex illo discursu Aristotelis, nulla esset differentia: vt explicuimus probatione 6. Aristoteles itaque clariore exemplo localis motus explicat id ipsum, quod postea extendit ad motum alterationis, per quem tribuitur virtus actiua, & ad mutationem generationis, per quam tribuitur principale principium efficiendi. Sed de hoc exemplo baculi diximus etiam præced. disp. 46. sect. 2. num. 11. & sect. 3. num. 18. & sect. 4. num. 17.

4. Illud, quod additur de sententia Philosophi, D. Thomæ, Theologorum, & Philosophorum, ex supradictis constat, esse falsum. Ad confirmationem satis constat ex toto discursu præsentis sectionis.

5. Sed vrgent adhuc, quoniam etiam quâdo non operantur causæ secundæ, conferuntur à Deo in

Ruiz de Voluntate Dei.

suo esse: ergo motio præuiæ, de qua ibi loquitur Aristoteles non est illa dumtaxat, per quâ in suo esse producantur, vel conseruantur causæ secundæ; sed alia, per quam mouentur ad suas operationes: ad motionem quippe actualement primæ agentis sequitur, quod agens secundum moueat.

Respondetur. Motio præuiæ, de qua loquitur Aristoteles in 8. Physicor. complectitur omnem motionem naturalem, quæ in corporibus corruptibilibus causari potest à corporibus cælestibus, siue mouendo per se, siue mouendo per accidens. Mouendo per se per generationem producantur causæ secundæ, & per alterationem tribuunt qualitates actiua. Sed quonià hæc quandoque impediuntur ab operationibus propter defectum aptæ materiæ, aut propter aliud obstatulum; hæc impedimenta remouentur per motum localem, Neque vlla alia motio tractatur ab Aristotele in 8. Physic. vt toto præcedentis sectionis discursu probatum est.

Huius verò sectionis appendix, esto, quod ex libro de causis tanquam ex Aristotele nobis opponunt, quoniam propositione prima & decima sexta traditur, virtutem diuinam esse virtutem omnium causarum, quia videlicet, coniungit causæ secundæ cum suis effectibus. Ex hac verissima doctrina supra disputat. 45. section. 4. 5. & 6. probauimus, oppugnari potius physicam prædeterminationem.

At nostram explicationem, ibi positam ita redarguunt primò. Si illa explicatio intelligat, quod primum agens suo influxu constituat causam proximam in actu secundo; ita vt illam verè efficienter reducat de actu primò ad secundum, & faciat illam adhibere suum proprium influxum; & operari; habemus intentum (aiunt) Nam talis reductio antecedit influxum causæ secundæ ordine causalitatis; sicut causa antecedit suum effectum. Si verò solum intelligat, causam primam concurrere cum causa secunda ad eius operationem concursu simultaneo; non saluat, à primo agente moueri agens secundum ad operandum: sicut quando duo trahunt nauim, simul influendo in effectum, vnus non mouet alium, quia non facit illum influere, seu concurrere, sed vterque simul influit in effectum.

Confirmant, quoniam eadem explicatio non videtur saluare, quod primum agens simpliciter, nempe Deus, causet propriè efficienter omnem actualitatem, & omnem formalitatem realem, quæ reperitur in causa secunda: siquidem secundum istam explicationem, actualis illa applicatio, & influxus causæ secundæ, vt applicatio est, & influxus causæ secundæ, non est effectiue à primo agente, siue ab operatione ipsius.

Respondetur. Explicatio nostra intelligit quod primum agens suo immediato influxu ad actionem causæ secundæ, & realiter identificato cum illa constituat causam proximam in actu secundo, ita vt illam verè efficienter reducat de actu primò ad secundum, & faciat illam adhibere suum proprium influxum, & operari. Et tamen inde non probatur physica prædeterminatione. Primo, quia hæc ponitur esse præuium additamentum, realiter distinctum ab actione causæ secundæ. At verò nostræ sententiæ præmotio realiter identificatur cum actione causæ secundæ. Deinde quoniam præuium illud additamentum verè ponitur esse causa intermedia, quæ velut instrumentum Dei causet actionem causæ secundæ:

Y y 3

6.

7.

8.

*Explicatio
nem nostram
redarguunt.*

9.

10.

*Ex nostra
explicatione nō
probatum præ
determina-
tio.*

*Præmotio secundum non-
stram senten-
tiam non-
tam non-
sa sed actio.*

secundæ: at verò præmotio Dei secundum nostram sententiam non est causa; sed est actio ipsa immediata Dei. Tertiò, quoniam causis liberis immediatus concursus, actualiter concurrens ad electionem, licet prius & magis, quàm voluntas concurrat, nihilominus non datur, nisi dependenter: à libertatis exercitio. At verò præuium illud additamentum datur independentèr à libertate: & illo dato, non est in potestate voluntatis, non elicere talem electionem, ad quam determinat. Ex quibus differentiis aliæ plures colliguntur, propter quas illi Doctores non habent intentum.

11.
*Confirmatio
per solutio.*

Ad Confirmat. Respond. negando sequelam, quoniam actualis applicatio, & influxus causæ secundæ, ut talis est, effectiue producit à primo agente, immediatè, prius, & magis concurrente ad illam; & ab operatione primi agentis non producit, tanquam à causa intermedia; sed per illam producit, tanquam per operationem prius, immediatius, intimius, & magis concurrentem ad operationem, & effectum causæ secundæ.

12.
Obiectio 2.

Secundam obiectionem asserunt, tanquam rationem, à Philosopho, & eius interpretibus adductam, ad probandam præuiam motionem, inhaerentem causæ. Nam causæ secundæ, quando actu operatur, habet aliquam perfectionem, quam non habebat antea. Sed illa perfectio producit à Deo. Ergo Deus influit in ipsam causam secundam. Maior constat ex illa communi propositione omnium Philosophorum: Omne agens naturale, quando agit, perficitur. Nam certares est, causam secundam, quando actu operatur esse perfectiorem, quam quando non operatur. Hoc autem de transeuntibus actionibus ita explicant, ut quamvis actio transiens extrinsecè perficiat causam: nihilominus eadem debeat intrinsecè perfici per motionem à Deo receptam.

13.

Respondetur. Prædicta ratio nullibi apud Aristotelem, & eius interpretes reperitur, nec illius author in particulari citat Aristotelis locum, nisi fortè hoc referat ad 8. librum Physicorum cap. 5. & librum de causis proposit. 16. quæ paulò superius citauerat. Verumtamè utrobique nulla reperitur mentio perfectionis ab agente formaliter recipiendæ. Quin potius contrarium efficaciter colligitur ex Aristotele. Primò, quoniam in 9. Metaph. text. 16. inde probat, felicitatem non consistere in actione transeunte, quoniam per illam non perficitur agens. Vbi S. Thomas lect. 8. ad finem: *Quando per actionem, inquit, constituitur aliquod operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem. Vnde est in operato sicut actio & perfectio eius, non autem in operante.* Quam eandem rationem Aristotelis nomine reperit S. Thomas 1. part. quæst. 18. art. 3. ad 1. & 1.2. quæst. 3. art. 2. ad 3. & 2. contra Gent. cap. 23. ratione 4. & alibi sæpe. Quapropter Aristoteles, atque S. Thomas supponunt, agenti nullam aliam perfectionem accrescere, præter actionem. Quod nisi supponeret eorum argumentum claudicaret ex ea parte, quoniam in agente per actionem transeuntem, formaliter recipiatur alia perfectio tam magna, quanta est perfectio transeuntis actionis (ut volunt authores physicæ prædeterminationis) & illa esset bonum & perfectio agentis. Quocirca non esset illi neganda felicitas ex eo capite, quoniam *felicitas est bonum felicitæ, & perfectio eius*: ut loquitur S. Thomas in lect. 8. citata.

*Ex Aristotele
salutitas
non est actio
transiens.*

*S. Thomas
actionem in
termino po-
nit.*

Idem colligitur secundo, quoniam, ut efficaciter probauimus præcedenti disput. 46. sect. 8. sub init. apud Aristotelem mouentibus, siue efficientibus per accidens contingit, quod moueantur: ac proinde per accidens contingit, quod perfectionem aliquam sibi inhaerentem denuo recipiant ex eo quod actu moueant.

Quapropter quod aliqui Doctores affirmant, agens agendo perfici de immanentibus actionibus verificatur formaliter, absolute, & intrinsecè; de actionibus autem transeuntibus verificatur solummodo per denominationem extrinsecam, & quandam veluti gloriam, & ostensionem potentie, quæ talem effectum producit, & per propagationem suæ naturæ specificæ, imò & individualis differentie quodammodo, quantum ad multiplicationem indiuiduorum sibi genere coniunctorum, & quasi filiorum.

Opponer aliquis S. Thomam, & communiter Doctores, asserere, Deum liberaliter communicasse creaturis suam perfectionem, non solum ut sint; sed etiam ut agant: ut retulimus disp. 45. sect. 7. dicto 4. Ergo supponunt, agere perfectionem esse. Resp. Doctores in ea sententia præcipue loquuntur, de perfectione intrinsecæ, quæ consistit in eo, quod creaturæ possint actualiter agere. Sed utrum ipsum actualiter agere, sit illis perfectio intrinsecæ, nihil ibi curant.

Obiiciunt tertiò, ex nostra sententia sequi, quod Deus & causæ secundæ per accidens coniungantur ad producendum quemlibet effectum: quemadmodum per accidens coniunguntur homines duo, trahentes eundem lapidem. Respondetur, negando sequelam, quoniam absque præuio additamento causarum propriè atque perfectè seruatur coniunctio per se inter primam causam, atque secundam. Hæc autem coniunctio, cum non sit ad constituendum substantiale compositum ex materia & forma, nec ad constituendum totum integrale; sed sit coniunctio in genere causarum efficientium, non potest in alio consistere, nisi in dependentia secundarum causarum à prima. Cum igitur secundarum causarum concursus per se, & quidditatiue dependeat à concursu primæ causæ, tanquam prius, immediatius, intimius, & magis influentis; in hoc sufficientissimè retinetur subordinatio, & coniunctio per se.

Vnde præterea ostenditur discrimen duorum hominum trahentium eundem lapidem: nam vnus hominis concursus, si foret intra suam speciem fortior atque perfectior; posset solus trahere absque cōcursu alterius: & solus potest partem eiusdem lapidis trahere. Insuper, si iuaret alter homo, vel Angelus, vel Deus; non indigeret concursu hominis huius in particulari: quapropter indigentia huius non per se conuenit alteri sed per accidens. Adde, quod licet adesser præuium additamentum, quod appellatur præmotio; non seruaretur coniunctio per se inter primam causam & secundam, nisi causæ secundæ, etiam postquam præuio additamento completa fuisset, adhuc in operando penderet ab immediato, priori, & fortiori concursu primæ causæ.

SECTIO IV.

Ex eo, quod mouere sit ipsum agere, corroboratur eadem veritas testimonio Theologorum, & Philosophorum.

1. Apud Theologos & Philosophos motus est actio.

Ratio præfens est huiusmodi. Apud Theologos & Philosophos motus est actio, vel actus. Ergo quando dicunt, omne, quod mouetur, ab alio moueri, & omnes creaturas moueri à Deo; nihil aliud significant, nisi actionem. Neque potest ex illis colligi aliud additamentum, realiter distinctum ab actione, siue illa actio sit, qua producuntur causæ, siue sit actio, qua simul cum eisdem causis à Deo producuntur earum effectus. Confirmatur, quoniam motum semper referunt ad actum secundum agendi: ergo nomine motus non intelligunt aliquid, quod causas vltimatè constituat, vel applicet in actu primo. At præuium illud additamentum non est actus secundus operationis, sed aliquid vltimatè constituens in actu primo.

2. Et quidem motum accipi pro actione, siue pro actu, constat ex testimonio Augustini ex lib. 4. de Genesi ad lit. cap. 12. quod ponderauimus supra sect. 1. sub initium. Ideo materialem actionem peccati vocat *motum auersionis*. lib. 2. de libero arbitrio cap. vltimo: vt vidimus supra disp. 28. sect. 2. num. 15. & disp. 31. sect. 4. num. 2. Eodem modo loquitur libro de duabus animabus, quem sequitur Magister in 2. dist. 27. Celebre est illud 5. de Ciuitate cap. 30. *Sic itaque administrat omnia, qua creauit, vt etiam ipsa propriis exercere, & agere motus sinat*. Vbi cum proprius creaturarum motus nihil aliud sit, quam earum actio; consequens est, actionem etiam Dei intelligi productiuam eorundem effectuum, quando Augustinus dicit, Dei prouidentia cuncta moueri, gubernari, administrari, & ordinari. Quemadmodum 5. de Genesi ad lit. cap. 20. 21. & 22.

3. Damascenus 3. fidei cap. 15. initio: *Actio, inquit, est efficax & substantialis natura motus*. Et paulò inferius: *Actio motus est, & sit magis, quam agat, quemadmodum Dialogus inquit Gregorius in Sermone de Spiritu sancto*. Et rursus: *Via actio est, & actio animalis, est omnis animalis dispensatio, siue nutritiua, siue augmentatiua, id est, vegetatrix, & motus secundum locum, & secundum sensum, & mentem, & libera arbitriariaque motio*. Ponderandum est autem Damascenum cum Nazianzeno tractare de duplici actione humanitatis Christi, altera, quam habet, vt homo, altera, quam habet vt Deus. Quapropter etiam Dei mouere idem erit, quod agere.

4. Dionysius Areopag. lib. de diuinis nominibus cap. 4. post medium de Actibus Angelicarum mentium, & animarum tractat sub nomine motus circularis, recti, & obliqui: Vbi S. Thomas lect. 7. initio ait: *Sicut dicit Philosophus 3. de anima, duplex est motus. Vnus, qui est actus imperfecti, id est, existens in potentia; & talis est motus verum corporaliū, que secundum hoc moueri dicuntur, siue secundum substantiam, siue secundum quantitatem, siue secundum qualitatem, siue secundum locum, in quantum exiunt de potentia in actum. Alius autem est motus perfecti, secundum quod ipsa operatio existens in actu, manens in ipso operante, motus dicitur, vt sentire intelligere & velle. Sic igitur accipiens motum, distinguunt angelicarum mentium motum in tria, &c.*

Harum autem motionum Deum esse primum motorem & causam, non prætermisit Dionysius adnotare quādo paulò inferius in eodem cap. 4. ait: *Igitur istarum, & sensibilibus trium motionum in hoc omni, & multo prius vniuersusque mansionum, & stationum, & collocationum causa est, & continens, & finis pulchrum & bonum, quod est super omnem stationem & motum*. Et paulò inferius: *Et omnia, quacumque sunt, & fiunt, propter pulchrum & bonum sunt, & fiunt, & ad ipsum omnia inspicunt, & ab ipso mouentur & continentur, & ipsius gratia, & propter ipsum, & in ipso exemplare principium omne finale, efficiens, formale, elementarium*. Apud Dionysium ergo & apud D. Thomam ibidem lect. 8. Deus est primum mouens, etiam in ordine ad spirituales operationes intellectus, & voluntatis, in quantum est illarum causa efficiens, finalis, obiectiua, seu quasi formalis, & insuper exemplaris. Neque requirunt aliquid aliud superadditum voluntari, & realiter distinctum à volitionibus, quo voluntas formaliter constituitur mota per diuinam motionem.

Athanasius lib. de Definitionib. colum. 5. titulo de actu ait: *Actus quemadmodum S. Gregorius Nyssenus inquit, est naturalis cuiusque rei potentia & motus. Nam quoduis essentiale suum habet efficaciam*. Gregorius Nyssenus frequenter nomine motus intelligit operationes, siue naturales, siue liberas appetitus, aut voluntatis, vt hom. 2. in Ecclesiasten. & homil. 8. Et disp. de Anima & resurrex. inter princ. & med. Aliqua illius verba retulimus disputat. 35. section. 3. num. 19. & 20. Chrysostom. Rom. 7. serm. 13. ad illud: *Ego operor illud*, volitionem appellat animæ motionem. Similiterque loquitur Nazianz. in iambico 15. Eandem motus acceptionem vsurpat Gregorius Magnus lib. 26. Moral. in 28. cap. Iob, alias 37. & lib. 5. in 1. Reg. cap. 1. col. antepenult. & lib. 6. Moral. cap. 16. col. penult.

Cyparissiotus, cognomento Sapiens, decade 3. de diuinis ad extra emanationibus, quæ potissimum ex Dionysio Areopagita compilata est, cap. 4. prope init. ita scribit: *Magnus Basilus in adnotatis à S. Maximo de energia contra Monothelitas; Aliud, inquit, est, qui operatur, aliud operatio, aliud opus: ac maxime ista inter se differunt. Operans enim est, qui ad operandum mouetur; operatio est veluti motus operatorii, ipsæque, vt ita loquar, conatus voluntatis ad operandum aliquid tendens & spectans, & simul vt electio facta est, quiescens, ac desinens, & cito mota ac præteriens*. Similia multa reperit in eodem & sequentibus capitibus vsque ad 9. in quibus Dei actionem, & emanationem creaturarum ad extra, & illarum gubernationem nomine motus comprehendit, & explicat quomodo pertineat ad prouidentiam. Præsertim notanda sunt, quæ cap. 10. notat ex Dionysio, & Maximo de motione; qua Deus, licet omnino sit immobilis, mouet tamen ea ratione, quoniam producit, & conseruat omnes creaturas.

Synodus etiam à Theodoro Carorum Episcopo contra Manichæos habita, apud eundem Cyparissiotum decade 3. cap. 5. sine: *Operatio, inquit, rationem medij præfert, & ob eam causam non existit per se. Solummodo est, cum sit, non ante motum operantis, id est, ante actum*. Ita exponit ipsa Synodus.

Denique voluntaris operationes nomine motus frequenter intelligunt antiquiores Scholastici cum Magistro, veluti in 1. sentent. dist. 27.

res intelli-
gunt Schola-
stici.

cap. 3. & distinct. 39. cap. 2. Quo etiam modo loquitur Aristoteles citatus sect. 2. num. 18. & 20. Eundem morum actionem esse & passionem, Aristoteles, D. Thomas & omnes Philosophi & Theologi admittunt: ut vidimus disputat. 31. sectione 8. num. 5. Quapropter D. Thomas 3. Physicor. cap. 3. lect. 4. cum Aristotele text. 17. & 18. notat, eundem omnino esse actum mouentis & mobilis, & mouere perinde esse ac producere effectum. Quod idem in sua physica, quasi per compendium Aristotelicæ doctrinæ demonstrauit Damascenus cap. 5. & 6. insuper in cap. 5. inter med. & finem ait: *Actus est efficax motus, qui à potestate producit. Efficax porro motus est, qui in opere existit. Opus vero, & effectio, & alio, &c.* Rectè igitur Caietanus 3. part. quæst. 13. art. 2. §. *Ad euidenciam*, circa med. ait: *Cum autem mouere nihil aliud sit, quam educere de potentia ad actum, & moueri sit educi de potentia ad actum, clarè constat, quod instrumentum tum mouetur à principali agente, cum educitur de secunda potentia ad actum, cum sit cooperans ipsi principali agenti, cum sit exequens operationem principalis agentis, quod sit per hoc, quod principale agens, ut sic, utitur illo ad opus ipsius principalis agentis.*

Damascen.

Caietanus.

10.

Gregorius.

Viuientium
instinctus
quid.

Diuina pro-
uidencia res
omnes ad fi-
nem dirigat.

Obiiciunt tamen aliqui Gregorium lib. 16. Moral. cap. 16. alias 18. dicentem: omnia in tantum moueri, in quantum occulto instinctu disponuntur. Et post pauca: *Numquid nam hæc, quæ inanimata, vel quæ viuientia diximus, suis instinctibus, & non magis diuinis impulsibus aguntur?* Colligunt autem instinctum esse præuium impulsum, ac præmotionem. Respondetur. Instinctus, quibus viuientia mouentur sunt naturales & necessariæ operationes æstimatiuæ, & appetitus sensitiui, quibus incitantur ad bona sensibilia, sibi conuenientia: sed instinctus & impulsiones, quibus agitantur inanimata, sunt eorum naturales potentie & qualitates actiuæ, siue localiter motiuæ, quæ non recipiunt denominationem instinctus, nisi quatenus diriguntur & gubernantur per diuinam providenciam, cuius proprium est, res omnes ad finem dirigere, atque mouere. Vnde paulò superius dixerat: *Nec ea, quæ viuunt sibi metipsis viam tribuunt, neque ea, quæ mouentur, & non viuunt, suis nutibus ad motum ducuntur, sed ille cuncta mouet, qui quadam viuificat, quadam verò non viuificat in extremam essentiam trahere ordinari seruat.* Nihil igitur Gregorius, vnde præuium causarum additamentum colligatur.

DISPUTATIO XLVIII.

*Verùm instrumentorum titulo secundis causis
debeatur concursus determinatus, aut
præuium additamentum.*

SECTIO I.

*Instrumenti quidditas non propriè conuenit
causis secundis.*

7.

Contraria
sententia ge-

DVo sunt, quæ contrariæ sententiæ Doctores ex instrumenti quidditate deducunt. Alterum est præuium secundarum causarum additamentum: de quo dicemus in sect. sequenti. Alterum est physica determinatio generalis concursus: de quo dicemus peculiariter in sectione præsentis. Vtriusque verò partis ge-

nerale fundamentum est, quoniam ut instrumentum attingat effectum principalis agentis, oportet præuiam motionem ab illo moueri & determinari: sed causæ secundæ, quatenus attingunt esse propriæ & particularis effectus, sunt instrumenta Dei, & attingunt proprium effectum Dei: ergo præuiam motionem ab illo debent moueri ac determinari.

Minorem probant testimoniis S. Thomæ, quæ referemus infra. Et confirmant ex propositionibus libri de causis, quas iam supra disputat. 45. sect. 5. num. 12. & sequentibus ponderauimus. Confirmant primo, quoniam Deus causas secundas mouet, & applicat ad suas operationes, quemadmodum artifex instrumenta mouet & applicat ad opus artis. Confirmant secundò, quoniam de ratione instrumenti est, ut non moueat, nisi prius natura motum sit ab agente principali. Debet igitur prius natura recipere in se motionem physicam in ratione causæ efficientis. Confirmatur tertio, quoniam causæ secunda ut possit, tanquam instrumentum Dei, concurrere ad actualiter agendum, debet habere non minorem actualitatem, & perfectionem, quam effectus, quoniam causæ non debet esse minus perfecta, quam effectus.

Confirmant quartò, & extendunt etiam ad materiales actiones peccatorum, quoniam quantum ad illas homines appellantur instrumenta Dei, nec alia ratione, nisi ut significantur esse à Deo moti, & applicari, ac determinari ad actionem. Quemadmodum Isaïa 7. *Nonacula conducta.* Isaïa 10. *Assur virga furoris mei, & baculus, insuper appellatur & Serræ.* Hierem. 47. *Mucro Domini, Hierem. 50. Malleus vnuerse terræ.* Hierem. 51. *Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram.* & Ezechiel 12. *Rece Dei.* Cuiusmodi plura retulimus disp. 42. sect. 1. præsertim num. 4. & 5. & infra sect. 4. num. 3. & sequentibus.

Confirmant quintò, quoniam nisi voluntas creata foret instrumentum prædeterminatum, creatam in ordine ad volitiones liberas: sequeretur voluntati potius, quàm Deo tribuendas esse volitiones liberas. Probatur sequela, quoniam principali causæ determinanti sunt præcipuè tribuendæ actiones illius & effectus.

Nihilominus sit prima conclusio. Secundæ causæ, saltem aliquo modo, & secundum aliquam rationem sunt instrumenta primæ causæ. Ita D. Thomas 1. 2. quæst. 6. art. 1. ad 3. & 2. contra Gent. cap. 21. ratione 4. & 3. contra Gentes cap. 70. fine & cap. 100. ratione 2. de potentia quæst. 3. art. 7. post medium corporis & ad 7. & alia argumenta, & in eadem quæst. art. 9. ad 1. argumentum, & opusculo 20. de regim. Principis lib. 3. cap. 8. & sequuntur Capreolus 2. sentent. distinct. 1. quæst. 2. art. 1. ad finem. Deza in eadem distinct. & quæst. articul. 3. notabili 3. in medio, Raynerius verbo *Meritum* cap. 3. fine, & communiter Doctores.

Probatum primò ex Aristotele 8. Physicor. text. 37. illis præsertim verbis: *Sed quo mouet, & moueri (supple necesse est) communicat enim simul hoc, & secundum idem existens ei, quod mouetur. Manifestum autem est in mouentibus secundum locum.* Vbi S. Thomas lect. 9. circa med. infert, *Omne quod mouet, & mouetur, habere rationem instrumenti: quoniam est id quo postremum mobile mouetur à primo mouente.* Vnde in sequentibus

nerale fun-
damentum.

2.

Confirmat
prima.

Secunda.

Tertia.

3.

4.

5.

Assertio pri-
ma.
Causa secun-
da, prima ad
quod modo in-
strumenta.

6.

Aristoteles
mouere, & moueri
secundum idem
existens ei, quod
mouetur.

S. Thomas

quoniam caputibus tolligit Aristoteles, omne intermedium mouens moueri prius, quam moueatur: proinde illud esse, quod primum mouens, mouet cetera mobilia: huiusmodi autem sunt omnes secundæ causæ comparatione primæ.

Probat secundò, quoniam sicut causæ principalis est agere propria virtute, atque auctoritate, & se ipsam applicare ad agendum: ita instrumentalis causæ proprium est agere virtute principalis agentis, & ad agendum applicari ab agente principali. At verò quælibet causæ secundæ agit virtute primæ causæ, & ab illa applicatur ad agendum: ut ostendimus disp. 45. sect. 4. 5. & 6. Vnde D. Thomas 1. part. quæst. 105. art. 5. corpore: *Deus, inquit, mouet non solum res ad operandum, quasi applicando formas, & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securum ad sciendum, &c.* Confirmatur quoniam instrumenta naturalia tam esse, quam virtutem operandi recipiunt à principali causa. Et artis instrumenta recipiunt ab artifice partem operatiue virtutis: at causæ secundæ recipiunt à prima totum esse, totamque virtutem operatiuam, & ab illa conferuntur.

Probat tertio, quoniam sicut instrumenti, & principalis agentis propter subordinationem vnica est actio: ita etiam vnica est actio primæ causæ, atque secundæ: supra disp. 45. sect. 10. Probat quarto, quoniam *hæc sunt instrumenta instrumenti, ut deseruiant actioni principalis agentis*, dum mouentur ab ipso: vt S. Thomas ait in 3. contra Gent. cap. 100. obediunt 2. At omnes causæ secundæ ad nutum obediunt, & subseruiunt causæ primæ, nihil agendo, quod, Deus efficaciter voluerit ab illis non produci, & illud totum producendo, quod, Deus efficaciter voluerit ab illis produci, vel voluerit permittere, vt ab illis producatur: vt magis constabit infra sect. 4.

Secunda conclusio. Causæ secundæ simpliciter propriè non sunt instrumenta primæ causæ. Quin potius absolute sunt principales causæ quantum ad producendos, & determinandos particulares effectus, sibi proprios. Hanc tenet D. Thomas omnibus locis infra citandis, & supponunt Scotus in 4. distinctione 1. quæst. 1. sine, & communiter Scholastici. Probat supponendo, discrimen inter causam principalem & instrumentalem in eo consistere, quod *principalis causa operatur per virtutem sue forme, cui assimilatur effectus. Causa vero instrumentalis non agit per virtutem sue forme, sed solum per motum, quo mouetur à principali agente. Vnde effectus non assimilatur instrumenti, sed principali agenti. Sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis.* Definitiones atque declarationes istæ traduntur à D. Thoma 3. part. quæst. 62. artic. 1. corpore & art. 4. quibus consequentia sunt, quæ tradit 3. p. quæst. 13. artic. 2. & 1. 2. quæst. 112. art. 1. ad argument. & de veritate quæst. 27. art. 4. corpore & ad argumenta.

Ex hoc principio sumuntur probationes duæ. Prima est. Quælibet causæ secundæ operatur per virtutem suæ forme, tam substantialis, quam accidentalis: quemadmodum ignis tam ratione forme substantialis, quam ratione caloris calefacit, & producit ignem. Ergo ad hos effectus producendos non est propriè instrumentum, sed principalis causa.

Secunda probatio est. Omnis causæ secundæ producit effectum sibi similem, siue secundum

formam, per quam formaliter constituitur actiua siue secundum formam, quam continet eminenter: quemadmodum explicuit S. Thomas libro 3. Physic. text. 17. lect. 4. & 8. Physic. text. 40. lect. 10. vt referemus disput. 49. sect. 3. num. 6. & sequentibus. Ergo quælibet causæ secundæ operatur vt causæ principalis, & non vt instrumentum. Antecedens constat primò in omnibus causis vniuersis, vt quando ignis ignem generat, & leo leonem: deinde etiam in causis æquiuocis: vt quando sol & cetera alia concurrunt ad productionem viuientium, quarum formas continent eminenter: & quando intellectus informatus specie intelligibili producit intellectionem, quæ procedit similis formæ, quam virtualiter continet intellectus prout tali specie informatus est.

Confirmatur primò, nam hanc similitudinem formæ prout eminenter contentæ licet non formaliter, satis esse ad rationem causæ principalis, ostendit exemplum lecti, qui similis euadit arti, tanquam formæ sui principalis efficientis; item gratia per sacramenta producta, non euadit similis, nisi Deo, in quo tamen non formaliter, sed eminenter continetur.

Confirmatur secundò verbis S. Thomæ in quæst. 4. de malo art. 3. corpore: *In principali quidem causa est aliquid secundum similitudinem forme, vel eiusdem speciei, si sit causa vniuersa: vel secundum aliquam excellentiorem formam: si sit agens non vniuersum. Sicut Sol generat hominem. In causa autem instrumentalis est aliquis effectus, secundum virtutem, quam recipit instrumentum à causa principalis in quantum mouetur ab ea.* Cum igitur omnes secundæ causæ, tam vniuersæ, quam æquiuocæ, operentur per virtutem propriæ formæ, cui assimilatur effectus: consequens est, propriè ac simpliciter esse causas principales.

Obiicies primo. Semina viuientium, quæ diu decisa conferuntur, per virtutem propriæ formæ substantialis, & accidentalis producunt viuens simile formæ, quam virtualiter, seu eminenter continent: nihilominus omnia semina operantur, vt instrumenta viuientium, à quibus receperunt formam substantialem & accidentalem: ergo secundæ causæ operantur, vt instrumenta Dei, licet operentur per virtutem propriæ formæ substantialis, quoniam illam à Deo receperunt.

Respond. supponendo, duplicem esse formam substantialem. Altera constituit speciem quidditatiuè completam, & perfectam intra suum gradum: cuiusmodi est forma cuiuslibet aui, aut arboris. Altera forma constituit speciem quidditatiuè incompletam & imperfectam intra suum gradum: cuiusmodi est forma constituens ouum aui, aut semen ab arbore decisum.

Quod autem incompleta & imperfecta quidditatiuè sit species, quam constituit oui, aut cuiuslibet feminis forma, probatur primò, quoniam illa species quidditatiuè postulat prius in sui constitutione partem esse viuientis, à quo decisum est semen; ac proinde cum illo constituere vnum per se quando viuens est perfectum, integrum, & suo fructu fecundum. Secundò, quoniam quidditatiuè destinatur, vt transeat in partem nascituri viuientis. Tertio, quoniam inde sequitur, semina non esse viuentia formaliter, sed tantum virtualiter. Vnde auium oua non exercent operationes auium, quousque formantur in

Causa vniuersa, & æquiuoca.

Gratia per sacramenta producta.

S. Thomas.

Duplex forma substantialis.

aves,

aves, & arborum semina non exercent operationes arborum.

17. Idem probatur quartò, quoniam naturalis intentio viuientium in producendis ouis aliisque seminibus non sistit in ipsis. Quoniam omne viuens intendit generare vniuocè simile: at verò semina non sunt vniuocè similia viuientibus: ideòque viuientium intentio per semina intendit producere viuens aliud eiusdem speciei. Nam, vt sapienter S. Thomas 3. contra Gent. cap. 112. sub init. *instrumentum non queritur propter se ipsum: sed ut eo principale agens viatur.*

6. Thomas.

18. Argumenti
responsio.

Quo supposito, ad argumentum respondeo, causas secundas ideo nò esse propriè instrumenta Dei, quoniam operantur per virtutem propriæ formæ: quæ propterea simpliciter est propria, quoniam constituit speciem quidditatiuè completam & perfectam. Nam ouorum, & aliorum seminum forma propterea nò est hoc modo propria, sed aliena, quoniam quidditatiuè constituit speciem incompletam, quæ pars est viuentis perfecti. Et viâ, & medium quidditatiuè destinatum ad illud producendum, vt nuper probatū est.

19. Obiectio secunda. Calor & ceteræ qualitates actiue operantur per formam & virtutem sibi propriam, hoc est, per propriam quidditatem; nihilominus operantur, vt instrumenta substantiæ, præsertim prout concurrunt ad producendam substantialem formam: ergo secunda causa poterit esse instrumentum propriè dictum, licet operetur per propriam formam. Respond. Forma & virtus dupliciter dicitur esse propria. Primò generaliter, sicut essentia, & quidditas est propria rei, quam constituit. Et hoc non sufficit, vt aliquid absolutè sit causa principalis, nec vt agat per formam, & virtutem sibi propriam. Secundo modo dicitur esse propria virtus, & forma, eo quod non sit quidditatiuè virtus alterius. Et hoc modo propria est igni nò solum eius forma substantialis, sed etiam calor: & consequenter, ac eodem modo virtus, & quidditas caloris non est propria calori, sed igni: & generaliter omnis vis accidentaliter non sua, sed substantiæ virtus est. Quoniam eius est virtus, cuius est agere: at agere illius est, cuius est esse, porro substantiæ proprium est esse. Quæ doctrina ex D. Thoma 1. p. quæst. 119. art. 1. fine, & quæst. 77. art. 1. ad 3. recte colligitur à Caietano in dicta quæst. 77. art. 1. fine. Porro secundis causis forma, & virtus propria est vtroque modo: ideòque tanquam principales causas operantur.

20. Assertio 2.
Causa secundaria prout ad esse in omnium coexistens, Dei instrumentum.

6. Thomas.

Ad explicationem, & confirmationem præcedentium conclusionum, sit tertia conclusio. Secundæ causæ, prout concurrunt ad producendum esse in communi, quod est proprius, & adæquatus effectus primæ causæ, sunt illius instrumenta. Cæterum principales causæ sunt, prout producent particulares differentias effectuum sibi similium. Probat primò D. Thomas de potentia quæst. 3. artic. 4. corpore circa med. dicens: *Dare esse, in quantum huiusmodi, est effectus primæ causæ solius, secundum propriam virtutem. Et quæcumque alia causa dat esse, hoc habet in quantum est in ea virtus & operatio primæ causæ, & non per propriam virtutem. Sicut & instrumentum efficit actionem instrumentalem, non per virtutem propriam naturæ, sed per virtutem mouentis, &c.* Quibus consonant quæ tradit 1. part. quæstion. 49. artic. 5. corp. & 2. contra Gent. cap. 21. ratione 3. & 4. cum ait: *Oportet quod generans vniuocum sit, quasi*

agens instrumentale respectu eius, quod est causa totius speciei. Vnde statim infert: *Impossibile est igitur quod substantia creata sit causa essendi, nisi sicut instrumentalis, & agens virtute alterius.* De quo videri potest Capreolus in secundo sententiarum dist. 1. quæst. 2. art. 3. part. 6.

Probat secundò, nam præmoueri, applicari, & determinari ad agendum, est instrumentorum magis proprium, quam principalium causarum: at verò secundæ causæ, quantum ad producendum esse in communi, præmouentur, applicantur, & determinantur à prima causa: cæterum illam determinant, quantum ad producendas particulares differentias effectuum sibi similium (vt demonstrauius disputat. 45. tota sect. 5. & 6.) Ergo secundæ causæ, quantum ad producendum esse in communi sunt instrumenta primæ causæ; non verò quantum ad producendas particulares differentias effectuum sibi similium.

Probatur tertio. Nam, vt D. Thomas, inquit, quæst. 24. de veritate art. 1. ad 4. *Causa prima dicitur esse principalis simpliciter loquendo, propter hoc, quod magis insluit in effectum: sed causa secunda secundum quid principalis est, in quantum effectui ei magis conformatur.* Vbi notandum, secundæ causæ principalitatem non dici secundum quid comparatione instrumentalis actiuitatis, quasi causa secunda simpliciter sit instrumentum. Sed appellatur secundum quid comparatione diuinæ principalitatis, comparatione cuius tam esse, quam ceteræ perfectiones creaturis conueniunt secundum quid.

SECTIO II.

Causa libera rationem instrumenti participat multò minus, quam naturalis causa.

1. Conclusio, quæ continetur in titulo, probatur primò ratione discriminis, quam docuit S. Thomas de veritate quæst. 24. artic. 1. ad 5. *Instrumentum, inquit, dupliciter dicitur. Vno S. Thomas. modo propriè, quando scilicet aliquid sit ab altero mouetur, quod non conferitur ei a mouente aliquod principium talis motus, sicut ferrum mouetur à carpentario: & tale instrumentum est experti libertatis. Alio modo dicitur instrumentum magis communiter quicquid est mouens, ab alio motum, siue sit in ipso principium sui motus, siue non. Et sic ab instrumentum, non oportet, quod excludatur omnino ratio libertatis: quia aliquid potest esse ab alio motum, quod tamen se ipsum mouet: & ita est de mente humana.*

2. Confirmatur primò, quoniam quantò aliqua causa plus participat de virtute intrinseca vt se ipsam agat, moueat, & determinet ad particulares actiones; tanto magis recedit à propria ratione instrumenti: vt constat ex dictis section. 1. conc. 2. Sed causa libera multò veriùs, & proprius, quàm naturalis causa, se ipsam agit, mouet, ac determinat ad particulares actiones. Ergo causa libera recedit à propria ratione instrumenti multò magis, quàm naturalis quolibet causa.

Porro, causæ liberæ proprium esse agere, mouere, ac determinare se ipsam, probatum est tomo præcedenti de Scientia disp. 45. sect. 1. & disp. 40. & 50. & sequentibus. Quam ob causam agentia naturalia multò magis accedunt ad rationem instrumenti, & à sapientibus quandoque dicuntur

dicuntur esse instrumenta comparatione propriissimæ acceptionis agendi, atque mouendi, quæ requirit intentionem finis, ac libertatem. Vnde Damascenus in sua Physica cap. 8. prope initium de natura, siue naturali causa sic loquitur. *Flaut abs re Plato instrumentalem causam eam esse tradit: quandoquidem ut alicui & ferræ nil omnino norunt in rebus, quæ artis industriâ elaborantur: sic nec natura in his rebus, quæ naturâ constant. Verum mens illa rerum omnium parens & archicuncta cuncta ante eam explorata habet, proprièque efficit: sic nimirum, ut naturâ solam eam apivudinem, quàm à summo illo opifice accipit, infra præbeat: ipse autem opifex arbitratu suo finem superne, tanquam lucem quandam porrigat. Vnde etiam naturæ actus per se posuit est. Patitur enim prius, atque ita efficit: mouetur, atque ita demum motum affert. In quibus omnibus Damascenus non aliam priorem motionem intelligit, nisi eam, quæ naturales causæ recipiunt à Deo suam essentiam, & virtutem actiuam, & diuinam voluntate diriguntur ad finem, ipsis ignotum, & cum Deo prius, & magis operante, cooperantur. Vnde cap. 9. in med. instrumentalem causam interpretatur adiuvantem. Quibus consequentia notat sub finem eiusdem capituli 9.*

Confirmatur secundò, quoniam ut S. Thomas ait 1. 2. q. 2. art. 4. ad 2. *Homo sic mouetur à Deo ut instrumentum, quod tamen non excludit, quin moueat se ipsum per liberum arbitrium. Et ideo per suum actum meretur, vel demeretur apud Deum. Quod autem hæc ratio instrumenti, quæ relinquitur in libero arbitrio sic multò magis impropria, quàm in causis naturalibus, satis indicauerat in eadem 1. 2. q. 1. artic. 2. ad finem corporis, dicens: Tota irrationalis natura comparatur ad Deum sicut instrumentum ad agens principale. Et ideo proprium est naturæ rationalis, ut tendat in finem, quasi agens, vel ducens ad finem: natura verò irrationalis quasi ab alio acta, vel ducta, &c.*

Confirmatur tertio, nam peculiarem rationem instrumenti se ipsum mouentis, licet primario moueatur à Deo notauit Anselmus lib. de concordia prædestinati. & grat. cum lib. arbit. cap. 3. inter med. & finem, dicens: *Voluntas instrumentum mouet omnia alia instrumenta, quibus sponte viamur, & quæ sunt in nobis, ut manus, lingua, visus, & quæ sunt extraneis, ut stilus, & securus, & facit omnes voluntarios motus. Ipsa verò se suis affectionibus mouet: unde dici potest instrumentum se ipsum mouens. Dico, voluntatem instrumentum omnes voluntarios motus facere, si diligenter consideramus; sed ille verius dicitur facere omne, quod facit natura, aut voluntas, qui facit naturam & instrumentum volendi cum affectionibus suis: sine quibus idem instrumentum nihil facit.*

Confirmatur quartò, nam & D. Thomas 3. contra Gent. cap. 112. sub init. inde probat solis rationalibus creaturis propter se ipsas providere Deum. *Quod enim ab altero tantum agitur, rationem instrumenti habet: quod verò per se agi, habet rationem principalis agentis. Hoc autem discrimen ita tim applicat ad irracionales, & rationales creaturas:*

Confirmatur quintò, nam & Aristoteles lib. 1. Politic. cap. 3. post med. agnouit, libertatem esse perfectionem propriam principalis agentis: ideòq; seruitutem reducit ad rationem instrumenti. Vnde seruos appellat actiua instrumenta, quæ dicit specie differre ab instrumentis factiuis. Nec du-

bium, quin ea differentia consistat in eo, quod factiua instrumenta nihil libertatis participant; ideòque propriè sunt instrumenta. Sed actiua instrumenta, videlicet serui, quantum de libertate participant, tantum à propria instrumenti ratione descendunt ad rationem principalis agentis.

Ex eodem principio sumitur probatio secunda, cuiusvis, licet generalis sit omnibus actionibus, clarior tamen in tribus cernitur. Quoniam motus magis attribuitur mouenti, quam mobili, & magis attribuitur principali causæ, quam illi, quod propriè instrumentum est. Vnde homicidium non tribuitur lapidi, sed proicienti: ut S. Thomas obiecit in 1. p. q. 105. art. 4. argum. 3. & in solutione concessit, respondens: *Si voluntas ita moueretur ab alio, quod ex se nullatenus moueretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritum, vel demeritum. Sed quia per hoc quod moueatur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se, ideo non tollitur ratio meriti. Inde colliguntur duo: primum est, in actionibus honestis voluntatem non esse propriè instrumentum Dei, sed esse causam principalem, ut illi tribuantur ad meritum, tanquam mouenti se ad illas. Secundum est voluntatem creatam magis distare à propria ratione instrumenti Dei, quando concipit materiale actionem peccati; quoniam illius determinatio non tribuitur Deo, tanquam mouenti etiam illo modo, quo tribuuntur Deo quælibet actiones honestæ: ut dicemus sect. sequenti.*

Probatur tertio, quoniam causa quælibet vitalis peculiari quadâ ratione supra ceteras causas non vitales assurgit ad rationem principalis causæ, receditque ab instrumento propriè dicto; quoniam actio vitalis habet magis intrinsecam dependentiam à principio vitali, tanquàm sibi proprio & proportionato, quod solum denominatur propriè à tali operatione. Confirmatur primò, quia per actiones intellectus & voluntatis creatæ, Deus non denominatur intelligens, nec volens, imò, licet per impossibile vel impossibile solus Deus produceret intellectionem, vel amorè absque concursu vitalis principij, adhuc non dicitur intelligens, nec volens. Quod est indicium illius quidditatiui respectus, quo vitales operationes exigunt, principalem sui causam esse vitalem, & principium sibi coniunctum. Confirmatur secundò, nam ab actione magis denominatur agens, quod est magis & principaliter agens, quàm quod minus agit, ac minus principaliter, quale est, quod instrumentaliter agit. Quapropter non denominaretur intelligens homo, sed Deus: si homo non esset agens principale, sed solus Deus.

Probatur quartò, nam ad rationem instrumenti magis accedit voluntas, prout concurrat ad supernaturales actiones, ad illas quippe requirit magis specialem motionem & virtutem Dei: & tamen ad illas non est propriè instrumentum Dei: ut ostendimus alibi. Ergo multò magis voluntas recedit à propria ratione instrumenti, prout se ipsam mouet ad actiones, minimè superiores viribus naturæ.

Rectè igitur Guiller. Paris. in p. 1. versus finem in tract. de merit. col. penult. ait: *Opera nostra sunt etià opera Dei, quia ipse operatur in nobis, & etiam per nos, non quidem tanquam per organa tantum, & instrumenta: tunc enim nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona sicut cibaria, vel tibie, &c. Plures alios ex antiquioribus Scholasticis referemus, quando*

7.

S. Thom.

Determinatio ad peccatum non est Deo mouenda.

8.

Confirmatio prima.

Secunda.

9.

Voluntas ad supernaturales actus non est propriè instrumentum Dei.

10.

Guillelmo.

quando peculiariter egerimus de supernaturalibus operationibus. Et huius ætatis auctores supradictam perfectionem principalis causæ, cui minus propriè conueniat instrumenti ratio, tribuunt libero arbitrio: vt Driedo de Captiu. & redempt. generis humani tract. 6, cap. 1. part. 1. prope med. Et libro de Concordia liber. arb. & c. cap. 3. longè post init. 5. *Respondeo verissimum:* fol. 50. Ruardus Taper art. 7. contra Lutherum inter princ. & med. propof. 10. ad finem pag. 314. & sequèti, & clariùs nostri Doctores, vt Bellarm. lib. 4. de Grat. & lib. arbit. cap. 15. ad primum, Suarez tract. de auxil. lib. 1. cap. 6. num. 20. à quo non dissentit lib. 3. cap. 15. num. 19. & 20. Quint etiam idem ex professo defendunt nonnulli ex auctoribus physica prædeterminationis,

SECTIO III.

De materiali actione peccati, quatenus longius recedit ab instrumento primæ causæ.

1.
Assertio.

EX fundamentis in 1. & 2. sectione positis, deducitur præsens conclusio. Si materiales actiones peccatorum considerentur secundum specificam differentiam, per quam sunt realiter, & quidditatiuè contrariæ Dei mandatis, & amoris: voluntas creata, prout concurrit ad illas, recedit à propria ratione instrumenti primæ causæ multò longiùs, quàm vt cõcurrit ad cæteras omnes actiones, aut formalitates actionum. Vnde in eadè formalitate multò veriùs & propriùs, quàm in cæteris creata voluntas sibi vendicat turpissimam auctoritatem principalis causæ, quam dignitatem Dei bonitas omnino detrectat. Hanc conclusionem expedit ex professo probare propter hæreticos, qui, Deum esse causam prauarum actionum, colligere tentant ex eo, quod voluntas nostra sit instrumentum Dei.

2.

Ideo probatur primò, quoniam quilibet effectus secundum eam rationem, secundum quam procedit ab instrumento, prout est instrumentum, multò magis & principalius causatur à causa principali. Sed materiales peccatorum actiones secundum specificam differentiam, per quã sunt quidditatiuè contrariæ Dei mandatis & amoris, non causantur à Deo, tãquam à causa principali: vt probatum est disp. 27. & tribus sequentibus. Ergo secundum eandem rationem illæ actiones procedunt à voluntate creata non tanquã ab instrumento Dei, sed tanquã à causa principali.

3.
Causa principalis officii per meram permissionem non exercetur.

Probatur secundò, quoniam causæ principalis officium erga instrumentum non potest exerceri per meram permissionem; requirit enim præcipuam & positiuam causalitatem: sed in ordine ad materiale actionem peccati, Deus meram permissionem exhibet: vt ostendimus supra disp. 31. & 32. Ergo in ordine ad tales operationes Deus non exercet officium principalis causæ per voluntatem creatam, vt per instrumentum, operantis.

4.

Probatur tertio, quoniam instrumentum quidquid operatur sub ea ratione, qua instrumentum est, operatur secundum intentionem, voluntatem, & ordinationem artificis. Sed voluntas creata, in quantum realiter vult diuina præcepta violare, non operatur secundum voluntatem, intentionem, & ordinationem Dei: vt ostendimus supra disp. 33. & 35. Ergo voluntas creata, in quantum realiter vult diuina violare præcepta, non operatur, vt instrumentum Dei. Probatur quarto, quo-

Probatio quarta.

niam à principali causa, & non ab instrumento initium operationis sumitur. Sed prædictæ operationis initium non à Deo, sed à voluntate creata defumitur. Ergo Deus non est illius causæ principalis, nec voluntas est instrumentum Dei, prout elicit materiale actionem peccati. Minorem ostendimus tota disp. 36.

Probatur quintò, quoniam instrumentum inouetur, applicatur, impellitur, excitatur, agitur ad operationem. Et principalis causa facit, vt instrumentum operetur: quæ omnia cõparatione materialis actionis peccati præstare Deus nõ potest: vt ostendimus disput. 36. sect. 5. & sequentibus. Confirmatur, quoniam talium actionum cõparatione, homines sunt instrumenta Dæmonis, potiùs quam Deide quo vide dicta disp. 36. sect. 6. præsertim quod ex Marco Eremita retulimus ad finem illius. In his omnibus probationibus obseruandum est, eas esse proprias actionum turpium. Nam ad bonas actiones, quantum erat ex his capitibus, præcisè consideratis, voluntas creata poterat habere rationem instrumenti Dei. Quod discrimen etiam Patres agnouisse, constabit ex probatione sequenti.

Homines instrumenta Dæmonis.

Probatur sextò, diligenter obseruando variationem in modo loquendi antiquorum Patrum. Nam agentes de bonis operibus, nunquam asserunt, Deum de illis, aut ex illis facere, aut colligere bonum; sed potiùs asserunt per iustos homines aut Angelos, & per eorum opera Deum facere bona. Quem modum loquendi adhibito studio permurant, quando gradum faciunt ad dæmones, aut homines malos, aut eorum opera, dicentes, Deum ex illis, aut de illis colligere bona. Quod discrimen scitè obseruauit Durandus in 1. dist. 47. quæst. 2. quamuis ex illo malè intulerit, Deum non concurrere efficienter ad actionem materiale peccati.

6.

Sic August. in Enchirid. cap. 11. *Nec Deus, inquit, vilo modo fieret mali esse aliquid in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens, & bonus, vt bene faceret, etiam de malo. De bono natura vitium ipse Deus bene facit reformando, aut puniendo vitium.* & cap. 107. *Vtrumlibet, inquit, horum elegisset homo, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certè de illo. Proinde quia suam malui facere, quam Dei, de illo facta est voluntas Dei.* Vnde constat, quando homo eligit bonum, tunc non solum à Deo, sed etiam ab homine, tanquam instrumento cooperante, fieri voluntatem Dei: at verò quando malum eligit fieri voluntatem Dei non ab homine tanquam instrumento, sed fieri à solo Deo: hominem autem esse materiã, de qua fit voluntas Dei.

Sic habet.

7.

Vnde & toto tract. 72. in Ioannem frequenter asserit, Iesum Christum per homines credentes facere opera pieratis, videlicet, credèdi, sperandi, diligendi, &c. Et de agone Christiano cap. 7. prope init. ait: *Alij obediunt, tanquam filij, & faciunt cum diuina providentia, quod bonum est, alij verò ligantur tanquam serui, & fit de illis quod iustum est.* Hæc Augustini testimonium ponderauimus etiã supra disp. 44. sect. 6. fine, probâtes diuinã voluntatem nõ expleri per materiales actiones peccatorum: nunc autè ad probandũ, eas actiones à ratione instrumenti recedere magis quã actiones honestas.

8.

Eundem modum loquendi Bernardus imitatur in tractatu de grat. & lib. arbit. inter med. & finem dicens: *Quibus, vel de quibus proficit.* Et ex sequenti contextu constat, illud, *de quibus*, dictum esse propter malas impiorum voluntates, de quibus

9.
Bernardus.

quibus Deus colligit bonum prædestinatorum. Et in nouo quodam sermone 2. in cana Domini sub init. Bernardus, aut quilibet eius author ait: *Omnia dedit ei Pater in manus bona, & mala, mala in usum, bona in effectum. De malo produsionis Iuda fecit bonum redemptionis nostræ.*

10.

Ex talibus Augustini testimoniis rectè Magister, & omnes scholastici primo dist. 47. colligunt, voluntatem Dei semper impleri ab homine, vel de homine, modo explicato. Idem tradit Albertus 1. p. q. 80. memb. 2. art. 4. part. 1. Alexander 1. p. q. 40. memb. 4. initio.

SECTIO IV.

De appropriatione instrumenti peccatis extrinsecus addita per Dei prouidentiam.

1.

Propriam instrumenti rationem Deus superaddit materialibus peccatorum actionibus, & demonibus, aut hominibus impiis, faciens illos, licet inuitos, diuinæ prouidentie ministrare. Pro cuius maiori explicatione recolendum est ex disp. 44. sect. 2. in actione materiali peccati posse præscindi reales quasdam formalitates, quæ nullam in suo conceptu claudunt oppositionem contra legem Dei: & illas per se causari à Deo, tanquam impellente & inclinante ad illas. In his igitur, si considerentur præcisè secundum se, non reperitur instrumenti ratio magis propriæ, quam in actionibus moraliter honestis: ut ostendimus supra sect. 2. Si verò considerentur, prout diriguntur à Deo ad fines bonos à Deo intentos, sub hac formalitate præcisè subeunt instrumenti rationem valdè propriam, cæterum sibi rectè consentientē, & minime sibi repugnantem.

In materiali
actione pec-
cati formal-
itates non
claudentes
legi Dei op-
positionem.

2.

Sed quoniam ipsa quoque realis oppositio & repugnantia cōtra legem Dei & charitatem, imò & formalis etiam ratio malitiæ per Dei omnipotentiam retorquentur ad optimos fines, ut ostendimus supra disp. 18. sect. 2. & 3. & disp. 44. sect. 6. & 7. in hac extrinseca directione Dei consistit propriissima quædam instrumenti ratio, quam inuiti patiuntur à Deo dæmones & homines prauis. Itaque non in concursu Dei ad realem transgressionem legis, sed in extrinseca illius ordinatione collocatur hæc propria ratio instrumenti. Ad quam etiam pertinet omnes circumstantias præscribere nocituris, ne possint alio tempore, loco, plus, diutius intentus, aduersus alias personas, aliòve nocimenti genere insanire, quam intra limites, diuina prouidentia præscriptos, prædicta disp. 44. sect. 3, & 4.

Realis oppo-
siti legi Dei,
& formalis
malitiæ re-
torquetur ad
optimos fines.

3.

Restat igitur probandum solummodò, quod proprium est huius sectionis, videlicet instrumenti ratio fundata in prædicto genere prouidentie. Et imprimis impios atque tyrannos esse instrumenta, quibus Deus regiones deualat propter earum scelera, constat Isaia 7. *In die illa radet Dominus in nouacula conductâ, in his, qui trans flumen sunt, in Rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & barbâ uniuersam.* Sed generaliter puniendi & flagellandi significatur instrumentum cap. 10. *Va Assur virga furoris mei & baculus ipse est, & longè inferius: Suscietur super eum Dominus flagellum, & virgam suam super mare, & leuabit eam in via Ægypti.*

Isaia 7.

Isaia 10.

4.

Rursus eam instrumenti proprietatem seruari, ut nihil ad puniendum, & flagellandum operetur, nisi ex Dei motione atque imperio, constat ex illis verbis eiusdem capituli: *Contra gentem sal-*

Ruiz, de Voluntate Dei.

lacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi. Quid verò significet istud mandatum exposuimus iam disp. 44. sect. 3. Et longè inferius: Adhuc enim paululum, modicumque, & consummabitur indignatio mea, &c.

Deinde tales impios quātum ad fructus, quos Deus ex eorum facinoribus colligit esse mera instrumenta, quæ nihil ex proprio conferant ad bonum, sed potius, quantum ex se est, bono repugnent, & à sola prouidentia Dei extrinsecè recipiant ordinationem ad bonum, cui licet inuiti subseruiant, ostenditur sequentibus verbis: *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit: sed ad conerendum eris cor eius, & ad interuersionem gentium non paucarum.* Propterea, nullam prorsus esse gloriam talis instrumenti meri, sed totam gloriam esse solius Dei, colligit Isaia per multos versus eiusdem capituli & ait: *Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secit in ea: aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui virga lignum est.*

Denique robur animi, diuitias, consilia, rerum euentus, & cæteras circumstantias, ad victoriam & imperium requisitas, à solo Deo tribui, proptereaque illa omnia esse velut instrumenti motionem ad fines diuinæ prouidentie, notatur ab illis verbis: *Dicit enim: Numquid non principes mei simul reges sunt? vsque ad illa: In fortitudine manus mee feci, & in sapientia mea intellexi, &c.*

Ad hæc omnia confirmanda valdè conferunt omnia ferè sanctorum Patrum commentaria in c. 10. Isaia. Præsertim verò legenda sunt, quæ ad illa verba: *Va Assur*, scribit Cyrillus Alex. libro 1. in Isaia. nobis sæ erit referre quod notat in illa verba: *Numquid gloriabitur, &c. Existimāsne, tua vi hoc perficere te, ut caperes vrbes; cum tanquam instrumentum à manu, nimirum, diuina, quæ hæc facit, adhibuit fueris? Non prouide tua gloria, sed Dei potius, qui tua crudelitate tanquam securi quapiam, seu virga, seu ligno aduersus eos, qui ipsum offenderant, usus est.*

Hieronymus in eundem locum ait: *Sic & tu, cum organum fueris voluntatis Dei, erigeris in superbiam. Organum autem idem est quod instrumentum. Glossa ibidem: Sicut hæc inanimata tantum sunt instrumenta, nihil facientia per se, sed per eum, qui mouet ea: Sic neque Sennacherib per se, sed per Dei virtutem operatus est. S. Thom. ibid. ait: Serra dicitur, quia est sicut instrumentum, quod non potest operari, nisi motu artificis. Quam eandem similitudinem magis explicat opus 10. de regim. princ. lib. 3. c. 8.*

Basilii in eundem locum ait: *Sicut serua, nisi aliquis eam trahat ad eius usum, qui solerti artificio ligna conscindit, ipsa quidquam secare non potest: sic ego te mihi assigno ad plectendum populum hunc peccatorem in securi & serra, cōsursus tua immensi crudelitate. Et multò superius dixerat: Virga eritis furoris mei: instrumentum siquidem pœna influctuum non propria virtute irrogat pœnam, sed operatoria virtute se mouentis. Omnia sunt verba Basilij, resecatis aliis, quæ horum sensum nihil poterant immutare.*

Nec prætermisit Basilii indicare quam sit naturæ malorum operum inclinationi ac efficacitati contrarium emolumentum, quod Deus elicit ex illis. Què propterea non usum, sed abusus

Z z appel

5.

6.

7.

Cyrillus.

8.

S. Thom.

9.

10.

Iſaie 13.

Baſilius.

appellat quoniam opera mala contra propriam vim, & propenſionem retorquentur ad bonum. Ideo Iſaie cap. 13. illa verba: *Dominus Sabaoth mandauit genti bellicoſe*, ſic exponit: *Demonē longinquo adſciti, adducuntur ad expetendam de peccatis noſtris eluſionem benignitate Dei erga nos abutente eorum immanitate ad animarum noſtrarum medelam, exemplo cuiuſdam medice artis periti, dum in veneno ē viperā ſumpto, abutitur ſciētē ad ſubſoluendam, & medicandam egrotantium imbecillitatem. Quibus ſimilia ſunt, quæ retulimus ſuprà diſp. 44. ſect. 7. ſub initium.*

11.

Augustinus:

Vt prædictam instrumenti denominationem, extrinſecus adiectam præuæ voluntati ſignificaret Auguſtinus, nonnunquam adiungit præpoſitionem instrumentalem, quam ſectiōne 3. numero 6. & ſequentibus vidimus, alioqui bonis tantum operibus referuari. Quemadmodum in Enchirid. cap. 100. *Per eandem*, inquit, *creaturæ voluntatem, quæ factum eſt, quod Creator noluit, impleret ipſe quod voluit, bene utens malis, &c.* Quamuis redeat ſtatim ad aliam ſibi magis familiarem loquendi formulam, dicto numero 6. ponderatam, cum ait: *Hoc quippe ipſo, quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas eius.* Et iterum: *Niſi omnipotens etiam de malo facere poſſet bene.*

12.

Redit tamen in ſequenti capite 101. ad instrumentalem præpoſitionem, & ait: *Dei quaſdam voluntates ſuas utique bonas implet per malorum hominum voluntates malas.* Sicut per Iudeos maleuolos, & quæ ſequentur uſque ad finem illius capituli. Sic etiam libro 3. de Trinitate, cap. 4. *Vitru*, inquit, *omnibus ad incommutabile arbitrium ſententiæ ſuæ, ſine rationalibus, ſine irrationalibus ſpiritibus, ſine per eius gratiam, ſine malis per propriam voluntatem.*

13.

Pſalm. 73.

Ioan 19.

Idem Auguſtinus in Pſalm. 73. ad illa verba: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognouerunt*, ait: *Quid non cognouerunt? Quia non haberes in me poteſtatem, niſi tibi data eſſet de ſuper. Non cognouerunt, quia non ipſis honor delatus eſt, ut affligerent, ut caperent, vel euerterent ciuitatem: ſed impietas eorum tanquam ſecurius Dei facta eſt, facti ſunt instrumentum irati, non regnum placati.* Viſdes itaque rationem instrumenti in eo poſitam, quod à Deo poteſtatem accipiant. Dei verò intentionem ſtatim explicat, dicens: *Facit hoc enim Deus, quod plerumque facit & homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam iacentem in medio, fortaſſe qualecunque ſarmentum, cedit inde filium ſuum, ac deinde proicit ſarmentum in ignem, & filio ſeruât hereditatem, &c.*

14.

Bernard.

Inde Bernardus accepiſſe videtur quod in tractatu de libero arbitrio column. penult. *Vitru*, inquit, *creatura rationali, ſed maleuola, quaſi diſciplina virga, quam correſto filio, in ignem proicit.*

15.

Tertullianus tandem in libro de fuga in perſecutione prope initium ait: *Scire debemus, quatenus neque perſecutio eſt ſine iniquitate diaboli, neque probatio fidei ſine perſecutione propter probationem fidei neceſſariam iniquitatem, non patrociniū præſtare perſecutioni, ſed miniſterium. Præcedere enim Dei voluntatem circa fidei probationem, quæ eſt ratio perſecutionis; ſequi autem diaboli iniquitatem ad instrumentum perſecutionis, quæ ratio eſt probationis.* Nota primò instrumentum & miniſterium præſtari à dæmone, dum perſequitur, ſecundo Dei voluntatem præcedere, non

circa perſecutionē, ſed circa fidei probationem, quæ eſt ratio perſecutionis permittendæ. Tertio non ſolum instrumentum, ſed etiam materiam appellat idem Tertullianus, dum ſubiungit: *In quantum ſuſtitia iniquitas emula eſt, in tantum materia eſt, ad teſtimonia eius cuius eſt emula.* Eſt enim materia patientiæ, & firmioris teſtimoniij de fide per martyrium.

SECTIO V.

Per officium instrumenti nec phyſica prædeſterminatio, nec præuium additamentum imponitur voluntati creatæ.

PEruenimus iam ad primarium intentum diſputationis præſentis, de quo ſtatimus conſiſtiones duas. Prima conſiſtens. Ex quidditatiua ratione instrumenti non poteſt colligi additamentum aliquod præuium, à prima cauſa communicandum, prærequiri ad volitiones liberaſ, & multò minus, ſi fuerint turpes. Probatur primò, quia ubi non reperitur propria instrumenti ratio, nihil poteſt ex illa probari: at propria instrumenti ratio, etiam naturalibus cauſis non conuenit, ſupra ſectiōne 1. & multò minus liberis cauſis, ſupra ſectiōne 2. ſed minimè, ac remotiſſimè in ordine ad actiones turpes, ſupra ſectiōne 3.

Confirmatur primò, quoniam instrumentum generaliter & improprie dictum, non requirit aliam motionem præuiam, præter illam, quæ generatur vel alteratur, vel loco mouetur à principali cauſa; ut per generationem accipiat principale principium agendi, quod eſt ſubſtantialis forma, vel per alterationem accipiat accidentalem virtutem actiuam; vel per localem motum approximationis paſſo: ut maniſeſtè conſtat ex Ariſtotele 8. Phyſic. text. 37. & D. Thoma ibidem lect. 9. circa medium, cuius aliqua verba retulimus ſect. 1. pro conſiſtione 1. Nunc ſolummodò reſtat addere, ab illo textu, uſque ad finem libri 8. perpetuam ratiocinationem eò tantummodò dirigi, ut omne illud, quo mouens mouet, debeat à mouente principali prius generari, vel alterari, vel loco moueri: quapropter ibi quodlibet intermedium mouens ſubit instrumenti rationem. Cum igitur cauſæ ſecundæ tam ſubſtantialem formam, quam accidentales virtutes agendi, & localem approximationem accipiant à prima cauſa: conſequens eſt nullo alio additamento præuiò indigere, ut generalem illam, & impropriam instrumenti rationem exerceant in ordine ad primam cauſam.

Confirmatur ſecundò, nam & D. Tho. 2. contra Gent. c. 11. ratione 4. ex eo præciſe, quod à Deo cauſata ſit quælibet cauſa ſecunda, colligit, eā agere, ut instrumentū Dei, quoniā eo ipſo eſt mouens motum. Itaque motionem, qua cauſatur ſecunda cauſa, D. Thom. exiſtimat ſatis eſſe, ut ſit mouens motum, & ea ratione instrumentum Dei.

Probatur ſecundò, quoniam licet voluntas in ordine ad actiones liberaſ foret propriiſſimè instrumentum cauſæ primæ: non indigeret præuiò additamento; ſiquidè nullum instrumentum indiget eiufmodi additamento, ut conſtat per aliqua diſcurrendo. Nam ſemen oleris, aut arboris iam exciſæ, atque combuſtæ, quando multò poſt tempore generat oles, aut arborem eiufdem ſpeciei, agit ut instrumentum illius viuētis, à

1.

Aſſerit 1.

Probatur.

2.

Præuia motu ab instrumenti requisita.

3.

4.

Nullum instrumentum præuiò additamento indiget.

quo decifum est : & tamen ab illo tunc nullam potest motionem actualem & præuiam recipere, sed tantum ab illo recipit formam substantialem & accidentalem, quam conferuat. Idem intellige de quolibet ouo, postquam interiit auis, aut serpens, aut piscis, qui peperit.

5. *S. Thomas.* Rursus calor naturalis, in quantum est instrumentum anime, agit ad generationem carnis, ut S. Thomas ait 1. p. q. 115. art. 1. fine & de potentia q. 3. art. 4. corpore. Desumpsit autem ex Aristotele lib. 2. de anima cap. 4. tex. 41. vbi Augroes, & S. Thomas lect. 8. & tamen calor naturalis non recipit præmotionem inhxerentem sibi, & realiter superadditam ab anima. Tertiò, aërem calefacere & igne instrumentali, in quantum agit virtute ignis, notat D. Thomas 1. p. q. 45. art. 5. corp. prope med. & aqua calida, ferrumque candens calefaciunt, ut instrumentum ignis (quod ipsi etiam auctores contrariè sententiæ fatentur) & tamen nullam præmotionem, realiter inhxerentem, recipiunt, præter calefactionem.

6. *Sacramenta propria instrumenta Dei.* Quartò. Sacramenta sunt propriè instrumenta Dei ad conferendam gratiam; & tamen nihil accipiunt, sibi realiter inhxerens : vt ostendimus disp. 46. sect. 2. probat. 6. num. 15. & sequentibus. Quintò confirmatur, quoniam artis etiam instrumenta, prout localiter mouentur præcisè, non sunt instrumenta, sed prout aliam extrinsecam motionem recipiunt, ut ostendimus eadem disp. 46. sect. 2. num. 11. & sect. 4. num. 17. & disp. 47. sect. 3. num. 3.

7. *Quanti causa intendit assimilare se effectui.* Secunda conclusio. Ex ratione instrumenti, quam secundæ causæ participant, non colligitur, primæ causæ concursum esse determinatum ad particulares effectus; sed potius colligitur, indifferentem procedere à prima causa: sed à secundis causis determinari ad particulares effectus. Huius conclusionis primaria probatio satis constat ex dictis in hac disp. sect. 1. & 2. disp. 75. sect. 4. & 5. quoniam quælibet causa principalis intendit secundum suam formam assimilare sibi effectum, ac proinde illum determinare ad talem specialem similitudinem. Generalitas verò diuini concursus solummodò determinat suum proprium effectum, quod est esse.

8. *Secunda.* Inde collige, instrumentum generaliter, & improprie dictum, non indigere determinante concursu principalis causæ. Hunc tamen requirit instrumentum proprie dictum. Quapropter cum peccatorum actiones propriam instrumenti rationem extrinsecam sibi recipient, in quantum ordinantur ad bonum supra sect. 4. quantum ad hoc determinatum omnino recipiunt influxum Dei, ne seruiant ad aliud bonum, nec aliter; nec possunt non seruire, ex suppositione, quod libere sint productæ.

9. *Principalis argumenti solutio prima.* Ex his constat solutio ad argumenta posita in exordio sectionis primæ. Ad principale argumentum respondeo primò, licet causæ secundæ sint instrumenta Dei, quatenus esse tribuunt suis effectibus: nihilominus eo ipso secundum quid tantum & non simpliciter sunt instrumenta: ut vidimus sect. 1. idèoque nec præuio additamento indigent, nec determinato concursu. Respondetur secundò. Licet secundæ causæ forent proprie instrumenta, non indigerent additamento præuio, supra conc. 1. probat. 2.

10. *Secunda.* Ad primam confirmationem respondetur primò, magnam esse dissimilitudinem in eo, *Ruz. de Voluntate Dei.*

quod artis instrumenta sunt proprie, & strictè instrumenta: sed causæ secundæ non sunt proprie, & strictè instrumenta: ut ostendimus sect. 1. & sequentibus. Secundò. Si totum illud, quod est instrumentum artis integrè, atque completè sumatur; & illius præmotio consideretur profundius, atque subtilius; nihil ei superaddit, realiter inhxerens, sed solam extrinsecam ordinationem artis: ut ostendimus disp. 46. sect. 2. num. 11. & aliis in locis, quæ retuli num. 6.

Respond. tertiò. Licet vt plurimum corpora, quæ denominantur artis instrumenta, requirant inhxerentem sibi motionem; ea tamen est motio secundum locum. Quam, euidenter, non esse simpliciter necessariam, quoties causæ secundæ mouentur à prima, & applicantur ad operandum. Quartò denique nonnunquam artis instrumenta non mouentur localiter ab artifice, sed tantum localiter mouetur artis materia. Quemadmodum nonnunquam tabula secatur tracta per ferram fixam, & immobilem: & mitigatur cibi, quos coquus admovent igni, ferrumque emollitur, quod faber mittit in ignem, reduciturque ad debitum temperamentum, quando mittitur in aquam. At fabro & coquo instrumentum esse ignem, adnotauit S. Thomas 3. p. q. 19. art. 1. corpore, & q. 62. art. 4.

Ad secundam confirmationem respondetur, negando Antecedens: constat enim ex præcedentibus conclusionibus, præuiam motionem in instrumento realiter receptam, nullo modo requiri, nisi motionis nomine intelligatur generatio, vel alteratio, per quas confertur actiui virtus substantialis, & accidentalis. Ad tertiam confirmationem respondetur, negando Antecedens, quin potius instrumentalis causa solet esse imperfectior, quàm effectus. Quemadmodum oua minus perfecta sunt, quam aues, per illa generatæ. Similiterque arborum semina sunt imperfectiora, quam arbores, & potio est minus perfecta, quam sanitas, ad quam causandam est instrumentum medicinæ.

Ad quartam confirmationem respondetur. Quantum ad producendas materiales actiones peccatorum, homines non esse instrumenta Dei, satis ostendimus sect. 3. quamuis quantum ad fructum, quem Deus ex illis colligit, extrinsecè superaddatur illis denominatio instrumentorum Dei, ut ostendimus sect. 4. Quapropter inde nullum præuium additamentum, nullæque voluntatis prædeterminatio colligitur.

Ad quintam confirmationem sequela negatur. Quin potius Deo tribuenda est volitio quælibet libera, quantum ad illud omne, quod habet actionis, entitatis, & boni. Quoniam Deus illius est prima, præcipua, & maxima causa, quæ causis secundis confert non solum substantiam, sed etiam virtutem actiuam, & illius actuale exercitium, qua ratione bonum est. Cæterum voluntati creatæ libera volitio tribuitur, tanquam principali causæ secundæ, propterea quæ minus principaliter, quàm primæ. Excipe tamen actionem, prout realiter opponitur diuinæ legi & charitati: nam, vt in rerum natura talis oppositio producat, primum determinans est voluntas creata, non Deus: idèoque non Deo, sed creatæ tribuitur voluntati: vt disp. 27. multisque sequentibus monstrauimus.

DISPUTATIO XLIX.

De argumentis aliis ab indigentia determinationis & actualitatis.

SECTIO I.

Argumenta, quæ propria sunt causæ libera.

Primò repetere compellimur aliqua ex argumentis, quæ disputatione 45. sect. 5. circa prioritatem in causando dissoluius: eadem namque repetuntur à Doctore contra sententiam, ut probent præuium additamentum voluntatis, ab electione libera realiter distinctum.

Obiectio prima.

Primum argumentum asserunt esse D. Thomæ 1. p. q. 19. art. 3. ad 5. Ab eo, quod se habet ad vtrumlibet non sequitur aliqua actio determinata; nisi ab aliquo alio moueatur, & inclinetur ad vnum, ut dicit Commentator 2. Physic. text. 48. ab eo enim, quod est in potentia, & indifferens, in quantum huiusmodi, non exit determinatus actus, quia non est maior ratio, quare exeat iste actus, quam oppositus; cum talis potentia secundum se sit indifferens ad opposita: sed causa libera & contingens, se habet indifferenter ad opposita; ergo non exiit ab illa determinata operatio, nisi moueatur à primo agente, & determinetur ad vnam particularem operationem.

Respondetur ex D. Thoma 1. p. q. 29. art. 3. ad 5. colligi potius nostram sententiam: quoniam si solutionem rectè cum argumento conferas, hæc esse constabit illius mens. Dei voluntas propterea se ipsam determinare potest sine alio exteriori determinante; quia ipsa à se habet necessitatem circa primum obiectum, Aliæ tamen voluntates debent ab exteriori principio recipere necessitatem ad primum obiectum, quod creatæ voluntatis comparatione est bonum in communi. Et quantum ad hoc voluntas creatæ, quia ex se est contingens, oportet, quod determinetur ab aliquo exteriori principio ad effectum, hoc est, ad volitionem in communi.

Quod autem prædicta vniuersali determinatione supposita, se ipsam ad particulares volitiones determinet causa, quæ est ad vtrumlibet, tradidit Doctor idem Angelicus 1. contra Gentiles cap. 82. ratione 4. dicens: *Ad vtrumlibet esse alius virtuti potest conuenire dupliciter. Vno modo ex parte sui; alio modo ex parte eius, ad quod dicitur. Ex parte quidem sua, quando nondum consequuta est suam perfectionem, per quam ad vnum determinetur. Vnde hoc in imperfectionem virtutis redundat, & ostenditur esse potentialitas in ipsa: sicut patet in intellectu dubitante, qui nondum affectus est principia, ex quibus ad alterum determinetur. Ex parte autem eius, ad quod dicitur, inuenitur aliqua virtus ad vtrumlibet esse, quando perfecta operatio virtutis à neutro dependet, sed tantum vtrumque esse potest: sicut aliqui, qui diuersis instrumentis uti potest æqualiter ad idem opus perficiendum. Hoc autem ad imperfectionem virtutis non pertinet, sed magis ad eius eminentiam: in quantum vtrumlibet oppositorum excedit, & ob hoc determinatur ad neutrum, sed ad vtrumlibet se habens.*

S. Thomas.

Et quamuis in vtroque loco citato D. Thomas specialiter agat de libertate diuina: nihilominus doctrinam ex se vniuersalem esse ad quamlibet causam liberam, siue creatam, siue incretam, manifestat exemplum de aliquo, qui diuersis instrumentis uti potest æqualiter, &c. Sed manifestius & in particulari de creatæ voluntate loquitur alibi sæpe dicens: *Voluntas, in quantum actu vult finem, reducit se de potentia in actum respectu eorum, quæ sunt ad finem, ut, scilicet, actus ea velis.* Ita loquitur 2. 2. q. 9. art. 3. ad 1. & similia tradit in sequenti art. 4. corpore, & 1. p. q. 82. art. 1. & de veritate q. 22. art. 5. & de malo q. 3. art. 3. in 5. argumento, & solutione, & q. 6. art. vnicò corpore & in 2. dist. 25. q. unica artic. 1. corpore. Sed hæc & alia eiusdem generis ex professo ponderauimus tomo præcedenti de scientia disp. 50. sect. 1. Quinimò discrimen quod Aristoteles 9. metaph. cap. 5. text. 10. constituit inter causam liberam, & necessariam, eò quod causa libera, positis omnibus ad operandum requisitis, adhuc possit non operari, ostendimus in eadem disp. 50. sect. 1. & 3.

Ex his omnibus constat, voluntatem, ut operetur liberè non indigere determinatione Dei ad vnam particularem operationem; sed indigere potius indifferenti concursu per motionem ad vniuersalem rationem boni. Respondetur secundò. Licet libera voluntas indigeret prædeterminatione Dei ad specialem quamlibet volitionem: ea tamen determinatio præberi potuisset sine præuiò additamento. Quemadmodum prædeterminatio, præmotio, & applicatio ad generalem rationem boni præbetur sine præuiò additamento: & quemadmodum naturales causæ prædeterminantur absque præuiò additamento: ut ostendimus tota disp. 46. præsertim sect. 5.

Voluntas ut operatur liberè Dei determinationem non eget. Secunda solutio.

Secundum argumentum, quoniam creatæ voluntas non potest esse prima radix, & prima causa suæ determinationis, & primum mouens se ipsam ad volitionem. Quæ omnia contrariæ sententiæ Doctores, dicunt, creatæ voluntati conuenire, si non indiget præuià motione, realiter à volitione distincta, & physicè determinante; hac enim sublata, colligunt, Deum non esse primum principium, primam causam, primumque motorem, vel esse duo prima principia, duæque primas causas.

Respondetur, neutrum sequi, quoniam primi principij & primæ causæ proprium est primam motionem, primamque determinationem voluntatis præbere ad vniuersalem voluntatis obiectum, quod est bonum in communi. Cæterum ad particularia bona determinare non est primæ radicis & causæ, nec primi mouentis, sed ultimi, & infimi mouentis, principij, radicis, & causæ: sicut probatum est supra disp. 45. sect. 5. & 6. & fusiùs dicta disp. 50. tomi præcedentis sect. 2. Sed quoniam circa materiales peccatorum actiones, manifestior est veritas & authoritas istius fundamenti, videamus saltem quid de illo senserint Anselmus & D. Thomas.

7. Prima causa motus propria.

Anselmus in Dialogo de casu diaboli cap. 12. & cap. 13. ex professo demonstrat, nullam voluntatem creatam posse ad vllam volitionem mouere se ipsam, nisi ad primam volitionem moueatur à Deo, dante amorem beatitudinis in cõmuni, qualis amatur ab omnibus, siue probis, siue

sue improbis voluntatibus. Et postea in cap. 14. docet, per hanc voluntatem beatitudinis in generali dari potestatem volendi bona particularia, quæ diligendo peccamus. Ad quam rem notanda sunt præsertim illa verba: *Addita iustitia sic temperat voluntatem beatitudinis, ut refecet voluntatis excessum, & excedendi non auferat potestatem; ut cum per hoc quod volet esse beatus, modum possit excedere, &c.*

9. S. Thomas 1. 2. q. 80. art. 1. sic proponit argumentum tertium: *Aristoteles dicit (lib. 7. moral. Eudemiorum cap. 18.) quod oportet esse aliquod principium extrinsecum humani consilij: consilium autem humanum non solum est de bonis, sed etiam de malis. Ergo sicut Deus mouet ad consilium bonum, & per hoc directe est causa boni: ita diabolus mouet hominem ad consilium malum, & per hoc sequitur quod diabolus directe sit causa peccati. Perpende totam huius argumenti difficultatem proficisci ex necessitate primi mouentis ad consilium. Cui S. Thom. non concedit, primum mouens ad malum consilium esse diabolum, neque esse Deum, neque esse voluntatem humanam; sed adhibita distinctione ita partitur, ut Deus sit vniuersale principium cuiusque humani consilij, & motus secundum rationem communem motus & consilij: sed quod hæc vniuersalis & indifferens Dei motio determinetur ad malum consilium, hoc directe prouenire non ex Deo, sed ex voluntate humana, & ex diabolo per modum suggerentis. Verba S. Thomæ sunt: *Ad tertium dicendum, quod Deus est vniuersale principium omnis interioris motus humani: sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directe quidem est ex voluntate humana, & à diabolo per modum persuadentis, & appetibilis proponentis.**

Explicatio determinatum voluntatis primum determinans.

Hoc modo intelligendum est, quod aliqui doctores dicunt, voluntatem esse primam causam, seu primum determinans ad tales operationes, videlicet, non in quantum operationes sunt, sed in quantum tales sunt, realiter & quidditatiuè contrariæ diuinæ legi. Sic Holchor in determinationibus q. 11. art. 4. ad 1. *Hoc est, inquit, speciale in libero arbitrio constitutum, quod si homo vult aliquid, Deus coagit cum voluntate illam volitionem: sic tamen quod prima causalitas huiusmodi volitionis est voluntas. Vnde hæc propositio est vera: Voluntas vult, igitur Deus vult, hanc volitionem esse, quia voluntas sic vult, siue sit bona, siue mala de lege communi. Sic etiam Dionys. Cisterc. 2. sent. dist. 1. q. 2. art. 2. post conc. 5. In malis, inquit, volitionibus anima est prior casualitate, quam Deus. Nam ideo Deus concurrat ad B. odium, quia voluntas elicit; & non ideo voluntas elicit, quia Deus præconcurrat, vel præcausat, vel præuult. Oppositum autem est in bonis volitionibus.*

Cisterciensis.

10. Tertium argumentum. Virtus, quæ respicit finem mouet & applicat ceteras potentias ad suas operationes; hac enim ratione voluntas mouet, & applicat alias potentias, quantum ad exercitium; quia respicit ipsum finem. Et idem contingit in charitate respectu aliarum virtutum: quia enim charitas habet pro obiecto, Deum, ut est finis supernaturalis; ordinat & applicat actus aliarum virtutum, & coniungit eos cum tali fine. Sed virtus Dei respicit finem omnium causarum secundarum, & ipsius voluntatis. Ergo mouet & applicat voluntatem creatam ad suas operationes.

11. Responderetur. Virtus Dei, eo quod respiciat finem Ruiz de Voluntate Dei.

nem supremum omnium secundarum causarum, atque voluntatis, mouet, & applicat voluntatem iuxta exigentiam finis, atque motoris supremi, & iuxta naturam mouendæ voluntatis: ideoque non mouet, aut applicat, ut odio prosequatur Deum etiam præscindendo priuationem honestatis) quoniam ea motio vel applicatio directe pugnaret cum fine intento a Deo; videlicet, hominum salute, atque ostensione suæ sapientiæ & bonitatis: ut demonstratum est supra disp. 35. sect. 3. Deinde quando Deus mouet, & applicat voluntatem ad bonum, mouet & applicat sicut vniuersalis, & supremus motor ad vniuersalem, atque supremum finem voluntatis, quod est bonum in communi, non determinando ad particularia bona: ut expressè docet S. Thom. 1. 2. q. 9. art. 6. fine, & q. 109. art. 6. corpore. Tertiò quando Deus voluntatem mouet ut particulare bonum eligat, mouet absque antecedente necessitate, relicta potestate dissentendi. His igitur legibus seruatis, motio & applicatio decet motorem omnium causarum, & finem ab eo intentum, & mouendam voluntatem.

Quartum argumentum celeberrimum apud authores contrariæ sententiæ. Nisi Deus physice prædeterminaret quaslibet volitiones; sequeretur, Deum expectare concursum voluntatis nostræ: Consequens autem, existimant, esse impossibile. Responderetur. Omisiss actionibus supernaturalibus (de quibus nondum est facultas loquendi) quantum ad actiones moraliter honestas, concipiendas virtute generalis concursus, Deus non simpliciter, sed tantum quodammodo expectat creatæ voluntatis cōcursum, quia prior Deus indiligit inclinationem ad bonum honestum, & signauit super nos lumen vultus sui, videlicet rationis iudicium, discernens bonum à malo: deinde per suum generale concursum, quantum ex se est, potius præpender & inclinat ad honestas operationes. Quodammodo autem expectat, quia voluntati nihilominus relinquit potestatem eligendi malum.

12.

Responderetur.

Deus quodammodo expectat creatæ voluntatis cōcursum.

Ceterum quantum ad turpes operationes, valde impropiè diceretur, Deum expectare, ut demonis voluntas eliciat materialem actionem odij Dei, quoniam, ut propriè dicatur expectare Deum, non sufficit prioritas determinationis ex parte voluntatis creatæ, sed requiritur esse talè actionem, quam Deus amet, atque desideret, elici à creatura voluntate. Actionem quippe, quam, quod ex se est, amat, atque desiderat, cauere à creatura voluntate, Deus non expectat.

13.

Vi Deus expectat quid necessarium.

Sed obiiciunt. Si Deus ad materialem actionem peccati nostrum expectaret concursum, sequeretur, in eadem actione nostræ voluntati respondere aliquem effectum prius natura, quàm in eadem actione reluceat effectus Dei. Respondeo, negando consequentiam, quoniam prioritas & posterioritas inter concursum Dei, & voluntatem creatam, non est secundum aliquam quasi durationem naturæ; sed solummodo secundum dependentiam: ut explicatum est supra disputatione 45. sectione 7. præsertim concl. 3.

14.

Prioritas, & posterioritas secundum dependentiam solum.

Quintum argumentum, quia si noster concursus non prærequirit prædeterminatione diuini concursus, sed potius illum determinat: sequeretur, quod quamuis non possemus volitionem producere, nisi Deo concurrente; possemus tamen conari ad volitionem producendam, etià si

15.

denegetur diuinus concursus. Consequens autem est falsum, quia conatus ille aliquid est à voluntate procedens: idèoque nisi Deo concurrente, non potest à voluntate procedere. Sequela probatur, quia quoties vna causa cum alia concurrat, non determinata, neque applicata per illam, potest conari ad producendum effectum sine ope alterius causæ. Veluti si ad mouendum saxum requiruntur vires duorum hominum: vnus absque alterius adiutorio potest conari ad illud mouendum, licet de facto non moueat.

16.

Respondetur, negando sequelam, & ad eius probationem responderetur, antecedens absolutè falsum esse. Nihilominus claritatis gratia distingue quosdam exteriores effectus, quos voluntas non producit immediatè, sed prius producit volitionem, & motionem aliarum potentiarum: nam ad huiusmodi effectus conari potest voluntas absque adiutorio alicuius causæ, cuius concursus requiritur ad exteriorem effectum, sed non requiritur ad eliciendam volitionem & applicationem aliarum potentiarum. Talis est motio saxi superantis vires vnus hominis, & requirunt vires duorum hominum. Est enim effectus exterior, ad quem requiritur concursus duorum hominum, quia tamen concursus non requiritur, vt vnus homo eliciat volitionem mouendi saxum, & mouere conetur, applicando manus & pectus, totasque vires corporis, vt moueat, si potuerit.

17.

At verò quælibet volitio, & quilibet conatus ad illam producendam non est effectus exterior, sed interior, immediatè producendus à voluntate, requirènsque necessariò diuinum concursus, idèoque nec velle, nec ad volitionem producendam conari possumus, diuino concursu negato; præsertim, quoniam quilibet conatus voluntatis essentialiter est actio illius, & non est alia actio voluntatis nostræ, nisi volitio. Vnde sicut non possumus velle, nisi Deo concurrente, & mouente, nobis autem determinantibus specialem volitionem: ita non possumus conari, nisi Deo concurrente ad conatum, nobis autem determinantibus specialem conatum.

18.

Vnde constat, vanissimam esse obiectionem Bezæ in responsione ad acta colloquij Mompelgardensis pag. 182. reprehendentis Catholicos, quoniam secundum illos diuina prouidentia non se extendat, nisi ad mala ordinanda, & quasi limitibus definienda, ita vt moliri possit Satan contra Ecclesiam, quidquid ei libuerit, quamuis non quidquid libuerit perficere queat. Apud Bellar. lib. 2. de amissione gratiæ cap. 16. col. 2.

19.

Sextum argumentum, quia fieri non potest, etiam per potentiam absolutam, vt Deus producat actionem vitalem creatam, nisi mediante potentia vitali, quia talis actio à solo Deo attingi non potest, aut produci, cum dicat intrinsecum ordinem ad potentiam vitalem. Ergo impossibile est, quod Dei operatio, seu concursus influat cum causa vitali in operationem vitalem, nisi prius natura influat in ipsam causam vitalem, per quam debet produci eiusmodi vitalis operatio.

20.

Respondetur, admissio antecedenti (quod mihi semper visum est probabilius, licet multis doctoribus videatur esse falsum) ex illo solùmmodò potest deduci, esse impossibile quod Dei concursus influat cum causa vitali in operationem vitalem; nisi prius natura influat in ipsam causam vitalem, producendo & conseruando totam illius essentiam,

& actiuitatem vitalem, sed nihil amplius in causam influendo, sed tantum in eius actionem.

SECTIO II.

De dominio, & vsu Dei aliud argumentum.

Quamlibet volitionem, etiam illam, quam necessariò consequitur malitia, physice prædeterminari, contendunt, ita probare. Deus est verus Dominus omnium causarum secundarum. Ergo vtitur illis quando vult, & quomodo vult. Probatur consequentia: nam dominium est facultas vtendi re: ergo si Deus habet dominium omnium causarum secundarum, vtitur illis, & applicat ad suas operationes.

Confirmant, quoniam, vt docet S. Thom. 1. 2. q. 16. art. 1. *Vnus alicuius rei nihil aliud est, quam applicatio illius ad aliquam operationem. Vnde & operatio, ad quam applicatur rem aliquam dicitur vsus eius: sicut equitare est vsus equi, & percutere est vsus baculi.* Propter quod dominium definitur, quod sit propria cuiuscunque facultas vtendi re in omnes vsus, lege permisso. Cum ergo Deus habeat absolutum & supremum dominium voluntatis creatæ, sequitur quod vtatur illa, & consequenter eam applicet ad proprias operationes.

Multa sunt huius argumenti solutiones, quarum vnaquæque sola satis facit, sed omnes conglobatæ firmius corroborant nostram doctrinam. Prima solutio. Si verbum *vtendi* sumatur strictè, diminuta est illa definitio domini, quoniam dominium est ius perfectè disponendi leg. Si quis vi. §. *Differentia.* num. 4. ff. de adquirenda possessione. At verò *disponere*, plura complectitur, quàm *vti*, strictè sumptum: vt clariùs constat ex definitione domini, quam tradere solent Summistæ: vt Angelus & Siluester verbo *Dominium*. initio. nimirum, *Dominium est ius habendi, possidendi, fruendi, & vtendi, ac disponendi de aliqua re pro libito voluntatis, vel secundum aliquem modum, à quadam superioritate vel auctoritate distinctum.* Confirmatur, nam plerisque conceditur vtendi facultas, quibus non conceditur dominium plenum, & absolutum; inò qui sunt incapaces domini, quales sunt religiosi professi pauperatem.

Deus igitur eo quod absolutum, & supremum dominium habet, quauis posset totaliter vti potest voluntatis actiua: nihilominus eligens optimam gubernandi rationem, secundariū dominium & vsum transulit in arbitrium nostrum, reservando sibi semper primum, absolutum, & independentem dominium, à quo nostrum dominium, & vsus dependeret semper.

Inde collige rationem, & quidditatem domini pugnare potius contra physicam prædeterminationem, quoniam Scriptura sacra Patres, & scholastici creatæ voluntati concedunt secundariū dominium suarum actionum, vt possit illas elicere, aut omittere, prout voluerit. Hoc autem dominium physica prædeterminatione ligari, & aboleri, probaturum est satis præcedenti tomo de scientia, disp. 2. tota ferè sect. 9. Collectione hanc confirmant primò ea omnia, quæ de imagine Dei, hominibus impressa, eorumque prædientia, & dominio super bruta ponderauimus eodem tomo disp. 40. sect. 1. & 2. & quæ de cap. 4. Genesis: *Tu dominaberis illius*, retulimus ex Patribus alibi.

Idem confirmatur secundò, quia Deo negaretur plenitudo atque perfectio domini, si non posset humanæ voluntati cedere dominiū illud secundarium, atque dependens à Deo. Etenim sequeretur inde

Voluntatis
conatus est
actio illius.

1.

Obiectio.

2. S. Thom.

3. Obiectionis solutio prima.

Definitio domini.

4. Pauperatem professi incapaces domini.

5. Deus supremum dominum habet.

6. Dominij quidditas prædeterminationi pugnat.

7. Deus humana voluntati concedere dominium potest.

inde Deū nō posse prohibito disponere de actionibus voluntatis, aliquid illarum dominium transferendo. Quemadmodum non esset perfectē dominus fundi, qui non posset aliquid illius dominium, aut vsum alteri personæ concedere: sed illum teneretur semper sibi totaliter referre.

71 Respondetur secundò. Licet dominium foret solummodò facultas vtendi, strictè accipiendo vsum, quemadmodum in argumento vsurpatur: adhuc ex ea definitione non colligeretur, quod Deus necessariò & semper applicet causas secundas ad proprias operationes, sed tantum colligitur, quod Deus, quando voluerit, possit causas secundas applicare ad suas operationes. Imo propterea colligitur etiam, quod Deus possit non vti, & non applicare causas secundas ad particulares operationes. Nam quicumque potest vti, potest etiam non vti, secundum illam regulam Aristotelis 3. Ethicor. capite 5. initi. *Quibus in rebus nostra in potestate situm est agere, in iis & non agere.* Quam fusiùs explicuimus præcedenti tomo disp. 49. sect. 10. Ideoque propter illam ipsam facultatem vtendi poterit Deus aliquando non vti, neque applicare, sed tantum permittere, vt voluntas creata se ipsam applicet ad particularem volitionem, postquam Deus illam applicauerit ad volitionem boni & finis in communi.

8. *Dominium Dei diminutum fore.* Confirmatur primò, quoniam si prædicta potestas non vtendi negaretur, eo ipso facultas vtendi non esset dominium, sed seruitus; quoniam foret per necessitatem alligata ad vtendum. Confirmatur secundo, quoniam foret valde diminutum dominium Dei, si non posset permittere, vt creata voluntas velit, & faciat, quæ Deum non decet velle, nec procurare, vt fiant: cum tamen alioqui diuinam sapientiam & voluntatem deceat, ex illis, postquam facta sunt, maiora bona colligere. Confirmatur tertio, quia sicut est perfectior sapientia, & administratio, permittere prauas actiones, ita est perfectius, maiusque dominium.

9. *Solutio 3.* Inde sumitur solutio tertia, per quam ex illa ipsa definitione vsus, quæ nobis obicitur, colligimus, voluntatem liberam esse, quæ se ipsam applicat, & determinat ad particulares volitiones, non prius ad illas determinata à Deo. Quoniam Deus liberæ voluntati concessit facultatem vtendi se ipsa & cæteris omnibus rebus. Illis autem vti non posset, nisi liberè se ipsam applicare posset ad particularem electionem vnius rei potius, quàm alterius. Cuius argumenti vim ponderauimus eodem tomo de scientia disp. 40. tota sect. 8.

10. *Quarta.* Respondetur quartò. Dato, quod dominium Dei foret talis facultas vtendi, quæ non posset non vti; adhuc inde nō bene colligeretur, Deum creatis voluntatibus vti, & illas applicare ad speciales actiones odij Dei, blasphemix, aliisque similes. Nam vt in ipso etiam argumento supponitur, & clariùs traditur in ea lege, quæ à nobis superius citata est, dominio additur exceptio nisi lege prohibeatur aliqua dispositio, vel vsus. Porro Dei natura & bonitas prohibet, intellectus & voluntates hominum applicare, ac determinare ad particulares, & específicas realitates, quæ quidditatiuè sunt odium Dei, & errores, Deo conumeliosæ: vt ostendimus disputatione 27. sect. 5. & 6. multisque sequentibus dis-

putationibus, præsertim 30. & 32.

Respondetur quintò. Dominium definit Boëtius, esse potestatem, qua seruus coercetur, vt refert & sequitur D. Thomas de potentia q. 7. art. 10. ad 4. Secundum hanc definitionem, vt Deus retineat perfectum dominium cuiusque prauæ voluntatis satis erit, quod eam possit coercere, quoriefcunque velit, vt impediendo omnino, ne peccet; vel impediendo ne turpius, aut alio in loco, aut tempore, aut contra alias personas peccet; & puniendo, postquam peccat, & impediendo detrimenta, quæ per peccatum inferre intendebat, atque ex illis colligendo maiora bona.

Respondetur sextò: Deus quacunque causa secunda, & eius actiua potentia semper vtiur iuxta modum vnius cuiusque naturæ conuenientem: alioqui non vteretur, sed abuteretur. Ideo voluntatem liberam semper applicat, & determinat ad volitionem boni, & finis in communi, relinquens integram illius indifferentiam, vt se ipsam applicet, ac determetur ad bona particularia; quam applicationem particularem si Deus physica prædeterminatione præoccuparet semper; eo ipso abuteretur libertate creata. Imo non solum libertate, sed etiam naturali, & necessaria propensione voluntatis ad bonum abuteretur Deus, si per antecedentem necessitatem applicaret ad materiales & específicas entitates, odio habendi Deum, blasphemandi, aut similes.

Respondetur septimò. Dato, quod Deus applicaret, ac determinaret quamlibet voluntatem ad volitiones in particulari; nihilominus inde non colligeretur additamentum præuium, realiter distinctum à volitionibus. Quemadmodum causis naturalibus nullum est additamentum: vt ostendimus disp. 46. sect. 5. ratione 4. & sequentibus sectionibus 6. 7. 8. & 9.

Inde facile colligitur solutio ad alias replicas quas præcedenti argumento subiungunt. Prima est, quia non solum actio voluntatis, & cuiuscunque alterius cause secundæ est sub dominio Dei sed etiam ipsa determinatio, qua voluntas se determinat, & applicat ad operandum; est sub eius dominio: ergo Deus vtiur eadem applicatione voluntatis; ergo applicat voluntatem vt se determinet. Patet; consequentia, nam vt dictum est ex S. Thoma, vsus alicuius rei nihil aliud importat, quàm applicationem illius ad aliquam operationem. Confirmatur, nam proprius vsus potentix operatiuæ, in quantum huiusmodi, est operari: ergo si Deus vtiur potentia operatiua creata applicat illam ad operandum.

Respondetur. Licet determinatio, qua voluntas se determinat & applicat ad operandum, subit dominio Dei, non colligitur inde, quod Deus vtatur eadem applicatione, voluntatem applicando, & determinando, vt se determinet: tum quia dominium non limitatur ad vsum strictè sumptum, sed multò perfectius exercetur, transferendo in voluntatem dominium subordinatum, atque dependens: vt vidimus solut. 1. Tum etiam, quoniam qui propter dominium potest vti, & applicare, potest eo ipso non vti, & non applicare: vt vidimus solutione 2. Tertio, quoniam Deus ita vtiur voluntate libera, vt tamen illi permittat sui ipsius vsum, & illa non abutatur: vt vidimus solutione 3. 4. & 5.

11. Dominium definit Boëtius.

12.

13.

14. Confirmatio-nem solutio

15.

Quartò, quoniam Deus creata voluntate vitur, determinando, & applicando illam ad volitionem boni & finis in communi: & hac applicatione vitur ita vt voluntati relinquat facultatem applicandi, & vtendi seipsa ad particulares electiones particularium bonorum: vt superius explicatum est.

16.

Secunda replica. Quoniam sæpe contingit causam secundam, vt operantem suam actionem operari ex dominio Dei, seu actionem illius, vt illius est, esse vsu dominij Dei: Ergo Deus sapius applicat voluntatem ad operandum, salua illius libertate: ac per consequens huiusmodi applicatio non præiudicat humanæ libertati.

17.

Respondetur. Quæcunque causa naturaliter operatur, & quotiescunque voluntas concipit volitiones honestas, peculiari quadam ratione subditur dominio Dei; & voluntatis actio, in quantum est actio illius, subditur dominio Dei: & Deus tunc peculiariter applicat voluntatem ad operandum. Sed non applicat per physicam prædeterminationem, sed per illustrationes intellectus, & suauitates voluntatis indeliberatas, & per effectuum concursum, quod ex se est, magis propendens ad bonum, relicta verò facultate dissentendi, ac resistendi.

Per illustrationes, & inspirationes Deus voluntatem applicat.

18.

Tertia replica. Quoniam hæc applicatio provenit ex supremo Dei dominio: sed omnes causas secundæ in omnibus suis operationibus, saltem secundum omnem actualitatem, quam habent, subduntur supremo Dei dominio: ergo ne dum sapius Deus, sed semper applicat causas secundas ad suas operationes, quotiescunque operantur. Respondetur, concedendo totum, sed non in eo sensu, quo profertur ab arguente. Neque enim Deus applicat & determinat voluntatem per antecedentem necessitatem, neque per additamentum præuium, sed tantum per illustrationes, suauitates, & effectuum concursum, impellentem ad bonum, relicta facultate resistendi.

Solutio replicæ.

19.

Quarta replica. Quia licet Deus non velit malam actionem, in quantum mala est, sed solum permittat: nihilominus, in quantum actio, & ens positivum est, simpliciter vult illam voluntate absoluta & efficaciter quoniam vt sic bona est, & consequenter à Deo, tanquam à prima causa, & sub hac ratione Deus vitur voluntate creata, & illam applicat ad eandem actionem producendam, vt actio est: & voluntas ipsa exercendo illam actionem, vt actio est, propriè exercet munus seruiendi Deo: quamvis considerando illam actionem, vt est mala moraliter, non feruiat Deo creata voluntas, illam producendo, sed illi displiceat.

20. Ratio communis volitionis bonæ.

Respondetur, distinguendo æquiuocationem, quam sapius obseruauimus in eiusdem opinionis obiectionibus. Si enim reduplicetur ratio communis actionis, & volitionis, prout abstrahitur à quacunque reali repugnantia cum amore & obedientia diuini præcepti: vt sic bona est, & à Deo volita & causata: & Deus ad illam applicat secundum generalem amorem boni, naturaliter inditum, vt sapius explicatum est. At verò contraria sententia loquitur de particulari & specifica realitate cuiusque volitionis malæ: de hac verò Deus neque vult, neque procurat, vt fiat, sed tantum permittit modo explicato supra disp. 31. & sequentibus. Quapropter qua

ratione voluntas dæmonis concipit reale odium Dei, quo realiter vult, vt omnes voluntates creatæ Deo inferant quam maximam potuerint iniuriam (quantumcunque tota hæc realitas volitionis præscindatur à priuatione honestatis inde secuta) exercendo talem actionem vt sic, propriè non exercet munus seruiendi Deo. Alioqui si exerceret propriè munus seruiendi Deo, tam dæmonis, quam cuiusque prauis hominis voluntas immunis foret à culpa: imò & laudem obsequij, & seruitutis erga Deum consequeretur: vt demonstrauimus supra disputatione 33. sectione 1.

21.

Inde colligitur dæmonis voluntatem per materiale actionem odij quodammodo se ipsam subducere à dominio, & vsu Dei quia non ita perfectè subicitur illi; quemadmodum subiciuntur actiones honestæ: vt diximus ad 2. replicam. Nihilominus in eandem materiale actionem Deus simpliciter exercet supremum dominium; quia non solum determinatio ad particularem volitionem honestam; sed etiam permissio prauæ operationis propriè est exercitium dominij: vt constat ex solutione 1. & 2., sed præterea exercetur etiam dominium Dei; conferendo concursum ex se indifferentem, ex sua lege prohibendo malam actionem, puniendo, & ad maiores utilitates retorquendo.

In materialem peccati supremum de minimis Dei

22.

Quinta replica, quoniam vsus dominij Dei est, quod suo imperio aliquid per causam secundam etiam liberam operetur: ergo nulla causa secunda aliquid operatur sine præiua Dei motione, applicante illum ad operandum hoc, vel illud in particulari. Respondetur, negando Antecedens. Nam vsus dominij est etiam permittere, vt causa secunda pro suo se ipsam moueat arbitrio, & applicet ad operationem contrariam diuino præcepto, & antecedenti voluntati.

23.

Sexta replica. quia Deus vitur omnibus creaturis, quatenus producant aliquid ens, & aliquid bonum: sed substantia actus, & entitas illius, quam producit voluntas, quando peccat, est aliquid bonum: siquidem in omni sententia producitur à Deo, & Deus vult, omnes illas operari bonum: ergo vitur illis. Respondetur. Omnibus creaturis quatenus producant aliquid ens, & aliquid bonum, Deus vitur iuxta mensuram, & exigentiam cuiusque boni. Atque idcirco quatenus producant effectus simpliciter bonos, & entitate plenos, Deus simpliciter vitur illis, volendo illos efficaciter, & creatam voluntatem ad illos applicando sine antecedenti necessitate. Cæterum, quatenus producant effectus entitate diminutos, & carentes honestate sibi debita: Deus creatis voluntatibus vitur, solummodò conferendo generalem concursum, quod ex se est, magis propendens ad bonum, prohibendo tales effectus, permitiendo, puniendo, & ad maiores utilitates conuertendo,

SECTIO III.

*De actualitate, ac dependentia secunda
cause cuiuslibet obiectio-
nes alia.*

1. **P**rima, quoniam omnis forma & virtus operatiua cuiuscunque entis creati est actus admixtus potentia, atque adeo non habet secundum se tam perfectam actualitatem, quantum habet operatio, quæ est actus secundus: ergo non potest esse principium effectuum talis operationis, quantum ad suam vltimam actualitatem; nisi prius natura compleatur in sua virtute operatiua per actualem motionem primi agentis. Principium enim efficiens non debet habere minorem actualitatem, quam habet effectus, cum vnumquodque operetur in quantum est actu.

2. Respondetur primò, negando priorem consequentiam, quoniam operatio, quæ est actus secundus, est etiam admixtus potentia, quatenus est limitata, & exigua perfectionis: imo multò minoris, quam substantialis forma & illius virtus operatiua. Quemadmodum actio illuminandi, formaliter vt actio, minus perfecta est, quam substantia solis, & eius virtus illuminatiua.

3. Deinde, quod attinet ad postremam comparationem cause cum effectu, constat, ignem causantem non esse minoris perfectionis, quam sit ignis causatus ab illo. Sunt etiã æquiuocæ causæ perfectiores suis effectis: quemadmodum sol perfectior est calore. Tertiò, secundas causas, & earum virtutes actiua esse prorsus completas in suo genere, proptereaquæ in sua operatiua virtute non indigere superaddito complemento, satis ostendimus disp. 46. sect. 7.

4. Quartò, quoniam huius argumenti plures confirmationes in eo præcipuè nituntur, quod magis actualis est actualis operatio, quam virtus operatiua sine præmotione Dei, formaliter inherente: ideo distinguenda est actualitatis æquiuocatio. Nam ignis, verbi gratia, totã actualitatem in actu primo sortitur, sed non actualitatem in actu secundo, quæ est actus. Hanc enim actionis actualitatem etiam præuio additamento superaddito non habebit ignis per illius realitatem præcisè, nisi præterea succedat diuersa realitas actionis. Quapropter frustra ponitur præuio additamentum, cum per illud non aliã actualitatem obrineat ignis, nisi illam, quam necessariò habet ex eo præcisè quod sit secunda causa completa in suo genere, & paratus illi assistat primæ causæ concursus immediatus ad eius effectum.

5. Ex eisdem principiis soluitur obiectio secunda, quæ sic se habet: Id quod aliquando est in actu, est aliquando in potentia, quando reducitur de potentia in actum, non reducitur à seipso, sed ab eo quod est in actu: quoniam id quod est in potetia, quia non habet principium actuale ad reducendum se in actum, non potest se ipsum reducere. Ergo à solo Deo reducitur in actum. Confirmant primò, quia in calefactione ignis, verbi gratia, non inuenitur ex parte mouentis, nisi causa vniuersalis & particularis, & causa applicans passum, sed causa applicans non habet ratione causæ, sed conditionis sine qua nò. Agens verò particulare, videlicet ignis est in po-

tencia ad operandum priusquã actu operetur. Ergo cù solus Deus sit omnino in actu; ille tantum per se primo reducit ignem de potentia in actum, suo concursu præuio còplens potentiam ignis, vt operetur actu, scilicet, imprimendo calori ignis quandam virtutem per modum transeuntis, quæ reducitur in actum operandi, seu calefaciendi. Confirmant 2. autoritate S. Thomæ 1. p. q. 2. art. 3. & 12. q. 9. art. 4. corp.

Respondetur. Illud principium: Id quod aliquando est in potentia, & aliquando est in actu, non reducitur ad actum à seipso, sed ab eo, quod est in actu, hoc, inquam, videtur esse desumptum ex Aristotele in tertio & in octauo libro Physicorum. Cæterum ibi traditur secundum alium sensum, valde alienum ab intentione prædicti argumenti. Semper enim Aristoteles ac D. Thomas in causa particulari, & physica nullam aliam actualitatem requirunt, nisi quæ tribuitur per formam substantialem, siue accidentalem, idque tam in causis vniuocis, quam in æquiuocis, vt constabit subiectis exemplis.

Aristoteles namque 3. Physic. text. 17. Species, inquit, semper existimabitur aliqua mouens. Aut enim hæc, aut qualis. Aut quantitas, quæ erit principium, & causa motus, cum moueat, vt actu homo facit ex potentia existente homine hominem. Vbi S. Thomas lect. 4. lit. D. Semper, inquit, aliqua forma videtur mouens esse sicut forma, quæ est in genere substantia in transmutatione, quæ est secundum substantiam: & forma, quæ est in genere qualitatis, in alteratione; & forma, quæ est in genere quantitatis, in augmento, & diminutione. Huiusmodi enim forma sunt causæ, & principia motuum, cum omne agens moueat secundum formam. Omne enim agens agit, in quantum est actu, sicut actu homo facit ex homine in potentia hominem in actu. Vnde cum vnumquodque sit actu per formam, sequitur, quod forma sit principium mouens. Et sic mouere competit alicui, in quantum habet formam per quam est in actu. Et Damascenus in Physica (quæ est veluti compendium Aristotelicæ) cap. 5. propius ad princ. quàm ad med. ait: Quod actu est, hoc denum agere potest, quatenus actu est. Quemadmodum, videlicet ignis idcirco calefacit, quia actu calidus est. Quod autem potestate est, non agit, sed efficitur. Velut, aqua calore afficitur, quia potestate calida est.

Non tantum de vniuocis, sed etiam de æquiuocis causis eadem tradit Aristoteles in 8. Physic. text. 40. quem D. Thomas exponens lect. 10. lit. C. Non reducitur, inquit, quod est in potentia in actum, nisi per id, quod est actu: hoc autem est mouens. Sicut calefacit calidum, & generat illud, quod habet speciem generationis; sicut hominem generat quod habet speciem humanam. & post pauca: Similiter est in omnibus aliis in quibus mouens est vniuocum, id est, conueniens in nomine, & ratione cum moto. Sicut cum calidum facit calidum, & homo generat hominem. Et hoc idem dicit, quia sunt quedam agentia non vniuoca, quæ scilicet, non conueniunt in nomine, & ratione cum suis effectibus, sicut sol generat hominem. In quibus tamen agentibus, etsi non sit species effectus secundum eandem rationem, est tamen quodammodo altiori, & vltiori. Et sic vniuersaliter verum est, quod mouens est quodam modo in actu, secundum id, secundum quod mobile est in potentia. Eodem modo procedit D. Thom. 1. contra gent. cap. 13. colum. 2. & 3.

Ex quibus

Secunda.

6. Quid velint Aristoteles & S. Thom. dicentes, quod est in potentia non reducitur à seipso in actum.

7.

S. Thomas.

Damascenus.

8.

S. Thomas.

2. Actus secundum potentiam admixtus.

3. Equiuoca causa perfectiores effectus efficiunt.

4.

5. Confirmatio prima.

Confirmatio prima.

9.

Ex quibus omnibus manifestum fit, ab Aristotele ac D. Thoma, vt efficiens causa moueat & efficiat, non aliam illius actualitatem requiri nisi eam, quæ præbetur per formam substantialem, aut accidentalem, per quam constituitur actualiter talis, qualis euadere debet effectus, siue sit talis formaliter, siue altiori, & eminentiori modo. Quod etiam constat ex D. Thoma 1. p. q. 76. articulo. 1. corpore, & q. 15. art. 1. corpore.

10.

Vnde ad formam argumenti respondetur, distinguendo Antecedens: Quod ita est in potentia, vt nec formaliter, nec eminenter habeat formam eiusdem speciei, quam intendit producere, non reducitur ad actum à se ipso, sed ab alio, quod actualiter habeat illam formam. Cæterum quod actu habet formam eiusdem speciei, licet actu non agat (quia videlicet, deficit passum, aut aliud impedimentum obstat) etiam si tunc sit in potentia ad agendum, & postea reducatur ad actualiter agendum; hæc reductio principaliter, & per se causabitur ab ipso agente; nec non à remouente prohibens causabitur per accidens, & ab applicante passo tanquam à subministrante materiam. Quamobrem in genere particularis causæ nihil vltius requiritur.

11.

Quod si præterea requiras actualitatem, quam secunda causa participare debet à prima: satis erit actualis ipse concursus, quo Deus immediate concurrat ad actionem, & effectum causæ secundæ. Rursus, si contendas, esse debere aliam actualitatem in actu primo, prouenientem à prima causa: inuenies Deum in actu primo paratum ad exhibendum generalem concursum. Præter istas autem actualitates, alia nulla desideratur ad operandum.

12.

Hinc constat solutio ad primam confirmationem. Ad secundam vero confirmationem respondetur. S. Thomas 1. p. q. 2. art. 3. non alio sensu dicit, motionem eius, quod est in potentia, procedere ab eo, quod est in actu, nisi quemadmodum nuper explicatum est. At verò 1. 2. q. 9. art. 4. corpore, peculiariter tractans de motione voluntatis docet, ad primam volitionem finis necessariò, ac sine libertate moueri voluntatem à Deo. Cæterum hac volitione præsupposita, ipsa voluntas mouet se ipsam in quantum per hoc quod vult finem, reduct se ipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem. Pro nobis igitur est hic locus S. Thomæ, sicut & alij plurimi ponderati per multas disputationes huius & præcedentis tom.

13.

Obiectio tertia. Quod à se non habet esse non habet à se operari, sed ab eo principio recipit operari, à quo recipit esse: voluntas, & quælibet causa secunda non habet esse à se ipsa, sed à Deo: ergo non habet à se ipsa hoc, quod est actualiter influere in suam operationem, sed hoc ipsum accipit à Deo. Ergo Deus influit in voluntatem ipsam, motione præuia, qua voluntas moueatur ad suam operationem, & actualiter agat. Confirmant, quoniam à quo pendet primus actus essendi, necessariò dependere debent ceteræ actualitates: ergo sicut Deus producit, & conseruat esse causæ secundæ, ita etiam producit eius actualem causalitatem.

14.

Respondetur, præscindendo à prima causa, & comparando solummodò causas secundas inter se, contingit plerumque aliquam causam habere immediate suum esse ab vna causa, cum tamen

ab illa non immediate, sed mediatè recipiat operationem. Quemadmodum equus esse accipit à sole, & à suis parentibus; sed videre audire, & appetere non habet ab illis immediate, sed mediatè. Nihilominus eo quod Deus sit causa prima, & vniuersalissima totius esse, rectè insertur, quod quælibet causa secunda non à se ipsa, sed à Deo recipiat hoc, quod est actualiter influere in operationem: & quod hæc ipsa operatio, & causalitas à Deo producat. Cæterum ad huius verificationem nihil interest præuia motio, quæ realiter distinguatur ab actione, quoniam ea data, nisi Deus immediate concurreret prius, & magis ad actionem causæ secundæ: non produceret immediate, sed tantum mediatè causalitatem illius. Contra verò licet nulla detur præuia motio, si tamen Deus immediate prius, & magis concurrat ad actionem causæ secundæ, hoc ipsum erit eius causalitatem producere: atque illi tribuere quod actualiter influat in suam operationem.

SECTIO IV.

Numericam vel specificam rationem volitionis licet Deus determinaret: nullum induceret additamentum præuium, & absolute recineret sui concursus indifferentiam.

Quoniam officium determinandi voluntatem fuit præcipuus finis, ad quem obtinendum inducitur illa realitas intentionalis, superaddita voluntati, & ab eius volitione distincta, vt vidimus sectione 1. ideo fuerit operæpretium ostendere, nec ad hoc minus præstandum necessariam esse prædictam realitatem, idè quæ superflua, & otiosam remanere.

Dico igitur primò. Si Deus vellet quælibet volitiones omnino prædeterminare quoad rationem genericam, specificam, & numericam: id præstare posset, absque vllò additamento, realiter à volitione distincto, ex eo solum, quod suum generalem concursum omnino subtraheret ad alias volitiones, & ad hanc volitionem omnino necessitaret. Probatur primò, quia voluntas creata nullam volitionem potest elicere sine concursu immediato Dei: ergo si Deus statuat ad nullam aliam volitionem immediate concurrere; nulla alia actio elicietur, siue voluntati adsit additamentum præuium, siue non adsit. Rursus ex eo ipso, quod nulla alia volitio eliciatur consequetur, vt naturalis propensio voluntatis ad semper eliciendam aliquam volitionem erumpat infallibiliter in eam volitionem ad quam solam offertur immediatus concursus Dei: quia quamdiu vigilamus voluntas necessitatur ad actualem amorem boni, seu beatitudinis, vel applicando illam ad aliquod bonum particulare, vel saltem generaliter, & in communi amando illam, vt alibi probatum est.

Probatur secundò, quoniam potuisset Deus, si vellet absolutà potentia, volitionibus cunctis libertatem eripere, ad illasque necessitatem inducere: etiam manente in intellectu sufficienti cognitione rationum boni & mali pro vtraque parte contradictionis: vt ostendimus tomo præcedenti disp. 53. sect. 3. & 4. vbi rationes, quæ probant, hoc esse possibile; nullo modo dependen-

2.
Subtrahendo
concursum ad
omnes volitiones præuium voluntatem prædeterminaret.

Probatur 1.

3.
Potuisset Deus
libertatem
eripere.

dent à præiua realitate superaddita voluntati, vt constabit illas recolenti.

4. *Ad primas volitiones voluntatis manent à Deo.*
Probatnr tertio. Nam de facto ad volitiones primas naturales indeliberatas voluntas mouetur, & determinatur à Deo, & tamen ad hoc præstandum nihil opus fuit additamento præiui quin potius illæ volitiones sunt in quibus consistit præueniens motio Dei ad actus liberos, vt ex Aristotele, D. Thoma & cæteris scholasticis ostendimus disp. 28. sect. 5. sub init. Notandum tamen est, quod in casu præcedentis assertionis non seruaretur indifferentia diuini concursus: ideoque non foret solus generalis concursus, sed determinatus & auctus per alium specialem. At in sequentibus assertionibus semper diuinus concursus retinet indifferentiam, quæ libertati nostræ sufficiat.

5. *Necessitas ad speciem & libertatem ad circumstantias.*
Dico secundo. Posset etiam Deus determinare specificam rationem volitionis, integra manente voluntatis indifferentia circa tempus, locum, intensionem, & alias indiuiduorum circumstantias: & in eo casu nihil opus esset additamento præiui, quia satis esset voluntati negare concursum ad quamlibet aliam volitionis speciem; & imprimere pondus inclinantis concursus ad hanc speciem volitionis: cum Deus per suum concursum immediatè præstare possit efficaciter, quidquid voluerit independentè à præiua realitate: vt diximus disp. 46. sect. 6. num. 14. & sequentibus.

6. Dico tertio. Quamuis determinaret Deus numericam differentiam cuiuslibet volitionis, nihil opus esset additamento præiui. Sed id præstare potuisset Deus per solum immediatum concursum influendo in hoc instanti ad hanc numero volitionem istius speciei, & nõ ad aliam volitionem solo numero distinctam. Huius ratio facile colligitur ex præcedentibus assertionibus. Sed vtrum Deus ex munere primæ causæ de facto determinet, quamlibet differentiam numericam non est questio Theologica, sed metaphysica, de principio indiuiduationis, de qua nihil attinet in præsentī dicere. Sed solummodo discutere quid circa Dei concursum, & libertatem nostram ex tali determinatione sequatur.

7. *Numerica differentia determinatio libertatis non obstat.*
Dico quarto. Prædicta determinatio differentie numericæ non obstat libertati: sed potius volitio remanebit libera non solum circa genericam, & specificam rationem volitionis, sed etiam circa numericam illius differentiam. Hanc conclusionem attingit Maior in 2. sent. dist. 37. quæst. 3. conc. 1. præsertim si conferatur cum his, quæ de libertate docet aliis in locis, quæ retulimus tomo præcedenti disp. 49. sect. 8. nec non Gregorius in 1. dist. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & dist. 37. q. 1. ratione 2. contra tertiam conclusionem. Exemplum sit actus odij Dei: cuius licet numericam differentiam Deus determinaret, adhuc tamen liberum erit voluntati creatæ, non odisse Deum hic & nunc, & ea ratione vitare non solum hanc volitionis speciem, sed etiam hanc numericam differentiam: hanc enim Deus non determinaret, nisi ex suppositione, quod voluntas se determinat ad speciem odij producendam hic & nunc.

8. Probatnr assertio, quoniam illius veritatem effugere non potest vlla sententia de indiuiduationis principio, etiam illa, secundum quam Deus non immediatè determinat numericas dif-

ferentias, sed causa quælibet est ab intrinseco determinata, vt in hoc loco & tempore, in hoc subiecto & sub istis circumstantiis non aliud indiuiduum istius speciei, nisi tale producat: ideoque voluntas ex suppositione quod hic & nunc propter hæc motiua decernit odisse Deum, non potest producere aliud indiuiduum odij, nisi hoc ipsum, quod de facto producit. Præsertim cum hoc indiuiduum volitionis naturaliter postulet, non solum in hoc subiecto, & ab hoc agente, circa hoc obiectum tali cognitione propositum, & cum cæteris circumstantiis produci; sed etiam postulet hoc instanti & loco produci.

Probo igitur, etiam in hac sententia necessariam esse concordiam libertatis cum determinatione ad indiuiduum, quoniam determinatio, & necessitas, vt sic, & vt talis, assert oppositio- nem cum libertate. Quod autem hæc necessitas proueniat immediatè à diuino concursu, vel immediatè proueniat à natura voluntatis, & exigentia volitionum singularium; hoc nec minuit, nec augeat oppositionem determinationis cum libertate: vt in eodem tomo vidimus disp. 34. sect. 2.

Confirmatur primò, quoniam licet à natura voluntatis, & volitionis immediatè proueniret ea determinatio: nihilominus mediatè proueniret à Deo, vt auctore naturæ. Ideoque Philosophus, & Theologi dicunt, primam cogitationem, & volitionem immitteri ab auctore naturæ tunc etiam, quando talibus obiectis propositis voluntas naturaliter erumpit in illam. Quapropter etiam si natura voluntatis, & volitionis quidditatitè determinata sit, vt in hoc instanti, hoc loco, & subiecto non produceretur aliud præter istud volitionis indiuiduum; hæc determinatio immitteretur à Deo tanquam auctore naturæ. Ergo manebit adhuc eadem necessitas conciliandi libertatem cum ea, quam Deus immitteri, indiuiduorum determinatione.

Confirmatur secundo, quoniam licet Angelis fortasse potuerit optio concedi, vt hoc volitionis indiuiduum eligant liberè potius, quàm illud: attamen hominibus in vita mortali concedi non potuit propter ignorantiam prorsus inuincibilem, qua singularum volitionum differentias numericas penitus ignorant: & ex propter ignorant, vtrum hoc indiuiduum accipiant potius, quàm illud. Quod igitur hæc differentia numerica producatur à voluntate nostra, prorsus est inuoluntarium, ratione sui præcisè consideratum; licet sit voluntarium, & liberum ratione differentie specificæ: vt dicemus probatione secunda.

Secundo probatur, quoniam siue Deus ex munere primæ causæ determinet quamlibet numericam differentiam volitionis, siue per specialem concursum determinet aliquas tantum differentias numericas: siue hoc præstet immediatè per suum concursum, siue mediante alia causa secunda, naturaliter, vel supernaturaliter agente: quocunque modo hoc præstet, manet adhuc in voluntate potestas indifferens, & indeterminata, vt hanc genericam rationem volitionis eligat, vel illam: & ex tali genere volitionum eligat hanc speciem infimam, circa tale obiectum, propter hanc rationem formalem potius, quàm aliam.

Inde autem indirectè & remotè manet indifferentia

9.

10.

Prima cogitatio, & volitio ab auctore naturæ

11.

Homines differentias numericas volitionum ignorant.

12.

13.

ferentia circa differentias numericas volitionum, propter duas rationes. Prima, quoniā, qui potest cauere ne concipiat odiū Dei, potest consequenter cauere ne hanc numericam differentiam odij Deus in eo determinet, eam quippe Deus non determinat in casu præfenti, nisi ex suppositione quod hæc voluntas se liberè determinet ad odium. Secunda ratio est, quoniam odium potest concipere maiori, vel minori conatu, & intentione, & cum extensione ad plura, vel pauciora obiecta materialia: vnde consequenter differentia numerica variabitur, aut totaliter, aut ex parte.

14.

Quantum
determina-
tionis tan-
tum necessi-
tatem.

Obiicies primò, inde sequi, determinationem, ab effectiuo Dei concursu prouenientem, non pugnare cum libertate: quapropter licet concursus vniuersalis primæ causæ non sit indifferens, sed determinet volitiones; adhuc libertatem relinquit illâsam. Consequens autem esse falsum, constat ex dictis disp. 45. sect. 1. Respondetur. Determinatio proueniens ab effectiuo concursu Dei, quantum affert determinationis, tantum excludit libertatis: ideòque si prorsus determinaret, non tantum indiuiduales, sed etiam genericas, & specificas differentias eo ipso libertatem penitus aboleret. Sed in casu quartæ assertionis Deus non determinat, nisi solam differentiam numericam; & hanc non determinat absolute, nec antecederet ad omne libertatis exercitium, sed quasi conditionaliter ex suppositione, quod voluntas se liberè determinet ad actum potius, quàm ad omissionem, & ad hanc speciem actus propter hanc rationem formalem potius, quàm illam: & in hoc tempore, cum tanto conatu, & tanta extensione ad talia, vel talia obiecta materialia.

15.

Obiicies secundò, saltem inde colligi, quod à diuino concursu prouenire possit aliqua determinatio ad materiale actionem peccati. Consequens autem esse falsum, ostendimus supra disp. 17. multisque sequentibus, peculiariter verò tota disp. 40. Huic obiectioni satisfecimus supra disp. 44. sect. 5. fine.

16.

Assertio 1.

Obiicies tertio, quoniam per determinationem numericæ differentię, immisam à Deo, saltem minuitur voluntatis nostræ libertas, subtrahendo partem illius, quæ respicit numericas differentias. Respondet, & dico primò. Quod attinet ad homines in vita mortali, & de lege ordinaria non minuitur eorum libertas, sed potius iuuatur & soluitur, eo quod Deus determinet eorum numericas differentias; siue immediate id præstet per suum concursum, siue mediante determinata natura voluntatis, & volitionis, respicientis hoc instans potius quàm aliud. Ratio est, quia nisi Deus aliqua via determinaret numericam differentiam; nullam volitionem possemus elicere, quoniam liberè non possumus eligere determinatum indiuiduum volitionis, quod producamus: vt nuper probatum est n. 11. Quapropter libertatem iuuat, & impedimenta remouet illa differentię numericæ determinatio, quam Deus immittit. Illa quippe libertas, quæ posset volitionem differentias numericas deligere pro libito, non est hominibus possibilis de lege ordinaria. Ideòque nobis non detrahitur.

Deus aliqua
via differen-
tiam nume-
ricam determi-
nat.

17.
Angelis for-
tassis se ad

Dico secundò. Nulla sufficiens repugnantia ratio prohibet, quin Angelis (fortassis etiam animæ separatæ) naturaliter conueniat potestas in-

differens, vt sibi eligat in hoc instanti producere hoc indiuiduum volitionis, potius, quàm alia multa, quæ posset in eodem instanti producere sub eadem infima volitionis specie, & circa eadem omnia obiecta materialia: & multò minus prohibet, quin supernaturaliter communicari potuerit talis indifferencia deligendi numericas differentias. Et comparatione voluntatis, quam ornaret tanta libertas, foret sine dubio diminutio libertatis numericam differentiam à Deo determinari: & ideò in tali casu determinatio illa non à mero concursu generali, sed ab speciali descenderet.

differentia
numericæ
volitionum
determinandi.

18.

Obiectum 1.

Quartò, Nonnulli Doctores obiiciunt: Homo consequetur præmium, & pœnam, non solum, quoniam amauit hoc obiectum, sed etiam quoniam tanta intentione amauit: ergo voluntati liberum est intentionis magnitudinem determinare: hac autem determinata, existimant hi Doctores, impossibile esse non determinari prorsus differentiam numericam. Quod probant primò, quoniam absurdum est, eandem voluntatem ex eadem numero cognitione, pro eodem tempore indifferenter esse ad infinitos effectus æqualis intentionis. Secundò, quoniam non est possibilis ratio communis omnibus indiuiduis æqualis intentionis, quæ non sit etiam communis omnibus indiuiduis eiusdem speciei, etiam si minoris intentionis fuerint. Quod probant, quoniam ratio specifica communis est omnibus indiuiduis, & infra rationem specificam non est possibilis alia ratio, nisi numerica.

19.

Respondetur, negando fundamentum obiectionis. Et ad primam probationem respondetur, illud potius esse conueniens, quod omnipotentiam Dei summo opere deceat. Indifferentia namque voluntatis, ad infinitas differentias numericas sub eadem specie, & cum æquali intentione, passiuæ est, & non actiuæ liberæ, sed sola omnipotentia Dei determinare poterit, vt voluntas hanc, vel illâ, vel aliâ producat ex infinitis.

20.

Infra speciem
rationis co-
munes indi-
uiduum.

Ad secundam probationem respondetur, in eâ ipsa supponi, quod refutat. Asserit enim eamdem indiuiduam æqualis intentionis sub eadem specie: v.g. omnia indiuidua dilectionis, quæ quatuor tantum intentionis gradibus versetur circa Deum. Ecce igitur hic indiuidua talis intentionis condistinguit à cæteris indiuiduis eiusdem speciei, & non condistinguit, nisi per aliquam rationem communem intentionis. Quapropter infra rationem specificam abstrahi possunt plures rationes communes pluribus indiuiduis, non vniuocè conuenientes, sed analogicè propter rationem, quam in Logica tradidimus.

Obiiciunt quintò. Si Deus voluntatem creatam ad hanc numero dilectionem Dei prædeterminauit prius, quàm de illa præcognosceret, an foret electura liberè, Deum diligere; consequens est, nullam ei reliquisse libertatem, nec circa speciem dilectionis, nec circa indiuiduum, quoniam ad vtrumque attulit antecedentem necessitatem. Si verò dilectionem Dei liberè fore eligendam à voluntate creata, cognouit Deus prius, quàm statueret illam determinare ad tale indiuiduum dilectionis: consequens erit, Deum in eo priori cognouisse dilectionis speciem, aut indiuiduum vagè, non cognoscendo determinatè, quodnam indiuiduum foret eligendum: hoc autem indignum reputat perfectiōne diuinæ scientiæ.

Respondetur,

22.

Respondetur, distinguendo scientiam conditionatam ab absoluta: & volitionem Dei antecedentem, & quasi conditionatam distinguendo similiter à volitione absoluta, & efficaci. Secundum quum distinctione dico primò. Antequam Deus stitueret determinare voluntatem creatam ad tale dilectionis individuum, conditionata scientia cognouit, quod si talis voluntas sub tali dilectione circumstantiarum constitueretur liberè se determinaret ad dilectionem, & Deus ipse determinaret ad tale dilectionis individuum: quapropter in hac scientia simul, & individuum, & species dilectionis cognoscitur.

23.

Determinatio
ad indi-
uum mo-
strat.

Dico secundò. Prædicta scientia præsupposita, decreuit Deus huic voluntati in hoc instanti conferre talem concursum ita determinatum, & limitatum, vt posset quidem influere ad hanc numero dilectionem eliciendam, quando voluntas liberè veller diligere, nec posset ad vllum aliud dilectionis individuum influere, nec determinaret Deus voluntatem creatam ad dilectionem Dei; sed integram illi relinqueret libertatem, vt si veller non diligeret. Et hoc totum decretum est prius, quam scientia visionis Deus videat, vtrum absolute futurum sit, vt voluntas eligat liberè diligere Deum. Quod quādo videt Deus, videt simul hoc individuum dilectionis esse de facto eliciendum.

24.

Deo
spontaneo.

Hanc autem solutionem admittere coguntur etiā authores obiectionis prædictæ: quoniam licet Deus non determinet differentiam numericam volitionis creatæ: nihilominus effectiue saltem determinat numericam differentiam sui concursus ad extra, quo Deus concurrat ad talem volitionem. Quo supposito dilemma conficitur in simili forma: Si hunc singularem concursum præbere Deus decreuit prius, quam præcognosceret, an voluntas liberè foret electura dilectione Dei, consequens est, nullam ei reliquisse libertatem, nec circa specie dilectionis, nec circa individuum, quoniam ad vtrumque attulit antecedentem necessitatem: siquidem hoc actuali concursu dato, non potest non elici tale dilectionis individuum. Si verò dilectionem Dei liberè fore eligendam à tali voluntate creatam, Deus cognouit prius, quam stitueret illi præbere hunc singularem ac determinatum concursum; consequens erit, Deum in eo priori cognouisse dilectionis speciem, aut individuum vagè, non cognoscendo determinatè quodnam individuum foret eligendum. Quoniam determinatum individuum volitionis creatæ non potest existere sine determinato individuo diuini concursus, prius ratione existente, & influente. Quapropter necessario debent recurrere ad prædictam distinctione conditionatæ scientiæ, & absolute; nec nõ decreti, seu voluntatis Dei, antecedentis, & quasi conditionatæ. Sed quod attinet ad concursu Dei plenius explicabitur disp. 9. sect. 2. & 3.

25.

De scientia
eiusmodi
modum
con-

Dico tertio. Nullum est inconueniens, quod diuina scientia, secundum aliquam præcisionem considerata, cognoscat, speciem aliquam volitionis aut vagum individuum illius, non cognito individuo determinato. Quoniā in huiusmodi præcisione non continetur negatio cognitionis perfectæ; sed tantum continetur abstractio: & plurimæ quasi partes perfectionis, aut extensionis diuinæ scientiæ præcinduntur ab aliis, explicite cognitis. Quemadmodum scientia simplicis intelligentiæ, vt sit, præcinditur à scientia visionis; nec propterea Deo tribuitur imperfectio, sed potius imperfectio humani intellectus iuuatur, vt melius penetret diuinam perfectionem.

Rint. de Voluntate Dei.

DISPUTATIO L.

Virum perfectio prouidentia circa minima requirat prædeterminationem physicam in concursu Prima causa.

SECTIO I.

Rei tractanda distributio premissa, de præscientia difficultas soluitur.

IN titulo disputationis obseruanda est limitatio superaddita. Nec enim agitur de prouidentia secundum vniuersum illius ambitum. Imo cum duplex sit prouidentia, alia generalis, & debita ex præciso munere primæ causæ, quæ ad malas etiam actiones extenditur: alia verò sit specialis prouidentia, peculiari ratione respiciens bonas actiones; & hæc rursus diuidatur in naturalem, & supernaturalem prouidentiam: in præsentī non disputamus de supernaturali prouidentia, nec de illa parte naturalis prouidentie, quæ peculiari ratione respicit actiones bonas; sed tantum modò de generali prouidentia, quæ quoniam debetur ex munere primæ causæ, non solum bonas, sed etiam malas actiones complectitur.

Possumus autem in quatuor capita distribuire, quæ nobis opponunt circa singulos actus prouidentie. Primum est præscientia futurorum. Secundum voluntas Dei. Tertium propria ratio prouidentie. Quartum concursus ad extra. Et in præsentī sectione expediendum erit breuiter, quod attinet ad præscientiam: sectione 2. & 3. quod attinet ad voluntatem Dei, & illius concursum ad extra. Sed de propria ratione prouidentie dicemus sect. 4. & sequentibus.

Ex præscientia igitur huiusmodi conficiunt argumentum. Deus cognoscit opera libera futura in suis causis determinatis, & applicatis ad operandum. Ergo ipse Deus per suum concursum efficacem prædeterminat eas, & applicat ad huiusmodi opera. Antecedens est certum, & probatur in 1. p. q. 14. art. 13. & ibi Caietanus docet expressè istam sententiam, & asserit, quod Deus non solum cognoscit certo huiusmodi opera futura, quia sunt præsentia in æternitate, sed etiam in suis causis contingentibus, & liberis, prout sunt prædeterminatæ à prima causa. Et hoc docet Angelicus doctor in 1. contra Gent. cap. 67. in tertia ratione, & in secunda secundæ quæstione 171. articulo sexto, ad secundum. Consequentia verò probatur, quoniam si Deus non prædeterminaret, & applicaret huiusmodi causas ad actus istos in particulari, non esset vnde voluntas certò, & infallibiliter operaretur huiusmodi opera; & consequenter non posset Deus cognoscere certò huiusmodi actus in tali causa, vel desumeret cognitionem suam ab aliquo extrinseco videlicet ab applicatione, & determinatione voluntatis creatæ.

Confirmatur, & explicatur. Certum est secundum fidem, quod Deus cognoscit omnia certò, & infallibiliter; vt constat ex innumeris locis sacre Scripturæ: & Sanctorum, quæ adduci solent 1. p. q. 14. a. 1. sed non est certum, quod omnia sint præsentia in æternitate, sed solum est

Aaa opinio

1.
Prouidentia
duplex.

2.

3.
Ex præscientia
obstatio.

4.

opinio probabilissima Angelici doctoris quæst. citata art. 13. Ergo necessarîo dicendum est, quod Deus cognoscit omnia ista opera in suis causis prædeterminatis ab ipso Deo. Nam si huiusmodi opera non sunt præsentia in æternitate, non possunt certò & infallibiliter cognosci in sola voluntate humana, non prædeterminata ab ipso Deo.

1. Respondetur. Nihilominus ex præscientia futurorum contingentium, prout traditur ab Augustino, & cæteris Patribus antiquis, atque à D. Thom. & cæteris scholasticis, sumitur efficax argumentum contra physicam prædeterminationem. Quia si quælibet actio libera physicè prædeterminaretur à Deo; nullius actionis liberæ futura existentia necessariò præsupponeretur ad illius præscientiam. Consequens autem est falsum ergo & Antecedens. Confirmatur primò, quoniam nihil opus esset recurrere ad præsentiam rerum in æternitate, nisi futurorum contingentium existentia in se ipsis præsupponeretur, ut conditio ex parte obiecti requisita, ut præscientia Dei terminetur ad illas. Confirmatur secundo, quoniam in causis liberis, etiam positus omnibus requisitis ad operandum, non potest certò, & infallibiliter cognosci actus liberè futurus: etenim positus omnibus requisitis ad talem volitionem eliciendam, potest voluntas talem volitionem omittere, & elicere contrariam.

Confirmatio 1.
Confirmatio
secunda.
In causis li-
beris certo
cognosci non
potest actus
liber.

6. Prædictum fundamentum de rerum existentia in æternitate, quæ necessarîo præsupponatur ad infallibilem præscientiam omnium futurorum, magis explicatum fuit atque probatum tomo præcedenti disp. 28. & disp. 74. & 75.

7. Sed respondet, quod D. Thomas non ait simpliciter futurorum cognitionem in causa esse coniecturalè, sed cù isto addito, videlicet, in causa cõtingenti, & indifferenti, qualis est nostra voluntas; de hac enim causa loquitur apertè 1. p. q. 14. in processu art. 13. Voluntas autè diuina, seu decretum illius, & similiter concursus generalis, quo mouet causas secundas ad operandum, nõ est causa contingens, neque impedibilis ex cõcursu alterius causæ. Vnde in decreto, quo ab æterno statuit efficaciter promouere in tempore causas secundas ad tales, vel tales effectus contingentes, cognoscit infallibiliter, illos esse futuros.

8. Hæc solutio refutatur primò, supponendo, in decreto Dei constituendi voluntatem sub talibus circûstantiis, actiones liberas, siue bonas, siue malas posse cognosci, quasi absolutè futuras. Quoniam illud decretum præsupponit conditionatà scientiam, ostendent quid vnaquæque voluntas faceret sub quibuslibet circûstantiis: quapropter iam supponitur rerum existentia, saltem ut conditionaliter futura. Cæterum absq; prædicta suppositione, nõ solum Patres & Scholastici in prædictis locis citati, sed etiam D. Thomas vbique tradit, futura contingentia non aliter posse cognosci, nisi eorum existentia præsupposita, quasi præsentia in æternitate, ut constat de veritate q. 2. art. 12. corpore post med. & ad 2. & ad 3. 4. & 7. & 1. p. q. 14. art. 13. ad 2. & 3. & 1. sent. dist. 38. q. vnica art. 5. corp. à med. & in fine solutionis ad 4. argu. & dist. 40. q. 3. corpore fine & de malo q. 16. art. 7. ad 15. Quæ loca explicauimus fusè tomo præcedenti disp. 33. sect. 7.

9. Refutatur 2. D. Thomas, & cæteri Doctores quando effectum liberum in eo distinguunt ab effectu naturali, quonià effectus liber non potest in

causa præcognosci certò, & infallibiliter: intel- ligunt causam integram, atq; completà cum om- nibus requisitis ad operandum. Quapropter in- cludunt etià generalem concursum primæ causæ hoc enim præciso, nec effectus naturalis poterit infallibiliter in sua causa cognosci. Quapropter nullum foret discrimen inter effectum liberum & naturalem, quantum ad illius cognitionem in causa.

Refutatur tertio, quoniam quascunq; causas D. Thomas complectitur in 1. dist. 38. q. 1. art. 5. dicens: *Cognita voluntate, & quibuscunq; causis, ad actum volitionis concurrentibus, non posse certitudinaliter cognosci, an ipsa producat illum actum, vel non producat. Quia nullo modo est magis determi- nata ad producendum, quam ad non producendum; & ideo ad hoc, quod actus eius futurus certitudinaliter cognoscatur, oportet, quod videatur in se.*

Eandem sententiam sequitur Capreolus in 1. dist. 38. q. 1. art. 2. in medio, dum respondet ad argumenta cõtra primà conclusionem. De ea ead- em, quæ Capreolus frequenter repetit, nimirum futura contingentia esse indeterminata in suis causis, & in illis positis, posse adhuc non esse futu- rum contingens; ideòque non posse præsciri certò, nisi supponatur, esse præsens. Ita in 1. dist. 38. q. 1. art. 3. notab. 1. ad finem, & notab. 2. prope init. Itè paulò inferius ex S. Thom. in 1. dist. 40. q. 3. art. 1. rectè infert. *quod futura contingentia in causa prima, etiam determinata, quantum est ex ra- tione causalitatis, cognosci non possunt per certitudi- nem determinatè.* Et proposita obiectione de il- latione, per quam ex diuina voluntate determi- nante sequitur necessarîo euentus determinatus; respondet, constanter defendendo, quacunque Dei voluntate præsupposita, non sciri de futuris aliud, nisi quod contingenter euenient, neq; sciri certitudinaliter, fore, ut eueniant, nisi per præsci- ètià futurorum in æternitate. Similia docet in art. 4. eiusdè q. 3. ad argu. Durand. contra 1. conclus. & ad argu. contra 4. conclus.

Ex his constat in argumento contrariæ sen- tentiæ, quod retulimus num. 3. S. Thomam citari pro sententia, quam ipse refutat. Sed pecu- liariter notatur ibi lib. 1. contra Gent. cap. 67. ra- tione 3. ubi S. Thomas probat, *Deum per certitudinem scire, an contingentia sint, vel non sint: quoniam Deus scit non solum causas contingentium, sed etiam ea quibus possunt impediri.*

Respondeo primò, S. Thomam loqui de co- gnitione in causa, prout eà magis explicuit 2. 2. q. 17. 1. vt referemus statim. Respondeo secundò cum Ferrariensi in eius loci commentario col. 5. §. *Aduerte.* illud intelligi de effectu causarum natu- ralium. Alioqui S. Thomam non solum in locis superius citatis, sed etiam in eodem ipso cap. 67. sub initium & versus finem expresse notat, actum liberorum scientiam propterea falli non posse, quoniam cognoscuntur ut præsentia, ut vili, quemadmodum quando video sortem sedere. Præterea Caietanum 1. p. q. 14. art. 13. qui citatur in argumento prædicto, eodem modo sentire de præscientia futurorum, ostendimus tomo præ- cedenti disp. 33. sect. 7.

Deinde quod in argumento adducitur ex D. Thoma 2. 2. q. 17. 1. art. 6. ad 2. probat efficaciter, actus liberos certò cognosci nõ posse in suis cau- sis, sed tantum in se ipsis. Sic enim ait: *Quamuis futura contingentia, promi sunt in se ipsis, sine deter- minata ad unum; tamen promi sunt in suis causis,*

Inter quæ sã
naturali, &
liberum natu-
rum foret di-
scrimen.

10.
S. Thomas.

11.

12.
Pro sententia
quam refu-
tat citatur S.
Thomas.

13.

14.
Liberorum
scientia cur
falli nõ possit.

14.
S. Thomas.

non sunt determinata, quin possint aliter euenire. Vnde postquam intulit non posse aliter euenire quæ reuelantur, exprimendo diuinam præscientiam, prout respicit futura contingentia in se ipsis, subdit: *Quandoque verò prophetica reuelatio est impressa similitudo diuinæ præscientiæ, prout scilicet, cognoscit ordinē causarum ad effectus: & tunc quandoque aliter euenit, quam profetatur, nec tamen prophetia subest falsum. Nam sensus prophetiæ est, quod inferiorum causarum dispositio, siue præscientia, siue humanorum alium, hoc habet, ut talis effectus eueniat: & secundum hoc intelligitur verbum Isai, dicentis: Morietur, & non viues. Id est dispositio corporis tui ad mortem ordinatur, & Iona 3, Adhuc quadragesima dies, & Ninive subuertetur, id est, hoc merita eius exigunt, ut subuertatur.*

14.

15.

partes præ-
sentiam in
circumstans do-
cent.

16.

Ad confirmationem illius argumenti respondetur primò, negando Minorē. Nam accipiendo præsentiam in æternitate, prout præcisè dicit actua-lem rerū existentiam in se ipsis, ad quam terminetur diuina præscientia, & præcindendo ab aliis subtilitatibus Theologicis, concors Patrum, & Scholasticorum sententia docet, omnia futura esse in æternitate præsentia: ut retulimus eodem tomo dicta disp. 28. & 74. & 75.

Respondeo secundò. Licet hoc foret ambiguum, adhuc illa cōsecutio non valeret. Alioqui valeret hæc argumentatio similis formæ: Certum est dari relationes reales. Et non est certum illas distinguī realiter à fundamento. Ergo necessariò dicendum est, quod identificatur realiter cum fundamento. Vnde propter eandem argumentandi regulam, potuisset inferre contrarium, videlicet, distinguī realiter à fundamento, quia non est certum identificari realiter cū fundamento. Sit igitur generalis regula. Quādo duæ propositiones immediatè opponuntur: ita, quod ex falsitate vnius sequitur veritas alterius: tunc ex eo, quod vnus veritas non sit certa, nihil aliud colligi potest, nisi quod alterius falsitas nō sit certa. Ideo, dato & non concessio, præsentiam in æternitate, nuper explicatā non esse certā: solūmodò colligeretur, nō esse certā falsitatē cōtrariæ sententiæ assertis cognitionē in causa libera.

SECTIO II.

Quomodo diuina voluntas versetur circa materiales peccatorum actiones.

1.

Quoniam in his præcipuè cernitur, quod at-tingit ad munus primæ, & vniuersalissimæ causæ, præcisum à qualibet speciali prouidentia: propterea de materialibus peccatorum actionibus expressam mentionem in præsentī facimus: quamuis animus sit explicare; quid postulet præcisum munus primæ causæ quando concurrat ad quamlibet actionem.

2.
A se Deum de-
terminari nō
posse ad ac-
tionem mate-
rialem pec-
cati.

Suppono, actionem materiale peccati, etiam si præcindatur à malitia, non ita posse terminare diuinā volitionem, ut Dei voluntas à se ipsa determinetur ad talē actionem materiale volendam, & eligendā potius, quàm eius omissionem, & multo minus potest Deus velle, ad hanc actionem materiale peccati præbere concursum, physicè determinantem, aut ita limitatum, ut subtrahatur concursus sufficiens ad eliciendam contrariam actionē bonā, & cessandum ab actione mala. Hæc omnia satis probata manēt à disp. 27. & seq. præsertim disp. 39. & 40. quoniam alias circa materiales peccatorum actiones non verificaretur mera permissio, quā tradunt concilia &

Rex de Voluntate Dei.

Patres ibi citati. Deinde, quoniam homines excusarentur à culpa, si Deus veller, ut ipsi vellent & facerēt has materiales actiones: insuper Deus veller aliquid contra se ipsum: ut probauimus tota disp. 41. Sequeretur præterea materiales peccatorum actiones à Deo fuisse prædestinatas, cuius contrarium Patres communiter docent, disput. 42.

Quo supposito, sit prima conclusio. Deus vult peccatorum materiales actiones, quatenus includunt essentialiter communem rationē actionis liberæ quam Deus vult producere cū causā secunda. Probatur, quoniam ad omnem actionem cuiusq; creaturæ Deus cōcurrit per suum intellectum, & voluntatem, volendo concurrere, atq; imperando ut fiat. Ergo vult cōcurrere ad actionem materiale peccati, atque id vult, saltem quatenus ratio communis actionis includitur in illa particulari actione.

Pro cuius explicatione notandum est, duplici modo posse constitui hanc volitionē Dei. Primò ita, ut versetur circa omnes actiones peccatorum in particulari, & velit illas producere: sed velit dependenter à conditione: si voluntas nostra libere se determinauerit ad illas: cui consequens erit: ut in Deo sit expressè, & distinctè volitio, quæ significatur hac propositione: volo concurrere ad materiale actionem blasphemie & odij, contra me ipsum eliciendā hic & nūc à Iuliano, si Iulianus liberè se determinauerit ad illā. Quapropter ob rationis paritatē Dei volitio distinctè & in particulari attingeret quamlibet aliā actionem materiale peccati cum prædicta conditione. Ita videntur existimare nonnulli huius ætatis sapientissimi doctores.

Ceterum hæc sententia, licet valdè probabilis difficultate non caret, primò, quoniam hic modus volendi videtur cōtrahere turpitudinē, eo quod in particulari amplectatur actionē malā, quāvis dependenter à conditione determinationis liberæ voluntatis creatæ. Secundò, quoniam Deus satisfaciet muneri vniuersalis causæ volēdo magis abstractè rationem communem actionis, & non volendo particulares actiones peccati: ut statim ostendemus.

Tertiò, quoniam ante quamlibet volitionē Dei, scientia conditionaliū ostendit, quod Iuliani voluntas si constituatur sub talibus circumstantiis, se liberè determinabit ad materiale actionem odij Dei. Quapropter hac scientia præsupposita, si non est turpis voluntas, qua Deus vult concurrere ad materiale actionē odij Dei sub conditione, si voluntas Iuliani se determinauerit ad illam: eo ipso non erit turpis voluntas: qua Deus absolutè, & absque conditione aliqua velit concurrere ad talem actionem: quoniam si non est turpe velle sub conditione, non erit turpe velle per absolutam volitionem, supposito quod præscitur implenda conditio.

Confirmatur, nam conditionalis volitio virtualiter continet volitionem, quæ reddatur absoluta postquā cōditio cognoscitur impleta. Ergo non potest esse turpis hæc absoluta volitio, si honesta est illa volitio conditionalis. Porro turpè esse volitionē absolutā illius actionis, probatur, quoniam in tali actione, quiddam clauditur realis oppositio contra Dei bonitatem, & amorem, & contra rationem rectam: quæ tota amabitur, si absolutè volita fuerit; ut dicemus ad probandam conclusionem 2.

Quartò, quoniam eodē gradu, & modo, quo

Aaa 2 Deus

3.
Assertio 1.
Quomodo
Deus mate-
riales pecca-
torum actio-
nes vult.

4.

5.
Volitio Ma-
terialiū pec-
catorū actio-
num in par-
ticulari vult
concurrere.

6.
Ante quam-
libet volitio-
nem Dei con-
ditionaliū
scientia.

7.
Conditiona-
li volitio ab-
solutam vir-
tualiter con-
tinet.

8.
Deus nec sub
cōditione pec-
cati amabit.

Deus voluerit materialem actionem odij Dei, erit etiam author illius: sed Deus talis actionis, nec sub conditione est author: ergo nec sub conditione illa vult. Confirmatur multis testimoniis Augustini, Gregorij, & Isidori, dicentium, Deum esse autorem cuiusque potestatis, non verò cuiusque voluntatis, hoc est actualis volitionis: quæ ponderauimus supra disp. 36. sect. 8. n. 4. & seq.

9.

Quintò probatur, quoniã materialem actionem odij Dei considerando secundũ specificã, & realem rationem, nullus Theologorũ negabit esse realiter contrariã diuinã voluntati, amanti se ipsam, & præcipienti creatis voluntatibus amorẽ, & prohibenti odium. Rursus quod fit contra Dei voluntatem præcipientem, aut antecedentem, ea tantũ ratione non fit præter Dei voluntatẽ, quoniam Deus vult permittere, vt fiat, & vult bonũ inde colligere. Ergo diuina volitio non decernit in particulari concurrere ad materialem actionem odij Dei; sed satis est decernere illius permissionem, volendo præbere generalem cõcursum ad quaslibet actiones in quantum actiones sunt.

10.

Psal. 110.

Augustinus.

Sumitur hoc argumentũ ex testimonio Augustini in Enchirid. c. 100. *Propterea namque magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, ut nullo & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam contra eius sit voluntas, quia non fieret, si nõ sineret, neque uiq; nolens finit sed volens.* Vnde Magister, D. Thom. D. Bonauent. & ceteri Scholastici in 1. dist. 47. colligunt, qua ratione quæcunq; fiunt contra Dei voluntatem antecedentem, seu præcipientem, non fiant præter absolutã, & efficacem Dei voluntatem, qua vult illa permittere. Porro cum vniuersalis ratio actionis, licet claudatur in vltima differentia odij Dei, attamen contrarietatem non afferat contra Dei voluntatẽ antecedentem, aut præcipientem: propterea vniuersalis illa ratio actionis positivæ, & formaliter volita est per diuinam voluntatem.

11.

Deus peccatorum actiones in particulari non vult.

Ex quibus omnibus collige, probabiliorẽ esse alterũ modum, secundum quem, Deus non velit peccatorũ actiones in particulari, sed velit solummodò generalem rationem entis, & actionis, vbicunq; fuerit: & velit etiam cetera prædicta communia, quæ possunt à malitia præscindĩ: ac proinde rationes particulares talium actionum, quæ habent necessariò adiunctã malitiam, non velit Deus, nisi in quantum in illis transeunt imbibitur ratio entis, & actionis, à Deo volitæ; & in quantum illas vult permittere, & vult de illis benefacere: vt Augustinus ait in Enchirid. nuper citato.

12.

Obiiciẽs inde sequi, Deum eodem modo velle & offerre cõcursum ad actiones materiales, quæ nunquã eliciuntur, sicut vult & offert cõcursum ad actiones, quæ de facto eliciuntur. Nam prædicta Dei volitio terminata ad rationem communem entis, & actionis creatæ, manet indifferens quod ex se est, vt ad quamlibet actionem cõcurrat.

13.

Respondetur, distinguẽdo consequens: nam si cõsideremus Dei volitionem, per quã offertur cõcursum, præcisã à volitionibus adiunctis secundum hanc præcisionem verum est consequens. Quoniam actiones peccatorum quamuis quando actu eliciuntur, habeant actualẽ cõcursum Dei ad extra, quẽ non habent actiones, quæ nunquã eliciuntur nihilominus quoad volitionem Deo intrinsecam, & immanentem, quæ est præparatio concurrendi, nihil discriminis est in Deo circa actiones peccati, de facto eliciendas, vel nunquam eliciendas.

Cæterum idem consequens est absolutẽ falsum.

Diuina voluntas creat actiones de facto eliciendas, & non eliciendas discriminem.

quoniã absolutẽ, & plenẽ considerando quasi-bet Dei volitiones, quibus versatur circa materiales actiones peccatorum, longẽ diuersus modus est volendi, & offerendi cõcursum. Nam ad materiales actiones peccatorum, quæ de facto non eliciuntur, Deus voluntatẽ creatam constituere vult in circumstantiis, sub quibus scit, eas actiones fore libere vitandas: quoniã eas non vult permittere, sed suauiter impedire, quamuis necessarium cõcursum generalẽ non subtrahat; contra verò ceteras actiones materiales peccatorum permittere vult, & non impedire: idẽque voluntatem creatam constituere vult in circumstantiis, sub quibus scit, eas fore committendas.

14.

Longẽ maius est discrimen diuinæ voluntatis in ordine ad bonos actus, qui de facto eliciuntur: eo quod Deus ad illos vult concurrere, inclinãdo & mouẽdo ad illos, vt alibi sæpe notauimus, & constituendo voluntatem in talibus circumstantiis ex directã & efficaci intentione procurandi, & faciendi, vt eliciantur.

Nec frustra Deus necessariũ cõcursum offert ad eos actus, quos per conditionale scientiã cognoscit, non esse eliciendos, si voluntas cõstituatur sub talibus circumstantiis (vt quidã existimabant, esse superfluum) etenim actus, qui de facto elicitur nõ prodiret liber plena libertate contrarietatis, nisi voluntas per oblatũ sibi cõcursum potuisset, si veller, contrarium actum elicere, siue bonum siue malum: sicut nullo modo prodiret actus liber, nisi voluntas libere posset saltem interpretatium omissionis actum elicere.

15.
Ad actus eliciendos Deus cõcursum latens.

Præcedẽs cõclusio tractauit de volitione Dei, quæ antecedit præuĩsam determinationem liberam voluntatis creatæ, videlicet, quatenus Deus decernit, quid factura sit independenter à præuĩsa determinatione voluntatis creatæ. Restat examinare, utrũ saltem præsupposita scientia visionis, qua Deus præuidet, fore, vt voluntas creatã libere se determinet ad actum peccati, diuina voluntas velit determinatẽ, & in particulari talẽ actionem materialem peccati. Ratio dubitandi est, quoniam ex tali suppositione determinatur diuinus cõcursum ad extra, vt in particulari cõcurrat ad talem actionem materialem peccati: ergo similiter determinatur volitio, per quã Deus cõcurrit.

Dubitandũ ratio.

Nihilominus sit secunda cõclusio. Ex suppositione, quod Deus videt, fore, vt voluntas creatã se determinet ad materiale actionem peccati, adhuc diuina volitio, quoad totũ suum intrinsecum, & realem modũ volendi manet prorsus indifferens & sola denominatione extrinseca est determinata, quatenus de facto cõcurrit ad extra ad actionem materiale peccati; cum tamen Deus etiam præsupposita præuisione nostræ determinationis solummodò velit concurrere ad actionem omnem, quatenus participat rationem communem actionis, nihil aliud volendo, nisi quod prædicta præcisione significatur.

17.
Assertio. a. Nec præsupposita scitua visionis materialis actionis peccati ad illam determinat.

Hæc cõclusio colligitur ex Damasc. 2. de fide c. 29. vbi sic ait: *Eorũ, quæ in nobis sunt, si bona quidem, præsertim, antecediẽtq; vult, & acceptat Deus. Sin autẽ mala, neq; præsertim vult, neque consequenter vult, finit autem arbitrium ad illa liberũ.* Porro consequenter velle est velle, præsupposita determinatione voluntatis nostræ: vt ostẽdimus supra disp. 19. sect. 1. & 3. Vnde facile colliges, præsentem conclusionem esse desumptam ex mente omnium Patrum, & Scholasticorum, qui supra tota disp. 33. 35. & 39. docent, Deum non velle, vt eliciantur materiales peccatorum actiones.

18.
Damascen.

Colligitur

Colligitur etiam ex D. Thoma in 1. dist. 47. q. 1. art. 1. corpore, quatenus ait, tales actiones non esse ex voluntate Dei consequente & beneplaciti, sed præter illam.

19. Ratione probatur, quoniam si Deus veller particularem actionem peccati, etiam ex suppositione, quod videt, illam esse futuram: sequeretur, actionem illam absolute amari, & placere diuinæ voluntati. Ideoq; cōsequenter amaretur, & placeret eius intrinseca molestia positiua. Vnde etiā amaretur & placeret turpitudine, quæ per se & necessariò cōiungitur cū illa. Et ab hac turpitudine nō excusabitur diuinus amor, & cōplacentia, eo quod præsupponat præuissā prædeterminationem voluntatis create: quia hac præuisione supposita, cōsequenter supponitur tota volitio diuinā, quæ requiritur, vt volūtas humana se possit determinare, & elicere actionem, si velit. Quapropter nulla necessitate vniuersalis causæ cōpellitur Deus vltimius determinare magis suam volitionem, vt in particulari velit hanc materialem actionem peccati. Quare si hoc veller; ea volitio proueniret ex inordinato affectu ad tales actiones.

20. Propter eandem rationē à fortiori colligo, quod supposita scientia conditionalis, qua Deus præscit, hanc volūtatē creatā elicitorū esse tales peccatorū actiones, si constituitur sub talibus circumstantiis, non ideo voluntatem cōstituit sub talibus circumstantiis, quia vult Deus, vt creata volūtas eas actiones materiales eliciat; sed tantum, quia vult Deus permittere, vt creata voluntas eliciat. Nec, vlla scientia præsupposita, Deus vult, amat, aut complacet in eo quod tales actiones in particulari eliciantur: licet complacet in suo cōcursu generali, quo insluit in illas actiones, quoniam sapiēter, & sanctē datus est; & complacet etiam in bono effectu inde sequuto, & in ordinatione, qua tales actiones Deus ordinat ad manifestationem suæ iustitiæ, aliosque fines optimos.

Ex his colligitur tertia cōclusio. Deus non vult positiuā monstruositatem peccati, neq; illius realem & positiuā conuersionē ad obiectū malū: sed tantum vult generalē rationē actionis, quæ in illis essentialiter includitur: vt nuper explicatū est.

SECTIO III.

Præcedens decisio corroboratur solutio- ne argumentorum.

Primum argumentum, quoniam sequeretur, Dei volitionē, aut decretum determinari, ac modificari à voluntate creata: ac proinde ab illa dependere; quod imperfectionis est. Huius tamen solutio tradita est ex professo disp. 45. sect. 7. art. 1. & tota sect. 9. Cuius decisio nouā confirmationem accipit ex præcedenti sect. Nam ex illa cōstat, Dei volitionem, decretum, & imperiū nullo modo determinari, nec modificari, nec dependere à voluntate creata, sed Deum sua liberrima voluntate se ipsum determinasse ad talem concursum generalem, & indifferentē, hic & nūc exhibendum; cum certo sciret, quid & quomodo voluntas foret operatura, supposito tali concursu, & ceteris circumstantiis. Quod autem Dei concursus ad extra determinetur, & modificetur & pendeat à causa secunda, nō est inconueniens: vt in eisdem locis probatum est.

Secundum argumentum. Deus ad extra non aliter concurrat, nisi volendo, & imperando; sed concurrat determinatē non solum ad rationem genericam; verum etiam ad rationem specificam

Rursus de Voluntate Dei.

& infimam odij Dei, aut alterius actionis turpis. Ergo Deus vult determinatē differentiam specificā, & numericā talis actionis. Minor probatur, quia differentia numerica & specifica illius actionis sunt essentialiter ens creatum: Ergo indigent diuino cōcursu non minus, quam ratio generica actionis. Confirmatur Sap. 1. 1. *Quomodo posses aliquid peruenire, nisi tu voluisses.* Consequentia verò probatur, quoniam ad effectum particularem, ac determinatum non sufficit concursus indifferens: sed actio peccati est effectus particularis: ergo ad illum non sufficit concursus indifferens. Rursus ad præbendum concursum determinatum, non sufficit indifferens volitio, & imperium, sed requiritur determinatum imperium, à determinata volitione procedens.

Respondetur. Duplex est concursus Dei. Alter in actu secundo, qui est actio ad extra, & ens creatum, receptum in nobis, scilicet dependentia nostræ volitionis à diuina potentia, & volūtatē: & hic concursus est determinatus ad hanc volitionem, ita vt nullo modo possit determinari ad aliam: quia vel est idē realiter cum illa, vel est modus proprius illius. Alter est concursus Dei in actu primo, qui est actio Dei ad intra, ex qua resultat actio ad extra, & est preparatio diuinæ voluntatis ad concurrēdū cum voluntate creata. Hic ergo concursus in actu primo nō est determinatus ad actionē peccati, sed, quod ex se est magis inclinat ad bonū. Ad formā igitur argumenti negatur Consequentia, & ex eius probatione propositio postrema distinguitur. Nam ad præbendum ad extra concursum determinatum per causam particularem, & non à Deo, sufficit indifferens volitio, & imperium Dei, licet non sufficeret ad præbendum concursum, determinatum per eandem volitionem Dei.

Ad cuius maiorem explicationem vrgebis tertio. Concursus Dei ad extra procedit à cōcursu Dei ad intra in actu primo, qui est volitio, sed concursus Dei ad extra est determinatus: ergo procedit à diuina volitione determinata. Respondetur, distinguendo Maiorem. Nam circa actionem peccati concursus Dei ad extra procedit à diuina volitione, non tanquā à causa determinatē, sed tanquā à causa indifferenti, & magis inclinanti ad oppositum; idēq; non oportet, diuinam volitionē determinatam esse ad talē cōcursum particularem ad extra, sed satis est vniuersaliter decreuisse concurrere ad quamcūq; actionē, ad quam voluntas creata determinauerit se: ipsā, & cōsequenter determinauerit concursū Dei.

Hoc autem satis esse confirmō, quoniam sicut quædam ratio cōmunis volitionis penetrat omnes differentias específicas, & numericas cuiusq; volitionis malæ: ita diuina volitio, quia vult concurrere ad omnem effectū, in quo reperia fuerit illa ratio communis volitionis, eo ipso eius concursus ad extra pertingit omnes differentias específicas & numericas actionis malæ, quarū omnium concursus sufficienter volitus est in illa ratio ne cōmuni & abstracta.

Vrgebis 4. Actio vel cōcursus determinatus ad materialē actionem, diuinæ legi realiter contrariā, est malus: sed concursus Dei ad extra est determinatus ad huiusmodi actionem, v. g. ad odium Dei (vt nuper concessimus). Ergo, concursus Dei ad extra est malus. Sed Deus vult illud concursum, saltem in cōmuni: ergo Deus vult malum saltem in cōmuni.

Ad 2. Respon

Dei concursus in actu primo, & secundo.

Obiectio 4. Solutio.

Solutio ad Obiectum 4.

Responderetur, distinguendo Maiorem: Nam concursus, qui ad tales actiones determinatur à se ipso, est essentialiter malus: at verò concursus, qui essentialiter mouet prius ad bonum, & non determinatur ad tales actiones, nisi per alium concursum determinantem ad illas, ille non est malus. Huiusmodi autem est concursus Dei ad extra. Qui licet consideratus in particulari respiciat essentialiter hanc actionem, quæ mala est; ita ut illi renugner deseruire ad aliam actionem bonam: nihilominus non est determinatus à se ipso, quia essentialiter prærequirit concursum creatæ voluntatis, quasi prædeterminantis ad talem actionem. Itaque diuina actio, seu concursus ad extra secundum suam rationem formalem optimus est, & Deo dignus quoniam Deo dignum est, ut quidquid habet rationem entis, pendeat à primo ente, tanquam à nō determinare nec causante defectū entitatis. Quod autem de materiali prædictus concursus realiter identificetur cū actione quidditatiuè contraria diuinæ legi, nihil maculat puritatem illius rationis formalis, sed eam potius commendat.

Diuina est
autem ad ex-
tra secundum
suam rationem
formalem opti-
mum, & Deo
dignum.

7.
Psalm. 113.
Augustinus.

Obiicies quintò celebre illud Psalm. 113. *Omnia quæcunque voluit, fecit.* Vnde D. Augustinus Enchirid. cap. 95. colligit: *Non ergo fit aliquid, nisi Omnipotens fieri veluit.* & cap. 102. *Nec nisi volens quicquam facit, & omnia, quæ vult, facit.* Et lib. 26. contra Faustum cap. 4. *Hoc de illo (videlicet Helia) factum scimus, quod Dei voluntas habet: quod autem Dei voluntas non habet, fieri de quoquam omnino non posse.* & lib. 83. quæst. q. 3. *Deo auctore cum dicitur, Deo volente dicitur.*

8.
Legimus
Augustini
sensum.

Cæterum horum, & quoruncunque similitum locorum eiusdem, siue alterius cuiusque Patris legitimus sensus est, quem exponit idem Augustinus in Enchiridio cap. 95. citato dicens: *Non ergo fit aliquid, nisi omnipotens fieri veluit, vel sinendo, ut fiat, vel ipse faciendo.* Vnde S. Thomas 1. p. q. 19. art. 12. & communiter scholastici cum Magistro in 1. dist. 45. prope finem, rectè colligunt, permissionem appellari voluntatem Dei. Et in citato cap. 102. *Quantalibet sint voluntates, vel Angelorum, vel hominum, vel illud, quod Deus, vel aliud volentes, quam Deus.* Supponit ergo voluntates creatas aliquando velle aliquid, quod Deus non vult, ut velint: quod probatum est supra disp. 33. sect. 1. & 3. Et in lib. 83. quæst. q. 3. citata, dicit, *humana voluntatis vitium longe abesse à Dei voluntate, ne Deo auctore sit homo deterior.* Esset autem homo deterior Deo auctore: si Deo auctore determinaretur ad materiale actionem odij Dei, vel blasphemiam.

Augustinus.

Obiectio sexta, cuius frequentior est repetitio in disputationibus contrariæ sententiæ, pertinet ad vniuersalitatem causæ primæ, atque supremæ, quæ debet causare quamlibet rationem entis, in quantum ens est, & quamlibet rationem actionis, in quantum actio est: ac proinde causare debet etiam materiale actionem peccati, quatenus ens est, & quatenus actio est. Ad cuius confirmationem adducuntur Patres & Scholastici.

10. Nihilominus inde potius corroboratur nostra sententiæ, quoniam Patres expressè tradentes vniuersalitatem diuinæ causalitatis ac quo concursus, & asserentes, omnia, quæ sunt, in quantum sunt, & omnem operationem à Deo procedere: nihilominus asserunt, animi motus, & opera, quibus à Deo receditur procedere à voluntate creatæ, & Deum non esse auctorem illo-

rum; sed tantum illa permittere. Quarum assertio-
norum legitima concordia non potest esse alia, nisi, quod Deus vult concurrere ad illas operationes, in quantum entia, & in quantum operationes sunt: sed non vult ad earum differentias específicas determinare, nec ad illas impellere, sed potius, quantum in se est, vult ab illis auocare voluntatem creatam.

Est in hac re copiosus, licet obscurus Dionysius à c. 4. de diuinis nominibus usque ad 9. Sed eius testimonia poterimus sect. 7. ratione 1. confirmare. 5. & ratione 4. sine. Insuper Augustinus lib. 3. Retract. cap. 26. retractans ea, quæ dixerat in lib. 83. quæst. q. 11. sic loquitur: *Vtrum Deus auctor mali non sit? ubi videndum est ne male intelligatur quod dixi. Malum enim auctor non est, qui omnium, quæ sunt, auctor est, quia in quantum sunt bona sunt. Quibus consonat idem Augustinus in eodem libro q. 24. & lib. de vera religione cap. 18. & lib. 1. de doctrina Christiana c. 32. Cuius verba reuert Magister 2. dist. 35. cap. Quod autem. Vniuersaliter enim docet, omnia, quæ sunt, in quantum sunt, esse à Deo. Et lib. 2. de libero arbitrio ultimo: Pietatem, inquit, inconcussam tene, ut nulum tibi bonum, vel sentienti, vel intelligenti, vel quomodocumque cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo: ita enim nulla natura occurrit, quæ non sit ex Deo.*

Augustinus.

Nihilominus in eodem cap. ultimo eiusdem libri 2. asserit, non à Deo, sed à libera voluntate procedere motum auersionis, quod foretur esse peccatum. Et in sequenti cap. 1. libri tertij ait: *Quid opus est querere, unde iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad commutabile bonum; cum eum non nisi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur? Vbi illud agit præsertim Augustinus, ut ille motus non sit ex Deo, sed ex voluntate: ut constet ex utroque cap. citato. Et in lib. 12. confession. cap. 11. Dixisti mihi Domine voce forti in aurem interiore, quod omnes naturas atque substantias, quæ non sunt, quod tu es, & tamen sunt, tu fecisti. Et hoc solum à te non est, quod non est, motusque voluntatis à te, qui es, ad id quod minus est, quia talis motus delictum atque peccatum est.* Vides non solum malitiam, sed etiam motum, id est reale tendentiam voluntatis ad minus boni, repugnans summo bono, non procedere à Deo tanquam à causa & auctore? Sic etiam actum, qui est malus, non esse à Deo, sumitur ex Augustino lib. de perfectione iustitiæ rationatione 4. & clarius docet author Hippogn. apud Augustinum lib. 1. sine, & lib. 4. in init. & alij citati supra disp. 31. sect. 3. & 4.

12.
Auctori auctori non à Deo, sed à libera voluntate.

Damascenus in dialogo contra Manichæos inter principium & med. de Angelis docet id, quod de hominibus etiā intelligendū esse, constat ex toto sequenti discursu, usque ad finem dialogi. Ait ergo: *Sæpè à Deo, in, ut sint, tum vritate, & intellectualitate in modum mouentur, accipiunt, cum id suapte natura minime habeant (videlicet nisi à Deo accipiant) ut enim trochus impulsus, mouetur, ac tandè desinit: quod si perpetuo impellatur, perpetuo quousque mouetur, etiam si à se motū hanc quaquam habeat: sic etiā Angeli, cum à se ipsis, ut sint, non habeant, tantisper mouentur, quā-
tis per eos conditor mouet; quod si ille non moueat, moueri desinent.* Vide summā indigentiam diuinæ motionis, & efficacitatis, tam vt simus, quā vt eliciamus operationes intellectus, & voluntatis, hoc enim est intellectualē in modum moueri.

Nihilominus non solum in libro secundo de fide c. 12. & 26. sed etiā in eodē dialog. propinquius ad finem

Sententia nostra corroboratur.

14.

ad finem, quàm ad medium. sepe docet, in potestate Angelis, vel hominibus situm fuisse, & esse peccata committere, vel cauere; ad idque libertatem esse sui iuris: vt tomo præcedenti disp. 42. sect. 4. retulimus. Ad hæc multò propinquius ad finem, quàm ad medium dialogi subdit: *Quod solum Dei est, siue ipsi velimus, siue nolimus, ipse pro sua bonitate tribuit: quo bonum vel aliqua saltem ex parte in nobis sit. Quin Deus diabolo quoque semper bona præbet. Verum ille accipere recusat. Atque in futuro ævo Deus omnibus bona tribuit; at unusquisque prout capacis se reddidit, boni particeps efficitur.* Ergo Deus quantum ex se est, semper & quilibet voluntates mouet ad bonas operationes morales (non supernaturales) sed Dei motionem præter voluntates detorqueant, vt non nisi ex parte recipiant eius bonitatem.

Anselmus lib. de Concordia præscientiæ & prædest. cum libertate cap. 1. versus finem ait: *Facit igitur Deus omnia, quæ iusta, vel iniusta voluntate sunt, id est, bona opera, & mala. In bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt, in malis autem facit quod sunt, sed non quod mala sunt.* Atque rationem reddit, quoniam mala esse nihil est. Quam sententiam paulò inferius repetit.

Cæterum paulò superius in eodem cap. Anselmus dixerat: *Sola voluntas determinat quid teneat, neque aliquid facit vi necessitatis, ubi operatur electio sola voluntatis.* Et toto illo libro offendit, antecedentem necessitatem libertati esse contrariam: vt retulimus eodem tomo præcedenti disputatione 33. sect. 2. Vnde constat prædictam sententiam ita intelligendam esse, vt Deus operetur etiam opera mala, in quantum opera sunt, sed non determinans nos ad illa, sed determinatus à nostro arbitrio solummodò: vt ex eodem Anselmo & aliis Patribus retulimus supra à disput. 31. vsque ad 38. Similia scribit Anselmus lib. de concordia prædestinationis & grat. cum libero arbitrio ad finem totius operis, dicens: *Mala Deus facit sola culpa hominum, quia ea non faceret, si homo illa facere non veller. Facit tamen hæc quod sunt; quoniam condidit in homine voluntatem, qua sine iniuria vitatur sola culpa hominis, mala sunt, quæ operatur.* Et postea rationem reddit, quia Deus dedit homini libertatem & iustitiam: homo autem iniustitiam deseruit, quam seruare potuit.

Idem Anselmus in dialogo de casu diaboli c. 10. in medio: *Cum diabolus, inquit, conuersus voluntatem ad quod non debuisti, & ipsum velle, & ipsa conuersio fuit aliquid, & tamen non nisi à Deo, & de Dei voluntate aliquid habuit. Quoniam nec velle aliquid, nec mouere potius voluntatem, nisi illo permittente, qui fecit omnes naturas substantiales, & accidentales, vniuersales, & individuales. In quantum enim voluntas & conuersio, siue motus voluntatis est aliquid bonum est, & Dei est. In quantum verò iniustitia carum, siue qua esse non debet, non simpliciter malum, sed aliquid malum est, & quod malum est, non Dei, sed volentis, siue mouentis voluntatem.*

Perpende primò, non solum, vniuersales, sed etiam individuales, tam substantiales, quàm accidentales naturas fecisse Deum. Secundò, ipsum velle, & ipsa conuersio fuit aliquid, & propterea fuit à Deo, sed non ita, vt totum haberet de voluntate Dei, sed tantum habere aliquid. Tertiò illud aliquid quod habuit de voluntate Dei, fuit permissio, siue qua nullus potest velle aliquid, nec mouere voluntatem. Quartò considera redupli-

cationem, sub qua pertinet ad Dei voluntatem & causalitatem, videlicet, *in quantum voluntas, & conuersio, siue motus voluntatis est aliquid bonum est, & Dei est.* Quintò, quod non simpliciter malum, sed aliquid malum est, claudit non solum priuationem iustitiæ, sed etiam realem aliquam entitatem. Et de hoc toto pronuntiat Anselmus, quod malum est, non Dei, sed volentis, siue mouentis voluntatem. Ergo Deus non est mouens voluntatem ad illud aliquid malum, quod non est simpliciter malum, sed est realitas, quam necessariò consequitur priuatio iustitiæ.

Obiicies postremò illud Sap. 11. *Diliges omnia quæ sunt.* Vnde S. Thom. 1. p. q. 10. art. 2. colligit, quod Dei voluntas est causa rerum, quatenus cuilibet existenti valeat aliquid bonum, videlicet ipsum esse. Et sic oportet, inquit, quod in tantum habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, in quantum est voluntas à Deo. Sed materialis actio odij Dei secundum specificam rationem reale esse habet. Ergo volita est à Deo secundum rationem specificam & realem. Respondeo, negando consequentiam. Etenim satis est, volitam esse à Deo generalem rationem habendi esse, quæ clauditur in specifica ratione odij, & nullam inuoluit contrarietatem aduersus Dei bonitatem, sapientiam, & voluntatem. Itaque materialis actio odij Dei, & eius specifica differentia in tantum habet esse, & transcendente bonitatem, in quantum est volitum à Deo cuiuscunque actioni voluntatis communicare cum esse, bonitatem transcendentem. Vide, quæ ex Dionysio de diuinis nominibus c. 4. ponderabimus sect. 7. à num. 7.

SECTIO IV.

De coactione diuinæ voluntatis obiectio alia.

Contrariæ sententiæ Doctores sibi maxime displicere dicunt, quod asserimus, materiale peccati non esse intentum à Deo absolute, imò quod vellet Deus, tale materiale non esse. Fingitur enim Deus (inquiunt) atque si sub quodā genere cōpulsionis concurreret ad materiale peccati, & offerret suum generalem concursum solum propter necessitatem. Qui modus dicendi est nouus, & inauditus in Ecclesia, & vt talis fugiendus. Quis enim adhuc ausus est dicere, quod propter necessitatem Deus offerat suum concursum? Confirmant, exponendo locutionis sensum: quoniam illa necessitas idem valet ac dicere, quod Deus offert suum concursum, eo quod non possit non offerre, quod, aiunt esse iniuriōsū Deo.

Respondetur. Imprimis materiale peccati non esse intentum à Deo absolute, imò quod vellet Deus tale materiale non esse, probatū est abunde supra disp. 31. & 32. sed magis expressè disp. 33. & 35. Secundò. Quandā veluti coactionē in Dei voluntate atque in eius operibus ad extra concedere, vnde quasi necessitetur Deus, eo quod non possit aliter fieri iuxta diuinæ providentiæ ordinē magis consentaneū libero arbitrio; hoc, inquit, totum non est nouum, & inauditum, sed potius consentaneū modo loquendū sicut scripturæ, nā & Luc. 17. Christus Dominus: *Impossibile est, inquit, vt non veniant scandala.* Quod tamen fieri potuisset, si Deus de potestate absoluta nullū scandalū permitteret. Et Matth. 18. *Necesse est, vt veniant scandala.* Marci 6. *Non poterat ibi virtutem ullam facere propter incredulitatem illorum.* Sic etiam Matth. 26. *Si possibile est, inquit, vt aſceat à mihi calix*

19.
Sap. 11.

S. Thomas.

Obiectio
soluio.

Obiectio.

Confirmatio.

2.
Materiale
peccati non
intentum à
Deo.
Voluntaria
actio in Deo.

Lucæ 12.

Matth. 18.

Marci 6.

Matth. 26.

Marci 14.

iste. Et Marci 14. *Orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora.* Cum tamen statim subiiciat: *Omnia tibi possibilia sunt.* Agnoscebat igitur id esse impossibile secundum optimam rationem providentiae, quae peccatis hominum praesuppositis, compellebat ad exigendam illorum copiosam satisfactionem, per quam dimitterentur. Et quavis Patres in commentariis eorum locorum, variant in exponenda translatione calicis; ad circa possibilitatis, aut impossibilitatis genus semper recurrit ad Patris voluntatem iuxta convenientissimam rationem providentiae.

4.

Clarius autem traditur à plurimis antiquorum Patrum, quod de malis culpa, & de materialibus actionibus illorum, affirmant, Deum, quod ex se est, optare potius, ut à nullo fiant tales actiones, sed ab omnibus obstruatur eius praeccepta. Pro qua doctrina plurima testimonia Patrum retulimus supra tota disp. 19. 20. & 21. & disp. 33. Rursus ad inferenda supplicia Deum sua sponte non propendere, sed quasi necessitate quadam, & coactione per hominum peccata compelli, plurimi Patres expressè notant: ut vidimus supra disp. 21. praefertim sect. 2. Denique simili quadam necessitate, & quasi coactione Deum à creato arbitrio compelli, ut concurrat ad materiale actionem peccati, non solum efficaciter colligitur ex omnibus scholasticis supra disp. 39. sed etiam disertis verbis traditur ab Althysodor. cuius verba retulimus dicta disp. 39. sect. 4. initio, & Maiore ibidem sect. 5.

5.
In diuina voluntate nullum coactionis vestigium.

Vnde coactio extrinseca diuina voluntatis superueniens.

6.

Ideo sapienter Anselmus in dialogo de casu diaboli toto serè cap. ultimo significauit, non solum in concursu Dei ad extra quando flectitur ad materiale actionem peccati, coactionem interuenire; sed etiam extrinsecam esse illius coactionem, quando ait: *Velle autem secundum essentiam bonum; sed quoniam non iuste, factum est malum.* Et tamen à Deo fuit, à quo est omne quod aliquid est. Neque non solum hoc habet aliquis à Deo, quod Deus sponte dat, sed etiam quod iniuste rapit, Deo permittente. Et sicut dicitur Deus facere quod permittit fieri: ita dicitur dare, quod permittit rapi. Quoniam igitur, permittente Deo Angelus malus per rapinam usus est potestate à Deo sponte data; à Deo habuit uti, quod non est aliud, quam ipsum velle. Non est enim aliud velle, quam uti potestate volendi, sicut idem est loqui, & uti potestate loquendi.

7.

Perpende primò, quod rapina quadam violentiam, & coactionem importat: per quam contra iustitiam alicui auferitur, quod suum est; ut S. Thomas ait. 2. q. 66. art. 8. corp. receptus ab omnibus Theologis, & Summistis. Secundò rapiendi verbum in hoc loco non potest ad impropria significationem detorqueri, ut violentiæ euitet. Nam Ansel-

mus expressè proponit ut opposita, volitionem honestam à Deo sponte dari; sed volitionem turpem non sponte dari, sed per creatum arbitrium violententer rapi, Deo permittente. Tertiò rapina circa exteriora bona exercetur, neque rapientis violentia penetrat usque ad voluntatem illius personae, quae rapinam sua sponte permittit.

Quartò non possunt Anselmi verba limitari ad formalem rationem malitiae: quippe quam nullo modo habemus ex Deo, nec sua sponte date, nec arbitrio creato, violententer rapiente. Quapropter manifestè loquitur etià de materiali actione, quae consequitur malitiam. Quod manifestius indicat postrema verba, videlicet, *ipsum velle, & uti potestate volendi.* Postremò in prioribus verbis obserua causalitatem primae causae ad vniuersalem rationem entis; à Deo est, inquit, omne, quod aliquid est.

Sed insistant secundo iidem authores, dicentes, esse chimericam in actionibus diuinis ad extra, quae procedunt à voluntate Dei, ponere voluntarium admixtum inuoluntario taliter, quod verificetur, Deum non plenè voluntariè agere. Respondetur. Nò solum in actionibus diuinis ad extra, sed etià in volitione Dei ad intra potest admisceri secundum quid inuoluntarium, quando eius obiecto admiscetur aliquid, quod est secundum quid malum, eo quod eius bonitas praesupponat alterius rei malitiam: ut ostendimus disputatione 20. sectione 4. obiectione 4.

Addunt tertio. Concursus diuinus est absque conditione, & ita absolutus & independens, sicut est ratio entis, quam inspicit Deus, & à qua dependent omnes rationes particulares. Ergo Dei concursus non compellitur & necessitatur ad materiales actiones peccatorum. Respondetur, hoc argumentum esse pro nobis. Etenim entis vniuersalissima ratio non potest in rerum natura existere; nisi existant entia particularia. Quapropter, quantum ad hoc, dependet ab illis. Vnde similiter generalis Dei concursus pendet etiam ex causis particularibus, determinantibus ad effectus particulares supra disp. 45. sect. 7. & 9.

Insuper ratio entis, quantum ex se est, quamlibet actionem humanam repletur entitate atque perfectione. Quapropter contra illius naturam propensionem, & quasi coactè contingit, ut aliquae actiones liberae prodeant, debita sibi entitate, atque perfectione carentes. Vnde proportionatus quidam coactionis modus redundat in concursum generalem Dei, qui, quod ex se est, entitatis & perfectionis plenitudinem causaret in actione, nisi per liberum arbitrium impediretur. Addunt denique praedicti doctores nonnulla testimonia Patrum, aliaque rationes, quibus abundè satisfacimus praecedentibus disputationibus.

SECTIO V.

Ex perfecta singularium providentia quomodo physicam praedeterminationem colligant eius auctores.

Suppono tanquam certum dogma fidei, diuinam providentiam versari, non solum circa res in comuni, & in confuso; sed etiam circa minutissimas quasque res in particulari: nec solum circa res naturales, & necessitatas, sed etiam circa res liberae, & contingentes actiones, atque minimas illarum circumstantias. Quomodo modum Sap. 6. Pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter est illi cura de omnibus. & cap. 12. Non enim est alius Deus

8.

9.
Obiectio 1.

In Dei volitione secundum quid voluntarium.

10.
Obiectio 1.

Solutio.

11.

Del providentia circa res minutissimas in particulari.

Sap. 6. & 12.

Deus

Deus, quia tu, cui cura est de omnibus, & post pauca: Iuste omnia disponis. Rursus Sap. 11. Diligis omnia que sunt. & post pauca: Quomodo autem posses aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conseruaretur? & cap. 14. Tu autem Pater providentia ab initio cuncta gubernas. Proverb. 8. Attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Match. 6. Considerate lilia agri, &c. Matth. 10. & Luc. 12. Nonne duo passeret asse veniunt, & unus ex illis non cadit super terram sine Patre vestro. Sed & capillis capitis vestri oves numerati sunt. Iudith. 9. Tu fecisti priora: & illa post illa cognovisti, & hoc factum est, quod ipse voluisti.

Sed testimonia Patrum ad hanc rerum omnium in particulari curam, & providentiam confirmandam, prætermittito, quoniam passim occurrunt omnibus, qui de providentia disputant. Quorum plurima vidimus tribus prioribus disputationibus circa peccatorum actiones, quæ maximè videbatur se subducere ab ordine diuinæ providentiæ. Multa etiam de omnibus actionibus vidimus supra disp. 5. præsertim sect. 4.

Ratione autem demonstratur, quia quæcunque res creata, quoad ultimam differentiam pendet à Deo, ut à prima causa immediatè concurrente: quoniam non solum communes rationes, sed etiam differentie numerice, & specificæ cuiusque rei, sunt essentialiter entia creata: ergo quælibet res, quantumcunque minima quoad ultimam differentiam siue specificam, siue numericam gubernatur per diuinam providentiam. Consequentia est evidens, quia Deus nihil agit, nisi per intellectum & voluntatem, & quicunque agens per intellectum & voluntatem intendit aliquem finem agendo. Vnde evidens est, Deum ordinare in aliquem finem quamcunque rem, etiam secundum ultimam differentiam illius, quam producit. Atqui nihil aliud est providentia, quam ratio mediorum ad finem, per intellectum practicum ostensa, & per voluntatem volita. Hanc & plures alias rationes eidem cognatas, dilucidè, & ex professo D. Thomas exequitur 3. contra Gent. cap. 75. 76. 90. 91. & 92. quarum compendium colligit 1. p. quæst. 22. articulo 2. & 3.

Hoc supposito physicæ prædeterminationis Authores existimant. Deus providentia sua antecedenter ad præscientiam cooperationis cuiuslibet causæ secundæ, futuræ etiam ex hypothesi, quod in talibus circumstantiis constituitur, prædefiniuit omnia singularia in particulari secundum omnes circumstantias, quantum ad omnem rationem entis, quam habet: siue talia entia procedant à causis proximis naturalibus, siue liberis & contingentibus. Itaque Deus sua providentia prædefiniuit in particulari, quod hæc mulca nascatur hodie, & illa cras; quod Petrus producat talem actionem tali tempore, & cum tanta intentione, & aliis circumstantiis secundum omnem rationem entis, quam habent.

Et quidem si hæc sententia prædefiniendi verbo non clauderet physicam prædeterminationem; nihil esset hoc loco disputandum de bonarum actionum prædefinitione, quam nos etiam probabimus tomo sequenti tractantes de Providentia. Nam quod attinet ad materiales actiones peccatorum, quamlibet prædefinitionem etiam illam, quæ sine physica prædeterminatione ferret, repugnare diuinæ bonitati, satis ostendimus supra

disp. 40. præsertim sect. 1. Cæterum, quoniam istius prædefinitionis argumenta diriguntur ad probandam physicam prædeterminationem ex vi generalissimæ providentiæ primæ causæ, quæ propterea cōplectatur materiales actiones peccatorum: idcirco proponitur in præserti, quibus alia nos etiā addimus argumēta: ut omnia sect. 8. solvantur.

Primum argumentum, quoniam expressa est, inquit, doctrina S. Thomæ: ut constet ex diversis locis illius, sed præsertim 3. contra Gent. cap. 76. ubi in confirmatione illius adducit illud Iudith. 9. Tu fecisti priora, & illa post illa excogitasti, & hoc factum est, quod ipse voluisti. Confirmatur primò, quoniam, non solum res omnes in particulari, sed etiam illarum omnes circumstantiæ dicuntur esse prædefinitæ. Sap. 11. Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Confirmatur secundò, nam & S. Thom. 3. contra Gent. c. 75. ratione 5. & 6. docet, omnia, quæ circa singularia contingunt diuinæ providentiæ gubernari.

Secundum argumentum, quoniam eidem sententiæ fauent sancti Doctores, dum asserunt, omnia bona opera esse à Deo prædefinita, vel prædeterminata.

Tertium argum. quoniam Dionys. Arcopag. c. 5. de diuinis nomin. tit. de exemplaribus, sect. 3. apud S. Thom. docet, omnes res existentes habere in Deo rationes prædeterminatiuas, & effectiuas earundem rerum, & subdit, quod huiusmodi rationes Theologia prædefinitiones vocat, & divinas, & bonas voluntates existentium prædeterminatiuas & effectiuas, secundum quas substantialis essentia omnia prædefiniuit, & produxit. Ex quibus verbis desumitur argumentum. Diuina providentia includit causalitatem voluntatis, & omnipotentiam ipsius; sed causalitas diuinæ voluntatis & omnipotentie includit prædeterminationem omnium eorum, quæ in tempore producit: etenim diuina voluntas ab æterno prædeterminavit facere in tempore, quæcunque; facit, ergo, &c.

Quartum argumentum, quoniam Irenæus lib. 2. c. 45. docet omnia esse prædefinita à Deo, ordinata & disposita, quantumcunque minima, & secundum numerum, & modum, & quæritatem. Et eos acriter reprehendit, qui circa providentiam diuinam sunt nimis curiosi, volentes plus sapere, quam oportet. Verba Irenæi sunt: Quid Irenæus. autem, si quis interroget nos, si omnis numerus omnium, quæ sunt facta, & quæ fiunt, sciuntur à Deo? Et si secundum illius providentiam unusquisque eorum etiam, quæ secundum se est, accipit quantitatem? Nobisque consentientibus, & consentientibus, quia nihil omnino horum, quæ facta sunt, & quæ fiunt, & fiunt, Deum fugit; sed per illius providentiam unumquodque eorum & habitum, & ordinem, & numerum, & quantitatem accipere, & accepisse propriam; & nihil omnino, neque vanè, neque ut proveniat factum, aut fieri, sed cum magna aptatione, & consonantia sublimi, & esse admirabilem rationem, & verè diuinam, quæ posuit huiusmodi & discernere, & causas proprias enunciare: accipiens à nobis huiusmodi testimonium; & consensum, pergat adhuc, ut arenam enumeret, & calculos terræ, sed & fluctus maris, & stellas cæli, & causas excogitare numeri, qui putantur innumerabiles; nonne in vanum laborans, & delirus hic talis, & irrationabilis ab omnibus, qui sensum habent, iussè discedit? Quibus verbis docet, Deum minima quæque sua providentia determinasse.

Quintum argumētum quoniam Hieronymus in id Psal. 32. Reprobas autem cogitationes populo-

6.
Pro eiusmodi sententia primum argumentum.
Iudith. 9.

Sap. 11.

7.

8.

Dionysius.

2.

Irenæus.

10.
Psal. 32.
Hieronymus.

Sap. 14.

Proverb. 8.

Match 6.
Luc. 12.

Iudith. 9.

2.

3.
Eiusmodi providentia ratione demonstratur.

Providentia quid.

4.
Ex hoc primo præfinitum omnium singularem autem sententiam prædeterminationis inferimus.

5.

Prædefinitio duplex.

Ecclesiastes
3. & 9.

rum. Hoc est, inquit, Iudeorum consilia, quia non poterunt illa facere, nisi in quantum à Deo prædefinitum fuit. Confirmatur nam idem Hieronymus in Ecclesiasten cap. 8. ad illa verba: Futura nullo scire potest nuncio ait: Tamen scit, à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & non absque eius voluntate disponi. Et c. 9. ad illa verba: Vade & comedere in lætitia. Iudicio Dei asservis cuncta fieri. Et infra: Omnia fieri Deo disponente.

11.

Boetius.

Sextum argumentum continet ea, quæ de facto, secundum sanam Theologiam intellecto, docent Patres, præsertim Boëtius lib. 4. de Consolat. prola 6. dicens: Ordo fatalis ex providentia simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciende rei formam mente percipiens, movet operis effectum; & quod simpliciter, præsentariæque prospexerat, per temporales ordines ducit: ita Deus providentia quidem singulariter stabilii quæ facienda disponit; fato vero hæc ipsa, quæ disponitur, multipliciter ac temporalius administrat. Et August. 5. de Ciuit. c. 1. Si propterea; inquit, quisque res humanas fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Vnde S. Thom. 1. p. q. 116. art. 1. corp. deducit, concedi posse fatum, in quantum omnia, quæ in mundo aguntur, diuinæ providentiæ subduntur, tanquam per illam ordinata, & quasi prælocuta.

12.
Gregorius.

Septimum argumentum, quoniam Gregor. lib. 12. Moral. c. 2. ad illud Iob 14. Constituis terminos, &c. Nulla, inquit, quæ in hoc mundo ab hominibus sunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus futura præsciens, ante sæcula decrevit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe iam hominibus est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat.

13.

Confirmatur.

Octauum argumentum. Quoniã si Deus voluntatem non determinat ad vnã partem, sed hoc relinquit in potestate liberi arbitrij: nõ habet providentiam actualis vsus liberi arbitrij: & ipsum influere & consentire voluntatis creatæ subtrahitur à diuina providentia. Confirmatur, nam sequitur providentiam non esse respectu volitionum in se ipsis, prout liberæ sunt, sed solummodò esse providentiam respectu causarum, à quibus volitiones dependent.

14.

Confirmatur
primò.

Nonum argumentum, quoniam si diuina providentia non determinat humanas actiones quaslibet in particulari, sequitur, circa tales actiones providentiam esse imperfectam, confusam, indeterminatam, dubiam, & inefficacem. Quoniam virtute volitionis diuinæ non efficitur, vt talis actio peccati producat. Confirmatur primo, quoniam licet Deus haberet providentiam nostrorum actuum in communi & vagè; non tamen haberet providentiam circa differentias specificas & numericas singulorum in particulari. Confirmatur secundò, quoniam suam virtutem & potentiam Deus ad concurrendum applicat determinatè & non confusè.

Confirmatur
secundò.

15.

Decimum argumentum. Quoniam prudentissimus dux, vel Pater familias, si posset providere domui, vel exercitui, definiendo omnes & singulas res, & particularia media ad victoriam obtinendam, vel ad familiam administrandam: id præstare, & quæ gubernandi ratione splenderet maximè eius sapientia atque potentia. Quod autem homines id non præstent ex defectu scientiæ, atque potentiæ provenit. Sed Deus facillimè potest providere omnibus rebus hoc modo. Ergo prædefinit omnia singularia,

Vndecimum argumentum. Quoniã providentia non se extendit amplius, quàm causalitas: nam providentia eodem ipso actu quò causat aliquè effectum, eundem ordinat in finem: ergo diuina providentia non ordinaret in finem vniuscuiusque peccati materiale actum, nisi illum causaret, ac subinde prædeterminaret. Confirmant auctoritate S. Thomæ, quem sæpe, atque nominatim 1. p. q. 2. 2. asserere dicunt, ad ea duntaxat se extendere diuinam providentiam, ad quæ se extendit diuina causalitas.

16.

Confirmatur.

Duodecimum argumentum, quia creatura tantum in agendo, quàm in esse pender à Deo. Sed non potest taliter esse, nisi Deus velit, illam taliter esse. Ergo nec potest taliter operari, nisi Deus velit, vt taliter operetur. Alia nonnulla argumenta proponuntur & solvuntur sect. 9. 10. & 11.

17.

SECTIO VI.

Distinctam, atque perfectam esse singularium quorumlibet providentiam generalem, licet non omnia prædefiniat.

Cum præsens disputatio non agat de speciali providentia, per quam actiones honestæ prædefiniuntur à Deo, siue supernaturales fuerint, siue naturales, vt in sect. 1. præfati sumus: reliquum est, in præsentis solummodò probadam esse perfectionem generalis providentiæ, quæ debetur ex munere primæ causæ; versaturque non solum circa naturales actiones honestas; sed etiam circa materiales actiones peccatorum.

Asserimus igitur in præsentia, ad huius generalis providentiæ perfectionem pertinere, nullas actiones liberas per physicam & antecedentem necessitatem prædefinire: nullasque materiales peccatorum actiones prædefinire, etiam absque physica, & antecedente necessitate. Itaque nunc solummodò probamus, perfectionem providentiæ postulare talem modum indifferentiæ. Nam cætera, quæ in hac veritate continentur, iam factis probata sunt à disp. 2. 1. vsque ad hanc. Assertio sic explicata rationibus probabitur in sect. sequenti: nunc tantum agimus de auctoritate. Et imprimis probatur ex Dionysio de diuine. nom. c. 4. cuius verba ponderabimus sect. sequenti pro ratione prima num. 7. & seq. & ratione 4.

Nunc probatur ex Basilio in homil. Quod Deus non sit auctor malorum, non procul à principio dicente: Vnum quidem hoc habere in mentibus nostris præsumptum oportet, quod, cum simus homines Dei opificum, & ab illo constemus, omnia circa nos tam modica, quam magna dispensante, nihil nobis accidat, illo non volente. Obserua providentiæ generalitatem, qua non solum magna, sed etiã modica dispensat, ita vt nihil nobis accidat, illo non volente. Nihilominus hanc generalitatem providentiæ, ac volitionis diuinæ circa singularia quælibet, quantumcunque minima, velificari, quamvis materiales peccatorum actiones nõ ex Deo auctore, sed ex creata libertate nascantur, ostendit primò quod subdit continuò: Et quod nihil eorum, quæ nobis accidunt malum sit, aut tale, vt melius illo aliquid excogitare queamus. Quod nullo modo verificari potest de materiali actione odij, aut blasphemie contra Deum, cum manifestissimum sit, melius illis esse diligere Deum, atque laudare. Constat secundò, quoniam, vt post pauca subdit, Quod natura malum est ex nobis oritur, iniustitia, lascivia, inconsiderantia, temidi-

2.
Assertio.
Ad Diuini-
providentiæ
sines per phy-
sicam neces-
sitatis actio-
nes liberas
non præstari.

Assertio pro-
batur aucto-
ritate.

3.
Basilium.

Providentia
generalis.

et inuidia, eades, veneficia, astutia, fallacia, & reliqua huiusmodi omnia. Quibus non solum malitia, sed materiales etiam actiones significantur.

Similiter probatur ex aliis Patribus, qui tradunt, Dei providentiam singularium quorumlibet perfectissimam, & Deo dignissimam: simulque observant, eandem providentiam non omnium actionum facturam esse, sed quarundam actionum esse solummodo permissuram. Quod licet docuerint omnes Patres citati supra disp. 3. 1. sect. 2. 3. & 4. proderit referre aliquos eorum, qui magis expresse de providentia loquuntur.

Damascenus lib. 2. de fide c. 29. probat, in primis omnia, quae providentia sunt, secundum rectam rationem optimam, & Deo decentissima fieri, ut & non sit ea melius fieri. Vnde post pauca infert: Decet igitur nos hac attendentes omnia mirari, omnia laudare omnia absque scrutatione acceptare, quae sunt providentia opera. Hoc autem paucis interiectis ita explicat: Omnia dico providentia opera, quae non in nobis sunt: ea enim, quae in nobis sunt, non providentia solum sunt, sed liberae potestatis nostrae, & arbitrij. Providentia verò, haec quidem secundum acceptationem, haec autem secundum permissionem. Secundum acceptationem sunt, quaecumque sine controversia bona sunt. Sunt & quaedam secundum permissionem. Perpende, ea, quae sunt in nobis, videlicet actiones liberas, non esse solius providentiae opera, sed etiam liberae potestatis nostrae, & arbitrij: & inter easdem actiones liberas, alias provenire à providentia secundum acceptationem; alias verò videlicet turpes non provenire nisi secundum permissionem tantum. Quod autem loquatur non solum de malitia, sed etiam de materiali actione, quam consequitur, constat ex sequenti contextu: & notavimus dicta disp. 3. 1. sect. 3. num. 5. & 6.

Ex Damasceno doctrinam eandem accepit, & pluribus confirmavit Nemefius lib. de animae facultatibus. Nam in cap. 43. Quod si Dei voluntas, inquit, est providentia; necesse est recta ratione, & optimè & divinisimè, & qua sola ratione rectè se habent fieri, quae sunt, neque melioris ordinis esse capacia. Et cap. 44. ante medium fusè probat, divinam providentiam non solum generaliter, sed etiam in particulari gubernare cuiuslibet hominis differentias singulares, non solum quibus ab aliis differt, sed etiam quibus unusquisque homo à seipso discrepat, & quotidie mutatur in vita genere, in studiis, in vita necessitatibus, in cupiditatibus, & accidentibus. Et rursus cap. 45. ante medium repetit. Omnia rectè & decenter providentia opera efficiuntur. Quod ita esse, eaque Deum ratione omnia moderari, quam solum rerum natura patitur, &c.

Ex hac ergo moderatione, rerum naturis conformi, in medio eiusdem capituli colligit, illud perspicuum esse, cum dicimus, omnia rectè fieri, nos non de hominum vitiis loqui, neque de operibus, quae in nostra potestate sita sunt, & a nobis fiunt, sed de providentiae effectibus, quae in nostra potestate sita non sunt. Quod postea exemplis explicans, non solum formalem rationem malitiae, sed etiam materiales actiones proponit, veluti homicidium, depraedationem, aut quæstum. Eadem verò sub nomine Gregorij Nysseni referens D. Thomas 3. contra Gent. cap. 90. sine, exponit, ut intelligamus ea, quae sunt in nobis divina determinationis non esse subiecta quasi ab ea necessitatem accipientia, videlicet antecedentem.

Origenes homil. 3. in Genes. sub init. Memento,

inquit, quia nihil sine Dei providentia geri, diximus, non sine voluntate. Multa enim sine voluntate eius geruntur. Providentia namque est, quae procurat, & dispensat, & providet, quae geruntur: voluntas vero est, quae vult aliquid, vel non vult. Hanc sententiam ad solam formalem rationem malitiae limitant contrariae sententiae doctores. Nihilominus haec expositio refutatur primò, quoniam malitia non geritur ratione sui præcisè; sed in quantum immediatè geruntur rationes, quas malitia necessariò consequitur. Vnde si multa sine Dei voluntate geruntur, cōsequens est, multas actiones materiales geri sine Dei voluntate, quae Deus velit, ut gerantur: quamvis non gerantur sine voluntate, quae Deus velit ad illas concurrere. Secundò refutatur generalibus argumentis contra eiusmodi solutionem adductis dicta disp. 3. 1. sectione 1.

Chylostromus 2. ad Timoth. c. 4. homil. 8. in Morali, col. 2. Scio, inquit, quod Deus omnia providet, quod liberi arbitrij conditi sumus, quod alia quidem operatur, alia verò permittit: quod nihil mali vult fieri, quod non ex sola ipsius voluntate fiunt omnia, sed ex nostra quoque. Mali omnia ex voluntate nostra, & ipsius adiutorio. Quod nihil ipsum laet; non tamen quia nihil ipsum laet, idcirco omnia operatur ipse. Vide quoties excipiat aliqua opera, quae nec Deus operetur, nec ex Dei voluntate, sed ex nostra tantummodò fiant, idque certissimo fundamento, quod Deus omnia providet, & nihil eum laet.

Ad idem probandum pertinet tota ferè disputatio, præhabita Apostolo Petro, habita ab eius discipulis cum sene quodam genethliaco, quam refert Clemens Romanus lib. 8. Recognit. in cuius pagina 4. de providentia sic loquitur: Generalis autem omnium, & specialis partium simul, hoc modo est, quasi & ab initio omnia fecerit Deus: & usque ad finem per singulos quosque providentia gerat, & unicuique reddat pro actibus suis. Et postquam multis probavit, hanc specialem individuorum providentiam, versus finem eiusdem libri senex quæstionem proponit. Cur autem & princeps ille, qui malis gaudet, factus est? &c. Cui Petri discipulus ita respondet: Præscius omnium Deus ante constitutionem mundi, sciens, quod futuri homines, alij quidem ad bona, alij verò ad contraria declinaturi essent, eos, qui bona elegerint, suo principatus, & sua cura sociavit: atque hereditatem sibi eos propriam nominavit: eos verò, qui ad mala declinarent, Angelis regendos permisit his, qui non per substantiam, sed per propositum cum Deo permanere noluerunt.

Perpende primò, conditionatam scientiam ad huius quæstionis solutionem adhiberi. Nam scientia, quae præcessit creationem dæmonis, qui fuit princeps & author malorum omnium, quae committuntur ab hominibus, non potuit esse scientia eorum malorum, quae supponebantur esse absolute futura: siquidem absolute futura mala supponunt iam existentem eorum causam & principem. Confirmatur, nam conditionatam futurationem significat ille modus: declinaturi essent.

Secundò notandum est, eos, qui ad mala declinant malis Angelis regendos esse permisso. Dei providentia non causante, sed permissive, à dæmonibus regi. Hac autem permissione præsupposita, subiungit continuo Clemens id, quod proprium est divinae providentiae, videlicet proportionè inter poenam & culpam, & illius mēsuram

Sine Dei providentia nihil.

Expositio quadam.

Refutatur 1.

Refutatur 2.

9.

10.

Clemens.

11. Conditionatam scientiam ad quæstionem ad hanc adhiberi debet Petri discipulo.

12.

Clemens.

ram à Deo præscriptam, cum intulit: *Dignos ergo dignorum principes fecit. Ita tamen eos tradidit, ut non habeant potestatem in eos faciendi, quod volunt: nisi statutum sibi ab initio terminum transcant.* Hic autem est status terminus, ut, nisi quis prius fecerit demonum voluntatem, demones in eo non habeant potestatem. Vide quanto studio, Clemens putauerit, esse fugiendum, ne diuina providentia censetur esse causa determinans homines, ut subiaceant potestati demonis, non solum quantum ad studia, voluntatésque prauas, sed etiam quantum ad iusta supplicia, quæ non inferuntur à Deo, nisi propter liberatas culpas, ut in superiori contextu fusiùs explicuerat.

13.

Diuina providentia aliter circa malas quam circa bonas voluntates. Augustinus

Quin etià apud Augustinum lib. 8. super Genesim ad litteram c. 2. 3. diuina providentia circa materiales volitiones, quæ malæ sunt versatur aliter, quam circa bonas actiones, nam Deus, inquit, naturas creat bonitate. & voluntates ordinat potestate, ut in naturis nulla sit, quæ ab illo non sit, in voluntatibus autem nulla bona sit, cui non præsit, nulla mala sit, quæ bene uti non possit. Malis igitur voluntatibus non aliter Deus præest, nisi quatenus illis vitur supposito, quod ab hominibus fuerit elicita, Deo liberè permittente, atq; generalem concursum præstante. Quare non præest, procurando & faciendo, ut ab hominibus eliciantur huiusmodi voluntates; hoc enim genus præfidentia reservatur voluntatibus bonis.

14.

Vnde sequenti cap. 24. Deus, inquit, bipartito sua providentia opere præest uniuersæ creaturæ naturis, ut fiant; voluntatibus autem, ut sine suo iussu, vel permissu nihil faciant. Malis ergo volitionibus non præest, ut fiant, neque ut suo iussu, vel voluntate eas faciat voluntas creata, sed ut sine suo permissu non faciat. Quod etiam tradit Augustinus lib. 3. de Trinitate, c. 4. in med. vnde sumpta est sententia 58. apud Prosperum in lib. sentent. ex Augustino. Nam illa inuisibilis, & intelligibilis summi Imperatoris aula, nihili aliud est, quam diuina providentia, de qua iubetur, aut permittitur quidquid fit visibiliter & sensibiliter. Similia in Enchiridio cap. 100. & 101.

15.

Cyprianus. Massib. 10.

Rursus diuinæ providentiæ perfectione circa singularia omnia in particulari, non minui, sed potius commendari, ex eo quod non determinet voluntatem ad actiones malas, etiam pro materiali, sed tantum permittat, probatur ex Cypriano lib. 1. epist. 3. ad Cornel. inter princip. & med. dicente: *Nonne duo passeres asse veniunt, & neuter eorum cadit in terram sine Patris voluntate? Cum ille neque minima fieri sine voluntate Dei, dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo, in Ecclesia Dei fieri? Ad providentiam itaq; minimarum rerum Cyprianus talem explicationem adiungit, ut permissio sufficiat prauis actionibus, nec requiratur Dei positiva voluntas. Quam doctrinam ad materiales actiones consilij, conuentionis, & electionis extendit Cyprianus ibid. ut ostendimus aîp. 3. 1. sectione 3. num. 4.*

16. Ezech. 29. & Theodor. 10.

Sic etiam Theodoretus Ezechielis 29. ad illa verba: *Et merces non est reddita ei. Per hæc, inquit, declarat Deus, nihil se inuisio factum iri. Duo enim passeres, inquit, asse veniunt, & unus ex illis non cadet sine Patre vestro, qui in celis est. Quia nihil latet eorum, quæ fiunt. Verum alia quidem: ipse moderatur, alia verò fieri permittit modo licet, homo cedens arbitrio.* Vnde infra sect. 11. post med.

17.

Idem colligitur ex Patribus, qui negant ante-

cedentem necessitatem, prouenientem ex diuina præficientia, aut providentia; præsertim circa peccatorum actiones; quorum testimonia retulimus tomo præcedenti disp. 3. 3. sect. 2. 3. 4. & 5. Et notandum est peculiariter eos agere de necessitate, quæ proueniat à Deo, tanquam à prima & vniuersali causa: ut notauimus eodem tomo disp. 3. 4. sect. 2.

18.

Quod attinet ad S. Thom. & aliorum scholarum autoritatem, satis esse poterant, quæ retulimus supra tota disp. 39. & tomo præcedenti disp. 3. 3. sect. 6. & sequentibus & tota disp. 49. & 50. Cæterum quod specialiter attinet ad prouidentia perfectionem constabit mens D. Thomæ sect. sequenti quatuor prioribus rationibus. Alij etiam doctores recipiunt & clariùs explicant, quod numero quinto retulimus ex Damasceno de prouidentia, secundum concessionem, quæ propria est liberis actionibus. maximè verò turpibus: ut Albertus 1. p. q. 67. membr. 3. part. 2. Alexander 1. p. q. 26. membr. 4. art. 3. Et D. Bonauentura in 1. dist. 46. art. 1. q. 5. ad finem. *Quamuis malum, inquit, non subsistit diuina productioni, subest tamen prouisioni, & est ordinabile ad finem. Sed hoc est solum ex postfacto. Quare nisi supponatur factum, non poterit diuina prouidentia ordinare ut fiat materialis actio ex qua necessariò sequatur malitia, permittenda, & ad bonum finem ordinanda.*

19.

Henricus à Gandauo quodlibeto 6. q. 10. prope medium ait: *Generalis prouidentia diuina sic prouidet singulis, quantum est ex dispositione naturarum, & quantum est ex parte prouidentie generalis, ut generalis est: ut instinctu quodam, & primo motu voluntatem cuiusque moueat in singulis agendis, quæ sua actio potest attingere, ad illud, quod melius est illi; licet diuersimodè secundum gradus & ordinem rerum: iuxta illud, quod dicit B. Dionysius 5. cap. de diuinis nominibus supra reliqua existentia, quæ magis sunt circa optimum, abundantius ipsius participantibus sunt, plura & maiora ex eo donationes accipientes.* Docet ergo Henricus, interiorem instinctum diuinitatis prouidentia, semper ad id, quod melius nobis est, mouere voluntatem nostram, quantum est ex parte ipsius prouidentie generalis. Quod autem non à Deo, sed à nostro libero arbitrio proueniat resistere huiusmodi instinctui diuino, & determinare nos ipsos ad bonum apparet, docuerat idem Henricus paulò superius ibidem. Et fusiùs quodlibet 3. q. 17. & quodlibet. 12. q. 26. & 27. & quodlib. 16. q. 17. & 18. Cuius multa verba retulimus dicto tomo de scientia disp. 49. sect. 5.

20.

Durandus 1. dist. 39. q. 3. obiectionem ita proponit: *Contingens ad vtrumlibet non est in se determinatum. Ergo neque per diuinam prouidentiam ordinatum est ad determinatum finem.* Et num. 11. Respond. *Deus scit omnia impedimenta, quæ possunt euenire, & quæ euenient. Quibus scitis, scitur futurum contingens secundum determinatum esse. Et ideo contingentia, sic determinatè scita, prouidit Deus ad determinatos fines.* Hanc autem præficientiam esse ex suppositione futuritionis, dixerat præcedenti dist. 38. q. 3. num. 22. & 24. Itaque apud Durandum prouidentia non versatur determinatè, quasi determinando contingentia; sed determinatè cognoscendo futuram determinationem, & illam consultò permittendo, & determinatè ordinando ad determinatum finem.

SECTIO VII.

Rationibus probatur eadem assertio.

1.

providentia
quid.

Supponendum est, quod providentia est ipsa illa divina ratio, in summo omnium principe consuetudine, que cuncta disponit: ut definit Boëtius lib. 4. de Consol. profa 6. Vnde providentiā esse rationem ordinis rerum in finem recte colligit S. Thomas 1. p. q. 2. art. 1. Cui consonat definitio Damasceni lib. 2. de fide cap. 29. *Providentia est voluntas Dei, per quam omnia que sunt, convenientem gubernationem accipiunt.* Siue, apte gubernantur: ut ait Nemescius de Animæ facultatibus cap. 4. 3.

2.

ratio pri-
ma.

Hinc sumitur ratio prima. Providentia est practicum iudiciū intellectus, disponens & ordinans convenientia media in ordine ad finem: sed tota hæc ordinatio distincte ac perfectissime exercetur circa singulas peccatorum actiones in particulari, & circa differentias vltimas illarum: licet prima causa non prædeterminet, sed ad illas offerat concursum indifferentem: ergo sine prædeterminatione, per solum indifferentem concursum exercetur distincte & perfectissime singularium providentia generalis. Minor probatur, quia providentia Dei circa actiones peccatorum versatur, non solum in communi, sed etiam in particulari, habetque certitudinem, determinationem & efficacitatem tantam, quantam habere vult, & quantum patitur earundem actionum exigentia quidditativa. Est enim alia exigentia actionis prave, alia verò, actionis honeste.

3.

qui providentia
natura peccatorum
actionis quinquaginta
complectitur.

Quod magis explicatur, & confirmatur primò, quoniam providentia circa peccatorum actiones partes quinque complectitur. Prima est, præbere potentias intellectus, & voluntatis eo fine, ut liberè bonum vel malum eligere possimus. Secunda est diuinum decretum præbendi concursum actualem ad omnē actionem materiale, ad quam se determinaverit voluntas creata. Tertia est decretum permittendi hoc est illud peccatum in particulari. Quarta est concursus ad extra, quo Deus in particulari concurrat ad actionem materiale peccati. Quinta est intentio, qua Deus hoc peccatum permittit ordinat, ut in finem, in suam gloriam & utilitatem prædestinatorum quam inde colligit. Tres igitur postremæ partes providentia versantur circa peccatorum actiones in particulari certo & efficaciter, quantum ad illud totū, quod Deus intendit certo & efficaciter obtinere.

4.

providentia
modum eorum
cum quo rei
actionem.

Confirmatur secundò, quoniam prædicta providentia modus ita se habet respectu cuiusque rei, & actionis, ut illa non esset in particulari, nisi Deus præberet particulare concursus ad extra, & prius ad intra cognosceret distincte & in particulari: nec non veller, atque decerneret, illā rem in particulari producere, vel decerneret, illā in particulari non impedire, sed permittere. Quo fit, ut neque folium arboris moueatur, neque laqueus passeribus iniiciatur sine diuina providentia, decernente aliquod distincte & in particulari.

5.

ordo rerum
in summo
maxima
ratio providentia
iustitia.

Confirmatur tertio, quoniam, ut nuper vidimus in definitione D. Thomæ, ordo rerum in finem & formalissima ratio providentia. Hunc autem ordinem retineri circa voluntates & actiones pravas per meram permissionem, docuit Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 26. dicens: *Neque in ipsis mala voluntatis operibus Deus deserit operum suorum iustum ordinem: quia & hoc in ipso ordine habes, quod malum iuste deserit voluntatem. Quam tamē sic in suis malis operibus a se descendit deserit, ut ibi permanentis Dei operatio bona non desit, &c.*

Ruz. de Voluntate Dei.

Confirmatur quarto, nam idem quidditativus ordo providentiæ significari solet disponendi verbo: ut in principio retulimus ex Damasceno & Nemescio. Porro materiales actiones peccatorum disponi, permittendo, & conuertendo ad utilitatem diuinæ gloriæ, notavit Gregorius lib. 6. Moral. cap. 12. prope finem, dicens: *Justus & misericors mortalium acta disponens, alia concedit propius, alia permittit traxit atque ea que permittit, sic tolerat, ut hæc in sui consilii usum vertat.*

Gregorius.

Confirmatur quintò, nam aliquas ex prædictis partibus providentiæ circa pravas actiones, Dionysius attingit de diuinis nominibus cap. 4. prope finem, sub illo titulo: *Quomodo totaliter mala sunt & providentia existente.* Cui quæstioni respondet primò, providentiā circa prædictas actiones ea ratione versari quatenus illis non denegat generalem entitatem & bonitatem, quæ communis est quibuslibet existentibus. Vnde ait: *Si nullū existentium non particeps boni, malum autē defectum boni, Nihil autem existentium privatur universaliter bono, in omnibus existentibus diuina providentia. & nihil existentium non prorsum.* Hæc itaque pars providentiæ non facit, ut existant materiales actiones peccatorum, sed tantum facit, ut non priventur universaliter bono, sed aliquid illius participant.

7.

Dionysius.

Providentia
circa mate-
riales pecca-
torum actio-
nes quid faci-
at.

Secundam providentiæ partem, sequentibus verbis explicat dicens: *Sed & factis malis benigne providentia utitur, ad ipsorum, aut aliorum aut propriam, aut communem utilitatem.* Perpende illud factis, quo manifestè Dionysius significat, malorum operum existentiam præsupponi ad eam providentiæ partem, quæ malis operibus utitur ad utilitatem alicuius: vel, sicut alia translatio habet: *is, qui mali cuaserunt.*

Tertia pars est, libertati permittere indifferentiam, illi providendo iuxta illius naturam, & ea de causa non impediendo, sed permittendo pravas actiones, ad quas arbitriū se determinat. Propter quod inquit, & vanam multorum non recipimus rationem, qui oportere dicunt providentiam, & inuitos nos ad virtutem agere. Et enim corrumpere naturam non providentia. Vnde sicut providentia uniuscuiusque natura est saluativa: per se mobilia providet, ut per se mobilia: & tota particularia iuxta proprietatem totius, & uniuscuiusque in quantum prorsum natura suscipit totius largissima providentia, proportionaliter attribuitur unicuique prorsum bonitatem. Huius sententiæ ponderatio magis constabit infra ratione 4.

8.

Malum factis
diuina pro-
videntia uti-
tur.9.
Libertati in-
differentiam
providentia
permittit.

Ex eodem principio sumitur ratio secunda, quæ magis propria est actionibus peccatorum, quoniam illæ quantum ad realem & specificam quidditatem non sunt ordinabiles ad finem, quem diuina providentia intendit: eo quod ab intrinseco & realiter deuiant ab illo fine: ut ostendimus supra disp. 27. sect. 4. & 5. & disp. 33. sect. 2. & disp. 39. sect. 1. fine, & disp. 42. sect. 3. & disp. 44. tota ferè sect. 6. Quapropter providentia non potest ordinare, ut tales actiones fiant propter finem, ab eadem providentia intentum, sed tantummodò poterit ordinare, ut supposito, quod liberè fiant, diuina providentia suos fines ex illis colligat. Confirmatur, quoniam providentia est principalis prudentiæ pars, ut notat D. Thomas 1. p. q. 22. art. 1. corpore. At contra prudentiam foret materiale actionē odij Dei velle & ordinare, ut fieret propter Dei bonitatem, gloriam, & eius amorem, quibus summopere repugnat.

10.

Ratio 1.

Providentia
principalis
prudentiæ
pars.

Tertia ratio sumitur ex eadem q. 22. art. 3. corpore, & 3. contra Gentes cap. 77. Nam ad provi-

11.

S. Thomas.

Bbb

dentiam.

6

dentiam duo pertinent, scilicet, ratio ordinis rerū pro-
narum in finē. & executio huius ordinis, quæ guber-
natio dicitur. Quantum igitur ad primum horū Deus
immediatē omnibus providet, qui in suo intellectu ha-
bet rationem omnium, etiam minorum, & quacun-
que causas aliquibus effectibus præfeci, dedit eis vir-
tutem ad illos effectus producēdos. Vnde oportet, quod
ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.
Quantum autem ad secundū sunt aliqua media diui-
nae providentiæ, &c. Quā differentiam inter execu-
tionem & ordinationē, testimoniis Gregorij Dio-
nyfij, & Boetij confirmat D. Thom. 3. cōtra Gent.
cap. 8. Vnde colligo, perfectionē diuinæ provi-
dentiæ distinctam, particularem, & immediatam
necessariō pertinere ad intellectum ordinantem,
& voluntatem, quæ approbet, ac decernat illam
ordinationem: ceterum non esse necessarium, ut
diuina voluntas singula & in particulari exequa-
tur; ac proinde non esse necessarium, ut singulas
peccatorum actiones prædeterminet: hoc enim
pertinet non ad rationem ordinis præscriben-
dam, sed ad executionem rerum in particulari.

Providentiæ
perfectio ad
intellectum,
& volunta-
tem.

12.

Confirmatur primò, nam tantò perfectior est or-
dinatio, quantò magis descendit ad minima: minimo-
rum autem executio concedet inferiori virtutē, effe-
ctui proportionatam, ut S. Thom. air 3. cōtra Gent.
c. 77. sub init. Sed inferior virtus proportionata,
ut determinet materiales actiones peccatorū est
sola volūtas creatæ; ergo huius effectus executio-
nē concedet à diuina providentiā relinqui, atque
permitti voluntati creatæ. Confirmant 2. ea om-
nia quæ D. Thom. tradit, nō solum in locis addu-
ctis, sed etiā 1. p. q. 103. art. 6. cui cōsonat. 7. & 8.

13.
Dionysius.

Quarta ratio sumitur ex verbis Dionysij c. 4.
de diuinis nominibus: quæ retulimus supra n. 9.
quoniam ad providentiā diuinā non pertinet, nat-
uram rerum corrūpere, sed seruare. Vnde omnia mo-
uer secundum eorum condutionem. Vnde D. Thomas
ponderat. 1. 2. q. 10. art. 4. corp. & fusiùs tertio
contra Gentes cap. 72. & 73. probās, per diuinam
providentiā non impediti contingentia, indis-
ferentia, indeterminatiōe, libertatēque vo-
luntatis. Quapropter in eodem lib. 3. cap. 111. pro-
bat, specialem modum providentiæ seruari circa
rationales creaturas, quia habent dominiū su-
orum actuum, & liberè se ipsas agunt ad operan-
dum; & non aguntur tantū, ut creaturæ irra-
tionales. Quod idem confirmat cap. 112. & 1. p.
q. 22. art. 2. ad 4. & 5. & q. 103. artic. 5. ad 2. & 3.

Rerum con-
tingentiam
non impedit
diuina pro-
videntiā.

14.
S. Thomas.

Apud eundem D. Thomam in Dionysiu cap. 4.
de diuinis nominibus lect. 2. 3. præsertim notādus
est ille commentarius: Sed providet ea, quæ per suam
naturam sunt, mobilia quasi per se mobilia id est, non
auferens ab eis, quin per se moueri possint. & post
pauca: Quia rationalis creatura secundum suam na-
turam defectibilis est, & per liberum arbitrium potest
deficere, non pertinet ad diuinam providentiā, ut
eius mobilitatem impediatur. Non impedire idem est
quod permittere: hoc autem pertinet ad diuinam
providentiā circa motus voluntatis ad malum.
Quod autem naturā, conditionem, ac per se mo-
bilitatē libertatis impediatur prædeterminatio, quæ
physica sit illationis necessitas, probatū est in hoc
& præcedenti tom. locis multoties cōmemoratis.

15.

Confirmatur primò, nam ad diuinæ providē-
tiæ perfectionē pertinet, ita causas liberas aptare,
ut liberos effectus possint producere, & possint
non producere: ut magis explicuimus, & pōdera-
uimus ex mēte D. Thomæ, tomo præced. disp. 51.
sect. 1. & 2. Confirmatur secundò, quoniam hic
ipse modus providentiæ iustitiæ nomine appella-

tur à Dionysio in cap. 8. de diuin. nom. post med.
Est autem appellationis ratio, quoniam iustitiæ
propriū est reddere, quod unicuique debetur: ac
verò connaturalis & proportionarius sibi modus
operandi cuiuslibet actiue potētiæ debetur debito
connaturalitati. Quod debium licet nō oriatur
ex merito, vel obsequio, vel contractu; attamen
sufficit, ut deficiat à perfectissimā ratione gratiæ;
& quantum ab ea deficit, tantū accedit ad ra-
tionem iustitiæ: ut ostendimus in peculiari libro
de quidditate gratiæ disp. 2. sect. 3.

Hoc supposito notāda sunt illa verba Dionysij:
Et omnibus existentibus posse, esse, & hoc esse secun-
dum abundantiam excedentis virtutis copiosa effu-
sione largientem. Itaque potentiam non avarè, sed
liberaliter & copiosè largitur Deus, nec solum
communem rationem entis, sed etiam hoc esse in
particulari. Et post pauca: Omnibus propriè opera-
tionis ipsorū causa existens. Ecce primā causæ vim,
& tamen postea explicat, hoc debere tribui uni-
cuique agenti secundum eius naturā, & hoc per-
tinere ad iustitiam distributiui Dei. Vnde sui
ipsorū iniustitiam condemnant illi, qui dicunt, de-
bere inesse mortalibus immortalitatem, & imperfectis
perfectū, & per se mobilibus per aliud mobile necessi-
tatem. Et rationem subdit, ob quā iste error dam-
nandus sit iniustitiæ: quoniam oportet, videre diuinam
iustitiam in hoc verè existentem veram iustitiam, quæ
omnibus attribuit propria secundum uniuscuiusque
existentiam dignitatem, & virtutis. Itaque libera
conseruanda sunt à diuina providentiā in pro-
pria virtute libera, & non est illis imponenda ne-
cessitas, ut per alia moueantur agentia, sed po-
tius illis integra debet relinqui facultas, ut se
ipsa moueant, quasi per se mobilia.

16.
Dionysius
prædictam
veritatem
confirmat.

Ex quo testimonio sic argumentor. Licet Deus
omnibus propriæ operationis ipsorū causa existat, at-
tamen non attribuit potentis per se mobilibus per
aliud mobile necessitatem. Sed physica determi-
natio est necessitas per aliud, videlicet, per Deum,
mobilis: Ergo physicam prædeterminationem
Deus non attribuit potētiis, per se mobilibus, vi-
delicet, liberis. Confirmatur, nā hoc pertinere ad
laudem diuinæ iustitiæ, notat Dionysius versus
finem eiusdē capitis 8. illis præsertim verbis: Cau-
sa mundi existens in totis propriæ operationis. Vbi
mundicies directè pugnat cum permixtione
contrariæ operationis: ac proinde liberæ potēti-
æ, cui propria est operatio libera perspicenda
non est operandi necessitas. ut exponit optimè
S. Thomas ibi lect. 5.

17.
Ex Dionysij
verbis argu-
mentum.

Cōfirmat.

Eandem iustitiam, seu proportionis æqualita-
tem repetit Dionysius cap. 9. ad finem illis præ-
sertim verbis. Æqualiter operatur per omnia, simi-
lem illorum inuicem ambulationem, & suscipientium
æqualem participationem secundum singulorum opor-
tunitatem; & æqualem secundum dignitatem ad om-
nia distributam donationem. Quæ verba non so-
lū ad naturalia, sed etiam ad libera pertinere,
ostendit, quod postea subdit, enumerans æqualita-
tem non solum naturalem, & sensibilem; sed
etiam intellectualem rationalem & volunta-
riam. Cui consonat S. Thomas ibi lect. 4.

18.
Dionysius.

Quinta ratio, quoniam diuinæ providētiæ re-
pugnat aliquid agere, quo veracitaret, atque boni-
tatem suam neget. Negaret autem si prædetermi-
naret materiale actionē odij Dei, vel mendaci-
ut ostendimus supra disp. 30. sect. 1. Sexta ratio,
quoniam si Deus providētiā prædefiniret mate-
riales peccatorum actiones; eo ipso formalissimè
constituere

19.
Diuina pro-
videntiā quod
suam vera-
citatem, &
bonitatem ne-
gat repugnat
agere.
Ratio 6.

constitueretur in ratione prædestinationis earundem. At verò materiales actiones peccatorum Deus non prædestinat. Ergo nec prædestinit. Vtraque propositio, videlicet, Maior & Minor satis probata est disp. 35. sect. 1. & 2. ubi refutatae sunt etiam solutiones. Ad huius rationis confirmationem pertinent omnia, quæ disp. 27. & tredecim sequentibus protulimus contra concursum determinatum ad materiales actiones peccatorum.

Septima ratio, quoniam contra rationem providentiae est negare naturalem concursum, sufficientem atque simpliciter necessarium ad opera moraliter bona, ita ut sit absolute impossibile naturalia præcepta aequaliter explere. Hoc autem inconueniens sequeretur, si providentia physice determinaret materiales peccatorum actiones. Octava ratio, quoniam est contra quidditatem providentiae, providere atque procurare, ut creatæ voluntates eliciant materiales actiones, quibus realiter detrahant eidem providentiae, & quantum ex se est ab illa se subtrahant, & illam accusent: insuper facere, ut creatæ voluntates faciant huiusmodi actiones, & intendere, ut illas faciant.

Nona ratio, quoniam Dei providentia extenditur amplius, quam diuina causalitas. Nam circa malitiam peccatorum versatur diuina providentia, permittendo illam, & reducendo ad ordinem per supplicium, aut alia bona inde colligendo: & tamen Deus non causat malitiam, neque concurrat ad illam. Vnde D. Bonauent. in 1. dist. 46. art. 1. q. 5. sub finem: *Malum, inquit, quamvis non subsit diuinae productioni, subest tamen provisioni.* Ex quo fundamento colligimus hoc argumentum. Providentiae diuinæ perfectio sine vlla causalitate subsistit circa illud, quod nullam Dei causalitatem requirit, neque admittit. Ergo providentiae diuinæ perfectio sine causalitate prædeterminare subsistit circa illud, quod prædeterminantem causalitatem non requirit, neque admittit: sed tantum requirit Dei concursum, quod ex se est, indifferenter, adiuncta voluntate permittendi. Huiusmodi autem est materialis actio peccati.

Confirmatur primò, quoniam ex eo solum quod diuina providentia velit concurrere ad rationem actionis, ubicunque fuerit reperta necessario consequitur ut diuinus concursus attingat & producat non solum genericam, sed etiam specificam & numericam differentiationem sine essentiali, siue accidentalem actionis: ita ut nihil reale reperiat in actu peccati: quod non pendeat à diuino concursu eo ipso, quod imbibit generalem rationem entis: & alioqui diuina voluntas magis abstracta se continet, ne inquinetur determinatione volendo eas rationes específicas, quæ diuinæ bonitati & rationi sunt quidditatiue contrariæ: ut ostendimus supra sect. 2.

Confirmatur 2. nam materiale actum peccati ordinat Deus ad finem suæ gloriæ eodē ipso actu, quo vult concurrere, atque ad extra cōcurrit ad illius productionem, sed non nisi determinatus à voluntate creatæ. Talis enim ordinatio & concursus gloriosus est primæ causæ; sicut ordinatio, & concursus determinans Deo foret (secundum nostram sententiam) ignominiosus propter superiores rationes. Confirmatur tertio, solam quippe generalem providentiam permittendo & ordinando disponere peccatorum actiones, sicut adnotauit Hugo Victor. de Sacramentis lib. 1. part. 2. cap. 19. sub init. *Secundum hanc, inquit, universalem providentiam cunctarum, non so-*

Rniz de Voluntate Dei.

lum suum, quæ bona fecit: sed alienis quoque quæ ipse mala non fecit, sed permisit: quod debitum est dispensat: ut nihil in regno suo instam ordinationem euadat. Nam & ipsa iniquitas ex hac providentia stygem habet: & non potuit vel ipsa malitia in obliuionem venire apud prouisorum omnium.

Decima ratio. Quoniam nisi concursus indifferens, procedens ex certissima, & distinctissima scientia singularum actionum, & ex libero decreto permittendi talem actionem in particulari, & ordinandi ad maius bonum, sufficeret ad perfectionem providentiae circa materiales actiones peccatorum: locum haberet obiectio Bezæ in responsione ad acta colloquij Monpelgardensis pag. 183. dictis; si Deus respectu peccatorum non habeat velle, aut nolle, sed tantum non velle, sequi, ut eorum, quæ in mundo geruntur, longè maxima pars fiat, Deo vel imprudente vel non curante: quorum illud ab eius providentia, istud ab eius potentia penitus est alienum. Hanc obiectionem refert Bellarminus lib. 2. de amissione grat. & statu peccati cap. 16. col. 2. Sed hoc attingisse sufficiat.

SECTIO VIII.

Respondetur ad argumenta posita in sectione quinta.

Ad primum responderetur. D. Thomam esse pro nobis, iam notauimus sect. 6. prope finem & sect. 7. quatuor prioribus rationibus. Quod autem adducitur ibidem ex libro Iudith, recipit eandem explicationem, quam supra sect. 3. obiect. 5. & 6. dedimus ad illud Psal. 113. *Omnia quacunque voluit, fecit.* Et ad multa testimonia Augustini, quorum interpretationem idem docuit, esse, ut Deus absolute cogitauerit, & voluerit, ut ab hominibus fieret actiones honestæ: ceterum voluerit tantummodo permittere, ut fierent actiones turpes, ipso probante generalem concursum: insuper voluerit, tempus, locum, ordinem, & ceteras circumstantias præscribere prauis actionibus: ut probatum est disp. 44. sect. 3. & 4.

Vnde ad primam confirmationem responderetur, ex eisdem sectionibus constare, quomodo Deus etiam prauas actiones disponat in mensura, permittendo tantam quantitatem illarum, & impediendo maiorem quantitatem; similiter in numero, permittendo tot actiones, & impediendo plures; atque in pondere permittendo tantam vim & efficacitatem illarum, & impediendo maiorem. Ceterum Sapiens cap. 11. præcipue loquitur de suppliciis, quæ quoniam ut sic bona sunt, illorum numerus & pondus & mensura magis propriè causatur à Deo. Ex dictis constat solutio secundæ confirmationis.

Ad secundam responderetur. Vtrum sancti Doctores asserant omnia bona opera esse à Deo prædefinita, vel prædeterminata, examinabimus ex professio tomo sequenti, sed in præsentia nihil attinet id examinare, cum fateamur libenter, honestas quaslibet actiones à Deo prædefiniri, aut prædeterminari absque necessitate antecedenti, præsupposita scientia futuritionis conditionaræ. Vnde per hanc prædeterminationem præcisè cōsideratam non probatur determinationē aliquam esse de quidditate generalis cōcursus primæ causæ: quoniam inde non colligitur, materiales actiones turpes esse à Deo prædefinitas, vel prædeterminatas.

Ad tertium negatur Minor causalitas enim diuinæ voluntatis & omnipotentiae non includit

B b a 2 prædeter

24.

Obiectio Bezæ.

1.

Psal. 113.

2.

Ad confirmationem primam.

3.

Qualibet honesta actiones præfini.

4.

20.
Concursus sufficientem causam contra rationem providentiae.

Ratio 8.

21.
Diprovindia amplior quam diuina causalitas.

22.
Bonauent.

23.
Que actus materiales actum peccati ordinat Deum.

Tertia confirmatio.

Hugo Victor.

Dionysii le-
gimus sen-
sus.

Rursum om-
nium exem-
plariorum.

f.

6.

7. Irenaeum.

7.

8.

prædeterminationem omnium eorū, quæ in tem-
pore producit, neque talem prædeterminatio-
nem Dionysius ibi citatus asseruit. Illius enim le-
gitimus sensus est, quod Deus non solum produ-
cit res secundum communem rationē entis; sed
etiam secundum propriam vniuscuiusque ratio-
nem atque naturam: idēque rerum omnium, se-
cundum peculiare sibi naturas, atque rationes,
certa & determinata exemplaria sunt in men-
te diuina, iuxta quæ producit ad extra propriam
vniuscuiusque rei quidditatem, atque rationem
quando vult. Sed vtrum actiones liberas in par-
ticulari producere velit dependenter à præco-
gnito nostræ libertatis vsu, saltem cōditionaliter
futuro; & vtrum hæc voluntas solum cōsequen-
tem necessitatem, vel potius antecedentem asse-
rar, & vtrū Deus velit, atque prædeterminet ma-
teriales peccatorum actiones, nec Dionysius, nec
S. Thom. in eius commentario tractat, neque ad
rem erat tractare, vt cōstabit legenti contextum.

Ex aliis verò testimoniis Dionysij cōstat ab eo
refutari physicam, & antecedentem necessitatem,
quasi libertati contrariam: vt retulimus tomo
præced. disp. 42. sect. 2. & alibi frequenter. Rur-
sus materiales peccatorum actiones nec prædefi-
niri, nec causari à Deo ex aliis testimoniis Diony-
sij probauimus præced. sect. 7. ratione 1. confirm. 5.
& supra disp. 35. sect. 5. Confirmat. nam & Da-
masceus orat. 1. de imaginibus pag. 3. eandem
Dionysij doctrinā de prædefinitionibus & præ-
determinationibus refert, & approbat: nihilominus
apertissimè refutat aliis in locis antecedentem
necessitatem, per quam prædefiniantur actiones
liberæ: vt vidimus præcedenti disp. 33. sect. 5.
Porro quid Damascenus sentiat circa materiales
peccatorum actiones, & quātum distet ab earum
prædefinitione, constat ex iis, quæ retulimus in
præcedenti sect. 6. n. 5. & 6. & præcedentibus dis-
putationibus, præcipue disp. 31. sect. 3. & disp. 42.

Ad quartum respondetur. Irenæus ibi nullam
expressam mentionem facit de actibus liberis, &
videtur potius agere de rebus naturalibus, quæ
produciuntur independenter à creatura libertate, vt
constat ex illis verbis: *sed cum magna aptatione &
consonantia sublimi, & esse admirabilem rationem &
verè diuinam.* Quod elogiū repugnat materialibus
peccatorum actionibus. Deinde quod subdit de
arena, calculis, fluctibus, & stellis, monstrat agere
de rebus naturalibus, quarū artificium vituperab-
ant hæretici, contra quos Irenæus disputabat.

Nihilominus tota eius sententia potest etiam
intelligi de liberis actionibus secundum vniuf-
cuiusque naturam & aptitudinē, ac proinde ab-
solutè vt sonat referri potest ad actiones hone-
stas. Attamē ad actiones turpes ita refertur, vt il-
larum nulla Deum effugiat, sed per illius prou-
identiam, vnaquæque earum & habitum, & ordi-
nem & numerum & quantitatem acceperit pro-
priam; quatenus necessarium fuit, Deum singu-
las actiones in particulari præcognouisse, & vo-
luisse ad illas præbere generalem concursum, li-
mitando quantitatem & numerū, quatenus par-
tim permittit, & partim impedit; & insuper habi-
tum & ordinem ad bonū extrinsecus superimpo-
nit: vt supra disp. 44. sect. 3. & 4. Ceterū ab Ire-
næo refutari necessitatē antecedentē etiam circa
honestas actiones imposita à diuina prouidentia,
maximè verò circa turpes actiones ostendimus
supra disp. 35. sect. 5. tom. præced. disp. 42. sect. 2.

Ad quintum respondetur primò Hieronymus

eo in loco prædefinendi verbo manifestè signi-
ficat solummodò circumscriptos terminos, & præ-
scriptam mensuram, vltra quam consilia Iudæo-
rum nihil obtinere potuerūt: vt generaliter pro-
batū est disp. 44. sect. 3. & sequētib. Hic autem
sensus probatur primò, quoniam prædefinitio sic
intellecta reprobatur cogitationes populorum, &
Consilia Iudæorum, impediendo, videlicet, quæ
meditari sunt inania, aduersus Dominum, & ad-
uersus Christū eius: quapropter hæc interpreta-
tio responderet aptior Psalmi versui, quem Hiero-
nymus exponbat. Secundò probatur, quoniam id
satis apertè significat illa verba Hieronymi: *Quia*
non potuerunt illi facere, nisi in quantum. Itaque ad ex-
cludendū illud, quod tentabant, & moliebantur,
sed facere nō potuerūt dirigitur hæc prædefinitio.

Respondeo secundò. Hieronymus hoc loco
resposisse videtur ad illud Act. 2. *Hunc definitio*
consilio, & præscientia Dei tradidit, &c. Quapropter
sicut hoc à Patribus exponitur de permissione,
supra tota disp. 42. & 43. sic & verba Hieronymi
de permissione intelligenda sunt, qua parte refe-
runtur ad materiale actionem peccati. Ad con-
firmationem respondetur. Illa omnia verba so-
lummōdò probant prouidentie diuinæ genera-
litem ad omnia, etiam ad ipsa peccata, quam
præcedentibus sectionibus exposuimus.

Ad sextum argumentum solutio constat ex to-
mo præcedenti disp. 48. sect. 1. vbi ostēdimus sub
nomine fati quamlibet antecedentē necessitatem,
humanis actionibus impositam à diuina prou-
identia refutari à Boëtio, Augustino & ceteris Pa-
tribus. Et ibidem n. 23. & sequētib. probatum
est, etiam quando Boëtius Augustinus & S. Tho-
mas fatum catholicè intellectu admittunt, simul
etiam defendere libertatis indifferentiam ab an-
tecedenti necessitate solutam. Quapropter illis
testimoniis solummodò probatur illa generalitas
prouidentie complectens omnia singularia,
quam defendimus section. 6. & 7.

Ne forte aliquis vrgere, putet, argumentū, ob
illam similitudinem ab artifice ductam, obseruet
evidens esse discrimen, nā artifex ita mouet ope-
ris effectum, vt nullam propriam & intrinsecam
libertatem communicet suis effectis, nec suis in-
strumentis: idēque per antecedentem necessita-
tem mouet, per ordines ducit, disponit, & admi-
nistrat aliter verò Deus liberos actus disponit &
administat. Quamobrem artificis similitudo ad-
ducitur à Boëtio, vt explicet solummodò discrim-
en inter immanentem Dei prouidentiam, &
seriem executionis ad extra.

Ad septimum respondetur primò, inde potius
corroborari nostram sententiam hoc argumento.
Cuncta Deus futura præsciens, ante sacula decreuit,
qualiter per sacula disponantur. Ergo præscientia
futurorum supponitur ante decretum disponen-
di futura. Sed non supponitur præscientia futu-
rorum, prout sunt absolutè futura: ergo supponi-
tur præscientia eorum, prout sunt conditionaliter
futura. Confirmatur, quoniam si ante decre-
tum disponendi supponeretur præscientia, quæ
ostenderet esse absolutè futurum, vt tantūm ad-
uersitatis, vel prosperitatis huic homini contigat,
iam nihil restaret decreto diuino, quod circa
mensuram prosperitatis & aduersitatis dispone-
ret. Responderet secundò. In illo testimonio, ni-
hil aliud asseritur, nisi dispositio, siue ordinatio
in finem, & mensura singulis rebus præscripta,
quam nos profiteamur sect. 6. & 7. & alibi sæpe.

Ad octa

1. sal. 2.

Hieronym.

9. Act. 2.

10.

11.

12.

Ex Greco-
rum nostra
sententia, &
sententia con-
ditionalis
probatur.

Cōfirmatur.

Respondeo
1. 2.

13. *Physica prædeterminatione actionibus libere prædeterminationem sol-*
Ad octauum argumentum & eius confirmacionem respondetur, vtriusque sequelam non esse bonam: imo potius sequitur oppositum; nam intercedente physica prædeterminatione, non potest esse prouidentia de liberis actionibus sed tantum de necessariis: nec potest esse prouidentia de peccatorum actionibus, sed tantum de iis, quæ fuerunt honestæ: vt supra section. 6. & 7. & multis præcedentibus disputationibus probatum est. Quapropter actualis vsus liberi arbitrij, & ipsum influere, & consentire voluntaris creatæ in se ipso gubernatur Dei prouidentia sine physica prædeterminatione.

14. *Sine physica prædeterminatione Dei prouidentia perfecta.*
Ad nonum respondetur. Ex eo quod Deus nullam ex liberis volitionibus physice prædeterminet, sequitur potius, diuinam prouidentiam esse perfectam, quia conseruat summam perfectionem perfectissimæ creaturæ cui prouidet, videlicet libertatis indifferentiam: & sequitur non esse confusam prouidentiam, sed distinctam atque discretam, eo quod prouidendi modo discernit inter liberas & naturales operationes: insuper singulas in particulari distinctissime cognoscit; & singulas in particulari vult causare, si bonæ sunt; aut permittere, si malæ. Et singulas in particulari ordinat, vt in præcedenti sect. probatum est. Vnde etiam constat, huiusmodi prouidentiam esse determinatam eo determinationis genere, quod diuinæ bonitati, & creatæ libertati non contradicat: eadem ergo prouidentia non est dubia, & inefficax: vt magis constabit sect. 9. & 10.

15. *Ad primam & secundam confirmationem.*
Atque inde constat solutio primæ confirmationis, negando Antecedens. Ad secundam confirmationem respondetur. Cum Deus, præsciens, quisnam actus eliciendus foret à tali voluntate, sub talibus circumstantiis, oblatu tali concursu, & volens vt ille idem eliciatur, si bonus est, aut volens illum permittere, si malus est, decernat bonas circumstantias & concursum adhibere; eo ipso, quantum rerum natura postulat, determinata est & non confusa potentia diuinæ atque virtutis applicatio.

16. *Prudentissimus dux & paterfamilias.*
Ad decimum respondetur. Prudentissimus dux, vel paterfamilias nō prouideret domui, vel exercitui, definiendo illius actiones turpes, sed tantum eas permittendo, quas opus esset permittere ad maiora bona colligenda. Rursus prudentissimus paterfamilias, etiam si posset, physice non prædeterminaret honestas filiorum actiones; sed eorum libertati cōcederet optionem illarum, ne filios priueret maiestate domini, laude, atque merito virtutis. Quod si seruos aut milites physice prædeterminaret ad omnes, & singulas res, & particularia media, id propterea præstaret; quoniam nihil ad eum pertineret, vtrum milites actionibus moraliter liberis, aut merè necessariis victoriam obtinerent, dummodò inimicorum exercitum debellarent: neque vtrum serui, vel famuli per actus moraliter liberos inferuissent; dummodò filiorum educationem & communitatem consequerentur absque defectu.

17. *S. Thomas.*
Ad vndecimum constat solutio ex nona ratione, quam pro nostra sententia sect. præced. posuimus num. 2. 1. & sequentibus. Nec oppositū docuit S. Thom. 1. p. q. 2. sed in eius art. 2. corpore ait: *Cum omne agens agat propter finem, autem se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit casualis primi agentis.* Inde tamen non bene colligitur, quod ordinatio effectuum in finem non se extendat amplius, quam causalitas. Præ-

sertim cum in eodem art. 2. ad 2. etiam ad peccata diuinæ prouidentia ordinationem extendat: vt vidimus loco nuper citato.

Ad duodecimum respondetur. Creatura rationalis, licet in agendo tantum à Deo pendeat, quantum pedit in suo esse: attamen non eodem modo, neque exacta similitudine nam totum esse creaturæ rationalis, & omnium potentiariū eius à solo Deo producit, ideoque non potest taliter esse, nisi diuina voluntas prædeterminet. Cæterum creaturam rationalem agere nō producit à solo Deo, sed tanquam ab efficiente causa liberè pendet etiam à voluntate creatæ. Ideoque potest taliter operari, producendo materialem actionem turpem: quamvis Deus non velit, nec prædeterminet, vt taliter operetur, dummodo Deus velit præbere suum concursum, & permittere, vt talem actionem operetur.

SECTIO IX.

Contingentia casualitatisque fortuita respectu diuinæ prouidentia non sequitur ex absentia physica prædeterminationis.

1. *Obiectio 1.*
QVinq̃ue sunt argumenta, quæ de hac re nobis opponuntur. Primum, quoniam cum causa contingenti Deus non concurrat contingenter: verò contingenter cōcurreret, si Deus nō prædeterminaret; sed potius creatæ volūtas liberè determinaret, vt Deus cū illa concurreret.

2. *Confirmatur.*
Secundum quoniam minima indiuidua, quæ Deus non prædeterminauit in particulari; fortuito seu casu cōtingerent respectu diuinæ voluntatis. Illud quippe contingit casu, siue fortuito, quod euenit præter intentionē operantis. Quod si aliquæ particulares actiones præter diuinā prædeterminationem eueniunt; eo ipso contingunt præter intentionem diuinæ voluntatis. Confirmatur, hoc enim argumentum magis vrget circa materiales peccatorum actiones, quas per diuinam bonitatem non esse volitas neque intentas ostendimus disp. 3. & 35.

3. *Confirmatur.*
Tertium argumentum, quoniam non sufficit, Deum certo præcognouisse, quod talis effectus esset securus ex tali causa: si quidem eiusmodi cognitio præcisè non esset perfectæ prouidentia, sed præuidentia. Nam perfecta prouidentia non solum importat præsciētiā futuri euentus, sed etiam rationem ordinis mediocum in finem.

4. *Confirmatur.*
Quartum, nam secundum sententiam oppositam, inquiunt, determinatio voluntatis ad materiales peccatorum actiones, & ad earum obiecta particularia non dependet à diuina voluntate, sed à nostra voluntate, quæ liberè & contingenter se determinat: ergo respectu diuinæ voluntatis nullum per se habent ordinem, sed solum se habent casualiter & fortuito. Confirmatur, quoniam non esset ordo per se inter primam & secundam causam, sed veluti casu & fortuito coniungerentur ad vnā actionem.

5. *Confirmatur.*
Quintum, quoniam Deus tenderet in incertum quando concurrat cū voluntate creatæ, nimirum in id, quod creatæ voluntas elegerit, quod in illo priori rationis, in quo Deus vult concurrere, nescit quid, vel quale futurum sit. Cōfirmatur nam prius ratione Deus concurrat, quam videat, quid creatæ voluntas eligat; ac proinde prius ratione concurrat, quā præuideat sui cōcursus euentum.

6. *Confirmatur.*
Pro solutione suppono ex Aristotele 2. Phys. toto cap. 5. & 6. tres condiciones requiri ad fortuam

sumam, &
casum.
Aristoteles.

S. Thomas.

fortunam & casum, quas breuiter complexus est in fine capitis. §. text. §. 7. dicens: *Sunt igitur ambo, casus, inquam, atque fortuna per accidens causæ in hisce, quæ non semper, neque plerumque fieri possunt: atque horum in hisce, quæ alicuius gratia sunt.* Vnde S. Thomas 3. contra Gent. cap. §. ait: *Quod accidit præter intentionem agentis, dicitur esse fortuitum, & casuale, & in paucioribus accidens.* Quam doctrinam magis explicat in sequenti cap. 6. & 2. 2. quæst. 64. art. 8. corpore. Atque Damascenus eadem prorsus tradit lib. 2. fidei cap. 2 §. & in sua physica cap. 4. & Nemesius de facultatibus animæ cap. 39. ante med. Omnes autem prædictæ conditiones deficiunt in prouidentia & causalitate diuina respectu cuiuslibet actionis nostræ, quamuis eam Deus physice non prædeterminet.

7
Diuina prouidentia per se non per accidens causa.

Imprimis enim diuina prouidentia & concursus non est causa per accidens, sed potius valde per se influens, & magis per se requisita, quam causa particularis. Quæ proprietates nihil pendet à physica prædeterminatione. Secundò impossibile est, aut semper, aut plerumque quidquam eorum esse, quæ à fortuna proveniunt: vt nuper citatus Aristoteles ait. At verò liberæ electiones creatæ voluntatis, etiam illæ, quibus est adiuncta malitia, plerumque contingunt, oblato diuino concursu generali. Quapropter comparatione illius non possunt euenire fortuito. Tertia & præcipua ratio, propter quam diuina prouidentia & concursus non possunt habere rationem casus, atque fortunæ comparatione nostrarum actionum, est, quoniam actiones nostræ non eueniunt præter intentionem Dei.

8.
Assertio 1.
Actiones liberæ prouidentia diuina non contingentes.

His præmissis dico primò. Liberæ actiones honestæ comparatione diuinæ prouidentia atque concursus non eueniunt contingenter, nec fortuito, aut casu, neque per accidens; etiam si physice non prædeterminentur. Hæc conclusio manifestior est, quàm illa, quæ sequitur. Primò, quoniam etià sublata physica prædeterminatione, manifestum est, Deum esse causam per se talium actionum secundum se totas. Secundò, quoniam etiam sublata physica prædeterminatione, relinquitur in Deo intentio, per quam per se, directè, & formaliter, inrendit, vt tales actiones à voluntate creata concipiuntur.

9.
Confirmatio.

Confirmatur primò, quia Deus prædefinit eiusmodi actiones: vt ostendimus tomo sequenti. In prædefinitione verò quidditatiuè clauditur intentio efficax. Confirmatur secundò, quia licet deficeret prædefinitio, satis foret intentio, licet per impossibile foret in Deo inefficax, & absque præscientia futuri euentus. Etenim omnes euentus, dependentes à causis liberis, quos homines ex intentione procurant, & consequuntur, non dicuntur euenire à casu & fortuito comparatione eorum mediorum, quæ secundum rectam rationem adhibentur ad illos euentus procurandos. Nam fortuna præter rationem quid esse dicitur. vt inquit Aristoteles 2. Physic. cap. §. text. §. 5. & lib. 7. Ethic. ad Eudemum cap. 17. & 18. vt alibi referimus.

10.
S. Thomas.

Confirmatur tertio, nam & concursus diuinus seruorum, licet sit casualis, quantum ad eos, est tamen promissus à Domino, qui eos sciet sic ad vnum locum mitti, vt vnus de alio nesciat. Quibus verbis S. Thomas 1. part. quæst. 22. artic. 2. ad 1. probat, nihil casu aut fortuito contingere comparatione diuinæ prouidentia. Quarto, quoniam si

physica prædeterminatione opus esset cuiumque causæ, ne comparatione illius aliquis euentus fortuito, vel casu contingeret; sequeretur, matrimonia cuncta, & quoslibet alios contractus casu atque fortuito contingere comparatione cuiuslibet contrahentis: quoniam alter contrahentium alterius liberum consensum physice non prædeterminat, sine quo nullus subsisteret contractus. Eademque ratione dicendum esset, agrorum culturam casu, atque fortuito euenire comparatione cuiusque patrisfamilias, diligentissimè vocantis operarios, oblato pretio competentem.

Dico secundò. Turpēs actiones comparatione diuinæ prouidentia atque concursus non eueniunt contingenter, nec fortuito aut casu, etiam si physice non prædeterminentur à Deo. Imò neque eueniunt omnino per accidens, sed cum quadam connexionione per se. Probatur primò, quoniam licet materialis actio, quidditatiuè contraria diuinæ legi, per diuinam prouidentiam non sit per se volita & intentra; sed contra eius primariam & antecedentem intentionem induta sit à voluntate creata (vt vidimus supra disp. 33. & 35.) & in hoc sensu materialis actio peccati non habeat ordinem per se respectu diuinæ prouidentia: nihilominus aliæ multæ rationes per se itatis relinquuntur in eadem actione materiali peccati, quibus per se respiciat Dei prouidentiam, etiam si absit physica illius prædeterminatio.

Prima ratio quoniam diuina prouidentia per se postulat offerre concursum paratum ad omnem actionem liberam, non excipiendo materiales peccatorum actiones, & hunc Deus offert, præsciens quanam actiones illo dato forent eliciendæ; & postiuè ac directè intendens concurrere ad omnem actionem, qua ratione actio est, vt explicuimus sect. 2. & 3. Secunda quoniam diuina prouidentia per se postulat de facto concurrere ad illas actiones ex suppositione, quod creata voluntas se determinet. Tertia, quoniam creata voluntas, vt poret causa secunda per se postulat primæ causæ concursum, sine quo implicat operari, & consequenter materialis actio peccati per se postulat diuinæ prouidentia concursum.

Quarta per se itatis ratio est, quoniam quælibet specifica differentia, quantumcumque sit quidditatiuè contraria diuinæ legi, per se ac quidditatiuè claudit rationem entis & actionis; & eo ipso per se claudit vniuersalem rationem, quam per se respicit diuina prouidentia & concursus. Itaque per se itatis huius ratio proficiscitur ex indissolubili nexu particularis differentia cum transcendenti ratione entis & actionis, quam per se respicit diuina prouidentia. Quinta, quoniam diuina prouidentia per se postulat præscire quodnam peccatum esset futurum, si voluntas constitueretur sub talibus circumstantiis, & illud permittere aut non permittere; prout expedire iudicauerit ad perfectiorem administrationem vniuersi. Sexta, quoniam diuina prouidentia per se postulat, non solum materiale actionem, sed etiam formalem rationem malitiæ conuercere ad suam gloriam, & per supplicium reducere ad ordinem iustitiæ.

Probatur secundò ex Augustino lib. 8 §. q. 24. vbi: *Quidquid, ait, casu fit, temere fit. Quidquid temere fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua sunt in mundo*

11.
Turpes actiones respectu prouidentia Dei non eueniunt contingenter. Probatio 1.

12.
Dei prouidentia per se postulat paratum concursum offerre.

Actio peccati per se diuinam prouidentiam concursum postulat.

13.

Ratio entis transcendens.

14.
Augustinus.

in mundo non providentia univ[er]sus mundus administratur. Si non providentia univ[er]sus mundus administratur, est ergo aliqua natura aique substantia, quæ ad opus providentiæ non pertinet. Et postquam ex generali ratione entis & boni probauerat, quælibet res divina providentiæ gubernari, concludit: Nihil igitur casu fit in mundo. Hoc constituto consequens videtur, ut quidquid in mundo geritur, partim divinitus geratur partim nostra voluntate. Ex eo igitur, quod nihil fortuito, aut temerè gubernetur providentiæ Dei, non colligitur, omnia totaliter divina providentiæ determinari; sed partim divinitus geri, partim nostra voluntate, cuius præcipuè partes sunt in determinanda specifica differentia, quæ realiter contraria est divinæ legi, unde post pauca ita de divina providentiæ ratiocinatur: Nec peccatum autem, nec rectè factum imputari cuiquam iuste potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum, & rectè factum, in libero voluntatis arbitrio. Perpende vim illius præpositionis in quæ significat indifferentiam, antecedente necessitate solutam, vt ostendimus alibi. Consonat quod Augustinus 5. de Genesi ad lit. cap. 20. 21. & 22. observat, nullas res quantumcunque minimas, nullòsve mores hominum quantumcunque perditos casu, vel fortuito, sed divina providentiæ gubernari, eo quod omnia subdantur illius imperio.

Probat tertio quoniam quod non contingit absque consilio & intentione gubernatoris alicuius, non contingit casu nec fortuito respectu illius, sed materiales actiones peccatorum non contingunt absque sapientissimo Dei consilio & intentione, etiam si physicè non prædeterminentur; quamvis ergo physicè non prædeterminentur, non contingunt casu nec fortuito respectu Dei. Maior satis constat ex fundamento, posito in num. 6. & 7. & Confirmatur, nam consilium, & ratio pugnant directè cum fortuna & casu sicut vidimus supra num. 9.

Minor verò probatur, quoniam vt absolute dicatur materiales peccatorum actiones non fieri sine consilio, & voluntate Dei, satis est eas non fieri sine voluntate permittendi, præcedente consilio, dicante, talem permissionem expedire ad meliorem gubernationem: atque ita loquuntur August. & alij Patres multis in locis, quorum aliqua reculimus sect. 3. obiect. 5. & 6. & sect. 6. post med. & alibi sæpe. Nunc sufficiat Gregorius hom. 26. in Euangel. post med. dicens: Nunquid casu gestum creditis, ut electus ille discipulus tunc deesset, post autem veniens audiret, audiens dubitaret. &c. Non hoc casu, sed divina dispensatione gestum est. Et tamen inferius ait, Discipulum post resurrectionem suam dubitare permisit dominus, nec tamen in dubitatione deseruit: sicut Mariam sponsum habere voluit; Ecce non obstante discrimine permissionis, & voluntatis, non solum honestæ actiones, sed etiam prauæ, non casu sed diuino consilio contingunt.

Confirmatur primò, quoniam formalem rationem malitiæ Deus non prædeterminat, seu prædefinit, sed tantum permittit: & tamen formalis ratio malitiæ non evenit casu fortuito, & contingenter comparatione diuinæ providentiæ: ergo non requiritur physica prædeterminatio, sed voluntaria permissio sufficit ad excludendum casum, vel fortunam, comparatione providentiæ; sumitur hic discursus ex D. Thom. 1. part. quæst. 23. artic. 2. ad 2. & Caietan. in eiusdem so-

lutionis commentario. Confirmatur secundò, quoniam etiam apud homines non contingunt casu nec fortuito respectu gubernatoris univ[er]salis illa peccata, quæ sciens & prudens permittit ad evitanda maiora mala.

Probat quartò, quia quod non subtrahitur ab ordine providentiæ, non est casuale, nec fortuitum comparatione providentiæ. At non solum materialis actio, sed etiam illius malitia non subtrahitur ab ordine providentiæ, etiam sublata physica prædeterminatione: ergo non est casualis nec fortuita comparatione providentiæ, licet auferatur physica prædeterminatio. Nitiur hic discursus D. Thomæ 1. part. quæst. 2. art. 2. ad 1. dicenti, Cum omnes causæ particulares concludantur sub univ[er]sali causa, impossibile est, aliquem effectum ordinem causæ univ[er]salis effugere. In quantum igitur aliquis effectus, ordinem alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ univ[er]salis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum.

Confirmatur, quoniam easdem actiones non esse contingentes comparatione diuinæ providentiæ, ita probauit S. Thomas 1. p. quæst. 103. artic. 7. fine: Dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximam causam, quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc, quod aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum, quod aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ: Cum igitur sublata physica prædeterminatione, adhuc nihil fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ. Consequens est, vt etiam sublata physica prædeterminatione, nullus effectus sit contingens comparatione diuinæ providentiæ.

Probat quintò, quoniam physica prædeterminatio refutatur potius, quàm probatur ex eo, quod actiones libere non habeant contingentiam fortuitam, aut casualem, comparatione diuinæ voluntatis aut providentiæ, nam ad diuinam bonitatem & providentiam pertinet causas contingentes ita præparare, vt ex illis contingenter sequatur aliquis effectus. Quapropter contingentia, & casualitas est effectus præcognitus, & intentus per diuinam voluntatem & providentiam; ac proinde contingentia, & casualitatis ratio non respicit diuinam providentiam, & voluntatem, sed respicit solummodo causas particulares. Rursus hic modus, quo diuina voluntas & providentiæ causat quorundam effectuum contingentiam, & casualitatem, non subsisteret, si Deus omnes effectus physicè prædeterminaret, vt multis testimoniis & argumentis probatum est tomo præcedenti disp. 5. 1. sect. 2.

Probat sextò, quoniam si Deus ageret ex necessitate naturæ; quilibet effectus, ab eo productus, non esset contingens comparatione illius (nam contingentia directè pugnat cum necessitate.) Nihilominus data illa hypothese impossibili, adhuc creatæ voluntatis actiones essent contingentes, & libere; & tamen ea libertas & contingentia directè pugnaret cum physica prædeterminatione, vt ostendimus eodem tomo præcedenti disput. 5. 2. sect. 3. ergo licet auferatur physica prædeterminatio, nihilominus non inducitur casualitas, & contingentia comparatione diuinæ voluntatis & providentiæ; sed tantum comparatione creatæ voluntatis. Consequenti-

18.

Formalis malitia non subtrahitur ab ordine diuinæ providentiæ.

S. Thomæ.

19.

Materiales peccatorum actiones comparatione diuinæ providentiæ probat S. Thomæ.

20.

Ex eo quod actiones libere comparatione Dei contingentiam non habeant prædeterminationem impugnatur. Contingentiam intendit Deus.

21.

Deo necessario operante adhuc creatura libera esset.

In mundo nihil casu fit.

15.

Materiales peccatorum actiones absque consilio Dei non contingunt.

Ratio, & consilium cum fortuna pugnant.

16.

Gregorius.

17.

Formalis ratio malitiæ non casu, & fortuito spectu diuinæ providentiæ.

quentia probatur, quoniam per illam hypothesim impossibilem supponitur, eundem prorsus concursum à Deo præberi necessitate naturæ, quem modo liberè præbet; sed tunc non esset contingentia & casualitas comparatione illius concursus, etiam sublata physica prædeterminatione: ergo nec modo erit contingentia, & casualitas respectu diuini concursus, etiam si physice non prædeterminet.

22. Vnde collige minus propriè locutum esse Conradum 1. 2. quæst. 79. art. 1. colum. 3. §. 5. *Nota inquam. vbi de volitione mala sic loquitur: Talis effectus non habet necessariam habitudinem ad causam primam, sed contingentem, quia fit ab ea secundum conditionem voluntatis, & causæ secundæ quæ est contingens.*

23. *Ad primum solutio.* Hinc constat solutio argumentorum. Ad primum negatur Minor, quin potius ea ipsa determinatio, qua voluntas creata liberè determinat; vt Deus cum illa concurrat, non euenit continenter, nec fortuito comparatione diuinæ prouidentie, siue sit determinatio ad honestas, siue ad turpes actiones, vt constat ex præcedentibus probationibus.

24. Ad secundum & illius confirmationem responderetur actiones honestæ concipiuntur omnes propter primariam intentionem Dei, vt ostendimus assertionem 1. Sed actiones turpes licet concipiuntur præter intentionem præcipientem, & antecedentem, ac prædefinientem; nihilominus non concipiuntur præter intentionem Dei permittentem, & generaliter volentem concurrere, & ordinantem ad maiora bona: ideoque non casu nec fortuito contingant, vt supra conc. 2. Ad tertium concedo totum, cæterum ordinatio mediorum in finem perfectissima retinetur absque physica prædeterminatione.

25. *Determinatio voluntatis pendens à diuina voluntate.* Ad quartum. Responderetur negando. Antecedens quin potius secundum nostram sententiam, determinatio voluntatis ad materiales peccatorum actiones, & ad earum obiecta particularia, pendet à diuina voluntate permittente, & volente præbere generalem concursum, quem posset subtrahere, pendet etiam à diuina voluntate ordinante ad meliora bona, insuper quomodo tales actiones habeant per se ordinem ad Dei prouidentiam, Vidinus Conc. 1. probat. 1. Inde etiam solutio confirmationis negando Antecedens.

26. *Ad confirmationem.* Ad quintum. Resp. in illo priori rationis, in quo Deus vult concurrere, iam præsupponitur scientia conditionata, qua Deus præscit, quid, & quale futurum esset, quod voluntas eligeret, si Deus vellet cum illa concurrere sub talibus circumstantiis: quapropter non iaculatur in incertum, sed scopum euidentissimam certitudine colimat. Ad Confirmat. Resp. prius ratione Deus concurrat quam sui concursus euentum præiudicat, vt absolute futurum, nõ tamen prius, quam præsciat vt conditionaliter futurum.

SECTIO X.

Præter actionibus nec ideo Deus prouidet, quia futura sunt; nec ideo futura sunt, quia Deus ad illas disponit efficacia mediâ.

1. **O**biiciunt præterea contrariæ sententiæ Doctores primò quia si Deus actiones liberas

physicè non prædeterminaret; sequeretur, hanc propositionem causalem esse veram; ideo Deus prouidet liberis actionibus, quoniam futurae sunt, & non è contra, id est, actiones libere non ideo futurae sunt, quoniam Deus illis prouidet. Confirmatur, quia si Deus vult, atque disponit, me velle aliquid, quia prænouit, me volitum esse; subuenitur ordo, & subordinatio creatæ voluntatis ad diuinam. Si verò voliturus sum ego, quia Deus voluit, atque disposuit me velle; iam admittitur liberæ volitionis prædefinitio.

Respondet, & dico primò causalis illa. *Ideo Deus prouidet liberis actionibus, quoniam futurae sunt, & non è contra.* Non est absolute vera, quoniam absolute denotat causam propriè dictam: cum tamen futurae actiones nõ possint esse propriè causæ diuinæ prouidentie, cum sit increata. Imo licet prouidentiam accipias, pro exteriori gubernatione, & cõcursu, quæ sunt entia creata; adhuc nihil est eorum propriè causa nisi Dei liberum decretum, & imperium supra disp. 4. §. sect. 7.

Eadem causalis est, in aliquo sensu vera, videlicet prout denotat materiam, siue obiectum, quod per liberum arbitrium diuinæ prouidentie subministratur; cum tamen in sua potestate haberet, non subministrare talem materiam, & obiectum; Quæ veritatis ratio reperitur etiam in actionibus honestis, non solum naturalibus, sed etiam supernaturalibus.

Rursus eadem propositio tunc maximè verificatur, quando refertur ad actiones turpes siue pro materiali, siue pro formali; nullus enim Theologorum absolute concedit hanc propositionem; ideo Iulianus, aut Lutherus, concipit actionem odij Dei, vel blasphemiam, quoniam diuina prouidentia disponit, vt illam concipiat: hoc enim idem esset, atque prædestinare tales actiones, quod Patres communi consensu resutant supra disput. 3. §. Consequens igitur est, in eodem ipso sensu, quo prædicta causalis est falsa, veram esse illius contradictoriam, videlicet; non ideo hic homo concipit actionem odij Dei, vel blasphemiam, quoniam diuina prouidentia disponit, vt illam concipiat: sed potius, quoniam Deo præbente generalem concursum, atque permittente, hic homo concipit actionem odij, vel blasphemiam; ideo Deus prouidet, quomodo illam reducat ad ordinem iustitiæ per supplicium, & ex ea colligat maiora bona.

Inde collige, partem quandam prouidentie præcedere, quæ causa sit talis actionis, præcisè in quantum actio est, videlicet prædicta voluntas concurrenti, atque permittendi. Sed præterea est alia veluti pars prouidentie, quæ præsupponit talem actionem, vt futuram saltem conditionaliter, videlicet, reductio talis actionis ad ordinem iustitiæ, & ordinatio ad meliora bona. Quapropter in eo sensu poterit affirmari, ideo hunc hominem concipere materiales actiones odij Dei, vel blasphemiam, quoniam Deus illis prouidet, nempe significando dependentiam actionis creatæ à diuino concursu, & voluntate permittente; præsertim quia nisi Deus istius hominis voluntatem præmoueret ad naturalem amorem boni, & beatitudinis, in communi; non posset concipere actionem odij Dei, atque blasphemiam.

Obiiciunt secundò quoniam de intrinseca ratione diuinæ prouidentie non solum est ordinatio mediorum in finem, sed etiam infallibilis afsecutio finis, à Deo intenti. Sed si concursus generalis

Confirmatio.

2. Assertio 1.

Nihil creati diuina prouidentia causa.

3. Diuina prouidentia per liberum arbitrium materiam subministratur.

4.

Deo permittente homo concipit actionem peccati.

5. Prouidentia circa peccati pars duplex.

6.

neralis foret secundum se indifferens, aut Deus per eundem concursum non applicaret efficaciter causas secundas ad suas operationes in particulari; diuina prouidentia non assequeretur infallibiliter finem, intentum per media prædefinita, & ordinata ad assequutionem finis ergo, &c. Hanc Minorem probant, quia starent simul hæc duo, quod Deus daret suum concursum generalem ad aliquem effectum producendum, & quod voluntas pro sua libertate nolleret ad illum concurrere.

7. Maiorem autem probant primò testimoniis Augusti. & aliorum Patrum, asserentium, Dei voluntatem esse omnipotentis efficaciam, cui nihil possit resistere, ne faciat quæcunque vult. Probant secundò authoritate S. Thom. 1. part. quæst. 22, artic. 2. ad 1. & artic. 4. ad 2. & 3. & 3. contra gentes cap. 24. & Caietani 1. part. quæst. 22, artic. 1. §. circa difficultatem. Ratione confirmant, quoniam ita postulat quidditatiua perfectio, & efficacitas diuinæ prouidentiae, ne possit impediri, vel superari per voluntatem creatam.

Confirmant.

8. Soluitur hæc difficultas, distinguendo duplicem prouidentiae partem, ac duplicem etiam intentionem finis, quam ipsi etiam Authores objectionis admittunt. Sicut enim Dei voluntas duplex est: alia primaria, & antecedens, inefficax, & conditionalis, (prout explicatum est disp. 19. & 20.) alia verò voluntas consequens, efficax, & absoluta; sic etiam duplex est pars prouidentiae, ac duplex intentio finis, videlicet antecedens, inefficax, & conditionalis vna; sed altera consequens efficax, & absoluta.

Prouidentia alia efficax, & absoluta, alia inefficax, & conditionalis.

9. Prouidentia non assequitur suum finem.

10. ad Timot. 1. Confirmatur. Titimae.

Quod autem aliqua pars prouidentiae, & aliqua intentio Dei non assequatur efficaciter, & infallibiliter suum finem, constat in supernaturali prouidentia, quam Deus circa reprobos exercet; præbens illis plurima supernaturalia media per intentionem antecedentem, qua vult, omnes homines saluos fieri. 1. ad Timot. 2. Cum tamen non assequatur infallibiliter eorum aeternam salutem. Confirmatur, hoc enim sensu S. Thom. de verit. quæst. 6. artic. 1. corp. & in 1. sentent. distinct. 40. quæst. 1. artic. 2. Prouidentia, inquit, ordinem in finem respicit tantum: unde per Dei prouidentiam omnes homines in beatitudinem ordinantur: sed prædestinatio respicit etiam exitum, vel euentum ordinis: unde non est nisi eorum, qui gloriam consequuntur.

10. Quo supposito, distinguenda est vtraque præmissa principalis argumenti. Nam quo sensu vera est vna, redditur altera falsa. Si enim vtraque intelligatur de qualibet prouidentiae parte, atque de qualibet intentione finis; omnino falsa est Maior: quoniam de intrinseca ratione prouidentiae antecedentis, & inefficacis, non est infallibilis assecutio finis inefficaciter, antecedenter, & conditionaliter intenti; si tamen vtraque permissa intelligatur solummodò de prouidentia, & intentione absoluta, & efficacis: vera est Maior, sed Minor est falsa: etenim licet Dei generalis concursus sit secundum se indifferens; diuina prouidentia infallibiliter assequitur finem per media præordinata & prædefinita ad assecutionem finis: quoniam eorum prædefinitio præsupponit conditionatam scientiam, qua Deus certo præcognouit, quid voluntas creata liberè foret electura; si talia media per diuinam prouidentiam adhiberentur.

Prædefinitio finis conditionatam supponit.

11. Ad probationem Minoris. Respondetur di-

stinguendo Antecedens starent simul hæc duo, quod Deus daret suum concursum generalem ad aliquem effectum producendum, & quod voluntas nolleret ad illum concurrere; si Deus suum generalem concursum daret antecedenti, & conditionata solummodò voluntate: non verò si Deus daret efficaci, & absoluta voluntate, intendens productionem effectus, vel illius actualem permissionem: quia talis voluntas Dei præsupponit conditionatam præscientiam. Unde fit, vt & concursus generalis Dei ad aliquem effectum, præscindas à præscientia conditionata, & ab efficaci voluntate producendi, vel permittendi talem effectum, simul cum tali concursu staret, quod voluntas creata nollet ad illum effectum concurrere.

Hanc solutionem refutant primò remittentes ad impugnationes scientiae conditionatae, sed has omnes diluimus tomo præcedenti à disp. 61. vsque ad 80.

Refutant secundò quoniam ordo diuinæ prouidentiae est certus, immobilis, & indissolubilis, quantum ad effectus assecutionem, ita vt huiusmodi certitudo, & indissolubilitas fundetur in ipso ordine & causalitate mediorum, atque inefficacia diuinæ voluntatis, & prouidentiae, independentem omnino à futuro consensu, vel vsu create voluntatis, præcognito per scientiam mediam. Hoc autem probant ex Boëtio de consolatione lib. 4. prola 6. dicente: *fatum est immobilis dispositio, rebus mobilibus inhaerens*. Et post pauca, de illa serie causarum, quæ fatum est: *Hæc, inquit, actus, & fortunæ hominum indissolubili causarum connexionem cōstringit quæ cum ab immobilis prouidentia proficiantur exordis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse*. Quam eandem doctrinam recipit S. Thom. 1. part. quæst. 116. artic. 1. 2. & 3.

12.

13.

Fatum de finis Boëtii.

Respondeo, & dico primò ex quidditate fati ethnici quod Augustinus. Boëtius. D. Thomas & ceteri Theologi refutant; insuper ex quidditate fati alterius catholici, quod iidem Authores admittunt refutari necessitatem antecedentem, quæ inducatur ex ordine, & causalitate mediorum, prorsus independentem à futuro consensu, vel vsu create libertatis, satis probatum est tomo præced. tota disp. 48. peculiartiter verò Boëtium non aliam necessitatē admittere in futuris euentibus, nisi talem qualis nascatur ex eo, quod Deus futura, quæ ex arbitrii libertate proueniunt, præsentia continetur. Constat ex lib. 6. de Consolat. philosoph. prola 6. vt fusiùs ostendimus eodem tomo disp. 33. sect. 4.

14. Assertio 1.

Fatum duplex.

Unde colligo, & dico secundò. Immobilitas dispositionis, indissolubilitas connexionis, & quæcunque necessitas dicitur esse in ordine causarum, non est antecedens sed consequens; eo quod ab immobilis prouidentiae proficiatur exordis: at immobilis prouidentiae supponit futurum euentum præcognitum, vt actualiter futurum, saltem conditionaliter.

15.

Assertio 2.

Prouidentia immobilis.

Obiiciunt tertio, quicumque vult efficaciter finem, vult etiam efficaciter adhibere omnia, quæ simpliciter necessaria sunt ad illum finem, nisi intentio finis præsupponat, præiussa esse illa omnia, quæ prærequiruntur ad talem finem; sed materiales actiones peccatorum sunt simpliciter necessariae, & prærequisite, ad plurima supernaturalia bona, veluti ad penitentiam, martyrium, redemptionem Christi domini: & huiusmodi bona

16.

bona supēnaturalia sunt à Deo efficaciter intenta prius ratione, quam præuideret materiales actiones peccatorum quasi absolute futuras. ergo Deus efficaciter intendens prædicta bona supēnaturalia, vult etiam efficaciter causare omnes materiales actiones peccatorum quæ sunt simpliciter necessariae ad illa bona.

17. Resp. negando Maiorem; Nam vt prudentissimus quisque rerum administrator velit efficaciter aliquem finem, satis est scientia conditionaliū virtute cuius certissime cognoscat, quod tales voluntates creatæ, sub talibus, vel talibus circumstantiis constitutæ, liberè committerent illa peccata, quæ necessariò præsupponenda sunt ad prædicta bona. Quia scientia præsupposita, Deus ex intentione efficaciter colligēdi talia bona, voluntates creatas in illis circumstantiis constituit: sed non intendens, vt tales actiones eliciant; sed tantum intendens illas permittere, vt maiora bona colligat. Huius aliqua vestigia reperimus in hominibus: nam plurimi sacerdotes efficaciter volunt absolutiones conferre, & eo fine Sacerdotium, & iurisdictionem accipere; atque morali Theologiæ studere; & tamen neque volunt efficaciter, ea peccata committi, quorum absolutionem dari sunt. neque sciētia visionis præuident illa quæ absolute futura; sufficiunt namque certò præscire, quamdiu durauerit mundus sub ordinario genere providentiæ, liberè cōmittenda esse peccata plurima, quæ sint absolutionis materia.

Peccata absolutionis materia.

18. Obiectio 4.

19.

Quinta. Obiectio supponit materialibus peccatorum actionibus à Deo imprimi realem aliquam bonitatem, per quam intrinsecè, ac per se dirigantur ad eos fines optimos, quos Deus intendit. Cæterum fundamentum esse falsum, ostendimus supra disp. 27. sect. 4. & 5. & disp. 33. sect. 2. & disp. 42. sect. 3. & disp. 44. sect. sexta.

20.

Sed vrgebit aliquis. redemptio, iustitia punitiua, & pœnitentia per se, atque ab intrinseco prærequirunt, & præsupponunt peccatorum actiones: ergo peccatorum actiones sunt media per se requisita ad bonum redemptionis, iustitiæ punitiue, ac pœnitentiæ; ac proinde ab eisdem bonis accipient honestatē, & amabilitatē, propter quam Deus illas possit efficaciter intendere.

21.

Respondeo. Eodem argumento validius probaretur, formalem rationē malitiæ, esse medium per se requisitum, honestū, & amabile; quoniam redemptio iustitia punitiua, & pœnitentia per se atque ab intrinseco prærequirunt, & præsupponunt formalem rationem malitiæ, magis, quam illius materiales actiones. Nam pœnitentia per se dolet de formali ratione malitiæ potius, quam de materiali actione: similiter etiam iustitia punitiua per se, ac primariò punit rationem formalem malitiæ potius, quam materiale actionem; redemptio verò eruit à captiuitate, quam formaliter attulit ratio malitiæ.

Pœnitentia dolet de formali ratione malitiæ.

22.

Inde colligo distinguendum est antecedens. redemptio, iustitia punitiua, & pœnitentia per se atque ab intrinseco prærequirunt, & præsupponunt peccatorum actiones, non eo modo, quo

finis supponit media ad ipsū destinata; sed quemadmodum medicina supponit morbum sanandum; & quemadmodum reuocatio ad ordinem diuinæ sapientiæ ac bonitatis, supponit contractam esse deordinationem, & obliquitatem ab illo. Nam redemptioni, iustitiæ punitiue, ac pœnitentiæ hoc proprium est, vt quidditatiue respiciant opposita: sibi peccata, quæ destruant; quapropter nulla inde honestas, & amabilitas, sed potius detestabilitas colligitur inesse peccatis.

SECTIO II.

De meritò temporalis præmij & de quibusdam motibus appetitus sensitiui, postrema obiectiones.

Desumunt alteram ex S. Thom. 1. 2. q. 114. art. vlt. in fine corporis, vbi ait: *Temporalia bona, in se considerata, habent rationem mercedis habito respectu ad motionem diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad hec prosequenda; licet interdum in his non habeant rationem, veltam intentionem; & in solutione ad secundum. Illa retributiones dicuntur esse diuinitus factæ secundum comparationem ad diuinam motionem, non autem secundum respectum ad malitiam voluntatis, præsertim quantum ad Regem Babilonis, qui non impugnauit Tyrum, quasi volens Deo seruire, sed potius vt sibi dominium usurparet.* Ex quibus inferunt, Deum prædeterminare, & præmouere saltem ad materiales actiones talium peccatorum, quibus temporalia bona merentur quandoque homines impij. Confirmatur primò ex Caietan. in eius articuli comment. dicente: *Deus tantæ bonitatis affuit, vt etiam inter inualas voluntates nostras, gaudeat se ordinare opera, quæ remuneret.*

Ex S. Thom. obiectio prima.

Ezech. 29.

Confirmatio prima. Caietan.

Confirmatur secundò, quoniam ad rationem meriti principaliter requiritur diuina ordinatio, qua actus nostri dirigantur in aliquem finem, vt docet Doctor angelicus in 1. 2. q. 114. art. 4. sed isti actus Aisur & Regis Babilonis, de quibus habetur Ezechiel. cap. 29. fuerunt meritorij præmij temporalis, licet alias essent peccata. & essent facti ex praua intentione: ergo illi actus, qui sunt peccata; secundum suam entitatem, & vt liberi sunt, procedunt ex diuina ordinatione. Confirmatur tertio quoniam, vt docet Diuus August. lib. 5. de Ciuitat. cap. 12. & 15. Romani meruerunt à Deo dominium orbis propter opera bona ex obiecto, quæ faciebant; licet peccauerint in illis, quia exercebant ea ex cupiditate regnandi, & ex gloria inani: ergo peccatum, secundum quod est quædam actio, potest habere rationem meriti, & consequenter secundum illam rationem necessariò debet esse ex diuina prædeterminatione physica.

2.

Confirmatio tertia.

Respondeo, & dico primò, præmium illud temporale directè, & adequatè respondet exterioribus actibus virtutis, prout liberè facti sunt, quamuis procedant à praua intēctione. Atque illa exteriora opera virtutum possunt esse intenta, & prædestinata à Deo, licet à praua intēctione procedant, vt ostendimus supra disp. 40. sect. 2. sub initium Eadem tamen opera nequeunt esse physice prædeterminata, ne lædatur libertas, vt homo præced. disp. 38. & multis sequentibus probatum est. De his exterioribus actibus loquitur S. Th. dicto art. 10. corp. post med. quatenus agenda, & prosequenda bona distinguit à proposito & intentione.

3. Assertio 1.

Virtutis exteriora opera à Deo prædestinata licet à praua voluntate procedant.

rentione. Et clarius Caiet. verbis nuper relatis in confirmatione 1. quin & Augst. 5. de Ciuit. cap. 12. de his operibus præcipue loquitur.

Dico 2. Præmium illud temporale respondet etiam interiori volitioni, nõ secundum se totam, sed secundum aliquam sui partem, videlicet, secundum rationem communem bonitatis quam Deus inspirabat, & ad quam mouebat. Pro cuius explicatione recolendum est disp. 44. sect. 2. sæpe Deum impellere, mouere, ac determinare ad generalem aliquam rationem volitionis, qui secundum se considerata, nulla miscetur repugnantia cum lege diuina. Cæterum Deo permittente, creata voluntas liberè admiscet prauis finis intentionem, aut aliam aliquam malitiam. Deus igitur nõ mouet, nec impellit ad totam illam entitatem volitionis, quia non mouet ad eam rationem formalem illius, secundum quam realiter opponitur rationi, & diuinæ legi. Sed tantum mouet ad illam rationem formalem abstractam, & ex se bonam; & huic soli retribuit temporale præmium.

Probatur primò ex Augst. qui lib. de grat. & liber. arb. cap. 20. docet, à Deo causari in cordibus hominum formidinem, vel audaciam ex se bonam, qua liberè abutuntur ad malum. cuius verba retulimus dicta disp. 44. sect. 2. n. 5. & 6. De præmio tamen idem Augustinus lib 8. 3. qq. q. 27. ad medium. *Ipsi quoque, ait, per quos illi agunt, quod ignorant, nõ iustitia quæ refertur ad Deum, sed malevolentia sue mercedem accipiunt. Quemadmodum nec bonis. Imputatur, quod ipsis prodesse volentibus nocetur alicui, sed bono animo beneuolentia præmium tribuitur.* Malevolentia verò est materialis, & realis volitio nocendi, cui adiungitur malitia, & huius malevolentia merces est punitio; nec propter illam retribuitur præmiu, eo quod ignorans seruiat diuinæ iustitiæ. Itaque pars illa volitionis, quæ realiter est contraria diuinæ legi, non remuneratur præmio temporali, sed tantum illa partialis ratio, quæ bona est, & à Deo inspirata.

Confirmatur, nam & lib. 5. de ciuit. cap. 12. 15. & 17. semper temporalem mercedem imperij Romanorum refert ad communes rationes virtutis, veluti consulendi bono communi, condendi leges iustas, postponendi auaritiæ & voluptates. Nunquam tamen dicit, redditam esse Romanis mercedem pro materiali actione ambitionis, aut tyrannidis, aut alterius peccati. Quod autem Augst. cap. 15. videtur reddere causam, ob quam Romani receperint mercedem suam, videlicet temporalem gloriam, quoniam ipsi eam per ambitionem elegerunt, intelligit, ambitionem, & carentiam veræ religionis fuisse causam, vt non æterna, sed tantum temporalis fuerit eorum merces, itaque illud vitium non mercedis, sed diminutionis in mercede ratio fuit.

Probatur secundò ex D. Thom. Nam in cap. 9. ad Rom. lect. 3. longe post med. manifestè distinguit communem rationem volitionis bonæ, ad quam Deus instigabat Regem Assiriorum, permittendo, vt liberè detorqueret ad malum. cuius verba retulimus dicta disp. 44. sect. 2. n. 3. & sequentibus. Quapropter eodè modo intelligendum est, quod asserit 1. 2. q. 114. art. 10. (quem tractamus) de motione Dei ad præmium.

Confirmatur primò, nam expressè S. Thom. in eodem articul. 10. ad secundum in obstrictibus Ægyptiorum distinguit bonam voluntatem quantum ad liberationem puerorum, vt secundum hanc rationem præcisè correspondeat illi diuina mo-

tio, & temporalis retributio, sed quoniam non fuit earum recta voluntas quantum ad hoc, quod mendacium confinxerunt. Ideo realis hæc formalitas volitionis non est adscribenda diuinæ motioni, nec illis retribuenda fuit temporalis merces, quia realiter voluere mentiri etiam quantum ad materiale entitatem. Confirmatur secundò quoniam D. Thom. Dei mercedem & motionem nunquam retulit ad entitatem materiale intentionis prauæ, aut alterius formalitatis realis, cui malitia coniuncta esset inseparabiliter.

Probatur tertio, nam & illud locum Ezech. 29. (cui præcipue nititur S. Thom. supra citatus) de Rege Babilonis: *Merces, non est reddita ei, neque exercitus eius super Tyro, pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam, &c.* Ita ponderat Hieron. in commentario, vt semper linnet ad vnā partem operationis, secundum quam seruiuit, & mercedem meruit. Notanda sunt illa verba: *Et quia Dei in hac parte obediuit voluntati, datur ei Ægyptus.* & infra: *Et cum in hoc mihi seruiuerit, & meam contra Tyrum impleuerit voluntatem, dabo ei terram Ægypti, & iterum: Ex eo, inquit, quod Nabucodonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei iudicio præteriri.* Et confirmat Hieronymus, quoniam ea ratione Nabucodonosor seruus Dei, & columba nuncupatur, Hier. 25. de quo supra disputatione 44. sectione 2. numero decimo.

Probatur quartò, quoniam propter animum, & intentionem malam Nabucodonosoris, non ad moderationem, & ad gubernationem causatiuam, sed ad permissionem Theodoretus refert, hanc redditionem mercedis in eiusdè loci commentario, vt constat ex illis verbis: *Non quia animo diuine ministrans voluntati, hæc molitus fuit.* Et post pauca. *Alia, inquit, ipse moderatur, scilicet Deus, alia verò fieri permittit modo libero, hominis cedens arbitrio, modo eos, qui digni sunt per alios puniri concedens.* Igitur vt ostenderet suo permisso hanc Nabucodonosor potentiam adeptum, promittit etiam, mercedem ei se daturum pro Tyriorum oppugnatione, & Ægyptiorum seruitutem. Tyrium itaque Theodoretus distat à motione, qua Deus impelleret ad materiale entitatem intentionis crudelis, atque tyrannicæ, quam ille rex exercuit contra Tyrios.

Altera obiectio est, quia Deus prædeterminat appetitum sensitium hominis ad motus essentialiter inordinatos contrarios rationi & diuinæ legi, ergo eadem ratione poterit determinare appetitus rationales ad materiales actiones, quid dicitur repugnantes rationi & diuinæ legi. Antecedens probatur quia appetitus sensituius, quamuis nullo originali peccato cõtraxisset morbum; adhuc ex eo solum quod iustitæ originalis fræno destitutus, relinqueretur suæ naturali propensione, quam illi Deus indidit, naturaliter appetere vindictam, voluptates, & alia bona sensibilia, quæ diuina lege sunt prohibita.

Respondeo & dico primò. Deus causat & determinat omnes motus appetitus sensitui circa bona sensibilia, quando ad illos prouocados non adiuuit hominis negligentiæ voluntaria, vel prauis habitus, aut dæmonis instigatio. Sed à sola vi naturali appetitus erumpit. Secundò ij omnes motus appetitus sensitui, etiam quando feruntur in bona sensibilia, quæ diuina lege prohibentur, sunt intrinsecè boni in genere animalis; & in genere rationalis

Confirmatio 1.

Ezech. 19.

Hieronym.

10.

Theodoretus.

11. Obiectio 3.

12.

Assertio 1. Appetitus sensituius motus determinat Deus.

Eiusmodi motus intrinsecè boni.

4. Præmium temporale praua voluntas secundum aliquam sui partem respondet.

5. Augustinus.

Matth. 6.

8. Thom. ar.

rationalis nō sunt ab intrinseco mali, sed sola denominatione extrinseca, quatenus diuina lege prohibitus est rationis consensus in illos. Cuius ratio est, quia illi motus per se respiciunt principium, quod per se, & immediatē procedūt, videlicet, animal & appetitū sensitium: at verō animal, vt animal, & vt agēs per appetitū sensitium, per se non respicit bonū honestum, sed tantū respicit bonū sensibile; hoc enim solū est bonū animalis, vt animal est. Confirmatur quia sicut vis quando videt sacratū album, prorsus abstrahit à dulci, vel amaro, quia sunt extra spheram sui obiecti: ita appetitus sensitius appetens bonū sensibile, abstrahit prorsus à turpi & honesto, quia extra & supra spheram sui obiecti sunt.

13. Tertiō ex his sequitur, Deum non posse voluntatem prædeterminare ad cōsensum præbendum his motibus appetitus sensitui quāvis possit prædeterminare ad ipsos motus, quia cōsensus voluntatis est ab intrinseco contrarius rationi, quamvis motus appetitus sensitui non sint ab intrinseco contrarij. Diximus de hoc plura 1.2. quæst. 71. art. 2.

DISPUTATIO LI.

Appendix ad vigintiquatuor præcedentes disputationes. Inualidè retorqueri contra concursum indifferentem argumenta, quæ refutant concursum, determinantem ad actiones peccatorum.

SECTIO I.

Proponuntur quæ retorquentur.

1. **12** Præcedentibus vigintiquatuor disputationibus, adhibuimus diligentiam, vt in singulis argumentis, quæ probāt Deum non determinare, nec impellere ad materiale actionem peccati, facile cerneatur ratio discriminis, ob quam contra indifferentem primæ causæ concursum probarent nihil. Sed quoniam contrariæ sententiæ solutiones præcipuam vim collocant in eisdem retorquendis aduersus indifferentem concursum; operæ præstitum fuit, hoc loco quasi per epilogum, generalem rationem discriminis clarius explicare.

2. **Quidam.** Præcipuum argumenti caput est, quia malitia odij Dei, suæ materiali actioni necessariō & inseparabiliter est adiuncta, siue Deus concurrat ad illam concursu simultaneo & indifferenti, siue concurrat concursu præmouente, & prædeterminante: sed ex eo quod Deus simultaneo & indifferenti concursu concurrat ad materiale actionem odij Dei, non sequitur Deum simultaneo & indifferenti cōcursu concurrere ad malitiā illius: ergo propter eandem rationem, ex eo quod Deus prædeterminet, vel præmoueat voluntatē creatā ad materiale actionē odij Dei, nō sequetur Deum prædeterminare, ac præmouere ad malitiā illius.

3. Confirmatur 1. quia si semel in actuali concursu præscindi possunt hæc duo, ita vt concursus Dei simultaneus & indifferens terminetur ad materiale actionē peccati, non attingendo malitiam, quasi terminū à se causatum; eadem præscindi possunt per concursum prædeterminantem, ita vt terminetur ad materiale actionem

odij, & non ad malitiam illius. Confirmatur 2. *Confirmatio 2.* quia etiam si Deus concurrat concursu simultaneo & indifferenti, adhuc concurrat prius natura in genere causæ efficientis: & quamvis voluntas creata se ipsam determinet ad talem actionē; adhuc tamē Deus voluntates determinat alio modo: & tamen ex hac prioritate ac determinatione, quam nos concedimus, non sequitur, Deum esse causam malitiæ; ergo neque ex alia prædeterminatione sequetur, vt probent Antecedens huius confirmationis, addant multa quæ verū sensum habere possunt, & nihil nocent nostræ sententiæ.

4. Confirmatur 3. quia Scriptura, Cōcilia & PP. quando asserunt, Deum non operari mala opera, nec esse authorē illorum, neque esse Dei voluntatem, vt nos operemur malum, loquuntur vniuersaliter de qualibet operatione, causalitate & voluntate Dei, non distinguentes inter causalitatem, & voluntatem prædeterminantem, aut non prædeterminantem. ergo sicut nos explicamus Deum concurrere concursu generali & indifferenti ad materiale actionem peccati, sed non ad malitiam, eodem modo physiciæ prædeterminationis authores dicere poterunt, Deum concursu prædeterminante concurrere ad materiale actionem peccati, & non ad malitiam.

5. Confirmatur 4. quia malitia moralis, & deformitas peccati non est minus annexa actui odij Dei in exercitio, quam applicationi, & determinationi voluntatis ad talem actum; ergo si Deus simul cum voluntate immediatē producit effectiue actum odij Dei, in quantum actus est, absque eo, quod concurrat ad eius deformitatem; etiam poterit præmouere & prædeterminare voluntatem efficienter ad eundem actum, in quantum actus est, absque eo, quod illam moueat, ac prædeterminet ad peccatum, vel concurrat ad malitiam moralem, quæ cōsequitur ad talem actum; vt est à voluntate deficiente.

6. Confirmatur 5. quoniam sicut in nostra sententia concursus indifferens pertinet ad causalitatem primæ causæ: ita in eorum sententia physica prædeterminatio pertinet ad causalitatem primæ causæ: ergo sicut concursus indifferens nō infert, Deum esse causam malitiæ, ita etiam neque physica prædeterminatio, Consequentiam probant primō; quia cum Deus sit ipsa bonitas, perfectio, & puritas potest causare id quod perfectum bonum, & purum est in actu, non cauendo id quod impurum est, & quod habet rationem mali & peccati.

7. Eandem illationem probant secundō, quoniam sicut intellectus propter suam puritatem & perfectionem attingit rationem purissimam entis, & non attingit alias rationes magis concretas, & quæ non habent tantam puritatem, nisi ratione illius, quamvis illæ rationes sint intrinsecæ, & inseparabiles: ita etiam Deus propter suā maximam puritatem sua causalitate & physica prædeterminatione attingit rationem entitatis & perfectionis, repertam in illo actu, non verō attingit rationem malitiæ & deformitatis, quamvis intrinseca sit & inseparabilis.

8. Confirmatur 6. quia rationes, adductæ contra concursum Dei prædeterminantē, aut impellentem ad materiales actiones peccatorū, nituntur omnes illi principio: quicūque author est, & causa formæ positiuæ, ex qua necessariō & inseparabiliter provenit priuatio; ille idem est author & causa priuationis, Cui simile est illud: quicūque efficit

efficit aliquam rem, efficit saltem consequenter omnia, quæ ad illam rem per se, necessariò, & inseparabiliter consequuntur. Hæc autem principia limitantur, ne Deus consequenter efficiat malitiam, quæ per se, necessariò, & inseparabiliter consequitur ex materiali actione odij Dei, quamvis ad illam concurrat indifferenti concursu; ergo similiter limitari poterunt, quamvis Deus prædeterminet ac præmoueat.

Confirmatur septimò, quoniam permissioni peccatorum, ne sit mera, nihil obstat realis & positivus concursus indifferentis ad materialem actionem peccati; ergo similiter nihil obstat concursus prædeterminans, aut impellens. Ad instar præcedentium obiectionum erit facile discurrere per cæteras omnes rationes, à nobis præcedentibus vigintiquatuor disputationibus propositas, & illas contra nos retorquere.

SECTIO II.

Solutionis fundamentum explicatur, à priori & illustratur exemplis.

1. **M**Agnum est discrimen inter Dei concursum indifferentem, & concursum prædeterminantem, ut hic malitiam refundat in suum authorem. Sed non ille, Totum autem discrimen reuocari potest ad quatuor capita, primò enim si Deus prædeterminat, ac præmouet ad materialem actionem odij Dei; eo ipso non facit, quantum ex se est, ut impediatur talem actionem & fiat potius actio contraria amoris Dei, sed potius rectè dicitur, per Deum stetit, quominus prædicta materialis actio cohiberetur, & eliceretur amor Dei. Contra verò si Deus non prædeterminat, neque villo modo impellit, sed potius, quantum ex se est, inclinat ad amorem Dei, apertum est non stetit per Deum, quominus cohiberetur materialis actio odij Dei, quæ cohibita, cohiberetur etiam malitia, quæ ex illa resultat. Vnde per Deum non stetit, quominus non existeret malitia.

per eorum concursum indifferentem. & prædeterminantem discrimen.

per Deum non stetit quominus eadem actio cohiberetur.

2. **S**ecundò, inde sequitur, Deum, simpliciter & absolute loquendo, non fuisse causam, ut existeret in rerum natura realis & positiva monstruositas, & contrarietas contra diuinam legem, quæ est in prædicta actione materiali. Nam Deus, quantum ex se erat, conabatur ad eius existentiam impediendam; quamvis determinatus, & quasi compulsus à nostra voluntate, concurreret ad illius productionem. Cum autem formalis malitiæ consequatur ex materiali actione, prout est realiter monstruosa, & contraria diuinæ legi: Consequens est, ut Deus non sit causa, propter quam existat malitia; siquidem non est simpliciter causa eius positivæ formæ, ad quam consequitur malitia. Contra verò, si Deus prædeterminat ad materialem actionem odij, prædeterminat & causat, ut existat in rerum natura realis & positiva monstruositas & contrarietas contra diuinam legem, vnde consequenter causat malitiam, quæ ex illa sequitur. De hac ratione discriminis diximus disp. 27. sect. 3. num. 25. & sect. 5. à nu. 12. & disp. 33. & tota disp. 36. & disp. 45. sect. 2. & 3. & disputat. 48. sect. 3. & 4.

forma ad quam consequitur malitia simpliciter non est à Deo.

3. **I**n eodem est quod verbis valde diuersis ita significatur: si Deus prædeterminat materialem

Rmz de Voluntate Dei.

actionem odij; non solum est causa ut existat actio, sed etiam est causa, ut illa actio existat cum defectu, quia non fecit, quod ex se erat, ut excluderet illius defectum, mouendo ad amorem Dei; sed potius fecit, quantum in se erat, ut existeret talis determinata actio, contraria amoris & perfectioni. Contra verò si Deus non prædeterminat, sed quantum ex se est potius mouet semper ad amorem Dei: iam Deus non est causa, ut actio sit cum defectu, quia quantum ex se erat, fecit, ut perficeretur actio, & à voluntate excluderet omnem defectum actionis; de qua ratione discriminis plura disput. 28. sect. 2. 3. & 4.

Actionis de se factum causaret Deum.

4. **Q**uartò si Deus prædeterminat ad materialem actionem odij: supponitur Deus à suo ingenio, & voluntate libera motum, & non à nobis impulsus, eligere hic & nunc talem materialem actionem, quiddamque contrariam diuine legi, & rationi; quod esse indignum diuina bonitate & sapientia, superioribus disputationibus ostendimus. Hoc autem non sequitur, si Deus non prædeterminat: quin potius in nostra sententia diuina voluntas ita se continet mundam ab his sordibus, ut non solum antequam eius concursus determinetur à voluntate creata, sed etiam postquam præiudet fore, ut voluntas creata determinet diuinum concursum ad materialem actionem odij Dei; adhuc non velit in particulari talem speciem realem actionis; sed solummodo velit actionem communem volitionis, amplectentis bonum, præoptando, ut sit volitio veri boni; sed permittendo ut hæc ratio communis determinetur ad volitionem boni apparentis, cui adiuncta est turpitudine, ut constat ex dictis supra disputat. 33. & 35. & disput. 37. sect. 2. 3. & 4.

Immundam à sordibus se continet diuina voluntas.

Plurima sunt similia quæ ostendunt, causam ex se potius ad bonum, quam ad malum inclinantem, manere absque vlla culpa cuiusque sinistri euentus: omnem culpam inherere causæ, determinanti ad contrariam partem de quo præcedenti tomo de scientia disput. 25. sect. 11. Ventus vehemens, ab Occidente inorientis recto, & constanti flatu impellens nauim, non est causa, ut nauis flectat iter ad sinistram partem Aquilonis, aut per errores & ambages deuios redeat in Occidens; erit autem causa gubernator, dum obliqua disponit vela, & gubernacula flectit in contrariam partem ut abutatur impulsu venti; vnde possumus ita distinguere. ut ille vnus idemque motus nauigantium, secundum communem rationem motus sit propriæ, & per se causatus à vento; attamen in quantum est motus ab Oriente in Occidens, vel in Septentrionem per ambages & obliquos tramites, ut sic, non sit à vento sed à gubernatore. Idem igitur de prouidentia intellige, si Deus non prædeterminat; contrarium verò si prædeterminat.

5.

Id explicatur exemplo iiii

Idem magis explicatur indicio; quoniam duæ naues ab eodem vento impulsæ, & motæ, contrarium cursum tenent, secundum quod vela obliquæ, vel rectæ, à dextra, vel à sinistra parte disponunt ad excipiendum flatum; & secundum quod gubernaculum rectum, vel obliquum, ad

6. *Explicatur indicio.*

Ccc dextram,

dexteram vel ad sinistram monet gubernator; quia si rectum semper gubernaculum teneat cōstanter, rectāq; vela explicet; semper tenebit rectum cursum, ad quem ventus impellit. Sic ab eodem oblato concursu Dei mouetur, & impelluntur diuersæ voluntates ad contrarios actus bonos, vel malos, secundum quod homines rectè, vel obliquè, ad dexteram, vel sinistram libere disponunt, & flectunt intellectum, ut aliquas rationes magis quam alias consideret; necnon appetitum sensitiuum & voluntatem, ut illam delectet vnus partis electio potius, quàm alterius. Quod si voluerint rectam semper tenere considerationem intellectus, & affectionem voluntatis; semper homines eligent bonum honestum, ad quod primariò & per se impellit diuinus concursus.

7. Rursus quandoque ita vehemens ventus est, ut naus nequeat nisi rectè ferri, quò ventus impellit, ex suppositione quod moueatur; licet possit quiescere, si vult gubernator portum tenere, vel anchoram facere: ita quandoque tam vehemens est motio, & inspiratio Dei, ut determinet quoad specificationem licet non quoad exercitium. Nihilominus diuina motio, & impulsus poterit esse tam vehemens, ut voluntas nullo modo possit se continere ab actu, ad quem impellit, sicut vehementissimo vento resistere non potest gubernator, nec efficere ut naus quiescat, aut alium teneat cursum vento contrarium.

8. Eadem prorsus proportionem comparari poterit diuinus concursus cum eo motu, quem flamma, quantum ex se est, intendit causare, sursum impellendo, licet ab aliis causis detorqueatur.

9. Secundum simile sit affluentissima pluuia, quæ omnia sibi subiecta replet; quantum ex se est: nihilominus si terra cisternam impleat, vel os illius, & aditum obstruat; non defectu pluuiæ cisterna manebit arida, sed hominis iniuria, non remouentis impedimentum; sic diuina præparatio ad concurrendum, quantum ex se est, omnes voluntates replet bonis, & perfectis actionibus: sed hominis culpa, liberè apponens impedimentum actionis malæ, impedit illam plenitudinem & perfectionem, quam Dei præparatio, quantum ex se est, causare desiderabat.

10. Tertium simile. Auriga, qui non flectit habenas equi versus præcipitium, sed tantum stimulis, aut flagellis agit, quantum ex se est, ut equus via recta currat, non est causa præcipitij; quamuis eques flectendo habenas equi versus præcipitium, & calcitibus acriter incitando, verè sit causa præcipitij. Nec dissimile est aliud exemplum, quod plerique Doctores ducunt à præceptore, qui apprehensa manu discipuli, simul etiam cooperantis, mouet, ac deducit in depingendis characteribus, qui efformantur optimi, si discipulus magistri motum omnino sequatur: si verò resistat, atque in aliam partem suo influxu nitatur, vitium scribendi non à magistro, sed à discipulo veniet.

11. In hoc tamen sicut in cæteris omnibus exemplis, non constituitur paritas in præuio impetu, aut motione; iam enim supra disputat. 46. & sequentibus ostendimus, nihil præuium à

solo Deo causatum, & realiter distinctum ab actione causæ secundæ, produci per generalem primæ causæ concursum. Nec querenda est in omnibus exacta similitudo, sed tantum in ratione discriminis, quam intendimus explicare, propter quam obliquitatem, & inordinatio vnus & eiusdem motus tribuitur causæ determinanti, non autem causæ, quod ex se est, rectè mouenti sed indifferentia relicta.

Quintum simile. Medicus, qui languenti agrotto restituit auditatem, cibi, præscribens simul leges qualitatibus, quantitatisque ciborum, optansque illas seruari; non est causa repletionis, & recrudescentium humorum; sed causa est qui auditatem edendi determinauit ad cibos insalubres aut nimios? Sextum; cognitio intellectus, & illa præsertim quæ vera est, concurrere suo modo ad eliciendam malam voluntatem obiecti cogniti; & tamen cognitio vera non est causa malitiæ, quia quod ex se est, potius auocabat à malo, & inclinabat ad bonum.

Septimum. Euenit frequenter falsum consequens per optimam consequentiam colligi ex vna præmissa vera, & altera falsa; tunc falsitatis, & deceptionis, contingentis in consequente, non est causa præmissa vera, neque consequentia bona, cum hæc ad verum inclinent semper, quantum ex se est, sed causa est præmissa falsa, quoniam hæc determinauit ad falsum. Octauum, inspirat sæpe Deus Ethnicis, atque omnibus infidelibus affectum colendi Deum, orandi, gratias agendi: hæc inspiratio non est causa colendi idola, seruandi ritus inanes suorum sacrificiorum, persequendi Christianos quasi Dei inimicos: sed horum causa est malitia, quæ inspirationem Dei, ex se mouentem ad bonum, detorsit ac determinauit ad malum.

Nonum. Naturale, diuinumque præceptum obligat, ut subditi prælatis obediant, quamdiu non constet, iniustum esse mandatum prælatorum: contingit autem non raro subditos obedire etiam in rebus, diuina lege prohibitis: huius mali non fuit causa diuinum illud, & naturale præceptum, quoniam ex se ad bonum, non ad malum inclinabat; mali autem huius causa est ignorantia, vel malitia, tum prælatorum, tum etiam subditorum; hæc enim determinauit ad materiam diuinam lege prohibitam.

Decimum. Conscientiam sequi, Deus præcepit omnibus hominibus; neque propterea præcepit, neque causa fuit, ut Christi Apostolos, vel discipulos persequerentur illi, de quibus Ioan. 16. dicit. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo*, sed huius mali causa fuit voluntaria ignorantia: vnde subditur, & hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me; nam ad Christianorum persecutionem non determinauit præceptum sequendi conscientiam; sed determinauit malitia, inducens conscientiam errantem. In quo exemplo quamuis multa subtiliora & difficiliora disputanda occurrant, remitto ad 1. 2. q. 19. artic. 5. & 6. de Conscientia ubi à nobis tractata sunt? De duobus hominibus trahentibus nauim exemplum à nostris Auctoribus adductum, licet ab aliis reprehendatur, valet ad explicandū, quo modo totus & vnicus effectus, videlicet, volitio libera, & quælibet illius pars per vnicam actionē indiuisibiliter fiat à Deo per generalem concursum

In exempla non quædam similitudo exacta.

12.

Simile sex. 1270.

13.

Frequenter per bonam consequentiam falsum consequens.

Ostium f. mile.

14.

Præcepti de obediendi prælatis obligatio.

15.

Sequendi conscientiam præceptum.

Ioan. 16.

Quid exemplum de duobus trahentibus nauim probet.

concursum primæ causæ, & à libero arbitrio: & quomodo non fieret nisi dependenter ab exercitio voluntatis humanæ: Quamvis genus causæ, quo Deus concurrit sit altissimum, & genus causæ, quo concurrit arbitrium, sit infimum; vt constat ex dictis disp. 45. sectione 4. & sequentibus.

SECTIO III.

Ad argumenta sectione prima proposita solutio applicatur in forma.

1.
Responsio
principalis
argumenti.

AD principale argumentum respondetur, negando consequentiam, quia si Deus prædeterminat: non facit quod in se est, vt non existat actio odij: quin potius per Deum fiat, quominus illa realis actio non cohibeatur: vnde simpliciter est causa, vt existat illa forma, ex qua necessariò & inseparabiliter sequitur priuatio: & est causa, vt actio sit cum defectu; & ex suo ingenio, & libera voluntate amat in particulari talem speciem realis monstruositatis, & realis contrarietatis ad diuinam legem. Quæ omnia non sequantur, si Deus non prædeterminat neque impellit; vt probatum est sectione præcedenti.

2.
Concursum
indifferentis
causæ.

Ad primam confirmationem consequentia negatur; quia concursus Dei, eo ipso, quod ex se propendat in bonum, relinquendo indifferentiam ad malum, vim habet præcise bonitatem à malitia: quia quantum ex se est, præstat, vt malitiam excludat; & aliquin non causat, nisi bonitatem, eo quod bonitas sit. Hæc autem vis præcise non erit in concursu determinante quoniam non facit quantum ex se est, ad excludendum malitiam; sed potius est primaria causa determinans, vt inducatur forma realis, ex qua necessariò sequitur malitia.

3.
In genere
efficientis
causæ prior
natura
Dei
quam
voluntatis.

Ad secundam confirmationem fateor, Deum in genere causæ efficientis concurrere prius naturam quam nostra voluntas concurrat ad materiale actionem peccati; & secundum eandem rationem prius Deus aliquo modo determinat, quam nostra voluntas se determinet. Cæterum hæc prioritas & determinatio tendit ad communem rationem volitionis, amplectentis bonum; & quantum ex parte Dei, semper inclinatur ad bonum honestum, auertendo à quacunque turpitudine: ac proinde tale genus prioritatis & determinationis non infert diuinæ voluntatis propensionem ad realem contrarietatem cum diuina lege, quæ reperitur in actione peccati; sed solum infert propensionem ad rationem boni, ac præcipue boni honesti, vnde consequens est, per Deum non stare, quominus impediatur, omnino malitia; vt sectione prima explicatum est.

4. Contra verò si prioritas & determinatio diuini concursus ex se fertur ad rationem, specificam, quæ constituitur realis actio, quidditatiuè, & realiter contraria diuinæ legi: Consequens, diuinam voluntatem à seipsa esse propensam, huiusmodi realem contrarietatem cum diuina lege, & determinare ad illam rationem formalem specificam, ex qua sequitur necessariò & inseparabiliter malitia, & per Deum stare, quominus illa non caueatur. Quomodo autem intel-

Rur de Voluntate Dei.

ligenda sit prædicta prioritas, determinatioque diuini concursus secundum rationem communem volitionis tendentis ad bonum, & prioritatem determinatioque concursus humani secundum peculiarem rationem volitionis, contrariæ diuinæ legi, satis explicatum est disp. 45. sect. 5. 6. & 9. & disp. 49. sect. 1.

Ad tertiam confirmationem respondeo, antecedens esse falsum. Quamvis enim sacra Scriptura, Concilia, & PP. non vtantur his vocibus: causalitas vel concursus prædeterminans, vel non prædeterminans: nihilominus aliis verbis aperte docent, Deum quantum est ex parte sua, semper agere, vt homines à peccatis caueant, & consequantur æternam salutem. Hoc autem in re nihil aliud est, quam aliterere, Deum, quod ex se est, inclinare semper vt non fiant materiales actiones peccatorum. Cui doctrinæ contrarium est inclinare ad illas, & magis repugnans est ad illas prædeterminare physica necessitate illationis. Insuper quoties sacra Scriptura, Concilia, & PP. vt ostendant totam culpam esse hominis, & Deum non esse autorem & causam illius, docent, Deum non inferre peccandi necessitatem, sed permittere solutam & indifferenter libertatem, atque originem operis prauum esse nostram voluntatem, non diuinam, & alia plurima eiusmodi; toties virtualiter negant, Deum concurrere posse, prædeterminando ad materiale actionem peccati, vt constat ex præcedentibus disput. præsertim à disp. 31. vsque ad 38.

Ad quartam confirmationem respondetur antecedens in rigore sumptum esse verum; cæterum in eodem sensu potius inferre contrariam conclusionem, quoniam malitia moralis, & deformitas est annexa materiali actioni odij Dei, comparatione illius causæ, quæ causat & facit, vt in rerum natura existat talis actio; & non verò respectu causæ, quæ facit quantum ex se est, vt eadem actio in rerum natura non existat. Similiter malitia moralis & deformitas est annexa determinationi; & applicationi voluntatis ad talem actum comparatione illius causæ, quæ causat, & facit, vt in rerum natura existat talis determinatio & applicatio, non verò respectu causæ, quæ facit quantum ex se est, vt eadem determinatio & applicatio non existat in rerum natura. Nunc verò si Deus præmouet, ac physice prædeterminat voluntatem creatam ad totam realem & specificam rationem actus odij Dei: Deus causat, & facit, vt in rerum natura existat talis determinatio & applicatio, & consequenter etiam talis actus: quod ipsum non causat, & facit nisi voluntas creata; si Deus non præbet, nisi concursum indifferentem, & ex se magis propendens ad amorem Dei.

Ad quintam confirmationem respondetur, primam illationem non esse bonam, & ad eius probationem respondetur. Deus quidem causare potest id, quod perfectum bonum & purum est in actu non causando id quod impurum est, & quod habet rationem mali & peccati: Cæterum hoc ipsum fieri, contradictionem implicat; si Deus causat, vt existat in rerum natura realis illa forma malitiae, quæ quidditatiuè & realiter repugnat perfectioni, bonitati & puritati charitatis, ac diuinæ legis, ex qua per se & necessariò consequitur priuatiua impuritas, & formalis ratio peccati.

Ccc 2 Inde

Quod bonum
est in actu
causare potest
Deus.

Inde constat solutio ad secundam probationem illationis, concedendo, Deum causalitate sua præscindere posse rationem entitatis & perfectionis, non attingendo malitiam; verumtamen hoc fieri non potest per physicam prædeterminationem.

8. Ad sextam confirmationem responderetur, illud principium esse vniuersaliter verum de auctore & causa, quæ facit, vt in rerum natura existat forma positiua, ex qua necessariò & inseparabiliter prouenit priuatio, quod ostendimus supra disp. 28. sect. 2. 3. & 4. Similiter est vniuersaliter verum de auctore quocunque qui efficit, vt aliqua res existat in rerum natura, idem namque saltem consequenter efficit omnia, quæ ad illam rem per se, necessariò, & inseparabiliter consequuntur, vt ex D. Thom. 6. metaph. lect. 3. retulimus disp. 3. sect. 3. num. 10. Hæc autem Deo conuenirent, si prædeterminaret, aut impelleret ad materialem actionem peccati; vt satis ostendimus disp. 27. sect. 3. num. 6. & sequentibus & disp. 32. sect. 7. num. 16.

9. Septimæ confirmationi satisfacimus ex professo eadem disp. 32. sect. 7. ostendentes indifferentiam diuini concursus postulari per essentiam permissionis meræ; sed per eandem refutari determinationem diuini concursus.

SECTIO IV.

Replis quibusdam occurritur.

17. Prædictas solutiones, & earum fundamentum; in sectione secunda tractatum, Doctores contrariæ sententiæ refutant, sed non aliter, nisi per compendium repetendo argumenta, quibus refutare solent primæ causæ concursum indifferentem: quæ omnia argumenta diluimus iam in præcedentibus disputationibus: illud tamen proprium est huius loci, videlicet, ab illis non posse negari (sicut nemo, quem viderim, negat) indifferentem primæ causæ concursum, si verus est, manifestius satisfacere cunctis difficultatibus, occurrentibus circa diuinam prouidentiam & causalitatem liberandam ab imputabilitate malitiæ, siue defectus. Quod autem addunt, entitatem posse à malitia separari, etiam in physica prædeterminatione Dei, refutauimus sectione præcedenti solucentes confirmationem quintam.

2. *Obiunctio.* Sed propterea Dei indifferentem concursum esse magis obnoxium culpæ atq; malitiæ, quoniam si foret concursus prædeterminans, contendunt hoc argumento. Deus est summè bonus: ergo ex se non præbet concursum indifferentem ad bonum, & ad malum: ergo quantum est ex parte operationis diuinæ, eius generalis concursus tendit semper ad bonum determinatè confirmant, quia si concursus Dei generalis est indifferentis ad actum virtutis, & ad actum vitij virtuti oppositum, sequitur, Deum cum voluntate creata, se determinante ad peccandum, concurrere

ad ipsum peccatum, absolute loquendo. Sequela probatur. Qui voluntariè præbet alteri concursum indifferentem, & expositum ad producendum opus studiosum, aut peccatum, prout sibi placuerit; reuera concurret ad peccatum, si determinetur ex voluntate alterius ad idem peccatum efficiendum, ergo si Deus quantum est ex parte sua, præbet homini concursum generalem indifferentem ad virtutem & vitium, siue ad bonum morale, & ad peccatum prout sibi placuerit; sequitur Deus concurrere determinatè ad peccatum in ipso exercitio, postquam per voluntatem creatam concursus Dei generalis determinatur ad peccandum, quod tamen non potest admitti, ergo dicendum est, Deum, quantum est ex parte sua, concurrere determinatè solum ad bonum; & liberum arbitrium creatum sua malitia concurrere ad peccatum.

Ad argumentum responderetur, distinguendo consequens. Deus ex se non præbet concursum, profus indifferentem ad bonum & malum, sed quantum est ex parte sua determinatè inclinans ad bonum honestum; ea tamen suauitate, vt à creato arbitrio se flecti sinat; ad materialem actionem turpem, itaque determinatione tendit in bonum, semper est in concursu, quantum est ex intentione Dei, & ex quietudine sua; sed ea determinatio temperatur prædicta suauitate permissionis.

Ad confirmationem responderetur, si diuinus concursus præberetur indifferens ad bonum, & ad peccatum sub ratione peccati; Deus determinatè concurreret ad peccatum, supposito, quod voluntas creata se determinaret ad illud. Attamen multò magis Deus foret auctor & causa peccati, si prædeterminando concurreret ad peccatum sub ratione peccati. Cæterum supposito, quod diuinus concursus non est indifferens, nec expositus vt à voluntate creata detorqueatur, & determinetur ad formalem rationem peccati, sed tantum ad materialem actionem illius; multò clarius constat, quomodo non sequatur inde causare indirectè, vel consequenter malitiam, quia non causat & determinat, vt existat actio, quam per se ac necessariò consequitur malitia, vt sectione secunda explicatum est. Nec potest affirmari, Deum concurrere determinatè solum ad bonum, nisi affirmando realem & specificam differentiam materialis actionis odij Dei, blasphemiz, vel idololatriæ esse totaliter & intrinsicè bonas, non solum propter generalem rationem entis, & volitionis realis, quam transcendenter imbibunt, sed etiam quantum ad realem formalitatem bonitatis moralis, quæ quidditatiuè clauditur in moralibus actionibus honestis. Hoc autem esse falsum constat ex disputatione 27. multisque sequentibus præsertim disputationibus 41. sect. 1.

Haecenus de puritate, munditiæque, qua diuina voluntas versatur circa peccatorum actiones: Finem igitur imponimus vniuersis articulis questionis 19. S. Thomæ, vt gradum ad sequentes faciamus.

QVÆSTIO XX. DE AMORE DEI.

ARTICVLVS I.

Vtrum amor sit in Deo.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus omnia amet.

DISPVATIO LII.

Quibusnam affectibus Deus prosequatur bonum infinitum & finitum.

SECTIO I.

Amor Dei erga suas omnes perfectiones est secundum rationem distinctus à gaudio, & radix illius.

1.
Circā amorē
strictum ali-
quorum sen-
tentia.

Vivs ætatis aliqui Theologi putant, amorem strictē sumptum, prout ratione distinguitur à gaudio, non conuenire Deo comparatione cuiuslibet increatæ perfectionis, siue illa sit perfectio absoluta, siue relatiua, siue sit liberum decretum Dei: iidem tamen auctores apertè concedunt, Deum erga creaturas habere strictē sumptum amorem, ratione distinctum à gaudio.

2. In hac sententia refutanda non est diutius immorandum, quia licet eius sonitus sit asperior; res tamen ipsa quæ significatur, est mitior. Concedit enim expresse, volitionem Dei erga se ipsum, & suas increatas perfectiones esse propriè ac simpliciter amorem; addit tamen, non esse distinctum à gaudio.

3. Quod hæc sententia limitauit ad amorem diuinum, dixerat vnũuersalius de quolibet amore creato vel increato Aureolus lib. 1. sent. dist. 1. q. 2. art. 1. præsertim propositione prima, & dist. 46. quæst. 1. art. 2. column. 1. S. Thomam oppugnans, & contendens omnem amorem esse vel delectationē boni præsentis, vel desiderium absentis. Quæ sententia licet plus falsitatis, attamen inconstantia & inconsequenter minus continet, quàm ea quæ recusat in Deo ratione distinguere tales actus, & eos realiter distinguit in creaturis. Aureolum oppugnare non est huius loci. Nonnulla scribit aduersus eum Capreol. 1. dist. 1. q. 1. art. 3. sub init. & dist. 45. q. vnica art. 1. col. penult. ad argumenta contra nonam conclusionem.

4.
Circā iurisdic-
tionem.

Status igitur controuersie præsentis est de sola distinctione rationis ratiocinatæ, quæ reperitur inter amorem Dei erga seipsum, & gaudium
Rus. de Voluntate Dei.

de se ipso; sicut reperitur inter amorem Dei erga creaturas, & gaudium de creaturis.

Sit igitur conclusio. Ratione ratiocinata distinguitur amor, quo Deus se ipsum prosequitur, & gaudium quo lætatur de suis perfectionibus, & illis fruitur. Consequenter igitur talis est amor strictē sumptus (prout prædicta sententia sumit) & est radix gaudij. Probatum primò à priori, quoniam operationes voluntatis (sicut & aliarum potentiarum) distinguuntur per obiecta formalia: sed obiectum formale diuini amoris, prout amor est, non est aliud quam infinitum bonum, prout bonum est; ita ut quamuis simul ametur Dei actualis existentia, præsentia, & possessio, qua Deus suas omnes perfectiones inamissibiliter habet, ac impossibile sit illas abesse sibi, nihilominus ratio formalis & motiuum ac determinatiuum ad amandam existentiam, præsentiam & possessionem earum omnium perfectionum, non sit bonum, prout est possessum, sed bonum prout est bonum; Quemadmodum licet veritas sit vna ex perfectionibus, quas Deus amore prosequitur; ratio formalis, & motiuum amandi veritatem, non est, quia veritas est (sic enim est obiectum formale scientiæ) sed quia bona est. At è contrario motiuum & obiectum formale gaudij, prout gaudium est, non est bonum præcisè, prout bonum est, sed est bonum, prout possessum actualiter est.

Confirmatur primò, quoniam amor est boni in communi, siue habitus, siue non habitus, sed gaudium & delectatio est de præsentis, & habitus; vt scribit S. Thom. in præsentis q. 20. art. 1. corp. & q. 34. art. 3. ad 1. & lib. 1. contragentes cap. 90. & 91. & 1. 2. quæst. 28. art. 1. ad 1. & 2. 2. q. 4. art. 1. ad 3. & lib. 3. sentent. dist. 23. q. 2. art. 1. ad 3. & dist. 27. quæst. 1. art. 1. ad 2. Quæ doctrina non est intelligenda materialiter, sed sub ea formalissima reductione, quam nuper in probatione diximus.

Confirmatur secundò, quia S. Thomas in præsentis questione 20. art. 1. postquam in corpore distinguit actum voluntatis respicientes bonum sub aliqua speciali conditione, sicut gaudium & delectatio est de bono præsentis & habitus, Amor autem respicit bonum in communi, siue sit habitus, siue non habitus; in fine solutionis ad secundum ait: Quæ imperfectione non important, de Deo proprie dicitur, vt amor & gaudium: Cum tamen excludisset à Deo

5.
Assertio.
Amor &
gaudium sui
distinguntur
in Deo.

Amoris, &
gaudij for-
malia obiecta.

Bonitas ratio
formalis
veritatis
amande.

6.
Amor est boni
in communi

7.
S. Thom.

Amor. &
gaudium
imperfectum
non datur.

Deo desiderium, propter imperfectionem, quia est boni non habiti. Quibus consonat infra q. 26. art. 4. corp. dicens, *Deum habere gaudium de se, & de omnibus aliis pro delectatione*, similiter autem S. Thom. de amore & gaudio quasi de distinctis operationibus agit primò contra gentes cap. 90. & 91. & lib. 3. sent. dist. 3. 2. q. 1. art. 1. corp. fine.

8.

Aristoteles.

Probatur secundò. Nam Philosophus Ethicorum 8. cap. 2. à principio, quærit, quid sit amabile, hoc est, obiectum proprium amoris, & concludit: *Videretur autem id quicunque amare, quod bonum est sibi: & esse simpliciter quidem amabile ipsum bonum; unicuique autem id, quod est unicuique bonum.* Cum igitur ipse Deus non modò sit summum bonum, sed etiam sibi sit bonus; erit obiectum summopere amabile. Rursus quamvis idem sibi sit bonum iucundum; ipsa iucunditas, quatenus bona, est obiectum amabile, sicut paulò superius in principio eiusdem capituli Aristoteles dixerat, *Amabile esse, aut bonum, scilicet honestum, aut iucundum, aut utile.*

9.

Amare quid
ex Philoso-
pha.

Probatur tertio, nam ut idem Philosophus definit tam in prædicto capite 2. Ethicorum, quam in libro 2. Rhetoricor. capite 4. sub initio. *Est amare, velle alicui quæ bona putat, illius, non sui gratia.* Loquitur enim de amicitia. Quapropter amor erga seipsum erit velle sibi sua bona, sed respondet contraria sententia, hoc esse commune gaudium & desiderio; idèque non probare amorem strictè sumptum. Cæterum refutatur, quia licet materialiter acceptum velle bonum alicui, sit commune gaudium & desiderio: formaliter tamen acceptum, velle quia bonum est alicui, proprium est solius amoris, condistincti à gaudio. Nam gaudium quiescit in bono, prout est possessum, non prout est bonum præcisè.

10.

Amoris defini-
tio ex scho-
lasticorum
opinio.

Confirmatur primò, quia tamquam primum, & evidentissimum principium ad inferendas conclusiones de amore Dei, scholastici omnes præmittunt definitionem hanc. *Amare est velle bonum alicui.* Ita S. Thom. lib. 1. contra Gentes cap. 91. & in præf. quæst. 20. art. 1. & sequentibus (ubi omnes eius expositores Caietanus & recentiores) Alber. 1. part. quæst. 26. membr. 2. art. 2. argum. 3. Alexand. 1. p. 1. quæst. 31. membr. 2. corp. Henricus in sum. art. 46. q. 4. in med. Alij scholastici lib. 3. sent. dist. 32. vbi Bonau. nau. art. vnico q. 1. & 2. Ricar. art. 1. q. 1. 2. & 4. Palud. q. 1. 2. & 3. Scot. quæst. vnica. Durand. & Gabriel similiter q. vnica. Argent. q. vnica, art. vlt. Carthus. quæst. vnica circa finem. Qui omnes non quasi rationem communem alijs affectibus voluntatis, sed quasi peculiarem amoris assignant prædictam definitionem.

11.

Gaudium
latius patet
quàm dele-
ctatio.

Confirmatur secundò. Nam S. Thom. libro primo contra gentes capite 90. postquam dixerat, gaudium siue delectationem esse quietationem, & quandam perfectionem operationis; in fine capituli constituit discrimen inter delectationem & gaudium; quia gaudium latius patet, quàm delectatio; quantum ad obiecta; quoniam *delectatio provenit ex bono realiter coniuncto, gaudium autem hoc non requirit.* Et post pauca infert: *Ex quo patet quod Deus propriè in se ipso delectatur: gaudet autem in se & in alijs.* Unde constat non solum gaudium de creaturis; sed etiam gaudium de infinito bono diuino, esse affectum, quem sanctus Thomas in eo, &

in sequenti capite distinguere ab amore Dei erga seipsum.

Confirmatur tertio, quoniam eodem principio S. Thom. in præfenti quæst. 20. art. 1. ad 3. declarat discrimen inter amorem Dei, prout terminatur ad ipsum, & prout ad creaturas extenditur, & ait: *Hoc est propriè amare aliquem, velle ei bonum.* Et post pauca: *illud bonum, quod vult sibi, non est aliud, quàm ipse, qui per suam essentiam est bonus.* Creaturarum autem amorem in eo consistere, quod Deus creaturis bona vult, docet non solum in fine solutionis eiusdem, sed etiam in sequentibus articulis. Quapropter eodem prorsus modo constituit rationem propriam amoris Dei erga seipsum, per quam distinguitur à primario gaudio, sicut constituit rationem amoris Dei erga creaturas, per quam distinguitur à gaudio circa illas.

Confirmatur quartò, quia nec exacta, nec propria, sed rudis & impolita est definitio amoris: *Amor est delectatio cordis alicuius ad aliquid,* quàm non Augustinus, sed auctores alij tradunt apud illum tomo tertio & quarto, nimirum libro de spiritu & anima capite 45. fine, & libro de substantia dilectionis cap. 2. Nihilominus utroque gaudium distinguitur ab amore, quia *per gaudium amor quiescit & fruatur.*

Probatur quartò, nam ut S. Thomas docet 1. 2. q. 25. art. 2. corp. prope finem. *Ipsa appetitudo siue proportio appetitus ad bonum, est amor, qui nihil aliud est, quàm complacentia boni. Motus autem ad bonum est desiderium vel concupiscentia. Quies autem in bono est gaudium, vel delectatio.* Et in solutione ad secundum, hoc sensu declarat, quod Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. parte 1. & parte 2. dixerat, amorem esse vim unitivam & concretivam. Cum igitur sit alius conceptus verissimus, quo Dei volitionem intelligim: esse complacentiam cuiuslibet perfectionis increatæ & infinitæ, atque affectivam vnionem & proportionem ad illam: alius verò conceptus sit, quod Dei volitionem intelligimus esse quietem in eisdem perfectionibus, eo quod inamissibiliter possideantur, quod est latari, gaudere, ac delectari de illis: Consequens est amorem & gaudium de prædictis perfectionibus, ratione ratiocinata distingui.

Confirmatur primum ex regula distinctionis secundum rationem, quam fusiùs explicuimus in tomo de Trin. disp. 12. sect. 2. brevius autem supra disp. 1. sect. 3. Quoties enim duo conceptus intellectus nostri repræsentant quod verè ac realiter obiecto convenit; & utroque conceptu res illa melius intelligitur, quàm vno illo tantum; toties intercedit distinctio rationis, consistens formaliter in eo, quod obiectum terminare possit, illos duos conceptus, ita distinctos, ut melius intelligatur utroque; quàm vno. Quod totum in conceptu amoris, & conceptu gaudij circa perfectiones increatas Dei, reperiri facile quivis colligere poterit ex dictis.

Confirmatur 2. quia valde diuersum conceptum formam, quando intelligimus, Deo repugnare tristitiæ vel dolore de absentia suarum perfectionum: & quando concipimus, Deo repugnare odiù suarum perfectionum. Hoc autem est indicium distinctionis inter conceptus amoris & gaudij. Nam amor contrarium foret odium suarum perfectionum: & gaudio contraria foret tristitia vel dolor de illarum absentia.

Proba

12.

Deus creaturis bona vult.

13.

14.
S. Thom.

15.
Regula distinctionis rationis.

Distinctio rationis formaliter quid.

16.

17. Probatum quintò, quoniam etià in Deo conuenienter intelligitur, amorem infiniti boni secundum rationem precedere; atque principium esse delectationis & fruitionis eiusdè boni, quæ fruitio & delectatio conuenienter intelligitur posterius. quâsi fructus illius radicis, vt constat ex S. Thoma in præfenti art. 1. & 1.2. quæst. 25. art. 2. Sumitur autem ex Augustino lib. 14. de ciuitate cap. 7. à medio dicente: *Amor inhians habere, quod amatur, cupiditas est: id autem habens eoque fruens latuit.* Vbi vel amor accipitur pro communi ratione volitionis, quæ conuenit omnibus actibus voluntatis, vel accipitur pro amore strictè dicto, qui superuenientibus suis fructibus, siue desiderij, siue lætitiæ, recipit eorum etià nomina.

18. Confirmatur primò, quia S. Thom. lib. 1. contra Gentes cap. 91. postquam de amore Dei erga seipsum, ac de gaudio siue delectatione proprii boni, quasi de distinctis operationibus fuerat locutus, in §. 6. eiusdem capituli ait: *Omnis affectio nis principium est amor, sed in Deo est gaudium & delectatio: ergo in Deo est amor.* Qui syllogismus foret inutilis, vt pote prorsus identicus; si Dei amor erga seipsum, non esset alia operatio, nisi gaudium & delectatio.

19. Confirmatur secundò, verbis Apostoli Galat. 5. *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, &c.* Quæ sic ponderat Aug. tra. 87. in Ioan. sub init. *A capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitatis est: ac deinde de cetera tanquam ex isto capite exoritur, & religata conuenit: Quæ sunt gaudium, pax, &c.* Quis enim bene gaudet, qui bonum non diligit, unde gaudet. Quæ ratio non minores vires in Deo habet, quam insuper naturalibus donis, quæ sunt participationes diuinæ charitatis & gaudij.

20. Confirmatur tertio, ex Auicena, quem refert Henricus in summa art. 50. q. 2. in fine corporis, dicens: *Delectatio simpliciter est dicenda esse in Deo, & hac perfectissima; tum quia contemplatio, quia comprehendit se, est fortior, & amor: quo diligit se, est feruentior: tum quia perfectio sua, qua delectatur, est sibi vnitor, dicente de eo Auicena in fine libri octauis Metaphys. Cum intelligentia intelligentis & intellectu vnus sint certissimè: ideo sui ipsius maximus amator & amatus, & magis delectatus & delectatum est excellentior apprehensor cuius excellentiori apprehensione excellentiori apprehensio. Perpende, quomodo non solum cognitionem, sed etià amorem sui posuerit, vt rationem summæ delectationis. Prius autem Henricus in art. 46. q. 3. prope finem corporis dixerat: *Gaudium & delectatio in Deo, sicut & in nobis, tantummodò sunt de bono presenti; desiderium autem de bono expectato: sed amor est boni simpliciter & in communis, quem supponit omnis appetens. Vnde & affectiones omnes & passionis, in quocunque sint, amorem supponunt, gaudium enim & delectatio &c. non est nisi boni per se amati.**

21. Sextò probatur argumento ad hominem, contraria namque sententia concedit, erga creaturas diuinum amorem distinctum à gaudio: sed in hoc amore quidditatiuè continetur amor infinitæ bonitatis & increatæ, tamquam obiecti formalis, propter quod amatur creaturæ (vt constat ex dictis supra disput. 3. & disp. 5. sect. 3.) Continetur ergo amor distinctus à gaudio circa Deum, & circa creaturas propter Deum.

22. Confirmatur, quia dicta sententia solum

amorem necessarium creaturarum, vt possibilem admittit in Deo; nam amorem liberum omnino nihil addere putat, nec realiter existere in Deo, nisi præcisè ratione amoris necessarij. Rursus creaturæ, prout possibiles, semper ac necessariò sunt eodem modo præsentis Deo, quantum ad repræsentationem, & eminentem virtutem essentia diuinæ: semper autem ac necessariò sunt absentes, quantum ad realem existentiam extra Deum, quæ fuerit ab æterno. Quocirca non poterit circa illas amor strictè dictus distinguui à gaudio, quia non poterit Deus præscindere bonitatem illarum à præsentia, si non potest circa se ipsum distinguere bonitatem à præsentia, sicut ratiocinatur ista sententia vt videbimus sect. sequenti à principio.

Postremò probatur communi sensu Patrum & scholasticorum qui licet prædictam distinctionem rationis inter amorem & gaudium de diuinis perfectionibus, non expresse sint perspicuis verbis: quoniam nondum exorta fuerat opinio negans illam, ceterum ex modo loquendi, & explicandi. Dei amorem, satis indicant hanc distinctionem, præcipuè S. Thom. in præcedentibus probationibus relatus. Patres autem & scholastici asserunt omnes; Spiritum sanctum procedere per amorem, quo se mutuo diligunt Pater & Filius: nunquam autem dicunt, procedere per gaudium siue lætitiæ aut delectationem. Consequenter autem dicunt Spiritum sanctum esse amorem Spiritum, & esse vinculum, nexum, & vnionem amoris. Horum testimonia citauimus in tomo de Trinit. disp. 7. & disp. 73. ac tribus sequentibus.

Omnes denique cum obseruent diligenter imperfectiones, quas continet desiderium, & ira, vel alij affectus, qui diuinæ voluntati repugnant; nunquam in amore, prout distinguitur à gaudio notatur aliquam imperfectionem, sicut eam notat sententia, quam impugnamus, vt videbimus sectione sequenti, argumento 2. Supponunt igitur amoris strictè dicti, sicut & gaudij nullam esse imperfectionem.

SECTIO II.

Soluuntur argumenta contraria sententia.

Primum argumentum. Propterea Deus non potest habere scientiâ simplicis intelligentiæ circa se ipsum, quia mēs diuina comparatione sui nequit præcisè se habere ab existentia præsentis: ergo nec voluntas poterit præcisè se habere: ac proinde non poterit amare seipsum, nisi amore, qui versatur circa existentiam præsentem, qui amor est gaudium.

Respondetur in primis non esse verum Antecedens, quia non causam reddit pro causa. Vera quippe ratio, propter quam Deo non est possibile scientia simplicis intelligentiæ de seipso, consistit in obiecto formali & specie intelligibili. Quoniam scientia simplicis intelligentiæ, vt sic, est abstractiua, versaturque circa res, prout repræsentantur in alio obiecto formali & per alienam speciem, sic enim Dei scientia circa creaturas possibiles versatur, prout repræsentantur in essentia diuina, tanquā in obiecto formali, & per illam tanquam per speciem cognoscuntur. Vnde nec scientia visionis, prout circa creaturas existentes versatur, est propriè & perfectè intuitiua,

Ccc 4 vt vidi

Creatura
possibiles
semper præ
sentis & ab
sentis Deo.

23.

Diuinum
perfectionum
amorem in
Deo indicat
Patres.

Patres Spiritum
sanctum
per amorem
non per gau
dium procedi
diciunt.

24.

2.
Deo de seipso
non est scientia
simplicis
intelligentiæ.

ut vidimus tomo. præced. de scientia disp. 17. sect. 4. 5. & 6. Quoniam igitur est impossibile Deo aliud obiectum formale suæ intellectiōis, præter ipsum Deum, & impossibilis est species creatæ, perquam Deus se ipsum intelligat; ideo impossibilis est Deo cognitio abstractiua sui, sed cognitio debet esse intuitiua, determinata ab actuali existentia sui obiecti formalis, & suæ speciei intelligibilis. Hæc autem ratio non militat in amore strictè sumpto, ut constat ex dictis, & dicendis.

3. Responderetur secundo, vltimam illationem non esse bonam. Quoniam ut vidimus sect. 1. probatione 1. per amorem strictè sumptum amat Deus suam essentiam & omnes perfectiones non abstrahendo ab existentia, vel possessione, sed amando ipsam existentiam & possessionem. Nihilominus hic amor non est gaudium, quoniam ratio formalis amandi talem existentiam & possessionem, non est quia est bonum possessum, sed quia est bonum.

Amore stricto se amat Deus.

4. Secundum argumentum est. Propterea Deo repugnat affectus desiderij, quoniam in obiecto requirit essentialiter conditionem absentia: similiter autem amor strictè dictus requirit essentialiter in obiecto bonitatem abstrahentem à præsentia, & à negatione præsentia, quæ abstractio fit in re, & non tantum secundum nostram considerationem. Nec enim actus diuinæ voluntatis suæ bona amat, prout à nobis considerantur, sed prout in se sunt. Confirmatur quia præscindere diuinam bonitatem ab actuali possessione, dicit indifferentiam ad possessionem, & non possessionem, sicut præscilicet animal est indifferens ad rationale vel irrationale: repugnat autem diuinæ bonitati talis indifferentia ad possessionem, & non possessionem.

Confirmatio.

5. Responderetur falsum esse Minorem. Amor enim strictè dictus non modò non requirit bonum, abstrahens à præsentia seu possessione; sed etiam versari potest circa præsentiam ipsam & possessionem, quia ratione bona est; quemadmodum sect. 1. probatione 1. dicebamus: itaque gaudij proprium non est velle præsentiam & possessionem, sed habere pro motiuo formali & obiecto quasi specificante, bonum, prout est actualiter possessum.

Quia ratione amor strictus circa possessionem versatur.

6.

Essentia diuina determinata ad volitiones.

Ad confirmationem eadem solutio sufficeret; sed insuper addo, falsum esse illius Antecedens. Essentia quippe diuina secundum rationem præscinditur à relationibus personalibus; & tamen non est indifferens ad illas, sed necessariò determinata ad illas omnes habendas. Intellectio quoque diuina præscinditur à volitione; cum tamen non sit indifferens, ut volitione careat, sed necessario coniunctam habere debeat volitionem.

7.

Denique iuxta modum ratiocinandi, quem inducit argumentum secundum, non esset in Deo concedenda scientia strictè dicta, prout est operatio secundum rationem distincta à volitione: quoniam actus diuini intellectus suam veritatem non intelligit, prout à nobis consideratur præscindendo à bonitate, sed prout in ipsa re veritas Dei est idem, quod eius bonitas. Quod si nihilominus rectè distinguimus scientiam à volitione diuina: licebit etiam amorem à gaudio distinguere, non obstante coniunctione indissolubili possessionis cum bonitate. Generalis enim ratio est, quia quilibet actus præscindit ab

obiecto formali alterius actus: ideoque scientia præscindit ab obiecto formali volitionis, quod est bonum; & amor strictè dictus, præscindit ab obiecto formali gaudij, quod est non quidem bonum quia bonum, sed bonum quia possessum est.

Tertium argumentum, quoniam amor strictè sumptus essentialem ordinem habet ad cognitionem abstractiuam, quæ proponat obiectum abstrahendo à possessione & non possessione: sed intuitiua cognitionis proprium est applicare voluntati proprium obiectum gaudij. Quapropter cognitio, quam Deus habet de se ipso, cum non sit abstractiua, non potest proponere obiectum amoris strictè sumpti.

Responderetur. Inprimis falsum est, quod supponit abstractiuam scientiam non cognoscere rei existentiam & præsentiam. Angeli namque naturali scientia euidentissima cognoscunt Deum existere: nec tamen est intuitiua, sed abstractiua scientia illa naturalis. Secundo potest abstractiua cognitio proponere obiectum gaudij. Nec enim erat intuitiua, sed abstractiua cognitio Iacobi, quando Genes. 45. *Renixit spiritus eius*, audio nuncio de vita & felicitate Iosephi. Quotidianaque experientia constat, homines gaudere de rebus, quas nondum intuentur, quoniam loco distant, ut quando defertur hæreditas, vel dignitas aut beneficium conferitur absentibus. Paulus etiam Rom. 12. præcipit, ut viatores simus *spe gaudentes*, quod si spe, non visione intuitiua. Ioannes autem epistola 3. sub initium: *Gaius inquit sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.* Id est nihil habeo magis gratum & iucundum, vnde magis gaudeam, sicut exponit ibi Glossa & S. Thomas. Hoc autem obiectum gaudij non intuitiua, sed abstractiua cognitio, per auditum accepta, proponebat Ioanni. Philosophus item l. 1. Rhetoricorum cap. 11. notat, amantes gaudere, cum scribunt aut aliquid faciunt, quod ad absentem pertineat.

Confirmatur, quoniam ea de causa prædictæ sententiæ author adigitur ad concedenda quedam alia inconuenientia, quale est, Deo non esse possibilem amorem strictè sumptum de creatura, cognita ut præsentem per visionem intuitiuam, nec de ipsa humanitate Christi dominij quociens quod Math. 3. Marci 1. & Lucæ 3. dicitur: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, non poterit intelligi de complacentia circa actualem existentiam Christi Domini, & actualem charitatem & obedientiam, sed tantum de complacentia circa possibilitatem illius, sicut complacet in aliis infinitis humanitatibus, quas vnire sibi poterat, & efficere sibi obsequentes & charissimas.

Deinde quod Ioan. 10. Christus Dominus ait: *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam*, non poterit intelligi de amore strictè dicto, sed sensus erit propterea de me gaudeo Pater; nam apertè redditur pro ratione actualis obedientia vsque ad mortem: sunt in sacris literis, alia multa quæ tractant de amore Dei erga Christum Dominum, Apostolos & alios homines existentes actualiter, propter opera bona, quæ actualiter exercebant: quæ omnia violentè extrahuntur à propria & vsitata significatione recepta ab omnibus expositoribus, ut pro dilectione

8. Volitionis obiectum formale bonum.

9. Abstractiua scientia rei existentiam cognoscit.

Abstractiua cognitio proponit obiectum gaudij.

Rom. 12.

Epistola Ioan. 3.

10.

Matth. 3.

11.

Ioan. 10.

ne semper intelligatur gaudium, quoties agitur de bono prout existente.

12. Nec minus est alienum à veritate, quod eadem sententia fatetur esse consequens, videlicet inter beatos non esse amorem amicitiae, sed gaudium, quoniam circa se mutuò versantur, ut circa praesentes & cognitas intuitiva cognitione. Quamobrem tenebitur fateri, nunquam amorem à gaudio distingui nisi quando amor est rei absentis, & ideo identificatur cum desiderio: iuxta modum philosophandi, quem primus inuexit Aureolus, de cuius penu videntur esse deprompta praecedentia argumenta, peculiariter applicando ad Deum, quod ille generaliter disputauerat 1. distinct. 1. quæst. 2. art. 2. propos. 1. & distinct. 46. quæst. 1. art. 1. colum. 1. Plurima quæ his admiscuntur in hac sententia consule prætermitto.

SECTIO III.

Circa Dei amorem, & gaudium antiquitus non de re ipsa, sed de vocibus erat disidium.

1. **E**picuræorum error fuit, in Deo nec esse gratiam, id est, amorem, quo gratum habeat bonum, nec iram qua malum puniat; Deum enim veluti sine sensu fecerunt, apud Lactantium lib. de ira Deicap. 4. Sed de his pecudibus nihil est curandum.

2. Aristoteles lib. 2. Magnorum Moralium c. 11. non procul à principio dixit: *Deus non suscipit amare; alienum namque fuerit, si quispiam dixerit, Iovem amare.* Verumtamen intelligendus est de amore qui est passio, continens aliquid pudore dignum: quemadmodum lib. 2. Oeconom. cor. cap. 3. initio ait: *Neque amorem neque timorem absque verecundia laudauit Homerus: sed ubique præcipit amare cum modestia & pudore.* Nisi velis, Aristotelem agere de amore amicitiae, quo Deus prosequitur homines: quem naturali ratione fuit impossibile consequi, propterea quæ negatur à Philosopho, licet eum fortè legisset in sacris libris Hebræorum.

3. *Plato.* Eodem prope sensu venit intelligendum, quod Plato in Philebo, vel de summo bono, prope med. scribit: *Aburdum est Deos gaudere, vel contra tristiari. Indecens enim virumque est.* Ac tristitia quidem, ut sonat, Deo repugnat: gaudium autem non, nisi cum passione, ac nouitate, vel quasi de obiecto sibi vili, & felicitatem extrinsecus augente.

4. *Deum gaudere ratione naturali emendens.* Alioqui Deum gaudere non modo de seipso, sed etiam de creaturis, euidentem esse ratione naturali, quoniam fruitur infinito bono & finitis, tamquam possessis & suis, ut constat ex præcedentibus sectionibus. Traditur insuper in sacris Litteris, quemadmodum Prouerb. 8. Sapientia genita dicit: *Deleſtabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum; & delicia mea esse cum filiis hominum.* Deuteronom. 30. *Reuerſetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis: sicut gausus est in patribus tuis.* Et Isaïa 62. *Gaudebit super te Deus tuus.* Sed de gaudio Dei multò plura dicta sunt disputatione 21. sect. 1.

7. Fuisse quosdam antiquitus, siue Philosophos externos, siue domesticos fidei, qui *nomen amoris*

eximinantur & improbant: sed è contrario fuisse in quibusdam ex nostris, qui de diuinis rebus differuerunt, amoris, quam charitatis nomen esse diuinum; refert Dionys. de diuinis nominibus cap. 4. circa medium, acriter inuectus in eos, qui refugiebant hoc nomen, tamquam aliquid impudicum sonans. Concludit autem: *Non igitur hoc amoris nomen timeamus, neque ulla nos ab eo deterrent conturbet oratio; ac notat, eo consilio sacris Litteris & Theologicis libris amoris nomen vsurpari, quo doceamur, nullum alium esse verum amorem, nisi vel Dei erga nos, vel nostrum erga Deum.*

6. *Origenes.* Nihilominus Origenes prologo in Cantica inter princip. & medium. *Videatur, inquit, mihi diuina Scriptura, volens cauere, ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque eum, qui apud sapientes seculi cupidus; seu amor dicitur, honestiori vocabulo charitatem vel dilectionem nominasse.* Quod postquam multis exemplis ex sacris Litteris probat, temperatam conclusionem infert, dicens: *In his ergo & pluribus aliis locis inuenies, Scripturam diuinam refugisse amoris vocabulum & charitatis dilectionisque posuisse. Interdum tamen (licet raro) proprio vocabulo amoris nominat, & inuitat ad eum, &c.* Consonat Ludouicus Viues in librum 14. de ciuitate cap. 7. dicens, amorem esse nomen medium, & in obscænum, & flagitiosum plerumque vsurpari, dilectionem raro.

7. Rigidiores erant illi censores, qui arbitrabantur, dilectionem accipiendam esse in bono, amorem in malo. Quos refert August. dicto lib. 14. de ciuitate cap. 7. Probat autem ex sacris Litteris, tam erga bonum quam erga malum amorem & dilectionem idem esse, præsertim Ioan. 21. ubi prius interrogatur Petrus, an amet, postea verò num diligat. Plura poteris ex Euangelio colligere, quale est illud Ioan. 15. *Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos.* Quem eundem affectum sequenti cap. 16. significat alio verbo: *Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis.*

8. *Amoris, & dilectionis discrimen.* Adhuc tamen ut rarius dilectio sumatur in malam partem, sed amor frequentius, fauet discrimen ex ethimologia petum, quod sanctus Thomas obseruat 1. 2. q. 26. art. 3. corp. *Dilectio namque supra amorem addit electionem præcedentem, ut idem nomen sonat, unde dilectio non est in concupiscibilis, sed in voluntate tantum, & est in sola rationali natura.* Discriminè hoc prius assignauerat Albertus 1. p. q. 36. memb. 3. & ultimo corp. Latini verò Scriptores amoris vocabulo significant ardentiorum affectum, quam verbo diligendi: ut apud Ciceronem; *Dolabellam antea diligebam, nunc amo.*

SECTIO IV.

Qualis sit charitas Dei erga seipsum: ac posissimum an propriè sit amicitia.

1. **D**E amore Dei, prout versatur circa ipsum Deum, quæ sunt maioris momenti, dicta sunt sparsim per sexdecim priores disputationes, præcipuè verò disput. 3. & 4. ubi ostendimus, totum Deum, & omnes eius formalitates, tam essentielles, quam personales, & ipsum etiam amorem esse obiectum formale diuini amoris: insuper illum esse simpliciter necessarium, totalem & comprehensiuum. Duo nihilominus explicanda

canda restant, quæ modum loquendi potius, quam rem ipsam exponunt.

2.
*Charitatis
significatio.*

Primum ac præcipuum est, verum amor Dei, prout versatur circa seipsum, sit verè propriè-que charitas. Supponimus autem, charitatis nomine significari æstimationem magni pretij, quæ continetur in amore, qua proprietate charitas distinguitur à dilectione & amore, quæ nomina non denotant eiusmodi appretiatione: vt S. Th. docet 1.2.q.26. art. 3. corp. fine, & Albertus 1. p. quæst. 36. memb. 3. & vlt. corp. Quantum ad hæc igitur formalitatem, nulli dilectioni tam perfectè cōuenire potest charitatis nomē, quàm dilectioni Dei; prout versatur circa se ipsum, quia nullus est possibilibus amor tanto in pretio habens bonum amatum, itaut adæquetur eius infinitudinem. Præterea potest nomine charitatis significari solummodo benevolentia erga personam intellectualem: & hoc modo nulla dubitandi ratio poterit afferri, ne Deo circa se ipsum charitas concedatur.

Nulli dilectioni tam perfectè charitatis nomē quam diuine sonantis.

3.

Dei ad se ipsum nō est amicitiam aliquorum sententia.

Dubium ergo deuoluitur ad charitatē, prout significat amicitiam propriè sumptam. De qua Suarez tom. 2. Metaph. disp. 40. Sect. 16. n. 60. putat, rectius dici Dei ad se ipsum non esse amicitiam, sed aliquid aliud amicitia; licet supponatur distinctio personarum se mutuo diligentium. Quam sententiam obiter traditam alij recentiores ex professo defendunt.

4.

S. Thom.

Primum argumentum esse potest, quoniam vniuersaliter ad rationem amicitia requiritur reciprocatio amoris: cuius rationē reddidit Arist. quoniam amicus est amico amicus: est enim veluti reciproca relatio vtroque constans extremo. Hæc tradit Aristot. lib. 8. Ethicor. cap. 2. 3. & 11. & lib. 9. cap. 2. & lib. 2. Rhetoric. cap. 4. Quod idem recipiunt S. Thomas, & eius expositores 2. 2. qu. 23. art. 1. & alij Scholastici lib. 3. dist. 31. Vnde S. Thomas 2. 2. qu. 25. art. 4. corp. ait: *Amicitia propriè non habetur ad se ipsum, sed aliquod maius amicitia.* Quod prius Aristotel. probauerat lib. 7. Eudemiorum Ethicorum toto c. 7. & lib. 2. Magnor. moral. cap. 11. ad finem.

5.

Confirmatur 2.

Confirmari potest primò, quoniam Pater, Filius, & Spiritus sanctus non possunt esse tres amici, sed vnus tantum amicus, sicut sunt vnus Deus & vnus creator: ergo Pater non est amico amicus: nam amico amicus requirit distinctiōem alterius amici, cui sit amicus. Confirmatur secundò, quoniam amicitia mutua relatio non potest esse inter personas, quæ in ratione amicitia sunt vnus amicus, & vnicus tantum habent fundamentum relationis. Confirmatur tertio. Nam, vt Gregor. scripsit homil. 17. in Euang. minus quam inter duos haberi charitas non potest. Nemo enim propriè ad semetipsum habere charitatem dicitur, sed dilectio in alterum tendit, vt esse charitas possit. Quam sententiam recipiunt communiter Theologi. Quin etiam inter opera Ambrosij liber de dignitate humanæ conditionis cap. 2. inter medium & finem ait: *Amor non minus quam inter duos est.*

6.

Confirmatur 3. Gregorij.

Secundum argumentum procedit ex eodem principio, quoniam reciprocatio amicitia non erit, nisi distincta sit amicitia: amicitia quippe supra benevolentiam addit mutuam redamationem extremorum. Quocirca benevolentia vnus extremi non est amicitia, sed inchoatio amicitia: vt docuerunt Aristoteles lib. 9. Ethicor. cap. 5. parum ante med. & cum eo S. Thom. 2. 2. q. 17.

art. 2. corp. fine. At vbi tantum est vnicus amor, non est redamatio: quoniam hæc per se requirit realem distinctiōnem amorum, & consequenter realem pluralitatem naturarum, quæ diuinis personis repugnat.

Tertium argumentum, quoniam ex præcipuis conditionibus amicitia dux sunt, videlicet, communicatio bonorum, atque conquisitio: vt Aristot. docet lib. 8. Ethicor. cap. 3. 4. & 5. Et communicatio quidem videtur requirere distinctiōnem bonorum, quæ vterque amicus alteri communicat. At Spiritus sanctus nulli personæ communicat sua bona. Filius autem Patri non communicat sua bona, sed tantum ab eo communicata recipit. Igitur inter eos esse nequit amicitia reciproca. Rursus neque conuiuere dicuntur propriè personæ, quarum est vnica simplicissima vita.

Confirmatur, nam & Romani maximus author Tullius eloquiū verissimè dixit: *Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia & charitate consensio.* Quemadmodum scribit August. epist. 155. ad Marianum sub init. & lib. 3. contra Academicos cap. 6. ad fin. Consensio verò significat duarum voluntatum circa quælibet bona communionem & conspirationem: sed inter diuinas personas non sunt duæ voluntates: ergo nec conspiratio, nec consensio, nec amicitia.

Nihilominus sit conclusio. Qui charitatem & amicitiam inter diuinas personas concesserit, melius & exactius loquetur ad regulas & vsum loquendi Theologorum. Probatur primò. Quoniam multi Patres ita loquuntur, quando dicunt Spiritum sanctum esse charitatem Patris & Filij deducentes hoc ex sacris Litteris. Augustinus enim probat, quoniam Ioannes epist. 1. cap. 4. cum dixisset: *Charitas ex Deo est*, post pauca subiunxit: *Deus charitas est.* At verò non est alius Deus ex Deo, qui sit charitas, nisi Spiritus sanctus. Confirmatur ex sequenti contextu: *In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis.* Quod autem Spiritus, qui manet in nobis, sit charitas, docuit in alio versu, dicens iterum: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ita ratiocinatur Augustinus lib. 1. 1. de Trinit. cap. 17. 18. & 19. nec non in epistola Ioan. 1. tract. 7. Eodem modo locum intelligit Gregorius homilia 30. de Pentecost. circa principium.

Nec obstat, eadem verba Ioannis, *Charitas ex Deo est*, ad creatam dilectionem congruentius refertur ab August. lib. 1. de gratia Christi cap. 21. & Concil. Mileuit. cap. 4. fine. Nam ad præsens institutum etiam satis autoritas Augustini, & Gregorij, non recusantium charitatis nomen amori tribuere, quo se mutuo prosequuntur Pater & Filius. Præsertim cum eodem modo loquatur Augustinus aliis in locis, sicut & alij Patres. Nam lib. 6. de Trinitate cap. 5. initio: *Sive sit vnitas a bonorum, ait, sive sanctitas, sive charitas, sive ideo vnitas, quia charitas, & ideo charitas, quia sanctitas; manifestum est, quod non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur, quo genitus à genente diligatur, generatorēque suum diligat.* & post pauca: *Spiritus ergo sanctus commune aliquid est Patris & Filij, quidquid illud est: at ipsa communio consubstantialis & coeterna. Quæ si amicitia conuenseret dici potest, dicitur, sed aptius dicitur charitas.* Quibus mul

7.

8.

August.

9.
Inter diuinas personas amicitia probatur 1.

Augustinus

1. Ioan. 4.

10.

August.

bus multa similia reperies non solum dicto li. 15. de Trinitate. cap. 17. à principio & cap. 19. inter medium & finem, & cap. 27. & 28. sed etiam libro de fide & Symbolo cap. 9. post med.

11.
Prosper.

Ex eodem Augustino tractatu. 105. in Ioan. Prosper in libro sentent. Sententia 371. *Spiritus Sanctus*, ait, *Spiritus est Patris & Filij, tanquam charitas substantialis, & consubstantialis amorum.* Similiter etiam mutuum charitatem Patris & Filij vocat libet de cognitione veræ vitæ cap. 18. apud Augustinum tomo. 9. Concilium Toletanum vnde concilium in confessione fidei ait: *Simul ab utrisque processisse monstratur, quia charitas, sine sanctitas amorum agnoscitur, nimirum Spiritus sanctus.*

Concilium
Toletanum.

12.
Psal. 17.

Hieron. in Psalm. 17. init. ad illud; *Diligam te Domine* ait: *Spiritus sanctus nec Pater est, nec Filius, sed dilectio, quam habet Filius in Patre, & Pater in Filio. Vnde Paulus dixit Rom. 5. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Fulgentius autem q. 4. ad Ferrandum propius ad finem, quam ad medium recipit ea verba, quæ retulimus ex Augustino lib. 6. de Trinitate cap. 5. Isidorus lib. 7. Ethymolog. cap. 3. post med. ait: *Spiritus sanctus inde proprie charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos, à quibus procedit coniungit &c.* Subiungit autem, Spiritum sanctum vocari charitatem proprie, quemadmodum verbum dicitur esse sapientia; quamvis utrumque nomen sit commune tribus personis.

Rom. 5.

Isidorus.

13.

Ricardus Victorin. lib. 3. de Trinit. cap. 2. sub init. ita ratiocinatur: *Vbi totius bonitatis plenitudo est, vera & summa charitas deesse non potest. Nihil enim charitatis melius, nihil charitate perfectius. Nullus autem pro privato, & proprio suis ipsius amore dicitur proprie charitatem habere. Oportet itaque ut amor in alterum tendat, ut charitas esse queat. Vbi ergo pluralitas personarum deest, charitas omnino esse non potest.* Deinde verò probat, nullam creaturam esse capacem, & dignam quæ diligatur à Deo summa perfectione charitatis. Vnde concludit in fine capituli: *Bonitatis plenitudo non potuit esse, sine charitatis plenitudine, nec charitatis plenitudo sine diuinarum personarum pluralitate.*

14.

Hanc rationem persequitur Ricardus eodem lib. 3. vsque ad cap. 20. quam breuius rāgit lib. 5. c. 8. Eandem verò recipiunt communiter Scholastici antiquiores. S. Thom. de potent. quæst. 9. art. 9. in sed contra. & 1. dist. 2. qu. 1. art. 4. Vbi S. Bonauent. art. 1. qu. 4. Ricardus art. 2. qu. 1. Albertus. 1. p. qu. 29. memb. 1. art. 2. col. 3. & q. 42. memb. 3. iuncta etiam quæst. 30. memb. 1. Alexand. 1. p. q. 43. memb. 5. & q. 45. memb. 7. Henric. in summa art. 43. q. 8. & 9. & art. 54. q. 2. & quodlib. 6. q. 1. Egidius in 1. dist. 10. quæst. 3. Carthus. 1. dist. 2. quæst. 6. Marsilius qu. 6. art. 1. conc. 3. Maior 1. dist. 10. qu. 2. Quin etiam Magister, & cum eo communiter Scholastici 1. dist. 10. fatentur, Spiritum sanctum esse charitatem, quia se mutuo diligunt Pater & Filius.

15.

Denique charitate se ipsum diligere Deum, expressè docuit. Gabriel. lib. 3. sentent. dist. 32. quæst. vnica art. 2. initio. Quod ipsum alij Scholastici tacite videntur supponere in eadē dist. 32. vt S. Bonau. Ricard. Scot. Durādus, Carthusian.

16.
1. Ioan. 4.

Probari potest secundò, quoniam *Deus charitas est*, 1. Ioann. 4. Deus autem id potissimum est, quod ad se ipsum est; secundarium enim &

minus proprium est, quod est comparatione creaturarū, ergo Deus charitas est potissimum, prout se ipsum diligit mutuo personarum amore. Confirmatur, quoniam illæ perfectiones, quæ solas creaturas respiciunt, non ita dicuntur esse Deus, nec enim Deus infacris Literis esse dicitur prouidentia, vel iustitia, vel misericordia, vel aliquid huiusmodi, præterquam addito pronomine, denotante relationem ad creaturas: vt cum dicitur; *Misericordia mea & refugium meum.* Charitas autem ita Deo tribuitur, vt quamuis appellari possit; *Charitas mea*: nihilominus honorificentius appelletur simpliciter charitas.

Confirmatur

Probatur tertio, nam amicitia in communicatione societateque consistit; quod tanquam euidens principiū Aristoteles tradit lib. 8. Ethic. cap. 9. sub init. & cap. 12. initio. Porro diuinas personas habere *communione & societatem in diuinitate.* Nyssenus Gregor. ait lib. de Trinit. ad Eustachium paulò ante med. & post. med. & lib. de differentia essentia & hypostas. sub init. & repetit propius ad medium quàm ad princip. & circa med. & in medio. *Socium natura diuina* Filium appellat Basilius homil. 15. de fide in medio. & lib. vnico de Spiritu sancto cap. 18. & 19. repetit aliquoties *consortium & communionem* & in eodem lib. cap. 16. fine dicit *Societatem arctissimam Sancti Spiritus cum Patre & Filio.*

17

Amicitia in
communicatione & so-
cietate.

Persona di-
uina in diu-
nitate scien-
tiam & commu-
nionem habens.
Basilius.

Præterea socium in Deitate, societatemque dicunt Cyrillus Alexand. dialogor. de Trinit. lib. 3. propius ad med. quàm ad princip. & repetit multò propius ad finem quàm ad med. atque Damascen. lib. de duabus Christi volunt. non longe à princ. *Societatem verò consortium atque consortem* dicit Ambrosius 1. 2. de Spiritu sancto. cap. 10. & in symbolum Apostolorum cap. 5. ante med. & cap. 12. sub init. & lib. 2. de fide ad Gratiam cap. 4. sub init. & in hymno Ecclesiastici officij. *Consortis paterni luminis.* insuper, *societatem amoris & consonantiam atque consortium* diuinarum personarum affirmat Hilarius lib. 4. de Trinit. prope med. & cum eo S. Thom. 1. dist. 24. quæst. 2. art. 1. corp. fine.

18.

Ambrosius.

Hilarius.

Communicationem esse Patris & Filij verbis 1. Ioan. 1. & 2. Corinth. 13. probat Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 13. & lib. 2. cap. 12. ante med. & lib. 3. cap. 2. Cum igitur istæ perfectiones, quæ propriè sunt amicitia, concedantur à Patribus inter diuinas personas; quamuis inter homines exigant realem distinctionem naturarum atque bonorum; quæ communicantur in societate atque consortio; consequens est, non posse sine iniuria refutari nomina charitatis & amicitia.

19.

Confirmatur, quod enim amici creati vellent sed assequi nequeunt; hoc diuinæ personæ propriissimè sibi vendicant. *Amicorum enim est, communicatio determinata natura, quocirca idem velle idem sentire, est eundem talem quendam esse velle.* vt Aristoteles ait Eudemiorum Ethicor. libro septimo, capite 15. ante medium, & inferius circa medium. *Amicus esse vult, ut prouerbium habet, alter Hercules, & alter ipse.* Et post pauca. *Iuxta corpus est anima & partes anime diuersus est; nihilominus idem indiuisisq; amicus esse vult.* Hanc autem indiuisam identitatē naturæ, sententiæ voluntatis, & cæterarum perfectionum diuinæ personæ naturaliter habent. His similia scribit Aristoteles lib. 9. Ethicor. ad Nicomac.

20.

Aristoteles.

comiac. cap. 8. parum à principio, referens pro-
uerbium, *Anima una, & amicorum omnia sunt*
communia.

17. *Contraria argumenta debilitantur.* Quartò probatur efficacius, argumenta con-
traria sententiæ debilitando, quoniam amicitia, charitatisque nominibus nullam aliam imperfectionem opponunt, quam distinctionem realem naturarum, & redamationum, quæ requiritur, ut reciproca sit amicitia creaturarum. Quod fundamentum evertitur quamplurimis aliis nominibus, quæ Trinitati propriè ac sine metaphora convenire docent omnes Patres & Scholastici sacrarum Litterarum autoritate compulsi; quemadmodum de singulis offendimus in variis atque distantibus disputationibus de Trinitate. Huiusmodi sunt Pater, Filius, Spiritus, Relatio, Generatio, Natiuitas, Spiratio, Imago, Similitudo, Aequalitas, Principium, Productio, Producent, & Productum, Origo, Communicatio, circum incesio, & Missio. Hæc enim omnia præter alias quamplurimas imperfectiones, quas importabant ante reuelatum mysterium Trinitatis, significabant realem distinctionem ad æqualem extremorum, non modo quoad suppositum, sed etiam quoad naturam, & principium quo, siue rationem agendi, aut rationem referendi, vel terminandi. Cum igitur tot nomina purificetur à tot imperfectionibus, & illis rescatis, asserantur, propriè ac sine metaphora convenire diuinis personis: nulla poterit esse sufficiens ratio, propter quam nominibus charitatis & amicitia denegetur eadem dignitas, collato prius eodem purificationis beneficio.

18. Confirmatur ex regula, qua tomo præcedenti disp. 2. sect. 6. probatum est, quædam nomina virtutum intellectus Deo propriè convenire, quoniam aliquam perfectionem significant, quæ non significatur alio nomine tantæ dignitatis: hæc enim est sufficiens ratio, ut præcindatur charitas ab imperfectionibus, quas denotat, quædo creaturis tribuitur. Possumus ergo in Patre præcisè considerare dilectionis affectum, quo seipsum totum filio vult, inquantum est bonum filij, propter summum bonum & ex infinita complacentia in summo bono, sine vlllo vestigio concupiscentiæ (quemadmodum statim dicemus) similiterque considerare possumus amorem filij erga Patrem. Eodémque modo possumus Spiritum sanctum mutua dilectione comparare cum Patre & Filio. Hæc igitur perfectio, quæ citra controuersiam in Deo reperitur, nullo alio nomine convenientius significatur, quam amicitia vel charitatis. Tenemur ergo iuxta leges Theologiæ, consuetudine sanctitas ab exordis vsque nascentis Ecclesiæ, talia nomina præcindere ab imperfectionibus, & ita purificata Deo simpliciter & propriè tribuere.

SECTIO V.

Solutis argumentis, allatis aduersus amicitiam, ostenditur, Dei amorem non esse concupiscentiæ comparatione diuinarum personarum

1. Probationes amicitia, posita sect. præcedenti, potissimum quarta probatio, sunt plena solutio argumentorum, quæ prius adducta fuerant aduersus amicitiam. Expediet tamen eam argu-
ad respons. mentis singulis applicare. Ad primum respon-

deo. Amoris reciprocatio convenienter abstra-
hitur à reali distinctione amoris, & intelligitur vnus & idem amor mutui inter distinctas personas. Ex quibus qualibet potest dici *ansens amice*, licet non sint plures, sed vnus amicus: sicut Filius dicitur Deus de Deo, licet sit vnus Deus: & eo modo potest esse veluti reciprocatio, sicut dicemus ad secundam confirmationem. Vnde constat inter dignas personas esse maiorem rationem concedendi amicitiam, quam eiusdem hominis ad seipsum.

Ad primam confirmationem consequentia negatur, quia Filius, v.g. potest esse Patri amico amicus: sicut est Deus de Deo, nec ad hoc requiritur distinctio Deorum aut amicorum; ut modo dicebamus.

Ad secundam confirmationem respondeo primò. Sicut æqualitas & similitudo diuinarum personarum est perfectissima, quoniam eius firmissimum & solidissimum fundamentum est reale atque diuinum; quamuis vltima ratio relationis sit ens rationis: ut probatum est in tomo de Trinit. disp. 103. sic etiam amicitia diuinarum personarum est perfectissima, quoniam vnitas amoris omnium personarum, propter seipsas, & propter summum & honestissimum bonum, est realissima; quamuis relatio, quæ super hæc vnitate fundatur, non possit esse realis, sed relatio rationis. Respondeo 2. charitas & amicitia magis propriè, magisque realiter quàm æqualitas & similitudo, verificantur in Deo: nam æqualitas & similitudo sunt nomina magis propria relationum: sed amicitia & charitas non significant formaliter relationem, sed plures personas inuicem amantes propter seipsas, & propter bonum honestum: quemadmodum etiam *duellum* non significat formaliter relationem, sed duos exercitus inter se pugnantes. Quod autem ex his fundamentis confurgat relatio realis, vel relatio rationis, non variat intrinsecam quidditatem amicitia, sicut nec duelli. Ad tertiam confirmationem solutio constat ex solutione primi argumenti.

Ad secundum argumentum. Redamatio mutua potest ab imperfectionibus separari tuncque non exigit realem distinctionem amorum, sed consistit in eodem simplicissimo amore trium personarum ad inuicem diligentium.

Ad tertium Resp. communicatio bonorum, quam exigit amicitia, non requirit, ut vterque amicus alteri communicet ac tribuat aliquid bonum. Etenim multoties filij parentibus non communicant, nec tribuunt aliquid bonum: nihilominus est inter illos amicitia. Requirit autem amicitia communicationem illam, de qua verus, celeberrimumque *proverbium* velle ea, quæ sunt amicorum, communia dicit esse, ut scribit Aristoteles lib. 8. Ethicor. cap. 9. sub initium. Nihil autem excogitari potest magis commune, quam omnia bona diuina sunt communia trium personarum; siquidem essentia, sapientia, voluntas, potentia, cæteraque sunt communia. Atque insuper etiam personæ suo modo sunt communes, quia filius est bonum Patris eo ipso, quod est Filius illius; & Pater est bonum filij eo ipso, quod est Pater illius; idemque proportione seruata sentiendum est de Spiritu sancto comparatione Patris & Filij. Denique sicut vnum simplicissimum bonum sufficit, ut verè dicantur personæ communicare; sic etiam vna simplicissima vita sufficiet, ut conuiucte dicantur, maxime cum & in offi

Amoris reciprocatio abstracta à reali distinctione amoris.

2.

3. Diuinarum personarum æqualitas & similitudo.

4.

5.

Quam communicationem amicitia requirit.

Aristoteles.

Filius Patris est bonum.

in officio Ecclesiastico, & in libris antiquorum Patrum sit vltatissimus ille modus loquendi. Cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat. Conuiunt enim amici, quorum vterque dici potest vivere cum altero.

6. Ex his constat solutio confirmationis, consensus namque perfectissima dicitur eorum esse, qui prorsus eodem sensu, eademque voluntate sibi mutuo volunt eadem bona.

7. Quod attinet ad amorem concupiscentiæ, recens quædam sententia fert, dici posse, virtualiter saltem amorem concupiscentiæ comparatione boni concupiti, quando Deus sibi, hoc est, Patri, Filio, & Spiritui sancto, vult suam diuinitatē: quoniam tum persona, tum etiam bonum vultum differunt virtualiter à volitione: nec potest alia ratio concupiscentiæ negari, nisi defectu distinctionis.

8. Nunc omitto discutere distinctionem illam virtualem; nec enim potest effugere, quin sit ante operationem intellectus, & eo ipso sit realis; vel non sit ante operationem intellectus, & eo ipso non sit realis, sed rationis; licet habeat in fundamentum. Sed de hoc alias ex professo. Præsentis autem instituti proprium est ostendere, nec formaliter, nec virtualiter esse amorem concupiscentiæ Dei erga seipsum, siue cuiuslibet personæ diuinæ erga aliam, etiam comparatione boni quod sibi volunt.

9. Ratio à priori est, quoniam amor concupiscentiæ, formaliter vt talis, vult bonum vile, vel iucundum, prout est vile vel iucundum amanti, vel amico eiusdem amanti: non autem prout est bonum honestum, quo amicus redditur amabilis, independēter ab utilitate, & iucūditate: hoc enim est proprium amoris amicitiae. Totum autem bonum, quod Deus sibi, vel vna persona diuina vult alteri, prout est summum bonum honestum, quo redditur summè amabilis, illud vult: ergo prout vult illud, non est amor concupiscentiæ, sed amicitiae, sicut ostendimus de charitate tractātes disputatione 2. Confirmatur 1. quoniam iusti per charitatem volunt Deo diuinitatē, & omnes eius perfectiones, atque sibi & proximis per eandem charitatem, prout amicitia est, volunt idem bonum diuinum, quatenus per gratiam & gloriam participari potest: sed tamen quantum ad hoc præcisè Theologi non putant eum amorem esse concupiscentiæ.

10. Confirmatur 2. quoniam bonum amatum amore concupiscentiæ debet esse tale, quod ratione sui, & propter seipsum non sit amabile, sed propter utilitatem ad aliud bonum, (nisi fuerit inordinatus amor concupiscentiæ, qualis cernitur in hominibus frequenter, amplectentibus spiritua- lia propter bona temporalia) ideoque quocūque bono diuino & increato debet esse inferius bonum, quod ordinatissimo Dei amore diligitur amore concupiscentiæ propriè dicta. Confirmatur 3. quoniam hoc pro certo supponunt communiter Scholastici, quando non de bono diuino, sed tantum de bonis creatis inquirunt, vtrum à Deo diligantur amore concupiscentiæ. Nullus autem Doctorum asserit esse dilectionem concupiscentiæ, prout ea bona Deus vult sibi, licet aliqui cōcedant esse amorem concupiscentiæ, prout Deus ea vult suis amicis, videlicet, hominibus, vt vidimus supra disp. 5. sect. 7. Ergo multò magis eorum mens distat ab amore concupiscentiæ, quo Deus sibi velut suam diuinitatem, aut vna perso-

na velit bona diuina duabus aliis personis.

Confirmatur 4. quia licet amor amicitiae & amor concupiscentiæ, non semper sint amores diuersi, multoties quippe non sunt, nisi diuersi respectu eiusdem amoris, qui comparatione personæ, cui volumus bonum, est amicitia, sed comparatione boni vtilis, aut iucundi, quod illi volumus, est concupiscentia: vt docent communiter Doctores sanctus Thomas prima secundæ quæstione vigesima sexta, (vbi Caietanus & ceteri expositores) & libro primo contra Gentes capite nonagesimo primo, (vbi Ferrarien.) alij Scholastici libro tertio sententiarum. Vbi sanctus Bonauent. distinctione vigesima septima, articulo primo, quæstione secunda ad vltim. Ricardus eadem distinctione vigesima septima, articulo septimo, quæstione secunda, corpore. Durandus distinctione 28. quæstione 1. artic. 1. & q. 2. art. 1. Capreol. 1. dist. 1. q. 1. Mol. 1. p. q. 63. a. 1. disp. vnica mem. 1. Vasquez lib. 3. de adorat. disp. 1. c. 6. & 1. p. disp. 23. cap. 2. & alibi multoties, atque recentiores communiter: nihilominus ille respectus amoris cōiunctus cum eodē amore amicitiae non poterit habere rationem concupiscentiæ, nisi concupiscat bonum vile, vel iucundum, prout vile vel iucundum est modo nuper explicato. Denique si non obstatet hæc ratio, nihil impediret realis identitatis amoris cum bono, quod amatur, & cum persona cui amatur, quominus esset propriè amor concupiscentiæ; sicut non obstat, ne sit amor amicitiae, probatum est in hac & præcedenti sectione.

SECTIO VI.

Erga creaturas rationales amorem Dei esse amicitiam; aliis quæstionibus ad sua loca remissis.

Deum verè, proprièque per amorem versari suas circa creaturas, ostendimus supra disp. 5. sect. 2. & seq. sect. 3. declaratum est, quo modo creata bonitas moueat Dei voluntatem, licet non sit obiectum formale, sed materiale. Quod autem creaturas irracionales Deus amet amore concupiscentiæ, quasi viles suis amicis, licet Deus nullius utilitatis accipiendæ sit capax, & consequenter illis Deus vtatur, & non fruatur, tractatum est in eadem disputatione quinta, sectione quinta, sequenti verò sectione sexta, quam simplex & vnica sit tendentia diuini amoris in omnia obiecta dilecta. Tres aliæ conclusiones probatæ sunt in disputatione sexta, videlicet Deum necessario diligere quasi libet creaturas possibiles amore simplicis complacentiæ, non solum in communi, sed etiam in particulari nullis exceptis creaturis, quantumcumque vilissimis: & creaturas, non modo prout in Deo continentur; sed etiam in seipsis amari.

His igitur præsuppositis circa dilectionem, qua Deus creaturas prosequitur, restat exponere, quomodo possit esse amor amicitiae Dei erga creaturas rationales, & redamare potentes, & ad beatitudinem peruenire per diuinam gratiam. Ratio dubitandi est inæqualitas summa, & infinita distantia Dei à creaturis. Æqualitas enim est vna ex conditionibus amicitiae, quam exigit

Q d d Aristoteles.

11. Concupiscentia, & amicitia amor non semper diuersi.

In Deo erga seipsum nec virtualiter amor concupiscentia.

Confirmatur 1.

10. Boni amoris concupiscentia amatum quale.

Confirmatur 3.

Deus creaturæ bonæ sibi amore concupiscentia non vult.

Ratio dubitandi. Æqualitas amicitiae conditio.

Aristoteles.

Aristoteles lib. 8. Ethicor. ad Nicomacum cap. 5. & 7. & lib. 9. c. 3. & 8. & Ethico. Eudemor. lib. 7. cap. 5. fine, & cap. 11. & 12. *Quin potius amicitia inaequalitate quadam consistere videatur: nisi frustra dicatur, amatoria est aequalitas; ut idem Philosophus ait initio dicti capituli 11. lib. 7. Eudemiorum Ethicorum.*

3.

Vnde lib. 8. Ethicor. ad Nicomacum cap. 7. insert: *si longe separatus sit aliquis, ut Deus non amplius manet amicitia scilicet, & l. 7. Eudemior. d. c. 5. sub initium ait: Ridiculum esse, si quis Deo exprobet si non pro eo, ac ab hominibus amatur, vicissim ipse diligat: aut principi, quod non aequalem amorem subditis praestet. Atque supra dicto lib. 8. cap. 1. refert opinionem antiquorum, existimantium amicitium esse similitudinem, & inde nata fuisse proverbia: Pares cum paribus facillime congregantur, & graculus cum graculo, & cetera generis eiusdem. Quod idem traditur Ecclesiastici capite 13 illis verbis: Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi. Et post pauca: si communicabit lupus agno aliquando; sic peccator iusto. Qua communicatio sancto homini ad canem? aut qua pars divinis ad pauperem? Quod inferius confirmare pergit. Cum igitur inter Deum & homines sit infinita distantia sanctitatis, sapientiae, potentiae, diuitiarum, & omnium perfectionum; videtur non esse possibilis aequalitas, quae requiritur ad amicitiam.*

Eccles. 13.

4.

Assertio. 1.

Nihilominus dico primò. Nunquam incidit in mentem alicuius Philosophi, carentis supernaturali lumine fidei, possibilem esse perfectam, & propriè dictam amicitiam Dei ad homines; sicut nec hominum ad Deum. Hæc enim superat vires naturæ, consequenterque superat rationem naturalem. Propterea namque ad Ephes. cap. 3. genibus flexis postulat supernaturalia dona fidei & charitatis à Deo tribui, ut possimus scire super eminentem scientia charitatem Christi.

Ephes. 3.

5.

Dei ad creaturas rationales amicitia propria.

Dico secundò. Deus amicitia propriè dicta prosequitur creaturas rationales: quamdiu sunt capaces redamandi, & ad beatitudinem perveniendi. Sic docet apertè sanctus Thomas in præsentis questione 20. art. 2. ad 3. & communiter Scholastici lib. 3. sentent. dist. 32. vbi sanctus Thomas q. 1. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 3. Capreol. lib. 1. dist. 45. art. 1. concl. 11. Peculiariter est notandum hoc affirmare Durandum dicta dist. q. vnica art. 2. & Scot. eadem dist. q. vnica prope finem ad secundum argumentum; quoniam illis non sine occasione, tribuitur oppositum. Idem docet Ricardus ibidem art. 1. q. 1. ad 2. collata solutione cum argumento. Carthusian. q. vnica dum refert sententiam S. Thomæ. Gabriel eadem dist. 32. q. vnica art. 1. notab. 2. & art. 2. conclus. 3. Communiter recentiores in Commentariis ad præsentem q. 20. S. Thomæ; nec non 2. 2. q. 23. art. 1. Colligitur autem efficaciter ex Magistro lib. 3. sent. dist. 27. & sequentibus, præsertim dist. 32. & S. Bonavent. ibidem art. 1. qu. 2. in solutionibus argumentorum.

6.

Assertio demonstratio.

Demonstratur, quoniam amicus est amicus amicus, & amicitia constat utroque extremo redamante se mutuo: sicut vidimus sect. 4. sed iustus homo per gratiam est amicus Dei; ergo Deus est amicus hominis iusti. Minor probatur, nam Abraham Dei amicus effectus est. Iudith. capite 8. Iacobi 2. & Isaia 41. & Canticor. 5. Comedure, inquit, amici. Psalm. 138. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Sapient. 7. de thesauro sapientie

Iudith. 8.

Canticor. 5.

Psalm. 138.

Sap. 7.

dicatur, *Quo qui vti sunt, participes facti sunt amicitia Dei.* Quapropter in Deo principaliter est amicitia cuius participatione personæ constituuntur amici, sicut longè inferius subditur: *Amicos Dei & prophetas constituit, quemadmodum participatione sapientiae sapientes, & bonitatis participatione boni.* Luca 12. *Dico autem vobis amicis meis.* Ioan. 15. *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego precipio, & infra: Vos autem dixi amicos.*

Luc. 12.

Ioan. 15.

Confirmatur, vbi Tridentinum sessione 6. cap. 6. sub init. decernit per iustificationem fieri ex inimico amicum. Et Patres eisdem vocibus amici & amicitia frequenter videntur. Quocirca non dubito, quin erroris nota dignum sit, negare Dei amorem esse verè ac propriè amicitiam erga personas capaces charitatis & gloriæ.

7.

Tridentin.

Amorem

Dei erga per-

sonas ratio-

nales propriè

amicitiam

negare error.

Dico tertio. Viam aperuit Aristoteles explicandi æqualitatem, quæ requiritur ad amicitiam Dei erga creaturas intellectuales. Primò, quoniam prædicto libro 8. Ethicorum ad Nicomacum cap. 7. & 11. & 14. & lib. 7. Ethicor. ad Eudemium cap. 5. & 11. distinguunt genus quoddam amicitiae, quam appellat *supereminencia secundum excessum.* Cuiusmodi amicitia est Regis ad subditos, parentum ad filios, & Dei ad homines. Secundò, quoniam aduertit in hoc amicitiae genere non esse possibilem numericam æqualitatem, (quam Scholastici solent appellare proportionis: & Aristoteles 5. Ethicorum vocat arithmeticam) ideo satis esse proportionalitatis æqualitatem, quæ dicitur geometrica, per quam inferior deferat superiori quantum honorem debet illi iuxta vires suas (nec enim teneatur ultra vires) at verò superior inferiori conferat utilitatis, & fauoris quantum debetur ex legibus & pactis illius amicitiae.

8.

Ad amorem

erga Dei, er-

ga creaturas

intellectuales

qualis æqua-

litas.

Sic Aristoteles libro octavo Ethicorum. ad Nicomacum capite decimo secundo in medio ait: *Amicitia, quæ filiorum est ad parentes, & hominum ad Deos, ut ad bonum est atque excellens.* Quapropter quod in cap. 7. dixerat, exponitur à sancto Thoma de illo genere amicitie, quod supponit æqualitatem in numero, siue arithmeticam, ut supra diximus. Insuper in eodem libro 8. cap. 14. post med. ait: *Amicitia nanque id exposcit, quod fieri potest, non id, quod est pro dignitate.* Nec enim in omnibus est, ut in honoribus erga Deos & parentes: nemo enim unquam dignum reddere potest. Sed qui quoad potest, exequitur, bonus & æquus esse videtur. Et lib. 7. Eudemiorum Ethicorum. cap. 12. circa medium. *Excellent, inquit, contrariè conuertit proportionale, suæque diametrum iungit.* Et post pauca: *Quocirca aliquo alio æquare & proportionale reddere convenit, honore, scilicet, qui & natura principi & Deo tribuitur à subiectis.*

9.

Aristoteles

10.

Altius autem æqualitatem & similitudinem hominum sapientium, & amatorum veritatis, ad primam veritatem, tanquam ad exemplar super excellens indicavit Ecclesiasticus cap. 27. dicens: *Vocatis illi ad sibi similia conveniunt, & veritas ad eos, qui operantur illam.* Hæc igitur similitudo satis est ad societatem in eundam cum Deo. Quod alia similitudine declaratur Proverb. 22. *Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laborum habebit amicum Regem.* eum, videlicet, qui solus intuetur munditiam cordis.

Eccles. 27.

Proverb. 22.

11.

Inæqualitas

quodammodo

ad æqualita-

tem reducuntur.

Dico quartò. Inæqualitas quodammodo reducitur ad æqualitatem; si amicus, quantum opus sit,

Hieronym.
Michas.

sit, ad amicum sese demittat, ut præcipit Cicero lib. de Amicitia. Sapienter enim Hieronymus Michas cap. 7. ad illud, *Nolite credere amico*, dixit: *Amicitia pariter aut accipit, aut facit: ubi inæqualitas est, & alterius eminentia, alterius subiectio: ubi non tam amicitia, quam adulatio est. Unde & alibi legimus: sit amicus eadem anima. Et Lycius pro amico precans; serues, inquit, anime disidium mee.*

12.

Hanc igitur æqualitatis conditionem, ut exactius assequeretur Deus, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, *Exviatus semetipsum, formam servus accipiens, ut similitudinem hominum faceret, & habitum inuenit ut homo.* Phil. 2. E contrario verò nos ad altiore statum exulit, et enim *Magna & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hac efficiamus divina consortes natura.* 2. Pet. 1. Sic igitur Deo iam demisso ad nostram humanitatem, & nobis contempto, nos eleuati ad consortium diuinitatis, quodammodo æquales euadimus: præsertim quoniam *Custodia legum consummatio incorruptionis est; incorruptio autem facit proximum esse Deo,* Sapient. 6. Sic igitur eleuatus homo, minus distat à Deo, iam ad nos demisso.

Phil. 2.

2. Pet. 1.

Sap. 6.

13.
Christus caput
infirmorum
prædestinatus.

Tandem ob eam causam Christus Dominus prædestinatus est caput omnium iustorum, ut aliqui primarius & princeps Dei amicus foret perfectæ æqualis Deo, quoniam erat naturalis Filius Dei: Reliqui verò amici diligerentur à Deo, quasi membra capitis huius, & quasi vnus amicus integer, qui secundum se totum consideratus perfectissimam æqualitatem haberet: quamuis sine illa possibilis esset amicitia Dei, sed in alio gradu minus perfectio.

14.

Nec obstat huic æqualitati & amicitie seruitus, quæ cuiuslibet creaturæ comparatione Dei conuenit essentialiter. Obstat autem illa seruitus quæ coactione tantum, ac pænæ timore trahitur, & ceter familiaritate; de qua tantum intelligendum est illud Ioan. 15. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: Vos autem dixi amicos, &c.*

Ioan. 15.

SECTIO VII.

Desiderij quidditas diuinæ perfectioni repugnat.

1.
Desiderium
bonorum
diuinorum
diuinæ
voluntati
repugnare
Deo.
Et amicum
seruientiam.

Desiderium bonorum diuinorum diuinæ voluntati repugnare, manifestissimum est, quoniam illa omnia necessariò sunt præsentia & coniuncta Deo; desiderium autem non est, nisi boni absentis. Nihilominus docti Recentiores existimant, Deum verè ac propriè habere desiderium illius boni, quod persona dilecta nondum habet, & Deus vult illam habere: & talis inquit, videtur esse voluntas, quæ *Deus vult omnes homines saluos fieri.* 1. Tim. 2. vt exponit Chrysostomus. 1. ad Ephes. Ita existimant Suarez lib. 3. de attribut. c. 7. nu. 4. G. br. Vazq. 1. p. disp. 84. §. 1. à medio. Quam sententiam Henr. tra. 2. disp. 20. c. 3. n. 19. limitat, vt Deus ea tantum bona nobis desideret, quæ pèdant à nostra libera cooperatione.

1. Tim. 2.

2.
Rationis.

Rationis caput est, quoniam amicorum bona sunt etiam bona diligentis amicos propter vnionem, amicitia contractam, quam diximus sect. præced. Quapropter amicorum bonum absens potest esse obiectum diuini desiderij. Quod autè Deus præstat independentèr à cooperatione voluntatis

Rmz. de Voluntate Dei.

creaturæ, reputatur præsens & habitum comparatione Dei, licet nondum existat actu. Chrysostomus & alios, qui Deo tribuunt desiderium salutis omnium hominum, retulimus disp. 19. sect. 2. & disp. 21. sect. 1. fine, quæ per optatum profert Deus in sacris Litteris Isa. 48. ad fin. *Vnum attendisses mandata mea, &c.* & Deuter. 5. ad fin. *Quis det, talem eos habere mentem, vt timeant me.*

Isaia. 48.
Deuter. 5.

Vera tamen sententia simpliciter & absque limitatione desiderium reiecit à diuina voluntate, propter imperfectionem, quam affert, prout ab amore distinguitur: est enim de bono, quod nondum habet desiderans. Ita S. Thom. lib. 1. contra Genes. c. 89. ratione 6. fine (vbi Ferrar. en.) & in præfati quæst. 20. art. 1. corp. & ad 2. vbi Caiet. Molina, Zumel, Banez, Arrubal, Nazarius, & alij expositores communiter, Capreol. autem lib. 1. sentent. dist. 45. art. 1. concl. 5.

3.
Vera sententia desiderium à Deo reiecit.

Probatum efficaciter, discurrendo per varia genera bonorum, secundum quod variam habere possunt rationem desiderij. Primo namque Deus non desiderabat bona, quæ solus ipse facturus est; neque enim concedi potest, Deum ab æterno desiderasse creationem mundi, & nunc desiderare resurrectionem omnium in mortuorum. Atque hoc supponere videntur etiam Suarez & Vazquez.

4.
Deus quæ ipse solus facit non desiderat.

Secundò. Bona, quæ Deus non solus, sed cooperante libero arbitrio creati, facturus est in hominibus efficaciter; ea Deus non desiderat, propriè loquendo. Ratio est, quoniam proprium obiectum desiderij est bonum absens cōparatione desiderantis, & absens amicis, quibus desideratur, pro tempore, pro quo desideratur. Sed quodecumque bonum Deus efficaciter facit in hominibus in tempore cooperante libero arbitrio; illud idem secundum suam realem existentiam ab æterno fuit præsens diuinæ scientiæ non aliter, quàm postquam fuit factum (sicut probatur fuit como præcedenti disp. 28.) præterea quibus amicis Deus vult efficaciter illud bonum, adest inenitabiliter præsens pro eo tempore, pro quo Deus vult esse præsens illis, & pro tali tempore non est absens: ergo tale bonum esse nequit obiectum diuini desiderij.

5.
Nec quæ efficaciter cooperante libero arbitrio factum est.

Desiderij obiectum proprium.

Confirmatur, quia nemo sibi, nec suis filiis desiderat somnum pro eo tempore, pro quo vult vigiliam ad pugnandum, vel studendum, vel ad aliam operationem; sed tantum desiderat somnum pro tempore, pro quo vult illum sibi vel suis filiis: Quod si filium videas actualiter dormire pro tempore pro quo desiderabas, iam tibi nullum est desiderium pro illo tempore, sed fortasse pro tempore sequenti, quod tibi non est præsens. At verò cuncta tempora sunt Deo præsentia non minus, quàm est nobis modo præsens instans illud fugitium, quod appellamus nunc.

6.

Tertiò restabat maior apparentia desiderij in illa volitione antecediti, quæ Deus conditionaliter vult salutem eorū, qui de facto non sunt cooperaturi, nec consecuturi salutem; quæ voluntas, quantum est ex parte Dei, efficax foret, nisi libera cooperatio hominum defuisset (sicut dictum fuit supra disp. 19. sect. 11. & 12.) Versatur autè ista voluntas, non tantum erga reprobos, sed etiam erga prædestinatos comparatione totius temporis, in quo non cooperantur de facto bonis actionibus, quas Deus vult ab illis elici prædicto tempore, præcipiens, aut consulens, vt tunc fiant, & offerens quæcunque requiruntur, vt fieri possint.

7.

Harum igitur bonarum volitionum comparatione, desiderium propriè dictum repugnare

8.

D d d 1 Deo,

Deo, probatur, quia quando præsens videtur negatio boni, non desideratur illud bonum, pro illo tempore. Nemo quippe sibi, nec filio suo salutem desiderat pro eo tempore, quo præsensem eius morbum videt, sed pro tempore sequenti, in quo nondum videt eum ægrotare. Quapropter quando desiderium dicitur tendere in bonum absens, eo ipso intelligitur etiam tendere in bonum futurum. Sed comparatione Dei præsentes sunt ab æterno negationes & omissiones omnium bonarum operationum, quibus in quocunque tempore creatæ voluntatæ non sunt cooperaturæ: ergo pro illis temporibus est impossibile desiderare prædictas volitiones.

9.
Confirmatio
3.

Confirmatur 1. Sic enim S. Thom. lib. 1. contra Gentes dicto cap. 89. ratione 6. sine, comparat desiderium cum spe, quantum ad imperfectiorem respiciendi bonum non obtentum, sed obtinendum: respicit ergo futurum. Potest esse confirmatio 2. quia nemo desiderat, quod potest efficaciter obtinere, si vult, & quando vult: sed tamen absolute non vult. Deus autem cum sit omnipotens liberam cooperationem à quacunque voluntate poterit obtinere quocunque tempore voluerit efficaciter; quamvis eam obtinere non possit per ea media tantum, & eas circumstantias, sub quibus prævidit per scientiam conditionatam hominis cooperationem esse defecturam. Hæc ratio per se sola non sufficeret, quia dici posset, Deum desiderare, ut homo cooperaretur etiam sub illis circumstantiis. Verum aliquid confert aliis copulata.

10.

Postremo quod alij dicunt, propterea Deum nihil extra se desiderare, quoniam nullo indiget, nec ex eo crescit Dei felicitas; non videtur satisfacere; quoniam sicut amat bonum aliis præferri, amicus sibi coniunctis per amicitiam; ita posset desiderare; nisi obstarat ratio supra dicta.

SECTIO VIII.

Spem repugnare voluntati diuine.

1.
Spes Deo repugnans.

Quid de spe sentiat. S. Thomas.

Rom. 8.

Augustinus.

2

Nillum est inter Scholasticos dissidium circa conclusionem theologicam, præfixam in titulo sectionis: omnes enim agnoscunt aliquam imperfectionem in spei quidditate contineri. Sed quænam sit ista imperfectio, magnam difficultatem authoribus excitat. S. Tho. in præsentia art. 1. corp. & ad 2. atque alibi 1. contra Gentes cap. octagesimo nono, §. 6. non aliam rationem imperfectionis assignat spei, præter illam, quam assignat desiderio, videlicet, ut eius obiectum sit bonum, non obtentum, sed obtinendum. Nec dubium est, quin hæc etiam conditio futuritionis requiratur in obiecto spei, cum iste affectus sit futurorum, ut Aristoteles docuit lib. 1. Rhetoricor. cap. 11. circa med. & cap. 12. circa med. & lib. 2. Rhetoricor. cap. 11. circa med. & lib. de memoria, & Reminiscens. cap. 1. Cui consonat Ciceronis libro quarto Tusculanarum. Clarius autem Ambrosius Roman. 8. ad illud: *Spes que videtur non est spei*. Vbi Chrysostomus, & Theophylactus, Augustinus autem epistola 121. ad Probum, columna sexta declarat in verbis Domini Lucæ 6. significati *spem in quo, quæa vult pulli nondum est, sed futura est; nec iam videtur, sed adhuc speratur*. *Spes enim quæ videtur non est*

spes. De quo iterum inferius comparatione scientiæ & voluntatis æternæ, prout explicatum est in præcedenti sectione: ideoque non modo comparatione diuinorum bonorum, sed etiam comparatione cuiuslibet alterius boni, quod Deus vult suis amicis in Deo non esse possibilem spem proprie dictam, recte Ferrar. explicuit in dictum cap. 89. §. Sed occurrat.

Vazquez prima parte disputatione 84. capite 1. iudicat, veram rationem esse quoniam spes respicit illum, à quo res aliqua speratur; tanquam superiorem, & potentior, qui possit præstare id, quod speratur, in quo ratio formalis obiecti huius affectus consistit: nam à seipso nullus proprie sperare dicitur: & forsitan, inquit, in hoc consistit ratio difficilis, quam dicit sanctus Thomas ad obiectum spei pertinere: Deus autem nullum respicere potest tanquam potentior, & superiorem. Ab hac ratione parum dissidet Suarez prima parte, libro tertio de Attributis capite septimo, numero octavo, cum ait: Spes dicit tendentiam ad bonum consequendum virtute alterius: nam quod quis habet in manu sua & voluntate, non sperat.

Nihilominus utraque ratio nimium limitat obiectum speciei: poterit enim aliquis à se ipso sperare futuro tempore, propriis laboribus & conatibus esse consequendum aliquod bonum arduum quod ab alterius voluntate non pender; sic enim scientiam aliquam naturalem, aut artem canendi, vel scribendi, vel aliam similem, quæ solis viribus naturæ, supposito Dei generali concursu, quin etiam ignorata necessitate diuini concursus, Ethnici sperabant, neque enim sine spe consequendi laborare possunt. Est autem à priori ratio, quoniam futura voluntas subeundi labores, non est tempore præsentia constituta in voluntate hominis: ideo sicut timere potest nunc ne postea muret voluntatem: ita potest sperare fore, ut in eadem voluntate perseveret; sicut è contrario qui diffidunt de sua futura voluntate, se coniciunt in aliquod genus impossibilitatis, ne mutare possint decretum. Adde quod sola dubitatio probabilis de viribus propriis, an futurae sint pares & sufficientes ad superandam difficultatem, esse potest conditio constituens obiectum spei & timoris; licet nihil ab alienis viribus speretur.

Solidior igitur est ratio, quæ summam imperfectionem spei constituit in arduitate, quam requirit in bono ad quod assurgit. Quemadmodum S. Thom. docuit 1. 2. quæst. 40. art. 1. corp. & 2. 2. quæstion. 17. artic. 5. & 1. part. quæst. 81. art. 2. corp. Aristoteles autem, quamvis expressè non indicauit, arduitatem esse requisitam in obiecto spei; nihilominus eam supponere videtur locis supra citatis. Colligi potest ex Paulo. Rom. 8. cum ait: *Spes autem, quæ videtur, non est spei. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus*. Obserua patientiæ necessitatem esse nullam, nisi difficultas aliqua restiterit superanda, tolerando laborem & tristitiam, ut obseruauit S. Thom. Rom. 8. lectione 5. ante medium.

Chrysostomus etiam Rom. 8. serm. 14. duabus columnis ante morale sic ponderat. *Quod si, quæ non videmus speramus, per patientiam expectamus*.

Nam

3.
Ratio Vazquez & Suarez.

4.
Bonum à se ipsa propria voluntate dependens speratur.

Ratio à priori.

5.
Ratio solidior spei à Deo restituta.

Rom. 8.

Nam velut laborantem Deus, ac fatigatum, innumeraque passum, ita sperantem coronat: Ipsum enim patientie nomen, sudor est multaq; tolerantia. Multaque subiungit in eandem sententiam. Eodem modo locum ponderat Theophyl. Consonantque Theodor. & Ambrosii, sed minus expressè.

7. Aug. in Ps. 91. sub init. Si autem, ait, quod non videmus speramus, per patientiam expellamus. Modo ergo patientia necessaria est, quādiu veniat quod promissum est. Nemo autem patient est in bonis. Quando dicitur passus esto, molestia est, sub qua te Deus vult esse forti. Idem fusiùs probat bona parte sermonis 25. de verbis Apostoli Rom. 8. Consonat autem de Ciuit. lib. 10. cap. 25. post med. & lib. 15. toto c. 18.

8. Confirmatur denique, quoniam spes appetitus intellectualis sua proportione correspondet spei appetitus sensitui, qui per irascibilem partem assurgit ad superandam difficultatem, & repugnandum contrariis, impediētibz bonum concupiscit, vt explicuit S. Thom. 1. p. q. 81. art. 2. corp. & q. 82. art. 5. Cæterum hæc amplius corroborare, solutis obiectionibus, & refutatis contrariis opinionibus, non est instituti præsentis, sed tractari debet aut circa passionem irascibilis 1. 2. quæst. 42. vel circa Theologicam virtutem spei 2. 2. q. 17. Vnde sequitur tandem intelligendam esse metaphoram, quoties spem Deo tribuit sacra Litteræ, vt Isai 5. *Expellam vni faceret vnam, fecit autem labracam*, quia tantam vineæ culturam adhibuit, quanta sufficeret, vt ferret vvas. Similiter Isai 30. *Expellat Dominum ut misceatur vestri.*

ARTIC. III.

Vtrum Deus equaliter diligat omnia.

ARTIC. IV.

Vtrum Deus semper magis diligat meliora.

DISPUTATIO LIII.

Qualis esse potuerit inæqualitas amoris erga quodlibet amabile.

SECTIO I.

Inæqualitas tribuendi maius bonum, & principaliter amandi, per formalitatem in creatam & intrinsecam volitioni diuinæ.

1. Ex parte actus diuinæ voluntatis nulla inæqualitas.

PRIMA conclusio sit, in quam omnes Scholastici conspirant: constat autem duplici membro. Primum. Ex parte actus diuinæ voluntatis nulla est inæqualitas intentionis, aut feruoris aut efficacitatis, per quam amet vnum obiectum intensius, aut feruentius, aut efficacius, quam aliud. Secundum. Ex parte boni, quod Deus vult obiectis amatis, Deus magis amat vnum, quam aliud, quoniam illi vult maius bonum, & consequenter maius bonum ei confert præsentī tempore, vel præparat maius bonum in sæculo futuro tribuendum. Ita Magister lib. 3. sentent. distinctione 32. capite 2. & 3. Alexand. 1. parte quæstione 31. memb. 3. sanctus Thomas in præsentī quæstione 20. artic. 3. & 4. & lib. 1. contra Gentes cap. 91. circa medium, & libro 3. sentent. distinctione 32. quæstione 1. artic. 4. Communiter Scholastici in eadem dist. 32. Vbi S. Bonau. art. 1. q. 3. corp. Ricardus de Voluntate Dei.

cardus art. 2. quæst. 1. Durand. quæst. vnica art. 3. Scot. similiter q. 1. art. 3. Argentina qu. vnica art. 4. concl. 3. Carthus. quæst. vnica. Gabriel. qu. vnica. Henricus in summ. art. 46. quæst. 6. ad 3. Ferrat. 1. contra Gent. cap. 91. citato. Caietan. & omnes expositores ad præsentem articulum 3. & 4. nomine contradicente.

Sanctus Thomas probat testimonio Augustini tract. 110. in Ioan. ad med. dicentis: *Omnia diligit Deus, quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales, vt ex illis eas amplius, quæ sunt membra vniuersitatis sui: & multo magis ipsum vniuersum suum*. Ratione præterea probat, quia nulla res creata potest aliquid bonum habere, nisi quod ei contulerit diuina causalitas. Deus autem, nihil causat nisi per voluntatem: ergo Deus vult maius bonum caus. e in creaturis, quæ de facto sunt perfectiores, & vult minus bonum causare in creaturis, quæ de facto sunt imperfectiores, quocumque modo contingat inæqualitas perfectionis, siue essentialiter, siue accidentaliter.

Secunda conclusio. Consistit etiam inæqualitas diuinæ dilectionis in eo, quod magis principaliter amat vnum bonum propter seipsum tanquam finem, aliud autem bonum minus principaliter amat; tanquam medium propter finem. Ita docet Scot. 4. distinctione 22. quæstione vnica artic. 3. fusiùs explicans prioritates & gradus, ac totidem verbis Gabriel in eadem dist. 32. quæst. vnica art. 1. notab. 3. Nec contradicunt cæteri Scholastici, quamuis locis nuper citatis hanc inæqualitatem non expresserint: alibi namque fatentur illam, quando de variis bonis tractant circa prædestinationem aut reprobationem, aut circa Incarnationem.

Explicatur amplius, ac demonstratur conclusio, quia Deus seipsum, ac tres personas Trinitatis infinita simpliciter appreciatione diligit supra quodlibet aliud diligibile propter seipsum, vt propter obiectum formale, & vltimum finem cuiuslibet dilectionis: sicut probatur est disputatione 3. & 4. Attamen cætera diligibilia non ita diligit, sed appreciatione infinitè minori, non propter seipsa, sed propter Deum. Rursus appreciatione maiori principaliusque diligit prædestinatos, tanquam finem proximum, ad quem ordinantur etiam præciti: maiori que appreciatione ac principalius diliguntur homines, quam irrationales creaturæ, quippe quæ propter hominem, vt propter finem amantur; vt dicemus statim.

Vnde sequitur, stolidissimum fuisse quorundam errorem, qui dicebant, Deo chariora esse bruta, quam homines; quoniam minori labore viuunt: & vniuersum esse factum propter bruta, non propter homines. Adversus hunc errorem scribit Origenes in Philochalia, siue amore pulchri capite 20. Ponitur autem hic liber in fine operum Origenis. Ac certè parum à brutis mentem eleuauerunt, qui felicitatem illorum nostræ præferendam esse putarunt. Reuincuntur autem ipso lumine naturæ, quo finem rerum omnium hominem esse demonstrauit Aristoteles libro secundo Physic. text. 24. dicens: *Non enim quoduis vltimus finis est, sed id, quod est optimus: & post pauca: Pimus: quia omnia sunt, gratia nostri. Summus enim nos quodammodo finis. Id enim cuius gratia cetera sunt, dupliciter dicitur. Porro. Quod propter se eligendum, eligibilis est eo eligendo.*

2. Augustini testimonio & ratione probatur.

3. Deus principaliter vnum bonū quàm aliud amat.

4. Conclusio demonstratio.

5. Quorundam error.

Aristoteles.

quod est propter aliud. Et finis, iique sunt ad finem, eligibilior videtur esse, vt scribit Aristoteles libro tertio, Topicor. capite 1. loco 4. & 12. Quod autem eligibilior est, eo ipso constituitur præferendum volitione, magisque diligendum.

6. Probat eandem veritatem Alexand. Clemens lib. 1. Pedagogi cap. 8. à principio, quoniam pulchrius bonum amatur magis. Quod si nihil, ait, odio habet eorum, quæ ab ipso facta sunt, restat, vt id diligit. Longe autem plusquam alia iure hominem diligit, quæ est pulcherrimum animal eorum, quæ ab ipso effecta sunt, pietate ac religione præditum. Denique 1. Corint. 9. Nuncquid de vobis cura est Deo, Cum tamen 1. Petri 5. Ipsi est cura de vobis. Et Sap. 4. Gratia Dei & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. & 2. Timoth. 2. Omnia propter electos. Videri potest Bernard. serm. 68. in Cantic. ad illud. Dilectus meus mihi, & ego illi. & Athanas. lib. de Incarnat. Verbi, & eius aduen.

7. Tertia conclusio maius bonum, vel actio per quam producit maius bonum non constituit formaliter, neque complet liberum amorem Dei, quatenus vnam creaturam diligit magis, quam aliam: sed hæc formalitas magis amandi, realis perfectio est, increata, & intrinseca Deo, sicut est increata & intrinseca perfectio liberæ volitionis. Conclusionem istam in memoriam reuocare; notando illam esse contentam in generali doctrina, quam ex professo probauimus supra disp. 11. 12. & 13. propterea necessarium fuit loco præfenti, quoniam ex doctrina S. Thomæ, quam retulimus conclusione 1. quidam authores occasionem arripiunt oppositum affirmandi. Cum enim asserat S. Thomas, ex parte voluntatis diuinæ Deum non amare magis vnum, quam aliud bonum; sed tantum ex parte boni, quod vult amato; sequi videtur, hanc formalitatem maioris dilectionis non esse Deo intrinsecam, & formaliter in eo existentem, sed solam denominationem. extrinsecam à maiori bono, quod vult, & causat.

8. Idem pari ratione posset inferri ex verbis Magistri lib. 3. sent. dist. 32. cap. Consideratur: Dilectio Dei non recipit magis & minus secundum essentiam, sed tantum secundum efficientiam. Vbi S. Bonauent. art. 1. q. 2. corp. ait: Dilectio Dei potius dicitur esse dilectio effectus, quam affectus. Quibus similia scribit Ricard. eadem dist. 32. art. 1. & 2. Henricus in summa art. 46. q. 6. ad 3. ait, Deum amare magis non secundum substantiam amoris, sed secundum maiorem bonitatem, quam causat. Alexand. 1. p. q. 31. mem. 2. & 3. ac præsertim mem. 4. persistit in eo, quod amor Dei, prout versatur circa creaturas, solum connotatur, producendum in tempore, addit supra Dei amorem, prout versatur circa Deum. Alij Scholastici multiplici modo loquendi solent à Deo remouere inæqualitatem amoris, & totam inæqualitatem ad obiecta creata reicere.

9. Nec mirandum est antiquiores ita fuisse locutos; cum vniuersaliter de præficientia futurorum, de providentia & prædestinatione, de volitione libera, & quolibet actu supponente volitionem liberam, ita loquantur, ac si constituerentur per relationem rationis, aut denominationem extrinsecam, resultantem ex obiectis contingentibus, quæ potuerunt non esse sicut retulimus disp. 11. sect. 3.

10. Nihilominus iidem authores in locis nuper citatis, & in alijs multis alias veritates tradunt,

ex quibus demonstratur, formalitatem maioris amoris esse realiter in Deo prius ratione, quam adueniat extrinseca denominatione à creaturis; quoniam expressè dicunt, maiorem Dei amorem esse causam tribuendi maius bonum; & ab æterno fuisse maiorem dilectionem vnius quam alterius & præparatum esse maius bonum vni, quam alteri, prius ratione, quam eius merita præiudicerentur esse futura; quæ omnia verificari nequeunt, nisi formalitas magis amandi sit increata & intrinseca Deo: nihil enim aliud à Deo potest esse principium causatiuum maioris boni, nec causa determinans ad maius bonum producendum. Veruntamen hanc rationem cum alijs pluribus fusijs ponderauimus disputationibus supra citatis.

Quocirca necessarium est, S. Thomæ & ceteros Scholasticos, proximè citatos, nihil amplius intendisse, quam à diuina volitione simplicissima & æterna remouere quamlibet distinctionem ante opus intellectus, & quamlibet mutationem aut nouitatem, aut inæqualitatem (qualis in nobis est ratione interfectionis aut feruoris; vt expressè dicunt) relinquendo solummodo perfectionem realem & eminentissimam, quæ per comparisonem ad volita dicatur inæqualis, quatenus verè ac realiter vult causare maius bonum in vno, quam in alio. sic tamen, vt totum hoc velle sit intrinsecum, increatum & realiter existens in actu diuino determinatè prius ratione, quam intelligatur effectus esse causandus.

Vnus inter antiquiores hoc animaduertit. Carthusianus lib. 3. dist. 32. q. vnica prope finem, ad sententias S. Thomæ, S. Bonauent. & aliorum quas prius retulerat, adiungens hanc explicationem: Potest dici maior dilectio Dei, etiam ex parte ipsius dilectionis, non secundum id quod est, sed per relationem & respectum ad eius amatum, secundum quod maius bonum vult vni, quam alteri, ita quod hoc non est solum ex parte voliti, sed ex volentis per respectum ad volitum. Obserua præsertim postrema verba.

Corollarium ex dictis est, non esse bonam illationem, per quam ex præfenti articulo 3. S. Thomæ deducitur, ante præiussa merita non magis vnum, quam alium amari, nec eligi ad vitam æternam; sicut argumentatur Vasquez in explicatione præfentis articuli tertij, sed fusijs infra disputat. 89. cap. 13. num. 121. & sequentibus. Vtrobique tamen non explicat istius illationis vim ex eo potissimum pendere, quod disp. 80. cap. 2. fuerat opinatus aduersus volitionem liberam, quæ tota & integra sit realis & intrinseca Deo. Nunc obiter obseruandum est, pari ratione debuisse negare inæqualitatem volendi maiorem gratiam vni, quam alteri ante præiussa merita; nam si potest intra diuinam volitionem esse realiter vis determinandi ad maiorem gratiam ante præiussa merita; eadem ratione poterit esse realiter vis determinandi ad maiorem gloriam ante præiussa merita; quia quod atinet ad inæqualitatem diuinæ volitionis & intrinsecum discrimen, eadem est ratio, licet quantum ad tribuendam gratiam vel gloriam propter merita sit ratio longe diuerfa.

11. S. Thomæ & ceterorum Scholasticorum. Fuit mare.

12. Carthuf.

13.

SECTIO II.

*Virum sit possibile magis unum amare, quam
alium, absque productione
maioris boni.*

1. **P**RO negatiua parte videtur esse communis scolasticorum sententia, quos sectione præcedenti pro conclusione prima citauimus, in eo tantum constituentes inæqualitatem amoris, quod inæqualia bona producat.

2. Breuiter tamen respondeo, illos esse intelligendos regulariter, ac de potentia ordinaria, vel intelligendos esse non tantum de reali productione realis boni, sed etiam de productione secundum rationem, qua, videlicet, tribuitur aliquod ens rationis, moraliter æstimabile tantquam maior dignitas & excellentia. Quod probò primò generaliter, quoniam sine reali diuersitate creaturarum possibile fuit, Deum voluisse, quod de facto non voluit; vt probatum fuit supra disp. 12. sectione 2. & 3. ergo sine reali diuersitate creaturarum possibile fuit alicui creaturæ voluisse bonum, quod de facto non voluit; hoc autem ipsum foret plus amauisse, nam plus amat, qui plura bona vel maiora vult.

3. Secundo probò magis in particulari, quoniam Dei maior dilectio est gratiam & reliqua bona creata præbere cuidam homini propter efficacem intentionem tribuendi tantam gloriam, & tali præparatione voluntatis, vt ex vi præsentis decreti Deus contulisset multò maiora media, si cognouisset, per ea media, quæ de facto collata sunt, non obtineri de facto tantam gloriam. Minor autem dilectio foret alteri præbere gratiam & reliqua bona creata in eodem bonitatis gradu, quo tributa sunt priori prædestinato, sed non propter efficacem intentionem ei tribuendi tantam gloriam, imò nec tribuendi gloriam: quamuis post præuisa merita prorsus æqualia, Deus efficaciter vellet æquale omnino gloriam huic secundo præbere; sicut & primo. Casus iste possibilis est de potentia absoluta non alter, quam est possibilis modus prædestinandi post præuisa merita: in hoc igitur casu nulla potest assignari solida ratio impossibilitatis, propter quam in vno & in altero homine prædicto non potuerint esse cuncta bona viæ & patriæ in eodem gradu bonitatis realis: attamen maius bonum non reale, sed morali æstimatione dignum magno pretio foret illa denominatio extrinseca à diuina volitione, quatenus efficaciter decreuit tantam gloriam ante præuisa merita, & tali præparatione voluntatis, vt ex vi præsentis decreti contulisset multò maiora media, si non esset obtinendus effectus sine illis. Hæc enim est magna dignitas extrinseca istius prædestinati; sed tamen realis forma, à qua prouenit, est in creata volitio libera Dei.

4. Tertiò. Potuisset Deus de potentia absoluta prædestinare vnum hominem propter alium prædestinandum, etiam ante opera præuisa; ita vt ex vi præsentis decreti, non prædestinaret, Franciscum, v. g. nisi prædestinasset Martinum, ad cuius prædestinationem debet deferuire Franciscus: è contrario tamen ex vi præsentis decreti prædestinaret Martinum, etiamsi non prædestinaret Franciscum. In hoc nulla reperitur implicatio contradictionis, nec potuerint æqualia

bona viæ & patriæ conferri à Deo, cum solo illo discrimine, quo Martini prædestinatio præferatur, quoniam illa foret sine prædestinatione Francisci, sed non è contrario. Tunc nemo dubitabit, ex vi præsentis decreti maiori appretiatione, magisque diligi Martinum, quam Franciscum; licet omnia realia bona supponamus æqualia tribui. Sola quædam dignitas non realis, sed consistens in extrinseca denominatione, tribuitur Martino, quæ magnum quoddam bonum est secundum æstimationem moralem.

Quartò, Remittere peccati reatum absque vilo dono supernaturali collato, & absque reali qualibet hominis mutatione possibile fuit de potentia absoluta, Sed ille homo cui peccati reatus ita remitteretur eo ipso magis diligeretur à Deo, quam alter homo, cui non remitteretur peccati reatus: ergo de potentia absoluta possibile est Deum diligere magis eum, cui nullum reale bonum maius confert: veruntamen confert donum quod secundum moralem æstimationem est magni pretij. Eodem modo philosophari licebit de duobus hominibus, quos Deus creare poterat in puris naturalibus, cum omni moda æqualitate realium donorum; sed tamen postea posset vnum eleuare ad amicitiam prorsus extrinsecam absque vilo reali dono collato, non eleuando alium.

Quintò. Per sacramentalia Deus venialia peccata iustis de facto remittit; potuisset autem manentibus eisdem realitatibus & operationibus, non remittere venialia, quod ipsum esset minus diligere, absque detractioe realitatis alicuius. Quod si respondeas inanere deputationem ad realem penam: addo fuisse de potentia absoluta possibile remitti deputationem ad penam, non remittendo culpam.

Sextò. De potentia absoluta potuit Deus Christum Dominum, in quantum est homo, non constituere caput Angelorum, nec tribuere Angelis gratiam & gloriam propter merita Christi Domini, nec ordinando illam ad Christum, vt ad finem, & caput; sed potuit ex vi possibilis alicuius decreti, prorsus independentem à Christo Domino, præbere gratiam & gloriam, perinde ac si nunquam futurus esset in mundo Christus Dominus. Hæc omnia potuerunt ita disponi manentibus eisdem bonis omnibus in eodem gradu reali, tam in humanitate Christi Domini quam in omnibus Angelis. Tunc igitur aliquo modo fuisset minus dilecta humanitas Christi Domini, quatenus illi non fuisset collata dignitas illa capitis: nunc autem est magis dilecta.

Septimò. Qui de facto nullum realem in se ipsis fructum capiunt ex redemptione Christi Domini & Sacramentis Ecclesiæ: minus dilecti fuissent à Deo, si non fuisset ad eorum salutem destinata redemptio, & Sacramenta, quantum est ex intentione Dei: nunc autem sunt magis dilecti; licet nihil reale suscipiant amplius, quam in eo casu recipiunt.

Hæc & similia exempla vim probandi, quod intendunt, & se protegendum ab obiectionibus accipiunt ex dictis supra tota disp. vndecima, & duodecima, quarum doctrinam corroboratur vt explicatur amplius præsentibus exemplis; quoniam hæc nullo modo patiuntur liberæ volitionis determinationem, aut vltimam constitutionem à rebus creatis prouenire.

5. Peccati remissio absque reali mutatione.

6. Per sacramentalia venialia remittuntur.

Remissio penæ absque remissione culpe.

7. Potuit Deus Christo dignitatem capitis non conferre.

8. Sacramento- rum fructum non capientes minus dilecti fuissent.

SECTIO III.

Quanam amoris aequalitas doceatur quando Sap. 6. Aequaliter, inquit, est illi cura de omnibus.

1.
Obiectio.

S. Thomas
solutio.

2.
Esi vera nō
plena.

Solutio ple-
nior.

Aequalitas
eo præscribitur
legibus.

Personarum
acceptio à
Deo excludi-
tur.

3.
Sap. 6.

Roman.

4.
Augustinus.
Psalm. 45.

Psalm. 17.

5.
prima aequa-
litas in ver-
bis sapientia
contineat.

ADuersus inaequalitatem amoris, traditam in sect. 1. solet opponi, quoniam cura Dei, & providentia rerum prouenit ex illarum amore: Sed aequalis est rerum omnium cura. Ergo amor est itidem aequalis: nec enim potuisset nō magis curare de rebus, quas amplius dilexisset. S. Thomas in præsenti q. 20. art. 3. ad 1. responderet, aequalitatem diuinæ curæ consistere in eo, quod ex equali sapientia & bonitate cunctas res administrat vno simplici & vniiformi actu volitionis. Eodem modo declarat eundem Sap. locum. 1. 2. q. 1. art. 4. ad 1. & q. 11. 2. art. 4. ad 1. Ricardus lib. 3. sentent. dist. 32. art. 1. q. 1. ad 1. vbi Durand. q. vnica ad 1. & Carthusian. q. vnica. column. 4. atque iterum Durand. 1. dist. 39. q. 3. art. 3.

Vera quidem est hæc doctrina, sed non plenè declarans aequalitatem intentam in prædicto Sap. capite: vt magis constabit statim. Est etiam magis metaphysica, quam pro more doctrinæ veteris Testamenti. Plenior igitur, & textui accommodatior expositio continet, eam aequalitatem, quæ directè pugnat cum acceptione personarum. Seruat autem Deus hanc aequalitatem in præscribendis legibus, tam naturalibus quàm supernaturalibus, & in damnandis earum transgressoribus. Nam in hoc genere nullam personam excipit cuiusque status, aut conditionis, sed omnes personas aequaliter obligat, & omnes aequaliter damnat, ac punit, nisi poeniteant. Aequalitas ista commendatur in sacris literis, quoniam excluditur à Deo personarum acceptio. Quemadmodum 2. Paralip. cap. 9. versic. 7. Iob. 34. vers. 19. Ecclesiastici 35. vers. 16. Ephes. 6. vers. 9. Coloss. 3. fine.

Cernitur ergo prædicta mens, & intellectus, integrum sapientiae versum considerando: *Non enim subtrahet personam cuiusque Deus, qui est omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & aequaliter est illi cura de omnibus.* Ideo ius dicit aequaliter omnibus, & diuites ac potentes collibebit ab iniuriis & oppressionibus pusillorum. Sapienter itaque S. Bonauent. lib. 3. sent. dist. 32. art. 1. q. 3. ad 1. exposuit: *Aequalitas illa non excludit ordinatam boni communicationem, sed excludit personarum acceptionem, quæ repugnat pulchritudini ordinis, &c.*

Intellexit hanc aequalitatem Augustinus in Psalm. 45. versu: *Deus in medio eius non commouebitur.* Quid ergo est, inquit, *Deus in medio eius?* Hoc significat, quod æquus est omnibus Deus, & personas non accipit. Quomodo enim illud, quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines; ita Deus mediū esse dicitur, aequaliter omnibus consulens. Nec aliter ad illum versum Psalm. 17. *In circuitu eius tabernaculum eius,* ait: *Conuersi tamen ipsum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus aequaliter fuerit, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore.*

Reducuntur ad prædictam aequalitatem alia quædam, non ita principaliter intentæ prædictis verbis sapientiae, quamvis secundario videantur

in illis esse intelligendæ. Prima sit, quæ reperitur in omnibus legibus diuinis, quatenus non sunt impares viribus arbitrij, supposito Dei adiutorio.

Secunda aequalitas reperitur in omnibus actibus, & habitibus supernaturalibus omnium fidelium: quia videlicet, quoad rationem specificam, fidei actus, & habitus aequales sunt in omnibus fidelibus, nec est altioris speciei actus fidei, quæ habuit Apostolus Petrus, quàm actus fidei cuiuslibet infimi Christiani; similiter etiam habitus. Vnde Petrus initio 2. Epistolæ. *16.* inquit, *qui coequalem nobiscum foris sunt fidem.* Cum tamen quantum ad intensionem, extensionem, diuturnitatem, frequentiam, & alias circumstantias, fides illorum non esset coequalis fidei Petri, & aliorum Apostolorum. Idem intellige de actibus & habitibus spei, charitatis, & aliarum virtutum. Eodem aequalitatis genere S. August. tract. 110. in Ioan. fine dicit, homines in gloria futuros esse *sanctis Angelis aequales.*

Tertia aequalitas cernitur in remediis ad salutem generaliter omnibus oblati. Nam Christus Dominus omnibus hominibus venit, pro omnibus mortuus est, vt omnes redimeret, omnibus adultis instituit Sacramenta, prædicatorem Euangelicam, Scripturas sacras, miracula, exempla, promissiones præmorium, poenarum comminationes; à quibus omnibus neminem adultorum excludit, quantum est ex parte institutionis diuinæ. Præterea Deus interius suppeditat vires aequales indigentiae, siue necessitati ad finem salutis, & aequales suis promissis & legibus.

Hoc sensu iustam vocationem fuisse, dixit Clemens Alexand. lib. 2. Stromat. pag. 6. *Diuinum, inquit, verbum clamauit, omnes simul vocans, eos quidem vel maximè cognoscens, qui non erant parituri: & tamen quoniam est in nostra potestate parere, & non parere, vt nulli possint causari prætextum ignorantie, iustam fecit vocationem.* Et lib. 7. Stromat. pag. 2. *Neque ergo dicit, vquam aliquibus inuiderit, qui omnes ex æquo vocauit, & pag. 5. eiusdem lib. 7. ait: In stadio decertant athleta, & ex iis vtiq; superat, qui alius preparauerit, (id est, qui melius paruierit, quam alter) omnibus enim omnia à Deo proposita sunt aequalia, & est ipse alienus à reprehensione: misericordiam autem consequitur is, qui potest, & potens est, qui voluerit.* Intellige, supposito Dei adiutorio.

De eadem aequalitate Methodius in concione de Resurrectione, cuius verba refert Theodulus in Collectaneis ad Epist. Rom. cap. 9. post med. tractans de potestate figuli, ait: *Non quia alios bonos, alios non tales Deus condidit: Absit. Verum omnia Dei bona ex æquo sunt omnibus communia.* Chrysostomus homilia 45. in Matth. post med. explicans parabolam de seminante Matth. 13. postquam exposuit, quanta copia, & liberalitate Deus faciat quod in se est, vt terra fructum ferat, subiungit: *Si verò illi corruperunt semina, inculpabilis omnino est, quæ tanta liberalitate in omnes aequaliter vtiunt.*

Iustinus Martyr in expositione fidei de recta confessione prope finem: *Audiamus, inquit, Scripturam dicentem: Qui est in sinu Patris iuxta essentiam vniuersis ex æquo adest. & post pauca: Rebus omnibus eum adeste iuxta essentiam, dicimus, & si non similiter. Nec enim caput Deitatis splendorem corporis sordidum.* Quod explicat exemplo,

6.
Supernaturales fidei habitus omnium sunt speciei.

1. Petri 1.

Augustinus.

7.

8.
Clemens.

9.
Methodius.

Chrysostomus.

10.

SECTIO IV.

Origenes.
Hebræor. 6.

familiari multis Patribus, æqualitatis, qua sol illuminat, quantum ex se est. Eidem similitudini solis aliam præmittit Origenes. lib. 3. Periarchoon, siue de principiis c. 1. propius ad medium quam ad princip. adductis verbis Apostoli Hebræor. 6. Terra frequenter venientem supra se bibens imbrem, & generans, &c. Ex his Pauli sermonibus, inquit, euidenter ostenditur, quod vno eodémque opere Dei, quo imbrem terra largitur, alia quidem terra diligenter excolta fructus afferat bonos: alia vero, qua negligenter inculta est, spinas & tribulos proferat. Vnde post pauca subinfert: Ita vt bonitas & æquitas imbrium super omnem terram æqualiter veniat: sed vno eodémque opere pluuia, &c.

11. Cyprianus lib. de opere & eleemosyn. ad finem: Nec quisquam, inquit, à beneficiis eius & muneribus arceatur, quominus omne humanum genus bonitate ac largitate diuina æqualiter perfruat. Sic æqualiter dies illuminat, Sol radiat, imber rigat, ventus aspirat, & dormientibus somnus vnus est, & stellarum splendor ac luna communis est. Rufus lib. 3. epist. 8. ad Fidum prope med. illic, ait, æqualitas diuina & spiritalis exprimitur, quod paret, & æquales sunt omnes homines, quando à Deo semel facti sunt, & possit atas nostra incrementis corporum secundum seculum, non secundum Deum, habere discrimen, nisi si & gratia ipsa, que baptizatis datur, pro atate accipientium vel minor, vel maior tribuitur, cum spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate paterna æqualis omnibus prebeatur. Nam Deus, vt personam non accipit, sic nec atatem, cum se omnibus ad cælestis gratia consecutionem æqualitate librata, prebeat Patrem. Quod asserit, per baptismum æqualem gratiam conferri, nec maiorem adultis, quam infantibus intelligendum est præcisè considerata virtute Sacramenti, abstrahendo à dispositione recipientium; nam adultis gratiam maiorem confert, ratione dispositionis supernaturalis.

Æqualis
gratia ba-
ptismi.

12. Idem Cyprianus lib. 4. Epistolar. epist. 7. (quæ alias numeratur epist. 76.) in medio sic loquitur: Quinimo Spiritus sanctus non de mensura datur, sed super credentem totus infunditur. Nam si dies omnibus æqualiter nascitur, & si sol super omnes pari, & æquali luce diffunditur: Quanto magis Christus Sol & dies verus, in Ecclesia sua lumen vite æterna pari æqualitate largitur? Cuius æqualitatis sacramentum videmus in Exodo esse celebratum, cum de celo Manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cælestis, & cibum Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discrimine vel sexus, vel etatis, Gomor. à singulis æqualiter colligebatur. Vnde apparebat, Christi indulgentiam, & cælestem gratiam, postmodum sequitur, æqualiter omnibus diuidi, sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine acceptatione persona super omnem Dei populum spiritalis gratia munus infundi. Subiungit autem inæqualitatem gratiæ iuxta parabolam seminis Matth. 13. Eadem similitudine lucis & solis, quam tractamus æqualitatem, explicant Fulgent. lib. 2. ad Monim. c. 8. post med. Marcus Eremita lib. de Baptismo longè post med. Climacus lib. de inanis vitæ fuga gradu 1. parum à principio. Hugo Victor. in epistol. ad Roman. q. 238. & 248. & in annotationibus elucidatoriis eiusdem epistol. cap. 9. subinit. & paulò inferius q. 2. Cæteras æqualitates simul cum inæqualitate donorum cælestium explicabit sectio sequens.

Cæteras æqualitates affines esse præcedentibus, & nihil obflare donorum inæqualitatibus.

Æ Qualitati tertiæ, quam explicuit postrema pars sectionis præcedentis, affinis è quarta, pertinet ad ea dona, quæ redduntur in hac vita, vel meritis de condigno, vel meritis de congruo. Quemadmodum iusti per opera bona de condigno merentur augmentum gratiæ, & aliorum habituum supernaturalium, & protectionis propriæ filiorum & amicorum. Quia quantum ad mensuram de condigno debitam, si præcisè consideretur, æqualem se Deus præbet omnibus iustis æqualitate geometrica; vt videbimus disput. 58. & 59.

1.
Æqualitas
à remunera-
randis meri-
tis de condi-
gno. & de
congruo.

Augmentum
gratiæ de co-
digno mere-
tur.

Nec minus seruetur æqualitas, & quoddam iustitiæ genus circa remuneranda merita de congruo. Nam & iustificatæ gratiam, & omnes habitus operatuios virtutum infundit hominibus, qui credunt, sperant, penitent, & diligunt sicut oportet; æqualitate seruata iuxta proportionem dispositionis, nullam excludendo nationem, statum, conditionem, sexum, ætatem. Hæc enim æqualitas, & iustitia est, quam Petrus affirmat Actuum 10. quando negat iniustitiam acceptationis personarum in ordine ad gratiam iustificationis dicens: In veritate comperi quia non est acceptor personarum Deus; sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Et Paulus sub nomine distinctionis negat inæqualitatem, & sub nomine identitatis affirmat æqualitatem Roman. 10. dicens: Non enim est distinctio Iudei & Græci. Nam idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim, quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

2.
In remunera-
randis meri-
tis de congruo
iustitia ge-
nus.

Ador. 10.

Rom. 10.

Præcedenti proximum, & consequens est quintum genus inæqualitatis, consistens in proportionem donorum ad capacitatem, atque dispositionem recipientis. Quemadmodum homo peregrè proficiens vocat seruos, & tradidit illis bona sua, & vni dedit quinquæ talenta, alij verò vnum, vnicuique secundum propriam virtutem. Vbi non seruatur æqualitas proportionis (quam Aristoteles vocat æqualitatem numeri) sed æqualitas proportionalitatis, nam vocat geometricam, quoniam vniuscuiusque capacitati atque virtuti proportionatur talentorum numerus.

3.
Quinta
æqualitas.

Æqualitas
proportionis.
& proportio-
nalitatis.

De hoc Hilarius in Matth. Canone 27. Diuisio pecuniæ, inquit, inæqualis est, sed non ad diuitem referenda diuersitas est, aut enim, vnumquemque secundum virtutem suam accepisse. Ergo, in quantum quis capax esset, accepit, & extra moderantis arbitrium est, quod erat in iure sumentis. & post præca: Igitur vnusquisque secundum fidei suæ mensuram talentum, id est Euangelij predicationem, à predicante suscepit: hæc enim incorrupta substantia est hoc patrimonium Christi, æternis hæreditibus reseruatum. Theophylact. Matth. 25. Spirituales bona accipientes, inquit, illi quidem plura, hi verò minora, vnusquisque secundum propriam facultatem, hoc est, secundum mensuram fidei, & purificationis, in vno enim, quod ego daturus sum Deo, in illud mittere donum suum, si paruum dederit, paruum dabit ipse donum, si magnum, magnum ipse quoque dabit.

4.
Hilarius.

Theophylact.

5.
Equalitas
dilectionis.
Cyrillus.

Ad hoc genus æqualitatis iuxta proportionem personarum pertinet æqualitas dilectionis, quam affirmat Cyrillus Alexand. libro 11. in Ioan. cap. 17. ad finem illis præsertim verbis: *Nam qui Christum, ut hominem claritate atque gloria Deitatis donauit, nobisque potestatem fecit, ut gratis hoc acquirere possimus, quomodo equali nos mensura charitatis non amat? Quam sententiam, statim temperat, dicens: Nec equali mensura creaturam, & Filium Dei suum amabit, & post pauca: Quomodo resurrexerit ac gloria sua conformes erimus: sic & amoris (ut ita dicam) conformitatem in Christo accepimus: atque proximè sequenti cap. 18. sub init. Diligimur, inquit, ut filij ad similitudinem Filij naturalis. Nam & si non equalis mensura, tamen exquisita imitatio res veritas quodammodo exæquari videtur.*

6.
Ioan. 17.

Nec mirandum est æqualitatem appellari, quæ à Christo Domino vocatur vnitas (æqualitas enim ab vnitate procedit, & minor est vnitate) Ioan. 17. *Sicut & nos unum sumus, ego in eis & in ui me, ut sint consummati in unum.* Quod egregiè ponderat Hilarius lib. 8. de Trinit. col. 6. & 7.

7.

Quocirca potiori iure vocari poterit æqualitas, illa proportio, qua Deus dona tribuit vnicuique membro Ecclesiæ iuxta mensuram, illi membro debitam, hoc est, seruata proportione ad munus, & gradum, ad quem vnaquæque persona Dei prædestinatione dirigitur, secundum illud Ephes. 4. *In mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit.* Chrysostom. ad prædicta verba Ephes. 4. serm. 11. paulò ante morale: *Spiritus, inquit, ille è superioribus abundè infusus, cunctis membris prehensis, iuxta cuiusque capsum subministratus, incrementum ita facit.* Consonat ibidem Theodoretus & Anselm. & commentarius adscriptus Ambrosio.

Ephes. 4.

Chrysostom.

8.

Hieronymus æqualitatem magis expressit in eiusdem sententiæ commentario, potissimum illis verbis: *Neque enim ad mensuram dat Deus spiritum, aut potest habere mensuram, quod equaliter ubique diffusum est.* Idque declarat similitudine haurientium aquam è mari; subiungit autem: *Consummata perfectio totum crescere faciat corpus equaliter, & omnia membra iuxta mensuram suam incrementum ætatis accipiant.* Quam declarat exemplo membrorum corporis, cuius ab infantia crescunt æqualiter oculi, brachia, & digiti; sed non ita, ut sit oculorum magnitudo duorum cubitorum, sicut vnus brachij, nec omnes digiti fiant prorsus æquales; sed proportionem seruata recipiat oculus tantam magnitudinem, quæ pulchrè respondeat magnitudini corporis.

Ioan. 3.

9.

Quam dissimilitudinem, & inæqualitatem membrorum, cum proportionalitatis æqualitate coniunctam, magis explicuit August. tract. 14. in idem Ioan. 3. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* Sed Hieronymus iterum epist. ad Augustinum de Petro reprehensio à Paulo col. 3. tractans illud Actuum 10. *Surge Petre, occide & manduca, &c.* Quo dicto, inquit, ostenditur, nullum hominem secundum naturam esse pollutum, sed equaliter omnes ad Christi gratiam vocari.

Ioan. 3.

Actuum 10.
Hieronym.

10.

Luca 15.

Rursus epist. 147. ad Damasum de filio prodigo col. 3. tractans illud: *Da mihi portionem substantiæ, qua me contigit.* Substantia, inquit, Dei est omne, quod viuimus, sapimus, cogitamus in verba prorumpimus. Hæc Deus equaliter vniuersis, & in commune largitus est, Evangelistæ dicente. Et ad

lux vera, que illuminat omnem hominem. Insuper epist. 150. ad Hedibiam quaest. 10. post med. *Deus, inquit, equali cunctos forte generauit, & dedit arbitrij libertatem, &c.* Continuèque discrimina simul cum æqualitate declarat exemplo Solis. Quemadmodum etiam Ambrosius in Psalm. 118. serm. 8. vers. 8.

11.

Cyrillus Hierosolym. Catechesi 1. versus finem: *Remissio, inquit, peccatorum, ex æquo datur omnibus: communicatio autem Spiritus sancti secundum fidei vniuscuiusque proportionem datur.* Peccatorum remissio cunctis offertur ex æquo, quoniam ad salutem est simpliciter necessaria; sed communicatio gratiarum, quæ vocantur gratis datæ, non offertur omnibus ex æquo.

12.
Æqualitas
in naturalib.
beneficiis.

Sextum & postremum æqualitatis genus pertinet ad naturalia beneficia, in quibus rigidior, quàm in supernaturalibus seruatur æqualitas, quoniam naturæ debentur conaturalitatis debito. Deus igitur secundum ordinariam prouidentiam omnibus largitur tantum naturalium beneficiorum, quantum naturalium causarum concursus & actiuitas potest operari, & quantum vniuscuiusque natura postulat. Sic intelligenda venit æqualitas, quam Petrus Apostolus docuit apud Clemen. Rom. lib. 3. Recognit. prope med. Nam cum obiecit Simon: *Ab surdum est, cum equaliter sit Deus omnium, non omnes equaliter posse voluntatem eius agnoscere.* Petrus respondet: *Æquales omnes facti sunt, & equaliter cunctis dedit esse capaces veritatis.* & post pauca: *Non est in natura sed in eruditione diuersitas.*

Petrus apud
Clementem.

13.

Ideo S. Thomas de veritate q. 6. art. 2. cum in quinto argumento opposuisset, sanctos, & Prophetas cõmuniter dicere, quod Deus equaliter se habet, quamuis non omnia equaliter se habeat ad participandam bonitatem ipsius, sicut sol, &c. respondet. *Secundum quod Deus rebus iam dispositis prouidet, sic similiter se habet ad omnia, in quantum omnibus equaliter dat secundum suam proportionem.* Docet autem, Deum inæqualiter se habere, quantum ad constituendos diuersos gradus rerum. Rectè igitur Alexander 1. p. q. 31. memb. 3. ad 1. hanc etiam æqualitatem proportionalitatis ad capacitatem intelligit, significat verbis Sap. 6. *Equaliter est illi cura de omnibus.*

S. Thom.

14.
Dionysius.

Ad præsens, & duo præcedentia genera æqualitatis confirmanda pertinent, quæ docuit Dionys. cap. 8. de diuin. nomin. à medio ab illis verbis: *Iustitia autem rursus Deus laudatur, quod sua cuique pro dignitate tribuat: quod modum pulchritudinem, ordinem, ornatum, omnesque distinctiones & ordines termino, qui verè æquissimus est, unicuique definit: & omnibus sua actionis auctor est: & quæ sequuntur.* Plura ex aliis capitibus eiusdem libri, & ex Gregorio Nysseno Maximo, Damasceno, & aliis atulimus. Supra disp. 9. sect. 8. exemplo 4.

In generali concursu primæ causæ, præcisè considerato, præ cæteris elucet æqualitas ista. Hic enim, quantum ex se est, indifferens & vniuersalis, modificatur tamen ac determinatur ad varios effectus secundum inæqualitatem, ac diuersitatem causarum secundarum; ut vidimus supra disp. 4. 5. Nam prima causa existit in omnibus secundum dispositionem vniuersalem. Ut dicitur in lib. de causis proposit. 2. 4. quam ad hoc probandū simul cum verbis Dionys. c. 4. de diuin. nom. affert Ægid. in 2. sent. dist. 1. p. 1. q. 2. art. 6. §. Propter

15.
Generalis
concurfus
æqualitas.

lam

16. Iam verò prædictas omnes esse non simpliciter æqualitates amoris, sed tantum secundum quid, proptereaque simul admittere dilectionis in æqualitate simpliciter & absolute dictam, constat non solum ex dictis sect. 1. sed præterea multis aliis, quorum aliqua recensebimus. Prius tamen audiamus Prosperum lib. 2. de vocat. Gent. cap. 31. dicentem: *Elaboratum est, ut non solum in nouissimis diebus, sed etiam in cunctis retro seculis, probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse providentia quidem pari, & bonitate generali; sed multimodo opere, diuersaque mensura. Vides igitur providentiam pariter, & generalitatem bonitatis simul esse coniunctam cum diuersa mensura, dissimilique modo diuinorum operum. Hæc igitur est æqualitas secundum quid cum inæqualitate simpliciter. Vtramque partem ex Apostolo deducit, continuo subiungens: Quoniam, siue occulte siue manifeste, ipse est (ut Apostolus ait): Saluator omnium hominum, maxime fidelium. Quæ sententia subtilissima breuitatis, & validissimi roboris si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc, de qua agimus, controversiam dirimit. Dicendo enim: Qui est Saluator omnium hominum: confirmavit, bonitatem Dei super omnes homines esse generalem: adiuciendo, maxime fidelium ostendit, esse partem generis humani, quæ merito fidei diuinitus inspirata ad summam atque æternam salutem, specialibus beneficiis promeretur.*

17. Aliam tamen inæqualitatem simul cum æqualitate naturali, cecinit Prosper lib. de Providentia circa med. ubi notanda sunt potissimum illa:
— *Æqua creaturis*

Mensura est, uno qui lumine luminat omnes.

Inæqualia munera, & dissimilia dona Deum hominibus distribuere, prout vult, apertè docuit Apostolus 1. Corinth. 12. Imo nonnullis peccatoribus abundantiora dona conferri, fortioraque remedia salutis, quam aliquibus iustis, ita certum est, ut æqualitas, huic inæqualitati repugnans, merito censeatur error ab Hilario Arelatensi, & Prospero in epist. ad Augustum, quibus attestatur Augustinus totis ferè libris de prædestinatione Sanctorum, de bono perseuerantiae, de Correctione & Grat. & alibi sæpe, Petrus Diaconus lib. de Incarnatione & Grat. cap. 7.

18. Videndus est præcipuè Prosper lib. 2. de vocatione Gent. cap. 10. alias cap. 31. & 32. præsertim illis verbis: *Non eadem omnibus, neque paria conferantur, & ante ulla humanorum pondera meritum, dissimilissima diuinorum mensura sit munus.* Quod idem confirmat sequenti cap. 33. Imo etiam in eodem libro 2. cap. 3. & 6. & 7. & lib. 1. de vocatione Gent. cap. 17. & 21. & tota epistola ad Rufinum de libero arbitrio, potissimum à medio. Denique in lib. de ingratis cap. 10. proponit Semipelagianorum sententiam de æqualitate diuinæ voluntatis, qua Deus vult omnes saluos fieri, æqualem salutis possibilitatem omnibus tribuens. Quam impugnat multis capitibus sequentibus.

19. Videndus est etiam Fulgentius toto lib. 1. ad Monim. præsertim cap. 7. 16. 27. & 28. & lib. de incarnatione & grat. Iesu Christi cap. 18. Beda & Anselmus in id Roman. *Misererebatur cui misererebor.* S. Thomas 1. p. quæst. 23. art. 4. ad 1. & art. 5. fine; & 1. 2. quæst. 79. art. 3. corp. notans diferimen Dei à Sole, quia Deus pro sua

libera voluntate quibusdam hominibus aufert impedimenta summis, tribuens capacitatem, & efficaciter agens, ut oculos aperiant; aliis verò tantum beneficium iusto iudicio denegat. Ita temperat Solis exemplum, toties à Patribus repetitum ad explicandam æqualitatem ex parte Dei, comparatione inæqualium capacitarum, quas ipse facit, & ordinat, esse inæquales. Sed de hoc plura diximus & dicemus tractantes de prædestinatione.

Postremò potuisset opponi personarum acceptationem redolere prædictam inæqualitatem. Oppositum tamen Scripturæ testimoniis & Theologicis rationibus demonstrabimus de Prædestinatione tractantes. Nunc sufficiat hoc vitium interuenire non posse in beneficiis merè gratuitis: cum acceptio personarum sit vitium contra iustitiam. Ideo Matth. 20. Sapiens Paterfamilias, postquam ostendit debito se iam satisfecisse iustitiæ; dicens: *Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade.* de gratuita liberalitate subincolit: *An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum.*

SECTIO V.

Meliora magis amat Deus, & Christum D. magis quam totam collectionem omnium creaturarum.

Prima conclusio est. Semper Deus magis diligit meliora. Ita docet S. Thomas in præfenti q. 20. art. 4. corp. & lib. 3. sentent. dist. 32. q. 1. art. 5. S. Bonaventura eadem dist. 32. art. vnicò quæst. 4. & 5. & 6. Ricard. ibidem art. 2. q. 1. & sequentibus. Carthusian. q. vnica. Gabriel q. vnica dub. 3. Durand. q. vnica art. 3. Alexand. 1. p. q. 32. art. 1.

Ratio demonstrans est, quoniam amare non est aliud quam velle bonum alicui (supra disp. 52. sect. 1. & sequentibus.) Deinde licet voluntatibus creatis possibile sit magis amare, non volendo maius bonum; quoniam possunt intensiorem vel diuturniorem, vel constantiorem habere volitionem æqualis boni: Deo tamen non aliter est possibile magis amare, nisi volèdo maius bonum; & quoties vult maius bonum magis amat: sicut probatum est, & explicatum sect. 1. & 2. Rursus quibuslibet rebus melioribus Deus vult maius bonum: quoniam illud ipsum bonum, quo meliores constituuntur, & ipsam meliorem (ut ita dicamus) Deus causat per suam scientiam & volitionem efficacem. Ergo qualibet res meliores magis amat. Quod intellige non tantum de maiori bono reali, sed etiam de maiori bono moraliter æstimabili, quamvis non existat realiter in creatura: sicut dictum est sectione 2.

Confirmatur, quoniam Deus necessariò diligit suam bonitatem; & idè per simplicem complacentiam omnium possibilitum, magis diligit eas res, quæ magis participare possunt diuinæ bonitatis, & illi possunt esse similiore. Hæc autem complacentia maior dilectio est simpliciter necessaria. Quamvis autem ex illa non necessariò sequatur efficax amor, quo Deus efficaciter velit meliora potius, quam minus bona producere: nihilominus ex suppositione quod producit meliora & minus bona; necessariò sequitur efficax amor, quo

20.

Personarum acceptio non in merè gratuita.

1.

Affertio 1. Meliora magis diligit Deus.

2.

Deo magis amare nisi volendo maius bonum.

3.

Quæ magis bonitatis Dei participare possunt magis necessaria complacentia diligit Deus.

quo magis diligit meliora propter maiorem participationem & similitudinem suæ bonitatis.

A. Quod atinet ad Christum D. ab omnibus Catholicis, ut exploratum supponitur, in quantum est Deus & Verbum, amari magis, quam totam collectionem omnium creaturarum; quoniam appretiatione simpliciter infinita Deus vult illi bonum simpliciter infinitum, & vult illi esse essentiale. Quapropter quæ disputant scholastici de maiori dilectione Dei erga Christum, intelligunt, in quantum est homo, siue, quod in idem redit, de dilectione erga sanctissimam illam humanitatem.

5. Sit igitur secunda conclusio. Christum D. ut hominem, & eius humanitatem Deus dilexit magis, quam totam collectionem omnium creaturarum visibilibus, & invisibilibus, etiam Angelorum. Ita docet S. Thomas in præsentī q. 20. art. 4. ad 1. & clarius 3. dist. 32. q. vnica in fine totius quæstionis. Magister in eadem distinctione 32. cap. 1. fine. Vbi notandum est, comparare dilectionem eorum, quæ Deus fecit: quapropter agit de vnigenito, prout factus est homo. Magis expressè Alexander 1. p. q. 32. memb. 1. post med. S. Bonauent. lib. 3. sent. dist. 32. art. vnico q. 7. vbi Ricardus art. 2. q. 4. Carthusianus q. vnica col. 3.

6. Sunt in Patribus innumera, quæ possent ad hoc probandum adduci: sed afferemus ea tantum, quæ magis expressè dilectionem, & eius mensuram comparant. Augustinus tractatu 110. in Ioan. exponens illud capitis 17. *Et dilexisti eos sicut & tu me dilexisti.* paulò post medium tractatus ait: *Nec ideo pares sumus vnigenito Filio, per quem creati & reconciliati sumus, quia dictum est: Dilexisti eos sicut & me, neque enim semper equalitatem significat, qui dicit, sicut illud, iua & illud. & post pauca: Diligit Filium secundum diuinitatem, quia genuit illum aequalem sibi: diligit eum etiam secundum id, quod homo est, quia ipsum vnigenitum Verbum caro factum est, & propter Verbum est ei cara Verbi caro. Nos autem diligit, quoniam sumus eius membra, quem diligit.*

Augustinus. Particula sicut, non semper equalitatem denotat.

7. Et prope finem eiusdem tractatus addit: *Quis dignè possit quantum diligit membra Vnigeniti sui, & quanto amplius ipsum Vnigenitum, in quo condita sunt omnia visibilia, & invisibilia, quæ in suis generibus ordinata vnigenitum diligit (videtur hic defuisse aliquod verbum, veluti comprehendere, vel explicare.) Vnigenitus autem, cum sit Dominus omnium, procul dubio est Dominus Angelorum; natura quæ Deus, non Angelus sed Patri potius equalis: gratia verò quæ homo est, quomodo non excellit excellentiam cuiuslibet Angelis, cum sit vna persona carnis & Verbi.*

8. Cyrillus Alexand. lib. 11. in Ioan. cap. 17. ad finem, tractans eadem verba Christi Domini. Ioan. 17. notat, Nullo pacto seruientem naturam eum Domino suo posse contendere, nec equali mensura creaturam, & Filium Deum suum amari. Peruntamen Filius Dei, qui ante secula à Patre amatur, amari cepit, ut homo, quod non sibi sed nobis acquisiuit. Quomodo ergo resurrectionis ac glorie sue conformes erimus, & primum in Christo renouati sumus: sic & amoris (ut ita dicam) conformitatem in Christo accepimus. Et sequenti c. 28. sub init. Diligimur enim ut filij ad similitudinem Filij naturalis. Nam, etsi non equali mensura, tamen exquisitissimo rei, veritati quodammodo exequari videtur, Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo* cap. 14. soluit

9.

interrogationibus concludit Christi Domini vitam, quam pro nobis obtulit moriens, esse tantæ bonitatis ac dignitatis; ut eius magnitudo superet infinita distantia magnitudinē malitiæ quorūlibet peccatorum, etiam committerentur infinita, & post med. capitis: *Si omne bonum, ait, tam bonū est, quam mala est eius destructio: plus est bonum incoparabiliter, quam sint ea peccata mala, quæ sine existimatione superat eius interemptio. Cogita, quia etiam peccata tantum sunt odibilia, quantum sunt mala, & vita ista tantum amabilis quantum est bona. Inde sequitur, quia vita hæc plus est amabilis, quam sint peccata odibilia. Inde concludit, oblationem vitæ talis fuisse valoris infinitē maioris, quam debitum omnium peccatorum.*

Demonstrationes Theologicæ, quæ tanguntur in prædictis testimoniis Patrum, ita reducuntur ad Scholasticam formam. Prima sit. Amaro magis est maius bonum alicui velle: (sicut dicebamus probantes primam conclusionem.) Sed Christo Domino, prout homo est, & illius humanitati Deus vult efficaciter bonū infinitē maius, quam vniuersæ collectioni creaturarū omnium, etiam Angelorum; ergo Christum Dominū prout est homo, & illius humanitatē Deus magis amat, quam vniuersam collectionē creaturarum omnium etiam Angelorū. Minor explicatur & probatur, quoniam Deus efficaciter vult, ut hic homo sit etiam Deus per vnitatem personæ, quod idem est velle huic humanitati conferre bonum simpliciter infinitum, videlicet, diuinitatē & personam Verbi: quamuis hæc dilectio sit infinitē minor, quam dilectio, prout versatur circa personam diuinam: illis enim Deus vult diuinitatem essentialiter & necessariò conuenire, nō per vnitatem creatā: at verò naturæ humanæ Christi D. vult conuenire diuinitatem, & personam Verbi, non essentialiter, neque necessariò, sed gratuito dono, & liberè per vnitatem in tempore factam.

Confirmatur verbis Apostoli Hebræos 1. *Tantò melior Angelis effectus, quando differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te: Et quæ sequuntur in eodem c. & ad Philippen. 2. Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genua flectantur, cælestium, terrestrium, & inferorum.*

Secunda demonstratio est. Magis gratum est eo ipso magis amabile; idèque magis amatur à voluntate rectissima: sed Christus Dominus etiā, prout hic homo, ratione gratiæ vniōis Hypostaticæ infinitē magis gratus est Deo, quam tota collectio creaturarum omnium: ergo magis diligitur à diuina volūtate. Minor constat, quoniam Christus, ut homo, cūstituitur gratus formaliter per increatam personā verbi, cui nulla multitudo, vel magnitudo gratiarum creatibilium poterit adæquare. Confirmatur 1. nam & habitualis gratia Christi D. licet in esse rei non fuerit infinita simpliciter, at maior est tota collectione gratiarum, quæ datæ sunt hominibus & Angelis, iuxta illud Ioan. 3. *Quem misit Deus, verba Dei loquitur non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Ei nimis, quem misit Deus: ut intelligunt communiter Patres. Confirmatur secundo, quia naturalis Filius Dei est maiori dilectione dignus, quam omnes adoptiui. Propterea namque Matth. 2. singulariter de illo dictum est à Patre. Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. & Marci 9. Hic est Filius charissimus.*

Christi D. vita infinitè maioris valoris quam omnium peccatorum debitum.

10. Asseritio demonstratio prima.

Christi D. humanitati infinitum bonum vult Deus.

11. Hebr. 1.

Philipp. 2.

12.

Christus ut homo, gratus formaliter per increatam personam.

Confirmatio prima. Gratia habitualis Christi in esse infinita.

Ioan. 3.

Confirmatio secunda.

Matth. 2.

Marci 9.

Tertia

Tertia demonstratio cõstat ex tribus, videlicet. Causa finalis vltima, quæ propter se ipsam diligitur, magis amatur, quam media: Dominus etiam & filius amatur magis quàm serui & famuli: præterea principii & causa debet magis amari, quàm effectus illius. Sed omnia naturalia supernaturaliaque bona, sunt media, quæ tãquam ad finem diũguntur ad Christum Dominũ propter se ipsum dilectum, & illi tanquam suo domino seruiunt, & sunt effectus illius vt causæ meritorie, atque efficiẽtis & exemplaris. Ergo Christus dominus amatur magis, quam omnia bona creata collectiue sumpta. Minor probatur Hebræ 2. *Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia.* Propositione propter, significatur causã finalis; propositione per efficiens. Quemadmodum & cap. 1. dixerat: *Per quem fecit & sæcula.* & Colossens. 1. *Quantum in ipso condita sunt vniuersa, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesie, qui est principium primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primum tenens, quia in ipso complacent omniū plenitudinem inhabitare.* Quod magis, explicuit sequenti cap. 2. dicens: *in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & essis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.* 1. Corinth. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei.* Ac denique cap. 1. Ephesiorum ad finem: *Constituens, inquit, ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiã in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnẽ Ecclesiam.*

Postrema demonstratio nititur in doctrina Theologorum omnium, quando probant necessitatem Incarnationis. Quæcunque bonitas, extra Deum possibilis, etiam collectiue, sumpta, minor est, quam malitia peccatorum: Sed bonitas humanæ vitæ Christi Domini maioris bonitatis & pretij maioris est quam malitia peccatorum omnium possibilium: ergo bonitas eiusdem humanæ vitæ maior est, quam quæcunque bonitas extra Deum possibilis, etiam collectiue sumpta: maior autem bonitas magis diligitur à voluntate rectissima, & causante illam, vt supra dicebamus. Minor probatur, quia nisi bonitas humanæ vitæ Christi Domini fuisset maioris bonitatis & pretij, quàm malitia peccatorum; non fuisset redemptio copiosa, & superabundans oblatio talis vitæ pro peccatis. Hanc rationem tradiderunt Anselmus & Bonau. supra citati.

SECTIO VI.

Argumenta quæ contendunt, Ecclesiam à Deo magis amari, quam vitam humanitatis Christi Domini.

Primum est, quoniam id perspicuè Bernardus docere videtur sermone de Magdalena inter med. & finem dicens: *Duo corpora habet Christus, vnum quod suscepit ex virgine, alterum Ecclesie, quod charius habet benignitas redimentis. Denique illud pro isto mortis exposuit & tormentis, morte turpissima condemnatum. Et ex paruis sermonibus quinquagesimo septimo sermone ad finem: Quæ vtiq; membra nisi plus illud crucifixo corpore Christus diligeret, pro his illud crucifigendum non tradidisset.* Atque serm. 12. in Cantica versus finem de operibus misericordie sic loquitur: *Hæc*

Ruiz de Voluntate Dei.

vltimo per vniuersum Christi corpus diffunditur. Corpus dico, non illud crucifixum, sed quod illud acquisitum est passione. Optimum re vera vnguentum, in cuius comparatione cetera nec respicere se ostendit, &c.

Secundum argumentum. Quod magis amatur, seruatur magis, & ideo non permittitur eius amissio, nec traditur destruendum pro recuperanda re, quæ minus amatur: sed pro recuperanda salute generis humani Christus Dominus, in quantum homo, *Tradidit in mortem animam suam.* Isaïæ 53. & Galat. 2. *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Atque Pater æternus, *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Rom. 8. ergo vita corporalis Christi Domini nec à Deo, nec à voluntate humana Christi Domini, magis amabatur, quàm salus humani generis. Ideo Saluianus lib. 4. de Providen. longè post med. ex prædictis verbis Apostoli deducit evidens esse, plus nos amare Deum, quàm Pater vniuentum Deum amat.

Tertium. Ordinata charitas non præcipit exponi certò & evidenti periculò, quod est maioris pretij, & maiori dilectione dignum, pro seruanda re minoris pretij, & digna minori dilectione. Sed Christus Dominus à suo Patre mandatum acceperit ponendi animam suam, hoc est, vitam, pro salute generis humani Ioan. 10. ergo Deus, ipsamet charitas ordinatissima, generis humani salutem reputat maioris pretij, maioriore dilectione dignam, quam vitam Christi Domini, prout homo est.

Quantum argumentum. Qui dat rem pretiosissimam pro alia, magis diligit, & maiori habet in pretio rem, quam comparat, Sic autem, *Deus dilexit Mundum vt Filium suum vniuentum daret:* Ioan. 3. Ergo magis dilexit Mundum, hoc est, humanum genus.

Quintũ, Deus, & Christus Dominus in quantum homo, non est passus dispendium, & damnum, sed potius lucratus est, redimendo genus humanum: ergo bonum quod adquisiuit, est maius eo bono, quod pro redemptione dedit. Salus igitur humani generis, quam lucratus est, maius bonum est, & consequenter magis amabile, quam humana vita Christi Domini.

Sextum argumentum. Humanitas Christi Domini non est infinitæ bonitatis, sed finitæ: poterit igitur adæquari & superari, si bonitas alia crescat in infinitum. Sed bonitas humani generis potest in infinitum crescere per multiplicationem hominum possibilem, & (quod caput est) Angelorum bonitas specifica potest in infinitum crescere, nec non gratia & gloriæ, quæ potest illis conferri; ergo saltem collectio bonorum omnium possibilem erit maioris perfectionis & amore digna maiori, quàm humanitas Christi Domini.

Septimum. Commune bonum est diuinius & altius, quàm bonum particulare: sed bonum humanitatis Christi Domini est bonum particulare: ergo diuinius & altius, quàm illud est bonum totius humani generis: & consequenter dignum, quod ametur magis.

Octauum argumentũ. Ex Aristotele lib. 1. posterior. text. 5. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Sed Christus Dominus vt homo, fuit efficaciter volutus & amatus propter humani generis redemptionem: ergo magis volita & amata fuit nostra redemptio. Confirmatur, quia Deus non amauisset efficaciter Christum, vt hominem,

E c c nifi

Naturalia
& supernaturalia bona
si Christus
res, quæ ad
vult.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

1. 2.

nisi fuisset ad redemptionem requisitus; si quidem non incarnaretur Deus, si non peccasset Adamus. Ergo Deus Christum vt ex vi presentis amoris non diligeret Christum nisi redemptionem amaret. Quod est indicium maioris amoris erga redemptionem.

9. Nonum argumentum, quia non satisfacit solutio quorundam, qui confugiunt ad temporis breuitatem, quo vita Christi Domini fuit amissa, postea recuperanda per resurrectionem. Etenim aut vita Christi Domini fuit infiniti valoris, aut non. Si fuit infiniti valoris; etiam tempore quantumcunque breuissimo fuit infiniti valoris: quoniam infinitum non redditur finitum ablatione partium durationis: alioqui posset infinitum exhauriri per ablationem partium finitarum: quod implicat contradictionem. Quod si fuit infiniti valoris vita breuissimi temporis: consequens est, fuisse dignam, vt amaretur magis, quam salus totius humani generis, quæ finita est: ideoque non fuisset postponenda propter hominum redemptionem. Vnde suas vires recuperant omnia argumenta præcedentia. Si verò dixeris, vitam Christi Domini restrictam ad breue tempus, non esse infiniti valoris: non erit digna, quæ magis ametur, quam salus humani generis.

10. Decimum argumentum ad eandem solutionem refutandam, quia non tantum infinita duratione, quæ præcessit creationem mundi, sed etiam multis annorum millibus à constitutione mundi, Deus humanam Christi D. vitam postposuit, & prætermisit propter commodiorē humani generis medicinam (quemadmodum Patres communiter docent, quos retulimus disp. 9. sect. 8. exemplo 1. & tom. præced. de Sciētia Dei disp. 66. sect. 2. ergo non modo vitā breuissimi temporis, sed etiam vitam longissimi temporis, imo etiam durationis infinitæ Deus postposuit, & minus amauit, quam humani generis salutem. Cōfirmatur, quia vitam Christi D. possibilem toto tempore, quo nondū exstitit, Deus absolutē non voluit, nec amauit: amauit autem salutē humani generis in temporis plenitudine tribuendā. Ergo vitā Christi D. pro toto illa duratione nō fuit amata magis, quam salus hominum, pro tempore congruenti.

SECTIO VII.

Solutio præcedentium argumentorum.

1. Generalis omnium solutio cōsistit in distinguenda consideratione duplici generis humani, & redemptionis, atque salutis. Potest enim considerari salus nuda, & præcisa ab aliis bonis: vel salus ornata bonis aliis, & eleuata ad altiorē dignitatem. Dico igitur primò. Si consideretur salus humani generis nuda & præcisa ab aliis plurimis & altioribus bonis, quæ illam comitantur: vt sic est bonum inferioris ordinis, & minus amabile, quā vita Christi Domini proindeque non fuisset ponenda vita Christi Domini pro salute humani generis: vt efficaciter concludunt argumenta præcedentia.

2. Dico secundo. Si consideretur humani generis salus ornata, & eleuata ad altiorē dignitatem per altissima bona, quæ de facto sunt consecuta simul cum redemptione: vt sic est bonum altioris ordinis, & magis amabile, quā vita corporalis Christi Domini toto tempore, quo non

exstitit sue in triduo mortis, sue ante Incarnationem. Probatur, quia salus hominum, ita considerata, continet satisfactionem offensæ Deo factæ per maiorem honorem, quam fuerit ablati per iniuriā. Continet sacrificium suauissimi odoris, & infiniti valoris, summam ostensionem infinitæ sapientię, bonitatis, iustitię, & misericordię, & omnium attributorum. Insuper eodem sacrificio Christus Dominus pro mortali vita quam amisit, meruit immortalem vitam, & glorificationem corporis: exercuit exteriores & efficaces actus omnium virtutum altissimarum, quibus & Patri summopere placuit, & hominibus exemplum dedit charitatis, obedientię, patientię, humilitatis, & cæterarum virtutum, ostendit euidentissimè, quanta sit peccati malitia, & quāto sit odio digna.

Fidei testimonium dedit luculentissimum confessus bonam confessionem, vt inquit Apost. 1. Timoth. 6. Firmissimum spei solacium dedit: Nam qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non omnia cum illa etiam nobis donauit. Rom. 8. Triumphauit de morte & inferno, regnūque propriis meritis adquisiuit Psal. 95. Dicite in genibus, Dominus regnauit à liquo. (vt S. Augustinus, Cyprianus, Iustinus, Leo Papa, & vetus Psalterium Romanum & ecclesiasticus hymnus habent) & Isaia 9. Factus est principatus super humerum eius. Ac potissimum quoniam ita regnum adquisiuit, tradendum Deo & Patri, iuxta illud 1. Corinth. 15. Deinde finis cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum euacuauerit omnem principatum. & quæ sequuntur, vsque ad illud, quod est supremum bonum, intentum passionē Christi Domini videlicet: Cum autem subiecti fuerint illi omnia tunc & ipse Filius subiectus erit ei; qui subiecit sibi omnia vt sit Deus omnia in omnibus. Tunc scilicet, Filius, quantum ad suum corpus mysticum, erit plenè subiectus, vt plerique Patres exponunt, quos retulimus in tomo de Trinit. Attingit hanc solutionem S. Thomas in præfati quæst. 20. art. 4. ad 1. hinc.

Nec propterea minuitur ac deprimitur amor Dei erga genus humanum, quoniam hic amor impulit infinitam sapientiā & bonitatem vt quærerent tanta bona, copulata cum salute humani generis, quæ dignam redderent infinito pretio.

Singulis igitur argumentis prædictam solutionem applicando. Resp. ad 1. S. Bernardi mens fuit, Christum Dominum dilexisse magis salutem hominum ornata & eleuatam per omnia bona, quæ nuper enumerauimus.

Ad secundum. Resp. distinguendo simul Minorem & consequens. Vita corporalis Christi Domini non amabat magis, quā humani generis salus ornata & eleuata per altiora bona: licet amaretur magis, quā humani generis salus nuda & præcisa ideo non pro hac, sed pro illa Christus Dominus & Pater, tradidit eius vitam. Saluarius autem excessit in modo loquendi.

Ad tertium. Resp. eadem distinctione Minoris, & Consequentis. Christus Dominus à Patre mandatum accepit ponendi animam suam pro nostra salute, non præcisa & nuda, sed ornata & eleuata per altiora bona, quæ reputat maioris pretij, quā vitam illius temporis. Inde facillè constat solutio ad quartum argumentum.

Ad quintum. Resp. distinguendo consequens. Bonum, quod per redemptionem acquisitum est Christo

Christus D. immortalem vitam, & sui corporis glorificationem meruit.

3. 1. Timoth. 6.

Rom. 8.

Psal. 95.

Isaia 9.

1. Corinth. 15.

4.

5. Ad 1. respondetur.

6.

Saluarius excessit in modo loquendi.

7.

8.

Affertio 1. Hominum salus præcisa ab aliis altioribus bonis bonum inferius vitæ Christi D.

2. Sub alia consideratione salus humani bonum minus quā vitam Christi D. vitæ.

Christo Domino, maius est includēdo collectio-
nem bonorum omnium, quā Christus Dominus
moriendo consequutus est: à quibus tamen præ-
cisa redemptio, non est bonum maius, quā vita
Christi D. etiam limitata ad triduum passionis.
Adde quod S. Bonauent. responder lib. 3. sent.
dist. 32. art. vñico q. 5. prope finem. *Deus non redi-
mebat ab alio, sed à se ipso. Manus enim misericor-
diæ redimebat à manu iustitiæ.* Ideo lucrum maius
resultabat ex eo contractu, quia penes eundem
redemptorem magis totum pretium oblatum
pro redemptione, simul cum omnibus captiuis
redemptis, & ad altiorē statum eleuatis ad ma-
iorem Dei gloriam. Quamuis enim Deus non
indigear lucris, nec ditior & felicitior per illa red-
datur: atramen maiora semper bona lucrari vult
propter affectum ad communicationem maio-
rem suæ bonitatis: vt probatum est disp. 9. & 10.

9. Ad sextum distinguendum est primum Ante-
cedens illius. Humanitas Christi Domini præcisa
ab vnione ad verbum, non est infinita, sed fini-
ta bonitatis: cæterum per vnionem hypostaticam
eleuatur ad valorem & dignitatem infinitam
altioris ordinis ac supremi. Quapropter licet in in-
finitum crescat bonitas hominum & Angelo-
rum, non poterit illam adæquare; quia semper
manebit in ordine inferiori, & infinitè distante.

10. Ad septimum Resp. Commune bonum est di-
uinius, & magis amabile, quā bonū particulare,
quod nimirum est pars illius boni communis,
aut non est bonum alterius ordinis. At verò bo-
num altioris ordinis est diuinius & magis amabi-
le, quā quodlibet commune bonum inferioris
communitatis. Humanitatis autem Christi Do-
mini bonum est altioris ordinis, & non est pars
boni communis humani generis redimendi. Po-
test etiam responderi, bonum humanitatis Chri-
sti Domini esse bonum commune, diuinius-
que quā commune bonum generis humani:
quemadmodum vniuersalis causa bonorū est di-
uinius & vniuersalius bonum, quā omnes eius
effectus. Ita S. Thom. 3. sent. dist. 32. q. vñica fine.

11. Ad octauum distingue Minorem. Christus D.
vt homo, fuit efficaciter volutus propter humani
generis redemptionem, non præcisam & nudam,
sed ornatam & eleuatā per diuiniora bona: quo-
rum collectionē magis amauit Deus, quā Chri-
stum nudum, & præcisum ab illis bonis. Sic in-
telligi debet solutio S. Bonau. cit. dist. 32. q. 5. ad
3. dicentis, magis amari causam finalem, sed non
amari magis rationem inducentem; at verò ge-
nus humanum non fuisse rationem finaliter mo-
uentem ad Incarnationem, sed fuisse rationem
quodammodo inducētem. Ad confirmationem,
omittimus disputare, num Deus incarnaretur; li-
cet Adamus non peccaret: sufficit enim ad amoris
gradum, quem defendimus, decretum Incarna-
tionis, & amorem efficacem Dei erga Chri-
stum Dominum non fuisse dependentem à re-
demptione nuda & præcisa, sed ornatā & eleuata
per altiora bona: si fortè talis amor voluit Incar-
nationem dependentem à peccato.

12. Ad nonum. Resp. concedēdo, temporis quan-
tumcunque breuissimi vitam humanitatis as-
sumptæ, fuisse valoris infiniti, propterea quæ di-
gnam, vt plus amaretur, quā hominum redem-
ptio nuda & præcisa: cæterum eadem redemptio
per altiora bona ornata & eleuata, maiore dile-
ctione digna fuit.

13. Ad decimum. Resp. Tot sæculis ante Incarna-
tionem instans Deus Christi D. vitam postposuit,

& prætermisit propter comodiorē humani
generis medicinam, non quidem nudam & præ-
cisam: sed ornatam & eleuatam diuinioribus bo-
nis, quæ supra sunt enumerata. Horum igitur
collectioni meritis Deus postposuit vitam illam
pretiosissimam tantæ durationis spatio. Ad con-
firmationem eodem modo distinguendum est
consequens. Vita Christi Domini pro tota dura-
tione ante Incarnationis instans, non fuit amara
magis quā salus hominum pro tempore con-
gruenti volita simul cum aliis diuinioribus bo-
nis, & dependenter ab illis: quia sine illis pro nul-
lo tempore volita fuit salus hominum: sicut nec
vita Christi volita fuit pro tota duratione, quæ
præcessit Incarnationem.

SECTIO VIII.

Vtrum Angelos magis, quā homines
Deus amauerit.

Certa sunt in hac re duo. Primum est, quan-
tum ad naturalia bona tātō magis Angelos,
quā homines fuisse dilectos, quāto substantiæ
illæ spirituales excedunt specificā perfectionē &
essentiali, necnon potentiis & operationibus
altioris ordinis, à quibus longissimè distat humana
substantia, & illius potentia atque operationes.
Demōstratur primò, quia Deus illud magis amat
cui maius bonum confert (vt vidimus sect. 1.)
sed maius bonum confert Angelis, quantum ad
naturalia: ergo magis eos amat quantum ad na-
turalia. Secundò probatur, quia res Deo similior,
magisque participans illius perfectionem, & in
qua manifestatur magis sapientia & potentia
Dei, est Angelus & ideo amabilior.

Certum est secundò, si Christum D. includa-
mus in hominum collectione, quā cum Ange-
lis cōparamus, amari magis homines, quā An-
gelos, quia solus Christus Dominus amatur mag-
is, quā tota creaturarū collectio; sicut osten-
dimus tribus sectionibus præcedentibus.

Tertiò, licet non includamus Christum D.
sed puros tantum homines consideremus; adhuc
in nostram communitatem & collectionem pro-
pter Christum Dominum redundat maior dile-
ctio; est enim maxima dignitas totius humanæ
naturæ, quod illius aliquid indiuiduum fuerit
assumptum, vt idem sit Deus & homo. *Nusquam
enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ ap-
prehendit: vnde debuit per omnia fratribus similari.*
Hebr. 2. Confirmatur primò, quia *Maiorem
charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat
quis pro amicis suis.* Ioan. 15. Sed Christus D. ani-
mam posuit pro hominibus, & non pro Angelis:
ergo maiorem charitatem habuit erga homines.
Sed potissimum confirmatur secundò, quoniam
in hac hominum collectione Beatissima Virgo
Dei genitrix continetur, quæ superior est omni-
bus Angelis dignitate consanguinitatis, & excel-
lencia gratiarum & gloriæ.

Restat igitur difficultas de collectione cæte-
rorum hominum, præter Christum Dominum
& Sanctissimam illius matrem, quantum ad bo-
na supernaturalia, vtrum simpliciter & omnibus
pensatis, fuerit minus amata, quā Angelorum
collectio. Authores quidam non satis explicant,
quid sub hac comparatione senserint; videntur
autem absolutè putare, magis amatam fuisse col-
lectionem

Ad confir-
mationem.

1.
Deus Ange-
los quantum
ad naturalia
magis quā
homines
amat.

2.
Homines
Christū D.
includentes
plus Angelis
dilecti.

3.
Purum ho-
minem pro-
pter Christū
D. maior di-
lectio.

Hebr. 2.
Ioan. 15.

Beatissima
Virgo omni-
bus Angelis
superior.

4.
Præcipue
difficilis.

Authorum
sententia.

lectionem hominum propter ordinem ad Christum D. vt Alexand. 1. p. q. 32. mem. 1. Mol. 1. p. q. 10. art. 4. tractans solutionem ad 2. Clarius autem quantum ad statum gratiæ finalis & gloriæ plus esse dilectos homines, quàm Angelos, asserit Bonau. lib. 3. sent. dist. 32. art. vnico q. 4. quem sequitur Carthusianus ibidem q. vnica col. 3.

5. Oppositum extremum tenuit Ricard. 3. sent. dist. 32. art. 2. q. 1. quoniam apud illum absolutè magis amatur communitas Angelorum; ex illis enim plures erunt in gratia & gloria superiores hominibus, sed pauciores homines erunt pares, aut superiores quibusdam Angelis.

6. Mediam viam ingressus S. Thomas existimat collectionem vtramque hominū & Angelorum esse, quantum ad gratiam & gloriam æqualem, quia se habet sicut excedens & excessum, ita vt quidā homines quibusdam Angelis æquales sint, alij homines sint superiores quibusdam Angelis, alij verò inferiores. Ita docet in præfenti ar. 4. ad 2. & lib. 3. sent. dist. 32. q. vnica prope finē totius quæstionis. Ad hoc suadendum S. Thomas accommodat illud Apocal. 21. *Mensura hominis, quæ est Angeli.* Verumtamē hic neque literalis neque mysticus, aut spiritalis, nec anagogicus sensus esse potest; tum quoniam illa mensura non est Angelitāquam mensurati per illam, sed tantum mensurantur: tum etiam quia mensuratum per illam erat ædificium cælestis ciuitatis latitudo & longitudo, & illius murus. Tota verò commensuratio & æqualitas illius visionis pertinet ad solam Ecclesiam hominum, minime collatam cum Ecclesia Angelorum, vt ex contextu constat, & expositores ostendunt,

Apocal. 21.

7. *Diuini amoris æqualitas erga Angelos & homines ex sacris literis non inferuntur.*

8. *In gratia, & gloria aliqui homines ultra quosdam Angelos superiores.*

9. *Non solum Beati Virgo sed aliqui homines omnibus Angelis superiores. Probatur 1.*

Probatur 2.

10.

Probatur 4. *Æqualitas operis ex maiori gratia maiori meritis. Probatur 5.*

nis & heroicis meritis; non potest non fuisse maxima dignitas personarum, propter quam eorum opera fuerint excellentissimi meriti.

Sextò. Cuiuslibet Angeli, quantumcunque perfecti etiam ex ordine supremo finita est gratia & gloria: ergo gratia & gloria hominis crescendo poterit eam excedere. Cum igitur tanto tempore, tanta multitudine actuum, tanta diuturnitate, & constantia, post tantam gratiā acquisitam creuerint quorundam Sanctorum merita; viderur esse credibile, quosdā superasse gratiam & gloriam vnico actu breuissimæ moriæ cōparatam, quamuis ille actus fuerit intensissimus, & ex intensissima gratia procedens. Septimò. Martij priuilegiū, & summe charitatis exercitium, quod in eo continetur, deficit Angelis. Insuper difficultates innumeræ provenientes ex instantia concupiscentiæ, & fascinatione nugaritatis, ex humana fragilitate, & ignorantia, ex necessitatibus & ponderibus corporis, ex hominum contradictionibus, aut seductionibus, vel exemplis, omnes augent hominum meritum, cæteris paribus æquibus Angeli sunt immunes.

Octauò. Propter euidentiam in attestante, non poterant Angeli non credere, nec indigebant pia affectione ad credendum: homines autē patimur obscuritatem non modo circa mysteria credenda, sed etiam circa fidei Authorem. Quia nobis non est euidentius esse Deum, qui hæc affirmat, licet hoc sit euidenter credibile: quapropter indigemus pia affectione. Ad quem excessum meriti probandū aptissimè quadrat illud Ioan. 20. *Beati qui non viderunt, etiam attestantem euidenter cognoscētes, & crediderunt.* Nonò. Propter easdem rationes difficultatis, Spei meritum est maius in hominibus, quàm in Angelis, quantum ad has circumstantias. In primis enim certus erat Angelus, quando liberè conuersus fuit ad Deum se tunc esse in gratia, & continuo post illam morulam reddendam esse sibi gloriam; sed spes nostra tolerat ambiguitates, & moras longissimas; quia *Nemo scit, utrum odio, vel amore dignus sit, tempore præfenti; sed multò magis dubitare potest sanctissimus quisque de futura perseverantia per plures annos, & varias dispositiones & casus interius & exterius incurrentes: nisi diuina reuelatione reddatur certior.*

Decimò. Multis annorum millibus gloriam distulit Deus patriarchis & sanctis veteris Testamenti & nost passionē resurrectionis & gloria corporis disserit etiam multis annorum sæculis, & toto hoc tempore duraturam mortem deuoratur à Dei seruis, qui naturaliter vitam diligunt. Hæc naturalium affectuū sacrificia non erant Angelis possibilia. Postmodò, viderur esse congruū, Christum Gratia Dominū, & gloriæ Regem, voluisse sibi magnates propinquiore assistere quosdā ex suis fratribus, eiusdē naturæ confortibus, & participibus carnis & sanguinis sui, quoniā hæc potissimū participatio destinatur ad æternā vitam.

Hoc enim pertinere videtur ad honorē assumptæ naturæ, atq; ad honorē sacerdotij, consecratis Dei corpus & sanguinē, & offerentis idē sacrificium, quod Christus D. obtulit, & ad honorem conformitatis cū ipso in laboribus & martyrio.

Ex eisdem coniecturis inferò, & dico quartò esse probabilē excessum, quo totus cumulus gratiæ & gloriæ communitatis hominum (excepto capite & illius matre sanctissima) sit futurus maior quā totus cumulus gratiæ & gloriæ omnium Angelorum;

11. *Angelorum gratia finita.*

Probatur 7.

12. *Angeli propter euidentiam in attestante sine pia affectione crediderunt.*

Ioan. 10.

Spei meritū maius in homine quàm in Angelo.

13.

14. *Asserit 4.*

Angelorum; Vnde sequitur hominum communiter esse magis dilectam.

SECTIO IX.

Soluntur obiectiones aduersus maiorem amorem hominum.

1. **Ex Augusti- no obiectio 1.** Prima sit, quoniam Augustin. tract. 110. in Ioan. prope finem ait: *Quamquam non desint, qui etiam nos Angelis præferant, quia pro nobis, in- quunt, non pro Angelis mortuus est Christus: id quid aliud est, quam de impietate velle gloriari? Etenim Christus, sicut ait Apostolus, secundum tempus pro impiis mortuus est. Quale est ideo se velle laudari, quia visio suo tam detestabiliter ag- rotauit, ut non possit aliter, quam medici morte sa- nari? Non est hoc nostrorum gloria meritorum, sed medicina morborum.* Cui consonat quod Sanctus Thomas ait in fine solutionis ad secundum præ- sentis artic. 4. *Nec ideo naturam humanam assump- sit Deus, quia hominem absoluit plus diligere, sed quia plus indigebat: sicut bonus paterfamilias ali- quid pretiosius dat seruo agrotanti, quod non dat filio sano.* Idem docuerat 3. sent. dist. 32. quæst. vnica art. 5. prope finem, & Ricard. eadem dist. art. 2. quæst. 1. ad 3.

2. Resp. Augustini mens clariùs elucet ex ipsis verbis. Agitenim de merito & excellentia, quam homines haberent, propter quam mererentur, ut Christus moreretur pro illis potius, quam pro Angelis. Nos autem hucusque non asseruimus, nisi dignitatem gratis collatam humano generi per Christi Domini mortem.

3. Maiorem difficultatem afferre possent citata verba S. Thomæ, nisi constaret, hominem fuisse simpliciter magis dilectum, quatenus Deus voluit, ut aliquis homo esset Deus, & eius Mater esset Angelorum Regina. Quamobrem ita S. Thomas intelligi debet, ut quamvis efficax de- cretum assumendi naturam humanam fuerit ipsissimus amor hominis maior, quam Angelis: ni- hilominus ad hoc decretum non impulerit alius amor prior, qui fuerit maior erga homines pro- ter eorum maiorem dignitatē, excellentiam, aut meritum, propter quod essent diligendi magis quam Angelis; sed potius ex eorum miseria & vi- litate Deus arripuerit occasionem offendendi nimiam charitatem, & omnia attributa.

4. Secunda obiectio soluitur eodem modo. Sum- mitur autem ex verbis Augustini, continuo sub- iectis post ea, quæ retulimus in obiectione pri- mæ; reprehendit enim eos, qui præferunt homi- nes Angelis, quoniam eis nullum peccati reme- dium est datum; quia non constat, ideo fuisse fa- ctum, quod steteramus excellentius, an quod despera- tius iacebamus. Resp. tamen, contextus, qui se- quitur, apertè demonstrat, non excludere Au- gustinum aliam excellentiam, nisi quæ præcel- serit Incarnationem, ac remedium peccati. Vnde in fine tractatus concludit: *Hac itaque nobis ma- gnum bonum confert, qui dilexit nos, sicut dilexit Christum, ut propter ipsum, cuius membra nos esse voluit, æquales Angelis sanctis simus.* Non quidem in gradu gratiæ & gloriæ, sed in specifica ratio- ne illius & in identitate obiecti gloriæcantis: de qua diximus sect. 3.

5. Tertia obiectio. Quibus Deus est liberalior, eos magis amat, sed liberalior fuit erga Angelos, quoniam propter vnicum actum brevis morulæ

Ruz de Voluntate Dei.

protinus eos gloria donauit: ergo magis eos dile- xit quam homines. Resp. Hoc argumentum rectè probat excessum amoris ex eo tantum capite. Verumtamen aliunde plura sunt capita, quibus ostenditur erga homines dilectio maior, & in eo peculiariter, quod præmium eorum differtur propter augendum maiorem cumulum merito- rum ut ostendimus sect. præcedenti.

Quarta obiectio. Qui magis diligunt Deum, magis diliguntur à Deo: sed Angeli magis dile- xerunt in via, quam homines diligunt: magis ergo diliguntur à Deo. Resp. Contingere potest actua- lem dilectionē alicuius personæ magis intensam esse, nihilominus esse minus dilectam illā perso- nam, quam sit alia, quæ magis intensam accepit habitualē gratiā & charitatē, licet nullum actum charitatis eliceret tā intēsum. Propterea Maior illa non verificatur in via, sed tantum in patria, ubi omnes beati concipiunt actum amoris tam intēsum, quā est intēsa gratia & habitualis charitas eorum. Ideo licet Angeli magis dilexe- rint in via, & comparatione solius præsentis di- lectionis fuerint magis dilecti; tamen homines pluribus actibus, & Sacramentis auxerunt gra- tiam & charitatem habituales, iuxta cuius inten- sionem, in gloria diligunt Deum intensius, quam Angeli modo dicto in sectione præcediti.

Quinta obiectio. Beatorum hominum gratia & gloria non erit maior, quā pro restituendis Angelorum ruinis æquali numero & gradu. Sed totus cumulus gratiæ & gloriæ, quam obtinui- sent omnes Angeli rebelles, si perseverassent in obedientia Dei, foret multò minor, quā totus cumulus gratiæ & gloriæ, quo fruuntur omnes Angeli fideles & obediētes. Ergo beatorū ho- minum gratia & gloria, multò minor erit, quā totus cumulus gratiæ & gloriæ omnium Ange- lorum. Maior suaderi videtur Psal. 109. *Impleuit ruinas.* & Ephes. 1. *Instaurare omnia in Christo, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt.* Minor autem probari potest Apocal. 12. nam Draco traxisse dicitur tertiam partem stellarum cæli, & misisse eas in terrā. Illi verò, quicquid letunt ad varios ordines Angelorū promiscuè pertinebant: ergo totus cu- mulus gloriæ eorum minor esset, quā cumulus gloriæ bonorū Angelorū: nā gloria proportionē quadā corresponderet naturali perfectioni eorū.

Respondetur vtramque propositionem ne- gando, Maiorem, ac Minorem. In primis enim numerus Angelorum qui ceciderunt, incertus est, nec locus citatus Apocalip. agit, nisi de tertia parte vitrorum illustrium, qui doctrina & exem- plo tanquam stellæ fulgebunt in Ecclesia, Dein- de non minus incertus est numerus hominum prædestinatorum, ut docent Augustinus in En- chirid. cap. 29. sine. Isidorus lib. 1. sent. de summo bono. cap. 10. num. 13.

Præterea multò probabilius est, prædestina- torum numerum esse futurum maiorem, quā Angelorum infidelium. Sic enim August. lib. 22. de ciuitate cap. 1. à medio: *Instaurat, inquit, par- tem quæ lapsa est, Angelorum; ac si superna ciuitas non fraudetur suorum numero ciuium, quin etiam for- tassit uberiori letatur.* Et in Enchirid. cap. 29. *Super- na ciuitas nulla ciuium numero sita fraudabitur, sed uberiore etiam copia fortasse regnabit.* Gregor. autem homil. 34. in Euang. in med. dicit: *Tanta ascensura creditur multiudo hominum, quā a multi- tudo remansit Angelorū.* Cui consequens est, homi- nes ascensuros esse plures, quā fuerint Angeli.

Ecc 3 qui

Responsio.

6.

In patria actus amoris æqualis in intensione cum gratia.

7.

Psal. 119. Ephes. 1.

Apocal. 12.

8.

Damenioribus numerus in- certus.

9.

Prædestina- torum nu- merus An- gelorum in- fidelium ma- ior. Augustinus.

Gregorium.

qui ceciderunt. Anselmus autem lib. 1. *Cur Deus homo*. cap. 18. fusè probat, homines in gloria futuros esse plures, quam fuerint Angeli desertores.

10.

Postremo. Gradus gloriæ prædestinatorum hominum non seruabit æqualitatem ad gradum gloriæ, quem obtinere potuissent Angeli, qui ceciderunt: sed quemadmodum est numerus maior, ita maior erit intensio iuxta Dei morem, infinita sapientia & bonitate dignum, non permit- tendi mala, nisi propter altiora bona, per quæ superabundet gratia, ubi abundauit culpa. Præ- sertim cum rationes adductæ sect. præcedenti probabiliter suadeant maiorem gratiam & glori- am hominum, quam Angelorum.

11.

Huius igitur obiectionis solutio non parum corroborat maiorem Dei amorem erga homi- nes, quam erga Angelos etiam abstrahendo à Christo Domino & eius sanctissima Matre quamuis abstrahi non possit ab eorum meritis & influentiis, prout explicatum est sect. præcedenti.

SECTIO X.

*Virum Ioannem magis quam Petrum
Deus amauerit.*

1.

CONTRA generalem doctrinam, traditam sect. 1. conc. 1. maioris amoris, quo Deus semper meliora prosequatur, occurrit argumentum, quoniam Petrus melior fuit, quam Ioannes; ni- hilominus magis Ioannem amauit Deus, quam Petrum; ergo non semper meliora magis amat. Probat Maior, quia Petrus magis diligebat Christum iuxta illud Ioan. 21. *Simon Ioannis di- ligis me plus his? Dicit ei etiam Domine, tu scis, quia amo te.* Melior autem est cæteris, qui plusquam cæteri Deum diligit.

Ioan. 21.

2.

Minor verò probatur ex eodem cap. 21. nam Ioannes erat ille discipulus, quem diligebat Iesus. Sa- piënter enim Augustinus vltimo tractatu in Ioan. inter princip. & med. obseruat: *Ubi cumque se commemorat Ioannes, ut nomine suo tacito ipse posset in- telligi, hoc addit, quod eum diligebat Iesus, quasi so- lum diligeret, ut hoc signo discernetur à cæteris, quos vtiq; omnes diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectum, cum hoc diceret, volebat intelligi, quod abste- rit mendaciter diceret? Quod autem maius dare potuit, Iesus maioris erga eum sue dilectionis indi- cium, quam ut homo cum cæteris condiscipulis suis socius tante salutis, solum tamen discubuerit super pe- ctus ipsius Saluatoris?*

Augustinus.

3.

Verborum
Christi D.
Ioan. 21. sen-
sus.

Primò certum est, illis verbis, *Diligis me plus his*, non esse sensum: plusquam hos diligis, quem- admodum accepit Bernardus sermon. 76. in Cantic. propius ad med. quam ad finem, & qui- dam hæretici huius temporis ad extenuandam auctoritatem principis Apostolorum. Commu- nis enim Patrum & cæterorum interpretum ex- positio agnoscit, non inter amatos, sed inter amantes fieri comparisonem: ut propterea Pe- trus ostendatur dignus suprema potestate totius Ecclesiæ, quoniam Deum plusquam cæteri dili- geret. Quod ipse quoque Bernardus in particu- lari sermone de diligendo Deo (non in fusiori tractatu de diligendo Deo) in fine sermonis in- tellexit; dicens: *Requisitus Petrus, an diligeret plus his, tantum respondit, se diligere non audens affirma- re, quod prius sedixisse temere confundeatur, & for- tasse propterea contristatus est. Dixerat enim prius: & si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.*

Bernardus.

Matth. 14.

Tanquam certum itaque supponimus, solam interrogationem Christi Domini petere, num Petrus plusquam cæteri diligeret. Sed vtrum Petrus concesserit, se magis diligere, quam cæteri restat postea discutendum.

4.

Secundò certum est, absolurè, simplicitérque loquendo, magis esse dilectum à Deo, qui magis amauit Deum vsque ad vltimum vitam Spiritum, vt docet S. Bonauent. 3. sentent. distinct. 32. art. vnico quæst. 6. fine. Supponiturque pro certo S. Thomas in Ioan. cap. 20. lect. 5. & in præsentî quæstion. 20. artic. 4. ad 3. Alexander. 1. part. quæst. 32. mem. 4. Gabriel 3. sentent. distinct. 32. quæst. vnica fine. vbi Ricardus artic. 2. quæst. 3. fine. Et omnes Theologi nemine contradicente. Propterea siquidem Augustinus tractatu postre- mo in Ioan. multò propius ad med. quam ad princip. fatetur, se non inuenire viam & ratio- nem defendendi maiorem dilectionem Dei erga minus diligentem. Ait enim: *Melior, qui plus diligit Christum, faciliorem verò, quem plus diligit Christum, facile responderem, si iustitiam Liberatoris nostri, minus eum diligentis à quo plus diligitur, & eum plus à quo minus diligitur, quemadmodum de- fenderem prædicerem.*

5.

Qui magis
amat Deum
magis ama-
tur à Deo.

Augustinus.

Verumtamen de dilectione habituali, siue quod idem est, de intensione habitus charitatis, est intelligenda prædicta regula. Contingere namque potest, actum charitatis esse magis remissum, sed tamen habitum esse magis intensum in viâ: cui correspondebit in patria visio & amor actualis magis intensus: vt sectione 9. dicebamus ad obiectionem 4.

6.

In via ali-
quândo actum
remissior
actu.

Tertiò certum est, humana Christi Domini voluntate fuisse magis amatum eum, qui magis amatus fuit voluntate diuina; quoniam voluntas humana perfectissimè conformis erat voluntati diuinæ: quemadmodum obseruat S. Thomas in Ion. cap. 21. lect. 5. prope med. aduersus quos- dam, ita volentes hanc litem dirimere, vt Chris- tus Dominus Petrum plus dilexerit dilectione diuina, sed Ioannem plus dilexerit humana dilectione.

7.

Christi D.
voluntas di-
uina confor-
mu.

His suppositis tres sunt Authorum sententiæ. Prima cõcedit absolurè, Petrum dilexisse magis, & magis dilectum esse, quam Ioannem. In hanc inclinât S. Thomas in Ioan. cap. 21. lect. 5. prope med. Eam expresse tradit Alexander 1. p. q. 32. memb. 4. Gabriel 3. sent. distinct. 32. quæst. vnica fine. Probat ex illa Proverb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Cui consequens est eos magis diligere, à quibus ipsa sapientia diligitur magis, ac præci- pue Christus Dominus sapientia Patris. Confir- matur Ioan. 14. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum.* Quocirca Pater magis diligit eum, qui magis dilexerit Christum.

8.

Sententia 1.

Fauet Naxianzen. orat. 9. ad Iulian. tributò- rum exæquatore inter med. & finem. appel- lans Petrum *Discipulorum omnium charissimum*, cuius nomine didrachmum pendit, & Cyrillus Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 6. ait, maiorem erga Dominum amorem habuisse Petrum, quam habuerint cæteri. Quod idem supponere vide- tur Chrysostomus homil. postrema in Ioan. & alij expostores.

Probat.
Proverb 8.

Ioan 14.

9.
Naxianzen.

Secunda sententia putat, esse melius neutram in partem inclinare, donec in Deo videamus, quis eorum fuerit perfectior, & magis dilectus. Ita S. Bonauent. lib. 3. distinct. 32. art. vnico q. 6. Vbi Ricardus artic. 2. quæst. 3. fine, dicit nemini certum

10.

Sententia 2.

S. Thomas.

certum esse nisi cui Deus reuelauerit. S. verò Thomas in præfenti quæst. 10. articul. 4. ad 3. fine ait : *Presumptuosum videtur hoc diiudicare. Quem sequuntur eius expositores, alij expressè vt Mòl, alij tacitè vt Vafquez. Probat ex 16. capite Prouerb. Omnes via eorum patent oculis eius, spiritum ponderator est Dominus. Quod repetitur cap. 21. vers. 2. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus.*

Prouerb. 16.
C. 21.

11. Verum hæc ratio, nisi temperetur, probat aduersus eundem, fuisse præsumptuosum affirmare futuram æqualitatem omnium hominum & Angelorum, quam affirmauerat in solutione ad secundum aut asserere magis sanctos, & magis dilectos Apostolos fuisse, quam alios Martyres aut Confessores. Quod asseruit 1. 2. quæst. 106. art. 4. corp. & de Veritate quæst. 12. articul. 14. ad 5. & aliis multis in locis. Manifestum est igitur non esse præsumptuosum, probabiliter ex sacris literis & ratione Theologica conicere, quis duorum fuerit sanctior, & Deo charior.

12.
Ioannes plus
Petro dilectus.

Hieronym.

Mihi probabilius est Ioannem in gloria & gratia, necnon in amore beatifico maius donum accepisse à Deo, magisque dilectum fuisse ab eo quam Petrum. Hæc est sententia Hieronymi lib. 1. contra Iovinianum in med. vt constabit attentè legenti, & potissimum ponderanti verba illa : *Ioannes vnus ex discipulis, qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quem fides Christi Virginem pepererat, virgo permansit : & ideo plus amatur à Domino & recumbit super pectus Iesu, &c. & paulo inferius : Nos amoris præcipui causam virginis dixerimus : exponat ille, si virgo non fuit, cur ceteris Apostolis plus amatus sit?*

13.

Augustinus.

Augustinus licet magis obscurè, constanter tamen in eadem sententia perseuerat, quam asseruerat verbis quæ retulimus sub init. præsentis sectionis, argumenti Minorem probantes. Nam in prædicto tractatu postremo in Ioan. prope finem Hieronymi sententiam, suppresso nomine, referens ait : *Sunt qui senserint, & hi quidem non contemptibiles Sacri eloquij tractatores, à Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab incunte pueritia castissimus vixerit. Hoc quidem in Scripturis Canonici non euidenter apparet; verum tamen id quoque multum adiuvat congruentiam huiusce sententia, quod illa vita per eum significata est, ubi non erunt nuptie.* Quibus in verbis Augustinus diuersam à sua sententiam non agnoscit, nisi tantum in causa dilectionis maioris, quæ fuerit virginitas; & hanc etiam, notat, congruere suæ sententiæ, quæ rationem maioris dilectionis assignat, fuisse contemplatiuam vitam & statum beatitudinis, significatum per Ioannem.

Beatitudo
per Ioannem
significata.

14.

Nec enim putandum est, Augustinum hæsisse tantum in topologicis significationibus vtriusque Apostoli; foret enim indignum tanto doctore, non respondere quæstioni, quam proposuerat, & implorato Dei auxilio, soluendam suscepit, dicēs : *Aggrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est oculis iustitia, de soluenda quæstione tam ingenti, pro viribus, quas ipse, donauerit, disputare.* Quæstionem autem paulò superius ita proposuerat : *Quis est duorum discipulorum melior, qui minus quam condiscipulus eius, diligit Christum, & plus quam condiscipulus eius diligitur à Christo, &c.* Lulisser ergo lectores Augustinus, longo circuitu probans, esse meliorem vitam, quæ significabatur per Ioannem, nisi vellet eo ipso probare,

Ioannem esse simpliciter meliorem, & plus dilectum. Quapropter, multò propius ad finem, quam ad medium eiusdem tractatus : *Hoc, inquit, per Petrum significatum est, plus amantem, sed minus amatum, quia minus nos amat Christus miseris, quam beatos. & post pauca subiungit, Ioannem esse plus amatum, quia id quod per illum figuratum est, hoc efficit beatum.* Vult igitur Augustinus, Ioannis perfectionem, maiori Dei amore dignam, aptè correspondisse statui æternæ vitæ, quem præfigurabat. Videtur eiusdem sententiæ Glossa dum recitat Augustini verba. Propterea *charissimum* atque *dilectissimum* Ioannem appellat Dionysius lib. 3. de Ecclesiastic. hierarc. part. 3. & Tertull. lib. de Præscription. aduersus hæreticos cap. 22.

Dionysius.

Præcipuum fundamentum est ipsius Ioannis testimonium vocantis discipulum, quem diligebat Iesus. Quæ verba denotat aptè singularem dilectionem præ cæteris Apostolis : vt Augustinus obseruauit verbis, quæ retulimus prope init. præsentis sect. Nec alio fundamento canit Ecclesia in officio S. Ioannis : *Virgo est electus à Domino, atque inter ceteros magis dilectus.* Et in 3. Responsi. *Qui privilegio amoris præcipui cæteris altius à Domino meruit honorari.* & in 5. Responsi. *Specialis prerogatiua castitatis ampliori dilectione fecerat dignum.* Confirmatur, quoniam illa verba nimium à proprietate torquentur per explicationes varias, quibus tandem efficitur, non simpliciter, sed quodammodo tantum maiorem fuisse Dei amorem erga Ioannem : quapropter verius Euangelista dixisset, Petrum fuisse discipulum, quem diligebat Iesus.

15.
Fundamentum.

Ecclesia.

Confirmatur.

Ideo non satisfacit prima expositio Alexandri 1. part. quæst. 32. mem. 3. limitantis dilectionem maiorem erga Ioannem, quatenus Christus Dominus plura signa dilectionis, & maiorem familiaritatem ei exhibuit. Econtrario namque solidius ratiocinabitur, qui dixerit, maiora dilectionis signa, veritatis exactæ non esse, nisi maior sit dilectio, quam significant esse maiorem; ideoque non decere Christum, qui veritas est, sicut neque maiorem familiaritatem erga minus amicum, & minus similem sibi & æterno Patri.

16.
Expositio 1.
nō satisfacit.

Nec magis satisfacit altera expositio, quam magis probat idem Alexander, asserens, Ioannem fuisse dilectum magis, quantum ad excellentia quædam dona præsentis vitæ, qualis est subtilior, & altior cognitio mysteriorum, sed Petrum fuisse magis dilectum, quantum ad maiorem charitatem, & gloriam. Hæc enim expositio non modo non retinet simplicem & absolutam veritatem illorum verborum : Quem diligebat Iesus; sed etiam in Apostolo perfectissimo non seruat debitam æqualitatem, & proportionem membrorum. Quemadmodum enim maiores oculi non aptè correspondebunt minori capiti, vel pectori minori, sic excellentior, & perspicacior intuitus misteriorum Dei non aptè correspondebit minori dilectioni : præsertim cum constet, in beatitudine, quam figurabat Ioannes, seruandam esse proportionem visionis & amoris.

17.
Expositio 2.
viciosa.

Tertia verò aliorum expositio, quam referunt S. Thomas vtroque loco citato, & S. Bonauent. fert, Petrum dilexisse magis Christum in membris, & in eisdem fuisse magis dilectum à Christo : propterea quæ curam ouium suscepisse. Ioannes verò plus amauit Christum in se

18.

ipso: & sic ab eo plus amarus fuit propterea quæ Matrem ei commendauit. Hæc à nobis est, simpliciter enim facetur perfectiorem dilectionem in Ioanne.

19.
Probatur vniuersa.

Accedat nunc Theologica ratio quoniam multa Ioannis opera collecta in vnum, auxisse videntur vsque ad finem vitæ maiorem cumulum meritorum, & consequenter ad aliozem gradum gratiæ ac gloriæ prouexisse. Primò namque non modo victu Dominum secutus est, & ingressus domum Principis sacerdotum; sed etiam sanctissimam Virginem comitatus, aderat proximus Cruci, quando *stant omnes noti eius à longè*. Tunc autem non ancilla dubitans, aut oculatus testis seruus Pontificis, asseruit, Ioannem ex illis esse; verum ipsemet Crucifixus eum planè testatus est factò, sibi charissimum esse discipulum, publicè commendans ei suam Matrem, & suo loco substituens. Quanta tunc ignominia subrogari loco Christi? nam irrisiones opprobria & impropria quæ tunc iactabantur in eum, ex obliquo resiliant & afficiebant eius Matrem, atque filium subrogatum, qui præsens aderat.

20. Deinde, quantum vitæ periculum formidari poterat ex eo testimonio, cum ante sententiam mortis adeo formidabile fuerit haberi discipulum illum, quem putabant sacrilegum, inuasorem Diuinitatis & regni? Nec dubitare possumus, quin Ioannes suam, quam tunc accepit matrem, imitatus fuerit animi robore, pro summo beneficio & honore tunc etiam accipiens ignominiam, quæ sibi ex tanta Crucifixi familiaritate redundabat. Quæ confessio prior hac fuit, aut illustrior, si bene considerentur omnes illius circumstantiæ: vt propter illam Christus Dominus alium honorificentius confiteatur coram suo Patre?

21.
Ioannes martyrium diuturnum tolerauit.

Secundò Martyrij meritum non tantum habuit, ingressus dolium feruentis olei; sed etiam diuturnum martyrium tolerauit, relegatus in Pamos insulam, atque diuulsus à filiis quos ardentissimè diligebat in Christo. Tertiò: Domesticus & familiarissimus sanctissimæ Virginis, non potuit non frequentius ac diutius eius colloquiis & exemplis inflammari vehementissimo Christi amore, non aliter quàm si candens aurum retineretur semper in magna densissimâque sylvâ, quæ flammæ ad cælum vsque diffunderet. Quartò. Beatissima Virgo vel gratitudinis ergo, vel ratione similitudinis in virginitate, vel amore matris erga filium, substitutum loco naturalis Filij, & illi charissimum, quænam augmenta dilectionis & gratiæ non impetraret Ioanni potius, quàm cæteris? præsertim cum Ioannes magis assidue posset eius preces & patrocinium implorare.

22. Quintò. Licet exploratum foret Ioannem dilexisse minus, quàm Petrum, quando post resurrectionem fuit interrogatus à Domino, atque insuper toto tēpore, quo Petrus vixit & rexit Ecclesiâ, restabat adhuc valida ratio suadens sequenti tempore Ioannem multo maiora merita cumulasse. Nam Petrus meritorum finem imposuit anno Domini 69. sed Ioannes anno 101. Quapropter Ioannes annos triginta duos habuit cumulandi merita, postquam Petrus consummavit: ac ferè duplum tempus habuit negotiandi, per talenta sibi commissâ, dandique pecuniam ad vsuram, supputando tempus à Passione Domini vel ab Aduentu Spiritus sancti.

Ioannes Petro triginta duobus annis superuixit.

Quo supposito, reuocanda est in memoriam vulgaris arithmetica, certissima, iuxta quam per exiguus numerus centies duplicatus crescit in tantam multitudinem, quæ vix possit, nisi peritissimis supputari. Ego verò nec volo nec possum persuadere mihi, Ioannem illis annis non dedisse pecuniam ad mensam; & quamuis non asseramus intentionem actualis charitatis semper in eo fuisse maiorem (hoc enim est multo difficilius) illud tamen non est negandum, æqualem actum charitatis semper fuisse maioris & maioris meriti, propter maiorem personæ dignitatem, per augmenta quotidiana gratiæ habitualis obtentam. Quod si Deus respexit ad *Abel & ad munera eius*, propter personæ gratiam acceptans oblationem; consequens est, vt propter aliozem gradum gratiæ, magis accepta sint opera.

His adde quotidiana, & immensa donorum augmenta, quæ supposita perfectissima dispositione recipientis, ex opere operato conferebat Eucharistia, tam vt sacramentum, quam vt sacrificium. Quam ob causam opus erit nouas & inauditas inuenire numerorum notas; si quis velit, utcunque rationem subducere graduum, quibus meritum & gratia Ioannis excreuit annis triginta duobus, quibus Petro superuixit.

Ex his omnibus facilè constat, multis exceptionibus debilitari argumentum contrariæ sententiæ, quod accipitur ex verbis Saluatoris: *Diligis me plus his*. Primò namque non asseritur ibi Petrum diligere plus, quàm cæteri dilecturi essent quocunque tempore: nam ad summum asseritur, dilectionem illius temporis esse maiorem, idque satis erat, vt ei committerentur oues & agni. Potuit autem dilectio Ioannis esse maior sequenti tempore, vel ante martyrium Petri, vel saltem post illud, vt modo dicebamus. Secundò. Sufficenter & simpliciter verificaretur, Petrum eo tempore magis diligere (si Christus Dominus hoc asseruisset ex eo solè quod actualis amor esset intensior, & feruor tunc, licet habitualis charitas & gratia fuisset remissior in in Petro quàm in Ioanne.

Tertiò licet concederemus, Christum Dominum affirmasse, Petrum diligere plus his, cum non dicat, *plus his omnibus*, nihil est quod expositores compellat, vt intelligant, omnes etiam Ioannem inferioris esse dilectionis: satis enim erat cæteros præfentes minus diligere, vt verum esset Petrum diligere plus his. Quin etiam licet Christus Dominus dixisset; *plus his omnibus*, licebat excipere singulariter dilectum, & ea exceptio solita modestia subindicatur à Ioanne, quando subiungit: *Quem diligebat Iesus*. Nec enim ignorabat non plus diligi, nisi plus diligentem.

Quartò, Christus Dominus voluit quasi gratulabundus coram aliis collaudare feruentioris amoris & fiduciæ recens indicium, quando se iactauit in mare, quo citius perueniret ad Christum, idque satis erat, vt ostenderet aptum esse Pastorem cui committeret suas oues & agnos. De alia verò perfectione dilectionis magis oculata non egit Dominus, vt eam præferrer cæteris. Quintò Christus Dominus non asseruit, Petrum diligere magis, sed tantum interrogauit. Petrus autem absque comparatione responderet. Nec poterat Petrus aliozum dilectionem scire, qui suam cum formidine nouerat, se committens scientiæ Christi.

Sed obiicit Maldonatus primò, quoniâ Petrus respondit,

23.

*Æqualis a-
ctus maioris
meriti pro-
pter maiorē
personæ di-
gnitatem.
Genes. 4.*

24.

25.

*Contrarium
fundamen-
tum debili-
tatur.*

26.

27.

28.

respondit, etiam Domine, quod est affirmatiue respondens interrogationi propositæ. Nihilominus communior expositio Patrum est, non autem fuisse Petrum affirmare se plus diligere, quam ceteros, memorem suæ negationis, postquam in cœna ceteris se prætulera, dicens: *Et si omnes scandalizati fuerint sed, non ego, &c.* vt obseruant Chrysostom. Theophylac. & Theodorus Mopsuest. Ioan. 21. atque Bernar. in fine supra citati sermonis de diligendo Deo, Tolerus & alij expositores, notantes hanc memoriam fuisse causam illius tristitiæ, quam interrogationis eiusdem repetitio tertia prouocauit.

Secundò, Maldonatus obiicit, illum amoris excessum diuinæ scientiæ testimonio comprobatum fuisse, quando Petrus dixit: *Tu scis.* Resp. tamen Christum à Petro non esse vocatum testem excessus, & excellentiæ maioris, sed tantum amoris. Quod satis indicauit Dominus sequentibus interrogationibus non amplius conferens cum aliis; sed tantummodò petens, *Diligis me, Amas me.* Quorsum enim Dominus omitteret, quod prius interrogare cœperat, nisi probaret, & factò collaudaret modestiam Petri, nolentis se præferre ceteris.

Obiicit tertio, quia nisi Petrus plusquam ceteri diligeret, non esset sufficiens ratio committendarum ouium illi potius, quam ceteris. Quasi verò non sit satis egregium & excellentem virum eligere, nisi fuerit ceteris omnibus sanctior: præsertim cum gratia gratis data gubernationis possit esse minor in eo, qui sanctior est. Fuit igitur satis, quod Dominus ostendere voluit, Pastorem electum ab ipso non esse vulgaris, sed eximie charitatis, fiduciæ, humilitatis, fortitudinis, cautionis atque prouidentie.

SECTIO XI.

Virum innocentem Deus amet plus quam penitentem.

1. Dubitandi rationes sunt quæ sequuntur, prima quia maior est amor illius boni, de cuius consecutione maius est gaudium: sed Deo maius est gaudium de penitentia, quam de innocentia: ergo Deo maior est amor penitentis, quam innocentis. Maior videtur esse per se nota, tum quoniam gaudium ex amore nascitur; ergo maius gaudium de aliquo bono nascitur ex maiori amore illius boni: tum etiam quoniam ordinatissima voluntas Dei non gaudet magis, nisi de obiecto magis bono: quodlibet autem magis bonum est magis dilectum à Deo supra sect. 3. Minor verò probatur Matth. 18. *Vadit querere eam, (ouem) quæ errauit; & si contigerit, ut inueniat eam, Amen dico vobis, quia gaudebit super eam magis, quam super nonaginta quæ non errauerunt.* Clarius autem Lucæ 15. *Dico vobis, quod ita gaudium erit in celo super uno peccatore penitentem agente, quam super nonaginta nonem iustis, qui non indigent penitentia.*

2. Secunda ratio dubitandi ducitur ex cap. 7. Lucæ. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Ergo cui nihil remittitur, nihil diligit, aut certe minus diligit, quam ille cui remittitur aliquid. Sed innocenti nihil remittitur, peccatori verò penitenti remittitur peccatum. Ergo minus diligit innocens, quam penitens; omnis autem qui

minus diligit Deum, minus à Deo diligitur, iuxta doctrinam traditam sect. præced.

Tertia ratio dubitandi est, quoniam Deus non permetteret mala, nisi propter maiora bona colligenda ex illis: quemadmodum plurimi Patres docent, ac frequentius, & copiosius Augustinus locis supra citatis disp. 9. sect. 12. exemplo 7. Consequens igitur est in peccatore, qui per penitentiam erigitur; maiora bona colligi; consequenterque magis amari. Quarta ratio dubitandi est, nam pro maiori dono, & maiori amore Dei tenetur homo magis ad gratiarum actiones: sed penitens magis tenetur, quam innocens, vt S. Thomas docet 2. 2. q. 106. art. 2. ergo maius Dei donum & maior amor Dei est erga penitentem, quam erga innocentem.

Pro decisione supponendum est, illum amari magis à Deo, qui destinatus est ad altiore gradum gratiæ & gloriæ, siue sit innocens, siue penitens, Quo supposito sit prima conclusio. Ex duobus hominibus prædestinatis ad æqualem gradum gratiæ & gloriæ, ceterisque paribus, Innocentem Deus magis diligit, quam penitentem. Ita existimant omnes, qui de hoc tractant. Alexander 1. p. questione 32. memb. 3. S. Thomas in præsentī q. 10. art. 4. ad 4. & 2. 2. questione 106. articulo 2. & lib. 3. sentent. distinctione 32. questione vnica art. vlt. questiuncula 2. vbi Ricard. art. 2. q. 3. Cathusian. q. vnica column. penultima ex S. Thoma. Scotus lib. 4. sentent. dist. 22. art. 2. Caietanus valdè fuscè 2. 2. dicta q. 106. art. 2.

Probatur in primis ex sacris literis, nam ille princeps, qui Lucæ 18. & Matthæi 19. & Marci 10. auditis mandatis ad vitam necessariis, respondit. *Hec omnia seruavi à iuuentute mea.* Singulari quodam amoris signo fuit à Christo Domino dilectus; continuo namque Marcus subintulit: *Iesus autem intuitus eum, dilexit eum.* Nouus & singularis fuit intuitus, gratus, & hilaris, ostendens æternum amorem, quo eum Deus dilexit ob innocentiam & obseruantiam, tunc audientibus recens manifestaram. Quod si non amplius, quam alios homines iustos Deus diligeret innocentes; nulla ratio fuisset; propter quam, huic principi potius quam aliis hominibus, eo responso audito potius, quam antea Deus dedisset illud dilectionis signum.

Nec dubito, quin innocentia fuerit ex præcipuis rationibus, ob quas Ioannem speciali dilectione profectus est Dominus: Tobias autem toto capite 1. commendatur, quod legem Dei à pueritia perseveranter obseruasset, cum irent omnes ad vitulos aureos. Esther capite 14. orans, proponit Deo suam innocentiam inter occasiones peccandi, quas afferebat regium coniugium. Iob capite primo & secundo laudatur à Deo quoniam esset rectus recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam.

Probatur secundò ex Augustino, nam diuinorum operum calumniatoribus libenter concedit, meliorem esse, qui nunquam peccat, quam qui peccat, & resurgit: quemadmodum lib. 3. de libero arbitrio capite 5. prope medium ait: *Quidam cum ratione verissima videant meliorem esse creaturam, quæ quamuis habeat liberam voluntatem. Deo tamen semper infixa nunquam peccauerit. Et post pauca: Si se delectat creatura, quæ perseverantissima voluntate non peccat, non est dubitandum, quod eam peccanti rectè ratione præponas, sed*

Quarta ratio dubitandi.

1. Conclusio.

Ceteris paribus innocens plus penitente diligitur.

Marci 10.

Tobias 1.

Iob 1.

Augustinus.

sed sicut eam tu cogitatione preponis, sic etiam creator Dei ordinatione proposuit. Deinde verò dicitur inter quam. (videlicet creaturam peccantem cum spe veniæ) & illam priorem permanentem in voluntate iustitiae, hac medicatam quandam demonstrat, quæ penitendi humilitate altitudinem suam recipit. Idem Augustinus lib. 1. contra aduersarium legis & prophetarum cap. 14. post med. ait: Si ratio recta demonstrat, rationalem creaturam illam esse meliorem, quæ nulla inobedientia deseruit Deum, quam ista, quæ ita deseruit, &c. Similia scribit etiam lib. 11. de Genesi ad litteram cap. 6. & sequentibus.

8. Augustinus iterum lib. 2. Confession. cap. 7. parum à princip. sic Deum alloquitur: Gratia tua deputo & misericordie tue quod peccata mea tanquam glaciæ soluisti, gratie tue deputo, & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amavi? Et omnia mihi dimissa esse fateor, & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce non feci. Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audeat viribus suis tribuere castitatem, atque innocentiam suam, ut minus amet te, quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conuersis ad te? Qui enim vocatus à te secutus est vocem tuam, & vitauit ea, quæ me de me ipso recordantem & fatentem legit, non me derideat, ab eo medico agrum sanari, à quo sibi præstium est: ut non egrotare, vel potius, ut minus egrotaret. Et ideo te tantumdem, imo verò amplius diligit, quia per quem me videt tantis peccatorum meorum langoribus exui, per eundem se videt tantis peccatorum langoribus non implicari. Nota postrema verba. Quibus ostenditur, esse maiorem dilectionem Dei erga innocentem; siquidem ille debet amplius diligere.

9. Gregorius homil. 3. in Euang. col. 2. tractans gaudium de peccatore penitentiam agente, notat, iustos aliquos de venialibus & lubitis cogitationibus humiliari dolereque non minus, quàm peccatores: Hinc ergo colligendum est, inquit, quantum Deo gaudium faciat, quando humiliter plangit iustus, si faciat in cælo gaudium quando hoc, quod male gessit, per penitentiam damnat iniustus.

10. Rationes confessionis.

Eadem conclusio Theologicis demonstrationibus probatur primò quoniam innocentia est perfectio vicinior ac similior diuinæ perfectioni, cui repugnat peccatum; & consequenter est proximior Angelorum & beatorum perfectioni. Proindeque digna fuit, quæ ornaret animam Christi Domini & Beatissimæ Mariæ eius. Secundò quoniam penitentia supponit necessariò malum, quod derestatur, sed innocentia nullum malum supponit. Est autem melius bonum, non supponens malum, si cætera sint paria; quoniam illa dependentia continet imperfectionem.

11. Diuturna legum obseruantia difficilior.

Tertiò quoniam diuturna constantia seruandi Dei legem longè difficilior est hominibus, & ideo rarior, quàm penitentia; propterea namque diuturnum perseuerantiz donum tantopere superare, vires naturæ, fatentur omnes Theologi. Confirmatur, quoniã in speciali materia virtutis absque controuersia melior est, & Deo charior innocentia perpetua, quàm penitentia (vt constat in virginitate) igitur à fortiori constantior & vniuersalior obseruantia mandatorum omnium, erit melior, & Deo charior, quàm penitentia.

11. Quartò probatur exemplis, inter gemmas enim aut pretiosos lapides plures habetur vnus eximie magnitudinis, quàm tres vel quatuor, licet simul sumpti sint maioris ponderis, Quicun-

que prudens mallet absque naufragio tenere portum, quàm ad illum post naufragium enatare. Deinde nunquam ægrotare melius & optabilius est, quàm medicamentis recuperare sanitatē, iuxta illud Ecclesiasticus 18. Ante langorem præpara medicinam. Vnde Seneca lib. 6. de beneficiis cap. 2. Non vulneres, inquit, malo quàm sanes. Nunquam cicatrix, nisi collata vulnere placuit, quod ita coisse gaudemus, ut non fuisse mallemus. Et Cicero dixit. Maximus est omnino consilij providere, ne quid tale accideret. Propterea singulariter commendant Patres Dei prouidentiam præferunt à peccatis, exemplo medicorum adducto, veluti Basiliius homilia in illud Attende tibi. Augustinus in Psal. 85. ad illud. Eruiisti animam meam ex inferno inferiori. & in Psal. 143. ad illud. Redemisti Dauid seruum tuum & lib. de virginitate cap. 41. Cassian. lib. 11. de Institutis renuncian. cap. 16.

Secunda conclusio. Frequenter euenit per accidens maiora bona tribui penitenti, quàm innocenti: & consequenter magis amari penitentem. Multi namque resurgunt humiliores, cautiores, feruentiores, ad recuperandam cum sœnore iacturam præcedentium peccatorum: propter quam vilitatem consequendam & Petrus permixtus est cadere, & alij plerique prædestinati ad altiorem gradum gloriæ: quemadmodum Patres obseruant.

Chrysostomus lib. 1. de prouidentia col. ante penult. sic loquitur: Vi autem simulatoribus omis- sis, ad eos tandem, qui recte re vera incedunt, veniamus: unde nobis constat quod etiam si bona reliqua, virtutesque subierint, summum tamen omnium virtutum culmen humilitatem non neglexerint? Quod si dicat quis, melius fuisse illos, cum recte agerent extolli, quàm post lapsum humiliari: is mihi maxime videtur iactantia detrimenta atque humilitatis lucra ignorare. Nostri enim planè hominem arroganter bona operantem (si tamen bona facere arrogans possit) quam primum infumam perniciem lapsurum. Is verò qui labi permissus fuerit, atque ex ruina humiliari didicerit, resurget: ac si quidem voluerit, lapsus sui damna cito reparabit. Quod vltius confirmare pergit.

Augustinus lib. 14. de Ciuitat. cap. 13. ait: Audio dicere, superbis esse vile, cadere in aliquod aperum, manifestumque peccatum, unde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Saluberrimus enim Petrus sibi displicuit, quando senuit, quam sibi placuit quando presumpsit. Idem sermone 49. de tempore non longè post med. Melior, inquit, est peccator humilis, quam iniustus superbus. & in Psal. 93. ad illud: Donec fodiarit peccatori fovea, adducta collatione Pharisei cum Publicano Luca 18. concludit: Magis placuit Deo humilis in malis factus, quam superbus in bonis factus. Quibus consonat lib. 1. de Ciuitat. cap. 28. tractans humilitatis fructum, propter quem Deus permixtus, virgines & castas sœminas à barbaris violari. Eundem fructum humilitatis quandoque Deum efficaciter intendere permittendo peccata, docent Damascenus lib. 2. fidei cap. 29. ante med. & Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 72. prope finem, quorum verba retulimus disp. 18. sect. 2.

Sanctus Maximus Centuria 3. cap. 13. scribit: Ita salutaris est diuina permissio, qua superbus animus affectionibus oppugnatur à demonibus: ut dum ignominiose patitur, qui gloriabatur de virtutibus, discat, quis eorum largitor: alioqui ipsolent alienus.

Ecclesiast. 18. Seneca.

Cicero.

Psal. 85.

Psal. 143.

13.

Quandoque penitens plus quam innocens amatur.

14.

15.

Psal. 93.

16.

alienis, quæ quidem se putabat habere, quasi non accepisset. Similiter autem, capitibus præcedentibus peculiariter autem cap. 9. 10. & 16. docuerat propter eundem finem humilitatis à Deo permitti violentarum tribulationum illationem, subtractionem diuinorum charismatum, derelictionem accepturbationem demonum. Gregorius homil. 34. in Euangel. col. 2. ait: *Plerumque pugri remanent ad exercenda bona præcipua: quia valde sibi securi sunt, quod nulla commiserint mala grauiora. At contra nonnunquam hi, qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti, inardescunt in amore Dei, seque in magnis virtutibus exercent, cuncta difficultati sancti certaminis appetunt, omnia mundi derelinquunt, honores fugiunt, acceptis consumeliis languant, flagrant desiderio, ad celestem patriam anhelant: & quia se errasse à Deo considerant damna præcedentia lucris sequentibus recompensant.*

SECTIO XII.

Ad rationes dubitandi, positas in sectione præcedenti, declaratur causa gaudendi magis, aut diligendi personam cui plus dimittitur.

1.
Nonnunquam
de minori
bono maius
gaudium.

AD primam rationem responderetur primò, negando Maiorem. Nonnunquam enim de minori vel æquali bono, licet non diligatur magis, maius est gaudium, etiam secundum ordinem rectæ rationis, quoniam licet prima radix gaudij, sit amor, crescere tamen potest gaudiū ex aliis circumstantiis. Id, quod ipsis Euangelicis exemplis ostenditur. Vnica quippe dragma nō est maioris pretij, quàm alia nouem; idēque prudenter non amatur appreciatione maiori: nihilominus de illa inuenta maius est gaudium. Idē intellige de centesima oīe, comparata cum nonaginta nouem: illius enim pretium & utilitas est, unica ratio dilectionis; cum tamen ex eo quod perierit & inuenta fuerit, nihil omnino creuerit utilitas & pretiū.

2. Rationem verò maioris gaudij subtiliter inuenit Augustinus lib. 8. Confession. toto cap. 3. tractans prædictas parabolas, & ostendēs præcedentē tristitiam atque laborē, esse causam augendi gaudiū cæteris paribus, quod exemplis ita confirmat: *Quandō maius periculum fuit, in prælio, tantō maius gaudium est in triumpho. Iactat tempestas nauigantes, minaturque naufragium, omnes futura morte palleſcunt. Tranquillatur cælum & mare, & exultant nimis, quoniam timuerunt nimis. Ager est charus, & vena eius malum renunciat: omnes qui eum saluum cupiunt, egrotant simul animo. Fuit ei recte, & nondum ambulat pristinis viribus, & sit iam tale gaudium, quale non fuit, cum antea saluus, & fortis ambularet. Vides igitur etiam de minori bono maius quandoque gaudium esse, propter præcedens periculum, timorem, atque tristitiam. Quapropter à fortiori propter eandem causam poterit esse gaudium maius de æquali bono.*

3. Quod idem confirmat exemplis, à corporali voluptate desumptis. *Edendi, & bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi, & sitiendi molestia. Et ebriosi quadam saliscula comedunt, quo fiat molestus ardor, quem dum extinguit potatio fit delectatio. Et institutum est, ut iam pacta sponsa non tradantur statim, ne vilem habeas maritus datam, quam non suspiraueris sponſum dilatare. Vnde post pauca concludit: Vbiq; maius gaudiū, molestia maior præcedit.*

Gregorius item lib. 4. Moral. cap. vltimo prope finem ex eodem principio deducit, in beatitudine futuram esse culpæ memoriam, non quæ mentem polluat, sed quæ nos arctius lætitiæ adstringat: ut dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, & eo magis acceptam salutem diligat, quo molestiæ meminit, quam euasit. Hoc igitur fundamento S. Thomas 1. 2. q. 3. art. 4. ad finem corporis ait: *Secundum quod homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus & dolorosis accrescit ei gaudiū materia.*

Reddit aliam rationem Aristoteles lib. 1. Rhetoricor. cap. 11. inter med. & finem, dicens: *Euadere quoque à periculis, tanto incundius, quanto propius periculo. Admirabilia enim omnia hæc sunt.* Vnde recte S. Thomas 1. 2. dicta qu. 3. art. 8. corpore sine colligit, à magnis periculis liberare, esse magis delectabile, quia est admirabile.

Ex his planè constat, viatoribus in Ecclesia militante sufficientem esse causam maioris gaudij conuersionem peccatoris; quamuis non refurgat ad maiorem gratiam & gloriam, quam innocens sit habiturus. De beatis Angelis, ac potissimum de voluntate Dei dubitari poterat, quoniam non sunt capaces tristitiæ, doloris, aut timoris. Nihilominus ut in eis etiam suo modo vim habeat prædicta ratio maioris gaudij, duo sufficiunt singula per se sumpta. Primum, quoniam obiectum lætitiæ comparatum cum obiecto contrario, quod ex se posset tristitiam, dolorem, ac timorem afferre, maiori gaudio dignum est. Secundum, quoniam Deus & Ecclesia triumphans magis gaudet de maiori lætitia, quàm propter Dei amorem concipit Ecclesiæ militans.

Responderetur secundò, simul distinguēdo Minorem, & consequens. Pœnitentia quippe comparatione diuinæ gloriæ atque ostensionis attributorum, est maius bonum, & magis amatum à Deo, quàm innocentia. Nihilominus comparatione personæ, quam afficit maius bonum est, atque magis laudabile, proindeque magis amore dignum constituens, innocentia, quàm pœnitentia. Recte namque Petrus Chrysost. ferm. 97. de parabola zizaniorum post med. *Maius, inquit, est reparare perditam, quam illaſa reſeruare.* Consequenter igitur est magis gloriosum Deo, utpote magis ostensum omnipotentis. Propterea de conuersione maioris peccatoris, & nobilioris, maius gaudium esse in Ecclesia, docet Augustinus lib. 8. Confessio. cap. 4. post med. *Plus enim hostis vincitur in eo, quem plus tenet & de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine nobilitatis, & de his plures nomine autoritatis.*

Confirmatur primò, nam ut Aristoteles ait lib. 1. Rhetoric. cap. 1. inter med. & finem. *Bene mereri incundum est; idcirco subuenire quoque propinquis, & manca supplere, suauis hominibus est.* Quantò magis erit suauis Deo lapsis per pœnitentiam subuenire, & reparare vires fractas, præsertim cum hoc ostendat summopere bona, quibus Deus abundat, quam rationem indicauerat Aristoteles præcedentibus verbis.

Confirmatur secundò, nam eandem ob causam beati magis collaudant Dei misericordiam ut Augustinus admonuit lib. 2. de Ciuit. cap. 20. (quod est vltimum totius operis) propius ad med. quàm ad finem dicens: *Si se fuisse miseros nesciunt sunt, quomodo, sicut ait Psalmus Misericordias*

S. Thomas

Aristoteles.

Triumphans
Ecclesia de
maiori lætitia
militantiæ
plus gaudet.

Chrysostomus.

Augustinus.

Aristoteles.

Augustinus.

Psalm. 138.

cordias Dominus in eternum cantabunt? Quo cantico in gloriam gratis Christi, cuius sanguine liberati sumus, nihil erit profecto illi iucundius Cuius. Totidem ferè verbis eadem sententia legitur apud Gregoriū lib. 4. Moral. cap. vltimo prope finem.

10.
Supremum
D. a Domi-
nium in ad-
mittenda pec-
catoribus.
Sap. 11.

Confirmatur tertio, quia non solum misericordia, patientia, & longanimitas; sed etiam supremum dominium Dei manifestatur magis, admittendo peccatores ad penitentiam. Quemadmodum Sap. 12. notatur: *Ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis. & post pauca: Tu autem Dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos: subest enim tibi cum volueris posse. Quapropter Dei Misericordia erga peccatores manifestat magis eius omnipotentiam, cui ad nutum, omnia obediunt. Canit Ecclesia subinde. Qui omnipotentiam suam parcendo maxime, misericordiam manifestas.*

11.

Respondetur tertio. Per accidens propter maiora bona, quæ Deus conferre solet à penitentibus, occasione precedentium peccatorum, aliquos penitentes Deus amat plus, quam aliquos innocentes. Quemadmodum omnes Scholastici citati sèct. precedenti conclusionem prima docent, cum D. Gregorio, cuius verba retulimus prope finem sectionis precedentis. Quibus adde quæ continuò subiicit: *Maius ergo de peccatore conuerso, quam de stante iusto gaudium fit in calo: quia & dux in prelio plus eum militem diligit; qui post fugam reuersus, hostem fortiter premit, quam illum, qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter gessit. sic agricola illam amplius terram amat, quæ post spinas, vberes fruges profert. quam eam, quæ nunquam spinas habuit, & nunquam fertilem messem producit.*

Gregorius.

12.

Respondetur quarto, maioris gaudij rationem esse, quoniam æqualis gratia, & ius ad æqualem gloriam quamuis æqualiter amabilem cõstituat personam; nihilominus est obiectum maioris lætitiæ, quatenus est maius beneficium comparatione personæ magis indignæ, & magis indigentis, videlicet, peccatoris, qui dignus erat æterna pœna & priuatione cuiusque gratiæ. Hactenus de prima ratione dubitandi.

13.
Lucæ 7.

Peccata mor-
talia omnia
simul remittuntur.

Ad secundum respond. Quando dicit Dominus: *Cui minus dimittitur, minus diligit*, loquitur ex suppositione quod habeat peccata dimittenda. Alioqui Beatissima Virgo Dei Genitrix dilexisset minus, quàm Maria Magdalena. Hoc igitur supposito plura venialia peccata remittuntur ei, qui magis diligit; sed ex mortalibus peccatis necessarium est, omnia simul, siue fuerint plura, siue pauciora, remitti quoties adfuerit actus aliquis charitatis, quantumcunque remissus. Adhuc tamen circa mortalia simpliciter est verum, minus dimitti ei, qui minus diligit, quatenus nomine dilectionis comprehendi merito possunt actus fidei, spei, attritionis, timoris, eleemosynæ, & alij facti propter mortuum supernaturale, & procedentes ex pia affectione supernaturali: nam per hos actus de congruo merentur peccatores vltimam dispositionem ad remissionem peccatorum, extra Sacramentum; & consequenter, vt plurimū opus erit pluribus & fortioribus actibus istius dilectionis inchoatæ, vt obtimeatur remissio plurium peccatorum. Cauendi sunt autem in huius loci expositione qui putant dilectionis nomine merè naturales dispositiones & merita significari.

Remissionis
peccatorum
dispositio vlti-
ma merita
de con-
gno.

14.

Ad tertiam rationem dubitandi resp. primò. Deus permittit mala propter maius bonum exil-

lis colligendum; sed non semper propter maius bonum hominis committentis peccatum; satis est maius bonū aliorum, aut totius vniuersi: quemadmodum August. docet locis adductis in sèct. precedenti pro conclus. 1. & ipse cum aliis Patribus supra disp. 9. sèct. 11. & 12. citatis. Respondetur secundo quando Deus permittit peccatum propter maius bonum peccantis, illud bonum per accidens colligitur, & non semper; vt hactenus probatum est.

15.

Ad quartum resp. Fateor, S. Thom in eo loco docere, comparatione peccatoris esse maius donum penitentiam, & esse magis gratuitum propter maiorem indignitatem, & maiorem indigentiam persone cui confertur, & ea ratione videtur concedere S. Thomas, simpliciter esse maiorem obligationem agendi gratias: quod fusè defendit Caietan. ibi. Ceterum August. lib. 2. Confession. cuius verba retulimus sèct. precedenti absolute fatetur, innocentem magis debere diligere quàm penitentem. Quod si tenetur amplius rependere dilectionem, quoniam est amplius dilectus: eo ipso tenetur ad maiores gratiarum actiones, quoniam præcipuus modus agendi gratias, pro Dei amore & beneficiis consistit in redamando. Nec video quomodo considerando, non tantum generalia, sed etiam singulares circumstantias personæ, temporis, & loci non sit absolute dignum maiori gratiarum actione, quod est absolute maius beneficium hic & nunc huic personæ collatum, & ex maiori dilectione procedens. Sed redarguere solutionis discursus Caietani foret operosum, & alienum ab instituto præsentis.

SECTIO XIII.

Virum peccatorem predestinatum Deus amet plus quam iustum præsum.

Affirmatiua conclusio traditur à Magistro 3. distinct. 32. ad finem, vbi S. Bouauentur. dubio liter. 3. S. Thomas quæst. vnica artic. 5. & in præsentis quæst. 20. art. 4. fine. Durand. 3. dist. 32. quæst. vnica. art. 3. fine. Vbi Ricard. art. 2. quæst. 2. Carthus. quæst. vnica col. 3. Caietanus, Molina, Vasquez, & alij expositores ad præsentem artic. 4.

1.
Conclusio af-
firmatiua.

Explicatur & probatur, quia licet amor Dei erga homines sit æternus ac semper idem & æqualis; ceterum eius obiecta variantur per tempora. Cum igitur Deus non aliter creaturas diligit. quam eis volendo conferre bonum; sicut ostendimus section. 1. cumque voluerit nulum bonum illis conferre per infinitam durationem, quæ præcessit antequam crearentur: Consequens est, vt Deus non dilexerit Petrum prædestinatum, quatenus Dei volitio versatur circa totum obiectum illius durationis. Sequitur secundò, Deū ab æterno dilexisse, Saulē v.g. quatenus Dei volitio versatur circa totum obiectum eo tempore futurum. quando Saul est iustus & Dei amicus; quoniam ab æterno voluit Deus eo tempore Sauli conferre gratiam, & ius ad gloriam. Sequitur tertio, Deum ab æterno minus dilexisse Dauidem, quatenus Dei volitio versatur circa totum obiectum eo tempore futurū, quando Dauid, iacebat in peccato mortali: quoniam ab æterno Deus voluit, eo tempore non conferre Dauidi gratiam, nec ius ad gloriam; sed eum simpliciter habebat vt inimicum pro illo tempore

2.
Probatur.

Cum limitatio
tunc iustus
præcitus ma-
gis dilectus.

tempore. Vnde sequitur quarto limitando diuina dilectionis obiectum ad illud tempus, magis pro illo tempore dilexisse hominem, qui tunc erat iustus, sed præcitus.

3. Nihilominus sublaris prædictis limitationibus, & absolute loquendo, magis diligebat Deus Dauidem, quam alium quemlibet hominem, qui licet tunc esset iustus, tamen in gratia non erat persecutus, nec peruenturus ad gloriam: quoniam absolute, sublarisque limitationibus temporum, Dauidi Deus ab æterno voluit gratiam & gloriam æternam, quam non voluit iusto præcito ad mortem. Idem intellige de quolibet prædestinato.

4.
Tria tempo-
ra distin-
guenda.

Vnde tandem efficitur, esse distinguenda tria tempora, quæ tamquam obiecta respiciuntur à diuina voluntate. Primum tempus est, in quo Dauid non existerat in rerum natura. Pro illo tempore Deus Dauidem nec amauit, nec odio habuit, secundum tempus in quo iacuit in peccato mortali. Pro illo tempore Deus illum in quantum peccatorem formaliter odio habuit. Tertium tempus constari debet ex tota duratione gratiæ, quam habuit siue ante peccatum, siue post peccatum, in hac, & in æterna vita. Pro illo tempore Deus Dauidem simpliciter dilexit magis, quam quemlibet præcitus.

DISPUTATIO LIV.

*Quibus affectibus à malo refugiat
voluntas diuina.*

SECTIO I.

*Primum odium propriè dictum Deo
conueniat.*

1.
Sententia
negans.

Liqui authores negant, & in primis Aureolus libro 1. sent. dist. 40. q. 1. art. 1. propof. 1. & 2 & dist. 41. art. 3. propof. 4. & dist. 46. q. 1. art. 2. propof. 2. & 3. Nec mirandum est ita sensisse Aureolum, quippe, qui cunctas liberas volitiones à diuina voluntate relegat, ne possint propriè, sed tantum metaphoricè in ea repetiri, vt constat in eisdem distinctionibus 40. 46. & 47. retulimusque & retulauimus disp. 11. sect. 1.

2.
Aureoli ar-
gumentum.

Aureoli argumentum est, quoniam odium, inquit, diuiditur in displicentiam & fugam; siue amor diuiditur in complacentiam & desiderium: sed nulla displicentia cadit in Deum, imò complacentia infinita, nec aliqua fuga appetitus: ergo nullo modo est in Deo aliqua propria ratio odij. Confirmatur quia odium & displicentia continet fugam à malo quod inquietudinem affert.

3.
Henrici pa-
tis.

Henricus in summa articulo 46. quæstione tertia simpliciter & absque limitatione concedit, in Deo non esse odium: rationem autem reddit, quoniam Dei voluntas est suapte natura determinata ad amorem, propter eius infinitam bonitatem. Durandus quoque libro quarto sentent. distinctione 17. quæstione 7. numero 10. docet, peccati displicentiam in Deo non esse propriè, sed metaphoricè, vt iram.

4. Sed quod mirandum est magis, ipse quoque
Ruz. de Voluntate Dei.

sanctus Thomas libro primo contra Gent. capite 96. præferit à medio tradit, non propriè, sed similitudinariè dici Deum odire. Quem suscipiens defendit Ferrariensis ibidem. Capiteol. 1. distinctione 45. articulo 1. conclusione 8. Et quicumque author opusculi de prædestinatione, quod tribuitur sancti Thomæ, capite septimo sub initio. & Nazarius in præsentis quæstione 20. articulo primo, columna 2. & sequentibus.

Sancti Thomæ primum argumentum est, quoniam odium vel amor, est proprius rerum subsistentium, quibus volumus bonum aut malum. At verò peccata, quæ Deus odisse potissimum dicitur, non sunt res subsistentes; quia non sunt substantiæ, sed accidentia, quin etiam nec existens est formalis ratio peccati, quæ propter seipsam est odibilis, & propter quam odibiles sunt operationes contrariæ diuinæ legi, & homines qui operantur eas.

Secundum argumentum est, quoniam homines puniendos Deus odisse dicitur, non quatenus illis vult malum, sed quatenus vult bonum iustitiæ, & rectæ gubernationis, ad quam requiritur punitio: quapropter illa punitio non est odium hominum, sed amor iustitiæ & gubernationis optimæ: sicut etiam non est odium rerum, quæ corrumpuntur, velle vt corrumpantur, sed est amor rerum generandarum, & vniuersalis boni.

Confirmat Ferrariensis ex eodem S. Thomæ quæstione 12. de malo articulo 4. corpore, probante grauius peccatum esse odium, quam iram, quoniam odium querit malum proximi sub ratione mali, ira autem non querit malum proximi, nisi sub ratione boni, videlicet iusta vindicta, prout magis expleuit idem S. Doctor 2. 2. quæstione 158. articulo 4. corp. & fusè defendit ibi Caietanus ab impugnationibus, & Ferrariensis 1. contra Gent. dicto cap. 96. post medium. Vbi non est intelligendum, primum mortuum & obiectum formale volitionis, quæ est odium esse malum proximi (cuiuslibet enim volitionis obiectum esse debet bonum, aut solidum, & verum, aut apparens) sed sensus est, quod propter aliquod bonum, prius amatum tanquam obiectum formale, qui odio prosequitur proximum, vult illi mala, quatenus illi mala sunt; sicut è contrario iustus per charitatem propter Deum summè dilectum, vult omnibus proximis bona, quatenus illorum bona sunt, sed Deus nulli vult malum sub ratione mali, sed propter bonum iustitiæ, vel ordinis vniuersi: ergo nulla volitio Dei habet propriè rationem odij.

Postremum argumentum addere possemus ex Patribus, qui simpliciter asserunt odium Deo metaphoricè conuenire. Quemadmodum Hieronymus Malachiæ primo, ad illud, *Esum odio habui*. Ambrosius de Noe & arca, capite quarto. Damascenus libro primo fidei, capite decimo quarto ad finem. Quorum verba referemus sectione 3. probantes odium inimicitæ repugnare diuinæ bonitati. Hæc igitur sit huius argumenti præoccupata solutio, & expositio prædictorum Patrum.

Pro decisione tamen sit prima conclusio. Præsciendū formale rationem peccati, & causalitatem illius, non inuenitur in Deo ratio odij propriè dicta, sed tantū per quandā similitudinē.

FFF itaque

5. Thomæ

6.
Primum S.
Thomæ ar-
gumentum.

7.
S. Thomæ

8.

9.
Conclusio 1.

*De qua sunt
in quantum
sunt non odio
habet Deus.
Conclusio
demonstratio
1.*

Sap. 11.

Clemens.

*10.
Augustinus.*

11.

*12.
Omnis actus
diuinae vo-
luntatis erga
creaturas
amatur.*

*13.
Odium quid.*

Sap. 11.

*14.
Creatura per-
fectio perfe-
ctius inueni-
tur in Deo.*

*15.
Creatura
corrupta per
accidens uti-
litas.*

itaque nihil Deus odio habet eorum, quæ sunt in quantum sunt. In hac conclusione conueniunt omnes Theologi, nemine contradicente, quoniam euidenter demonstratur ex sacris litteris, & rationibus Theologicis. Etenim Sapient. 11. *Diligis, ait, omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.* Quod ut sonat absque limitatione intelligitur communiter à Patribus, ex quibus Clemens Alexand. libro primo Pædagogici capite 8. sub init. ait: *Nihil enim esset, quod odio habet Dominus: non enim aliquid quidem odit, vult autem id esse, quod odit. Neque verò vult aliquid non esse, est autem causa ut sit id, quod vult non esse. Sed neque non vult quidem aliquid non esse, id verò est. Si quid ergo odio habet verbum, id vult non esse. Nihil est autem, cuius non causam Deus, quod id sit præbeat. Nihil ergo odio habet Deus.*

Idem testimonium Sapient. 11. ponderans Augustinus tractatu 110. in Ioan. inter med. & finem rationem reddit: *Non enim quodcumque odisset, esse voluisset, aut omnino esset, quod Omnipotens esse noluisse, nisi in eo quod odit, esset etiam quod amaret.*

Eandem rationem clariori & scholastico more tradidit sanctus Thomas dicto lib. 1. contra Gent. cap. 96. primò, quoniam iis rebus, quas odio prosequimur, volumus malum, sicut rebus quas diligimus, volumus bonum: sed Dei voluntas inclinari non potest, ut velit malum (quod siue de malo tristi, siue de malo contrario virtuti, probatum est supra disputatione 25. & 26.) ergo Deus nihil odisse potest eorum quæ sunt.

Secunda demonstratio est, quoniam omnis actus diuinæ voluntatis erga creaturas, est amor illarum: ergo nullus actus diuinæ voluntatis est odium creaturarum. Antecedens probatur, quoniam omnis actus diuinæ voluntatis erga creaturas habet pro ratione formali diuinam bonitatem, quatenus amando illam, vult modo possibili communicare similitudinem & participationem: hoc autem ipsum est velle bonum creaturis, & illas amare: igitur omnis actus diuinæ voluntatis erga creaturas, est amor illarum.

Tertia demonstratio, nam *odisse est velle, ut non sint ea, quæ prosequimur odio*; sicut Aristoteles definit libro 2. Rethoricor. cap. 4. ad finem, nullam verò creaturam existentem Deus vult non esse: ergo nullam creaturam existentem Deus odio habet. Minor probatur, quoniam si Deus voluisset creaturam aliquam non esse, voluisset etiam non esse suam actionem, qua producit & conseruat illam creaturam vel mediata, vel immediata. Noratur hæc ratio Sapient. 11. *finis. Nec enim odiens aliquid constituit & fecisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses: aut quod à te vocatum esset, conseruaretur.*

Quarta, nam quidquid est perfectionis in quolibet agente creato, necessarium est perfectius inueniri in Deo, primo & perfectissimo agente. Quodlibet autem agens modo sibi proportionato suos affectus amat, sicut parentes filios, & artifices sua opera; ergo perfectiori modo reperietur in Deo suorum effectuum amor: cum igitur omnis creatura sit effectus Dei omnem creaturam Deus amabit; nullam igitur odio prosequetur.

Confirmatur, quia licet Deus velit, ut creaturæ corruptibiles aliquando tandem corruptum-

pantur, & non sint; hoc non vult Deus per se, & ex primaria intentione; sed per accidens propter bonum vniuersi: quemadmodum probatum est supra disputatione 25. Confirmatur secundò, quia licet Deus velit, ut nunquam sint infinitæ creaturæ possibiles; eas tamen non prosequitur odio propriè dicto; quoniam Deus illarum non esse vult, non quatenus malum est illis, sed quatenus oportuit ad meliorem gubernationem, non producere infinitum, quo supposito debuit Dei libertas eligere, quæ non crearentur, & quæ crearentur, vide quæ dicemus sect. 3. de volitione mali quatenus malum est.

Secunda conclusio. Aduersus peccata & peccatoris odium propriè dictum Deo conuenit. Sic enim Magister libro 3. sententiarum dist. 32. capite ultimo. *De non electis, ait, simpliciter est concedendum, quod odio habuit, id est reprobatum.* Additque non esse simpliciter concedendam dilectionem illorum, *sed cum adiectione dilexit eos, in quantum* eius opus futuri erant. Eandem sententiam defendit sanctus Bonaventura in eadem distinctione dubio literaliter 3. & articulo vnico quæstione 2. *finis. & ceteri scholastici tacendo consentire videntur ibidem.* Peculiariter verò Richardus in eadem distinctione 32. articulo 1. quæstione 1. ad primum. *Deus, inquit, odit culpam.* Argentina verò in eadem distinctione quæstione vnica articulo 4. ante medium; concedit odium Dei aduersus creaturam, in quantum est infecta peccato. Præterea sanctus Thomas odium mali concedit voluntati diuinæ pluribus in locis veluti præsentī quæst. 20. articulo 2. ad quartum. & infra quæst. 23. articulo 3. ad primum. & lib. 1. sent. dist. 19. q. 1. art. 5. Consonat etiam de veritate q. 28. art. 2. corp. prope finem, nec dissonat lib. 3. contra Gent. cap. 157. ratione 1.

Potissimum verò ponderandum est, in præsentī quæst. 20. articulo 1. & 2. sanctum Thomam notare defectus, quos inuoluunt aliæ volitiones, ut ira, tristitia, timor, aut spes, nihilominus odij nullam imperfectionem notare, propterea quæ simpliciter reiciens alias volitiones, odium verò simpliciter concedens, ostendit non metaphorice, vel similitudinariè, sed propriè illud concedere: nam metaphorice vel similitudinariè concedit etiam spes, timorem, iram, tristitiam, aut pœnitentiam. Quod idem argumentum ponderari debet in cæteris scholasticis, qui Deo simpliciter odium concedunt. Atque id magis expressit Molina in præsentī q. 20. art. 1. *finis.* fusiùs autem Vasquez disp. 84. c. 3. Suarez lib. 3. de attributis c. 7. pum. 5. Arrubal in q. 20. num. 6. Herice 1. p. tract. 2. disp. 20. c. 4. sub init.

Probat primò, quia quod scriptura simpliciter ac frequenter asserit, non possumus ad metaphoram vel similitudinem traducere, nisi compellèntibus aliis scripturæ testimoniis, vel ratione Theologica. Nihil autem est, quod ad metaphoram compellat, sed potius ad proprietatem intelligendam in odio peccati. Aliunde verò Dei aduersus iniquitates & iniquos homines odium simpliciter ac frequenter asseritur in litteris sacris. Hoc sensu Hieronym. Zachariæ 8. ponderans illud: *Omnia hæc sunt quæ odi dicit Dominus, ait, iuxta Malachiam verba dicentis: & omnia, quæ oderam faciebas: In præceptis, quæ ad vitam pertinent, & sunt perispica, non debemus quæere allegoriam: ne iuxta Comicum, modum quæamus in Scirpo.*

Quapro

*16.
Peccata &
peccatores
propriè odio
Deus.
Magister.*

17.

18.

*Hieronym.
Zachar. 8.*

Quapropter in illo verbo odi, metaphora, vel improprietas non est querenda. Quæ Hieronymus hic trulit ex Malachia, legimus in septuaginta sed non in vulgata, & illam lectionem ut sonat accipit Theodoretus Malachia 2. & Malachia primo. *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.*

Palms 5. *Odisi omnes, qui operantur iniquitatem.* Psalm. 30. *Odisi observantes vanitates superuacue.* Psalm. 44. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem; Prouerb. 6. Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, Sapient. 14. Similiter odio est Deo impius & impietas eius.* Iudith. 5. *Deum illum odit iniquitatem.* Ecclesiastici 12. sub init. *Altissimus odio habet peccatores.* Quod idem repetitur paulo inferius. & cap. 15. *Non dixeris: per Deum abest: quæ enim odi, ne feceris, & altero versu interposito: Omne execrumentum erroris odit Dominus.* Solemnitates vestras odiuit anima mea, nimirum propter earum abusum ad peccandum, ut notat Hieronymus. Isaia 1. ad illa verba, & cap. 61. *Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocausto.* Ieremiz 12. de sua vinea Dominus ait: *Odiui eam.*

Aliis quoque vocabulis significatur odium; sicut Ierem. 44. *Nolite facere verbum abominationis huiusmodi, quam odini.* Sapient. 12. *Quos exhorruisti Domine, quoniam odibilia tibi opera faciebant.* Roman. 1. *Deo odibiles.* Prouerb. 8. *Sapient. dicit: Arrogantiam, & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor.* & cap. 15. *Abominatio est Domino via impij.* & cap. 16. *Abominatio Domini est omnis arrogans.* Ex prædictis, & aliis testimoniis constat, detestationem, execrationem, & abominationem, multoties pro odio positam esse, vel saltem inseparabiliter esse coniunctam cum odio, licet ab eo nonnihil differant.

Displacencia verò licet minus aliquid sit, quam odium, & inferius dicemus; legitur tamen in sacris literis ut 1. Paralip. 21. *Displacuit autem Deo quod iustum erat.* Ecclesiast. 5. *Displacet enim Deo infidelis, & stulta promissio.* Araucanum ergo concil. autoritate Leonis Mag. definit: *Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id faciunt, quod Deo displicet.* Hac veluti descriptione significat peccatum, quod Deo displicet. Augustinus in id Psalm. 49. *Arguam te, &c.* dicit: *Quia te non videns, placuisti tibi displicebis & mihi & tibi, mihi cum iudicaberis tibi cum ardebis.* & sequenti Psalm. 50. ad illud: *Spiritus sanctum tuum ne auferas à me:* dicit: *Qua parte tibi displicet malum, quod commisisti Deo coniungeris.* Hoc enim & tibi displicet, quod & illi. Hæc de displacencia.

De odio tamen plura testimonia referemus, quoniam eadem valent ad probandum, repugnare diuinæ bonitati odium aduersus personas, quantumcunque damnatas, (ut ostendimus sectione tertia) limitant enim odium ad peccata, peccatorisque prout authores sunt illorum. Sic Augustinus epistola 105. ad Sixtum ferè inter medium & finem. *Quid enim ait, diligebat in Iacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratitutum misericordie sue donum? & quid oderat in Esau antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? nam neque in illo diligeret iustitiam, quam nullam ille fecerat, nec in isto odisset naturam, quam bonam ipse perfecerat.*

Præterea libro primo ad Simplician. quæst. 1. propius ad medium quam ad finem, postquam

Rmæ de Voluntate Dei.

dixerat, Deum non odisse corpus & animum hominis, quoniam bona sunt, & à Deo creata concludit: *Nec odit in homine nisi peccatum.* Obferua pro sectione tertia negationem odij cuiuscumque alterius obiecti, præter peccatum. Et paucis interpositis: *Non igitur odit Deus Esau hominem, sed Esau peccatorem, & post pauca: Cur ergo Iacob dilexit, nunquid peccator non erat? Sed dilexit in eo non culpam, quam debebat, sed gratiam, quam donabat.* Nam & Christus pro impiis mortuus est, non tamen ut impij mortui permanerent sed ut iustificati ab impietate, conuerterentur. *Odit enim Deus impietatem.*

Idem Augustinus tractatu 110. in Ioan. inter medium & finem. *Habebat, inquit ille erga nos charitatem, etiam cum inimicitia aduersus eum exercentes, operaremur iniquitatem, & tamen verissime dictum est: Odisi omnes qui operantur iniquitatem.* Proinde miro & diuino modo & quando nos oderat, diligebat, oderat enim nos, quales ipse non fecerat: nonerat simul in vnoquoque nostrum & odisse quod feceramus, & amare quod fecerat. Notetur illud aduerbium verisimile, quod excludit omnem metaphoram & improprietatem odij, quod frequentius repetit sequenti contextu probans. *Merito quippe odit, & velut à regula sue artis alienum improbat vitium &c.* Atque sermone 54. de verbis Domini à medio: *Odit & amat; Odit tua, amat te, Odit quod fecisti, amat quod Deus fecit. Quæ sunt enim tua, nisi peccata? & quid es tu, nisi quod fecit Deus.*

Chrysostomus tomo tertio, sermone 8. de resurrectione propius ad finem quam ad medium, de illis, qui celebrant festiuitatem gulae, luxurique vacantes cum Isaia capite primo dicit: *Neomenias vestras, & sabbata vestra odiuit anima mea.* Et qua tandem alia re placere Deo potuerunt: cum ipsi diuini cultus latia displiceant? *Quæ ergo his propitiandi reatus spes est, quibus propitiatio ipsa veritatem in reatum: Gregorius lib. 15. Moral. capite 22. initio: Qui hominibus placens Deo displicet: aut simul Deo & hominibus displicere se credit: si hunc tristitia non afficit, à virtute sapientie alienum existit. Beatus autem Iob displicuisse Deo inter flagella se credidit, & idcirco animum ad tristitiam reuocauit.*

Bernardus sermone 3. in Pentecost. paulò post medium. *Spiritus, inquit, iste odit sordes, nec habitare poterit in corpore subdito peccatis.* Cui enim proprium est peccata repellere, ipsi & proprium est peccata odire. Clemens Alexand. libro primo Pedagogi capite 8. propius ad med. quam ad fin. de verbo Dei sic loquitur: *Eum qui bonus est, quatenus bonus est, sequitur odium vni.*

SECTIO II.

Rationibus ostenditur odium peccati propriè conuenire Deo.

Primæ rationis fundamentum est illa generalis regula discernendi, quænam Deo propriè, quæ verò metaphorice tantum tribuantur, quam exposuimus in tomode scientia Dei disp. 2. sectione 5. & vltimus illa in præsentia tomo de voluntate Dei disput. 1. sect. 3. Cum enim omnia nomina quæ tribuuntur Deo, fuerint prius imposita ad significandas res creatas; à quibus postea transferuntur ad Deum,

Fff 2 role

resecatis imperfectionibus rerum creaturarum: consequens est ut cuncta rerum creaturarum nomina verè proprièque Deo conueniant, in quorum significato, postquam omnes creaturarum imperfectiones ablatae fuerint, remanet aliqua perfectio propria illius significati, quæ in nullo alio significato alterius nominis maiori cum dignitate, perfectione & proprietate contrineatur.

2. Hoc autem totum verificatur in hac voce *odium*, & in eius significato. Etenim realiter & verè Dei volitio recedit à malo, quod est rationi & virtuti contrarium. & ita recedit ut necessariò velit illud abesse à quacunque operatione Dei, & quantum ex se est præcipue in nullis creaturis esse illud malum. Hæc autem realissima formalitas diuinæ volitionis, nullum habet nomen, quo maiori cum dignitate, ac proprietate significetur, quam nomine, *Odiū peccati*. Nam si displicentiam expendas, minorem energiam & pondus inuenies, quoniam displicentia correspondet complacentiæ, ut illius opposita. Quocirca sicut complacentia frequentius tribuitur inefficaci volitioni boni; sic etiam displicentia magis propriè derigore vocis conuenient nolitioni, quæ fuerit inefficax & simplex. Econtrario tamen odium è diametro respondet amor; consequenter igitur sicut amor magis propriè significat volitionem efficacem (ut faciliè constat ex dictis supra disputatione 6.) sic etiam odium magis propriè significat efficacem volitionem, per quam ofores velint, ut non sit obiectum, quod odio prosequuntur. Alia verò nomina, velut execratio, derestatio, abominatio, non significant meram & præcisam nolitionem supra dictam, sed connotant maledictionem, aut refugientem cognitionem; idè non ita propriè significant diuinum affectum odij.

3. Confirmatur primò, quia malum est obiectum odij proprium, sicut bonum est obiectum amoris, ut sanctus Thomas docet 1. 2. quæst. 29. articulo 1. Sed diuina volitio versatur aliquo modo circa malum, tanquam circa obiectum materiale: ergo versatur per odiū. Confirmatur secundò, quoniam odium est actus abstractissimus circa malum, ideòque nullam imperfectionem à malo contrahit, quin potius est summæ perfectio, summopere volitionem à malo recedere per odium. Confirmatur tertio, nam & peccatoribus actualiter peccantibus, & ipsis etiam demonibus sua peccata displicent; & tamen illa simpliciter non oderunt, siquidem illa causant: ergo minus aliquid significat displicentia peccati, quam quod Deo conuenit, & opus est illi tribuere odium.

4. Secunda ratio est, quoniam *odisse est velle ut non sint ea*, quæ prosequimur odio, ut definit Aristoteles libro secundo Rhetoricor. capite quarto ad fin. exemplo declarans, sicut volumus, ut non sint calumniatores, & fures. Sed Deus vult ut non sint peccata neque peccatores, ut peccatores sunt: hæc igitur obiecta Deus odio prosequitur. Minor constat Psalm. 103. *Deficiant peccatores à terra. & iniqui, ut non sint.* Psalm. 5. *Odissi omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* & Romanos 6. *ut destruat corpus peccati,* & Hebræorum 9. *Ad destructionem peccati.*

Tertia ratio, quoniam ut sanctus Thomas definit 1. 2. quæst. 29. articulo 1. corp. ad finem. *In appetitu animali, seu in intellectu, amor est consonantia quadam appetitus in id, quod apprehenditur, ut conueniens: Odium vero est dissonantia quadam appetitus ad id, quod apprehenditur ut repugnans & nocuum.* Quod idem docuit libro secundo sent. dist. 5. quæstione 1. articulo 3. ad 2. Sed peccatum est repugnans diuinæ maiestati, bonitati, sapientiæ, legibus iustitiæ, prouidentie; consequenterque iniuriosum Deo, & nocuum Angelo, vel homini peccanti, propterea deformans in illis imaginem Dei quam vehementer amat, & optat esse perfectam: deinde peccatum, ut ita nocuum & repugnans apprehenditur perfectissimè diuinæ sapientiæ. Ergo in appetitu intellectu Dei erit dissonantia ad peccatum, maximè sibi repugnans. Confirmatur, nam appetitus Dei eo ipso, quod per amorem consonet summo bono, dissonat summè malo, quod est peccatum.

Quarta ratio sequitur ex præcedenti. Quemadmodum enim in voluntate creata necessariò sequitur odium mali, supposito amore boni contrarij: sic etiam in actu simplicissimo diuinæ volitionis ex ea formalitate, per quam constituitur amor diuinæ bonitatis, & cuiuslibet honestatis creatæ, secundum rationem sequitur necessariò formalitas altera per quam constituitur odium peccati. Propterea namque Psalm. 44. *Dilexisti iustitiam, inquit, & odisti iniquitatem.* Vbi coniunctio &, iuxta morem Scripturæ debet intelligi causalis. Quemadmodum & Isaia 61. *Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustis.*

Quinta ratio, quia circa quodlibet obiectum quod ab intellectu proponitur, diuina voluntas non se habet merè negatiuè, siue per puram omissionem (hæc enim esset imperfectio ut constat ex dictis supra disputatione 8. sectione 3.) habet igitur diuina voluntas aliquem actum positium circa peccata, quæ sibi proponuntur ab intellectu. Cum ergo positius actus circa peccata non possit esse complacentia, neque volitio efficac, qua velit peccata fieri, & existeri (sicut probatum est disputatione 26. præsertim sectione 1. 2. & 3. consequens est positium displicentiam, & volitionem efficacem, qua velit, ut non fiant peccata, quæ de facto non sunt realiter & propriè conuenire Deo: quod ipsum est realiter & propriè peccatum odisse.

Sexta ratio simul est refutatio fundamenti præcipui contrariæ sententiæ: quia non solum circa personas, aut substantias subsistentes, sed etiam circa accidentia versatur odium propriè dictum: igitur ex eo capite, quod odium peccati non versetur circa rem subsistentem, minimè probatur, illud non esse odium propriè dictum. Antecedens probatur, quia morbos & mortem filiorum oderunt parentes: & iusti veriori odio peccata prosequuntur, siue quæ commiserunt, siue quæ possunt committere, iuxta illud Psalmi 96. *Qui diligit Dominum, odit malum.* Psalm. 118. *Omniem viam iniquitatis odio habui.* Psalm. 138. *Perfesso odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.* Prouerb. 8. *Timor Domini odit malum.*

Confirmatio

9.
S. Thom.

6.
Ex boni amor
re necessariò
sequitur
odium mali

Psalm. 44.

Isaia 61.

7.
Dei voluntas
circa quodlibet
obiectum
non se habet
negatiuè.

8.
Contrarij
fundamenti
refutatio.

Psalm. 96.

Psalm. 118.

Psalm. 138.

Prouerb. 8.

9. Confirmatur, quoniam omne impediens à beatitudine debet odio haberi, teste S. Th. 2. 2. q. 26. articulo 7. ad 1. & quest. 34. articulo 3. ad 1. & de virtutibus q. 2. art. 9. corp. & quamvis non simpliciter, sed tantum secundum quid odio prosequenda sint bona, quæ nos à beatitudine per accidens retardant: nihilominus peccata, quoniam per se directe, & formaliter impediunt beatitudinem veram, debent simpliciter odio haberi, iuxta eundem Doctorem 4. sent. dist. 14. & dist. 16. q. 1. art. 2. q. 4. ad 2.

10. Nazarius in præsentī q. 20. art. 1. col. 3. & 4. conatur discrimen asserere, propter quod hominibus sit possibile peccatorum odium, propriè dictum, sed diuinæ perfectioni repugnet. Cum autem scopus illius fuerit defendere doctrinam S. Thomæ lib. 1. contra Gent. cap. 96. quam sect. 1. retulimus sub init. eam aptè confutat hoc ipso discrimine, quoniam S. Thomas ibi post verba Zachariæ 8. *Iuramentum mendax ne diligatis, omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.* subiungit: *Hæc autem non sunt effectus ut res subsistentes, quorum proprium est odium vel amor.* Vbi notandum est, tantam improprietatem inuenire sanctum Thomam in amore iuramenti mendacis quantum inuenit in eius odio, sine discrimine, quantum ad hanc improprietatem inter Deum & homines.

11. Confirmatur primò, quoniam operationes virtutum, gratiam & gloriam Deus amare propriè dicitur, nec posset eas cauere nisi per amorem. Ergo res non subsistentes possunt esse obiectum amoris, & consequenter etiam odij, quia quantum ad hoc sanctus Thomas amorem odio parem facit.

Confirmatio 2. Confirmatur secundò, quia licet actus odij circa peccatum comparatione Dei, & comparatione Dei, & comparatione hominis, sit verissimus amor; ideo namque Deus odio habet peccatum, quoniam amat se ipsum, & amat hominem, cui nocivum est peccatum: attamen idem actus comparatione mali est verè propriè quo odium. Alioquin nec homines iusti propriè dicerentur odisse peccata, quando propter amorem Dei & propter amorem, quo se ipsos ex charitate diligunt, odio prosequuntur peccata.

12. Confirmatur 3. Nam illud discrimen, quod ab auctore citato notatur, quoniam homines his, quos oderunt, volunt malum sub ratione mali: Deus autem hominibus non vult malum, nisi sub ratione boni: valet quidem, ut probet, Dei erga homines, prout homines sunt, non esse propriè odium inimicitiae; cæterum aduersus peccata & illorum auctores, in quantum tales, verissimum est odium, quoniam illis vult simpliciter non esse, quod illis est malum, in quantum malum est illis; hoc enim ipsum est simpliciter bonum virtutis. Poterit igitur S. Thomas explicari 1. contra Gent. cap. 96. ut fuerit locutus de odio inimicitiae, vel amore amicitiae, comparatione quorum alij amores & odia videntur esse quodammodo tantum; sic enim accidentia comparata cum substantiis appellantur aliquando entia secundum quid, & quodammodo.

13. Postrema ratio sit, quia si Deo negaueris odium, aut displicentiam peccati propriè dictam; consequens erit, ut in peccatoribus negare debeas reatum culpæ, distinctum à reatu poenæ, quemadmodum negauit Durandus citatus de Voluntate Dei.

tatus in sect. 1. Cuius sententia, quantum distat à probabilitate probauimus 1. 2. tractantes de reatu peccati præferim originalis.

Ex dictis colligitur, esse distinguendos gradus in odio diuino: quorum primus & summus est odij, quo Deus efficaciter vult, nunquam esse, nec permitti infinita peccata possibilia. Secundus gradus est odij, quo Deus efficaciter vult, ut peccata, quæ permittit existere, destruantur per poenitentiam & gratiam. Tertius gradus est odij, quod non est totaliter efficax, sed tantum est efficax, quantum est ex parte Dei, quatenus Deus, quod ex se est, procurat, ut peccata non committantur, & ut commissæ deleantur per poenitentiam, iuxta dicta supra disp. 19. sect. 11. & 12.

In quarto gradu constituere poteris materialem actionem, ab intrinseco virtuti repugnantem, ex qua sequitur inseparabiliter malitia. Nam in testimoniis scripturæ & Sanctorum Patrum adductis præcedenti sectione, valde notandum est, agere non solum de malitia, sed etiam de materialibus actionibus. Quale est illud Zachariæ 8. *Vnusquisque malum contra proximum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.* Et Proverb. 6. *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius: Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendaciam, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.* Valent ad idem probandum omnia, quibus supra disputat. 33. sect. 3. probatum est, Deum velle, ut non fiant materiales actiones peccatorum.

Poterit iste quartus gradus in alios tres subdividi, quorum primum teneant materiales actiones nunquam futuræ sed possibiles; secundum materiales actiones futuræ, sed retractandæ per poenitentiam. Postremum verò teneant actiones futuræ, nunquam retractandæ per poenitentiam, licet Deus, quantum ex se est, velit, ut non committantur, & ut commissæ retractentur; quemadmodum paulò superius de malitia dictum est. In quinto & infimo gradu ponendum est odium, prout versatur circa personas, peccatorum auctores, de quo dicendum erit section. sequenti.

Ex his constat solutio ad argumenta; quæ retulimus section. 1. sub init. Ad argumentum Aureoli Maior omittitur, quia nihil obest, siue fuerit vera, siue falsa. Minor verò negatur, quoniam infinita complacentia summi boni, necessariam coniunctam habet displicentiam summi mali. Ad confirmationem responderetur. Fuga propriè dicta non continetur in odio, sicut desiderium propriè dictum non continetur in amore: ut dicemus sect. 4.

Inde constat solutio ad argumentum Henrici, quoniam voluntas suapte natura determinata ad amorem infinitæ bonitatis, est eo ipso determinata ad odium summi mali.

Ad primum argumentum sancti Thomæ dictum est satis ratione sexta. Ad secundum argumentum, & eius confirmationes responderetur, concedendo comparatione hominum,

Fff 3 in

14.
Diuini odij
gradus quatuor.

Zacharia 8.

Proverb. 6.

16.

Quintus &
infimus odij
gradus.

17.
Ad argumentum
Aureoli.

18.
Ad argumentum
Henrici.

19.
Ad argumentum
S. Thomæ.

Zachar. 8.

S. Thomas.

Confirmatio 2.

Cur Deus
peccatum
oderit.

S. Thomas
explicat.

Culpæ &
penæ ratio.

in quantum homines sunt, non esse propriè odium, quo Deus vult illis inferre pœnam, aut negare gratiam & gloriam : vt ostendimus sectione sequenti. De peccatis autem, & eorum odio, nihil probat secundum argumentum & eius confirmatio.

10.

Postremò, ne moueat aliquem quod legitur in lib. de spiritu & anima capite 45. sine apud Augustinum tom. 3. Odium esse potentie irascibilis, & ab ira nasci, quod si verum esset Deo repugnaret odium, sicut quilibet actus irascibilis, quoniam respicit arduum : notandum est in eruditum, & nullius authoritatis esse librum præter eam, quæ decerpit ex Augustino.

SECTIO III.

Odium inimicitie Deo repugnat etiam aduersus probos & damnatos.

1.
*Aliquorum
senientia.*

*Vasquij sunt
damnum.*

4.

*Confirmatur
2.*

Psalm. 8.

Psalm. 10.

Psalm. 36.

*Psalm. 67.
Iacobi 4.*

Hebr. 10.

Huius ætatis aliqui Doctores Deo tribuunt odium inimicitie propriè dictum aduersus peccatores. Primarius est Vasquez 1. p. disp. 84. cap. 3. num. 13. & sequentibus. Ei subscribunt Arrubal in præsentia quæst. 20. num. 6. & Henric. disp. 20. cap. 4. §. 1. Præcipuum argumentum Vasq. est, quoniam vt Caietanus docuit 1. 2. q. 29. art. 1. odium inimicitie prout distinguitur ab odio abominationis, est velle malum alicui personæ, quatenus malum illius est, ex displicentia personæ : sed Deus vult peccatori malum, quatenus malum illius est, ex displicentia personæ : ergo Deus aduersus peccatorem habet odium inimicitie. Minorem probat, quia Deus vult mortem, & alia mala prout habent rationem pœnæ : sed pœna vt pœna, est malum illius, qui punitur : ergo Deus vult malum peccatori, quatenus est malum illius. Quod autem ex displicentia personæ Deus velit illud malum, probatur, nam licet homo, quatenus est creatura Dei, non displiceat ; displicet tamen, quatenus est fœdata peccatis.

Confirmat primò, quia non est necessarium ad rationem odij inimicitie, malum volitum personæ, esse malum illius, ea ratione, qua ipsa persona displicet. Ideo iudex infligens mortis pœnam, aut aliam, quæ mala est homini, qua ratione homo est, verè habet odium inimicitie, volens homini malum, quoniam propter facinora displicet. Confirmatur secundò, quoniam ad odium inimicitie non requiritur, malum pœnæ esse volitum sine vlla ratione boni in ipso : hoc enim est etiam hominibus impossibile, quibus est possibile odium inimicitie : nemo namque intendens ad malum operatur, sed motuum cuiusque volitionis est bonum.

3. Secundum argumentum addere possumus, quoniam homines peccatores, verè ac propriè sunt inimici Dei : ergo voluntas Dei tendit in illos, vt inimicos, ac subinde prosequitur eos odio inimicitie. Antecedens probatur Psalm. 8. *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos vt destruas inimicum & ultorem.* Psalm. 10. *inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis : dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt.* Psalm. 36. *Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint, & exaltati deficientes.* &c. Psal. 67. *Exurge Deus & dissipentur inimici eius.* Iacobi 14. *Qui voluerit amicos esse seculi huius, inimicus Dei consumitur.* Et Hebræor. 10. *Dones pa-*

nantur inimici eius scabellum pedum eius.

Nihilominus sic conclusio. Diuinæ voluntati repugnat odium inimicitie, propriè dictum, aduersus peccatores tam pro tempore, quo possunt ad Deum conuerti, si velint, quam pro statu damnationis æternæ. Hanc sententiam tenent S. Thom. & author opusculi de prædeterminatione. Capreol. Ferrarins. Henricus, Durandus, Aureol. citati sect. 1. sub init. vniuersaliter Deo negantes quodlibet odium. Ex authoribus qui Deo concedunt odium abominationis, aliqui negant odium inimicitie, vt Suarez libro 3. de attributis, cap. 7. cap. 5. sine.

Probat in primis ex Hieronym. qui Malachie 1. illud : *Esaui autem odio habui* : sic exponit : *Odise Deus anthropolopatos dicitur, vt flere, & dolere, & irasci, vt quando audimus odium eius in malos, ea, qua Deum intelligimus odise fugiamus.* Notandum autem est, Esaui non modo fuisse reprobum, sed etiam sustinere personam omnium reproborum ; sicut Iacob omnium prædestinatorum ; vt ostendimus tractantes de prædeterminatione ante præuisa opera, ponderantesque verba Pauli Roman. 9. de Iacob, & Esaui. Nul- lum ergo reprobum prosequitur Deus odio inimicitie, sed tantum eius peccatum odio detestationis. De quo similiter est intelligendus Ambrosius libro de Noe & arca capite 4. dicens : *Deus naturaliter non mouetur aut ira, aut odio, aut passione vlla.* Damascenus etiam libro 1. fidei capite 14. ad fin. *Odium aduersus malignitatem, & inimicitiam, commemorat inter ea, quæ metaphoricè Deo tribuuntur vt manus & pedes.*

Firmior autem euadet probatio conclusionis, si distribuatur in tria membra, primum perti- nens ad peccatores prædestinatos, secundum ad peccatores reprobos, adhuc viatores, tertium ad peccatores iam æterno supplicio damnatos. Primum euidentiorem habet probationem, quoniam enim Deus prædestinatis etiam peccatoribus infert pœnas & malitistia, vult efficaciter per hæc media consequi correctionem, probationem, & augmenta meritorum. Ergo tunc puniendo, non odio prosequitur, sed amat. Confirmatur primò, quia, *Commendat Deus charitatem suam in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Rom. 5. Ergo peccatoribus etiam & maximè prædestinatis, vult efficaciter bonum ; & consequenter non vult illis malum, in quaprum malum est illis.

Confirmatur secundò verbis Augustini tractatu 8. in epist. Ioan. inter medium & finem : *Deus amauit peccatores, ait enim : Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Nunquid ad hoc amauit peccatores, vt peccatores remanere- mus ? Quasi lignum de sylua vidit nos faber, & cogitauit adificium, quod inde facturus est, non solum quod erat.* Confirmatur teritiò, quoniam odium inimicitie procul abest à medico, cum venam incidit, ac putridam carnem resecat, vel vrit, ac multò magis à Patre, quando castigat filium, vt Paulus probat bona parte capituli 12. ad Hebræos : vnde sufficiat illud recolere : *Quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium, quem recipit* : Igitur ex eo quod Deus velit alicui pœnam infligere, non inferitur odisse odio inimicitie.

Veniamus ad secundum membrum, perti- nens

4.
*Conclusio
diuina vo-
luntatis repu-
gnat odium
inimicitie.*

5.
*Malach. 1.
Hieronym.*

*Ambros.
Damascen.*

6.
*Tria conclu-
sionis mēbra.*

*Membrum
1. probatur.*

*Confirmatio
1.
Rom. 5.*

7.
*Augustinus.
Matth. 9.*

*Confirmatio
3.*

Proverb. 4.

8.

nens ad peccatores reprobos, sed adhuc virores, atque fruentes possibilitate pœnitendi. Hos igitur & istius temporis comparatione, Deum non odisse odio inimicitiae, sufficienter probatur ex dictis supra tota disputatio. 19. 20. & 21. Constat enim ex illis eximia Dei benevolentia, licet non simpliciter efficax, nihilominus efficax, quantum est ex parte Dei, per quam vult, & procurat aeternam salutem omnium etiam obstinatorum, ac reproborum, & ipsius quoque Iudæ. Peculiariter verò, per quasque pœnas & supplicia, quæ peccatoribus adhibet in vita præsentis, procurare, primariâque voluntate desiderare correctionem eorum, & salutem, vidimus in eadem disp. 21. sect. 2. & 3.

2. Membrum
probatur.

9. Confirmatur primò, quoniam ad reprobos dirigebantur illa Parentis Optimi, non tam exprobratio, quàm lamentatio. Matthæ. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiti. Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta.* Confirmatur secundò, nam & peccatores reprobi, quando decernunt & incipiunt sua peccata punire, tunc primum incipiunt seipso verè diligere, iuxta illud Ioan. 12. *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* De quo Augustin. tract. 11. *Si bene oderis, tunc amas.* Potest igitur Deus melius eosdem amare, licet velit eos in hac vita punire.

Matth. 23.

Confirm. 2.

Ioan. 12.
Augustinus.

10. Confirmatur tertio, ex Psalm. 103. fine. *Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non sint.* Quam imprecationem, non esse maledictionem, sed benedictionem, ex præcedenti sequentique contextu, non minus solidè quàm acutè deducit Augustin. in commentario dicens: *Auferatur Spiritus eorum & deficiant, ut emittat Spiritum suum, & recreentur. Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non sint iniqui. Vidit hoc, & impletus est gaudio, & reuocat versum primum Psalmi: Benedic anima mea Dominum. Memoria repete Psalmum ab illo versu: Emitte Spiritum tuum: vsque ad finem, videbis aperte totum affectum illius esse odium contra peccatum, propter amorem eius personæ cuius conuersio desideratur. In eiusdem versus Commentario Prosper ait: Iracundia & odii videtur esse vox ista, sed ex præcipua charitatis: hoc enim ait, quod & supra, ut auferatur spiritus superbiorum, & deficiant: & mittatur in illos Spiritus Dei, ut fiat noua creatura, deficiente malitia, non peruenit substantia, sed à terra erit impius, iustificatus est, non erit impius sed erit iustus.*

Augustinus.

Prosper.

11. Hieronym. lib. 1. contra Pelag. propius ad medium quàm ad finem: *Dicit, inquit, scriptum est in centesimo tertio Psalmo: Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non sint.* Et in Isaia. *Comburentur iniqui, & peccatores simul; & qui, relinquunt Deum, consummabuntur.* Et non intelligis comminationem Dei interdum sonare clementiam? Non enim dicit, eos æternis ignibus exurendos, sed à terra erit, & iniquos esse, cessare. Aliud enim est, ipsos à peccato & iniquitate desistere: & aliud, ipsos perire in perpetuum, & æternis ignibus concremari: Denique Isaias, de quo ponis testimonium, Comburentur, inquit, peccatores & iniqui simul: non addidit, in æternum. Idem confirmans sequenti contextu paulo inferius addit ex Apostolo Heb. 12. *Quem enim diligit Dominus corripit: Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Aliud est, cedere magistri & parentis affectu: aliud contra aduersarios crudeli animo deservire, & quæ sequuntur.*

Psalm. 103.
Isaia 6.

Tertium membrum est difficilius, sed non minus quam præcedentia verum, videlicet, referendo diuinæ voluntatis affectum ad statum damnationis æternæ, etiam prout Deus vult in æternum punire, non habere odium inimicitie propriè dictum, sed potius habere affectum cuiusdam benevolentie, quantam patitur ille status, ita ut repleat totam illius capacitatem. Hoc autem probatur, simulque soluitur argumentum contrariæ sententiæ, quoniam odij quidditas exigit, ut aliquis velit malum alicui personæ, quoniam malum est eidem personæ. Ita ut huiusmodi odio repugnet velle malum illud, quoniam est bonum eidem personæ, cui volumus illud malum; ut constat ex superioribus exemplis patris, medici, magistri, & boni gubernatoris. Deus autem æternam pœnam Iudæ (vel cuiusque damnati) non vult, quia mala est Iudæ; sed quia bona est Iudæ; bonum enim est Iudæ reduci ad ordinem iustitiæ modo possibili in illo statu, & eius tristitiam & dolorem bene consonare cum tota gubernatione Vniuersi. In quo ponderandum est. Deum moueri ad volendam pœnam æternam, non modo propter suam bonitatem, tanquam propter obiectum formale cuiusque volitionis, sed etiam tanquam propter obiectum materiale moueri à duplici bono creato, quod intendit & causat. Alterum est vniuersale bonum ordinis: alterum est priuatum & particulare bonum cuiusque damnati, cui bonum est ex suppositione peccati, Deo subiici, pœnas solvere licet inuitum, ad ordinem possibilem redigi, & propria sede collocari. Sic Anselmus in Elucidario propius ad med. quàm ad princip. proposita questione: *Quomodo Deus dicitur malos odio habere, respondet: Cuncta diligit Deus, quæ creauit, sed non cuncta in uno loco locauit. Sicut pictor omnes colores diligit, sed quosdam præ aliis diligit, & vnumquemque apio loco ponit: ita Deus vnumquemque conuenienti sibi loco disponit. Ideo dicitur eos diligere, quos in celesti palatio recipit; & illos odisse, quos infernali carcere mergit.*

Anselmus.

Propterea Dionysius de diuin. nomin. cap. 4. part. 4. id est, inter med. & fin. capitis docet: *puniti non esse malum, sed dignum esse supplicio: nec à sacris pro meritis arceri; sed scelus, prophetarumque esse, indignumque iis quæ sancta sunt.* Obserua, passiuam vocem in verbis *puniti* & *arceri*: ut videas, punitionem non esse malam, non modo comparatione punientis, sed etiam comparatione puniti, cui soli malum esse esse pœna dignum, & sacris indignum. Quod autem agat Dionys. de supplicio damnatorum æterno, constat ex præcedenti, sequentique contextu. Generaliter autem supplicium esse bonum, quia iustum, & à Deo authore procedere, docet Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 1. & lib. Retract. cap. 26.

13.
Dionysius.

Fauet etiam August. lib. 1. ad Simplic. quæ. 2. propius ad med. quàm ad finem dicens: *Quod ex numero impiorum, quos non iustificat, facit vasa in contumeliam, non hoc in eis odii, quod facit: quippe, in quantum impij sunt execrabiles sunt, in quantum autem vasa sunt, ad aliquem vsum sunt, ut per eorum ordinatas pœnas, vasa, quæ sunt in honorem, proficiant. Non itaque odus Deus, nec in quantum homines sunt, nec in quantum vasa sunt, id est, nec quod in eis facit, creando, nec quod in eis facit, ordinando. Nihil enim odit eorum, quæ fecit. Colligitur idem ex testimonij Augustini, quæ præcedenti sectione decernunt, Deum solummodò*

14.
August.

Sup. 11.

peccatum odisse, nec odisse hominem etiam peccatorem, nisi, quatenus vult, ut non sit peccator, sed iustus, quod ipsum est hominem verè diligere. Hoc autem vult etiam circa damnatos per simplicem complacentiam iustitiæ, quam potuissent habere, displicentiæque, qua displicet eos esse peccatores, & æterna pœna dignos: mallet enim Deus eos inuenire dignos præmio.

15.
Damasceus.

Clarius ad rem præsentem loquitur Damascenus Dialogo contra Manichæos longe post med. Si malum est vitium, bona ergo pœna est, quæ ipsum propellit & fugat. Malum enim est fornicatio, non animadversio. Non enim pœna malum est, sed seipsum pœna dignum reddidisse. Dixerat longè superius nonnulla quæ consonant eidem veritati, cuiusmodi est non longè post medium Dialogi, Manichæorum errore notare dicendo: Nam quod Deo diluuij intereccionem, & Sodomitæ conflagrationem, ac Pharaonis dimerisionem criminis datur cum ad vitiositatem nostram, atque ut nos erudiret, hæc fecerit, quin potius hoc nomine malum accusatis, quod ei, qui sempiternis penis afficitur, creaturam ex sua substantia offerat. Et paulò inferius. Equum erat, inquit, ut qui ab eo boni futuri, nec tamen bonum sibi datum seruaturi, verum per bonorum abiectionem voluntariè in vitium deflexuri essent, sempiternis deliciis carerent.

16.
Pœna plus bonum personam quam malum.

Constat igitur ex his solutio ad primum argumentum negando Minorem: & ad eius probationem responderetur. Licet pœna, ut pœna, sit malum personæ, quæ punitur, nihilominus magis est illius bonum, quam malum. Itaut, si recta ratione duceretur ad verum sui ipsius amorem; ex suppositione reatus indelebilis, culpæ, deberet præligere manere in æterno supplicio, quo saltem aliquo modo reduceretur ad ordinem eius deordinationis, & solueret utcumque quod debet. Hæc pro statu damnationis, nam ante illum est manifestior bonitas pœnæ, destinatæ ad corrigendum quantum est ex parte Dei, ut vidimus memb. 1. & 2.

17.
Aristoteles.

Ad primam confirmationem responderetur, licet ad rationem odij non sit necessarium, malum volitum personæ, esse malum illius ea ratione, qua ipsa persona displicet: nihilominus non est verum exemplum quod adiungitur. Quin potius bonus & Sapiens iudex non habet odium inimicitiz aduersus hominem, quem pœna mortis plectere vult propter facinora: sed hæc ipsa voluntas puniendi genus est infimæ beneuolentiæ possibilis iudicibus erga reos. Quod indicasse videtur Aristoteles lib. 1. Rhetoricæ. cap. 10: inter med. & fin. dicens: Ita verò sunt quibus vltis: Differunt autem pœna & vltio. Nam pœna eius, qui patitur, gratia fit: vltio verò eius qui facit, ut expleatur. Cum igitur Deus, propriè loquendo, non patiat affectum iræ; non vult peccatorem vltionem sui ipsius, & propriæ vindictæ tantummodò causâ; quamvis ea sit iusta: sed vult pœnam, ut pœnam, id est, eius qui patitur gratia; quod est velle propter eius bonum. Idemque Philosophus existimat de quolibet iudice volente pœnam, ut pœnam.

18.
Ad secundam confirmationem respondeo, ad odium inimiciæ requiritur esse volitum malum pœnæ sine villa ratione boni, quod reperiatur in pœna comparatione personæ punitæ. Quod autem sit aliquo modo bonum comparatione personæ, quæ odio laborat; hoc nihil interest.

19.
Ad secundum argumentum Respond. ne-

gândo consequentiam. Ex eo quippe, quod peccatores propriè sint inimici Dei, nihil amplius inferitur, quam Deum non esse amicum illorum, amicitia namque debet esse reciproca (sicut vidimus supra disp. 5. 2. sect. 4. §. 6. Poterit etiam impropriè vocari inimicitia hæc ipsa negatio amicitiz. Sed propriè non est inimicitia, propter rationes supra dictas. Nec inimicitia reciproca est, sicut amicitia, constat enim Dei præcepto diligendos esse inimicos. Igitur qui diligit, non est inimicus inimico.

Amicitia reciproca, non verò inimicitia.

SECTIO IV.

Fuga, timor, & tristitia diuinæ voluntati repugnans.

FVga generaliter sumpta conuenit odio & quibuslibet affectibus, quibus voluntas refugit malum, vel malum. In præsentia tamen specialiter & strictè fugam accipimus, prout est abominatio mali absentis, considerati formaliter, ut est absens; quapropter voluntas desiderat illud auertere, & euitare. Quocirca ex parte mali fuga directè contraria est desiderio boni; ut sanctus Thomas docet 1. 2. qu. 2. 3. art. 4. corp. post med. quamvis aliquando timoris nomine compelleretur hic affectus, ut ex Damasc. lib. 2. Fidei cap. 12. fine, docet S. Thom. 1. 2. qu. 10. art. 2. ad 3. Fugam igitur absentis mali propriè conuenire voluntati diuinæ, consequenter affirmant, qui desiderium absentis boni concedunt, veluti Suarez lib. 3. de attributis cap. 7. num. 6. Vazquez 1. part. disp. 84. cap. 1. Henric. disputatione 10. capite 4. §. 2.

1.
Fuga quid.

Communior tamen sententia Scholasticorum, quia cum sancto Thoma desiderium à diuinæ voluntate reiecit, eo quod versatur circa bonum absens, cum Deo nihil sit absens: eo ipso refutat fugam strictè sumptam, quoniam versatur circa malum absens, prout absens est. Nam æternitati diuinæ scientiæ nihil est absens, sed omnia perfectissimè sunt, præsentia: sicut incurre tempore habent actualiter existentiam. Nec datur in Deo fuga comparatione malorum, quæ nunquam futura sunt, quia præsens est æternitati perpetua negatio malorum eorum. Vnde sicut nemo desiderat bonum pro illo tempore, pro quo videt præsentem eius negationem (sicut ostendimus disput. 5. 2. sect. 7. versus finem) ita hoc peculiari affectu, qui vocatur fuga, nemo fugit malum, pro illo tempore, pro quo videt præsentem eius perpetuam negationem.

Sententia concedens Deo fugam.

2.
Vera sententia Deo fugam negat.

Probatio.

Confirmatur, quia sicut nemo desiderat absens bonum, quod potest efficaciter obtinere, si vult, & quando vult; sed tamen absolute non vult: ita fuga specialiter dicta, nemo fugit absens malum, quod nulla propterea difficultate, potest impedire, si vult, & quando vult; sed tamen absolute non vult impedire, sed permittere propter maiora bona. Rationis paritas constabit consideranti, quæ circa desiderium notauimus dicta disputatione 52. sectione 7. prope finem.

Timorem, & tristitiam absque controuersia cuncti Theologi propulsant à Deo vel expressè, vel tacitè. Solummodò namque Iudæorum error fuit passiones has, & alias in Deo ponere; sicut S. Thomas refert lib. 1. contra Gent. cap. 9. fine. Tristitiam igitur negat S. Thomas in præsentia quæst. 10.

4.
Timorem & tristitiam cuncti Theologi à Deo reuincunt.

quæst. 20. art. 1. ad 2. sed timorem, simul ac tristitiam lib. 1. contra Gentes cap. 90. & 91. vbi Ferrarisen. Capreol. 1. sent. dist. 45. art. 1. conclus. 4. & 6. Aureolus dist. 46. quæst. 1. art. 2. propof. 3. cum S. Thoma in præfenti articulo 1. Caietanus, Molina & cæteri expofitores. Vazquez disp. 84. cap. 1. §. vltimo, & disp. 242. cap. 1. post med. Suarez lib. 3. de attributis cap. 7. num. 6. & 7.

Timorem repugnare Deo traditur Sapient. 12. *Nec timens aliquem veniam dabit*, &c. & Iob. 2. *Nunquid timens arguas te, & veniet tecum in iudicium*. Illud autem est valde norandum, indecentiam timoris comparatione diuinæ potentie tantam esse, atque tam evidentem, vt in sacris Literis nunquam, neque metaphoricè dictum fuerit, timere Deum, cum tamen dicatur frequenter irasci, zelare, dolere, triftari, pænitere, expectare, similisque affectus habere, qui non nisi metaphoricè possunt illi conuenire.

Ratione verò probatur, quia sicut *absens & expectatum bonum, desiderium parit*, præfens verò *voluptatem: suisque quoque patio inuicem & expectatum malum, timorem, præfens autem tristitiam*. vt scribit Damasc. lib. 2. Fidei cap. 12. fine. Quod S. Thomas explicuit magis 1. 2. qu. 41. & artic. 2. & quæst. 42. art. 1. notans, obiectum timoris esse malum futurum arduum, cui resisti non potest, nisi difficiliter. Cum igitur nihil sit arduum Deo, neque difficile, sed facilitate summa possit euitare quodcumque malum suorum amicorum, & quamcumque sui honoris iniuriam: consequens est, Deo non esse possibilem timorem. Adde rationem similem ei, quam dedimus circa desiderium, spem, & fugam; quia nimirum timor est absentis mali; Deo autem nihil vnquam est absens.

Sit tertia ratio, quia sicut in prima ratione dicebamus, timor est de malo futuro arduo, quod non potest facile vitari. Vnde sequitur, non habere rationem terribilis, quod possit esse timoris obiectum, quidquid omnino subiaceret voluntati nostræ. Proptereaque culpa non potest esse obiectum timoris, nisi per accidens, quatenus propter aliquod extrinsecum, inclinans ad illam, eius euitatio difficilis redditur: vt S. Thomas docet 1. 2. quæst. 42. toto art. 3. sed voluntati diuinæ subiaceret omnino quodlibet malum; ergo non potest esse obiectum timoris.

Tristitia siue dolor, propter easdem fere rationes diuinæ voluntati repugnat, primò, quoniam tristitia non est, nisi de malo coniuncto, & præfenti, quod, videlicet, sit malum illi voluntati, quæ tristatur (vt constat ex D. Thoma 1. 2. quæst. 35. præferti art. 1. & quæst. 36.) Deo autem nihil est malum ipsius, sicut enim nullo indiget bono; sic etiam nullo potest affici malo. Vnde Isidorus lib. sentent. de summo bono c. 5. initio dicit: *Nostro vsu Zelare Deum dicitur, vel dolere. Horum enim motuum apud Deum perturbatio nulla est, apud quem tranquillitas summa est*. Confirmatur, quia summa lætitia & delectatio, summæque beatitudo Dei non patitur tristitiam aliquam.

Quod si obiciamus, peccatum esse iniuriam Dei, ac proinde malum esse illius, quamvis extrinsecum illi, proptereaque obiectum esse sufficiens ad contristandum Deum, Respondeo primò: Proprie loquendo peccatum & iniuria Dei, non est malum Deo, quamvis eius honorem extrinsecum violet. Sicut enim Deus non indiget ex-

trinsecò honore; sic etiam nullum ei malum infertur honoris detractio vel iniuria. Nam, si sapiens fueris, tibi metipsæris: si autem illis, solus portabis malum. Prouerb. 9. & Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? & si multiplicata fuerint iniquitates tue, quid facies contra eum?

Respondeo 2. & sit secunda ratio conclusionis. Dato per impossibile, quod Deus egeret extrinsecò cultu, honore, & gloria, proptereaque malum illius extrinsecum foret peccatum & iniuria; nihilominus hoc malum nunquam pateretur Deus; quia nullum peccatum potest committi, nisi Deo permittente; nullumque permittere, nisi propter maiorem honorem & gloriam suam; vt probatum est disputatione 18. sect. 2. & 3.

Tertia ratio sit Augustini definitio lib. 14. de Ciuit. cap. 15. inter med. & fin. *Anime dolor, quæ tristitia nuncupatur, dissensio est ab eis, quæ nobis nolentibus accidunt: opus igitur est, obiectum esse simpliciter inuoluntarium, vt possit afferre tristitiam* (quod faciliè colligitur ex D. Thoma 12. tota quæst. 36.) sed Deo nihil potest aduenire simpliciter inuoluntarium: quod ostenditur inductione, nam malum intrinsecum Deo nullum est possibile. Malum extrinsecum quod est iniuria, vel honoris diminutio, non potest euenire, nisi Deo volente permittere propter maius bonum; vt nuper dicebamus. Præterea malum amicorum eius, si non est culpa, positiuè volitum est, & causatum à Deo proptereaque non est, quod Deum contristet. Culpa denique mortalis iam amicum reddit inimicum, & ideo non est malum amici, nec eo titulo potens Deum amicum contristare.

Contra fundamentum istius rationis argumentatur Vazquez 1. p. q. 242. cap. 1. post med. quia multa contra Dei voluntatem accidunt, vt peccata hominum. Quod si respondeas, hæc solum accidere contra voluntatem inefficacem: tristitiam verò solum esse de his, quæ sunt contra voluntatem efficacem: obstat huic responso alia ratio, nam pænitentia est dolor quidem de peccatis commissis, & est de eis, quæ sunt contra voluntatem simplicem, & non efficacem pænitentis, nec enim pænitens habere potest efficacem voluntatem, qua velit, se non peccasse, cum hoc sit impossibile.

Resp. Quod est contra voluntatem simplicem, quæ propterea solum est inefficax, quoniam eius obiectum est simpliciter impossibile, illud est obiectum aptissimum tristitiæ, per quam voluntas succumbat malo præfenti. Cæterum quod est contra voluntatem simplicem, quæ propria sponte inefficax est, propter efficacem voluntatem obtinendi aliud maius bonum: hoc non est obiectum proportionatum tristitiæ. Peccatum igitur est obiectum tristitiæ, quoniam est contra simplicem voluntatem pænitentis primo modo. Nihil autem est contra simplicem Dei voluntatem primo modo, sed tantum secundo modo.

Consequens igitur est, metaphoram esse intelligendam vbi cumque sacra Literæ dolorem, tristitiam, aut moerorem Deo tribuunt: vt Genes. 6. *Tactus dolore cordis intrinsecus*. Ezechiel. 20. *Et in omnibus istis contristabam me*. Zach. 11. *Contrasta*

Prouerb. 9.

Iob. 35.

10. Conclusionem 2. ratio.

11. Augustin.

Tristitia obiectum inuoluntarium.

12. Obiectio.

13.

14.

Genes. 6. Ezech. 20. Zach. 11.

Contrasta

9. Sapient. 12. Iob. 22.

Nunquam in sacris Literis timere Deum dicitur.

6. Damascen.

7. Ratio 3.

8. Tristitia, & dolor repugnant Deo.

Isidorus.

9. Obiectio.

Responso 1.

Iudicium 10. Contracta est anima mea in eis. Iudicium 10. Deus doluit super miseris eorum.

SECTIO V.

Virum ira propriè dicta Deo conveniat.

1.
*Lactantij
sententia*

Affirmat ex professo Lactantius peculiari libro de ira Dei, præsertim à cap. 17. Reicis enim aliorum philosophorum definitionibus, definit, iram esse *motum animi ad coercendum peccata insurgentis*. Vnde colligit suam sententiam, quoniam in Deo verè & propriè reperitur motus animi, hoc est, actus voluntatis, insurgentis ad coercendum peccata, ne committantur, & puniendæ quæ commissa fuerint. Videtur enim sentire Alexand. 2. part. quæst. 1 § 6. mem. 2. ante med. & memb. 4. prope finem, absolute concedens iram in Deo, licet obiter. Ex professo tamen sequitur eandem sententiam Franciscus Suarez opusculo de diuina iustitia sect. 5. num. 2. & 1. part. libro 3. de Attributis cap. 7. num. 8.

2.
S. Thomas.

Existimat autem, suæ sententiæ fauere S. Thomam 1. 2. quæ. 47. art. 1. ad 1. quoniam ait: *Ira non dicitur in Deo secundum passionem animi, sed secundum iudicium iustitiæ, prout vult vindictam facere de peccato*. Hoc autem totum nihil imperfectionis includit. Respondetur: Inde non colligitur iram propriè dictam in Deo concedi: præsertim cum sanctus Thomas expressè negauerit: ut statim videbimus. Hoc igitur in loco solummodò declarauit quis sit ille perfectissimus affectus, qui verè proprièque Deo tribuitur sub iræ metaphora.

3.

Confirmat Suarez, quoniam S. Thomas in corpore eiusdem articuli & sequenti quæstione 46. art. 6. & 7. docet, iram esse appetitum nocendi alteri sub ratione iusti vindictiui. Respond. tamen. Hoc S. Thomas tradit, tanquam aliquid pertinens ad quidditatem iræ, non tanquam integram definitionem illius. Ideo, licet in Deo sit propriè voluntas inferendi malum propter bonum iustitiæ vindictiue, non sequitur, propriè dictam iram illi convenire. Posset autem hoc ipsum intelligi tanquam iræ definitio, si appetitus nocendi alteri sub ratione iusti vindictiui sumatur pro appetitu rependendi nocumentum & tristitiam acceptam, recruciendo.

4.
Prædicta sententia præcipuum argumentum.

Confirmatio.

Præcipuum huius sententiæ argumentum est, quia quod ira causetur ex dolore non minus ex misericordiæ causari ex compassione. Vnde sicut misericordia propriè conceditur Deo, seclusa compassione; sic etiam erit concedenda ira, secluso dolore. Confirmat, quoniam dolor & tristitia non est obiectum formale, sed tantum materiale iræ. Ideoque sine hoc obiecto potest reperiri totum obiectum formale iræ.

5.
*Conclusio.
Ira propriè
Deo non conuenit.*

Nihilominus communis sententia Patrum, ac expositorum Scripturæ, & Scholasticorum ea, quæ leguntur de ira Dei, per metaphoram exponit, negans illam propriè Deo convenire. Ita Magister 1. sent. dist. 45. post med. §. Ideo autem. Vbi communiter Scholastici vel tacitè, vel expressè consentiunt, ut sanctus Bonauent. dub. litterali 10. S. Thom. quæst. vnica art. 4. corpore, & ad 2. & in præfati quæst. 20. art. 1. ad 2. & lib. 1. contra Gent. cap. 39. §. vltimo, & cap. 91. col. vltima, & vtroque Ferraricensis, Capreolus prima dist. 45. art. 1. conc. 7. & 15. Caietanus & ceteri

expositores ad præsentem quæstionem 20. art. 1. ubi magis ex professo Vazquez disp. 84. cap. 8. & alij recentiores.

Probat ex Patribus, nam iram metaphoricè non propriè Deo conuenire, docent Nazianzen. Carmine Iambico 21. inter medium & finem, cum præmisisset *ira moueri porro cum legis Deum*, post pauca interrogat.

6.
Nazianzen.

Quinam ergo dantur hac Deo? tropico modo, (Mentes ut ipse terreat mage simplices) Multa velut ex his, tropica quæ dicta indicant. Antistrophem fac cogites: & totum habes. Nam bile quoniam concessi aliquem cedimus. Iram proinde, cum feris, damus Deo.

Sic visum & aures, sic manus huic finximus, &c. Gregorius Nyssenus tract. 2. in Psalm. cap. 15. vers. finem ad illud Psalmi 57. *Sicut videntes, sic in ira absorbet eos.* ait: *In Deo nihil magis ira est, licet à peccatoribus talis habeatur & nominetur. Non est ira sed sicut ira appellatur retributio, quam Deus rependit, prout iusque exigit.* Similia dixerat tract. 1. cap. 7. propius ad med. quàm ad finem.

Nyssen.
Psalm. 57.

Basilius in Psalm. 37. *Domine ne in furore tuo, &c.* sub init. *Sepe dictum est, inquit, quomodo ira & furor Dei, cum in Scripturis diuinitus inspiratis nominantur, non affectus significent, quum diuinitus ab omni prorsus perturbatione sit aliena, sed metaphoricè, hoc est, translatiue istiusmodi consueuerit usurpare Scriptura locutus, sicut & oculos Dei & aures, & manus, &c.* Et post pauca magis explicat hoc simili: *Vi si quis impendentes ex legis præscriptio homicide penas, iram & furorem nominet, non hoc ideo facit, quod lex irascatur.* Idem in cap. 5. Isaie prope finem ad illud: *Et iratus est furore Dominus.* ait: *Ira verò indicat fixius herentem, & prolixius extensam expleisonem concepta tristitia. Proinde religiosum sit ac pium neutrum admittere dici propriè de Deo. Tropica enim sunt ista locutiones.*

7.

Isaia 5.

Breuius hoc dixit Chrysostomus in eo sermone de Pœnit. & Confessione, qui incipit: *Obsecro, propius ad fin. quàm ad med. Deus dicit: Dirigite me, & irascar: ut scias quod ira in Deo non sit affectio, sed pena in nos eo vocabulo nominetur.* Cyrillus Alexand. lib. 5. contra Iulianum inter princ. & med. *Quando igitur, ait, definit contra prauaricatores quosdam penam tunc à nobis irasci dicitur, quamuis iracundia affectionem ferre nequeat.* Et post med. confirmat exemplo legislatorum, ut infra dicemus. Sic etiam affectum iræ reiecit, ut indignum Deo, & solum puniendi decretum relinquit in eo Epiphanius hæresi 138. inter med. & finem. Damascenus libro primo fidei cap. 14. ad finem inter alia multa, quæ corporaliter & metaphoricè dicuntur de Deo, numerat iram & furorem. Frequentius hoc notauit Origenes ut homil. 2. in caput 2. Iudicum circa finem, & in illud Roman. 1. *Reuelatur ira Dei.* & lib. 4. contra Celsum ferè inter med. & finem.

8.
Deus. 32.

Cyrillus.

Ambrosius in priorem versum Psalmi 37. cblum. 2. *Non enim, ait, Deus passioni patet, ut irascatur, cum sit impassibilis: sed quia vindicat, videtur irasci.* Et post pauca: *Vsus habet, ut dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum, non quia legum iram, sed quia legum seueritatem.* Vnde paucis inretpositis infert: *Nescit ergo irasci, qui auctor est legum, cui irrendi est voluntas, non puniendi.* Breuius id annotauit Ambrosius libro de Noè & Arca cap. 4. *Deus naturaliter non mouetur ira, aut passione vlla.* Hilarius id docet fusiùs in Psalm.

9.

Ambrosius.

Psalm. 1. ad illud: *Tunc loquens ad illos in ira sua, &c.*

10. **Psalm. 19.** Magis aperte Hieronymus in illud Psalmi 19. *Quoniam ira in indignationem eius.* & in illud Isaie 64. *Isti furus,* & Malach. 1. ad illud: *Esau autem odio habui.* Augustinus epist. 157. ad Optatum multo propius ad med. quam ad princ. & lib. 13. de Trinit. cap. 16. propius ad finem, quam ad med. & ad illud Psalmi 105. *Et iratus est furor Domini.* Isidorus lib. 1. sent. de summo bono cap. 5. initio. Idem sentire videtur Cyprianus epistola ad Demetrianum multo propius ad finem quam ad med. (ponitur autem post lib. 5. epistolatum) Gregorius in primum Psalmum pœnit. initio furorem aperte reducit ad metaphoram: continuo verò de ira differit, tanquam de affectu, qui solum à furore differat secundum magis & minus. Anselmus item ad Thessalon. cap. 1. fine, & cap. 2. post med. sentire videtur, iram non, nisi metaphoricè Deo tribui.

11. **Restitutio** **non est debitu.** Ut probemus ratione constituendum erit prius firmum illius fundamentum in hunc modum. Quemadmodum restitutio non est debitum formaliter, nihilominus quidditatiuè respicit debitum, nec est possibilis restitutio propriè dicta, nisi supponatur debitum, quod per illam reducat ad æqualitatem: & quemadmodum recuperatio supponit rei amissionem, ita ut impossibilis sit recuperatio propriè dicta, nisi supponatur amissio: sic etiam ira, licet non sit formaliter & essentialiter tristitia, dolor, siue cruciatus; nihilominus essentialiter supponit, tristitiam, dolorem, siue cruciatum, cui vicem rependat.

12. **Ira quid ex Aristotele.** Rectè namque Aristoteles libro 1. de Anima text. 16. cap. 1. *Ira est appetitio doloris, vicissim aduersariò referens,* & lib. 2. Rhetoric. cap. 2. init. *Sit ergo, ait, ira appetitio vltionis appetitus cum dolore propter apparentem immeritò, vel in se, vel in odij & ira suos contempnim.* Obserua dolorem. Et in cap. 4. prope finem inter odium & iram discrimen constituit, quoniam alterum cum dolore est, alterum absque dolore: *Dolet enim qui irascitur; qui odit, non dolet. Nam ille inuicem dolere ipsum vult, cui irascitur: hic verò non esse quem odit.* Et lib. 7. Ethicor. cap. 6. in med. *Qui facit per iram, dolens omnia facit.*

13. **Nemesius.** Apud Nemesium ira est *recruditionis appetitus;* sic enim definit lib. 4. Philosoph. cap. 13. siue secundum animam translationem & diuisionem libro de Animæ facultatibus cap. 21. in cuius fine ait: *Cum enim ratio iudicauerit, rem esse dignam, que agri, & molestè feratur, succedit ira, si modo proprium & naturalem ordinem iucantur.* In sensu, non valdè dissimilis est sententia Gregorij Nysseni disp. de anima & Resurrectione propius ad princip. quàm ad med. dicentis: *Iracundia vixio feruor sanguinis, qui circa cor est, esse plerique videtur. Alijs verò appetitio vltiscendi cum à quo lacerissimè & ante laceratus. Sed ut non arbitramur, iracundia est appetitio nocendi ei, qui concitauerit & ad iram provocauerit.*

14. **Ambros.** Propterea iram componi ex tristitia & desiderio vindictæ, non sine fundamento ex Damasceno lib. 2. fidei cap. 16. colligit S. Thomas 1. 2. qu. 46. argum. 3. & solutione. Ideo Ambrosius in Psalmum 37. col. 2. notat, non irasci eos, qui *summa patientia celebrant vindictam.* Basilius nuper citatus ex Isaie 5. requirit ad iram expletionem conceptæ tristitiæ. Chrysostomus 2. Corinth. 11. homil. 23. prope finem: *Non enim, ait, ira locus*

est, ubi nemo est, qui exasperet. Iram igitur supponere tristitiam illatam, quam vltiscatur, docet S. Thomas 1. 2. qu. 46. art. 1. corp. fine & art. 3. ad 3. & qu. 47. art. 3. corpore ad finem. Et ob hanc rationem reicit à Deo iram tam in præsentia qu. 20. art. 1. ad 2. quàm lib. 1. contra Gent. cap. 89. 9. vltimo, & cap. 91. col. vltima.

Colligitur idem fundamentum ex authoribus, qui per *libidinem vltiscendi* definiunt iram, ut Cicero lib. 4. Tuscul. ait: *Que autem libidini subiecta sunt, ea sic definiunt ut ira sit libido puniendi eius, qui videatur luisse iniuria.* Libido namque plerumque sumitur in malam partem, quippe quæ significat affectum voluptatis, resulantis ex mirigando & sedando aliquo dolore, pruritu, vel tristitia. Sic enim Augustinus lib. 14. de Ciuitate cap. 15. propius ad finem, quàm ad med. *Voluptatem, inquit, præcedit appetitus quidam, qui sentitur in carne, quasi cupiditas eius, sicut fames & sitis, & ea, quæ in genitalibus vltarius libido nominatur, cum hoc sit generale vocabulum omnis cupiditatis. Nam & ipsam iram nihil aliud esse, quàm vltiscendi libidinem, veteres diffinierunt, quamvis nonnunquam homo, ubi vindictæ nullus est sensus, etiam rebus inanimis irascatur, &c.* Concinit Possidonius apud Lactantium lib. de ira cap. 17. longè ante finem definiens. *Ira est cupiditas eius, à quo te iniure putes lœsum.*

Ex hoc fundamento consurgit hæc ratio conclusionis. Ira quidditatiuè supponit læsionem, cruciatum, dolorem, siue tristitiam illatam, cuius vicem rependat; sed impossibile est, illam esse Deo tristitiam, dolorem cruciatum, siue læsionem: ut probatum est sect. 4. Ergo impossibile est inesse Deo iram propriè dictam.

Quod si respondeas, iram posse præscindi ab imperfectionibus, quas habet in animis hominum, sicut alia nomina præscinduntur ab imperfectionibus, quas ex creaturis contrahunt ut ab illis possint ad Deum transferri. Nihilominus instauratur argumentum per illam regulam, quàm ex aliis locis reuocauimus in memoriam supra sect. 2. init. Reiciuntur enim à diuina perfectione quæcunque nomina, quæ licet aliquam perfectionem afferant, ea tamen perfectio maiori cum dignitate, proprietate & claritate significatur per alia nomina. Quidquid autem perfectionis abstrahi potest ab imperfectionibus iræ creatæ, totum illud maiori cum dignitate, proprietate, & claritate significatur nomine *iustitiæ punitivæ*, vel iudicis, aut gubernatoris recti, in quibus nominibus non inuoluitur ea perturbatio vel tristitia, vel difficultas, quam ira significat: ut statim dicemus.

Confirmatur primò, quoniam ira, licet intendat bonum æqualitatis & iustitiæ, quod reperitur in recruditione: nihilominus hoc non intendit propter bonum personæ, à qua expetitur vindicta, sed propter bonum personæ, quæ vindictam expetit. Deus autem quoties vindictam exercet intendit bonum ipsius personæ, de qua sumitur vindicta. Id quod certissimum esse circa quoscunque homines, aduersus quos Deus in hac vita videtur irasci, faciliè constat ex dictis disp. 21. sect. 2. quia quoscunque cruciatum & afflictiones Deus ordinat ad correctionem omnium etià reproborum. Inde satis fit ea sententia, quæ quinta est apud Prosperum ex Augustino: *Diuina bonitas ideo maxime irascitur in hoc sæculo ne irascantur in futuro: & misericorditer temperalem*

15. **Cicero.**

August.

Possidonius.

16. **Conclusionis ratio prima.**

17. **Responsio.**

Reiciunt.

18.

Demetrius. *im. & afflictiones ad correctionem ordinat.* **August.**

adhibeo feneritatem, ne eternam inſe inferat ultionem.

19.

Sed quod attinet ad eos, qui iam æternis ſup-
pliciiſ addicti ſunt, etiam eorum punitionem ad
aliquod bonum illorum, quamvis exiguum, &
inſimum deſtinari, ſatis oſtendimus ſect. 3. In
quo etiam à nobis eſt Proſper libro ſentent. ex
Auguſtino ſententia 12. dicens: *Non concupiſcit
Deum penam reorum tanquam ſaturari deſiderans
ultione. Sed quod iuſtum eſt, cum tranquillitate de-
cernit, & recta voluntate diſponit: ut etiam mali non
ſint inordinati.* At ira propriè dicta ſaturari deſi-
derat ultione tanquam bonum à quo mouetur
principaliter, itaque non habet pro motiuo prin-
cipali, ut mali non ſint inordinati.

20.

Secundò confirmatur exemplo, quo rem ex-
plicuerunt Baſilius & Ambroſius in eundem
Pſalmum 37. atque Cyrillus lib. 5. contra Iu-
lian. paulò poſt med. quia neque leges, neque
conditores legum propriè dicuntur iraceſci quan-
do pœnas decernunt aduerſus facinoroſos,
etiãſi tunc habeant affectum iuſtitie puniri-
tæ, atque vindictiæ, quia non ſufficit hic affe-
ctus ad iram propriè dictam eo quod ſecum
admittat ſummam tranquillitatem animi, mo-
ueaturque poſſimum intentione bonæ guber-
nationis, & boni communis. Vnde prouenit, ut
quamvis aduerſus ſceleratos in communi poſſi-
bile ſit odium; non ſit tamen poſſibilis ira, quo-
niam hæc neceſſariò reſpicit perſonam ſingula-
rem, cuius recruciatio deſideretur, ut Ariſtote-
les notat lib. 2. Rhetor. cap. 2. ſub init. & cap. 4.
verſus finem. Deus autem eadem tranquillita-
te & eodem amore gubernationis optime, tradit
æternis ignibus Iudam, aut aliam particularem
perſonam, quo leges punitiuas in generali de-
creuit.

21.

Ratio 2.

Sit ſecunda ratio, nec minus efficax; quoniam
ira manifeſtè pertinet ad partem iraceſcibilem. In
hoc autem à concupiſcibili differunt paſſiones
iraceſcibilis, quod earum obiecta ſunt bonum &
malum cum quadam arduitate. Quapropter iræ
quidditas requirit arduitatem in obiecto. Non
enim inſurgit, niſi magnitudine aliqua exiſtente
in vindicta & in perſona, de qua ſumenda
eſt, ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. 23. art. 1.

& quæſt. 46. toto art. 3. Prior autem Auguſti-
nus epiſt. 115. ad Nebridium prope med. *Ira eſt,*
inquit, *turbulentus appetitus auferendi ea, quæ ſa-
ciſtatem actionis impediunt.* Vnde videtur Ale-
xander accepiſſe definitionem, quam Auguſtino
tribuit 2. p. q. 156. membro 1. ſub init. *Ira eſt*
triftitia ex impotentia uleſcendi ſe. Cum igitur
comparatione diuinæ omnipotentie, nihil poſſit
eſſe arduum atque difficile; nullum eſt poſſibile
obiectum iræ propriè dictæ.

Confirmatur primò, quoniam eandem ob-
cauſam nullus alius affectus ad iraceſcibilem per-
tinent, poſſibilis eſt Deo, ideòque neque ſpes
aut deſperatio nec timor vel audacia conceditur
in Deo: minùs ergo concedenda fuerit ira. Con-
firmatur ſecundò, quoniam ſufficiens iſtius rati-
onis fundamentum miniſtrant illa verba Sap.
12. *Tu autem dominator virtutis cum tranquillita-
te iudicas, & cum magna reuerentia diſponis nos:*
ſubeſt enim tibi cum uolueris poſſe. Cuius poten-
tiæ, promptiſſimè obediētis ad nutum, indubi-
tabilis certitudo cauſa eſt tranquillitatis, abſque
perturbatione iræ, quæ ſurgit ad ſuperandam
difficultatem.

Ex dictis facile inferitur ſolutio ad argumen-
ta initio poſita. Ad fundamentum Lactantij reſ-
ponderetur, illam definitionem eſſe iuſtæ guber-
nationis, vel iuſtitie punitiuæ non autem expli-
care quidditatem iræ, quia neque vicem triftitiæ
reddere, neque inſurgere ad arduum commemo-
rat.

Ad fundamentum Suarez reſpōdetur. Quam-
uis formaliter & in recto triftitia non contineat-
ur in ira: continetur tamen eſſentialiter ordo ad
triftitiam, cui vicem rependit, ſicut reſtitutio
continet eſſentialiter ordinem ad debitum, &
gratitudo continet ordinem ad beneficium. At
verò miſericordia non continet eſſentialiter or-
dinem ad compaſſionem, ſed tantum ad miſe-
riam hominis ſubleuandam: ut videbimus diſp.
61. ſect. 1. Ad confirmationem reſponderetur. Tri-
ſtitia, quam patitur iratus, neque eſt obiectum
formale, nec materiale iræ: ſed obiectum forma-
le eſt bonum arduum reperrum in rependenda
vice triftitiæ illatæ. Hoc autem obiectum eſſe
nequit ſine triftitia, quam acceperit iratus.

Auguſtinus.

22.

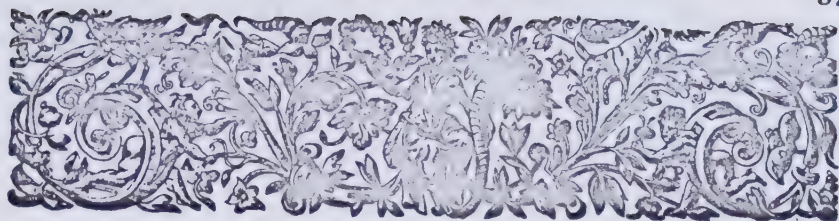
Iraceſcibile
partis affe-
ctus nullus
Deo conce-
dendum.

Sap. 12.

23.

Argumentum
ſolutum.

24.

QVÆSTIO XXI.

DE IVSTITIA ET
MISERICORDIA DEI.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit iustitia.

ARTICVLVS II.

Vtrum iustitia Dei sit veritas.

DISPVATIO LV.

Quenam virtutes Deo conueniant excepta speciali virtute iustitia.

SECTIO I.

*Quidditas & distinctio diuinarum virtutum, & peculiariter earum, quæ pertinent ad temperantiam & fortitudinem.*1.
Habitus
propria in
Deo non da-
tur.

Ico primò. Habitus virtutum propriè dictus impossibilis est Deo propter generalem imperfectionem potentia, quam habitus supponit, & supplet: vt ostendimus supra disputatione

2. sectione 3. & præcedenti tomo de scientia disputatione 4. sectione 3. & 4. Videri quoque potest sanctus Thomas libro primo contra Gent. capite 92. Nihilominus quantum ad aliquid, quæ virtus fuerit in Deo se habebit per modum habitus, quoniam est inclinatio permanens ac velut in actu primo, naturæ diuinæ conueniens ad operationes honestas. Id quod rectè notauit Scotus lib. 4. sent. dist. 46. q. 1. §. non improbando.

2. Confirmatur, nam attributa necessariò conueniunt Deo; cum igitur iustitia & misericordia sint attributa; necessariò Deo conuenient. Sed actus efficaces iustitiæ & misericordiæ non necessariò conueniunt. Potuisset enim Deus in æternum se continere à quolibet opere iustitiæ, vel misericordiæ: ergo actus efficaces iustitiæ & misericordiæ non sunt illæ virtutes quæ tribuuntur Deo. Consequens igitur est, vt istæ virtutes sint naturalis & necessaria propensio diuinæ voluntatis ad tales consonantias cum ratione recta seruandas ex suppositione quod

Rurs. de Voluntate Dei.

operetur, & actualis ac necessaria volitio nihil faciendi contra rationem vltra quam dantur in Deo liberæ volitiones, quibus efficaciter vult obiecta diuersarum virtutum. Illæ igitur propensiones se habent per modum habitus.

Dico secundò. Virtutes ad intellectum præcipuè pertinentes verè & propriè sunt in Deo: cuiusmodi sunt sapientia, scientia, ars, & prudentia, quas explicuimus & probauimus tomo præcedenti de scientia, sectione 5. & 6. disputationis 2.

Dico tertio. Diuinæ voluntati non est possibile temperantia, neque fortitudo propriè dicta. Ita S. Thomas in præfenti q. 21. art. 1. ad 1. & lib. 1. contra Gent. c. 92. num. 5. vbi rationem magis ex professo reddit, quoniam vtraque virtus, tanquam circa proprium obiectum versatur circa moderandas passionis appetitus scilicet. Temperantia quippe medium constituit in delectationibus concupiscibilis. Fortitudo verò constituit medium inter timorem & audaciam irascibilis. Cum igitur in Deo non sint passionis, quia nec transmutatur Deus, nec patitur impetum, quo trahatur ad aliquod obiectum, consequens est, propriè non esse in Deo fortitudinem, neque temperantiam. Atque ita sentiunt non modo S. Thom. locis supra citatis, sed etiam Henricus in summa art. 46. q. 2. post med. Durand. lib. 4. sent. q. 1. ad 2. vbi Scotus q. 1. ad 2. Capreolus lib. 1. sent. dist. 45. q. vnica art. 1. concl. 13. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 92. citato, Caietanus & ceteri expositores in præfenti q. 21. art. 1.

Dico quarto. Temperantia & eius partes non modo propriè, sed etiam metaphoricè non possunt Deo conuenire. Ita S. Thom. lib. 1. contra Gent. c. 92. prope fin. Capreolus, Ferrar. 1. & Henric. nuper citati. Ratio est, quia temperantia, & eius partes, versatur circa passionis, inclinantes ad corporale bonum, quod est delectabile secundum sensum, cuiusmodi sunt cibus, potus, &

G g g

volu

3.
Intellectuales
virtutes
dantur in
Deo.4.
Temperantia
& fortitudo
non dantur
in Deo.5.
Temperantia
nec metapho-
ricè datur in
Deo.

voluptas venerea, circa quorum concupiscentias versatur abstinencia, sobrietas, continentia, castitas, temperantia, modestia, vel humilitas. Sordes igitur & vilitas istarum inclinationum in causa sunt ut in scripturis sacris neque metaphoricè fiat mentio virtutum, quibus Deus eas in se ipso temperet, ne vel metaphoricè Deo convenire videantur. Sapienter enim Philosophus, lib. 10. Ethicorum cap. 8. circa med. dixit: *An temperantes? at quidnam fuerint? An laus est importuna, si praeus Dei cupiditates non habere dicantur?*

Aristoteles.

6. Limitatur autem assertio praecedens; ut mansuetudo metaphoricè dicatur de Deo; quoniam eius munus est iram temperare, quæ Deo metaphoricè tribuitur propter effectus puniendi. Veluti Daniel. cap. 3. *Fac nobiscum secundum mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiae tuae.* Psalm. 89. *Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.*

Mansuetudo metaphoricè in Deo.

Daniel 3.

Psalm. 89.

7. Clementia simul cum mansuetudine constituitur pars temperantiae à S. Thoma 2. 2. quæst. 157. artic. 3. Verum illa iuxta communem usum authorum abstrahi potest convenienter à qualibet passione; quoniam eius munus est temperare potestatem vlciscendi; pœnæque moderari; quod pertinet ad moderationem iustitiæ punitiuæ. Propterea clementia virtus simpliciter & propriè Deo concedi debet, ex eaque laudatur in sacris literis: ut Exodi 34. *Deus misericors & clemens.* 2. Paralip. 10. *Clemens est Dominus Deus.* Ionæ 4. *Deus clemens & misericors.*

Clementia Dei.

Exod. 34.

2. Paral. 10.

8. Dico quintò: Fortitudo & eius partes metaphoricè Deo tribuuntur, quoniam perfectionem & dignitatem præ se ferunt, & quoniam effectus harum virtutum quadam similitudine participant perfectionem divinorum effectuum, qui magis eius omnipotentiam ostendunt. Sic 1. Reg. 2. *Non est fortis sicut Deus noster.* Iob. 9. *Sapiens corde est, & fortis robore.* Psalm. 7. *Deus iudex, iustus, fortis & patiens.*

1. Reg. 10.

Iob 9.

Psalm. 7.

9. Magnanimitas in Scriptura non inuenitur attributa Deo; nihilominus attribui potest metaphoricè, sicut fortitudo cuius est pars potentialis, ab eius perfectione deficiens, ut cum Macrobio & Andronico docet S. Thomas 2. 2. q. 129. art. 5. cuius virtutis proprium est ad ea tendere, quæ sunt magno honore digna, & modum ac medium rationis ponere circa magnos honores: ut constat ex Aristotele lib. 2. Ethic. cap. 7. & S. Thoma tota q. 129. citata. Sed quoniam hæc virtus essentialiter respicit difficultatem constituendi medium, quam asserunt inordinatus affectus honoris, quæ est præsumptio, vel è contrario pusillanimitas; ideo non videtur in Deo simpliciter & propriè concedenda: nam si velis hanc imperfectionem præscindere, considerando solummodò propensionem faciendi res magno honore dignas, coincidet cum magnificentia, de qua paulò inferius dicam.

9. Dei magnanimitas.

10.

Psalm. 85.

Psalm. 144.

Patientiam Dei frequenter legimus in Scriptura: ut Exodi 34. vers. 6. n. 14. vers. 18. Iudith 8. vers. 14. Sufficiat illud Psalmi 85. *Patiens & multa misericordia.* Et Psalm. 144. *Patiens & multum misericors.* Hæc propriè non potest Deo convenire, quoniam eius proprium munus est conservare bonum rationis contra impetus tristitiæ, malæque tolerare: ut constat ex Augustino in libro de patientia, cap. 2. quem exponit S. Thomas, 2. 2. q. 136. art. 1. Deus autem nihil mali

pati potest & multò minus impetus tristitiæ. Dicitur ergo Dei patientia metaphoricè, quoniam iniurias non statim vlciscitur, & ad pœnitentiam expectat & prouocat.

Longanimitas in Deo laudatur Rom. 2. *An diuitias sapientiae & longanimitatis eius contemnitis?* 2. Petri 3. *Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini.* Psalm. 102. *Longanimis & multum misericors.* Hæc igitur Deo convenire non potest, nisi per eandem metaphoram, quam nuper explicuimus in patientia: quoniam ab illa non aliter differt, nisi quatenus extendit animum ad aliquid longe distans, & post diuturnum tempus obtinendum: ut ex Tullio docet S. Thomas dicta quæst. 136. art. 5. Simili metaphora Deo tribui poterunt constantia & perseverantia, quarum illa super patientiam addit arduitatem malorum, sed ista diuturnitatem: ut videre est apud S. Thom. 2. 2. dicta quæst. 136. art. 5. & quæst. 137. art. 3. Neutra verò legitur in sacris libris attributa Deo.

Magnificencia tamen propriè Deo tribuitur à S. Thoma in præsentia quæst. 21. artic. 1. ad 1. quia licet sit pars secundaria fortitudinis iuxta S. Thomam 2. 2. quæst. 134. artic. 4. & ea ratione contrahat imperfectionem supponendi passiones, quas temperet, superando difficultatem dispendij rerum temporalium: nihilominus convenienter abstrahitur ab his imperfectionibus propensio ad faciendas res magnas & mirabiles, quæ Deo propriissima est, iuxta illud Psalmi 76. *Quis Deus magnus, sicut Deus noster? tu es Deus faciens mirabilia.* Et illud: *Fecit mihi magna, qui potens est.* Ideo à S. Thoma libro 1. contra Gent. capit. 93. init. propriè ponitur in Deo, sicut veritas & prudentia, & ars.

Quamvis autem comparatione diuinæ magnitudinis, & omnipotentiae sit paruum & prope nihil opus quodcumque quod facit: absolute tamen consideratum est magnum & mirabile quicquid in rebus quantumcunque minimis & vilissimis operatur, propter eximiam artem & potentiam, quam requirunt, & propter proportionem ad totum vniuersum. Quod abundè sufficit, ut exclamet Psalmista: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti.* Psalm. 103. & Psalm. 8. *Elevata est magnificentia tua super caelos, ut propterea meritis, proprièque magnificum Deum appellent Moyses in Cantico Exod. 15. & Isaias capite 33. vers. 21. Ex omnibus igitur virtutibus, quæ quomodocumque sunt annexæ temperantiae, vel fortitudini, sola magnificentia & clementia propriè Deo tribui potest.*

Restant igitur explicandæ solummodo iustitiæ virtus & eius partes, seu virtutes annexæ: potissimum liberalitas, veritas, seu veracitas, ac fidelitas, de quibus erit agendum sequentibus sectionibus, ac disputationibus.

Dico sextò, inter omnes virtutes diuinæ voluntatis non esse possibilem distinctionem specificam quasi speciei physicae; quemadmodum scientia & amor Dei quasi speciei physicae distinguuntur propter diuersa obiecta formalia. Ratio est, quoniam omnium volitionum diuinarum vnicum est obiectum formale, videlicet, infinita Deibonitas. Quapropter in esse physico distinguuntur omnes istæ virtutes veluti partes extensionis materialis eiusdem

11.

Rom. 2.

2. Petri 3.

Psalm. 102.

12.

Psalm 76.

13.

Psalm. 103.

Psalm. 8.

14.

15.

Virtutes diuinae voluntatis vniuersae speciei physicae

volitionis:quemadmodum in Deo scientia equi & scientia leonis non distinguuntur nisi quasi partes extensionis materialis.

16.
Distinguitur
quasi partes
materiae.

Nihilominus istae virtutes diuinæ voluntatis distinguuntur quasi specie morali, quæ consistit in consonantia cum diuerso dictamine rationis rectæ. Quemadmodum inter homines, qui propter Deum, vt propter obiectum formale, vult alienum restituere, & elemosynam largiri, continentiam seruare, & subire martyrium, sub vnica specie physica volitionis, quæ est actus charitatis, complectitur alias species morales iustitiæ, misericordiæ, temperantiæ, & fortitudinis. Porro quam ob causam non omnes istæ virtutes numerentur vt attributa diuersa, sicut iustitia & misericordia, dictum est disp. 5. sect. 6. line.

17. Hac igitur specie morali magnificentia distinguitur à liberalitate propter diuersam consonantiam cum ratione recta: quamuis enim vtriusque motiui sit facere, quod decet infinitam bonitatem, sapientiam, & potentiam: attractamen alia consonantia rectæ rationis est magna facere, vt Solē & globos cælestes (in quo præcisè cōsiderato non respiciat iam existens persona rationis compos, quæ diligitur) alia verò consonantia rationis est largiri bona tribuere iā existentibus personis.

18. Nec solum in iis virtutibus, quæ propriè tribuuntur Deo, sed etiam in iis, quæ metaphoricè verificantur, inuenire poterimus distinctas specie consonantias cum ratione recta, quantum ad illud verum & reale quod per illas metaphoras significatur. Sic enim mansuetudinis metaphorā significatur in Deo voluntas remittendi vindictam, quam sumere posset de propriis iniuriis. Clementiæ metaphorā significatur volitio Dei vt iudicis, temperantis pœnas, quæ reis debebantur ex lege. Fortitudinis autem, magnanimitatis, patientiæ, longanimitatis, & constantiæ metaphoris significantur aliæ consonantiæ rectæ rationis, quæ reperiuntur in diuina volitione: de quarum distinctione satis est aperuisse viam disputationibus.

SECTIO II.

Liberalitatis virtus Deo potissimum conuenit.

1. Per ea, quæ faciliora sunt, & minus à Doctolibus agitata, facimus gradum ad difficiliores quæstiones de iustitia distributiva & commutatiua. Ad quas quoniam supponitur debitum magis stricte sumptum, ideo magis abhorre videntur à supremo Domino rerum omnium & personarum. Aliæ tamen virtutes annexæ, quânto plus recedunt à debito, tantò facilius inueniuntur in Deo. Inter has numeratur liberalitas, quæ conuenientiam habet cum iustitia, quatenus refertur ad societatem generis humani, vt Ambrosius ait libro 1. Offic. capite vigesimo octauo init. & principaliter refertur ad alterum; & quatenus eius materia sunt res exteriores, prout in illis erogandis cernitur quoddam morale debitum decentiæ, quod est minimum in ratione debiti, vt sanctus Thomas docet secunda secundæ, quæstione 117. artic. 1. corp. & ad 1.

Rur de Voluntate Dei.

Sitigitur prima conclusio. Liberalitas non repugnat diuinæ perfectioni, sed illi propriè conuenit. Ita sanctus Thomas docet in præfenti quæstione vigesima prima artic. 1. ad 1. & artic. 3. corp. prope finem, & libro 1. contra Gent. cap. 93. sub init. Postea verò circa medium capitis probat, quia dare non propter aliquod dantis commodum, expectatum ex donatone, sed propter ipsam bonitatem & conuenientiam donatone, est actus liberalitatis: vt docet Philosophus lib. 4. Ethicorum cap. secundo. Sed Deus ita dat omnia bona: ergo Deus exercet actum liberalitatis: & consequenter est liberalis. Minor probatur, quia Deus in omnibus bonis suam bonitatem communicat, non intendens inde commodum aliquod, aut utilitatem ipsius; sed tantum intendens facere, quod est conueniens & decens facere bonitatis fontem.

Confirmatur primò, quoniam licet hæc vox *liberalis*, aut *liberalitas* in sacris scripturis non reperiatur attributa Deo: res tamen ipsa, quæ per illas significatur, multoties legitur: vt Psalm. 103. *Aperiente te inanium tuam omnia implebuntur bonitate.* Iacobi 1. *Qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* Lucæ 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.* Nimirum vester similitudinem in virtute liberaliter donandi absque spe retributionis.

Confirmatur secundò, quia quæcunque persona creata, liberaliter tribuendo, intendit aliquod bonum ipsius tribuentis, vt minimum honestari, perfici, & decorari virtutis opere. Solus autem Deus est, cui nihil honestatis perfectionis, nec alterius bonitatis accrescit per donationes liberales. Ergo solus Deus summa proprietate liberalis dici potest: vt Auicena docuit lib. 9. Metaph. c. 7. apud S. Thomam 1. contra Gent. c. 93.

Tertiò confirmatur, quoniam, vt traditur in leg. *donari ff. de donationibus*, & in alia lege *donari ff. de regulis iuris, donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.* Cui consonat ius Pontificium cap. 1. de donationibus. Idcirco donatio quânto magis distat à debito, tantò magis est liberalis. At verò donatio Dei multo magis distat à debito, quam donationes cuiuslibet personæ creatæ. Nam hæc debet aliquo modo cuiuslibet alteri personæ propter cognitionem & communionem rationis, & propter Dei imaginem, in ea relucemem, & quoniam omnes sunt compartes communitatis vniuersi, sub vno capite, & gubernatore Deo. Qui tamen nulli debet hoc genere debiti.

Confirmatur quartò, quia Dei liberalitas potissimum ac propriissimè consistit in largitione primæ gratiæ, & aliorum supernaturalium donorum, quæ nullam supponunt dispositionem, impetrationem, aut meritum etiam de congruo vel remotissimum. Naturalia quippe debentur quodammodo, supposito beneficio creationis (vt videbimus disp. 57. sect. secunda & tertia:) supernaturalia verò multa donantur propter merita de condigno, vel de congruo, supposita prima gratia. Quintò confirmatur, nam etiam in remunerationibus meritorum liberalitatem exercet Deus maiora bona tribuens, quam pro meritis. Rectè namque Chrysostomus, ho. 37. in Genes. propius ad med. quam ad finem dixit: *Monstrans per ea, quæ in Patriarcharum consiliis, nobis omnibus sue liberalitatis immensitatem: & quod*

2.
Conclusio 1.
liberalitas
non repugnat
Deo.

3.

Psalm. 103.

Iacobi 1.
Lucæ 6.

4.

5.

6.

Supernaturalia multa propter meritum donantur.

Chrysostomus

vel minimis operibus promeretur, nos absque mora magnis donis remunerat, si sinceram fidem, sicut iussisse declarauerimus. Sed de excessu mercedis supra laborem dicemus aliquid disp. 16. sect. 4. paulo post principium.

7. *Proprie Deum liberalis.* Secunda conclusio. Liberalitas Deo conuenit proprie non tantum ut proprium distinguitur contra metaphoricum, sed etiam, ut proprium distinguitur contra commune, quatenus hæc virtus in Deo peculiarem rationem honestatis habet specie morali distinctam ab aliis virtutibus Dei. Nihilominus Dei liberalitas non est eiusdem omnino quidditatis moralis, cuius in hominibus est liberalitas. Ita temperandæ sunt, & prope conciliandæ duæ sententiæ Vazquez & Suarez, ille namque 1. p. disp. 85. cap. 7. §. 1. & 2. contendit, liberalitatem in Deo non esse propriè, prout propria ratio distinguitur contra commune; licet sit propriè, id est, non metaphoricè. Suarez autem opusculo de iustitia sect. 1. num. 26. & sequentibus contendit specialem & peculiarem liberalitatis rationem esse in Deo.

8. *Obiectio. 1.* Hinc debet accipi vera solutio argumentorum, quæ contendunt, propriam & peculiarem rationem liberalitatis Deo repugnare. Primum est, quia liberalitas versatur circa largitionem pecuniæ, vel etiam rerum omnium, quæ pecunia æstimantur: teste Aristotele libro 4. Ethicorum cap. 1. & sancto Thoma 2. 2. questione 117. artic. 2. liberalitas autem Dei potissimum attenditur in largitione bonorum spiritualium. Confirmatur, quoniam si peculiaris virtus esset in Deo liberalitas in largitione bonorum spiritualium: eadem ratione foret in hominibus specialis virtus liberalitas circa spiritualia bona. Magister enim magna & recondita docens absque intuitu retributionis, & facerdes merè gratis sacramenta ministrans, foret liberalis.

9. *Suppositio ad solutionem.* Respond. primò, supponendo, totum quidquid homines possident in terra, & omnia, quorum sunt domini pecuniam vocari, sicut ex Augustino libro de disciplina Christiana cap. 1. à med. sanctus Thomas docet 2. 2. dicta questione 117. artic. 2. ad 2. Cum igitur Deus hominibus largiatur non modo pecunias, sed etiam cæteras omnes res pecunia æstimabiles; saltem comparatione illarum, præcendendo à bonis spiritualibus, verificabitur in Deo specialis ratio liberalitatis. Quin etiam creaturis irrationalibus conferre perfectiones absque finè propriè utilitatis Dei, pertinet ad liberalitatem: ut sanctus Thomas docet in præsentī questione 21. artic. 3. corp. fine, cum tamen irrationales creature non sint capaces accipiendi pecuniam, neque dominium alienius rei. Ergo ad liberalitatem non requiritur S. Thomas pecuniam, nec translationem dominij.

10. *Confirmatio solutio.* Vnde respondetur ad confirmationem. Neque magister docens, neque Sacerdos Sacramenta ministrans gratis alteri tribuit bona spiritualia. Nec enim alteri potest infundere scientiam vel effectus sacramentorum. Sed tantum suam operam nauare docendo, & laborare ministrando sacramenta: quod est pretio æstimabile præcise consideratum, ut est humanus labor. Hoc autem pretium alteri donare liberalitatis erit. Quod deducitur ex lege *Aquilus. ff. de donationibus, illis præter-*

tim verbis: Non merem donationem esse verum officium magistrī. quadam mercede remuneratum. Nihil igitur spirituale reperio, quod propriè loquendo possit vnus homo alteri largiri, nisi forte satisfactionem & impetrationem bonorum operum, vel indulgentias aut beneficia Ecclesiastica. Nec esset inconueniens liberalitatem humanam ad hoc extendere. Sed de hoc non est curandum.

Respondendo secundò. Sicut Deus est vniuersalissimus Dominus, ita virtutes illius vniuersaliores sunt, quibus plura dona largiuntur. Vnde sicut humana misericordia non potest alium hominem liberare à miseria nihili, vel mortis, vel peccati: sed Dei misericordia per creationem ex nihilo & per resurrectionem liberat ex morte, & per redemptionem & iustificationem à peccato; sic etiam Dei liberalitas largitur non temporalia tantum, & pecunia æstimabilia, sed etiam spiritualia, nulla pecunia comparabilia, quod tamen humana liberalitas præstare non potest. Nec quia sit altior & vniuersalior amittit veram & specialem honestatem liberalitatis: sicut Dei generatio non amittit veram & specialem quidditatem generationis, eo quod sit altior & quæ sit vniuersalior communicans non modo naturam specificam, sed etiam indiuiduum & singularem essentiam cum omnibus potentiis & operationibus, & eiusdem durationis & magnitudinis. In his itaque perfectionibus diuinis non est querenda conuenientia omnimoda eum perfectionibus creatis, sed tantum analogica, superior & altior.

Confirmatur, quia donatio quoruncunque bonorum merè gratis facta & absque intuitu retributionis habet peculiarem honestatem, & conuenientiam cum diuina ratione, & bonitate, tanquam cum fonte bonorum omnium. Hæc autem peculiaris honestas, ita præcise considerata, non pertinet ad aliam virtutem nobis notam maiori conuenientia, quam ad liberalitatem. Ergo verè & propriè liberalitas est iuxta regulam generalem tribuendi Deo perfectiones, quas prius nouimus in creaturis.

Ex his soluitur argumentum secundum, ex eo desumptum, quod homines, liberaliter donantes priuant seipso dominio rerum, quas donant. Respondent aliqui, non esse hoc de intrinsicco liberalitatis conceptu, sed esse imperfectionem prouenientem ex limitatione creari dominij. Cæterum ipse non dubito, quin specialis honestas euehens virtutem creatæ liberalitatis, consistat in hac liberali abdicatione proprii dominij: cum in ea sit maxima difficultas creare liberalitatis.

Vera igitur solutio est, solam analogicam conuenientiam esse requirendam inter diuinas virtutes & humanas, resecatis etiam illis partibus honestatis, quæ supponunt imperfectionem; qualis est totalis abdicatione proprii dominij rerum, quæ donantur. Dixi totalis, quoniam aliqualis abdicatione dominij reperitur in actionibus diuinis. Quamuis enim semper maneat penes Deum vniuersale dominium cuiuslibet rei creatæ, nec sit capax dominij particularis: nihilominus dominium aliquod particulare confect hominibus, non modo propriè voluntatis, sed omnium

11.

Aquilus pro Dei misericordiam liberemur.

Quam Deo liberalitate largiantur.

12.

13. *Obiectio 2. Aliquorum solutio.*

14. *Solutio vera*

Aliquando dominij solutio in diuinis actibus.

Per votum
dominium
transfertur.

omnium etiam, quæ subiiciuntur humanæ libertati. Cuius evidens probatio est, quoniam per votum quodlibet, maximè verò per solemniora vota religionis, in Deum transfertur dominium particulare personæ religiosæ, vel aliarum rerum, quæ offeruntur Deo, quod dominium ante votum, & oblationes erat penes hominum. Sed hoc magis explicabitur disp. 58. sect. 7.

15.

S. Thomas.

Huius & præcedentis argumenti solutionem confirmant verba sancti Thomæ lib. 1. contra Gent. 93. versus finem: *Virtutes prædictæ secundum quod ordinant humanam vitam actiuam, ad has actiones ordinantur, ab eis speciem sumentes, secundum quem modum Deo conuenire non possunt. Secundum verò quod actiones prædictæ in sua communitate accipiuntur, possunt etiam diuinis rebus aptari. Et post pauca: Sunt ergo prædictæ virtutes in Deo vniuersalisioris extensionis, quam in homine.*

16.

S. Thomas.

Terrium argumentum, quoniam sanctus Thomas vigesima secunda dicta quæstione 117. artic. 6. ad 1. asserit: *Datio diuina provenit ex eo, quod amat homines, quibus dat, non autem ex eo, quod afficiatur ad ea, quæ dat: & ideo magis videtur pertinere ad charitatem quam ad liberalitatem.* Respondetur. Omnis donatio diuina, sicut quælibet alia diuinæ voluntatis operatio, quantum ad speciem physicam, & obiectum formale pertinet ad charitatem, quoniam primum, & adæquatum motuum est infinita bonitas Dei. Cæterum speciem moralem habet diuina donatio ex eo, quod gratis absque intuitu proprii commodi largiter erogat bona: quemadmodum sect. 1. versus finem dicebamus. Cum igitur species moralis, ex obiecto materiali proueniens, sit inferior quam species physica, proueniens ex obiecto formali; rectè dicitur Dei donatio magis ad charitatem, quam ad liberalitatem pertinere. Sic exemplum in vitiis axioma receptum à Theologis communiter. *Qui furatur, ut mechetur, magis est mechus, quam fur.* Quia nimirum physica species actus accipitur à delectatione mechie: sed non propterea tollitur species moralis furti, quam accipit ex obiecto materiali. Accipitur autem illud ex Aristotele libro 5. Ethicorum cap. 2. non procul à principio dicente: *Siquidem lucrandi causa facit adulterium, atque pecunias accipit, quidam erogat, damnumque patitur ob cupiditatem: hic quidem intemperans potius, quam pluris audis: ille autem iniustus, sed non intemperans esse videtur.* Sic habet textus obscure quidem. Veruntamen ex illo constat esse potius intemperantem, quàm auarum & iniustum, qui mouetur ab amore voluptatis, & non à pecuniis: contra verò alium esse potius iniustum quàm intemperantem.

17.

Aristoteles.

Quartum argumentum. Quoniam Aristoteles omnes virtutes diis negare videtur, ac nominatim liberalitatem & iustitiam libro 10. Ethicorum cap. 8. circa med. illis præsertim verbis: *An ridiculi videbuntur, si commutent, & deposita reddant, & huiusmodi cetera agant?* Exponit pauca: *An liberales? At cui dabunt? Absurdum est insuper, si nummos etiam habeant, aut aliquid tale.* Et postquam fortitudinem & temperantiam similiter negat, concludit: *Ita per omnia discurrunt, cuncta, quæ sunt circa actus, parua quædam & non digna diis immortalibus sanè videntur.*

Ratiz de Voluntate Dei.

Respond. legitimus intellectus Aristotelis accipiendus est ex toto discursu capitis illius, cuius scopus est probare, perfectam felicitatem non esse vitam actiuam, quæ per supradictas virtutes constituitur felix, sed vitam contemplatiuam. Hoc autem probat, quia *Deos maximè beatos esse putamus atque felices.* At illi non constituuntur beati per virtutes actiuæ vitæ. Quod probat, quoniam inter se ipsos, & in sua republica non possunt exercere liberalitatis, vel iustitiæ, vel fortitudinis, & multò minus temperantiæ actus. Nec enim hic Deus poterit alteri Deo dare pecuniam, aut aliquid æstimabile pecunia, imò nec aliquid aliud, quoniam diuinitas nullius eger, & à nullo potest accipere.

Nihilominus in fine capitis eiusdem concedit, Deos studiosis hominibus & contemplatiuis beneficia conferre; si curam habent rerum humanarum, vt existimatur. Cæterum hanc actionem, & curam rerum humanarum, & beneficiorum largitionem non numerat in actiua felicitate Deorum: quoniam felicitas & honestas Deorum esse debet independens ab hominibus, & non libera, sed necessaria. Consequens igitur est, Aristotelem non negare Diis honestatem conferendi liberaliter hominibus beneficia; sed tantum negare mutuum inter ipsos Deos liberalitatem, aut iustitiam.

Prædictus locus Philosophi solet à Scholasticis ita citari: *Ridiculum est secundum virtutes politicas Deum laudare, aut virtutes politicas in Deo ponere.* Quod explicant de virtutibus circa ciuiles actiones, quales sunt humanæ venditiones & emptiones, non verò circa operationes, Deo proprias. Ita sanctus Thomas in præsentis articulo 1. ad 1. fine, Durandus libro 4. dist. 46. quæstione 1. ad 2. Hæc expositio nihil contradicit præcedenti, sed Philosophi mentem minus exposuit. His denique consonant, quæ de iustitia dicemus infra disp. 58. sect. 9.

SECTIO III.

Benignitas & veritas, seu veracitas quanta proprietate Deo conueniant.

Quantum ad primum, benignitas ponitur, vt virtus adiuncta iustitiæ, quoniam est ad alterum, & respicit quoddam morale debitum, non simpliciter necessarium, sed conferens ad maiorem honestatem: vt sanctus Thomas docet 2. 2. quæstione 80. artic. 1. corp. fine, & in solutione ad 4. prope finem. Hanc virtutem in Deo propriè non minus quàm liberalitatem repetiri, probatur, quia Deo tribuitur in Scriptura, nec vlla ratio vel autoritas suadet improprietatem, aut metaphoram; sed potius proprietatem in verbis. Psalm. 68. *Benigna est misericordia tua.* Sap. 1. *Benignus est enim spiritus Sapientie.* Ioel 1. *Quia benignus & misericors est.* Rom. 2. *Benignitas Dei ad penitentiam te adducit.* Luc. 6. *Ipse benignus est super ingratos, & malos* Basilii in Psalm. 114. circa med. exponens illud: *Misericors Dominus & iustus*, ait: *Cum indicat commensuratum quoque nostra infirmitati iudicium inferat, benignitatis erga nos affectu potius, quàm equi compositione nos plerens.*

Est autem ratio, quoniam, vt definit Andronicus

18.
Men: Philo-
sophi.

19.

20.

1.

Benignitas
propriè in
Deo.

Psalm. 68.

Ioel 1.

Rom. 2.

Luc. 6.

Basilii.

Benignitas
quid.
Andronicus.

2.

Isidorus.

nicus Peripatericus: *Benignitas est habitus voluntariè benefaciendi.* Atque Isidorus lib. 10. Etymolog. cap. 2. parum à princ. *Benignus est vir sponte ad benefaciendum paratus, & dulcis eloquio.* Quapropter complectitur virtutem affabilitatis. Tota verò perfectio, quæ prædictis definitionibus explicatur, detractis imperfectionibus creaturarum, proprie reperitur in Deo. Est enim propensus, & propria sponte paratus ad benefaciendum; & *Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuersus illius sed letitiam & gaudium.*

3.

*Benignitas,
& liberalitas
sui differunt.*

Ambrosius lib. 1. officiorum cap. 28. init. putauit, eandem esse virtutem beneficentiam, liberalitatem, & benignitatem: nec dubium, est, quin magna sint cognatione coniunctæ liberalitas & benignitas. Veruntamen sufficiens illarum discrimen accipi potest ex præcedenti sectione, quia liberalitatis honestas consistit in gratuita donatione absque intuitu proprii commodi; sed hanc honestatem non affert benignitas præcisè, prout benignitas est, sed tantum benefacere, & affabiliter conuersari. Beneficentia denique nihil differt à benignitate.

4.

Veritas iustitiae annexa.

Quantum ad secundum. Veritas annectitur iustitiæ, numeraturque inter partes illius à Tullio in lib. 2. de inuentione, cuius rationem reddit Sanctus Thomas 12. quæst. 109. art. 3. quoniam hæc veritas est idem quod veracitas, alterum respiciens, cui vult manifestare suos conceptus, adæquans signa rebus & conceptibus, quod est æqualitatis genus. Deficit autem à ratione iustitiæ, quoniam eius debitum non est legale, sed morale, natum ex intrinseca honestate, quæ locutioni debetur.

5.

Non est igitur hæc veritas eadem cum illa, quæ ponitur in intellectu ab Aristotele. 6. Metaph. text. 8. & lib. 6. Ethicorum. cap. 2. de qua dictum est satis tomo præcedenti de scientia disputatione. 85. 86. & 87. Nec est veritas transcendentalis tam speculatiua, quàm practica, de quibus ibidem actum est disputat. 88. & 89. Sequenti verò disp. 90. sect. 1. 2. & 3. probatum fuit, Deum esse primam & summam veritatem in essendo & in cognoscendo. Deinde verò sect. 4. declarata fuit veritas affirmantis; & veritas promittentis, quæ nunc recurrit iterum consideranda, prout affert obligationem, de qua dicemus præsertim tota disput. sequenti.

6.

*Dei veracitas.
Psalm. 85.
Iohan. 1. & 7.
Rom. 3.*

Deo tribuitur veracitas in sacris literis Psalm. 85. *Et tu Domine miserator & misericors, patiens & multa misericordie, & verax.* Iohan. 3. *Deus verax est.* & cap. 7. *Qui me misit verax est.* Rom. 3. *Est autem Deus verax.* Huiusmodi veritatem proprie & absque metaphora Deo conuenire, probat Sanctus Thomas lib. 1. contra Gent. cap. 93. numer. 7. quoniam iuxta Philosophum lib. 4. Ethicorum cap. 14. pertinet ad virtutem veritatis, aliquem in suis dictis & factis se talem ostendere, qualis est. Quod magis explicuit supradicta quæst. 109. generaliter extendens ad conformitatem verborum & operationum externarum cum conceptibus & affectibus internis ita vt non repugnent illis. Est igitur in Deo summa veritas & veracitas, non modo quia nihil vnquam exterius loquitur contra mentem; sed etiam quoniam quæcunque opera facit, adæquat &

conformat cum ideis & rationibus eorum, quas in mente Deus gerit.

7.

Quapropter hæc formalitas veritatis, quæ dicto libro. 1. contra. Gent. ponitur à sancto Thoma coincidit cum eaveritate, quàm explicat in præsentī quæstione vigesima prima articulo secundo corp. dicens, esse iustitiam, quatenus Dei voluntas & imperium omnibus in rebus constituit ordinem, conformem rationi suæ sanientiæ, quæ est lex eius. Veruntamen hæc formalitas iustitiæ quasi specie distinguitur à formalitatibus distributiæ vel commutatiæ iustitiæ, quas explicabimus disp. quinquagesima septima.

8.

Iam hæc virtus ad iustitiam accedit tanto propius, quam omnes virtutes supradictæ, quantò maius & fortius est debitum illius; nec enim est debitum non simpliciter necessarium ad honestatem, vel necessarium tantum ad maiorem perfectionem honestatis (quale est debitum liberalitatis, benignitatis, & magnificentiæ) sed est debitum honestatis simpliciter necessariæ, ita vt repugnet diuinæ bonitati non adæquare signa rebus, ex suppositione quod suam mentem quocunque signo velit ostendere. Atque ex eodem principio nascitur obligatio fidelitatis in promissionibus adimplendis, de qua dicemus sequenti disputat. 56.

SECTION IV.

Quæcunque virtutes, quarum actus includunt submissionem inferioris ad superiorem, diuinæ celsitudini repugnant, & peculiariter gratitudo.

Generalis hæc regula, quæ continetur in titulo, traditur à sancto Thoma lib. 1. contra Gent. cap. 93. paulò post med. & est evidens naturæ lumine. Propterea Habreor. 6. dicitur, *non habere maiorem.* Et Psalm. 49. vocatur *Deus Deorum Dominus.* Et Psalm. 112. *Excelsus super omnes gentes Dominus. Quis sicut Dominus Deus noster.* &c. Sap. 12. *Quis enim dicit tibi: Quid fecisti aut quis stabit contra iudicium tuum &c.* Non enim est alius *Deus, quàm tu.* Ideo non est possibilis diuinæ voluntati religio, nec eius partes & actus, siue latræ vel adorationis, obseruantia vel cultus, siue oblationis, ac voti, seu iuramenti proprii dicti (de quo statim) Nec est illi possibilis pietas quæ superiorem respicit, nec dulcia, nec oratio, nec obedientia, nec obseruantia legis.

Quod si obiciatis, in nobis rectæ rationis dictamen, & conscientia vim legis habet, & voluntas obedit rationi; ratio autem imperat (quod auctores aliqui deducere conantur ex Aristotele lib. 1. Ethicorum. cap. ultimo inter med. & finem ubi non de voluntate; sed de appetitu sensitivo loquitur) Ergo similiter Dei voluntas obedit legi rationis suæ. Respond. negando consequentiam, propterea namque propriam obedientiæ rationem debemus nostræ conscientiæ, arque dictamini rationis, quoniam Dei æternam & superiorem legem singulis hominibus notam facit. Sed diuinæ rationis dictamen non habet aliam superiorem legem, quam ei promulgare possit.

1.
Regula in titulo contenta eiusdem naturæ lumine. Habreor. 6. Psalm. 49. Psalm. 112. Sap. 12.

Religio, pietas, oratio, & obedientia non nascitur in Deo

2.
Obiectio.

Solutio.

Propterea

3. Propterea quæcumq; tam in veteri, quàm in nouo testamento significat Christi D. reuerentiâ, orationem, adorationem, obedientiam, subiectionem, & gratitudinem erga Patrem exponuntur à Sacris Doctoribus, & scholasticis tantum de Christo D. prout est homo. Quamuis non pauca referantur ad posterioritatem originis. Sic enim illud Ioan. 1. 4. *Pater maior me est.* exponitur à multis de persona verbi, cuius principium origine prius est Pater. Atque eodem sensu declaratur illud: *Caput Christi Deus*, & quæ significant Christi D. subiectionem, vel seruare præcepta Patris, vel etiam obedire; prout fusiùs ostendimus in tomo de Trinitate tota fere disputatione 50.

4. De gratitudine maior est difficultas, quia licet antiquorum Patrum, aut Scholasticorum nemo meminerit illius, cum tamen alias virtutes diuinæ voluntatis explicauerint, aut saltem breui commemoracione laudauerint: alii tamen recentiores Deo gratitudinem addiderunt, non tam illius amore ducti, quàm necessitate coacti. Cum enim à Deo iustitiam expulerint, nec aliam virtutem inueniant, cui committant officium reddendi præmia pro meritis, hoc soli gratitudini referunt, præcendendo à promissione; nam supposita promissione, fidelitas etiam concurrit. Primus istius sententiæ author esse videtur Vasquez 1. 2. disputatione 215. capite primo, numero 2. & 223. capite 8. fine. Citatur etiam 1. p. disputatione 83. & 84. quem sequitur Lorca disp. 44. de gratia §. *his præmissis*.

5. Repugnant è contrario Doctores alij, probantes gratitudinem, propriè dictam, diuinæ perfectioni repugnare. Ita Suarez relect. de libertate Dei disputatione 2. sect. 2. num. 3. fusiùs autem tomo tertio de grat. lib. 12. capite 30. numero 8. & sequentibus, Salas 1. 2. tom. 1. tractatu 7. disputatione 7. num. 5. Theophyl. in naturali Theologia distinctione 8. q. 2. articulo 5. numero 94. Egidius Coninch de actibus supern. ruralibus, disput. 8. dubio 1. num. 8.

6. Pro cuius declaratione dico primò: Non repugnat diuinæ perfectioni gratitudo quædam, illo temperamento condita, quod Vasquez adhibuit in fine totius tractatus de gratia nuper citato, videlicet, vt Deus non possit accipere beneficia, subindeque nec possit pro illis habere gratiam, aut gratias agere, nec rependere grates: nihilominus possit hominibus iustis gratificari, faciendo res illis gratas, & hac ratione retribuendo, quæ homines iusti fecerunt Deo grata, quando illius præcepta, vel consilia impleuerunt. In huiusmodi gratitudine, quantum ad rem significatam, erit inconueniens & imperfectio debitum aliquod interuenire, quantumcunque minimum, proueniens ex eo, quod homines fecerint res Deo gratas. Quod debitum prædicta sententia significat, & in eo tantum conuenire potest cum humana gratitudine. Nam eo debito sublato, tribuere iustis, quæ sunt illis grata, pertinet ad alias virtutes Dei, vt videbimus infra præsertim ad obiectionem secundam.

7. Quantum ad modum loquendi fauere videtur Cicero libro primo de natura Deorum, dicens, *Deum hominibus gratificari*, videlicet, conferendo beneficia, quamuis adiungat continuo: *sed non facere gratum*: quoniam sub his

vocibus obsequium & subiectionem videtur intelligere. Nihilominus absolutè vitandus est ille modus loquendi, quo tribuitur Deo gratitudo, tanquam improprius, & falsum aliquid significans, & inusitatus, vt magis constabit inferius ad 2. obiectionem.

Dico secundò. Gratitude propriè dicta, diuinæ perfectioni repugnat, & ita simpliciter est loquendum. Explicatur & probatur, supponendo vocem hanc *gratitudo*, non inueniri apud aucthores Latini sermonis, sicut nec *ingratiitudo*. Quapropter illius genuinam significacionem venari debemus ex concreto. *Gratus*, à quo ducit originem *gratitudo*. Gratus igitur apud aucthores Latinos ille vocatur, qui gratiam pro beneficio refert, vel saltem est memor accepti beneficii animo grato: sicut è contrario vocatur ingratus, qui deficit his affectibus & officiis: vt constat apud Ciceronem, Terentium, Plinium, & alios, quorum testimonia reperies in Thesaurò linguæ Latinæ in vtraque voce *gratus*, & *ingratus*. Quapropter optimè iuxta suam originem Theologi gratitudinis virtutem ad beneficia semper referunt. Quam proinde sanctus Thomas 2. 2. questione 106. articulo 1. definit, esse virtutem, quæ *benefactoribus gratiam recompensat*, non quidem ex debito legali, sed ex debito honestatis, quod est merè liberum & gratuitum. Propterea nomine *gratia*, vocatur à Cicerone lib. 2. de Inuent. sicut S. Thom. intelligit dicta q. 106. art. 1. arg. 3.

Hinc accipitur præcipua probatio conclusionis, quia gratitudo quidditatiuè supponit acceptum beneficium, cui gratiam referat. Sed infinitæ Dei Maiestati, sufficientiæ, & omnipotentix repugnat accipere beneficium: ergo gratitudo repugnat. Minor probatur Romanorum 11. *Qui prior dedit illi, & retribuetur ei*. Prouerb. 9. *Si sapiens fueris, tibi metipsum eris: si autem illudor, solus portabis malum*. Iob 22. *Quid prodes Deo, si iustus fueris, aut quid confers, si immaculata fueris via tua.* & capite 35. *Si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet*. Nec obstat illud Apostoli 2. ad Timotheum 2. *Si quis emundauerit se ab his, erit vas in honorem, sanctificatum & vtile Domino*. Nam hæc utilitas est ad effectus creatos, quos Deus per hominem sanctum intendit efficere: de quibus continuo subiungitur: *Et ad omne opus bonum paratum*.

Confirmatur primò omne quippe beneficium est essentialiter vtile recipienti beneficium, ac proinde sub ea ratione, qua est vtile, subuenit indigenti, cui talis utilitas deesset, nisi tale beneficium succurrisset. Quocirca, qui nullius indiget, nullius beneficii capax est: Deus autem nullius indiget, vt demonstratum est supra, disputatione 8. sectione quarta. Confirmatur secundò, quia manifestum est, quod omnis benefactor, in quantum huiusmodi est causa beneficiati; proptereaque tenetur per actionem gratiarum ad illum conuerti, sicut effectus ad causam suo modo; quemadmodum sanctus Thomas docet 2. 2. dicta questione 106. articulo tertio. Manifestissimè verò repugnat primo principio & primæ causæ, quocumque modo, quantumcunque secundum quid ac diminuto, causari à suis creaturis, vel ad aliquam illarum tanquam ad causam conuerti.

Ioannis 14.

Recentiores in Deo gratitudinem conueniunt.

Conclusio 1. quo sensu Deo non repugnat gratitudo.

Cicero.

8. Gratitude propriè dicta Deo repugnat.

9. Conclusionis probatio.

Rom. 11. Prouerb. 9. Iob 22. & 35.

1. Timoth. 2.

10. Confirmatio 2.

11. Vnde sequitur tertia confirmatio, quia
 1. Confirmatio. gratitudo formaliter, ut talis est, respicit alium, ut superiorem. Quoniam enim multoties persona, quæ simpliciter est inferior, beneficium conferat superiori: nihilominus sub ea ratione, qua beneficium confert, est superior accipiente beneficium, qui proinde constituitur debitor agendi gratias & referendi, quemadmodum Aristoteles docuit libro quarto Ethicor. capite 3. paulò post medium de magnanimo dicens: *Est etiam talis, ut beneficia conferat, & pudeat ipsum si suscipiat beneficia. Illud enim superioris est, hoc inferioris; & in retribuendo maiora beneficia conferat. Hoc enim modo debitor insuper fiet is, qui primus contulit, atque suscipit beneficium: & post pauca: Est enim is, qui suscepit inferior eo, qui contulit beneficium. Ipse vero (magnanimus) vult superior esse.* Implicat autem Deo superiorem quacumque minima superioritate creaturam, vel per alienam voluntatem & opus illi debitum, etiam minimum imponi, vel molestiam afferri magnanimitati diuinæ, qua iustissimè vult quocumque modo cunctis rebus esse superior.

12. Confirmatur quartò, quoniam inter homines herus non debet gratitudinem, aut gratiarum actionem seruis, licet imperata faciant: ergo multò minus Deus creaturis debet illam gratitudinem. Consequentia est manifesta propter maiorem subiectionem, strictorèque seruitutem creaturæ respectu Dei, quam cuiuslibet serui respectu temporalis Domini. Propterea namque seruorum obsequia, licet vtilia sint, & necessaria heris, non censentur esse beneficia, quoniam sunt simpliciter debita. Sed multò magis debentur Deo quæcumque bona opera fiunt à quibuscumque personis: ergo multò magis distabunt à ratione beneficij, quod Deus accipiat.

13. Hanc totam ratiocinationem nos docuit
 Luca 17. Christus Dominus Lucæ 17. *Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quod imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inuiles sumus; quod debuimus facere fecimus.* Pende postremas duas rationes, alteram, qua negatur utilitas, alteram, qua debitum asseritur, quarum vnaquæque satis erat, ut extingueret rationem beneficij, consequenterque subtraheret materiam gratitudinis. Vnde Cyrillus Alexandrin. apud sanctum Thomam in catena Lucæ 17. *Considera, inquit, quod qui apud nos dominantur, non referunt gratias cum aliqui subditorum statuta sibi prosequuntur obsequia: sed ex benevolentia sepius suorum prouocantes affectum maiorem eis appetitum seruiendi aggerant. Sic & Deus petis quidem à nobis famulatum iure seruitutis, &c.*

14. Ambrosius Lucæ 17. capite de virtute fidei, &c. prope finem, ait: *Sicut ergo tu non solum non dicis seruo tuo Recumbe; sed exis ab eo aliud ministerium, & gratias ei non agis: uia nec in te patitur Dominus vnus esse usus operis aut laboris, &c.* Beda in Lucam suo capite 68. inter medium & finem: *Si homo, inquit, ab homine multiplex ministerium exigit, nec tamen ei gratiam habet: quanto magis vos, qui sine me nihil potestis facere? &c.* & post pauca: *Serui quidem, quia pratio empti estis: inuiles verò, quia Dominus bonorum vestrorum non indiget.* Euthymius in eundem Lucæ locum suo capi-

te 19. prope finem: *Sicut nullus, ait, seruum suum arantem honore dignum dicit ob huiusmodi laborem, & nec sic illi gratiam habet: ad eundem sane modum & Deum. Itaque secundum iustitiam sermonem his qui præcepta non adimplent periculum imminet: ipsa verò implentibus gratia nulla.*

Obicit tamen aliquis primo, nam inter homines herus contrahit obligationem gratitudinis erga seruum, qui præstat obsequia non imperata, nec debita. Poterit ergo Deo gratitudinis obligatio provenire, saltem ex operibus supererogationis, quibus homines adimplent Dei consilia non sibi præcepta. Antecedens probatur ex Seneca libro tertio de beneficiis capite 21. (quem refert & sequitur sanctus Thomas 2. 2. dicta quaestione 106. articulo 3. ad 4.) dicente: *Quamdiu seruus præstat, quod à seruo exigi solet, ministerium est: ubi plusquam à seruo necesse est, beneficium est. Vbi enim in affectum amici transit, incipit vocari beneficium. Et ideo etiam seruis, ultra debitum facientibus, gratie sunt habende.* Confirmari potest, nam & Christus Dominus citato loco Lucæ 17. non de consiliis & operibus supererogationis, sed tantum de præceptis loquitur, dicens: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis dicite. Serui inuiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* Ergo qui fecerit aliquid non præceptum, neque debitum, non erit seruus inutilis: & Dominus habebit illi gratiam.

Respondeo & dico tertio. Comparatione Dei, dato quod omnino cessaret in nobis ratio debiti, quando consilia supererogationis exequimur; adhuc essemus serui prorsus inutiles: quoniam operibus nostris nullam utilitatem Deo comparamus, propterquæ nullum ei beneficium conferimus, vnde nec gratitudinis materiam exhibemus. Hoc igitur est discrimen inter dominium diuinum & humanum, præter alia quæ sequenti assertionem declarantur.

Dico quartò. In quibuscumque operibus etiam supererogationis & perfectionis inuenitur ex parte nostra ratio debiti tanta, quæ sufficit & superabundat, ne propter illa redundet in Deum gratitudinis debitum, etiam præscindendo ab inutilitate, ratione cuius nihil esse potest vtile Deo. Probat ut ostendunt plures rationes debiti. Primò namque debita nostrorum culparum, etiam venialium, nullis operibus supererogationis persoluerentur, nisi Dei misericordia & gratia intercederet admittens solutionem. Secundò, licet opera perfectionis & consiliorum non sint præcepta determinatè & in particulari; sunt tamen præcepta vagè, & in vniuersali, quatenus quamdiu vigilamus, non possumus non operari per intellectum & voluntatem. Præcipitur autem, ut omnes operationes sint honestæ, conformes rectæ rationi, & ad Dei gloriam destinatæ. Quapropter hoc potius, quam illud bonum operari, manet solummodo liberum ab obligatione præcepti.

Tertio. Quælibet opera, ex suppositione, quod fiant, debentur Deo, tanquam creatori & vniuersalissimo Domino, cuius sunt omnes partes & potentie, & operationes hominum. Quibus omnibus ratio debiti non minus essentialis est, quam ratio creaturæ.

Quartò

19.

S. Thom.

Confirmatio.

Luca 17.

16. Conclus 3.

Inter diuinū & humanū dominium discrimen.

17. In operibus supererogationis ratio debiti.

Probatio.

18.

Euthymius.

Quartò, nam omnia bona opera sunt principaliter à Deo, simulque sunt in utilitatem hominum operantium, non in utilitatem Dei. Consequens igitur est, ut qualibet opera bona sint beneficia Dei collata in homines, augmenta gratitudinis obligationem in hominibus. Quocirca quæcumque bona nostra tantò magis ab obligatione gratitudinis distantem constituunt Deum, quantò magis augent in nobis obligationem gratitudinis.

Vnde sumitur ratio principalis pro conclusione præsentis, quoniam Dominus seruo prius tribuens beneficia maiora, postea verò ab illo recipiens obsequia longè minora, & seruo potius vtilia, quàm Domino, nulla ratione teneretur ad gratitudinem, quamvis illa obsequia non fuerint à domino imperata. Generaliter enim nemo prius conferens maius beneficium, & postea recipiens minus, teneretur ad gratitudinem (ut constat ex sancto Thoma 2. 2. dicta questione 106. articulo 6. præsertim argumento secundo & eius solutione.) Sic autem se habent homines iusti erga Deum, ut nuper probatum est.

Confirmatur primò, quia gratitudinis debitum erga Deum non potest vnquam exhaustiri, non solum quia crescit ipsa nostra gratitudine, quoniam est beneficium Dei (ut nuper diximus) sed etiam, quia neque beneficio creationis, aut conseruationis parem gratiam referre possumus, quantò minus beneficiis redemptionis.

Secundò declaratur & confirmatur exemplo. Si enim Rex tribuat seruis suis pretiosas vestes, regios cibos, & magistratos, qui eos instruant in omnibus artibus & disciplinis (ut olim Nabuchodonosor Daniel capere primo) licet illi serui vestes induant, cibis regis vescantur, & animum ornent artibus aut scientiis, non imponunt propterea Regi obligationem gratitudinis, sed ipsi magis obligati manent ad gratitudinem. Quid foret si Rex contulisset etiam intellectum & voluntatem & scientiam & bonam valitudinem, ac cætera, quæ Deus nobis contulit?

Secunda obiectio poterit opponi, quia saltem possumus abstrahere communem & analogam quandam rationem rependendi gratiam (siue nominetur gratitudo, siue non) quatenus iustis facientibus, quod Deo gratum est, Deus retribuit, quæ grata sunt iustis. Responderetur ex dictis esse fumendam solutionem. Quia si talis redditio gratiæ constituitur in ordine ad aliquod debitum morale, quantumcunque minimum proveniens à nostris operibus: implicat contradictionem, eo quod homines quantumcunque iusti semper manent potius debitores gratiarum, quas Deus illis prius confert. Quam ob causam licet fingere, iustorum opera esse vtilia Deo, & ex eo capite censeri potuisse beneficia in eum collata; nihilominus aliunde conuinceretur non esse beneficia, nec ad gratitudinem obligare; quia non modo non excedunt obligationem nostræ gratitudinis (quod requirebatur ut Deum obligarent ad gratitudinem,) sed etiam augent in nobis obligationem gratitudinis. Denique sublato quocunque minimo debito, recompensandi gratum exhibitum ab hominibus, quod Deus bene

operantibus conferat liberaliter beneficia, pertinet ad eius charitatem, beneficentiam, liberalitatem, & ad optimam gubernationem (loquor præscindendo à promissione & pacto de præmio) quapropter nihil opus est nouam, & superfluum aliam gratitudinem superaddere.

Vnde confurgit ratio propter quam in assertionem primam dictum fuit, esse vitandam gratitudinis vocem in Deo; quia præcisè imperfectionibus humanæ gratitudinis, quidquid in Deo remanet significatur melius & dignius nominibus virtutum. Quemadmodum absolute negamus opinionem in Deo, quia sublata incertitudine & obscuritate, cæterisque imperfectionibus, quidquid in Deo remanet, significatur melius & dignius nomine scientiæ vel sapientiæ.

Tertiam obiectionem opponet aliquis, quia saltem vnius diuinæ personæ ad alteram esse poterit gratitudo: quoniam in Euangelio multoties Pater dicitur dare Filio, prout est principium producens illius: & consequenter Filius vel Spiritus sanctus, prout est persona producta, dicitur accipere, debere, vel pendere (quarum locutionum loca citauimus in tomo de Trinitate disput. 50. sect. 5. 6. & 7.) Omnis autem qui accipit, debet, aut pendet, eo ipso contrahit obligationem gratitudinis, si non debet iustitia.

Respond. Neque Filio neque erga Patrem, nec Spiritui sancto erga Patrem & Filium possibilis est gratitudo, vel gratiarum actio. Primò, quia gratitudo quidditatiuè respicit beneficium gratuitum, ac proinde non necessarium, neque debitum. At verò quidquid personæ producentes tribuunt personis productis, non est beneficium gratuitum, sed merè naturaliter ac necessariò debitum non minus, quam personis producentibus debetur tota perfectio essentialis & personalis illarum.

Rectè namque Ricardus Victorinus lib. 6. de Trinit. cap. 1. fine: *In diuina, inquit, natura nihil est, vel esse potest ex operante gratia. Quod enim est ex sola operatione gratia, pro auctoribus beneplacito potest esse, vel non esse: sed tale quid non potest esse in ipsa diuinitate. Alioquin mutabilitas ei inisset, nec veram æternitatem haberet. Nihil itaque ibi est iuxta donum largientis gratia: sed totum iuxta proprietatem exigentis naturæ. Sicut enim ignoscibili naturale est ab alio non procedere, sic sane ei naturale est de se procedentem habere. Quod breuius significauit Basilii lib. 4. contra Eunom. sub init. dicens: Pater natura, non concessione. Quod idem constat ex aliis Patribus citatis in tomo de Trinitate disput. 92. sect. 1. & 3. & disput. 93. & 94.*

Secunda ratio est, quia nemo tenetur ad gratitudinem erga suam ipsius beneuolentiam, quam habet erga se ipsum: at verò quæcumque beneuolentia Patris erga Filium, est etiam eadem beneuolentia propria filij erga se ipsum. Idem intellige de Spiritu sancto comparato cum Patre & Filio. Porro beneuolentia, prout est causa beneficij conferendi, radix est, vnde provenit obligatio gratitudinis. Quapropter, radice sublata, tollitur obligatio.

Postremò notandum est, auctores diuinæ gratitudinis non obtinere finem, quem intendunt, licet ea verè daretur in Deo: quia nihilominus

19.
Ratio principalis pro
conclusionem.

Confirmatio
prima.

20.
Declaratur
exemplo.

21.

22.

Ratio altera

23.

24.

Inter personas diuinas
gratitudo
impossibilis.

25.

Ricardus Victorinus.

Basilii.

26.

hilominus præmia reddere meritis de condigno, foret opus iusticiæ: ut ostendimus disp. 58. præsertim sect. 6. versus finem.

SECTIO V.

Iuramentum Deo metaphoricè tribuitur.

1. **D**E iuramento, plus quam de cæteris actibus religionis, dubitari posset, quoniam multoties in sacris literis Dei iuramentum refertur: quemadmodum Genesis 20. & 50. & Exodus 13 & 23. & 33 Num. 11. & 14. Deuteronom. 1. 2. 4. 10. 29. 30. & 31. Psalmus 88. & 109. Sapient. 12. Isai 14. & aliis locis. Nilominus iuramentum non propriè, sed metaphoricè Deo tribuitur. Cuius evidens ratio est iuramenti definitio; nam iurare est Deum in testem inuocare: quoniam tanquam prima veritas, & veracitas, nihil potest ignorare, nec potest falsum confirmare: ut constat ex Augustino sermone 18. de verbis Apostoli parum ante medium. Atque inde fit ut iurare sit religionis actus, quia nullius assertio confirmatur, nisi per aliquod certius & firmitus, & ideo iurans proficitur, Dei testimonium esse magis fide dignum, quàm sit iurantis assertio: prout exponit sanctus Thomas 2. 2. quæstione 89. articulo 1. & 4. Deus autem neminem habuit, per quem iuraret, maiorem. Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum, tanquam supremum testimonium, ultra quod non possit ascendi. Deus igitur propriè loquendo iurare non potest.

2. Dicitur autem Deus iurare per metaphoram, se demittendo & accomodando ad humanam consuetudinem, & incredulitatem. Ita notant communiter Patres. Athanasius sermone de Passione & Cruce Domini col. 4. ait: *Non ut homo iurat Deum, sed nobis ipsis sermo pro iuramento est ad veritatem. Hominibus autem loquens iurare dicitur, & hoc ipsum humano more essentem Sanctis, ut unde ipsi loquentes sibi sibi haberi velint, inde etiam Deo loquenti fieri habeant.*

3. Chrysostomus Hebr. 6. homil. 11. col. 2. ait: *Quando verò ipse, Filius, iurat: Amen amen dico vobis, idem scilicet iusiurandum, nonne manifestum est, quia non habet maiorem, per quem iuret, hoc illum pacto iurare? Sicut enim Pater iurauit, sic & Filius per semetipsum iurat, dicens: Amen amen dico vobis. Sed istis in verbis propriè non continetur iuramentum: ergo neque Pater propriè iurat. Vnde post pauca subiungit: Vides quomodo dignitatem suam non attendit, sed ut hominibus persuadeat, indigna de se patitur dici? Ergo Deo non est dignum iurare. Hieronymus, Isai 14. ad illud: *Iurauit Dominus exercituum, &c. Hoc autem, inquit, humano loquuntur affectu, quod scilicet non fallatur, qui falsi non potest. Hæc phrasis aperte significat metaphoram ex humanis affectibus acceptam.**

4. Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel capite 10. circa med. ostendens iuramento non indigere Deum, adiungit: *Deum autem & cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est. Non enim*

propter sacramentum fidelis omnipotens Deus, sed propter Deum etiam fidele sacramentum est. Quare igitur Moyses iuramentum Deum aduocet? Quia nos visu quodam mortalium claudimur, & venit echini corice quodam nos vulgari opinionis moluimus, aut veluti cochlee, quæ nisi iura teste operimentis sint, spirare non possunt, nec aërem liberum capere, aut sustinere: sic nos non nisi intra quadam humane consuetudinis latibula terrena versamur. Vnde quia illud verius solemus credere, quod iureiurando firmatur: ne nostra clauderet fides, iurare describitur Deus: qui ipse non iurat. Idem obsecutus significauit Cyrillus Alexand. lib. 6. in Genes. propius ad med. quàm ad princip. dicens: Dispensationis gratia Deus promissionem suam iuramento adfirmat.

Colligitur eadem veritas ex authoribus asserentibus Dei iuramento nostram incredulitatem coargui. Quemadmodum Philo libro de Abel & Cain, & lib. 2. de Allegoriis legis obiectionibus contra Dei iuramentum occurrit his verbis: *Coarguit hac ratione Scriptura infirmitatem nostram, conuictamque consolatur. Ostendit enim Deum sibi ipsi testificari, quia soli sibi est notus, sibi est, quædquid in prelo est. Basiliius homilia 29. de Penitent. col. 2. Iuras, inquit, propter incredulitatem eorum, qui penitentiam tollunt: Vno ego, dicit Dominus. Augustinus lib. 16. de Ciuitate, capite 32. post med. Quid autem est, inquit, Dei veri, veracisque iuratio, nisi promissi confirmatio, & infidelium quadam increpatio? Quod idem repetit in Psal. 88. col. 2.*

Sed operæpretium erit explicare, quænam sit illa veritas & proprietates, quæ tegitur metaphora iuramenti. Hanc Patres cum Apostolo Hebr. 6. docent, esse promissionis immutabilitatem. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Vbi sanctus Thomas lect. 4. post med. obsecrat, in Dei prædictionibus, promissionibus, aut comminationibus esse discrimen, quia quedam illarum mutantur & non sortiuntur effectum, mutatis hominum moribus; tunc autem penitere dicitur Deus, licet nunquam mutet interius consilium. Sic Isai. 31. dicitur: *Dispone domus tue, quia morieris tu, & non viues. Et Ionæ 3. Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur. Hierem. 18. Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud. Si penitentiam egerit Gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego penitentiam super malo, quod cogitauit, ut facerem ei.*

Prædictionibus eiusmodi, vel promissionibus, aut comminationibus iuramentum Dei non potest adiungi, sed tantum illis, quas Deus certo præcæ, nullo rerum euentu, nullisque moribus hominum esse mutandas, & effectu carituras. Hanc igitur immutabilitatem consilij sui Deus ostendit, iureiurando certos reddens auditores, fore, ut nunquam eum peniteat, quemadmodum Psalm. 109. dicitur: *Iurauit Dominus, & non penitebit eum.* Vnde Athanasius sermon. de Passione

Cyrillus.

5.

Philo.

Basiliius.

Augustinus.

6.

Hebr. 6.

Isai 31.

Ionæ 3.

Hierem. 18.

7.

Consilij immutabilitatis iureiurandi ostendit Deus.

Psal. 109.

Athanasius.

Passione

Passione & Cruce Domini col. 4. *Vi en m*, ait, hominum sermonem confirmat iussurandum ita quoque ea, quae loquitur Deus ob firmitudinem & immutabilitatem voluntatis eius, pro iuramentis reputanda sunt. Ad stipulatur meo sermone & id ipsa, quod inibi scriptum est: iussurandum enim iuravit Dominus, & non poenitebit eum, ut re per poenitentiam non retractanda, sed prorsus futura secundum stipulationem iuramenti.

Similiter Augustinus in Psalm. 131. ad illud: Iuravit Dominus David veritatem, ait: Cum ergo mutat opera sua per immutabile consilium suum, propter ipsam non consilij, sed operis mutationem poenitere dicitur. Hoc autem sic promissit, ut non mutaret. quomodo dicitur & illud: Iuravit Dominus & non poenitebit eum. Sic & hoc, quia ita promissum est, ut non mutaretur, quia necessario futurum erat & permanens, dixit: Iuravit Dominus David veritatem, & non poenitebit eum. Sic enim legit Augustinus, quod vulgatus legit: Et non frustrabitur eam, scilicet veritatem, quam iuravit.

idem polliceri, & pollicitatio, quod promittere & promissio. Sicut 1. Ioann. 1. dicitur: *Hac est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam aeternam.* Hebræorum 4. *Ne forte relicta pollicitatione.* Atque Deum fuisse pollicitum, legimus Genes. 28. Exod. 12. Num. 32. Deuter. 1. & alibi centies.

Ad pactum veniamus pro quo praemitendum est; in sacris litteris easdem omnino conventiones Dei, atque contractus, initos cum hominibus nunc appellari promissiones, aut pollicitationes, nunc verò pactum, aut fœdus, aut testamentum. Ceterum licet res significata sit eadem; formalitas sub qua significatur, est valde diversa: quoniam promissio seu pollicitatio non denotat obligationem mutuum, sed tantum ex parte rei promissæ, vel promittentis: pactum verò mutuum obligationem explicat. Vnde lege *Pactum ff. de Pollicit.* Vlpian. *Pactum est, inquit, duorum consensus, atque conventio. Pollicitatio verò offerentis solus promissum.* Pactum verò Dei cum hominibus legimus repetitum Genes. cap. 9. & 17. multoties, & Exod. 6. & 19. & 31. & Deuter. 4. Sufficiat illud Isai. 55. *Feriam vobiscum pactum sempiternum.* Et Psal. 77. *Avertunt se & non servauerunt pactum.* Conventiones autem bonarum promissionum legimus Sap. 12. & Matth. 20. *Conventionem factam cum operariis ex denario diurno.*

Fœdus item à promissione differt, quia non est vnus tantum obligatio, sed reciproca: verum à pacto differt, quoniam propriè fœdus pacem significat, quæ feritur inter dimicantes. Quapropter in veteri Testamento, tam fœderis nomen, quàm eius ceremonie præfigurabant pacem & amicitiam Dei sociali fœdere iungendam cum hominibus antea inimicis. Genes. 6. & 9. Exod. 2. & 23. & 24. in lib. Numer. & Deuter. valde frequenter. Maximè verò Ierem. 49. de Christo Dom. dicit Pater: *Dedite in fœdus populi, &c. ut diceret his, qui vincli sunt: Exite, & his, qui in tenebris: Reuelamini.* Et cap. 54. *Fœdus pacis mea non movebitur.* Et cap. 61. *Fœdus perpetuum feriam eis.* Eodem modo loquuntur Ierem. Ezechiel. & Osæas.

Dico igitur primò: Sine metaphora vel improprietate dicitur simpliciter & propriè Dei promissio seu pollicitatio, pactum seu conventio, & fœdus. Ratio est, quia frequentes Scripturæ locutiones non licet ad metaphoram vel improprietatem reuocare, nisi vel in eisdem locutionibus, vel in aliis ostendatur aliquid earum proprietati contrarium: vel Theologica ratio compellat, nequid absurdum & indignum Deo tribuamus. At nihil huiusmodi reperitur, quod improprietatis suspicionem afferre merito possit. Nam si quid, maximè debitum & obligatio, per promissionem aut pactum contrahenda, posset obstare. Verumtamen nihil obstat, quoniam Deus hominibus res suas obligare potest, seipsum non obligando, nisi tantum suæ veracitati, ut ostendamus sectionibus sequentibus.

Confirmatur primò, quia cum eadem pollicitatio Dei significetur verbis & nominibus promissionis, pacti & fœderis: omnia eorum loca in vnum redacta, tam ingentem efficiunt multitudinem, ut incredibile sit, toties Scripturam figuratè, vel impropriè loqui. Maximè cum non in proverbiis, Psalmis, aut Prophetis,

DISPUTATIO LVI.

Utrum obligationem aliquam Deus sibi, vel suis rebus possit imponere.

SECTIO I.

Utrum propriè dicantur promissio, conventio, pactum, fœdus, & testamentum Dei.

Prima est hæc disputatio ad sequentes de iustitia Dei, quæ non potest absque obligatione propriè repetiri. Obligatio verò simpliciter dicta, quam scilicet violare sit contra rectam rationem, non potest in diuinam voluntatem cadere, si præcisè consideretur absque vlla suppositione liberi decreti, quo se voluerit obligare: quia nullus est illi superior, à quo prædicta obligatio imponatur: ut ostendimus disputatione præcedente, sectione 4. Propterea debitum & obligatio Dei non est querendum aliud, quàm quod ex libera Dei voluntate potest oriri, quoniam Deus illam sibi, vel suis rebus voluerit imponere, siue per promissionem, siue per fœdus, aut pactum.

Imprimis verò promittere Deum, constat Genes. 21. initio: *Visitavit Dominus Saram, sicut promiserat, & implevit, quæ loquutus est.* Numero. 10. *Dominus bona promissit Israeli.* 1. Timothei 4. *Promissionem habens vitæ, quæ nunc est, pariter & futura.* Actorum 1. *Sed expectarent promissionem Patris, quam audistis, inquit, per os meum.* Roman. 1. *Quod ante promiserat per Prophetas suos, &c.* Hebræorum 6. *Abrahe namque promittens Deus, &c.* Vbi refert promissionem Iesu Christi Domini nostri ex semine Abrahæ, in quo benedicerentur omnes gentes, factam Genes. 22. Multo plura prætermittimus ultra ea, quæ de iuramento promissorio retulimus disputatione præcedenti, sectione quinta. Est autem prorsus

1. Ioann. 1.

Hebr. 4.

3.

Pactum quid.

Pactum Dei.

Isaia 55.

Psalm. 77.

Matth. 20.

4.

Promissionis, pacti, & fœderis differentia.

Ierem. 49.

54 & 61.

5.

Pactum, promissio, & fœdus, sine metaphora dicuntur de Deo.

6.

3.
Psalm. 131.

Psalm. 109.

1.
Præcisè de
Dei obligatio
in Deum
non cadit.2.
Promissio
Dei
Genes. 21.
Num. 10.
1. Timoth. 4.
Act. 1.Roman. 1.
Iudic. 6.

phetis, quibus frequentiores sunt metaphoræ, sed in nouo Testamento, quod proprietatem ferè semper affectat, toties istæ voces legantur.

Confirmatio
2.

Confirmatur secundò, quoniam omnia prope verba supradicta destinantur ad erigendam & corroborandam spem rerum futurarum: ad hunc autem finem multò debiliora, frigidioraque forent, si metaphoram vel improprieta-tem continerent. Audiens quippe fidelis dubitaret quid sub illa metaphora contineretur certitudinis, aut veritatis. Cernitur prædictus finis Hebræorum 6. illis præcipuè verbis: *Firmissimum solatium habereamus, &c.* & Hebræorum

Hebr. 6. &
10.

Roman. 4.

10. *Teneamus spei nostra confessionem indeclinabilem: fidelis est enim, qui repromisit.* Et Roman. 4. *Vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini.*

7.

Confirmatur tertio. Nemo namque Patrum, quem sciam, notauit in eiusmodi vocibus metaphoram, aut improprietaem, sed omnes simpliciter eas, vt sonant, accipiunt; & earum plano sensu præsupposito ratiocinantur ad alia probanda. Confirmatur quarto, quia Concilia quando tradunt fidei dogmata, maximè verò Tridentinum, non vtuntur verbis metaphoris, aut impropriis. At Tridentin. sessione 6. capite 16. *Iussit, ait, propositam esse vitam æternam, tanquam gratiam filiis per Christum lessum promissam, & tanquam mercedem ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis reddendam fideliter.*

Confirmatio
4.

Tridentin.

8.

Dico secundò. Sola ratio naturalis, absque reuelatione Dei, nulla probabili coniectura diuinaret, fore, vt Deus hominibus promitteret, ac multò minus vt cum illis pactum iniret. Probatur primò, quoniam promissio vel pactum propriè dictum affert obligationem, aut personæ promittenti, aut scilicet illius rebus: videretur autem indignum Deo tale debitum, aut obligationem sibi, vel suis rebus imponere. Vnde etiam Theologi nonnulli, quas in Scripturis legunt promissiones ad metaphoram detorquent. Probatur secundò, quoniam promissio & pactum pertinet ad merè gratuitam liberalitatem de rebus, quæ non sunt debite naturæ: quapropter est supra naturam. Ratio verò naturalis suis tantum viribus non attingit ea, quæ supra naturam sunt.

Dei promissio
sola ratione
naturali
probari non
potest.

Promissio &
pactum ad
gratuitam
liberalitatem
spectans.

9.

Probatur tertio, quoniam promissio & pactum Dei, cum hominibus initum, est condescensus Dei ad humanos mores, & accommodatio ad eorum fragilitatem, ac ruditatem: & consequenter est humanitas, hoc est, facilitas, beneuolentia, & mansuetudo in homines. Hoc autem humanitatis genus paulò minus superaret opinionem rationis humanæ, quàm mysterium Incarnationis. Imò fortasse Deus nunquam ita se præbuisset humanum hominibus, nisi decreuisset humanitatem assumere. Videri potest de hoc Chrysostomus homilia 37. in Genes. capite decimo quinto ad illud: *Secundum quid cognoscam, quod in hereditatem accipiam eam?*

Genes. 15.

10.

Verumtamen supposita reuelatione Scripturarum, probabilis ratio naturalis ostendit, promissionem & pactum esse dignum Deo, quoniam in illis exercetur dominium Dei supra res suas, & ostenditur Deus magis liberalis Dominus, & gubernator suauior, &

Postea reuelatione probabili ratio
ne ostenditur
promissio
Dei.

efficacior prouocans homines ad virtutem & officia certioribus fundamentis sperandi mercedem, fructumque laborum. Confirmatur, quoniam in prædicta obligatione nullum interuenit inconueniens, imperfectioem includens: vt constabit in solutione argumentorum infra sect. 5.

Confirmatio.

Dico tertio. Testamentum propriè dictum non conuenit Deo præcisè considerato secundum diuinitatem, sed tantum metaphoricè, vel figuratiuè dicebatur de illo. Pro cuius declaratione præmitto de Christo Domino, prout est homo, propriè dictum esse testamentum, videlicet, Nouum, quod condidit, quoniam propriè declarauit vltimam suam voluntatem, quam habuit in vita præsentis, per quam de sua hereditate, suisque bonis disposuit, sub certis conditionibus, & eam dispositionem sua morte confirmauit iuxta illud Hebræorum 9. *Vbi enim testamentum est mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: aliqui nondum valent, dum viuunt, qui testati sunt.* Vnde sumitur probatio prima, quia mors Dei secundum diuinitatem intercedere non potuit, nec potuit vltima voluntas esse voluntas æterna. Ergo Dei secundum diuinitatem non est possibile testamentum propriè dictum.

11.
Deo propriè
testamentum
non competit.

De Christo
D. ut homo
est propriè
dictum tes-
tamentum.

Hebr. 9.

Secunda probatio sumitur ex sequentibus verbis Apostoli. Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lectio enim omni mandato legis à Moyse uniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum, cum aqua & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum & omnem populum aspersit, dicens: *Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus.* Cum igitur omnes illæ caremonie sint parabola temporis instantiæ, vt paulò superius dixerat in eodem capite, consequens est, illud testamentum parabolam & figuram fuisse Noui, non autem testamentum propriè dictum.

12.

Hebr. 9.

Probatur tertio, nam testamentum in libris legis & Prophetarum idem significat multoties, quod pactum. Sic enim Hieronymus, Hierem. 31. circa illud: *Ecce dies veniunt, &c.* Quod pactum, inquit, pro testamento ponimus, Hebraice veritatis est: licet testamentum rectè pactum appelleretur, quia voluntas in eo, atque testatio eorum, qui pactum inueniunt, continetur. Editio vulgata Hierem. 31. sic habet: *Feriam domus Israel & domus Iuda fœdus nouum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum.* Quem locum referens Apostolus ad Hebræos 8. *Consummabo, inquit, super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum; non secundum testamentum, quod feci patribus eorum.* Vides igitur, vetus Testamentum idem esse quod vetus pactum, aut fœdus.

13.
Testamentum
multoties id
quod pactum.

Hieronym.

Hierem. 31.

Hebr. 8.

Confirmatur: quod enim Exodi 24. legitur: *Hic est sanguis fœderis*, Hebr. 9. citatur: *Hic est sanguis testamenti.* Quin etiam Ecclesiastici 44. dicitur: *In carne eius stare fecit testamentum*, historiam referendo Circumcisionis, quæ signum fœderis appellatur Genes. decimo septimo. Proinde meritò Augustinus libro primo locutionum de Genesi, num. 94. *Amant, inquit, Scripturæ pro pacto ponere testamentum.*

14.
Exodi 24.
Hebr. 9.

Ecclesiasti-
44.

Augustinus.

15.

Fuit autem peculiaris quædam vis, & significatio testamenti, etiam veteris, quæ non asseriebatur nomine pacti, vel fœderis: quia, videlicet, porriusimam hæreditatem non in vita præfenti, sed post mortem acquirendam disponebat: & præterea, quia testatorem ipsum propriæ non obligabat, sed tantum illius hæreditatem: ut dicemus disputatione sequenti, sectione 5.

SECTIO II.

Deum sibi non posse debitum aut obligationem imponere.

1.
Deus sibi
obligationem
imponere non
potest.

Proponuntur in præfenti veritatis huius argumenta, nam illius explicatio differtur ad sectionem 4. & sequentes, in quibus etiam constabit quid probent, & quid non probent. Primum argumentum sit ex Scriptura, quia quod secundum gratiam tribuitur, non debetur ex obligatione: sed promissa Dei secundum gratiam tribuuntur; ergo non debentur ex obligatione: ac subinde promissio, pactumque Dei non potest obligationem inducere. Minor probatur toto ferè capite 4. ad Roman. illis præsertim verbis: *Reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratia Dei.* Et longè inferius: *Idco ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini.*

Roman. 4.

2.

Secundum argumentum ex Patribus. Augustinus enim in præfatione ad Psalmum 31. multò propius ad finem, quàm ad medium, *Non tibi Deus, inquit, reddidit debitam penam, sed donat indebitam gratiam. Debat vindictam, dat indulgentiam.* Prosper libro secundo de vocatione Gent. capite 29. ante medium ait: *Præsentia super omnes veritate, & misericordia Dei: à quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in eis, quos promissit, efficitur.* Anselmus in Prologo, capite 10. fine Deum his alloquitur: *Ita iustus es, non quia nobis reddas debitum, sed quia facis, quod decet te summe bonum. Sic itaque sine repugnantia iuste punis, & iuste parcis.*

Anselmus.

3.

Tertium argumentum, quia si qua promissio debitum, & obligationem inducit, maxime præmij reddendi pro bonis operibus iustorum. Hoc autem premium non ex debito vel obligatione reddit, sed gratuito donari, probari potest Roman. 6. *Stipendia peccati mors: gratia autem Dei vita æterna.* Vnde Augustinus colligit vitam æternam, licet sit corona iustitiæ, reddenda meritis; nihilominus esse gratiam, quia meritum principium fuit gratia. Ita docet in Enchiridio capite 17. & lib. de correptione & gratia capite 13. & lib. de gratia & libero arbitrio, capite 8. & 9. & Epistola 105. columna 5. & 6. quem sequuntur alij Patres infra citandi. Confirmatur primò ex Canonica 1. Petri capite 1. *Sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Iesu Christi.* Vbi æterna beatorum gloria est gratia, quæ offertur: hæc enim sola referatur in revelationem Iesu Christi pro iudicium supremum. Atque ita beatorum gloriam intelligunt in his verbis antiquorum Patrum catena, Beda, S. Thomas, & Lyra.

1. Petri 1.

4.

Ivan. 1.

Confirmatur secundò verbis Ioan. 1. *De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia de voluntate Dei.*

tia. Quod ita ponderat Augustinus de corrept. & grat. capite 13. post medium. *Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur: cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine ulla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.* Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Evangelio legitur: gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Eandem sententiam verbis aliis tradit in commentar. illius testimonij Ioan. 1. tractatu 3. circa med.

Augustinus.

Rursus in Enchirid. c. 106. fin. & seq. c. 107. initio. *Ipsam, inquit, vitam æternam, quæ certa merces est operum bonorum, gratiam Dei appellat Apostolus: Stipendium enim, inquit, peccati mors, gratia Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Et post pauca: *Intelligendum est igitur, etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum vita æterna redditur, quia nisi gratia pro gratia redditur.* Idem fufius confirmat libro de gratia & libero arbitrio. capite 8. & 9. non solum per citata verba Ioannis 1. & Roman. 6. sed etiam Psalmo 102. *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Quia, inquit, eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.*

5.

Rom. 6.

Psalm. 102.

6.
Fulgentius.

Eadem prorsus est sententia Fulgentij libro primo ad Monim. capite decimo dicentis: *De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia, scilicet, gratiam glorificationis æternæ, pro gratia iustificationis indebitæ, ut gratia iustificationis omne meritum malum deleat indebito beneficio; & meritum bonum iugi confirmet auxilio: cui gratia glorificationis iusta reddatur in premio.* His similia repetit libro de Incarnat. & grat. Iesu Christi capite 23. ad finem exponens idem testimonium Ioannis 1.

7.

Anselmus libro de concordia prædestinationis & gratiæ cum libero arbitrio, capite 3. col. 3. ait: *Si autem voluntas per liberum arbitrium servando, quod accepit, mereatur augmentum acceptæ iustitiæ, aut etiam potestatem pro bona voluntate; aut premium aliquod: hæc omnia fructus sunt primæ gratiæ, & gratiæ pro gratia; & ideo totum imputandum est gratiæ.* Denique Bernardus sermone 5. in vigilia Natiuitatis in medio ait: *De cuius plenitudine accepimus, non sanè gloriam pro gloria: sed gratiam pro gratia: sicut scriptum est: Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Psal. 83.

Bernardus.

Psalm. 83.

Confirmatur, quia rem hanc virgent magis aliqui Patres, dicentes, gloriam non reddi, tantquam mercedem operibus debitam. Sic enim Basilius homil. in Psal. 114. col. penult. exponens illud: *Convertere anima mea in requiem tuam: Manet, inquit, requies sempiterna illos, qui in hac vita legitime certaverunt, non tantquam debitum operibus redditum, sed ob munificentissimam Dei gratiam, in quo speraverunt, exhibita.* Quæ sententia temperatur per verba proximè præcedentia ex Paulo 2. ad Timoth. 4. *Bonum certamen certavi, cursum consummaui: in reliquo posita est mihi corona iustitiæ.* Prosper, lib. 1. de vocat. Gent. c. 17. inter med. & fin. ait: *Non labori pretium solvens, sed divitiis bonitatis suæ in eos, quos sine operibus elegit, effundens: ut etiam hi, qui in multo labore sudarunt, nec amplius, quam novissimi acceperunt, intelligent donum se gratia non operum accepisse mercedem.*

Psalm. 114.
Basilius.

2. Timoth. 4.

Prosper.

Bernard. serm. 1. in Annunciatione sub init. ait: *Iam verò de æterna vita scimus, quia non sumus*

9.

11 h h condit

condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam: nec si unus omnes sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, ut propter ea vita aeterna debeatur ex iure: aut Deus iniuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam, ut taceam, quod merita omnia dona Dei sunt, & ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quam Deus homini: quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Sensus istius sententiae verissimus est petendus ex eodem Bernardo libro de gratia & lib. arbitr. prope finem, ubi sublata promissione debitum ad iustitiam negat: utrumque tamen concedit promissione supposita, quemadmodum referemus sectione sequenti probatione quinta.

10. Theophylact. Luc. 17. ponderans illud: Numquid gratiam habet seruo illi? Seruo, inquit, necessitas incumbit, ut faciat mandata Domini, nec ut bonum opus sibi illud adscribere debet. Quippe si non operabitur, dignus est multis plagis: cum autem operatus fuerit, contentus sit, quod plagas effugeris. Proinde non oportet de hoc pretium, vel honorem necessario querere. Quod postea confirmat 1. Corinth. 9. *Va mihi nisi euangelizauero. Et adiungit: Non quod debeat, et aliquid Dominus, imò seruus debet Domino suo, ut faciat omnia eius mandata.* Nota pretium negari tantum necessario dandum, id est, ex debito, quia Dominus non debet.

11. Quartum argumentum, quia qualibet obligatio vel debitum minuit libertatis perfectionem: ergo repugnat excellentiae perfectissimae libertatis diuinæ. Antecedens probatur, quoniam aliqua necessitas etiam humanæ libertati per obligationem admiscetur; unde dignitas eius deprimitur 1. Corinth. 9. *Nam est euangelizauero non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Va enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est: si autem volens, gloriam est mihi.* Præterea in epistola ad Philem. de Onesimo, *Quem ego, inquit, volueram tecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Euangelij. Sine consilio autem ino nihil volui facere, ut ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Rursus 1. Corinth. 7. *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, sed potestatem habens sua voluntatis.* Ac denique 2. Corinth. 9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Quæ testimonia ponderauimus aliud agentes præcedenti modo de scientia disp. 40. sect. 4.*

12. Confirmatur, quoniam hæc necessitas debiti, vel obligationis, quæ voluntatibus creatis, quamdiu Deum non vident, est tantum secundum quid necessitas: in diuina voluntate transiret in absolutam necessitatem, quoniam est simpliciter impossibile, Deum non velle soluere quod debet. Sed necessitas simpliciter dicta soluendi res promissas hominibus repugnat libertati diuinæ: ergo debitum & obligatio promissionis & pacti Deo repugnat.

13. Quintum argumentum. Debitum & obligatio qualibet repugnat perfecto, supremoq; dominio, quoniam debitum & obligatio minuit dominium, siquidem à dominio subtrahit eam rem, & actum cuius debitum imminet ac obligatio: vel saltem ligat vsum & potestatem vtendi re sua: cum tamen perfectio dominij requiratur facultatem vtendi liberam & expeditam.

14. Sextum. Vel Deus se constituit debitorem sibi,

vel alteri. Si constituit se debitorem sibi, metaphoricum erit debitum, quia propriè dictum debitum & obligatio respicit alterum: sicut iustitiæ virtus, ad quam reducitur debitum & obligatio, resultans ex promissione, vel pacto. Rursus alteri debere repugnat maiestati diuinæ, quilibet enim alterius debitor eo ipso, prout est debitor, constituitur inferior suo creditore.

Septimum argumentum accipi potest ex auctoritate Scholasticorum, negantium, Deum esse debitorem, aut obligatum, etiam ad reddendam vitam æternam bonis operibus iustorum. In quibus est Durand. Gregor. Marfil. citandi sect. 7. sub init. ubi magis explicabitur singulorum sententia. Quibus fauent S. Bonau. Scot. & Ricard. ibidem referendi.

SECTIO III.

Propriè deberi res à Deo promissas ostenditur.

1. Probatur primò Rom. 4. *Ei autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiam: sed secundum debitum.* Quod dupliciter exponitur, & utroque modo fauet instituto præsentis: maximè verò quando exponitur affirmando meritum de condigno, procedens ab operibus hominis iustificati. Ita Chrysostomus ad Rom. 4. serm. 8. col. 2. exponit, dicens: *Nunquam imputaretur, nisi & ipse, homo, aliquid attulisset. Itaque etiam hic debitor sibi Deum habet, debitorem autem non vilius rerum, sed magnarum, sublimiumque. & post pauca: Et vide maiorem etiam retributionem. Illi quidem datur merces, huic verò iustitia. Est enim iustitia retributio multarum mercedum capacissima.*

2. Anselmus ad eadem verba Rom. 4. secundam expositionem adiungit, quam eo ipso priori præferre videtur, dicens: *Ei, qui post fidem, quam gratis acceperit, operatur opera bona, non imputatur merces, id est, non recompenatur æterna remuneratio secundum gratiam, id est, secundum fidem tantum, sed secundum debitum operationis suæ.* Eadem expositio ponitur à S. Thoma, tanquam prior (sed minus ad mentem Apostoli) Rom. 4. lect. 1. col. 2. dicente: *Ei, qui operatur, scilicet opera iustitiæ, merces æternæ retributionis, de qua dicitur Isaia 4. Ecce merces eius cum eo, non reputatur secundum gratiam tantum, sed secundum debitum, secundum illud Matth. 20. Nonne ex denario cōuenisti mecum?*

3. Porro debitum hoc, & obligationē reddendi præmium operibus procedentibus à gratia iustificante, minimè negant, sed potius vniuersaliori quadam assertionē cōfirmant, qui prædicta verba Pauli referunt ad peccatores priusquam iustificentur: quibus si propter eorum opera iustificatio redderetur; gratia non esset gratia, quia quod operibus redditur, non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

4. Probatur secundò ex eodem Apostolo Ephes. 1. *Credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis.* Vbi Chrysostomus legit: *Qui est arrabo hereditatis nostræ in redemptionem acquisitæ possessionis.* Quod si acquisita possessio est, ius habent ad illam iusti, & pignus datur ad certitudinē iuris obtinendi. Quemadmodum cum gentes bello inter se configunt, obfides exhibens, ita & Deus filium

15.

1.
Res à Deo
promissæ
propriè de-
beri:
Rom. 4.
Chrysostom.

2.
S. Thom.

3.

4.
Ephes. 1.
Chrysostom.

Filius suum, neque, qui ex ipso est Spiritum sanctum, pacis ac faderum plenius dedis. Nam qui verè de Spiritu Christi participant, optimè illum hereditariū nostræ arborum esse sciunt. ut Chrysost. loquitur ibidem.

5. Tertiò probatur ex Patribus. Chrysostomus enim homil. 3. in Matth. inter med. & finem ait: *Noli mercedem reposcere, ut accipias mercedem. Tu saluari es per gratiam confitere, ut se ille sibi debitum fateatur, nec modo pro operibus tuis, verum etiam pro hac aequanimitate. Quando enim aliqua praeclare fecerimus, habemus cum debitorem, ob res bene gestas: quando verò nihil arbitramur nos operatos egregium, amplius etiam ob talem mercedem affectum quam propter opera ipsa, quae fecimus. Rursus in tomo 1. homil. de Nomine Abraham propius ad med. quàm ad finem: In his, inquit, quae speramus, non ita est, sed ita, qui laboravit, necessariò coronas & premia consequitur. Nam spes non putescit, quia Dei est promissio: & dona promissa sequuntur eius naturam, qui promissit. Nimirum, ut sicut diuinæ natura necessariò permanet, & summa impossibilitas est, illam deficere: sic diuinam promissionem non impleri, sit impossibile.*

6. Ambrosius lib. 1. Officior. cap. 16. inter princ. & med. plane fatetur, mercedem esse debitam: cuius verba referemus disp. 58. sect. 4.

7. Augustinus in Praefat. ad Psalm. 31. prope finem dicit, deberi bonis operibus regnum celorum. Et in Psalm. 83. circa finem: Debitorem, inquit, Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo: non ei dicitur: Redde quod accepisti; sed: Redde quod promissisti. Rursus lib. de gratia & libero arbitrio cap. 4. sub init. *Ad vitam piam*, inquit, & bonam conversationem, cui merces eterna debetur, adiutorio & gratia Dei relinquendum esse locum. Idem sermone 16. de Verbis Apostoli colum. 1. In his, ait, quae iam habemus, laudemus Deum largiorem: in his, quae non habemus, teneamus debitorem: debitor enim factus est, non aliquid à nobis accipiendo, sed, quod ei placuit, promittendo. Et post pauca: *Postumus exigere Dominum nostrum*: Redde quod promissisti, quia fecimus, quod iussisti. & hoc iussisti, quia laborantes iniussisti. Alia ex Augustino referemus inferius.

8. Fulgentius in praefat. lib. ad Monim. post med. Ille, inquit, auctor est debiti, qui auctor est doni. Nam & se ipsum sua largitate dignatus est facere debitorem. Non quia indigens ab aliquo accepit, sed quoniam abundans largitus est tribuit. Gregor. homil. 37. in Euangel. non longe ante finem, proposita reuelatione facta Cassio Narnien. Episcopo: *Natali Apostolorum venies ad me, & reddam tibi mercedem tuam*. Paucisque interpositis adiungit: *Eum, cui ipse debitor fuerat, ex ea promissione caput habere debitorem*. Cyprian. lib. de opere & elemosyna prope finem ait: *vit miseris Deum sibi computat debitorem, ac promeretur Christum indicem*.

9. Araucan. Concil. secundum Can. 18. Debetur, inquit, merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant. Quae verba repeterimus etiam apud Prosperum in sentent. ex Augustino sententia 297. Anselmus lib. 2. Cur Deus homo cap. 5. post med. adducto exemplo promissionis humanæ, quae se liberè constituit homo debitorem, adiungit: *Deus bonitatem suam hominem creando, sponte se, ut perficeret inceptum bonum, quasi obligauit*. Explicat autem continuo hanc obligationem esse necessitatem seruandae honestatis, & immutabilitatem honestatis eius. Eo-

Ruiz de Voluntate Dei.

démque sensu, Deum nihil aliter facere debuisse, quàm fecit, docent Prosper lib. 1. de vocat. Gent. cap. 17. in med. & Lactant. lib. de opificio hom. cap. 3. sub init.

Probatur quartò, fidelitas enim seruandi promissionem, aut pactum tantam obligationem inducit, ut Cicero lib. 2. de Inuent. scripserit: *Pactum est, quod inter aliquos conuenit, quod iam ita iustum putatur, ut iure prestare videatur*. Ergo maiorem, aut tantam obligationem inducit, quantam ius potuisset imponere.

Propterea Sacrae literæ Dei veritatem & fidelitatem in eius promissionibus ponderant, & ostendant, Deum esse debitorem ex vi fidelitatis & veritatis. Quemadmodum ad Hebræ. cap. 6. *Abundantius volens Deus ostendere sollicitationis hereditibus immobilitatem consilij sui, interposuit iurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus*. Obserua, duas res immobiles, quia nimirum sola promissio, etiam sine iuramento, immobilis est, cui impossibile sit mentiri Deum, iuxta eundem Apostolum 2. ad Timoth. 2. *Ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest*.

Ad quem locum respiciens Dionysius de diuinis nom. cap. 8. in med. ait: *Negatio sui, est à veritate prolapsio. Veritas autem est: & à veritate prolapsio, est ab eo, quod est, prolapsio. Si ergo veritas est: negatio autem veritatis, est prolapsio ab eo, quod est: Deus ab eo, quod est, prolapsi non potest: neque id est, quod non est, ut aliquis dicat, ac non posse non potest*. Augustinus serm. 151. de tempore non longe post med. *Laudemus, inquit, Dominum, quia eius fidelia promissa retinemus, nondum accepimus. Parum putatis, quia promissorem tenemus, ut iam debitorem exigamus? Promissor Deus debitor factus est bonitatem suam, non prerogantiam nostram. Quid ei debemus, ut eum debitorem teneamus?*

Ad hanc probationem confirmandam pertinent quamplurima loca Scripturæ, Dei fidelitatem commendantia, quale est illud Deuter. 32. *Deus fidelis, & absque vlla iniquitate*. Psalm. 110. *Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi*. 1. Corinth. 1. *Fidelis, Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius*. 2. Corinth. 1. *Fidelis autem Deus, quia sermo nostrorum, qui fuit apud vos, non est in illo Es, & non*. Quibus verbis significatur infallibilis veritas & constantia doctrinæ, proueniens à fidelitate diuinæ promissionis. 2. Thessal. 3. *Fidelis Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo*.

Quintò probatur, quia brauium, siue corona iustitiæ, reddenda iustis, supponit, eam deberi. De qua Augustinus tract. 3. in Ioan. circa med. *Audi Apostolum, ait, consistentem gratiam, & postea debitum expetentem*. & post pauca: *Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitum susceperat gratiam*: *Reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitans, iam debitum exigit*. Nam vide verba sequentia: *Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex*. Dixerat autem Apostolus 2. ad Timot. 2. *Non coronabimur, nisi qui legimus certauerit*. Vnde corona non est quaecunque stipendium militis, sed victoris. Quemadmodum & Iacobus cap. 1. ait: *Cum probatus fueris, accipiet coronam vitam*. Et Apocalyp. 2. *Ego fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitam*. Et cap. 3. *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam*.

Bernardus lib. 1. de Grat. & liber. arbit. prope

10.
Fidelitatis obligatio.
Cicero.

11.
Hebræ. 6.

2. Ad Timoth. 2.

12.
Dionysius.

Augustinus.

13.
Dei fidelitas.
Deuter. 32.
Psalm. 110.

1. Corinth. 1.
2. Corinth. 1.

2. Thessal. 3.

14.
Augustinus.
2. Timoth. 4.

1. Timoth. 2.

Iacobi 1.
Apocalyp. 2.
& 3.

15.

h h h 2 h n c m,

2. *Timoth. 1.* finem, referens Apostoli verba 2. ad *Timoth. 1.* Scio, cui credidi, & certum sum, quia potens est depositum meum seruare: Dei promissum, ait, suum appellat depositum: & quia credidit promittenti, suum promissum repetit. Promissum quidem ex misericordia, sed iam ex iustitia persolvendum. Est ergo, quam Paulus expectat, corona iustitiae: sed iustitia Dei, non sine. Iustum quippe est, ut reddat, quod debet. Debet autem quod pollicitum est. Et hac iustitia, de qua praesumit Apostolus, promissio Dei: ne si hinc contemnens, suam veli statuere, iustitia Dei non sit subiectum.

16. Brauium idem est, quod iustitia corona, strenue pugnantis, atque victoribus propositum ab Apost. 1. *Corinth. 9.* Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt sed unus accipit brauium: sic currite, ut comprehendatis. Brauium autem esse coronam offendit verbis sequentibus: Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ad qua contendens Apostolus Philip. 3. dicit: Ad destinatum persequor, quia merces debetur operariis, & quantum ad analogiam utilitatis, ad vitam necessariae, differt a corona, quae magis honorem militis, quam utilitatem significat. Ceterum res in Scripturis, per vitamque vocem intenta, nihil differt. Vnde August. lib. 50. homiliarum homil. 14. dicit: Corona iustitiae merces est. & epist. 105. multo propius ad med. quam ad princ. notat, idem esse, mercedem operanti, quod stipendium militanti. Mercedem vero deberi, probatur *Roman. 4.* Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. De quo diximus initio sectionis praesentis.

17. *Matth. 4.* Voca operarios, inquit, & redde illis mercedem. Reddendi verbum significat debitum esse, quod datur, ut infra dicemus; & euidentius probatur sequentibus verbis: Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est: Quod si tuum est, debetur tibi propter conuentionem antea factam. Recte igitur Augustinus tract. 3. in Ioan. prope med. Si tibi debebatur, ait, merces reddita est: non gratia donata.

18. Conuentionem autem & onerosum contractum fuisse, partis utriusque mutuo consensu firmitatem, constat, praeter alia loca, *Exod. 24.* Nam Moyses assumens volumen faderis legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia, quae locutus est Dominus, faciemus, & erimus obediens. Ille vero sumptum sanguinem resperxit in populum & ait: Hic est sanguis faderis, quod pepigi Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. Cuius historiae meminisse Apostolus *Hebr. 9.* Lecto enim omni mandato legi a Moysse vniuerso populo, &c.

19. Iam vero mercedem operibus iustorum esse reddendam, frequenter Script. loquuntur. *Genes. 17.* Ego protektor tuus sum, & merces tua magna nimis. *Prouerb. 11.* Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. *Sap. 5.* Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum. & cap. 10. Reddidit Deus iustis mercedem laborum sanctorum. *Matth. 5.* Merces vestra copiosa est in caelis. *Ioan. epist. 2.* Ne perdamis, quae operati estis, sed ut mercedem plenam accipiat. *Apocal. 11.* Reddere mercedem seruis tuis, & alibi saepe.

20. Septimo probatur, quia retributio in sacro sermone redditur, quasi debita, saltem titulo gratitudinis, iuxta illud *Rom. 11.* Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? & *Luc. 14.* Cum facti conuiuium voca pauperes, &c. Et beati eris, quia

non habent retribuere tibi. Cum autem gratitudinis debitum Deo repugnet: ut ostendimus disp. praeced. sect. 4. consequens est, alium titulum fidelitatis, & conuentionis interuenire, propter quae operibus retributio debeat. Atque ita retribuendi verbo significari solutionem mercedis, quae debeat operibus, docet August. serm. 151. de tempore propius ad med. quam ad fin. ponderans illud *Psalm. 115.* Quid retribuam Domino. nec non tract. 3. in Ioan. circa med. & alibi frequenter.

Retributionem autem aeternam docemur pluribus Scripturae locis, veluti praedicto cap. 14. *Luc. 2.* Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. *Colossen. 3.* Sciens quod a Domino accipietis retributionem. *Prouerb. 12.* Iuxta opera trium suarum retribuetur ei. Et cap. 13. Iusti retribuentur bona. *Psalm. 17.* Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam. *Psalm. 18.* In custodiendis illis retributio multa. & *Psalm. 118.* Inclinaui cor meum ad faciendum iustificaciones tuas propter retributionem. 2. *Reg. 22.* Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam. 3. *Reg. 8.* Retribuens eis secundum iustitiam suam. Idem 2. *Paralip. cap. 6.*

Confirmatur primo, nam istae voces retribuendi, & retributionis frequenter usurpantur in Sacris literis ad significandam penam debitam sceleribus. Vnde semper significant aliquam obligationem ac debitum. Confirmatur secundo, quia remuneratio similiter ut debitum supponit obligationem. De qua *Hebr. 10.* Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem. & cap. 11. Et inquirentibus se remuneratori sit. & infra: Aspiciebat enim in remunerationem. & 2. *Corinth. 6.* Eandem autem habentes remunerationem, dilatamini & vos.

Probatur octauo, nam & praemium legibus proponitur virtutibus, ad certaminibus, ideoque lege debetur. De hoc *Sap. 4.* In perpetuum, ait, coronata triumphat, incoquinatorum certaminum praemium vincens. & *Tobias cap. 4.* Quo modo poteris, esto misericors: praemium enim tibi thesaurizas in die necessitatis. Non potuisset probari verbo reddendi, quod obligationem supponere, constat ex locis supra citatis, maxime *Apocalyp. 22.* Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. *Prouerb. 24.* Tu reddes unicuique secundum opera sua.

Probatur decimo, quia quicumque venditionis & emptionis nomina rebus spiritualibus per metaphoram accommodantur; veritas per illam significata continet obligationem, quae res vendita debetur emptori. At vero gratiam & gloriam vendi a Deo, & pietatis operibus emi, constat imprimis *Isai. 55.* Qui non habetis pecuniam, properate, emite, & comedite. Venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione, vinum & lac. Vbi simul gratia, & emptionis debitum significatur. Gratia quidem, quoniam inuitantur, qui non habent pecunias, ut absque argento, & absque vlla commutatione recipiant vinum & lac, sicut obseruauit in eo loco Hieronymus. Debitum autem & obligatio significatur emendi verbo repetito.

Quapropter Cyrillus in Commentario interrogat: Quomodo emunt, & accipiunt gratis, & sine argento? Respondet autem: Fidei enim praemium accipimus a Christo gratiam, verum autem momentaneum & peremptorium nihil rependimus. Et paucis interpositis: Ad quid mercamur? Quam emimus positionem? Vini, inquit, & sciam vero, adipi & frumento.

Quid retribuendi verbo in Scriptura significatur.

Psalm. 115.

21.

Luc. 14.

Colossen. 3.

Prouerb. 12.

23.

Psalm. 18.

Psalm. 118.

2 *Reg. 22.*

3 *Reg. 8.*

22.

Confirma-

tur 2.

Hebr. 10.

21.

2 *Corinth. 6.*

23.

Sap. 4.

Tob. 4.

Apocal. 22.

Prouerb. 24.

24.

Gratiam, & gloria vendi

Isaia 55.

25.

Cyrillus.

frumenti. Quam explicat, esse copiosam accessio-
nem charismatum Christi. Nazianz. orat. in fan-
ctum Baptisma, quæ est 44. multò propius ad
med. quam ad finem, propositis Isaiæ verbis ex-
clamat: *O ingentem benignitatem celeritatem! o faci-
lem contrahendi rationem! Hoc bonum sola voluntate
venale tibi proponitur: cupiditatem ipsam Deus in-
gentis pretij loco habet.*

Constat idem Apocalyp. 1. *Suadeo tibi emere
à me aurum ignitum.* Maximè verò Christi Do-
mini parabola Matth. 13. *Simile est regnum calo-
rum thesauro, &c. Vendidit omnia, quæ habuit, &
emit agrum illum. & paulò inferius: Inventa una
pretiosa margarita abiit, & vendidit omnia, quæ ha-
buit, & emit eam.* Ambrosius. ferm. 6. de Margarita
prope med. *Margarita, inquit, Christus est Do-
minus quam mercator ille diues in Evangelio, vendi-
tis omnibus rebus suis emere festinavit.* Similiter Au-
gustinus lib. quæst. in Matth. cap. 13. declarat,
Deum esse Margaritam, quæ à nobis emitur, nos
iplos in pretium erogantibus: verba reperies in
Catena Matth. 13.

Hilarius in Matth. Can. 13. colum vltima ait:
*Per similitudinem thesauri scilicet nostra, opes intra se
positas ostendit, quia Deus in homine sit reperiuntur:
cuius pretium omnes seculi vendendo tempore faculta-
tes. & paulò inferius: sed vrendi & possidendi
huius thesauri cum aëro, potestas non potest esse
sine pretio.* Cyprianus. lib. de Opere & elemosyn.

inter princip. & med. *Negotiatorem, inquit, cæ-
lestis gratia, & comparatorem salutis æternæ, di-
strahis omnibus rebus suis, pretiosam margaritam,
hoc est vitam æternam Christi cruciore pretiosam, de
quantitate patrimonijs suis, dicit, debere mercari.*

Iterum Augustinus sermon. 22. de verbis Apo-
stoli, ait: *Ego tibi ante ostium Christum posui, à
quo emeris regnum celorum.* & in Psalm. 63. *Ven-
nale est regnum celorum: dicitur illi, quantum valet?*

Pretium ipsum labor est. Basiliius homil. 12. in
principium Prouerb. colum. vltima: *Regnum,*
inquit, *celorum simile est homini mercatori. Om-
nes enim Evangelicam vitam ambulantes merca-
tores sumus per opera mandatorum nobis possessio-
nem celestium negociantes, siue, ut alij legunt, com-
parantes.*

Frequentior & copiosior fuit in hac merca-
tura Chrysostom. homil. 12. in Matth. colum.
vltima: *Et colum, inquit, nobis emamus ipsum,
ne hac quidem, quæ nostris visibus superant, erogam-
us. Et hoc cum & exiguo illud pretio emere possi-
mus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus.*
Rufinus homil. 36. ad popul. Antiochen. prope
finem: *Nunc, ait, propositæ sunt due vitæ, temporalis,
& æternæ ipsas autem vendunt Deus. Sed hanc no-
bis, non illam vendit. & post pauca: Potest igitur,
inquies, pecunijs vitæ redimi: Potest, si nostra, & non
aliena erogemus. Idem homil. 9. de Pœnit. multò
propius ad med. quam ad princ. ponderans illud
Matth. 13. *Ita potius ad vendentes & emitte vobis.*
*Qui namque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad
elemosynam sedentes. Et quanti emitur? Quanti li-
buerit. Pretium non appono, ne obiciam inapiam.*
*Quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme calum:
non quod venale sit calum, sed quod clemens sit Do-
minus. & paucis interpolitis: Mercatura, negocia-
tioque calum est.**

Refertur etiam Clemens Alexand. in Pare-
netico, siue exhortatione ad Gentes dixisse: *Ne
pigeas vel laborasse, si velis pretiosissimam salutem
emere pro thesauro, charitate, & fide vitæ, quod quæ-
ritur de Voluntate Dei.*

dem est iustum pretium. Leo sermone 8. de Qua-
drag. *Dispensatores, inquit, elemosynarum quæ
commercium inuant, audiamus, Domino dicente, quæ
futura sit iudicij sui forma.*

Postremò potuisset probari quoniam meri-
tum de congruo maximè verò meritum de con-
digno, ius acquirat, ratione cuius debeat præ-
mium. Sed hoc probare Scripturis Concilijs, &
Patribus, pertinet ad materiâ de grat. 1.2. q. 114.

SECTIO IV.

*Predictæ obligationis, ac debiti proprietates
& rigor mitigatur, admixta mul-
tiplici gratia.*

Non videbitur indignum supernaturalibus
præmijs, debiti iustorum operibus, & esse
obligata solutioni & mercedi, si consideremus
hoc debitum & obligationem esse profectam à
multiplici gratia Dei, qui potuit, & liberalissimè
voluit, suas diuitias obligare, ut fortius excitaret
nostram ignauiam, & locordiam. Deficit ergo
primùm obligationis rigor in primo fundamen-
to: quod est prima gratia præueniens. Nam ante
illam omnino nullum est meritum, inducens
obligationem, aut debitum, non modo de condi-
gno, sed neque de congruo, nec vllum initium
illius, ut in peculiari libro ostendimus. Quodlibet
itaque debitum, aut obligatio rerum diuinarum
exordium sumit à gratia summè gratuita. Vnde
Gregor. in Psalm. 142. qui est septimus pœnitentia-
lis ad illum versum: *Audiam fac mihi mane mi-
sericordiam tuam, assignat hanc etiam rationem, pro-
pter quam etiâ gloria, laboribus reddita, sit mi-
sericordia, quia pro illis operibus datur, quæ sine præ-
uentu misericordiae Dei nemo adsequitur.*

Secundò mitigatur etiam ex alio fundamen-
to debiti vel obligationis, quod est promissio, vel
pactum Dei cum hominibus, quo sublato, nihil
omnino deberetur operibus. Est autem merè
gratuita liberalitas Creatoris promittere, vel
fædus inire cum suis creaturis, & maximè cum
inimicis, & filiis iræ. Sic Ambrosius, vel quicun-
que author commentationum ad Romanos
apud illum, cap. 2. circa med. ait: *Idcirco autem iusti-
tia Dei dicta est, quæ videtur esse misericordia: quia
de promissione originem habet, & cum promissum
Dei redditur, iniustitia Dei dicitur. Sic etiam promissi-
onem ex misericordia fuisse factam, docet
Bernard. de Grat. & liber. arbit. prope finem,
cuius verba retulimus sect. præced. probat. 5.*

Tertiò interuenit etiam eximia gratia in bo-
norum inæqualitate. Quod enim ex pacto Deus
promittit, & vult, nostris operibus esse debi-
tum, est pretij maioris incomparabiliter, quam
opera, quibus redditur. Colligitur hoc ex Sacris
litteris Luc. 6. *Mensuram bonam, & confertam, &
coagulatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum.* Matth. 25. *Quia super pauca fuisti fidelis, su-
per multa te constituam.* Et Luc. 19. *Euge bone ser-
ue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestate gaudens
super decem civitates. Et in super accrescit illi mna,
quam alter seruauit otiosam. Potissimum verò
probat. Rom. 8. Non sunt condigne passionibus hu-
manis temporis ad futuram gloriam.*

Gregor. in Psalm. 142. qui est 7. pœnitentialis
ad illum versum: *Audiam fac mihi mane mi-
sericordiam tuam.* ait: *Quod si illa sanctorum felicitas
misericordia est, & non meritis acquiritur ubi eru-*

Hhh 3 quod

30.
Meritum de
condigno ius
acquirat.

1.
Predicta o-
bligatio orta
ex multipli-
ci gratia.

Obligationis
rigor defi-
ciat.

Quodlibet
debitum ini-
tium sumit
à gratia.
Psalm. 142.

Gregorium.

2.
Dei promissio
merè gratui-
ta, & libera-
lis.

Ambrosius.

3.
Quod Deus
promittit
maioris pre-
tij quam ope-
ra quibus
redditur.
Luc. 6.

Matth. 25.
Luc. 19.

Rom. 8.

Psalm. 142.

quod scriptum est: Et tu reddes unicuique secundum opera sua. Si secundum opera redditur, quomodo misericordia estimabitur? Sed aliud est, secundum opera reddere, & aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim, quod secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cuius apparuerint bona opera eius sui & retributio glorioſa. Illi namque beate viua, in qua cum Deo, & de Deo viuunt, nullus potest equari labor, nulla opera comparari, praesertim cum Apostolus dicat: Non sunt condigne passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.

5. Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 10. à medio de gloria sic loquitur: Gratia autem etiam ipsa ideo non iniuste dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit: sed quia tantum etiam ibi gratia diuina retributionis exuberat, ut incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum, quamuis bona, & ex Deo data, humana voluntatis, atque operationis excedat. Confirmat autem quoniam Apostolus. Illam futurae vitae gratiam omnibus praesentis temporis passionibus anteponit, dicens: Non sunt condigne passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Et alio loco: Id enim quod in praesenti est momentaneum & leue tribulationis nostra, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.

Rom 8.

6. Cyrillus Alex. exponens illud Luc. 17. Nunquid gratiam habet seruo illi? apud S. Thom. in catena dicit: Deus petit quidem à nobis famulatum iure seruitiij, verum quia clemens, & bonus est, bonos famulantes pollicetur, & supereminet sudoribus subditorum beneuolentiae magnitudo. Cyprian. lib. 4. epist. 6. prope finem ait: Maiora nos accipere, quam quod hic, aut operamur, aut patimur, Apostolus praedicat, dicens: Non sunt condigna, &c.

Cyprianus.

7. Senonense Concilium decreto fidei 16. prope fin. Faciet tandem, ait, misericordia locum unicuique iuxta meritum operum suorum, non absoluta condignitate quidem (nec enim condigne sunt passionibus huius saeculi ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis) sed gratuita magis & liberali promissione, qua conuentione sacula de denario diurno, conduxit operarios in vineam suam. Egregium quoque veritatis huius testimonium dedit Bernard. ferm. 1. in Annuntiatione sub init. cuius verba posuimus sect. 2. in confirmat. tertij argumenti.

Rom 8.
Matth 20.

8. Quarta. Gratia iustificans peccatori redditur quidem, tanquam debita meritis de congruo, supposita promissione: sed in hoc debito quantum interueniat gratia: significat Paulus Rom. 4. illis potissimum verbis: David dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Reati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum testa sunt peccata. Pondera voces illas: Accepto fert; significant enim accepti rationem, id est, imaginariam solutionem, quoniam creditor simulat, debitorem sibi soluisse, quod re ipsa non soluit; idque facit animo remittendi quod sibi debebatur: ut constat apud Iureconsultos leg. Imaginaria. ff. De regulis iuris, & ff. de pactis, leg. 1.

9.
Maxima
gratia.

Quinto. Maxima gratia Dei est protectionem & supernaturales vires conferre, quibus homines iusti possint de condigno mereri, praesertim, quoniam meritum inest operibus ea potissimum de causa, quoniam à Deo procedunt per gratiam, ideoque praemij debitum & obligatio Deo potius, tanquam auctori, quam hominibus correspondet.

10. Sexto. Gratia etiam interuenit in operibus

meritorij, prout à libero arbitrio procedunt, quia nostrae voluntatis concursus liberaliter donatur à Deo (salua libertatis indifferentia) Deus est enim, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Philip. 2. & 1. Corinth. 12. Operatur omnia in omnibus. Quo sensu plurimi Patres & merito dicunt, totum esse Dei. Inde S. Thomas ad exponendam mentem Apost. Rom. 4. lect. 1. colum. 2. notat, humana opera posse considerari dupliciter. Vno modo secundum substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum, ut eis merces aeternae gloria reddatur. Alio modo possunt considerari secundum suum principium, prout, scilicet, ex impulsu Dei aguntur secundum propositum Dei praedestinantis, & secundum hoc eis debetur merces praedicta secundum debitum, quia ut infra cap. 8. dicitur: Qui spiritum Dei aguntur, hi sunt filij Dei: si autem filij, & heredes.

Nostra v.
luntati con-
cursus libe-
raliter dona-
tur.
Philip. 2.
1. Corinth. 12.
S. Thomas.

Brevius & obcurius id attigit Chrysostomus Hom. 4. sermon. 8. colum. 2. dicens: Non est igitur quod putes, hinc imminui, quod illi non secundum gratiam imputatur. Hoc enim potissimum est, quod fidelem reddit illustrem, quod tanta nimirum à Deo gratia praeditus est, ut tantam queat ostendere fidem. Et vide maiorem etiam retributionem. Illi quidem datur merces, huic vero iustitia. Est enim iustitia retributio multarum mercedum capacissima.

11.
Chrysostomus.

Frequentius & clarius Augustinus & Patres Augustiniani docent, eam esse gratuitam liberalitatem Dei, ut sua dona faciat esse merita nostra. Nec aliter nobis esse possibile meritum. Nonnulla ex Augustino, Fulgentio, Anselmo, & Bernardo retulimus supra sect. 2. argum. 3. Quibus adde, quod Tridentinum decreuit Sessione 6. cap. vltimo prope fin. Tanta est Domini erga omnes homines bonitas, ut eorum vellet esse merita, quae sunt ipsius dona. Quam sententiam accepit ex Caelestino. Primo epist. 1. cap. 12. & ex August. epist. 106. dum explicat illud 2. ad Timoth. 4. Proposita est mihi corona iustitiae. In eiusdem epistolae col. 4 proponit obiectionem. Si ex fide (scilicet iustificamur) quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius reddatur, quam donatur? Respondet autem: Non dicat ista homo fidelis, quia cum dixerit: ut merear iustificationem, habeo fidem; respondetur ei: Quid habes, quod non accipisti? Cum ergo fides meretur iustificationem; non gratiam aliquid merius praecedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aulla mereatur & perfici.

Tridentinum.

1. Timot. 4.
Augustinus.

Idem Augustinus Concione 2. in Psalm. 70. ad illud: Potentiam tuam, & iustitiam tuam Deus, ait: Nihil es per te, Deum inuoca; tua peccata sunt, merita Dei sunt. Supplicium tibi debetur; & cum premium veneris, sua dona coronabis, non merita tua. Videlicet, non merita, quae ita sunt tua, ut non sint dona Dei. Clarius id explicuit in lib. de Grat. & lib. arbit. cap. 6. dicens: Si merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa Dei dona esse cognoscerent; non esset reprobanda ista sententia. Quoniam vero merita humana sic predicant, ut ea ex semetipso habere hominem, dicant; pro sui relictissime illis dicitur: Dona sua coronas Deus, non merita tua, si tibi à te ipso sunt.

13.
Psalm. 70.

Leo Primus epist. 48. ad Nicetam Aquileien. Episc. col. 2. ait: Omnis itaque bonorum operum donatio, diuina preparatio est: quia non prius quisque iustificatur virtute, quam gratia, quae unicuique principium est iustitiae, & bonorum fontis atque origo meritorum est. De hoc videndus est Gregorius lib. 18. Moral. c. 22. à medio, in cuius fine sic loquitur:

Gregorius.

Hominis

Hominis meritum superna gratia, non ut veniat, inuenitur, sed postquam venerit facit, atque ad indignam mentem veniens Deus, dignam sibi exhibet veniendo; & facit in ea meritum, quod remuneret, qui hoc solum inuenierat, quod puniret. Totidem verbis eandem sententiam describit Isidorus lib. 2. sentent. cap. 5. §. 5.

15. Fulgentius in Prologo librorum ad Monim. inter med. & finem: Ecce, inquit, qualis est Dominus noster, ut donando debeat, & quanto magis donat, tanto magis eum debiorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur. Nec enim potest aliquis debitor habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Et lib. 1. ad Monim. cap. 11. Gratia est, inquit, & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos; & hoc enim gratia opus erit. Quia ut hoc mereantur, ipsa, praestantiendo, misericorditer, incipit, ipsa subsequendo, usufructu. Magis copiose Bernardus tract. de grat. & libero arbitr. duabus postremis columnis ostendit, Deum esse auctorem nostrorum meritorum, quatenus facit nos velle, & cooperari suae gratiae; & capropter quod bonis operibus debeat corona iustitiae, diuinæ gratiae principaliter deberi.

16. Moguntina Synodus Prouincialis cap. 8. docet, ideo remuneratione vitae aeternae digna esse bona opera iustificationum, quia gratia Dei effectus sunt; & mouente, & adiuvante Spiritu sancto sunt: & quia promanant ex gratia, quam in ipsis infudit Christus Dominus. Eodem spectat, quod Valentinum Concil. Tertium sub Lothario Imperatore cap. 2. proficitur: Fideliter tenemus, bonos praesciuisse, omnino per gratiam suam bonos futuros: & per eandem gratiam aeterna premia accepturos. Huius veritatis professio est literalis intellectus ad illam submissionem, qua viginti quatuor seniores mittebant coronas suas ante thronum. Apocal. 4.

17. Septima gratia, quæ debitum & obligationem temperat est misericordia dimittendi veniales culpas, quæ frequenter bonis operibus admissentur. Quam sapienter obferuat Hilarius in Psalm. 51. colum. penultim. & cum præcedenti gratia copulat, dicens: Non enim ipsa illa iustitiae opera sufficient ad perfectam beatitudinis meritum, nisi misericordia Dei, etiam in hac iustitiae voluntate humanarum demutationum, & motuum vitia non reputer. Hinc illud Propheta dictum est: Melior est misericordia tua super vitam. Quia quamvis probabilis per iustitiae operationem vita iustorum sit, tamen per misericordiam Dei plus meriti consequetur. Ex hac enim vita in vitam proficit aeternam.

18. Hoc idem intendunt Patres, qui dicunt hominis iustitiam, non in meritis, sed in confessione peccatorum, & diuinæ misericordiae positam esse. Sic Hieronymus dialogo 1. aduersus Pelag. inter princip. & med. Tunc, inquit, iusti sumus, quando nos peccatores fateamur: & iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consilio misericordia, dicente sacra Scriptura: Iustus accusator est sui in principio sermonis. Prouerb. 18. & post pauca: Hec hominis summa est iustitia, quidquid potuerit habere virtutis, non suum putare esse, sed Domini, qui largitus est. Quæ sententia ne videatur simpliciter negare meritum de condigno, siue de iustitia, declaratur per verba, quæ longe inferius post tres columnas addit, allegans illud 2. Timoth. 4. Reposita est mihi corona iustitiae, &c. Putamusne vitam & eandem in utroque fuisse iustitiam, & non plus habere

re meritum eum, qui plus omnibus laborauit?

Gregor. lib. 9. Moral. cap. 11. initio alias 14. fine exponens illud Iob. 9. Qui etiam si habuerit quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Omnis, inquit, humana iustitia, iniustitia esse conuincitur, si districte iudicetur, & post pauca: Et si ad opus virtutis excrevero, ad vitam non ex meritis, sed ex venia conualesco. Prece igitur innitendum est, cum recta agimus, &c. Quibus consonat in cap. 1. eiusdem lib. 9. Bernard. serm. 61. in med. Meum proinde meritum, miseria Domini. Non plane sum meritis inops, quamdiu ille miserationem non fueris. Quod dixisse propter remissionem peccatorum, constat ex præcedenti contextu. Consonat Augustinus lib. 9. Confession. cap. 13. dicens: Vix etiam laudabili vita hominum, si remota misericordia discitis eam.

Octauam gratiam addere poteris, admittere ad debitum mercedis, quod erat obsequium à seruis debitum, & ideo neque gratitudine dignum; sicut ostend. disp. 5. sect. 4.

SECTIO V.

Rebus tantum creatis obligatio debitumque per Dei promissiones imponitur: Deus autem non hominibus, sed tantum sibi manet obligatus.

1. Vo sunt capita rationum, quibus proprietas & rigor obligationis conditur, ut suauis deuoretur. Alterum admixtæ gratiæ, quod præcedenti sect. tractauimus: Alterum obligationis realis, & non personalis, quod in præsentī dicemus. Pro quo supponendum est, etiam rebus humanis euenire debitum, & obligationem ipsis impositam esse, sine obligatione, vel debito personæ, quæ rebus illis obligationem imposuit. Quod euidentius cernitur in hæreditate, vel legatis testamento relictis. Res enim testatoris post illius mortem obligatæ manent ac debita, non tantum hæredibus, sed etiam legatariis: testator autem, qui debitum hoc, & obligationem imposuit, nunquam obligatus, aut debitor est: nec ante mortem, quia non dum valet testamentum (Paulo iudice Hebræ. 9.) nec post mortem, quia non existit, nec est obligationis capax.

2. Mihi verò persuasum est hanc fuisse rationem ex duabus vniuersis, propterquam Deus suam promissionem, & fœdus appellauit testamentum, ut significaret, res eo testamento dispositas esse debitas hominibus; ipsum verò Deum non esse obligatum, nec debitorem hominibus; quoniam incapax est debiti propter maiestatem supremam, sicut defunctus est incapax debiti propter priuationem vitæ; quod attigi præcedenti disp. 5. sect. 1. fine. Vel si magis placuerit uti poteris exemplo Magnatum, & nobilium virorum, qui per ciuiles contractus non suas personas, sed tantum suas facultates obligare solent & tunc præsertim, quando fundum, aut aliam rem immobilem hypotheca speciali subiectione debito.

3. Ne quis Scholasticæ tantum doctrinæ studiosus, experts vero moralis philosophiæ, ac iuris, quasi peregrinam fugiat, vel impugnare nitatur obligationem rerum, quæ sit omnino separata ab obligatione personali: referenda sunt Vlpiani

Vlpianus.
Duo actionū
genera.

verba leg. *Actionum genera. ff. de obligat. & actionibus: Actionum genera sunt duo: in rem, quæ dicitur vindicatio: & in personam, quæ condicio appellatur. In rem actio est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus: & semper adversus eum est, qui rem possidet. In personam actio est, quæ cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid, vel dandum. Vnde constat, quando actio realis non est mixta cum personali, sed mera, tunc personam nullam esse obligatam, sed tantum rem esse debitam.*

4.
Silvester.

Actio realis
quid.

Hominibus
Deum in res,
non in se
ipsum inu
concedit.

5.

Utrumque membrum præsentis doctrinæ, videlicet, Deum hominibus non esse obligatum, attamen gratiam & gloriam esse obligatas Dei promissione, probatur imptimis omnibus argumentis positis in sect. 2. & 3. quæ licet videantur inter se pugnare, sic tamen efficiunt mirabilem harmoniam, ut illa, quæ posita sunt section. 1. probet, Deum ipsum, etiâ promissione supposita, non esse propriè debitorē, aut obligatum: & illa, quæ posita sunt sect. 3. probent, gratiam & gloriam esse debitas & obligatas, cum eo tamen temperamento, quod additum est præced. sect. 4.

6.
Augustinus.

Probatum secundò. Sic enim acutè Augustinus lib. 1. Confessio cap. 4. utrumque membrum coniunxit, ut aptè sibi consentiēs, quando Deum his alloquitur: *Super erogatur tibi, ut debeas, & quia habet quidquam non tuum? Reddis debita, nulli debens, donas debita, nihil perdens. Vbi pugnantiæ videntur Deum nulli debere, & tamen debita reddere, & supererogari Deo, ut debeat, quorum nulla congruentio est concordia, quàm prædicta distinctio debiti realis, aut personalis.*

7.

Tertiò probatur ex D. Thoma tam in præfenti quæst. 21. art. 1. ad 3. quàm 1. 2. quæst. 111. articul. 1. ad 2. quia rebus creatis est debitum quidquid ad illas ordinatur, sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæque res ad suum finem. Sic enim debentur homini caput, manus & pedes, & omnes potentie interiores & exteriores. Rursus licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed alia in ipsum. Præmiserat enim S. Thomas nomine debiti significari quandam ordinem exigentiæ, vel necessitatis alicuius rei, ad aliam ad quam ordinatur. Hunc modum obligationis ac debiti, quem S. Thomas in præfenti articul. 1. naturalibus tantum in rebus explicuit, eundem ampliavit ad supernaturalia præmia 1. 2. quæst. 111. articul. 1. ad 2. illis potissimum verbis: *Neutro autem modo dicitur debitum, propter hoc, quod Deus creaturæ obligetur; sed potius in quantum creatura debet subici Deo, ut in ea diuina ordinatio impleatur: quæ quidem est, ut talis natura tales condiciones, vel proprietates habeat, & quod talia operans, talia consequatur. Talia, videlicet, præmia consequatur, qui operatur opera meritoria.*

S. Thomas.

Similiter autem eadem 1. 2. quæst. 114. art. 1. ad 3. ait: *Quia actio nostra non habet rationem meriti, nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis; non sequitur quod efficiatur simpliciter debitor nobis, sed sibi ipsi, in quantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur. Quod autem his verbis significare videtur, esse debitum simpliciter & absolutè, quia Deus debet sibi ipsi, non potest intelligi de debito, quod pertinet ad iustitiam, vel ad aliquam virtutem annexam iustitiæ; sed tantum intelligitur de illo debito, quod est necessitas diuinæ perfectionis, sicut Deus sibi debet immutabilitatem sui consilij; vel potius debitum est Deo, ut impleatur in rebus id quod eius sapientia, & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat: ut dixit in præfenti q. 2. art. 1. ad 3.*

Hic discursus confirmatur primò, quia sicut ex ordinatione, quam Deus naturis rerum indidit, seminantibus triticum debetur fructus, qui sit triticum: ita secundum ordinationem rerum supernaturalium operibus, procedentibus ex charitate, debetur fructus æternæ beatitudinis, quia reanascuntur, non ex semine corruptibili, sed ex incorruptibili, per Verbum Dei viui, 1. Petri 1. & 1. Ioan. 3. *Semē ipsius in eis manet.* Ideo Paul. Gal. 6. *Qui seminat, inquit, in carne, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu de spiritu metet vitam æternam.* Isai 3. *Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adiunctionum suarum comeder.* Discrimen autem inter fructus naturaliter debitos, & fructus bonorum operum, assignat, S. Thomas 1. 2. dicta quæst. 114. artic. 1. corp. fine, quia res naturales ordinatæ sunt à Deo, ut per operationes proprias necessariò & non liberè consequantur fructum, vel finem, ad quem à Deo sunt ordinatæ: sed creatura rationalis est supernaturaliter ordinata, ut per liberarum operationes consequatur fructum & finem supernaturalem. Vnde provenit ut illius actio habeat rationem meriti, & illius fructus habeat rationem mercedis & præmij. Quod naturalibus rebus repugnat.

Confirmatur secundò. Quemadmodum enim quando Beatus Franciscus emisit votum dandi elemosynam cuicumque pauperi petenti; per illud, votum non constituebatur debitor & obligatus pauperibus; sed Deo, propter cuius amorem volebat obligari ad elemosynam: ita Deus per suas promissiones non constituit debitor, & obligatus hominibus, sed sue bonitati, propter quam, & in cuius laudem promittit iuxta illud Ephes. 1. *Qui est pignus hereditatis nostræ in redemptionem acquisitionis, in laudem gloria ipsius.* Quod optimè ponderat Chrysostomus ibi serm. 2. prope Morale, colligens inde maiorem certitudinem diuinæ promissionis.

Ad maiorem explicationem & firmitatem propositæ veritatis, operæ pretium erit obiectiones præoccupare, quæ legentibus possunt occurrere. Prima sit, quoniam homines Magnates, aut nobiles contra iustitiam peccant, si non tribuant res illas, quas per emptionem, aut venditionem, aut alios ciuiles contractus obligant; licet suas personas directè non obligent: ergo non solum est obligatio realis, sed etiam personalis, quæ resultat ex illis contractibus: ac proinde superius adductū exemplum potius probat, Deum manere obligatum. Confirmatur, quia si Deus non producat gratiam & gloriam, quam promissit reddendam pro talibus operibus, eo ipso violabit

8.

9.
Confirmatio
1.

1. Petri 1.
1. Ioan. 3.

Galat. 6.

Isaia 3.

10.

Ephes. 1.

11.

Prima ob-
iectio.

Confirmatio

SECTIO VI.

Contra præcedentem decisionem argumenta solvuntur.

violabit pactum & fœdus cum hominibus initum: ergo Deus obligatus est ad gratiam & gloriam producendam & tribuendam pro talibus operibus.

12. Respond. utramque consequentiam negando. Quoniam homines Magnates & nobiles, licet suas personas non obligauerint directè; manent tamen indirectè & consequenter obligati propter superiorem legem Dei & reipublicæ, quæ præcipit stare promissis, & explere contractus. Deus autem nullius lege potest obligari. Quapropter si Deus non produceret gratiam & gloriam, quam promissit operibus esse reddendam; non violaret pactum & fœdus, propriè loquendo, prout violatio significat peccatum commissum aduersus obligationem: sed violaret pactum, prout hæc violatio significare potest de-fuisse Deum necessitati veracitatis, immutabilitatis, atque decori seruandi: contineret enim mutationem propositi, & genus falsitatis. Hæc autem necessitas non est obligatio propriè dicta.

13. Secunda obiectio, quia Deus non modo res creatas, sed etiam diuinæ personæ promissit hominibus obligate. Consequentia probatur, quia non alia ratione res creatæ debentur, & obligatæ sunt hominibus, nisi quia promissæ sunt à Deo. Antecedens probatur, quod attinet ad personam Spiritus sancti. Act. 1. *Sed expectarent promissionem Patris.* &c. & cap. 2. *Promissione Spiritus sancti accepta à Patre.* Ephes. 1. *Signati estis spiritu promissionis sancto.* Et Christus Dominus Luc. 24. prope finem: *Ego, inquit, mitto promissum Patris mei in vos.* Filium autem fuisse promissum probari potest Act. 13. *Huius Deus ex semine secundum promissionem eduxit Israël Salvatorem Iesum.* Et Rom. 15. *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum.*

14. Respond. Quemadmodum in tomo de Trinitate disputat. 75. vidimus, Spiritum sanctum donari fidelibus, & Filium etiam esse datum à Patre; nihilominus persona Spiritus sancti vel Filij non manet subiecta potestati recipientis: sed tantum tribuitur hominibus libera potestas fruendi prædictis personis, & accipiendi fructum ex illis: sic etiam per promissionem Pater non obligauit Filium nec Spiritum S. sed tantum obligauit eas res creatas, per quas utraque persona datur hominibus, videlicet, vnionem hypostaticam, gratiam & dona Spiritus sancti, & visionem beatificam.

15. Tertia obiectio. Promissio suapte natura debitorum & obligatorum constituit promittentem, vel ex iustitia, vel saltem ex fidelitate: Deus autem verè proprièque promittit, vt ostendimus sect. 1. Manet igitur ipse debitor & obligatus. Respond. Maiorem non esse vniuersaliter veram, quoniam etiam inter homines aliqui propter eximiam nobilitatem à republica censentur incapaces obligationis personalis, provenientis à promissione vel contractu civili: vt supra notauimus. Insuper quicunque vellet ea limitatione promittere, suas tantum facultates obligandos, sed personam suam excipiendo, & volens se manere immunem ab obligatione; non maneret personaliter obligatus.

1. Ad argumenta posita in sect. 2. sufficit generalis solutio. præcedenti sectione insinuat; quia nimirum solummodo probat, Deum ipsum non esse debitorem; licet eius gratia & gloria debeat; & quædam ex illis probant, primam gratiam nullo modo debitam esse. Ad argumenta verò posita in sect. 3. vix est opus alia solutione, quam illius titulo, quia nimirum res à Deo promissæ, deberi & obligatas esse, contendit. vnde non sequitur obligatum esse Deum; sicut in præsentī probatum est.

2. Sed vrgent aliqui Doctores primò, quoniam Augustinus & Cyprianus citati sect. 3. argum. 3. plane concedunt, esse Deum hominibus debitorem ratione bonorum operum. Responderetur: Hæc, quæ semel, aut iterum reperimus dicta, non inter disputationes sed inter exhortationes, condenda sunt grano salis, accepto ex multò pluribus testimoniis eorundem, & aliorum Patrum, quæ disputando tradiderunt, quando rem exactius examinabant, cuiusmodi multa vidimus sect. 2. 4. & 5. Deus igitur appellatur debitor & obligatus hominibus, quoniam ad hominum vtilitatem dirigitur eius pactum & promissio: & quoniam gratia, & gloria, & quæcunque res promissæ debentur hominibus. Deus autem necessitatem fidelitatis & immutabilitatis ad illas creandas libere sibi imposuit per promissionem, cui deesse est impossibile.

3. Secundò insistent in eo, quia fidelitatis debitum nullam Deo imperfectionem inserit, siquidem non oritur ex lege vel præcepto, sed ex illa naturali rectitudine, qua Deus est summè verax. Confirmant primò, quoniam necessitas implendi promissum, & illius obligatio non minuit, sed potius augeat intensuè diuinam libertatem; sicut impossibilitas menendi, & peccandi, libertatem Dei augeat: sicut probatum est supra disputat. 8. sect. 1. & 2.

4. Confirmant secundò, quoniam immutabilitas diuinæ voluntatis non minuit, sed perficit diuinam voluntatem & eius dominium, vt vidimus disput. 16. sect. 4. & 5. At obligatio prædicta nascitur ex immutabilitate. Confirmatur tertio, quia nec supremum Dei dominium depimitur obligatione fidelitatis; quoniam sua libera voluntate, semel volens aliquid efficere ab æterno, determinauit quod in tempore faciendum erat, perinde ac si statim fieret, cum primum Deus liberè decreuit. Vnde sicut hoc non deprimeret dominium; ita nec illa obligatio, quæ solum consistit in æternitate immutabili volitionis.

5. Respond. Hæc solummodo probant obligationem ac debitum improprie sumptum pro necessitate naturali diuinarum perfectionum. Vnde non potest inferri debitum proprie dictum, virtute cuius persona contrahens, vel promittens sit obligata per legem, aut perius, quod altera persona contra promittentem, aut contrahentem acquirat: hoc enim constituit debitorem aliquo modo subiectum & inferiorem creditore, prout ille debitor est, & hic creditor, qui ius habet compellendi, vel non compellendi debitorem.

Tertiò

6.
Obiectio 3.

Tertiū non sibi tantū, sed etiam hominibus obligatum esse Deum, probant, quia D. Thom. 2. 2. quæst. 109. artic. 3. virtutem veritatis dicit, esse ad alterum, etiam secundum rationem debiti, non legalis, sed moralis: in quantum, scilicet, ex honestate unus homo alteri debet veritatis manifestationem. Et in solut. ad 1. ait, virtutem veritatis aliquo modo attendere rationem debiti ad alterum, quia cum homo sit animal sociale, naturaliter debet alteri id sine quo humana societas seruari non posset. Seruata ergo proportionem, etiam veritas diuina est aliquo modo ad alterum: nam licet Deus sit extra omnem ordinem, tamen, si vult cum aliis loqui, vel conuersari, debet illis veritatem in dictis. Et si ea, quæ dicit, contineant promissionem, debet illis fidelitatem. Confirmant 1. quoniam respectus ad alterum, qui significatur, dicendo, Deum esse obligatum, & debitorem hominibus supra absolutam rationem debiti, solum declarat hominum vtilitatem, vel aliqualem societatem, & conuictum, ad quem ordinatur illud debitum. Confirmant secundū, quoniam inde non sequitur, Deum ordinari ad homines, sed tantummodū sequitur exteriora dicta, vel operationes Dei ad hominum vtilitatem ordinari.

Confirmatio 1.

Confirmatio 2.

7.

Respondeo, & dico primū. Istorum argumentorum author Franciscus Suarez relect. de libertate diuina disput. 2. sect. 2. præsertim num. 32. & sequentibus, si conferantur cum precedentibus, nullum aliud debitum aut obligationem Deo tribuit, nisi quam nos iam sponte concessimus in hac, & præcedentibus sectionibus, quæ nihil aliud est, quam naturalis necessitas diuinæ veracitatis & immutabilitatis. Proinde nihil à nobis dissidet, nisi quatenus existimat, istud esse propriè debitum fidelitatis aut iustitiæ: atque insuper, vt dicatur Deus hominibus debere, satis esse quod ad hominum vtilitatem destinentur res ab eo promissæ.

8.

Dico secundū. Non sufficere nostræ vtilitatis intentionem, quæ colligenda sit ex Dei promissis, vt Deus obligatus, & debitor sit hominibus, satis constat exemplis adductis in sect. præcedenti. Nam si voueas, te daturum esse eleemosynā Franciscō pauperi absenti, & ignorantium votum, ac proinde non acceptanti: eleemosyna promissa & tuum votum destinantur ad vtilitatem Francisci; tu tamen non eris obligatus, nec debitor Franciscō, sed soli Deo: nec Franciscus contra te ius aliquod acquirit. Ergo nulla est consequentia, per quā ex eo, quod promissio vel res promissa destinentur ad vtilitatem hominum, colligitur, Deum esse debitorem aut obligatum. Præterea hereditas, vel legatum testamento relictum destinatur ad vtilitatem hæredis, aut legatarij: cura tamen testator iam defunctus non sit capax obligationis. Aliud exemplum repetere sect. præced.

9.

Dico tertiū. Propter honestatem veracitatis vnus homo debet alteri, quoniam est animal sociale, debetque alteri, tanquam compati totius reipublicæ. Deus autem superior est tota creaturarum republica. Propterea nulli debet, nec tenetur vlla naturali lege, pertinente ad conuictum & societatem.

10.

Vasquez autem propriè dictam obligationem ac debitum fidelitatis, quo Deus sit, non sibi tantum, sed hominibus obligatus, concedit 1. part. disp. 8. cap. 6. post med. §. at verò. & 1. 2. tom. 1.

disp. 2. 1. sect. 2. Sed eius fundamenta diruta manent ex dictis in hac & præcedentibus sectionibus.

SECTIO VII.

Verū promissio diuina nihil aliud sit, quam declaratio diuinæ voluntatis & propositi per simplicem prædictionem alicuius beneficii.

Suarez relect. de libertate diuina disputat. 2. Sect. 2. num. 10. & sequentibus, præsertim num. 13. 14. & 15. & num. 27. ac 28. author est, promissionem diuinam esse tantummodū simplicem assertionem, qua declaratur diuinæ voluntatis propositum de aliquo beneficio præstando: nihilominus asserit esse simpliciter promissionem, & per illam Deum constitui debitorem, & obligatum hominibus: vt vidimus sect. præcedenti versus finem.

1.
Suarez sententia.

Quantum ad priorem partem, fauent eidem sententiæ quidam ex antiquis scholasticis. Durand. enim 2. dist. 27. quæst. 2. num. 15. dicit, promissionem diuinam in Scripturis non sonare aliquam obligationem, sed insinuare meram dispositionem diuinæ liberalitatis. Gregor. lib. 1. sent. dist. 17. q. 1. art. 2. longe post med. post conc. 2. in 2. principali probatione, & iterum, respondens ad 4. argum. Aureoli, existimat non esse debitam coronam iustitiæ, sed tantum ex gratuita ordinatione Dei. Quapropter videtur negare promissionem propriè dictam, & accedere ad sententiam Durandi. Colligit idem ex Marfilio lib. 2. sentent. quæst. 18. art. 4. col. vltima, dum respondet ad primam obiectionem, & circa finem questionis, dum respondet ad quintam rationem principalem, quoniam absolutè negat, debitorem esse Deum, vel aliter acceptasse merita, quam per liberam dispositionem dandi.

2.
Durandum.

Minus consequenter Maior lib. 2. distinct. 27. quæst. vnica sub init. existimat, Deum non esse debitorem, sed posse negare gloriam bonis operibus; & tamen prope med. & iterum prope finem concedit pactum promittentis Dei, & meritum de condigno. Ricardus 2. dist. 27. art. 2. q. 3. in posteriori solutione ad 3. videtur inclinare magis ad negandum debitum ex promissio. Scotus autem in 4. dist. 46. prope finem simpliciter & vniuersaliter negat, Deum esse debitorem, quamuis non exprimat, etiam supposita promissione.

3.

Fauet etiam S. Bonauent. 2. dist. 27. art. 1. q. 3. corpore ante med. & post med. & in solutione argument. quatenus dicit, Deum quodammodo obligari ratione promissionis dandi gloriam diligentibus se. Quocirca videtur obligationem simpliciter negare. Vnde sequitur, quam appellat promissionem, non esse simpliciter promissionem. Colligi præterea potest ex D. Thoma, quoniam 1. 2. tota quæst. 114. tractans de merito bonorum operum solam Dei ordinationem & operationem seu motionem commemorat, nulla facta mentione promissionis ibi nec alibi disputans de meritò, quod sciam.

4.
Bonauentura.

Primum argumentum, quo suam sententiam probare conatur Suarez, indo sumitur, quoniam assertio simplex sola sufficit, vt id, quod Deus asserit infallibiliter eueniat, cum procedat ex certissima præscientia futurorum: ergo nihil opus est vltiori promissione. Confirmatur quoniam immutabilis est voluntas Dei; proptereaque non indiget

5.
Prædicta sententia probata.

Confirmatio.

indiget alia promissione, qua veluti confirmetur, & stabilatur in eo quod semel decreuit, & hominibus per simplicem assertionem reuelavit.

6. Secundum argumentum accipit ex modo loquendi Scripturæ: nam, licet in variis locis mentionem faciat diuinarum promissionum sub hac appellatione; tamen ubi referuntur ipsæ promissiones, prout à Deo fiunt, non sunt verba promissiuæ, sed assertoria: vt Genes. 12. & 22. *Benedicentur in semine tuo, omnes gentes terre.* Et 2. Reg. 7. *Suscitabo semen tuum post te.* Et Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*

7. Tertium argumentum: nam inter homines etiam simplex assertio iuramento confirmata inducit obligationem, teste D. Thoma 2. 2. quæst. 89. artic. 7. ad 1. Sed simplex Dei assertio æquiualeat assertioni iuratæ: ergo inducit obligationem, ac subinde non est opus alia promissione. Minor probatur, quia simplex assertio posita 2. Reg. 7. *Suscitabo semen tuum post te*, per modum iuramenti refertur Psalm. 131. *Iurauit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*

8. Confirmatur primò, quia per iuramentum non alia firmitas additur assertioni simplici, quam ea, quæ prouenit ex diuino testimonio: sed quælibet assertio simplex Dei est verissimè diuinum testimonium: ergo quælibet simplex assertio Dei æquiualeat assertioni iuratæ, tantam habens firmitatem & certitudinem, quantam assertio iurata. Confirmatur secundò, quia non additur firmitas & certitudo, quando non additur autoritas testificantis. Sed per Dei iuramentum non additur autoritas testificantis, cum fuerit vnus & idem. *Abrabe namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per semetipsum.* Confirmari tertiò potest, quoniam Deus propriè loquendo non iurat, vt ostendimus præcedent. disp. 55. sect. 4.

9. Quartum argumentum. Quod enim est prorsus immutabile non potest immutabilis fieri; sed simplex assertio Dei, simplexque propositum est prorsus immutabile: ergo non potest immutabilis fieri per promissionem; ac proinde non est capax promissionis. Antecedens probatur, quia Deus in suis attributis augmentum recipere nequit: est autem immutabilitas Dei attributum. Confirmatur à simili: nam de Christo Domino, prout homo viator erat, S. Thomas 2. 2. quæst. 88. artic. 4. ad 3. docet, nihil vouisse, quia habebat voluntatem firmam in bono: eadem autem est ratio de voto, & de quacunque promissione, si firmitas eadem in operatione supponatur: ergo à fortiori diuina voluntas non indiget promissione, quæ superaddatur proposito, & simplici assertioni.

10. Quintum argumentum. Promissio voluntariam legem imponit promittenti: lex autem repugnat diuinæ voluntati, quia finis legis est determinare, & obligare voluntatem: hanc verò determinationem & obligationem Deus habet ex immutabilitate naturali, supposito libero decreto.

11. Nihilominus est dicendum, vltra simplicem assertionem & prædictionem præstandi beneficium, aliquam aliam esse formalitatem, & vim diuinæ promissionis, & pacti, & alium effectum præstare. Hæc esse videtur indubitata sententia Scholasticorum, qui promissionem, aut pactum Dei proferunt ad confirmandum meritum de condigno. Sic Bonauentura. 2. sentent. dist. 27. art. 2. quæst. 3. corp. ante med. ait: *In Deo quadam cadit obligatio non ex necessitate, sed sua mera benignitate; quia voluit promittere, & pactum firmare cum iis, qui eum diligunt, &c.* Magis aperte Carthusianus 2. sentent. distinct. 27. quæst. 2. dum acriter impugnatur Durandum, ac præcipuè prope finem quæstionis docet Deum non asserendo tantum, sed etiam promittendo & iurando beatifica dona denunciasse, proptereaque debitorem esse.

Argentina in eadem dist. 27. quæst. vnica art. 4. post med. refutato Durando, dicit, Deum esse debitorem ex promissione. Similiter Gabriel 2. dist. 27. quæst. vnica art. 2. probans conclusionem 1. & iterum obiectione soluens ante conc. 2. ex professo tradit quod Deus ex libera voluntate nobis promittendo, se facit nostrum debitorem. Ricardus 2. dist. 27. art. 2. quæst. 3. solut. ad 3. facetur, posse dici, Deum esse debitorem ex promissio, sed in 4. dist. 46. artic. 1. sine absque dubitatione simpliciter affirmat, esse Deum debitorem ex promissio, quia vult. Denique S. Thomas, licet scholasticè disputans de merito nihil meminerit promissionis: attamen in commentariis ad epistolas Pauli, & cæteras Canonicas, in Dei promissionem multoties incurrens, nunquam eam exponit per metaphoram, aut improprietatem, sed supponit, eam intelligendam esse, vt sonat. Id quod videre licet Roman. 1. & 4. & 9. & 15. & Hebr. 6. & 10. & in aliis epistolis.

Probatur primò testimonio Fulgent. lib. 1. ad Monim. cap. 24. in medio dicentis: *Sic autem Deus non omnia promissit, quæ prædixit: quamuis prædixerit omnia, quæ promissit: sicut non omnia prædestinauit, quæ præciuit, quamuis omnia prædestinata præsciuerit.* Vnde in fine concludit: *Iustificandis ergo, atque glorificandis prædestinatum misericordia sua opus prædixit pariter & promissit: iniquis autem prædestinatum iniustitia sue opus prædixit tantummodo, non promissit.* Huius verò discriminis rationem reddit init. sequentis cap. 25. his verbis: *Promissionem dici non posse, nisi cum aliquid ad hoc prædicatur faciendum, vt possit ei, cui promittitur, prodesse iam factum: & promissum semper esse doni, non semper esse iudicii: cum promissi largitas semper lætificet, iudicii verò seueritas aliquando contristet.* Et sequenti contextu iterum atque iterum eandem doctrinam repetit.

Probatur secundò, quia simplex Dei assertio, meræque prædictio non constituit obligatas, ac propriè debitas eas res, quæ prædicuntur: sed diuina promissio constituit obligatas ac debitas propriè res, quæ promittuntur: ergo diuina promissio non est mera prædictio, nec simplex assertio Dei. Minor probata manet sect. 3. §. 6. Maior verò probatur, quia nec ex generali ratione simplicis assertionis & prædictionis, nec ex peculiari ratione, secundum quod est assertio, prædictioque diuina conuenit illi constituere obligatas ac debitas res, quæ promittuntur. Quod attinet ad rationem generalem simplicis assertionis & promissionis, constat in assertionibus hominum, quæ nullam in futurum obligationem, aut debitum inducunt, nec in personam, quæ loquitur, nec in res, quas prædicat.

Quod

Bonauentura.

12.

Fulgentius.

13.

Simplex assertio, & prædictio meræ non obligat res prædictas.

11. Conclusio. Promissio Dei non est idem quod simplex assertio.

14

Quod autem ex peculiari ratione diuinæ prædictionis & assertionis simplicis non conueniat illi constituere obligatas ac debitas res, quæ prædicuntur, probatur, quoniam ex hoc capite solum habet immutabilitatem, & naturalem necessitatem, ratione cuius contradictionem inuoluit Deum non facere, quod prædixit, quoniam eius uolito est æterna, & semper eadem, & eius præscientia tanquam præsens ab æterno intuebatur, quidquid in tempore facturus erat. Hæc autem necessitas Deo naturalis, & impossibilitas oppositi non constituit formaliter res debitas hominibus, etiamsi ordinentur ad eorum utilitatem, ut dicere cœpimus sect. præce. prope finem.

15.

Apocalyp. 3.

Confirmatur primò, quoniam de prima gratia uocante & excitante simplicem assertionem, & prædictionem Dei, habemus in Sacris literis, ac peculiari ter Apocalyp. 3. *Ecce sto ad ostium, & pulsos: si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum; &c.* Nihilominus per illam non constituitur obligata & debita prima gratia uocationis & excitationis (quin potius iam in Theologia certum est, illam esse proptus indebitam, nec posse cadere sub aliquod meritum de condigno, siue de congruo, etiam remotissimo.) Ergo simplex assertio diuina non constituit hominibus obligatas ac debitas eas res, quæ prædicuntur.

16.

Daniel. 1.

Confirmatur secundò, nam ubi nullum est meritum, nec remuneratio præmij; nulla est obligatio rerum, quæ prædicuntur; ac subinde nulla est promissio. Sed in multis prædictionibus & assertionibus diuinis nullum assertur meritum, nec remuneratio: igitur in eisdem nulla est obligatio rerum, quæ prædicuntur, ac subinde nulla est promissio. Consequens igitur est, ut mera prædictio, & simplex assertio non habeat vim promissionis. Minor probatur quamplurimis prædictionibus & assertionibus Scripturæ, quæ nec sunt remuneratoriæ, nec comminatoriæ; nam de comminatoriis peculiariter dicendum erit statim. Primum exemplum accipe Daniel. cap. 2. vers. 39. *Post te confurget regnum aliud minus te argentum, & regnum tertium aliud æreum.* & quæ sequuntur de futura successione regnorum. In quibus prædictionibus nulla comminatio fiebat audienti Regi Nabuchodonosor, nullæ remuneratio meriti alicuius; nec illæ successiones regnorum cadere poterant sub meritum; ac proinde nec Deus promittebat illi Regi, nec futuras res obligabat, quasi debitas illi.

17.

Matth. 2.

Eodem modo demonstrari poterit, prædictiones Dei per Iosephum factas duobus eunuchis Pharaonis Genes. 40. & aliam insigniorem, factam ipsi Pharaoni, de futura fertilitate, quam sequeretur sterilitas, non fuisse promissiones Dei, nec constituisse res illas obligatas, ac debitas Pharaoni, nec fuisse comminationes. Id etiam clarius ostendi potest in illa prædictione Matth. 2. *Fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes querat puerum ad perdendum eum.* Hæc futura crudelitas Herodis nec præmium esse poterat, nec pœna Iosephi; proinde nec erat comminatio, nec promissio, sed mera prædictio. Quis enim dixerit, Innocentum stragem fuisse debitam & obligatam Iosepho per talem prædictionem. Huiusmodi multa reperies in utroque testamento.

18. Tertiò probatur, quia diuinæ comminationes sunt prædictiones & assertiones futurarum pœnarum: & tamen non sunt promissiones, quæ rebus prædictis obligationem, ac debitum imponant: quamuis in eis vigeat illa ratio diuinæ præscientiæ, atque immutabilitatis, quæ Deo naturalem necessitatem imponit explendi, quod prædixit, eo modo, quo prædixit (siue dependenter à conditione futura liberè, siue absolute, atque independenter ab illa.) ergo mera prædictio & simplex assertio beneficiorum non habet vim promissionis, quæ beneficiis prænuntiantis obligationem ac debitum imponat. Nec enim est maior ratio prædictionis vnius, quam alterius, quantum ad vim obligandi. Confirmatur primò, quoniam promissio nullam obligationem, aut debitum inducit, nisi acceptetur ab illo, cui fit promissio. Contra verò comminatio, qualemcumque vim habeat obligandi comminatorum, totam exercet independenter ab acceptance hominis, cui futura pœna prædicatur; imò illo etiam renuente, & contradicente vim obtinebit. Ergo pœnarum prædictiones, & assertiones simplices non sunt promissiones, quæ rebus prædictis obligationem aut debitum imponant.

Confirmatio 1.

19.

Confirmatur secundò. Nam illud discrimen comminationis à promissione, quatenus comminatio non est antecedentis voluntatis diuinæ, sed consequentis, ac supponentis causam ex culpa nostra (quod assignatur à contraria sententia) nihil attinet ad tollendam vim obligationis; si prædictio mera & simplex assertio Dei vim habet inducendi obligationem. Confirmatur tertiò, quia debitum & obligatio promissionis omnino cessat, si remittatur liberè ab illo, cui facta fuit promissio. Sed nulla obligatio nec debitum comminationis cessat, etiamsi liberè remittatur ab eo cui facta est comminatio: ergo in comminatione, seu assertionem simplici futurarum pœnarum, nulla est obligatio promissionis propria: sed tantum est naturalis necessitas immutabilitatis & præscientiæ diuinæ.

Confirmatio 3.

20.

Confirmatur quartò, quia non satisfacit, quod postremo responder contraria sententia, comminationem habere rationem promissionis respectu boni communis, ad quod destinatur, & constituere Deum debitorem. Hoc inquam non satisfacit: tum quia nullus est, qui totius communitatis nomine promissionem istam acceptet, & acceptance deficiente frustra datur promissio; nullumque sortitur effectum obligandi. Tum præcipue quoniam ad bonum commune non expediebat hunc hominem potius, quam illum puniri, si fuerit ille magis aut saltem æqualiter pœna dignus. Comminationes autem non raro factæ sunt particularibus personis (sicut Meli sacerdoti facta est comminatio temporalis pœnæ; cum tamen plurimi sacerdotes offendant grauius aduersus Eucharisticæ sacrificium.) Ergo tales comminationes respectu boni communis non inducunt aliam obligationem aut debitum, præter eam præcisè, quam assertio comminatoria habet ex præscientia & immutabilitate diuini decreti.

Confirmatur quintò, quia si per impossibile Deus omitteret pœnam, quam huic homini comminatus absolute prædixit esse futuram, & æqualem pœnam cum æquali fructu boni communis

21.

communis inferret alteri homini, cui non fuisset comminata nec prædicta: tunc Deus nihil ageret contra fidelitatem promissionis in ordine ad bonum commune, sed tantum ageret contra suam præscientiam & immutabilitatem: ergo in illa prædictione comminatoria non erat vis promissionis inducentis obligationem fidelitatis. Antecedens probatur, quoniam communi bono nihil amplius prodest, hunc hominem potius, quam illum puniri: si paria sint utriusque scelera, nec impar sit eorum pœna.

22.

Quattò probatur, quia propriè dicuntur in Dei verbis pactum vel fœdus, siue contractus onerosus, *do, ut des: facio, ut facias*, sicut ostendimus sect. 1. At huiusmodi contractus essentialiter est mutuus, ita ut ex utraque parte vel res promissæ obligentur, vel persona promittens, & aliqui deficient essentia contractus mutui & pacti, ut constat ex dictis sect. 1. Pactum verò, siue contractus onerosus non potest res obligare, nisi contrahens habeat intentionem obligandi res illas, & eam intentionem exterius significet (ut constat consensu Theologorum, & Iuristarum.) Hanc autem intentionem obligandi non significat simplex assertio præcisè ut simplex assertio, nisi prout multoties verba de futuro indicatiui *dabo, faciam*, sumuntur pro verbis *spondeo, vel promitto* daturum, vel facturum, ut sect. sequenti dicemus ad 2.

Pactum non obligat absque intentione contrahendi.

23.

Confirmatur, quia diuinum pactum supernaturalia iustorum opera constituit in vltima ratione meriti condigni: præmium autem illorum constituit in ratione brauij, coronæ, stipendij, mercedis, remunerationis, ac retributionis reddendæ (prout ostendimus sect. 3.) sed mera prædictio & simplex assertio non constituit iustorum opera meritoria de condigno, nec præmio tribuit cæteras formalitates brauij, coronæ, &c. Istæ namque formalitates non tribuuntur nisi per intentionem directam, & exterioribus signis declaratam. Ergo mera prædictio, & simplex assertio, præcisè ut talis accepta, non est promissio diuina.

SECTIO VIII.

Soluntur argumenta contraria sententiæ posita sub initium sect. præcedentis.

1. Ad primum.

Ad primum. Consequentia negatur, quia promissionis & pacti fructus non est sola infallibilitas futuri beneficij, sed magis peculiaris & quasi specificus effectus promissionis, quo distinguitur ab assertionem simplicem, est tribuere formalitates meriti & iuris personæ laboranti, & formalitates præmij, brauij, coronæ, mercedis & retributionis rebus, quæ spondentur pro laboribus, ut præcedit. sect. probatum est. Ad confirmationem, similiter responderetur, ad inuolubilem stabilitatem decreti significandam, sufficere simplicem assertionem; sed non sufficere, ut operibus meritum, & gratiæ, gloriæque tribuat obligationem ac debitum mercedis & coronæ.

2. Verba futuri indicatiui indifferencia.

Ad 2. argumentum respond. verba futuri indicatiui modi iuxta communem omnium hominum intelligentiam, sunt indifferentia, ut significant simplicem enunciationem euentus futuri, vel significant promissionem, stipulationem, aut pactum. Ex antecedentibus autem & consequentibus, & ex circumstantiis negotij, quod tracta-

Ruijs de Voluntate Dei.

tur, indifferentia ista determinatur ad vnam vel alteram significationem. Probatur, nam Instit. de verborum obligat. §. 1. *Olim, ait, talia verba tradita fuerunt: Spondeo? Spondeo. Promitto? promitto. Dabis? Dabo.* & ff. de verborum obligat. leg. 2. *Si quis ita internerget: Dabis? & responderit: Quidni? Et si vique in ea causa est, ut obligetur.* & leg. 3. *Si illud factum fuerit, dabo.* Et in alijs legibus Iureconsulti similibus verbis vtuntur, per futurum indicatiui significando promissionem.

Confirmatur inprimis à simili, nam secunda persona eiusdem modi & temporis significatur multoties obligatio, quam imponit præcipiens, quamvis frequentius non significant, nisi meram assertionem futuri euentus: ut constat toto cap. 20. Exodi, veluti cum ait: *Non habebis Deos alienos: non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, non occides, non machaberis,* &c. confirmatur secundò, nam etiam in sacris literis verba futuri temporis promissionem significant, ut Matth. 20. *Quod iustum fuerit dabo vobis.* Ioan. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Quæ tamen verba fuisse promissoria, constat ex alijs locis, quibus expressè dicitur, Spiritum sanctum fuisse promissum, quæ retulimus supra sect. 5. obiect. 2.

Ad tertium responderetur ex dictis. Verba, quæ videntur esse simplices assertionis, si iuramento confirmantur, determinantur ad significandam voluntatem obligandi ad executionem futuri actus, quod ipsum est significare promissionem. Quæ significatione sublatâ, non dubio, quin obligatio nulla sequatur ex adiuncto iuramento. Quod inde manifestatur, quia si dixeris: *Dabo*, simulque præmonueris eum, cuius interest, tibi non esse animum te obligandi per verba & iuramentum ad dandum, sed tuo iuramento solummodo confirmare veritatem assertionis, qua dicis, tibi præsens esse propositum dandi, sed non esse voluntatem te obligandi: atque dicis, te daturum esse, quantum est ex vi præsentis propositi mutabilis; hoc supposito, quamvis adiungas iuramentum post verbum *dabo*, non manebis obligatus ad dandum. Ergo iurans, se daturum, non alia ratione obligatur, nisi quia iuramentum ostendit, illa verba processisse ex intentione significandi obligationem & absolutam certitudinem futuritionis, vel saltem ob reuerentiam iuramenti præsumitur in dubio ex illa intentione processisse: ad quod respexisse videtur S. Thomas & alij tractantes de obligatione propria iuramenti.

Hinc constat solutio primæ confirmationis, negando Maiorem. Alia quippe firmitas additur, qua ratione verba, quæ poterant solummodo significare simplicem assertionem, per iuramentum determinantur, ut significant etiam voluntatem se obligandi, quod est significare promissionem. Ad secundam confirmationem Maior negatur propter eandem rationem. Ad tertiam confirmationem responderetur. Licet Deus propriè non iuret, attamen verba, quæ iuramentum sonant, vim habent determinandi diuinam assertionem, ut significet voluntatem obligandi res promissas, & ineundi pactum cum hominibus. Quam vim ex Apostolo I Cor. 6. notauimus in eadem disp. §. 5. sect. 4.

Ad quartum, priori discursu concessio, secundâ consequentia negatur. Promissio namque non additur ad augendam firmitatem solummodo,

3.

Exod. 10.

Matth. 20. Ioan. 15.

4.

Assertio simplex iuramento confirmata voluntatem obligandi significat.

Iuramentum aliquando obligationem non inducit.

5.

Verba iuramenti Dei assertionem determinant ad significandam obligationem.

6.

Quare Deus promissione iuratur.

sed præterea requiritur ad tribuendum operibus meritum, & tribuendam formalitatem præmij, mercedis, coronæ, & stipendij, quod hominibus debeatur, quam formalitatem sine promissione Dei gratia, siue gloria non haberet.

7. Ad confirmationem respond. Christo D. non erat opus promissione, seu voto ad eum finem, ut se ipsum & suas operationes constitueret debitas & obligatas Deo, tanquam remunerationem beneficiorum Dei: & constitueret Dei beneficia meritoria suorum operum, itavt opera Christi D. forent merces, corona, & præmium redditum Deo pro meritis ipsius Dei. Hoc enim manifestam absurditatem præ se fert. Quo supposito, promissio nullum alium fructum habere poterat in Christo D. nisi confirmare voluntatem in bono. Cum autem hæc firmitas altiori modo tribueretur per unionem hypostaticam, & visionem beatificam: nihil opus erat voto. Divinis autem prædictionibus superadditur promissio, non ad effectum firmitatis, sed ad effectum tribuendi prædictas formalitates iuris & meriti, atque obligationis & mercedis debite.

Christi opera
nunc opus sit
confirmare
voto.

8. Ad quintum respond. Promissio voluntariam legem imponit promittenti, quando promittens vult se ipsum obligare: ceterum quando promittens vult obligare res promissas, non obligando se ipsum; tunc promissio non promittenti, sed tantum rebus promissis legem imponit. Hoc autem modo Deum promittere, probatum est supra sect. 5. & sequentibus.

DISPUTATIO LVII.

*Utrum legalis atque gubernatrix iustitia
proprie dicta reperitur in Deo.*

SECTIO I.

*Generales iustitiæ definitiones & explicatio
iustitiæ legalis.*

1. D explicandam iustitiam, quæ Deo proprie convenit, supponendum est primò, iustitiam apud omnes Theologos & Philosophos essentialiter asserre quandam æqualitatem & conformitatem cum obligatione seu debito cuiusque. Huc spectant varix definitiones iustitiæ. Prima sit, quam tradit Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 1. non longe à principio: *Videmus, inquit, omnes salem habitum dicere iustitiam, quo homines apti sunt ad res iustas agendas, & quo iusta agunt, & volunt iusta.* Sed hæc est nimium indifferens definitio, quæ postea in eodem & sequenti capite restringitur ad legitimam æquitatem alteri servandam.

Iustitia a
qualitate
asferre.

Aristoteles.

2. Augustinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 13. sub init. *Iam, inquit, iustitiam quid dicam esse, nisi virtutem, quæ sua cuique tribuuntur?* Similiter lib. 19. de civitate cap. 21. prope med. *Iustitia ea virtus est, quæ sua cuique tribuit.* & lib. 83. quæst. 9. 31. sub init. *Iustitia est habitus animi, communi utilitate conservata suam cuique tribuens dignitatem.* Gregorius Nyssenus orat. Catechetica cap. 26. sub init. *Iusti est pro meritis unicuique tribuere.* Et paulo inferius: *Iustitia est proprium unicuique illa tribuere, cuius principia & causas prius iecerat.* Ad eandem æqualitatem spectat, quod Nazianze-

Nyssenus.

Nazianz.

nus scribit iambico 15. inter principium & medium: *Iustitia est non plus ceteris requirere.* Ildorus Hispanensis lib. 2. Etymolog. cap. 24. prope med. cum Socrate definit, iustitiam esse, quæ, rectè indicando, sua cuique distribuuntur. Celebrior est definitio, quam tradit Vlpianus ff. de iust. & iure: *Iustitia est constans & perpetua voluntas ius suum unicuique tribuendi.*

Secundò suppono, iustitiam multoties tam in sacris literis, quàm in libris Theologorum, & Philosophorum, usurpari tam ampla significatione, ut comprehendant omnem virtutem sub ea formalitate, quæ se legibus conformat, quod est actum æqualem reddere legibus. Quæ propterea vocatur iustitia legalis. De hac Aristoteles lib. 5. Ethicor. cap. 1. prope med. *Videatur, inquit, iniustus esse, & qui à legibus exorbitat, & qui plus capis, atque iniquus. Quare patet & iustum esse eum, qui legitime facit, & eum qui æquus est. Iustum ergo est, quod est legitimum, & quod est æquum.* Quod paulò inferius exponit clarius, inferens, omnia legitima esse quodammodo iusta. Ea namque, quæ à facilitate servandarum legum sunt definita, legitima sunt, & horum nunquodque iustum dicimus esse. Ipsa autem leges de omnibus dicant, Quod singillatim ad fortitudinem, temperantiam, & alias virtutes applicat. Propterea vulgare pro- uerbium approbat.

3. Iustitia usur-
pato ampla.

Aristoteles.

Iustitia in se virtutes continet omnes.

Vnde concludit tandem: *Hæc igitur iustitia non pars virtutis sed tota est virtus.*

Eandem doctrinam sequitur S. Thomas 2. 2. quæst. 58. art. 5. & 6. corp. fine, magis explicans peculiarem formalitatem, per quam omnis virtus constituitur formaliter in ratione iustitiæ, videlicet, quatenus omnes homines, ut partes unius communitatis quoslibet actus virtutum referunt ad bonum commune, ad quod diriguntur leges, eos actus præcipientes. Sic enim Vlpianus ff. de iustitia & iure, lege *Iustitia sub init. ait: Legi præcepta sunt hæc: honestè vivere, alterum non ledere, suum cuique tribuere.*

Sub hæc generalitate iustitiam definiunt aliqui Patres, ut Anselmus dialogo de veritate cap. 13. post med. *Iustitia, inquit, est rectitudo voluntatis propter se servata.* Singulas verò partes probat, & ad finem confirmat, quoniam iusti dicuntur aliquando recti corde, id est, recti voluntate: aliquando recti sine adiectione cordis; quoniam nullus alius intelligitur rectus, nisi qui rectam habet voluntatem, ut est illud: *Glorianini omnes recti corde.* & illud: *viscebunt recti, & letabuntur.* Constat autem, genus æqualitatis esse rectitudinem, quoniam adæquatur regulæ rectæ rationis. Propterea Psalm. 18. dicuntur *iustitia Domini recta la-*

5. Iustitia lega-
lis definitio-
nes.

Anselm.

Psalm. 31.

Psalm. 18.

Augustinus lib. 19. de Civitate cap. 21. post med. & cap. 27. post med. *In unoquoque iustitia est, inquit, ut obediens Deus homini, animus corpori, ratio auctori viis, etiam repugnanti, imperet, vel subigendo, vel resistendo.* Rursus ferm. 59. de tempore propius ad med. quàm ad fin. *Iustitia non aliud est, quàm non peccare, non peccare autem legis præcepta servare.*

Tertiò supponendum est, in sacris literis fere semper sub eadem amplitudine iustitiam accipi, quemadmodum Roman. 2. *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Et sequenti cap. 3. *Sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata a lege, & Prophetis. Iustitia*

7. In sacris li-
teri sub hæc
amplitude
iustitia acci-
piuntur.

Rom. 2. & 3.

ANIM.

& 4.

autem Dei per fidem Iesu Christi. & cap. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Sic etiam ad Galatas 2. & 3. iustitiam fidei præfert iustitiæ legis, & factorum: de qua etiam Christus D. Math. 5. Nisi abundauerit, ait, iustitia vestra plusquam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Genes. 6. Noë vir iustus atque perfectus. & cap. 7. Te enim vidi iustum coram me ex omnibus gentibus. Insignis est locus Ezech. 33. circa med. vers. 12. & sequentibus. Ideo Christus Dominus per Antonomasiā iustus vocatur Isai. 53. Iustificabit ipse iustus servus meus multos. & Act. 7. Qui prænuuntiabant de adventu iusti.

Math. 5.

Gen. 6. & 7.

Isai. 53.

Act. 7.

8. Iustitia generalitas dupliciter accipitur.

Deut. 4. & 27.

9.

Ambrosius.

Trident.

10.

Ezech. 18.

11. Obedientia, & virtutum discretio.

Quartò supponendum est, generalitatem iustitiæ dupliciter accipi: multoties enim in ea ponitur generalitas prædicationis, ita ut, sicut virtus de qualibet specie virtutis prædicatur, ita iustitia prædicetur de quolibet actu honesto, prout est legi conformis ac destinatus ad bonum commune reipublicæ. Sic iustitia nomen accipitur quoties iustitias in plurali legimus. Veluti Deuter. 4. Scitis quod docuerim vos præcepta, & atque iustitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus. & cap. 27. Facies mandata atque iustitias, quas ego præcipio tibi. Similis loquendi modus habetur Deuter. 33. v. 21. & 2. Paralip. 7. v. 17. & Psalm. 49. & 88. & alibi sæpe.

Alia tamen est generalitas collectionis, ratione cuius iustitia complectitur omnes virtutes collectivè sumptas, prout earum plenitudine constituitur homo iustus: & qualibet earum deficiente, licet adsint reliquæ, simpliciter vocatur iniustus & iniquus, quia non adæquat obligationem legis. Ambrosius de Abraham lib. 2. cap. 10. parum à principio: Iustitia, inquit, sola est, quæ virtutes omnes complectitur & commendat omnes. De hac Trident. sess. 6. cap. 7. ante med. decernit: Vnica formalis causa iustificationis, est iustitia Dei, non quæ ipse iustus est, sed quæ nos iustos facit. Et paulo inferius: In ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hac omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Constat autem, charitatem esse non posse si defecerit aliqua cæterarum virtutum, illius præceptum violando. Eodem modo de iustitia loquuntur communiter Patres.

Aptè deducitur ex multis locis Scripturæ, clarius autem ex illis, in quibus, enumeratis variis generibus virtutum, præceptorum generalis observatio ponitur, ut omnium collectio constituat iustus. Quemadmodum Ezechiel. 18. Vir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israël: & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruam non accesserit: & hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: ad usuram non commoda verit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulaverit, & iudicia mea custodierit, ut facias veritatem: hic iustus est.

Postremò dubitabit aliquis, quomodo legalis iustitia distinguatur ab obedientia, cum utraque cuiuslibet legis ad impletionem. Responderetur autem, differre, quoniam obedientia solam honestatem personalem obedientis independentem à bono communi respicit tanquam obiectum formale. Sed iustitia legalis respicit commune

Ruiz de Voluntate Dei.

bonum totius reipublicæ, & eam honestatem habet pro obiecto formali, quatenus cuiuslibet virtutis actus, & cuiuslibet legis observatio prodest communi bono. Eadem formalitate legalis iustitia distinguitur à virtute, dicente Philosopho lib. 5. Ethic. cap. 1. fine. Quid autem interest inter hanc iustitiam, & virtutem, ex his, quæ diximus, innotescent. Sunt enim idem: esse autem non est idem. Sed quo quidem est ad alium, est iustitia: quo verò talis est habitus simpliciter, virtus. & lib. 3. Politic. cap. 3. notat, non eandem esse virtutem boni civis, & boni viri.

Aristoteles.

SECTIO II.

Legalem iustitiam Deo, sublatis imperfectionibus convenire.

Legalem iustitiam in Deo non admittunt aliqui Doctores, ut Argentina 4. dist. 46. q. unica art. 1. sub init. Vbi Bassoles q. unica & art. 1. Suarez opusculo de iustitia Dei sect. 4. num. 8. Pefantius 1. p. q. 21. art. 1. disp. unica conc. 2. Quorum fundamentum referemus ante assertionem tertiam. Vix enim amplius, quam modo loquendi citati Doctores à veritate recedunt. Melius verò loquuntur authores, qui fatentur legalem iustitiam Deo convenire. Ita Scot. 4. dist. 46. q. 1. §. De primo videndum. Sorus lib. 3. de Iustit. & iure q. 5. art. 4. ad 1. prope finem. Rebells lib. 1. de iustit. quaest. 4. sect. 4. Lorca 1. 2. disput. 44 de gratia §. Hac ergo ratione. Navarret. 1. p. q. 21. art. 1. controuert. 28. §. 6.

Fidei fundamentum ad sequentes assertiones præmittimus. Est enim indubitabile, Deum esse iustum, & illi convenire iustitiam, saltem in aliquo sensu. Clamant enim hoc ubique literæ sacræ: veluti Deuter. 32. Deus iustus & rectus. Psalm. 10. Iustus Dominus, & iustitias dilexit: equitatem vidit vultus eius. Psalm. 111. Misericors, misericors, & iustus. & Psalm. 118. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Quo supposito, ex dictis in præcedenti sectione infero & Dico primò, Iustitiam legalem, quæ generalis est virtus, probabilius ostenditur Deo convenire, quam aliam iustitiam, specialiter dictam. Quoniam omnium virtutum honestates, quæ nullam includunt imperfectionem, reperiuntur in intellectu & voluntate divina, siue considerentur singulari diuinitè, siue colligantur omnes in vnam plenitudinem honestatis, cum qua quælibet iniquitas contradictionem inuoluat. De hac Psalm. 144. Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et ex Psalm. 90. Roman. 2. Ut iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, &c.

Sic accepta iustitia misericordiam etiam includit, & omnia attributa diuina. Præterea Baruch 2. dicitur: Anima qua tristis est super magnitudine mali, & incedit curua & infirma, & oculis deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & iustitiam Domino. Psalm. 30. In te Domine speravi, non confundar in aeternum: in iustitia tua libera me, &c. Constat idem ex Hieronymo paulo inferius referendo, & ex Augustino inchoate expositione epistolæ ad Roman. propius ad med. quam ad finem, & Ambros. 2. Corinth. cap. 9. post med.

Ideo Anselmus dialogo de verit. cap. 10. postquam probauerat, iustitiam esse rectitudinem

1. Prima sententia.

Vera sententia.

2.

Deut. 32.

Psalm. 10.

Psalm. 111. &

118.

3.

Dico primò.

Legalis iustitia Deo convenit.

Psalm. 144.

Rom. 2.

Baruch 2.

Psalm. 30.

4.

Anselmus.

voluntatis, propter se seruati, prope finem capitis infert, in Deo non inconuenienter dici rectitudinem voluntatis, aut voluntariam rectitudinem, seu rectam voluntatem. Si vero illam rectitudinem dicimus propter se seruati, de nulla alia rectitudine tam conuenienter dici posse videtur. Sicut enim non aliud illam, sed ipsa se seruat: nec per aliud, sed per se: & ita non propter aliud, sed propter se. Indubitanter itaque possumus dicere, quia iustitia est rectitudo voluntatis, quæ rectitudo propter se seruatur.

6. Dico secundò. Altioris est ordinis diuina iustitia, infinito intervallo superans cuiuslibet creaturæ iustitiam & sanctitatem, quæ propterea nulla reputetur comparatione Dei. Probat primum Psalm. 142. *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.* Hoc enim sensu versus hic exponitur ab Hilario, Hieronymo, Arnobio, Euthymio, & aliis expositioribus in commentariis, & D. Bernardo serm. 5. de verbis Isaia. Nec multum ab hoc instituto diffidet Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem, & Gregorius in comment. illius Psalmi.

7. Probat secundò Iob 4. *Numquid homo, Dei comparatione, iustificabitur, aut factore suo purior erit vir?* & cap. 9. *Non iustificabitur homo compassio Deo.* Quem locum tractans Augustinus lib. ad Orosium contra Priscillianistas & Origenistas cap. 10. docet: In comparatione iustitiæ Dei, si nec sancti in cælis, nec Angeli iusti esse dicantur, non mihi uidetur importuna sententia. Idem repetit cap. 25. *Numquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?* Psalm. 142. *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.* Sic Hieronymus. epistola ad Damasc. propius ad finem, quam ad ined. *Hominum, inquit, omnium uniuersa iustitia non est, Deo collata, iustitia.* Et adductis quibusdam Scripturæ testimoniis, infert: Ex quibus omnibus edocemur, Dei solius perfectam esse iustitiam, cui solem suum oriri facit super iustos & iniustos: dat pluiam ferotinum & matutinam, merentibus pariter & non merentibus. Similia docet dialog. 1. aduersus Pelag. propius ad med. quam ad princ.

8. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 26. ait: *Humana iustitia, diuine iustitiæ comparata, iniustitia est, quia & lucerna in tenebris fulgere ceruitur, sed in Solis radio posita tenebratur.* & lib. ultimo cap. 1. *Omnia humana, quæ iusta & pulchra sunt, Dei iustitia & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt.* Ad eandem sententiam pertinent, quæ scribit lib. 9. Moral. cap. 1. & 9. & 11. & 26. & 28. licet alias aliter numerentur. Ideo Basilius homil. in Psalm. 7. ad illud, *Iudicame Domine secundum iustitiam meam.* Existimat humilitatem potius, quam superbiam præ se ferre. Bernard. serm. 61. in Cantic. in med. & sermone 5. de verbis Isaia, ponderans illud Isaia 64. *Omnes iustitia nostra quasi pannus menstruatus.* colligit inde diuinæ iustitiæ altitudinem supra iustitiam humanam. Isidor. lib. 1. sent. cap. 27. §. 3. ait: *Ad districti examē iudicis, nec iustitia iustis secura est, nisi pietate diuina: ut & ipsa iustitia, quæ quisque iustus est, Deo iustificante, iustificetur. Alioquin apud Deum, & ipsa peccatum est.* Quod intellige quo sensu Gregorius nuper citatus asseruit, lucernam tenebrari comparatione Solis.

9. Sed obiciunt authores initio citati pro prima sententia. Legalis iustitia quidditatiuè respicit legē, & eius conditorem, quasi superiorem, atque respicit ius communitatis, quam bonum altioris ordinis, & excellentius, ut postponat

bonum proprium, sicut bonum partis, propter bonum totius. Hæc omnia supponunt imperfectionem eius, quæ subditur legibus. Ergo iustitia legalis Deo repugnat. Confirmatur, quia iustitia legalis aliquam obligationem importat; proptereaque Deo repugnare uidetur.

Respondeo & dico tertid. Præcindi potest ab imperfectionibus creaturarum communis ratio iustitiæ legalis, quæ conueniat analogicè, Deo quidem primariò, creaturis autem secundariò, sicut conuenit sapientiæ, bonitatis, & alia prædicata. Legalis ergo iustitia Dei, quam in præfenti tractamus, consistit in eo formaliter, quod omnes eius uolitiones, & operationes ad extra sunt æquales, siue conformes dictamini rationis rectæ, sapientiæ, prudentiæ, & artis: & consequenter sunt conformes diuinæ bonitati, & honestati obiectiue, quam res uolitiæ participant à Deo.

Conformitatem hanc nomine concordantiæ declarauit Anselmus in prolog. cap. 10. ubi plane de generali, quam tractamus, iustitia Dei loquitur; siquidem in ea completitur misericordiam, dicens: *Cum punis malos iustum est: quia illorum meritis conuenit; cum uero parcas malos, iustum est: non quia illorum meritis, sed quia bonitatis tuæ condecens est. Nam parcendo malis, ita iustus es, secundum te & non secundum nos: sicut misericors es secundum nos, & non secundum te, quoniam saluando nos, quos iuste perderes, sicut misericors es, non quia iustitias affectum, sed quia nos sentimus effectum: ita iustus es, non quia nobis reddas debitum, sed quia facis, quod decet te summè bonum.* Et sequenti cap. 11. parum à princ. *Iustum igitur est secundum te, iuste & benigne Deus, & cum punis, & cum parcas.* & post pauca: *Sic ergo nascitur de iustitia, tua misericordia tua, quia iustum est, te sic esse bonum, ut & parcendo sis bonus: & hoc forsitan est, cur summè iustus potest uelle bona malis.* De hac coherencia & consecutione misericordiarum ex iustitia, dixerat fulius tōto cap. 9. Vnde referemus aliquid disputat. § 1. sect. 2.

Dico quartò. Propter eandem rationem in prædicta iustitia legali reperitur æqualitas & adæquatio cum aliquo quali debito, quo Deus debet suæ sapientiæ & bonitati. Nam in hoc genere debiti locuti sunt Laëtan. Prosper & Anselmus supra disp. § 6. sect. 3. probatione 3. fine, dicentes, *debere Deum facere quod melius est.*

Dico quintò. Legalis iustitia Dei tanquam obiectum formale & primarium, respicit uniuersalissimum bonum, ac præstantissimum, quod est ipse: tanquam secundarium & materiale obiectum respicit uniuersale bonum totius mundi, constantis ex omnibus creaturis, quod præponit particularibus bonis singularum creaturarum. Proptereaque multa non producit, alia corrumpit, alia permittit esse monstrosa, manca, vel imperfecta: & quod maius est, permittit plurimorum scelera & æternam damnationem: ut seruiant uniuersali bono communitatis.

Hactenus de iustitia legali Dei, prout omnes uirtutes continet. Restat alia iustitia legalis, propria gubernatoris, quam explicabimus sect. sequenti.

10. Dico tertid.

11. Anselmus.

12. In prædicta iustitia reperitur æqualitas.

13. Formale, & materiale obiectum huius iustitiæ.

14.

SECTIO III.

*Præscindendo à promissione, bonis operibus,
etiam naturalibus, præmia reddere,
num sit iustitia legalis.*

1. **Q**Uænam iustitia sit, supposita promissione & pacto, reddere præmia gratia & gloriæ supernaturalibus operibus, tractandum erit disputationibus. Nunc enim Deum consideramus secundum suam naturam præcisè, perinde, ac si cunctos homines creauisset, vt potuit, in puris naturalibus, nihil præmij promittens. Pro cuius declaratione præmitto tertiam generalitatem, quæ conuenit iustitiæ legali, præter generalitatem prædicationis, & generalitatem collectionis, quas explicauimus sect. præcedenti. Nam, vt exposuit S. Thomas 2.2. quæst. 58. art. 6. corp. legalis iustitia generalis est etiam potestate mouendi & imperandi virtutes aliorum hominum in ordine ad bonum commune. Et sic est in principe principaliter, & quasi architectonicè, in subditis autem secundariè, & quasi administratiuè.
2. De hac Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 1. versus fin. Complures, inquit, in proprijs quidem vitis virtute possunt, sed in ijs qua sunt ad alium, nequeunt. Et propterea sententia Biantis illa bene se se habere Magistratum virum ostender. Ad alium enim est, & in societate iam ipse magistratus consistit. Ob id autem ipsum & alienum bonum ipsa iustitia sola ex omnibus virtutibus & habetur, & est, cum sit ad alium. Agit enim ea, quæ alij, vel principi, vel reipublica conferunt.
3. Dico igitur primò. Legalis & quasi architectonica iustitia Dei cernitur in totius vniuersi gubernatione ac providentia; maxime verò creaturarum intellectualium. De hac Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuit. Hæc autem esse iustitiæ propria, constat Isaïæ 28. Et ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Peculiariter autem in hominum gubernatione iustitiam generalem, quæ misericordiam & reliquas virtutes complectatur, obseruare licet Sapient. 12. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare, exterum astimas à tua virtute. Virtus enim tua iustitia initium est: & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parere facis. Psalm. 88. Iustitia, & iudicium preparatio sedis tue. Sedes autem significat gubernandi potestatem, quæ iustas leges ferat: de quibus Psalm. 118. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ. & longe inferius: Iuravi & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. & iterum: Admandasti iustitiam testimonio tuo.
4. Dico secundò. Dux sunt partes istius iustitiæ gubernatricis. Quarum altera gubernat omnia, quæ Deus operatur ad extra, præter liberas operationes creaturarum. Altera verò gubernat liberas operationes creaturarum: de qua tractabimus assertionem sequenti. Quod attinet ad primam partem, Dei iustitia legalis & gubernatiua consistit in eo, quod omnibus rebus provideat, iuxta naturam vniuscuiusque, tribuens, dispositionum, potentiarum, instrumentorum & partium tantum, quantum vnaquæque requirit, & capax est. Id quod independenter à qualibet promissione Deus præstat, propter intrinsecam propensionem iustitiæ.
5. De hac Dionysius de diuinis nominib. cap. 8. Ruz. de Voluntate Dei.

à med. Iustitia rursum, ait, Deus laudatur, quod sua cuique pro dignitate tribuat: quod modum, pulchritudinem, ordinem, ornatum, omnèque distinctiones, & ordines termino, qui verè æquissimus est, vnicuique definit: & omnibus suæ cuique actionis auctor sit. Diuina enim iustitia omnia disponit, & determinat: omniàque non confusa inter se, nec permixta custodiens, ijsq; sunt omnibus, quod cuique accommodatum est, tribuit, pro ea, quæ vnumquodque eorum, quæ sunt, attingit dignitate. Quod fufius exponit vsque ad finem capitis. Atque vt videas per hanc etiam iustitiam seruari æqualitatem, quæ iustitiæ possit esse obiectum, perpende quod adiungit inferius propius ad finem, quàm ad medium eiusdem capitis: Omnia sine inimicis & bello, suis quidque rationibus descripta, custodit: omnemque inæqualitatem, & alienam actionem ex omnium finibus exterminat: & suum cuiusque modum ita constituit, vt in contraria, neque mutari possint, neque transferri. His alia consonant, quæ ex eodem Dionysio recipiunt Maximus & Gregor. Nyssenus lib. 1. consutationum Eunomij, quos refert Cyparissiotus decade 7. cap. 8. 9. & 10. nec non, quæ ex Clemente, Alexandro, Damasceno, Hugone, & alijs retuli disputatione 9. sect. 8. versus finem, & quæ ex Clemente Romano retuli disput. 53. sect. 4. circa med.

Gubernatrix
iustitia æ-
qualitatem
seruat.

Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 11. fine, de iustitia sic loquitur: Nec species solummodo, sed tuela reputanda bonitatis; quia bonitas, nisi iustitia regatur, vt iusta sit, non erit bonitas, si iniusta sit. & post pauca sub initium capitis 12. Illic consistit bonum, ubi & iustum. A primordio denique Creator tam bonus, quàm & iustus. Pariter utrumque processit. Bonitas eius operata est mundum, iustitia modulata est. Quæ etiam tum mundum indicauit ex bonis faciendum, quia cum bonitatis consilio indicauit. Iustitia opus est, quod inter lucem & tenebras separatio pronuntiata est inter diem & noctem, inter celum & terram, inter aquam superiorem & inferiorem, inter maris cælum & arida molem, inter inuiniaria maiora & minora, diurna, atque nocturna, inter marem & fœminam, inter arborem agnitionis, mortis, & vite, inter orbem & paradysum, inter aërigena & terriгена animalia. Omnia vt bonitas concepit, ita iustitia distinxit. Vides igitur in omnibus operibus Dei, etiam merè naturalibus interuenire iustitiam, quatenus vnum ab alio distinguendo, seruatur vnicuique ius proprium illatum, ne alterius permixtione violetur, & ea inæqualitas sequatur, quam nuper ex Dionysio retulimus. Progreditur autem inferius magis hanc iustitiam exponere Tertullianus concludens aduersus Marcionem, Dei iustitiam non cœpisse occasione peccati, sed ante peccatum exercuisse iudicia in rerum omnium creatione, & gubernatione.

Athenagoras libro de Resurrectione propius ad medium, quàm ad finem, docet, quod oporteat eos, qui Deum adiuuant vt conditorem huius vniuersitatis, illum ipsam sapientiam & iustitiam attribueret omnium rerum custodiam & procuratorem; si modo fundamento constituto, ac principijs semel admissis inherere velint. Augustinus libro de quantitate animæ cap. 33. explicans quantum gradum animæ in fine ait: Dei iustitia factum est, vt non modo sint omnia, sed etiam qui sint, vt omnino melius esse non possint. Ambrosius in Psalm. 1. inter medium & finem, ponderans illud Isaïæ 40. Ecce gentes sicut strilla stivla, Isaïæ 40. & quasi momentum statera reputata sunt ei. Cognosce,

7.

Augustinus

Ambrosius. Cognosce, ait, per hanc stateram omnia Deum cum iustitia condidisse, & in ipsis genibus inesse quiddam naturaliter in quo iustitia videretur vel exiguum esse momentum.

8. Venio ad secundam & præcipuam partem legalis iustitiæ gubernatricis, indicatam in assertionem præcedenti. Et dico tertio. Altior quædam decentia, participans aliquid moralis debiti rectæ gubernationis, inuenitur in reddendis præmiis & suppliciis, secundum vniuscuiusque opera, præsciendū a qualibet promissione, & quolibet supernaturali concursu, vel gratia. Probatur primo, nam vt S. Thomas docet 1. 2. q. 21. toto art. 3. & 4. quæst. 114. art. 10. operibus moraliter bonis, per vires naturæ factis, meritum inest, aut demeritum apud Deum, ita vt illis tantum merces, & temporalia bona retribuantur. Quemadmodum obfetricibus Egyptiis Exod. 1. de quibus Gregor. lib. 8. moral. cap. 2. post med.

Gregorius. Benignitatis, inquit, earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui: pro admissa culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata. Obserua recompensationis vocem; significat enim præmium ex iustitia debitum, aliquo saltem modo iustitiæ. Colligitur idem ex verbis Ezechiel. 29. Rex Babylonis seruire feci exercituum suum, seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei. Postea verò subdit: Erit merces exercitui illius, & dedit ei terram Egypti pro eo quod laboraueris mihi. Similia de Romanorum virtutibus, quibus merces fuit imperium orbis, Augustinus docet lib. 5. de ciuitate cap. 12. & 13. Generaliter autem in libro 83. quæstionum quæst. 24. post med. ait: Deus quoniam homine optimo & iustissimo longe atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans vniuersa, nullam penam finit cuiquam immerito infligi, nullum præmium immerito dari.

9. Probatur secundò multorum Patrum testimoniis, qui disputantes aduersus Ethnicos, & alios infideles, negantes auctoritatem Scripturarum, ex diuina iustitia probant, reddenda fuisse præmia vel supplicia secundum opera hominum: & inde colligunt immortalitatem animarum, & resurrectionem, & alia quædam dogmata fidei. Quocirca iustitia, de qua prædicit Patres loquuntur, est illa, quæ solo naturæ lumine demonstrari potest: ac proinde nullam supponit liberam Deo promissionem, aut pactum, nullumque supernaturalem concursum, aut gratiam. Loquuntur ergo de moralibus virtutibus, elicitis per solas vires naturæ: quamuis non de illis solis, sed sub generali vocabulo velint etiam comprehendere virtutes supernaturales.

Athenagor. Athenagoras lib. de resurrect. propius ad med. quàm ad fin. ait: Iustitiæ ratio, secundum quam iudicauit Deus homines vel bonæ, vel malæ vitæ, ex horum sine vires trahit. Et post pauca: Loquor autem de præmio, vel supplicio, quod pro meritis cuiusque hominum ex iusto iudicio attribuitur. Et longe inferius propius ad finem quàm ad inodum: Nefas, inquit, est suspicari, ex Deo, & à Deo iudicium fieri, cui non adest iustitia: non adest autem iustitia quum non incolumis manserit, & capax iudicii, qui iusta, aut iniusta fecit. Qui enim singula in vita egit de quibus iudicandum est, homo fuit, non anima sola. Præsummatim dicam, istiusmodi ratio nulla in parte iustitiæ iucubuit. In recipiendis enim rerum præclare gestarum præmiis iniuriam haud dubie patietur corpus, eo quod participes factus laborum in bonis rebus

gerendis: nunc autem exors sit honorum, qui virtutis repensatur, ac cum venis sapientie anime indulgeatur in quibusdam deliciis, respectu corporalis inopia & necessitatis, ipsum corpus excidat a communione præmiorum, pro quibus una in vita labores sustinuit, qui quæso non iniquum reputabitur? E auersio si damentur scelera, non inest agere cum anima, si quidem sola eorum culpam luct, quæ ad obturbationes corporis, & ad suos appetitus & motus trahentis in vita deliquit: dum nunc raptus, nunc quasi furto abducitur à recto, nunc violentiori propensitate trahitur: interdum gratificandi studio, & vt adblandiatur contubernio corporis, viuis indulget.

Chryl. 10. Chryl. 1. ad Timoth. 1. homil. 3. in morali ante med. Si tanta cura, inquit, & diligentia per ciuitates, per domos, per singulos denique sua ita disseminatum est, vt eius tuendi gratia omnia fiant: illic, ubi iustitia plena est dicitur Deus, & iustitia eius sicut montes Dei: illic, inquam, nulla erit iustitiæ ratio? Et quomodo erit Deus iudex iustus, fortis, & patiens, si feratur, vt non peccatorum exigat pœnas? Et post pauca: Si ego iustus es, secundum merita reddis, neque patitur, vt qui hic aduersa patiuntur ab impijs, inulti sint. Idem Chryl. 2. tomo 3. orat. 4. de prouidentia, siue de fato: Si Deus, inquit, est, iustus est: quod si iustus sit, pro dignitate retribuet unicuique. Similia docet lib. 1. de Prouidentia propius ad finem, quàm ad med. & 2. ad Timoth. cap. 3. homil. 8. in morali sub init. & 2. Corinth. 4. homil. 9. in morali sub init. & Philip. 2. ferm. 6. ad finem, & tomo 2. homil. 4. de Lazaro circa med.

11. Nazianzenus in carmine Iambico de se ipso aduersus inuidos, quod est primum, propius ad fin. quàm ad med. ait:

Ac dignitatis ordo iustus disparis.
Graue aliter esset rebus hic duris premi,
Nisi summus olim verteret talos Deus.

Prosequitur autem, ostendens, in futura vita præmia reddi pro laboribus in præsentium toleratione. Cyrillus Hierosolym. catecheli 18. col. 1. Diuersos, inquit, habes seruos; ac alij quidem sunt probi, alij mali. Honoras probos, & malos verberas: & si iudex es, bonos laudas, pœnis iniquos. Si apud te hominem mortalem est talis iustitia, apud Deum ne, regem omnium sempiternum, iustitia non erit retributio? Sed impium est id negare. Perspice autem & istud: multi homicide in lecto impune defuncti sunt, ubi igitur Dei iustitia? Sape autem qui homicidia quinquaginta parauit, semel tantum capite plectitur; ubi igitur illorum quadraginta nouem pœnas dabit, nisi post hanc vitam fuerit iudicium, & retributio? In iustitiæ digne Dei arguis? Verum nihil mireris dilationem damnationis. Continuo verò resurrectionem inde probat & alijs argumentis vsque ad finem totius catechesis. Augustinus in Psal. 72. ponderans illud: Labor est ante me donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. ait: Ante faciem meam laborem quendam, quasi inextricabilem video, vt cognoscam quomodo & iustus sit Deus, & res humanas curat, non sit iniquus, quod peccantes & scelera facientes felicitatem habent in hac terra: pœn vero & Deo seruientes in sensationibus plerumque & in laboribus fatigantur. Idem in principio lib. 1. de libero arb. ait: Si Deum iustum faciemur, nam & hoc negare sacrilegum est, vt bonis præmia, ita supplicia malis iribuit.

12. Clemens Roman. lib. 3. recognit. prope med. ita ratiocinatur: Cum certum sit, Deum iustum esse, necessarium & consequens est, aliud esse seculum, in quo quisque

Basilius.

quisque pro meritis recipiens, iustitiam Dei probet. & post pauca: Hoc ipsum, quod in presenti vita non redditur unicuique pro actibus suis, fidem indubitabilem facit scientibus, Deum esse iustum, quod iudicium erit. Basilius homil. 12. in principium Prouerb. circa med. Est cœlium, inquit, quodam à iusto iudice deducta iustitia, partim correctiua, partim retributiua ob variorum in ea præceptorum consistens magnitudinem simul & sublimitatem, valde quidem cognitum difficile. Hanc ergo Psalmistam prauaerim dixisse: *Iustitia inaequalis sicut montes Dei.*

13.

Tertullianus lib. 2. cōtra Marcion. cap. 13. init. At enim, ait, ut malum postea erupit, atque inde iam coepit bonitas Dei cum aduersario egere, aliud quoque negotium eadem illa iustitia Dei nata est iam secundum aduersionem dirigenda bonitati, ut seposita libertate eius, qua & vitro Deus bonus, pro meritis cuiusque pensetur, dignis offeratur, indignis denegetur, ingratis auferatur: proinde omnibus amulis vindicetur.

14.

Clemens Alexand. lib. 1. Pædagog. cap. 8. inter med. & finem: Quod autem, inquit, idem quoque Deus iustus sit, non est mihi pluribus verbis opus, si Euangelicā Domini vocem adduxero, & post pauca: Quod autem is ipse, qui solus Deus est, ipse quoque solus & verè iustus sit, in ipso testatur Dominus Evangelio, dicens: Pater quos dedisti mihi, volo, ut ubi ego sum, illi quoque mecum sint, ut contemplantur gloriam meam, quam dedisti mihi, quod dilexisti me ante constitutionem mundi: Pater iuste, & mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & illi cognouerunt, quod tu me miseris. In hoc testimonio Ioannis ideo maior est vis ad probandum quod intendimus, quoniam in quatuor Euangelis nufquam legitur Pater, aut Deus appellatus iustus, nisi in præsentibus, quoniam agebat de præmio iustorum & impiorum supplicio. Ideo post pauca subdit: *Filius iustus appellatur ex mutua, qua est inter se relatione & habitudine, ut sit dilectionis æqualitate dimensum nomen potest.* Virum, inquit, secundum opera sua iudicabit, cum bona statuere iustitia faciem Deus nobis Iesum notum fecerit, per quem tanquam ex æquali trinita Deum cognouimus.

Prouerb. 31.
Sapient. 6.
Eccl. 5. 18.

15.

Hilarius lib. 1. de Trinit. inter princ. & med. Suberat, inquit, omnibus his naturalis adhuc sensus, ut pietatis professionem spes aliqua incorrupta beatitudinis aleret: quam sancta de Deo opinio & boni mores, quodam victoris iustitia stipendio emererentur. Neque enim finis aliquis esset bene de Deo opinari: cum omnem sensum mors perimeret, & occasus quidam natura deficientis aboleret. Porro autem non esse hoc dignum Deo, ratio ipsa suadebat: deduxisse eum in hanc participem consilij prudentiaq, vitam, hominem sub defectione viuendi & eternitate moriendi, &c.

16.

Ambrosius 1. Corinth. 1. parte 4. contra eos, qui Dei prouidentiam negabāt, ita disputat: *Qui incuriosum Deum esse dicit, non negat malenolum, aut iniustum. Aut enim iudicaturus est mundum, aut iniustus est dissimulans de bonis, & patiens fieri mala.* Anselmus Prolog. cap. 11. Nunquid, ait, non est iustum secundum te Domine, ut malos punias? Iustum quippe est, se esse iustum, ut iustior nequeas cogitari. Quod nequaquam esses, si tantum bonis bona, & non malis mala redderes. Iustior enim est, qui & bonis & malis, quam qui bonis tantum merita retribuit. Da-

Anselmus.

masceus lib. 2. fidei cap. 7. propius ad med. quam ad finem, ait: *Quod ex necessitate sit, neque vitium, neque virtus est. Si autem neque virtutem neque vitium possidemus; neque laudibus & coronis, neque vituperationibus & punctionibus sumus digni. Inuenitur autem & Deus iniustus, his bona, illis verò tribulationes tribuens.*

17.

Tertio potest eadem assertio deduci ex Hieremia cap. 12. à principio, quoniam diuina iustitia proponitur ut ratio dubitandi de causa, propter quam in hoc seculo iusti permittantur opprimi & vexari ab impiis: nec alia redditur solutio, nisi futuri sæculi præmium & supplicium: *Iustum, inquit, es Domine, si disputerem tecum: veruntamen iusta loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur, &c.* Respondet autem interrogationi: *Congrega eos, quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.* Eandem iustitiam significat Habac. cap. 1. post med. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum; & respicere ad iniquitatem non poteris. Quare respicis super iniqua agentes, & taces, deuorante impio iustiores se?* & quæ sequuntur etiam in cap. 2.

Hierem. 12.

Habacuc 1.

SECTIO IV.

Explicatur amplius eadem iustitia legalis & gubernatrix.

Dico primò. Munus eiusdem iustitiæ gubernatricis & legalis est, circa voluntatem hominis ita cuncta disponere, ut liberum ei seruetur arbitrium. Propterea Dionysius de diuin. nomin. cap. 8. inter mod. & fin. vnam ex æqualitatibus diuinæ iustitiæ, dicit esse, libertatem arbitrij illatam à necessitate seruare, atque insuper non demulcere, nec dissoluere virilem optimi cuiusque animum terrenorum bonorum largitionibus. Epiphanius hæresi 66. post epistolam Marcelli pag. 3. ait: *Deus propter excellentem iustitiam, & ob eximiam bonitatem, omnes, & omnia utilissima esse voluit, & sua bona omnibus proposuit. Iuxta permixtionem vero liberi arbitrij, omnibus propria voluntate viti concedit, ut quisque quod voluerit faciat.*

1.
Munus gubernatricis
iustitiæ circa
voluntatem
hominis.

Epiphanius.

Ob eandem rationem legalis iustitia, liberarum operationum gubernatrix, colligitur ex plurimis Patribus, excusantibus Deum à malitia, licet concursus præbeat operationibus peccatorum: quoniam munere vniuersalis & primæ causæ tenetur præbere concursus ad actiones, ad quas se liberum arbitrium determinauerit. Horum testimonia vidimus disput. 27. & multis sequentibus.

2.

Dico secundò. In ordine rerum supernaturalium & gratiæ, fortius & altius debitum & ius inuenitur pertinens ad legale iustitiam gubernatricem, etiam præcedendo à promissione. Summa quippe decentia, & verum exigentia suo quasi iure postulabat, supposita vnione Hypostatice, gratiam habitalem, & omnes virtutes, ac dona Spiritus sancti, nec non visionem beatificam Humanitati concedi. Postulabat etiam, ut si qua natura fuisset assumenda; non nisi rationalis assumeretur natura. Exigebat præterea, Genitricem illius esse virginem, cuiuslibet peccati prorsus immunem, & plenam cœlestis gratiæ donis. Similis etiam est inferior alia decentia, ratione cuius habens gratiam iustificantem exigeret gloriam, quasi fructu illi semini congruentem, etiam si nulla intercederet promissio.

3.
In ordine
supernaturali
fortius, &
altius debi-
tum.

4.
Quæstio de
nomine de
iustitia gubernatrice
creaturarum
irrationalium.

Dico tertio. Vix, nisi de nomine, quæstio restat de iustitia prouidentiali, quæ gubernat creaturas irracionales, quam primus hoc nomine vocauit Suarez relect. de libert. diuina, disput. 2. sect. 2. num. 39. & 40. relect. de diuin. iustitia sect. 4. num. 4. & sequentibus, & tomo 3. de gratia lib. 12. cap. 30. à num. 21. quem sequitur Lessius lib. 13. de diuinis perfect. cap. 1. num. 2. Rebellus lib. 1. de iustitia quæst. 4. sect. 4. num. 25. & sect. vltima num. 39.

5. Antiquiores autem solius legalis iustitiæ meminerunt, cui tanquam architectonicæ & vniuersalissimæ gubernatrici detulerunt omnes partes imperandi quaslibet virtutes, concurrentes ad optimam vniuersi gubernationem, tam in præmiis, & in suppliciis, quam in cæteris rerum omnium dispositionibus. Ita loquuntur Scotus 4. distinct. 46. quæst. 1. §. de primo videndum. & Sorus lib. 3. de iustitia & iure quæst. 5. art. 4. prope finem. Sed magis expresse prouidentialem iustitiam absque necessitate fuisse superadditam, docent Valquez 1. 2. disp. vltima cap. 3. num. 77. & 81. & Nauaret. controuerf. 28. §. 6. & alij recentiores.

6. Dixi, quæstionem vix esse, nisi de nomine; quoniam ab vtriusque partis authoribus conceditur Deo iustitia, personas intellectuales gubernans, & pro cuiusque merito præmia suppliciaque distribuens: conceditur etiam iustitia gubernans creaturas rationis expertes, & vnicuique tribuens, quod eius natura, quasi debitum expostulat. Insuper cum in omnibus Dei volitionibus sit eadem species physica proueniens ex obiecto formali (vt sæpe dictum est) diuersa species moralis propter distinctam obiectorum honestatem reperitur in vtraque iustitia. Quo supposito, quod vtramque honestatem comprehendas generali nomine gubernatricis iustitiæ legalis, vel hoc nomen restringas ne comprehendat gubernationem creaturarum irrationalium; solius fere nominis diffidium est. Videtur autem convenientius vnico nomine comprehendere totam creaturarum gubernationem irrationalium simul & rationalium; tum quoniam pertinet ad vnicum causæ primæ causæ: tum vel maxime quoniam tota gubernatio rerum ratione carentium, non aliunde sortitur honestatem immediatè, tanquam à proximo fine, nisi à gubernatione hominum, ad quorum vtilitatem dirigitur. Vnde fit, vt quibuscumque rebus naturalibus nageretur aliquid illis debitum, prout expedit ad vtilitatem hominum: sicut aquæ negatus est locus superior terra, & terræ locus inferior aqua; & nonnunquam pluriæ prohibentur, vel adducuntur præter cursum causarum naturalium. Cum igitur vnus gubernationis honestas quidditatiuè pendeat ab alia, sitque simpliciter ad illius complementum necessaria; censeri debet quasi pars vnus honestatis obiectiue; proptereaque non constituet distinctam speciem moralem diuinæ gubernationis.

7. Denique, reddere præmium meritis de congruo, etiam supposita promissione, non esse actum iustitiæ specialis, quæ distinguatur à legali iustitia gubernatrice, dicemus disput. sequenti sect. 10.

DISPUTATIO LVIII.

Verum iustitia strictè sumpta, siue disirbutiua, siue commutatiua Deo formaliter & propriè conueniat.

SECTIO I.

Brevis resolutio totius decisionis, in hac & sequentibus sectionibus examinanda.

R

Es hæc ab aliquibus neotericis tanta copia dilatur in varias assertiones, & probationes earum, tot solutionibus, ac replicis, & redargutionibus hinc inde collatis, vt facile possit lectoris mentem implicado confundere, nisi breuiter prius ob oculos habeat omnia membra decisionis distinctè, sed breuiter exposita sine strepitu argumentorum. Propterea, quæ sequuntur, accipe conclusiones.

Prima conclusio. Iustitia peculiaris virtus, respiciens debitum strictè & propriè dictum, non ita plenè, nec tanto rigore conuenit Deo, sicut conuenit hominibus. Ratio breuiter est primò, quoniam plena & rigorosa iustitia non tantum rebus distribuendis aut commutandis, sed etiam personis ipsis imponit obligationem. Deus autem etiam supposita promissione, vel oneroso contractu, manet ab obligatione liber, solis rebus diuinis manentibus obligatis per contractum; vt diximus supra disput. 56. sect. 5. & 6. Secundò, quia multiplex gratia, quæ præmium obligationem causat, eo ipso temperat rigorem iustitiæ: prout ostendimus in eadem disput. 56. sect. 4. Tertiò, quia diuina iustitia semper retinet supremum dominium vniuersale solummodò conferens speciale dominium, vt vidimus sect. 7.

Secunda conclusio. Iustitia, quam Deus exercet in reddendis præmiis, supposita promissione & pacto, cum hominibus inito, complectitur emmentiori ratione perfectionem vtriusque iustitiæ, distributiue, scilicet, & commutatiue, quantum ad obligationem ipsarum rerum: sed quantum ad obligationem, qua suis tantum perfectionibus & attributis debet hanc executionem, complectitur perfectionem iudicis & gubernatoris supremi, qui nullis omnino legibus obligatur, nec vlla ratione debitor est recipiendi: vt vidimus disputatione præced. sect. 3. & 4.

Tertia conclusio. Sequitur ex præcedentibus, coronam iustitiæ, quæ iustis redditur, verè debitam esse iustis ex iustitia strictè sumpta; sed iustum iudicem, qui eam reddit, non debere illam ex iustitia strictè sumpta, sed tantum suæ maiestati, bonitati & fidelitati debere, fideliter stare dictis, & res debitas vnicuique reddere. Quomodo autem hæc duo possint inter se conuenire, debitam esse gloriam, & tamen Deum non esse debitorem, iam explicatum est dicta disput. 56. sect. 5. ad finem & sect. 6. Vnde recolere saltem illud exemplum iudicis, præcipientis executionem testamenti, virtute cuius extincta iam personali obligatione testatoris, viget adhuc realis obligatio pignoris aut hypothecæ, aut rei emptæ,

1.

2.

Iustitia respiciens debitum propriè dictum non ita plenè ac hominibus conuenit Deo.

Diuina iustitia semper retinet vniuersale dominium.

3.

Iustitia Dei distributiua, & commutatiua continet perfectionem.

4.

Corona iustitiæ verè imputanda ex iustitia strictè sumpta.

In omnibus
volitionibus
Dei eadem
species physica.

emptæ, vel venditæ, quas & alias obligationes iustitiæ commutatiuæ (sive etiam communicatiuæ) iudex imperat executioni mandati; cum tamen persona non teneatur illis obligationibus, sed sola muneris obligatione.

5. Illud autem est discrimen, quod creatus iudex subiectus est legibus diuinis, & naturalibus, & debitor est reipublicæ: proptereaque peccaret contra iustitiam commutatiuam, si præciperet non reddi, quod debitum est ex iustitia commutatiua. Deus autem nullis tenetur legibus, solaque naturali necessitate suæ fidelitatis, & bonitatis impellitur, ut unicuique reddat debitum præmium.

6. Quarta conclusio. Magis accedit ad distributiuam, quam ad commutatiuam ratio diuinæ iustitiæ, comparando res, quæ debentur, actibus, pro quibus debentur. Est enim æqualitas illarum non proportionis, sed proportionalitatis, non arithmetica, sed geometrica: ut dicemus disp. sequenti.

7. Quinta conclusio. Compellimur autem iustitiam strictè sumptam, & peculiarem virtutem in Deo concedere propter generalem regulam tribuendi Deo perfectiones, quas in hominibus inuenimus, frequenter repetitum in hoc & præcedenti tomo, nimirum, quoniam nullo alio nomine virtutis, aut perfectionis diuinæ significatur dignius & congruentius illa retributio diuinæ voluntatis, quæ vult hominibus iustis suum ius tribuere reddendo gloriam debitam ex promissione & pacto, supposita proportionis operum. Simili namque ratione, refectionis imperfectiōibus creaturarum Deo tribuimus scientiam, prouidentiam, prudentiam, generationem, Paternitatem, Filiationem, Spiritationem, & alias perfectiones propriè & strictè sumptas.

8. Sexta conclusio. Conciliantur ex dictis omnes sententiæ, referendæ scilicet sequenti: quoniam vnaquæque peculiarem partem veritatis efficaciter probat. Vnde fit, nullam illarum esse falsam, nisi qua parte negat aliquid exiguum, quod in contraria sententia verum agnoscitur.

9. Septima conclusio. Vindicatiua iustitiæ Dei est propriè & specialiter dicta iustitia, magis ad distributiuam, quam ad commutatiuam accedens: ut ostendemus disp. 60.

SECTIO II.

Referuntur authorum placita circa Dei iustitiam.

1. Prima sententia simpliciter Deo negat iustitiam strictè sumptam, siue commutatiuam, siue distributiuam, solam ei relinquens generalem iustitiam, quæ complectitur omnes virtutes, Deo possibiles, & non asserit debitum necessitatis, sed tantum condecensiam congruitatis. Hanc docuerunt Alexand. 1. part. q. 39. memb. 1. Albertus 1. part. quæst. 80. membr. 2. art. 2. part. 2. col. 2. & ad 8. (quamvis expressè concedat, unicuique reddere secundum exigentiam meritum.) Magis expressè Durand. 2. sent. dist. 27. q. 2. ubi non solum debitum iustitiæ, sed etiam meritum de condigno propriè dictum, & tam iustitiam distributiuam, quam commutatiuam oppugnat. & 4. sent. dist. 46. q. 1. Palud. 4. d. 46. q. 1. art. 1. concl. 3. & 4. Greg. 1. sent. dist. 17. q. 1. art. 2. longè

post med. dum probat conclusionem secundam, præsertim probatione 2. Maior 2. dist. 27. q. vnica initio, Martil. 2. q. 18. art. 4. versus finem, respondens ad 1. obiect. & inferius respondens ad 5. rationem principalem, Scot. 4. dist. 46. quæst. vnica §. *De primo videndum*, ad med. collato cum §. *Ad argumenta principalia*, in solutione 2. Bassolis 4. dist. 46. q. vnica art. 1. ubi supplementum Gabrielis q. 1. art. 2. conclus. 2. & iterum dist. 49. quæst. 4. art. 3. dub. 3. ad med. Ex recentioribus Triguosus in 1. p. S. Bonauent. q. 17. art. 1. dub. 1. Pefant. 1. p. q. 21. disp. 1. Lorca 1. 2. disp. 44. de gratia §. *Hic præmissis*, & 3. p. disp. 8. tota conclus. 1. Salon. 2. 2. q. 57. art. 4. in respons. ad 3. & 4. Medina 1. 2. q. 114. art. 3. ad 4. argum. ex initio positus & in dubio, quod ibi proponit. & 3. p. q. 1. art. 2. dub. ultimo. & §. *Ad vltimum argum.*

Maiori copia, maioriq. luce, quam ceteri sententiam hanc probat Vazquez 1. part. disp. 85. & 86. & 12. disput. 223. & 3. p. tom. 1. disput. 7. & duabus sequentibus, & tom. 4. q. 85. art. 3. dub. vnicuique. Molina 1. part. q. 21. art. 1. inter med. & finem. §. *Quinto addendum*, & sequenti, nec non tom. 1. de iustitia disp. 7. §. *Obserua*, Arrubal 1. part. q. 21. artic. 1. num. 5. Lessius lib. 2. de iust. cap. 18. dub. 8. num. 57. fine, & lib. 11. de perfectione diuin. c. 6. num. 61. & 62. & lib. 13. de eisdem perfectionibus toto cap. 2. Torres 2. 2. tom. 2. disp. 5. dub. 1. num. 7. & dub. 2. num. 1. & dubio 5. & disputat. 6. dub. 2. Coninch. de actibus supernat. disputat. 8. dub. 3. concl. 3. & 4. & tom. 2. de Sacramentis disp. 1. de Pœnit. dub. 4. n. 23. & alij plerique recentiores.

Secunda sententia generaliter concedit Deo iustitiam strictè sumptam, in reddendis præmiis, quæ debentur meritis de condigno: sed non explicat utrum illa sit commutatiua, vel distributiua iustitia. Sic Magister 4. dist. 46. cap. *Sed quomodo*, & sequentibus docet, iustitiam esse Deum ipsum, prout est distributor & iudex meritorum. S. Bonauent. in eadem dist. 46. art. 1. quæst. 4. corpore docet, Deum iustissime retribuere, quatenus iustitia dicit ordinem præmij ad meritum. Vnde paulò inferius concedit, Deum agere iustius cum sancto maioris meriti, dando præmium maius, & minus iuste cum sancto minoris meriti, dando præmium minus. Quamobrem quando sequenti art. 2. quæst. 1. ad 1. debitum Deo negat, intelligendus est negare debitum aliud, quam quod Deus liberaliter & misericorditer voluerit pacto, vel promissione imponere. Nam lib. 2. sententia. dist. 27. art. 2. quæstione 3. corpore, & in solutione penultimi & vltimi argumenti concedit, Deum, supposita liberalitate, qua voluit promittere se ipsum in mercedem operis, aliquomodo obligari: nec intelligit solam obligationem decentiæ; nam ista, præcisâ promissione Deo conuenit, ut disputat. præced. probatum est. Magis expressè iustitiam strictam in reddendis præmiis (non explicando commutatiuam vel distributiuam) concedit Gabriel 2. dist. 27. quæst. vnica artic. 1. notab. 3. Syluius 3. part. quæst. 1. art. 2. dub. 3. Albertinus tomo 1. corollar. quæst. 18. Theologica ex 1. princ. philosophico dub. 3.

Tertia sententia dicit, in Deo formaliter & propriè reperiri iustitiam, non modo distributiuam, sed etiam commutatiuam, qua meritis iustorum præmia decernens, æqualiter feruat, non modo geometricam, sed etiam arithmetica. Ita sentit Aureolus 1. dist. 46. artic. 1. colum.

colum.vltima, & in 4. art.vnico à medio. Quam alius nullus antiquorum docuit. Recentiores tamen aliqui defendunt mordicus. In primis Suarez relect. de libert. diuina disputat. 2. sect. 2. & tota disputat. de iustitia Dei in eisdem opusculis, & tom. 3. de gratia lib. 12. cap. 30. & in 3. part. tom. 1. disputat. 4. sect. 5. & 6. Valencia 1. part. disputat. 1. quæst. 1. punct. 1. Aluarez 3. part. disp. 4. num. 33. & disput. 35. num. 10. Cabrera 3. p. quæst. 1. art. 2. disp. 7. & 8. Rebellus lib. 1. de iustitia, quæst. 4. sect. 3. Ragusa 3. p. disp. 3. §. 6. & disputat. 20. §. 2. Rubeus in 4. sent. dist. 46. init. aliique recentiores.

5. Quarta sententia commutatiuam iustitiam concedit in Deo, negans iustitiam distributiua, quantum ad substantiam, licet aliquem eius modum admittat. Azor tom. 3. institut. moral. lib. 1. cap. 10. quæst. 3. in hanc sententiam inclinat, licet videatur Deo negare iustitiam, propriè & strictè sumptam. Nullum alium istius opinionis assertorem inuenio.

6. Quinta sententia distributiua iustitiam in remunerandis meritis iustocum admittit; negat autem commutatiuam iustitiam, propriè dictam. Hanc significat Magister 4. sentent. dist. 46. §. Sed quomodo, semel & iterum repetens, quando Deus dicitur iustus, intelligi, quod sit distributor & index meritorum. Eam verò disertis verbis docuit S. Thomas, (vt fusiùs ostendimus sect. sequenti) Egidius 2. distinct. 27. quæst. 2. art. 3. & 4. maxime in solutionibus argumentorum, Ricard. lib. 4. sentent. distinct. 46. art. 1. quæst. 1. cui consonat lib. 2. distinct. 27. art. 2. quæst. 3. in solut. ad 3. Argentinas 4. sentent. dist. 46. quæst. vnica artic. 1. cui consonat lib. 2. dist. 27. quæst. vnica art. 4. d. 2. & ad 1. Carthusian. 4. dist. 46. quæst. 1. & 2. sentent. dist. 27. quæst. 1. dum refert sententiam S. Thomæ, & in fine, cui dicit concordare Petrum & Altissiodorensem. Capreol. 1. dist. 45. q. vnica art. 1. conclus. 14. & ad argumenta Aureoli contra eandem conclusionem. Deza 2. dist. 27. quæst. vnica art. 3. notab. 1. Caietan. 2. 2. quæst. 61. art. 4. ad 1. Ferrar. 1. contra gent. cap. 93. §. Sed dubium, & §. Ad cuius euidentiam. Conrad. 1. 2. quæst. 114. art. 1. circa responsionem ad secundum, Sorus lib. 3. de iustit. & iure quæst. 7. art. 4. & ad 1. & de natur. & gratia lib. 3. cap. 7. Ruardus Tapper art. 11. contra Lutherum §. Tertia est difficultas. Hosius in confessione fidei cap. 73. propius ad med. quàm ad princip. §. Ceterum cum dixit, & in medio §. Dionysius verò Carthusianus, & multis sequentibus. Vega in Trident. lib. 10. cap. 1. post med. & opus. de iustificat. quæst. 5. ad 3. §. Ad Confirmationem. Bellarm. lib. 5. de iustificat. cap. 16. fine. Aragon 2. 2. quæst. 61. art. 4. Zumel fuscè 1. 2. quæst. 114. art. 1. disp. 3. & 4. Salas 1. 2. tomo 1. tract. 7. disput. 7. num. 5. Atque ad præsentem quæstionem S. Thomæ 1. p. q. 21. art. 1. Idem docent Caietanus, & ferè omnes expositores huius temporis, vt Bannes, Ripa, Albel-da, Nazarius, Nauarretus.

SECTIO III.

S. Thomas author est eiusdem quintæ sententia.

1. Hanc eandem fuisse mentem S. Thom. quam eius expositores nuper citati sequuntur, constabit, si plurima loca S. Thomæ volucris, depositio contentionis affectu, considerare.

Dico igitur primò, concessisse Deo iustitiam propriè & strictè sumptam. Colligitur hoc ex illis commentariis in epistolâ Pauli, quibus frequens occurrit mentio diuinæ iustitiæ. Solet autem S. Thomas etiam in commentariis Scripturæ notare verba, quæ non propriè sunt intelligenda: nihil autem tale notasse, legimus, circa Dei iustitiam. Potissimum est obseruandum quod 2. ad Timoth. 4. lect. 2. prope fin. respondet ad obiectionem contra coronam iustitiæ, dicens, *ibi esse gratiam, quantum ad radicem merendi: iustitiam, quantum ad actum, qui procedit ex voluntate.* & Hebr. 6. lect. 3. circa med. Duplex, inquit, est meritum: vnum quod innuitur iustitiæ, & illud est meritum condigni: aliud, quod soli misericordie innuitur, quod dicitur meritum congrui.

Clarius autem id colligitur ex 1. 2. quæst. 21. art. 3. corp. vbi: *Meritum*, inquit, & *demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, qua fit secundum iustitiam.* Vbi quamuis agat de naturali merito vnius hominis ad alium, vel ad totam communitatem, & consequenter agat de naturali merito & præmio: nihilominus ad Deum, prout est gubernator totius communitatis in ordine ad bonum honestum præcipuè pertinet hanc iustitiam exercere, retribuendo quæcunque sunt honestè; nam eo ipso communi bono seruiunt: vt eodem loco traditur.

Rursus de supernaturali merito 1. 2. quæst. 112. art. 3. argum. 1. refert Glossam Roman. 5. dicentem: *Deus recipit eum, qui ad se confugit; aliter esset in eo iniquitas.* Respondet autem glossam loqui de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrii, iam per gratiam informati, quem si non reciperet, esset contra iustitiam, quam ipse statuit. Quamuis autem secundam explicationem adiungat; nihil tamen minuit certitudinem prioris dogmatis de iustitia. Præterea 2. 2. quæst. 58. art. 2. ad 3. ait: *Iustitia Dei est ab æterno secundum voluntatem & propositum æternum.* Et in hoc præcipuè iustitia consistit, quamuis secundum effectum non sit ab æterno, quia nihil est Deo coæternum. Denique 2. 2. q. 61. art. 4. argum. 1. & eius solutione simpliciter conceditur, iustum esse iudicium Dei, agendo de iustitia strictè sumpta.

Dico secundò, Dei iustitiam esse distributiua potius, quàm commutatiua, quamuis participet aliquam proprietatem commutatiuæ. Probatur in primis, quoniam lib. 4. sentent. dist. 46. q. 1. art. 1. quæstiunc. 1. corp. circa med. assignata propria quidditate atque discrimine commutatiuæ & distributiuæ iustitiæ, concludit S. Thom. Sic ergo ratio distributiua iustitiæ Deo propriè conuenire potest, in quantum, scilicet, aequalitatem proportionis seruat in communicatione bonorum suorum, dans unicuique proportionabiliter secundum suum modum. Vnde Dionysius dicit in 8. cap. de diuin. nomin. quod iustitia laudatur in Deo, in quantum omnibus secundum dignitatem distribuit. Sed iustitia commutatiua, per quam aequalitas constituitur inter Deum dantem, & creaturam recipientem, Deo competere non potest secundum propriam acceptionem, quia beneficia Dei semper excedunt merium creature. Adiungit tamen seruari quemadmodum commutatiuæ iustitiæ: ponderandum est autem, ex eo quod asserit commutatiua iustitiam non competere Deo secundum propriam acceptionem, manifestè concludi iustitiam distributiua competere secundum propriam acceptionem.

S. Thom. Deo iustitiâ strictè sumptam concessisse.

2.

3.

4.

Dei iustitiâ esse distributiua potius quàm commutatiua tenet S. Thomas.

5. *Obiectio.* Sed obicit contraria sententia Capreolus, qui lib. 2. sentent. distinct. 27. quæst. vnica, art. 3. initio, respondens ad obiectionem Durandi contra prædictam doctrinam S. Thomæ, dicit, non oportere necessàriò illam sustinere, quia correctæ est in summa.

Solutio. Respond. Debuisset Capreolus ostendere locum aliquem, in quo S. Thomas hanc doctrinam correxerit: nullum autem ostendit: quin imò sibi non constare videtur, quantum ad ea, quæ scripserat lib. 1. sentent. distinct. 45. quæst. vnica artic. 1. conclus. 14. & ad argumenta, præsertim cum in prædicto secundo libro sentent. dist. 27. quæst. vnica art. 3. multis testimoniis S. Thomæ confirmet, iustitiam distributiuam exclusa commutatiua. Sed parum interest examinare, num Capreolus putauerit aliquid in summa fuisse correctum, vel tantummodo dubitauerit, quod magis significant eius verba.

6. *Eiusdem assertionis probatio alia.* Secundò probatur assertio, nam in præsentia, quæst. 21. art. 1. corpore S. Thomas distinguit iustitiam commutatiuam, vel directiuam commutationum. Et hac, inquit, non competit Deo, quia ut dicit Apostolus Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Deinde tamen assignata quidditate iustitiæ distributiue, subiungit: Sicut igitur ordo congruus familie, vel cuiuscunque multitudinis gubernare demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quam in rebus voluntarijs, demonstrat Dei iustitiam. Quibus similia scribit lib. 1. contra gentes cap. 93. non procul ante finem.

7. *Solutio obiectionum.* Obicit tamen contraria sententia S. Thomam in his locis egisse simul de rebus naturalibus, atque de iustorum præmiis: sed in rebus naturalibus non seruatur iustitia distributiua, propriè & strictè sumpta: ergo neque in reddendis præmiis.

Respondetur. Quidquid est generaliter dictum venit intelligendum in singulis secundum vniuscuiusque peculiarem vim & exigentiam, quam explicuit S. Thomas aliis in locis: maximè verò quoties agit de merito bonorum operum, quæ procedunt ex motione Spiritus S. & ex gratia iustificante, quibus absolutè concedit, ex necessitate debitum esse præmium obligatione iustitiæ: quod tamen neque dicit, nec dicere potest de rebus naturalibus, quibus nec meritum, nec præmium est possibile.

8. Nec tamen sine magna ratione S. Thomas copulauit moralia merita & præmia cum rebus naturalibus: voluit enim ostendere, Deum non esse debitorem, nisi suæ sapientiæ & bonitati: cæterum res ipsas à Deo dispositas esse propriè debitas, quemadmodum explicauimus supra disputat. 56. sect. 5. probat. 3. ex 1.2. quæst. 111. art. 1. ad 2. & quæst. 114. art. 1. ad 3. vnde quæst. 112. artic. 3. ad 1. asserit, fore, vt Deus esset iniustus, si non redderet præmium meritis per gratiam in formati; vt paulò superius retulimus. Qui tamen licet equo, vel leoni negaret aliquid naturaliter debitum; vt pedes aut visum, vel auditum, nequaquam esset iniustus. Agnouit itaque S. Thomas discrimen iustitiæ diuinæ, prout versatur circa merita de condigno, & prout versatur circa res naturales.

9. Tertiò probatur assertio, simulque confirmatur prædicta solutio, quia quod assertur pro contraria sententia ex 1.2. quæst. 114. art. 1. corp. nostram potius corroborat: quamuis enim sublata Dei ordinatione, S. Thom. dicat, non simpliciter,

sed tantum secundum quid esse rationem iustitiæ & meriti inter Deum & homines: expressè tamen concedit meritum simpliciter secundum præsuppositionem diuinæ ordinationis. Et statim adducto rerum naturalium exemplo, subiungit discrimen: Quia creatura rationalis se ipsam mouet ad agendum per liberum arbitrium: vnde sua actio habet rationem meriti; quod non est in alijs creaturis. Constat autem ex superiori contextu, esse iustitiam simpliciter vbicumque meritum est simpliciter.

Quartò probatur, quia 3. p. quæst. 1. art. 2. corp. iuncta ratione postrema cum solutione ad 2. aperte docet, inter Christum & Deum fuisse iustitiam simpliciter, quia nulla fuit gratia præsupposita, quæ facta fuerit personæ merenti, & satisfaciendi.

Quintò probatur, quoniam 2. 2. quæst. 61. art. 4. ad 1. non asserit simpliciter esse commutatiuam iustitiam, qua Deus recompensat præmia meritis, & supplicia peccatis; sed tantum asserit, illam formam punitionis, assignatam Matth. 7. In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis, &c. attendi secundum rationem commutatiue iustitiæ, quia, videlicet, quantum ad hoc imitatur illam; vt optimè declarat ibi Caietanus, & dicemus infra tota disputatione 60. peculiariter sect. 5. fine.

SECTIO IV.

Iustitiam, specialiter & strictè dictam altiori modo conuenire Deo.

Aggredior probare singula membra decisionis, posita in sect. 1. quamuis non eodem ordine. In primis ergo iustitiæ virtutem, specialiter & strictè sumptam, exerceri, quando Deus meritis de condigno reddit æterna præmia, probatur omnibus Scripturæ testimoniis, quæ ponderauimus supra disput. 56. sect. 3. Quale est illud Rom. 4. Et autem qui operatur, merces non imputatur ei secundum gratiam: sed secundum debitum. Et illud Ephes. 1. Credentes signati estis Spiritu promissionis, scilicet, qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis. siue, acquisita possessionis, vt legit ibi Chrysostomus.

Deinde brauium & corona iustitiæ, quam iudex iustus redditurus est legitimè certantibus, operatorum merces, ex conuentione debita, retributio, remuneratio, præmium, emptio, atque venditio, negotiatio, ius mercaturæ, similesque loquendi formulæ, receptissimæ in sacris litteris, & Patribus, significant iustitiam specialiter & strictè dictam, nisi detorqueantur ad improprietatem, vel metaphoram, quod non expedit, neque Theologiæ consonum est, quando tanta multitudo testimoniorum, quantam retulimus dicta disput. 56. sect. 3. conspirat in eandem sententiam.

Confirmatur primò, quia nulla sufficiens ratio Theologos cogit ad improprietatem confugere: quin potius assitit ratio proprietati, quam videbimus sectionibus sequentibus.

Confirmatur secundò, nam eidem veritati fauet versus semel & iterum repetitus Psal. 17. Re- tribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & Psal. 118. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Psal. 88. Iustitia & iudicium preparatio sedis tue. Psal. 102. Iustitia illius in filios filiorum, ijs qui seruant testamentum eius; & memores sunt manda

10.

11.

1.

Iustitiæ strictam in reddendo præmia meritis de condigno probatur.

Rom. 4.

Ephes. 1.

2.

Confirmatio 1.

3.

Psal. 17.

Psal. 118.

Psal. 88.

Psal. 102.

man'atam ipsius ad faciendam ea. Sapient. 12. Cum ergo sis iustus, insic omnia disponis; ipsum quoque qui non debet puniri, damnare, exterum astimas a tua virtute. Virtus enim tua iustitia initium est.

Eccles. 31.

Ecclesiastici 32. Qui timeant Dominum inuenient iudicium iustum.

4.

Confirmatur tertio, quia Matth. 20. parabola conducentis operarios in vineam, ab omnibus intelligitur pertinere ad primum reddendum pro bonis operibus. In illa verò multa sunt, quæ planè iustitiam significant; veluti contractus conductionis ex denario diurno. deinde illud: *Quod iustum fuerit dabo vobis.* Præterea. *Redde illis mercedem;* ac postremo: *Tolle quod tuum est.* Nam unicuique debetur ex iustitia, propriè & strictè dicta, quod suum est.

Matth. 20.

Cōfirmatio 4.

Depositi ex iustitia debetur.

1. ad Tim. 1.

Confirmatur quarto, quia depositum debetur ex iustitia, propriè & strictè sumpta: potto depositum esse iustum primum, operibus debitum, constat 2. ad Timoth. 1. *Potens est depositum meum seruare in illum diem.* vbi quamuis in ratione depositi non sit proprietas; nihilominus ea metaphorā significatur Pauli thesaurus, debitum illi, qui propriè suus erat, licet ab eo non seruaretur, sed à Deo.

5.

Deus iniustus esse si non redderet pramia iustis.

Confirmatur quinto, quia nullus esset propriè iniustus, nisi violaret iustitiam propriè dictam: sed Deus esset iniustus, si non redderet operibus iustorum pramia, sublato obice: ergo tunc violaret iustitiam propriè dictam. Minor probatur Hebr. 6. *Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur opera vestra.* Quæ verba siue intelligantur de operibus non mortificatis, sed perseverantibus vsque in finem, siue intelligantur de operibus mortificatis, & iterum reuiuiscantibus per penitentiam: satis indicant, Dei memoriam ad æterna pramia reddenda, debitam esse ex iustitia; cum nulla sufficiens ratio suadeat improprietatem.

Hebr. 6.

6.

1. Ioann. 1.

Sextò confirmatur, quoniam 1. Ioan. 1. *Si confiteamur, inquit, peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Quod relatum ad iustos confidentes sua peccata venialia, significat, iustitiam strictè sumptam, respondentem meritis de condigno; licet solam fidelitatem & legalem iustitiam significare possit relatum ad peccatores redeuntes ad Deum confessione mortalium.

7.

Probatio ex Augustino multis in locis.

Secundò probatur ex Augustino multis in locis. Nam lib. de natura, & grat. cap. 2. *Non enim, ait, iniustus Deus, qui iustos fraudet mercede iustitiae.* loquitur autem de mercede, quæ est vita æterna. Rursus lib. 4. contra Iulianum cap. 3. propius ad princip. quàm ad med. videlicet, col. 3. *Deus namque ipse, quod absit, erit iniustus, si ad eius regnum verus non admittitur iustus, & cum ipsum eius regnum iustitia sit, quemadmodum scriptum est: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium.* Porro si veram iustitiam non habent impij, profecto nec alias virtutes comites eius. Pondera postrema verba. generalis enim iustitiæ nullæ sunt comites virtutes, cum ipsa complectatur omnes virtutes: consequens igitur est, agere Augustinum de iustitia peculiari virtute, prout à virtutibus comitibus distinguitur.

Rom. 14.

8.

Præterea tractatu postremo in Ioann. propius ad med. quàm ad princip. fatetur, se nescire modum defendendi iustitiam Christi Domini, si plus diligeret minus diligentem. *Meliorē, inquit, qui plus diligit Christum, feliciorē verò, quem plus dili-*

git Christus, facile responderem, si iustitiam liberatoris nostris, minus eum diligentis, à quo plus diligitur, & cum plus, à quo minus diligitur, quemadmodum defenderem, prauiderem. Debetur igitur ex iustitia maior dilectio magis diligentis.

Rursus in Psalm. 7. exponens illum versum: *Iustum adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.* confert alium versum Psalm. 6. *Miserere mei Domine quoniam infirmus sum, saluum me fac secundum misericordiam tuam.* Reddit autem rationem discriminis, quoniam ibi, videlicet, Psalm. 6. *Misericors auxilium est, quia nullum habet merium peccator, qui adhuc iustificari desiderat, credens in eum, qui iustificat impium.* Hic autem iustum auxilium est, quod iam iusto tribuitur. Dicit ergo ibi peccator, qui dixit, *infirmus sum, saluum me fac Domine propter misericordiam tuam.* Et dicit hic iustus, qui dixit, *si reddidi retribuētibz mibi mala, iustum auxilium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.* Pondera non modo misericordiam, sed etiam promissionis fidelitatem, & gubernatricem iustitiam interuenire, quando iustificatur impius; & tamen ibi non interuenit ea iustitia, per quam est iustum rectis corde, atque bene operantibus adiutorium conferre. Igitur hæc est strictior, & specialior iustitia propriè dicta.

Psalm. 7.

Psalm. 6.

Augustin.

Séquenti versu David commendat alterum membrum iustitiæ circa peccatores dicens. *Deus index iustus, fortis, & patiens, &c.* Psalmumque claudit illo versu: *Confitebor Domino secundum iustitiam eius.* vbi Augustinus admonet, non esse confessionem iustitiæ Dei, quæ ita loquimur, *verè Domine iustus es, quando & iustos sic protegis, ut per te ipsum eos illumines, & peccatores sic ordinas, ut non tua, sed sua malitia puniantur.* Significat autem Augustinus, hoc pertinere ad iustitiam distributivam, quoniam retributio bonorum & malorum operum destinatur ad vniuersi pulchritudinem; post pauca subiungens: *Qui ergo videt merita animarum sic ordinari à Deo, ut dum sua cuigne tribuuntur, pulchritudo vniuersitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudet Deum.*

10.

Psalm. 6.

Idem epist. 105. ad Sixtum propius ad med. quàm ad princip. ponderans verba Pauli Rom. 6. *Cum dixisset, ait, stipendium peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret: stipendium autem iustitiæ, vita æterna? & verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors; ita merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna. Aut si noller dicere, iustitiæ, diceret, fidei: quoniam iustus ex fide viuunt. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctorum Scripturarum locis: nusquam porro dicta est merces iustitiæ, vel fides, quia iustitiæ, vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operantis, hoc militantis stipendium. & paulo inferius: Quapropter homo, si accepturus est vitam æternam, iustitia quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia, cui debetur. Quod si tanquam stipendium vita æterna debetur iustitiæ, debetur eo ipso homini iusto propter iustitiam; quamuis ipsa iustitia fuerit illi gratis data. Obserua igitur mercedem & stipendium verè proprièque dicta recipi ab Augustino.*

11.

Abac.

Quod ipsum aliis verbis docet ponderans verba 2. ad Timoth. 4. lib. de gratia, & lib. arbitr. cap. 6. propius ad med. quàm ad finem: *Cui redderet coronam iustus index, si non donasset gratiam misericors Pater? Et quomodo esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia; quæ iustificat impium?*

12.

Quomo

Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur? Perpende coronam iustitiæ reddi debitam à iusto iudice; supposita gratia prius collatæ iustitiæ. Ac libro de moribus Ecclesiæ c. 25. circa med. ait: *Vita æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quam dignus est. Quid enim hoc iniustum, & quid iustum Deo? Pertinet igitur ad iustitiam Dei reddere præmium post merita. Postremò colligitur idem ex Augustino tract. 3. in Ioan. circa med. cuius verba posuimus disp. 56. sect. 3. probat 5. & lib. de perfectione iustitiæ respons. 17. vbi ait: Post hanc vitam merces perficiens redditur, sed eis tantum, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur.*

13. Tertiò probatur ex aliis Patribus, quorum plura testimonia posita sunt disputationibus præcedentibus. Præsertim ad rem præsentem faciunt, qui dicunt, gloriam esse debitam operibus iustorum, vel dicunt, Deum esse debitorem: vt ex Augustino, Fulgentio, Prospero, Concil. Atracis. Anselmo & aliis retulimus disp. 56. sect. 3. probat. 3. & 4.

14. Deinde faciunt ad rem præsentem, quicumque docent ad iustitiam Dei pertinere bonis operibus præmia retribuire, & peccatores punire. Cuius rei testimonia ex Athenagora, Cyrillo Hierof. Nazianz. Clemente Romano, & Alexandrino, Tertulliano, Damasceno, & Anselmo retulimus præcedenti disp. 57. sect. 3. Vbi quamuis intellexerimus prædictos Patres agere de iustitia legali, quæ foret promissione Dei præcisa, retribuyendo merita naturalia: nihilominus simul oportet iustitiam respectiue diuersam intelligere, supposita fide diuinæ promissionis & pacti, ac proinde iustitiam, strictè sumptam. Sic enim moris est Patribus, confirmantibus dogmata fidei per naturales rationes, vti verbis vniuersalibus, quæ peculiarem aliquam vim, & proprietatem significare possint supposita fide, licet vim habeant attento naturæ lumine tantum.

15. Multa loca ex Chrysostomo citauimus ibi, nunc vnus accipe verba, videlicet homil. 4. de Lazaro circa med. tom. 2. *Nam si Deus est, sicuti re vera est, eum iustum esse nemo non fatebitur. Atque si iustus est, & his & illis (hoc est, & iustis, & peccatoribus) reddet pro meritis. Et hoc in confesso est. Quod si & his, & illis repondet pro meritis, hic verò nullus eorum recepit, nec ille improbitatis pœnam, neque hic virtutis præmia; perspicuum est restare tempus aliquod, in quo congruens præmium horum uterque feret.*

16. Basilus homil. 12. in princip. Prouerb. circa med. *Est celum, inquit, quadam à iusto iudice deducta iustitia, partim correctiua, partim retributiua.* Cyprian. lib. 4. epist. 6. prope finem docet, Deum in supremo iudicio singulorum merita recognoscere, & mercedem fidei, & deuotionis exoluere. Dixerat autem superius: *Quanta dignitas præside Deo congrui, & Christo iudice coronari.*

17. Ambros. Psal. 118. ferm. 7. non procul à princ. ponderans illud: *Memento Domine verbi tui seruo tuo, &c. Vult, inquit, conueniri, ut si quis proposita secutus virtutibus præmia, bene certauerit, fructum remunerationis expectet, quin etiam exigat, sicut habet scriptum: Certamen bonum certauit, &c. reposita est mihi corona iustitiæ. & post pauca: Dicit ergo David, Certamen certatus sum, branium peto verbi tui, quod promissisti mihi: memor esto promissorum* Ruiz de Voluntate Dei.

tuorum, quæ spondidisti seruo tuo. & iterum: Miles sum, exigo ab Imperatore stipendium: vocatus sum, postulo ab inuitatore promissum. Perpende, conueniri Deum, esse in iudicium vocari, & actionem aduersus eum institui, quod supponit iustitiæ debitum.

Rursus lib. 1. Offic. cap. 15. ponderat eandem coronam iustitiæ, quam non deberi, nisi post certamen, ostendit cap. 16. vbi inter principium & med. ponderat illud Matth. 5. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celo. Futuram, non præsentem, in celo, non in terra, mercedem promissit esse reddendam. Quid alibi possis, quod alibi debetur? Quid prapropere coronam exigis, antequam vincas.* Sic etiam mercedem & coronam iustitiæ tractat lib. 7. in Lucam cap. 15. suo cap. de duobus filiis, &c. & aliis in locis. In iis exigendi verbum obserua, quod accipi prout refertur ad rem debitam, manifestè constat ex contextu, præsertim ex illis verbis: *Expectet, quin etiam exigat.*

Hieronym. Isaïa 49. comment. 1. sub finem: *Potentiam, inquit, suam nostro arbitrio dereliquit, vt iuste voluntas præmium consequatur.* Idem Hieronym. dialog. 1. aduersus Pelag. propius ad med. quàm ad princip. adducto testimonio Pauli, *Reposita est mihi corona iustitiæ, &c.* subinfert: *Putamusne vnâ & eandem in utroque fuisse iustitiâ, & non plus habere meritum eum, qui plus omnibus laborauit?* Gregor. lib. 18. moralium cap. 22. propius ad finem, quàm ad med. ait, *actioni post hanc vitam respondere retributionem æternam: & in fine eiusdem capituli concedit retributionis meritum.* Mercedem autem esse, docet homil. 17. in Euangel. tractans illud Lucæ 10. *Dignus est operarius mercede sua.* & alibi non raro.

Fulgentius lib. 2. de remissione peccatorum cap. 6. sub initium de iudicio supremo sic disserit: *Non ibi misericordia iustificabit impium, sed iustitia discernet iustum & impium.* Obserua, iustitiam hic non esse generalem virtutem, quoniam à misericordia distinguitur. Et cap. 8. retributionem & mercedem pro qualitate laboris admittit. Præterea in cap. 10. retributionem & coronam iustitiæ inuenies prope finem, & cap. 11. prope finem ait: *Vt ergo tunc sequatur mutatio iusta retributionis: nunc præcedit mutatio gratuita largitatis.* cap. 18. prope finem ex Apocalyp. 22. docet, reddendam esse mercedem, & cap. 19. ante medium: *Non ergo ibi eris pia vocatio, sed iusta reductio. Ille denarius nec otioso dabitur, &c.*

Prosper lib. primo de vocat. gent. c. 17. à med. tractans parabolam operatorum ex Matth. cap. 20. decernit, exerceri iustitiam comparatione illorum, quibus dicitur: *Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, dando videlicet, quantum debetur operibus: sed esse gratiam comparatione illorum, qui minus laborauerunt.* Rursus lib. 2. de vocat. gent. cap. 8. init. datur, inquit, *vnique sine merito, unde tendat ad meritum: & datur ante vllum laborem, unde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem.* Quod probat ex parabola talentorum Matth. 25. & lib. sent. ex Augustino sent. 28. *Beatusdus sanctorum & de munere gratie est, & de retributione iustitiæ.* Idem epigrammate 16. ait: *Iustitia merces gemina est, vel cum bona reletis, vel prauis digne cum mala restituit.* Bernardus tract. de grat. & liber. arbitrio prope finem ponderans nomen depositi, quod Apostolus usurpat 1. ad Timoth. 1. *Dei promissum, ait, suum appellat depositum: & quia credidit promittenti,*

18.

Matth. 5.

19.

Gregor.

Lucæ 10.

20.

21.

Matth. 20.

scilicet promissum repetit. Promissum quidem ex misericordia: sed iam ex iustitia persolvendum. Est ergo, quam Paulus expeclat, corona iustitiæ, &c. quæ posuimus disp. 56. sect. 3. probat. 5.

22. Anselmus 1. Timoth. 4. sic exponit Apostolum: *Reposita est mihi corona iustitiæ, id est secreto, tutoque loco servatur mihi corona, quam iuste merui, quam non dabit, sed reddet mihi quasi debitam Dominus Iesus in illa notabili die communis iudicii: & ideo reddet eam mihi, quia iustus iudex est, reddens unicuique secundum opus eius. & paucis interpositis: Adventum iudicis non diligunt, nisi qui in causis suis habere se iustitiæ meritum sciunt.* Idem in epistola ad Hebræos cap. 6. non longe post med. *Non enim, ait, iniustus est Deus ut obliuiscatur operis vestri. Re vera enim grandis esset iniustitia Dei, si tantum peccata puniret, & bona opera non suscipere.*

23. Tridentin. Quartò probatur ex Tridentino sess. 6. cap. 16. parum à princ. dicente: *Bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum, misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis reddenda.* Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse, aiebat Apostolus, &c. Cui dogmati consonat eiusdem sessionis Canon 32. quo decernitur, hominem iustificatum bonis operibus & perseverantia propriè mereri vitam æternam & gloriæ augmentum.

24. Quibus in locis ponderandum est primò, decreta Conciliorum & maxime Tridentini verborum proprietatem studio retinere, ne pateant hæreticorum insidias. Secundò vita æterna eo quod sit hæreditas filiis promissa debetur illis ex fidelitate, ac veracitate Dei, & ex iustitia legali, quæ rebus congruentia distribuit iuxta eorum meritum. Nihilominus eo titulo non est merces reddenda meritis, tanquam corona iustitiæ: ergo merces & corona iustitiæ, quæ redditur meritis ex promissione diuina, non est debita solo titulo fidelitatis aut veracitatis, aut iustitiæ legalis, sed strictiori quodam titulo iustitiæ specialis virtutis.

25. His consonat Concil. Senonen. decreto fidei 16. prope fin. illis præsertim verbis: *Qui suffert tentationem, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitam, quam promissit Deus diligentibus se: & ei, qui fidem servauerit, & certauerit bonum certamen, cursum consummaverit, coronam iustitiæ reddet in illa die iustus iudex.* Moguntinum vero cap. 8. *Opera, inquit, iustorum sunt digna remuneratione vita æterna, quia Deus bene operantibus mercedem misericorditer promissit.*

SECTIO V.

Rationibus probatur Dei iustitia strictè dicta.

1. Sufficiens & efficax ratio persuadet, iustitiam propriè & strictè sumptam eminentiori quadam perfectione convenire Deo, quia iustitia, sicut à nobis explicata fuit sect. 1. nullam omnino claudit imperfectionem, & aliunde continet aliquid perfectionis quod est proprium nostræ iustitiæ commutativæ vel distributivæ, prout à cæteris virtutibus distinguitur. Hoc autem fundamentum probatur primò, quia res creatas, aut creabiles (etiamsi supernaturales sint) homini-

bus iustis deberi propter eorum opera, supposita Dei conventionione & pacto, non infert ullam imperfectionem in Deo, quia non infert, Deum esse debitorem & obligatum (ut ostendimus disp. 56. sect. 5. & 6.) aliunde verò commendat multas Dei perfectiones, in primis dominium supremum omnium rerum, quas hominibus obligare potest pro bonis operibus; secundo, bonitatem eximiam & liberalitatem, præterea optimi gubernatoris industriam, ita prouocantis animos subditorum ad bene operandum, & conferendo illis potestatem merendi de condigno & ex iustitia.

Confirmatur primò, nam homines capaces sunt dominij proprii & peculiaris, & consequenter sunt capaces iuris ad res, etiam comparatione Dei: ergo capaces sunt homines, ut illis Deus conferat iustitiæ ius ad augmentum gratiæ, & gloriæ. Antecedens probatur, nam homines dominium habent suarum volitionum, ut servare velint, aut nolint perpetuam castitatem, & alia consilia, iuxta illud 1. Corinth. 7. *Non habens necessitatem, potestatem autem habens sic voluntatis.* & Actor. 5. *Nonne manens tibi manebat, & venditum in tua erat potestate.* Quod autem hoc ius & potestas in agrum fuerit etiam comparatione Dei supremi Domini, sequentia verba demonstrent: *Non es mentis hominibus, sed Deo.* Cui tamen nullam iniuriam intulisset, si promissione sublata retinisset proprium agrum.

Confirmatur secundò, quia nisi forent homines capaces huius dominij peculiaris, atque distincti à generali dominio Dei; nullus homo posset res tanquam proprias donare aut vendere, aut quolibet alio modo alienare: nam omnes homines æquales forent in priuatione dominij. Nec potest reddi sufficiens ratio, propter quam, qui sunt capaces iuris & dominij rerum temporalium, non sint capaces etiam iuris & dominij rerum æternarum; si Deus velit ad eam dignitatem illos per gratiam euehere.

Confirmatur tertio, quia per solemnem professionem religiosi se ipsos Deo tradunt, re ipsa transferentes in Deum & in prælatos vice Dei, dominium peculiare, quo liberæ poterant de suis personis disporre ad alias actiones & status sæculares. Ideo diuina liberalitate dignum fuit illis tribuere ius & dominium altioris gratiæ & beatitudinis, iuxta illud Matth. 19. *Vos, qui reliquistis omnia & secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, &c. usque ad illud: Centuplum accipiet & vitam æternam possidebit.* & Marci 10. *Quicumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo.*

Ex dictis accipitur secunda probatio, quia iustitiæ specialis virtutis proprium est unicuique reddere ius suum, & quod obligatum est illi, & est suum: sed homines iusti per bona opera, supposita Dei conventionione, ius adquirent ad augmentum gratiæ & gloriæ, quæ manent illis obligatæ & debitæ, suntque propriæ illorum, ita ut suas appellare possint: ergo iustitiæ specialis virtutis erit proprium prædictam gratiam & gloriam reddere propriis dominis seu creditoribus. Confirmatur, nam Matth. 5. *Regnum celorum ipsum esse dicitur, siue, qui sunt pauperes spiritu, siue qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Quod si est ipsum, ius habent ad illud ex iustitia, tanquam ad rem suam & sibi debitam. Cui consonat, quod præcedenti sectio

2. Homines dominij capaces.

1. Cor. 7.

Actor. 5.

3.

Homines per professionem se ipsos Deo tradunt.

4.

Iustitia moralis.

Matth. 5.

Matth. 10. sectione ponderauimus ex Matth. 20. *Tolle, quod tuum est*, quibus verbis significari iustitiæ æqualitatem notauit Prosper lib. 1. de vocat. gēt. c. 17. à medio.

5. Probatur tertio, quoniam ubi seruatur æqualitas dati & accepti, supposita obligatione & pacto, ibi reperitur aliqua ratio iustitiæ, prout est specialis virtus: sed æqualitas reperitur inter opera meritoria & præmium æternæ vitæ, supposita obligatione & pacto: ergo inter opera meritoria, & præmium æternæ vitæ reperitur aliqua ratio iustitiæ, prout specialis est virtus. Maior constat, quia iustitiæ proprium obiectum est æqualitas eorum, quæ debentur alteri. Minor verò probatur, quia licet opera meritoria, quantum est ex sua natura, sint longe inferiora, quam visio clara Dei: nihilominus conuenit Dei cum hominibus facta de illo denario, vim habuit eleuandi valorem meritorum, attendendo simul merita Christi D. & principale principium efficiens illorum, quod est Deus: qua eleuatione facta redduntur simpliciter æqualia, & condigna visionis beatæ. Confirmatur, quia non seruatur exacta & propria quidditas meriti de condigno, nisi per illud ad præmium acquiritur ius ex iustitia propriè dicta: siquidem ius ex fidelitate promissionis, etiam per meritum de congruo tribuitur. Quapropter æqualitas valoris nihil conferret merito de condigno supra meritum de congruo, nisi strictiorem rationem iuris & iustitiæ conferat.

6. Quartò probatur, quia contractus onerosus, *do, ut des; facio, ut facias*, inducit obligationem ex iustitia specialiter dicta. Ideòque quicumque dat & facit, quod ex parte sua debuit ex vi contractus, acquirit iustitiæ ius ad rem, pro qua dedit, aut laborauit (ut compertum est apud omnes vtriusque iuris Authores, & morales Theologos;) sed onerosus contractus initus fuit inter Deum & homines, vt si mandata Dei perseueranter seruarent, æternam mercedem gloriæ reciperent: ergo quicumque perseueranter seruat Dei mandata, iustitiæ ius acquirit ad æternam mercedem gloriæ: quapropter illam ei reddere fuerit iustitiæ, prout specialis est virtus.

7. Pertinet ad istius fundamenti confirmationem tota lex naturalis ff. de *prescriptis verbis*, &c. in qua decernitur omnes contractus innominatos, *do, ut des; facio, ut facias*, æqualem vim habere tribuendi actionem & ius, quam habent contractus nominati, videlicet, emptio, venditio, conductio, locatio & similes. Sed contractus emptionis, venditionis, conductionis, locationis, & similes vim habent tribuendi ius, & actionem ex iustitia strictè & propriè dicta: ergo contractus innominati vim habent tribuendi ius & actionem ex iustitia strictè & propriè dicta. Sunt autem huiusmodi contractus à Deo cum hominibus initi: vt constat multis locis sacrarum literarum, quæ in hac & præcedentibus disputationibus commemorauimus, maxime disput. 56. sect. 3. probat. 4. & sequentibus. Sufficiat illud Matth. 10. *Omnia, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego enim coram Patre meo, qui in cælis est. & infra: Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam.* & Matth. 20. *Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus eius, inuenierit sic facientem: amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.*

Ruiz de Voluntate Dei.

Quintò ne quis confugiat ad rerum vtilitatem, quæ requiritur in contractibus humanis (vt dicemus sect. 9. argument. 5.) adiungimus aliam probationem, quia si quis nec indigens pane, nec vestibus, nec ædificio, nec medicina: seruis suis aut amicis, aut extraneis cibos aut vestes emit, aut conducit ædificatores, aut medicos: postquam hæc præstita fuerint ex contractu, conductor, aut emptor ex iustitia, strictè dicta, manebit obligatus ad reddendum pretium rerum, & mercedem laboris, non minus, quam si receperet ipse vtilitatem ex illis. Quod significatum esse videtur Christi D. verbis Matth. 25. *Quod vni de minimis meis fecistis, mihi fecistis.* quoniam implectis meum mandatum, cui præmium proposui Matth. 10. *Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aque frigida tantum in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.*

Authores contrariæ sententiæ fatentur, contractus onerosos inter homines asserere obligationem ex iustitia specialiter dicta; sed non inter Deum & homines: quoniam Deus est incapax obligationis iustitiæ, hominesque sumus incapaces iuris iustitiæ aduersus Deum. Refutatur autem hæc euasio primò, quia non est opus Deum esse obligatum hominibus ex iustitia, satis est res diuinas, scilicet, gratiam & gloriam esse obligatas hominibus ex iustitia: & in hoc nulla est impossibilitas, vt ostensum est supra.

Secundò, quia si nulla interueniret obligatio iustitiæ, neque ius hominis ex iustitia, propriè dicta, postulantis gratiam & gloriam ex vi contractus initi: sequeretur non esse propriè contractum, nec propriè pactum, aut fœdus, sed tantum fuisse simplicem promissionem, sola fidelitate obligantem. Quia quidditas conventionis, aut pacti consistit in mutua obligatione iustitiæ; saltem inter res, de quibus conuenitur.

Sextò probatur, quia quælibet creaturarum perfectio, si potest ab imperfectionibus separari, formaliter & propriè præexistit in Deo: sed iustitia strictè sumpta pro speciali virtute, creaturarum perfectio est (omnis quippe virtus est perfectio) deinde potest ab imperfectionibus separari, quemadmodum ostendimus sect. 7. & sequentibus, resistentes obiectiones contrariæ sententiæ: ergo iustitia specialiter sumpta præexistit in Deo formaliter & propriè. Septimò probatur, quia nulla Dei virtus assignari potest, cuius sit officium meritis de condigno retribuere præmia, nisi iustitia specialiter accepta: vt constabit sequenti sect. 6.

Consulto prætermitto probationes alias, quoniam nituntur fundamentis nec certioribus, nec clarioribus: quin potius rem, ex se difficilem, implicent obscurioribus difficultatibus, quas ad vnguem examinare non est instituti præsentis. Huiusmodi est illa probatio, quoniam Christus Dominus satisfecit Patri de toto rigore iustitiæ: Pater autem ex iustitia tenebatur acceptare satisfactionem: ergo iustitiæ virtutem exercuit acceptando satisfactionem. Alia probatio est, quoniam peccatum est verè iniustitia strictè sumpta, & iniuria Dei, proptereaque homo constituitur debitor satisfactionis ex iustitia: ergo inter homines & Deum potest interuenire iustitia strictè sumpta. In his duobus,

Kkk 1 tam

8.

9. Solutio.

Refutatio primo.

Secundò.

10.

Iustitia stricta potest ab imperfectionibus separari.

11.

tam circa veritatem antecedentium, quam circa bonitatem illationum plurima discutere necessarium erat.

SECTIO VI.

Solutiones aduersariorum impugnantur.

1. Quamuis præcipue solutiones obiter fuerint impugnatae sect. 4. dum aliqua testimonia ponderabantur; expediens nihilominus erit, singulas per ordinem referendo, peculiari-
Prima solutio.
bus sibi rationibus refutare. Prima solutio respondet, testimonia Scripturæ & Patrum solummodo probare iustitiam generalem, quæ complectitur omnem virtutem, non verò iustitiam specialem. Hæc autem solutio refutatur primò, quoniam iustitia generalis in Deo complectitur etiam misericordiam, liberalitatem, beneficentiam, & similes virtutes (vt constat ex dictis disputatione præcedenti sectione 2.) sed Scriptura, Patres & Concilia citata in sectione 4. sic dicunt, Deum reddere iustis præmia per iustitiam, vt non dicant, eam reddere per misericordiam, aut liberalitatem, aut aliam similem virtutem: ergo retributio iustorum non fit per iustitiam generalem virtutem, sed per specialem.

2. Refutatur secundò, quoniam prædicta testimonia constituunt discrimen inter primam gratiam, quæ datur sine meritis, & gratiæ augmentum, atque gloriæ, quod datur propter merita de condigno (vt constabit aliqua ex illis recolendo.) Vnde sic arguitur: Iustitia, quæ negatur in collatione primæ gratiæ, illa conceditur operibus ad augmentum gratiæ & gloriæ. Sed iustitia, quæ negatur in collatione primæ gratiæ, non est generalis iustitia, prout complectitur etiam misericordiam: ergo iustitia, quæ conceditur operibus ad augmentum gratiæ & gloriæ, non est iustitia generalis. Minor est euidens, quoniam in collatione primæ gratiæ misericordia interuenit, & consequenter iustitia, quæ complectitur misericordiam.

3. Refutatur tertio, quoniam testimonia citata in sect. 4. iustitiam Dei generaliter referunt ad reddendum unicuique secundum opera sua, siue bona, siue mala: sed quando malis debita pœna redditur, interuenit iustitia strictè, proprièque dicta, & non solum generalis virtus (vt magis constabit disputatione 60.) ergo seruata proportione iuxta materiæ capacitatem quando iustorum meritis æterna beatitudo redditur, interueniet aliqua iustitia, strictè proprièque dicta, nec satis erit generalis virtus ad exponenda prædicta testimonia. Quartò refutatur omnibus rationibus præcedentis sectionis, quæ probant, iustitiam strictè & specialiter acceptam.

4. Secunda solutio refert ad legalem iustitiam gubernatricem, quæcumque dicuntur de iustitia reddendi præmia, vel pœnas. Et videri potest aduersus nostram sententiam esse maiores vires solutionis istius. Diximus enim tam in sectione 1. præsentis disputationis, quam disput. 56. sectione 5. & 6. iustitiæ gubernatricis esse munus efficere, vt quæcumque res debentur, reddantur iis, ad quos spectant, licet ipse iudex non sit obligatus: Deum autem non esse obliga-

tum, & debitorem, sed tantum esse obligatas ac debitas gratiam & gloriam.

Nihilominus hæc ratio, quamuis ex hoc capite probeat, in virtute reddendi præmia meritis de condigno, misceri perfectionem iustitiæ legalis gubernatricis: non obstat, quo minus etiam inueniatur alia specialis & propria ratio iustitiæ (siue commutatiuæ, siue distributiue.) Probatur, quia iudex obligans res suas, quas ipse solus tribuere potest, licet suam personam non obliget, sed exemptam relinquit ab obligatione iustitiæ, tenebitur res illas reddere non solum generali munere iudicis, quo præcipit, alias res, ab aliis obligatas, suis dominis reddi; sed etiam speciali virtute iustitiæ, cuius est perficere æqualitatem, quam ipse constituit in conuentione & contractu, & ipse solus potest explere, reddendo res, quas obligauit.

Confirmatur, quia si per impossibile aliqua creata persona per contractum onerosum obligaret gratiam & gloriam meritis reddendam: Deus autem, tanquam iudex efficeret, vt illa persona redderet meritis gratiam & gloriam: tunc in Deo verè fuisset integrum munus iustitiæ gubernatricis circa rem hanc: nihilominus illa persona creata, reddens gratiam & gloriam, exerceret actum iustitiæ strictè & specialiter acceptæ: ergo aliquid specialis iustitiæ ultra iustitiam legalem & gubernatricem, exercet Deus altiori modo, quando ipse obligat meritis gratiam & gloriam, ipsèque retribuit illam.

Refutatur secundò, quoniam strictior & rigidior ratio iustitiæ reperitur in retributione supernaturalium meritorum de condigno, quam in retributione meritorum naturalium ex quadam concordentia & conuenientia: sed in retributione meritorum naturalium reperitur legalis iustitia gubernatrix; ergo ratio iustitiæ, quæ continetur in retributione supernaturalium meritorum de condigno, strictior & rigidior, quam iustitia legalis & gubernatrix. Maior constat ex testimoniis Scripturæ & Patrum adductis sectione 4. Minor verò probata fuit disputatione 57. sectione 3. dict. 2. Idem argumentum fieri potest comparando iustitiam legalem & gubernatricem, per quam facienti quod in se est per vires supernaturales, Deus confert ulteriorem gratiam, & habenti dispositiones ad iustificacionem, confert gratiam iustificantem. Hæc enim est laxior, & minus propriè dicta iustitia, quam illa, quæ reddit præmia meritis de condigno.

Tertia solutio respondet, ad fidelitatem implendi promissa, quæ pars est potentialis iustitiæ, pertinere retributionem meritorum de condigno. Hæc tamen refutatur primò, nam in testimoniis Scripturæ, Patrum, & Concilij, quæ retulimus sect. 4. iustitia, quæ negatur meritis de congruo, præcedentibus iustificacionem, ea conceditur meritis de condigno sequentibus iustificacionem. Sed meritis de congruo præcedentibus iustificacionem, non negatur iustitia, quæ est fidelitas implendi promissa; ergo non hæc sola, sed alia strictior iustitia conceditur meritis de condigno, sequentibus iustificacionem. Minor probatur, quia meritis de congruo, præcedentibus iustificacionem, Deus promissit iustificacionem plurimis locis: sufficiat illud Isaia 1. *Lauamini, mundi estote, auferte ma-*
lum cogitationum vestrarum, &c. Et venite & arguite
me,

5.

6.

7.

Strictior iustitiæ ratio in retributione supernaturalium quam naturalium meritorum.

8.

Refutatur primò.

Isaia 1.

me, dicit Dominus; si non reddidero pramia, quæ pollicitus sum; ut Hieronymus exponit ibidem: Si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbabitur, &c. Quapropter infidelitatis arguendum se fuisse, Deus ipse profiteretur, nisi peccata dimitteret pœnitentibus, & mores corrigentibus.

9. Confirmatur, ex eo namque quod sola violetur fidelitas simplicis promissionis, nemo propriè vocatur iniustus: dicitur autem iniustus merito, qui deficit iustitiæ propriè dictæ, non dando, quod obligavit per onerosum contractum, aut non satisfaciendo meritis de condigno. Inde factum est, ut nec sacra Scriptura significauerit, nec Patres asseruerint, fore Deum iniustum; si negaret primam gratiam pœnitentibus, aut si negaret aliud, quod non debetur meritis de condigno. Nihilominus, Paulus Hebr. 6. significauit, & Augustinus alique Patres sect. 4. citati docuerunt, fore Deum iniustum; si negaret pramia debita bonis operibus iustorum. Ergo loquuntur de alio strictiori, & magis proprio gradu iustitiæ, quam sit mera fidelitas.

10. Secundò refutatur, quoniam vnusquisque non ex sola fidelitate, sed ex iustitia ius habet accipiendi res suas, & quæ sunt illius. At verò iusti suis operibus bonis adquirent regnum cælorum, ut sit illorum, & propriè vocari possint suum, ut vidimus sect. præced. probat. 2.

11. Tertiò, quia pollicitatio, si non sit nuda, sed oneroso contractu fulciatur, ius tribuit iustitiæ propriæ & strictæ. Propterea namque Esdræ lib. 2. cap. 9. parum à princ. dicitur: *Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abraham, & inuenisti cor eius fidele coram te, & percussisti eum eo fœdus, ut dares ei terram, &c. Et dares semini eius: & implesti verba tua, quia iustus es.* Igitur, supposita fidelitate & obedientia Abrahami, quantum fuit ex parte sua, fœdus implentis, iustitiæ diuinæ fuit implere, quod Abrahamo promiserat, iustitiæ, inquam, prout à fidelitate distinguitur. Alioquin potuisset dicere: *quia verax es, vel, quia fidelis es.* & non dicere: *quia iustus es.* Confirmatur verbis Ciceronis libro 2. de iuuentute: *Pactum est, quod inter aliquos conuenit, quod ita iustum putatur, ut inire præstare videatur.* Sed ius reddere, vel exple pertinet ad iustitiam strictè dictam, & non ad meram fidelitatem: igitur à fortiori, pacto satisfacere non pertinebit ad meram fidelitatem, sed ad iustitiam strictè sumptam.

12. Quartò refutatur, nam Scripturæ, Patrèsque citati sect. 4. Dei iustitiæ inunus assignant, vnicuique reddere secundum opera sua, siue primum, siue supplicium: sed nulli redditur supplicium ex mera fidelitate: ergo neque pramia redduntur ex mera fidelitate, sed ex strictiori iustitia. Minor probatur, quia peccatoribus non promittuntur, sed comminantur supplicia: & quamuis promitterentur, non obligaret promissio, quoniam peccatores liberalissime remitterent obligationem istius promissionis, imo nunquam acceptarent. Quapropter circa supplicia non est possibilis obligatio fidelitatis, ut fusiùs ostendimus disputatione 56. sect. 7. versus finem.

13. Quarta solutio virtutem gratitudinis assignat in Deo, cuius proprium officium sit reddere pramia meritis de condigno, præscindendo à promissione, nam promissio superaddit aliam ti-

Rus. de Voluntate Dei.

tulum fidelitatis. Hanc solutionem non satisfacere, quantum ad titulum fidelitatis, constat ex refutationibus proximè præcedentibus. Insuper gratitudinem repugnare diuinæ dignitati, sufficientiæ, ac supremo dominio, probatum est disp. 55. sect. 4.

Nunc illud solummodo restat probandum, etiamsi gratitudo verè proprièque Deo conueniret, non esse munus illius reddere pramia meritum de condigno. Quod probatur primò, quoniam hoc esse iustitiæ diuinæ, sacræ litteræ, Patrèsque tradunt, supra sect. 4. Nemo tamen hætenus, quem sciam, gratitudinem significauit nomine iustitiæ.

Secundò, quoniam, ut scribit S. Thomas 2. 2. quæst. 106. artic. 1. ad 2. à gratitudine distinguitur iustitia, quatenus *retributio proportionalis pertinet ad iustitiam commutatiuam, quando attenditur secundum debitum legale, puta, si pacto firmetur, ut tantum pro tanto retribuitur: sed ad virtutem gratitudinis pertinet, quæ fit ex solo debito honestatis, quam, scilicet, aliquis sponte facit.* Vnde sic arguitur. Retributio meritum de condigno firmatur pacto Dei promittentis, ut pro bonis operibus æterna vita retribuat; igitur hæc retributio attenditur secundum debitum legale, consequenterque pertinet ad iustitiam suo modo commutatiuam, & non ad meram gratitudinem ex solo debito honestatis. Illud porro legale debitum, licet in Deum non cadat, vere tamen obligat res ipsas, ut sæpe dictum est. Ad huius igitur refutationis confirmationem pertinent omnes probationes iustitiæ, posite in sect. 5.

Tertiò refutatur, nam Scripturæ, & Patres citati sect. 4. sub eodem fere tenore verborum asserunt, ad iustitiam Dei pertinere iustus, aut peccatoribus, secundum eorum opera, retribuere: sed peccatoribus pœna non tribuitur ex gratitudine, sed ex iustitia, propriè dicta: igitur iustus præmium non retribuitur ex gratitudine, sed ex iustitia, propriè dicta. Minor constabit disputatione 60.

Quartò refutatur, quoniam iustitia, quam nos asserimus, nullum debitum in Deo constituit, sed tantum in rebus Deo subiectis, quas potest liberè obligare: gratitudo tamen essentialiter exigit, personam esse obligatam honestatis debito, quoniam acceperit beneficium, ut probatum est dicta disputatione 55. sectione 4. Igitur illa sententia fugiens imperfectiones, quas timet, si concedat iustitiam, incurrit in veriores, ac inseparabiles imperfectiones gratitudinis.

SECTIO VII.

De dominio transferendo per iustitiam specialem argumentum soluitur.

A Duersus Dei iustitiam hætenus probatam primum argumentum est hoc. De ratione iustitiæ propriæ, & specialis virtutis est propriè reddere alteri, quod suum est. Non est autem redditio verè & propriè dicta, nisi debitor reddens abdicet se dominio rei, quam reddit, & illud transferat in creditorem. Sed impossibile est, Deum se abdicare dominio, & illud transferre in homines: igitur est impossibilis Deo specialis virtus iustitiæ. Minor probatur, est enim simpliciter impossibile, Deum deponere,

Kkk 3 vel

14. *Pramia meritum de condigno reddere non est gratitudo.*

15. *S. Thomas.*

16.

17.

1. *Obiectio 1.*

vel abdicare supremum dominium, & liberam potestatem disponendi pro libito de qualibet re creata. Vnde fit, vt postquam homini rem aliquam dedit, Deus maneat, & rei datæ & hominis accipientis absolutissimus dominus non minus, quam erat prius, quam rem illam dedisset. Confirmatur, quia neque dominium speciale potest Deus in homines transfere. Quodcumque namque dominium est perfectio, nullam verò perfectionem potest Deus deponere, priuando se illa, vt transferatur in homines.

2. Respondeo & dico primò. Plenior, & extensiuè maior ac rigidior iustitiæ ratio reperitur inter homines; quoniam licet res suas obligant, & reddunt creditoribus, vt totum dominium illarum, quod habent, transferant in creditores, nec possint vlla ratione illarum vsum impedire. Nihilominus abstrahi potest ab iis imperfectionibus eminentior quædam ratio iustitiæ, quæ conferat speciale, verumque dominium alicuius rei debiti, simul retinendo penes se dominium supremum & absolutum, imo totum dominium, quod habebat priusquam daret illam rem.

3. Vnde infero & dico secundò. Communissima ratio iustitiæ strictæ & specialis virtutis, prout conuenit analogicè Deo & creaturis, solummodo requirit verè conferre dominium rei, quæ redditur creditori: non verò requirit abdicare se dominio, vel priuare Deum, qui reddit. Nec mirandum est, ita differre diuinas perfectiones ab humanis; siquidem aliter, neque scientiam, nec sapientiam, nec generationem, aut filiationem aliàsque perfectiones possemus Deo tribuere.

4. Dico tertio. Deus reddens beatis gloriam, vt mercedem bonorum operum, confert illis speciale dominium illius gloriæ, atque hoc dominium conferens, nullum suum dominium deponit, sed integrè, perfectèque retinet totum suum dominium perinde, ac si nullum dominium homini contulisset. Explicatur & probatur, quia Deus hominibus non confert, nisi solum dominium particulare cuius sunt capaces: Deus autem nunquam habet nec habere potest dominium particulare, quod confert. Ergo nullum dominium suum deponit, neque illo se priuat. Imo potius, quemadmodum Deus causis secundis tribuens particularem virtutem causandi, nulla virtute causandi priuat se ipsum, quia nec habet, nec habere potest illam virtutem causandi, quam habent causæ secundæ, nec potest vnquam Deus esse causa secunda: sic etiam tribuens hominibus particulare dominium, nullo dominio priuat se ipsum, quia nec habet, nec habere potest illud speciale dominium, quod est creaturarum proprium. Simile exemplum accipere potest ex summa libertate, quam Deus conferens, non se priuauit illa, quia Deus non erat illius capax. Nec enim Deus esse potest indifferens ad bonum & malum, nec subordinatus libertati superiori.

5. Confirmatur, quia diminutum & angustum fuisset supremum dominium Dei, nisi potuisset absque sui diminutione communicare sui participationem, sicut scientia Dei & bonitas sui participationem communicant absque sui diminutione. Participatio verò diuini dominij est dominium particulare, quod homines habent in suas actiones, & in alias res creatas, siue naturales, siue supernaturales: de cuius dominij parte dicitur Genes. 1. *Replete terram & subijcite*

eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cælis, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.

6. Sed obiciēs primò, quia Deus conferens hominibus particulare dominium animalium, propterea se ipsum nullo dominio priuabat, quia pro libito poterat animalia non producere, vel producta annihilare, vel hominem illo dominio spoliare; nec esset iniustus Deus, licet hæc omnia fecisset: foret autem iniustus Deus, si post merita de condigno, visionem beatificam non produceret in homine, vel productam annihilaret, & hominem spoliaret beatitudine: igitur Deus manet aliquo dominio priuatus.

7. Respondeo causalem, in antecedente positam non esse veram, si denotet adæquatam causam retinendi dominium: quia potius totum dominium diuinum retineri potest integrum, licet hominibus debeat dominium particulare beatitudinis, & Deus per onerosum contractum concefferit illud, & consequenter sit impossibile Deum velle negare gloriam, & semel collatam destruere. Quemadmodum omnipotentia Dei manet integra, & nulla ex parte diminuta, licet causis secundis contulerit vim agendi operationes sibi proprias, cum firmo decreto non impediendi illas de lege ordinaria. Sicut enim aliud est actionibus causarum secundarum impediri diuinam potentiam, ne contrarios illis motus imprimat, sed eas suos motus agere sinat, aliud autem est Deum priuari sua potentia: sic etiam aliud est particulari dominio, quod Deus contulit beatis impediri diuinum dominium, ne exerceatur in destruenda gloria beatorum, aliud est Deum priuare suo dominio.

8. Confirmatur, quia in omni sententia concedendum est, saltem ratione veracitatis, & fidelitatis cohiberi dominium supremum Dei, ne possit destruere gloriam beatorum, quod postquam iudicatur non esse inconueniens, nullum maius inconueniens augetur ex eo, quod diuinum dominium ab eisdem actionibus contineatur, propter dominium sui participationem, quod libere voluit suis filiis communicare ad maiorem suam gloriam.

9. Obiciēs secundò. Potest homo seipsum abdicare particulari dominio sui & suarum rerum, & illud Deo tradere (quod re ipsa religiosi præstant solemnī professione.) Deus igitur est capax dominij particularis, & illo dominio caret, quando confert illud nobis.

10. Respond. explicando antecedens. Quamuis enim, vt sonat sit verum, quantum ad priorem partem abdicandi se ipsum dominio sui & rerum suarum: attamen non ita dominium illud Deo traditur, vt per se ipsum immediatè possideat illud particulare dominium, possidet autem mediatè per Summum Pontificem, & alios Prælatos, qui vice Dei possunt tanquam particulares domini de rebus Deo traditis disponere. Dominium autem Dei quadam extrinseca denominatione crescit per ablationem particularis dominij, quo poterat homo de se, vel de suis rebus in alios vsus disponere, priusquam se Deo traderet. Quemadmodum extrinseca denominatione crescit diuina causalitas per ablationem particularis causæ, quæ prius poterat aliquos effectus naturaliter causare, postea verò non potest, sed tota vis causandi manet penes Deum.

11. His ita explicatis, demonstratur esse fallax argumentum initio positum, vel potius illius fundamento bene intellecto, probari iustitiam, quam asserimus. Ratio est, quoniam ubique reperitur verè ac propriè reddere alteri ius illius, & rem illi propriè debitam, ibi reperitur quidditas iustitia specialis virtutis: sed alteri reddere ius illius, & rem illi propriè debitam potest reperiri, quamvis Deus non abdicet se dominio particulari, quod confert: igitur absque abdicatione dominij reperitur in Deo quidditas iustitiæ specialis virtutis.

12. Huius exemplum est non valdè dissimile, quando Rex suis ducibus, missis ad debellandos barbaros Novi orbis, concedit dominium speciale terrarum, quas subiugauerint, titulūque Ducis, aut Marchionis, aut Comititis. Tunc enim post eas nationes subiugatas, iustitiam exercet Rex unicuique reddens prouinciam, quam ante victoriam assignauerat: nihilominus Rex nullo dominio speciali se ipsum abdicat (nunquam enim habuit illud, quamvis habiturus esset, nisi prius, quam vinceret, alteri contulisset) retinet autem supremum ac regale dominium, ratione cuius & illæ prouinciæ totæ, sicut & illarum Duces, Marchiones, aut Comites seruire tenentur Regis arbitrio ad bonum vniuersale totius Regni.

S E C T I O V I I I.

De iustitia patris ad filium, & domini ad seruum alterum argumentum.

1. Antiquorum Scholasticorum, qui Deo negabant specialem virtutem iustitiæ, præcipuum argumentum erat, quia patris ab filium, & domini ad seruum non potest esse iustitia specialiter & propriè dicta. Quemadmodum Aristoteles docuit lib. 1. Ethic. cap. 6. & S. Thomas 2. 2. quæst. 57. artic. 4. & cum eo communiter Theologi, necnon iuris Doctores l. cum oporteat, C. de bonis, quæ liberis. & l. id vestimentum. ff. de peculio. & Infit. per quas personas nobis acquiritur §. item vobis.

2. Ratio est manifesta, quia iustitia, specialiter dicta, est ad alterum, filius autem non est alter à patre, quantum ad ea bona, in quibus exercetur iustitia, quia est veluti pars eius, nec seruus est alter à domino, quia totus est domini, tanquam instrumentum illius. Atque inde prouenit, vt quidquid acquirit filius, aut seruus, acquirit suo patri vel domino, propterea quæ sub dominio patris & domini cadant illorum omnia bona magis, quam sub dominio filij vel serui. Vnde sicut nemo potest exercere iustitiam circa sua bona, sic pater non potest exercere iustitiam circa bona filij, nec dominus potest exercere iustitiam circa bona serui. Cum igitur Dei dominium sit maius quolibet alio; seruitus autem creaturarum sit strictior; insuper cum filiaratio quæcūque hominum ad Deum sit magis subiecta, magisque dependens à Deo, quàm à quolibet patre creato: consequens est, fortiorem esse rationem, quæ prohibeat inter Deum & homines iustitiam specialiter dictam.

3. Respondeo. Aristoteles alibi concessit iustitiam inter patrem & filium, & inter seruum & dominum, videlicet lib. 2. Magnorum Moral. cap. 11. propius ad finem quàm ad med. dicens:

In quibus iustum est, in eisdem amicitia esse videtur. Quamobrem quot iustorum sunt species, totidem & amicorum. Iustum ceritè est & hospiti erga cinem, & seruo erga dominum, & filio erga patrem, & uxori erga virum. Quod hac distinctione conciliari potest cum eius doctrina, relata in argumento, Patris ad filium, & domini ad seruum sub hac ratione formali præcisè sumpta, non potest esse iustitia: nihilominus pater filio potest libere concedere speciale bonorum dominium, similiterque dominus seruo: quo speciali dominio accepto, poterit iustitiæ contractus inire filius cum patre, & seruus cum domino: Deus igitur sua libera voluntate per contractum onerosum, cum hominibus initum, concedit speciale dominium bonorum operum, quæ sequuntur iustificacionem, vt per illa iustitiæ ius adquirant ad gloriam. Quapropter huius argumenti solutio tota reuocatur ad doctrinam præcedenti sect. traditam, de speciali dominio, quod Deus hominibus confert.

Hæc solutio confirmatur primò, quia filius emancipatus, & seruus manu missus, acquirit sibi, potestque cum patre & domino contractus exercere non minori iustitiæ rigore, quàm quilibet alter extraneus. Sed homines iusti, quantum ad prædictum speciale dominium acquirendum ita se habent, vt serui manu missi, seu libertate donati (non totaliter, sed aliqua ex parte) & vt filij quodammodo emancipati. Quod attinet ad libertatem à seruitute, probatur Ioan. 8. *Seruus enim non manet in domo in æternum; filius autem manet in æternum. Si ergo vos Filia liberauerit, verè liberi eritis.* & 2. Corinth. 12. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.*

Emancipationem verò significat parabola diuidentis filio prodigo partem substantiæ, quæ continebat eum, & permittentis abire, significat enim arbitrij libertatem. Quod autem per gratiam concedatur etiam substantia, qua filius possit à patre mercedem obtinere, colligitur ex Matth. 6. quia postquam dixit de aliis: *Receperunt mercedem suam, de filio subiungit: Vt sit elemosina tua in abscondito, & Pater tuus, qui viuit in abscondito, reddet tibi.* Quod idem de oratione dicitur continuo, præter alia, quæ ponderauimus sect. 4.

Confirmatur secundò, nam absq; totali emancipatione filij manentes adhuc sub patria potestate, quorundam bonorum habere possunt dominium, prorsus independens à dominio patris. Ego licet homines iusti, tanquam filij, nondum emancipati, maneant adhuc sub patria potestate Dei, poterunt habere dominium speciale, dependens à supremo dominio Dei. Consequentia probatur à minori ad maius, quia patriæ potestati minus derogat speciale dominium, dependens à supremo dominio patris, quam dominium prorsus independens à dominio patris. Antecedens constat in bonis castrensis, aliisque nonnullis, de quibus superfluum est dicere, cum res sit manifesta. Idem argumentum fieri potest de seruo, qui potest ex consensu domini laborando, vel donationes accipiendo, sibi adquirere pretium, quo suam libertatem ex iustitia redimat vero contractu redemptionis inter seruum & dominum, vel aliquid aliud ab eo emat.

Sed insunt aduersarij in eo discrimine Dei à creatis patribus & dominis, quoniam Deus non potest

4. *Filius, & seruus cum patre, & domino possunt contractum inire.*

Ioann. 8.

1. Cor. 12.

5.

Matth. 6.

6.

Filij quorundam bonorum domini.

7.

potest suis filiis aut servis concedere dominium, independens à suo supremo dominio: ideoque non potest cum illis contrahere iustitiæ conventiones & pacta. Sed huius solutio satis constat ex præcedenti sect. sufficit enim speciale dominium hominibus concessum, ad conventiones ex iustitia speciali obligantes creatum præmium, licet Deus nihil omnino de suo dominio deponat.

SECTIO IX.

Nec iustitia, nec iniustitia hominis ad Deum, sequitur ex iustitia Dei ad homines, nec ista requirit materiam temporalem aut utilem Deo.

1. **T**ertium argumentum contrariæ sententiæ sic habet. Si in Deo est vera iustitia comparatione nostri; sequitur in nobis etiam esse veram & specialem iustitiam comparatione Dei: consequens autem est falsum; ergo & antecedens. Sequelam probant, quia eadem est ratio hominis ad Deum, quæ Dei ad homines. Consequentis verò falsitatem ostendunt, quia iustitia hominis ad Deum est religio, quam non esse partem subiectivam, id est, speciem iustitiæ, sed partem potentialem, deficientem à perfectâ ratione iustitiæ docet S. Thom. 2. 2. quæst. 80. art. 1. & communiter recentiores Theologi. Vnde neque penitentia est species iustitiæ, sed pars potentialis. Et confirmant, quoniam hominis ad Deum nulla est iniuria, siue iniustitia strictè sumpta, igitur nec iustitia. Antecedens probatur, quia si qua peccata forent iniustitiæ; maxime blasphemia, sacrilegium, odium Dei. Hæc autem non sunt iniustitiæ; opponuntur enim aliis virtutibus, blasphemia fidei, sacrilegium religioni, odium charitati.

2. Nos autem, omiſſa materia consequentis, quæ longiorem requirebat disputationem, respondeamus negando sequelam. Dux sunt autem præcipuæ rationes discriminis. Prima, quia reddens plus, quam debetur ex vi contractus, satisfacit perfectissime iustitiæ; veruntamen qui reddit minus, quam debet, etiamſi non possit amplius, deficit à perfectâ ratione iustitiæ. Nunc autem Deus reddit hominibus plus, quam debetur illis ex contractu facto de bonis operibus: homines autem semper reddimus Deo multo minus, quam ei debemus, nec aliam rationem assignat S. Thomas 2. 2. quæst. 80. artic. 1. propter quam religio deficiat à ratione iustitiæ, nisi, quia deficit ab æqualitate, nemo quippe reddere potest Deo quantum debet.

3. Secunda ratio discriminis est, quia iustitia Dei est altioris ordinis adimplens æqualitatem & obligationem rerum, cum tamen ipse Deus non sit obligatus, & conferens speciale dominium homini, non amittens aliquid de suo dominio. Talis autem iustitia non est possibilis hominibus erga Deum, propter nostram imperfectionem & subiectionem. Quod si quæras, quid in hominibus iustis correspondeat, quasi correlativum divinæ iustitiæ reddentis præmia; respondeo tantum correspondere ius verum & specialiter dictum ad præmia, suppositis meritis de condigno. Ex eodem igitur principio respondetur ad confirmationem, omitendo quod immediate probat, scilicet, hominis ad Deum, nec esse

proprie iustitiam, neque iniustitiam: hæc enim non requiritur, ut Dei ad homines possit esse iustitia.

Quartum argumentum insitit in materia propria iustitiæ, quæ debet esse bonorum temporalium aliquid. Aristoteles enim lib. 5. Ethic. cap. 2. *Aristoteles.* propius ad med. quam ad princip. *Perſpicuum, inquit, est, præter totam, (id est generalem iniustitiam) aliam esse quandam iniustitiam, ut paritero univocam: quia definitio genere est in eodem: ambas namque id possunt, ut sunt ad alium. Verum hæc quidem circa honorem versatur, vel pecunias, vel salutem, vel si quo uno nomine completi hæc univocæ possunt: & circa voluptatem, quæ fit à lucro. Illa vero circa omnia ea, in quibus studiosus versatur.* Ostensa igitur distinctione specialis iniustitiæ à generali, quæ sumitur ex bonis temporalibus, circa quæ versatur, ex eadem materia sumit specialis iustitiæ distinctionem continuo subinfrens: *Iustitiæ igitur esse plures, & aliam quandam esse præter totam virtutem, perſpicuum iam evasit.* Eodem evadit modus explicandi S. Thomæ 2. 2. quæst. 58. artic. 8. corp. dicentis, exteriores res, & exteriores actiones esse materiam propriam iustitiæ; quoniam secundum illas, & non secundum interiores actiones, unus homo ordinatur ad alterum. Iustitia vero quidditas est hominem ad alterum recta ratione coordinare.

Inde sic argumentatur contraria sententia. *Inde sic argumentatur contraria sententia.* Præmium gratiæ, vel gloriæ non est pecunia, nec honor, nec salus, nec est bonum exterius & temporale, sed bonum interius & æternum: ergo præmium gratiæ, vel gloriæ, non est materia capax iustitiæ specialis virtutis, sed tantum generalis iustitiæ. Confirmat, quia nisi hæc ratione specialem iustitiæ virtutem distinguamus à generali, sequitur, in omni virtute contineri iustitiam specialem: quoniam omnis virtus obſervat in suis operationibus æqualitatem cum sua regula, hoc est, cum lege, & cum Deo.

Respond. Iustitia inter homines possibilis, quasi per accedens restringitur ad materiam temporalem, & exteriores res & actiones: quoniam res interiores alterius hominis nemo potest cognoscere, nisi per exteriora signa, nec ex illis utilitatem accipere: vnde pronunt non coordinari unum hominem cum alio, nisi per res & actiones exteriores. Quod si quilibet homo penetrare posset res, & actiones interiores alterius, & ex illis utilitatem capere: dubitari non potest, quin circa illas posset coordinari cum alio, & de illis convenire per obligationem iustitiæ strictè sumptæ. Cum igitur Deus interiores res & actiones hominum intelligat non minus, quam exteriores: manifestè sequitur, quantum est ex hoc capite præcisè, quod eius conventiones cum hominibus versentur circa res & actiones interiores, omnino nihil impediri rationem iustitiæ, si non impeditur ex alio capite, sicut verè non impeditur, ut ostendunt solutiones aliorum argumentorum.

Addo tamen ad maiorem abundantiam, dato, quod creata iustitia quidditatiuè, atque per se postulare materiam temporalem, & exteriorem, nihil inferri contra iustitiam specialem, quam in Deo ponimus; est enim eminentior, abſtrahens ab hac sicut ab aliis imperfectionibus, alioqui reddens res spirituales, debitas ex oneroso contractu. Confirmatur, quia similiter pecuniam, & res pecunia æstimabiles assignant

4.

5.

Confirmatio.

6.

7.

gnant esse materiam liberalitatis Aristoteles libro quarto Ethicor. capit. 1. & sanctus Thomas 2. 2. quæst. 117. artic. 2. Nihilominus in præfenti quæst. 21. art. 1. ad 1. & lib. 1. contra gent. cap. 93. sub initium, concedit liberalitatem Deo propriè conuenire: prout fusiùs exposuimus suprà disputat. 55. sect. 2. Quemadmodum igitur diuina liberalitas altiore & vniuersaliorem obtinet materiam, sic etiam diuina iustitia. Potuisset enim, si vellet, conuentiones cum hominibus inire de temporalibus & exterioribus rebus, sicut de facto conuenit de spiritualibus & æternis.

8. Quintum argumentum, quoniam omnis iustitia, & peculiariter commutatiua versatur circa commodum & vtilitatem, atque profectum alterius, vel circa detrimentum ac nocumentum. Vnde Aristoteles lib. 5. Ethicor. capit. 4. concludit, iustum medium inter lucrum & damnum, esse obiectum proprium iustitiæ commutatiuæ; & S. Thomas 1. 2. q. 21. art. 3. corpore dicit: *Retributio secundum iustitiam fit alicui ex eo, quod agit in profectum, vel nocumentum alterius.* Sed nulla creatura potest aliquid agere, quod cedat in Dei commodum, vtilitatem, profectum, aut lucrum, quippe qui bonorum nostrorum non indiget: vt ostendimus supra disp. 8. sect. 4. & disp. 55. sect. 4. Nulla ergo creatura potest ex iustitia mereri retributionem ex Deo, nec ab eo exigere quidpiam vt debitum ex commutatiua iustitia.

S. Thomas

9. Respondetur primò. Inter homines iustitia commutatiua respicit lucrum, vtilitatem, emolumentum, aut horum contraria; verum ad hunc respectum quasi per accidens restringitur iustitia; quoniam ælimatio rerum & actionum, circa quas versatur humana iustitia, non mensuratur intrinseca perfectione rerum, sed earum commodo & vtilitate ad vitam humanam. Alioqui totius mundi aurum & argentum non esset pretium sufficiens vnius passeris, qui venditur alle. Ideoque Aristoteles citatus præcipit, æqualitatem esse quærendam in lucro & damno. Quod si voluissent homines ab aliis exigere res aut operationes honestas & arduas; licet exigentibus nullam vtilitatem afferrent; possent de illis inire contractus ex iustitia commutatiua, tenerenturque tantum reddere vtilitatis alteri, quantum conuentione statuissent. Quapropter iustitiæ quidditas per se & ab intrinseco non exigit materiam vtilem, & commodam remuneraturo; sed tantum materiam, quam remuneraturus velit emere, siue recompenfare tanto vel tanto pretio, statuto per conuentionem.

Iustitia quidditas non exigit materiam vtilem.

10. Respondetur secundò. Ad maiorem abundantiam dato, quod creata iustitia, quidditatiuè ac per se postulet materiam vtilem, commodam & lucratiuam: nihil obstaret quominus ille Dominus, qui nullius indiget, haberet altiore aliam rationem iustitiæ, per quam res suas obligaret oneroso contractu, easque redderet hominibus explentibus conditiones contractibus, & conuentionibus impositas.

11. Confirmatur ad hominem primò, quia contrariæ sententiæ Doctores, videntes humanam gratitudinem versari circa res viles & commodas accipienti, resecant hanc imperfectionem à gratitudine Dei, & abstrahunt conceptum gratitudinis, quæ versetur circa res gratas & acce-

ptas. At verò magis intrinsecum est gratitudini, quam iustitiæ, versari circa beneficia vtilia & commodas accipientibus: vt vidimus disput. 55. sect. 4. Ergo potiori iure debuissent concedere rationem iustitiæ, quæ seruet æqualitatem, mutuo contractu constitutam, licet materia non sit vtilis Deo, sed tantum ei grata.

Confirmatur secundò, nam & promissio non obligat inter homines, nisi fuerit de re vtili, quoniam res inutilis non acceptatur ab eo, cui fit promissio. Nihilominus promissio quæcumque facta de re Deo grata, stricte obligat, & supponitur acceptari à Deo. Imò nullum votum dicitur esse de materia inutili, nisi quod est de re, quæ Deo non sit grata. Cur ergo non appellabitur materia vtilis, id est, Deo grata, quodlibet opus bonum hominis iusti, quatenus est sufficiens ad contractum & conuentionem in eundam; sicut est materia sufficiens ad votum: quamuis ad contractus & promissiones inter homines non sit apta materia?

Respondetur tertio. Lucrum & damnum apud Aristotelem & S. Thomam locis supra citatis accipitur largius pro quacumque re, vel actione, quæ grata est alicui personæ, quamuis ei non sit vtilis, sed potius nociua. Quo sensu per iniuriam hominem occidere, vel percutere vocatur lucrum ab Aristotele, quantumvis multoties homicida, vel percussus patiatur grauissima detrimenta occasione illius iniuriæ. Notauit hanc ampliacionem, ac ferè violentam extensionem vocabuli Philosophus ipse lib. 5. Ethicor. cap. 4. ante medium, dicens: *Nam cum hic quidem percussus est, aut occisus, ille verò percussus, aut occidit, passio atque actio diuisa est in partes non æquas, sed ad æqualitatem auferendo lucro damni respectu, nititur redigere iudex. Dicuntur enim hac in talibus absolute dicendo. Atque quamquam hæc nomina quibusdam accommodata non esse videntur, vt ei, qui percussit, lucrum: & ei, qui passus est, damnum: cum mensurata tamen fuerit passio, hoc damnum, illud lucrum vocatur.* Obserua potissimum postremas lineas.

Respondetur quartò. Deus seruis & amicis suis vtilia & commodas potest emere, vel oneroso contractu adquirere; ratione cuius conuegat obligatio iustitiæ, sicut ostendimus supra sect. 5. probat. 5.

SECTIO X.

Meritis de congruo, etiam supposita promissione, premium reddere, non est specialis iustitiæ actus, sed iustitiæ legalis.

Dico primò. Seclusa promissione Dei, gubernatricis iustitiæ legalis esse munus præmia reddere bonis operibus, iam diximus disp. 57. sect. 3. & 4. Nunc addimus, in huiusmodi præmiis non exerceri iustitiam specialem virtutem, de qua locuti sumus in præfenti disp. Ratio est, quia seclusa promissione non modo Deus non est obligatus, sed neque res diuinæ gratia & gloria, vel quodlibet aliud bonum potest esse debitum operibus hominum, nisi præcisè ex quadam honestate, & cōdecencia: vt constat ex dictis tota disp. 56. præferti sect. 2. & 4.

Dico secundò. Supposita quoque promissione, vel pacto de bonis operibus meritoriis de congruo

12.

Promissio de re inutili non obligat.

13.

Aristot.

14.

1.

2.

gruo tantum, & non de condigno, non exerceri specialem virtutem iustitiæ, sed tantum misericordiam, recte docet S. Thomas ad Hebr. 6. lect. 3. circa med. vbi: *Duplex, inquit, est meritum unum, quod innititur iustitiæ, & illud est meritum condigni: aliud, quod soli misericordiam innititur, quod dicitur meritum congrui. Probatur, quia meritum congrui non est simpliciter meritum, sed ex quadam congruitate & decentia, quod est, secundum quid esse meritum: ergo nihil illi redditur, tanquam simpliciter debitum, quod est esse debitum ex iustitiâ, sed tanquam debitum illi ex quadam congruitate & ex fidelitate diuina.*

3. Confirmatur primò, quia licet meritum congrui comparatione rerum supernaturalium non sit aliud, quam operatio supernaturalis, ideòque proportionem aliquam habeat in eodem ordine, quæ videri potest genus æqualitatis: eius tamen dignitas extenuatur nimium per indignitatem personæ, quæ peccato mortali impeditur, ne possit exactè placere Deo suis operibus. Respicit enim Deus potissimum ad personam, & propter illam ad munera, iuxta illud Genes. 4. *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain verò & ad munera illius non respexit.* Confirmatur secundò, quoniam ad meritum ex iustitiâ non esset satis opus æqualis omnino dignitatis cum præmio; sed requiritur præterea contractus illius personæ, quæ præmium redditura est. Miles enim strenuè pugnans, licet opus faceret æquale magno stipendio, non acquireret iustitiæ ius ad stipendium; sed tantum ex congruitate, si Rex non conduxisset illum; & multo minus, si Regi displiceret, tanquam illius inimicus.

4. Inde prouenit, vt quamuis Deus promiserit credentibus, ac verè pœnitentibus conferre iustificationem: expediens fuerit, & rationi consentaneum, non obligare iustificationem primam ex iustitiâ speciali virtute, sed tantum ex fidelitate promissionis. Inde quoque prouenit, vt Deus conuenienter voluerit, perseverantiam in gratia non cadere sub merito de condigno, & ex iustitiâ, licet obtineri possit per merita de congruo, quoniam diuina motio ditigens liberum arbitrium, vt indeclinabiliter in obseruantia diuinorum mandatorum perseveret, est munus gratis conferendum, vt sit principium meriti de condigno; principium autem meriti de condigno non potest cadere sub merito de condigno: vt S. Thomas ratiocinatur 1. 2. q. 114. art. 9. corp.

5. Consonat Hieronymus dialogo 1. aduersus Pelag. multò propius ad finem, quàm ad med. dicens: *In Deuteronomio perspicue demonstratur, non in operibus nostris, atque iustitiâ, sed Dei misericordia nos conseruari, (scilicet in bonis operibus) dicente Domino per Moysen, Ne dicas in corde tuo, cum subuerteris ei Dominus Deus tuus à facie tua, in iustitiâ mea introduxit me Dominus, vt possideam terram hanc: quia in impietate gentium istarum Dominus consumeret eos à facie tua: non in iustitiâ tua, & derelictione cordis tui intrabis, vt possideas terram eorum: sed in impietate eorum Dominus Deus tuus consumeret eos à facie tua, vt suscitet verbum, quod locutus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Jacob. Et scies, quod non in iustitiâ tua Dominus Deus tuus dabit tibi terram optimam, vt possideas eam: quia populus dura cernicis es tu.*

Inde collige à fortiori, cætera omnia, quæ cadunt sub meritum de congruo, reddi non ex iustitiâ strictè sumpta, sed tantum ex misericordia, vel etiam ex fidelitate promissionis, & legali iustitiâ gubernatrice, cuius est proprium attendere congruitatem, & conuenientiam, præsertim inter merita & præmia: vt vidimus disp. præcedenti sect. 3. & 4.

Obiicit tamen aliquis. Absque præuia promissione, si Deus redderet præmia bonis operibus, siue naturalibus, siue supernaturalibus, seruaret proportionem iustitiæ distributiue, quæ attendit personarum discrimina comparatione meritorum, nec efficit æqualitatem arithmeticam, sed geometricam explicandam disp. sequenti. Ergo etiam absque præuia promissione præmia redderentur ex iustitiâ speciali, & strictè sumpta. Respondetur. Ad iustitiâ distributiua non sufficit seruari prædictam proportionem geometricam comparatione personarum & meritorum; nisi præsupponatur speciale atque simpliciter dictum debitum eorum præmiorum, quæ redduntur. Alioqui proportio geometrica seruatur etiam in misericordia, gratitudine, liberalitate, obseruantia, & charitate. Istæ namque sicut & aliæ quædam virtutes ordinem & proportionem attendunt comparatione personarum, & quorundam meritorum, siue rationum, quæ possunt ad adus illarum virtutum allicere.

DISPUTATIO LIX.

Utrum distributiua potius, quàm commutatiua iustitiâ perfectionem præhabeat diuina iustitiâ.

SECTIO I.

Distributiua iustitiâ perfectio quâ ratione reperitur in Deo.

DVÆ sunt species humanæ iustitiæ, quas enumerat, & explicat Aristot. lib. 5. Ethicor. cap. 2. versus finem, & cap. 3. & 4. videlicet, distributiua, & commutatiua. De priori Philosophus dicto capit. 2. prope finem: *Una quidem, ait, species est ea, quæ in distributione consistit, aut honoris, aut pecuniarum, aut cæterarum rerum, quæ inter eos diuidi possunt, qui in eadem civili societate versantur, in his enim sit, vt quisquam & non æquum habeat ad alium, & etiam æquum.* Nam si dix, aut Princeps militiæ ex spoliis inimicorum, & ex capta ciuitate nihil amplius accipiat, quàm priuatus miles; æqualitas seruabitur inter vtrumque, quatenus vni tantum tribuitur, quantum alteri: magna tamen erit inæqualitas, considerando dignitatem ducis, aut Principis, cui maior communium bonorum pars ex iustitiâ debetur.

Vnde sequenti cap. 3. inter princip. & med. *Iustum, inquit, quod in distributionibus est, omnes uno ore pro dignitate quadam oportere esse dicunt.* Inferius autem infert, quatuor terminos esse considerandos ad æqualitatem distributiouis, v. g. vt sicut se habet Achilles ad Aiace,

6.

7.

Solus.

1.

Humana iustitiâ species dua.

Aristot.

2.

ita

ita se habeat munus Achillis ad munus Aiæcis, videlicet, ut si Achilles est dignitatis duplo maioris, quam Aiæx, munus Achillis sit duplo maius, quam munus Aiæcis. Talem autem, ait Aristoteles, rationum comparationem mathematici geometricam vocant. Quibus principiis insistent S. Thomas 2. 2. quæst. 61. art. 1. docet, distributivam iustitiam attendere ordinem totius ad partes, & bonorum communium ad singulas personas secundum proportionalitatem, quæ est proportio proportionum. Et in artic. 2. docet, in distributiva iustitia medium non accipi secundum æqualitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas, ut, scilicet, sicut una persona excedit aliam, ita res, quæ datur uni personæ, excedat rem, quæ datur alij.

S. Thomas.

3.

In retributione præmiorum divina iustitia formaliter distribuitur, tanquam exemplar creatæ iustitiæ distributivæ. Probatur, in præmio namque non servatur æqualitas rei ad rem, quæ sit arithmetica, seu æqualitas proportionis; siquidem visio beata multo maioris est perfectionis, & pretij, quam opus meritorium, considerata utriusque quidditate; rursus æternum præmium infinita duratione superat temporales labores, ac denique Deus ultra condignum remunerat mercedem maiori, quam pro meritis, ut ex sacris literis, & Patribus ostendimus supra disp. 56. sect. 4. in tertia gratia.

4.

Deus solum de beatitudine in generalis præmium servat.

Unicam conclusionem ex hoc fundamento colligo. In retributione præmiorum divina iustitia formaliter & propriè continet perfectionem iustitiæ distributivæ, tanquam exemplar creatæ iustitiæ distributivæ. Probatur, in præmio namque non servatur æqualitas rei ad rem, quæ sit arithmetica, seu æqualitas proportionis; siquidem visio beata multo maioris est perfectionis, & pretij, quam opus meritorium, considerata utriusque quidditate; rursus æternum præmium infinita duratione superat temporales labores, ac denique Deus ultra condignum remunerat mercedem maiori, quam pro meritis, ut ex sacris literis, & Patribus ostendimus supra disp. 56. sect. 4. in tertia gratia.

Quod si dicas, conventionem Dei facta cum operariis æqualem evasisse mercedem: respondeo. Deus non statuit conventionem & pactum, nisi de vita beata in generali, non determinando gradum; nec homines possunt acquirere ius ad determinatum gradum, nisi secundum proportionalitatem, quam Deus servare decrevit in cælesti republica; siquidem in hoc contractu Dei nihil amplius, quam istud cognoscunt homines. Sublata igitur æqualitate proportionis & arithmetica, restat æqualitas proportionalitatis & geometrica, ratione cuius quantum vnaquæque persona præcellit alteram meritis & dignitate, tantum præcellat perfectione visionis beatificæ, ita ut persona centies dignior, obtineat visionem centuplo excessu perfectiorem.

5.

Æquale opus ad personam Deo magis grata maiori præmio remuneratur.

Confirmatur primò, nam opus æqualis perfectionis, si procedat à persona, quæ Deo magis est grata, maiori præmio remuneratur: ut probat Suarez tomo 3. de grat. lib. 2. capit. 22. Ergo personarum dignitas attenditur in remuneratione meritorum, quod est proprium iustitiæ distributivæ. Alioqui, si sola rerum æqualitas attendetur, semper æqualibus operibus responderent æqualia præmia, quamvis ab inæqualibus personis procederent; quemadmodum æqualiter laborantes in vinea conventionem facta ex denario diurno, æqualem mercedem accipiunt, licet contingere possit personas esse inæquales dignitate, vel consanguinitate, aut amicitia.

6.

Confirmatur secundò, nam ubi iustum & æquale necessariò requirit rerum inæqualitatem, ibi reperitur iustum distributivum (ut constat ex iis, quæ initio retulimus ex Aristotele) sed in retributione beatitudinis iustum & æquale necessariò requirit rerum inæqualitatem nuper explicatam, itaut etiam æqualibus labo-

ribus inæqualia præmia respondeant; sicut etiam laboribus inæqualibus respondebit æquale præmium aliquando propter inæqualitatem personarum in dignitate gratiæ. Cuius aliquod vestigium fuit æqualitas denarii redditu operariis, qui vna tantum hora laboraverant in vinea.

Confirmatur tertio, quia ubi quantitas mercedis non est determinata, nec determinatè debita, ibi non servatur æqualitas arithmetica; sed geometrica. Bonis autem operibus mercedis quantitas non est determinata, nec determinatè debita: manet enim in arbitrio Dei assignantis quantitatem præmij iuxta proportionem supradictam: ergo in retributione præmiorum Deus servat æqualitatem geometricam, & non arithmeticam. Quod explicatur exemplo Imperatoris, præter alimenta quotidiana, nullum aliud stipendium determinatum assignantis suis militibus, nisi spoliolum partem, atque terram, & ditionum iura distribuenda, iuxta proportionem laboris & personarum: similitèque munera & gradus in palatio Imperatoris.

Confirmatur quartò, nam in retributione præmiorum proportionalis inæqualitas non est per accidens intenta (quemadmodum evenire solet etiam in commutativa iustitia, quando debita restituntur, servata quadam proportionem, quia non possunt integrè restitui: vel quando lucra diuiduntur inter eos, qui contractum societatis iniierant, posito inæquali capitali) sed est intenta valde per se, sicut est per se intentus ordo civitatis cælestis, & hierarchia, subordinatiōe diversorum graduum, & sicut est per se intenta pulchritudo vniuersi, resultans ex varietate rerum, ac potissimum est per se intenta integritas & perfectio mystici corporis Christi D. constantis ex varietate membrorum disparium, ac dissimilium.

Hoc fundamentum accipitur ex 1. Corinth. 15. ubi Paulus ex professo resurrectionis modum, & gradum exponens: Deus, inquit, dæ illi (semini) corpus, sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro eadem caro; sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium. Et corpora cælestia, & corpora terrestria: sed alia quidem celestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas Solis, alia claritas lune, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate. Sic & resurrectio mortuorum. Quapropter quod aliqui respondent, per se quidem intendisse Deum omnibus æquale præmium reddere, quemadmodum vocans operarios ad vineam, quantum ex se est, vult, ut omnes æqualiter laborent, & æqualem mercedem accipiant: hoc, inquam, non minus est absurdum, & improbabile, quam si dixissent per accidens, ac præter intentionem Dei contigisse conditorum animantium inæqualitatem, & inæqualem claritatem Solis ac stellarum.

Nec minus absurdum foret & improbabile putare, digitorum inæqualitatem, vel discernen oculorum ab auribus, vel à pedibus evenisse per accidens, ac præter intentionem Dei: & consequenter affirmare disparitatem membrorum Christi D. non fuisse per se intentam à Deo, cum Apostolus dicat Ephes. 4. Et ipsi dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & Doctores ad confirmationem Sanctorum, in opus ministerij, in edificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatē fidei, &

7.

8.

In retributione præmiorum proportionalis inæqualitas per se intenta.

9.

1. Cor. 15.

Allquorum responso refutatur.

10.

& agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Consequens igitur est vt plenitudo corporis Christi per se requirit hanc membrorum varietatem & inaequalitatem, de qua post pauca subinfert: *Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrat, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit. Quod si foret aequalis vniuscuiusque membri mensura, faciens augmentum corporis Christi: frustra diceretur, & falso, in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis fieri.* Sed de hac proportionalitate plura dicta sunt disp. 53. sect. 4. Augustinus etiam in Psalm. 7. vers. ultimo: *Confitebor Domino secundum iustitiam eius,* obseruat praeiorum & poenarum varietatem ordinari ad pulchritudinem vniuersitatis: vt retulimus disp. 58. sect. 4. n. 10.

II. Quinto sacrae litterae consonant, quoniam Lucae 19. qui lucratus fuerat quinque mnas, praeficitur quinque ciuitatibus: qui vero lucratus fuerat tantum duas, duabus ciuitatibus praeficitur. Deinde multis in locis asseritur, a Deo longe abesse personarum acceptionem, sicut 2. Paralip. cap. 19. vers. 7. Roman. 2. vers. 11. Ephes. 6. vers. 9. Colossen. 3. vers. 25. praecipue vero 1. Petri 1. Si Patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum vniuscuiusque opus, in timore incolatus vestri tempore conuersamini. Porro vitium acceptionis personarum directe contrarium est distributivae, non vero commutativae iustitiae: sicut S. Thomas docet 2. 2. quaest. 63. art. 1. corp. & art. 4. ad 1. Quamvis autem a Deo remoueantur omnia vitia, etiam illa, quae opponuntur virtutibus, diuinæ perfectioni repugnantibus, veluti sacrilegium, inobedientia, intemperantia; nihilominus, quoniam in Deo conceditur actus iudicij, qui proprie pertinet ad iustitiam, specialiter sumptam (vt constat ex D. Thoma 2. 2. q. 60. art. 1. & q. 63 art. 4.) consequens est, vt illud vitium remoueat, quod immediatè & directè opponitur virtuti iustitiae quam exercet diuinum iudicium.

Personarum
acceptio ius-
titia directè
contraria.

12.
Dionysius.

Postremò consonat Dionysius de diuin. nominib. cap. 8. paulò post med. dicens: *Iustitia rursum Deus laudatur, quod sua cuique pro dignitate tribuat.* & post pauca: *Diuina enim iustitia omnia disponit & determinat: omniāque non confusa inter se, nec permixta custodiens, ipsa, quae sunt omnibus, quod cuique accommodatum est tribuit, pro ea, quae vnumquodque eorum, quae sunt, attingit dignitate.* Perpende, dignitatem attendi. Quod licet ad gubernatricem iustitiam pertineat, quantum ad omnes res naturales attamen, quantum ad supernaturalia praemia, pertinet ad iustitiam specialem virtutem. Cum igitur non commutativae, sed distributivae per se conueniat attendere dignitatem personarum; consequens erit, iustitiam in retributione praemiorum esse distributiuam.

Distributio
iustitiae di-
gnitatis per-
sonarum at-
tendit.

13.
Dionysius.

Confirmatur, quoniam in fine eiusdem capituli octauo, notat Dionysius inaequalitatem, quae requiritur ad seruandam aequalitatem iustitiae distributivae, iuxta ea, quae initio retulimus ex Aristotele: *Inaequalitatem, inquit, si quis accipiat, & interpretetur differentiam, quibus res omnes inter se distinguantur; huius etiam custos & conservatrix est iustitia, cum omnia in omnibus permixta confundi minime possint, sed ea, quae sunt, omnia vniuscuiusque speciei, in quo natura ea esse voluit, custodiat.*

Magis autem in sequenti cap. 9. prope fin. explicuit, hanc proportionem secundum vniuscuiusque dignitatem intelligi, quibuslibet in rebus, quae mente percipi possunt, illis praefertim verbis: *Aequalem communionem pro capiti cuiusque, & parē largitionem, quae cuique sit pro dignitate: quodque omnem aequalitatem, eam, quae animo cernitur, eam, quae mentis est, quae rationis, &c.*

SECTIO II.

Diluuntur obiectiones contrariae sententiae.

PRIMA obiectio est, quia Deus praemia tribuit pro quantitate meritorum, nulla habita ratione proportionis, quam vnus iustus habet cum alio. Petrus enim Apostolus (exempli gratia) non aliter, neque alio gradu beatitudinis donatur de facto, quam donaretur, si nullus alius esset beatus diuina gloria coronandus. Quod vltius confirmatur ex sacris litteris, veluti Roman. 2. *Reddit vnicuique secundum opera eius.* 1. Cor. 3. *Vniuscuique propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* & Matth. 16. *Reddet vnicuique secundum opera eius.*

1.
Confirmatur.
Roman. 2.
1. Corin. 3.
Matth. 16.

Respondetur. Absolutè falsum est antecedens: vt probatum est sect. praecedenti. Quin potius S. Petrus, si fuisset solus in beatitudine coronandus, non modo praordinatus fuisset ad alium gradum operum, sed etiam hypothetici data, quod habuisset eundem gradum bonorum operum, quem de facto habet, donaretur aequali gradu gloriae, vel maiori, vel minori, prout in eo casu diuina sapientia iudicaret, esse conuenientius; non quidem attenta rerum aequalitate arithmetica, sed proportionē seruata ad ostensionem attributorum, quam semper Deus in suis operibus intendit. Hæc autem ostensio, prout de facto intenditur a Deo, requirit proportionem praemiorum inter membra Christi D. seruari, modo explicato in sectione praecedenti.

Ad confirmationem respondetur, illa Scripturæ verba potius esse indifferentia, vt significant aequalitatem arithmetica, aut geometricam. Milites enim & duces non solum quando praefixa sibi stipendia recipiunt, sed etiam quando spolia communia diuidunt, mercedem accipiunt secundum suum laborem, & secundum opera sua, licet non attentis tantum operibus, sed considerata dignitate personae, prout ex illa maius meritum redundat in opera.

Secunda obiectio. Iustitia distributiva necessariò postulat plures personas inter quas distribuantur bona communia: sed modus diuinæ iustitiae in reddendis praemiis, non necessariò postulat plures personas; eodem quippe modo praemium redderet vni sancto, si solus fuisset in mundo, sicut modo pluribus reddit: ergo iustitia retribuens praemia bonis operibus non est distributiva propriè. Confirmatur, quia si solus vnus esset aptus & dignus ecclesiastico beneficio, vel cathedra, propterea quæ tribueretur illi; non exerceretur distributiva iustitia, sed tantum commutativa, conferendo beneficium, aut cathedram illi.

Respondetur. Fateor, non posse exerceri iustitiam distributiuam, nisi comparatione plurium personarum, vt minimum duarum, quemadmodum ex Aristotele & S. Thoma retulimus

Confirmatur.

præce

præcedentis sectionis initio, sequiturque communis sententia Doctorum. Idecirco, si foret vnus sanctus in eius retributione, non exerceretur iustitia distributiva, propriè dicta; imò nec commutativa, quia non seruaretur æqualitas arithmetica: foret autem ibi participatio quædam distributivæ, quatenus præmij quantitas, incomparabiliter superans valorem operum, seruaret proportionem ad communissimum bonum, scilicet, gloriam Dei, & ostensionem attributorum. Nunc autem de facto diuinæ iustitiæ modus in reddendis præmiis necessariò postulat plures personas, inter quas proportionalitatem seruet.

6. Tertia obiectio, quia dum bona communia per distributivam iustitiam diuiduntur inter plures, minus obuenit singulis, quàm si distribuerentur inter pauciores, sed quando Deus præmia iustis retribuit, non tribuit minus singulis, quàm si pauciores essent futuri beati. Ergo Deus in distributione meritorum non exercet iustitiam distributivam.

Confirmatio 1. Confirmatur primò, quia proportionalitas propria iustitiæ distributivæ debet oriri ex insufficientia præmij, quod præterea diuidendum sit inter multos, quia singulis non plene sufficiat: sed proportionalitas in retributione beatitudinis, non oritur ex insufficientia præmij: potest enim Deus gratiam & gloriam magis, ac magis in infinitum augere. Ergo retributio beatitudinis non fit ex iustitia distributiva.

Confirmatio 2. Confirmatur secundò, nam inæqualitas & proportio beatitudinis ex natura rei, & necessariò consequitur ex inæqualitate gratiæ ac meritorum; ergo non procedit ex propria ratione iustitiæ distributivæ.

7. Ad tertiam obiectionem responderetur primò, diminutionem illam præmiorum, quæ diuiduntur inter plures, per accidens euenire iustitiæ distributivæ. Prouenit enim ex limitatione præmij. Quamuis autem præmium possit in infinitum augeri, quidditas iustitiæ distributivæ postulat seruari proportionem in distributione præmiorum, attendendo dignitatem personarum, & munus ad quod euehantur, & ordinem hierarchicum ciuitatis; prout explicauimus scilicet præced.

8. Responderetur secundò. Beatitudinis præmium minus obuenit singulis beatis, quàm si distribueretur inter pauciores: si consideretur quantitas omnium præmiorum quam Deus præfixit distribuendam inter omnia membra Christi Domini, supposita quantitate gratiæ & gloriæ, quam decreuit conferre humanitati nostri capitis. Quantitas enim & perfectio totius corporis certa proportionalitate commensurari debet cum quantitate & perfectione capitis. Hac igitur quantitate supposita, si duodecim Apostolis dandi sunt mille millia graduum gloriæ, aliis Pontificibus, aut confessoribus non possunt tot millia gratiæ & gloriæ dari, si distributiva proportionalitas seruatur. Infantibus decedentibus post circumcisionem non erat distribuenda tanta gloria, quanta decedentibus post Baptismum: & adultis baptizatis, & aliquam diu laborantibus maior gloria tribuenda erat. Eodem modo ratiocinare de cæteris beatis donec exhaustas illam quantitatem, à Deo præfixam, & commensuram capiti.

9. Vnde responderetur tertio. Supposita quantitate gratiæ & gloriæ, quam humanitas Christi

Ruiz de Voluntate Dei.

debit accipere propter vnionem hypostaticam, quantitates aliarum gratiarum, meritorum & gloriæ seruant iustitiam distributivam comparatione capitis; quoniam omnia dona, præterim supernaturalia, quæ gratis conceduntur hominibus ex iustitia, debentur meritis Christi Domini, & taliter debentur, vt commensuranda sint singulorum membrorum magnitudini, prout exigit dignitas & magnitudo tanti capitis.

Ad primam confirmationem facile possunt eadem solutiones applicari. Primò namque maior est falsa, siquidem etiam infinitum præmium seruare debet proportionalitatem: vt vidimus in solutione prima. Secundò non est vera Minor in eo sensu quo ponitur in argumento. Quantitas enim præmiorum limitata fuit à Deo præfixa distribuenda inter membra Christi Domini, sicut ostendimus super.

Ad secundam confirmationem consequentia negatur propter duas rationes. Altera, quoniam inæqualitas meritorum prouenit etiam ex inæquali dignitate personarum. Sic enim inæqualitas meritorum, quæ reperitur inter dyces, signifetos, & milites ex natura rei, & necessariò postulat inæqualem partem spoliolum, atque terrarum; & tamen pertinet ad iustitiam distributivam. Altera ratio est, quia si solummodo consideraretur debitum iustitiæ commutativæ, potuisset Deus æqualem gloriam inæqualibus meritis reddere, & æqualibus inæqualem, ad instar illius patrisfamilias, qui laborantibus vna hora tantam mercedem retribuit, quantam potantibus pondus dici & æstus. Etenim quibuslibet meritis, quantumcumque magnis satisfacere potuisset aliquibus gradibus æternæ gloriæ: potuisset autem pro suo supremo dominio multo plures gradus gloriæ non ex iustitia, sed ex liberalitate superaddere, quibus voluisset, beatis. Quapropter proportionalitas inæqualitatis, quæ de facto seruatur, procedit ex distributiva iustitia, quam Deus constituere voluit, non ex natura meritorum.

Quarta obiectio, quoniam legalis iustitia gubernatrix intendens commune bonum Ecclesiæ triumphantis, disponit proportionalem inæqualitatem præmiorum. Ergo ad illam constituendam non requiritur iustitia distributiva: maxime cum executio prædictæ inæqualitatis fieri possit per iustitiam commutativam, supposita meritorum inæqualitate.

Confirmatur, quia sanitas & integritas totius corporis vnica intentione per vnica virtutem potest amari, quamuis in illa contineatur proportionalis inæqualitas, ac dissimilitudo membrorum.

Responderetur. Si Deus noluisse in retributione beatitudinis intercedere obligationem specialis iustitiæ, sufficeret legalis iustitia gubernatrix, vt disponderet proportionalem inæqualitatem præmiorum; supposito tamen lbero decreto, & oneroso contractu, per quem obligantur æterna præmia, non est apta iustitia commutativa, vt exequatur inæqualitatem præmiorum, attendendo dignitates personarum, & proportionem membrorum cum capite, & omnium ciuium cum principe, reddendo plus, quam meritum ex natura rei valet: vt hæcenus probatum est.

Ad confirmationem responderetur. Licet integritas & sanitas totius corporis vnica intentione per vnica virtutem amari possit; attamen

non potest per vnicam virtutem exhiberi, & executioni mādari: requiritur enim peculiariars ars attendens vniuscuiusque membri peculiarires vires, & munera, quibus dissimiles & inæquales qualitates & quantitates commensurentur. Quod autem in naturalibus debitis hæc ars præstat, hoc in moralibus iustitiæ debitis præstat distributiva, non verò commutativa.

SECTIO III.

Commutativa iustitia similitudinem aliquam diuine iustitiæ participat, sed minorem quàm distributiva.

1. **C**onclusionis vtræque pars, quæ continetur in hoc titulo, inferitur ex vtræque sectione præcedenti: nam cum ibi probatum sit, geometricam proportionalitatem seruari beatitudinis retributione, commensurata non modo cum intrinseca perfectione operum, sed etiam cum dignitate personarum: consequens est, non seruari proportionem arithmeticam, attento solo valore rerum; quæ dantur & accipiuntur ab hominibus. Præsertim verò, quia iustitia commutativa per se non respicit commune reipublicæ bonum, sed priuatam vtilitatem contrahentium (licet per accidens aliquando reipublica vel eius consules contrahant ad eius vtilitatem) iustitia verò diuina per se dirigitur ad commune bonum reipublicæ.

2. **Q**uod autem aliquam similitudinem & formam diuinæ iustitiæ in reddendis præmiis, participet iustitia commutativa, S.Th. 2. 2. q. 61. a. 4. ad 1. colligit ex verbis Christi Domini Matth. 7. *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, &c.* Nec amplius probant argumenta, quæ contendunt, diuinam iustitiam esse formaliter & propriè commutativam. Multorum solutio iam in præsentis & præcedenti disputatione fuit tradita. Quæ restant hæc sunt. Primum, quia forma commutatiuæ iustitiæ est, vt vnicuique tantum pro tanto reddatur, siue vt quantum habet turis & actionis, tantum illi tribuatur. Hoc autem Deus seruat in retributione præmiorum, iuxta verba Scripturæ: *Reddet unicuique secundum opera sua.*

3. **R**espond. Equiuocæ sunt illæ voces, *tantum pro tanto*. Possunt enim significare valorem propter æqualem rei ad rem, ita vt si valor operis sit vt centum, præmium sit vt centum. Hoc sensu Deus non reddit tantum pro tanto, *nec enim sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam*: vt fusiùs probatum est disput. 56. sect. 4. in tertia gratia. Si verò, *tantum pro tanto*, nihil aliud significet, nisi cuiusque beati meritis satisfieri considerata non tantum intrinseca perfectione operum, sed etiam dignitate personæ, seruata proportionalitate cum tota cælesti curia: sic iustitiam distributivam probat potius, quàm commutativam.

4. **S**ecundum argumentum, quia ius adquisitum ad præmium per proprios labores & opera proportionata, & in suo ordine æqualia præmio, & fundata in pacto & conuentione, *dabo si feceris*, est ius proprium, quod moraliter æquiale possessioni, seu iuri in re; ergo in redditione talis iuris etiam seruatur ex hac parte forma, vel etiam substantia commutatiuæ iustitiæ.

Respondetur. Antecedens absolutè falsum est, quantum ad æqualitatem, vt constat ex his, quæ nuper commemorauimus. Conuentio verò, vel pactum, aut onerosus contractus, *dabo si feceris*, quamvis vt plurimum, ac per se loquendo, magis ad commutativam, quàm ad distributivam iustitiam pertineat: inueniri tamen potest etiam in iustitiis distributivis: quemadmodum, si plures homines nomina dent militiæ, conuentione facta cum imperatore, non de alio stipendio, quàm vt spolia & captæ ciuitates, ac prædia distribuuntur illis iuxta proportionem laborum, ac dignitatis.

Eodem modo veniunt intelligenda quæcunque significant, esse iustorum proprium, & suum, præmium quod illis redditur, quatenus ad illud habent ius virtute prædicti contractus, veluti Matth. 20. *Tolle quod tuum est*. Matth. 5. *Ipsum est regnum cælorum*. 2. Timoth. 1. *Potens est depositum meum seruare*. & quæcunque sunt eiusmodi. Significant enim habere ius ad regnum cælorum proportionaliter distribuendum videntibus.

DISPUTATIO LX.

Vtrum vindicativa iustitia Dei sit, propriè & strictè iustitia.

SECTIO I.

Negantium variae opiniones & argumenta.

1. **P**RIMA sententia docet, iustitiam vindicativam, seu punitivam in Deo non esse propriè iustitiam specialem virtutem, sed generalem, quæ complectitur omnes. Ita existimant Alex. Albert. Durand. Paludan. Greg. Maior, Marsil. Scotus, Bassolis, supplementum Gabrielis, & multi recentiores locis citatis disp. 58. sect. 2. initio. Quantum ad punitivam iustitiam, parum à præcedenti dissidet secunda sententia, quæ docet, iustitiam Dei vindicativam non esse iustitiam specialem (videlicet commutativam, aut distributivam) sed esse iustitiam generalem gubernatricem, siue prouidentialem. Eam latè probare contendit Suarez disputat. de diuina iustitia. sectione 5.

Rigidius autem egerunt aduersus iustitiam vindicativam, qui neque prouidentialem, & gubernatricem, & multo minus commutativam & distributivam eam esse voluerunt: vt Vazquez 1. part. disputat. 85. cap. 4. num. 26. & 27. & disputat. 86. cap. 2. num. 10. & cap. 3. num. 18. & 1. 2. disputat. vltima cap. 8. Quarta sententia quorundam recentiorum assignat peculiarem quandam iustitiæ partem potentialem, siue potestatiuam, quæ deficiat à propria ratione iustitiæ, ad quam pertinere vindicativam iustitiam Dei, existimant. Ita Molina in præsentis, q. 11. ad art. 1. §. *Secundo sciendum*. & sequente, Less. lib. 13. de perfectionibus diuinis cap. 3. num. 15. Lorca 3. p. disp. 8. num. 7.

3. **H**uius sententiæ argumenta sunt, quæ sequuntur. Primum ex S. Thoma 2. 2. quæst. 80. artic. 1. ubi vindicativam iustitiam enumerat, tanquam specialem virtutem, inter partes potestatiuæ iustitiæ,

5.

6.

Math. 20.
Matth. 5.
2. Tim. 1.

1.

Secunda sententia.

2.

Vazquez 1. part. disputat. 85. cap. 4. num. 26. & 27.

Quarta sententia.

3.

Quarta sententia argumenta.

iustitiæ, quæ deficiunt à propria ratione illius. Quod etiam docet quæst. 108. art. 1. & 2. & cum eo Caietanus. Eodem ergo modo de iustitia Dei vindicativa philosopharetur Sanctus Doctor.

Secundum argumentum, quoniam de ratione iustitiæ propriè dictæ est debitum legale : sed Deus non debet, neque obligatur punire hominum peccata : ergo Deus in punitione peccatorum non exercet propriam iustitiam. Minor probatur, quia Deus puniendo non soluit debitum, sed potius exigit ut sibi solvatur. Solus enim is, qui peccat, hoc ipso quod peccat, debitor efficitur poenæ condignæ. Sed Deo ius acquiritur ad illam infligendam. Quare posset Deus absque ullius iniuria prædictam poenam misericorditer condonare : sicut quivis homo potest gratis condonare poenam debitam iniuriæ sibi factæ.

Confirmatur.

Confirmatur, nam actus, quo creditor petit debitum à debitore, non est actus propriè iustitiæ, quia petere debitum non est reddere alteri ius suum, quod est proprium munus iustitiæ, neque respicit ius alterius, sed ius proprium.

Tertium argumentum. Propria iustitia locum non habet in Deo, nisi fundetur in pacto & promissione illius : sed iustitia vindicativa in Deo non fundatur in pacto & promissione eius. Ergo non est propria iustitia. Maior conceditur ab omnibus : minor ostenditur, quia ad vindicationem exercendam impertinens est promissio, vel pactum, quin etiam est impossibilis illius obligatio comparatione puniendorum : ut probatum est disputat. 56. sect. 7. versus finem, quadam probatione secunda.

Quartum argumentum peculiariter contendit, iustitiam vindicativam non esse propriè distributivam, quoniam Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 5. & S. Thomas 2. 2. quæst. 61. artic. 4. docent, in iustitia distributiva non reperiri contrapassum, seu repassum ; sed in punitione reperitur repassio, quia poena inflicta peccatori commensuratur eius delicto. Ergo iustitia punitiva Dei non est distributiva.

Confirmatur.

Confirmatur, quia Deus in poenis non servat proportionem geometricam primario & per se, sed per accidens : attendit enim solummodo quantum peccata cuiusque mereantur, iuxta illud Deuter. 25. *Pro mensura delicti eris & plagarum modus.* Matth. 7. *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remeietur vobis.* Apocal. 18. *Reddite illi sicut ipsa reddidit vobis, & dupliciter duplicem secundum opera eius.* & iterum : *Quantum glorificavit se, & in delictis fuit, tantum date illi tormentorum, & lucrum.* Isaïæ 25. *In mensura contra mensuram, cum obiecta fuerit, iudicabit enim.*

Deuter. 25.

Matth. 7.

Apocal. 18.

Isaïæ 25.

SECTIO II.

Vindicativam iustitiam Dei esse specialem virtutem iustitiæ, propriè dictæ.

Ita sentiunt antiquiores Scholastici, qui supra disput. 58. sect. 2. iustitiam propriè dictam Deo concedunt, generaliter enim agunt de iustitia, per quam Deus unicuique reddit secundum opera eius, & magis expressè de iustitia punitiva. Sic procedit Magister 4. sentent. tota fere distinct. 46. vbi S. Thomas quæst. 1. artic. 2. præfertim quæstionc. 4. & artic. 3. semper hoc pro certo supponit, decernens, eandem esse iustitiæ æqualitatem in punitione gravium & levium peccato-

Ruz. de Voluntate Dei.

rum. Eodem modo procedit S. Bonaventura eadem d. 46. art. 1. præsertim q. 4. Vbi etiam Ricard. art. q. 41. Cathulian. q. 1. præsertim col. postrema. Durandus autem 4. dist. 46. q. 3. fine dicit, *secundum iustitiam propriè dictam debetur poenam, quæ pro demeritis infligitur.*

Magis aperit, punitivam iustitiam Dei esse commutativam, docet Aureolus lib. 1. sentent. dist. 46. art. 1. col. vltima post tertiam propositionem §. est autem. & Argentinas lib. 4. sent. dist. 46. quæst. unica art. 1. conc. 2. Sotus lib. 3. de iustitia q. 5. art. 4. ad 1. Aragon. 2. 2. q. 61. artic. 4. circa solutionem 1. argumenti. Azor tom. 3. instit. moral. lib. 1. cap. 10. quæst. 4.

Alij putant, iustitiam punitivam Dei pertinere ad distributivam. Ita S. Thomas lib. 4. sentent. d. 46. q. 2. art. 2. ad 1. cuius verba referemus sect. 5. fine. Capreolus 1. dist. 45. q. 1. art. 1. ad argumenta contra 14. conclusionem. Ricard. 4. dist. 46. art. 1. q. 1. corpore post med. Caietanus 2. 2. q. 61. art. 4. §. vltimo. Salas 1. 2. tom. 1. tract. 7. disp. 7. num. 5. Nauaretus 1. p. tom. 1. controuers. 28. §. 6. verbi. Circa auctoritatem.

Significavit eandem sententiam Magister 4. sentent. dist. 46. §. Sed quomodo. cum ait, Deum prædicari iustum, intelligendo, quod ipse sit distributor & iudex meritorum. Alij denique putant, Deum in puniendis impiorum sceleribus vitamque exercere iustitiam commutativam, & distributivam. Ita Valentia hic quæst. 21. punct. 1. in probatione 2. conclusionis. Rebelus lib. 1. de iustitia quæst. 4. sect. 5. num. 30. & sectione vltima num. 37.

Ex sacris litteris colligitur, iustitiam propriè, ac specialiter dictam esse, quam Deus exercet puniendo peccata, quoniam ad huius actionis laudem ac defensionem sapius, quam ad alium finem, constituitur, Deum esse iustum, & homines iuste puniri pro suis peccatis. At verò quæ toties ac ita simpliciter asseruntur à sacris litteris, non sunt ad improprietatem, aut generalitatem reuocanda, nisi magna ratione cogente : quæ tamen in præsentī non cogit, ut ex sequentibus constabit. Vnde confirmatur, quia frequentius & magis apertè sacra Scriptura & Patres ad iustitiam referunt vindictam peccatorum, quam præmia meritorum : sed in his intelligunt iustitiam specialiter & propriè dictam (ut vidimus duabus disputationibus præcedentibus.) Ergo à fortiori iustitiam specialiter & propriè dictam intelligunt in vindicta peccatorum.

Aligua Scripturæ testimonia sunt hæc Tob. 3. Initio iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt. & post pauca : Magna iudicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, &c. Esther 14. Peccavimus in conspectu tuo, & ideo tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum, coluimus enim Deos eorum. Iustus es Domine. Isaïæ 59. Iustitia eius ipsa confirmavit eum. Indultus est iustitia, et lorica, & galea salutis in capite eius : indutus est vestimentis vltionis. Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis : insulis vicem reddet. Obserua quot dictiones significant æqualitatem recompensationis ; æqualitas autem ad iustitiam pertinet. Threnor. 1. Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam provocauit. Daniel 9. Iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit : non enim audiuimus vocem eius. Vnde colligitur agere tantum de punitionis operibus.

4. Punitivam iustitiam esse propriè dictam ex sacra scriptura probatur.

5. Tob. 3.

Esther 14.

Isaïæ 59.

Threnor. 1. Daniel. 9.

6. Psalm. 7. *Deus iudex iustus, fortis & pater, numquid trasceatur per singulos dies. & quæ sequuntur* Psalm. 9. *Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. Inceperasti superbos, & peristi impios, &c.* Psalm. 10. *Ignis & sulfur & spiritus procellarum pars calicis eorum: quoniam iustus Dominus, &c.*

Psalm 97. Psalm. 97. *Judicabit orbem terrarum in iustitia.*

Psalm. 128. Psalm. 128. *Dominus iustus concidet cervicem peccatorum.*

Sapient. 12. Sap. 12. *Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis; ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare exterum æstimas à tua virtute. Virtus enim tua iustitia initium est. Id est optima perfectissimaque iustitia; solet enim hoc significare vox initium. Quod est primum & optimum in vnoquoque genere.* Roman. 1. *Qui cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte.* Apocalyp. 19. *Vera & iusta iudicia sunt eius, qui iudicavit de meretricis magna.*

Roman. 1.

Apoc. 19.

7.

Id docens Patres.

Divina iustitia munus esse retribuere iustis & peccatoribus præmia vel supplicia, Patres ubique docent, frequentius autem Chrysostomus locis adductis disp. 57. sect. 3. & 4. Nazianz. Clemens Romanus, & Alexand. Basilus, Tertullianus, Ambrosius, Anselmus, Damascenus citati prædicta disp. 57. sect. 3.

8.

Augustinus lib. 3. de libero arbit. cap. 4. à medio: *Cur ergo, inquit, non iudicet iustus, quæ fieri non cogit præsum?* & post pauca: *Quorum autem non est malus author, iustus est vltior. Hinc ergo iam intellige quia iustitia Deus peccata punit. & iterum: Fateamur & ad præscientiam eius pertinere, ne quid eum lateat futurorum, & ad iustitiam, ut peccatum, quia voluntate committitur, ita iudicio eius impunè non sit. Idem lib. 13. de Trinitate cap. 12. prope finem. Commissio peccatorum per iram Dei iustam hominem subdit diabolo. Et in questionibus super Exodum lib. 2. cap. 143. Malis ingerit mala, quia iustus est. Et inchoata expositione epistolæ ad Roman. propius ad medium quam ad principium, ait: *Iustitia divina tanta constantia est, ut cum pœna spiritualis & sempiterna penitenti fuerit relaxata; pressura tamen, cruciatibusque corporales, postremo mors ipsa, quam peccando meruit nostra natura, nulli relaxetur. Quod enim iustitia iusti homines & pii, tamen exolunt ista supplicia, de iusto Dei iudicio venire credendum est. Præterea libro de natura boni cap. 7. fine: Peccantes, inquit, in suppliciis ordinantur. Quæ ordinatio, quia eorum natura non competit, ideo pœna est; sed quia culpe competit, ideo iustitia est. & lib. 1. retract. cap. 26. Malorum pœna malum est malis, sed in bonis Dei operibus est, quoniam iustum est, ut mali puniantur, & vitæ bonum est omne, quod iustum est. Quod recipitur à Magistro & Scholast. 2. dist. 37. fine.**

9.

Gregorius in primum librum Regum suo lib. 2. cap. 2. non longe post med. *Per misericordiam, inquit, conversionem peccatorum expectat, per iustitiam non converfos damnat. Per misericordiam converti vult peccatores & vivere, sed per iustitiam eos, qui converti noluerunt, vult punire. Et sæpius ibi repetit iustitiam punitionis. Atque lib. 8. Moral. cap. 8. inter medium & finem, ait: Quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens sæculum iustitia addicit. Idem lib. 29. Moral. cap. 5. ponderans illud Iob 38. *Auferetur ab impijs lux sua. Vnusquisque nostrum, ait, actionis sue damna pertimescat, ne exigentibus meritis per districtam iustitiam iudiciorum Dei in talium hominum numerum incutias.**

Fulgentius lib. 2. de remissione peccatorum cap. 6. sub init. de die iudicii ait: *Non ibi misericordia iustificabit impium: sed iustitia discernet iustum & impium. & cap. 9. prope finem: Non remissio peccatorum misericorditer donabitur, sed æterna combustio iuste reddetur. & cap. 21. post medium: Ut hac ergo in combustione æterna crucientur qui præsentem vitam in malis moribus & operibus finiunt, ad iustitiam pertinet iusti iudicis, reddentis uni-cuique secundum opera sua. Vbi rationem reddit, ob quam temporalis culpa puniatur æterno supplicio.*

Quod in libro de prædestinatione Sanctorum cap. 9. scripserat Augustinus: *Cur autem non omnibus detur (gratia) fidem movere non debet, qui credit ex vno omnes isse in condemnationem, sine dubitatione iustissimam.* Exponens Prosper ad excerpta Genuesium dub. 6. dicit: *Iustitia quidem erit quod plurimi damnantur. & dub. 8. post med. Cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quod digni fuerint liberari: quos vitæque posset Deus iuste damnare, si veller. Quod idem testatur aliis in locis. Rufus epigrammate 16. ait:*

*Iustitia merces gemina est, vel cum bona rectis,
Vel pravis dignè cum mala reſtituis.*

SECTIO III.

Rationibus probatur, punitivam in Deo esse iustitiam specialem & strictè sumptam.

VT istius iustitiæ quidditatem, & rationem à priori teneas, duo notare debes. Primum est vindictiæ iustitiæ proportio cum iustitia retribuente præmia, quantum ad debitum & obligationem. Quemadmodum enim Deus ipse nulli creaturæ debitor est, nec obligatus ad præmia reddenda; nihilominus gratia & gloria sunt debita ac obligata iustis, ut merces meritum de condigno (quod explicuimus disp. 56. sect. 5. & 6.) consequenter autem specialis iustitiæ munus est præmia reddere; quoniam per illa fit æqualitas debita virtute contractus voluntarij (sicut probatum est disputatione 58. sectione 5. & sequentibus) ita Deus, secundum se consideratus, nulli creaturæ debitor est, aut obligatus ad repetendas pœnas peccatorum: attamen ipsæ pœnæ, ac mors æterna debita sunt & obligata peccatoribus; & peccatores sunt illis obligati ac debiti: consequenter autem est specialis iustitiæ munus, propriè & strictè sumptæ, facere ut peccatores pœnas exoluant, quoniam per illas fit æqualitas debita virtute cuiusdam commercij, siue commutationis inivoluntariæ, quam statim explicabimus.

Vnde procedit prima ratio pro conclusione, in titulo sectionis proposita, quia non est pars potestativa iustitiæ, nisi quæ deficit à ratione iustitiæ altero duorum modorum, videlicet, quia deficit à ratione æqualis, vel quia deficit à ratione debiti (ut constat ex sancto Thoma 2. 2. quæst. 80. artic. 1. corpore) deficit iustitia vindictiva Dei nec deficit ab æqualitate; nec deficit à ratione debiti: ergo non est pars potestativa iustitiæ, sed propriè, & specialiter sumpta iustitia. Minor probatur, quantum ad æqualitatem, quia nullum Deus punit ultra condignum; & quamvis aliquid de condigna pœna remittat, hoc pertinet ad æquitatem, quia iudices temperare debent leges pœnales: maximè cum Deus,

10.

11.

Rom. 1.

1. Primò notandum.

Peccatoribus pœna & pœna peccatores debentur.

2. Conclusio ratio prima.

ut supremus Dominus remittere possit; qua remissione supposita, quod restat poenae, tanquam iudex exequitur omnimoda aequalitate. Quantum ad obligationem & debitum eadem minor constabit ex sequentibus probationibus.

3. Secundò notandum est quod ex priori notabili sequitur, in hoc etiam esse similes Dei iustitiam remunerantem & vindicem, quod non habent integram plenitudinem obligationis ac debiti, quoniam Deus non est obligatus, sed tantum res, quas aequaliter reddit, sunt obligatae: praeterea, quoniam utrique miscetur gratia, nimirum, ultra condignum remunerando, sed citra condignum puniendo.

4. Sed quia contraria sententia respuit punitionem obligationem ac debitum ex iustitia; putans nulli deberi quod iniuitis patitur: accedat secunda ratio naturalis ex Aristotele desumpta, qui lib. 5. Ethicor. cap. 2. versus finem explicans commutativam iustitiam, qua in commercio est hominum emendandis, adiungit: Cuius sunt duae partes. Commercia namque quaedam sua sponte faciunt homines, quaedam iniuitis ipsis efficiuntur. Et ea quidem, quae sponte faciunt, talia sunt, venditio, &c. Ea verò, quae iniuitis hominibus fiunt, aut clandestina sunt, ut furtum, adulterium, veneficium, &c. aut violenta, ut verberatio, vincula, mors, rapina, membrorum captio, conuitium, contumelia. Vides igitur, ad commercia, commutativamque iustitiam pertinere quaedam, quae fiunt, iniuitis hominibus.

5. Ad iudicem verò pertinere obligationem huic iustitiae satisfaciendi, notat in cap. 4. quod est de iustitia commutativa inter principium & medium dicens: Ad differentiam notamenti lex respicit tantum, & virtutem, ut aequalibus, si hic iniuriam facis, ille patitur: & si hic nocuit, ille est laesus. Quare iniustum hoc, cum sit iniquum, iudex aequare conatur. Nam cum hic quidem percussus est, aut occisus, ille verò percussus, aut occidit; passio, atque actio divisa est in partes non aequas, sed ad aequalitatem, auferendo lucro damni respectu iustitiae redigere iudex. & post pauca: Quare iustum emendativum, medium est inter damnum & lucrum. Quapropter & cum controuersiam habent, ad iudicem ipsum confugiunt. Ite autem ad iudicem est ire ad ipsum iustum. Iudex enim ut iustum est animatum suapte natura. Quod ipsum fufius explicat ibi, & sequenti capite.

6. Rectè proinde S. Thomas, licet vindicativam assignet, esse potestativam partem iustitiae, prout exigitur à persona privata: fatetur tamen auctoritate publica factam vindictam, pertinere ad iustitiam commutativam, quemadmodum 2. 2. quaest. 80. artic. 1. ad 1. Vincit, inquit, quae sit auctoritate publica potestatis secundum sententiam iudicis pertinet ad iustitiam commutativam: sed vindicta, quam quis facit propria motu, non tamen contra legem, vel quam quis à iudice requirit, pertinet ad virtutem iustitiae adiunctam. Consequenter autem in quaest. 108. artic. 2. ad 1. respondet: Sicut recompensatio debiti legalis pertinet ad iustitiam commutativam, recompensatio autem debiti moralis, quod nascitur ex particulari beneficio exhibito, pertinet ad virtutem gratiae: ita etiam punitio peccatorum, secundum quod pertinet ad publicam iustitiam, est actus iustitiae commutativae, &c.

7. Ex praedictis testimoniis Philosophi, & sancti Thomae constat secundae rationis robur, quod
Ruit de Voluntate Dei.

niam inter homines vindicativa est iustitia specialiter & strictè sumpta, prout à iudice procedit. Similiter ergo iustitia punitiva, prout à Deo procedit, tanquam à iudice, specialis est & strictè sumpta iustitia. Quamvis enim prout est supremus Dominus, potuisset remittere poenam, & culpam, maxime verò potenter conuertendo peccatores ad poenitentiam: nihilominus ex suppositione, quod iudicis officium assumpserit, & legem promulgauerit aduersus peccatores obstinatos, & sine poenitentia decedentes; foret Deus iniustus iudex, si non puniret eiusmodi peccatores, iuxta illud Psal. 49. Existimasti inique, quod ero tui similis? Arguam te, & statum contra faciem tuam. Quod si Deus foret similis iniquo non arguendo, tenetur arguere iusti & aequi iudicis obligatione.

Confirmatur, quia quantum ad specialem rationem iustitiae, nulla sufficiens ratio discriminis assignari potest inter Deum iudicem & alios iudices. Discriminis autem ratio, propter quam punitiva Dei iustitia sit distributiva potius, quam commutativa, tradetur sect. 4.

Quod si obiecias, solam gubernatricem, ac providentialem iustitiam potuisse praedictum munus assumere.

Respondeo. Providentialis iustitia mouet & imperat, ut assumat Deus officium iusti iudicis. Verumtamen non illa, sed specialis iustitia exequitur aequalitatem poenarum, quoniam aequalitatem debitam & obligantem exequi est proprium specialis iustitiae.

Ex eisdem testimoniis Aristotelis accipitur tertia ratio, probans debitum, & obligationem. Hanc enim potestatem ac naturam habent inuoluntaria commercia, ut sicut ille, qui volens infert iniuriam alteri, tribuit ius nolenti & iniuto ad refarciendam iniuriam: ita facit, ut sibi nolenti & repugnanti debeatur, & obligata sit poena. Quapropter poenae debitum & obligatio quidditatiuè nolentem, & iniutum respicit, eo quod à volente fuit eius causa data alteri nolenti & iniuto. Aequalitas enim postulat, ut nolens & iniuitis patiat, quantum volens intulit iniuriae.

Inde provenit ut peccatores non habeant potestatem, virtute cuius possint hoc debitum remittere; quia non sunt illius domini: quemadmodum obligationem ac debitum, quo debentur singulis hominibus sanitas corporis, oculi, manus ac pedes, & cetera membra, nemo potest remittere; sed quantumcumque remiserit, manebit alter obligatus ex iustitia ad restituendam eorum incolumitatem, si per iniuriam intulit damnum, quod reparari possit. Nulla verò sanitas, integritas & pulchritudo tam stricta obligatione iustitiae debetur humano corpori, quam debetur animae rationis integritas, aequalitas, ordo & pulchritudo resultans ex remedio, per quod ille, qui noluit sponte pulchritudinem, aequalitatem, ordinem & integritatem virtutis, patiat, ad integritatem, aequalitatem & pulchritudinem & ordinem reuocari per supplicium: quemadmodum nolenti & iniuto restituitur sanitas & integritas corporis, tanquam debita.

Confirmatur primò, nam & Scriptura testatur obligationem ac debitum poenae, siquidem ex iustitia militibus debentur stipendia: sed stipendia peccati mors est. Rom. 6. fine, ubi Chrysostom. legit:

Psal. 49.

Confirmatio.

8.

Obiectio.

Solutio.

9.

Tertia ratio
aequalitatem
probat.

10.

11.

Rom. 6.

Chrysost.

legit : *autoramenta peccati*, contextus autem aperte monstrat intelligere *mercedem*, aut aliquid operibus debitum ex iustitia; vt constat serm. 12. column. 3. *Autoramentum* verò significat obligationem apud iureconsultos, vt videre licet in eorum dictionariis. Quo sensu Seneca dixit: *Nulum sine autoramento malum est.* & Cicero 1. lib. offic. *Est enim illis ipsa merces autoramentum seruilitatis.* Refertur autem potissimum ad milites, quatenus stipendio anticipato, & sacramento solent ad militiam obligari.

Confirmatio 2. ex Fulgentio. Confirmatur secundò, quoniam rectè Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 10. sub initium dixit: *Cur mors suspendiū, vitia verò æterna dicitur? nisi quia illa reddiū, hæc donatū. Sed ubi illam Deu reddit, opu malum peccatoris hominis punit.* Obsecra proprietatem verbi reddo, quam non significat dono.

12. Confirmatur tertio, nam & August. epist. 105. ad Sixtum propius ad med. quàm ad finem veram & propriam instituit intelligit ab Apostolo significari prædicto nomine stipendij, cuius verba retulimus disp. 58. sect. 4. Qui consequenter multis in locis asserit, hominibus ante gratiam nihil esse debitum, nisi penam; quemadmodum Psalm. 70. conc. 2. ad illud: *Potentiam tuam & instituit tuam Deus. ait: Supplicium tibi debebatur.* & in præfat. ad Psalm. 31. multo propius ad finem quàm ad med. *Non tibi Deus reddit debitam penam, sed donat indebitam gratiam: debebat vindictam, dat indulgentiam.* Prosper ad 7. caput Gallor. Confundum est, ait, & misericordierum cum dedisse.

quod dedit, & iuste non dedisse, quod non dedit. & cap. 15. & vltimo fateatur, predestinasse Deum etiam illa, quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda. Fulgentius lib. 1. ad Monim. cap. 7. in med. ait: Misericorditer debitori donas, quod, si vellet, iuste posset exigere: aut iuste cum vsu quod suum esse exigit, & iniquo debitori, quod debetur iniquitatibus, reddi. Fulgentius eodem lib. 1. ad Monim. cap. 24. inter medium & finem ait: Fuit tamen in Dei predestinatione quid humane voluntatis malitia reddidisset. & in fine: Iniquis autem predestinatum iustitie sue opus prædixit tãummodo, non promisit. & prius dixerat. Iuste retribuens peccatoribus. Author Hypognosticon apud August. lib. 6. col. 2. Cæteros, inquit, pœna debita punit.

Quarta confirmatio ex S. Thoma. Confirmatur quartò ex S. Thom. Rom. 6. left 4. propè fin. exponente: *Dicuntur stipendia mercedis militum à stipe pendenda, quia pecunia distribuenda militibus ponderabatur. Quia ergo peccatores peccato militanti, membra sua exhibentes arma peccato (ut paulo superius dixerat Apostolus) mors dicitur esse stipendium peccati, id est, retributio, quam retribuit sibi servientibus.*

13. Quarta ratio cohæret, vt appendix præcedenti, quoniam vt inter milites & ducem est mutuum pactum & conuentio per quod inuicem obligati sunt, & debent; sic etiam peccatoribus non modo mors debetur, vt stipendium, quia *morre digni sunt.* Rom. 1. & Sap. 1. sed etiam ipsos esse debitos morti, dicitur Sap. 12. vers. 20. Debentur autem ex contractu, quoniam existimantes eam amicam, *spersiones posuerunt ad illam*, scilicet, mortem. Sapient. 1. Debentur etiam titulo seruitutis: omnis enim seruus debitus est domino suo. *At qui facit peccatum, seruus est peccati.* Ioann. 8. & Roman. 6. *Nescitis, quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius, cui obediis, siue peccati ad mortem, siue obedientie ad iustitiam?* & post

panca : *Finis illorum mors est*, scilicet, eorum, qui peccato serviunt. Debitum idem significatur frequenti modo loquendi sacrorum librorum, *Filius mortis*. Nam filius etiam possidetur à patre, & illi est obligatus.

Quinta ratio debiti sequitur ex præcedenti-
bus. Nam peccatores oblinati debentur damo-
ni, tanquam patri, duci, & principi, & licitori,
cui à Deo committitur vindicta iustitiæ lege su-
menda. Peccatoribus enim omnibus conuenit
illud Ioann. 8. *Vos ex patre diabolo estis. Qui* quo-
niam est princeps huius mundi, tanquam suos
possidet anatores mundi, iuxta illud Ioann. 14.
Venit enim princeps mundi huius, & in me non ha-
bet quidquam. Quem locum ponderans Ambro-
sius in Psalm. 38. propius ad med. quàm ad finem
ait: *Hic si quis tyranni imagines habeat, qui iam vi-*
ellus interiit, iure damnetur. Si volueris imaginem
terrestri inferre, contradicet tibi princeps istius
mundi, & dicet: Mea est imago hac: & qua assers,
mea sunt. Quid facies deprehensus, cum tibi dixeris:
Mea est auaritia, mea est ambitio, quarum imagi-
ginem in te recognosco? & paucis interpositis: Be-
atus, qui potest dicere: Venit huius mundi princeps;
& in me huius inuenire nihil. Quod autem damoni,
tanquam duci rebellandi contra Deum, debean-
tur damnati, significatur sententia proferenda
supremo iudicio: Sic maledicti in ignem æternum
qui parauit est diabolo, & angelis eius. Matth. 25.

Sexta ratio totius obligationis ac debiti primariam radicem aperit, quoniam obflinatoium poena debetur virtuti & ordini, quod ipsum est deberi Deo, tanquam ordinis auctori, conservatori & vindici. Quod debitum, licet Deus, ut supremus Dominus remittere posset, conuertendo peccatores ad poenitentiam, aut posset etiam obflinatis non exigere supplicium: attamen ex suppositione muneris iudicandi, iam assumpti, & promulgati, non potest, ut superius dicebamus.

Confirmatur, quoniam iniquorum poena debetur legibus iustissimis, iam à Deo constitutis, & debetur ipsis operibus. Ideo sapienter Ambrosius lib. 5. epist. 20. inter med. & finem ponderat verba Christi Domini Ioann. 5. *Non possum à me facere quidquam: sicut audio iudico. Constitue aliquem reum conuictum & consilium criminis, non adiungent defensionis genera, sed deprecantem, ac volentem se ad genua iudicis. Respondet ei iudex: Non possum à me facere quicquam. Institui in iudicando, non potentia est in iudicando. Ego non iudico, sed facta tua de te iudicant. Ipsa te accusant, & ipsa te condemnant. Leges te adiudicant, quas iudex non conuerto, sed custodio. Nihil ex me ego profecto, sed ex te forma iudicii in te procedi. Secundum quod audio, iudico, non secundum quod volo.*

Accedat septima ratio debiti comparatione beatorum, quibus peccatores iniurias intulerunt, neque veniam impetrarunt. De quibus Rom. 12. *Mihi vindicta & ego retribuam, dicit Dominus.* Videlicet Deuter. 32. *Mea est ultio & ego retribuam.* & inferius: *Sanguinem servorum suorum ultisciet, & vindictam retribuet in hostes eorum.* & Apoc. 19. *Pera & iusta iudicia sunt eius, qui iudicavit de meretrice magna, &c. & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus eius.* Nec solum vindictam debent impij propter speciales iniurias iustorum, sed etiam propter omnia peccata, quibus causant calamitates generales iustis, & impiis, & eorum odore teterimo cruciant Sanctorum animas,

index

14.

Ioann. 8.

Ioann. 14.

Ambros.

15.

16.

Ambrosio

7 loans.

17

Propter ini-
urias inflorum
peccatoribus
debita pœna.
Rom. 12.
Deuter. 32.
Apocal. 19.

1. Petri 1.

iuxta illud 1. Petri 2. *Aspectus enim & auditus iustus erat (Lot) habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos uero in diem iudicii referuare cruciandos.* Chrysostomus 2. ad Timoth. 1. homil. 3. in Morali ante med. ait: *Si ergo iustus est, secundum merita reddit, nec patitur, ut qui hic aduersa patiuntur ab impijs, iniulti sint.*

Chrysost.

18.

Postrema ratio sit, quia negare nemo poterit, etiam si ceteris restiterit, quoniam mensura supplicij, non excedens grauitatem culpæ, debetur ex iustitia stricte & summo rigore sumpta; Deumque foret iniustus speciali deordinatione iniustitiæ, si per impossibile peccata puniret supra condignum, hoc est, pœna grauiori, quam merentur. Quamuis enim Deus tanquam supremus Dominus de potentia absoluta potuisset quascunque afflictiones & cruciatus suis creaturis imponere: ceterum titulo punitionis pro culpa, grauiorem pœnam imponere, quam pro meritis, non potest, neque de potentia absoluta, quia foret directe contrarium iustitiæ; quemadmodum & infontem aut innocentem punire: iuxta illud Sapientia 12. *Eum, qui non debet puniri, condemnare exterum a iustis à sua uirtute. Virtus enim tua iustitiæ initium est.*

Sap. 12.

19.

Inde manifesta ratione colligitur, quoties Deus executioni mandat punitionem, assistere regulam iustitiæ, obligantis pœnam, non superet merita culpæ. Sic enim exorbitabit ab æqualitate, quam iustitia præcipit non minus in commercijs inuoluntarijs, quam in voluntarijs. De omnibus enim Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 3. ita præcipit: *Iniustum est id, quod à comparatione rationum exorbitat. Est igitur aliud plus, aliud minus. Quod quidem & in ipsis actionibus accidit. In bonis enim, qui iniuriam facit, plus habet, qui iniuriam patitur, minus. In malis autem contra. Eodem modo æqualitatem iustitiæ neque per excessum, neque per defectum exorbitare, præcipit sequenti cap. 4. prope finem, & cap. 5. fine.*

Aristoteles.

20.

Maccarius.

Rectè igitur Maccarius Senior Aegyptius homil. 15. prope med. *Deus, inquit, sui iuris est, & quod uult, facit, ita ut, si visum sit ei, per potentiam suam mittere possit iustos in gehennam, peccatores autem in regnum colorum: licet hoc minime uelit, nec ei gratum sit, quia Dominus iustus est iudex. Nimirum, quoniam liberè iudicij munus assumpsit, non potest ei esse gratum.*

SECTIO IV.

Distributiuâ potius, quàm commutatiua est Dei iustitiâ punitiua.

1.

Punitiua iniustitiâ distributiuâ est.

Qui solam consideraret quidditatem creaturæ iustitiæ punitiue, quam Aristoteles & S. Thomas assignauerunt sectione præcedenti probat. 2. facile duceretur, ut putaret, punitiuam Dei iustitiâ esse commutatiuam, sicut creati iudices puniendo commutatiuam iustitiâ exercent, & non distributiua. Cæterum altius consideranti rationes proportionalitatis, quas Deus non minus in supplicijs, quàm in præmijs obseruat comparatione rerum & personarum, facile constabit, punitiuam in Deo, distributiua esse, non minus, quàm illa iustitiâ, quæ præmia retribuit.

2.

Probatur pri-

Hoc autem probatur primò eadem ratione, quæ probat Aristoteles inter homines iudicium

vindictam esse iustitiæ commutatiuæ, lib. 5. Ethic. cap. 4. parum à princip. *Iniustum, inquit, quod est in commercijs, est quidem æquum quoddam, & iniustum iniquum. Sed non illa comparatione rationum (videlicet geometrica considerando personas) sed arithmetica. Nihil enim refert, si probus prauo detraxerit, an prauus probus: nec si adulterium probus, an prauus commiserit. Sed ad differentiam nocimenti lex respicit tantum. At uerò punitiua Dei iustitiâ iniustum respicit geometrica comparatione rationum proportionalitate seruata cum dignitate personarum, & operum qualitate, nec respicit tantum differentiam nocimenti, sicut lex creata: insuper apud diuinam iustitiâ multum interest, si adulterium probus, aut improbus commiserit: ut constat lib. 2. Reg. cap. 12. Exaggeratur enim malitia peccati Davidis propter accepta beneficia gratiæ, & propter maius scandalum, quo blasphemare fecit inimicos Domini.*

Geometrica proportio iniustitiâ sumitur.

1. Reg. 12.

Confirmatur primò, quoniam vniuersaliter personæ dignitatem & sanctitatem esse circumstantiam, quæ redditur grauius peccatum, præsertim si non ex surreptione proueniat propter infinitatem humanæ naturæ; sed ex deliberatione procedat, rectè docet S. Thomas, & communiter Scholastici 1. 2. q. 73. art. 10. Colligitur autem ex Sap. 6. *Iudicium durissimum ijs qui presunt fiet. Ex quo enim conceditur misericordia: potentes autem poterit tormentis attingere.* Et post pauca: *Fortioribus autem fortior instat cruciatio.* Item scribis & Pharisæis denunciatur, quod accipiant damnationem maiorem. Luc. 20. siue prolixius iudicium. Marci 12. Siue amplius iudicium. Matth. 23. Item Hierusalem suscepi de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. Isaia 40. quia nimirum seruus sciens uoluntatem domini sui, & non faciens, & apulabit multis. Luc. 12. Ita exponit Hieronymus Isaia 40. Confirmatur secundo quia prædicta proportionalitas comparatione personarum à Deo seruatur, non tantum in æternis, sed etiam in temporalibus supplicijs, ut probant ea, quæ retulimus, & quæ referemus.

3. Persona dignitas & idcirco peccati aggrauat.

Sap. 6.

Luc. 20. Marci 12. Matth. 23.

Isaia 40.

Luc. 12.

Confirmatur tertio. Cum enim Deus semper citra condignum puniat, aliquid remittens ex misericordia proportionalitas seruatur in quantitate pœnæ, ut ei remittatur minus, qui peccauit ex malitia & deliberatione, quam ei remittitur, qui peccauit ex surreptione & fragilitate. Quod idem intellige in alijs proportionalitatibus. Ideo Basilius in Psalm. 114. circa med. ita ponderat illud: *Miserere Domini & iustus.* Vbi quæ Scriptura miserationibus Dei iustitiâ coniungit, nos plane erudiens, quemadmodum cum iudicat, commensuratum quoque nostra infirmitati iudicium inferat. Et post pauca: *Miseremur eos, qui ex magnis diuitijs in extremam inciderunt paupertatem: item enim, qui ex optima corporis habitudine in ultimam debilitatem deiectus est. Quoniam itaque & nos quandoque in paradisi statione nobilitati eramus, & ob ruinam postea in gloria & humiles facti sumus. Deus noster misereatur nos, animaduertens quales ex qualibus facti sumus.* Vides igitur proportionalitatem ad personarum qualitates obseruari, quando diuina iustitiâ per misericordiam mitigatur.

4. Punit Deus citra condignum.

Basilius.

Confirmatur quartò, nam & ad res ipsas & actiones proportionalitatem seruat punitio diuina. Sap. 11. *Quod quidam errantes colebant multos serpentes, & bestias supernacuas, immisisti illis multitudinem minorum animalium, in vindictam: ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torqueretur.* Actionum proportionem legitimis alijs in locis, ut

5. Etiam ad res ipsas proportionalitatem seruat punitio diuina. Sap. 11.

- .Reg. 1. lib. 1. Reg. 2. Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
- Lucæ 6. *Va vobis, qui saturati estis; quia esurietis. Va vobis, qui videtis nunc; quia lugebitis & flebitis.*
- Matth. 23. *Qui se exaltat, humiliabitur.* Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam.* Matth. 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.*
6. Eadem proportio significatur metaphora seminis & messis Galat. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Quod bene ponderat Fulgentius lib. 2. de remissione peccatorum cap. 7. & 8. Significatur etiam metaphora locorum ad quæ naturaliter elementa feruntur, vt leuia sursum, & grauius deorsum, iuxta illud Act. 1. fine: *De quo (scilicet loco Apostolatus) prænaricatus est Iudas vt abiret in locum suum, vt si graue de sublimi caderet ad suum locum. Maxima verò proportionalitas est unicuique tribui, quod sua sponte delegit: iuxta illud Ecclesiastici 15. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi.* Psalm. 108. *Dilexit maledictionem, & venit ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Sap. 1. *Impij manibus & verbis accerserunt illam, scilicet, mortem.***

SECTIO V.

Soluuntur argumenta contrarie sententiæ, posita in sectione 1.

1. *Ad primum.* **P**romptum est ad solutionis formam applicare doctrinam præcedentibus sectionibus traditam. Ad primum argumentum respondetur. S. Thomas in eisdem locis pro nobis est; fatetur enim, vindictam, quæ sit publica iudicis autoritate, pertinere ad iustitiam commutatiuam; licet priuata persona, licet querens vindictam suæ iniuriæ, non exerceat actum iustitiæ, nisi quæ deficiat à perfecta ratione iustitiæ: vt vidimus sect. 3. in fundamento rationis secundæ.
2. *Secundæ solutione 1.* Ad secundum respondetur primò. Licet Deus non debeat, soluit debitum & obligationem rerum, quando punit. Hoc autem legale debitum rerum solui non potest, nisi exercendo iustitiam specialiter & propriè sumptam: vt fusiùs exposuimus sect. 3. Deus autem, licet pœnam remittere posset obstitatis in alio sæculo de potentia absoluta per supremum dominium: attamen supposito, quod se ipsum constituit, & promulgauit iudicem & vindicem virtutis, propositis legibus præmiorum & suppliciorum, non potest absque iniuria condonare pœnam: si accipiatur nomen iniuriæ, prout significare potest quamlibet inordinatam inæqualitatem, factam contra legale debitum rerum.
3. *Solutio 2.* Respondetur secundò. Toti communitati iustorum iniuria fieret, si post hanc vitam obstitatis condonaretur pœna per Deum, ex suppositione muneris & legum de iudicio & suppliciis, modo nuper explicato. Respondetur tertio. Virtute commerciorum inuoluntariorum ortum est legale debitum, quo peccantibus deberetur pœna, quod debitum ipsi remittere nequeunt, nec iudex potest omittere, prout iudex; vt fusiùs declaratum fuit sect. 3. in prioribus probationibus.
4. *Solutio 4.* Quarto denique commensurare supplicium ne culpæ gravitatem excedat, est legale debitum, à speciali iustitia reddendum: vt vidimus in po-

strema probatione sectionis 3.

Ad confirmationem respondetur. Eadem ratione probaret, creatos iudices non exercere propriè iustitiam, quando puniunt, quia non reddunt, sed exigunt debitum. Quomodo autem iudex creatus autoritate publica debitam pœnam exigit à reo, & ita ius suum reddit parti læsæ, vel reipublicæ; sic etiam Deus, prout est iudex, exigendo pœnas, ius reddit reipublicæ iustorum: præter alias solutiones argumenti secundum, quæ possunt ad præsentem confirmationem applicari.

Ad tertium respondetur, distinguendo Maiorem. Iustitia commercij voluntarij locum non habet in Deo, nisi fundetur in pacto & promissione illius: at verò iustitia commercij inuoluntarij nec in hominibus, nec in Deo fundatur in pacto & promissione, sed in offensa, siue iniuria. Huiusmodi verò est iustitia vindictiua: vt vidimus sect. 3. probat. 2.

Ad quartum respondetur: Aristoteles & sanctus Thomas illis in locis vocabulum, *repassio*, vel *contrapassum*, ex vna parte restringunt, alia ex parte relaxant. Restringunt enim ne contrapassum dicatur, nisi quod fuerit arithmetice æquale sine comparatione personarum. Aliunde verò relaxant, vt contrapassum vocetur quod est vtile, & gratum accipienti, dummodo habeat æqualitatem rei ad rem. In hoc sensu repassio, vel contrapassum non reperitur in vindictiua iustitiæ Dei, sicut nec in ea iustitia, per quam præmia retribuit: quamvis in ea repetatur aliquis modus & forma, similis commutatiuæ iustitiæ, & illius repassioni: sicut notauit sanctus Thomas in eadem quæst. 61. art. 4. ad 1. & clarius exposuit ibi Caietanus §. vltimo defendens, vindictiua Dei esse distributiua iustitiæ.

Ad confirmat. respondetur negando antecedens, cuius falsitas abunde constat ex tota sect. præcedenti. In illis autem locis Scripturæ, & in quibusque similibus, licet attendatur quantitas culpæ, non excluditur attentio ad qualitatem personarum & proportionalitatem supplicij, quam alia loca probant. Quin potius eisdem locis demonstrari potest æqualitatem punitionis & culpæ non esse arithmetica: quoniam æternum infinita duratione superat temporale: & malum carenti visione Dei, & pœna æterni ignis incomparabili grauitate superat quamlibet delectationem, & gloriam cuiusque peccati. Egregiè S. Thomas 4. dist. 46. q. 2. art. 2. respondet ad 1. *Vel dicendum, & minus quod æqualitas ista proportionalitatis est, non æqualitatis, & attendenda est non secundum comparationem pœna ad culpam, sed secundum comparationem duorum peccantium ad duas pœnas: & sic intelligenda sunt omnes auctoritates, quæ videntur æqualitatem culpæ & pœna demonstrare. Idem respondet Scotus eadem dist. 46. quæst. 4. siue, & Carthusianus quæst. 3. column. 2.*

ARTIC. III.

Verum misericordia competat Deo.

ARTIC. IV.

Verum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

DISPUTATIO LXI.

Quanta sit misericordia diuina proprietates, perfectio, & generalitas.

SECTIO I.

*Verum formaliter & proprie misericordia sit in Deo, & que sint eius acceptiones.*I.
Prima sententia.

E nominis significatione potius, quam de reddissent opiniones. Prima docet, misericordiam non esse proprie in Deo, quoniam est incapax compassionis. Ita Albertus 1. p. quæst. 80. membr. 2. art. 4. part. 1. corp. & ad argumenta, quamvis superius distinct. 39. memb. 1. distinxerit, misericordiam esse in Deo, non quantum ad compassionis affectum, sed quantum ad effectum releuandi miseriam. Sic etiam misericordiam non proprie, sed metaphorice Deo conuenire, sicut iram, scribit Salmeron tom. 13. in epist. Pauli lib. 1. part. 2. disputatione 4. §. 2. Faut huic sententiæ Anselmus in prolog. cap. 8. in fine.

2.
Secunda & communis sententia.

Antiquorum verò communis sententia respondet, Deo conuenire misericordiam, non secundum passionis affectum (id est compassionem, siue tristitiam) sed secundum effectum releuandi miseriam. Ita S. Thomas in præsent. quæst. 21. art. 3. & 1. contra Gent. cap. 91. fine, & 4. sentent. distinct. 46. quæst. 2. artic. 1. quæst. 1. Vbi S. Bonauent. art. 2. quæst. 1. ad 1. Alexander 1. p. quæst. 39. membr. 1. Albertus ibidem (vz supra retulimus) communiter antiquiores 4. sentent. d. distinct. 46. Vbi Palud. quæst. 1. art. 3. conc. 1. Scot. quæst. 2. Durand. quæst. 3. art. 1. Ricard. art. 2. quæst. 1. Carthus. q. 3. parum à principio. Mutati sunt eum loquendi modum ex Anselmo in prolog. cap. 8. dicente: *Cum respicias nos miseros, nos sentimus misericordias effectum, tu non sentis affectum.* Cuius rationem statim reddit: *Quia nulla miseria compassionem afficeret. & cap. 10. Misericors es, non quia tu sentias affectum, sed quia nos sentimus effectum.*

3.
Misericordia Deo formaliter, & proprie conuenit.

Sit igitur prima conclusio. Misericordia Deo formaliter & proprie conuenit. Hoc licet auctores prædicti non ita expresse docuerint: ex illis tamen colligitur, quia compassionis affectum non videntur ponere tanquam formalem rationem misericordiam, sed tanquam materialem: quemadmodum dici solet, iræ materiale partem esse accensionem sanguinis circa cor, formale verò appetitum vindictæ, ex lib. 1. de Anima text. 15. & 63. & 64. Aliqui tamen expresse declarauerunt, compassionem esse materiale misericordiam, nec pertinere ad formalem illius rationem. Ita Ricard. dict. distinct. 46. art. 2. quæst. 1. vbi Argentina quæst. vnica art. 2. init. dicit, *proprie conuenire misericordiam Deo: & ad 2. dicit, compassionem non pertinere ad essentiam misericordiam.*

Clarius adhuc recentiores proprie ac sine metaphora Deo misericordiam concedunt, vt Suarez 1. p. lib. 3. de attribut. cap. 7. num. 15. communiter expositores ad præsentem art. 3. q. 21. vbi Molina, Vasquez & alij.

Secunda conclusio. Potest in aliquo sensu vero negari Deo misericordia, nisi metaphorice dicta. Fatemur aliquando misericordiam nomen accipi pro tristitia, seu compassionem inclinante ad subueniendum. Sic Aristot. 2. Rhetor. cap. 8. init. Sit, inquit, commiseratio, dolor quidam ex apparente malo corruptiuo, ac dolorem inferente, in non dignum pati: quod ipse putauit, se pati etiam posse, vel suorum aliquem, idque sic, ut propinquum videatur. Augustinus lib. 9. de Ciuit. cap. 5. prope med. Quid est, inquit, misericordia, nisi aliene miserie quidam in nostro corde compassio, qua vtiq; si possimus, subuenire compellimur. Similiterque Damascen. lib. 2. fidei cap. 14. misericordiam definit esse in aliorum malis tristitiam.

4.
In vero sensu potest Deo negari misericordia. Aristoteles.

Augustinus.

Damascen.

Tertia conclusio. Tres sunt acceptiones misericordiam secundum triplicem acceptionem miserie subleuandæ. Latissime namque misericordia sumitur pro subuentione cuiusque defectus, siue qui iam existens depellitur, siue qui præoccupatur, ne res in illum defectum incurrat. Ampliatur autem hæc acceptio non tantum ad creaturas mente præditas, sed etiam ad omnes, quæ mente, immo & sensu carent. Ita misericordiam accipit sanctus Thomas in præsent. artic. 3. Ideo Magister 4. distinct. 46. cap. quod autem fine notat, interdum misericordiam large accipi pro bonitate. Similiter Albertus 1. part. quæst. 80. membr. 2. artic. 4. particul. 2. Alexand. 1. part. quæst. 39. memb. 3. col. 5. S. Thomas in artic. 4. fine fatetur, quodammodo misericordiam esse, quæ nullum esse præsupponit, sed res de non esse transfert ad esse. Idem Caietan. artic. 4. §. Aduerte.

5.
Misericordia triplex acceptio.

Notandum est liberum decretum eisdem effectus causandi, pertinere ad quatuor distinctas virtutes diuinæ voluntatis, videlicet, bonitatem, iustitiam legalem, seu generalem, liberalitatem, & misericordiam, secundum diuersas honestates, quæ considerantur in operibus. Nam perfectiones quaslibet elargiri, præcisè consideratum, prout est communicare perfectionem, pertinet ad bonitatem. Sed in quantum perfectiones rebus dantur secundum earum proportionem, attento debito cuiusque naturæ, pertinet ad iustitiam legalem & generalem, de qua diximus disput. 57. sect. 3. In quantum verò Deus non propter suam vtilitatem, sed absque intuitu cuiuslibet retributionis rebus perfectiones largitur, pertinet ad liberalitatem iuxta dicta supra disput. 55. sect. 2. Postremò quatenus perfectiones à Deo collatz defectum omnem & miseriam propulsant, ad misericordiam pertinet illas velle. Distinxit has formalitates S. Thomas in præsent. art. 3. corpore ad finem.

6.

Secunda acceptio misericordiam restringit ad solas creaturas rationales, quoniam sicut illæ tantum sunt capaces felicitatis & beatitudinis, ita solæ sunt capaces miserie, quæ proprie dicta, priuat felicitate. Confirmatur, nam illæ potissimum dignæ sunt, quibus propter se ipsas miseretur Deus, cæteris namque rebus miseretur propter homines, sicut illas creauit propter homines. Tradit hanc acceptionem S. Thomas in præsent. quæst. 21. art. 4. corp.

7.

Tertia,

8. Tertia, & propriissima acceptio non solum excludit omnes irracionales creaturas, sed etiam excludit creationem creaturarum rationalium, & preservationem illarum à miseria. Quapropter misericordia propriè & strictè sumpta, creaturas racionales à miseria iam existente liberat. Ita Augustinus. Magister sent. lib. 4. dist. 46. cap. Quod autem Augustinus quippe in Psalm. 135. in medio notat, ad Dei misericordiam illos pertinere, quos de miseria liberat, non autem ut eius misericordia intelligamus fuisse facere cælum & terram, & luminaria: cum illud sit bonitatis eius, qui creauit omnia bona valde; hoc verò misericordia, ut à peccatis nostris mundet nos, & à miseria liberet in æternum. Idem in Psalm. 32. concion. 2. col. 2. ait: Cæli non indigent misericordia, ubi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, super abundat Domini misericordia. Miseria hominis plena est terra, & misericordia Domini plena est terra. Idem recipit ibi Glossa.

SECTIO II.

*Distinctio, prioritatis, & perfectionis ordo
quis sit inter iustitiam &
misericordiam.*

1. Res proponuntur quæstiunculæ. Prima, vtrum misericordia distinguatur à iustitia, saltem ratione ratiocinata. Et de iustitia quidem specialiter dicta, prout est peculiaris virtus, reddens vnicuique pro meritis, omnes fatentur, ratione ratiocinata distingui. Sed accipiendo iustitiam generalem, prout complectitur omnem virtutem (supra disp. 57. sect. 1. & 2.) non distingui formaliter seu ratione ratiocinata à misericordia, sed contineri sub illa, quasi partem subiectiuam illius, docet Scotus 4. dist. 46. q. 3. Vazquez ad præsentem art. 3. §. Dubitat.

2. Veruntamen dico primò. Etiam generalem iustitiam accipiendo reperitur distinctio formalis illius à misericordia. Etenim idem opus, prout miseriam subleuat, est misericordia: sed vt sic præcisè, non est iustitia generalis, sed quatenus ipsum misereri decet, & quodammodo debitum est diuinæ bonitati, quem admodum sect. 1. dicebamus ex S. Thoma in præfati art. 3. qui magis ex professo discrimen hoc exponit 4. sent. dist. 46. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 2. & cum eo Carthusian. eadem dist. q. 3. patum à principio. Alio modo distinctionem explicat Ricard. 4. dist. 46. art. 2. q. 1. fine. Quin etiam Magister 4. dist. 46. cap. Sed quomodo, satis indicat eandem distinctionem rationis, dicens, essentiam Dei concipi in ordine ad distinctos effectus, quando dicitur esse iustitia, misericordia, & bonitas: cum tamen inferius concludat in omni opere Dei esse misericordiam, & iustitiam secundum diuersas rationes.

3. Si verò rursus interroges, vtrum misericordia specie differat à iustitia, respondeo & dico secundò, non differre specie quasi physica; quoniam eodem obiecto formali & vltimo fine mouetur: differt autem specie morali propter diuersam honestatem, seu consonantiam cum ratione: quemadmodum in simili dictum est disput. 55. sect. 2. ad 3.

4. Secunda quæstiuncula est, vtrum misericordia secundum rationem sit posterior, quam iustitia. Dico primò. Iustitia generalis, prout amplectitur omne, quod decet infinitam bonitatem, prior est, quam misericordia, quasi ratio & causa illius. Sic

enim Anselm. in prolog. cap. 9. post medium ratiocinatur: Si misericors es, quia es summè bonus, & summè bonus non es, nisi quia es summè iustus: vere ideo es misericors, quia es summè iustus. Quam sententiam reperit & confirmat inferius. Insuper in cap. 11. ait: Nascitur de iustitia misericordia tua, quia iustum est, sic esse bonum, vt & parcendo sis bonus. Cum igitur ratio parcendi & subleuandi miseros, sit quoniam hoc est debitum diuinæ bonitati debito decentiæ: consequens est iustitiam illo modo sumptam esse veluti causam misericordix, quod est esse priorem.

Dico secundò. Si tamen accipiatur strictiori modo iustitia, quatenus meritis præmia, demeritis verò supplicia retribuit, posterior est, quam misericordia. Ratio est, quoniam misereri Deo conuenit ex se ipso, & est primariæ voluntatis propensio: sed reddere supplicium non conuenit ex ipso Deo, sed peccatis hominum prouocantibus; ac prope compellentibus: vt probatum est disp. 19. 20. & 21. Præmia vero retribuere supponit aliquas operationes liberi arbitrij per gratiam excitatas & adiectas, & consequenter supponit misericordiam. Cui, namque, redderet coronam iustitiæ iustus iudex, nisi gratiam prærogasset misericors Pater vt ex Augustino & aliis retulimus disp. 56. sect. 4.

Confirmatur primò, nam opus, quod supponit operationem creaturæ, posterius est opere, quod nullam supponit alienam operationem. Confirmatur secundò, quoniam intentio finis est prior, quam electio mediij (iuxta dicta supra disp. 24. sect. 2.) misericordia verò se habet, tanquam intentio finis, in ordine ad quem punitiua iustitia tanquam electio mediij se habet: iuxta illud Roman. 9. Sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, vt ostenderet diuinitas gratia sua in vasa misericordix.

In vtraque assertione conueniunt, licet diuersimodè loquantur, Alexander 1. p. q. 39. memb. 2. Albert. 1. p. q. 80. memb. 2. art. 4. part. 2. S. Thomas 4. dist. 46. q. 2. art. 2. ad fin. Scot. 4. dist. 46. q. 3. §. Si autem. Palud. q. 1. art. 3. conc. 3. fine. Magis apertè Ricard. in eadem dist. art. 2. tota q. 2. Durand. q. 3. art. 2. Carthus. q. 3. col. 4. Vazquez ad præsentem art. 3. §. vltimo. Suarez 1. p. lib. 3. de attributis cap. 7. §. vltimo. Nec contradicit S. Thomas art. 4. corp. dicens, opus iustitiæ fundari in opere misericordix: loquitur enim specialiter de iustitia, prout respicit, quod rerum naturis debetur, non prout respicit, quod decet diuinam sapientiam & bonitatem.

Tertia quæstiunc. est, vtrum misericordia Dei sit perfectior, quam iustitia. Ex vi conceptus formalis perfectiorem esse misericordiam, quam iustitiam propriè dictam, probari potest primò, quoniam Iacobi 2. Superexaltat misericordia iudicium, id est superior & principalior est, quam iudicium, licet hoc plures alias expositiones habeat, quas videre licet apud S. Thomam in illius loci commentario, & recentiores expositores.

Secundò, quoniam illud, quod est Deo proprium, & natuum ab intrinseco principalius est, quam quod ab extrinseco prouocatur, & quasi compellitur. Quocirca dicit Ecclesia. Deus, cui proprium est misereri semper & parcere. Ad iustitiam verò punitiuam ab extrinseco trahitur, vt in præcedenti dubio dicebamus. Insuper ad iustitiam retributiuam bonorum, primarium motiuum incipit à misericordia & gratia: vt constat ex dictis supra

5. Iustitia strictiori sumpta misericordia posterior.

Augustinus.

Rom. 9.

7.

8.

Misericordia iustitia perfectior.

9.

supra disp. 56. sect. 4. Ergo perfectior est misericordia, quam iustitia, strictè sumpta. Ita existimant S. Thom. 4. dist. 46. q. 2. art. 2. prope finem, Ricard. 4. dist. 46. art. 2. q. 2. collato fine cum argumentis *sed contra*. Carthus. eadem dist. q. 3. col. 3. Suarez 1. p. lib. 3. de attribut. cap. 7. fine.

10.

Quæ sententia temperanda est, ut solummodo verificetur, comparando rationes analogas iustitiæ & misericordiæ, prout abstrahuntur à Deo & creaturis: aut etiam prout solummodo comparantur cum suis obiectis materialibus, quæ magis explicitè connotant. Alioqui nulla volitio Dei potest esse perfectior alia, quantum ad intrinsecam sibi formalitatem, quoniam tota perfectio diuinæ volitionis est ab obiecto formalis, nec ullam perfectionem intrinsecam participat ab obiecto materiali: sicut dictum est supra disp. 3. & 5. Est autem idem obiectum formale cuiuslibet volitionis diuinæ. Confirmatur, nam mutua quadam connexione & transcendentia quælibet volitio Dei continet in se aliam, quemadmodum & attributa se inuicem includunt: proptereaque nullius perfectio potest esse minor, quam alterius perfectio: quidquid recentiores aliqui reclamant.

S E C T I O I I I .

Primum generaliter misericordia & iustitia inseruiant in omnibus operibus Dei.

1.

Dico primò. Si misericordia restringatur, ut solummodo significet affectum & effectum releuandi miseriam, propriè dictam, quæ solis rationalibus creaturis potest contingere iuxta dicta sect. 1. non in omni opere Dei est misericordia: nec enim est in productione, conseruatione, & gubernatione creaturarum irrationalium.

2.

Dico secundò. Si iustitia restringatur ad significandum affectum & effectum retribuendi debita præmia, vel supplicia: non in omni opere Dei est iustitia: nec enim illa est in productione, conseruatione, & gubernatione creaturarum irrationalium, nec in collatione primæ gratiæ, ac remissione peccatorum.

3.

In omni opere Dei misericordia, & iustitia.

Dico tertio. Latius accipiendo misericordiam pro affectu, & effectu remouendi quemlibet defectum, & iustitiam accipiendo pro affectu, & effectu reddenti quod debetur diuinæ sapientiæ & bonitati debito decentiæ; quodque debetur creaturis secundum conuenientem ordinem & proportionem: in omni Dei opere necessarium est, intervenire iustitiam, & misericordiam. Ita S. Thomas in præsent. q. 21. art. 4. & lib. 4. sentent. dist. 46. q. 3. art. 2. & 2. contra Gent. cap. 28. Magist. 4. dist. 46. cap. 1. & ultimo. Alexand. 1. p. q. 39. memb. 3. Albert. 1. p. q. 8. memb. 2. art. 4. particula 2. Communiter Scholastici cum Magistro dicta dist. 46. vbi S. Bonauent. art. 2. q. 2. & 3. Scot. q. 4. Palud. q. 1. art. 3. conc. 3. Durand. q. 3. art. 2. Ricard. art. 2. q. 3. Argent. q. 1. art. 4. fine. Carthus. q. 3. col. 3. Petrus de Tarantasia q. 4. Consentiunt omnes recentiores, exponentes articulum quartum præsentis quæstionis 21.

4.

Psalm. 144.

Probat per Psalm. 144. *Omnes via Domini misericordia & veritas.* Et Psalm. 144. *Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Et iterum: *Miserationes eius super omnia opera eius.* Augustinus de consensu Euangelistarum lib. 1. cap. 14. ante med. ait: *Res humanas iuste & misericor-*

Augustinus.

corditer curat, ita ut nec præcludat iustitia misericordiam, nec impediat misericordia iustitiam. Cassiodorus autem & Glossa in prædictum versum Psalm. 24. scribit: *Hæc duo in omni opere Domini similiter sunt, & si non nobis similiter apparent.* Ita refert Bonauent. citatus, præter ea, quæ refert Magister cap. 1. ante med.

Cassiodorus.

5.

Ratio demonstrans est, nihil enim Deus operari potest, nisi, quod est conueniens ac decens ipsius sapientiam ac bonitatem, quod est sibi reddere debitum decentiæ, & exercere iustitiam largè sumptam. Similiter omne Dei opus disponitur secundum conuenientem ordinem & proportionem ad rerum naturas, & maius bonum vniuersitatis. Quod est seruare iustitiam gubernatricem; iuxta dicta disp. 57. sect. 2. Aliunde verò diuina iustitia, prout creaturis omnibus reddit, quod debetur naturis omnium, & vniuersali bono, necessariò præsupponit misericordiam, quæ res fuerint de nihilo productæ.

6.

Confirmatur primò, nam illas quoque perfectiones, quæ singulis creaturis debentur, largius Deus communicat, quam exigit proportio rerum. Minus enim sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ gubernatricis, quam quod diuina liberalitas elargitur, excedens omnem proportionem creaturarum. Ita S. Thomas in præsent. art. 4. corp. Scotus præterea confirmat secundo, quoniam cuiuslibet artificato debetur adæquari regulæ suæ. Hoc autem perfectissimè habet opus Dei: quod est genus æqualitatis & iustitiæ. Confirmat tertio, quia quædam plures virtutes inclinant ad idem opus, tantò perfectius est: sed opus Dei est perfectissimum, ergo ad illud inclinat omnis virtus, quam possibile est concurrere.

7.

In retributione præmiorum iustitia, & misericordia.

Dico quarto. In retributione præmiorum ob merita de condigno, concurrunt simul iustitia & misericordia sumptæ ambæ propriissimè, & strictissimè. Concurrunt enim plurimæ rationes gratiæ, quibus hominum miseria subleuatur: quas exposuimus disp. 56. sect. 4. Aliunde verò talis retributio est actus iustitiæ specialis, & propriæ: ut probatum est disp. 58.

8.

Quod si obiciat ex Augustino in Psalm. 32. cælum non indigere misericordia, quia nulla est ibi miseria: ut retulimus sect. 1. Respond. Quantum ad primam productionem gloriæ, cælum etiam indiget misericordia, strictissimè sumpta: sed quantum ad conseruationem status, indiget misericordia, quæ licet non excludat existentem miseriam, protegat, & conseruet, ne possit existere.

9.

In punitione reproborum iustitia, & misericordia.

Dico quinto. In punitione reproborum concurrunt iustitia & misericordia strictè & propriè sumptæ (licet maiorem partem occupet iustitia, misericordia longe minorem.) Ratio est, quia iustitiam strictè sumptam exerceri puniendò damnatos, probatum est tota disp. præcedenti. Aliunde verò concors sententia Theologorum cum Augustino in Enchirid. cap. 112. & 113. & ex Basilio, relato supra disp. 55. sect. 3. sub initium, fateatur, damnatos puniri citra condignum, aliquid de pœna debita relaxando. Hoc autem est releuare miseriam creaturæ rationalis, quod est opus misericordiæ propriæ, & strictè sumptæ. Consonat Magist. 4. dist. 46. cap. 1. & ultimo. S. Thomas in præsent. art. 4. ad 1. Albertus 1. p. quæst. 80. memb. 2. art. 4. partic. 2. ad 1. Alexand. 1. p. q. 39. memb. 3. column. 8. Bonauent. 4. dist. 46. art. 1. quæst. 2. Vbi Ricard. quæst. 3. corpore. Palud. quæst. 1.

quæst. 1. art. 3. conc. 3. & 4. Scot. quæst. 4. art. 4.
Durand. quæst. 3. art. 2. Argem. quæst. vnic. art. 4.
Carthus. quæst. 3. §. Præterea.

SECTIO IV.

De pœna Lymbi, & de potentia absoluta duæ difficultates.

1. Prima difficultas occurrit circa punitionem infantium, qui moriuntur in originali peccato, quia nec iustitia videtur in ea exerceri, cum illi nulla personali & actuali culpa meruerint pœnam: & multo minus exerceri videtur misericordia, quia de pœna damni, quæ est priuatio beatitudinis supernaturalis, nihil relaxatur quantum ad intensionem seu grauitatem, nec quantum ad durationem.

*Aliquorum
responsio.*

Respondent aliqui, iustitiam, quæ respicit exigentiam meritorum, non exerceri in punitione talium paruulorum; sed solam iustitiam legalem & gubernatricem. Insuper fatentur, nihil relaxari de pœna, quoniam illi pœnæ non est possibilis diminutio, cum sit priuatio. Sic respondet Albertus 1. p. quæst. 80. membr. 2. art. 4. part. 2. ad 9. & 10.

2.

*Vera iustitia
punitiua
exercetur in
paruulo mori-
entibus in
originali.
Roman. 5.
Ephes. 2.*

*Ratio demon-
strans.*

Nihilominus dico primò. Vera iustitia punitiua, quæ reddit exigentiam meritorum, exercetur in paruulis morientibus in originali peccato. Colligitur efficaciter ex Apostolo Rom. 5. *Iudicium quidem ex vno in condemnationem.* & post pauca: *Per vniuersi delictum in omnes homines in condemnationem.* & Ephes. 2. *Eramus natura filij ire.* Vindictam verò respicit ira. Consequenter igitur eramus digni vindicta. Ratione demonstratur, quoniam quod veram & propriam peccati rationem habet, id puniatur ea iustitia, quæ reddit exigentiam meritorum: sed originale peccatum veram & propriam peccati rationem habet: vt loquitur Trident. sess. 5. cap. 5. Ergo peccatum originale puniatur ea iustitia, quæ reddit exigentiam meritorum. Atque ita de pœna paruulorum tanquam iusta & punitiua, loquitur S. Thomas 1. 2. q. 87. art. 5. ad 1. & art. 7. corp. & ad 1.

3.

*In punitione
predictorum
infantium mi-
sericordia.*

Dico secundò. Magna misericordia miscetur in punitione predictorum infantium, licet non in diminutione pœnæ damni, quoniam est incapax diminutionis: at in remissione mortis, quæ pœna directè debita fuit originali peccato, naturaliterque durasset in æternum: nihilominus in die iudicii resuscitandi sunt pueri, nunquam morituri, supernaturalisque incorruptibilitate, & impassibilitate donati. Supernaturaliter etiam accipient scientias per accidens infusas, & liberabuntur ab omni dolore, vel tristitia, morbo, tentationibus, & personalibus peccatis, quæ naturaliter solent oriri ex peccato originali. Consequenter autem liberantur à pœnis inferni, quas incurrerent. Consonant huic doctrinæ Albertus dicta q. 80. membr. 2. artic. 4. ad 1. Alexand. 1. p. q. 39. membr. 3. prope finem. S. Thom. 4. dist. 46. q. 2. art. 2. ad 4.

4.

*Dei quantū
peccata mo-
riuntur punire
potest.*

Secunda difficultas est, vtum de potentia absoluta Deus poterit punire quantum merentur peccata, absque vilo temperamento misericordiæ. Huic affirmatiuè respondeo. Ita Alexand. 1. p. q. 39. membr. 3. col. 7. significat S. Thom. 4. dist. 46. quæst. 2. art. 2. ad 5. Clarius Sotus ibi q. 4. prope finem vertit. *pro hoc.* Probatur, quia nulla ratio contradictionis sufficienter impossibilitatē osten-

dit. Et ita docuit Maccarius citatus supra disput. 60. sect. 3. fine.

Sed tamen in opere retributionis præmiorum etiam de potentia absoluta, non potuit deesse misericordia, quia nihil potuit esse nobis debitum, nisi præueniente & concomitante multiplicitate gratia.

Contrarium S. Bonauent. docet 4. distinct. 46. art. 2. q. 4. putans, etiam de potentia absoluta, non posse Deum punire, quantum homo meretur propter peccatum, non modo, quia non potest negare se ipsum, qui est misericors, sed etiam, quoniam homo non est capax tantæ pœnæ quantum meretur peccatum. Nec dissentit Carthus. in eadem dist. 46. q. 3. col. ult.

Verum istæ rationes tantum probant, de potentia ordinaria non posse Deum omittere misericordiæ temperamentum, quoniam hoc decet eius sapientiam & bonitatem. Aliunde tamen homo capax est pœnæ centuplo grauioris, quam patitur de facto, qui solum vnicum ex leuioribus mortalibus commisit: si quidem centies milles grauiorem patiuntur alij: at illa pœna fuisset tanta & multo grauior, quam pro merito illius peccati. Neque enim Theologi sect. præcedenti citati, significant, tantam relaxationem pœnæ, vt centies grauior deberetur, sed ita loquuntur, vt supponant, esse minorem partem, quæ relaxatur, maiorem autem esse partem pœnæ, quæ luitur.

SECTIO V.

De varijs operibus, quibus deesse videbantur misericordia, vel iustitia.

Obiici solet primò illud Iacob. 2. *Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Respondeo tamen, fieri iudicium sine misericordia, simpliciter liberante à miseria, qualis est, quæ sanctis exhibetur, iuxta illud Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Nulli tamen fiet iudicium sine misericordia, secundum aliquam partem à misericordia liberante, relaxando nonnihil debiti rigoris in supplicio. Prior à Scholasticis vocatur *misericordia liberans*. Posterior autem *misericordia relaxans*. Ita exponunt Magister 4. dist. 46. cap. 2. S. Thomas in præfati art. 4. ad 1. & in commentario illius loci. Scotus 4. dist. 46. quæst. 4. art. 4. prope finem. Durandus quæst. 3. ad 1. Argentinus quæst. vnica art. 4. prope finem.

Obiicitur secundò. Quod Augustinus in Psal. 32. conc. 1. dixit: *Misericordia hic, iudicium in futuro.* Respondetur. Præfens & futurum sæculum denominationem accipit ab ea virtute, quæ vehementius & largius exercetur in eo, licet aliam habeat admixtam. Sic ergo præfens sæculum, assignatur misericordiæ, futurum verò iustitiæ. Ita Magister loco nuper citato. Sic etiam Gregor. lib. 8. Moral. cap. 8. inter medium & finem, ait: *Quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præfens sæculum iustitia adducit.* Et homil. 40. in Euangel. inter med. & fin. *Nolite misericordiam tempora perdere.*

Tertia obiectio, nam impij iustificatio est opus solius misericordiæ, potissimum autem collatio primæ vocationis, quoniam nulla merita de congruo, etiam remotissima præcedunt, quibus reddatur propter aliquod vestigium iustitiæ. Respond. Collatio gratiæ iustificantis, & remissio peccato

5.

6.

7.

1.

Iacobi 2.

Matth. 5.

2.

*Misericordia
liberans, &
relaxans.*

2.

Augustinus.

Gregorius.

3.

Lucæ 7.

peccatorum, quæ supponit in adulto dispositiones, & merita de congruo, tantum participat de iustitia secundum quid, quantum demerito secundum quid: iuxta illud Lucæ 7. *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ita docet S. Thom. in præfenti art. 4. ad 1. Alexand. 1. p. q. 39. membr. 3. col. 6. Addit S. Bonau. 4. dist. 46. art. 2. q. 3. de iustitia, miseri reatum temporalis pænæ, & huius vitæ tribulationes, quæ manent etiam post iustificationem. Argentin. q. vnica art. 3. ad 3. addit iustitiam implendi promissionem iustificandi pœnitentem.

4. Collatio tamen primæ vocationis, quam nulla merita de congruo præcedere possunt, nihil participat de iustitia, quæ reddit meritis debitum, etiam secundum quid debitum: attamen multum habet de legali iustitia gubernatrice, tum quia diuinam sapientiam & bonitatem decet, & ea ratione debitum est ei, vocare peccatores: tum etiam quoniam hoc est debitum optimo regimini vniuersitatis rerum. Consonat Albertus 1. p. q. 80. memb. 2. art. 4. part. 2. ad 7.

8. Roman. 15.

Quarta obiectio ex verbis Apostoli, Roman. 15. *Dico enim, Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones: Patrum: Gentes autem si per misericordiam honorare Deum.* Ergo vocatio gentium fuit opus solius misericordiæ: sed vocatio Iudæorum fuit opus solius iustitiæ.

6. Respondeo negando Consequentiam. Quin potius, vt Iudæi vocarentur Christi D. præfentia, prædicatione & miraculis, omnino nullum meritum erat ex parte illorum hominum, quibus prædicauit, sed potius demeritum (paucissimis personis exceptis.) Veritas autem & fidelitas diuinarum promissionum vim habebat propter Patriarchas, quibus sunt factæ. Quocirca comparatione præfentium personarum, fuit totaliter misericordia Christum D. prædicare, nihil habens aliud de iustitia, nisi quod decebat Dei sapientiam, bonitatem, & optimam gubernationem vniuersi. Quæ tamen iustitia fuit admixta vocationi Gentium. Nullum itaque discrimen aliud intendit Apostolus, nisi quod in Iudæorum vocatione diuina fidelitas interuenit comparatione Patrum, quæ non interuenit in vocatione Gentium. Consonat S. Thomas in præfenti art. 4. ad 2. & Alexand. 1. p. q. 39. membr. 3. ad artic. 2.

7. Albertus 1. p. q. 80. memb. 2. art. 4. part. 2.

ad 3. addit, fuisse etiam iustitiam adimplendi prædictionem prophetica Isaac 49. *Dedite in lucem Gentium.* Fuit etiam iustitiæ punitiæ vocatione Gentium ad æmulationem prouocare, & irritare Iudæos incredulos iuxta illud Deut. 32. *Ego prouocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos.* Quod aliis verbis allegatur Roman. 10.

Deut. 32.

Quinta obiectio. Temporalium bonorum abundantia multis peccatoribus datur in hac vita, in quo, licet resplendeat aperta misericordia, non videtur esse iustitia, quia peccator nullo bono dignus est. Respond. Est ibi iustitia, id est, decencia diuinæ bonitatis & sapientiæ multas ob causas, ac potissimum, vt doceamur imitari Patrem cælestem, *qui pluit super iustos & iniustos.* Matth. 5. vtque ipsi alliciantur ad amorem sui benefactoris, quem si contemnant, sit iustior eorum damnatio. ita Albertus dicta q. 80. membro 2. art. 4. part. 2. ad 6. Adde præterea in eodem genere providentiæ interuenire iustitiam remuneratorem aliquorum operum bonorum, quæ peccatores faciunt, quorum præmium futuro sæculo non poterant reprobi recipere; proptereaque digni sunt temporalibus bonis cumulari.

Matth. 5.

Alia prætermitto, quæ Albertus, Alexander, Scotus & alij opponunt contra iustitiam Dei, & soluunt, veluti, non videri iustam pœnam originis peccati; cum in eo sit minima culpa, sed carentia visionis Dei sit pœna summa: præterea non videri iustam æternitatem pænæ pro temporali, breuissimæque delectatione: denique non videri iustum, propter peccata parentum filios puniri, vel totam communitatem pœnas luere pro peccatis vnus vel paucorum hominum. Sed has difficultates dilucidè ex professo S. Thomas proprio loco tractandas referauit, videlicet 1. 2. q. 87. art. 3. & sequentibus: maxime art. 8. & fusiùs 4. dist. 46. q. 2. art. 3. Tractantur etiam à Magistro, & Scholast. in 4. dicta dist. 46.

10.

Finem igitur tomo præfenti, quæ cœpit, etiam imponat misericordia, non autem illa iustitia, quæ meis reddi potuisset erratis, sed ea tantum, quæ diuinæ sapientiæ, bonitatisque debetur, illustrans meum & lectoris animum, ad retinenda quæcunque nos docuit, & refutanda, quæcunque fortassis meam ingenij tenuitatem, etiam nolentem, ac totis viribus pœnitentem fallere potuerunt.

FINIS,

INDEX RERVM, ET VERBORVM NOTABILIVM.

A.

Abstractio.

Abstractio præcisiva & negatiua.
d. 22. sect. 5. n. 9. f. 249

Actio, Actus, Agere.

- Actio realis quid.* d. 56. f. 5. n. 4. f. 644
- Actio ad actionem producendam non est.* d. 45. f. 10. n. 11. f. 506
- Actio immanens formaliter in causa secunda.* d. 46. f. 3. n. 17. f. 513
- Actionum genera duo, ex Vlpiano.* d. 56. f. 5. n. 3. f. 644
- Actio vnica & eadem à primo & secundo agente procedit.* d. 45. f. 10. n. 3. f. 505
- Actio ex generica ratione actionis nil habet mali.* d. 41. f. 1. n. 19. f. 449
- Actio quidditatiuè est dependentia rei à causa efficiente.* d. 46. f. 8. n. 12. f. 525
- Actio primæ & secundæ causæ, secundum rationes diuersas.* d. 45. sect. 10. num. 12. f. 506
- Actio solum quatenus afflictionem inducit est pœna.* d. 41. f. 5. n. 2. f. 466
- Actio materialis odij à malitia separari non potest, etiam si à solo Deo producat.* d. 41. f. 1. n. 7. f. 448
- in Actione causarum secundarum duplex consideratio.* d. 45. f. 10. n. 5. f. 506
- Actio materialis prohibetur vt quod.* d. 33. f. 4. n. 18. f. 343
- Actio primæ & secundæ causæ ad eundem terminum.* d. 46. f. 3. n. 1. f. 511
- ad Actionem turpem, cuius turpitudine inuincibiliter ignoratur, Deus per se & directè impellere non potest.* d. 41. f. 3. n. 13. f. 453
- Actionem peccati concipit homo, permittente Deo.* d. 50. f. 10. n. 4. f. 572
- Actionis materialis peccati initium non esse à Deo; Scriptura & patres intendunt.* d. 36. f. 1. n. 4. f. 378
- inter Actiones bonas & prauas nulla paritas rationis versatur.* d. 42. f. 3. n. 5. f. 457
- vt Actio sit cum defectu, Deus causa non est.* d. 28. f. 3. n. 1. f. 295
- Actio materialis odij, & eius physica prædeterminatio arbores malæ disp.* 38. sect. 1. num. 19. f. 403
- Actio transiens formaliter in passio recepta.* d. 46. f. 4. n. 15. f. 516
- Actio & agere solum ex modo significandi differunt.* d. 39. f. 2. n. 22. f. 412
- Actio peccati exterior quando prædefiniri potest.* d. 40. f. 2. n. 5. f. 438
- Actio transiens non inhæret agenti.* d. 46. f. 2. n. 14. f. 510
- Actiones materiales diuinæ legi contrarias Deus antecedenter odio prosequitur.* d. 33. sect. 3. n. 7. f. 339
- Actio materialis, & formalis ratio malitiæ quomodo puniuntur.* d. 35. f. 4. n. 17. f. 367
- Actiones malæ dæmonis filiz.* d. 36. sect. 3. n. 14. f. 383
- Actionis bonæ de facto non elicitur Deus causa.* d. 40. f. 1. n. 23. f. 38
- Actionem malam aliquo modo à Deo esse supponit Tridentinum.* d. 32. sect. 7. num. 12. f. 332
- Actiones diuersas esse primæ, arque secundæ causæ.* d. 45. f. 10. n. 2. f. 505
- Actio materialis peccati præfiniri non potest.* d. 40. f. 1. n. 20. f. 437
- Actionem S. Thomas ponit in termino.* d. 47. f. 3. n. 13. f. 534
- Actio materialis peccati, cooperante libero arbitrio, producit à Deo.* d. 39. sect. 4. n. 1. f. 427
- Actiones materiales peccatorum contra mala virtuti contraria medicina non sunt.* d. 35. f. 6. n. 3. f. 370
- Actionis vitalis dependentia à potentia.* d. 46. f. 6. n. 11. f. 521
- Actiones vitales à solo Deo produci non possunt.* d. 41. f. 1. n. 8. f. 448
- Actiones aliquæ liberè fieri sine peccato non possunt.* d. 41. f. 1. n. 2. f. 447
- in Actionis malæ mensura & modo duo notanda.* d. 44. f. 3. n. 2. f. 475
- Actio materialis odij Dei virtualiter à Deo volita.* d. 33. f. 3. n. 6. f. 339
- Actionum prauarum semina à solo dæmone & arbitrio nostro.* d. 36. f. 3. n. 2. f. 381
- Actio materialis peccati per se non destinatur ad contrariam virtutem inducendam.* d. 35. f. 6. n. 4. f. 370
- Actionem materialem peccati inchoare Deum, quo sensu præmotores asserant.* disp. 36. f. 1. n. 3. f. 377
- Actionem peccati materialem inchoandi modus duplex.* d. 36. f. 1. n. 2. f. 377
- Actio materialis malitiæ scandalizat, non autem* M m m 2 *ratio*

Index Rerum,

- ratio formalis. d. 36. f. 8. n. 8. f. 390
- Actiones fieri inuitabiliter liberas Deus non vult. d. 31. f. 2. n. 13. f. 316
- Actiones materiales peccatorum à Deo non sunt, sed permittuntur. d. 35. f. 1. n. 9. f. 355
- Actiones materiales odij Dei consulere, repugnat diuinæ bonitati. d. 33. f. 4. n. 31. f. 345
- in Actione peccati appetitus hominis præcedit, non præmotio Dei. d. 36. sect. 4. num. 12. f. 385
- Actionem odij materiam Deum præcipere, implicat. d. 39. f. 3. n. 26. f. 426
- ad Actionem materiam Deus vagè determinare non potest. d. 40. f. 6. n. 5. f. 446
- Actio peccati per se diuinæ prouidentie concurrentium postulat. d. 50. f. 9. n. 12. f. 570
- in Actione consistit applicari, & moueri ad agendum. d. 46. f. 3. n. 5. f. 512
- in Actione materiali peccati formalitates non claudentes legi Dei oppositionem. d. 48. f. 4. n. 1. f. 541
- Actiones quælibet honestæ, præfixit. d. 50. f. 8. n. 3. f. 567
- Actionis materialis odij, alteriusve peccati auctorem esse Deum, negat Augustinus. d. 28. f. 2. n. 12. f. 294
- Actionem causans cui necessariò sequitur malitia causat malitiam. d. 31. sect. 1. num. 16. f. 314
- de Actione peccati quid sentiat Zumei. d. 45. f. 2. n. 9. f. 489
- Actiones materiales peccatorum absque consilio Dei non contingunt. d. 50. f. 9. n. 15. f. 571
- ad Actionem materiam peccati, à se Deus determinari non potest. disp. 50. sect. 2. num. 2. f. 555
- Actiones liberæ quomodo in decreto Dei cognosci possint. d. 50. f. 1. n. 8. f. 554
- Actionum quarundam solum prouidentia Dei permissiua. d. 50. f. 6. n. 4. f. 563
- Actiones liberæ prouidentie diuinæ non contingentes. d. 50. f. 9. n. 8. f. 570
- Actiones peccatorum materiales quomodo Deus vult. d. 50. f. 2. n. 3. f. 555
- Actiones turpes respectu prouidentie Dei non eueniunt contingenter. d. 50. sect. 9. num. 11. f. 570
- in Actione primæ, & secundæ causæ, triplex formalitas. d. 45. f. 10. n. 13. f. 506
- Actionum infinitus processus. d. 45. sect. 10. n. 10. f. 506
- Actus omnis diuinæ voluntatis erga creaturas amor. d. 54. f. 1. n. 12. f. 614
- Actus primus idem quod potentia integra & completa. d. 46. f. 7. n. 8. f. 522
- Actus vnus diuinus secundum rationem est ratio alterius. d. 15. f. 3. n. 2. f. 160
- Actus diuinus qui nuncupetur electio. d. 11. f. 2. n. 19. f. 127
- Actus secundus quando melior sit actu primo. d. 8. f. 5. n. 9. f. 63
- Actus vltimus immanens perfectior est, quam potentia. d. 13. f. 1. n. 12. f. 150
- Actus ratio generalis ab effectu separari potest. d. 39. f. 2. n. 18. f. 421
- Actus æqualis, maioris meriti propter maiorem personæ dignitatem. disp. 53. sect. 10. num. 23. f. 608
- Actus aliquando in via remissior actu. disp. 53. sect. 10. n. 6. f. 606
- Actus amoris in patria æqualis intensiōis cum gratia. d. 53. f. 9. n. 6. f. 605
- Actus liber in causis liberis certò cognosci non potest. d. 50. f. 1. n. 5. f. 554
- Actus præcepti mera negatio non intrinsecè mala. d. 40. f. 2. n. 1. f. 439
- Actus secundus potentialitati admixtus. d. 49. f. 3. n. 2. f. 549
- Actum Deum posse producere sine voluntate peccati. d. 41. f. 1. n. 5. f. 448
- Actui intrinsecum est, tendere in obiectum rationi dissonum. disp. 41. sect. 1. num. 15. f. 449
- Actus ab extrinseco mali. disp. 40. sect. 2. num. 1. f. 438
- Actum diuinum liberum non complet transiens Dei operatio. d. 11. f. 8. n. 5. f. 139
- ad Actum diuinum liberum inutilis omnino virtualis volitio. disp. 11. sect. 7. num. 11. f. 139
- Actus malitiam non solum Deus, sed & ipsum realem & materiam actum prohibet. d. 33. f. 1. n. 4. f. 334
- Actum materiam peccati quo actu ordinet Deus. d. 50. f. 7. n. 23. f. 567
- ad Actus non eliciendos Dei concursus oblati. d. 50. f. 2. n. 15. f. 556
- Actus in individuo indifferens implicat. d. 40. f. 2. n. 15. f. 440
- Actus materialis peccati absolutè malus, & bonus secundum quid. disp. 45. sect. 4. num. 18. f. 493
- Actus vagè prædeterminari, ex vi generalis concursus. d. 40. f. 3. n. 4. f. 440
- ab Actibus malis damnatos cessare non posse. d. 40. f. 5. n. 7. f. 445
- Actus indeliberati boni in dæmonibus. d. 40. f. 5. n. 5. f. 445
- Actum bonum concipere non posse damnatos, qui docuerunt. d. 40. f. 5. n. 2. f. 444
- Actum diuinæ voluntatis liberum complere nequit productio cuiuslibet rei. d. 12. f. 2. n. 6. f. 146
- Actum diuinorum species physica & moralis. d. 55. f. 2. n. 16. f. 629
- Actus ex obiecto intrinsecè mali. d. 40. f. 2. n. 1. f. 438
- ad Actus exteriores indifferetes quomodo Deus inclinare possit. d. 40. f. 2. n. 16. f. 440
- Actum peccati vagè prædeterminari posse. d. 40. f. 6. n. 1. f. 446
- Actus peccati in quantum actus à Deo est. disp. 39. f. 2. n. 17. f. 421
- Agere virtute primæ causæ, & applicari ad agendum realiter idem. d. 46. f. 3. n. 6. f. 512
- Agens agendo quomodo perficiatur. d. 47. f. 3. n. 15. f. 534
- ad Agendum duo requisita in omni agente creato. d. 46. f. 3. n. 14. f. 513
- Aguntur irrationalia, & non agunt se: secus verò rationalia. d. 39. f. 1. n. 7. f. 410
- Agentis principalis & instrumenti vnica actio. d. 48. f. 1. n. 8. f. 537
- si Ageret Deus ex necessitate naturæ, staret rerum contingentia. d. 39. f. 3. n. 20. f. 425
- Adamus.*
- Adamus cur non fuerit ad primum peccatum prædeterminatus. d. 38. f. 4. n. 2. f. 410
- ex

Et Verborum Notabilium.

ex Adami peccato orta in hominibus peccandi
- necessitas. d. 38. f. 7. n. 4. f. 416

Æqualitas.

Æqualitas Dei ad omnia. d. 9. sect. 8. num. 13.
f. 88

Æqualitas in præscribendis legibus. d. 53. f. 3. n.
2. f. 596

Æqualitas inter opera meritoria, & præmium
æternæ vitæ. d. 58. f. 5. n. 5. f. 663

Æqualitas in naturalibus beneficiis. d. 53. f. 4. n.
12. f. 598

Æqualitas proportionis, & proportionalitatis. d.
53. f. 4. n. 3. f. 597

Æqualitas dilectionis. d. 53. f. 4. n. 5. f. 598

Æqualitas generalis concursus. d. 53. f. 4. n. 15.
f. 598

Æqualitas prima in verbis sapientiæ contenta.
d. 53. f. 3. n. 5. f. 596

Æqualitas valoris quid conferat merito de con-
digno, supra meritum de congruo. d. 58. f. 5.
n. 5. f. 663

Æternitas.

Æternitas temporis præterito coexistebat. d. 16.
f. 5. n. 11. f. 174

Amabilitas, Amicitia, Amor, Amare.

Amabilitas eo superiorem perfectionis gradum
obtinere, quo perfectiorem gradum ens ob-
tinuerit. d. 4. f. 4. n. 9. f. 19

Amabilitatem diuinæ bonitatis cognoscere to-
taliter nequit pura creatura, quantumcunque
elevator. d. 4. f. 4. n. 12. f. 129

Amabilitati diuinæ bonitatis, quare nequeat
amorem æqualem reddere vlla creatura. d. 4.
f. 4. n. 11. f. 129

si Amabilitatem diuinæ bonitatis amor diuinus
adæquaret, Deus ab alio potuisset perfectius
amari. d. 4. f. 4. n. 10. f. 129

Amicitia quam communicationem requirat. d.
52. f. 5. n. 5. f. 588

Amicitia res species. d. 4. f. 3. n. 4. f. 348

Amicitia formale obiectum. d. 3. sect. 2. num. 6.
f. 16

Amicitia Dei propria ad creaturas rationales. d.
52. f. 6. n. 5. f. 590

Amicitia & concupiscentiæ amor non semper
diferit. d. 52. f. 5. n. 11. f. 589

Amicitia conditio vna est æqualitas. d. 52. f. 6.
n. 2. f. 589

Amicitiam Dei ad seipsum non esse aliquorum
sententia. d. 52. f. 4. n. 3. f. 586

Amicitia inter diuinas personas. d. 52. f. 4. num.
9. f. 586

Amicitia in communicatione & societate. d. 52.
f. 4. n. 17. f. 587

Amicitia lex supernaturalis. d. 19. f. 11. n. 12. f.
213

Amicitia fundamentum. d. 34. sect. 1. num. 4. f.
346

Amicitia deficit à ratione iustitiæ. d. 34. f. 3. n. 3.
f. 348

Amicitia Dei ad homines plus distat à ratione
iustitiæ. d. 34. f. 3. n. 3. f. 348

Amicitia præstantissimæ species. d. 34. f. 1. n. 6. f.
346

Amicitia est reciproca, non verò inimicitia. d. 54.
f. 4. n. 19. f. 620

Ruiz de Voluntate Dei.

Amor est causa tristitiæ, ex Augustini sententia.
d. 21. f. 1. n. 11. f. 235

Amor Dei erga se spontaneus. d. 4. f. 2. n. 9. f. 25

Amor Dei erga seipsum simpliciter necessarius.
d. 4. f. 2. n. 10. f. 25

Amor Dei maior, absque productione maioris
boni. d. 53. f. 1. n. 2. f. 595

Amor Dei, quo pacto erga se liber appelletur.
d. 4. f. 2. n. 8. f. 25

Amor diuinus liber nuncupandus non est, stri-
ctè seruata norma loquendi. d. 4. sect. 2. n.
23. f. 16

Amor diuinus non minus perfectus in ratione
amoris, quam diuina scientia in ratione scien-
tiæ. d. 4. f. 4. n. 9. f. 129

Amor comprehensiuus diuinæ bonitatis, in nul-
lo priori intelligi potest, sine respectu inclu-
so ad creaturas. d. 5. f. 6. n. 10. f. 35

Amoris efficacies partes separabiles sunt. d. 5. f. 6.
n. 18. f. 36

Amore amicitia Deus Angelos prosequitur. d.
5. f. 5. n. 3. f. 34

Amoris reciprocatio abstrahitur à reali distin-
ctione amoris. d. 52. f. 5. n. 1. f. 588

Amor Dei erga creaturas nescit realem distin-
ctionem ab essentia. d. 1. f. 3. n. 9. f. 9

Amorem Dei erga personas rationales propriè
amicitiam negare error. d. 52. f. 6. n. 7. f. 590

ad Amorem Dei, erga creaturas intellectuales
qualis æqualitas. d. 52. f. 6. n. 8. f. 590

Amorem diuinum terminari prius ad diuinam
bonitatem, quam ad creaturas. d. 5. f. 6. n. 11.
f. 35

Amor concupiscentiæ in Deo erga seipsum, nec
formaliter, nec virtualiter. d. 52. f. 5. n. 8. f. 589

Amoris diuini circularis reflexio, ex Dionysij
sententia. d. 3. f. 5. n. 4. f. 21

Amoris formalitas, qua seipsum amor diligit
quasi specie discrepat ab illa, qua essentiam
vel attributum. d. 3. f. 5. n. 9. f. 22

Amor beatitudinis, seu complacentia boni in
communi necessaria, non est actus singularis,
sed ratio communis volitionis. d. 4. f. 3. n. 3.
f. 17

Amor quo creatura Deum prosequuntur, nescit
mensuram, nescit limitem. d. 4. f. 4. n. 7. f. 29

Amor comprehensiuus naturalem & obedi-
entialem potentiam voluntatis superat. d. 4. f. 4.
n. 14. f. 30

Amoris, & dilectionis discrimen. d. 52. f. 3. n. 8.
f. 585

ex Amore boni necessariò sequitur odium mali.
d. 54. f. 2. n. 6. f. 616

Amoris diuini æqualitas erga Angelos & homi-
nes ex sacris literis non inferitur. d. 53. f. 8. n. 7.
f. 604

Amor vltimi finis, beatitudinis in communi,
scientiæ & veritatis, à Philosopho & Theo-
logo ponitur naturalis. d. 4. f. 2. n. 18. f. 26

ad Amoris obiectum formalissimum pertinet iu-
cunditas in diuina honestate inclusa. d. 3. f. 4.
n. 1. f. 20

Amori perfectionem quatuor tribuunt, potetia,
cognitio, excellentia boni amabilis, proportio,
seu coniunctio cum amante. d. 4. f. 4. n. 13. f. 29

Amorem erga creaturas, continere posse Deum,
perfectio est, amorem verò erga se cohibere,
imperfectio. d. 4. f. 3. n. 13. f. 18

in Amore diuino errant qui metaphoram ad-
struunt. d. 1. f. 1. n. 3. f. 3

Index Rerum,

in Amore necessario consentit inclinatio maior,
d. 10. f. 6. n. 17. f. 119

si Amor Dei erga se simpliciter naturalis non
foret: nec spiritus sancti processio esset natu-
ralis. d. 4. f. 1. n. 17. f. 16

Amorem qui præcipit, prohibet quod amoris
impossibilitatem affert. d. 33. f. 4. num. 21.
f. 344

Amoris tendentia, qua Deus vellet se velle lon-
gè perfectior esset, quam si solum vellet obic-
tum directè. d. 3. f. 5. n. 3. f. 21

Amore nec efficaci nec inefficaci Deum creatu-
ras merè possibiles prosequi. d. 6. f. 11. num.
12. f. 37

Amor efficax & absolutus circa creaturas, maio-
ra bona impedit, simplex verò complacentia
non item. d. 6. f. 2. n. 15. f. 39

Amore Dei nulla res indigna, quamvis compa-
ratione ipsius quælibet sit vilis. d. 6. sect. 4. n.
24. f. 44

contra Amorem sui agit qui procurat se odio
haberi. d. 17. f. 6. n. 2. f. 285

Amor Dei erga seipsum necessarius est ex parte
principis, non tamen naturalis, sed liber. d. 4.
f. 1. n. 3. f. 23

inter Amoris reflexi & directi formalitates non
est adæquata & inadæquata distinctio. d. 3.
f. 5. n. 1. f. 22

Amoris Dei erga se necessitas non à causa effi-
cientie ipsius, sed à propria quidditate ortum
trahit. d. 4. f. 1. n. 12. f. 26

Amoris diuini erga se necessitas, tantum distat
à necessitate amoris creati, quantum à finito
infinitem. d. 4. f. 2. n. 16. f. 16

si Amor possibilium creaturarum Deo deficeret,
suam bonitatem comprehensivè non amaret.
d. 6. f. 2. n. 18. f. 39

Amoris Dei erga seipsum necessitatem ab alio
superiori agente emanare. d. 4. f. 1. n. 6. f. 23

Amorem erga se Deus omittere nequit per om-
nipotentiam suam. d. 4. sect. 2. n. 26. f. 26

Amor determinati medij, quandoque prior
amore determinati finis. d. 24. f. 2. num. 14. f.
256.

Amor medij, & finis determinati simul. d. 24. f. 2.
num. 16. f. 257

Amandi magis formalitas, perfectio increata
Dei. d. 53. f. 1. n. 7. f. 594

an Amentur ab hominibus creaturæ propter
seipsas media charitate. d. 3. sect. 1. num. 15.
f. 17

Amari nequit diuina bonitas sine creaturarum
amore, licet sit prorsus independens ab illis.
d. 6. f. 3. n. 7. f. 41

Amatur creatura à Deo propter ipsum & pro-
pter rationem formalem. d. 5. f. 3. n. 3. f. 31

non Amatur necessariò ea, sine quibus finis in-
tentus obtineri potest. d. 10. f. 6. n. 8. f. 118

Amare magis Deo impossibile, nisi volendo ma-
ius bonum. d. 53. f. 5. n. 2. f. 599

Amatur à Deo magis, qui magis amat Deum. d.
53. f. 10. n. 5. f. 606

Amatur pœnitens quandoque plus quàm inno-
cens. d. 53. f. 11. n. 13. f. 610

Amari non potest propter finem optimum, quod
nullatenus honestari potest. d. 33. f. 2. num.
8. f. 338

Amat Deus principalius vnum bonum, quam
aliud. d. 53. f. 1. n. 3. f. 593

Amari nequeunt plura æquè primò volitione

vnica. d. 3. f. 2. n. 11. f. 17

non Amatur necessariò propter finem id, sine
quo finis existere non potest. disp. 7. sect. 1.
n. 9. f. 48

non Amat Deus irrationalia amore amicitie, ne-
que concupiscentie. d. 5. f. 1. n. 4. f. 30

Amat Deus creaturas sub ratione boni utilis. d.
5. f. 5. n. 1. f. 33

Amat Deus creaturas irrationales amore concu-
piscentie, non autem amore amicitie neque
benevolentie. d. 5. f. 5. n. 5. f. 34

Amat nemo per se, quod coactus patitur pro-
pter adiunctum aliud bonum. d. 25. f. 1. n. 7.
f. 259

non Amat plenè Deus, id cui non vult confer-
re existentiam. d. 6. f. 3. n. 6. f. 40

Amat Deus magis Angelos quantum ad natu-
ralia, quàm homines. d. 53. sect. 8. num. 1. f.
603

quæ Amat simpliciter Deus, non actu causar, sed
quæ efficaciter amat. d. 6. f. 5. n. 5. f. 45

Amat Deus non tantum attributa in quibus
eminenter creaturæ continentur, sed etiam
ipsarum creaturarum finitam bonitatem. d. 6.
sect. 2. n. 1. f. 38

Amare punitionem iniquorum in quantum mi-
seria est, diuinæ bonitati repugnat. d. 19. sect.
4. n. 5. f. 197

si non Amarentur creaturæ, diuina bonitas non
satiaret voluntatem diuinam. d. 5. sect. 5. n.
8. f. 34

Angeli.

Angeli se excedentes in perfectione. d. 19. sect.
2. n. 7. f. 75

Angeli nec semper, neque intransmutabiliter
seruntur ad malum. d. 38. sect. 1. num. 16. f.
402

Angeli recens conditi peccatum, non fuisse à
Dei causalitate profectum. d. 42. sect. 2. n.
12. f. 456

Angolorum multitudinem infinitam, creati non
deciuisse. d. 9. f. 2. n. 5. f. 75

Appetitus, Appetibile, Appetere.

Quæ sint de ratione Appetitus ex S. Bonauent.
d. 1. f. 2. n. 19. f. 8

Appetitus naturalis propriè est aliquid perfe-
ctibile. d. 1. f. 2. n. 20. f. 8

Appetitus naturalis strictissimè acceptus non
competit Deo. d. 1. f. 2. n. 23. f. 8

Appetitus sensitiui motus, determinat Deus. d.
50. f. 11. n. 12. f. 575

Appetitus sensitiui motus intrinsecè boni. d. 50. f.
11. n. 12. f. 575

Appetitus inanimis etiam suus concedendus est.
d. 1. f. 2. n. 4. f. 6

Appetitus sensitivus tenet. d. 37. f. 1. n. 11. f. 394

Appetitus quilibet habet inclinationem pro-
prium bonum diffundendi. d. 5. f. 2. n. 6. f. 31

Appetitus hominis in peccati actionem præce-
dit, non præmotio. d. 36. f. 4. n. 12. f. 385

Appetitus incapax animal, & cognitionis sensi-
tiuæ capax esse repugnat. d. 1. f. 1. n. 31. f. 6

Appetibile nihil reputandum est, propter eam
bonitatem, quæ ex accidenti, sed propter eam
quæ illi competit per se. d. 26. f. 3. n. 4. f. 265

Appetunt etiam inanimata producere sibi simile.
d. 5. f. 2. n. 6. f. 31

Et Verborum Notabilium.

Arbitrium.

- Arbitrium liberum quid. d. 38. sect. 5. num. 20. fol. 413
 Arbitrium liberum quid sit respectu creatæ, quid etiam respectu increatæ operationis. d. 7. f. 1. n. 7. f. 48
 Arbitrij liberi potestas. d. 20. f. 8. n. 19. f. 231
 Arbitrium liberum imago Dei. disp. 35. num. 9. fol. 361
 Arbitrium prima causa apponendi impedimentum gratiæ. d. 39. f. 3. n. 7. fol. 424
 Arbitrium humanum cui formalitati nequeat resistere. d. 18. f. 7. n. 11. f. 189
 in Arbitrij liberi creatione non intenduntur peccatorum actiones. d. 35. f. 3. n. 1. f. 361
 per Arbitrium liberum diuinæ providentiæ materia subministratur. d. 50. f. 10. n. 3. f. 572
 Arbitrium creatum non simplici complacentia, alia à se necessario diligit. d. 6. sect. 1. num. 10. fol. 37
 Arbitrium liberum cuiusque supplicij primum principium, & causa. disp. 35. sect. 8. num. 1. fol. 376
 Arbitrium liberum, & res creatæ instrumenta Dei. d. 35. f. 3. n. 7. f. 361
 in Arbitrij liberi creatione, finis à Deo intentus nulli fuerit. d. 35. f. 3. n. 3. fol. 361
 Arbitrij libertatem, qui ex Philosophis gentilibus Deo negauerint. disp. 7. sect. 1. n. 1. fol. 47

Argumentum.

- Argumentum solidum sumi non potest ex metaphora. d. 21. f. 1. n. 1. f. 233
 Argumentum Christi à minori ad maius. disp. 9. sect. 14. n. 13. f. 99
 Argumentum generale sumptum ex comminationibus & terroribus pœnarum. disp. 20. f. 8. num. 12. f. 230
 Argumentum ab auctoritate negatiua petitur inefficax est. d. 6. f. 3. n. 13. f. 41
 Argumentum id quod melioris boni providentia probatur evidētissimum reputat August. d. 9. f. 14. n. 15. f. 99
 Argumenta Christi recta providentia decretum probabant, non supponebant. d. 9. f. 14. n. 14. fol. 99

Attributa.

- Attributa per se habent id, quod requiritur, ut obiectum formale sint. disp. 3. f. 4. n. 6. fol. 21
 Attributorum Dei manifestatio non propter se, sed propter bonum cuius testimonium est, amatur. disp. 3. sect. 1. num. 9. fol. 15

B

Baptismus.

- B**aptismi gratia liberiores affert facultatem, ad vitanda peccata. d. 38. f. 3. n. 18. f. 408

Beati Beatitudo.

- Beatos esse liberos ad malum & bonum aliud est, & aliud ad hoc, & illud bonum eligendum. d. 4. f. 3. n. 4. f. 27
 Beatitudo Dei in quo consistat. disp. 4. sect. 2. num. 15. fol. 26.

Beneficium.

- Beneficium ad particularem utilitatem personæ dirigitur. d. 19. f. 4. n. 23. f. 119
 Beneficia quo pacto reddantur nociua. disp. 19. f. 4. n. 23. f. 199
 Beneficia à Deo collata in homines minora forent, si morali necessitate determinatus esset Deus ad faciendum optimum. disp. 10. sect. 7. n. 1. f. 119

Benignitas.

- Benignitas quid. d. 55. f. 3. n. 1. f. 629
 Benignitas & liberalitas differunt. d. 55. sect. 3. num. 3. fol. 630
 Benignitas propriè in Deo. disp. 55. sect. 3. num. 1. fol. 629

Blasphemia.

- Blasphemia Philippi Melanchtonis. d. 32. f. 1. n. 2. f. 322

Bonum Bonitas.

- Bonum, qua ratione in alio debeat contineri, ut in illo ametur. d. 6. f. 6. n. 11. f. 47
 Bonum amore concupiscentiæ amatum quale. d. 52. f. 5. n. 10. f. 589
 Bonum nullum verum Deo opponitur. d. 4. f. 2. n. 14. f. 25
 Bonum, perfectionem aliquam addit supra ens. d. 3. f. 3. n. 16. f. 19.
 Bonum honestum vsurpatur plerumque pro virtuti & rationi consono. d. 5. f. 5. n. 3. fol. 34
 Bonum morale operari posse per solum generalem concursum affirmat S. Thom. d. 40. f. 4. num. 11. fol. 444
 quod Bonum honestum, membrum sit diuisionis in communi. d. 5. f. 5. n. 3. f. 34
 Bonum & malum sunt in rebus obiectis. disp. 6. f. 3. n. 5. f. 40
 Bonum eligi non potest, quod necessarium sit absolute eligi. d. 7. f. 3. n. 1. fol. 50
 Bonum quod Deus potest amare, melius amat seipsum amando. d. 4. f. 2. n. 13. f. 25
 à summo Bono, non à creaturis rapiuntur beati. disp. 6. f. 3. n. 9. f. 41.
 summi Boni proprium voluntatem rapere, dum clarè conspicitur. d. 4. f. 2. n. 12. f. 25
 nulla Boni ratio Deum potest cohibere ab amore suæ bonitatis. d. 4. f. 2. n. 13. f. 25
 Bonum non necessitate facimus. d. 20. f. 8. n. 17. fol. 231
 ad Bonum honestum amplectendum obligatus est Deus, à quidditatiua rectitudine. disp. 27. f. 6. num. 1. fol. 285
 ad Bonum destinata per se, sunt quæcumque Deus creat. d. 40. f. 6. n. 8. f. 447
 Bonum à sola propria voluntate dependens speratur. d. 52. f. 8. n. 4. f. 592
 circa Bonum quodlibet creabile, Deus habet posituum decretum. d. 8. f. 3. n. 2. f. 65
 an si Bonum minus eligeret Deus, postposito maiori, desineret esse Deus. disp. 10. sect. 5. n. 1. f. 115
 de Bono minori nonnunquam maius gaudium. d. 53. f. 12. n. 1. f. 611
 Bona à Deo condita. disp. 38. sect. 1. num. 13. fol. 402
 Bonorum diuinorum desiderium Deo repugnat. d. 52. f. 7. n. 1. fol. 591

Index Rerum

Bona creata sibi non vult Deus amore concupiscentiæ: d. 52. f. 5. n. 10. f. 89
Bona naturalia in dæmonibus post peccatum integra. d. 40. f. 3. n. 14. f. 441
Bona naturalia, & supernaturalia, ad Christum tanquam ad finem diriguntur. disp. 53. sect. 5. num. 13. fol. 601
Bonitas diffusiva sui. d. 4. f. 4. n. 12. f. 29
Bonitas diuina independens à creaturis. d. 6. f. 1. num. 9. fol. 37
Bonitas diuina, est obiectum motuum volitionis. d. 1. f. 2. n. 13. f. 17
Bonitas quælibet propter se amabilis, esse potest obiectum formale. d. 3. f. 3. n. 11. f. 18
Bonitas creaturarum mouet quodammodo Deum, d. 5. f. 3. n. 5. f. 31
Bonitas Dei infinita non esset, si à sui communicatione cessaret. d. 9. f. 4. n. 26. f. 80
Bonitas Dei finis vltimus est, ad quem Deus refert amorem quemlibet creaturarum. disp. 3. f. 1. n. 5. fol. 15
Bonitas creata potius mota, quam mouens appellanda. d. 5. f. 3. n. 8. f. 32
Bonitas Dei obiectiua, visio verò formalis beatitudo. d. 43. f. 5. n. 18. f. 468
Bonitas Dei eo infallibilis dabit petentibus filiis, quo excedit hominum bonitatem. disp. 9. f. 14. n. 10. f. 99
Bonitatem semper requiri ex parte obiecti à Deo voliti supponunt Patres. d. 27. f. 6. n. 15. f. 286
Bonitatem suam peculiarem habent, res nunquam extitunt. d. 6. f. 2. n. 2. f. 38
à Bonitate obiecti rapi Deus, & ab illa vinci, quodammodo dici potest. d. 10. f. 4. n. 9. f. 114.

Brauium.

Brauium idem quod iustitiæ corona. d. 56. f. 3. n. 16. f. 640.

C

Caluinus.

Caluini impudentia. d. 42. f. 2. n. 5. f. 455
Caluinus ad suam hæresim confirmandam, quod testimonium ponderet. disp. 32. sect. 5. n. 4. f. 328
ne Caluino faueatur, hac tempestate diligentius cauendum. d. 4. f. 2. n. 23. f. 26
Caluinus docet Deum non esse causam moralem operationis malæ. d. 32. f. 3. n. 13. f. 326.

Causa Causalitas.

Causa quælibet in suo genere completa. d. 46. f. 7. n. 6. f. 522
Causa quælibet intendit assimilare sibi effectum. d. 48. f. 5. n. 7. f. 543
Causa vniuoca & æquiuoca. d. 48. f. 1. num. 11. fol. 537
Causa principalis propria, instrumentalis verò principalis virtute agit. d. 48. sect. 1. num. 7. fol. 537
Causæ principalis officium per meram permissionem non exercetur. d. 48. f. 3. n. 3. fol. 540
Causæ moralitas quadruplex. d. 27. f. 2. num. 10. fol. 273
Causa moralis est, cum quis omittit facere quod tenetur. d. 27. f. 2. n. 12. f. 273
Causa actione agens efficaciter effectum tali

actione productum intendit. d. 33. f. 3. num. 4. fol. 139
Causa libera ab intrinseco indifferens. d. 7. f. 6. n. 26. f. 58
Causa prima duplici totalitate gaudet. d. 45. f. 7. n. 15. f. 501
Causa naturalis vt de nouo agat, noua applicatione indiget. d. 45. f. 5. n. 23. f. 496
Causæ naturalis generalis concursus sufficiens. d. 45. f. 1. n. 9. f. 487
Causa prima totaliter producit, non verò secunda. d. 45. f. 4. n. 10. f. 492
Causa prima potest cum creatura minus perfecta excellentiori modo concurrere. d. 45. f. 9. num. 15. fol. 505
Causa & effectus esse non possunt, quæ non distinguuntur realiter. d. 45. f. 8. n. 2. f. 502
Causæ efficiens ab effectu fieri nequit. d. 46. f. 6. n. 6. f. 520
Causa sola finalis distinctionem realem non exigit ad causandum, per primariam causalitatem. d. 15. f. 1. n. 6. f. 159
Causæ æquiuocæ perfectiores effectis. d. 49. f. 3. num. 3. f. 549
Causa prima plus influit, & prius quam secunda. d. 46. f. 5. n. 9. f. 519
Causa secunda debet primæ præmotionem sequi. d. 38. f. 1. n. 24. f. 403
Causa alicuius realitatis est causa formalitatis per se ex tali realitate consequuta. d. 45. f. 3. n. 10. f. 490
Causæ secundæ principales causæ. d. 48. f. 1. n. 9. fol. 537
Causæ secundæ respectu primæ propriè instrumenta non sunt. d. 46. f. 9. n. 16. f. 528
Causæ secundæ primæ aliquo modo instrumenta. d. 48. f. 1. n. 5. fol. 536
Causæ secundæ prout ad esse in communi concurrunt Dei instrumenta. d. 48. f. 1. num. 10. fol. 538
Causam comprehendendo Deus comprehendit effectus. d. 23. f. 4. n. 4. f. 253
Causa prima & vniuersalis, in se præhabet eminenter, aut formaliter, perfectionem quam causat. d. 11. f. 1. n. 19. f. 5
Causæ secundæ agunt in virtute primæ causæ. d. 46. f. 1. n. 4. f. 507
Causæ efficientis cuiusque defectum supplere potest Deus. d. 46. f. 6. n. 13. f. 521
Causæ omnes naturales ab intrinseco determinatæ, ab extrinseco indifferentes. d. 7. f. 6. n. 25. fol. 58
Causa prima non est totalis in omni genere causæ. d. 45. f. 7. n. 15. f. 501
Causæ vniuersalis munus non compellit Deum ad prædeterminandum. disp. 29. f. 1. num. 16. fol. 302
Causæ secundæ inhaerentem esse qualitatem qui existimant. d. 46. f. 1. n. 2. f. 507
Causæ primæ concursus retinet prioritatem ex suo genere participatam. d. 45. f. 5. num. 16. fol. 495
Causæ primæ vniuersalitati contraria prædeterminatio. d. 45. f. 4. n. 8. f. 492
Causæ primæ concursus sub aliqua ratione mediatæ, mediatione suppositi. disp. 45. sect. 6. num. 12. fol. 499
Causa prima non determinat ad numericam differentiam. disputat. 44. sect. 5. num. 35. fol. 485

Causa

Et Verborum Notabilium.

Causa tota quorundam effectuum non est, licet causa sit totius effectus. disp. 45. f. 7. num. 17. fol. 501

Causæ primæ concursus generalis libertatem non destruit. d. 46. f. 1. n. 4. f. 486

Causa diuini concursus nihil est propriè, nisi decretum & imperium. disp. 45. sect. 7. n. 11 fol. 501

Causæ secundæ non propriè instrumenta Dei. d. 45. f. 10. n. 5. f. 505

Causa prima per generalem concursum se sola effectus non producit. d. 45. sect. 9. num. 14. fol. 505

Causas omnes necessarias naturalis author determinat. d. 41. f. 2. n. 4. f. 450

Causa prima quantum ad suam substantiam nec determinatur, nec perficitur. disp. 45. f. 9. n. 6. fol. 504

Causæ primariæ prædeterminanti potius, quàm secundariæ determinatæ attribuendus est effectus. d. 27. f. 2. n. 20. f. 274

Causalitas per accidens Deo conuenit. d. 43. f. 4. n. 7. f. 466

Causalitas directæ materialis actus repugnans Deo. d. 40. f. 1. n. 7. f. 436

Causalitas moralis realiter non influit. d. 37. f. 1. n. 4. fol. 392

Causalitatis realis modus ad actus bonos circa materiale peccati repugnat. d. 40. sect. 1. n. 14. fol. 437

Charitas.

Charitatis significatio. d. 52. f. 4. n. 2. f. 586

Charitatis nomen nulli dilectioni tam perfectè quam diuinæ conuenit. d. 52. f. 4. n. 2. f. 586

Christus Dominus.

Christus Dominus caput iustorum prædestinatus. d. 52. f. 6. n. 13. f. 591

Christus Dominus vt homo, gratus formaliter per increatam personam. d. 53. sect. 5. num. 12. fol. 600

Christus Dominus immortalem vitam, & sui corporis glorificationem meruit. d. 53. f. 7. num. 2. f. 602

Christus Dominus pro hominibus oblatus. d. 20. f. 6. n. 8. f. 225

Christus Dominus promptus iterum pro peccatoribus mortem subire. disp. 20. sect. 7. num. 1. fol. 227

Christi Domini humanitati infinitum bonum vult Deus. d. 53. f. 5. n. 10. f. 600

Christi Redemptoris sitis nunquam satis expleta. d. 20. f. 7. n. 9. f. 228

Christus Dominus vitare mortem potuit. d. 20. f. 4. n. 5. f. 222

Christi Domini lachrymæ pro præscitis profusæ. d. 21. f. 1. n. 15. f. 235

Christi Domini voluntas diuinæ conformis. d. 53. f. 10. n. 7. f. 606

Christus Dominus in minis, aut increpationibus frequenter vsurpabat intercessionem vx. d. 21. f. 1. n. 10. f. 236

Christi Domini vita infinitè maioris valoris, quam omnium peccatorum debitum. d. 53. f. 5. n. 9. f. 600

Christi Domini humanitatem magis quam omnium creaturarum collectionem diligit Deus. d. 53. f. 5. n. 5. f. 600

Christus Dominus mediis accommodatis ad captum hominum salutem eorum procurat. d. 20. f. 8. n. 14. f. 231

Christi Domini mors & salus mundi, in diuina volitione, prior quam permissio peccati. d. 22. f. 3. n. 13. f. 245

Christus Dominus in quantum homo non influebat in materiales operationes peccatorum. d. 42. f. 3. n. 9. f. 458

Christi Domini humanitas per vnionem infiniti valoris. d. 53. f. 7. n. 9. f. 603

Christus Dominus non intendebat iudicium falsum discipulorum. d. 41. f. 3. n. 9. f. 452

Complacentia.

Complacentia simplex verè, & propriè voluntas. d. 18. f. 4. n. 5. f. 185

Complacentia partim simplex, & partim efficax. disp. 19. f. 12. n. 2. f. 214

Complacentiæ simplicis perfectio nequaquam per aliam compenſatur. disp. 6. sect. 2. n. 14. fol. 38

Complacentia erga possibile creaturas Deum impulit, vt decerneret producere mundum. d. 6. f. 1. n. 20. f. 39

Complacentiæ simplicis quidditas. d. 6. f. 1. n. 13. fol. 37

Complacentia simplici Deus æqualiter vult omnium misereri. d. 11. f. 2. n. 8. f. 126

Complacere in illis omnibus quæ rationabiliter amari possunt est perfectio voluntatis. disp. 6. sect. 2. num. 14. fol. 38

Cogitatio.

Cogitatio iustificationis initium. d. 36. f. 7. n. 1. fol. 388

Cognitio.

Cognitio non terminata ad creaturas non est diuina. d. 22. f. 5. n. 9. f. 249

Cognitio viuientis corporei in animalis cognitione includitur. d. 23. f. 4. n. 6. f. 253

Cognitio diuina diuinæ volitionis ratio est. 15. f. 4. n. 8. f. 162

Cognitio diuina, & volitio diuina, partim conueniunt & partim differunt. d. 15. f. 5. n. 10. fol. 164

Cognitio Dei prior cognitione creaturarum. d. 23. f. 4. n. 2. f. 253

Cognitio causæ in Deo non est ratio cognoscendi effectum. d. 23. f. 4. n. 3. f. 253

Cognitionis sensitiuæ capax, & appetitus incapax animal, repugnat. d. 1. sect. 1. n. 31. f. 6

Cognitiones creaturarum æquali prioritate inuicem priores. d. 23. f. 4. n. 5. f. 253

Concilia.

Conciliolorum modus loquendi exactus ad rigidam proprietatem dictionis. d. 32. f. 1. num. 17. fol. 323

Concupiscentia.

Concupiscentiæ duplex acceptio. d. 37. f. 1. n. 18. fol. 395

Concupiscentiæ & amicitie amor non semper diuersi. disp. 52. section. 5. num. 11. fol. 589

de Concu

Index Rerum.

de Concupiscentia recens sententia. disp. 52. f. 5.
n. 7. f. 89
Concupiscentiam à Deo auctore profectam ali-
qui putarunt. d. 37. f. 1. n. 18. f. 394
Concupiscentia in baptizatis manet. disp. 37. f. 3.
n. 14. f. 400
Concupiscentiæ amor in Deo erga seipsum nec
formaliter, nec virtualiter. d. 52. f. 5. num. 8.
fol. 589
Concupiscentiæ amore creata bona sibi Deus
non vult. disput. 52. section. 5. num. 10.
f. 589

Concurfus, Concurrere,

Concurfus generalis datur vt bene operemur.
d. 35. f. 3. n. 30. f. 363
Concurfus Dei in actu primo, & secundo. d. 50.
f. 3. n. 3. f. 557
Concurfus Dei partialis. disp. 45. sect. 9. num. 9.
fol. 504
Concurfus Dei oblatus ad actus non eliciendos.
d. 50. f. 2. n. 15. f. 556
Concurfus indifferentis vis. disp. 51. sect. 3. n. 2.
fol. 579
Concurfus generalis æqualitas. disp. 53. f. 4. n. 15.
fol. 598
Concurfus Dei prior, perfectior, & maior. d. 46.
f. 3. n. 21. f. 514
Concurfus Dei generalis in permissione essen-
tialiter contentus. disput. 32. sect. 7. num. 5.
fol. 332
Concurfus primæ causæ, prout est à Deo, crea-
tura est. d. 45. f. 9. n. 15. f. 505
Concurfus generalis subtrahit ad materialem
actionem grauioris peccati. d. 44. sect. 5. n. 24.
fol. 482
Concurfus Dei non indiget, quod non est ens.
d. 32. f. 7. n. 4. f. 332.
Concurfus primæ causæ immediatus creaturæ
communicari non potest. disp. 46. f. 5. num. 8.
fol. 518.
Concurfus diuinus ad extra secundum suam ra-
tionem formalem optimus, & Deodignus.
d. 50. f. 3. n. 7. f. 558
Concurfus diuinus ad quascumque materiales
actiones non vniuersalis, sed particularis. d. 30.
sect. 2. n. 17. f. 310
Concurfus Dei non necessitat nos ad actiones,
quas inseparabiliter malitia consequitur. d. 32.
f. 4. n. 6. f. 327
Concurfus antecedenter determinans & non
determinans specie diuersus. d. 32. f. 7. n. 9.
fol. 332
Concurfus Dei præueniens non præbetur ad
materiales peccatorum actiones. d. 36. f. 5. n. 5.
fol. 386
Concurfus generalis Dei cuilibet causæ neces-
sarius. d. 39. f. 1. n. 4. f. 419
Concurfus naturæ intellectuali debitus ad bene
operandum. d. 40. f. 3. n. 17. f. 442
Concursum ad quemlibet bonum actum ne-
gare repugnat Deo. d. 40. f. 5. n. 3. f. 444
Concurfus Dei non est per se destinatus ad ma-
teriales actiones erroris, aut odij Dei. d. 41.
f. 2. n. 13. f. 451
Concurfus nostræ voluntatis liberaliter dona-
tur à Deo. d. 56. f. 4. n. 10. f. 642
Concurfus solus generalis debitus homini in
putis naturalibus. disput. 40. sect. 6. num. 10.
fol. 447

Concurfus generalis prioritas longo intervallo
superat prioritatem nostri concurfus. d. 45.
sect. 5. n. 19. f. 495
Concurfus generalis quantum absit à physica
prædeterminatione. disput. 45. sect. 1. num. 7.
fol. 487
Concurfus indifferentem cur Deus præbeat,
conueniens ratio. disput. 45. sect. 9. num. 7.
fol. 504
Concurfus noster, & diuinus inuicem priores, &
posteriores. d. 45. f. 5. n. 19. f. 495
in Concurfu generali clauditur præmotio. d. 46.
f. 1. n. 3. f. 507
Concurfus generalis Dei solis concurfui similis.
d. 45. f. 9. n. 16. f. 505
Concurrendi modus generalis & specialis. d. 40.
f. 3. n. 3. f. 440
Concurrendi modus duplex Dei. d. 39. f. 3. n. 8.
fol. 424
Concurrendi modum duplicem Dei distinguit
Capreolus. d. 46. f. 4. n. 6. f. 514
Concurrere effectiue aliud est, aliud actionem
proprie & per se operari. disp. 32. f. 7. num. 7.
fol. 332
Concurrit Deus ad materialem actionem pec-
cati. d. 40. f. 4. n. 6. f. 444
Concurrit Deus immediate ad effectus creatos.
d. 46. f. 5. n. 5. f. 518
Concurrit Deus immediate cum causis secun-
dis. d. 39. f. 4. n. 11. f. 428

Consecratio.

Consecratio quid. disp. 40. sect. 2. n. 9. f. 439

Contingens.

Contingens quid sit. disp. 7. sect. 7. num. 2. f. 58

Contractus.

Contractus inter Deum & homines onerosus.
d. 58. f. 5. n. 6. f. 663
Contractus necessarius ad meritum ex iustitia.
d. 58. f. 10. n. 3. f. 670
Contractus inire filius, & seruus, cum patre, &
domino possunt. disp. 58. f. 8. n. 4. f. 667

Creator, Creatura, Creatum, Creatio, Create.

Creatoris vis non minus late patet, quam creati
entis vniuersalissima ratio. d. 6. f. 4. num. 10.
fol. 43
inter Creatorem Deum, & eius creaturas, in or-
dine ad eligendum optimum, discriminis ratio.
d. 9. f. 3. n. 5. f. 77
Creatura est, id quod ita est, vt potuerit non
esse. d. 3. f. 1. n. 4. f. 149
de Creaturis minimis cura est Deo. d. 9. sect. 4.
n. 23. f. 80.
Creaturæ omnes sunt obiectum materiale di-
uinæ volitionis. d. 3. f. 2. n. 18. f. 7
Creatura res non potest pertinere partialiter ad
obiectum formale diuinæ voluntatis. disp. 3.
sect. 2. n. 14. f. 17
quod non Creatum de facto velle non creare
Deus potuerit atque habuisse positum de-
cretum non creandi. disputat 8. sect. 3. n. 5.
fol. 65
in Creatione rerum Deus procurat quidquid in
rerum

Et Verborum Notabilium.

rerum administratione causat. d. 35. f. 3. n. 2.
fol. 361

Creare alium mundum nequit Deus, posita in
eo voluntate creandi tantum hunc mundum.
d. 16. f. 4. n. 5. f. 172

Creare potuit Deus Adamo relicto alium pri-
mum hominem. disput. 7. section. 4. num. 25.
fol. 54

Creare non vult Deus ita liberè in hoc instanti,
vt in eodem possit omittere creationem. d. 8.
f. 6. n. 15. f. 70

Creari hominem sine perfecta sanitate non
oportuit. d. 28. f. 5. n. 4. f. 299

Creari animas infinitas non congruum fuisse.
disput. 9. section. 2. num. 4. fol. 75

D

Dæmon.

Dæmonis filatio Deo non adscribenda.
d. 36. f. 3. n. 13. f. 383

Dæmonum numerus incertus. d. 53. f. 9. num. 8.
fol. 605

Dæmonum voluntas ad nocendum paratissima.
d. 44. f. 3. n. 19. f. 477

Dæmonibus licentiam concedit Deus. d. 44. f. 5.
n. 31. f. 483

Dæmonibus & damnatis pœnitentia impossibi-
lis. d. 40. f. 5. n. 4. f. 445

in Dæmonibus manet naturalis potentia ad bo-
num. d. 40. f. 3. n. 16. f. 442

in Dæmonibus post peccatum bona naturalia
integra. d. 40. f. 3. n. 14. f. 441

Dæmones ad nocendum mittere dicitur Deus, se-
cundum figuratum modum loquendi. d. 44.
f. 4. n. 9. f. 479

Dæmonibus sua peccata displicent. d. 54. f. 2. n. 3.
fol. 616

Dæmon non cogit ad peccatum, nec peccati ori-
ginalis corruptio. disput. 37. f. 3. num. 8. fol. 400

Decretum.

Decreta quædam habet Deus, non purè condi-
tionata, sed mixta in aliqua volitione efficaci
contenta. d. 8. f. 7. n. 2. f. 71

Decretum determinandi ad scelera intrinsecè
malum, ex Augustino. disput. 38. sect. 2. n. 4.
fol. 404

Decretum prædeterminans ad materiales actio-
nes, & Christi amor erga homines quomodo
comparentur. d. 34. f. 4. n. 3. f. 351

Decreta merè conditionalia, nec in absoluto ali-
quo, & efficaci decreto contenta fictitia sunt.
d. 8. f. 7. n. 3. f. 71

Decreta purè conditionalia, etiam ab homini-
bus, qui prudentes sunt, inutilia censentur in-
dignaque viro prudente. disput. 8. sect. 7. n. 7.
fol. 71

si Decretum suum liberum in futurum tempus
reseruaret Deus, imperfectio in ipso argueret-
ur. disput. 16. sect. 2. num. 5. fol. 170

Defectus.

Defectus solum in causam deficientem redu-
cendus. d. 28. f. 1. n. 1. f. 290

Defectus voluntatis rationem originalem assi-
gnat D. Thomas. d. 28. f. 3. n. 17. f. 297

Defectuum, qui in inferioribus contingunt, cur
cœli motus non sit causa. disp. 28. f. 3. num. 6.
fol. 296

Desiderium.

Desiderij obiectum proprium. disp. 52. f. 7. n. 5.
fol. 591

Desiderium bonorum diuinorū repugnat Deo.
disp. 52. sect. 7. num. 1. fol. 591

Deus.

Deus est id quo nihil sublimius potes excogitare.
d. 1. f. 1. n. 12. f. 4

Deus propriè liberalis. disput. 55. sect. 2. num. 7.
fol. 628

Deus omniulens est, etiam si peccatum non
velit. d. 6. f. 5. n. 2. f. 45

Deus est realiter causa finalis suæ volitionis.
d. 15. f. 1. n. 7. f. 159

Deus, simpliciter loquendo, non est omniulens
ea proprietate qua est omnipotens & omni-
sciens. d. 6. f. 5. n. 13. f. 46

Deus à se ipso, & ab illo omnia perfectionem
habent. d. 3. f. 2. n. 8. f. 16

Deo eminenter conuenit quidquid à nobis ex-
primitur propositionibus infinitis, infinitas re-
flexiones significanti bus. disp. 3. f. 5. num. 2.
fol. 21

Deus humano consilio non indiget. d. 15. f. 5.
num. 2. fol. 164

Deus in quantum verus est vnicum & adæqua-
tum obiectum formale diuinæ scientiæ. d. 3.
f. 2. n. 12. f. 17

Deus est magis propriè finis suæ voluntatis
quam principium. disputat. 3. sect. 1. n. 17.
fol. 16

Deus non potest non esse fidelis. d. 20. f. 2. n. 6.
fol. 218

Deus ad subueniendum paratissimus. d. 19. f. 1.
n. 3. f. 192

Deus est purus actus. disput. 4. sect. 2. num. 21.
fol. 26

Deus ad extra medio imperio operatur. d. 5. f. 2.
n. 5. fol. 31

Deus neque fruitur neque vititur creaturis. d. 5.
f. 1. n. 5. f. 3

Deus non potest se non amare, quin excludatur
spiratio Spiritus sancti. disput. 4. sect. 2. n. 11.
fol. 25

Deus si Pater non esset, aliqua ex parte sibi
displiceret. disputat. 3. section. 3. num. 24.
fol. 20

Deus sine Verbo esset mutus, & Verbum sine
loquente monstruosum. disp. 3. f. 3. num. 25.
fol. 20

Deus si Pater non esset, esset sterilis & infecun-
dus. d. 3. f. 3. n. 25. f. 20

Deus non esset prima regula sed alterius superio-
ris legibus subiaceret, si à recta ratione pos-
set deuiare. disputat. 27. section. 6. num. 8.
fol. 285

Deus suos seruos congaudere sibi vult. d. 21. f. 1.
num. 22. fol. 236

Deus nulla ratione boni potuit se liberè conti-
nere ab amore suæ bonitatis. d. 4. f. 1. num. 13.
fol. 25

Deum non esse Deum per mediatas illationes &
ex suppositionibus quibusdam sequi. d. 10.
f. 5. n. 11. f. 116

Index Rerum

Deus multa potest nolle facere, quæ vult facere.
d. 7. f. 4. n. 6. f. 52
in Deo religio, pietas, oratio, & obedientia
non dantur. disputat. 55. section. 4. num. 1.
fol. 630

Differentia.

Differentia inter bonam & malam electionem.
d. 31. f. 3. n. 4. f. 317
Differentia inter regnum & tyrannidem. d. 38.
f. 3. n. 9. f. 408
Differentia inter odium & iram. d. 54. f. 5. n. 12.
fol. 623
Differentia inter concursum indifferenter, &
prædeterminantem. disputat. 51. sect. 2. n. 1.
fol. 577
Differentia inter bonas & malas voluntates
d. 44. f. 3. n. 10. f. 476
Differentia inter potestatem, & voluntatem no-
cendi. disputat. 36. section. 1. num. 3.
fol. 389
Differentia inter obedientiam & iustitiam lega-
lem.
d. 57. f. 1. n. 11. f. 651
Differentia inter humanam & diuinam Christi
Domini voluntatem. disputat. 20. sect. 4. n. 13.
fol. 222
Differentia inter causam naturalem, & liberam.
d. 45. f. 4. n. 6. f. 492
Differentia inter Regem humanum, & diuinum
d. 45. f. 4. n. 6. f. 492
Differentia notanda inter charitatem Dei erga
homines, & hominum erga Deum. d. 15. f. 6.
n. 11. f. 166
Differentia inter intellectum & potentiam ex-
quentem.
d. 45. f. 6. n. 6. f. 498
Differentia inter instrumentum & causam prin-
cipalem.
d. 48. f. 1. n. 9. f. 537
Differentia inter volitiones liberas, & neces-
sarias.
d. 46. f. 4. n. 10. f. 515
Differentia inter primam causam, & cælos, ex
S. Thoma. disputat. 46. section. 4. num. 14.
fol. 516
Differentia inter creatam & increatam volunta-
tem.
d. 27. f. 5. n. 1. f. 282
Differentia voluntatis diuinæ & creatæ. d. 39.
f. 6. n. 25. f. 431
Differentia inter effectus directæ, & indirectæ
volitos.
d. 27. f. 5. n. 9. f. 283
Differentia intellectus & voluntatis à Sancto
Thoma assignata. disputat. 46. sect. 3. num. 11.
fol. 512
Differentia notanda inter denominationes ex-
trinsecas diuinam libertatem consequentes,
& ex creatis formis promanantes. d. 12. sect. 3.
n. 18. fol. 149
Differentia inter materialem actionem, & for-
malem rationem malitiæ. d. 31. f. 1. num. 17.
fol. 314

Disiunctum.

Disiunctum scire non est futurum contingens
scire.
d. 11. f. 10. n. 8. f. 142
Disiuncti volitio vanam reddit efficaciam diui-
næ voluntatis.
d. 11. f. 11. n. 20. f. 145

Displacentia.

Displacentia minus quam odium. d. 54. f. 1. n. 21.
fol. 615

Displacentia quolibet tristitiæ nomen non me-
retur.
d. 21. f. 1. n. 11. f. 235
Displacentia mali vera in Deo. disp. 21. f. 2. n. 2.
fol. 237
Displacentia erga creaturas possibiles impossibi-
lis est.
disp. 6. sect. 2. num. 13. fol. 38

Distinctio.

Distinctio est ens rationis. disputat. 22. sect. 5. n. 8.
fol. 249
Distinctio modus inter diuinas virtutes mo-
rales repertus. disputat. 15. sect. 6. num. 12.
fol. 166
Distinctio rationis fundamentum duplex.
d. 1. f. 3. n. 23. f. 10
Distinctio rationes ratiocinantis omnimoda en-
titas secundum rationem appellanda. d. 1. f. 3.
n. 21. f. 10
inter Distinctiones rationis gradus, quis infimus
nuncupandus. disputat. 1. section. 3. num. 25
fol. 10
Distinctio nulla est inter diuinas perfectiones,
ante opus intellectus. disp. 1. sect. 3. num. 1.
fol. 8
Distinctio realem ab essentia nescit amor
Dei erga creaturas. disputat. 1. section. 3. num. 9.
fol. 9
Distinctio extensionis & intensionis libertatis.
d. 3. f. 1. n. 1. f. 93
Distinctio voluntatis ab essentia Dei, & exte-
ris attributis, sit per distinctionem rationis
ratiocinata. disputat. 1. section. 3. num. 17.
fol. 9
Distinctio inter amorem quo se, & illum quo
Deus diligit creaturas. disp. 5. sect. 6. num. 20.
fol. 36
Distinctio inter partes amoris efficacis non est
adequata. disputat. 5. section. 6. num. 19.
fol. 36
Distinctio aliquam in Deo admittere ante
opus intellectus, præterquam personarum ab
inuicem, parum tutum, neque probabile est.
d. 13. f. 1. n. 19. f. 151
Distinctio inter formalitates amoris reflexi &
directi non est adequata & inadæquata. d. 3.
f. 5. n. 11. f. 22
Distinctio rationis ratiocinatæ & rationis ra-
tiocinantis. disputat. 3. section. 5. num. 16.
fol. 22
Distinctio inter executiuam potentiam, & in-
tellectum, & voluntatem. disputat. 14. sect. 4.
num. 7

Doctrina.

Doctrina Græcorum desumpta à Prophetis.
d. 39. f. 7. f. 434
Doctrina falsa, & superstitiosa obseruatio ma-
teriales actiones continet. disp. 36. sect. 3. n. 6.
fol. 382
Doctrina Abulenensis improbata communiter à
Theologis. disputat. 30. section. 3. num. 5.
fol. 310

Dominium.

Dominium quomodo definiatur. d. 49. sect. 1.
num. 3. f. 546
Dominium quomodo definit Boëtius. d. 49. f. 2.
num. 11. f. 547

Dominium

Et Verborum Notabilium.

Dominium per votum transfertur. disp. 55. sect. 2. n. 14. f. 629.
 Dominium quorundam bonorum habere filij possunt. d. 58. f. 8. n. 6. f. 667.
 Dominij incapaces, sunt paupertatem professi. d. 48. f. 2. n. 3. f. 546.
 Dominij capaces sunt homines. d. 58. sect. 5. nu. 2. f. 662.
 inter Dominium diuinum & humanum discrimen. d. 55. f. 4. n. 16. f. 632.
 Dominium supremum Deus habet. d. 49. f. 2. n. 4. f. 546.
 Dominium hominibus conferens Deus, nullum suum dominium deponit. disp. 58. sect. 7. n. 4. f. 666.
 Dominij quidditas prædeterminationi pugnat. disp. 49. f. 2. n. 5. f. 546.
 Dominium humanæ voluntati Deus concedere potest. d. 49. f. 2. n. 6. f. 546.
 Dominium Dei supremum manifestatur magis in admittendis peccatoribus. d. 53. f. 12. n. 10. f. 612.

Duratio.

Duratio & res durans eadem actione producit. d. 46. f. 8. n. 10. f. 525.

E

Ecclesia.

Ecclesia triumphans de maiori læticia militantis plus gaudet. disput. 53. sect. 12. numero. 6. f. 611.

Ens, entitas.

Ens rationis incompletum & diminutum ens. d. 48. f. 2. n. 19. f. 510.
 Ens futurum quomodo distinguatur à numquam futuro. d. 8. f. 3. n. 3. fol. 65.
 quod non est Ens, Dei concursu non indiget. d. 32. f. 7. n. 4. f. 332.
 Ens, quod potuit non esse, non est suum esse essentialiter. d. 13. f. 1. n. 3. f. 149.
 Entis rationem non habet quod implicat contradictionem. d. 18. f. 4. n. 12. f. 186
 in Entis genere, non esse rei malum est absolutè. d. 8. f. 3. n. 9. f. 66.
 circa Entia numquam futura qualiter Deus se habeat. d. 8. f. 3. n. 4. f. 65.
 Entitas necessaria infinitæ eminentiæ in genere actus. d. 22. f. 4. n. 21. f. 248.
 Entitas actus peccati non est ordinabilis ad Deum. d. 39. f. 2. n. 30. f. 423.
 Entitatis à malitia inseparabilis Deus non est author. disp. 39. sect. 2. numero 18. f. 421.

Error.

Error Philosophi turpissimus. disput. 7. sect. 5. n. 11. f. 56.
 Error exorbitans Theodori Mopsuistensis. d. 26. f. 2. n. 1. f. 263.
 Error eorum qui in amore diuino metaphoram adstruunt. d. 1. n. 1. f. 3. f. 3.
 Error Philosopho à plurimis patribus adscriptus. d. 6. f. 4. n. 2. f. 41.

Essentia

Essentia Dei, & quodlibet eius attributum est simpliciter infinitum. d. 1. f. 2. h. 20. f. 8.

Ruit de Voluntate Dei.

Essentia diuina, quandoque sumitur pro tota Dei realitate. d. 3. f. 3. n. 31. f. 20.
 Essentia Dei non est in rigore radix attributorum, sed potius illa implicite continet. d. 3. f. 4. n. 6. f. 21.
 in Essentia, vt ab existentia præcisa, datur bonitas secundum quid. disp. 6. sect. 3. n. 3. f. 28.
 Essentia posset amari propter relationes, & personalitates, tanquam propter obiectum formale. d. 3. f. 4. n. 7. f. 21.

Eucharistia.

Eucharistia primariò ad primam gratiam augendam instituta. d. 34. f. 4. n. 1. f. 350.
 Eucharistia expelluntur potestates Sathanæ. d. 37. f. 2. n. 30. f. 398.
 de Eucharistiæ efficacitate Patrum dicta quid probent. d. 34. f. 4. n. 13. f. 352.

Existentia, existere.

Existentia Dei præexistit ante instans quodlibet veri, vel imaginarij temporis. d. 8. f. 6. n. 8. f. 69.
 id cui Existentiam Deus conferre non vult non plenè diligitur ab eo. disp. 6. sect. 3. n. 6. f. 40.
 quod non Existit neque finis neque mediij rationem potest habere. d. 6. f. 1. n. 7. f. 37.

Extremum.

in Extremi vnus negatione clauditur affirmatio contrarij. d. 19. f. 1. n. 11. f. 193.
 Extremi vnus eminentia diuersas illas denominationes tribuere potest, quas tribuerent actus quos eminenter continet, nulla noua mutatione facta. disput. 12. sect. 3. num. 17. f. 149.

F

Facultas.

Facultas non est vitium. disp. 38. sect. 3. nu. 34. fol. 309.

Fatum.

Fatum definit Boetius. disp. 50. sect. 10. nu. 13. fol. 573.
 Fatum duplex. d. 50. f. 10. n. 14. f. 573.

Fides.

Fidei mysteria euidenter credibilia. d. 30. f. 2. n. 9. f. 309.
 Fidei regula à patribus præscripta. d. 35. f. 6. n. 7. f. 370.
 Fidei contrarius liber Tertulliani. d. 35. f. 6. nu. 25. f. 372.
 Fides docet immutabilitatem Dei. d. 16. f. 1. n. 1. f. 166.

Fidelitas.

Fidelitatis obligatio impossibilis circa supplicia. d. 58. f. 6. n. 12. f. 665.
 Fidelitatem violans non vocatur propriè iniustus. d. 58. f. 6. n. 9. f. 665.

Filius.

Filius patri consubstantialis, si Deus non esset, doleat. d. 9. f. 5. n. 1. f. 81.

N n n Filiatio

Index Rerum,

Filiatio demonis Deo non adscribenda. d. 36. f. 3. n. 13. f. 383

Finis.

Finis à diuina prouidentia intentus. d. 11. f. 1. n. 27. f. 240

Finem qui intendit efficaciter, non est necessarium, ut efficaciter velit media. d. 50. f. 10. nu. 17. f. 574

Finis cum fine & medium cum medio conferatur. d. 24. f. 2. n. 18. f. 257

Fines impossibiles à Deo intendi impossibiles. d. 35. f. 3. n. 3. f. 361

Fines subordinati vim accipiunt à prima ratione mouente. d. 15. f. 5. n. 15. f. 165

Flagellum.

Flagellum Dei in hac vita, hominis salutis intentio est. d. 19. f. 2. n. 7. f. 194

Fælicitas.

Fælicitas ex Aristotele non est actio transiens. d. 47. f. 3. n. 13. f. 534

Forma, Formalitas,

Forma substantialis duplex. d. 48. f. 1. n. 15. f. 537

Forma materiam secundaria causalitate causat. d. 46. f. 6. n. 8. f. 520

Forma substantialis per generationem conferatur. d. 47. f. 2. n. 10. f. 531

quomodo ad omnem Formam appetitus sequatur. d. 1. f. 1. n. 27. f. 5

Forma ad quam consequitur malitia simpliciter non est à Deo. disput. 51. sect. 2. numero 2. f. 577

Formalitas quæ abesse & adesse potest entitati, ab illa est realiter distincta. d. 13. sect. 1. n. 17. f. 151

Formalarum multiplicitas, quæ sola ratione distinguuntur, non potest excedere rectum concipiendi modum. d. 3. sect. 5. numero 15. f. 22

Futura.

Futurorum omnium prædictiones à Deo factæ quomodo fierent mendaces, & veræ euaderent fortuito. d. 11. f. 2. n. 12. f. 126

Futura cognoscendi in decreto modus à Deo penitus aufertur. d. 11. f. 2. n. 13. f. 126

G

Gaudium, Gaudere.

Gaudium propriè Deo conuenit. d. 21. f. 1. nu. 2. f. 234

Gaudium & tristitia sunt de eodem bono. d. 21. f. 1. n. 8. f. 234

Gaudere Deum ratione naturali euident est. d. 52. f. 3. n. 4. f. 585

Gaudet Deus Dionysio teste. d. 21. n. 6. f. 234

Gloria.

ad Gloriam suam Deus dupliciter aliquid ordinat. d. 42. f. 3. n. 13. f. 458

Gloriam suam colligit etiam Deus ex formali

ratione malitiæ. d. 18. f. 2. n. 1. f. 179

Glossa.

Glossa dedit acceptionis initium d. 18. f. 4. nu. 2. fol. 184.

Gratia.

Gratia per sacramenta producta. d. 48. f. 1. n. 12. fol. 537.

Gratia baptisimi æqualis. d. 53. sect. 3. numero 11. f. 597.

Gratia efficax nemini tribuitur infallibiliter. d. 10. f. 7. n. 14. f. 121

à Gratia quodlibet debitum initium sumit. d. 56. f. 4. n. 1. f. 641

Gratia habitualis Christi in esse rei finita. d. 55. f. 5. n. 12. f. 600

Gratiæ & gloriæ intensio infinita contradictionem inuoluit. d. 9. f. 2. n. 9. f. 75

Gratiam & gloriam vendi. d. 56. f. 3. numero 24. f. 640

Gratia peccatori redditur tanquam debita meritis de congruo. disput. 50. sect. 4. numero 8. f. 641

Gratia primi hominis qualis. d. 38. sect. 1. nu. 7. f. 410

Gratia gratis data aliquando in sanctiore minor. d. 53. f. 10. n. 30. f. 609

Gratia dimittendi venialia. d. 56. sect. 4. numero 17. f. 643

Gratia Angelorum finita. d. 53. sect. 8. numero 11. f. 604

in Gratia & gloria aliqui homines aliquibus Angelis superiores. d. 53. sect. 8. n. 8. f. 604

Gratiæ dona collata Christo Domino antequam præuideretur futura naturalis illius substantia. d. 22. f. 3. n. 12. f. 245

in Gratia plures homines confirmari quare non oportuerit. d. 10. f. 7. n. 11. f. 123

in Gratia hominibus possibilis perseverantia. d. 18. f. 8. n. 11. f. 191

Gratiam Angelis Deus tribuere potuit, meritis Christi spectatis, & non spectatis. d. 12. f. 2. n. 20. f. 147

per Gratiam diuinam excutere seruitutis iugum possibile. d. 38. f. 6. n. 16. f. 415

Gratiæ simpliciter necessitas repugnat. d. 9. f. 6. n. 12. f. 84

Gratitudo.

Gratitudo propriè dicta Deo repugnat. d. 55. f. 4. n. 8. f. 631

Gratitudo inter personas diuinas impossibilis. d. 55. f. 4. n. 24. f. 633

Gratitudo quo sensu Deo non repugnet. d. 55. f. 4. n. 6. f. 631

Gratitudinem in Deo Recentiores concedunt. d. 55. f. 4. n. 4. f. 631

Gregorius Ariminensis.

Gregorij Ariminensis singularis sententia. d. 19. f. 6. n. 25. f. 205

H

Habitus.

Habitus propriè in Deo non datur. 55. f. 1. n. 1. f. 625

ut Habitus

Et Verborum Notabilium.

ut Habitus in Deo concedatur quid requiratur. d. 2. f. 3. n. 9. f. 14
 Habitus supernaturales fidelium eiusdem speciei. d. 5. f. 3. n. 6. f. 96
 Habitus ex natura sua inclinans ad materialem actionem peccati repugnat produci à Deo. d. 41. f. 3. n. 4. f. 452
 Habitus vitij à solo Deo infundi non potest. d. 46. f. 5. n. 4. f. 518
 Habitus supernaturales vim, & quidditatem potentiz participant. d. 46. f. 8. n. 17. f. 526

Hæretici.

Hæreticis technæ familiares. disput. 32. f. 6. nu. 8. f. 330
 Hæreticorum calumniæ in Dei opera. d. 9. f. 7. n. 1. f. 85
 Hæreticorum mens circa malorum prædestinationem. d. 35. f. 2. n. 15. f. 359
 Hæretici quo sensu libertatem negabant. d. 32. f. 6. n. 9. f. 330
 Hæretici quomodo suum errorem limitent. d. 33. f. 4. n. 8. f. 342
 Hæretici huius temporis errorem suum temperant. d. 32. f. 2. n. 4. f. 324
 Hæretici Deum non velle, neque causare malitiam, sed tantum actionem in quantum actio est, asserunt. disput. 32. sect. 3. numero 2. f. 325
 Hæretici negant Deo modum secundum incitandi ad materiales actiones peccati. d. 32. f. 6. n. 15. f. 331
 ab Hæreticis adducuntur præcipua fundamenta probantia Physicam prædeterminationem. d. 32. f. 5. n. 1. f. 328

Homo.

Homo creati suapte natura impeccabilis, saluo libero arbitrio, non potuit. d. 8. f. 1. num. 23. f. 62
 Homini meritum aut demeritum impossibile, quo pacto. d. 8. f. 1. n. 24. f. 62
 Homines aliqui in gratia & gloria aliquibus Angelis superiores. disput. 5. sect. 8. num. 8. f. 604
 Homines dæmonis instrumenta. d. 48. f. 3. nu. 5. f. 540

I

Ignis.

Ignis applicatio ad calefaciendum quid. d. 47. f. 1. n. 2. f. 529
 Ignis tam ratione formæ substantialis quam accidentaliter operatur. d. 48. f. 1. n. 10. f. 537

Imago.

ad Imaginem Dei creatus est homo, propter arbitrij libertatem. d. 1. f. 1. n. 20. f. 5
 imaginum adorationem negantes non sunt ab errore tuti, licet magis ab idololatria recedant. d. 10. f. 3. n. 23. f. 13

Immutabilitas.

Immutabilitatem Dei docet fides. d. 16. f. 1. n. 1. f. 166
 Immutabilitas coherens congruentiz solum importat necessitatem secundum quid. d. 9. f. 1. n. 2. f. 167
 Rmz. de Voluntate Dei.

6. n. 14. f. 84

Immutabilitatem essentiz diuinæ quæ probant, vim habent ad diuinæ voluntatis immutabilitatem adstruendam. disput. 16. f. 1. nu. 9. f. 167

Imperium.

Imperium duplex apud patres. d. 31. f. 3. nu. 13. fol. 318
 Imperium circa disiunctum, ridiculum & inutile. d. 11. f. 8. n. 11. f. 140
 circa Imperium adstruentem sententiam quorundam, iudicium. d. 14. f. 2. n. 7. f. 157

Impietas, Impij.

Impietas non est per se utilis ad finem à Deo intentum. d. 27. f. 4. n. 9. f. 281
 Impiorum querela. disput. 18. f. 7. num. 15. f. 190
 Impiorum illatio falsa. d. 18. f. 7. n. 14. f. 189
 Impiorum responsio. disput. 20. sect. 8. num. 8. f. 230
 Impiorum voluntates Deus inclinatur ad modificationem limitatiuam malitiz. d. 44. f. 5. n. 21. f. 482
 Impij & tyranni Dei instrumenta. d. 48. f. 4. n. 3. f. 541
 Impios bona Dei respicere. d. 18. sect. 7. nu. 12. f. 189
 Impios prouocat verborum obscuritas ad inquirendas profundiores significationes. d. 41. f. 2. n. 13. f. 455

Impossibilitas.

Impossibilitas in sensu composito. d. 19. f. 6. n. 9. f. 203
 Impossibilitas moralis quam intendunt patres. d. 9. f. 14. n. 24. f. 100
 Impossibilitatem moralem intelligendam esse, quoties Deus significat sibi esse impossibile prætermittere, quod liberum est facere vel non facere. d. 9. f. 15. n. 4. f. 101

Imputabilitas.

Imputabilitas distinguenda à physica malitia. d. 41. f. 2. n. 6. f. 450
 Imputabilitatem addere, vel auferre, non malum, sed bonum. disput. 41. sect. 2. numero 7. f. 450

Incarnatio.

Incarnationis necessitas vnde collecta. d. 9. f. 4. n. 12. f. 78
 Incarnationis mora mundo utilis fuit. d. 9. f. 7. n. 4. f. 87
 Incarnationis volitio perfectior volitione non incarnandi. disput. 24. sect. 3. numero 9. f. 258
 Incarnationem ab æterno duplici modo decernere Deus potuit. disput. 22. sect. 3. num. 7. f. 244
 Incarnatio non volita voluntate consequente propriè dicta. disputat. 19. sect. 9. numero 6. f. 209
 Incarnationis volitio ratione prior, quam præuisio peccati originalis. disput. 22. f. 3. nu. 8. f. 244

Index Rerum,

Incarnationem velle Deum non potuisse de potentia absoluta, propter bonum eximium communitaris, independenter à peccato Adami. d. 11. f. 6. n. 24. f. 137
Incarnatione sublata, hominis reparatio possibilis. d. 7. f. 4. n. 9. f. 53
Incarnationis fructus impedirentur, si tres diuinae personae eandem humanitatem assumpsissent. d. 10. f. 7. n. 6. f. 122

Induratio.

Induratio & excusatio summam in peccando pertinaciam significant d. 42. f. 3. n. 2. f. 457

Infallibilitas.

Infallibilitatis genus duplex. d. 10. f. 3. n. 4. f. 111.
Infallibilitatis modus nobilis. disp. 10. f. 4. nu. 9. f. 114
Infallibilitatem moralem inferentes circumstantiae. d. 10. f. 5. n. 4. f. 115
Infallibilitas vaga. disput. 10. sect. 3. numero. 4. f. 111
Infallibilitas moralis in Deo non infert indigentiam sed potius contrarium indigentiae probat. d. 10. f. 6. n. 3. f. 117
Infallibilitas determinata. disp. 10. sect. 3. nu. 6. f. 111
Infallibilitatis circumstantiae non sunt in hominis potestate semper, semper tamen est in potestate physica consequutio effectus ad quem datur infallibilitas. disput. 10. sect. 5. num. 9. f. 116
Infallibilitas peccandi in puris naturalibus vnde proveniret. d. 40. f. 6. n. 11. f. 447
ab **Inf**allibilitate diuina imperfectio quolibet amouenda. disputat. 10. sect. 4. numero 12. f. 114
Infallibilitas vaga peccandi. d. 40. f. 3. n. 1. f. 440

Infernus.

ad **In**ferni tormenta praedeterminari melius, quam ad odium Dei. disputat. 35. f. 7. num. 2. f. 373

Instant.

Instans in humana voluntate in diuina est aeternitas. d. 8. f. 6. n. 9. f. 69
Instanti cuilibet quamuis tota coexistat aeternitas, ipsa instantia sibi non coexistunt. d. 8. f. 6. n. 13. f. 70
Instantia naturae chimerica. disp. 22. sect. 5. nu. 8. f. 249
Instantia rationis & illorum ordo-fictiones sunt intellectus. d. 22. f. 5. n. 9. f. 249

Instinctus.

Instinctus viuientium quid. disp. 47. f. 4. nu. 10. f. 36
Instinctus idem quod impulsus. d. 36. f. 5. nu. 11. f. 387

Instrumentum.

Instrumentum effectui imperfectius. d. 48. f. 5. n. 12. f. 543
Instrumentum nullum praeuium additamento indiget. d. 48. f. 5. n. 4. f. 542

ab **I**nstrumento requiritur motio praeuia. d. 48. f. 5. n. 2. f. 542
Instrumenta Dei sunt impij & tyranni. d. 48. f. 4. n. 3. f. 541
Instrumenta daemonis homines sunt. d. 48. f. 3. n. 5. f. 540

Intellectus, Intellectio.

In intellectus nullus formaliter liber. d. 7. f. 6. n. 12. f. 57
In intellectus & voluntatis operationes à patribus motus appellari solent. d. 2. sect. 2. numero. 4. f. 12
In intellectus Angeli ad omnem veritatem determinatus. d. 38. f. 5. n. 21. f. 413
In intellectus prioritates diuinas ad modum prioritatis realis concipit. disput. 22. f. 5. num. 2. f. 248
In intellectus imperfectio, non omne scibile scire. d. 6. f. 2. n. 16. f. 39
In intellectus praescindere potest rei quidditatem ab existentia; voluntas autem ad bonum existens semper tendit. disput. 6. sect. 1. num. 8. f. 37
In intellectus diuini iudicium quodlibet, siue practicum, siue specularium, omnino naturale est. d. 7. f. 6. n. 11. f. 57
In intellectiones & volitiones aliquae intrinsecè malae. d. 41. f. 1. n. 9. f. 448
In intellectiōnem absolutam producere volitionem, ex processione spiritus sancti à verbo, non rectè colligitur. disp. 2. sect. 1. numero 9. f. 11

Intentio.

Intentionis nomen solum ens rationis valet. d. 46. f. 2. n. 7. f. 509
Intentionis nomen ad potentias cognoscitiuas refertur. d. 46. f. 2. n. 8. f. 509
Intentio idem quod species expressa. d. 46. f. 2. n. 5. f. 508
Intentio secunda quid. disput. 46. sect. 2. num. 5. f. 508
Intentio non causat naturales transmutationes. d. 46. f. 2. n. 12. f. 509
Intentio simpliciter secundam denotat. d. 46. f. 2. n. 7. f. 509
Intentio optimi finis non reddit honestum illud quod est intrinsecè turpe. disp. 27. f. 4. nu. 3. f. 280
Intentio bona non potest impedire, quominus media imputentur cuicumque causae directè illa volenti. d. 27. f. 4. n. 15. f. 282
si **I**ntentio recta opus excusaret, via pateret vniuersis criminibus. d. 27. f. 6. n. 20. f. 287

S. Ioannes.

per **S.** Ioanem beatitudo significata. d. 53. f. 10. n. 13. f. 607
S. Ioannes plus Petro dilectus. disp. 53. f. 10. nu. 12. f. 607
S. Ioannes Petro triginta duobus annis superuixit. d. 53. f. 10. n. 22. f. 608
S. Ioannes martyrium diuturnum tolerauit. d. 53. f. 10. n. 1. f. 608

Ira.

Ira quid ex Aristotele. d. 54. f. 5. n. 12. f. 625
Ira proprie

Ira propriè Deo non conuenit. d. 54. sect. 5. n. 5.
f. 632
Ira tristitiam supponit, ex S. Thoma. d. 21. f. 2. n.
1. f. 137
Ira non propriè sed metaphoricè Deo conue-
nit. d. 21. f. 1. n. 1. f. 237
Ira Deo extranea, clementia verò & misericor-
dia naturalis. d. 19. f. 2. n. 6. f. 194
ab Ira desistendi occasiones Deus querit. d. 21.
f. 2. n. 17. f. 239

Iudas.

Iudas qua ratione excusari potuisset à facinore
proditionis. disput. 32. sect. 3. numero 10.
f. 326
Iudas qua ratione conqueri potuisset. d. 35. f. 4.
n. 4. f. 365
Iudæ furi pecuniarum dispensatio cur permissa.
d. 20. f. 9. n. 8. f. 232
Iudas in manu consilij sui dimissus. d. 20. f. 9. n.
6. f. 232
cur Iuda pereunte *nemo ex iis perijt* dicat Chri-
stus Dominus. d. 20. f. 9. n. 9. f. 233
Iudæ nullam antecedentem necessitatem im-
positam Cyrillus ostendit. d. 20. f. 9. num. 7.
f. 232
Iudas, quo præfati reuincantur, argumentum
ministrat. d. 20. f. 9. n. 2. f. 232

Iuramentum.

Iuramentum religionis actus. d. 55. f. 5. num. 1.
f. 634
Iuramenti verba Dei assertionem determinant
ad significandam obligationem. d. 56. f. 8. n.
5. f. 649
Iuramentum aliquando obligationem inducit.
d. 56. f. 8. n. 4. f. 649

Iustitia, Iustus.

Iustitiæ usurpatio ampla. d. 57. f. 1. n. 3. f. 650
Iustitiæ lex quid requirat. d. 55. f. 5. n. 16. f. 639
Iustitiæ proprium debitum vnique reddere.
d. 50. f. 7. n. 15. f. 666
Iustitiæ obiectum formale, & materiale. d. 57. f.
1. n. 13. f. 652
Iustitiæ humanæ species dux. disp. 59. sect. 1. n. 1.
f. 670
Iustitiæ ratio ad fidelitatem pertinens. d. 34. f. 3.
n. 17. f. 650.
Iustitiæ ubi est, ibi & debitum. disp. 10. sect. 7. n.
8. f. 120
Iustitia æqualitatem assert. disput. 57. f. 1. nu. 1.
f. 650
Iustitia stricta potest ab imperfectionibus sepa-
rari. d. 58. f. 5. n. 10. f. 663
Iustitiæ generalitas dupliciter accipitur. d. 57. f.
1. n. 8. f. 651
Iustitiæ legalis definitiones disput. 57. f. 1. nu. 5.
f. 650
Iustitia legalis Deo conuenit. disput. 57. sect. 2.
n. 3. f. 651
Iustitiæ legalis & obedientiæ differentia. d. 57. f.
1. n. 11. f. 651
Iustitia legalis Dei in vniuersi generatione. disp.
57. f. 3. n. 3. f. 53
Iustitia gubernatrix æqualitatem seruat. d. 57. f.
3. nu. 4. f. 653

Rurs. de Voluntate Dei.

Iustitiæ gubernatricis partes dux. d. 57. f. 3. n. 4.
f. 653
Iustitiam strictam sumptam Deo tribuendi ra-
tio. d. 58. f. 1. n. 7. f. 657
Iustitiam strictam Deo concedens sententia. d.
58. f. 2. n. 3. f. 657
Iustitiæ strictæ ratio communissima. d. 58. f. 7. n.
3. f. 666
Iustitiæ strictior ratio in retributione supernatu-
ralium quam naturalium meritorum. d. 58.
f. 5. n. 7. f. 664
Iustitiam omnem strictam Deo negans senten-
tia. d. 58. f. 2. n. 1. f. 657
Iustitia & misericordia in punitione reprobato-
rum. d. 61. f. 3. n. 9. f. 683
Iustitia & misericordia in omni opere Dei. d. 61.
f. 3. n. 3. f. 683.
Iustitiæ & misericordiæ bonum vniuersale non
impeditur. d. 20. f. 3. n. 5. f. 220
Iustitia & misericordia in retributione præmio-
rum. d. 61. f. 3. n. 7. f. 683
Iustitia strictè sumpta misericordia posterior. d.
61. f. 2. n. 5. f. 682
Iustitia generali misericordia prior. d. 61. f. 2. n.
4. f. 582
quare Iustitia & misericordia ponantur vt attri-
buita diuersa, reliqua verò voluntariè attri-
buita non item. d. 5. f. 6. n. 2. 3. f. 36
Iustitiæ ratio ad distributiuam pertinens. d. 34.
f. 3. num. 16. f. 350
Iustitiæ diuinæ quid in homine correspondeat.
d. 58. f. 9. num. 3. f. 668
Iustitia diuina formaliter distributiuam in rettri-
butione præmiorum. disp. 59. sect. 1. num. 3.
f. 671
Iustitiæ quidditas non exigit materiam vilem.
d. 58. f. 9. n. 9. f. 669
Iustitia diuina semper retinet vniuersale domi-
nium. d. 58. f. 1. n. 2. f. 656
Iustitia diuina magis ad distributiuam, quàm
ad commutatiuam accedit. disp. 58. sect. 1. n. 6.
f. 657
Iustitia respiciens debitum propriè dictum, non
ita plene ac hominibus conuenit Deo. d. 58.
f. 1. num. 2. f. 656
Iustitia Dei distributiuæ, & commutatiuæ con-
tinet perfectionem. disp. 58. sect. 1. num. 3.
f. 656
Iustitia distributiuam dignitatem personarum at-
tendit. d. 59. f. 1. n. 12. f. 672
Iustitiam commutatiuam negans & distributi-
um Deo concedens sententia. d. 58. f.
Iustitiæ punitiuæ geometrica proportio. d. 60.
f. 4. n. 2. f. 679
Iustitia punitiuam, distributiuam est. d. 60. f. 4. nu. 1.
f. 679
Iustitia vera punitiuam exercetur in paruulis mo-
rientibus in originali peccato. d. 61. f. 4. nu. 2.
f. 684
Iustitiam punitiuam esse propriè iustitiam ex sa-
era Scriptura probatur. disp. 60. f. 2. num. 4.
f. 675
Iustitiæ punitiuæ ostensio per se primò non in-
tenditur. d. 19. f. 4. num. 10. f. 198
Iustitia vindicatiua Dei est propriè iustitia. d. 58.
f. 1. n. 9. fol. 657
Iustitiæ gubernatricis circa voluntatem hominis
munus. d. 57. f. 4. n. 1. f. 655
Iustitiæ annexa veritas. disp. 55. sect. 3. num. 4.
f. 630

Index Rerum,

Iustitiæ corona verè iustis debita, ex iustitia stri-
cta. d. 58. f. 1. n. 4. f. 656
Iustos veritas Dei circumdat. d. 33. f. 3. num. 18.
f. 350
Iustum non posse longo tempore perseverare in
gratia, sine speciali munere supernaturali. d.
29. f. 2. n. 8. f. 304
Iustus præcitus cum limitatione magis dile-
ctus. d. 53. f. 13. n. 2. f. 613
Iusto cui Deus imponit prædeterminationem ad
materiale peccati actionem, sui amicitiam
non vult. d. 34. f. 1. n. 2. f. 346

L

Liberalitas.

Liberalitas non repugnat Deo. d. 55. f. 2. n. 2.
f. 627
Liberalitatis in Deo morium quod sit. d. 10. f.
7. n. 9. f. 120
Liberalitate Dei quænam largiantur. d. 55. f. 2.
n. 11. f. 628

Libertas.

Libertatis quidditas quid sit. d. 4. f. 2. n. 24. f. 26
Libertas quoad specificationem quid. d. 8. f. 3.
n. 1. f. 65
Libertatis radix est intellectus, non ipsa forma-
lis libertas. d. 7. f. 2. n. 4. f. 48
Libertati, quæ necessitas repugnet. d. 4. f. 2. n. 24.
f. 26
Libertatis diuinæ declaratio. d. 7. sect. 8. num. 8.
f. 60
Libertatem eripere Deus potuit. d. 49. f. 4. nu. 3.
f. 550
Libertas de ratione peccati. d. 38. sect. 3. num. 1.
f. 406
Libertatis imperfectio variabilitas. d. 8. f. 6. n. 18.
f. 70
Libertatem esse perfectionem simpliciter sim-
plicem solum infert necessariò Deo conueni-
re circa bona limitata. d. 4. f. 4. nu. 15. f. 28
Libertatis indifferentia necessitate antecedenti
soluta. d. 40. f. 1. n. 8. f. 436
Libertas arbitrij præcipua causa est, quare dica-
tur homo ad imaginem Dei fuisse creatus. d.
1. f. 1. n. 20. f. 5
Libertas eo magis minuitur quo obiecti cogni-
tio minor existit. disput. 8. sect. 2. numero 17.
f. 65
Libertas Dei cuilibet instanti coexistit, sed non
ita, ut in eo valeat exerceri. d. 8. f. 6. num. 11.
f. 70
Libertas circa particularia bona, eo perfectior,
quo perfectior cognitio. disput. 8. f. 6. nu. 18.
f. 70
Libertatis mutabilitas ex imperfectione cogni-
tionis provenit. disputat. 8. sect. 6. num. 18.
f. 70
ad Libertatem voluntatis, satis non est eam esse
indifferentem, secluso iudicio practico. d. 7. f.
6. n. 12. f. 58
Libertas Dei, si suas posset volitiones mutare, in-
finitè minor esset. disput. 8. sect. 6. numero 21.
f. 71
Libertas Dei tam extensivè, quam intensivè ma-
ior est, quam si peccare posset. d. 8. f. 1. num. 4.
f. 63
Libertatem hominis conservare rationabilis
fuit, licet prævideretur esse casurus. d. 9. f. 7.

n. 3. f. 87

Libertas diuina tam extensivè quam intensivè,
maior est infinito excessu, quam libertas om-
nium creaturarum collectivè (sumpturum). d.
8. f. 6. n. 21. f. 70
Libertatis perfectio essentialis, iusto & pecca-
tori æqualis est. disputat. 8. f. 2. numero 19.
f. 65
Libertas non minuitur, ex eo quod circa nega-
tionem rei debeat versari positio decreto. d.
8. f. 3. n. 10. f. 66
Libertati indifferentiam providentia permittit.
d. 50. f. 7. n. 9. f. 565
Libertatem diuinam nulla ex parte minuit
mentiendi impossibilitas. d. 8. sect. 2. num. 7.
f. 63
Libertatis est negligere & abire. d. 34. f. 5. nu. 7.
f. 353
Libertas Dei maior est, quam si foret moraliter
liber ad minora bona eligenda. disp. 10. f. 4. n.
19. f. 115
Libertati non obstat numericæ differentię de-
terminatio. disputat. 49. sect. 4. numero 7.
f. 551
Libertatis indifferentia antecedente necessitate
soluta traditur à sancto Thoma. disp. 46. f. 2.
n. 3. f. 508
Libertas diuina non consistit formaliter in iudi-
cio indifferentiam proponente. d. 7. f. 2. nu. 7.
f. 49
Libertas amabilis voluntati, servitus grauis. d.
43. sect. 5. numero 15. f. 468

Lutherus.

Lutherus in rebus civilibus concessit liberta-
tem, tam ad bonum quam ad malum. disput.
32. sect. 6. numero 7. fol. 330

M

Malitia, Malum.

Malitia privatio est, & nihil. d. 38. f. 5. n. 17.
f. 413
in Malitia respectus duplex. disput. 41. sect. 1. n.
2. f. 447
Malitia & voluntas quæ mala est Deo non in-
fertur. d. 43. f. 1. n. 12. f. 460
Malitia formalis per accidens voluntaria. d. 43.
f. 5. n. 4. f. 466
Malitia formalis non subtrahitur ab ordine di-
uinæ providentiæ. disp. 50. sect. 9. n. 18. f. 571
Malitiæ ratio formalis non casu, & fortuito rel-
pectu diuinæ providentiæ. d. 50. sect. 9. n. 17.
f. 571
ex Malitiæ ratione formali Deus colligit suam
gloriam. disputatio. 44. sect. 6. numero 3.
f. 484
Malitiæ rationem partialem causare Deo repu-
gnat. d. 45. f. 3. n. 6. f. 490
de Malitiæ ratione formali penitentia dolet. d.
50. f. 10. n. 21. f. 574
Malitiæ Deum esse authorem ex qua sententia
concludatur. disputat. 45. sect. 3. numero 1.
f. 490
Malitia peccati constituit hominem sordidissi-
mum. d. 43. f. 5. n. 10. f. 467
Malitia peccati disconueniens rationali naturæ.
d. 43. f. 5. n. 12. f. 467

Malitiam

Et Verborum Notabilium.

Malitiam loci & temporis circumstantiæ, & differentia numerica secundum se, non includunt. d. 40. f. 6. n. 6. f. 446
 Malitia formalis & realis oppositio legi Dei retorquetur ad optimos fines. d. 48. f. 4. num. 2. f. 541
 Malum simpliciter, & secundum quid. d. 35. f. 6. n. 13. f. 371
 Mali virtuti contrarij Deus non est author. d. 35. f. 6. n. 6. f. 370
 Malum minus consulere licere ad vitandum, maius, quo sensu sit verum. d. 44. sect. 5. n. 32. f. 483
 Malum auersum à Deo propositio, pœna permissa à Deo irato. disputat. 43. sect. 5. numero. 23. f. 468
 Malorum genus duplex. d. 35. f. 6. n. 1. f. 370
 quæ Mala videntur, quo fine creata. d. 35. f. 3. n. 32. f. 363
 Mala pœnæ naturalesque defectus terminare possunt diuinam volitionem non per se, sed ratione adiuncti boni. d. 25. f. 2. n. 1. f. 260
 Mala pœnæ per se, nec ab humana, nec à diuina voluntate possunt appeti. disp. 25. f. 5. num. 1. f. 259
 Mala esse aut fieri non est bonum. d. 26. f. 3. n. 3. f. 265
 Mali prioris nos, posterioris verò Deum esse authorem docet Basilius. disp. 35. f. 6. num. 13. f. 371.
 Malum ab intrinseco, indignum diuina bonitate. d. 41. f. 1. n. 19. f. 449

Materia.

Materia sine forma existere potest. d. 46. f. 6. n. 8. f. 520

Medium.

Medium destinatur ad finem. d. 20. f. 6. num. 3. f. 225
 Medium quod debeat censeri per se ordinatum ad finem. disputatio. 26. sect. 3. numero 11. f. 265.
 Medium vt medium ex finis determinatione diligitur. d. 20. f. 6. n. 6. f. 225

Mendacium, Mentiri.

Mendacium longè a Deo demonstrat Plato. d. 39. f. 7. n. 7. f. 435
 Mendacium metu mortis extortum liberum, & imputabile. d. 38. f. 6. n. 6. f. 414
 Mentiri Deo iustum esset, nisi res aliqua forent intrinsecè malæ. d. 41. f. 1. n. 14. f. 449

Metaphora.

quod per Metaphoram solum dicitur potest absolute negari. d. 11. f. 1. n. 10. f. 124
 in metaphorica locutione reiecta Metaphora quid restare debeat. d. 19. f. 11. n. 7. f. 213
 sub Metaphoræ locutionibus, Deus aliquid proprium & verum iudicare contendit. d. 9. f. 15. n. 10. f. 102
 Metaphoram in amore diuino qui adstruunt, errant. d. 1. f. 1. n. 3. f. 3

Misericordia.

Misericordiæ triplex acceptio. d. 61. f. 1. n. 5. f. 681

Misericordiæ propriissima acceptio. d. 61. f. 1. n. 8. f. 682
 Misericordia liberans, & relaxans. d. 61. f. 5. n. 1. f. 684
 Misericordia in vero sensu Deo negari potest. d. 61. f. 1. n. 4. f. 681
 Misericordia Deo formaliter, & propriè conuenit. d. 61. f. 1. n. 3. f. 681
 Misericordia distinguitur à generali iustitia. d. 61. f. 2. n. 2. f. 682
 Misericordia generalis posterior iustitia. d. 61. f. 2. n. 4. f. 682
 Misericordia & iustitia, in omni opere Dei. d. 61. f. 3. n. 3. f. 683
 Misericordia iustitia perfectior. d. 61. f. 2. num. 8. f. 682
 Misericordia inæqualis, quibus æqualia sunt personalia crimina. disp. 43. f. 4. numero 2. f. 465
 Misericordia Dei in punitione infantium morientium in originali peccato. d. 61. f. 4. num. 3. f. 684
 Misericordiæ diuinæ maior splendor. d. 19. f. 4. n. 7. f. 197
 Misericordiam ex cæcatis denegari qui dicunt, quo pacto intelligendi. d. 43. sect. 3. num. 1. f. 462

Modus.

Modus loquendi sanctorum Patrum. d. 41. f. 2. n. 12. f. 451
 Modus intelligendi sacras Litteras. d. 19. f. 10. n. 9. f. 211
 Modus loquendi quo Deus excæcare & indurare dicitur curationi nitatur. d. 43. f. 2. nu. 15. f. 462
 Modus imperatiui figuratè significat nonnumquam improbrantis affectum. d. 44. f. 3. n. 23. f. 477
 Modus determinandi ad indiuiduum. d. 49. f. 4. n. 23. f. 553
 Modus concipiendi diuinum amorem ordinatus, & utilis. d. 3. f. 5. n. 17. f. 22
 Modus amandi media, & fines perfectior. d. 24. f. 1. n. 17. f. 257
 Modus cognoscendi res futuras. d. 23. f. 2. n. 10. f. 252
 Modus operandi perfectior, intelligere, & velle est. d. 1. f. 1. n. 21. f. 5
 Modus tendendi materialiter diuersus, simplicitati diuinæ volitionis non repugnat. d. 20. f. 5. n. 9. f. 224
 Modus tendendi circa diuersa obiecta non est denominatio extrinseca. disp. 22. sect. 4. n. 17. f. 247
 Modus tendendi intellectuæ potentie quomodo differat à volitiua. d. 6. f. 5. n. 7. f. 45
 Modus quo Deus suo generali concursu naturales causas determinat ad agendum. d. 45. f. 5. n. 21. f. 496
 Modus operandi naturaliter & liberè conuenire nequit eidem potentie. disp. 4. f. 1. num. 14. f. 24
 Modus operandi naturaliter, & modus operandi liberè, quando inter se opponantur simpliciter. d. 4. f. 3. n. 10. f. 28
 Modus tractandi habitatores antiquos terræ sanctæ. d. 21. f. 2. n. 26. f. 240
 Modus indulgentissimus puniendi sceleratissimos homines. d. 21. f. 2. n. 28. f. 240

Index Rerum,

Modorum propria quidditas. disput. 45. f. 6. n. 9.
f. 520
Modi quibus Deus permissiue inclinare po-
test ad actionem grauioris & leuioris pecca-
ti. d. 44. f. 5. n. 20. f. 481

Mors.

Mortis causa non à Deo, sed ab hominibus. d.
35. f. 7. n. 11. f. 374
Mortem Deus effugauit. d. 35. f. 7. n. 10. f. 374
Mortis sibi causa homines quo pacto. d. 3. f. 7. n.
10. f. 374

Motio, Motus, Mouere.

Motio cur habere incompletum esse dicatur à
S. Thoma. disput. 46. sect. 2. numero 19.
f. 510
Motio actualis nequit absque termino existere.
d. 46. f. 6. n. 1. f. 520
Motio præuia ab instrumento requisita. d. 48. f.
5. n. 2. f. 542
Motio quæcumque rationem actionis & passio-
nis habet. d. 46. f. 8. n. 11. f. 525
Motio Dei ad specificationem, & non ad exerci-
tium determinans. d. 51. f. 2. n. 7. f. 578
Motus est actio apud Theologos & philoso-
phos. d. 47. f. 4. n. 1. f. 545
Motus ratio in quo sita sit. d. 46. f. 7. num. 20.
f. 523.
nomen Motus in Deo non repudiandum. d. 2. f.
2. n. 5. f. 12
Motus nomen voluntatis operationes intelli-
gunt scholastici. disput. 47. sect. 4. numero 9.
f. 535
Motus sex species assignat Aristoteles. d. 46. f. 8.
n. 2. f. 524
Motus actus mobilis, in quantum mobile est. d.
46. f. 8. n. 4. f. 525
Motus appetitus sensitiui determinat Deus. d.
50. f. 11. n. 12. f. 575
Motus localis instrumentorum artis comple-
mentum instrumenti. d. 46. f. 3. n. 18. f. 513
Motus primus circularis, & continuus. d. 47. f. 2.
n. 13. f. 531
Motus appetitus sensitiui intrinsicè boni. d. 50.
f. 11. n. 12. f. 575
Motus habet esse transiens. disput. 46. f. 2. num. 19.
f. 510
Motus in passio est, & quomodo sit actio & pas-
sio. d. 46. f. 8. n. 5. f. 525
Motus auersionis non à Deo, sed à libera volun-
tate. d. 50. f. 3. n. 12. f. 558
Motus animæ, & voluntatis propositum, actus
realis & posituius. disput. 31. sect. 4. num. 12.
f. 321
Motus iræ, & libera voluntatis resistentia simul.
d. 38. f. 3. n. 7. f. 407
Motum præuium instrumenti ad actionem in-
strumentariam non esse necessarium. d. 46. f.
2. n. 21. f. 511
Motus primò primi qui, & qualiter eos volun-
tas operetur. disputat. 38. sect. 3. numero 5.
f. 406
Motus primo primos quomodo Deus posset de
turpi obiecto in nobis causare. disput. 41. sect.
2. n. 11. f. 451
Motus primo primi quo gradu, & quare impu-
rentur in culpam. disputat. 38. f. 8. num. 1.
f. 418

Motus indeliberati non prohibentur, quia ne-
cesse est esse. d. 38. f. 3. n. 8. f. 407
Motus indeliberati cur non impurentur ad cul-
pam. d. 38. f. 3. n. 8. f. 407
Motus inordinati vt in voluntate surgant, &
frænentur, quid opus sit. disput. 38. sect. 3. n. 7.
f. 406
Motus inordinatos cohibere in nostra potestate
est. d. 38. f. 3. nu. 19. f. 408
Mouere est agere, & motio actio. d. 46. f. 9. nu. 1.
f. 526
Mouetur ab alio omne quod mouetur. d. 46. f. 3.
n. 12. f. 513
Mouere, instigare, & incitare contingit duplici-
ter. d. 32. f. 6. n. 15. f. 331
Moueri instrumentum à principali agente, quid.
d. 46. f. 2. n. 19. f. 511
Mouentis primi perpetuitatem vnde colligit
Aristoteles. d. 47. f. 2. n. 11. f. 531

Mundus.

Mundi alterius tam numero quàm specie di-
stincti possibilitas. d. 9. f. 2. n. 10. f. 75
Mundi administratio optima ex bonitate Dei
deducitur. d. 9. f. 4. n. 24. f. 80

Mutatio.

Mutatio moralis idem quod animi inconstan-
tia. d. 16. f. 3. n. 4. f. 171
Mutatio Dei ex mutatione decreti. d. 16. f. 3. n. 6.
f. 171.
Mutationem suorum operum vult Deus, eadem
voluntate immobiliter permanente. d. 16. f. 6.
n. 1. f. 172

N

Natura.

Naturam humanam vnica in ordine ad
vniuersum melius esse assumi ab vna
persona diuina quam triplicem à tribus per-
sonis. d. 10. f. 7. n. 4. f. 122
Naturæ author, primæ operationis author, non
verò sequentium. d. 28. f. 5. n. 11. f. 300

Necessarium, Necessitas.

Necessarium vnde absolute aliquid appelleretur.
d. 4. f. 2. n. 19. f. 26
Necessarium est simpliciter quod naturale sim-
pliciter. d. 4. f. 2. n. 16. f. 26
Necessitas magis philosophica ac Theologica
quæ sit. d. 4. f. 2. n. 7. f. 25
Necessitas simpliciter duplex. d. 38. f. 6. num. 5.
f. 414
Necessitas per præscientiam imposita qualis. d.
35. f. 1. n. 4. f. 355
Necessitatem alicuius qui negat, virtualiter con-
tradictorium affirmat. disput. 7. sect. 3. num. 12.
f. 51
Necessitas moralis non est simpliciter necessi-
tas. d. 10. f. 3. n. 9. f. 111
Necessitas moralis ad optimum in Deo. d. 9. f. 4.
n. 2. f. 77
Necessitas moralis liberalitatem eleuat ad gra-
dum altiore. disputat. 10. sect. 7. numero. 6.
f. 120
Necessitas est impropria, vbi nulla est coactio.
d. 4. f. 1. n. 8. f. 23

Necessita

Et Verborum Notabilium.

- Necessitatem in eodem actu manere posse cum libertate.* d. 4. f. 1. n. 10. f. 24
Necessitas circa summum bonum comprehensionis suæ cognitum maior perfectio est, quam libertas circa idem. d. 4. f. 3. n. 12. f. 28
Necessitatem parit consuetudo. d. 38. f. 7. nu. 13. f. 417
Necessitas veniam, voluntas pœnam habet. d. 38. f. 3. n. 24. f. 409
Necessitas ad speciem, & libertas ad circumstantias. d. 49. f. 4. n. 5. f. 551
Necessitatem antecedentem excludunt patres negando peccandi necessitatem. d. 38. f. 3. nu. 13. f. 407
Necessitas amoris Dei erga se non trahit ortum à causa efficiente ipsius, sed à propria quidditate. d. 4. f. 2. n. 21. f. 26
Necessitas amoris diuini à necessitate amoris creati tantum distat, quantum infinitum à finito. disput. 4. sect. 2. numero 26. f. 26
Necessitas ex qua peccata procedunt qualis. d. 38. f. 6. n. 1. f. 414
Necessitas secundum quid inter peccata frequentior. disputatio. 38. sect. 6. numero 8. f. 414
Necessitas peccandi in damnatis ex libera ipsorum malitia. disp. 40. sect. 5. numero 10. f. 445
Necessitas peccandi orta in hominibus ex peccato Adami. disputat. 38. sect. 7. numero 4. f. 416
Necessitas peccandi non contrahitur sine culpa. d. 38. f. 7. n. 9. f. 417
Necessitatem peccandi secundum quid provenire ex causa, quæ faciliter vitari potuit. d. 38. f. 6. n. 11. f. 414
Necessitatem fatalem refutans Augustinus, physicam prædeterminationem refutat. d. 38. f. 2. n. 3. f. 404
- Nominales.*
- Nominalium malus loquendi modus.* d. 39. f. 5. n. 23. f. 432
- O
- Obduratio.*
- O**bdurationis nomen apud Augustinum dupliciter accipitur. d. 43. f. 4. n. 4. f. 465
Obdurationis stricta acceptio ad solos adultos pertinet. d. 43. f. 4. n. 4. f. 465
- Obiectum.*
- Obiecti formalis nomen quare tale sit.* d. 3. f. 2. n. 3. f. 16
Obiectum nullum redditur Deo bonum ab aliena voluntate. d. 15. f. 5. n. 2. f. 164
Obiecti formalissima ratio est infinita bonitas Dei, qua in se amabilis est. disp. 3. sect. 1. nu. 1. f. 14
- Obligatio.*
- Obligationis suæ conditionem non impleri procurans, obligatus manet.* disp. 20. f. 2. n. 9. f. 218
- Odium.*
- Odium quid sit.* d. 54. f. 1. n. 13. f. 614
Odij obiectum malum. disp. 54. sect. 2. num. 3. f. 616
Odij diuini gradus quatuor. d. 54. sect. 2. n. 14. f. 617
Odium mali necessario sequitur ex amore boni. d. 54. f. 2. n. 6. f. 616
Odium inimicitiz diuinæ voluntati repugnat. d. 54. f. 3. n. 4. f. 618
Odio inimicitiz damnatos non prosequitur Deus. d. 54. f. 3. n. 12. f. 619
Odio non habet Deus ea quæ sunt in quantum sunt. d. 54. f. 1. n. 9. f. 614
in Odio Dei necessario claudi desiderium salutis impiorum. d. 21. f. 3. n. 3. f. 241
Odij quidditati deformitas qua ratione sit extrinseca, qua vero intrinseca. d. 33. f. 4. nu. 16. f. 343
Odium Dei quoad intrinsecam repugnantiam etiam necessario producit rationi contrarium. d. 41. f. 2. n. 7. f. 450
summum Odium, quale est nolle creaturæ existentiam quemcumque amorem excludere. d. 6. f. 1. n. 14. f. 37
Odit propriè Deus peccata & peccatores. d. 54. f. 1. n. 16. f. 614
- Omnipotentia.*
- Omnipotentia Dei impediri nequit.* d. 18. f. 4. n. 11. f. 186
Omnipotentia Dei non esset extensiuè maior si se posset destruere. d. 8. f. 2. n. 8. f. 64
ad Omnipotentiz diuinæ efficaciam non spectat omnia sua voluntate facere. d. 18. f. 2. n. 3. f. 180
- Operatio, Opus, Operari.*
- Operatio Dei ad extra finitæ perfectionis.* d. 45. f. 9. n. 9. f. 504
Operatio vna necessario prærequisita ad aliam. d. 22. f. 2. n. 6. f. 243
Operationis & volitionis idem finis. d. 3. f. 1. n. 8. f. 15
Operatio primæ causæ non est ex suo genere imperfecta. d. 45. f. 9. n. 8. f. 504
Operationis libertas perfectior quam necessitas. d. 4. f. 1. n. 15. f. 24
Operatio prima in primo creationis instanti concepta non totaliter naturalis. d. 28. f. 5. n. 17. f. 301
Operatio in primo creationis instanti concepta naturalis est. d. 28. f. 5. n. 15. f. 301
Operatio eò extenditur ad obiecta remotiora, quò virtus actiua fortior existit. d. 6. f. 4. n. 12. f. 43
Operationem actualem exigit à nobis Deus. d. 19. f. 1. n. 7. f. 192
Operationem materiale peccati Deus non operatur velle, & perficere. disp. 36. f. 8. nu. 1. f. 389
Operationem diuinæ legi contrariam non prædeterminare tenetur Deus. d. 28. sect. 5. n. 14. f. 300
Operationes bonæ, naturæ rationali consentaneæ. disputatione 40. sectione 3. num. 17. f. 442
Operationes intellectus, & voluntatis ratione ratiocinata distinctæ. disputat. 22. sect. 2. n. 5. f. 243
Operis boni exordium præbet illi ustratio intellectus. d. 36. f. 7. n. 13. f. 389
Operum duo genera à Deo proficiscuntur. d. 18. f. 7. n. 9. f. 189
- Opus*

Index Rerum,

Operum bonorum author Deus. d. 40. f. 3. n. 21. f. 442
 Opera mala inquantum opera Deus operatur. d. 50. f. 3. n. 16. f. 559
 Opera Christi num opus sit confirmare voto. d. 56. f. 8. n. 7. f. 650
 ad Opera minima naturalia quæque necessariam esse Dei opem. disput. 36. sect. 4. nu. 6. f. 384
 Opera media Deum operari animaduertunt patres Tridentini. disp. 32. sect. 1. numero. 12. f. 323
 Opera bona naturalia operationi diuinæ tribuenda. d. 36. f. 4. nu. 7. f. 384
 Opera mala nostra sunt. disput. 36. f. 9. nu. 10. f. 391
 Opera exteriora virtutum à Deo præfinita, licet à praua voluntate procedant. d. 50. f. 11. n. 3. f. 574
 Opera æqualia ex maiori gratia magis meritoria. d. 53. f. 8. n. 10. f. 604
 ad Opera quælibet bona Dei fauor explicatur. d. 36. f. 4. n. 7. f. 384
 Opera hominis causa cur Deus beneficium conferat. d. 23. f. 3. n. 2. f. 252
 Opera Dei, quorum causas ignoramus, humiliter veneranda. disput. 15. sect. 3. numero. 11. f. 161
 Operatur Deus immediatè cum creaturis. d. 47. f. 7. n. 16. f. 532
 Operantur naturaliter amentes, ebrii, dormientes. d. 41. f. 2. n. 4. f. 450
 non Operantur liberè ea quæ omnino subiiciuntur homini. disput. 45. sect. 9. n. 11. f. 504
 non Operatur Deus contra suam intentionem. d. 35. f. 7. n. 8. f. 374
 non Operatur sæpe Deus quod optimum foret, si à partibus reliquis vniuersi separaretur. d. 9. f. 1. n. 10. f. 73
 Operari posse bonum morale per solum generalem concursum affirmat S. Thomas. d. 40. f. 4. n. 11. f. 444
 Operandi & non operandi potestatem concessit S. Thomas in sensu composito, cum generali concursu Dei. d. 39. f. 2. n. 1. f. 419
 si Operaretur Deus ad extra ex necessitate, gratia funditus euerteretur. d. 7. sect. 4. num. 28. f. 54
 Operatur Deus cum causis creatis. d. 18. f. 4. nu. 12. f. 186
 Operatum fuisse Deum aliquid, quod rationalibus foret non fecisse nullus scriptor asserit. d. 10. f. 1. n. 28. f. 108
 Operari sibi iuste & rectè debet Deus, physico debito. d. 26. f. 1. n. 19. f. 262

Optimum.

Optimum secundum se non semper facere Deum, aliquorum scholasticorum assertio. d. 10. f. 1. n. 26. f. 108
 Optimum Deo negare iniuriosum. d. 9. f. 4. n. 31. f. 81
 Optimum eligere dignum est optima voluntate. d. 9. f. 16. n. 15. f. 104
 Optimi electio colligitur ex incidenter ab antiquis Doctoribus & philosophis tractatis. d. 10. f. 1. n. 1. f. 105
 Optimi electionem prætermittere potest Deus,

licet propriæ inclinationi reniri nequeat. d. 20. f. 4. n. 2. f. 113
 Optimi electio, ex communibus Theologorum opinionibus efficaciter colligitur. d. 10. f. 1. n. 20. f. 107
 Optimum impossibile in quibusdam rerum generibus esse. d. 9. f. 2. n. 1. f. 75
 Optimum vult semper Deus ad finem à se intentum consequendum. d. 9. f. 1. n. 4. f. 72
 Optimum Dei opus solum Damasceno satisfacit. d. 9. f. 4. n. 28. f. 80
 ad Optimum necessitatem simpliciter non concedit Anselmus, sed moralem. d. 9. f. 6. nu. 12. f. 84
 Optimum semper & infallibiliter Deus vult & facit, non tantum in ordine ad finem intentum, sed etiam simpliciter. d. 9. f. 9. nu. 4. f. 89

Oratio, Orare.

in Oratione dominica quid petamus dicentes: *Et ne nos inducat, &c.* d. 43. f. 2. n. 19. f. 462
 Orandum pro reprobis. d. 19. f. 6. n. 2. f. 102

Ordo.

Ordo duplex inter res creatas. d. 22. f. 3. n. 15. f. 245
 Ordo duplex contrarius inter diuinos actus possibilis. d. 22. f. 4. n. 5. f. 246
 Ordo triplex in medio, & fine materialiter sumptis. d. 24. f. 2. n. 13. f. 256
 Ordo executionis semper idem. d. 24. f. 1. n. 10. f. 255
 Ordo executionis denominatio extrinseca. d. 24. f. 1. n. 9. f. 255
 Ordo obiectorum nullus esse potest regula certa ordinis diuinorum actuum. d. 22. f. 3. n. 16. f. 245
 Ordo executionis in volitione diuina non est formaliter & per se. d. 24. sect. 1. numero 10. f. 255
 Ordo omnis non pendet à termino per dependentiam propriè acceptam. d. 5. f. 4. n. 14. f. 33
 Ordo realis prioris & posterioris non est in diuinis actibus. d. 22. f. 1. n. 4. f. 242
 Ordo prioritatis, & posterioritatis, habet fundamentum in increata entitate operationum diuinarum. d. 22. f. 4. n. 14. f. 247
 Ordo prioritatis operationum Dei, discrepans ab ordine obiectorum. d. 22. sect. 4. num. 18. f. 247
 Ordinis gratiæ, & ordinis naturæ connexio. d. 10. sect. 7. num. 13. fol. 120

P

Pactum.

Pactum Dei cum hominibus absque discrimine. disputat. 20. sect. 2. numero 2. f. 217
 Pacto apposita per Deum conditio. d. 20. f. 2. n. 7. f. 218
 Pactum conditionale concludit in Deo voluntatem antecedentem esse. disp. 20. sect. 2. nu. 3. f. 218
 Pacti & promissionis transgressor quis. d. 20. f. 2. n. 4. f. 218
 Pacti promissionis & fœderis differentia. disp. 56.

Et Verborum Notabilium.

d. 56. f. 1. n. 4. f. 635
 Pactum solum de beatitudine in generali Deus
 statuit. d. 59. f. 1. n. 4. f. 671
 Pactum non obligat, absque intentione contra-
 hentis. d. 56. f. 7. n. 22. f. 649

Parabola.

Parabolarum cessaret utilitas, si semel statuatur
 Deum non facturum, quod melius est, iuxta
 exigentiam earum. d. 9. f. 14. n. 27. f. 101

Passio.

Passio & mors Christi Dom. volita voluntate
 consequente. d. 19. f. 9. n. 6. f. 109

Patientia.

Patientia & longanimitas Dei. d. 43. f. 1. num. 2.
 f. 460
 Patientia Pharaoni exhibita. d. 43. sect. 2. nu. 5.
 f. 461

Patres.

Patres quomodo intelligendi, quando exclusi-
 uam aliquam adiungunt. d. 35. f. 2. num. 8.
 f. 358

Peccatores, peccatum, peccare.

Peccatores pœnis, & pœnæ peccatoribus de-
 bentur. d. 60. f. 3. n. 1. f. 676
 Peccatoribus debita pœna, propter iniurias iu-
 storum. d. 60. f. 3. n. 17. f. 678
 Peccatorum corda excæcare, & indurare, quo-
 modo Deus dicatur. disp. 36. sect. 6. num. 6.
 f. 387
 Peccatores iuxta Patrum sententiam, suam, non
 Dei, voluntatem faciunt. disp. 18. sect. 1. n. 1.
 f. 178
 Peccatorum actionibus materialibus insunt for-
 malitates quæ legi Dei non opponuntur. d.
 18. f. 1. n. 6. f. 179
 Peccatorum author quare Deus esset, si præde-
 terminaret, licet nullam legem haberet pro-
 hibentem ne prædeterminaret. d. 27. f. 5. nu.
 10. f. 283
 Peccatoribus quid promittitur, & quid diuinæ
 omnipotentia reservatur. d. 18. f. 2. num. 5.
 f. 180
 Peccatorum actiones materiales à Deo non sunt
 sed promittuntur. disp. 35. f. 1. n. 9. f. 355
 ad Peccatorum materiales actiones physica præ-
 determinatione alligarentur homines. d. 20.
 f. 8. n. 13. f. 230
 ad Peccatorum actiones materiales Deum non
 incitare, communis sententia est. d. 39. f. 3. nu.
 27. f. 426
 Peccati remissio absque reali mutatione. d. 53.
 f. 2. n. 5. f. 595
 Peccatum infinitum qualiter. d. 35. f. 4. num. 17.
 f. 367
 Peccatum monstrum ex formalitatibus repu-
 gnantibus constatum. d. 43. f. 5. n. 24. f. 469
 Peccati primi permissio reprobationis effectus.
 d. 20. f. 5. n. 3. f. 224
 Peccati remissio absque infusione gratiæ. d. 12.
 f. 2. n. 2. f. 146
 Peccatum non permittitur ut puniatur. d. 19. f.
 4. n. 8. f. 197

ob Peccati perfectionem non Deus ex illo col-
 ligit bonum. d. 18. f. 2. n. 1. f. 179
 Peccatum à nulla creatura committi præoptat
 Deus. d. 19. f. 4. n. 7. f. 197
 Peccati odium perfectio coherens cum dile-
 ctione boni honesti. d. 21. f. 3. n. 2. f. 241
 Peccata absolutionis materia. disp. 50. f. 10. n. 17.
 f. 574
 Peccati causa non est permissio. disp. 19. f. 4. n. 9.
 fol. 198
 Peccata & peccatores propriè odit Deus. d. 54.
 f. 1. n. 16. f. 614
 Peccatum vitari potest in pura natura, Dei ge-
 nerali concursu. d. 40. f. 3. n. 14. f. 441
 Peccatum Angeli recens conditi non fuisse à
 Dei causalitate profectum. disp. 42. f. 2. n. 12.
 f. 456
 Peccati causa nullo modo Deus est. d. 39. f. 2.
 num. 12. f. 421
 Peccati ratio formalis in priuatione, ad quam
 causa efficiens non requiritur. d. 40. f. 4. n. 6.
 f. 443
 Peccatum vagè damnatis necessarium. d. 40. f. 5.
 n. 9. f. 445
 Peccatum, quod sit contra rationem, Deo pla-
 cet ex suppositione, quod contra Deum sit.
 d. 26. f. 5. n. 5. f. 268
 Peccatum reduceretur in Deum, si Angelus in
 primo instanti peccaret. disp. 28. f. 5. num. 1.
 f. 299
 ad Peccatum Deus non instigat. d. 26. f. 4. n. 15.
 f. 267
 Peccatum non causari a Deo probant Patres ex
 eo quod est priuatio & nihil. d. 28. f. 2. n. 15.
 f. 294
 Peccata quæ sine tentatione grauiora, quam
 quæ ea præcedente committuntur. d. 38. f. 8.
 n. 7. f. 418
 Peccati actiones materiales non possunt per se
 causare Dei gloriam, quantumvis formalis
 malitia præscindatur. disput. 27. f. 4. num. 7.
 f. 281
 Peccata minora, ut vitentur maiora, non præ-
 determinantur. disp. 40. sect. 2. numero 14.
 fol. 439
 Peccati Deus inuentor non est. d. 26. f. 4. n. 13.
 fol. 267
 Peccato conuenire vult Deus totam essentiam
 peccati ex suppositione quod sit. d. 26. f. 5. n.
 1. f. 268
 post Peccatum præuissum ut absolute futurum
 damnatio hominis volita. d. 20. f. 5. num. 2.
 fol. 223
 ex Peccatis reprobatorum ostensio diuinæ glo-
 riæ colligitur. d. 22. f. 4. n. 19. f. 248
 Peccata Deus non vult, neque per se, neque per
 accidens. disput. 26. f. 1. n. 2. f. 361
 circa Peccata non se habet Deus negatiuè. d. 26.
 f. 1. n. 10. f. 261
 Peccati permissionem intendendo Deus causare
 potest circumstantias ex se bonas. d. 26. f. 3.
 n. 9. f. 265
 Peccati materiale actionem prædeterminari
 omnino repugnat. disputat. 27. f. 2. num. 4.
 fol. 272
 Peccatum per se destruit perfectionem vniuersi,
 & nullam ei confert perfectionem per se,
 sed per accidens. disputat. 26. f. 3. num. 6.
 fol. 265
 Peccata non præfiniit Deus, nec præfinire po-
 test.

Index Rerum,

- test. disput. 26. sect. 2. num. 23. fol. 264
- Peccatum præcipere Deus nequit, neque ad id dispensationem concedere.** disp. 26. f. 4. n. 9. fol. 266
- ex Peccati fururi præscientia mouetur Deus.** d. 18. f. 2. n. 4. f. 180
- Peccata Deo volente non fiunt.** d. 26. f. 2. n. 23. f. 264
- Peccata fieri si vellet Deus à voluntate humana ista eligendo non peccaret.** d. 26. f. 2. n. 15. f. 264
- Peccata aliorum non impedire, sæpe hominibus imputatur ad culpam, Deo verò non.** d. 27. f. 5. n. 6. f. 282
- Peccata non per se, aut directè, sed per accidens causant Dei gloriam.** disp. 27. f. 4. numero 5. fol. 280.
- Peccati rationem formalem in priuatione sancti Patres constituunt.** d. 28. f. 2. numero 18. f. 295
- Peccati sibi causa sola creata voluntas.** d. 28. f. 2. n. 17. f. 295
- Peccati prima causa est voluntas in quantum deficiens.** d. 28. f. 2. n. 13. f. 294
- Peccati actionem esse à Deo dicunt Scholastici Doctores tribus modis.** d. 27. sect. 3. num. 17. f. 278
- Peccatum non docet Deus, neque docere potest.** d. 26. f. 4. n. 13. f. 267
- Peccati permissio dirigitur à Deo ad optimos suæ prouidentiae fines.** d. 18. f. 1. n. 7. f. 179.
- ad Peccata vitanda necessaria Deus non negat.** d. 26. f. 7. n. 2. f. 269.
- Peccati quælibet permissio à Deo præfinitur.** d. 26. f. 6. n. 8. f. 269.
- Peccatorum actiones à Deo fieri negant concilia & patres.** d. 31. f. 1. n. 13. f. 313.
- Peccati materialem actionem impedire, & formalem malitiam impedire, duæ sunt formalitates connexæ.** d. 31. f. 1. n. 15. f. 313.
- Peccatum, esse alterius & sui ipsius pœnam Deus vult.** d. 26. f. 5. n. 4. f. 268.
- ad Peccatum hominem non cogit propria natura, nec aliena.** d. 38. f. 1. n. 25. f. 403.
- Peccati causam Deum esse quo sensu Sanctus Thomas asserat.** d. 36. f. 1. n. 2. f. 377.
- Peccatum originale non ex hominis generatione, sed ex Adami culpa sequitur.** d. 32. f. 7. n. 16. f. 333.
- Peccati author verè Deus esset, si eadem ratione, qua actum téperantiæ prædeterminat, prædeterminaret actum odij.** d. 27. f. 7. n. 15. f. 289
- Peccata licet Deus non impediat cum possit, illi non imputantur.** d. 27. f. 5. n. 17. f. 284.
- Peccatum Deo attribueretur, si non ageret quod requiritur vt homo euitet peccatum.** d. 27. f. 5. n. 17. f. 284.
- Peccatum cur non causet Deus, ex sententia Patrum.** d. 28. f. 1. n. 12. f. 292.
- Peccati originalis author Deus esset, si ad materialem actionem primi peccati prædeterminasset.** d. 32. f. 7. n. 19. f. 333.
- Peccati primi Angelorum materialis actio, nec gratuita misericordia, nec iusto iudicio facta.** disp. 35. f. 1. n. 6. fol. 355.
- in Peccati actione appetitus hominis præcedit, non verò præmotio, aut præueniens concursus Dei.** d. 36. f. 4. n. 12. f. 385.
- Peccati præcognitio prior intentione puniendi reprobos,** d. 35. f. 8. n. 10. f. 377.
- Peccati formalis ratio per se non appetitur.** disp. 36. f. 1. n. 11. f. 379.
- ad Peccatum nec daemon, nec peccati originalis corruptio cogit.** d. 37. f. 3. nu. 8. f. 400.
- Peccatum quomodo definitur Augustinus.** d. 35. sect. 5. n. 11. f. 369.
- Peccata non sunt causa bonorum ex illis collectorum.** d. 22. f. 4. n. 19. f. 248.
- Peccatum non permissum propter maius bonum.** d. 9. f. 11. n. 14. f. 95.
- ad Peccati actum prædeterminare, ad misericordiam, & iustitiam Dei pertinere aliqui putarunt.** d. 35. f. 2. n. 22. f. 360.
- Peccatum non sequitur necessariò ex natura, illius enim Deus opifex foret.** d. 38. f. 2. nu. 14. f. 405.
- ex Peccato Adami orta in hominibus peccandi necessitas.** disp. 38. sect. 7. numero 4. f. 416.
- Peccatum voluntarium, & id quam verum putet Augustinus.** d. 38. f. 3. n. 22. f. 408.
- Peccatum ex passione non imputatur, nisi eius causa possit impediri.** disp. 38. sect. 8. num. 2. fol. 418.
- Peccata nonnulla dicuntur à Patribus ex necessitate procedere.** disp. 38. sect. 6. numero 1. fol. 414.
- Peccatorum infinitus processus.** disp. 35. sect. 4. n. 21. f. 367.
- Peccata multa sine diuina gratia vitare, impossibile.** d. 38. f. 6. n. 8. f. 414.
- Peccati authorem Deum esse, quo sensu S. Thomas asserat.** d. 39. f. 2. n. 18. f. 421.
- Peccatum cur oderit Deus.** disp. 34. sect. 2. nu. 11. f. 617.
- Peccatum personæ dignitas & sanctitas aggravat.** d. 60. f. 4. n. 3. f. 679.
- Peccati rationem formalem in positua entitate consistere præmotores existimant.** d. 45. f. 3. n. 1. f. 490.
- Peccata committentes perfectissima carent cognitione.** d. 8. f. 2. n. 17. f. 65.
- post Peccatum originale, comparatione naturæ humanæ, rationabilius fuisse hominem non esse incorruptibilem.** d. 9. f. 1. n. 26. f. 75.
- Peccati actionem materialem Deus non vult antecedente voluntate.** disput. 19. sect. 2. n. 4. f. 193.
- Peccati sordes diuina exhorret munditia.** d. 6. sect. 4. n. 15. f. 43.
- Peccata consulere, Deo repugnat.** disp. 26. sect. 4. n. 11. f. 267.
- vt Peccati causa Deus non sit, quomodo natura constituenda.** disp. 40. sect. 3. numero 11. f. 441.
- post Peccatum originale integra manet inclinatio ad bonum.** disput. 40. sect. 3. numero 15. f. 442.
- Peccati materialem non intentum à Deo.** d. 50. f. 4. n. 2. f. 59.
- Peccata mortalia omnia simul remittuntur.** disp. 33. f. 12. n. 13. f. 612.
- ad Peccatum veniale committendum infallibilis.** d. 10. f. 3. n. 5. f. 111.
- Peccatum finale ratio est, vt homo æterna pœna puniatur.** disput. 15. sect. 4. numero 3. f. 162.
- ad Peccati rationem indifferentia qualis.** d. 39. f. 2. n. 12. f. 421.
- Peccata punire potest Deus, quantum merentur.** disp. 61. f. 4. n. 4. f. 684.

non Peccat

Et Verborum Notabilium.

non peccat infans denuo in conceptionis instanti; sed contrahit nouam & propriam maculam habitalem. d. 32. f. 7. n. 18. f. 333
 Peccandi potestas data ad gloriam & coronam, d. 35. f. 3. n. 33. f. 364
 Peccare homines generando, ex qua ratione sequeretur. disputat. 32. section. 7. num. 20. fol. 333
 Peccat nemo, dum id patitur quod non vult. d. 38. f. 1. n. 26. fol. 403
 Peccat nullus in id, quod cauere non potest. d. 38. f. 3. n. 20. f. 408
 Peccandi potentia in quantum potentia & bona, & à Deo est. disputat. 38. sect. 1. n. 21. fol. 403
 Peccare, vel non, potestatis nostræ est. d. 38. f. 3. num. 14. f. 408
 Peccat grauius qui nulla, quam qui tentatione pulsatus. d. 37. f. 2. n. 9. f. 396
 Peccat vnus ex duobus hominibus per omnia æqualibus, alter non. disp. 39. sect. 3. num. 6. fol. 424
 Peccare neminem nisi actualiter peccantem permittit Deus. disputat. 39. section. 4. num. 9. fol. 428
 Peccandi necessitas in damnatis est libera ipsorum malitia. disp. 40. sect. 5. num. 10. fol. 445

Personæ, Personalitas.

Personarum acceptio à Deo excluditur. disp. 53. f. 3. n. 2. f. 596
 Personarum acceptio non in merè gratuitis. d. 33. f. 4. n. 20. f. 599
 Personarum acceptio iustitiæ directè contraria. d. 59. f. 1. n. 11. f. 672
 Personæ diuinæ quare se mutuo diligant. d. 3. f. 3. n. 1. f. 17
 tres Personæ se inuicem diligunt. disputat. 3. f. 3. n. 1. f. 17
 Personæ diuinæ in diuinitate societatem & communionem habent. disputat. 51. sect. 4. num. 17. fol. 587
 Personarum diuinarum æqualitas, & similitudo. d. 52. f. 5. n. 3. f. 588
 Personalitates relatiuæ per se requisitæ sunt, vt Deus sit primum creaturarum principium. disputat. 3. section. 3. num. 23. fol. 20

Perfectio.

Perfectio, altera quasi extensiuæ, alia quasi intensiuæ. d. 4. f. 4. n. 2. f. 18
 Perfectio creata perfectius inuenitur in Deo. d. 54. f. 1. n. 14. f. 614
 Perfectio omnis Deo necessariò conuenire debet. d. 4. f. 1. n. 16. f. 24
 Perfectio aliqua nec Deus indiget, nec est in potentia vt perficiatur. disputat. 1. section. 2. num. 10. fol. 8
 Perfectionis tantum largitur Deus creaturis, quantum singulæ sunt capaces. disputat. 9. f. 8. num. 6. f. 88
 Perfectio diuina non esset completa sine perfectionibus relatiuis. disputat. 3. sect. 3. num. 17. fol. 19

à Perfectio diuina res quæuis nobilissima plus distat, quam vilissima creatura à perfectissima. d. 6. f. 6. n. 17. f. 43
 Perfectio infinita, si daretur, foret optima in se

Rur. de Volumine Dei.

considerata, secus tamen in ordine ad vniuersum. disp. 9. sect. 2. num. 2. fol. 75
 Perfectionem creaturis cuius sunt capaces si Deus negaret inuidus esset. disputat. 9. sect. 5. n. 6. f. 82
 Perfectioni diuinæ viciniore sunt, quæ perfectiora; remotiora verò, quæ imperfectiora. disputat. 6. sect. 4. num. 12. f. 43

Permissio, Permittere.

Permissio dupliciter accipitur. disputat. 21. sect. 4. n. 20. f. 248
 Permissio per modum præcepti significari potuit. d. 44. f. 3. n. 22. f. 477
 Permissio peccatorum affectata. disp. 21. sect. 1. num. 12. f. 235
 Permissio ratio quem positum concursus formaliter excludat. d. 31. f. 1. n. 17. f. 314
 in Permissione Deus se habet tanquam remouens prohibens. d. 31. f. 1. n. 10. f. 313
 Permissio meræ physica prædeterminatione repugnat. d. 32. f. 6. n. 3. f. 330
 Permissio ad effectum & non ad solam formalitatem malitiæ pertinet, vt existimat Prosper. disp. 31. f. 3. n. 12. f. 318
 Permissio mera quid respiciat quidditatu. d. 32. f. 7. n. 4. f. 332
 Permissio libertatis ad meritum destinata. d. 35. f. 3. n. 26. f. 363
 Permissio acceptio triplex. disputat. 31. sect. 1. n. 1. f. 312
 de Permissio quidditate non mera negatio impeditenti, sed libera illius omisso est. d. 31. sect. 1. n. 18. f. 314
 non Permittere quid significet. disp. 31. sect. 1. n. 8. f. 312
 Permittere non est operari. disp. 31. sect. 1. n. 9. fol. 313
 Permittere Deum quo sensu Doctores dicant. d. 32. f. 7. n. 6. f. 332
 Permittendi vis primaria refertur ad non apponenda impedimenta. disputat. 31. sect. 1. n. 5. fol. 312
 Permittere est omne vinculum antecedentis necessitatis auferre. d. 31. f. 2. n. 2. f. 315
 cur Permittat Deus plurimos interire. d. 18. f. 8. n. 13. f. 191
 à Permittente Deo, fit auersio à Deo, & conuersio ad obiectum prohibitum. d. 31. f. 3. n. 22. fol. 319
 Permittente Deo homo concipit actionem peccati. disp. 50. sect. 10. num. 4. f. 572

Philosophia.

Philosophia græca à diabolo inuenta. disp. 18. section. 2. numer. 18. fol. 182

Plumbum.

Plumbum miscetur metallis adulteratis, & violatis. disputat. 20. sect. 8. num. 9. fol. 230

Pœna.

Pœnæ ratio formalis in peccato quomodo cau- setur à Deo. d. 43. f. 6. n. 9. f. 470
 Pœnæ remissio absque remissione culpæ. d. 53. f. 1. n. 6. f. 595

Index Rerum,

Pœna debita peccatoribus, propter iniurias iustorum. d. 60. f. 3. n. 17. f. 678
Pœna peccatoribus, & pœnis peccatores debentur. d. 60. f. 3. n. 1. f. 676
Pœna plus bonum personæ quam malum. d. 54. f. 3. n. 16. f. 620
Pœnæ ratio in peccato reperta causatur à Deo ex suppositione culpæ. d. 43. f. 6. num. 5. f. 470.
Pœna sub præcisa ratione pœnæ bona, ac iusta. d. 43. f. 6. n. 8. f. 470
Pœna est contra voluntatem. d. 43. f. 5. num. 4. f. 466
Pœna dignum fieri malum est, non autem puniri. d. 43. f. 6. n. 8. f. 470
ad Pœnæ rationem duo concurrunt. d. 43. f. 5. n. 5. f. 466
Pœnæ rationem bonam & iustam esse quomodo defendat Augustinus. d. 43. f. 6. num. 13. f. 471
in Pœna obdurationis negant Patres Dei causalitatem. d. 43. f. 6. n. 6. f. 470

Pœnitentia.

Pœnitentia in Deo propriè non est. d. 16. f. 4. n. 2. f. 172
Pœnitentia dæmonibus & damnatis impossibilis. d. 40. f. 5. n. 4. f. 445
Pœnitentia dolet de formali ratione malitiæ. d. 50. f. 10. n. 1. f. 574

Possibile, Possibilitas.

Possibilia, quæ nunquam erunt, suo modo participant diuinam bonitatem. d. 6. f. 4. num. 22. f. 44.
Possibilia non pauca voluntati placent quæ producere nolumus cum possimus. d. 6. f. 2. num. 8. f. 128
Possibilem scientiam solam non sufficere, ut futura in illa cognoscantur. d. 11. f. 2. num. 14. f. 126
Possibilem productio sublata voluntate non posset cohiberi. d. 1. sectio. 1. numero 23. f. 5
Possibilem sola cognitione & complacentia concessa, & medio aufertur diuinum consilium, diuina electio, diuinum propositum. d. 11. f. 2. n. 18. f. 127
si Possibilem complacentia sola concedatur, omnia fortuito, casuque contingerent. d. 11. f. 2. n. 22. f. 127
Possibili posito in re, nullum inconueniens sequi in eodem possibilitatis genere. d. 10. f. 5. n. 8. f. 116
Possibilitas libera vitandi peccatum in statu innocentie prædeterminationem impugnat. d. 38. f. 4. n. 1. f. 410

Potentia, Potestas.

Potentiam Dei canie Deipara virgo. d. 43. f. 4. n. 6. f. 466.
Potentia diuina exercetur septem modis. d. 44. f. 1. n. 2. f. 471
Potentia quælibet perfecta commensurari debet cum proprio obiecto. d. 5. f. 2. numero 3. f. 30
Potentia nulla extra suum obiectum vagari potest. d. 26. f. 1. n. 17. f. 262

Potentia in Deo manet, licet effectus aliquando impossibilis sit. d. 16. sectio. 4. numero 7. f. 173
Potentia naturalis ad bonum manet in dæmonibus. d. 40. f. 3. n. 16. f. 442
Potentie rationalis & irrationalis discrimen. d. 4. f. 1. n. 13. f. 24
Potentia obediencialis est essentialiter debita rebus omnibus. d. 1. sectio. 2. numero 7. f. 7
Potentia exequens non est tertia potentia ab intellectu, & voluntate. d. 14. f. 4. numer. 2. f. 158
Potentia habet necessariam habitudinem ad suum obiectum. d. 4. f. 2. n. 19. f. 26
Potentia mutabilis quæ appellanda. d. 7. f. 8. n. 4. f. 59
Potentiam volitiuam qui concedant in Deo. d. 7. f. 8. n. 1. f. 59
Potentia diuinæ correspondens effectus sub ratione potentie, & sub ratione primæ causæ. d. 45. f. 6. n. 9. f. 498
Potentia eidem repugnat modus operandi liberè & naturaliter. d. 4. f. 1. n. 14. f. 24
Potentia infinita Dei exercetur in subtractione abundantioris illustrationis, protectionis, ac misericordiae. d. 45. f. 4. n. 6. f. 466
Potentiam peccandi non vult Deus, in quantum potentia peccandi est. d. 26. f. 7. numer. 8. f. 270.
Potentia peccandi in quantum potentia & bona & à Deo est. d. 38. sect. 1. numer. 21. f. 401.
Potentiarum animæ concatenatio & subordinatio. d. 46. f. 9. n. 13. f. 528
Potentias creaturarum vltiori virtute non indigere asseruere Patres. d. 46. f. 7. nu. 1. f. 521
in Potestate esse apud Philosophos & Theologos dominium supra proprias actiones significat. d. 32. f. 1. n. 5. f. 322
Potestatis indifferentia quomodo à Doctoribus intelligatur. d. 39. sect. 1. numero 5. f. 419
Potestas & authoritas nocendi. d. 44. f. 1. n. 12. f. 472

Præceptum.

Præceptum sequendi conscientiam. d. 51. f. 2. n. 15. f. 578
Præceptum de obediendo prælatis obligatio. d. 51. f. 2. n. 14. f. 578

Prædestinatio, Prædestinare.

Prædestinatio, præscientia faciendorum. d. 35. f. 1. n. 28. f. 357
Prædestinatio aliquid amplius, quam præscientia habet. d. 35. f. 1. n. 24. f. 357
Prædestinatio vnius dependenter à prædestinatione alterius. d. 53. sect. 2. numero 4. f. 595
Prædestinatio post præuisa merita, de potentia absoluta. d. 53. sectio. 2. numero 3. f. 595
Prædestinatio gemina secundum Isidorum. d. 35. f. 1. n. 21. f. 357
Prædestinatio cadit supra mensuram, non supra opera. d. 44. f. 4. n. 2. f. 478
Prædestinatio

- Prædestinatio maxime conformis voluntari antecedenti. d. 19. f. 9. n. 16. f. 210
 Prædestinationis causa cum quaeritur, ubi positum sit litigium. d. 15. f. 5. n. 7. f. 164
 Prædestinatio de facto ante præiudicia merita possibilibus post. d. 23. f. 2. n. 12. f. 252
 Prædestinatio ad malum pugnans cum possibilitate. d. 35. f. 1. n. 3. f. 354
 Prædestinatio aliquorum possibilis, ante scientiam visionis de generatione eorum. disp. 22. f. 3. n. 10. f. 245
 Prædestinationis nomen aliquando restringitur, aliquando extenditur. d. 35. f. 2. n. 13. f. 359
 Prædestinatio, & præscientia, eodem modo supra mala & bona appellat. disp. 35. sect. 2. n. 3. f. 358
 Prædestinati ad gloriam Christi Domini ut ad finem ordinati. disput. 24. section. 2. num. 17. fol. 257
 Prædestinatorum numerus Angelorum infidelium maior. d. 35. f. 9. n. 9. f. 605
 Prædestinatur peccatorum permissio. disput. 35. f. 1. n. 32. f. 357
 Prædestinat Deus sola bona. disput. 35. sect. 1. num. 20. fol. 356
 Prædestinari mala qua mente negent Concilia & Patres. disput. 35. section. 2. num. 9. fol. 358
 Prædestinando materialem actionem oppositi boni possibilitas impeditur. disp. 35. f. 2. n. 11. fol. 359

Prædeterminatio, Prædeterminare.

- Prædeterminatio, impetus Dei authoris naturalis. d. 36. f. 6. n. 10. f. 387
 Prædeterminatio reiicitur ex catechismo Romano. d. 47. f. 1. n. 6. f. 530
 Prædeterminatio negativa quid. disput. 40. f. 1. n. 1. f. 435
 Prædeterminatio concursui generali contraria. d. 45. f. 1. n. 4. f. 486
 Prædeterminatio impossibilis quouis modo. d. 40. f. 1. n. 6. f. 436
 Prædeterminationem diuinæ providentiæ repugnare colligitur. d. 43. f. 4. n. 5. f. 465
 Prædeterminatio physica de actibus liberis providentiam tollit. disputat. 50. sect. 8. num. 13. fol. 569
 Prædeterminatio ad materialem odij actionem determinata ad malum vsum. disp. 38. f. 1. n. 1. fol. 400
 Prædeterminatio physica ad materialem leuioris peccati actionem Deo repugnat. disp. 44. f. 5. n. 18. f. 481
 Prædeterminatio physica antecedentem necessitatem inducit. disputat. 45. sect. 1. num. 4. fol. 486
 Prædeterminationem Dei non distinguere ab actione causæ secundæ, qui existimant. disp. 46. f. 1. n. 1. f. 507
 de Prædeterminatione nihil inuenitur in dilucidatione S. Thomæ explicatione. disput. 44. sect. 2. num. 4. fol. 474
 Prædeterminationis voluntatis complementum nec bonum, nec Deo tribuendum. d. 38. f. 1. n. 11. f. 402
 Prædeterminatio physica est specialis concursus Dei. d. 36. f. 4. n. 1. f. 383
 Prædeterminationem physicam odij producens Deus, sit medius author odij. disputat. 38.

Ruiz de Voluntate Dei.

- sectione 2. numer. 1. fol. 403
 Prædeterminatio ad materiale peccati, ad debitum vsum dari non potest. d. 39. sect. 4. n. 14. fol. 429
 Prædeterminatio ad peccatum absque illius necessaria illatione impossibilis. disp. 40. sect. 1. num. 9. f. 436
 Prædeterminare ad materiales actiones, est ad eas excitare. disputat. 36. section. 5. num. 1. fol. 385
 Prædeterminate actionem materialem peccati, supremum tentationis genus. disput. 37. f. 1. num. 1. f. 392
 Prædeterminatur nemo ad supplicium æternum independentem à malo libertatis exercitio præcognito. d. 35. f. 7. n. 4. f. 373
 Prædeterminari consensus iuxta naturam voluntatis qua ratione dicatur. disp. 38. sect. 3. n. 7. f. 406
 Prædeterminari ad tormenta inferni melius quam ad odium Dei. disputat. 35. sect. 7. n. 2. fol. 373
 si Prædeterminaret Deus ad materiales actiones, homines disponderet ad malum. d. 42. f. 2. n. 10. fol. 456

Præteritum.

- Præteriti ratio datur in æterno. d. 16. sect. 5. n. 11. fol. 174
 Præteritum non posse non esse præteritum, provenit ex eo quod iam existerit, non autem ex eo quod non existat. d. 16. f. 5. n. 10. f. 174

Principium.

- Principia quæ non possunt à priori demonstrari immediata. d. 45. f. 6. n. 15. f. 499
 Principium indifferens ad actionem transeuntem non potest per se ipsam formaliter, & immediate determinari. d. 11. f. 4. n. 16. f. 132

Prioritas.

- Prioritatis gradus duplex. disput. 22. sect. 5. n. 4. fol. 249
 Prioritas infimi gradus. disput. 23. f. 1. num. 11. fol. 251
 Prioritas, & posterioritas secundum dependentiam solum. disputat. 49. section. 1. num. 14. fol. 545
 Prioritas in subsistendi consequentia mutuam illationem excludit. disputat. 22. sect. 5. n. 6. fol. 249
 Prioritas diuersa à prioritate in subsistendi consequentia. disput. 22. sect. 5. num. 6. fol. 249

Processio.

- Processio Verbi non spontanea. disp. 4. f. 2. n. 9. fol. 25
 Processio Spiritus sancti non esset naturalis, si amor Dei erga se simpliciter naturalis non foret. disp. 4. f. 2. n. 17. f. 26
 ex Processione Spiritus sancti à Verbo, non rectè colligitur intellectionem absolutam producere volitionem. disputat. 2. sect. 1. num. 9. fol. 11
 in Processionibus Verbi & Spiritus sancti nulla gratia interuenit. disputat. 7. section. 4. n. 19. fol. 55

ad Processiones diuinarum personarum apta
proportio. disputat. 6. sect. 2. num. 19. fol. 39

Productio, Producere.

- Productio cuiuslibet rei insufficiens est ad
actum diuinæ voluntatis liberum complen-
dum. d. 11. f. 2. n. 6. f. 146
Productum à solo Deo, conservari potest à solo
Deo. d. 46. f. 6. n. 4. f. 520
Produci creatura huius mundi nulla potuit in
ordine ad vniuersum. disput. 10. sect. 1. n. 7.
fol. 106
si Producere necessariò creaturas Deus vellet,
illas necessariò produceret. disput. 7. sect. 4.
num. 17. fol. 53
vt Producere mundum Deus decerneret, com-
placencia erga possibiles creaturas eum im-
pulsit. disputat. 6. section. 1. num. 20. fol. 39

Promissio, Promittere.

- Promissio Dei quid. disputat. 56. sect. 1. num. 1.
fol. 635
Promissio Dei non est idem quod simplex asser-
tio. d. 56. f. 7. n. 11. f. 647
Promissione cur vtatur Deus. disput. 56. sect. 8.
n. 5. f. 649
Promissio Dei sola ratione naturali probari non
potest. d. 56. f. 1. n. 8. f. 636
Promissio de re inutili non obligat. d. 58. sect. 9.
num. 12. f. 669
Promissio Dei merè gratuita, & liberalis. d. 56.
f. 4. n. 2. f. 641
Promissio Dei ostenditur probabili ratione, posita
reuelatione. disp. 56. sect. 1. n. 10. fol. 636
Promissionis, pacti, & fœderis differentia. d. 56.
f. 1. n. 4. f. 635
Promissio & pactum ad gratuitam liberalitatem
spectant. d. 56. f. 1. n. 8. f. 636
Promissio, pactum, & fœdus sine metaphora di-
cuntur de Deo. disputat. 56. section. 1. num. 5.
fol. 635
Promisit Deus per contractum iustitiæ gloriam.
disputat. 20. sect. 2. num. 15. fol. 219

Propensio.

- Propensio vehemens Dei in creaturas. disp. 9. f. 4.
n. 3. fol. 79
Propensio appetitus naturalis Dei in bona à se
creata non miserum Deum facit. d. 10. f. 6.
n. 13. f. 118

Prophetia.

- Prophetiæ comminatoriæ Dei voluntatem signi-
ficant. disput. 17. sect. 1. num. 9. fol. 177

Propositio.

- Propositiones causales rem declarant apertius.
d. 11. f. 4. n. 4. f. 131
Propositiones Baij damnatæ. disp. 40. f. 3. n. 22.
fol. 442
Propositum Dei idem quod beneplacitum. disp.
18. section. 4. num. 1. fol. 184

Proprietas.

- Proprietates relatiuæ perfectionem afferunt

non exiguum in conceptu proprio. disp. 3. f. 3.
n. 10. f. 18

Providentia.

- Providentia quid. disputat. 50. section. 5. n. 3.
fol. 561
Providentiæ generalitas. disputat. 50. sect. 6. n. 3.
fol. 562
Providentiæ immobilitas. disp. 50. sect. 10. n. 15.
fol. 573
Providentia non consequitur semper suum fi-
nem. d. 50. f. 10. n. 9. f. 573
sine Providentia Dei nihil. d. 50. sect. 6. num. 8.
fol. 563
Providentia mala non causat. disp. 35. f. 1. n. 22.
fol. 357
Providentiæ circa peccatum pars duplex. d. 50.
sect. 10. n. 5. f. 572
Providentia Dei circa peccatorum actiones quin-
que complectitur. disp. 50. sect. 7. n. 3. f. 565
Providentiæ diuinæ per liberum arbitrium ma-
teria subministratur. disp. 50. sect. 10. num. 3.
fol. 572
Providentiæ diuinæ perfectio circa singularia
non minuitur, sed commendatur. disp. 31. f. 3.
n. 3. f. 517
Providentia diuina rerum contingentiam non
impedit. d. 50. f. 7. n. 13. f. 566
Providentiæ diuinæ exemplar Deus iustis præ-
buit. d. 44. f. 4. n. 7. f. 478
Providentia alia efficax, & absoluta, alia ineffi-
cax, & conditionalis. disput. 50. sect. 10. n. 8.
fol. 573
Providentia rerum in particulari vana prorsus
est, si nihil magis determinatum est intra
Deum, quam disunctiua scientia, aut volitio.
d. 11. f. 10. n. 16. f. 143
Providentia diuina res omnes ad finem dirigit.
d. 47. f. 4. n. 10. f. 536
Providentiæ diuinæ fructus ex crimine iræ se-
cutus. d. 44. f. 7. n. 7. f. 485
Providentia Dei per se postulat paratum con-
cursum offerre. disputat. 50. sect. 9. num. 12.
fol. 570
Providentiæ frequens modus circa temporalia
bona. d. 44. f. 1. n. 20. f. 473
Providentiæ diuinæ causa nihil creatum est.
d. 50. f. 10. n. 2. f. 572
Providentia diuina malis factis vtitur. d. 50. f. 7.
n. 8. f. 565
Providentia Dei circa res minutissimas in parti-
culari. d. 50. f. 5. n. 1. f. 560
Providentia duplex. disputat. 50. section. 1. n. 1.
fol. 553
Providentiæ modus circa cuiusque rei actio-
nem. d. 50. f. 7. n. 4. f. 565
Providentiæ diuinæ efficacia tanta, quantam
patitur actionum exigentia. disp. 50. sect. 7.
n. 3. f. 565
Providentia perfecta sine physica prædetermina-
tione Dei. d. 50. f. 8. n. 14. f. 569
Providentiæ perfectio ad intellectum & volun-
tatem pertinet. d. 50. f. 7. n. 11. f. 566
Providentia circa materiales peccatorum actio-
nes quid faciat. d. 50. f. 7. n. 7. f. 565
Providentia Dei quarundam actionum solum
permittit. d. 50. f. 6. n. 4. f. 563
Providentiæ diuinæ repugnat agere quod suam
veracitatem, & bonitatem negat. disp. 50. f. 7.
n. 19. f. 567

Providentia

Et Verborum Notabilium.

Providentia indifferentiam libertati permittit.
d. 50. f. 7. n. 9. f. 565

Providentia diuina per se, non per accidens
causa. d. 50. f. 9. n. 7. f. 570

Providentia diuina aliter circa malas, quam cir-
ca bonas volitiones. disp. 50. sect. 6. num. 13.
fol. 564

ad Providentiam Dei pertinet, per Physicam ne-
cessitatem actiones liberas non præfinire.
d. 50. f. 6. n. 2. f. 561

Providentia principalis prudentiæ pars. d. 50. f. 7.
n. 10. f. 565

Providentia Dei amplior quàm diuina causali-
tas. disput. 50. sect. 7. num. 21. f. 567

Punitio.

Punitio alia eruditiva, alia desperativa. d. 19. f. 9.
n. 5. f. 209

Punitio hominum iniusta Deo vehementer dis-
plicet. disputat. 19. section. 4. num. 5. f. 197

Q

Quæstio.

Quæstio incidens. disputat. 41. sect. 3. n. 3.
f. 452

R

Raritas.

Raritas in rebus gratuitis conuenientior est.
disputat. 10. sect. 7. num. 5. fol. 122

Ratio.

Rationis ratiocinatur, & ratiocinantis differentia.
d. 3. f. 5. n. 16. f. 22

vna Ratio formalis non indiget alia. disp. 3. f. 5.
n. 2. f. 22

Rationis ratiocinantis distinctio, omnimoda
identitas secundum rationem nuncupanda
est. disputat. 1. section. 3. num. 17. f. 9

Realitas.

Realitas nulla quidditatiuè fluens, nisi mutatio.
disput. 46. sect. 7. num. 20. fol. 523

Redemptio.

Redemptionem voluit Deus eorum infantium,
qui maternis vteris vitam finiunt, nulla in illis
mutatione facta. disputat. 12. sect. 3. num. 1.
fol. 148

Reflexio.

inter Reflexiones omnes sola prima meretur
rationem propriæ reflexionis. disp. 3. f. 5. n. 14.
fol. 22

Relatio.

Relatio Dei ad creaturas. d. 5. f. 4. n. 1. f. 32

Relationes in Deo non sunt communes. d. 5. f. 4.
n. 10. f. 33

Relationis realis distinctio à fundamento am-
bigua. d. 46. f. 6. n. 9. f. 520

Relationum rationis genus duplex. d. 16. sect. 3.
n. 8. fol. 171

Rex de Voluntate Dei.

Relationes ad creaturas Deo non conueniunt
ab æterno, sed ex tempore. disp. 5. f. 4. num. 11.
fol. 33

Relatio rationis, siue formaliter, siue fundamen-
tali ter sumpta nequit complere, nedum con-
stituere formalem rationem actus liberi diui-
ni. d. 11. f. 3. n. 12. f. 130

Relationes reales Creatoris aut Domini non
reperiuntur in Deo, disp. 13. sect. 1. num. 14.
fol. 150

tres Relationes non sunt tres bonitates tran-
scendentales propriè loquendo, sed vna perfe-
cta. d. 3. f. 3. n. 26. f. 20

Relationes rationis directè non subiiciuntur
diuinæ potentiæ. disput. 22. sect. 4. num. 3.
fol. 246

Relationes rationis ab obiectis creatis Deo ad-
uenire nequeunt, nisi obiecta aliter se ha-
beant. d. 22. f. 4. n. 3. f. 246

Relationis prædicamentalis esse est aliud respi-
cere. d. 46. f. 8. n. 7. f. 525

Relatio diuinæ voluntatis ad creaturas non est
prædicamentalis, vel illi similis, sed transcen-
dentalis respectus. disputation. 5. section. 4.
num. 4. fol. 32

Religio.

Religio Dei vt Dei non potest esse præcisè.
disputat. 42. section. 3. num. 9. fol. 458

Reprobi.

Reprobi numero plures, quam electi. d. 35. f. 3.
n. 5. f. 361

Reprobi Deo tenentur gratias agere. d. 19. f. 10.
n. 14. f. 212

Reprobtorum salutaris complacentia simplex non
impedit voluntatem reprobandi. disp. 19. f. 11.
n. 8. f. 213

circa Reprobtorum gloriam possibilem simplex
complacentia d. 19. f. 12. n. 214

cur Reprobis Deus suam reprobationem occul-
cat. disputat. 19. sect. 7. num. 206

Risibilitas.

Risibilitatis in homine emanatio cum bonita-
tis emanatione in ente comparatur. disput. 6.
section. 2. num. 5. fol. 38

S

Sacramentum.

Sacramentorum virtus spiritalis in quo con-
sistat. d. 46. f. 2. n. 17. f. 510

Sacramenta propriè instrumenta Dei. d. 48. f. 5.
n. 6. f. 543

in Sacramentis vis spiritalis est per solam ex-
trinsecam denominationem. d. 46. f. 2. n. 16.
fol. 510

Salus.

Salus hominum præcisè ab aliis altioribus bo-
nis, bonum inferius vitæ Christi D. disp. 53.
sect. 7. n. 1. f. 602

Salus hominum sub alia consideratione, bonum
maius quam Christi Domini vitæ. d. 53. f. 7.
num. 2. f. 602

O o o

Sapientia.

Index Rerum,

Sapientia.

Sapientia diuinæ duplex consideratio. disp. 39.
section. 2. num. 8. fol. 420

Scientia.

Scientia Dei vagum indiuiduum cognoscit.
d. 49. f. 4. n. 25. f. 553
Scientia actuum liberorum cur falli non possit.
d. 50. f. 1. n. 13. f. 554
Scientia conditionalis ante quamlibet volitionem Dei.
d. 50. f. 2. n. 6. f. 555
Scientia conditionata præfinitione prior. d. 23.
f. 1. n. 9. f. 250
Scientia simplicis intelligentiæ prior qualibet volitione diuina.
d. 23. f. 1. n. 2. f. 250
Scientiam conditionalem supponit intentio puniendi.
d. 35. f. 8. n. 11. f. 377
Scientia diuina non spontanea. disp. 4. f. 2. n. 9.
fol. 25
Scientia visionis sui obiecti decretum efficax supponit.
d. 23. f. 2. n. 2. f. 251
Scientia Dei relatione rationis constituta, se ipsam fabricaretur, ac determinaret. d. 11. f. 3.
n. 14. f. 130
Scientia veritatis contingentis nihil reale supra scientiam necessariam addit. d. 22. f. 4. num. 4.
fol. 246
Scientia futurationis creaturarum in præfinitione.
d. 23. f. 2. n. 9. f. 252
Scientia media vnius obiecti prior visione eiusdem.
d. 23. f. 4. n. 8. f. 253
Scientia media & scientia infallibilis illationis posterior simplici intelligentiæ. disputat. 23.
section. 4. num. 7. fol. 253

Scriptura.

Scripturæ verba diuerso modo ad materialem actionem, & formalem malitiam referuntur.
d. 42. f. 3. n. 3. f. 457
Scriptura vbi non excipit, nos non debemus excipere.
d. 19. f. 6. n. 1. f. 201
cur Scriptura sæpe verbis vtatur de præterito in futuris prædicendis. disputat. 16. f. 1. n. 8.
fol. 167
Scripturæ verba ad improprios sensus non detorquenda.
d. 11. f. 1. n. 9. f. 124
Scripturæ locutiones limitandæ non sunt, neque detorquendæ, vbi rationis pondus non vrget.
d. 9. f. 9. n. 15. f. 90
Scripturarum significationes potuit Deus velle distinctas, absque distincta creaturarum diuersitate.
d. 12. f. 2. n. 21. f. 147
Scripturæ testimonia vera non euadunt per solam possibilitatem complacentiam. d. 11. f. 2. n. 5.
fol. 125

Sicut.

particula *Sicut* non semper æqualitatem denotat.
disputat. 53. sect. 5. num. 6. fol. 600

Socrates.

Socratis dictum. d. 1. f. 1. num. 9. fol. 4

Sol.

Sol infinitus, imperfectissimus esset in ordine

ad vniuersum, & valde nociuus. d. 9. sect. 1.
num. 3. f. 75

Sol indifferens ad vitam vel mortem animalis causandam. disputat. 45. section. 1. num. 10.
fol. 487

Spes.

Spes Deo repugnat. disputat. 52. section. 8. num. 1.
fol. 592
Spei ratio solidior à Deo reicienda. d. 52. sect. 8.
n. 5. f. 592
Spei meritum maius in homine quam in Angelo.
d. 53. f. 8. n. 12. f. 604
de Spe quid sentiat S. Thomas. d. 52. f. 8. n. 1.
fol. 592

Spiritus sanctus.

Spiritum sanctum liberè simul & necessariò procedere, qui senserint. disputat. 4. f. 1. num. 4.
fol. 23
Spiritus sancti spiratio amore Dei erga se sublato tollitur. disputat. 4. section. 2. num. 11.
fol. 25
Spiritus sanctus dicitur postulare & triumphare quia causa est vt nos postulemus & triumphemus. disputat. 27. section. 7. num. 18.
fol. 289

Substantia.

Substantiæ Angelicæ summa perfectio. disp. 39.
section. 2. num. 7. fol. 420

Suggestio.

Suggestio dæmonis, & prædeterminatio ad materiale peccati idem intendunt. disp. 37. sect. 1.
n. 17. f. 394
Suggestionem ad praua opera non præbet Deus.
d. 36. f. 7. n. 6. f. 388
Suggestionem ad praua opera negantes Patres, prædeterminationem negant. d. 36. f. 7. n. 6.
fol. 388

Supplicium.

Supplicia quæ merè supplicia sunt, media sunt, quibus dissonantiam peccati, ad diuinæ legis consonantiam reuocat Deus. disp. 35. f. 7. n. 3.
fol. 373
Suppliciorum Deus non est primus author.
disputat. 35. sect. 7. num. 6. fol. 373

Suppositio, Suppositum.

Suppositio, quæ infallibiliter consequens infert, libertatem penitus euellit. disputat. 7. sect. 6.
num. 20. fol. 58
Suppositum intellectus capax, & volitionis essentialiter incapax, implicationem inuoluit.
disputat. 1. sect. 1. num. 29. fol. 5

Synagoga.

de Synagoga dicta, de iustorum animabus explicant Patres. disp. 34. sect. 1. n. 9. fol. 346

Synodus.

Synodus Palæstina Pelagianas explicationes probauit.
d. 32. f. 6. n. 13. f. 331

Et Verborum Notabilium.

T

Temperantia.

Temperantia & fortitudo non dantur in Deo.
d. 55. f. 1. n. 4. f. 625

Tentatio, Tentare.

Tentatio quid sit disp. 37. sect. 1. num. 4. fol.
392

ad Tentationem sufficit sola causalitas moralis.
d. 37. f. 1. n. 3. f. 392

Tentationes superare per Christi gratiam possibile.
d. 37. f. 3. n. 6. f. 399

ad Tentationes superandas per Christi gratiam omnibus potestas concessa. d. 37. f. 2. n. 10. f. 396

Tentatione aliqua vinci hominem, minus propria locutio. disp. 37. sect. 2. num. 33. fol.
399

Tentatione nulla pulsatus, gravius peccat, quam qui nulla. disp. 37. sect. 2. num. 9. f. 396

Tentari non malum, sed bonum. d. 37. f. 1. n. 5. f. 393

Tentans non debet formalem rationem malitiæ intendere. disp. 37. sect. 1. num. 10. fol.
393

Terminus.

Termini complexi appellatio. disp. 35. sect. 2. n. 5. f. 358

Testamentum.

Testamentum Deo propriè non competit. d. 56. f. 1. n. 11. f. 636

Testamentum de Christo D. ut homo est propriè dicitur. disp. 56. sect. 1. num. 11. fol.
636

Testamentum multoties idem quod pactum. d. 56. f. 1. n. 13. f. 636

Totalitas.

Totalitatis duplicis distinctio. disput. 4. sect. 4. n. 1. f. 28

Trinitas.

Trinitas pulcherrimum obiectum & potens rapere voluntatem diuinam. d. 3. sect. 3. num.
22. f. 19

Tristitia.

Tristitia propriè in Deum non cadit. d. 21. f. 1. n. 11. f. 335

Tristitia vnde proveniat in homine, quando se ab illo bono cohibet, in quod maximè inclinat. d. 10. f. 4. n. 2. f. 13

Tristitiæ obiectum inuoluntarium. d. 54. sect. 4. n. 11. f. 621

Tristitiam & timorem cuncti Theologi à Deo reiciunt. d. 54. f. 4. n. 4. f. 620

Tristitiæ materia non ex Dei providentia prædeterminante. d. 21. sect. 1. num. 23. fol.
236

Tristitiæ nomen displicentia quælibet non meretur. d. 21. f. 1. n. 11. f. 335

Tristitia & dolor repugnant Deo. disp. 54. sect. 4. n. 8. f. 621

Tristatur Deus quod homines propriæ saluti

non consulant. disp. 21. sect. 1. num. 12. fol.
235

V

Va.

Væ interdictio frequenter usurpata à Christo Domino, in minis aut increpationibus.
d. 11. f. 1. n. 20. f. 236

Velleitas.

Velleitas verbo subiunctiui significatur. disp. 20. sect. 4. n. 19. f. 223

Velleitas quando verbo indicatiui significatur. d. 20. f. 4. n. 19. f. 223

Velleitas, quæ non vult ex parte sua præstare, quæ præstari requiritur, propria voluntatis ignauæ est. disp. 20. sect. 4. num. 18. fol.
223

Verbum.

Verbi Dei, & imperij efficacia. d. 18. f. 8. n. 6. f. 190

circa Verbi generationem necessariam, Ariano-
rum obiectio. d. 4. f. 1. n. 7. f. 23

Veritas.

Veritatem amat homo necessariò, sicut beatitudinem. d. 43. f. 5. n. 16. f. 468

Verum & falsum sunt in rebus obiectis d. 6. f. 3. n. 5. f. 40

Virtus.

Virtus operatiua Dei, ipse Deus ex S. Thoma. d. 46. f. 3. n. 19. f. 513

Virtutes intellectuales dantur in Deo. d. 55. f. 1. n. 3. f. 615

Visio.

Visionem Dei in futurum differri vtile. d. 9. f. 4. n. 8. f. 78

Vniuersum.

Vniuersi partes ad bonum tanquam ad finem ordinantur. d. 6. f. 4. n. 20. f. 44

Vniuersi pulchritudo præcipua in melioribus & magis cum recta ratione consonantibus operibus. disp. 19. sect. 4. n. 11. f. 198

Volitio, Volibile, Volitum, Voluntas, Velle, Voluntarium.

Volitionis aut voluntatis nomen quid. d. 1. f. 1. n. 4. f. 3

Volitio nulla ab extrinseco mala. d. 40. f. 2. n. 3. f. 438

Volitio diuina non est propriè motus. d. 5. f. 3. n. 9. f. 32

Volitio Dei rectè appellatur operatio siue vltimus actus. d. 2. f. 2. n. 13. f. 13

Volitionis & operationis idem finis. d. 3. f. 1. n. 8. fol. 15

Volitio libera deficiens ab obedientia Dei. d. 43. f. 3. n. 3. f. 463

Volitio diuina non multiplex, sed simplex est. d. 5. f. 6. n. 1. f. 34

Volitio libera, eo libera, quod sit formalis peccati ratio. d. 38. f. 3. n. 12. f. 407

Volitionis communis ratio bona. d. 49. f. 2. n. 20. f. 548

Index Rerum

- Volitionem naturalem moraliter bonam Dei beneficio habemus. disp. 40. sect. 4. n. 7. f. 444
- Volitio interior per se causa exterioris actus. d. 40. f. 2. n. 8. f. 439
- Volitio efficax dicit formaliter denominationem. d. 11. f. 9. n. 13. f. 141
- Volitio diuina libera quo sensu possit appellari contingens. disp. 7. sect. 7. num. 7. fol. 59
- Volitio diuina transcendentaliter respicit diuinam bonitatem, & ipsam volitionem. d. 5. f. 4. n. 8. f. 33
- Volitio vna qua ratione sit causa alterius. d. 15. f. 4. n. 9. f. 162
- Volitionis diuinæ eminentia. d. 22. f. 4. n. 23. f. 248
- Volitio efficax absque metaphora reperitur in Deo. disput. 22. sect. 4. num. 16. f. 247
- Volitiones Dei conditionaliter futuræ. d. 23. f. 1. n. 19. f. 251
- Volitio interpretatiua effectus indirecte voliti esse nequit seclusa obligatione. d. 27. f. 5. n. 13. f. 283
- Volitio medij, & finis, infima distinctione rationis distinguuntur. disp. 24. sect. 3. num. 11. f. 258
- Volitio peculiari ratione in creaturas tendit, qua non tendit scientia. disp. 6. sect. 6. num. 8. f. 46
- Volitio efficax si per operationem compleretur, idem esset formaliter velle aliquid esse, illudque producere. disp. 11. sect. 11. num. 2. f. 144
- Volitio prædicendi futurum. disp. 23. sect. 3. n. 1. f. 251
- Volitio qua Deus cum homine vult materiale peccati actionem producere, consequens voluntas est. disput. 33. sect. 3. num. 2. fol. 339
- Volitio aliquid legis diuinæ obseruantie antepone, rationem odij aliquam participat. d. 33. f. 2. n. 9. f. 338
- Volitiones purè conditionales absunt à Deo. d. 20. f. 1. n. 1. f. 215
- Volitionis perfectissimæ perfectissimum "esse debet obiectum formale, perfectissimūque modus volendi illud. disput. 3. f. 2. num. 1. fol. 16
- Volitio vna dupliciter potest intelligi perfectior alia. d. 24. f. 3. n. 8. f. 258
- Volitione simplici plura nequeunt æquè primo amari. d. 3. f. 2. n. 11. f. 17
- Volitio diuina non habet rationem propriam passionis. d. 2. f. 2. n. 10. f. 13
- Volitio circa res possibiles, quæ nunquam producendæ sunt, aliquo pacto dici potest conditionata. d. 6. f. 3. n. 11. f. 41
- Volitio diuina ex suppositione quod fuerit necessarii est ab æterno. disp. 8. sect. 6. num. 4. fol. 69
- Volitionis mutabilitas prouenit in homine ex dispositione, passionibus, & appetitu. d. 8. f. 6. n. 19. f. 70
- Volitiones diuinæ quoad intrinsecum æqualitatem seruant, non tamen quoad extrinsecum. d. 10. f. 6. n. 19. f. 119
- Volitio diuina, quæ necessaria est, efficax non est. d. 11. f. 8. n. 8. f. 139
- Volitio libera Dei non constituitur per relationem rationis. disput. 16. section. 5. num. 6. fol. 174
- Volitio diuina secundum se vnicā, & simplicissimā à Theologis multipliciter diuiditur. d. 17. f. 1. n. 1. f. 176
- in Volitionibus omnibus Dei eadem species physica. d. 57. f. 4. n. 6. f. 656
- in Volitione ipsa qua peccat quilibet, beatitudinem appetit. disp. 43. sect. 5. num. 14. fol. 467
- Volitio non est voluntaria nisi sit à principio intrinseco. disput. 45. section. 7. num. 22. fol. 502
- Volitionis impossibilis noua extensio volitione inuariata. disput. 44. sect. 7. num. 15. fol. 481
- Volitionis materialis extensio. disp. 44. sect. 5. n. 14. f. 481
- Volitio conditionalis absolutam virtualiter continet. d. 50. f. 2. n. 7. f. 655
- à Volitione diuina imperfectio qualibet separanda. d. 2. f. 2. n. 1. f. 12
- Volitiones & intellectiones aliquæ intrinsecè malæ. d. 41. f. 1. n. 9. f. 448
- Volitionum differentias numericas homines ignorant. disput. 48. sect. 4. num. 11. fol. 551
- Volitionis diuinæ integrum obiectum formale, complectitur omnem bonitatem diuinam. d. 3. f. 3. n. 9. f. 17
- Volitio efficax esse non potest, quæ nequit seipsa aliquid determinare efficere, sine alterius volitionis indigentia. disp. 11. sect. 8. num. 7. fol. 139
- Volitio disuncti non est efficax, sed complacentia simplex. disp. 11. sect. 8. num. 4. fol. 139
- Volitio efficax creandi mundum est ratio ex parte causæ primæ determinans vt mundus producat. disp. 11. sectione 4. num. 1. fol. 131
- Volitio diuina & cognitio diuina partim conueniunt, partimque differunt. disp. 15. sect. 5. n. 10. f. 164
- Volitio disunctiua sola non potest constituere Deum liberè & efficaciter volentem, licet adiungatur ei operatio extrinseca. d. 11. f. 10. n. 2. f. 142
- Volitionis efficacis inadæquata ratio. d. 18. f. 6. n. 3. f. 187
- Volitio efficax Dei præscientiam conditionaram supponit. disput. 18. sectione 6. num. 3. fol. 187
- Volitio efficax creandi mundum mundo affert necessitatem, vt existat. d. 11. sect. 11. num. 1. fol. 143
- Volitionis diuinæ duplex consideratio. d. 18. f. 6. n. 3. f. 187
- Volitionis adæquata ratio quid includat. d. 18. f. 6. n. 3. f. 187
- Volitiones diuinæ omnes immutabiles sunt. d. 16. f. 2. n. 9. f. 170
- Volitio libera Dei in quouis instanti temporis est necessaria. disp. 16. sect. 5. num. 8. fol. 174
- Volitionis diuinæ creatura nulla esse potest causa finalis. disput. 15. sectione 1. num. 4. fol. 159
- Volubilia plura quæ Deus non vult. disp. 6. f. 5. n. 1. f. 45

Et Verborum Notabilium

- Volitum mouet voluntatem. disp. 5. sect. 1. num. 1. fol. 30
- Voluntas principium indifferens. disp. 45. f. 6. n. 5. f. 498
- Voluntas Dei omnipotens. disp. 18. sect. 4. n. 11. f. 185
- Voluntas Dei circa quodlibet obiectum non se habet negatiue. disp. 54. sectione 2. num. 7. fol. 616
- Voluntas non cogitur. disp. 19. sect. 1. num. 5. fol. 192
- Voluntas supra se reflectitur, sicut scientia. d. 3. f. 5. n. 3. f. 21
- Voluntas est primum determinans, secundum aliquos Doctores. disp. 49. sect. 1. num. 9. fol. 545
- Voluntas Dei nulla est quæ amplectatur mala. d. 31. f. 2. n. 7. f. 315
- Voluntatis habitum nullum Deo conuenire. d. 2. f. 3. n. 4. f. 14
- Voluntatem præparari à Deo. disp. 36. f. 5. n. 13. f. 387
- Voluntatem quomodo determinet Deus. d. 39. f. 3. n. 12. f. 424.
- Voluntatem determinat Deus ad communem rationem volendi bonum. d. 39. f. 2. n. 10. fol. 422
- Voluntas Dei primaria, ex Damasc. d. 19. f. 3. n. 3. f. 194
- Voluntas secundaria Dei. disp. 19. sect. 2. n. 5. fol. 193
- Voluntatis imperfectio, non omne bonum diligere. d. 6. f. 2. n. 16. f. 39
- Voluntas est ratio ob quam ex duobus hominibus omnino æqualibus alter peccato consentit, altero non consentiente. disp. 28. f. 2. n. 13. f. 295
- Voluntatis indifferencia negata eam punire iniquum. d. 35. f. 5. n. 24. f. 370
- Voluntas pœnam, necessitas veniam habet. d. 38. f. 3. n. 24. f. 409
- in Voluntatis potestate est rationem actu considerare. d. 39. f. 2. n. 6. f. 420
- Voluntas increata à voluntate creata differt in multis. d. 7. f. 2. n. 5. f. 48
- Voluntatis antecedentis & consequentis definitio, iuxta Patrum mentem. disp. 19. sect. 2. n. 1. f. 193
- Voluntatis diuinæ perfectio non exigit liberè velle omne volibile. disp. 8. sect. 7. num. 5. fol. 71
- Voluntatem efficacem solum per metaphoram concedi in Deo. disp. 11. sect. 1. num. 2. fol. 124
- Voluntatis diuina consequens ortum trahit ex vitio nostro. disput. 15. sect. 3. num. 2. fol. 160
- Voluntatis diuinæ nulla est causa efficiens. d. 15. f. 1. n. 2. f. 159
- Voluntatis actus præcipuus, amare est. d. 1. f. 1. num. 6. f. 3
- Voluntas humana Christi Domini vitandi mortem. d. 20. f. 4. n. 19. f. 223
- Voluntas puniendi Deo conuenit ab extrinseco. d. 21. f. 2. n. 8. f. 238
- Voluntas finis mediorum voluntatem includit. d. 23. f. 1. n. 6. f. 250
- Voluntas antecedens prior consequente. d. 24. f. 1. n. 4. f. 254
- Voluntatem vt efficiens & deficiens est instrumentum Dei. d. 28. f. 4. n. 2. f. 298
- in Voluntatis potestate situm vt vel non vti regula rationis, non tamen semper actu attendere. d. 28. f. 3. n. 13. f. 297
- Voluntas quælibet magis propendet ad volendum efficaciter ea, quæ simplici complacencia magis diliguntur. disp. 9. sect. 16. num. 1. fol. 102
- Voluntatem in Deo negantium fundamentum. d. 11. f. 1. n. 1. f. 3
- Voluntas mala est concupiscentia tentans. d. 37. sect. 1. n. 7. f. 393
- Voluntatem malam res inferior non facit. d. 38. f. 1. n. 14. f. 402
- Voluntas nostra prior, in genere determinantis ad casum. disput. 35. sect. 1. num. 14. f. 356
- Voluntas Deo perfectissime subiicitur quando deficit. d. 28. f. 4. n. 3. f. 298
- Voluntatis consequentis nomen non vsurpatur iuxta mentem Patrum. d. 33. sect. 4. num. 3. f. 342
- Voluntati imputantur necessario effectus directe voliti, etiam qualibet seclusa lege. disp. 27. sect. 5. n. 11. f. 283
- Voluntas sine difficultate bonum appetere poterat in statu innocentie. disp. 38. sect. 4. n. 17. f. 411
- Voluntas in genere determinantis ad malum, primum principium. disp. 38. sect. 5. num. 17. f. 413
- Voluntas peccandi non est perfecta voluntas, sicut neque potentia ad peccandum perfecta potentia. disput. 6. sectione 5. num. 4. fol. 45
- Voluntati cuiuslibet creatæ possibile est physice facere oppositum illius, quod moraliter est infallibile. d. 10. f. 5. n. 3. f. 115
- Voluntas merè conditionata superflua. d. 20. f. 3. n. 8. f. 210
- Voluntates auersæ & aduersæ conuerti possunt. d. 18. f. 8. n. 10. f. 191
- Voluntas ad causandas creaturas intellectu remotior est. disput. 14. sectione 2. num. 4. fol. 157
- quo pacto Voluntati diuinæ meliora bona creata sint magis connaturalia. disp. 10. sect. 6. n. 10. f. 118
- Voluntas Dei nulla præsupponitur ex parte obiecti diuini intellectum determinans. d. 11. f. 3. n. 13. f. 130
- Voluntatis diuinæ finis vltimus Dei bonitas est, fines autem subordinati creaturæ. d. 15. f. 4. n. 1. f. 162
- Voluntatem signi non impleri deseruit Deus, vt melius impleatur beneplaciti. d. 18. sect. 1. n. 5. f. 179
- Voluntatem omnem beneplaciti semper impleri. d. 18. f. 4. n. 8. f. 185
- Voluntatis diuinæ efficacia eneruabitur ex opinione disiuncti, si vera sit. d. 11. f. 11. num. 20. f. 145
- Voluntas antecedens ante Deum, voluntas consequens quasi à tergo Dei. d. 19. f. 2. num. 2. f. 193
- Voluntas Christi Domini diuinæ conformis. d. 53. f. 10. n. 7. f. 606
- Voluntas in quantum deficiens est prima causa peccati. d. 28. f. 1. n. 13. f. 294
- Voluntas antecedens rectè appellatur voluntas

Index Rerum,

- tas secundum quid, disput. 19. sect. 10. n. 16. fol. 212
- Voluntas vim habet vt se determinet.** d. 45. f. 1. n. 11. f. 487
- Voluntas signi secundum metaphoram voluntas dicitur.** disput. 17. sectione 1. num. 2. f. 176
- Voluntas dzmonum ad nocendum paratissima.** d. 44. f. 3. n. 19. f. 477
- Voluntas diuina se mundam à fordidis continet.** d. 51. f. 2. n. 4. f. 577
- Voluntas se determinare non posset, si prius à Deo determinaretur.** disput. 45. sectione 1. n. 5. f. 486
- Voluntas habet aliam determinationem à diuina scientia.** d. 7. f. 6. n. 3. f. 56
- Voluntatis actus multiplicantur secundum voluta.** d. 5. f. 1. n. 7. f. 30
- Voluntas diuina miserandi antecedens, puniendi verò consequens nuncupatur.** d. 9. f. 15. n. 7. fol. 102
- Voluntas diuina quo pacto manca foret, & à creaturis multum dependens.** d. 12. f. 3. n. 7. f. 148
- Voluntas efficax puniendi, antecedenti non repugnat.** d. 19. f. 4. n. 20. f. 199
- Voluntatis diuinæ efficacitas refutat physicam & antecedentem necessitatem.** d. 18. f. 7. n. 7. f. 189
- Voluntas antecedens & consequens conueniunt & differunt.** disp. 19. sectione 9. num. 7. f. 209
- cur Voluntati antecedenti conditionem Deus apposuit.** disput. 20. sectione 4. num. 4. fol. 222
- Voluntatis applicatio ad liberam volitionem per se dirigitur in Deum.** disput. 45. sect. 4. num. 20. f. 493
- Voluntas naturaliter complacet de beatitudine in communi.** disput. 45. sectione 5. num. 25. f. 496
- Voluntatis cooperatio simpliciter necessaria ad actus supernaturales.** disp. 45. sect. 7. num. 21. f. 502
- Voluntatis determinatio ab ipsa & à Deo causatur.** d. 45. f. 9. n. 10. f. 504
- Voluntas quoties operatur, in ea operatione essentialiter clauditur amor boni.** d. 45. sect. 5. n. 26. f. 496
- Voluntas infallibiliter operatur, quoties intellectus aliquid ei proponit.** d. 4. sect. 5. n. 26. fol. 496
- Voluntatem ad minus malum inclinandi modus triplex.** d. 44. f. 5. n. 13. f. 481
- Voluntatis creatæ concursus Deus quodammodo expectat.** disp. 49. sectione 1. n. 12. f. 545
- Voluntatem dupliciter immutat Deus secundum S. Thomam.** disp. 46. sect. 3. num. 8. fol. 511
- Voluntas realiter causat, vt intellectus intelligat.** d. 46. f. 9. n. 12. f. 528
- Voluntas vt operetur liberè Dei determinatione non eget.** disp. 49. sect. 1. num. 5. fol. 544
- Voluntas mouetur à Deo ad primas volitiones.** d. 49. f. 4. n. 4. f. 551
- in Voluntate diuina nullum coactionis vestigium.** d. 50. f. 4. n. 5. f. 560
- Voluntas propriè est causa, vt crescat malitia ex Adamo contracta.** disp. 43. sect. 1. num. 13. fol. 460
- Voluntas ad supernaturales actus non est propriè instrumentum Dei.** disp. 48. sect. 2. num. 9. f. 559
- Voluntatis conatus est actio illius.** d. 49. f. 1. n. 17. f. 546
- Voluntatis finis vltimus æqualis perfectionis esse debet cum illa.** disp. 3. sect. 1. num. 15. fol. 16
- Voluntatis diuinæ circa actiones de facto eliciendas, & non eliciendas discrimen.** d. 50. f. 2. n. 13. f. 556
- Voluntati diuinæ conuenit modus amandi & operandi liberè.** disp. 4. sect. 1. num. 14. fol. 14
- Voluntatis diuinæ obiectum adæquatum solus Deus est.** d. 4. f. 4. n. 16. f. 30
- Voluntas nihil querit extra bonum illi sufficiens, & quo satiatur.** disp. 5. sect. 1. num. 6. f. 30
- Voluntatis actum proprium qui semouent à Deo, radicitus Theologiam euellunt.** d. 1. f. 1. n. 7. fol. 3
- Voluntate Deum esse prædictum, antiqui supponunt Philosophi, vt omnino certum.** d. 1. f. 1. n. 8. fol. 4
- Voluntate sublata, possibile productio nequaquam posset cohiberi.** d. 1. f. 1. num. 23. fol. 5
- Voluntas distinguitur ab essentia & attributis distinctione rationis ratiocinata.** d. 1. f. 3. n. 17. fol. 9
- Voluntas diuina est potentia vniuersalis sicut intellectus.** d. 5. f. 2. n. 4. f. 31
- Voluntati diuinæ resisti quomodo & sub qua consideratione possit.** disp. 18. sect. 6. num. 6. fol. 187
- Voluntas beneplaciti, & signi adæquate diuidunt voluntatem Dei.** disp. 18. sect. 4. num. 5. f. 185
- Voluntas diuina potuit se ad opposita determinare manente eodem iudicio & scientia practica.** d. 7. f. 6. n. 7. f. 57
- Voluntas diuina non minus præcisua seu abstractiua est, quam intellectus diuinus.** d. 6. f. 2. n. 9. f. 38
- de Voluntate multa verificantur, quæ vera esse non possunt de essentia, vt essentia est.** d. 1. f. 3. n. 21. f. 10
- Voluntas sæpe non amplectitur extremum vt magis eligibile propositum, & necessariò adheret minus eligibili.** disput. 7. sect. 2. num. 17. f. 50
- in Voluntatis diuinæ obiecto formali quæ quæ si partes reperiantur.** disp. 3. sect. 4. num. 1. fol. 20
- Voluntas diuina mouetur quodammodo à bonitate creaturarum.** disput. 5. sect. 3. num. 5. fol. 31
- Voluntatis & intellectus operationes solent à Patribus motus appellari.** disp. 2. sect. 2. n. 4. fol. 12
- Voluntas conditionata propriè non impeditur.** d. 18. f. 4. n. 7. f. 185
- Voluntates duæ signi semper implentur.** d. 18. f. 1. n. 3. f. 178
- Voluntatis efficacis & antecedentis causalitates aliquando æquales.** disp. 18. sect. 6. num. 11. fol. 188

Et Verborum Notabilium.

- Voluntas beneplaciti est voluntas secundum quid. d.18.f.4.n.7.f.135
- Voluntatis diuinæ efficacitas secundum sanctum Thomam saluatur sine præmotione. d.18.f.3.n.10.f.184
- Voluntas Dei efficax, vel ab hominibus, vel de hominibus semper impletur. d.18.f.2.n.3.f.180
- Voluntas vna simplex, quod ex se est præcisè, non fertur in obiecta contraria. d.19.f.4.n.21.f.199
- Voluntas diuina præhabet in se, quidquid perfectionis remaneret in habitu, omni præcisa imperfectione. d.21.f.3.n.7.f.14
- Voluntas, quæ efficax est, fortiri potest effectum independentem ab alia libera conditione. d.11.f.8.n.9.f.140
- Voluntas signi metaphoricè competit Deo, sicut ira, tristitia, pœnitentia. d.19.f.8.n.15.f.108
- si Voluntas Deus careret, res naturales incertæ fluctuarent & in varios fines raperentur. d.1.f.1.n.25.f.5
- Voluntas humana omnino impeccabilis non esset melior in ordine ad vniuersi feriem, quam si peccare potuisset. d.9.f.1.n.18.f.74
- Voluntari libertas amabilis, seruitus grauis. d.43.f.5.n.15.f.468
- Voluntas beneplaciti quandoque præse, quandoque latè accipitur. d.19.f.8.n.18.f.208
- Voluntas antecedens quid intendat. d.19.f.13.n.3.f.215
- Voluntatis determinatio naturalis ad actiones rationi contrarias vnde proueniat. d.41.f.2.n.13.f.451
- Voluntas sola absoluta nomen beneplaciti simpliciter meretur. d.18.f.4.n.8.f.185
- Voluntas efficax permissiua impletur. d.18.f.6.n.13.f.188
- Voluntas Dei circa prædestinatos, & reprobos duplex. d.19.f.9.n.15.f.210
- Voluntatem Patris Christus intulit ex parabola ouium. d.19.f.1.n.6.f.192
- Voluntate efficaci quædam Deus non vult. d.23.f.2.n.6.f.252
- Voluntatem antecedentem solam, beneplacitum Damascenus appellat. d.18.f.4.n.1.f.184
- Voluntatem Dei penetrandi via certior & breuior. n.2.f.1
- Voluntas praua licet inuita Deo obedientiam præstat. d.44.f.3.n.3.f.475
- Velle bonum alicui, amare est. d.6.f.4.n.10.f.42
- Velle prius quod perfectius est non necesse. d.24.f.2.n.5.f.255
- Velle rem non existere non est summum malum. maius erit velle rem esse impossibilem. d.6.f.3.n.12.f.41
- Velle vt creatura odio prosequatur Deum, indignum est Deo. d.33.f.2.n.5.f.338
- Velle complacentia simplici nequit Deus plura, quàm re ipsa vult. d.6.f.5.n.6.f.45
- Velle nec Deus nec homo queunt quod est simpliciter contrarium eorum voluntati, retenta aliqua voluntate. d.19.f.13.n.5.f.215
- Velle nequit Deus, vt voluntas creata actum bonum omittat, instante obligatione. d.26.f.2.n.23.f.264
- Velle optimum est simpliciter necessarium, & oppositum omnino impossibile. d.9.f.1.n.4.f.72
- Vult semper Deus quod optimum est, ad finem à se intentum consequendum. d.9.f.1.n.4.f.72
- Voluit Deus vtilissima esse omnia. d.38.f.1.n.9.f.401
- non Vult Deus peccatorum actiones in particulari. d.50.f.2.n.11.f.556
- Volendi hoc potius quam illud ratio tota deuoluitur ad diuinam voluntatem, in iis obiectis in quibus nulla ratio est, propter quam hoc melius sit quam illud. d.15.f.5.nu.3.f.164
- ad Volendum & non volendum, necessariò concedendum esse principium aliquod indifferens. d.1.f.1.n.16.f.12
- Voluntarium minuitur admixtione inuoluntarij. d.8.f.2.n.12.f.64

Vox.

Vocum aliquarum In hac materia frequentium fixum significatum statuitur. d.11.f.9.num.9.fol.141

FINIS.

DATE DUE

[illegible]

GTU Library

2400 Ridge Road

Berkeley, CA 94709

For renewals call (510) 649-2500

All items are subject to recall.

53206

